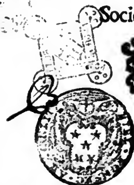

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
FONDO
37
30 A
1

THEOLOGIA
REFORMATA
AB INNOCENTIO
UNDECIMO.

Conv. Augustini [illegible] de Luca

THEOLOGIA
REFORMATA,
QUA PLURES ENODANTUR
MORALES DIFFICULTATES
EX MENTE SS. D. N.
INNOCENTII
PAPÆ XI.
AUCTORE
R. P. DIDACO
DE LA FUENTE HURTADO,
Societatis JESU Theologo.

A.

HISPALI, MDCCI.
EX TYPOGRAPHIA,
l. 6 Thomæ Lopez de Haro.

DECRETUM
SS. D. N. INNOCENTII XI.
FERIA V. DIE 2. MARTII 1679.

IN GENERALI CONGREGATIONE SANCTAE Romanæ, & Universalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Vaticano coram Sanctissimo D. N. D. Innocentio Divina Providentia Papa XI. ac Eminentissimis, & Reverendissimis Dominis S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana contra Hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus à Sancta Sede Apostolica specialiter deputatis.

SAnctissimus D. N. Innocentius Papa XI. prædictus ovium sibi à Deo creditarum saluti sedulò incumbens, & salubre opus in segregandis noxiis doctrinarum pascuis ab innoxiis à fel. record. Alexandro VII. Prædecessore suo inchoatum prosequi volens: plurimas propositiones partim ex diversis vel libris, vel thesibus, seu scriptis excerptas, & partim noviter adinventas; Theologorum plurium examini, & deinde Eminentissimis, & Reverendissimis Dominis Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus subjecit. Quibus propositionibus sedulò, & accuratè sæpiùs discussis, eorumdem Eminentissimorum Cardinalium, & Theologorum votis per Sanctitatem suam auditis: Idem Sanctissimus D. N. re posteà maturè considerata, statuit, & decrevit: pro nunc *sequentes propositiones, & unamquamqae ipsarum, sicut jacent, ut minimum tanquam scandalosas, & in praxi perniciosas, esse damnandas, & prohibendas*, sicuti eas damnat, & prohibet. Non intendens tamen Sanctitas sua per hoc Decretum alias propositiones in ipso non expressas, & Sanctitati suæ quomodolibet, & ex quacumque parte exhibitas, vel exhibendas ullatenus approbare.

1 Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantùm utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.

2 Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem.

3 Generatim dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.

4 Ab infidelitate excusabitur Infidelis non credens ductus opinione minùs probabili.

5 An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantùm in vita eliceret, condemnare non audemus.

6 Probabile est, ne singulis quidem rigorosè

gorosè quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.

7 Tunc solùm obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificari possumus.

8 Comedere, & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modò non obsit valetudini: quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui.

9 Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitùs caret culpa, ac defectu veniali.

10 Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.

11 Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.

12 Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantùm ex superfluo statui.

13 Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.

14 Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem, ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.

15 Licitum est filio gaudere de parricidio Parentis à se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.

16 Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundùm se.

17 Satis est, actum fidei semel in vita elicere.

18 Si à potestate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ut Deo, & fidei gloriosum consulo; tacere, ut peccaminosum per se non damno.

19 Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quàm mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

20 Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.

21 Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solùm probabili revelationis; immò cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.

22 Non nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii; non autem explicita Remuneratoris.

23 Fides latè dicta ex testimonio creaturarum, similivè motivo, ad justificationem sufficit.

24 Vocare Deum in Testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.

25 Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.

26 Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.

27 Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, itaut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.

28 Qui mediante commendatione, vel munere ad Magistratum, vel Officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis à similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

29 Urgens metus gravis est causa justa Sacramentorum administrationem simulandi.

30 Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.

31 Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.

32 Non solùm licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus,

mus, & quæ nos possessuros speramus.

33 Licitum est tam hæredi, quàm legatario contra injustè impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti in Cathedram, vel Præbendam contra eorum possessionem injustè impedientem.

34 Licet procurare abortum antè animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.

35 Videtur probabile, omnem fœtum, quandiù in utero est, carere anima rationali, & tunc primùm incipere eamdem habere, cùm paritur: ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.

36 Permissum est furari, non solùm in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

37 Famuli, & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis subripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.

38 Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per parva furta, quantumcumque sit magna summa totalis.

39 Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertiò, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

40 Contractus Mohatra licitus est, etiam respectu ejusdem personæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito, cum intentione lucri.

41 Cùm numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quàm futuram, potest creditor aliquid ultrà sortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.

42 Usura non est, dum ultrà sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed solùm si exigatur tanquam ex justitia debitum.

43 Quidni, non nisi veniale sit, detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere?

44 Probabile est, non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, & honorem defendat. Etsi hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.

45 Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale: vel etiam quando temporale sit solùm gratuita compensatio pro spirituali, aut è contra.

46 Et id quoque locum habet, etiam si temporale sit principale motivum dandi spirituale; immò etiam si sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris æstimetur, quàm res spiritualis.

47 Cùm dixit Concilium Tridentinum, eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent; Concilium vel primò videtur per hoc *digniores* non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundò locutione minùs propria ponit digniores, ut excludat indignos, non verò dignos; vel tandem loquitur tertiò, quando sit concursus.

48 Tam clarum videtur, fornicationem secundùm se nullam involvere malitiam, & solùm esse malam, quia interdicta, ut contrarium omninò rationi dissonum videatur.

49 Mollities jure naturæ prohibita non est. Unde si Deus eam non interdixisset, sæpè esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.

50 Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium; adeòque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.

51 Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandum virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta, ne à Domino malè tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.

52 Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.

53 Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, immò quatuor simul à diversis Celebrantibus audit.

54 Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.

55 Præcepto Communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem.

56 Frequens Confessio, & Communio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota prædestinationis.

57 Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modò honestam.

58 Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.

59 Licet sacramentaliter absolvere dimidiatè tantùm confessos ratione magni concursus Pœnitentium, qualis v.g. potest contingere in die magnæ alicujus festivitatis, aut Indulgentiæ.

60 Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, Naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis nulla spes appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio; dummodo ore proferat, se dolere, & proponere emendationem.

61 Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quinimmò directè, & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.

62 Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.

63 Licitum est quærere directè occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi.

64 Absolutionis capax est homo, quamtumvis laboret ignorantia Mysteriorum Fidei, & etiam si per negligentiam, etiam culpabilem nesciat Mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini nostri Jesu Christi.

65 Sufficit illa Mysteria semel credidisse.

Quicumque autem cujusvis conditionis, status, & dignitatis illas, vel illarum aliquam conjunctim, vel divisim defenderit, vel ediderit, vel de eis disputativè, publicè, aut privatim tractaverit, vel prædicaverit, nisi forsan impugnãdo, ipso facto incidat in excommunicationem latæ sententiæ, à qua non possit (præterquàm in articulo mortis) ab alio quacumque etiam dignitate fulgente, nisi pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi.

Insuper districtè in virtute Sanctæ Obedientiæ, & sub interminatione Divini judicii prohibet omnibus Christifidelibus cujuscumque conditionis, dignitatis, & status, etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Tandem, ut ab injuriosis contentionibus Doctores, seu Scholastici, aut alii quicumque in posterùm se abstineant, & ut paci, & charitati consulatur; idem Sanctissimus in virtute Sanctæ Obedientiæ eis præcipit, ut tam in libris imprimendis, ac manuscriptis, quàm in Thesibus, Disputationibus, ac Prædicationibus caveant ab omni censura, & nota, nec non à quibuscumque conviciis contra eas propositiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc inde controvertuntur, donec à S. Sede recognitæ super eisdem propositionibus judicium proferatur.

Franciscus Riccardus Sanctæ Romanæ, & Universalis Inquisitionis Notarius.

Locus ✠ Sigilli.

Anno à nativitate D. N. Jesu Christi millesimo sexcentisimo septuagesimo nono, Indictione secunda, die verò 4. mensis Martii, Pontificatus autem Sanctiss. in Christo Patris, & D. N. D. Innocentii Divina Providentia Papæ XI. anno tertio, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in aliis locis solitis, & consuetis Urbis per me Franciscum Perinum, ejusdem Sanctiss. D. N. Papæ, & Sanctissimæ Inquisitionis Cursorem.

DECRE-

DECRETUM ALEXANDRI VII.

die 24. Septembris 1665.

SAnctissimus D.N. audivit non sine magno animi sui mœrore complures opiniones Christianæ Disciplinæ relaxativas, & animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterùm suscitari, partim noviter prodire: & summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omninò ab Evangelica simplicitate, Sanctorumque Patrum doctrina; & quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset Christianæ vitæ corruptela. Quare ne ullo unquam tempore viam salutis, quam suprema veritas Deus, cujus verba in æternum permanent, arctam esse definivit, in animarum perniciem dilatari, seu veriùs perverti contingeret, idem Sanctissimus D. N. ut oves sibi creditas ab ejusmodi spatiosa, lataque, per quam itur ad perditionem, via pro pastorali solicitudine in rectam semitam evocaret, earumdem opinionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, & deinde Eminentissimis, & Reverendissimis DD. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus seriò commisit. Qui tantum negotium strenuè aggressi, eique sedulò incumbentes, & maturè discussis usque ad hanc diem infrascriptis propositionibus, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati suæ singillatim exposuerunt.

Hoc est Decreti proœmium necessarium ad sequentia. Omittitur autem series thesium damnatarum, donec Deo dante explicentur.

PROOEMIALES QUÆSTIONES CIRCA DECRETA MORALIA ALEXANDRI VII. ET INNOCENTII XI.

QUÆSTIO PRIMA.

Dividens decreta in suas partes,

1 IN decreto Alexandri 24. Septembris 1665. quatuor partes continentur. Prima est clamorosa insinuatio, quæ vim delationis, seu accusationis obtinuit, adversùs quasdam opiniones de rebus ad conscientiam spectantibus *partim ab antiquo suscitatas, partim noviter inventas*, ubi plura contra illas dicuntur, quæ ex eo præcisè, quod inibi dicantur, nullam fidem faciunt, sicut neque aliæ delationes, aut accusationes; sed solùm sunt, fueruntque huic Pontifici occasio examinandi, ac inquirendi. Incipit hæc pars ab illis verbis *Sanctissimus D. N. audivit non sine magno animi sui mœrore*, & in illis inclusivè terminatur: *Quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset Christianæ vitæ corruptela.*

2 Secunda pars incipit ab illis: *Quare ne ullo unquam tempore*, & terminatur in illis, *super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati suæ singillatim exposuerunt*: ubi Pontifex proponit sufficienter opus, quod aggrediebatur, illudque clarioribus verbis exprimitur juxta ejus mentem in decreto Innocentii XI. 2. Martii 1679. ibi: *Salubre opus in segregandis noxiis doctrinarum pascuis ab innoxiis à felicis recordationis Alexandro VII. Prædecessore suo incboatum prosequi volens, &c.* Uterque autem exprimit quantam diligentiam adhibuerit ad ejusmodi discretionem faciendam, & quàm accuratè examinaverit unamquamque ex propositionibus sibi delatis, committendo earum examen pluribus in Theologia Magistris, & deinde Cardinalibus Inquisitoribus hæreticæ pravitatis, audiendo singillatim eorum suffragia circa unamquamque ipsarum. Addítque Alexander, se id fecisse, *ut oves sibi creditas ab ejusmodi spatiosa, lataque, per quam itur ad perditionem, via pro pastorali solicitudine in rectam semitam evocaret.*

De

De Innocentio verò initio sui decreti idem dicitur, ibi: *Sanctissimus D. N. Innocentius Papa XI. ovium sibi à Deo creditarum saluti sedulò incumbens, & salubre opus in segregandis noxiis doctrinarum pascuis ab innoxiis, &c.*

3 Tertia pars, relatis propositionibus, earum condemnationem continet. Alexander priori suo decreto 28. recensuit. Posteà addidit alias 17. decreto edito *die 28. Martii 1666.* ut tota earum summa 45. contineat. Innocentius verò in præcitato decreto alias 65. adjecit idem institutum prosequens, ut tota ab ipsis damnatarum summa 110. nulla minùs complectatur. Porrò forma condemnationis sic se habet in illius decreto. *Idem Sanctissimus D. N. re posteà maturè considerata, statuit, & decrevit: pro nunc sequentes propositiones, & unamquamque ipsarum, sicut jacent, ut minimùm tanquam scandalosas, & in praxi perniciosas esse damnandas, & prohibendas, sicuti eas damnat, & prohibet.* Similiter condemnationes suas Alexander proposuit. Nisi quod in secundo decreto tria illa verba omisit *Pro nunc. Ut jacent. Et in praxi perniciosas.* In priori verò etiam duo postrema; vocem autem illam *Pro nunc* utcumque supplevit, cùm ibi dixit, eas esse damnatas *Intereà dum similium propositionum examini cura, & studium impenditur.* Quo studio impenso, adjectisque de novo aliis propositionibus decem, & septem iis, quæ priùs condemnatæ fuerant, non fuit, cur deinceps adiiceret, se *intereà* id determinare.

4 Cæterùm vox illa *ut jacent*, etiam non expressa, sufficienter intelligitur, quia non aliter, nec alio modo hæreticæ propositiones, aut aliæ noxiæ doctrinæ condemnantur. Censura etiam illa propositionis *Perniciosæ in praxi* solùm videtur major explicatio causæ, seu motivi, cujus gratia tales propositiones scandalosæ dicuntur, nimirùm, quia deducunt ad viam latam, *per quam itur ad perditionem*, ut Alexander in priori decreto expressit verbis allatis *num.* 2. quibus ista immediatè præcesserant: *Quare ne ullo unquam tempore viam salutis, quam suprema veritas Deus, cujus verba in æternum stant, arctam esse definivit, in animarum perniciem dilatari, seu veriùs perverti contingeret, idem Sanctissimus D. N. &c.* Satisque ostendit, illas esse in praxi perniciosas, dum ea de causa prohibuit earum praxim.

5 Quarta pars est præceptiva, & duas diversas involvit. Alteram, qua ubilibet iisdem verbis Alexander, & Innocentius districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Divini judicii prohibent omnibus Christi fidelibus cujuscumque conditionis, dignitatis, ac status, etiam specialis, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant. Alteram verò, qua fulminant excommunicationem latæ sententiæ ipso facto incurrendam, sibique reservatam adversùs quemcumque, qui illas, vel aliquam illarum conjunctim, vel de eis disputativè publicè, aut privatim tractaverit, vel prædicaverit, nisi forsan impugnando. Ita Innocentius. Alexander verò in suis decretis adjecit verbum *docuerit*, & omisit verbum *prædicaverit*. Quas autem actiones istiusmodi prohibitio comprehendit, legi potest apud P. Salas *disput.* 21. *de legib. sect.* 11. circa expositionem illius vocis *Ediderit*, quæ pariter est adhibita in prohibitione interpretandi Concilium Tridentinum.

QUÆSTIO II.

Quid significetur, cùm propositiones istæ, ut scandalosæ, damnantur?

6 IN genere, ut propositio scandalosa dicatur, non oportet, ut hæretica sit, temeraria, vel in fide erronea; sed sufficit, quòd suismet verbis scandalizet, hoc est, occasionem ruinæ spiritualis præbeat proximis in quavis materia; immò ut gradum propositionis damnabilis condistinctum ab illis gravioribus constituat, oportet, ut nullus ipsorum ei conveniat, sed hoc præcisè titulo, qui de se sufficiens est, condemnetur, quòd aliis in via salutis offendiculum, ruendique occasionem ponat. Quò spectat definitio illius apud Cordubam *in quæst. lib.* 1. *qu.* 17. *§.* 20. ibi: *Propositio scandalosa est, quæ etiam si vera sit, scandalum, sive occasionem ruinæ præstat auditoribus, & maximè simplicibus, & infirmis.* Alii notam hanc in proposito coarctant ad peculiarem aliquam materiam, ut Baldellus *tom.* 2. *lib.* 1. *disp.* 34. *num.* 11.

num. 11. & Puente Hurtado *disp.* 81. *de fide. sect.* 8. qui cum Suario *disp.* 19. *de fide. sect.* 2. *num.* 19. *in fin.* eam propositionem specialiter scandalosam definit : *Quæ in materia doctrinæ ad fidem pertinentis occasionem errandi , vel malè sentiendi præbet fidelibus.*

7 Alii cum Saura *de examine doctrin. cap.* 6. *fol. mihi* 16. aliquanto ampliùs hoc extendunt , ibi : *Propositio scandalosa est illa , quæ sive vera , sive falsa sit , pusillis præsertim piis præbet occasionem ruendi in aliquem errorem , vel peccatum spectans ad judicium Inquisitionis* . Sed longè meliùs, & exactiùs ipse *ibidem* , *præludio* 6. hisce verbis rem exponit : *Scandalosa propositio Theologicè est , quæ sive verè , sive probabiliter , sive improbabiliter dicta , præbet occasionem ruinæ in materia morali , & ducit , aut movet ad executionem peccati , per modum dictaminis , & securæ doctrinæ* . Atque in hoc sensu condemnari puto à præfatis Pontificibus prædictas propositiones tanquam scandalosas . Tradebantur enim tanquam tutæ , atque securæ in praxi , & absque ullo incommodo animarum, aut Reipublicæ Christianæ exequibiles ; è contrario autem Pontifices eas laxas, noxiasque putarunt , earumque praxim prohibuerunt tanquam Christianæ vitæ corruptelam , illasque indignas censuerunt , ut pro recta morum regula assumantur.

8 Ut res exactè explicetur , cùm ex notione terminorum supponatur , nullam propositionem esse scandalosam , nisi præbeat occasionem ruinæ spiritualis , diligenter inspiciendum est , de qua ruina sermo fit , & quomodo illam præbeant ejusmodi opiniones , ut earum confixio justa censeatur . Ruina quidem spiritualis tunc contingit , cùm inde aliqui occasionem sumunt errandi , malève sentiendi , aut opinandi in rebus fidei , aut morum, seu ad vitam æternam conducentibus , ad pietatemve, seu mores Christianæ religionis spectantibus , vel etiam pravè agendi, aut desistendi ab officiis , & exercitiis virtutum : & quidquid ejusmodi est , jure optimo scandalosum vocatur . Modus autem præbendi hanc occasionem , aut est per modum exempli , quia videlicet ex ejusmodi doctrinis publicè traditis propter auctoritatem docentium sumebant alii occasionem similiter opinandi , acquiescendique ejusmodi opinionibus ; vel de novo inveniendi , aut suscitandi alias antiquas eisdem similes in laxitate , defectuque securitatis , & periculo inducendi in ruinam aliquo modo ex suprà enumeratis : vel præscindendo ab exemplo similiter opinandi in eisdem , aliisve materiis ad Christianam fidem , moresve spectantibus , scandalosæ esse possunt , aperiendo ostium viæ latæ , ac parum tutæ , nam cùm multi sint , qui intrent per eam, etiam in rebus distinctè prohibitis , meritò timendum est , longè plures intraturos , sublata prohibitionis clave , per hujusmodi opiniones ostendentes viam latam, ac promittentes ambulantibus per illam conscientiæ securitatem.

9 Et hoc interdum contingit , quia propositio ipsa , ut jacet , atque in suo proprio , & verò sensu intellecta , ejusmodi est ; interdum verò quia diversos sensus admittit , servata proprietate verborum , & ratione suæ ambiguitatis , confusionis , aut obscuritatis , si publicè , ut jacet , tradatur, potest audientes implanare , ac decipere , ut eam intelligant in sensu absurdo , illaque licere putent , quæ illicita certò sunt , & perniciosa in praxi . Nam ejusmodi doctrinæ , dum clariùs non exponuntur , & justa æquivocatio imminens ab ipsis removetur , magnam mali speciem habent, atque id sufficit , ut tanquam scandalosæ improbentur . Unde opiniones , quæ isto modo scandalosæ sunt , dicuntur scandalosæ ostensivè , seu per modum regulæ, securique dictaminis , cùm verè tales non sint , sed parum tutæ , & nullatenus securæ in praxi : neque enim hic habet locum scandalum per modum suasionis , positivæquè inductionis , cùm eæ opiniones non suadeant sui praxim , aut usum, sed solùm eam facilitent hominibus ad ea , quæ favent proprio commodo , de se nimis propensis , & metum auferant amittendi æternam vitam, asserendo id esse tutum , quod in praxi securitatem non habet.

10 Porrò hic modus scandali ex aliqua doctrina imminentis ex eo oriri primò potest , quòd mala sit ejus praxis , & jure Divino , naturali, aut positivo prohibita , præscindendo ab aliis circumstantiis : & tunc opinio ipsa falsa erit , & alicui

alicui ex dictis juribus positivè contraria. Vel secundo, ex eo quòd, licèt secundum se mala non sit, ob circumstantias tamen, quæ in exequutione illam ordinariè comitantur, sine peccato exerceri non solet, ut de parvitate materiæ in re venerea, aliisque quamplurimis doctrinis nonnulli philosophantur, quas proinde practicè improbabiles, falsas, atque perniciosas solent appellare, quamvis speculativè probabiles, & fortasse veræ videantur. Vel tertiò, ex eo quòd, licèt praxis ipsa, atque exequutio in se mala non sit, neque ob circumstantias directè pertinentes ad ipsum operantem, speciem tamen mali, atque saporem habent, ratione cujus proximos præsertim ignorantes, ac infirmos possunt implanare, & in peccati ruinam trahere solent: & sicut hoc sufficit, ut actio ipsa scandalosa, nociva, aliisque perniciosa censeatur, sic satis est, ut opinio, quæ omnibus inspectis eam licere tradit, per modum regulæ practicæ scandalosa dicatur, nisi periculum scandali præcavendum esse doceat, & re ipsa sit in potestate agentis illud præcavere, & separare à sua actione. Vel quartò, ex eo quòd, licèt actio neque mala sit, neque mali speciem habeat, nihilominus sumpta occasione ab eo quod liceat, est ipsi operanti, aut aliis prætextus, ratioque palliandi vera alia peccata, v. gr. simonias, aut usuras, quarum detectio, aut punitio Reipublicæ Christianæ magni refert.

11 Vel quintò, ex eo quòd inde plures occasionem sumant committendi alia peccata, tumultusque, aut contentiones, rixæ, ebrietates, relaxatio disciplinæ, aliaque id genus eveniant, aut prudenter eventura credantur. Nam licèt potiùs spectent ad scandalum passivum, cùm opinio, aut actio ex natura sua id non ferunt, facilè ad activum reducuntur, si antecedenter prænoscantur, & ratione hujusce prævisionis à multis operibus alioqui licitis abstinere coguntur ipsæ privatæ personæ; aut si id dubium sit, & sub opinione positum ratione consuetudinis, devotionis, aut alterius causæ, quæ reddit talem omissionem notabiliter incommodam, & jus conferre videtur ad contrarias actiones exercendas, non obstante tali prævisione, nihilominus Reipublicæ moderatores, ac præsertim Ecclesiastici, ad quos spectat cura evitandi peccata, & sanandi mores populi, jure optimo ratione scandali ejusmodi actiones prohibent, quia hic, & nunc prudenter judicant esse medium necessarium ad præcavenda peccata, quæ à suis ovibus maximè pusillis, & infirmis frequenter committuntur, sumpto exinde prætextu, & occasione. Hujusmodi opiniones, & actiones dicuntur scandalosæ ab eventu, vel per experientiam cognito, vel præsumpto, si lex in præsumptione fundetur, vel prudenter credito ratione periculi, quod ex agentium, ac videntium circumstantiis omnibus inspectis imminet, etsi sola actio in se spectata licita alioqui esset, ac studiosa. Quomodo prohiberi solent conventus nocturni virorum, ac fœminarum, etiam instituti causa devotionis, ex. g. ad reliquias martyrum; visitatio Ecclesiarum in die Jovis Sancti post decimam horam noctis; ornatus aliqui fœminis consueti juxta patrium morem, quos experientia monstravit fuisse multis occasionem ruinæ.

12 Vel demum quia licèt doctrina, & ejus praxis ad peccatum proprium, vel alienum non provocet, soleatque absque illo exerceri, nihilominus avocat ab exercitio virtutum, inducitque negligentiam, ac teporem disciplinæ Ecclesiasticæ, aut regulari contrarium, ut si avertat à suscipiendo statu religionis, aut prætextu incertæ concessionis, vel revalidationis quarumdam indulgentiarum tollat curam adimplendi pœnitentias injunctas in confessione, aut avocet à frequentia ipsius confessionis, etiam non præceptæ, aut Communionis statui proportionatæ. Nam hujusmodi defectus inter ruinas spirituales computantur, & communiter absque peccatis venialibus non exercentur, nec contingunt absque magna displicentia, metu, ac pudore bonorum, tam vulgarium, quàm doctrina, ac virtute illustrium, disponuntque communiter ad graviorem ruinam, & ideò quæ ad id inducunt, aut incitant, verè sunt scandalosa, nociva, deducentiaque ad viam latam, & ut talia meritò damnari possunt.

13 Nam arcta illa via, quæ ducit ad vitam, quamque ipse Christus nos docuit, tam præcepta, quàm consilia complectitur, & ejus latitudo, ac relaxatio modò

his,

his, modò illis opponitur, servata tamen uniuscujusque mensura, & gradu dilationis. Ad modum quo, licet via, quæ ducit ad peccata venialia, non ducat immediatè ad infernum, nec sit formaliter illa via lata, quæ ducit ad perditionem; adhuc tamen sufficiens est materia scandali, & tam opinio, quàm actio inducens ad peccatum veniale spiritualem ruinam inducere dicitur, juxta illud *septies in die cadit justus*, & malitiam scandali in se habet, quamvis levem juxta levitatem suæ prohibitionis. Cadere autem casu opposito consiliis ex objecto suo nullam malitiam habet, sed solùm defectum moralis imperfectionis. De quo Suarez *disp. 10. de charit. sect. 1. num. 4. notat. 2.* ubi ait, hoc non esse propriè scandalum, sed in eo posse intervenire levem aliquam malitiam contra charitatem, quæ ex damno, fraude, aut dolo posset esse gravis.

14 Ex dictis igitur patet, quot modis aliqua opinio esse possit scandalosa adversùs præcepta, & consilia, quo casu non erit peccatum sed imperfectio moralis intra genus scandali, sicut actio, ad quam inducit; nisi fortè etiam inducat ad malè sentiendum de consiliis ipsis, aut ad contemptum ipsorum. Patet etiam, quo sensu dicatur ejus praxis perniciosa, nam licèt perniciosum vulgari acceptatione grave aliquod, & exitiale malum soleat denotare, apud Theologos mitiori sensu accipitur, & ideò quodvis mendacium nocens proximo, etiam leviter, & nocumento insufficienti ad peccatum mortale, dicitur mendacium perniciosum. Patet demum, omnes opiniones ab his Pontificibus damnatas in eo convenire, quòd directivè, & per modum regulæ securæ, ac tutæ in genere moris ad ruinam disponant, lapsumque oppositum consiliis, ac præceptis levibus, aut gravibus vitæ Christianæ juxta definitionem datam *sup. num. 6.* Quanta autem, & qualis sit ruina in unaquaque, & cui regulæ, virtutive opponatur, ex ejus materia, & circumstantiis est dijudicandum: neque enim omnium est una specifica ratio, neque idem modus, aut sensus.

QUÆSTIO III.

Quidnam propriè sit, hasce doctrinas perniciosas esse in praxi?

15 PErinde utique fuit dicere illas esse in praxi perniciosas, ac asserere perniciosam esse illarum praxim, hoc est, damnosam, ac nocivam tum animabus, tum etiam Ecclesiæ, cujus severa disciplina, & mores iis doctrinis laxabantur. Unde (ut jam dicere cœperam) sicut mendacium tunc vocatur perniciosum, cùm est alteri nocivum, sive leviter, sive graviter, sic doctrina moralis, & spectans ad directionem conscientiæ tunc censenda est perniciosa, cùm usus ejus nocumentum affert. Atque hoc pacto Honorius III. *in cap. Perniciosus. 13. de celebrat. Missarum, perniciosum valdè abusum* vocat usum, qui alicubi irrepserat miscendi plus aquæ, quàm vini, in consecratione Calicis. Quia esto probabile sit, in hujusmodi mixtionibus consecrationem esse validam, si aliqua pars vini adhuc conservetur; modus tamen ille consecrandi dissentaneus erat usui Ecclesiæ, & quandoque expositus consecrationi dubiæ, vel invalidæ.

16 Declarant autem Pontifices satis apertè cur sint perniciosæ, dùm eas damnant, quia *noxiæ sunt*, & ovibus sibi concreditis præbent pabulum nocivum: item cùm ajunt id fieri, ne via salutis, quam Deus dixit esse arctam, in perniciem animarum dilatari, seu veriùs perverti contingat; ac demum cùm huic negotio eo fine se applicant, ut oves sibi concreditas *à via* lata, & spatiosa, quam præfatæ opiniones demonstrant, in rectam semitam salutis revocent. Quare haud immeritò quispiam dixerit, juxta Alexandri, atque Innocentii mentem ideò has opiniones in praxi perniciosas censeri, quia deducunt ad viam latam, quæ non est via, aut semita recta, sed obliqua, per quam ad perditionem, & interitum devenitur: ad modum quo Pius IV. Bulla 77. §. 2. dixit, nonnullos *libros, scriptaque* prohiberi in Indice Concilii Tridentini, *ut pietati, ac morum honestati inutilia*.

17 Quòd si non utcumque inutilia sint, sed

sed positivè nociva, relaxativaque vitæ, ac disciplinæ Christianæ, meritò earum laxitas damnatur, ac prohibetur: & hoc significatur, cùm dicitur, illas esse perniciosas, quia à recta, & arcta semita Christianæ vitæ abducunt fideles, & deducunt in viam latam. De qua censura Saura *de examine doctrin.cap.* 10. initio, licèt Cordubam, Simancas, atque Navarrum parum fideliter ibidem afferat. Porrò sicuti ob scandalum, & animarum perniciem hi Pontifices præfatas opiniones condemnarunt, ac prohibuerunt, sic jam olim Alexander IV. *Bulla* 7. §. 5. has easdem causas inter alias adduxit, quibus inductus est ad condemnandum librum de periculis novissimorum temporum tunc publica luce donatum, ibi: *Quodque etiam idem libellus magni scandali seminarium, & multæ turbationis materia existebat; & inducebat etiam dispendium animarum, cùm retraheret à devotione solita, & consueta eleemosynarum largitate, ac à conversione, & religionis ingressu fideles.*

QUÆSTIO IV.

Utrùm Pontifex declaret, has propositiones esse propriè scandalosas, vel potiùs illas reprobet, ac si essent tales?

18 Ratio dubitandi est, quia non affirmat expressè illas esse scandalosas, neque formalibus id verbis in earum condemnatione declarat; etsi autem id declarasse sufficeret verbis certò æquipollentibus, tamen minimè constat verba, quibus eas condemnat, esse certò æquipollentia prædictæ affirmationi, seu declarationi. Solum enim dicit *statuisse, ac decrevisse eas, & unamquamque ipsarum, ut minimùm tanquam scandalosas esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat, ac prohibet.* Non sunt autem certò, & absque dubio æquipollentia, damnare aliquam doctrinam affirmando expressè illam esse scandalosam, ac damnare illam *tanquam* scandalosam. Neque enim otiosè, & absque fructu adjecta censeri debet vox illa *tanquam* in re adeò examinata, ac discussa, maturèque considerata, ut in simili ratiocinatur Innocentius III. *in cap. Solitæ.* 6. *de major. & obedien. ad illa verba*, 1. *Petr.* 2. 13. *Sive Regi tanquam præcellenti*, ut Imperatori Constantinopolitano demonstraret, non esse tantam ejus præcellentiam, quantam iis verbis innixus sibi arrogabat, ibi: *Licèt non simpliciter dictum fuerit: Subditi estote, sed additum fuerit, propter Deum: nec purè sit subscriptum Regi præcellenti, sed interpositum forsan fuit non sine causa: tamquam.* Quo loci notat glossa *lit. I.* vocem *tanquam* ideò jure optimo ponderatam fuisse ab Innocentio, quia quandoque similitudinem potiùs, quàm veritatem denotat, & inde consequenter elicit, nullam vocem mysterio vacare in rescriptis, ne frustra occupet membranas.

19 Addit Barbosa *tr. de diction. usufreq. dict.* 403. tale adverbium *regulariter, & de sui natura denotare improprietatem, & fictionem*, in eamdemque sententiam quamplurimos ex Jurisperitis adducit. Nec dubium, quin sæpè in jure ita accipiatur. *L. Pecuniam.* 36. *ff. si certum petatur. L. Jubemus.* 13. §. *Sane. C. de Sacros. Eccles.* & sæpè alibi. Quæ si vera sunt, dictio illa in sua regulari, & magis naturali significatione in his decretis accipi deberet, & non significaret eas propositiones condemnari, atque prohiberi, quia Pontifex declarat illas esse scandalosas, sed quia ipsas, ac si scandalosæ essent, eo quòd laxæ sint, ac minùs tutæ, prohibet, ac damnat: ad modum quo *in* 2. *Philippica* Cicero scribebat: *Ut istum, ac si Consul esset, salutarent.* Cæterùm quia negari nequit, eam dictionem sæpè sæpiùs veritatem denotare, atque ad eam significandam adhiberi, haud secùs quam particula *sicut*, particula *ut*, & aliæ comparativæ, ideò huic expositioni non acquiesco; sed solùm indico, incertum videri posse, quisnam ex his duobus sensibus præferri debeat, inspecto verborum cortice, ne forsitan ob hanc causam interpositum sit adverbium *tanquam*, ut arguebat Pontifex ex illo in capite præcitato.

20 Hoc autem sufficit, ut non sit expressè, aut sub verbis certò æquipollentibus declaratum illas esse scandalosas, cùm satis sit ad finem, & justificationem reliquorum, quæ adjunguntur, illas ob sui laxitatem fuisse in modo prohibitionis, ac condemnationis iis, quæ verè, ac

certò

certò scandalosæ sunt, æquiparatas. Et cùm scandalum duplex sit, aliud datum, aliud acceptum, aliud activum, aliud passivum, illudque propriè sit tale, hoc verò minimè, incertum sit propter eam vocem, quo sensu doctrinæ istæ scandalosæ vocentur, quia ad prohibendas illas satis erat, quòd multi exinde sumerent occasionem ruendi, vivendique licenter, quamvis doctrina ipsa illam non daret, cùm sui praxim, aut executionem non suaderet. Eo vel maximè quia adverbium *tanquam* non incongruè constitui, atque conjungi potest cùm verbo *damnat*, *ac prohibet*, ut sensus sit illas damnari, ac prohiberi, sicut scandalosæ damnantur, ac prohibentur. Quo pacto Pontifex nihil positivè decerneret de earum scandalo, ac pernicie, sicut nil declarat, aut decernit de earum veritate, aut falsitate, sed solùm de modo condemnandi, atque prohibendi ipsas; & tota vis comparativa, quam importat dictio *tanquam*, ad modum condemnandi, atque prohibendi referenda esset, ut solùm denotaret, illas damnandas, ac prohibendas esse ad instar, seu ad eum modum, quo scandalosæ damnantur. Sed hæc judicio potiùs summi Præsulis, quàm tenui meo, decidenda erunt: ac interim satiùs erit vulgari terminorum apprehensioni stare, ac censere, ut ego censeo, omnibus decreti circumstantiis inspectis, vocem *tanquam* non esse in præsenti notam ullius impropriietatis, sed theses damnatas esse verè, ac propriè scandalosas, & hac ratione prohibitas.

QUÆSTIO V.

Utrùm decretum hoc sit decisivum, vel interlocutorium, & pro nunc duntaxat?

21 Decisivum esse denotant verba illa *statuit*, *ac decrevit*, quia *hoc verbum statuo rem perfectam significat*, & *cum effectu non verbo tenus accipitur*, ex Cælestino III. *cap. in His* 15. *de verborum significat.* Aliunde verò negotium facessit vocula, *Pro nunc*, condemnationi adjecta, cui in decreto Alexandri æquivalet vox illa *Intereà*, perinde namque est dicere *Pro nunc*, ac *Interim*, ut sumitur *ex l. Quidam. 96. §. Si scriptus. ff. de leg.* 1. & utraque idem significat, quod *Alio non apparente*, vel quod *Rebus sic stantibus*, ut notat Cancerius *p.3. cap.17. num.* 570. & Larrea *tom.* 2. *decis. Granat. decis.* 77. *num.* 2. & 13. cum Cevallos, Scacia, & aliis.

22 Quo fit, ut lex, aut sententia *pro nunc* data non habeat perpetuitatem de se, sed mutationi subjaceat, si rerum status notabiliter mutetur, aut aliud quidpiam appareat ab eo, quod tunc apparebat, ut idem dictu sit *pro nunc statuimus*, ac dicere *hoc statuimus interim dum aliud non apparet*. Unde temporalem causam habet, & in ea tacitè includi denegationem silentii perpetui contendit Larrea *suprà n.* 7. & *num.* 14. Ac propterea quando in decretis causarum, quæ per viam violentiæ deferuntur à Judice Ecclesiastico ad Regia tribunalia, dicitur: *Que por aora no baze fuerça*: tuetur ex professo Salgado *de Regia protect. p.* 1. *cap.* 8. *à num.* 7. posse iterùm eamdem causam, novis documentis apparentibus, ad idemmet tribunal revocari. Adeòque istiusmodi dispositiones non esse definitivas, sed merè interloqutorias, tradit inter alios Purpuratus *consil.* 151. & faciunt alia plura, quæ pro hac parte congerunt Larrea *sup. num.* 4. & Covarrubias *lib.* 1. *variar. cap.* 1. *num.* 8. Larrea autem *eo num.* 13. cum Cavalcano, Trentacinco, Farinacio, & aliis definitivas esse putat, præsertim cùm ita proferuntur, re discussa, & ejus momentis librata, non verò propter ineptitudinem libelli, aut defectum mandati, vel aliam causam similem, ratione cujus interdum reus pro nunc absolvitur ab instantia, seu observatione judicii.

23 Mihi utique pro causis forensibus maximè placet distinctio Antonini Thesauri *decis. Pedemont.* 81. ubi ait *num.* 1. *Sententiam, per quam absolvitur reus, alio non edocto, vel stantibus actis, prout stant, vel alio non apparente, esse definitivam, & transire in rem judicatam. Et licèt*, inquit, *videatur habere vim interloquutoriæ, quia ex novis juribus potest revideri, & reparari, etiam ab eodem judice, tamen in hoc sapit naturam definitivæ, quia nisi aliud de novo producatur, non poterit revocari*. Citat Alciatum, Aretinum, & alios. Quanto autem tempore duret illa suspensio, non constat apud omnes. Alciatus

ciatus *in l. Si calumnietur. ff. de V. S.* ait, prædictam clausulam, lapso biennio, evanescere. Thesaurus autem *suprà* sic ait: *Quod ego non auderem firmare, & crederem requiri saltem decennium, cùm illud tempus videatur tacitè à judice datum, ut intereà quis perquirere possit alia sua jura, in qua re longum tempus concedendum est, quod est decem annorum inter præsentes, & viginti inter absentes.* Hæc ille satis cordatè juxta exigentiam materiæ, de qua ibi loquebatur.

24 Cæterùm in nostro casu puto sententiam Pontificis non fuisse interloquutoriam, aut quasi suspensam pro ullo tempore, sed statim habuisse suum effectum, transivisseque in rem judicatam, certò statutam, & sine mora observandam; verbum autem *Pro nunc* non respexisse, nisi ad mutationes quasdam, quæ decursu temporis possunt accidere, unde scandalosæ, ac perniciosæ esse desinant aliquæ ex illis doctrinis, quæ his censuris notabuntur. Sed difficultas est, quo pacto posset tunc accidere mutatio in his censuris, etiam *pro nunc* latis, cùm sint infallibiles, & à Summo Præsule prolatæ, Spiritu Sancto assistente? Respondeo, licèt illæ, prout à Pontifice emanarunt, non fuerint, neque futuræ sint errori expositæ, adhuc tamen in his omnibus, quæ ad jus positivum spectant, decursu temporis mutationem aliquam supervenire posse, quæ illarum scandalum tollat, nam & jus ipsum potest immutari etiam post tempus decem, aut viginti annorum. Ex. gr. posset aliquis Pontifex revalidare indulgentias Regularium, quas Paulus V. revocavit, & alii ejus prædecessores concesserant. Et tunc non esset scandalosa propositio affirmans, eas esse revalidatas, licèt scandalosa sit, quæ id hodie affirmat, & semper sit talis futura, si ly *hodie* referatur ad tempus, quo Alexander VII. illam damnavit *propositione* 37. Idemque dixerim de aliis non paucis, quæ in decreto ipsius invenientur: ut si quis Pontifex de novo concederet mendicantibus privilegium absolvendi à casibus Episcopo reservatis. Ea mutatio superveniens respectu sequentis temporis tolleret omninò scandalum, quod omninò certum erat in ista propositione, rebus sic stantibus, sicuti erant, cùm Alexander illam condemnavit.

25 De his autem, quæ immediatè spectant ad jus naturale, vel divinum, alia longè est ratio, quam acutè observat P. Suarez *lib. 4. de legib. cap. 14. num. 7.* quia in his juribus nequit supervenire mutatio, nisi ratione materiæ. Possent tamen, auditis auctoribus, & re examinata pleniùs, novæ rationes occurrere, & speciales circumstantiæ offerri, quæ scandalum amoverent. Nam propositio, quæ uno tempore scandalosa est, alio tempore esse poterit non scandalosa, ut de propositionibus malè sonantibus, & *pro nunc* tali censura affectis tradit Corduba *in suo quæst. lib. 1. qu. 7. §. 14. antè finem*, & nos dicemus posteà de propositionibus, quas Pontifices ut probabiliores approbant: nam passim evenit, ut ea, quæ anteà fuit minùs probabilis, reddatur probabilior cursu temporis. Interim tamen, ac Pontifex id expressè non declarat, standum est omninò ejus sententiæ, sicut in decreto jacet, neque in dubio aliter licebit agere.

QUÆSTIO VI.

An istæ propositiones condemnatæ sint ut falsæ?

26 EX terminis genericis diversa sunt, aliquam propositionem esse scandalosam, & esse falsam: sæpè enim accidit, ut assertio sit scandalosa, & nihilominus vera, ut notat Card. de Lugo *disp. 20. de fide. num. 134.* & alii, quos infrà consignabo. Unde Corduba *ea qu. 17. §. 20.* in illius definitione hoc ipsum sumit, dicens: *Propositio scandalosa est, quæ etiam si vera sit, scandalum, sive occasionem ruinæ præstat auditoribus, & maximè simplicibus, & infirmis.* Quibus consonant aliæ duæ definitiones, quas produximus ex Saura *sup. num. 7.* & ex his, quæ tota illa quæstione secunda sunt proposita, desumi possunt pro hac doctrina non pauca, nec invalida argumenta.

27 Nunc autem ea specialis ratio satis efficax videtur, quia sicut opus non debet esse in se malum, ut sit in se scandalosum, sed sufficit, quòd habeat mali speciem, ita propositio, ut scandalosa sit, non semper debet esse falsa, seu

objecto

objecto suo difformis, sed satis est, quòd habeat falsitatis speciem. Quinimò sicut opera aliàs bona, & forsan jure humano præcepta, quandoque dimittenda sunt propter scandalum, quod ex ipsis futurum prævidetur, sic propositioni alioqui veræ, & in se innocuæ posset contingere, & tunc optima ratione velut scandalosa prohiberetur. Non ergo se opponeret judicio horum Pontificum, qui diceret, talem propositionem esse veram, quia non proinde cogeretur negare, illam esse scandalosam, aut perniciosam audientibus. Puniretur quidem tanquam scandalosus, si illam exteriùs defenderet, quia re vera scandalosus esset, & hoc ipsum debet ipse reputare, cùm decreto Pontificio assentiatur, & quia violaret præceptum, quo Pontifex jubet, ne ullus talem propositionem doceat, aut tractet, nisi fortè ad impugnandum; sed minimè puniri posset tanquam malè sentiens, aut dissentiens à censura Pontificia, quod graviùs peccatum esset.

28 Et augetur difficultas. Nam, qui assensu merè interno judicaret esse veram aliquam propositionem ex damnatis, etsi aliundè forsitan peccare posset, id temerè credendo, aut opinando, sicut peccare potuerunt, qui eas veras censebant priùs quàm Pontifices illas damnarent, non propterea scandalosus esset, neque adversùs Pontificiam prohibitionem, aut censuram quidquam videretur agere. Et ratio aperta est, quia propositio merè interna non est materia prohibitionis, punitionisve Ecclesiasticæ. Censura autem, quam adjungit Pontifex, in solas assertiones exteriores cadit: nam propositio merè interna neque proximo ponit offendiculum, cùm sit ipsi ignota penitùs, nec ei præbet occasionem ruinæ, & quod hinc sequitur, neque potest esse scandalosa, nec hac censura notari. Etenim quædam censuræ communes sunt propositionibus internis, & externis, ut esse hæreticam, erroneam, temerariam, falsam, aut errori proximam; aliæ verò in solas externas cadunt, ut esse malè sonantem, piarum aurium offensivam, seditiosam, aut denigrativam famæ alienæ, atque ad harum classem pertinet opinio scandalosa, ut ratio facta convincit, & notat Arriaga *disp.*20. *de fide. num.* 29. Moya *in select. part.* 1. *tr.* 3. *disp.* 6. §. 5. *præsertim versùs finem*.

29 Et hæc quidem vera sunt, si de propositione falsa, & scandalosa generaliter loquamur; in præsenti autem materia, & terminis decreti Pontificii, quod tractamus, non potest facilè intelligi, quomodo scandalosa sit assertio aliqua, vel perniciosa in praxi, nisi etiam simul sit falsa. Ratio autem est, quia istiusmodi assertiones non sunt scandalosæ utcumque, ut ostendi suprà, sed per modum regulæ dirigentis mores nostros rectè, & sine ullo periculo aberrandi in via salutis, aut declinandi in contrariam. Porrò regula vera, & conformis rectæ rationi esse nequit scandalosa, & obliqua, vel perniciosa animabus. Confirmatur. Quia negari nequit, hujusmodi propositiones esse practicè improbabiles, idque ex illarum condemnatione deduci per consequentiam planè necessariam: immò in nonnullis id expressè habetur, ut *in* 2. *&* 6. ex damnatis ab Innocentio, aliisque multis, ubi asserta probabilitas nominatim refutatur. Atqui improbabilitas practica practicam etiam falsitatem secum invehit, neque capi potest, doctrinam, quæ est practicè vera, esse practicè improbabilem.

30 Arguo secundò: nam omnes prædictæ propositiones condemnantur tanquam *perniciosæ in praxi*. At praxis opinionis re ipsa veræ nunquam potest esse perniciosa ei, qui secundùm ipsam operatur; nec Christianæ vitæ corruptela timeri potest ex eo, quòd fideles veris opinionibus, ac doctrinis se conforment in agendo, neque ex eo, quòd veritatem pro recta regula suarum operationum assumant. Ergo damnando illarum praxim tanquam perniciosam, eo ipso supponunt illas esse falsas. Immò plures illarum non alio titulo scandalosæ esse videntur, quàm ob occasionem, quam præbent, deducendi illas ad praxim, & committendi opera re vera illicita, quæ falsò tanquam licita approbantur.

31 Arguo tertiò: quia Pontifices severissimè vetant, ne aliquis has propositiones doceat, aut defendat, aut edat in lucem, vel de eis disputet, nisi fortè ad impugnandum. Magna autem esset absurditas prohibere cum tanta districtione, &

ne, & quidem adjecta excommunicatione latæ sententiæ, defensionem, ac propalationem veritatis, tam publicam, quàm privatam, quin liceat ipsi vel disputativè favere, aut se accommodare in praxi, sed duntaxat contradicere, & pugnare pro falsitate contraria. Magna etiam deceptio in tota Ecclesia sequeretur, si fideles, ut par est, acquiescendo præceptis Pontificum, occasionem inde sumerent deserendi ejusmodi opiniones, immò impugnandi ipsas tanquam falsas, tuendique contrarias, quod solùm est ipsis permissum. Nam inde fieret, ut occasione data ab ipso Capite Ecclesiæ, & magistro veritatis ipsa veritas desereretur, & in abditis paucarum mentium penetralibus conclusa, sola falsitas in omnium libris, concionibus, disputationibus, ac vocibus insonaret, & loco veritatis traderetur, ac defenderetur, novisque sophismatibus confirmaretur, quin liceret veritatem defendere, sed solummodò impugnare.

32 Arguo quartò ex iis, quæ auctores tradunt in ea quæstione, utrùm Pontifex interdum possit favere doctrinis re ipsa falsis, non quidem declarando, eas esse veras, sed solùm proponendo illas toti Ecclesiæ tanquam *probabiliores*? Ut in *Clement.* 1. *de summa Trinit.* declaravit *probabiliorem* esse illam sententiam, quæ tradebat, habitus virtutum infundi infantibus simul cum gratia in Baptismo. Nam propter maximam auctoritatem, quam prædicta declaratio conciliat tali sententiæ, & occasionem, quam præbet sequendi illam tanquam veram, censent plerique Pontificem non posse declarare, aut amplecti tanquam *probabiliorem*, *seu veriorem* ullam doctrinam, quæ sit à parte rei falsa, & nominatim Turrianus 2. 2. *disp.* 5. *dub.* 5. Salazar *disp.* 43. *de Conceptione* §. 4. vers. *Ergo ex præmissa*, Diana *p.* 11. *tr. de infallib. Romani Pontificis*, *resol.* 10. *antè finem*. Ergo à fortiori errare nequibit tradendo opinionem re ipsa veram esse conscientiæ regulam obliquam, exitialem, atque perniciosam, improbandoque tam praxim ejus, quàm defensionem, ac evulgationem, relicta solum facultate demostrandi falsitatem, ac perniciem ejus per publicam, privatamque impugnationem.

33 Arguo quintò: quia esto demus oppositum contingere posse, cùm multa falsa sint probabiliora veris, & nulla exhiberi valeat Divina promissio, unde efficaciter suaderi possit, Pontificem ita esse ab Spiritu Sancto gubernandum, ut abstineat à declaratione majoris probabilitatis, quam re ipsa, & de facto habet aliqua doctrina falsa. Esto, inquam, id demus, quod rectè tradit, & observat Card. de Lugo *ea disp.* 20. *de fide. num.* 123. adhuc tamen ea doctrina adaptari nequit casui nostro: tum quia ipse Lugo concedit, piè credendum esse, id nunquam eventurum: tum præsertim quia Pontifex asserendo aliquam opinionem esse scandalosam, perniciosam, & indignam, ut pro recta regula assumatur intra genus moris, & permittendo duntaxat impugnationem ejus, nullum præbet fundamentum formidandi de ejus veritate, aut falsitate, sicut id præbet, cùm dicit, eam manere intra limites probabilitatis, & terminos opinionis. Neque item ex censura illius colligi potest, contradictoriam talis doctrinæ esse probabilem, & quod huic sequitur, fortasse veram, sicut potest inferri ex eo, quòd dicat, doctrinam aliquam non esse adhuc certam, sed solùm probabiliorem. Quinimò potiùs proponit optimum fundamentum colligendi, eam esse falsam, tam ex præceptis, quæ adjungit, quàm ex censura eidem inusta: neque enim istis satisfieri potest asserendo propositiones, quas afficiunt, esse minùs probabiles, ut potest satisfieri decreto asseveranti, opinionem aliquam esse probabiliorem.

34 Sed obiicies. Quando Pontifex declarat, aliquam propositionem esse erroneam, aut temerariam temeritate theologica, non ideò declarat, illam esse falsam, ut ex professo contendit Card. de Lugo *ubi supr. à num.* 113. Ergo longè minùs id declaratum censebitur, dum solùm dicitur esse scandalosam, atque perniciosam, quia censuræ istæ longè minorem cognationem habent cum principiis fidei, quàm censura temerariæ, vel erroneæ. Respondeo primò, nobis satis esse, quòd per bonam consequentiam inferatur, esse falsas eas doctrinas, quas condemnat in præsenti Pontifex tanquam scan-

scandalosas, atque perniciosas, quin attentis circumstantiis locum habeat, quod interdum dicitur posse contingere, ut propositio non sit falsa, quamvis sit scandalosa. Porrò in hoc sensu non negat Cardin. de Lugo, reputandas esse falsas eas doctrinas, quas Pontifex declarat esse erroneas; immò id expressè affirmat, solùmque contendit earum falsitatem non declarari expressè, & immediatè, sed solùm implicitè, ac mediatè, ut ea ratione concludat, non esse formaliter hæreticos, sed præsumptivè duntaxat eos, qui affirmant tanquam veras illarum contradictorias, neque enim directè, ac formaliter se se opponunt definitioni Pontificis, sed solùm mediatè, quatenus asserunt, id esse verum, quod sequitur esse falsum ex eadem definitione.

35 Pariter discurrit hic auctor de reliquis censuris minoribus *num.* 114. atque in eo duntaxat sensu virtuali, seu mediato existimo in his decretis importari falsitatem propositionum, quas prohibent. Sed doctrina Cardinalis, qua parte ad propositiones spectat, quæ damnantur ut erroneæ, mihi nequaquam probatur existimanti ex adverso, Pontificem, eo ipso quòd definit aliquam propositionem esse in fide erroneam, declarare immediatè, ac formaliter eam esse falsam, non verò mediatè duntaxat, & per consequentias remotas. Quippe error, & falsitas, si termini debita cum proportione sumantur, solùm differunt ut species, & genus, quatenus error non est quævis falsitas, sed magna, & valdè notabilis, ut accuratè explicat Corduba *lib.* 1. *quæst.* 17. §. 9. vers. *Pro quo nota*, & aliis relatis, Saura *de examine doctrinarum prælud.* 5. Porrò qui definit, rem aliquam esse formaliter in certa specie, eo ipso definit formaliter illi competere genus, ex quo ipsa species componitur: ita enim formaliter, & immediatè definitur Christum esse animal definiendo illum esse hominem: & qui affirmat, aliquam propositionem esse omninò certam, eo ipso affirmat esse veram veritate aliqua insigniore. Neque aliud quid apprehendimus, aut significamus, cum dicimus aliquam propositionem esse in fide erroneam, quam esse adeò falsam, ut immediatè opponatur alicui veritati certæ theologicæ; hoc est; conclusioni legitimè deductæ ex una præmissa de fide, & ex altera per naturalem evidentiam cognita.

36 Confirmatur. Nam ex Augustino *in Enchiridio cap.* 17. *& lib. contra Academicos cap.* 4. errare in genere, nihil est aliud, *quàm approbare falsa pro veris, aut vera pro falsis*. Ergo errare in hac materia, nempè fidei, erit in eadem materia approbare falsa pro veris, aut vera pro falsis. Et casu quo approbentur falsa pro veris veritate certa certitudine theologica, suis propriis notis, ac conceptibus designatus erit gradus ille deceptionis, quem errorem in fide specialiter vocamus. Atqui in eo ipso, aut alio quovis formaliter inveniri debet approbatio falsitatis, ut error esse, vel vocari possit. Igitur in conceptu ipso formalissimo erroris formaliter includitur falsitas, ad summumque penes explicitum, & implicitum differre possunt, sicut definitio, & definitum, vel sicut differt homo ab animali.

QUÆSTIO VII.

Conferuntur inter se harum thesium damnatio, atque probibitio.

37 CUm decreta ista Pontificum respectu opinionum, quas recensent, condemnatoria sint; respectu verò hominum præceptiva, seu prohibitiva plurium actionum, nunc de damnatione ipsa propositionum inquirimus, quænam sit, & quonam modo sit facta? Videri namque potest, eam esse sententiam quamdam merè declaratoriam noxiæ qualitatis, seu criminis, non quidem commissi ab ipsis propositionibus (quæ illius capaces non sunt) neque ab illarum auctoribus, quorum in decretis nulla mentio fit, nedum damnatio: sed criminis, ac peccati, seu malitiæ in eis repertæ contra jus divinum, naturale, aut positivum: nam ex eis quædam juri divino oppositæ videntur, & præbentes occasionem delinquendi adversus illud: aliæ juri naturali: aliæ soli juri positivo Ecclesiastico. Damnantur ergo scandali, ac perniciei declarando illas esse scandalosas, ac perniciosas in praxi, noxiasque, & contrarias bonis mori-

moribus Ecclesiæ, disciplinæque Ecclesiasticæ.

38 Unde juxta hunc modum dicendi decretum Pontificis, quatenus condemnativum est talis doctrinæ, nihil horum efficacia sua primitùs facit, aut præstat; sed præcisè declarat noxiam qualitatem, quæ prædictis opinionibus antecedenter inerat, & posteà per novas prohibitiones, ac præcepta suam declarationem corroborat præcipiendo, ne quis illas doceat, aut in praxim deducat, &c. ut à via lata, quæ ducit ad perditionem, revocet dominici gregis oves, & eas in rectam, ac arctam semitam, quæ ducit ad vitam, ea severitate revocet, ac per illam ambulare faciat. Ad modum, quo in rebus fidei condemnat propositiones declarando eas esse hæreticas, seu oppositas doctrinæ revelatæ per Sacram Scripturam, traditiones, aut Concilia legitimè approbata, & posteà anathemate percellit, aliisque præceptis, & condemnationibus coercet contrarium asserentes.

39 Hæc doctrina, modusque explicandi condemnationem prædictarum opinionum satis probabilis est, eumque tradit, ac defendit P. Cardenas *in select. 1. p. disp. 9. à num.* 343. nec dubium, quin ita fieri potuerit. Sed si diligenter expendatur primum decretum Alexandri, cujus reliqua sunt veluti appendix, prosequutio, & continuatio, probabilius videri potest, longè aliter esse factam, ita scilicet, ut prohibitio, & condemnatio non sint duo diversi actus, alter per modum sententiæ, seu declarationis authenticæ, & alius per modum legis, ac præcepti, nec diversas materias, aut actiones comprehendant; sed unus, & idem, qui respectu ipsarum damnatio, ac prohibitio dicitur, easque non aliter damnatas, quàm prohibitas reddit, nec alios effectus habet, licèt respectu fidelium, eorumque, ad quos spectat exequutio, solùm dicatur prohibitio; non vero proscriptio, aut condemnatio.

40 Ratio autem est. Quia Alexander ipse manifestè declaravit, quo sensu, ac modo accipienda, atque exponenda esset, & quousque se extendat talium propositionum prohibitio, atque damnatio, eosdemque terminos utrique præscripsit. Nam postquam *statuit, ac decrevit illas, ut minimùm tanquam scandalosas esse damnandas, ac prohibendas; sicut eas damnat, ac prohibet*, statim modum damnationis, atque prohibitionis tradit, inquiens: *Ita ut quicumque illas aut conjunctim, aut divisim docuerit, &c. ipso facto incidat in excommunicationem, &c.* & posteà sine excommunicatione *prohibet omnibus Christi fidelibus in virtute sanctæ obedientiæ, ne illas deducant ad praxim.* Similis modus damnandi, etsi ex eo capite mitior, quia specialem notam non designat, legi potest in decreto edito à SS. Innocentio XI. auditis votis Emin. Card. *die 26. Junii* 1681. & in locis consuetis Romæ publicato, ubi non solùm prohibet, sed etiam *damnat* libros vitæ B. Virginis scriptos à Sorore Maria de Jesu: *Ita ut nemini cujusvis conditionis, ac status illos legere, vel retinere liceat, vel imprimere, vel imprimi facere sub pœnis in Sac. Conc. Tridentino, & indice librorum prohibitorum contentis.* Et tamen ista damnatio non fuit prævius actus à prohibitione distinctus, quasi priùs Pontifex prædictos libros absolutè damnaverit, & quia damnati erant, eos prohibuerit; sed uno, eodemque actu eos prohibuit, ac damnavit, & prohibitioni, ac damnationi eumdem terminum, ac modum præfixit.

41 Expendenda itaque utrobique est particula *ita ut* immediatè adjecta prohibitioni; ac damnationi, nam illius vis est declarare præcedentia, regulareque dispositionem inibi contentam, retentis eisdem terminis, ac qualitatibus, ad tradita per Barbosam *suprà dict.* 184. æquivalet enim dictioni *ita quod*, ejusdemque omninò significationis est, ut ibi traditur *num.* 1. utraque autem declarativa est, modumque exponit, quo anteà expressa intelligenda sunt, ac observanda. Cùm ergo Pontifex per eam particulam sensum, ac modum declaret, quo damnatas reddit, ac prohibitas ejusmodi propositiones, isque unus, ac idem sit, & sub uno, eodemque contextu verborum proponatur, frustra, & contra mentem ejus alio sensu, aut modo damnatas, quàm prohibitas, censebimus; ut aliud quidquam sit condemnatio, quàm prohibitio in odium ipsarum facta. Et licèt vox damnationis, aut condemnationis seorsim sumpta in alium sensum trahi posset, atque ampliari, particula *ita ut*, vel *ita quod* illam

illam restringit, ac limitat, ne ulteriùs, quàm ad modum ibi expressum, extendatur. Limitativa namque est, ac restrictiva dispositionis præcedentis, & vim taxationis habet, raròque ad augendum, seu ampliandum adhibetur, cùm frequenter ad minuendum, restringendumque adiiciatur.

42 Sed obiicies primò: aliud est damnare aliquam doctrinam, & aliud prohibere, & alterutrum ab alio separari valet. Damnare namque est qualificare, ac reprobare ipsam, & aliquam ei notam inurere, hæresis ex. g. temeritatis, aut scandali, quod totum absque nova lege prohibente aliis, ut eam doceant, aut defendant, fieri potest: sicut vice versa prohiberi potest quoad nonnullos exteriores actus, quin damnetur etiam peccati mortalis, ut opinioni minùs piæ circa immaculatam Conceptionem accidit. Non ergo idem egit Pontifex damnando has opiniones, quod prohibendo; nec prohibendo, quod damnando; sed damnationi suus modus, suusque effectus peculiaris assignari debet, & alius diversus prohibitioni. Nam alioqui satis fuisset, has opiniones tanquam scandalosas prohibere, superflueretque in decreto vox illa *damnare*.

43 Respondeo, ex terminis genericis non esse idem damnare, ac prohibere aliquam doctrinam; sed neque esse ita distincta, ut in unum convenire nequeant, ita ut aliqua condemnatio nihil aliud sit, quàm certa quædam, & specialis prohibitio, ac vice versa. Ad modum, quo sensitivum, & intellectivum ex genere suo separabilia sunt, & de facto distincta, & separata reperiuntur in equo, & Angelo; sed quia iidem conceptus sic sumpti sibi mutuò non repugnant, & præscindunt ab exigentia distinctionis, aut identitatis, ideò in uno homine conveniunt sentiendi, intelligendique capace, & perinde est, sive de eo dicas, esse animal intellectivum, sive intellectivum animale. Ita igitur in præsenti contingit, postquam Pontifex ipse declaravit, se condemnare prohibendo, & prohibere condemnando, eumdemque modum, ac terminum utrique voci præfixit, excludendo alios modos condemnandi, atque prohibendi ab invicem separabiles. Idemque ergo est damnare opinionem aliquam tanquam scandalosam, ita ut nemini liceat eam defendere, aut in praxim deducere, &c. ac prohibere ipsam eodem modo, & è converso eam prohibere eodem prorsùs modo nihil aliud est, quàm eam pariformiter damnare. Neque inde sequitur, alteram ex his vocibus esse superfluam, quia se mutuò fovent, ac explicant, deserviuntque ad majorem claritatem, pleniorem que intelligentiam mentis, atque voluntatis Pontificiæ eas prohibentis, ac damnantis.

44 Obiicies secundò, hæc non convenire decreto Innocentii XI. quia in illo desideratur vox *ita ut*, unde assertio nostra utcumque colligebatur; immò cùm initio subiiciendas opiniones tanquam scandalosas prohibuerit, ac damnaverit, postquam eas omnes recensuit, prohibitiones suas adjungit verbis omninò absolutis, & de illarum damnatione tacet. Respondeo primò, hoc decretum eodem modo esse exponendum, quo decreta Alexandri: quia, ut Innocentius ipse initio profitetur, nihil aliud est, quàm quædam continuatio, aut prosequutio operis ab Alexandro inchoati. Respondeo secundò, sicut prohibitio talium opinionum initio decreti absolutè posita, per clausulam longè distantem exponitur, & recensitis ad longum in medio decreti propositionibus prohibitis, prohibitio ipsa ad certas actiones restringitur, quæ ibidem enumerantur, & propositio ipsa eatenus prohibita censetur, quatenus eæ actiones hominibus prohibentur, & non alio modo, aut aliter: sic damnatio pariter cum prohibitione in eodem initio scripta, per eamdem clausulam, etsi distantem, exponi, ac limitari debet, ut præcisè ad modum ibi expressum, atque ad easdem actiones extendatur.

45 Obiicies tertiò, hunc modum damnationis imitari potiùs damnationem ad pœnam, quàm damnationem, qua aliquis reus culpæ declaratur: aliud namque est damnare aliquem furti, aut homicidii, quod propriè denotat hæc crimina ab illo fuisse commissa; aliud verò condemnare illum ad pœnam furum, vel homicidarum: & ideò sæpè accidit, ut aliquis damnetur alicujus criminis à Judice ordinario, v.g. declarando, eum manus violentas in Clericum diabolo sua-

dente

dente injecisse, quin ad pœnam talis criminis ab eodem judice damnetur. Nam pœna propria talis criminis est excommunicatio reservata Pontifici, quæ non imponitur ab homine, sed à Canone: ac vice versâ cùm sententia talis excommunicationis non ab homine, sed à jure proveniat; nihilominus ab homine talis percussor criminis, ac culpæ condemnatur. Ita igitur in præsenti contingeret juxta modum suprà traditum, quia propositiones damnatæ à Pontifice non essent damnatæ scandali, perniciei, aut alterius noxæ; sed solùm ad pœnam, aut quasi pœnam exilii à libris, tractatibus, disputationibus, aut assertionibus omnium fidelium, privarentur que jure defensionis, sola relicta facultate eas impugnandi, necnon jure associationis cum doctrinis aliis salutaribus.

46 Porrò condemnatio ad pœnam, ut justa sit, necessariò præsupponit condemnationem declarativam culpæ, & nunquam legitimè indicitur, nisi reus culpæ deprehendatur. Et quidem sicut vox condemnationis ad doctrinas, & alias res inanimas per quamdam accommodationem transfertur, ita etiam vox anathematis, & excommunicationis ad ipsas transferri solet, adeòque in Conciliis antiquis, & aliis occasionibus hæreses, & alia verba, aut scripta anathematizantur, ut rectè Suarez observat *disp. 5. de censuris, sect. 1. num. 2.* Sicut ergo ille anathematismus, qui excommunicationem propriè non significat, sed actum detestandi, reprobandi, & separandi à nobis eam doctrinam tanquam pravam, nocivam, & execrabilem, necessariò præsupponit eam esse damnatam hæresis, aut erroris, & in se ipsa condemnatam talium criminum, sic prohibitio, ac separatio harum opinionum à doctrinis, quarum licet defensio, & affirmatio, necessariò præsupponit inventas esse à Summis Pontificibus reas alicujus culpæ, & in se ipsis detestabiles, ac pœna dignas.

47 Hæc objectio rectè probat, aliquid mali præinventum fuisse à Pontificibus. in istis propositionibus, ratione cujus dignæ erant prohibitione, seu damnatione prohibitiva, & quasi punitiva: neque enim ideò præcisè scandalosæ sunt, ac perniciosæ in praxi, quia sunt damnatæ, aut prohibitæ; sed potiùs sunt prohibitæ, & damnatæ, atque indefensabiles, ac impracticabiles redditæ, quia in se ipsis noxiæ erant, scandalosæ, ac nocivæ, saltem scandalo, nocumentoque imminenti ex praxi, seu usu ipsarum. Et hoc est, quod post examen Theologicum, & consultationem adeò seriam cum Magistris, & Sanctæ Ecclesiæ Cardinalibus, & post maturam considerationem Pontificum liquidò apparuit, adeòque compertum, ut inspecta sola auctoritate merè humana hujus gravissimi cœtus, & summa cura, ac puritate affectuum, quâ huic negotio invigilavit, moraliter certum fieret, eum non aberrasse à recta morum doctrina; sed dignam protulisse sententiam, reddidisseque improbabilem quamcumque aliter docentem. Crevit autem certitudo, & ad longè altiorem ordinem ascendit, cùm Pontifex, non jam ut privatus, neque ut unus ex eo cœtu, sed Pontificia auctoritate approbavit hoc judicium, & suo decreto necessarium reddidit omnibus Christi fidelibus cavere in praxi, & doctrina ab unaquaque ex his thesibus, ut scandalosis, ac perniciosis in praxi, easque ut tales reprobavit, ac prohibuit, sola relicta facultate impugnandi ipsas, si luberet. Cæterùm inde non sequitur, damnationem, & prohibitionem illarum, sicut fuit facta in præsenti, diversum habuisse effectum, aut obligationis modum; sed idem fuisse prohibere ipsas, non utcumque, sed determinatè tanquam scandalosas ut minimùm, & perniciosas in praxi, ac eas damnare, seu reprobare eodem modo, ac vice versa.

48 Scio, rationes, quibus Pontifex movetur ad aliquid statuendum, non habere vim condemnationis, aut sententiæ, neque eadem auctoritate gaudere, qua condemnatio, atque sententia ipsa, ut videre est apud Suarium *disp. 44. de Incarn. sect. 1. §. Atque hinc tandem.* Theophilum Raynaudum *in discipl. morali, dist. 4. num. 289.* Joannem Antonium Saura *de examine proposit. cap. 2. antè finem*, & *cap. 4. §. Similiter*, Baldellum *tom. 1. lib. 4. disp. 8. nu. 13.* Granadum *controv. 1. de fide, tr. 7. disp. 2. num. 3.* Basilium *p. 1. variar. qu. 3. expositiva*, etsi sibi contrarius appareat *lib. 7. de matrim. cap. 7. num. 2. in fin. & num. 12. & 13.* Diana *p. 11. tr. ult. resol. 9.* Cano *de locis lib. 5. cap. ult. & lib. 6. cap. 8. §. Hæc quidem.*

49 Sed hæc doctrina in præsenti locum habe-

habere non valet, quia propositiones censuratas esse scandalosas, & perniciosas in praxi non fuit ratio merè extrinseca; sed materia proxima decisionis principalis, & operis potissimè intenti, quod fuit segregare noxia ab innoxiis doctrinarum pascuis, & ovile Christi ab eis arcere, unde periclitabatur salus ejus.

QUÆSTIO VIII.

Qua potestate, seu auctoritate utantur Summi Præsules in his decretis?

50 CErtum planè est, eos usus fuisse auctoritate Apostolica; non verò sua peculiari, atque privata. Præcipiunt enim toti Ecclesiæ, quæ agenda sunt, & docenda, & sua decreta promulgant ad valvas Sancti Petri, & aliis locis consuetis, ubi publicari solent constitutiones, & cœtera, quorum obligatio est generalis. Constat insuper, istiusmodi decreta ab illis emanasse, ut à supremis pastoribus gregis dominici, ut iidem ipsi expresserunt. Nam pastoris est non solùm regere, atque gubernare oves sibi concreditas; sed etiam pabulum congruum eis subministrare, tollendo eis herbas nocivas, & disponendo pascua salutaria: & utrumque hoc munus in Scripturis Sacris significari solet per verbum *pascendi*, cùm ad Dei ministros applicatur, & utrumque pertinere dicitur ad solicitudinem, & curam pastoralem. Unde uno verbo dici potest, ista decreta emanasse à Pontifice tanquam à judice legitimo controversiarum spectantium ad turpitudinem, aut honestatem morum Catholicæ Ecclesiæ sibi à Christo commendatæ. Nam sicut relinquere oportuit in terris regulam aliquam visibilem rerum credendarum, à qua ne latum unguem discrepare licet, ita etiam oportuit relinquere similem regulam rerum agendarum, ne in via salutis aberrare contingat exercendo prava opera pro bonis, aut relinquendo bona tanquam prava, & ad omnia ista se se extendit providentia pastoralis.

51 Quocircà nullus titulus aptior est ad explicandum, quanam potestate usi fuerint in hoc negotio Pontifices, quàm titulus, & munus pascendi per doctrinam morum salutarium. Tum quia id ipsi disertissimè expresserunt, & Alexander testatur, se talium propositionum examen instituisse: *Ut OVES sibi creditas ab ejusmodi spatiosa, lataque via, per quam itur ad perditionem, PRO PASTORALI SOLICITUDINE in rectam semitam evocaret*. Innocentius verò *OVIUM sibi à Deo creditarum saluti sedulò incumbens, & salubre opus in segregandis noxiis doctrinarum pascuis ab innoxiis ab Alexandro inchoatum prosequi voluit*. Tum præterea, quia pastoris est rectum iter suo gregi præscribere, & curare, ne aliquæ oves in viam perditionis abeant, cùm rationem uniuscujusque ex eis reddere debeat: est etiam munus illius, salubre pabulum illis ministrare, & exitiale, ac noxium eis auferre: debet utrumque dignoscere, ac vigilare, ut officium suum rectè exequatur, & non aliud per injuriam, aut errorem, præterquam salutare, illis concedat. Cùm igitur grex Dominicus recta doctrina tanquam pabulo sibi salutari utatur, & non aliam viam tenere possit, nisi arctam illam, quæ ducit ad vitam, absque gravi perditionis suæ periculo, ac metu, apertè constat, Pontifices Pastoralem potestatem, ac munera propriè exercuisse, & se gessisse ut Pastores universalis Ecclesiæ.

QUÆSTIO IX.

Utrùm decreta ista orta fuerint ex sola legislativa potestate?

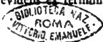
52 AFfirmativè respondendum videtur, quia hujus potestatis usus est, statuere, decernere, prohibere, præcipere, damnare, aut absolvere, & reliqua munia, quæ Pontifex in his decretis exercet. Atque inde optimè colligitur, eum non loqui tanquam personam privatam; sed tanquam publicam supremi Principis, aut Capitis auctoritate fulgentem. Nam capitis est, præesse omnibus membris, eaque gubernare, ac regere, sicut Pontifex hic facit respectu totius Ecclesiæ, cui loquitur absque discretione ulla personarum; Principis verò, leges condere, ac præscribere, & suos subditos per eas dirigere, ut ad suum finem perveniant. Atque in prædictis prærogativis fundatur potestas ferendi leges, ut optimè exponit post Suarium, Bellarminum, aliosque

aliosque complures P. Theophilus Raynaudus *tom.* 10. *in Corona aurea verit.* 8. *per totam*.

53 Aliunde autem hic occurrit difficultas, neque levis, neque parva. Namlicèt officium legis sit præcipere, prohibere, pœnas comminari, & alia hujusmodi; damnare tamen doctrinas, innoxiasque à noxiis secernere, non est officium legis, aut legislatoris; sed judicis controversiarum, sive ad fidem, sive ad mores attinentium: neque enim id fit formaliter præcipiendo, vel prohibendo; sed docendo, declarando, aut definiendo, quidnam boni, aut mali in unaquaque doctrina reperiatur. Et alioqui dum Pontifex condemnat aliquam doctrinam tanquam hæresim, procederet ut legislator, & non ut judex, ac regula, mensuraque visibilis veritatis revelatæ, quod nemo prudens concedet. Unde licèt leges ferens procedat etiam ut Pastor, quia altera pars curæ pastoralis est cura ferendi leges etiam circa doctrinas, sicut circa pabulum, prohibendo noxias, & præcipiendo, ut omnes teneant eas, quæ ad salutem necessariæ, aut conducentes putantur; è contrario verò, qui procedit ut Pastor declarando, aut definiendo, quæ sit recta fides, aut recta doctrina morum, non ideò ut legislator procedit, quia munus Pastoris latiùs patet, aliaque distincta officia præter legislationem exequitur. Eademque est, servata proportione, ratio de dignitate Principis, aut Capitis, si cum munere legislatoris comparetur.

54 Respondeo admittendo, condemnationem absolutam merè declaratoriam alicujus malitiæ, pravitatis, aut noxiæ qualitatis in actu aliquo, vel doctrina antecedenter repertæ non pertinere ad officium legislatoris, quia ut sic non est dispositiva, nec practica, nec novam legem constituit; sed rerum merita insinuat: & hoc modo se se habet, dum aliquam doctrinam condemnat ut Sacræ Scripturæ, traditioni, aut divinæ revelationi contrariam, licèt posteà exinde subsequatur obligatio illam credendi. At verò condemnatio limitata ad certum modum obligandi, ac præcipiendi, prohibendique certos actus, exequutionesque externas per legem directè fit, & à legislatore ut tali formaliter proficiscitur, ut est evidens ex terminis.

. *Theolog. Reform.*

Ostendimus autem suprà, condemnationem prædictarum opinionum isto modo factam esse. Neque enim fuit prior prohibitione, aut ab ea omninò independens; neque omninò absoluta, sed modalis, sicut ipsamet prohibitio; nec merè declaratoria, sed dispositiva: & in summa non fuit à prohibitione reprobativa distincta, sed ejusdem qualitatis, & energiæ. Porrò modus iste condemnandi non excedit legislatoris officium, sed per legem propriè talem potest fieri: quia non est extra rationem legis esse legem doctrinalem, aut directivam conscientiæ, nec declarare naturam, & proprietates materiæ, circa quam versatur. Quare Pontifices ipsi expressè in præsenti affirmant, se statuendo, ac decernendo procedere, quin damnationem à prohibitione secernant, aut insinuent, diversa potestate factas esse.

55 Respondeo secundò, condemnationem istam, quamvis foret merè declarativa, adhuc esse posse exercitium legislativæ potestatis, & usum, atque actum ejus. Agitur enim de doctrinis moralibus, quæ eatenus ut scandalosæ, aut perniciosæ in praxi merè declarativè damnantur, quatenus declarat Pontifex, ipsas, & illarum praxim perniciosas esse, & oppositas juri Divino, aut naturali, aut positivo, seu disciplinæ Ecclesiasticæ. Esse namque aliquam doctrinam scandalosam, est, esse contrariam legi charitatis: & præbere occasionem ruinæ spiritualis, est præbere occasionem delinquendi, seu, quod idem est, peccandi, & agendi contra legem aliquam. Nullaque ex propositionibus nunc damnatis invenietur, cujus tota mali labes in eo non consistat, quòd ipsa, seu praxis ejus alicui ex dictis legibus opponatur. Neque enim singulæ juri Divino opponuntur, & juri merè naturali, & merè Pontificio; sed aliæ uni opponuntur, aliæ alteri, ut ex lectione ipsarum manifestè deprehenditur. Jam verò si solùm opponantur juri merè Pontificio, ut 3.4.8. 9.20.32. 36. 37. Alexandri, & 47. 52. & 53. Innocentii, certum est, per aliam legem merè declaratoriam condemnari potuisse, quia ejus est interpretari legem, cujus fuit eam condere: & sæpè lex una positiva per aliam legem non constitutivam novi juris, sed merè declarativam, à legislatore ipso authenticam interpreta-

tionem accipit: neque aliam ob causam plures ex prædictis opinionibus moralibus condemnantur, nisi quia illarum auctores sinistrè, laxèque interpretabantur leges antiquas per Concilium, aut Pontificem statutas, & ideò per aliam legem verus earum sensus declaratur, & contrarius, quem opiniones illæ præferebant, tanquam noxius, & exitialis reprobatur. Quomodo Urbanus VIII. declaravit, non solùm *fore*, sed etiam *fuisse* invalidas absolutiones religiosis concessas, cùm Prælati illorum sunt inviti, virtute Bullæ Cruciatæ.

56 Si verò juri Divino, aut juri naturali opponantur, quales sunt illæ, quæ spectant ad Sacramenta, Simoniam, restitutionem, aliosve contractus, etiam Pontifici tanquam Vicario Dei, & Christi, qui est utriusque legis auctor, Pontifici, inquam, ut mensuræ, ac regulæ visibili, non solùm credendorum, sed etiam agendorum, competit talium legum declaratio. Sic declaravit Leo X montes pietatis non esse usurarios. Sicè converso Sixtus V. alia pleraque circa Simoniam, & usuram. Et sic demum inter leges juris communis Canonici plures Decretales inveniuntur nihil aliud continentes, quàm Pontificum responsa ad casus particulares, ubi non consulebatur circa novas leges imponendas; sed de iis, quæ debebant fieri spectato jure antiquo.

57 Nec solùm de rebus faciendis, sed de præteritis, atque jam factis interrogabatur, an licuerit illa facere? ipsæque ejus responsiones præterita, ac futura ex æquo complectebantur, decernentes fuisse illicita, ac peccaminosa. Quod utique ratione illius responsi, esto vim legis habere crederetur, non fiebat; sed respectu habito ad antecedentia jura divina, naturalia, aut positiva juxta exigentiam materiæ, de qua erat consultatio. Et tunc ea responsio comparatione factorum præcedentium mera declaratio erat oppositionis, aut conformitatis ipsorum cum prædictis juribus, licèt vim legis haberet, quatenus obligationem inducebat ad illam interpretationem tenendam, & ad jus antiquum juxta ipsam observandum, ut optimè Suarius exponit *lib.* 4. *de legib. cap.* 14. *num.* 6. *&* 7.

58 Igitur hoc modo rectè potest à Pontifice per legem declaratoriam juris naturalis, aut Divini, nedum positivi, aliqua doctrina, & praxis ejus condemnari, & induci obligatio accipiendi talia jura in eo sensu, quem lex declarat; immò declarari, eum sensum jam anteà sufficienter constitisse, & malè, ac sine fundamento sufficienti fuisse per eam novam doctrinam, aut negatum, aut in dubium vocatum. Nam si quis animadvertat ad ejusmodi condemnationes, non est necessarium declarare jus ipsum naturale, vel Divinum; sed supposito legitimo ejus sensu aliàs sufficienter noto, & Ecclesiæ ipsi, ejusque Magistris, ac Doctoribus communiter probato, decernere ejusmodi opiniones nequaquam ei esse conformes, sed potiùs dissonas, & exorbitantes. Lex namque naturalis, ac divina nil est aliud, quàm mensura quædam nostrarum operationum, aut opinionum moralium. Is autem, qui aliquid damnat, ut defectuosum, ac mensuræ suæ disconveniens, optimè potest id facere, quin de mensura ipsa examen novum instituat, aut circa illam aliquid dubium declaret; sed solùm circa defectum, & disconvenientiam cum illa se tenentem ex parte rei mensuratæ.

59 Quæ autem diximus de jure Divino, naturali, aut Pontificio, pariter intelligenda sunt de jure Apostolico. Nam præcepta Apostolorum, si nomine Christi promulgata sunt ab ipsis eo modo, quo ajebat Paulus: *Præcipio autem non ego, sed Christus*: cum omni rigore sunt præcepta juris Divini per Apostolos tanquam per præcones intimata; neque circa ista aliam potestatem habet Pontifex, nisi illam declarativam, quam ei concessimus circa præcepta Sacramentorum, ac fidei immediatè à Christo data. Si autem sunt ab ipsis tanquam à legislatoribus constituta, tunc ejusdem omninò rationis censentur, ac alia præcepta, & leges juris merè Pontificii, & ideò non solùm declarari possunt; sed ubi materia fert, etiam tolli, & abrogari. De quo plenè Azorius plerisque exemplis adductis 1. *p. lib.* 5. *cap.* 15. *qu.* 4. & adhuc pleniùs 2. *p. lib.* 4. *cap.* 18. *& qu.* 2. ubi de declaratione juris Divini obscuri licita Pontificibus pertractat satis exactè.

QUÆ-

QUÆSTIO X.

An istiusmodi decreta ut merè declarativa possint esse leges propriè tales?

60 EX hucusque dictis patet, circa hujusmodi decreta Alexandri, & Innocentii duas diversas quæstiones controverti posse. Prima est, utrùm illa, quatenus prædictas opiniones tanquam scandalosas damnant, sint verè declaratoria perniciei, ac scandali in ipsis, atque in earum praxi antè ipsam condemnationem reperti, ita scilicet, ut per condemnationem declaretur, illas jam anteà fuisse peccaminosas, & illicitas, infectasque malitia perniciei, ac scandali commissi adversus leges alias, quamvis fortè earum auctores, & in praxi sectatores (quorum nulla fit damnatio) ratione ignorantiæ inculpatæ à formali Dei offensa, ac peccato excusarentur, quia leges illas, circa quas peccabant, licèt verè jam existerent, aliter intelligebant etiam viri docti, peritique eorum malorum, easque in alio sensu declarabant, opposito ei sensui, ac praxi, quem condemnatio declarat fuisse præferendum. Secunda quæstio est, an casu quo condemnatio reperta in istis decretis sit merè declarativa malitiæ, quæ inveniebatur in prædictis opinionibus antequàm condemnarentur, id factum sit per legem propriè talem; an verò per alium actum, & cujus potestatis fuerit exercitium? Nam si talia decreta, quatenus declarativa sunt, & actus præteritos damnant, non sunt verè, ac propriè leges, frustra dicitur, talem declarationem esse actum legislativæ potestatis, & à Pontificibus tanquam à legislatoribus proficisci.

61 Proposui priùs hanc quæstionem, quia facilior est, & quia ex dictis *à num.* 55. parvo imperdio potest enodari. Ibi namque contendebam, ejusmodi condemnationem, quamvis merè declarativa putetur, quatenus distincta est à prohibitionibus, præceptisque denuò adjunctis, adhuc esse verè, ac propriè legem, & proinde usum, exercitiumque actuale potestatis legislativæ. Non quia ut sic novum jus afferat, quia id potiùs spectat ad pœnas, & prohibitiones adjunctas; nec quia nullius juris constitutiva sit, quia sine dubio, si vera lex est, secum importat aliquam obligationem, & ratione sui formaliter illam ponit, ac constituit; sed quia declarando tales opiniones esse scandalosas, & perniciosam earum praxim, priores leges, quibus anteà opponebantur, illarumque obligationem corroborat, renovat, atque confirmat, verum sensum ipsarum aperiendo, & declarando expressiùs oppositionem cum ipsis, quam habebant tales opiniones, ac doctrinæ. Quo facto, etsi nullam aliam prohibitionem, præceptumve adjungeret, eo ipso obligabat ad judicandum, operandumque deinceps secundùm sensum, quem ipsa præscribebat, atque ad censendum de pravitate, ac malitia earumdem doctrinarum, & actionum, sicut ipsa censet, ac constituit. Hoc autem plusquam satis est ad veram rationem legis, quia lex non semper constituit novum jus anteà non datum; sed sæpè antiquum declarat, aut innovat, aut confirmat.

62 Sed adversùs ista opponi potest, leges declarativas absolutè, propriéque loquendo, ut præterita respiciunt, non esse leges; sed solùm doctrinas quasdam merè speculativas, ut sic loquar, insinuativasque illarum qualitatum, quæ in rebus, aut opinionibus secundùm se inspectis reperiuntur. Quippe illarum obligatio non imponitur ad aliquid agendum, aut sentiendum in tempore præterito, cùm id jam sit impossibile; sed præcisè respicit actus futuros, qui duntaxat nostræ potestati subsunt. Et quando consideratur, ut lex, aut præceptum oligans ad tenendum, atque recipiendum ejus declarationem ut authenticam, haudquaquam obligat, aut mandat, ne aliquid fuerit factum, aut opinatum; sed ne deinceps fiat, & ad summum obligare potest ad ferendum judicium de præteritis actibus sibi conforme, & juxta sensum, quem declarat esse verum, ac proprium talium legum. Porrò hoc judicium, quamvis sit de re præterita, præteritum in se non est; sed futurum. Ita discurrit de efficacia, impropriatateque legum declaratoriarum P. Suarez *lib.* 3. *de legib. cap.* 14. *num.* 4. & 8. Palaus *tom.* 1. *tr.* 3. *disp.* 5. *punct.* 3. *§.* 5. *num.* 1.

63 Et sanè de re ipsa constat, nullam

esse propriè legem, quæ non habeat effectum obligandi: constat etiam, nullam legem obligare ad aliquid agendum, aut non agendum in tempore præterito: constat præterea, neque his decretis, neque aliis legibus declaratoriis deesse vim obligandi ad aliquid in tempore futuro, quamvis id, quod est agendum, aut sentiendum, respiciat etiam præterita. Unde non mirum, si propriè, & in rigore leges dicantur, nam sicut sententia, quatenus declaratoria criminis, vera sententia est, sic lex generalis, quatenus declaratoria peccati, lex vera, ac propria debet reputari: nam lex, & sententia eo solùm differunt, quòd sententia sit quædam lex, aut jus privatum; lex verò quædam generalis sententia. Unde jure optimo dicitur, hujusmodi decreta à Pontifice tanquam à legislatore emanasse, nisi fortè hæreamus verbis, de quibus contentiosè non oportet disputare: tunc enim commodius erit dicere, emanasse ab illo tanquam à judice controversiarum moralium pertinentium ad Ecclesiam, ut quæstione præcedenti declaravimus, quidquid sit, an istud spectet ad legislativam potestatem, vel aliquando sit extra ejus terminos.

QUÆSTIO XI.

An, & quomodo condemnatio istarum thesium ad præterita extendatur?

64 Revoco ad hos terminos sensum quæstionis latiùs propositum *sup. num.* 60. ejusque solutio sumi potest ex dictis tum *quæstione* 5. unde constare videtur, prædictam condemnationem non fuisse datam pro semper, sed solùm *pro nunc*, seu, quod idem est, rebus sic stantibus. Tum ex dictis *à num.* 40. unde depromitur, ejusdem fuisse extensionis damnationem, atque prohibitionem harum thesium; prohibitio autem ad præterita propriè referri non valet. Tum præterea, quia magna expressione est opus, ut aliqua constitutio ad præterita extendatur; in præsenti autem nullum verbum denotat expressè, & immediatè hanc extensionem, quasi eadem certitudine tenendum sit vi istius decreti, illas semper fuisse scandalosas, sicut tenendum est ratione ipsius, illas nunc esse propriè, & in rigore tales. Videri ergo potest, damnationem potiùs esse directivam, prohibitivam, discontinuativam, & quasi præservativam à malis, quæ disciplinæ, vitæque Christianæ imminebant, si continuaretur publicatio, atque defensio ipsarum, & apud fideles invalesceret earum praxis. Neque ob id contendo, nullam ex eis fuisse antecedenter scandalosam activè, & propriè; sed duntaxat ajo, id non fuisse authenticè, & expressè, ac immediatè declaratum à Summis Pontificibus in his decretis, quæ omnes, & singulas ex æquo respiciunt, nec de his potiùs, quàm de aliis, aliquid graviùs decernunt. Ad modum, quo plures ex ipsis optimo jure potuissent reprobari, ac condemnari, declarando eas esse, ac fuisse falsas, temerarias, vel errori proximas; & tamen nihil horum ibi declaratur, licèt prohibitio adjuncta, & ejus modus sit planè similis ei, quo solent interdici doctrinæ hisce censuris subjectæ.

65 Simile valdè exemplum sumi potest ex constitutione *detestabilis* 45. edita à Sixto V. *die prima Novembris* 1586. ubi *damnavit*, ac *reprobavit*, nec solùm prohibuit tanquam usurarium contractum societatis cum certis pactionibus iniri solitum in quibusdam Provinciis. Et quamvis clamorosa insinuatio, quæ vim delationis habuit, eum contractum ut usurarium, & valdè perniciosum proposuerit, idque Pontifex (ut evenit in nostro casu) *cum magno dolore audiverit*, mensque, ac finis illius fuerit *pro pastorali solicitudine gregem Dominicum suæ fidei creditum ab omni offensione, & æternæ vitæ discrimine tutum in viam salutis dirigere;* adhuc tamen condemnationem, ac reprobationem ejusmodi contractuum, ac pactionum omninò absolutam non fecit, neque declaravit, eos fuisse usurarios, antequam condemnarentur; sed satis ei fuit interdicere, ac discontinuare illorum praxim, ac doctrinam, *& de Apostolicæ potestatis plenitudine damnare, ac prohibere omnes contractus cum prædictis pactionibus POSTHAC ineundos, & hujusmodi morbi contagionem tollere, antequam in COMMUNEM FIDELIUM PERNICIEM LATIUS SERPERET*. Verba sunt ipsius, etsi paulo aliter brevitatis, ac claritatis gratia collocentur.

Unde

Unde neque obligavit sua condemnatione, ac reprobatione ad judicandum, seu censendum ejusmodi contractus, quos *morbosos, contagiosos, ac perniciosos, sapientesque usurariam pravitatem* appellat, atque ea propter illos damnat, prohibetque in posterùm, fuisse talesfecundùm se, & antecedenter; sed solùm *statuit, illos usurarios, & illicitos POSTHAC CENSERI debere, ac in posterùm non licere, &c. Ac ne de cætero societates ineantur cum ejusmodi pactis, ac conditionibus, quæ usurariam pravitatem sapiunt, districtè interdicit, ac prohibet, decernitque nullam oriri actionem, naturalem, aut civilem, ex eis tanquam damnatis, ac reprobatis, &c.*

66 Non disputo modò, quis contractus societatis cum pacto assecurationis, tum ipsius capitalis, tum minoris lucri certi pro majori incerto, quod ex societate meritò speratur, à Sixto in præsenti condemnetur, reprobetur, atque prohibeatur, de quo videri possunt Azor. 3. *part.lib.9. cap.4.qu.* 5. & præsertim *difficult.*4. Lessius *lib.2.cap.25. dub.*3. Giballinus *lib.6. de usur. cap.* 5. *art.*3. *à num.* 5. Sed solùm contendo, contractum illum, qui cum suis pactionibus, quæcumque illæ sint, damnatus, & reprobatus fuerit ab illo tanquam illicitus, & usurarius, & nuper districtè prohibitus, immò invalidus, eisdem de causis, ac motivis, immò eisdem ferè verbis, quibus præfatæ doctrinæ, & earum praxis, adhuc non obstante tali expressa condemnatione, atque reprobatione, non censeri ita damnatum, ut declaretur fœneratitius, ac illicitus ex se, vel antè condemnationem oppositus juri naturali, ac Divino usuras improbanti, Pontifice ipso exprimente condemnationis, ac reprobationis effectum ab ipsa sua constitutione condemnativa inchoari, exprimenteque similiter, ex tunc esse censendum illicitum, quin condemnatio, aut reprobatio se se extendat ad condemnandum, tanquam ex se pravam, illicitam, atque perniciosam opinionem illam, quæ plurimorum Doctorum erat, & attento jure naturali, vel Divino, præscissaque nova constitutione Pontificis, quæ non erat edita, cùm illi scribebant, talem modum contrahendi planè licitum esse judicabat, & ita similem omninò ruinæ, ac scandali occasionem præbebat, quam præbebant modò opiniones damnatæ. Ergo à fortiori idem dicendum est in nostro casu.

67 Tum propter omnimodam similitudinem motivorum, ac verborum, quibus Pontifices utrobique utuntur: tum quia utrobique etiam dici potest, Pontifices illas, earumque praxim abstulisse, non quia singulæ antè suam condemnationem scandalosæ, ac perniciosæ fuisse declarentur, & juri alicui Divino, naturali, aut positivo legitimè intellecto, & antecedenti oppositæ; sed quia laxæ erant, periculosæ, ac minùs tutæ, atque ideò voluerunt earum defensionem, doctrinam, praximque intercidere, *ne in communem fidelium perniciem latiùs serperent, atque, ut ea ratione gregem Dominicum ab omni offensione* (offensio hic idem est, ac scandalum, & Theologicè pro eodem sumuntur ponere offendiculum, ac dare scandalum) *& æternæ vitæ discrimine tutum in viam salutis dirigerent, seu revocarent*: tum quia, licèt Alexander, & Innocentius usi non fuerint voce illa *posthac*, sive ad statuendum, quomodo de illo contractu opinandum, ac censendum esset, sive ad illum condemnandum, sufficienter illum expressisse videntur, dum per vocem *ita ut* modum condemnationis, ac prohibitionis à se latæ exposuerunt, & condemnationi non diversum modum, aut tempus; sed illud ipsum, quod prohibitioni, assignarunt: tum demum, quia, ut lex aliqua, constitutio, seu decretum ad præterita trahatur, magna expressione opus est, qua deficiente, de futuris solummodò loqui censetur, ut notant Suarez, & Palaus relati *sup. num.*62. estque doctrina communis omnium, valdèque legalis.

68 Loquamur de hac sola propositione, quæ est 42. Innocentii, & ad usuram ejus praxis, ac doctrina pertinet, sicut illa Sixtiana: *Usura non est, dum ultrà sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum; sed solùm si exigatur tanquam ex justitia debitum*. Et de ejus condemnatione eædem omninò quæstiones moveri possunt, quas de condemnatione Sixtiana movent auctores, videndæ apud Azorium *difficult.* 4. An scilicet condemnet illam tanquam

regulam contrariam de se juri naturali prohibenti usuras, vel solùm tanquam adinventam in fraudem antiquorum Canonum, quibus eædem usuræ proscribuntur, vel solùm tanquam approbantem, præbentemque occasionem agendi id, quod habet speciem, ac saporem usurariæ pravitatis? Nam quovis ex his modis condemnatio facta fuerit, sufficit, ut tanquam scandalosa, & in praxi perniciosa reiiciatur. Cæterùm illi inter se valdè distant. Nam juxta primum condemnatio erit declarativa juris naturalis, aut oppositionis, quam habet cum ipso prædicta propositio, & ejus praxis, nec jam disputare licebit, an illa sit licita, solo jure naturali attento, & præsciffo quovis jure Pontificio reiicienti, atque prohibenti utramque, sicut disputatur in utramque partem de contractu illo Sixtiano, & videre est apud Azorium *in dicta qu. 5. difficult.* 1. Juxta secundum verò condemnatio declarativa etiam erit, comprehensivaque præteritorum; sed illi non contradiceret, qui affirmaret, talem modum paciscendi per se loquendo esse licitum, & nullatenus oppositum juri naturali. Juxta tertium verò decreta Pontificia non erunt declaratoria peccati, aut oppositionis præteritæ cum lege aliqua naturali, aut positiva, etiam quatenus condemnatoria sunt; sed constitutiva novi juris, quo deinceps propositio illa, & ejus praxis pro scandalosa, ac perniciosa haberi debet, atque ut talis censeri, ac reputari.

69 Putari igitur potest, condemnationem hoc modo factam esse. Tum quia condemnatio ut à prohibitione condistincta non plus exigit; sed satis est ei, si *posthac*, aut *deinceps* suum habeat effectum, ut Sixtus ipse declarabat. Tum quia modus ipse condemnandi per decretum, & statutum potiùs pertinet ad legem, & constitutionem juris, quàm ad declarationem doctrinalem comprehendentem omnia tempora: *statuere* quippe, atque *decernere* est officium voluntatis; declarare verò, atque docere, munus proprium intellectus proferentis suum judicium, præsciffo quovis imperio. Reprobare autem, aut damnare, tam intellectui, quàm voluntati tribuitur. Nam is actus, quo voluntas unum reiicit, & aliud præponit, sicut dicitur hujus electio, & approbatio, sic est alterius reprobatio, & rejectio, ut ex Isaia sumi potest *cap. 7. 15.* ibi: *Ut sciat reprobare malum, & eligere bonum.* Parique ratione, sicut dicimur approbare aliquam rem, aut doctrinam per eum actum, quo de veritate, dignitate, aut bonitate illius rectè judicamus, sic censemur illam reprobare, improbare, seu reiicere, cùm oppositum judicium ferimus: quomodo Psalmo 32. 10. de Deo scribitur: *Reprobat cogitationes populorum, & reprobat consilia Principum.*

70 Tum præterea, quia condemnatio ipsa Innocentii, cùm solùm sit *pro nunc* facta, tempus præteritum satis excludit; ea verò, quæ ab Alexandro primùm lata est contra viginti octo propositiones, voce æquipollenti utitur: ait enim: *DUM similium propositionum examini cura, & studium impenditur, INTEREA idem Sanctissimus, re maturè considerata, statuit, & decrevit, &c.* Quæ autem prolata est deinceps, licèt prædictis adverbiis non utatur, ea implicitè subintelligit, sicut etiam implicitè roborat, innovatque priorem condemnationem, ne alioqui dicamus, illam jam cessasse pariter cum studio, ac cura examinandi alias similes propositiones, cùm non sit verbis definitivis, & ultimam sententiam indicantibus prolata; sed *intereà*, & dum aliarum similium propositionum examini, seu ab ipso Alexandro, seu ab aliis ejus successoribus incumbitur, eademque cura, & studium continuatur, ut continuatum est ab Innocentio disertis verbis attestante, se opus ab Alexandro inchoatum prosequi voluisse. Tum demum ob alia, quæ in hanc rem expendi *num. 64.* & alibi.

QUÆSTIO XII.

Quid tandem sit istiusmodi condemnatio, & quomodo comparetur ad eam, qua Clemens VIII. Confessionem in absentia factam reprobavit?

71 Condemnatio itaque ista nihil aliud esse videtur, quàm reprobatio, ac rejectio ejusmodi doctrinarum propter occasionem ruinæ spiritualis, quam jam

antea

anteà dederant, aut daturæ putabantur, si impunè continuaretur ipsarum defensio, aut divulgatio, indeque fidelesansam sumerent deducendi illas ad praxim. Unde judicium, quod determinatè præcessit voluntatem condemnandi ipsas tanquam scandalosas, ac perniciosas in praxi, non debuit esse judicium de oppositione, quam jam anteà habebant cum lege naturali, aut Divina prohibente scandalum; sed satis ei fuit judicium, quo sibi persuaderet, illas aut jam anteà fuisse scandalosas, suscitatasque, aut denuò adinventas contra legem charitatis, vel certè scandalo futuras, si in posterùm continuaretur earum traditio, defensio, aut evulgatio. Nam scandalum, ac pernicies, quod ex ejusmodi continuatione prudenter timebatur, sufficiens motivum fuit damnandi ipsas, ac jubendi, ut in posterùm scandalosæ judicentur, aut pro scandalosis habeantur, atque ut tales evitentur tam earum defensio, ac traditio, quàm ipsarum usus, atque praxis. Et sanè, cùm reprobatio sit approbationi opposita, & oppositorum eadem sit ratio, ex judiciis, quæ in Pontifice similem approbationem præcedunt, facilè dignosci potest, quæ illius contraria judicia in hac reprobatione includantur. Et exemplum sumi potest ex judiciis, quæ interveniunt, cùm approbatur aliqua religio, seu modus vivendi, quorum recensio potest videri apud Suarez *tom. 3. de Relig. lib. 2. cap. 17. à num. 18.* necnon ex iis, quæ traduntur circa approbationem libri exercitiorum sancti patris Ignatii.

72 Jam verò quæ hic possent urgeri ex litteris Clementis VIII. condemnantibus hanc propositionem: *Licere per litteras, aut internuntium Confessario absenti peccata Sacramentaliter confiteri, & ab eodem absente absolutionem obtinere*: quæ, inquam, inde urgeri possent, nullo negotio elevantur. Primò namque evidens est, hoc decretum esse declaratorium, & condemnationem in eo latam etiam extendi ad præterita, cùm talem propositionem condemnet, non solùm ut scandalosam, sed ut falsam, atque temerariam. Nam temeritas cum ipsa damnatione non potuit incipere, siquidem in eo consistit, quòd SS. PP. aut Theologorum probæ, sanæque doctrinæ opposita inveniatur. Falsitas etiam de præterito illi conveniebat per comparationem ad institutionem Sacramenti, & ejus naturam, ac leges in Ecclesia receptas, & à Christo traditas, nec quidquam de novo occurrit, quod ipsam falsificare posset, nisi antecedenter falsa fuisset, neque ex continuatione, ac propagatione ipsius falsitas timeri posset, quæ jam anteà non esset contracta. Et hoc est diligenter inspiciendum, ut leges declarativæ, comprehensivæque præteritorum à merè constitutivis secernantur, an scilicet rationem reddant antiquam, vel an ratione materiæ referantur ad præteritum, ut necessariò hic referuntur temeritas, atque falsitas. Videndus Suarez *lib. 3. de legib. cap. 14. num. 4.*

73 Sunt præterea inter utrumque decretum alia quamplura discrimina præ oculis habenda, quia nonnulli de uno, ac altero promiscuè loquuntur, quasi pares vires habeant. Sit ergo secunda disparitas ex eo desumpta, quia Clementina damnatio, ut ex dictis constat, fuit sententia declaratoria falsitatis, ac temeritatis repertæ in propositione damnata, & propterea reprobatio in ea contenta non potest referri ad voluntatem; sed in se, ac formaliter ad intellectum spectat, cujus est officium declarare, & vera à falsis secernere, ac de temeritate opinionum judicare, conferendo illas cum Sanctorum, aut Doctorum mente, ad eum modum, quo de hæresibus dijudicatur. Sit tertia, quia Clemens non exposuit suæ condemnationis modum per vocem *ita ut*, aut aliam æquipollentem, & suaptè natura restrictivam; sed damnavit, prohibuit, ac præcepit, quin unum cum alio conjungeret, aut certè quin unum pariter cum alio explicaret, cujus oppositum egere hi Pontifices ex dictis *sup. num. 41. & num. 54.* Sit quarta, quia condemnatio Clementis fuit penitus immutabilis, perpetuumque silentium imposuit contradictoribus, cùm non utatur ea voce *pro nunc*, quæ in istis decretis posita involvit denegationem silentii perpetui, locumque relinquit ex dictis *quæst. 5.* audientiæ, & majori examini, maximè quia Clemens etiam præcipit, ne ea propositio *unquam defendatur ut probabilis.*

74 Sit quinta, quia Clementis reprobatio

batio per verbum *Postbac*, aut aliud simile limitari nequit, ut solùm condemnetur illa propositio, quatenus deinceps proferenda, falsitatis, temeritatis, aut scandali. Nam semper falsa fuit, aut deinceps falsa non erit, & nisi antè condemnationem temeraria fuisset, ex vi illius minimè inciperet esse temeraria. Falsitas enim, aut temeritas ex tunc incipere nequit; sed solùm incipit nova obligatio assentiendi quoad specificationem declarationi Pontificis, hoc est, non dissentiendi, aut repugnandi; tolliturque excusatio, aut prætextus, qui desumi posset ex auctoritate aliter sentientium, priusquàm Pontifex eorum opinionem condemnaret. At verò quanto fundamento possit vox illa *Postbac* suppleri in istis condemnationibus, ex dictis *à num.* 65. potest liquidò constare.

75 Sit sexta, & valdè notanda, quia decretis Innocentii, & Alexandri non imponitur directè obligatio cohibendi assensum internum damnatæ propositionis, neque censura scandalosi in illum cadit, ut præmonui *sup. num.* 28 at verò qui interiori judicio affirmaret, *licere per literas confessionem, & absolutionem absentis*, eo ipso se directè opponeret definitioni Pontificis. Nam qui aliquam propositionem affirmat, dicit illam esse veram, & hoc est in qualibet affirmatione necessariò inclusum, cùm ly *est* sit nota veritatis. Pontifex autem è contrario dicit, illam esse *falsam*. Ergo, &c. Quocirca siquis sciens, & advertens ad decretum Clementis, eam propositionem interiùs conciperet, necessariò convinceretur credere, ac putare, Pontificem in sua censura errasse: negat enim, saltem implicitè, & in actu exercito, esse falsum, quod Pontifex falsum asseruit. Neque hoc ullo discursu, aut novo examine indiget, quia per se notum est cuilibet, duas contradictorias non posse simul esse falsas, aut veras. Unde qui putaret, declarationem Pontificis esse veram, non posset in eodem instanti affirmare, licitam esse confessionem, & absolutionem in absentia, quia putando declarationem Pontificis esse veram, formaliter judicaret, esse falsam propositionem, quæ affirmat, licitam esse confessionem, & absolutionem in absentia; nemo autem potest sibi persuadere, aut affirmare in uno instanti, quod in eodem instanti falsum esse credit.

76 Evidensque apparet ex terminis unicuique per se notis, non minùs, immò magis inter se pugnare respectu ejusdem intellectus duas propositiones, quarum altera affirmat, Petrum currere, & altera ait, hoc ipsum esse falsum in actu signato, quàm duas, unam affirmativam, aliam negativam ejusdem dicti, v.g. *Petrus currit*: *Petrus non currit*: quarum singulæ in actu exercito duntaxat negant veritatem alterius. Quocircà *dissert.* 18. *Metaphysicæ à num.* 18. dubium mihi fuit, an istiusmodi actus in eodem intellectu divinitùs coexistere possint, quia neuter, neque ambo simul, reflexionem facit in actu signato supra repugnantiam suæ verificationis simultaneæ, aut supra falsitatem alterius; sed ad id necessarius est alius tertius actus, etsi per se notus, quo judicet, simultaneam verificationem utriusque esse evidenter impossibilem. At verò cùm unus ex ipsis in actu signato affirmat, alium esse falsum, eo ipso reddit metaphysicè impossibilem assensum illius, quia falso existimato tali nequit assentiri intellectus, nisi affirmatio (quod est prorsùs impossibile) extra suum proprium objectum feratur.

QUÆSTIO XIII.

Utrùm Pontifex errare possit in his censuris ferendis, approbando tanquam licitum aliquid juri Divino, vel naturali contrarium?

77 Certissimum mihi est, Pontificem non posse errare in istiusmodi censuris ferendis, nisi fortè sua solummodò privata auctoritate utatur, vel sola auctoritate merè humana Ecclesiæ, qua utitur in condemnationibus judicialibus, quæ ad peculiaria facta, vel personas spectant. Sed difficultatem ingerit M. Soto *lib.* 6. *de just. & jur. art.* 6. *quæst.* 1. vers. *Institutum hoc*, ubi opinatur adversùs quoddam decretum Leonis X. in Concilio Lateranensi prolatum, improbatque ut usurarios Montes pietatis, quos ibidem Pontifex tanquam licitos, ac meritorios approbaverat. Verba illius hæc sunt: *Papa, & Concilium, in quibus aucto-*

auctoritas residet summa condendi tum fidei articulos, tum morum leges, non curant falcem suam mittere ad definiendas tanquam de fide Philosophiæ disputationes, quæ non ex Sacra Scriptura, sed ex nuda Philosophia eliciuntur, qualis illa est, quæ instituitur ad examinandum, quisnam contractus sit usurarius, quis verò ab hoc discrimine liber. Hoc enim non ex Sacra Scriptura colligitur, unde suas veritates Sancta Sedes elicit; sed ex media, meraque natura rerum. Hactenus ibi. Attamen si Sotus velit, Pontificem non posse definire tanquam de fide, an aliquis contractus sit licitus, vel illicitus, toleranda non est ejus doctrina. Quia esto id frequenter dependeat ex morali Philosophia, & convincatur ex principiis ejus; adhuc potest sub Divina revelatione comprehendi, & ad objectum Divinæ Fidei spectare. Unde usuras, adulteria, atque mendacia esse illicita, procul dubio est revelatum, & Fide Divina creditur, licèt ex morali Philosophia etiam possit probari convincenter. Quare hanc evasionem *periculosam* vocat, *ne ampliùs*, inquit, *dicam*, Dicastillo *tom. 2. de just. & jur. lib. 2. tr. 10. disput. 2. num.* 384. Palaus etiam *tom. 7. disp. 4. de just. commutativa. §. 24.* ait: *Temerè negari Pontifici auctoritatem definiendi hanc disputationem, cùm ad mores fidelium, rectamque Ecclesiæ gubernationem pertineat:* atque similia invenientur apud Azor. 3. *part. cap.* 8. vers. *Quarto*, & Torres *de just. & jur. disp. 61. dub. 12. num. 6.*

78 Si autem Sotus solùm velit, Leonem non declarasse de facto eum contractum esse licitum innitendo Divinæ revelationi, sed principiis Philosophiæ moralis, atque ideò propositionem illam non esse de fide, rem utique possibilem dixit; sed non ideò potuit, aut debuit Pontificiæ doctrinæ contradicere, & montes illos tanquam usurarios damnare, non obstante Pontificio, & Conciliari decreto. Quia esto demus, rem inibi traditam non esse de fide, cujus oppositum videtur Lessio *lib. 2. de just. cap. 20. num.* 199. adhuc tamen ejus veritas adeò certa debet reputari, ut oppositum asserere valdè gravem censuram mereatur. Quare Sotum hac de causa severè reprehendunt Salon *de just. & jur. qu. 78. art. 2. controv. 27.* ubi sententiam illius *temerariam, ac periculosam* appellat, estque videndus omninò *colum.* 1030. *& deinceps*, nam rem istam nimis accuratè versat Filliucius *tom. 2. tr. 34. p. 2. num.* 168. dicens, id *non esse tutum*, *& num.* 169. ait, Sotum, & Cajetanum, qui ei præiverat, communiter notari tanquam nimis audaces in interpretanda mente Concilii, ac Pontificis. Utriusque censuram refert, & in suæ sententiæ comprobationem affert Cardin. de Lugo *disp. 25. de just. num.* 188. *cum sequent. in fin.* Torres item ubi *suprà num.* 7. tradit, *nulli integrum esse defendere* sententiam Soti contra apertam definitionem Concilii, & qui ex eo transcripsit Dicastillo *sup. num.* 386. pariaque lector inveniet apud Azor. *eo cap.* 8. vers. *Deinde* Giballinus prætereà *tom. 2. de usur. lib. 4. cap. 7. art. 2. num.* 3. eamdem doctrinam *temerariam, & erroneam* censet. Molina *de just. & jur. tr. 2. disp. 325. num.* 5. pronunciat, Sotum, atque Cajetanum *parum reverenter, nimisque audacter circa Summi Pontificis, ac Generalis Concilii definitionem loqui, & plus justo potestatem, quæ in Ecclesia est ad definiendum, & declarandum, quæ ad fidem, & mores spectant, coarctare, nec esse tutam eorum opinionem*, quamvis aliàs sint doctissimi, & de Theologia, ac Christiana religione benemeriti. Multus essem, si omnia persequi vellem, quæ apud Scriptores inveniuntur contra prædictam doctrinam; legi autem possunt Malderus *tr. 5. de just. cap. 3. dub. 17. in assertione.* Rebellus *de obligationib. just. 2. part. lib. 8. qu. 13. num.* 3. Diana *tr. de infallib. Summi Pontificis. part. 11. resol. 26. per totam.*

79 Duo itaque contra Sotum sunt firmissimè statuenda. Primum est, Summum Pontificem jure optimo definire posse in quæstionibus liciti, aut illiciti aliquid tanquam Divina Fide credendum, ex. gr. moralem aliquam doctrinam esse scandalosam, aut improbabilem, licèt id pendeat ex aliquibus veritatibus Philosophicis, & lumine naturali cognoscibilibus. Alterùm verò, quamvis ista non proponat tanquam credenda per fidem, neque ut revelata à Deo, atque, ut sic loquar, ex cathedra rerum credendarum, adhuc posse illa proponere tanquam infallibiliter certa, loquendo scilicet ex cathedra rerum agendarum, quatenus ad doctrinam Christianam non solùm spectat credenda

mnda per fidem tradere; sed etiam, quæ dent agenda. Unde Pontificem in rebus suoralibus ad Ecclesiæ sanctitatem pertinentibus suam habere certitudinem, à qua non licèt recedere, apertè constat ex dictis, & Doctoribus relatis, quibus addi possunt plures de hac ipsa infallibilitate generalius tractantes, quos refert copiosè Miñano *in Basi Pontificiæ jurisdict. tr. 2. fundam. 2. qa. 10. num. 156.*

80 Ratio prioris dicti est, quia fieri potest, ut eædem ipsæ veritates Philosophicæ, unde sumitur honestas, aut turpitudo rerum agendarum, revelatæ sint, aut proximè revelatis connexæ, vel sub eis contentæ tanquam particulares sub universali, & tunc nil potest obstare, quominus explicitè Pontifex declaret, illas pertinere ad fidem, ut sæpius declarat aliàs etiam ad factum spectantes, cùm in anteà revelatis implicitè continentur. Maximè, quia esto id deficiat, infallibilitas ejus ad has etiam veritates indirectè extenditur, quando illarum cognitio utilis est ad avertendos fideles à peccatis impedientibus, aut retardantibus consequutionem vitæ æternæ, & ad præservandos illos ab erroribus, præsertim practicis, unde eorum salus periclitari posset. Nam sicut Pontifex dicitur habere potestatem directam circa res spirituales; indirectam verò circa temporales, quatenus scilicet ad finem spiritualem deserviunt, eidemque subordinantur, sic circa doctrinas existimari debet, ut directè possit Pontifex circa revelatas, aut cum eis connexas decernere; circa aliàs verò non revelatas, indirectè, & quatenus necessarium est, aut utile ad præservandam Ecclesiam ab erroribus, aut doctrinis deducentibus in viam latam, perniciosis in praxi, & corrumpentibus Christianos mores.

81 Malè enim provisum esset Ecclesiæ, si infallibilitas doctrinæ ipsius ad hæc etiam non se extenderet, sed coarctaretur ad ea solùm, quæ absque subsidio luminis naturalis, & veritatum per ipsum cognoscibilium definiri possunt. Inde enim fieret, ut fideles non possent esse omninò certi de securitate doctrinæ traditæ ab ipso Pontifice, etiamsi vellet eos omninò securos reddere. Et sicut talibus definitionibus majorem certitudinem auctoritate sua præstat, quàm haberent ex præmissa naturalis Philosophiæ, unde earum veritas pendet, sic posset eis tribuere fidei certitudinem, casu quo proponeret, ut Divina Fide credendum, aliquam doctrinam esse scandalosam, perniciosamque ejus praxim. Ad modum quo, juxta plures, reddit de fide esse in cœlis Sanctos canonizatos, etsi id pendeat ex historiis, & factis cognitis per attestationes humanas, quibus secundum se sumptis, atque separatis ab Spiritus Sancti suggestione, absolutè posset falsitas immisceri. Et sicut in approbatione religionum, quamvis honestas constitutionum, & regularum, quas approbat, sæpè ex naturalibus principiis dependeat, de fide videtur errare non posse quoad judicium de illarum honestate, si Suario credimus id cum aliis asserenti *tom. 3. de Relig. lib. 2. cap. 17. num. 19.* ne alioqui mala pro bonis confirmet, & auctoritate sua universam Ecclesiam inducat in errorem bonis moribus contrarium.

82 Quòd si dicas, neque approbationem religionum, neque beatitudinem illorum, quos canonizatione solemni Ecclesia inserit Sanctorum fastis, esse de fide, non ideò tutum erit asserere liberè, ac licitè detrectari posse, aut beatitudinem istorum, aut illarum probitatem: neque enim id jam manet in ambiguo, sicuti manebat anteà; sed certum omninò fit, licèt minori certitudine, quàm sit certitudo fidei, neminique deinceps est integrum adversùs illa opinari. Ita igitur doctrinis evenit, cùm non declarantur hæreticæ, sed auctoritate Pontificis mitiori aliqua censura damnantur, ut erroris, temeritatis, aut scandali. Nam alioqui ex istiusmodi decretis non constaret certò hisce notis ea subiici; sed probabiles manerent, sicut anteà, neque auctoritati Ecclesiæ opponeretur, qui eas defenderet; sed impunè foret unicuique licitum eas amplecti, ac propagare. Quo pacto se gessit Sotus, & antè ipsum Cajetanus, cùm Montes pietatis ut usurarios rejecit, non obstante decreto Conciliari, quod illos declaravit innocuos, etsi ab aliis fuerint improbati. Unde hac de causa optimo jure reprehenditur ab auctoribus *num. 78.* appellatis, nosque alia plurima adiiciemus infrà ad hoc ipsum institutum generaliter spectantia.

QUÆ-

QUÆSTIO XIV.

Quanta certitudine tenendum sit, Pontificem non errare in his censuris, neque in prohibitionibus, præceptisque adjunctis?

83 RESpondeo, eadem certitudine tenendum esse, qua tenemus, Spiritum Sanctum, qui est spiritus veritatis, in illis ferendis Summo Pontifici assistere, ne suis erroribus Ecclesiam implanet, obligando illam ad malum exequendum, tanquam si esset bonum, aut abstinendum à bono, tanquam per se malo. Unde multi putant, id esse de fide, ut Lessius *lib. 2. de just. & jur. cap. 20. num. 191. in fin.* Vercelli *1. part. tr. 8. qu. 24. num. 9.* cum Navarro *in comment. de usur. num. 59.* M. Sancto Thomas 2.2. *qu.* 1. *disp. 9. fol. mihi 779.* Et colligitur ex generali doctrina Dianæ *p. 11. tr. de infallibilit. Summi Pontificis, resol. 13.* & aliorum, quos refert, affirmantium, de fide esse, nil posse proponi à Pontifice toti Ecclesiæ Catholicæ observandum, quod juri naturali, vel Divino contrarium sit, consentitque Palaus *tom. 1. tr. 4. disput. 1. punct. 5. §. 3. num. 4.* Coninc, *disp. 18. de Fide à num. 134.* Trullenc. *lib. 1. in Decalog. cap. 2. dub. 4. num. 18.*

84 Nihilominus Malderus *de just. & jur. tr. 5. dub. 17. vers. Quæres*, putat, ejusmodi definitiones propriè non esse de fide; sed hactenus ad fidem proximè accedere, quòd certitudinem, ac testimonium accipiant à certitudine supernaturalis assistentiæ Spiritus Sancti, quam etiam in naturalibus veritatibus ad legem Divinam, seu naturalem pertinentibus Pontifex habet. Unde non video, qua consequentia iste auctor 2.2. *qu. 11. de fide, art. 2. memb. 5. circa fin.* dixerit, *eum, qui sustineret pertinaciter, Ecclesiam errare in censura alicujus propositionis, fore hæreticum*, quia à Deo revelatum est, Ecclesiam non posse errare in definitionibus circa doctrinam. Etenim cùm ipse affirmet, definitionem Leonis, de qua suprà, & alias ejusmodi pendentes ex veritatibus Philosophicis nondum revelatis non esse propriè de fide, consequenter debuit affirmare, qui id negaret, ad hæresim proximè accedere; sed non esse hæreticum propriè, & in rigore talem.

85 Alii mitiùs sentientes affirmant, illum, qui diceret, Pontificem in his censuris errasse, vel, quod eòdem recidit, eum, qui negaret cum scientia, & advertentia decreti esse scandalosam, aut in praxi perniciosam aliquam ex propositionibus ea nota inustis, non fore hæreticum; sed ejus propositionem fore erroneam, aut errori proximam. Ita Bañez 2.2. *qu. 11. art. 2. in fin.* Card. de Lugo *disp. 20. de fide à nu. 109.* Torres *in select. 1. p. disp. 30. dub. 3.* Alii, ut Saura *in examin. doctrin. cap. 19. princip. 10.* putant fore hæreticum, vel de hæresi vehementer suspectum. Alii cum Layman *in summa lib. 2. tr. 1. cap. 7. num. 2.* tenent, qui ejusmodi decretis se opponeret, aut ea falsitatis argueret, fore quidem de hæresi, aut schismate suspectum; sed non esse adeò certum, Pontificem extra Concilium in his errare non posse, ut oppositum sit hæreticum, aut erroneum. Alias censuras ex variis Doctoribus contra Sotum specialiter agentibus produxi *sup. num. 78.* Et demum alios adiicio, qui rem distinctione componunt. Ajunt enim, eum, qui pertinaciter assereret, Ecclesiam posse errare in his censuris hæresi minoribus, ea de causa fore hæreticum formaliter; qui verò propositiones ipsas tali censura inustas affirmaret, solùm esse hæresi proximum. Ita Malderus 2. 2. *qu. 11. art. 2. memb. 5.* Coninc. *disp. 8. de fide. num. 134. & 135.* cui videtur accedere Oviedo *controv. 4. de fide. punct. 9. num. 124.* & eorum verba referens Diana *p. 11. tr. de infallib. Summi Pontificis. resol. 10.*

86 Mihi antè omnia supponendum videtur, ut omninò certum, Pontifici Spiritum Sanctum assistere in his legibus, decretisque morum, ac doctrinæ pro tota Ecclesia condendis, ne erret quoad substantiam præcipiendo, aut approbando alioqui illicita, vel prohibendo, aut condemnando tanquam alioqui iniqua, quæ sunt honesta, & innocua. Quod profectò apud Auctores proximè relatos constat quoad doctrinæ censuras infra hæresim, & quoad cœtera decreta morum ex iis, quæ adversùs Sotum expendimus quæstione præcedenti, & nominatim traditur à P. Suarez *disp. 5. de fide. sect. 8. num. 7.* Bellarmino *lib. 4. de Romano Pontifice. cap. 5.* Molina *de just. & jur. tr. 2. disp. 325.* Valentia 2.2. *disp. 1. qu. 1. punct. 7. toto §. 41.* Maldero *qu. 1. de fide. art. 10. disp. 6. proposit. 2. & 5.*

Rebel-

Rebello *de obligationib. just. 2. p. lib. 8. qu. 13. num. 3.* vers. *Multò minùs*. Azor. *3. p. lib. 5. cap. 8. de usur.* vers. *Quarto obiicies*. Torres *ea disp. 61. de just. dub. 12. num. 6.* ex quo pleraque Dicastillus transcribit, & quæ ad propositum spectant, *tom. 2. de just. lib. 2. tr. 10. disp. 2. num.* 384. Baldello *tom. 1. Theologiæ moral. lib. 5. disp. 5. num. 2.* Arriaga *disp. 6. de fide num. 26.* Moya *in select. p. 1. tr. 3. disp. 6. à num. 44. & disp. 8. à num. 22.* Diana *sup. resol.* 13. Palao *tom. 1. tr. 4. disput. 1. punct. 5. §. 3.* qui *num. 5.* id extendit cum Diana ad particulares leges, quæ pro una Provincia, seu Diœcesi feruntur. Miñano *in Basi Pontificiæ jurisdictionis. tr. 2. fundam. 2. qu. 10. num. 156.* & locupletissimè Cardenas *in select. 1. part. disp. 9. præsertim. cap. 6.*

87 Unde etiam oritur, ut hujusmodi decreta doctrinalia circa institutionem morum, aut præservationem à peccatis ex hominum acceptatione non pendeant; sed vi sua obligare incipiant, quamvis alia externam politiam concernentia, immò & eadem ipsa, quatenus Ecclesiasticas censuras, aut alias pœnas imponunt, tam acceptatione, quàm debita promulgatione indigeant, & per contrariam consuetudinem, aut non usum possint abrogari. Notant hoc discrimen Auctores agentes de decreto illo Leonis definiente, ac declarante, Montes pietatis institutos cum conditionibus, quas ibi recenset, non esse malos, nec habere speciem mali; sed potiùs licitos esse, atque laudabiles. Et severè Sotum reprehendunt, quem posteà sequutus est Arragon. *de just. & jur. qu. 78. art. 4. fol. mihi* 714. *ad* 2. eo quòd opinari ausus fuerit contra decretum Leonis prætextu non acceptationis ejus. Ita Torres *sup. num. 6.* Dicastillo *num.* 383. addens, oppositum in viro docto vix esse tolerabile. Bañez *de just. non longè à fine totius libri*, Giballinus *sup. nu.* 3. Molina, & Palaus, Azorius, & Rebellus locis citatis. Salon *ubi sup. colum.* 1032. Malderus *dicto dub.* 17. vers. *Quod denique*. Card. de Lugo *ea disp. 25. num.* 189. probans, definitionem Leonis non pendere ab acceptatione, & usu. *Cùm illa*, inquit, *non sit lex: sed declaratio doctrinalis pertinens ad mores totius Ecclesiæ, quæ quidem ad sui valorem, & infallibilitatem non pendet ab acceptatione, sed obligat omnes fideles, etiam Summos Pontifices successores.*

88 Scio, Tabienam, & Bartholomæum de Medina docere, quòd *sine hæresi, & sine peccato* teneri possit contra determinationem Ecclesiæ, antequàm sit ab illa declaratum, aliquam doctrinam esse hæreticam, idipsumque ex Cajetano, Soto, & Aragon. deducitur, dum agunt de Monte pietatis. Sed eos acriter perstringunt Auctores suprà laudati, & latè, ac optimè Corduba *in quæstionario lib. 4. qu. 3. antè fin.* nec in hoc puncto, juxta dicta, ambigendum est de certitudine; sed duntaxat de illius gradu. In qua quæstione mihi non videtur adeò certum, infallibilem assistentiam Spiritus Sancti summis Ecclesiæ Pastoribus in Petro promissam ad has censuras extendi, ut hæreticus censeri debeat, qui id negaverit; satis tamen certum puto, eam extendi ad omnia, quæ ex præcepto universali Pontificis tanquam per se bona sunt tenenda, aut cavenda tanquam per se mala, atque ideò illum, qui talem assistentiam negaret, erroneam, aut errori proximam doctrinam censerem tradere. Immò consilium, & adhortatio sufficiunt, qualis est in Exercitiis sancti Ignatii.

89 Prior pars assertionis sumitur ex Doctoribus allatis *num.* 85. & *num.* 78. & inde constat, quia nullibi ea assistentia expressè promissa apparet, nisi ad definiendum aliquid esse de fide, aut ad condemnandum assertionem contrariam tanquam hæresim; hic autem Pontifex mitiori censura utitur, cùm solùm dicat, eas propositiones esse scandalosas, & perniciosas in praxi. Quòd si dicas, propositiones ipsas, ut jacent, solùm damnari ut scandalosas; at verò propositionem, quæ affirmat, illas esse scandalosas, aut perniciosas, declarari tanquam ex fide tenendam, & oppositam damnari, ut hæreticam, quia ut Pontifex id faciat, non est necessarium, ut expressè, & in actu signato dicat, id esse credendum ex fide, & contrarium habendum tanquam hæresim, ut constat ex praxi Tridentini, & aliorum Conciliorum: nec dubium, quin sæpè Pontifices per decreta, aut per epistolas plura tradiderint, quæ certa fide creduntur, licèt inibi expressè non dicatur.

90 Si, inquam, id dicas, contra est primò. Quia dum Pontifex determinat, aliquam propositionem esse de fide, eo ipso proponit eam tanquam Divina Fide credendam, atque ideò, ut à Deo revelatam,

quia objectum formale Fidei Divinæ est Divina revelatio. Si ergo Alexander, & Innocentius proponerent censuras istas tanquam Divina Fide credendas, proponerent, ut à Deo revelatum, tales propositiones esse scandalosas, atque ideò credendo ipsas, non tam Pontifici crederemus, quàm Deo loquenti per ipsum, sicut vice versa dissentiendo illis, Dei vocibus, & assertis dissentiremus, eidemque nollemus credere, & non solùm Pontifici eas prohibenti, atque damnanti. Atqui Pontifex eas censuras non proponit tanquam sibi revelatas denuò, neque ut contentas in antiquis revelationibus Ecclesiæ factis, neque in hisce decretis ullum verbum est id indicans, aut ita sentire cogens, neque ipsarum accusatio id continebat, quinimmò pleræque ipsarum nituntur factis particularibus, & ad juris positivi interpretationem spectant, ad aliasve materias à Divinis revelationibus longissimè dissitas. Non ergo eas proponit Pontifex ut à Deo revelatas. Et quis dicat, revelatum esse à Deo, scandalosam esse hanc propositionem, quæ est 37. Alexandri: *Indulgentiæ concessæ Regularibus, & revocatæ à Paulo V. hodie sunt revalidatæ*: cùm luce meridiana clariùs videatur, id præcisè dictum esse propter evidentiam facti, qua Pontifici constabat, non esse revalidatas? Idem dixerim de illa 45. *Libri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri, usque dum adhibita diligentia corrigantur*: & de aliis plerisque facilè observandis.

91 Jam verò altera pars nostræ assertionis ex eo deprehenditur, quia in his, quæ ad mores pertinent, Pontifex universam Ecclesiam decipere nequit in rebus tanti momenti, unde necessariò pendet ejus bonitas, ac sanctitas, cùm illi tanquam Pastori commissum sit subministrare fidelibus utilis doctrinæ pabulum. Neque sufficienter Christus Ecclesiæ suæ providisset, quam sine ruga, & macula esse voluit, si Vicarii sui doctrinam ad ea sola, quæ sunt fidei, coarctasset, ut quæstione præcedenti tetigimus, & præsefert communis persuasio Theologorum, indicantque sine dubio generales promissiones, quæ ei sunt factæ. Unde sicut fideles omninò cavere debent à factis, quæ Pontifex velut illicita damnat, v. g. à contractibus, quos usurarios, aut Simoniacos esse declarat; ita etiam cavere debent à doctrinis, quas reprobat tanquam noxias, & contrarias fidei, seu pietati, ac bonis moribus, nec aliter posset esse verus fidelium Pastor, Magisterque universalis Ecclesiæ, quæ columna est, & firmamentum veritatis, nisi pabulum doctrinæ, secernendo noxias ab innoxiis, eis posset communicare, Spiritu Sancto assistente. Atqui censuræ illæ doctrinales sunt, ac morales, quia Pontifex doctrinas illas scandali condemnans, & in praxi perniciosas declarans, eo ipso declarat, ac judicat, esse peccatum scandali eas tradere, & absque magna pernicie animarum, & corruptela vitæ Christianæ tradi non posse. Ergo si Ecclesiam sic condemnando, atque prohibendo deciperet, re vera circa mores Ecclesiæ, eorumque doctrinam erraret.

92 Certissimum itaque esse debet, & de fide esse videtur, Pontifici esse promissam infallibilem Spiritus Sancti assistentiam, ne erret, cùm in re utrimque agitata, utrùm pertineat ad fidem, ipse suam sententiam ultimam, ac definitivam profert, declarando explicitè, aut implicitè ejusmodi doctrinam Divina Fide esse credendam, & condemnando ut hæreticos eos, qui dixerint, illicitum esse, & naturali, vel Divino juri repugnare, quod ipse tanquam licitum præcipit, aut vice versa. Cæterùm, cùm id non declarat explicitè, vel implicitè, sed solùm aliquam propositionem damnat mitiori censura, & prohibet ejus defensionem, evulgationem, ac praxim tanquam scandalosam, perniciosam, aut illicitam, quamvis certissimum sit, in hujusmodi decretis non errare, sed Spiritum Sanctum illi assistere, & eo assistente, ac dirigente præcipere; adhuc tamen non est adeò certum, Spiritus Sancti assistentiam esse illi quoad hunc effectum promissam, ut hæreticus censeri debeat, qui hoc negaverit, aut censuræ ipsius dicto modo latæ contradixerit.

93 Erraret tamen, essetque hæresi, aut Theologico errori valdè proximus, quicumque scienter, ac protervè id faceret, seu (quod eodem recidit) quisquis cum scientia, & advertentia censuræ Pontificiæ contumaciter negaret, esse scandalosam, aut perniciosam in praxi aliquam ex propositionibus ea nota inustis Pontificia auctoritate. Nec quidquam est, quod

quod ad graviorem nos censuram compellat vi istarum condemnationum, quæ morales sunt, ac doctrinales, & immediatè feruntur ad licitum, seu illicitum, & circa agenda præcipuè, non verò circa credenda versantur. Cujus rei optimum exemplum præbet, ut suprà dicere cœperam, Cœlitum canonizatio, quæ juxta plerosque ad fidem non spectat, sed mediam quamdam infallibilitatem sortitur ratione factorum, attestationumque humanarum de heroica virtute, miraculis, finalique perseverantia eorum, qui Sanctorum numero associantur. De quo Theophilus Raynaudus mitissimè loquitur *tom.10. in Coron. aurea. verit.* 8. vers. *Quæ verò*, & pleniùs *tom.15. in Heteroclitis Cœlestium. sect.3. punct.* 1. vers. *Certitudinem omnimodam. fol. mihi.* 251. ubi plures refert, necnon Granado *in dicta controv.* 1. *de fide. tr.* 7. *disp.* 4. præsertim verò *num.* 24. Diana *p.* 11. *tr. ultimo. resol.* 15. & 16. ubi ab hæresi eos excusant, qui dicerent, Pontificem in iis errasse. Atque de approbatione religionum pariter discurrunt M.S. Thoma 2.2. *disp.* 9. *art.* 2. *resol.* 776. Granado ibi *disp.* 5. Diana *ibidem resol.* 23. *cum sequent.* & Suarez omnium accuratissimè *tom.* 3. *de Relig. lib.2. cap.17. à num.* 17. & *disp.* 5. *de fide. sect.* 8. *num.* 9.

94 Sed obiicies ex Layman *lib.* 2. *tr.* 1. *cap.* 2. *num.* 4. Omnis sermo ex infallibili assistentia Spiritus Sancti procedens est verbum Dei revelatum, atque ideò objectum materiale Fidei Divinæ. Sed hujusmodi censura, sicut & alia quævis definitio Ecclesiæ ad fidem, aut mores spectans, ut nos fatemur, ex Spiritus Sancti assistentia docente, ac dirigente procedit. Ergo, &c. Respondeo negando majorem. Quia longè aliud est, Spiritum Sanctum immediatè loqui, revelareque aliquam veritatem, quod necessarium est, ut illa sit objectum fidei; aliud verò, loqui ipsum Pontificem, non quidem proponendo aliquid ut immediatè à Deo revelatum, sed præcipiendo, aut obligando Ecclesiam universalem cum regimine, & assistentia merè extrinseca Spiritus veritatis: tunc enim Spiritus Sanctus non loquitur; sed solùm Pontifex: & ideò Pontifici credimus; non verò Deo voce ipsius suam loquutionem Ecclesiæ manifestanti. Propterea Auctores, ac disertè P. Vasquez *disp.* 154. *de legib. nu.* 17. hoc discrimen inter leges, & doctrinam fidei constituunt, quòd Pontifex, ut caput, Princepsque Ecclesiæ leges ferre potest, quæ neque sint traditæ à Deo, neque ex lege naturali, vel Divina necessariò colligantur. At verò ut Divina Fide credendum, neque in Concilio, nec extra, aliquid tradere potest, quod non contineatur in principiis, & articulis revelatis, aut ex ipsis certissimè colligatur: quod itidem circa doctrinam fidei ex professo tuetur P. Theophilus *ea veritate* 8. P. Coninc. *disp.* 12. *de fide. dub.* 6. præcipuè *num.* 68. Lorca, Malderus & alii, quos dabit Miñano *dicta qu.* 10. *num.* 137.

95 Obiicies secundò: quamvis certum sit, Pontificem errare non posse, sive in præcipiendo, sive in prohibendo, sive in docendo Ecclesiam universalem, cùm error esset illi perniciosus, aut juri naturali, vel Divino contrarius; at verò, cùm error talis non est, nil cogit asserere, tantam esse infallibilitatem ipsius, quantam suprà diximus, nec adeò certam in his, quæ sunt ejusmodi, assistentiam Spiritus Sancti eum à tali errore præservantis. Nam sicut in hujusmodi legibus creditur errare posse quoad aliquas circumstantias, imprudentiæ, nimiæve severitatis, aut nimietatis, &c. ut Auctores communiter observant, extenduntque ad approbationem religionum, quæ interdum extinguuntur, cùm priùs fuerint approbatæ, sic pariter dici potest de aliis erroribus minimè perniciosis; sed potiùs juvantibus ad disciplinam, moresque Ecclesiasticos in sua severitate, ac districtione conservandos. Jam verò decreta ista, quatenus præceptiva sunt, aut prohibitiva, nullum practicum errorem continent: præcipiunt enim, ne tales opiniones deducantur in praxim, quod honestissimum est, & valdè conferens ad animarum salutem, & nulli Divinæ legi, aut naturali repugnat: idque pariter censeri debet de prohibitione docendi, defendendive easdem doctrinas; nam cùm laxæ sint, ac minùs tutæ, & in praxi, atque usu ipsarum non leviter errari possit, utique non docere eas, nec defendere opus est valdè laudabile, ac conducens toti Christianæ Reipublicæ, cujus sanæ doctrinæ, ac sanctitati optimè providetur occludendo viam illam latam, minùs tutam, atque periculosam, & revocando

cando

cando illam ad arctam, quæ ducit securè ad vitam. Quatenus verò condemnativa sunt earumdem doctrinarum, etsi supponant judicium, quo Pontifex censuit, esse scandalosas, ac perniciosas in praxi, cùm nil inde contra bonos mores damni, aut periculi sequatur, parum referre videbitur, quòd in eo quasi speculativè erraverit, severiùs fortè de illis judicando, quàm par erat: quia cùm certum sit, eas esse *laxas*, *minùs tutas*, *in praxi periculosas*, *avocativasque ab exercitio virtutum*, sufficiens motivum eas prohibendi remanet, & parum refert, quamvis aliud non subsistat.

96 Cœterùm his minimè acquiesco, & potiùs judico, verissimum fuisse judicium, quo Pontifex ductus est ad illas reprobandas: judicavit enim, esse laxas, ac minùs tutas, &c quod verissimum est, & sufficit, ut verè scandalosæ, ac perniciosæ dicantur, saltem scandalo imminente, nisi tempestivè occurratur, declareturque periculum, ac gratia præcavendi illud earum defensio, & praxis prohibeatur. Vel certè sufficit, ut tanquam scandalosæ damnentur, servata rigorosa proprietate adverbii *Tanquam*, quod similia, & æquiparata comprehendit, ut fusè ostensum est *quæst*. 4.

QUÆSTIO XV.

Utrùm prædicta decreta ab aliis saltem Pontificibus retractari valeant?

97 Leges suas, suorumve prædecessorum sæpè retractant Pontifices, etiam si sint editæ de consilio Cardinalium, quia experientia ostendit, eas esse minùs utiles, aut fortè noxias: & quamvis eas proferant ut personæ publicæ, & non privatæ, sed Apostolica auctoritate; adhuc contingit, ut aliter, ac aliter sentiant, & unus judicet, alium errasse. Qua in re illustre exemplum profertur ab *Extravaganti Inter cunctas de privilegiis*, *lib*. 5. *inter comm*. ubi Benedictus XI. revocat Extravagantem aliam Bonifacii VIII. etiam editam de consilio Cardinalium ad componenda dissidia inter Episcopos, & Regulares, quæ incipit: *Super cathedram*: & habetur inibi *titulo de Sepulturis*, *lib*. 3. & de illa sic profatur. *Sed pro ea, quam intendebat, quiete, turbatio nata est, pro concordia sunt suborta dissidia, & pullulatæ inquietudines pro tranquillitate nascuntur: sicque dum ansam solvisse se credidit, nodum ligasse videtur, & septem, uno hydræ amputato capite, suscitasse. Nec mirum, quia plerumque pariunt novitates discordiam, præsertim dum ab eo, quòd diù æquum visum est, per novam constitutionem receditur: nec quare recedatur, utilitas evidens, vel alia causa subest. Ideòque cupientes, ut ipsi gregi cura nostra eò plenior impendatur, quò amplior in agro Domini operariorum numerus operetur, super egenum intendentes, & pauperem, ac novitatem removentes per eamdem constitutionem inductam statuimus, &c.* Hucusque Bonifacius, cui posteà vicem reposuit, sacro instante, & approbante Concilio, Clemens V. *in Clement. Dudum. de Sepult*. ubi Bonifacii constitutionem, revocata Benedictina, restituit, & de illa sic inibi censuit: *Illa (ut probavit effectus) nedum pacis ab auctore ipsius speratæ fructum non attulit; quinimmò discordiæ, pro qua sedanda processerat, fomentum non modicum ministravit*. Hæc ibi, quibus affinia comperies, & forsan graviora *Clement. unic. de immunit. Ecclesiar.*

98 Negari itaque non potest sæpiùs in istis decretis, etiam auctoritate Conciliari promulgatis, effectum non respondere sanæ intentioni Pontificum, qui illa constituerunt ad Ecclesiæ damna propulsanda; quinimmò effectum contrarium resultare, atque ea de causa illa esse retractabilia, & retractari quàm sæpiùs. Quæri ergo potest, num decreta ista Alexandri, & Innocentii simili retractationi subjaceant, si experientia deprehendatur, ea præbere occasionem magnis scrupulis, atque laqueis conscientiarum, & plus incommodi, quàm commodi, afferre? Eo vel maximè, quia (ut non pauci conqueruntur) valdè abstrusus est illorum sensus, & in plerisque valdè difficulter deprehendatur, quis sit ambitus illius præcepti, quo toti Ecclesiæ præcipitur, ne quis ad praxim deducat ullam ex propositionibus damnatione comprehensis. Nec mihi dubium, quin Pontifex possit revocare, si velit, tam præcepta, quàm censuras Ecclesiasticas inibi impositas, earumve reservationem, & relevare fideles ab eo onere, sicut plerumque relevat ab aliis similibus, quæ imposita sunt

pro tempore, & relevavit de facto ab illis, quæ injuncta erant in Extravagantibus antea memoratis. Sed præcipua quæstio est de condemnatione ipsa, quæ cùm pertineat ad totius Ecclesiæ sanctitatem, moresque innoxios fidelium, non videtur subjecta deceptioni; sed certa potiùs, prorsùsque infallibilis, & à Pontifice facta, Spiritu Sancto gubernante, & assistente.

99 Ratio autem dubitandi in contrarium ea est, quia in istiusmodi decretis non semper utitur Pontifex tota plenitudine suæ potestatis, nec dogmaticè procedit; sed merè judicialiter: nec utitur suprema sua auctoritate; sed auctoritate merè humana Ecclesiæ. Se enim potest gerere, si placet, sicut se gerunt Episcopi, aut Synodi, vel Sanctæ Inquisitionis Tribunalia, dum nonnullas propositiones condemnant. Neque enim illorum est definire fidei dogmata, aut reprobare doctrinas Spiritu Sancto assistente; sed rem suis momentis librare, & discursu merè humano, prudentissimo tamen, atque nimis accurato, in rebus istis procedere. Quòd verò Pontifex valeat utrovis modo damnare doctrinas sibi propositas, ostendit quidem, si velit, congruenti præmisso examine, illas reprobare posse; sed non convincit de facto se se ita gerere semper. Nam pro suo libito potest uti modò hac potestate, modò alia, sicut non semper definit, aliquid esse de fide, quamvis materia sit capax; sed mitiori censura condemnat, & consultò abstinet ab aliis gravioribus. Quare & in istis decretis ab ipsis consultò abstinuit, & solùm dixit, *ut minimùm scandalosas, & in praxi perniciosas esse* doctrinas, prout ibi jacent, licèt fortè aliquæ ex ipsis hæreticæ sint, aut erroneæ, & his notis configendæ sint decursu temporis.

100 Proposuit hanc distinctionem damnationum merè judicialium à dogmaticis Saura *de examine propositionum cap. 23. fol. mihi. 76.* illamque necessariam judicavit ad conciliandum legitimè nonnullas contradictiones, quæ in decretis Pontificiis circa mores publicos Ecclesiæ, seu circa ea, quæ licent, aut non licent, reperiri videntur. Nonnulla exempla ibi subiicit, quorum vim posteà expendemus. Sed sicubi ea doctrina locum habet, maximè in decretis istis videtur locum habere. Nam ad discernendum, qua Pontifex auctoritate uti malit, cùm non exprimit uti plenitudine suæ potestatis verbis formalibus, vel clarè æquipollentibus, signis, & conjecturis agere oportet, sicut signis, & conjecturis deprehenditur, dum id clarè non proponitur, num leges in conscientia obligent, & quàm graviter, vel an sint merè pœnales, esto à potestate Pontificia, aut Regia proficiscantur, quæ utrovis ex his modis potest subditos urgere.

101 Quòd si conjecturis, ac signis in nostro casu est agendum, profectò non levia apparent, quæ persuadere videntur, Pontificem processisse merè judicialiter, atque auctoritate merè humana; non verò de plenitudine potestatis, nec dogmaticè, aut authenticè. Primò, quia usus est adverbio illo *Pro nunc*, quod ex conceptu suo importat denegationem perpetui silentii, ut propositum fuit *quæst.* 5. & dispositionem ostendit non esse immutabilem; sed præcisè duraturam, rebus sic stantibus, seu alio non apparente. Secundò, quia condemnatio non est facta universaliter; sed sub modo limitante vires ejus, ut planè indicat illa particula *ita ut*, qua Pontifex utitur, & quam nos expendebamus *sup. num. 41. & 54.* Tertiò, quia condemnatio, & prohibitio simul conjunguntur, & modificatio adjuncta utramque afficit ex æquo, ne sit major extensio unius, quàm alterius, atque adeò sicut prohibitio revocabilis est, si aliud appareat, ita & damnatio revocabilis videtur, vel certè non ab alia potestate; sed ab una, eademque profecta.

102 Quartò, quia Pontifex non est usus alio examine; sed neque alio modo procedendi, nisi illo, qui in Sancta Inquisitione fieri consuevit: ibi enim tota consultatio est facta, & ibi Pontifex promulgavit suum decretum. Quare potiùs id videtur effecisse, tanquam Præses illius Sancti Tribunalis, & confirmando censuram, ac judicium merè humanum ejus, quàm elevando illud ad altiorem gradum certitudinis, diversæque prorsùs rationis ab ea, quam ex se haberet. Neque huic conjecturæ obstat paritas sumpta ex decreto Clementis VIII. circa absolutionem absentis, quod ab illo est constitutum in Tribunali Sanctæ Inquisitionis; & nihilominus Pontifex in eo non se gessit præcisè

cisè ut Inquisitor Generalis, neque attemperavit suam censuram, ac suffragium auctoritati merè humanæ illius. Quia id sic contigisse, aliis indiciis manifestis deprehenditur, ut *tota quæst.* 12. ostendebatur.

103 Quintò, quia licèt certissimum sit, Pontificem errare non posse, sive docendo, sive præcipiendo toti Ecclesiæ contra jus naturale, vel Divinum, præcipiendo scilicet, ut fiat aliquid istis juribus contrarium, aut declarando ex vi ipsorum aliquid licere, quod eis attentis non licet, & hoc in decretis istis, de quibus nunc loquimur, absque ulla dubitatione procedat; id tamen non obstat, quominus illa revocari valeant, ut sumi potest ex dictis *num.* 95. & exemplo religionum, quæ extinguuntur, quamvis anteà fuerint approbatæ, liquidò comprobatur. Neque enim ideò extinguuntur, quia Pontifices erraverint contra jus naturale, vel Divinum in approbatione illarum; sed quia relaxatæ sunt absque probabili spe futuræ emendationis, vel quia pro statu præsenti minùs utiles, aut forsitan noxiæ apparent. Ita igitur contingere poterit propositionibus modò damnatis: fieri enim potest, ut successu temporis de scandalosis, atque perniciosis in non scandalosas, neque perniciosas transeant, sicut vice versa interdum evenit, ut quæ anteà non erant scandalosæ, neque perniciosæ, in scandalosas, ac perniciosas vertantur.

104 Notavi *sup. num.* 25. hoc ipsum accidere propositionibus malè sonantibus, & frequentissimè evenit circa probabiles, aut improbabiles. Nam quæ modò improbabiles videntur, affulgente nova luce Doctoribus succedentibus, reddi solent maximè probabiles, & quæ minùs probabiles anteà apparebant, decursu temporis longè probabiliores oppositis interdum evadunt: & vice versa, quæ uno tempore probabiles erant, improbabiles redduntur, detecta pleniùs posteà veritate, sæpèque ex probabilioribus in minùs probabiles mutantur. Atque in præsenti materia id ipsum contigisse comperiet, qui animadverterit, Leonem X. in Bulla, quæ incipit: *Dum intra mentis*: quæ non jam in Tribunali Sanctæ Inquisitionis fuit concepta; sed sacro approbante Concilio Romæ in publica sessione promulgata *die* 19. *Decembris* 1516. inter alia edixisse, confitentes Regularibus præsentatis, & admissis ab Episcopo, *vel etiam indebitè recusatis, Constitutioni, quæ incipit: Omnis utriusque sexus*, satisfacere. Et cùm eo tempore prædicta sanctio non potuerit scandalosa, aut perniciosa censeri, etiam quoad illos, qui indebitè recusantur; hoc ipsum nostris temporibus inter perniciosas, & scandalosas propositiones recensetur in suo priori decreto ab Alexandro VII. ita enim habet *proposit.* 13. *Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato; sed ab eo injustè reprobato.* Quo autem pacto hæc componantur, tradetur *num.* 117.

105 In illis etiam, quæ spectant ad jus naturale, vel Divinum, quamvis ipsis juribus in se, ac secundùm se consideratis nulla penitus mutatio accidere possit, ut *num.* 25. prænotabam cum Suario, sæpè ad mutationem materiæ, aut circumstantiarum ejus mutatio supervenit, ut illa liceant, quæ anteà erant prorsùs illicita. Ex. g. accedere ad hanc mulierem antè matrimonium, lethale peccatum erat, quia tunc erat accedere ad non suam. At verò post matrimonium, potiùs est actus honestus, non quia jus naturale in se mutetur; sed quia mulier de non sua in suam transiit. Quo pacto etiam evenire poterit, ut illo in se invariato, quoad nos, atque in intellectu nostro magnam subeat varietatem: nam sæpè aliter, & aliter judicare contingit de his, quæ licent, aut non licent secundùm jus naturale (eadem est ratio de Divino) atque inde oritur tanta opinionum varietas, etiam apud Auctores sanctissimos, & doctissimos. Nec solùm varietas, sed mutatio etiam de probabilibus in improbabiles, ac vice versa, ut notabam. Sed de his dubitandi rationibus nostrum judicium posteà proferetur, præsertim *quæst.* 19. ubi ostendemus, quàm magna infallibilitate à Pontificibus ista decreta emanaverint.

QUÆSTIO XVI.

Utrùm Pontifices circa decreta morum aliquando dissenserint, vel aliorum responsa revocaverint?

106 Siquando hic dissensus contigit, à posteriori colligitur, decreta non fuisse

fuisse definitiva, & dogmatica; sed judicialia, & concepta per auctoritatem Ecclesiæ merè humanam, atque in hoc sensu Saura *ubi suprà* contendit, sic contigisse de facto. Putatque, se se gessisse hoc modo Benedictum II. cùm Sancto Juliano jussit quatuor propositiones retractare, quas ille posteà defendit, & Pontifex, ejus defensione audita, jussionem suam revocavit. Quod probat ex Concilio Toletano 15. & ex Roderico Ximenio. Sed certè ex Concilio ipso planè constat, jussionem Pontificis non litteris, sed per internuntium ad S. Julianum Archiepiscopum Toletanum pervenisse, & Pontificem non tam retractationem, quàm majorem explicationem à Juliano postulasse, ut probat ex professo Baronius *tom. 7. annal. ad annum 685. ex num. 4. & ad annum 688. ex num. 3.* laudato in eamdem rem P. Mariana tanquam viro valdè docto, & digno nostræ Societatis filio.

107 Aliud adhibet exemplum, tum ibi, tum *cap. 20. fol. 66.* ex Mariana *ad finem lib. 21. cap. 18.* referente, Eugenium IV. edito diplomate, condemnasse quasdam propositiones Abulensis, quarum condemnationem, viso defensorio ipsius, posteà retractavit; nimirùm, quia merè judicialis erat; non verò definitiva, & ex cathedra. Jam monui, vocem illam *ex cathedra* esse obscuram, & non contraponi sententiæ judiciali, quia etiam potestas judicativa ad cathedram spectat, & cathedram judiciariam multis probat Raynaudus *quæst. 18.* appellandus. Et quidquid de hoc sit; diploma illud, atque verba ipsius non liquent, uti necessarium erat ad exempli firmitatem. Neque Abulensis ipse in suo defensorio talis diplomatis, aut condemnationis meminit, sive cùm *in fine 1. partis* loquitur ad Eugenium, & doctrinæ suæ rationem reddit, sive cùm *cap. 7. in fine* tradit, eam rem examinatam fuisse, seque ad tempus tres judices habuisse adversarios.

108 Meliùs in hanc rem adduci potest textus *in cap. licèt. 3. de sponsa duorum*, ubi Alexander III. tradit, *non licere* mulieri post matrimonium ratum, & nondum consummatum alii nubere, &, si nupserit, quamvis carnalis copula intercesserit, ab eo separandam esse, & compellendam, ut ad primum redeat. *Quamvis*, inquit, *aliter à quibusdam prædecessoribus nostris fit aliquando judicatum*. Quo loci, ut vides, judicia Pontificum declarativa juris Divini circa licitum, aut illicitum, se mutuò collidunt, & quod aliqui licere censuerunt, Alexander illicitum declaravit. Cœterùm minimè constat, qui fuerint illi Pontifices, & quomodo aliter judicasse dicantur, opinativè scilicet, & ut privati Doctores; an verò ut judices per sententiam in causa aliqua particulari, vel potiùs dispensando in matrimonio rato, ut alterùm, non solùm ratum, sed etiam consummatum, sustinerent. Nam quovis modo ex istis id contigerit, sufficere potest, ut verificetur, eos aliter, quàm Alexandrum, judicasse, & nihil obstat iis, quæ modò intendimus, dummodò id non judicaverint declarando jus Divinum definitivè, & authenticè, proponendoque universæ Ecclesiæ tanquam licitum infallibiliter, quod ipsa postmodum non licere declaravit. De quo Suarius optimè *lib. 4. de leg. cap. 14. num. 10. & 11.* Sanchez *lib. 2. de matrim. disp. 14. num. 4.* Barbosa *in collect. ad dictum cap. Licèt. num. 5.*

109 Quinimmò satis probabile est, quod tradit Valentia 2. 2. *disp. 1. qu. 1. punct 7. §. 41.* vers. *Item cùm Alexander*, Pontificem ibi per exaggerationem loquutum, non quia aliqui sui prædecessores id licere judicaverint; sed quia non licere tradit tanquam adeò certum, ut quamvis alii Pontifices oppositum dixisse putarentur, illis credendum non esset: ad modum, quo dixit Apostolus Paulus *ad Galat. 1. 8. Etsi Angelus de cœlo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus, anathema sit*. Cujus doctrinæ argumento est, quod Innocentius *in cap. ultimo ejusdem tituli* ad Episcopum Mutinensem rescripsit hoc ipsum, quod Alexander disposuit, non obstante contraria consuetudine, ab Ecclesia Mutinensi esse servandum, *quia id debebat tenere humiliter, & servare, quod B. Petri Sedem, & suam Metropolim sequi viderit, & docere*. Quamquam huic expositioni non parum obstet, quòd Pontifex potiùs videatur in sua epistola *quid ipse sentiat* privatim aperire, quàm novam juris Divini declarationem inducere, ut constat ex ipsa epistola, quæ habetur in Concilio Lateranensi sub Alexandro III. *p. 6. cap. 8.* ut notavit Suarez

eo num. 11.

eo num. 11. qui proinde putat, non ab initio certam fidem fecisse hanc epistolam; sed postquàm juri Canonico est inserta, & pro generali lege universæ Ecclesiæ tradita.

110 Adduci etiam posset *textus in cap. Quanto.* 7. *de divortiis*, ubi tradit Innocentius III. matrimonium inter Catholicos ritè contractum non dissolvi per hæresim, vel apostasiam à fide alterius ex ipsis, *licèt*, inquit, *quidam prædecessor noster sensisse aliter videatur*. Prædecessor, de quo loquitur, est Cœlestinus III. qui oppositum de hoc casu interrogatus respondit his verbis, quæ habentur apud Antonium Augustinum 2.*p. antiquæ collect. Decretal. lib.* 3.*tit.* 20.*cap.*2. *Non enim videtur nobis, quòd si prior maritus redeat ad unitatem Ecclesiasticam, eadem à secundo debeat recedere, & resignari priori, maximè cùm ab eo visa fuerit Ecclesiæ judicio discessisse* (id dicit, quia mulier à primo marito per apostasiam relicta, eoque cum muliere pagana per novum matrimonium copulato, relicta ipsa, non propria auctoritate, sed cum licentia sui Archidiaconi ad novas etiam nuptias convolaverat) *& teste Gregorio contumelia creatoris solvat jus matrimonii circa eum, qui relinquitur odio fidei Christianæ*. Respondetur tamen cum Suario *sup. num.* 12. utrumque Pontificem opinativè, & cum formidine esse loquutum: Innocentius enim dixit, *Non credimus*; Cœlestinus verò, *Non videtur nobis*, licèt posteà Innocentii sententia canonizata sit ab Ecclesia, & definita in Concilio Trid. *sess.* 24. *can.* 5. Eo tamen tempore res incomperta erat, & ideò Pontifices contrariè opinabantur. Nec solùm Innocentius opinatus est adversùs Cœlestinum; verùm etiam Cœlestinus contra Alexandrum III. cujus mentionem facit in prædicto loco, quia jam anteà Alexander prædocuerat, *non licere* mulieri in dicto casu *alteri nubere, quia licèt separentur, semper tamen conjuges erunt*, & refertur *in cap.* 2. *eodem tit. de divortiis*.

111 Atque ex his, quæ Pontificibus istis acciderunt respondendo per epistolam ad consultationes particulares, necnon Nicolao I. dum *in cap. A quodam Judæo. de consecrat. dist.* 4. rescripsit validum esse Baptismum in nomine Christi collatum, quod juri, institutionique Divinæ contrarium reputatur, planè colligitur, jure optimo Card. Bellarminum *epist.* 120. ut Nicolaum defenderet, generaliter dixisse: *Pontifices in epistolis suis, quibus ad consultationes respondent, non semper contendunt decreta fidei condere; sed solùm dicere, quid ipsi sentiant, ac præsertim cùm testimonium alicujus Doctoris allegant.* Eisdemque exemplis Baldellus *tom.*1.*Theolog. moral. lib.* 4. *disp.* 8. *num.* 13. profitetur, sæpè accidere, ut quod *incidenter* dicitur à Pontifice respondendo ad aliquam quæstionem sibi propositam, solùm ut à privato Doctore dicatur. Alii Nicolaum excusant, & cum eis Cardenas *in select. moralib. tr.* 1. *disp.* 9. *num.* 333. asserendo, illam doctrinam fuisse falsam; sed quia non spectabat ad decisionem principalem, ad infallibilitatem Cathedræ Apostolicæ non pertinuisse.

QUÆSTIO XVII.

Quibus signis colligatur, quæ decreta sint de fide, quæ autem minùs certa, & quousque nonnulla falsitas in eis possit inveniri?

112 Statui *quæst.*13. in quæstionibus liciti, & illiciti, Pontificem definire posse, ac proponere tanquam de fide credendum, & à Deo revelatum, quidnam liceat, aut non liceat, & cùm speciali censura aliquam propositionem afficit, asserendo illam esse scandalosam, perniciosam, aut quid simile, posse obligare ad credendum Divina fide theologica esse veram suam censuram, ita ut hæretici sint, qui pertinaciter illi contradixerint, aut de ejus veritate dubitaverint. Ostendi rursùs, non semper in his quæstionibus ejusmodi potestate uti de facto; sed alia minori, qua etiam pollet, declarando quidpiam esse illicitum, scandalosum, aut temerarium, &c. non tanquam à Deo revelatum, aut jam anteà contentum in Divinis Scripturis; sed tanquam infallibile, ac certum, & credendum, non Deo immediatè, sed sibi, qui pro tunc utitur supernaturali potestate sibi à Deo concessa, ne suam Ecclesiam decipiat, atque perniciosè errare faciat, amplectendo illicita pro licitis, aut vice versa: & insuper addebam, nil obstare, quòd interdùm pendeant ista ex factis particularibus, quæ non

sunt revelata, aut ex aliis veritatibus Philosophiæ moralis naturali ratione deprehensis. Statui denique, in decretis istis nonnullas falsitates interdum immisceri incidenter, quæ perniciosæ non sunt, neque Ecclesiæ sanctitatem corrumpunt. Quocircà in quacumque lege, seu decreto Pontificio, vel epistola, qua uni respondet quod ab omnibus debeat observari, maximè discernere oportet, quid de fide esse definiat, quid tanquam omninò certum, & infallibile suæ Ecclesiæ proponat, vel quid demum ita tradat, ut aliter opinari, atque dissentire liceat?

113 Est autem in hoc negotio antè omnia supponenda, & exploranda capacitas materiæ, & aptitudo ipsius, præsertim juxta opinionem satis communem, quæ affirmat, Pontificem novas revelationes fide credendas non accipere ab Spiritu Sancto, neque id sibi esse promissum; sed solùm posse declarare antiquas in sacris libris contentas: inde enim plurimi eliciunt, neque canonizationem Sanctorum, neque approbationem Religionum de facto spectare ad fidem, quamvis certissimæ sint, & illis refragari absque errore, & maxima temeritate non liceat. Posita autem capacitate materiæ in re dubia, & à Pontifice in decretis suis non declarata expressè, nec virtualiter, monui, agendum esse conjecturis, ac signis, sicut in obligatione legum haud infrequenter contingit: neque enim consequens est, ut ille ipse, qui potest obligare plus, & minùs, semper plus obligasse censeatur: & ideò passim contingit, ut Auctores inter se contendant circa modum obligationis ipsarum, ut an sint purè pœnales, vel ad culpam obligent, & in quo gradu, reputantibus nonnullis, obligare graviter; aliis verò leviter solummodò.

114 Signa autem nostro instituto peculiariter accommoda satis accuratè tradunt Joannes Antonius de Saura *de exam. propositi on. cap.*23. verf *Dices.fol. mihi.* 76. Canus *de locis Theolog.lib.*5. *cap.*5. *qu.* 4. §. *Deinde igitur*. Valentia 2.2. *disp.*1. *qu.*1. *punct.*7.§.40. Corduba *in quæstionario lib.* 4. *qu* 3. *dub.*2. *fol.mihi*.270. P. Granado *controv.* 1. *de fide.tr.*7. *disp.*2. *sect.*2. quo loci valdè dilucidè tractat de infallibilitate Pontificis in doctrina fidei, aut morum, & *ex num.* illius 10. observare oportet hanc laciniam. *Advertendum est*, ait, *posse à Pontifice aliquid definiri tanquam de fide; interdum verò tanquam conclusionem Theologicam, aut tanquam ita receptum, ut contrarium sit scandalosum, vel temerarium. Et quidem quando in definitione dicit, illud dogma esse apertè in Divinis litteris, esse perpetuam Ecclesiæ traditionem Divinitus acceptam, oppositum sentientes hæretico falli spiritu, aut anathematis notam illis inurit, sine dubio id definit, ut de fide. Quando verò excommunicaret oppositum sentientes, aut illos tanquam nimis audaces reprehenderet, non videretur id definire de fide, quamvis nec tunc errare possit Pontifex ullo modo.*

115 Notant autem communiter Auctores, in his rebus præcipuè attendendam esse determinationem principalem, seu institutum Pontificis, nam quoad alia non putant extendi infallibilitatem illius. Id obiter attigi *sup. num.* 111. appellatis nonnullis Doctoribus, quibus modò adiicio Diana cum relatis *p.*11.*tr.ult.resol.*9. ubi contendit, non omnia, quæ continentur in decretis Pontificum, etiam loquentium ex cathedra, esse infallibilia; sed solam determinationem principalem. Videndusque breviter, sed accuratè, rem tractans Layman *in summa lib.*2. *tr.*1. *cap.* 2. *fin.* ibi: *In decretis Ecclesiæ solùm sententia absolutè definitiva alicujus dogmatis, tanquam ad fidem, vel mores generatim spectantis infallibilem veritatem habet. Non item disputationes, sive inquisitiones præmitti solitæ, neque rationes, quibus definitio probatur, nec verba singula, quibus definitio exprimitur, ad fidem spectant. Præterquam, si decretum de ipso verbo directè fiat, ut in Concilio Nicæno de voce HOMOUSION, & in Ephesino de voce THEOTOCOS.* Suarium lege *lib.*1.*contra Regem Angliæ cap.* 6. *num.* 15. & 16. & insuper relege, quæ scripsi anteà *num.*48. circa efficaciam rationum, quibus utuntur Pontifices.

116 Quod verò tradunt nonnulli, Pontificem non posse errare in rebus *necessariis ad salutem*, verissimum est, nisi per eam limitationem tacitè innuant, errare posse in reliquis aliis. Tunc enim vox illa indiget explicatione, quam adhibet opportunè Valentia *dicta disp.* 1. *qu.* 1. *punct.* 7. §. 41. verf. *Quarto posset*. Nam si necessarium ad salutem vocent id, cujus expressa cogni-

cognitio, actualisve exequutio necessaria est per se loquendo ad vitam æternam consequendam, immeritò ad hæc præcisè ejus auctoritatem coarctant: constat enim, pleraque in Conciliis definita fuisse, quæ illo modo necessaria non sunt. Ex. gr. quod per inhærenrem gratiam justificemur; immò, si hoc ita esset, nil jam posset Pontifex definire infallibiliter, cùm omnia, quæ illo modo cunctis necessaria sunt, planissimè jam olim fuerint tradita, ut rectè arguit Granadus *sup. num.*10. Si verò necessaria ad salutem ea vocentur, quæ nemini negare licet absque salutis dispendio, cùm ipsi fuerint proposita, tunc quæ universæ Ecclesiæ, ut ejus Pastor credenda, vel honestè agenda, aut omittenda proponit, ad ejus infallibilitatem pertinebunt, & eorum fides, aut firma credulitas, saltem quoad specificationem, licèt non quoad exercitium, ad salutem necessaria reputabitur.

117 Breviùs proindè, atque commodiùs dici potest generaliter, Pontificem in rebus moralibus examinatis, ac perpensis quoad determinationem principalem errare non posse, sive docendo, sive præcipiendo universali Ecclesiæ errore pernicioso, atque contrario bonis moribus illius, ut exposui *num.*95. Erit autem perniciosus, si erraverit in rebus necessariis ad salutem præcipiendo, ex. g. ut fiat aliquid illicitum, vel prohibendo, ne fiant illa, quæ ad salutem desiderantur, & universim docendo, vel præcipiendo, ut fiat aliquid juri Divino, vel naturali contrarium, aut prohibendo, ne fiat illud, quod jure naturali, vel Divino debetur. Nec quoad ista admitti potest error in illo invincibilis, quia ab Spiritu Sancto dirigitur, ne in istis, sive legibus, sive doctrinis, invincibiliter erret, ut plenè ostendit Suarius *lib.*1. *contra Regem Angliæ. cap.*4. *& disp.*5. *de fide, sect.*6. In his autem, quæ directè spectant ad jus positivum, rectè notar idem Auctor *lib.*4. *de legib. cap.*14. *nu.*7. licèt prout à Pontifice emanarunt, error in moribus contingere nequeat; decursu tamen temporis contingere posse, ut, variato ipsomet jure, etiam ipsa varientur. Atque ita accidit doctrinæ illi de Regularibus indebitè recusatis, cujus memini *num.*104. ideò enim modò scandalosa dicitur, quia variatum est jus positivum, & posteriori jure Concilii Tridentini approbatio re ipsa obtenta ab Episcopis desideratur, & indebita recusatio jam insufficiens censetur, & privilegium Leoninæ jam ampliùs vigere nequit.

QUÆSTIO XVIII.

Utrùm hæc decreta facta sint ex Cathedra?

118 NEgotium in hoc puncto facessit terminus ille *loqui ex Cathedra*, qui obscurus est, & apud Auctores certam definitionem non habet. Sunt enim, qui solùm censeant, Pontificem loqui ex cathedra, *dum proponit aliquid tanquam fide credendum, ad idque obligat universam Ecclesiam, ac contrariam sententiam tanquam errorem, & hæresim damnat*. Ita Giballinus *tom.*2. *de scient. canon. lib.*5. *cap.*3. *num.*17. referens Valentiam 2. 2. *disp.*1. *quæst.*1. *punct.*7. *§.*10. Sed Valentia eo loci id non tradit; traditur autem ab antiquiori Auctore Petro Cunei *lib. de perpetua cathedræ Petri firmitate*, ubi ex professo contendit, notionem hujus vocis restringendam esse ad solum actum definiendi infallibiliter, quæ ad fidem, & mores spectant. Ut scilicet vox illa *cathedra* ad actum docendi præcisè referatur, & ad functiones proprias Magistri in sua Ecclesia constituti à Deo tanquam regula visibilis, qua mediante ab eo dirigitur, ut neque in fide, neque in moribus, erret quoad doctrinam, vel approbationem ejus, aut reprobationem; alios autem actus, licèt à Pontifice, prout Pontifex est, proficiscantur, ad cathedram pertinere non reputat. Sedes quippe Magistrorum, seu Doctorum *cathedra* vocari solet, & ea voce condistingui à Sede Concionatorum, Legislatorum, seu judicum, quæ cathedra non solet appellari; sed aliis nominibus, ut *Tribunal*, aut *Suggestum*.

119 Quam sententiam latè, & eruditè refellit Theophilus Raynaudus *tom.*10. *in Corona aur. Roman. Pontific. ex fol.*15. contendens, nomine *Cathedræ*, sive *Apostolicæ Sedis* supremam Pontificis auctoritatem denotari, sive ad docendum, sive ad præcipiendum, sive ad judicandum de dubiis fidei, ac peccatis, sive denique ad plectendum: ut cathedra Pontificia sedem ipsam Pontificiam denotet, & uni-

universam potestatem, & auctoritatem Pontificis, seu Episcopi Romani: sicut cathedra Episcopalis totam Episcopalem potestatem denotat, & sedere in cathedra alicujus Ecclesiæ, idem est, ac esse ejus Episcopum. Unde & Ecclesia ipsa materialis loci, ubi Episcopus præsidet, eatenus Ecclesia Cathedralis dicitur, quatenus est Episcopalis Ecclesia. Atque ea propter verba illa Matthæi 23.2. *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi:* non solùm Magisterium Moysis significant; sed universam ejus potestatem, etiam legislativam, legesque ipsas, etiam cœremoniales, ideòque non solùm jubet Christus, ne ab ejus doctrina, & magisterio per intellectum dissentiant; sed etiam, ut ea, quæ per illos dixerint lex ipsa, & Moyses, reliqui *observent, & faciant*: ut cathedra Moysis significet potestatem docendi, regendi, ac gubernandi Hebræos sibi commendatam. De auctoritate autem illius cathedræ Valentia *in Analysi lib.* 8. *cap.*6. vers. *Quod autem attinet*. Becanus *in Analogia cap.*2. ubi ait, Pontifices habuisse infallibilitatem in docendo ex ipsa. Theophilus *ubi suprà* vers. *Quare intelerabiliter*. Miñano *in Basi Pontif. jurisdict. tr.*2. *fundament.*2 *qu.* 10. *num.* 150. & ibi Joannes à S. Thoma, Cajetanus, & Bzovius.

120 Juxta hunc modum dicendi, *loqui ex cathedra* non restringitur præcisè ad ea, quæ proponit Pontifex tanquam revelata à Deo, & credenda à nobis per virtutem fidei Theologicæ (quod utique præstat, quoties aliquam doctrinam velut hæreticam damnat, sive illa speculativa sit, ut personarum quaternitas; sive moralis, ut assertio dictans, Simoniam, aut usuram esse licitam, sive etiam merè historica, spectansque ad factum, ut negare Tobiam habuisse canem) sed ulterius extenditur ad omnia, quæ Ecclesiæ proponit, seu tenenda, seu servanda, non tanquam homo privatus, & unus è multis, sed ut Pontifex, utendo scilicet auctoritate, quam habet tanquam Petri successor, & Vicarius Christi, Sedisque Apostolicæ Præses, & Pastor Christiani ovilis. Nam cathedra Pontificia, Sedesque Apostolica, & Pontificalis idem penitus significant, ut nihil aliud sit *loqui ex cathedra*, quàm loqui ex Sede Apostolicâ, seu auctoritate illius.

121 Quocircà cathedram Episcopalem nil aliud denotare, quàm dignitatem Episcopi, apertè sumitur ex Sancto Leone Papa *epist.*84. *ad Anastasium cap.*8. & refertur *in cap. Siquis Episcopus.* 31. 7. *quæst.* 1. ibi: *Non solùm à cathedra quidem pellatur aliena; sed carebit & propria*: necnon ex Concilio Carthaginensi 5. relato ibidem *in cap. Placuit.*21. & ex S. Paulino, cujus verba inibi habentur *cap. Non autem* 12. notantque Langlæus, Pareja, & alii, quos refert, sequiturque Gonzalez *in cap. Ecclesiis. 9. num.* 2. *de censib* Neque plus mysterii ea vox importat: Græca enim est, & nihil aliud in eo idiomate, quàm *Sedem*, significat, ut notat Dominicus Macrus *in Hierolexico* verbo *Cathedra:* atque ideò *Cathedraticum*, cujus frequens mentio fit in jure, solùm denotat pensitationem illam, quæ Episcopo tribuitur ob honorem cathedræ, ex Gonzalez *dict. num.* 2. aut, quod idem est, in recognitionem ei debitam ob Episcopale munus, teste Macro verb. *Cathedraticum* cum aliis communiter. Ipsa itidem urbs Roma *nutrix Pontificiæ cathedræ* appellatur, & ultimo sedili contraponitur à S. Ennodio Ticinensi *in suo Apologetico*, quia Pontifex est ejus Episcopus, sicut propter eandem causam Ecclesia etiam Cathedralis dicitur, & fortasse *Cathedraticum* non Episcopo, sed ipsi Ecclesiæ, quia Ecclesia Episcopalis, sive Cathedralis erat, solvebatur, ut contendit cum aliis Gonzalez *in cap. Conquerente.* 16. *num.*2. *de offic. judic. ordinar.*

122 Concinit isti doctrinæ, quod proponit ex communi Miñano *loco citato num.*159. nimirùm, tunc constitutionem, seu decretum Pontificium ex cathedra emanare esse censendum, cùm Pontifex, quæ in illo continentur, jubet observari auctoritate Omnipotentis Dei sibi in Beato Petro concessâ, aut Vicariatus Jesu Christi, aliisve clausulis æquipollentibus, quibus discernitur, eum non jubere ut privatum; sed ut Dei Vicarium, ac Ministrum publicum. Quæ, ut vides, nulla ratione coarctantur ad definitiones fidei, neque ad doctrinam eorum, quæ credenda sunt per fidem; sed ad alia omnia pertinere valent, ad quæ extenditur potestas Pontificia; refertque in hanc rem plures Auctores, nempe Corduba, Valentia, Bañez, Cano,

nō; Cajetano, Covarrubias, Simancas, Verricelli, & Enriquez.

123 Quocircà minimè est audiendus Combesis, aliàs scriptor non ignobilis ex Ordine S. Dominici, quatenus in suo tractatu *pro actis sextæ Synodi cap.*2.§.3. contendit, loqui ex cathedra Pontificem, esse loqui cum consilio fratrum, & ex communi Ecclesiæ sensu. Primò enim obstat, quod rectè observat Suarez *lib.*4.*de legib. cap.*14. *num.*7. sæpè epistolas Pontificum, quibus respondent ad particulares interrogationes sibi factas, vim legis habere, & ex Sede Sancti Petri proficisci. Interrogantur enim ut Magistri Ecclesiæ, ad illosque recurritur tanquam ad regulam, cui debent conformari tam mores nostri, quàm fides. Unde & ipsi in eodem sensu respondent dubiis propositis, atque ita censentur facere, quando ostendunt, se loqui ad docendum, instruendumque totam Ecclesiam proferendo illa, quæ in ea debent observari, etiam in quæstionibus denuò excitatis, ubi non præcessit sensus Ecclesiæ communis. Secundò obstat, quia promissio directionis, ac assistentiæ specialis non est facta Collegio Apostolorum, ac Petro tanquam præcipuo in eo cœtu; sed soli Petro inter ipsos, ac longè minor est ratio, ut in his rebus dependeat à consilio Cardinalium, quàm à Synodali, Provinciali, aut Generali Concilio. Sed de his plura latè, & optimè Miñano *in dicta qu.* 10.§.5.*sect.*6. *per totam*.

124 Aliud igitur est, Pontificem loqui ex cathedra; aliud verò, loqui ut judicem controversiarum pertinentium ad Catholicam Fidem: illud enim generalius est, & latiùs patet; istud verò ad unum modum loquendi ex cathedra duntaxat restringitur. Et alioqui, cùm plerique dubitent, utrùm canonizatio Sanctorum, approbatio Religionum, censuræ minores hæresi, legesque spectantes ad doctrinam morum pertineant ad Fidem, necne? ita etiam deberet dubitari, utrùm fiant ex cathedra, aut non fiant? Et, quod pejus est, cùm supponatur; Pontificem errare posse, dum non loquitur ex cathedra, impunè liceret dicere, Pontificem in prædictis posse errare, eadem scilicet impunitate, qua dicitur, illa non spectare ad fidem. Distinguendusque esset necessariò in Pontifice triplex modus agendi cum Ecclesia: unus, ut persona privata: alius, ex cathedra: alter, ex Sede Apostolica, & non ex cathedra: ad quem spectarent illa, quæ prædiximus; immò & leges concernentes gubernationem Ecclesiæ externam, atque politicam. Nam hæc omnia neque ad fidem spectant, sicuti opus erat, juxta Auctores istos, ut è cathedra prolata censeantur, neque à quolibet privato proficisci possunt; sed ex conceptu suo postulant Sedem, & auctoritatem Pontificiam.

125 Confirmatur. Nam quæ Pontifex facit, statuit, aut indulget de Apostolicæ potestatis plenitudine, non fiunt ab ipso tanquam persona privata; sed tanquam persona prædita ejusmodi potestate, eamque exercente, ideòque ex cathedra, Sedeque Apostolica proficiscuntur. Ridendus enim esset, qui diceret, se loqui de Apostolicæ potestatis plenitudine, qui cathedram Divi Petri, Episcopatumve Romanum nullatenus obrinuisset. Atqui plura fiunt ab ipso de plenitudine hujus potestatis, quæ illius quidem fidem præsupponunt; sed ipsa per se ad Divinam Fidem non spectant, neque aliquid ut hæreticum damnant, aut explicitè credendum proponunt: cujusmodi sunt Religiosorum exemptio à potestate Ordinarii, dispensationes, privilegia, jubilæi alicujus, seu indulgentiæ concessio, voti, aut juramenti relaxatio, commutatio ultimarum voluntatum, vel confirmatio alicujus decreti, seu statuti editi ab inferioribus Prælatis, quam sæpiùs testatur se facere, ut ipsi *Apostolicæ firmitatis robur adiiciat*.

126 Ex dictis apertè concluditur, in decretis, quorum vires nunc specialiter expendimus, Pontifices fuisse loquutos ex cathedra Divi Petri, & decreta illorum esse Sedis Apostolicæ, ac Pontificis, quatenus est Pontifex, & talis cathedræ moderator, ac Præses. Neque enim vel apparenter dici potest, eos loqui, quatenus sunt homines privati, cùm doceant, jubeant, & prohibeant auctoritate legitima, quæ ad totam Ecclesiam spectant. Attamen quia loqui ex Cathedra in hoc verissimo sensu multos actus comprehendit, & non omnes pertinent ad fidem, neque eumdem gradum certitudinis sibi vindicant, ut ex præmissis exemplis compertum fit, ideò oportet, quæ in generali sunt tradita, applicare peculiariter hisce

hisce decretis, & exponere, quousque, & quomodo pertineant ad functiones Sanctæ Cathedræ, seu Sedis.

QUÆSTIO XIX.

Quo titulo, quantaque infallibilitate emanaverint ex Cathedra Apostolica hæc decreta?

127 Constat ex superiùs dictis, præsertim *quæst.8.* decreta ista processisse ex Cathedra Theologiæ moralis, quia emanarunt ab Apostolica Sede, & ab illius moderatoribus tanquam à Judicibus rerum agendarum in Ecclesia, ut saluti ipsius, ac pietati consulatur. Constat insuper ex dictis *quæst.*14. non emanasse ex Cathedra Fidei Theologicæ, quia doctrina ipsorum non proponitur tanquam credenda per Fidem Deo revelanti, neque à Summis Præsulibus emanat tanquam à Judicibus eorum, quæ sunt Fidei, aut ex Cathedra eorum, quæ credenda sunt Deo revelanti ab universa Ecclesia. Constat insuper ex ipso contextu illorum, quæ inibi traduntur, non esse dicta incidenter, nec sine magno examine, nec sine consilio Eminentissimorum Cardinalium, neque injuncta uni particulari populo, aut provinciæ; sed generaliter universali Ecclesiæ, & omnibus, ac singulis membris illius, ut proinde non pateant effugia illa, unde suam certitudinem interdum amittunt (salva semper determinatione principali) quæ in decretis Pontificiis continentur, ut pertractavimus *quæst.*17.

128 Quibus positis, adhuc oportet secernere majoris claritatis gratia in his decretis condemnationes ipsas doctrinarum, & censuras perniciei, ac scandali, quibus afficiuntur, à præceptis ibi adjunctis. Præcepta autem non sunt unius generis, sed duplicis. Aliam enim spectant ad defensionem, impressionem, aut evulgationem ejusmodi doctrinarum, eaque prohibent sub pœna excommunicationis majoris reservatæ Summo Præsuli. Aliud vero absque ulla Ecclesiastica censura imponitur per modum nudi præcepti, eoque omnibus, nullo prorsus dempto, injungitur sub interminatione Divini judicii, ne quis in praxi doctrinis condemnatis utatur, vel eas ullo modo exerceat. Et quidem præcepta ista à potestate legislativa emanasse, indubitatum videtur: sunt enim propriè, atque in rigore leges Ecclesiam universam obligantes. De condemnatione major posset esse difficultas, de quo latè egimus *suprà quæst.9. & deinceps*. Cœterùm, quia magna ex parte ad quæstionem de nomine id revocari videbitur, aliis vocibus nunc utimur, quamquam proculdubio etiam præcepta moralia in his decretis contenta censeri debeant statuta, atque prolata ex Cathedra. Docent enim iis mediantibus Pontifices, quæ sint tenenda, aut cavenda, & quæ liceant, aut non liceant, quod Cathedræ officium est. Nec refert, quòd legibus, aut præceptis propriè talibus id præstent: nam regulæ, atque dictamina cujuscumque facultatis, ejus leges, seu præcepta dicuntur, & legibus, ac præceptis universa illius doctrina traditur.

129 Pergendo igitur ulterius, tenendum est proculdubio Pontifices in nullo istorum errasse; sed sanissimam, & sanctissimam doctrinam universæ Ecclesiæ proposuisse. Nam si præcepta ipsa spectes, in eis nihil prorsus continetur Fidei, aut pietati contrarium; sed omnia sunt utilissima ad viam salutis securè obtinendam, & ad viam perditionis declinandam, amovendamque ab Ecclesia relaxationem, quæ imminebat, si progredi sineretur praxis, defensio, aut editio opinionum contrariarum. Si verò condemnationem inspicias, aut censuras, quibus eædem propositiones inuruntur, compertum profectò est, in iis neque per excessum, neque per defectum errari. Non per defectum, quia etsi plures graviorem fortè notam mereantur, Pontifices id non negant; sed sibi reservant in posterùm hujus rei judicium, ac examen, & de præsenti determinant *illas, ut minimùm, esse scandalosas, & perniciosas in praxi.* Quòd verò nec per excessum in his censuris erraverint, toto decursu hujus operis ex professo convincetur, & monstrabitur, nihil ibi gestum fuisse contra communem sensum Ecclesiæ, ac Doctorum ejus, eas doctrinas tanquam tutas, & in praxi securas approbantium; sed solùm fuisse proscriptas, quæ jam anteà in Ecclesia malè audiebant, & propterea erant antiquatæ, vel alias noviter adinventas nimis laxas, & opposi-

oppositas Evangelicæ simplicitati, deducentesque ad viam latam.

130 Jam verò quòd neque in istis possit Pontifex errare, sive contra Fidem, sive contra bonos mores, ac pietatem, fusè ostensum est in superioribus *quæst.* 14. & ulteriùs confirmatur. Quia id planè spectat ad Officium Pastoris, cujus est gregem Dominicum pabulo sanæ doctrinæ reficere, & noxia quæque amputare, ducere per viam salutis, & avertere à periculosa illa, quæ ad perditionem deducit, & incursibus luporum patet. Neque credendum est, ei solùm fuisse commissam, promissamve auctoritatem docendi Ecclesiam ea, quæ sunt Fidei, & præservandi illam duntaxat à maximis erroribus, quales sunt hæreses speculativæ, aut practicæ; sed etiam ab aliis minoribus, quæ saluti ipsius possent obstare, & esse in causa, ne tandem perveniret ad optatum finem æternæ beatitudinis, ad quem dirigitur tota œconomia supernaturalis. Quare hoc etiam jure optimo comprehensum creditur in Divinis illis promissionibus, quæ factæ sunt Petro, & in Petro omnibus aliis verè successoribus ipsius in Pontificali dignitate, cujusmodi sunt illæ: *Pasce oves meas.: Confirma fratres tuos: Portæ inferi non prævalebunt adversùs eam: Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in Cœlis, & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in Cœlis.* Ubi non solùm auctoritas in alios committitur; sed etiam promittitur Divina assistentia, ne circa ista decipiatur, & deceptione sua Christi oves decipiat, avertatque à recto tramite.

131 Atque ex speciali ista directione, & assistentia oritur, ut universam Ecclesiam possit obligare ad assentiendum, vel certè ad non dissentiendum determinationi, seu definitioni illius. Nam cùm ipsa sit *columna, & firmamentum veritatis*, ea tota errare non potest circa Fidem, mores, aut pietatem, etiam errore invincibili, ut fusè ostendit Suarez *lib.* 1. *contra Regem Angliæ. cap.* 4. & *disp.* 5. *de Fide. sect.* 6. Errare autem posset, si deberet conformari, saltem quoad specificationem, judicio fallibili cujuscumque hominis privati, ut neque interiori assensu posset ab eo discrepare licitè: & ideò solùm potest obligari ad credendum, atque recipiendum tanquam in se verum, ac rectum, vel ad cavendum tanquam falsum, aut iniquum id, quod superiori ista assistentia, atque directione præmunitur. Profectò obedientia cœca, quæ est obedientia judicii, licèt in subditis laudetur quàm maximè; adhuc tamen non est adeò necessaria, ut eam possint sua propria auctoritate vel superiores præcipere, vel subditi ad illam obligari, quoties præceptum, aut censura alicujus propositionis emanat ab aliquo Tribunali, vel Superiore fallibili. Ergo ut istiusmodi obligatio locum habeat, necesse est, ut à Prælato infallibilis auctoritatis proficiscatur, atque ut ea uti velit in censura ipsa.

132 Dices primò, Pontifices in his decretis non præcipere, ut censuris, ac judicio ipsorum acquiescamus; sed solùm, ne deducamus ad praxim propositiones damnatas, & ne eas defendamus, &c. Ergo adhuc liberum nobis relinquunt à judicio suo discrepare, ac putare, non esse scandalosas, neque perniciosas, quamvis eas defendere, docere, aut practicare non liceat. Confirmatur. Nam quoad nos tunc solùm Pontifex in decretis Fidei, aut morum hac infallibili docendi auctoritate usus, aut loquutus reputatur, cùm in rebus dubiis, & utrimque controversis sic suam sententiam, judiciumque interponit, ut ad illud recipiendum, ac non dissentiendum sibi Ecclesiam universam vult obligare, ut accuratè explicant inter alios Valentia *in Analysi Fidei lib.* 8. & *q. ac dis.* 1. *de Fide. punct.* 7. §. 40. & 41. Granado *controv.* 1. *de Fide. tr* 7. *disp.* 2. *sect.* 1. Giballinus *tom.* 2. *de scient. Canon. lib.* 5. *cap.* 3. *num.* 17. Theophilus Raynaudus *in Coron. aurea fol. mihi* 148. *colum.* 2. *vers. Itaque*. Igitur talis voluntas prorsus necessaria erat in his decretis, ut Pontifex obligaret ad assentiendum interiùs, vel certè ad non dissentiendum censuræ, ac judicio suo. Sed hujusce voluntatis, atque obligationis nullum signum in istis decretis extat. Ergo nulla est obligatio assentiendi, seu non dissentiendi ab illis.

133 Respondeo, hujus difficultatis solutionem ex illis sumendam esse, quæ *num.* 56 57. & 61. præmisimus. Atque ex ibi dictis constat, ad inducendam præcisam obligationem acquiescendi judicio Pontificis non esse necessarium ullum

præ-

præceptum positivum ipsius; immò nec esse sufficiens, quia positiva præcepta Pontificis virtute sua ad actus merè internos nequeunt obligare, quales sunt assentiri, aut dissentiri. Unde obligatio, quæ hìc datur, supposita censura Pontificis, non est juris humani, sed Divini, quod ad interiores etiam actus potest obligare, & intellectum constringere, ut discursus suos postponat, & in obsequium supremæ auctoritatis captivet. Resultat autem necessariò hæc obligatio ex ipso facto Pontificis, quoties Pontificia auctoritate notam aliquam inurit doctrinæ alicui morali, aut cùm ejus praxim prohibet tanquam noxiam, & oppositam honestis moribus, vel disciplinæ Christianæ. Certò enim constat aliunde ex Divinis promissionibus, eum in his non posse errare contra Fidem, bonos mores, aut pietatem. Unde, qui putaret non esse scandalosas, aut perniciosas in praxi eas propositiones, quas fatetur fuisse ab illo prædictis notis inustas, apertè convinceretur sentire contra infallibilitatem illius, jurique Divino sese opponeret præcipienti, ut ipsum habeamus tanquam regulam visibilem Spiritus Sancti regimine præmunitam, ne in his possit Ecclesiam decipere, & deviare à recto veritatis tramite.

134 Ut autem planiora hæc fiant, diligenter oportet observare, censuras Pontificias illorum, quæ pertinent ad mores, & pietatem, alias esse approbativas, alias verò reprobativas, seu condemnativas doctrinarum. Approbativa erat Conciliaris illa Leonis X. docentis, montes pietatis non esse usurarios; sed meritorios, ac licitos, ut *quæst.* 13. expendebatur. Quanto autem impendio ei sese opposuerint Cajetanus, Sotus, & Aragon, & quàm malè audierint apud reliquos ob hanc causam, eodem loco plenè demonstratur. Perinde autem est, ut constat, eisdemque prætextibus palliari potest assertio contradicens reprobationi ab eo factæ. Quare ejusdem est incommodi, sive Pontifici reprobanti dissentias, sive potiùs approbanti. Approbativa etiam est Cœlitum canonizatio, & præceptum colendi illos tanquam Sanctos, & quamvis non contra Fidem, Theologicè tamen erraret, & contra jus Divinum delinqueret, qui sese opponeret etiam interiùs isti certæ veritati, negando ex. g. esse in Cœlo Sanctum Franciscum, aut putando superstitiosè ei deferri cultum, & honorem Sancti. In approbatione Religionum pariformiter contingit, & propterea excessit valde Melchior Canus, cui insedit, Pontificem posse in his labi, ut refert Azor *tom.* 1. *institut. lib.* 2. *cap.* 16. *in fin.* etsi in novis editionibus id fuerit meritò ablatum.

135 Dices 2. Juxta dicta eamdem vim habet in decretis doctrinalibus censura approbativa, atque reprobativa. Sed censuræ approbativæ doctrinarum non sunt usque adeò certæ, quin ab illis dissentiri liceat, quamvis à Pontifice emanaverint. Ergo id ipsum censuris reprobativis eveniet. Confirmatur primò. Quia tantumdem obligat censura Pontificis approbantis aliquam doctrinam ut sanam, ac reprobantis illam ut noxiam. Sed sæpe approbarunt Pontifices ut sanam, atque securam doctrinam quorumdam Patrum, quin propterea obligent ad acquiescendum his censuris, vel ad non sentiendum aliter, quàm illæ doctrinæ ferunt, maximè cùm sæpe sæpiùs contingat, ut inter se sint oppositæ, ut in doctrina Sancti Thomæ, Bonaventuræ, & aliorum, si inter se mutuò conferantur, experiri licet. Ergo idem eveniet illis, quæ reprobantur ut noxiæ à Pontifice, vel ab iis ipsis, quorum doctrina tanquam sana, & salubris approbatur, nam eo ipso approbatur, quod affirmant, nimirùm quasdam doctrinas esse nocivas, & perniciosas. Confirmatur secundò. Quia Pontifices in quæstionibus liciti, & illiciti quandoque inter se dissentiunt, ut variis exemplis ostendimus *à num.* 108. & quod unus licere existimavit, alius illicitum reputat. Non ergo censuræ istæ sunt necessariò tenendæ.

136 Respondeo, de his latè, & ex professo disserere P. Valentia *dicto lib.* 8. *Analysis Fidei. toto cap.* 3. ex quo plura huic instituto nimis opportuna depromentur, estque inspiciendus ante omnia modus ipse approbationis, ac verba, ne ultra terminos illius extendatur obligatio consentiendi. Nam quædam solùm in generali approbantur, quædam in speciali, quædam ut probabilia, alia ut certa: nec circa hæc omnia est æqualis obligatio, aut par certitudo, quod itidem pariformiter in censuris reprobativis evenit. Et in utrisque pecu-

culia-

culiariter considerari debet principalis determinatio Pontificis, & secerni ab iis, quæ obiter dicuntur, aut pro ratione adhibentur, cum aliis, quæ *à num.*114. observavimus ex communi Auctorum sensu. Ad primam confirmationem respondeo, approbationes illas generales nihil aliud præseferre, nisi Patres illos piè, & utiliter de Religione scripsisse; sed nullatenus intendere approbare tanquam vera quæcumque ab ipsis dicuntur, sed solùm tanquam dicta hominum fallibili auctoritate præditorum; tametsi magna, & mutationi in suis assertis obnoxia; si veritas inclarescat amplius successu futuri temporis: nam hoc modo, & sub ista persuasione ab illis tradita fuerunt. Unde aliquando contingit, ut Pontifex duas contradictorias tanquam probabiles approbet, quod per specialem Bullam factum invenitur circa controversiam celebrem de adventu Christi, Adamo non peccante, & videri potest apud Saura *de ex imm. proposit. cap.*12. *fol. mihi* 35. ubi refert Bullam Sixti IV. dicentis, utramque opinionem esse *pietati, fidei, auctoritatibus, & rationibus consonam*. Neque omittendum est, in hoc genere maximi momenti esse approbationem libri exercitiorum sancti patris Ignatii: facta namque est à Paulo III. auctoritate Apostolica, & ex certa scientia post accuratum examen, diuturnumque experimentum fructus, quem Ecclesiæ attulerant, & *omnia, & singula in eis contenta approbantur, collaudantur*, & Apostolico præsidio, ac defensione muniuntur, adhortante Pontifice plurimùm in Domino omnes, & singulos Christifideles ubilibet constitutos, ut tam piis documentis, & exercitiis uti, & illis instrui devotè velint. Ad secundam constat ex dictis *quæst.*16. aliaque adducit Valentia *in dicto cap.*3. *ad ultim.*

137 Dices 3. Istiusmodi decreta non esse dogmatica; sed merè judicialia, neque processisse *ex Cathedra*; sed *ex Tribunali Sanctæ Inquisitionis*, neque prodiisse à Pontifice, ut Pontifex est; sed ab illo, ut Præside illius Sancti Tribunalis attemperante auctoritatem suam sensui, ac examini, quod in illo factum reperit. Distinctionem censurarum merè judicialium à dogmaticis plenè expositam invenies *sup. num.*99. atque aliorum terminorum vim jam anteà ostendimus, & hanc eamdem objectionem proposuimus *num.*102. inter alia signa, quæ probare videbantur, decreta ista, atque censuras doctrinarum inibi contentas plus roboris non habere, quàm decreta Sanctæ Inquisitionis Romanæ, aut Hispanæ edita, Inquisitore ipso generali suffragante, & assentiente.

138 Respondeo 1. Hæc decreta immediatè facta fuisse, non ab ipso Tribunali Sanctæ Inquisitionis, sed à Summis Pontificibus Alexandro, & Innocentio, adeò clarum est, si contextus illorum inspiciatur, ut in dubium revocari nequeat. Neque enim ab aliqua particulari Congregatione, aut Tribunali emanarunt, cui ipse decisionem commiserit: neque *eo consulto* prodierunt, aut *facto verbo cum Sanctissimo*, ut aliàs scribi solet in plerisque declarationibus, aut decretis Sacrarum Congregationum; sed Pontifex ipse est, qui loquitur: ipse, qui examen instituit: ipse, qui suffragia Theologorum, & Cardinalium accepit: ipse *statuit, ac decrevit*, eas propositiones tanquam scandalosas, ac perniciosas in praxi damnandas esse, ac prohibendas. Ipse denique eas prohibuit, & damnavit, & ipse ulteriùs præcepit toti Ecclesiæ, ne deinceps deducerentur ad praxim, & ne ederentur in lucem, aut defenderentur publicè, aut privatim, & ne de illis tractaretur, etiam disputativè, nisi fortè ad impugnandum. Et quia hæc fieri non potuerunt ab eo immediatè, ut est persona privata, planè constat, facta fuisse ab illo, quatenus est Pontifex, & Pastor Ecclesiæ, judexque controversiarum moralium, quæ in ipsa quotidie emergunt, idque in decretis ipsis clarissimè exprimitur, ut *quæst.*8. ostendebatur. Quocirca, sive dicantur facta ex Cathedra, sive ex Tribunali, sive è suggestu, aut pro concione, in aperto est, ea esse Sedis Apostolicæ sua propria auctoritate utentis, habereque proinde eam infallibilitatem, quæ ex peculiari assistentia, directioneque Spiritus Sancti ejusmodi legibus, ac censuris confertur.

139 Respondeo 2. Nil obstare, quòd ejusmodi decreta primùm tradita, atque promulgata fuerint inter privatos parietes Inquisitionis Romanæ, & in Congregatione ibi facta. Tum quia idem contigit decreto Clementis VIII. circa absolu-

solutionem, aut confessionem absentis, ut in eo videre licet; & tamen nemo est, qui dubitet, tam censuras, quibus ea doctrina inuritur, quàm præcepta postea adjuncta, esse veritatis infallibilis, & Apostolicæ Sedis. Et quamvis in hoc decreto censuræ graviores sint, & valde diversæ ab illis, quæ in decretis Alexandri, & Innocentii continentur, ut fusè expendimus *quæst.*12. modus tamen eas tradendi, necnon & locus, fuit omnino idem: nunc autem de ipsis censuris non agitur; sed de modo, ac loco illas tradendi. Tum præterea, quia istiusmodi decreta primùm tradita, ac concepta fuisse in Tribunali Inquisitionis Romanæ, ad summum probat, ea non habuisse vim generalem obligandi ex tunc; sed ab illo die, quo promulgata sunt per modum legis, ac decreti universalis in acie campi Floræ, & aliis locis consuetis, ubi postea publicata sunt decreta ista. Neque enim aliter, quàm post hujusmodi solemnem promulgationem, è Sede Petri, seu ex Cathedra loqui censentur Pontifices, etiamsi decreta, aut leges suas antea imprimi faciant, & suam voluntatem aliis privatim communicent, ut notat Pater Vasquez 1.2. *disp.*155.*n.*14. *&* 15.

140 Tum ulterius, quia ad loquendum ex Sede Sancti Petri, & cum infallibilitate propria illius parum refert locus privatus, aut publicus, ubi Pontifex primùm mentem suam manifestat: nam, sive sit Cathedra, sive Tribunal, sive suggestum, sive thronus, seu sellare, sive privatum cubiculum, cùm legitimè postea publicantur, idem sequitur effectus. Quamobrem plures epistolæ, responsaque privata Pontificum ad casus particulares vim legis universalis habent, postquàm redacta sunt in corpus juris Canonici, vel (quamvis extra ipsum inveniantur) si communi usu, & acceptatione sint tanquam reales receptæ. De quo Suarez *in dicto lib.*4. *de legib. cap.*14. Vasquez 1.2. *disp.*157. *n.*37. ex quorum doctrina, quæ vera est, ac recepta communissimè, valde efficax argumentum sumitur ad improbandam objectionem, cui modò respondemus. Atque pariter nobiscum sentiunt, qui in terminis, ut ajunt, terminantibus disserunt de istis decretis, & nominatim circa decretum Alexandri P. Moya *in select.* 1. *p. tr.*3. *disp.*8. *dub.*6. *num.*23. & P. Cardenas 1. *p. Crisis Theologicæ, disp.*9. *c.*20. *à n.*329. & circa decretum Innocentii idem Cardenas 3. *p. disp.*77. *cap.*2.

141 Dices 4. Esto hæc ita sint, cùm censuræ doctrinarum sunt perpetuæ, & immutabiles; contrarium esse dicendum, cùm ex modo ipso statuendi, atque condemnandi constat, illas esse temporales, & mutationi subjectas. Hujusmodi autem esse censuras ab istis Pontificibus inustas, constat ex illa particula *pro nunc*, cujus vim expendimus *quæst.*5. illa enim perpetuum silentium non imponit, & tantundem valet, ac si diceretur, *rebus sic stantibus*, vel, *alio non apparente*. Respondeo, decreta ista, quatenus à Pontifice emanarunt, & pro tempore, quo ab ipso emanarunt, semper esse immutabiliter vera, & irretractabilia; quamvis ratione materiæ, circa quam censura Pontificia versatur, pro alio tempore contingere possit, ut aliud sentire oporteat, & fateri, non quidem errasse Pontificem; sed mutatis circumstantiis, & spectata priùs illius jussione, censuram ipsam immutandam esse. Notabam hoc ipsum *suprà num.*25. cum Suario *lib.*4. *de legibus. cap.*14. *num.*7. qui id disertè tradit circa ea, quæ ex jure positivo dependent, *&* *num.*117. expendebam, propter mutationem juris positivi contigisse, ut propositio quædam Pontificia, & Conciliaris circa regulares indebitè recusatos, de non scandalosa, & sana in scandalosam, & perniciosam transierit. Sunt autem inter propositiones condemnatas quamplurimæ, quarum censura dependet ex jure positivo, quod nunc viget, licèt antea non vigeret, & tam veritas, quàm sanitas ipsarum rediret, si istud jus revocaretur.

142 Respondeo 2. ex dictis *num.* 105. etiamsi loquamur de his, quæ spectant ad jus naturale, vel Divinum, contingere posse, ut pro tempore censura Pontificia varietur. Non quia ista jura in se ipsis ulli mutationi subjaceant; sed quia intelligentia ipsorum decursu temporis variari potest, novis rationibus hinc inde affulgentibus. Exemplo sint quamplures propositiones, quas Pontifices condemnant, eo quòd dicant, aliquid esse probabile: quia ex terminis non repugnat, ut propositio, quæ pro nunc est improbabilis, postea succedente tempore valde probabilis fiat,

fiat, ut suaderi potest mille exemplis: sicut vice versa ea, quæ anteà erant probabiles, in improbabilitatem degenerant, & ita nunc degenerarunt plures vi decreti Pontificii, quas multi graves Auctores probabiles esse credebant. Sic probabiliores uno tempore, posteà fiunt minùs probabiles; immò antiquatæ, & extra numerum opinionum certò probabilium, ut sententiæ defendenti maculatam Conceptionem B. V. plurimi contigisse pronunciant, & aliis doctrinis evenit, quæ olim in Ecclesia ferebantur, & quorumdam PP. auctoritate subsistebant, & sunt posteà in Conciliis damnatæ. Neque Pontificiæ auctoritati apertè contrairet. qui assereret, illum approbasse tanquam probabiliorem aliquam opinionem speculativam, aut moralem, quæ posteà probabilior esse desiit, & fortasse falsa evasit. De quo videnda, quæ scripsimus *à num.* 32. Sic Religiones, quæ suæ fundationis, & approbationis tempore utiles Ecclesiæ censebantur, mutatis circumstantiis, extinguuntur, quia tunc temporis minùs utiles apparent, ut attigi *num.* 103. Et sic demum propositio, quæ ut malè sonans damnatur, vel tanquam offensiva piarum aurium, deinde assuetis auribus, & vero sensu illius intellecto, malè sonans esse desinit, ut notat Corduba *in quæstionar. lib.* 1. *qu.*7. §.14. *antè fin.* & breviter Joannes Gisbert. *in quæstionib. Theologicis juris, & facti. qu.*8. *de Fide. art.*3. *fol. mihi* 288.

143 Dices 5. Istiusmodi decreta non esse declaratoria malitiæ repertæ in doctrinis, quæ prohibentur; sed solùm reprobativa, & prohibitiva defensionis, evulgationisque illarum, & actionis deducentis eas ad praxim. Atqui leges, & præcepta Pontificia, etiam spectantia ad mores, infallibilia non sunt, atque ideò sæpè sæpiùs revocantur, ut *num.*97. speciali exemplo monstrabatur, passimque evenit, ut reformationis decreta, etiam edita in Conciliis, re meliùs inspecta, posteà revocentur. Et confirmatur, quia licèt ratio prohibendi, ne propositæ doctrinæ ad praxim deducantur, & ne publicè, aut privatim tradantur, aut evulgentur, fuerint scandala, & damna, quæ inde timebantur, non ideò illæ ex se, & antecedenter ad decreta Pontificia scandalosæ, aut perniciosæ existimari debent. Nam rationes, quibus utuntur Pontifices, solent non esse infallibiles, ut *num.* 48. constabat. Confirmatur 2. quia nunquam affirmant Pontifices, has doctrinas esse scandalosas, aut perniciosas; sed solùm dicunt, *tanquam* tales damnandas esse, ac prohibendas. Ly autem *tanquam* solet esse nota improprietatis ex dictis *quæst.*4. Confirmatur 3. quia non damnant illas absolutè; sed cum limitatione, & sub modo, qui indicatur per particulam *ita ut*, quæ nullam declarationem importat; sed ad præcepta, & prohibitiones posteà subjunctas refertur.

144 Respondeo ex dictis *quæst.*9. & sequentibus, in his decretis re vera declarari, prædictas doctrinas esse scandalosas, ac perniciosas in praxi, & hanc esse determinationem principalem Pontificum, sive id dicatur spectare propriè ad legislativam potestatem, sive ad officium Pastoris, & judicis controversiarum, quæ ad mores Ecclesiæ pertinent. Præcepta autem, & prohibitiones subjunctæ subsidiariæ sunt ad roborandam declarationem adjectæ. Neque enim propositiones damnatæ ideò scandalosæ sunt, & perniciosæ in praxi, quia prohibitæ; sed potiùs prohibitæ, quia scandalosæ, & perniciosæ erant, saltem scandalo, & perniciçque imminentibus, ni Pontifex tempestivè occurreret, eas condemnando, ac prohibendo praxim, ac defensionem illarum. Et plurimæ, quæ ad usuram, simoniam, & alia id genus spectant, ratione materiæ sic se habent, ut eodem titulo, quo scandalosæ, ac perniciosæ sunt deinceps futuræ, olim etiam scandalosæ, ac perniciosæ fuerint. Juri enim Divino, aut naturali ex se ipsis opponebantur, & prohibitio, ac condemnatio solùm præstitit, ut certò id nobis constaret, licèt anteà minùs certum esset. Quo pacto Pontifices sæpè declarant, propositionem aliquam esse de fide, & ejus contradictoriam hæreticam, quia ex Sacris Scripturis depromitur, & in eis continebatur, licèt antè definitionem Pontificis legentibus esset incertum.

145 Ad primam confirmationem respondeo, prædictas propositiones ideò prohiberi quoad defensionem, evulgationem, aut praxim, quia scandalosæ sunt, ac perniciosæ, sed hoc ipsum etiam declaratum esse in his decretis, & ipsas propositiones reprobatas, & condemnatas

ut tales : ad modum , quo doctrinæ hæreticæ , earumque defensio, ac praxis prohibentur anathematismis , aliisque censuris Ecclesiasticis percelluntur , qui illas tradunt , aut defendunt , vel ad praxim revocant (si spectant ad mores) quin propterea liceat dicere, eas non mereri certissimè censuram illam, quæ postea fuit ratio Pontifici anathemata , præceptaque adiiciendi. Ad secundam confirmationem respondeo , ly *tanquam* in nostro casu non significare improprietatem , ut in plerisque aliis evenit ; sed potiùs exponere sententiam , quæ intenditur . Et sanè, cùm Pontifex jubeat abstinere ab iis docendis , aut practicandis tanquam ab scandalosis,& perniciosis in praxi , Ecclesiam scandalosè deciperet magnamque errandi occasionem circa doctrinam morum ei præberet , nisi re vera scandalosæ , ac perniciosæ essent , ut in simili expendebam *ex n.* 30. *&* 31. Ad tertiam habeto ex iis , quæ modò diximus, sola præcepta imposita in his decretis sufficere , vel se solis ad excipiendum pro omninò certis, & infallibilibus censuras , quibus propositiones inuruntur . Quia Pontifex , juxta toties proposita , nequit decipi , aut decipere Ecclesiam jubendo , ut fideles caveant ab aliqua doctrina tanquam ab scandalosa , aut perniciosa , si verè talis non sit , sed proficua , & salutaris : ad modum, quo vice versa præcipere nequit, vel hortari, ut tanquam utilem , & salutarem sectentur , quæ scandalosa est , aut perniciosa in praxi.

145 Denique quòd assertiones istæ non sint condemnatæ damnatione illimitata , & absoluta , sed limitata , ac modali , quamvis verum sit, nil obstaret nostræ doctrinæ : ideò enim diximus antè omnia inspiciendum esse modum condemnationis, & censuræ inustæ qualitatem , ut infallibilitas ex æquo respondeat condemnationi , & modo illius ; non verò aliis , quæ à Pontifice nec sunt intenta , nec tradita. Unde quia propositio purè interna , atque mentalis scandalosa esse nequit, aut præbere aliis occasionem ruinæ , *ut num.* 28. proposui cum Arriaga, Moya, & aliis , ideò Pontificia censura propositiones merè externas scandalosas declarat absolutè ; internas verò sub conditione duntaxat , quòd aliis exteriùs tradantur : sicut etiam illas perniciosas vocat sub conditione , quòd deducantur ad praxim . Nec solùm modus censuræ , & ejus qualitas attendi debet in decretis reprobativis doctrinarum ; verùm etiam in approbativis: quia, ut notavi *suprà num.* 136. longè major efficacia inest approbationi speciali , quàm generali . Hæc enim , ut rectè observat Tostatus *in defensorio* 2. *part. cap.* 89. & ex eo Gisbertus *ubi suprà quæst.* 5. *art.* 1. *fol. mihi* 264. ad quatuor præcipua capita extenditur, neque majorem vim habet. Primum est, conferre eo ipso facultatem legendi , habendique libros eo modo approbatos. Secundum , addere commendationem fructus , & utilitatis . Tertium , amovere ab auctore suspicionem hæresis, aut erroris voluntarii . Quartum , concedere auctori eum gradum auctoritatis , ut allegatus pro aliqua sententia , etiam seclusa ratione , probabilitatem faciat.

QUÆSTIO XX.

Quo genere peccati delinquat, qui tradit, aut docet propositiones ab his Pontificibus damnatas?

147 Non jam loquor de eo, qui scienter se se opponit condemnationi ipsi , negando sciemer , illas esse scandalosas , atque perniciosas in sensu à Pontificibus intento: nam de malitia, & gravitate hujus peccati satis, superque in superioribus egimus ; sed de eo loquor , qui propositiones ipsas docet, ut jacent, quem longè minùs peccare, quàm illum, qui veritatem censurarum denegat, meritò Malderus tradit cum Bañez 2. 2. *qu.* 11. *art.* 2. *memb.* 5 *post medium*, P. Suarez *disp.* 19. *de Fide sect.* 6. *num.* 3 supponit , quamvis hoc fiat scienter, atque pertinaciter, non involvere malitiam hæresis, & hoc certum vocat , eique infrà referendi subscribunt, constatque planè ex suprà dictis *num.* 90. *&* 94. quia hæc materia vel non à Deo revelata, vel certè per hæc decreta non proponitur ut talis , neque id fuit examinatum , vocatumve in controversiam; quinimmò censura scandali immediatè solùm cadit supra propositionem externam , & ejus veritati non opponitur ex dictis *suprà numer.* 146. Addit Suarez *numer.* 5. malitiam quasi intrinsecam, quam ex objecto suo habet hoc peccatum, & per quam in

in sua specie constituitur, abstrahendo ab aliis circumstantiis, pertinere ad vitium curiositatis in materia supernaturali. Sed hoc non placet Card. de Lugo *disp.* 20. *de Fide. à num.* 131. Arriaga *disp.* 20. *de Fide num.* 28. qui *num.* 25. ait, errare circa has propositiones ex ignorantia censuræ, sive ea crassa sit, sive affectata, non esse peccatum mortale. Moya *in select.* 1. *part. tr.* 3. *disp.* 6. *qu.* 5. *num.* 48. à Suario non dissentit, indicatque, ejusmodi peccatum, ut est præcisè curiositas, terminos veniales non excedere. Mihi in hac causa videtur non aliud peccatum committi, quàm scandali adversùs illam virtutem, in cujus materia unaquæque propositio præbet occasionem delinquendi. Nec plus postulat ejusmodi prohibitio, aut condemnatio.

DISSERTATIO I.

CIRCA PRIMAM PROPOSITIONEM ab Innocentio damnatam.

Hæc sunt verba illius, ut in decreto Pontificio jacet: *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantùm utendum non est in collatione Baptismi, ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.*

CAPUT PRIMUM.

Legitimus propositionis sensus.

1 Illa excerpta fuit, ut jacet, ex thesibus Antuerpiæ defensis *anno* 1673. ab Ignatio Maillot moralis Theologiæ Professore, indeque delata ad Sanctam Sedem: neque scio, an in aliquo alio auctore reperiatur integrè, aut in illo sensu, qui ex ejus verbis depromitur. Tribuitur Escobario. Sed immeritò, quia ille expressissimè contrarium docet *tom.* 1. *Theol. moral. lib.* 2. *num.* 18. Meliùs adscribi potuisset, verborum cortice inspecto, Ludovico Scildere *tr.* 2. *de consc. cap.* 9. *num.* 109. Cœterùm neque eam integram tradit; sed solùm partem priorem: nec conferenti permittit agere juxta probabilem opinionem alienam de valore Sacramenti; sed duntaxat juxta propriam: neque admittit generalem illum sensum, quem verba præferunt, sicuti in decreto jacent, nempè à suo contextu avulsa; sed mentem suam deinceps exponit, supplens, temperans, modificans plurima, quæ in illo asserto præcisè desiderantur, ut aliqualiter defendi possit: adeòque ex eisdem principiis jam anteà præmiserat *num.* 22. & 24. in illis, unde pendet Sacramenti valor, *frequentissimè* procedendum esse via tutiore.

2 Thesis igitur duas partes continet, seu potiùs duas enuntiationes diversas. Alteram exceptivam, quæ per particulam *nisi* declaratur. Alteram exclusivam, seu taxativam per adverbium *tantùm* in ea inclusum: & utraque exponi debet in eo sensu, quem præscribunt receptæ ab omnibus Dialecticorum regulæ circa propositiones exponibiles, ut, quæ in se ipsis inspectæ, obscuræ apparent, per exponentes suas luce donentur. Exceptiva itaque his vocibus constat: *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi.* Exclusiva autem, quæ propter adverbium *hinc* etiam est illativa, seu causalis, his sequentibus: *Hinc sententia probabili tantùm utendum non est in collatione Baptismi,*

ptismi , ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.

3 Exceptiva in tres diversas propositiones resolvitur, quarum prima generalem regulam proponit , quæ ex conceptu suo *plerumque*, & ut plurimùm debet verificari : secunda exceptiones tradit : tertia regulam distinctiùs exponit . Prima sic se habet : *Regulariter non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore.* Secunda ait : *Hoc est illicitum, cùm lex id vetat, conventio , aut periculum gravis damni incurrendi* . Tertia hoc modo : *Id ipsum licet , quoties nec lex obstat, nec conventio , nec gravis damni periculum*. Ubi (ut ex terminis patet) secunda assertio evidentissima est , & ne in dubium quidem revocari valet ; prima autem ex eo difficilis, quia opposita potiùs doctrina, tanquam generalior, & frequentior per modum regulæ tradenda videbatur: tertia in quodam sensu vera ; sed stultè , & extra rem tradita . Universum namque verum est , omnia esse licita , quæ nulla lege vetantur : sicut vice versa , quidquid est illicitum , aliqua lege prohibetur; aliàs non esset peccatum . Dicere ergo, collationem Sacramenti tunc esse licitam , cùm nulla lex illam prohibet ; illicitam verò , si lex aliqua illam vetet, verum quidem est; sed in proposito inutile , quia nil penitus conducit ad exponendum regulam jam anteà traditam , sive ad discernendum , quando in praxi liceat , aut non liceat ministrare Sacramenta ex opinione probabili .

4 Attamen contextus ipse propositionis demonstrat , longè alium esse ejus sensum , atque in ea exceptione: *Nisi lex id vetet*: non esse sermonem de lege universim sumpta , prout comprehendit quamvis legem , sive æternam, sive positivam, sive naturalem; sed solùm de lege positiva Ecclesiæ , quæ id vetat in multis casibus ; eosque reddit certò illicitos , quamvis fortasse licerent , inspecta solùm lege naturali . Subaudiri igitur debet ex contextu propositionis , ut jacet , vox illa *Ecclesiæ* , ac suppleri , quasi expressim diceret , non esse illicitum talem modum conferendi Sacramenta , nisi lex Ecclesiæ id vetet , vel conventio , vel periculum incurrendi grave damnum . Ratio evidens est , quia in priori sensu nihil aliud ibi diceretur , nisi talem usum esse licitum , cùm non est peccatum, quandoquidem idem omninò sunt non esse peccatum , & non esse contra legem , sicut idem est esse peccatum , & esse contra legem . Quis autem non videat , hanc non esse exceptionem regulæ generalis dictantis talem usum esse licitum ; sed affirmationem cujusdam prædicati convertibilis cum licito in hac materia , & in quacumque alia ? Nam opus aliquod non esse peccatum , non esse illicitum , & non esse contra legem (ut ex Augustiniana illius definitione patet) termini sunt convertibiles , & reciprocè connexi .

5 Augeo difficultatem , quia illæ voces : *Nisi lex id vetet* : ponuntur tanquam exceptio condistincta à duabus aliis, nimirùm à conventione , & periculo incurrendi grave damnum. Atqui , nisi lex sumatur pro lege positiva, eæ omnes inter se confunderentur , & ineptissima quadam divisione propositio constaret . Nam agere contra conventionem ideò est illicitum , quia lege justitiæ prohibetur ; inducere in gravis damni periculum , quia vetatur lege charitatis . Ergo eo præcisè , quòd sub illa universalitate dicatur , usum probabilium illicitum esse , cùm lege aliqua prohibetur ; licitum verò , cùm nulla , comprehensa erant sufficienter omnia , quæ per illas exceptiones importantur. Confirmatur . Quia ineptè diceretur, nil esse peccatum, nisi sit contra legem, conventionem , aut indemnitatem alterius : nam sola prior exceptio est plus quàm satis , & ideò ea sola proponitur in definitione peccati , duabus aliis prætermissis . Ergo nulli verosimile esse potest , in hoc sensu traditam fuisse eam doctrinam .

6 Urgeo insuper , quia nemo dubitat , in hac propositione plus justo extendi facultatem licitam conferendi Sacramenta ex opinione probabili circa valorem ipsorum : omnesque , ut certùm supponunt , attento contextu illius , hac de causa esse rejectam , & à Sede Apostolica confixam . Atqui extensio ista nulla foret , nisi vox illa *Ecclesiæ* subaudiatur : nam alioqui , ut ex anteà dictis constat , solùm ibi exprimerentur duæ veritates clarissimæ , quibus nemo refragatur , sive neget , sive affirmet , licitum esse aliquando ministrare Sacramenta ex opinione probabili , tutiore relicta ad libitum . Explicatur . Nam , qui docent , esse illicitum regulariter loquendo ministrare Sacramenta incerti valoris , non negant , id esse licitum, cùm nulla lege vetatur, ut in casu ne-

cessitatis

cessitatis contingit: neque inficiantur, esse illicitum, cùm prohibetur lege aliqua. Sed totum discrimen est, quia ipsi subsumunt, incertum illum modum ministrandi Sacramenta ex opinione probabili esse generaliter prohibitum lege naturali religionis consulentis summæ reverentiæ, quæ rebus adeò sacris debetur; propositio verò, ut jacet, talem legem non admittit; immò supponit, non dari, ut contrariæ regulæ locum relinquat, adstruatque, neque semper, neque ut plurimùm talem modum esse illicitum; sed præcisè in casibus specialibus, quos peccaminosos reddit alia lex minùs communis.

7 Arguo prætereà. Quia exceptio non debet exponi ita, ut regula generalis destruatur: neque enim eam tollit; sed limitat. Sed hoc contingeret, si exceptio illa: *Nisi lex id vetet*: tam legem communem Sacramentis omnibus, quàm specialem alicujus Sacramenti, aut opinionis comprehendat. Ergo ad solam hanc debet restringi. Suadetur minor. Nam, qui dicit, modum illum ministrandi Sacramenta non esse illicitum, nisi lege generali, aut speciali prohibeatur, utrique prohibitioni locum præstat, utramque admittit, & cum sua doctrina quamlibet componi tradit. Sed cum generali lege naturaliter prohibente desertionem voluntariam sententiæ tutioris iis, qui Sacramenta conferunt, non componitur universalis regula tradens, id non esse illicitum, nisi in quibusdam casibus peculiariter exceptis, qui, vel ex eo solùm, quòd excepti sunt, non possunt esse universaliores, quàm sua regula, nec contingere frequentiùs; sed in paucis. Ergo, omnibus inspectis, ea exceptio non tam esset limitatio, quàm suæ regulæ destructio.

8 Hisce positis circa priorem illam propositionis partem, quæ exceptiva est, superest altera, quæ est exclusiva, & per adverbium *hinc* cum exceptiva continuatur, ac continenti filo ex ea deducitur; sed longè difficiliùs exponitur, quia incertum est, an ly *tantùm* positum in medio illius referatur ad ea, quæ præcesserant, vel ad illa, quæ sequuntur. Præcesserant verba ista: *Hinc sententia probabili*, quibus si ly *tantùm* adjungatur, eaque afficiat, ac modificet, sententia tantùm probabilis circa valorem Sacramenti illa appellabitur, cujus executio incertum reddit valorem ipsius, & certitudinem ipsi contrariam dictio excludet. Unde hic erit ejus sensus: *Hinc sententia, quæ est probabilis circa valorem Sacramenti, non verò secura, & certa, uti non licèt in collatione Baptismi, aut ordinis Sacerdotalis, vel Episcopalis*. Si verò particula exclusiva conjungatur cum verbis proximè sequentibus, nempè cum illis: *Utendum non est*: & aliis, quæ adiiciuntur, longè alius erit sensus, quia inter licitum usum, & non usum opinionis probabilis circa valorem Sacramenti immediatè versabitur, determinabitque, cum exclusione positiva omnium aliorum, Sacramenta illa specialia, quæ ex opinione probabili non sunt conferenda.

9 Quocircà expositio illius hæc erit: *Propterea probabili sententia uti non licèt in collatione Baptismi, & ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis; secùs verò in aliis Sacramentis*: nimirùm, quia in aliis nec lex obstat, nec conventio, nec gravis damni periculum, sicut manifestè obstare cernitur in Sacerdotio, Episcopatu, aut Baptismo. Et hic sensus proculdubio est aptior, & longè conformior contextui totius propositionis: quia juxta primum ly *tantùm* inutiliter adiiceretur, nec serviret, nisi fortè ad obscurandum quod, eo ablato, clarum erat. Eo enim ipso, quòd dicatur, doctrinam aliquam esse probabilem, nulla taxatione, aut ampliatione adjecta, dicitur, non esse certam; sed fallibili motivo innixam, & deceptioni, aut falsitati subjectam, idque per se notum est, ac valdè clarum cuilibet intelligenti terminos. Ergo ad istud declarandum inutiliter adiiceretur dictio exclusiva; immò adjectio rem potiùs obscuraret: quia nemo prudens suspicari posset, eam dictionem duntaxat adhiberi ad exclusionem rei jam exclusæ patenter.

10 Confirmatur. Quia præcisè ad concludendum, non licere in illis tribus usum opinionis probabilis circa valorem, præscindendo à quovis alio, prorsus inutilis erat regula generalis immediatè anteà præmissa, & duæ exceptiones sequentes. Nam ea sola, quæ desumitur ex periculo damni gravis imminentis ex eo, quòd Sacramentum fortè sit invalidum, evidentissimè ostendit per se loquendo, non conferri licitè Baptismum, Sacerdotium, aut Episco-

Episcopatum modo incerto, ac opinabili, cùm certus potest haberi. Notum enim est, quot damna incurrat, qui caret Baptismo verò, & quàm gravia detrimenta propria, & aliena sequantur ex eo, quòd non Episcopus, aut non Sacerdos horum Ordinum officia exerceat. Ne ergo illatio manca relinquatur, & ne ineptè, & sine fructu ea omnia præmissa fuerint, necesse est, ut consequens ex inde deductum eis adæquatè respondeat, & sicut ex una antecedentis parte infert, quid non liceat in hoc puncto, ex altera similiter colligat, quid putandum sit in eo licere, & nullam ex exceptionibus anteà præmissis obstare.

CAPUT II.

Propositionem exhibitam jure optimo esse damnatam propter diminutam exceptionem, quæ in priori parte illius continetur.

11 Visum est in illa tradi tanquam generalem regulam contraria exceptione firmatam, licitum esse in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, quoties id non vetat lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi: neque enim alii casus excipiuntur. Modò addimus, exceptionem fuisse valdè diminutam, & alia pleraque fuisse excipienda certò, ac indubitanter illicita in hoc genere iis, qui Sacramenta conferunt, & licita esse traduntur regula illa universali. Unde fit, ut jure optimo tanquam scandalosa damnetur, & perniciosa animabus ejusmodi propositio: quia, si applicetur ad praxim, sæpè operantem decipiet, inducetque ad malè agendum, proponendo tanquam licitum, ac legi Divinæ consonum, quod ei dissonat quàm maximè.

12 Assumptum facilè constat: quia, ut aliquis certissimè peccet conferendo Sacramentum Eucharistiæ, aut pœnitentiæ ex opinione probabili, relicta tutiore, ac certa, satis superque est, ut relinquendo istam, exponat suscipientem ignorantem, aut invitum periculo amittendi fructum Sacramenti, aut periculo incurrendi leve damnum, vel quòd agat contra morem, praximque receptam in Ecclesia, & inveteratam consuetudine, aut traditione firmatam; vel contra peculiare, ac temporale præceptum sibi à Superiore impositum, vel contra votum suum, aut juramentum, vel contra simplicem, ac merè liberalem promissionem ex sola veracitate, aut fidelitate obligantem. Atqui in his casibus nec lex positiva obstat, nec conventio, nec periculum incurrendi grave damnum. Ergo evidenter falsum est, ac planè absurdum, & perniciosum in praxi, approbare tanquam licitum conferenti Sacramenta voluntariam desertionem sententiæ tutioris, nisi obstet aliquid illorum trium, quæ in propositione recensentur nominatim. Hæc quasi in brevi tabella conglobata sunt. Singula persequor.

13 Atque in primis necessarium fuisse omninò, excipere casum illum, quo ignoranti, vel invito quodvis Sacramentum conferatur incerti valoris, relicto ad libitum illo, quod securè, ac certò est validum, satis perspicuum videtur. Quia is casus non comprehenditur in prædictis exceptionibus; sed, seclusa lege Ecclesiæ, conventione, vel periculo cujuscumque alterius damni, ex natura rei est planè illicitum decipere suscipientem in re tanti momenti, eumque repugnantem, aut ignarum defraudare lucro, ac bono Sacramenti, quod certò acquirere posset, & certò acquirere satagit. Quam esse *communem omnium opinionum dicentium, ministrum tunc peccare saltem contra charitatem*, meritò dixit P. Ludovicus Scildere *tr.2. de consc. num.*112. atque *omnes convenire* in hoc puncto, jam anteà tradiderat P. Salas *tom.*1. *in* 1.2. *tr.* 8. *num.* 93. Idque (nemine refragante, quem legerim) expressè habetur etiam apud illos, qui affirmant, ministrum adhuc in eo eventu non peccare contra reverentiam Sacramentis debitam ex virtute religionis: docent enim, nihilominus peccare contra misericordiam, aut proximi charitatem.

14 Ita P. Vasquez 1.2. *disp.*63. *cap.*3. M. Antonius Perez *in laurea Salmant. certam.* 10. *scholast. num.* 63. & 64. P. Sanchez *in Decal. lib.*1. *cap.* 9. *num.* 34. P. Mascareñas *tr.* 1. *de Sacram. disp.* 2. *num* 73. Angelus Maria Verricelli 1. *part. quæstion. moral. & legal. tr.* 2. *qu.* 26. *num.* 4. Basilius Pontius *lib.* 4. *de matrimon. cap.* 25. *num.* 9. Et is ipse, cui assertio condemnata imputabatur, P. Antonius de Escobar *dicto lib.* 2.

lib. 2. *num.* 17. Unde quamvis permittatur, eam doctrinam utcumque tolerari potuisse, si solùm diceret, Sacramentum probabiliter invalidum licitè ministrari consentienti, cùm aliæ exceptiones non obstant; intolerabile prorsùs est, & temerè affirmatur contra commune placitum Ecclesiæ, ac Theologorum, id non esse illicitum ex genere, ac natura sua, cùm ille positivè dissentit, vel non consentit periculo amittendi lucrum certum gratiæ actualis, & habitualis, aliotumque bonorum, quod alioqui posset reportare juxta institutionem Christi.

15 Et sanè, cùm ex Sacramentis quædam sint necessaria ad salutem necessitate medii, alia necessitate præcepti, alia ad ipsam comparandam faciliùs longè, ac securiùs, ex terminis ipsis apparet valdè contrarium paci, ac charitati Christianæ supponere incerta pro certis à suscipiente quæsitis, & dubia remedia conferre postulanti indubitata, quibus tantopere indiget. Et quis non videat, illicitum esse Sacerdoti habenti duas hostias ad manum, aliam certò consecratam, aliam solùm probabiliter, nolle ministrare certam, sed suscipienti porrigere illam, de qua dubium est, an in ipsa lateat Christus, vel potiùs communis panis? Idemque videre licet in Episcopo, qui Sacramentum Confirmationis adeò utile, & irreiterabile latenter conferret cum solo oleo sine balsamo, relinquendo Chrisma certum ex balsamo, & oleo confectum, quo uti posset æquè facilè: nec non in Confessario, qui opinabili, & utrimque incerta forma absolutionis uteretur, etiam in sola confessione venialium, erga pœnitentem, qui ex sua parte certam prorsùs materiam ipsi exhibet, & virtute Sacramenti certam eorum remissionem intendit comparare, & augmentum gratiæ, ac gloriæ acquirere, quod, elapsa hac occasione, posteà non recuperabitur, licèt aliæ confessiones, aut communiones voluntariæ repetantur: nam hujusmodi repetitione novos alios gratiæ, ac gloriæ gradus compararet diversos ab illis, quos amisit.

16 Et sanè in istis eventibus mihi satis evidens apparet intervenire peccatum contra virtutem justitiæ. Ratio autem est, quia Sacramenta sunt præcipuè à Deo instituta in utilitatem omnium, non quatenus omnes sunt, & simul sumpti unam Ecclesiam, aut communitatem faciunt; sed potiùs, quatenus singuli, & ideò unusquisque habet ex vi institutionis Christi jus proprium, ac peculiare exigendi à legitimis ministris, & dispensatoribus tanti thesauri totam eam utilitatem, ac securitatem, quam Christus intendit, voluitque conferri afferenti ex parte sua qualitates necessarias: nihilo seciùs, quàm illi, in quorum favorem instituuntur montes pietatis, æratia communia, aut alia opera misericordiæ, ex. g. panis, aut pecuniæ quotannis distribuendæ inter pauperes, vel orphanos alicujus loci. Atqui in his casibus ministri, ac distributores, sive necessarii, sive voluntarii, verum panem, veramque pecuniam, si possunt, conferre debent, & contra justitiam delinquunt, si loco securæ, ac certæ invitis conferant aliam, quam probabile est nihil valere. Idem ergo à fortiori dici debet de hac pientissima Sacramentorum fundatione facta à Christo, cujus summa charitas erga genus hominum non patitur, ut deteriori modo, minùsque proficuo interpretemur voluntatem ejus, quàm interpretamur alias.

17 Confirmatur. Quia esto scienti, atque volenti non fiat injuria, & sæpè homines possint juri suo, suisque lucris renunciare, quin peccent, etiam contra propriam charitatem, id ipsumque locum habeat in bonis spiritualibus, ut si quis nolit fieri religiosus, aut audire Missam, nisi in diebus festis, aut confiteri, vel communicare frequenter; nihilominus, si invitus impediatur ab his bonis prosequendis, & minis, fraudibus, aut mendaciis fructu illorum defraudetur, ratione lucri spiritualis cessantis injuria ei fit, sicut injuria ei fieret, si pari arte impediretur contra voluntatem suam à consequendis lucris temporalibus. Nam licèt ea ipse procurare non debeat; jus tamen habet procurandi illa, si velit, & huic justæ voluntati per injuriam contradicit, qui eum impedit dolo, aut fraude.

18 Eadem autem ratio est de illo, qui hujusmodi technis ab eo tollit lucrum certum, & solùm relinquit opinabile, ac fortassè nullum: siquidem iste lucri certi procurandi, atque exigendi à ministris fundatoris jus habebat, illudque de facto

procurabat, estque valdè rationabiliter invitus etiam quoad periculum lucri amittendi, cùm ad rem indubitati fructus, ac valoris juris illius extendatur ex institutione Christi. Utique in hoc genere non licèt amplius ministris Sacramentorum, sive voluntariis, sive necessariis, quàm cœteris, qui non sunt ministri. At cœteri, qui malis his artibus essent in causa, ne Petrus ex. g. susciperet Sacramentum certi valoris, ac fructus, sed solùm incerti, ac dubii, sive immediatè decipiendo Petrum ipsum, sive ministrum, à quo intendit certò validum Sacramentum recipere, injuriam ipsi proculdubio facerent, atque ad restitutionem tenerentur pro qualitate materiæ, multò potiori ratione, quàm dolosè impediens alium ab ingressu religionis, vel à consequutione alterius boni, seu debiti, seu indebiti, sive necessarii, sive superabundantis, v. g. hæreditatis, quam ab alio, si non supplantaretur, justis de causis accipere sperabat. Ergo à fortiori idem dici debet de his, qui Sacramenta conferunt tanquam ministri, atque dispensatores bonorum, quæ intendit donare Christus. Nocent enim, læduntque quàm maximè circa hæreditatem gloriæ, & augmentum ejus, aliarumque gratiarum, & quamvis bona quæsita non auferant, circa acquirenda perniciosè decipiunt.

19 Quæ autem diximus de suscipiente, qui positivè dissentit, & jus suum ad Sacramentum valoris indubitati prosequitur, pariformiter procedunt circa ignorantem, amentem, infantem, & alios, qui non consentiunt, nec renunciant juri suo. Nam & hi injuriam patiuntur, & inviti reputantur, cùm ipsis præjudicium infertur circa bona, seu quæsita, seu quærenda, maximè si ad illa comparanda (ut in Sacramentis evenit) habeant jus absolutum. *Nam invitum accipere debemus non eum tantùm, qui contradicit; verùm eum quoque, qui consensisse non probatur* ex textu *in l. Filius familias. 8. §. Invitus. ff. de procurat. l. Qui vas. 49. §. Vetare ff. de furtis*, ibi: *Vetare autem dominum accipimus etiam eum, qui ignorat, hoc est, eum, qui non consentit*. Atque ea propter, ut præmonebat Consultus *in l. Invitum. 5. ff. de servitut. urban. præd. Pomponius, & infantem, & furiosum invitos rectè dici ait, non enim ad factum, sed ad jus servitutis hæc verba referuntur*: immò ignorantem, aut amentem *rectiùs invitum dici, quàm, qui dissentit*, totidem verbis habetur *l. In eo jure. 45. §. Deinde. ff. de ritu nuptiar.*

20 Sit ergo regula fixa, præscindendo à quavis lege Ecclesiæ, conventione, aut damno extrinseco, prorsùs illicitum esse ministris Sacramentorum uti opinione probabili de valore Sacramenti contra voluntatem suscipientis, relicta tutiore ad libitum. Immò, quamvis suscipiens consentiat, sæpè ministranti erit peccatum certis incerta præponere, & relicta via tutiore, non conferre nisi Sacramentum probabiliter invalidum. Nam, ut modò omittam, ita accidere, quoties spontè derelinquitur via trita, & usitata ab Ecclesia, cujus legi, aut consuetudini utpotè respicienti principaliter bonum publicum, ac religionis, nequeunt suscipientes renuntiare, id ipsum evenit, quoties incertitudo Sacramenti præjudicat juri, ac bono aliorum, ut præjudicat incertitudo Sacerdotii, vel Episcopatus iis, qui sunt ab istis absolvendi, aut ordinandi. Atque dum suscipiens peccat contra propriam charitatem consentiendo, seu cedendo juri suo, esto demus, ei non fieri injuriam, quia ea non fit scienti, ac volenti; adhuc negari non potest, etiam ministrum peccare contra charitatem ejus, utendo tali cessione, & præbendo ex parte sua ultimum complementum ei peccato.

21 Cujus rei appositum exemplum suppeditant Sacramenta necessaria necessitate medii ad salutem, necnon & Sacramentum justificans in mortis articulo conscios peccati mortalis. Nam, sicut temerè agit, & æternam suam salutem prodigit, qui se se spontè destituit mediis adeò necessariis, ita & ille temerarius est, & prodigus suæ salutis, qui in hoc negotio incertis certa postponit, & potiùs amat periculum, in quo forsitan peribit, quàm plenam securitatem. Propterea in his casibus nihil prodesse consensum suscipientis ad excusandum à peccato contra charitatem eum ministrum, qui conferret Sacramentum probabiliter invalidum, meritò animadvertunt Mascareñas *dicto num. 73. concl. 3.* Scildere *eo tr. 2. num. 113.* Verricelli *1. par. tr. 2. qu. 27.* præsertim *nu. 5.* qui id etiam jure optimo extendunt ad ordinem Sacerdotalem, & Episcopalem,

lem. Neque reiiciendus esset, qui diceret id genus peccati esse contra misericordiam, ut contra illam esset non exhibere cibum, aut remedium certum aliàs perituro, quamvis voluntati ipsius satisfieri posset incertum subministrando.

22 Quando autem suscepturus Sacramentum absque peccato contra propriam, aut alienam charitatem juri, ac lucro suo cedere potest, ex. g. quia ei licitum erat non confiteri hodie, aut non communicare, non putant hi Auctores illicitum, si juri suo re ipsa cedat, & Sacramento probabiliter valido contentus sit, illud ipsi ministrare. Et hujus sententiæ sunt, quotquot affirmant, attenta solùm virtute religionis, & obligatione naturali ipsius, non esse peccatum uti opinione probabili in hac materia potiùs, quàm in aliis, ubi id reputatur licitum. Quod utique inter classicos Auctores controvertitur, & quidquid de eo sit, in utravis opinione justissima condemnatio propositionis subsistet, ut ex dictis jam cœpit constare, & constabit pleniùs ex dicendis.

CAPUT III.

Proponuntur alii casus certò illiciti ob periculum, & nullatenus excepti in assertione prohibita.

23 Altera ratio prohibitionis, & satis justa, esse potuit, quòd in propositione solummodò excipiatur periculum incurrendi damnum grave; non verò leve, etiam si sit gravi proximum. Porrò id falsissimum est, ac planè scandalosum, & præjudiciale suscipienti. Quia exinde evidenter sequitur, periculum inferendi eidem ipsi leve damnum, quantumvis grave sit in suo genere, ratione sui nunquam reddere illicitam administrationem Sacramenti ex opinione probabili, relicta secura, ac certa: cujus oppositum receptum est apud omnes, veniale saltem peccatum contra charitatem proximi ibi sæpe sæpius agnoscentes. Et meritò, quia eadem prorsus est proportio periculi damni gravis ad peccatum grave, quæ damni levis ad peccatum leve: & sicut parvitas periculi verè probabilis non tollit; sed minuit peccatum in ordine ad damnum grave: ita parvitas damni, cùm valde grave est, seu longè probabilius, periculum incurrendi ipsum, non potest peccatum tollere, sed duntaxat imminuere.

24 Explicatur. Nam ubi ratio peccati ex damno sumitur, aut ex periculo damni, non tollit rationem culpæ, quòd damnum sit minùs grave, ut constat ex furto, detractione, ac reliquis id genus operibus, quæ fiunt illicita ratione nocumenti temporalis, aut spiritualis: & ideò audiendus non esset, qui diceret, in materia justitiæ, furti v.g. aut contumeliæ, nihil esse illicitum, nisi proximus passurus sit damnum grave honoris, aut divitiarum: nec qui in materia temperantiæ asserere auderet, licitum esse edere cibos nocentes, nisi ab eis immineat periculum gravis infirmitatis, aut vitæ. Atque, ut propriùs accedamus ad spiritualia damna, atque pericula, evidentissimum est, non solùm peccata gravia, sed etiam levia, & exigua esse materiam charitatis, seu misericordiæ spiritualis, quæ per fraternam correptionem exhibetur, peccaturumque contra has virtutes, si reliquæ conditiones non desint, qui proximum non corriperet, eo solo prætextu, quòd damna ejusmodi levia sint, vel qui eum graviter tentatum ad mendacia, juramenta, aut detractiones veniales non subtraheret ab eo periculo, cùm id potest facilè præstare ex parte sua.

25 Quod utique in peccato scandali, cujus malitia pensatur ex periculo cadendi, in quo proximus coniicitur, adhuc evidentius cernitur. Nemo enim dubitat, scandalum activum etiam dari in ordine ad lapsus leves, esseque prorsus illicitum præbere occasionem aliis incidendi in ea delicta: sicut illicitum est ponere eisdem offendiculum impingendi in lapidem, quo leviter vulnerentur, etsi non sit grave damnum, quod ea propter sunt passuri. Unde sicut scandalosus esset, & in via morum perniciosè erraret, qui diceret, non esse illicitum præbere aliis occasionem ruinæ levis, sed gravis duntaxat, ita etiam scandalosus est, ac perniciosus, quisquis asserit, non esse illicitum conferre Sacramenta cum periculo damni levis incurrendi à sucipiente, sed dumtaxat damni gravis. Et, quod hinc sequitur, cùm peccatum veniale damnum leve sit suapte natura, illicitum non foret ministranti Sacramentum Penitentiæ v. g. negare absolutionem

nem

non certò validam iis, qui hujusmodi peccata solùm confitentur, & conferendo ex parte sua probabiliter invalidam eos exponere absque causa periculo retinendi maculas illorum, & carendi tam gratia remittente jam commissa, quàm præservante à committendis aliis. Et, si hoc licitum est, etiam licebit negare certam cum periculo manendi adhuc sub peccato gravi. Nam damni magni, ac parvi conspicua differentia est secundum magis, & minus; in ratione autem liciti, & illiciti non apparet, quomodo differre valeant.

26 Ad hæc. Vel periculum carendi augmento gratiæ, ac virtutum, & aliorum auxiliorum, quæ mediante Sacramento conferenda fuissent, computatur semper inter damna gravia, vel non computatur? Si computatur, inferendum erat, nunquam esse licitum ministris conferre Sacramentum probabiliter invalidum quærenti certum, quod ab eis potest præstari. Nam ejusmodi periculum necessariò annexum est periculo nullitatis: neque enim dona gratiæ conferuntur ex vi Sacramenti nullius, sed duntaxat ex vi validi. Si verò non computatur, sed sermo est de damnis aliis superadditis, atque, ut sic loquar, extrinsecis, quæ ex nullitate Sacramenti solent resultare, v.g. ex nullitate Baptismi, aut ordinis Sacerdotalis, vel Episcopalis, ex alio capite cernitur, aliam exceptionem adhibendam fuisse, ut regula generalis, quæ in propositione continetur, sustineri posset sine scandalo. Excipiendum enim erat periculum amittendi magni lucri, cui suscipiens ignorans, aut invitus exponitur, si contingat, Sacramentum, quod confertur, re ipsa, & de facto esse invalidum.

27 Magnum enim lucrum est gratiæ, ac virtutum, peculiariumque auxiliorum, quæ per Sacramenta conferuntur: & sicut peccatum est illud auferre, negando sine causa absolutionem v.g. illi, qui rectè dispositus confessus est sua peccata, quæcumque illa sint, ita similiter peccatum erit negare absolutionem certam, & loco illius substituere periculosam, & fortasse invalidam. Mitto periculum deficiendi à Fide, vel patiendi graves tentationes, ac difficultates in conservatione illius, quæ ex Confirmationis nullitate resultarent, & periculum peccandi sæpius in usu matrimonii deficientibus iis gratiæ subsidiis, quæ ratione illius darentur, nisi contigisset, esse invalidum, & alia id genus, quæ circa singula quæque Sacramenta, si fortè nulla sint, considerari possunt: & cùm magni momenti bonum sit illis carere, nihili habendum à conferente proponitur, ut licita facultas utendi sententiis dubiis extra Baptismum, & duos illos ordines integra ipsi relinquatur.

28 In Sacramento etiam Eucharistiæ valde ponderandum erat periculum auferendi suscipientibus saluberrimum viaticum, pignus gloriæ, & nutrimentum vitæ spiritualis, quo prima gratia interdum comparari creditur, sed maximè omnium periculum materialis idololatriæ, quod incurritur conficiendo, aut conferendo Sacramentum invalidum probabiliter. Nam ejusmodi periculum, præscindendo à quovis damno, aut lucro suscipienti, vel aliorum, ex virtute religionis præcaveri debet, ne huic Sacramento supremus cultus auferatur, & puris creaturis detur honor non suus. Id autem conferenti tanquam danti causam meritò imputabitur, v.g. si loco hostiæ certò consecratæ aliam pro libito porrigat, cujus consecratio est dubia; conficienti verò, si ex pane amyli, aut secalis Corpus Christi conficere intendat, aut si in Calicis consecratione intentionem suam restringat ad ea sola verba: *Hic est enim Calix sanguinis mei*. Neque enim certum est, sed probabile duntaxat, in his casibus verum Sacramentum confici: &, si fortasse contingat, non confici, ac non subesse iis speciebus verum Corpus Christi, & verum Sanguinem, totus ille sacer cultus, ac religiosa adoratio latriæ supremæ, quæ huic Sacramento defertur tanquam continenti Deum, non dabitur, nisi amylo, ac vino ibi latitantibus, & pura creatura tanquam Deus suscipietur, ac tractabitur, dante ex parte sua occasionem occulto facto ministri.

29 Nec refert, quòd fideles id facientes non peccent coram Deo imputabiliter, excusante ipsos periculi ignorantia, errore que invincibili, quo existimant, Christum ibi certò adesse, & ministrum usum fuisse tam forma, quàm materia omnino tutis. Non, inquam, refert, quia esto cultus absolutus, & supremus, quem in eo eventu fideles præberent puris creaturis,

sit

sit comparatione illorum idololatria externa merè materialis, ac penitus inculpata; respectu tamen ministri, qui eos exponit sciens, ac volens ei periculo, nequit non esse culpabilis, ut culpabile foret eisdem ipsis, si factum ministri agnoscerent, & probabiliter de valore Sacramenti dubitarent, se se exponere simili periculo exhibendi absque ulla conditione vino, aut pani cultum supremæ latriæ, ac dicendi illis: *Deus meus es tu:* vel orandi, & sperandi ab ipsis suam salutem. Nec bona fides aliorum ministrum excusare valet: nam bona fides in errore fundata etiam locum habet, quamvis ipsis detur, & ut verum Sacramentum adoranda proponatur Hostia, quam novit minister ne probabiliter quidem esse consecratam; & tamen nemo est, qui dubitet, in eo casu ipsum peccare gravissimè contra religionem. Passimque evenit, ut quod aliis non est culpa, ob amentiam v. g. ei ad culpam imputetur, qui inducit ipsos ad externos actus materialiter illicitos, ut ad fornicationem, occisionem, aut conculcationem Eucharistiæ.

30 Denique expendi etiam debet irreverentiæ periculum, quod ex nullitate Sacramenti potest resultare. Nam si verè irreverentia est in rebus istis non minùs seriis, quàm sacris, exponere se periculo nihil agendi, aut nihil conferendi spectans ad salutem, absque dubio contra religionem peccat, qui, relicta via tutiore, se se exponit huic discrimini. Putant autem valde plures, & gravissimi scriptores, re vera esse irreverentiam, & propterea generaliter concludunt, illicitum esse quodvis Sacramentum conficere, aut ministrare, sponte relinquendo viam tutiorem, sub probabili nullitatis periculo. Quæ doctrina valde probabilis est; sed non usque adeò certa, ut desint alii quamplurimi optimæ notæ Doctores, qui ei apertè contradicant, & optimis argumentis assertionem suam stabiliant. Quocirca haud immeritò censeri potest in hoc puncto hinc inde stare communem contra communem. Et, cùm aliæ causæ longè evidentiores pro justa confixione propositionis, quam exponimus, exhibeantur, necessarium non est ob eam causam uni ex istis opinionibus determinatè inhærere; sed utraque, sicut anteà, examini Theologorum, ac discussioni relinquitur.

CAPUT IV.

De Ecclesiæ consuetudine, & aliis exceptionibus in propositione damnata immeritò prætermissis.

31 Excipiebat propositio leges speciales Ecclesiæ his verbis: *Nisi id lex vetet;* sed dicere debuisset: *Nisi id vetet lex, aut consuetudo*, quæ, cùm lex deficit, pro lege habetur, & æquipollet ipsi quoad effectum reddendi collationem Sacramenti illicitam, cùm praxis, ususque Ecclesiæ à consilio deseritur, & alius inusitatus, ac fortasse invalidus præeligitur. Formæ, aut materiæ usitatæ, atque receptæ in Ecclesia per inveteratam consuetudinem tutissimæ sunt, & qui illas sequitur, absque ullo prorsus periculo nullitatis quodvis Sacramentum administrat; ille verò, qui probabili opinioni circa valorem se accommodat, relinquendo viam tutiorem, plerumque relinquit tritam, ac firmatam praxi, & usu. Peccat ergo proculdubio quisquis contra Ecclesiæ morem, seu receptam consuetudinem administrat Sacramenta ex opinione probabili circa valorem, relicta secura, & trita. Sed tunc lex non obstat, immò deficit, & pro lege consuetudo subrogatur, quæ, seclusa conventione, & quovis alio periculo, sua virtute, & efficacia actum illicitum reddit. Rectè ergo potest esse certò, ac manifestè illicita collatio Sacramenti ex opinione probabili circa valorem, quamvis neque lex eam vetet, nec conventio, nec gravis damni periculum.

32 Propterea meritò potuit tanquam scandalosa, & perniciosa damnari ejusmodi propositio. Scandalosa enim est per modum regulæ practicæ, qua attenta, Sacramentorum ministri sibi licitum putarent, quod est patenter illicitum, scilicet deserere ritus substantiales, & omnino necessarios ad securitatem valoris, quos sola consuetudo præscripsit, & loco ipsorum subrogare alios inusitatos, ac dubios. Perniciosa verò, quia ex eo solùm, quòd modus ille administrandi opponatur laudabili consuetudini jam diu in Ecclesia receptæ, usus ejus est perniciosus abusus. Cujus rei præclarum monumentum nobis exhibet Honorius III. *in cap. Perniciosus 13. de celebrat. Missarum*, in hæc scribens Upsalensi

lensi Archiepiscopo: *Perniciosus valde, sicut audivimus, in tuis partibus inolevit abusus, videlicet, quòd in majori quantitate aqua ponatur in Sacrificio, quàm de vino: cùm secundum rationabilem consuetudinem Ecclesiæ generalis plus in ipso sit de vino, quàm de aqua, ponendum. Ideòque fraternitati tuæ mandamus, hoc ne de cætero facias, nec in Ecclesia tua fieri patiaris*.

33 Ubi adverte, Sacramentum sic confectum fore certissimè nullum, si excessus aquæ esset tantus, ut vinum corrumperetur priùs quàm verba consecrationis essent prolata; nullum verò probabiliter, si aliquid vini nihilominùs conservaretur: quia esto probabile sit, in eo casu consecrationem esse validam, probabile etiam est, esse invalidam: & huic discrimini Sacramentum exponebant infundentes plus aquæ, quàm vini. Et propterea neque licèt æqualem, aut ferè æqualem vini, & aquæ mensuram apponere; sed aqua necessariò modica esse debet, habito respectu ad vini quantitatem, & sufficit modicissima. Sicut ergo perniciosè errabant ob contrariam consuetudinem, qui id faciebant priùs quàm lege prohiberetur; immò ideò fuit lege prohibitum, quia abusus ille jam anteà perniciosus erat ob contrariam consuetudinem: sic modò perniciosè erraret, qui in hoc Sacramento, aut quovis alio ab Ecclesiæ consuetudine circa essentialia recederet, & viam inusitatam cum periculo nullitatis iniret.

34 Nec solùm in essentialibus est certa, ac passim recepta virtus ista consuetudinis independenter à lege; verùm etiam in accidentalibus, ubi valor Sacramenti non periclitatur, ut sumitur apertè ex Tridentino *sess.7. can.13. de Sacrament. in gener.* Et ideò ratum est apud omnes, neque in Ecclesia Latina licitum esse baptizare sub forma, qua utuntur Græci, neque in Græca sub iis verbis, quibus utuntur Latini; sed unumquemque debere moribus Ecclesiæ suæ in istis ministeriis se se conformare. Idemque dicitur de modo consecrandi in pane azymo, vel fermentato, in quo etiam utriusque Ecclesiæ consuetudo differt. Unde & qui Auctores perlegerit in particulari tractantes de Sacramentis, & illorum ritibus, nihil frequentius inveniet ad illorum mutationes peccati damnandas, quàm recursum ad contrariam praxim confirmatam more, ac usu. Nam de usu, ac moribus patenter constat; lex verò, quæ idem præcipiat, sæpe non datur, & sæpe usum ipsum, moremque supponit anteriorem lege ipsa, ut contingebat in casu, quem ex Honorio produximus. Ubi autem concurrunt pariter circa ejusdem ritus observantiam consuetudo, & lex, perinde habetur quoad effectum obligandi, ac si duæ leges distinctæ, v.g. positiva, & naturalis, aut duæ leges positivæ mutuò inter se separabiles eamdem actionem præciperent.

35 Negari itaque non potest proposita doctrina sine scandalo, ac temeritate quadam (ne ampliùs dicam) *certa namque est, ac communis, & ab omnibus supposita*, ut Bresserus inter alios annotavit *lib.3. de consc. num.106.* & *à nemine negari posse*, Giballinus *tom.1. de scient. Canon. lib.3. cap. 7. q.5. consect.4. num.6. fol. mihi 329.* nilque frequentius legitur apud Auctores, quam receptæ consuetudini in hac materia deferre. Quos inter Joannes à S. Thoma 1. 2. *disp.12. art.6. fol. mihi 771.* id latè, ac doctè prosequitur, dicens in præsenti semper pro tuto usu, & opinione quasi pro regula accipiendum esse usum Ecclesiæ, & ex eo metiendam practicam probabilitatem, aut improbabilitatem cujuslibet opinionis, licèt ipsa alioqui sit probabilissima speculativè. Neque, ut opinor, auderet is, qui thesim condemnatam concinnavit, huic certissimæ doctrinæ palàm refragari; sed forsan diceret, se excipiendo legem, consuetudinem quoque excipere voluisse, & uno legis nomine utramque significasse. Hæc autem evasio destruit ejusdem thesis doctrinam. Thesis enim contendebat, regulariter non esse illicitum incertum illum modum conferendi Sacramenta; immò semper esse licitum, Baptismo, Sacerdotio, vel Episcopatu exceptis. Ex evasione autem sequitur, illum plerumque esse illicitum, quia recepta consuetudo, etiam deficiente lege, innumeras opiniones tanquam inusitatas excludit, praximque, & usum illarum apertè illicitam reddit.

36 Rursus, si nomine *legis* significabatur etiam consuetudo, oportuisset utique id exprimere, aut saltem denotare verbo aliquo, ne propositio nudè accepta,

pta, ut jacet, legentes deciperet, & administrantes Sacramenta falleret, præberetque utrisque occasionem errandi in re maximi momenti. Unde enim possent colligere, ritus, ac usus in Ecclesia consuetos circa modum conferendi Sacramenti validè uno *legis* nomine significatos esse, dum constat, in hac materia, & multis aliis legem, atque consuetudinem tanquam duo membra distincta simul recenseri, & suis propriis notis designari? Certumque sit, quamvis demus jus consuetudinis propriè esse *legem*, hoc nomine communiter non significari nisi scriptam, ut constat ex usu, & tradit opportunè Suarez *lib.8. de legibus cap.7. num.*10. Quare potiùs credere deberent consuetudinis obstaculum ideò fuisse prætermissum, quia consuetudo in hoc puncto non credebatur obstare; sed esse potiùs devotionis, quàm obligationis, sicut acceptio cineris in initio Quadragesimæ, aut mos salutandi B. Virginem vesperi ad pulsum campanæ. Id autem sentire de consuetis ritibus ad valorem Sacramenti spectantibus, absurdissimum foret, & contra communem sensum Ecclesiæ, ac Doctorum ejus, qui unanimiter affirmant, illos frequentatos fuisse animo se se obligandi, & jus ex facto ortum esse propter bonum religionis, utilitatem fidelium, uniformitatem operum, & materiæ gravitatem.

37 Addiderim, sicut consuetudo propriè non est *constitutio*, nec *decretum*, nec *statutum*, neque iis vocibus solitariè acceptis communi usu denotatur, quamvis jus ex ea resultans constitutioni, decreto, aut statuto æquivaleat, ita nec videri propriè, & absolutè legem, quamvis pro lege habeatur. Lex enim expressa Principis voluntate, ac jussione constituitur scripto, aut verbo declarata; consuetudo autem usu, ac moribus à populo frequentatis animo inducendi obligationem sine jussione speciali, solo tacito consensu, atque approbatione illius, qui legem condere valet. Quocirca jus consuetudinis tunc maximè locum habet, *& pro lege habetur, cùm lex deficit*, ut in ipsa illius definitione exprimitur passim recepta à Theologis, & ab Isidoro tradita *lib.5. Originum. cap.3.* præeunte Tertulliano *de Corona milit. cap.*4. Tantum abest, ut sit lex propriè, aut absolutè, si in rigore suo verba accipiantur. Nec pro lege haberi est esse legem; nam pro constitutione, aut decreto, vel pro statuto (si municipalis sit) etiam habetur, quin sit constitutio, statutum, aut decretum. Conventio itidem pro lege recipitur, & lex privata vocatur; immò & consuetudo ipsa appellatur *tacita civium conventio, in l. Sed & ea. 35. ff. de legib.* quin proinde asserere liceat, aut conventiones esse propriè leges, aut consuetudines in thesi, quam discutimus, conventionis nomine fuisse sufficienter declaratas.

38 Vel, quidquid de hoc sit, quod ad quæstionem de nomine spectare videbitur, saltem certum est, nomine *legis* jus consuetudinis non denotari, cùm lex in sua tota latitudine non sumitur, neque comprehendit omnes leges propriè tales. Porrò in thesi, quæ prohibetur, ita contingit, quia illa exceptio: *Nisi lex id vetet:* necessariò restringenda est ad leges positivas, & speciales, exclusa lege æterna, aut naturali, nec aliter congruum sensum, aut praxi conducens potest habere, ut ostendimus jam anteà *à num.*4. Si ergo inibi excludendæ sunt etiam eæ leges, quæ sunt strictè, ac propriè tales, qua ratione divinari posset, consuetudines includi, quæ defectu obligationis, vel ex suo speciali modo inter non leges solent computari? Utique Bartolus, Baldus, Jason, Rochus de Curte, Gratianus, & alii non pauci affirmant, consuetudinem vim suam amittere ex eo præcisè, quòd per legem scriptam id, quod ipsa jubebat, constituatur, transireque in aliud genus juris non consuetudinarii; sed legalis. Juxta quam sententiam satis manifestè cernitur, consuetudinem, ac legem esse jura non diversa utcumque; sed incompossibilia, & quodammodo contraria secundùm rationem suam. Estque valde simile, quod multi dicunt hoc tempore de vivæ vocis oraculis, nempè talia esse desinere, cùm per Bullam postea confirmantur, & in aliud jus transire, quod revocatione oraculorum nullatenus revocatur.

39 Et, quamvis demus ea propter consuetudinem non destrui; sed in vigore suo perseverare simul cum lege (ut frequentius censent alii,) adhuc utriusque distinctio constabit ex alio effectu. Nam, si consuetudo sit specialis & lex superaccedens jus commune, quamvis lex nominatim

tim derogetur aliquo privilegio, non ideò consuetudo derogabitur, nisi etiam ipsa cum lege nominatim exprimatur. Videndus P. Suarez *lib.7. de legib. cap.2. num.3. & 4.* Qui subinde optimè infert, quæstionem istam non esse de solo modo loquendi; sed de re, quæ maximè conferre potest ad effectus, casusque morales. Neque absimiliter in privilegiis contingit. Nam licèt controversum sit inter Auctores, utrùm jus consuetudine acquisitum contra, aut præter legem, sit propriè privilegium, vel solùm juris fictione, aut præsumptione? Adhuc tamen inter omnes convenit, illud, revocatis absolutè privilegiis, nullatenus revocari, neque nomine privilegii comprehendi, ni fortè in favorabilibus, ubi omnia ampliantur, & interdum fit extensio ad casus fictos, & impropriè rales. De quo ex professo idem Auctor *lib. 8. cap.7.*

40 Ultimò prætermittendæ non sunt aliæ exceptiones, quas *num.12.* præmonebam in ea thesi proponendas fuisse, ut subsistere posset sine scandalo: neque enim suppleri possunt ex contextu, aut mente auctoris aliàs cognita, ut in libris accidit; sed de doctrina illius censendum est, sicut ibidem jacet. Certum est autem, reddi illicitam desertionem voluntariam sententiæ tutioris de valore Sacramenti, si minister voto, aut juramento, vel præcepto personali, aut temporali, ac proinde deficiente à vera ratione legis, ad tutiora constringatur; & tamen nihil istorum in propositione excipitur. Neque valet dicere, ea fuisse omissa, quia specialia non sunt in hac materia; sed trascendentia omnes alias. Obstat enim, quia hac ratione neque exceptio conventionis fuisset declaranda: generale quippe est, ut in quacumque materia debeant observari pacta conventa, sicut vota, & juramenta servantur. Excepta autem conventione nominatim, non apparet, cur alia debuerint supprimi, nisi ut generalis regula jam præmissa firmaretur in contrarium, & proclive erit deducere ex verbis propositionis, ut jacet, nec juramentum, nec votum satis esse, ut sit illicitus conferenti Sacramenta liber usus earum opinionum, unde ipsorum valor nutat. Idemque, servata proportione, dixerim de promissione merè liberali, quæ solius veracitatis, aut fidelitatis obligationem importat, & neque ex justitia obligat, neque contractus est, neque conventio, si inhærendum est definitioni conventionis traditæ à Jurisconsulto *l. 1. ff. de pactis.*

CAPUT V.

De usu opinionis probabilis circa valorem Baptismi, Sacerdotii, vel Episcopatus.

41 POsterior pars thesis damnatæ ex exceptionibus in altera sui parte præmissis inferebat, sententia probabili utendum non esse in collatione horum trium, & jure optimo, nisi absolutè, & absque ulla prorsus exceptione proponeret negativam adeò universalem. Nam regulariter verissimum est, id esse illicitum in unoquoque ex istis Sacramentis ex lege, aut consuetudine, vel saltem ob periculum inferendi suscipienti, aut aliis grave damnum, quod ex facto conferentis procul dubio patientur, si contingat, falsam esse eam opinionem, cui se accommodat in praxi. Attamen quòd isti regulæ nulla exceptio adhibeatur, sicut priori erant adhibitæ suæ exceptiones, nullo pacto debuit tolerari: certum quippe est, illam non habere locum in casu necessitatis, nec minùs certum, quàm quòd alteri, cùm lex obstat, aut periculum, nullus locus relinquatur. Sicut ergo expressè limitari debuit, & limitata fuit ab hoc Auctore regula, qua dicebatur, non esse illicitum usum opinionis probabilis de valore Sacramenti, ne absurdissimè vera putaretur semper, & in omni casu, ita pariter absque sua limitatione tradenda non fuit illa, quæ dictat, in Baptismo, & duobus aliis probabili opinione utendum non esse: nam alioqui in tota sua universalitate relinquitur, & perinde foret, ac si diceretur (quod est plusquàm scandalosum) id non esse licitum unquam, neque in ullo casu. Proprium namque est negativæ, & præcipuè in doctrinalibus, nullo dempto, omnia destruere, atque ideò dicitur malignantis naturæ apud Dialecticos, & apud Jurisperitos inter axiomata habetur, negativam plus negare, quàm affirmativa affirmat, seu plus tollere, quàm illa ponit, ut videre est apud Barbosa *axiomate* 158. *num.3.*

42 Ponendum ergo est tanquam omnino

nino certum (quamvis inconsideratè prætermissum ab Auctore propositionis damnatæ) licitum esse ministrare Sacramenta, etiam Baptismum, ex opinione probabili circa valorem in casu extremæ, vel gravis necessitatis. Casus obvii sunt apud Auctores passim docentes, infantem jam jam moriturum, deficiente aqua elementari, baptizandum esse cum lixivio, luto, aut jusculo non valde spissis, vel in digito, aut capillis, si alia ejus pars non compareat. Neque enim relinquendus est absque remedio profuturo probabiliter, licèt probabile etiam sit non profuturum, quatenus Baptismus sic confectus est etiam probabiliter invalidus. Ratio evidens est. Quia nisi infans eo modo baptizetur, proculdubio æterna beatitudine privabitur, & cum peccato originali non remisso in Limbum detrudetur; si autem ipsi Baptismus ille incertus conferatur, quamvis metus sit, ne eadem contingant, quia probabile est, eum esse nullum; aliunde tamen, quia etiam est probabile, esse validum, prudenter sperari potest salus ejus: illam enim proculdubio adipiscetur, si fortè accidat, re ipsa esse veram opinionem, quæ valori favet.

43 Deplorata igitur erit beatitudo hujusce misélli infantis, ni minister probabili Baptismo utatur; si autem eo utatur, forsan erit in se secura, & collocata in tuto, licèt sit nobis incerta, & inter spem, ac metum collocata. Porrò in re tanti momenti, qualis est æterna salus, tunc certissimè amittenda, & omnino desperata, magni facienda est qualiscumque spes remedii, & longè optabilior status dubii, seu incertitudinis, quàm status desperationis, derelictionisque totalis. Quapropter prudentiæ erit, & debitum justitiæ, aut charitatis non desistere; sed remedium applicare proximo sic indigenti, quod multum fortasse proderit, ac nunquam nocere valet. Et cùm in Medicis corporalibus hæc certa sint, à fortiori transferenda sunt ad spirituales. Neque enim eis obstat lex, aut consuetudo Ecclesiæ, quæ contraria potiùs est in istis casibus. Nec gravis damni periculum, nam ex opposito instat non tam periculum, quàm certum, atque gravissimum damnum, à quo infans probabiliter eripitur, & quod potest resultare ex incertitudine Baptismi, si ille vivat, conditionata Sacramenti repetitione curabitur. Nec demum tunc propriè relinquitur à consilio ministri opinio tutior, quia supponimus, deficere materiam certam, & usum ejus non esse in illius potestate.

44 Quocirca in tanto discrimine non solùm licebit uti probabiliore opinione de valore Sacramenti, sed etiam minùs probabili; immò & alia quavis certò tali, quamvis minima sit intra suum ordinem, si minima verè talis discerni potest ab illis, quæ proximè ad eam accedunt, sed non sunt verè probabiles. Nam qualibet probabilitas certò talis de valore Sacramenti fundat spem prudentem, ac probabilem de fructuoso, ac valido exercitio sui, majorem, vel minorem pro mensura probabilitatis, cui innititur. Ubi autem affulget spes remedii, quo sublato, omnimoda desperatio succedit, illud omitti non potest, nec præpediri eo prætextu, quòd parva sit spes fructus, & metus contrarii eventus longè major; sed tentandum adhuc est, & insistendum, ut passim fieri videmus in aliis magnis periculis vitæ, aut honoris, aut famæ. Et cùm Sacramenta fuerint instituta non tam sui gratia, quàm in favorem fidelium, recta ratio exigere videtur, ut in conflictu opinionum illa potius in praxi seligatur, quæ favet suscipienti, etiam cum periculo nullitatis Sacramenti, quàm quæ suscipientem deserit, ne Sacramentum periculo nullitatis exponatur. Quæ est sententia communissima tradita à Sanchez, Suarez, Valentia, Henriquez, Montesinos, Lugo, Giballino, Filliucio, cum aliis, quos dabunt Verricelli *sup. q. 27. n. 3.* & Diana *p. 2. tr. 13. res. 13. & p. 3. tr. 3. res. 9.*

45 Addunt plures, etiam opiniones parum tutas, parumque probabiles, quibus citrà necessitatem non liceret uti, in hoc casu esse exercendas; ne quidquam intentatum relinquatur, dum agitur de vitando gravi malo, seu periculo, ac præsertim animæ. Hæc enim sæpe faciunt in moralibus, ut sola formido præponderet opinioni, atque ut satius sit secundum illam operari in favorem animarum, cùm speciem aliquam probabilitatis retinent, quàm opinioni contrariæ deferre, licèt sit multum probabilis. Ita Petrus de Soto *de tegendo secret. memb. 3. p. qu. 2. conc. 2.* Navarrus *in cap. Inter verba. corol. 53. num. 135. fin.* Baldellus *tom. 1. Theolog. moral. lib. 4. disp. 11.*

*disp.*11. *n.*15. & *disp.*12. *nu.*4. Thomas Sanchez *lib.*2. *de matrim. disp.*36. *num.*8. Lessius *lib.*2. *de just.* & *jur. c.*17. *n.*77. *in fin.* Joannes Præpositus *in* 3. *p. q.*4. *de confes. n.*88. Villalobos *in summa tract.*1. *difficul.*8. Diana *p.*4. *tr.*4. *resol.*59 Castro Palao *p.*1. *tr.*1. *disp.*2. *p.*2. *n.*5. Reginaldus *in praxi lib.*13. *num.*89. Pellizzarius *tr. de monial. cap.*10. *num.*184. Verricelli *dicto tr.*2. *q.*36. *num.*5. Franciscus de Lugo *tr. de Sacramentis cap.*1. *n.*54. Sarasa *de consc. p.*2. *tr.*5. *n.*45.

46 Qui omnes sic discurrunt in plerisque eventibus, ubi non aliter declinari potest periculum magni damni, nominatimque circa Baptismum in sola digiti extremitate exterius patente conferendum infanti latenti in utero, & forsan morituro, quin nascatur: nec non circa absolutionem moribundi sensibus destituti, qui præsente Confessario neque ulla edidit doloris signa, neque pœnitentiæ Sacramentum postulavit: item circa revalidationem matrimonii nulliter contracti ob impedimentum occultum faciendam, quin alter conjux conscius fiat nullitatis, cùm ex ea notitia gravia incommoda timentur honoris, vitæ, vel famæ. Esto enim speculativa opinio de valore Sacramenti parum probabilis sit in his eventibus, & ratione periculi, aut necessitatis neque fiat probabilior, nec securior quoad effectum conficiendi Sacramentum validum; adhuc tamen satius creditur, cùm angustiæ premunt undique, tenui isti probabilitati confidere, tenuemque remedii spem ex ejus usu concipere, quàm deiici, & omnino desperare.

47 Quare tunc licitus erit usus cujusque opinionis de valore Sacramenti, sive sit certò probabilis, sive solùm probabiliter; immò quamvis dubium conferenti sit, num opinio, cujus usu indiget, sit probabilis, aut improbabilis, ut specialiter notavit Verricelli *suprà*, & facilè potest contingere in casibus repentinis, quibus sine mora est occurrendum, ne occasio præterlabatur. Et proinde Card. de Lugo *disp.*8. *de Sacram. num.*140 docebat, in extremo isto discrimine posse conferri Baptismum cum liquore aliquo, de quo dubium est, utrùm sit materia apta, vel omnino inepta, cùm neque ex visu, neque ex gustu, vel odore potest id discerni, & res non patitur moram, qua aliis modis possit ejus aptitudo, vel ineptitudo examinari. Videndus Diana cum relatis *p.*8. *tr.*1. *resol.*49. & Giballinus *tom.*1. *de scient. Canon. lib.*3. *cap.*7. *quæst.*5. *consect.*4. & 5. Tamburinus *lib.*2. *de Sacram. cap.*1. §.1. & 2. qui plures casus singillatim examinant, & rectè advertunt in hoc dubio Sacramentum ministrandum, addita ista conditione: *Si materia est apta*, repetendum verò, si posteà adsit opportunitas, sub hac: *Si non es baptizatus, ego te baptizo, &c.*

48 Quæ autem diximus de necessitate gravi spectante ad suscipientem, servata proportione, extendi solent ad parem necessitatem se tenentem ex parte ministrantis. Nam ad ministrantes spectat, nempe ad ipsos contrahentes per signa externa consensus, & acceptationis mutuæ, casus ille matrimonii invalidi, quod Sanchez, Lessius, & alii ex nuper appellatis affirmabant revalidari posse per consensum mutuum, inscio prioris nullitatis altero ex conjugibus, obtenta dispensatione impedimenti, quod ei manifestari non valet absque maximo periculo mortis, scandali, aut infamiæ. Unde si mors intentetur, vel alterum grave malum ex his, quorum justus metus ab obligatione aliorum præceptorum solet excusare, licitum erit ministro non aliter evasuro aliquod ex istis malis baptizare puerum *in nomine Genitoris, Geniti, & Procedentis ab utroque*, licèt ea forma sit solùm probabilis, ut notant cum aliis pluribus Bresserus *lib.*3. *de consc. num.*105. Giballinus *eo consect.*4. *num.*9. Salas *tom.*1. *in* 1. 2. *tr.*8. *num.*96. Baldellus *dicta disp.*12. *num.*17. Verricelli *sup. q.*27. *num.*7.

49 Denique sub istis etiam moderationibus est accipiendum, quod de Sacerdotio dicitur, nisi quod rarissimè occurret talis, tantaque necessitas conferendi illud ex opinione probabili circa valorem, ut meritò præponderare censeatur malis, quæ ex adverso imminent. Nam si fortasse contingat opinionem, quam sequutus est minister in ordinatione illius, esse falsam, & proinde eum non esse verum Sacerdotem, neque sacrificium offeret, nec consecrabit, aut communicabit in Missa, neque fructum ejus adstantes reportabunt, aut animæ Purgatorii, vel alii, pro quibus ea offertur, nec Corpus Christi suscipient sumentes formulas ab ipso consecra-

secratas, nec à peccatis suis erunt absoluti, qui cum illo Sacramentalem confessionem instituerunt. Quippe omnia ista, & alia pleraque nocumenta permaxima ex invaliditate Sacerdotii necessariò consequuntur, ut hæc necessariò sequitur ex Baptismi nullitate. Porrò in collatione Sacerdotii probabiliter invalidi omnia hęc mala radicantur, & in suo quasi semine inveniuntur, & propterea satiùs est, immò debitum omninò, abstinere ab illa, quoties usus ejus non videtur necessarius ad evitanda probabiliter alia damna prȩponderantia his periculis. Necessitas autem ista vix unquam ad suscipientem spectabit; sed ad alios, quia Sacerdotium non est ipsi necessarium necessitate medii, sicut est Baptismus; immò neque necessitate prȩcepti, sed voluntariè suscipitur.

50 De Episcopali ordine eadem est ratio, atque eò major necessitas exigitur, quò longiùs, latiùsque possunt diffundi spiritualia nocumenta, quæ proveniunt ex incerta illius validitate. Nam qui verè Episcopus non est, quamvis id tentet, nulli fidelium Sacramentum Confirmationis impertiet, nulli Sacerdotium conferet, nullum verè Episcopum sacrabit. Unde neque consecrati ab isto alios Episcopos re ipsa consecrabunt, nec veros Sacerdotes constituent, qui possint validè sacrificium offerre, aut Eucharistiam conficere, vel à peccatis solvere, aut ligare. Nec mali labes finietur cum vita prioris Episcopi; sed nati natorum, & qui nascentur ab illis (ut sic loquar) eadem tabe conficientur, & tamdiù durabit, quamdiù continuabitur illorum series, quorum vera Consecratio, & Ordinatio pendet ex eo, quòd fuerit re ipsa consecratus primus ille Episcopus, à quo originem traxerunt. Neque item uno in loco morabitur; sed ad omnes orbis plagas extendetur, quò sparsim pervenire contigerit putativos istos Sacerdotes, aut Episcopos. Putabunt enim, se esse verè tales, & ingerendo se officiis suorum Ordinum nihil efficient, si falsa fuit illa opinio de valore Sacramenti, juxta quam sunt ordinati; sed meras cœremonias exercebunt, apparenter quidem validas; sed fructu vacuas, ac rebus.

CAPUT VI.

Quando liceat conferenti Sacramenta sequi opinionem probabilem circa valorem ipsorum, & tutiorem relinquere?

51 Assero 1. Ut hoc liceat conferenti, non est satis, quòd nec lex Ecclesiæ id vetet, nec conventio, nec periculum incurrendi grave damnum. Contradictoria istius satis apertè continetur in propositione damnata, quæ id toties licere affirmat, quoties fieri potest, nullo illorum trium refragante; sive fiat ad libitum conferentis, sive ex causa; sive contra, sive juxta voluntatem suscipientis; sive juxta, sive contra usum, ac praxim Ecclesiæ; sive nullitas Sacramenti timeatur ex defectu formæ, vel aliorum, quæ prȩstanda sunt à conferente, sive aliunde; sive incertitudo ex iis oriatur, quæ Ecclesia supplere potest, sive ex his, quæ sunt juris Divini, & nequeũt ab ea suppleri; sive Sacramentum, v.g. Confirmationis, contra suam naturam exponatur periculo reiterationis, sive non item; sive involuntaria amissio magni lucri spiritualis inde possit resultare, aut leve damnum distinctum à jactura gratię, sive nullũ. Quot verò, & quàm magna absurda inde sequantur in praxi, & quantum dissonent communi sensui Ecclesiæ, anteà fuit abundè ostensum. Et propterea existimo, assertionẽ nostram, sicut iacet, ab omnibus esse amplectendam, neque oppositum doceri, aut defendi posse, vel in praxim revocari absque contraventione decreti damnantis propositionem, in cuius expositione versamur.

52 Assero 2. Regulariter non licet conferenti Sacramenta sequi opinionem probabilem de valore ipsorum, derelinquendo tutiorem, & prȩsertim circa illa, quæ sunt ab ipso ministrante exhibenda. Est certa, & communis omnium, nec iam contradictoria, uti prȩcedens, sed contraria thesi prȩdamnatæ. Ratio convincens ex hucusque traditis sua sponte descendit. Quia id vetat conferenti sępissimè lex positiva, aut consuetudo Ecclesiæ, vel peculiaris conventio, aut promissio Deo, aut homini facta: sępè rationabil s voluntas suscipientis inviti circa periculum amittendi lucrum gratiæ, vel subeundi damnum aliud, sive grave, sive leve: sępè in-

indispensabilis necessitas recipiendi Sacramentum re ipsa, & cum effectu validum, ut in his accidit, quæ necessaria sunt necessitate medii: sæpè specialis religio, seu natura Sacramenti, v.g. irreiterabilis, ut Confirmatio, vel adorabilis suprema adoratione, ut Eucharistia: sæpè pericula imminentia aliis, si suus valor Sacramento desit, ut in Sacerdotio, vel Episcopatu.

53 Et in summa, comparatione eorum, quæ non licent, pauci casus invenientur percurrendo singula Sacramenta, & eorum praxim, ubi putari possit hoc licere. Sæpè enim aliquis obstat ex titulis præassignatis, quorum singuli per se sufficiunt, & interdum plures conjunguntur, & ex conjunctione ipsorum diversæ speciei malitiæ actum illicitum reddunt. Haud immeritò proinde dici potest etiam ob hanc causam profligatam esse thesim propositam, si opus esse videatur non solùm contradictoriam illius (quod priori assertione est factum) sed etiam contrariam defendere, quia in ea, ut jacet, nihil clariùs invenitur, quàm regula generalis contraria huic nostræ, nimirùm ordinariè, & ut plurimùm non esse illicitum incertum illum modum ministrandi, & ideò reliqua per exceptionem, ut minùs frequentia, adiiciuntur, suppressis aliis non paucis, quæ certò excipienda essent. In rigore autem unicuique sufficit contradictoriam propugnare: nam duæ contrariæ sæpè solent esse simul falsæ: & qui contradictoriam alicujus enunciationis propugnat, enunciationem ipsam non defendit; sed impugnat, atque evertit.

54 Assero tertiò, id esse licitum in casu necessitatis, sive ea spectet ad ministrum, sive ad ipsum suscipientem. Quem casum omnes excipiendum censent, etiam severiores illi, qui putant semper injuriam Sacramentis irrogari, & tractari irreverenter, quoties suscipiens, conficiens, aut conferens ob opinionem probabilem se se voluntariè exponit periculo nihil suscipiendi, nihil efficiendi, aut nihil dandi. Cedit enim quasi juri suo religio Sacramenti in dicto eventu, ut fideles beneficio illius utcumque perfruantur. Neque ullum Sacramentum excipitur, quamvis sit irreiterabile, ut Baptismus, & data opportunitate, iterùm sub conditione debeat repeti. Ubi etiam thesis damnata aberravit (ut capite præcedenti urgebam) sive quatenus hujus exceptionis non meminit in Baptismo, & duobus aliis, sive quatenus in ipsis non distinxit casus, gradusque necessitatis, qui in eis etiam habent locum, licèt sint valde inæquales.

55 Assero quartò. Seclusa necessitate, aliquando idem licere, valde est probabile. Scilicet, cùm suscipiens consentit, quantum est ex se, & favori suo licitè, ac validè renunciare valet, & aliunde nec lex obstat, neque consuetudo Ecclesiæ, neque præjudicia aliorum, neque peculiaris obligatiò ministrantis, neque specialis religio alcujus Sacramenti. Terminos jam anteà exposui, solentque adhiberi exempla ex confessionibus, quæ voluntariè instituuntur, & licitè omitterentur, atque ex iis, etiam præceptis, quæ fiunt licitè cum attritione cognita Confessario, ac pęnitenti. Ratio autem est. Quia, cùm nihil istorum obstat, solùm potest superesse irreverentia ex natura rei imbibita in illo incerto modo ministrandi propter periculum nihil agendi, & naturalis obligatio, qua virtus religionis eam vetat. Atqui ob hanc pręcisè causam neque Sacramentum, aut auctorem ejus irreverenter tractari, neque virtutem religionis lædi, adeò probabilis opinio est, adeò communis, adeò solidis argumentis comprobata ab innumeris Auctoribus, qui illam sectantur, ut nec possit reprobari, nec debeat, præsertim cùm neque eam improbent, reiiciantve improbabilem hi, qui oppositam tuentur.

56 Distinxi etiam inter opiniones de valore illorum, quæ exequenda sunt à ministrante, ut prolatio formæ, vel ablutio infantis, & opiniones de valore eorum, quæ exhibenda sunt à suscipiente, v.g. dolor de peccatis, quem multi putant ante confessionem eliciendum esse, ut Sacramentum ritè perficiatur, & alii censent debere esse contritionem saltem existimatam, quin ad valorem sufficiat attritio cognita ut talis. Ratio autem distinctionis est, quia propositio damnata non loquitur nisi de cōferente Sacramentis, ut ex illis verbis patet *in Sacramentis conferendis*, & aliunde iste, cùm se accommodat opinioni pœnitentis circa illa, quæ ad eum attinent, non tam eam sequitur, quàm permittit pœnitenti, ut eam sequatur; neque ipse tunc pro-

propriè derelinquit tutiorem; sed supponit, derelictam esse ab alio, cùm ipse omnia ritè, ac validè exequatur, quantum est ex parte sua.

57 Itaque de illis prçipuè, imò unicè propositio loquebatur, quæ se tenent ex parte conferentis, & spectant ad ejus praxim: nam ad illa, quæ se tenent ex parte suscipientis, verba ipsius ægerrimè accommodantur. Nec communis usus, modusve loquendi istam extensionem patitur, ut jam olim præmonebat doctissimus Antistes Malderus 1.2.q.19. ar.5.*disp*.86.*fol.mihi* 159. hisce verbis, præter alia: *Quod dicitur ministris opinionem tutiorem in Sacramentorum materia, & forma esse sequendam, non debet extendi ad illam materiam, quæ natura sua suppeditatur non ex parte ministri; sed suscipientis*. Idem monet, traditque *moneri à Doctoribus communiter* P. Bresserus *lib.* 3. *de consc. num.* 109. P. Thomas Sanchez *lib.*1. *in Decal. cap.* 9. *num*.34. Michael Salon. *in* 2.2. *q.*63. *artic.* 4. *controv*.2. *ad* 3. *colum.* 1193. Basilius Pontius *lib*.4. *de matrim. cap*.25. *num*.8. Diana 1. *p. tract*.13. *resol*.2. Scildere *tract*.2. *de consc. num*.110. Angelus Bossius *de consc.p.*1.*tit.*1. *à num.* 341. Bonacina *tom*.2. *disput*.2. *de peccat.q*.4. *punct*. 9. *num.* 19. Mascareñas *tr.* 1. *de Sacram. disp* 2. *num*.73. Stephanus Bauni *de Sacram.tr.*1. *q.* 17. *num.* 2. Dicastillo *disp.*8. *de Pœnitent. n.*220. *cum sequent*. Vasquez 1.2. *disp*.63. *n.* 12. Joannes Sanchez *in select. disp*.44.*num*.13. Alexander Pesantius *in* 1. 2. *quæst* 19. *artic*.6. *disput*. 3. *de consc. opinat. num*.3.

58 In praxi etiam id sequuntur omnes fere Confessarii, dum extra mortis articulum pœnitentes absolvunt in casu attritionis cognitç, vel contritionis post peccati confessionem habitç, quamvis probabile reputent, ad valorem pçnitentiç eam materiam non sufficere. Quare lex, aut consuetudo in his casibus non obstant, sed potiùs favent eisdem. Justitia etiam non potest obstare, cùm id fiat, sciente, ac volente eo, qui Sacramentum accipit: nec charitas, quia pçnitens ipse, cui charior debet esse sua salus, ordinariè non delinquit contra illam, dum sic se gerit. Nec dubium, quin longè plura obstent conferentibus, quàm suscipientibus, ne ex facto suo exponatur Sacramentum periculo nullitatis, quamvis etiam suscipientibus id sçpè sçpiùs non liceat.

59 Quo loci maximè oportet secernere inter opiniones pœnitentis illas, quarum usus reddit Sacramentum Pœnitentiç probabiliter invalidum, ab aliis, unde valor Sacramenti minimè periclitatur: spectant enim ad alias obligationes controversas, quas ille probabiliter detrectare potest, quin proinde desit quidquam Sacramento ipsi essentiale. Hujus generis est opinio negans cum Angelico Doctore prçceptum confitendi circumstantias notabiliter aggravantes intra eamdem speciem, quia esto pœnitens illam sequatur, non ideò deerit confessio integra formaliter, omnium scilicet, quç hic, & nunc debet confiteri pœnitens, esto forsan desit materialis integritas, sine qua validè Sacramentum conficitur, quoties adest legitima excusatio. Idem evenit circa propositum evitandi omnia peccata gravia, quod formaliter integrum certò esse potest practica certitudine, indubitanterque sufficiens ad Sacramenti valorem, quamvis vir ex. gr. nolit restituere, aut fœmina deponere ornatum ob opinionem practicam certò probabilem, quç id sibi licere affirmat, & exerceri deinceps posse absque peccato. Quamobrem de his non est quçstio in prçsenti, neque opinio de valore Sacramenti; sed de alia re, quç non spectat ad ejus validitatem.

60 Quoties verò circa istam mediatè, vel immediatè versatur opinio pœnitentis, & ex facto illius nullitas Sacramenti potest resultare; non verò ex facto ministri, tunc affirmant prçcitati Auctores, longè aliam esse rationem, nec de hoc casu, juxta dicta, videtur loqui thesis condemnata. Quæ si vera sunt, & nunc licebit, cùm licitum erat anteà, absolvere pœnitentem, qui non prçmisit confessioni dolorem Sacramento necessarium, aut qui non affert formale propositum emendationis; sed solùm virtuale inclusum in detestatione peccati, vel qui accedit cum sola attritione nota tam sibi, quàm Confessario, atque ita in aliis similibus, ubi tribuendo singula singulis; defectus, siquis est, non se tenet ex parte conferentis; sed ex parte illius, qui Sacramentum accipit. Et sanè, quod de attritione cognita profertur, si articulum mortis excipias, receptissimum est, ac nominatim traditum ferè ab omnibus Doctoribus. Non est autem facilè cre-

credendum, communissimas, & receptissimas in praxi Ecclesiæ doctrinas in præsentiarum damnari. Eo vel maximè, quia, ut sarta omninò, tectaque servetur Pontificia condemnatio, & propositio, ut jacet, absque dubio scandalosa sit, & perniciosa in praxi, satis superque sunt alia motiva anteà adducta, quæ id demonstrant, quin propterea oporteat condemnationem ad hos casus extendere, vel imputare, quæ non dixit, Auctori propositionis damnatæ.

61 In fine quæris, an liceat in conficiendis Sacramentis uti opinione probabili de valore ipsorum, relicta tutiore? Est autem casus valde proprius Eucharistiæ, ubi re ipsa separantur *conficere*, *conferre*, & *suscipere*: nam ea, quæ in usu consistunt, conferuntur efficiendo, ac conferendo efficiuntur, & propterea sola rationis nostræ præscissione separari valent per ordinem ad officia separabilia ex suo genere, considerando eumdem hominem, modò quatenus est conferens, modò quatenus est conficiens. Ratio dubitandi est, quia thesis damnata solùm loquitur de his, quæ licent, aut non licent Sacramenta conferentibus, & de suscipientibus, aut conficientibus omninò silet; condemnatio autem illius ultra terminos ejus non extenditur; sed ad ipsam, sicut jacet, restringitur. Neque juridicum est, ut constitutio pœnalis, etiam lata in favorem animarum, ultra omne verborum proprietatem amplietur, quamvis eadem, aut fortior ratio militare videatur, præsertim non expressa in lege ipsa.

62 Quapropter censeo, ut ex vi decreti hoc non esse condemnatum, nec subjectum pœnis ejus, neque illicitum ex vi præcepti, quo injungitur, ne quis propositiones damnatas unquam ad praxim deducat. Aliunde verò id procuIdubio illicitum mihi apparet, cùm conferenti non licet, & pariter condemnari, atque prohiberi potuisse. Sed aliud est gestum esse, & aliud geri potuisse: aliud damnabile esse, & aliud esse damnatum.

CAPUT VII.

Num, stante hoc decreto, liceat uti opinione probabili circa jurisdictionem, & alia, quæ ad valorem Sacramenti ex dispositione Ecclesiæ requiruntur?

63 Videtur non licere; sed omninò ablatum esse usum cujusque opinionis merè probabilis, etiam in istis, nam se tenent ex parte ministrantis, & ex defectu illorum, si opinio sit falsa, continget, ut Sacramentum invalidè conferatur, sicut evenit, quoties, deserta tutiore, eligitur opinio probabilis circa ea, quæ ad valorem Sacramenti requisita sunt jure Divino. Quod verò possit Ecclesia ea supplere, & immutare, quæ unicè dependent ex institutione ipsius; secus verò illa, quæ requisita sunt, & instituta à Christo, nihil referre videtur; quia nil confert, quod supplere possit, nisi illud de facto suppleat. Non est autem, unde certò constet, Ecclesiam supplere defectum jurisdictionis, aut approbationis iis, qui probabiliter existimant, se habere illas, & propterea id totum semper intra terminos meræ probabilitatis relinquitur, & si hęc licent, Sacramentum ministrari poterit ex opinione probabili, tutiore deserta ad libitum.

64 Nihilominus non desunt, qui affirment ut omninò certum, in eo casu propter bonum publicum Ecclesiam conferre jurisdictionem Sacramenti absolventi pœnitentem ex opinione quacumque circa suam jurisdictionem, quæ sit re vera probabilis intrinsecè, vel extrinsecè. Quos inter Angelus Maria Verricelli re exactissimè discussa 1. *part. quæst. morali. tr.* 2. *quæst.* 25. *num.* 5. sic scribit: *Hoc dico esse moraliter certum, & oppositum esse improbabile, & falsum, quamvis summè displiceat improbabilem asserere opinionem, quam celeberrimi Scriptores defendunt; sed vi argumentorum opprimor*. Hæc ille, cui lubens subscribit Moya *in select.* 1. *part. tr.* 1. *q.* 6. *num.* 22. & Tamburinus *lib.* 5. *de Sacram. cap.* 5. *§.* 4. *à num.* 44. Ait insuper, rem esse *certissimam*, Castro Palao *tom.* 1. *disp.* 2. *de consc. punct.* 5. *num.* 9. *omninò certam*, Thomas Hurtado *tom.* 2. *variar. tr.* 12. *nu.* 2055. *certam* Dicastillo *tom.* 2. *de Sacram. disputat.* 10. *de Pœnit. nu.* 196. Machado *to.* 1.

in

in discur. pract. de probabili opinione art. 5. num 7. Franciscus de Lugo *lib. 1. de Sacram. cap. 1. num. 50. certam, aut fere certam*, Bossius *de consc. p. 1. tit. 1. à num. 384. practicè certam* Filliucius *tom. 1. tr. 7. num. 227.* Martinon *disp. 71. de Sacram. num. 51. tutissimam* extra articulum mortis Card. de Lugo *disp. 19. de Pœnit. num. 30. nulli periculo irritationis expositam* Diana *p. 2. tr. 15. resol. 29. & p. 8. tr. 1. resol 93. parvo, aut nulli*. Caspensis *tom. 1. cursus Theolog. disp. 3. de consc. num.* 28. Ut omittam alios, qui id ipsum tradunt tanquam absolutè verum, nedum ut probabile, vel probabilius, nempe Thomas Sanchez *lib. 3. de matrim. disp. 22. in fine*. Basilius *lib. 5. cap. 19. num.* 8. Lessius *lib. 1. de iust. & jur. cap. 29. num.* 68. Layman *in summa lib. 1. tr. 4. cap. 22. num. 9.* vers. *Dictum est*. Bonacina *tom. 1. disp. 5. de Sacram. q. 7. punct. 5. §. 4. num.* 4. Villalobos *tr. 1. diffic.* 13. *num.* 5. Serra *tom. 2. in 1. 2. q. 19 art. 6. dub.* 4.

65 Quæ si vera sunt, jam ea doctrina extra numerum opinionum probabilium reponetur, & ex ratihabitione actuali Ecclesiæ certitudinem, & securitatem acquirit, quas ex se sola non habet. Unde & valor Sacramenti ex usu illius in tuto collocabitur, & qui illam in praxi sequitur, hisce principiis instructus, contra decretum Pontificis nihil prorsus operabitur: neque enim deserit sententiam tutiorem pro probabili, aut certam pro incerta; sed pro tuta, certaque moraliter. Idipsum extendunt Sanchez, Bossius, Lessius, Bonacina, Dicastillo, Machado, Franciscus de Lugo, Villalobos, & multi alii ex nuper laudatis ad alios plerosque casus Ecclesiæ dispositioni subjectos, ut in ipsis supplere censeatur, quod deest valori, cùm probabili opinioni nititur, qui eos perficit, sicut id supplet, cùm adest error communis, & titulus coloratus. Ut si probabile sit, aliquem validè assistere contractui matrimonii, vel absolvere à censuris, aut peccatis, aut habere facultatem eligendi Confessorem, aut non esse revocatum privilegium, quo uti intendit, supplente scilicet Ecclesia defectum, si fortè subsit, ne tot acta irrita fiant cum maximo detrimento singulorum, ac utilitatis publicæ.

66 Probabilis visa fuit ista doctrina, sed non certa, uti opus erat, P. Suarez *disp. 26. de Pœnit. sect. 6. nu. 7.* & ideò *num.* 8. in Sacramento Pœnitentiæ ex alio capite securitatem promittit. Ait enim, illud certissimè, & indubitanter persici, quoties (ut plerumque accidit) proponuntur aliqua venialia, vel mortalia jam confessa cum mortalibus denuo commissis. Nam quoad illa omnino est certa jurisdictio directa cujuscumque Sacerdotis, nisi sit specialiter prohibitus, licèt quoad ista sit solùm probabilis. Id autem sufficit, ut sit certus Sacramenti valor, atque certa gratiæ infusio, qua omnia gravia peccata deleantur, saltem indirectè, sicut omnia proculdubio delerentur, casu quo mortalia forent inculpatè oblita, & ideò pœnitens sola venialia fateretur apud Sacerdotem simplicem. Quippe certa jurisdictio absolvendi directè ab aliquibus peccatis in confessione propositis est etiam certa potestas absolvendi, saltem indirectè, à quibuscumque aliis, quæ cum ipsis bona fide proponuntur. Bonam autem fidem præstat pœnitenti probabilis ignorantia obligationis quærendi alium Confessarium, sicut illam præbet inculpata oblivio. Neque tunc est ulla quæstio probabilis hinc, & inde de valore absolutionis; sed solùm de modo illius. Nam, si vera sit opinio circa suam jurisdictionem, quam Confessarius exequitur, pœnitens ab omnibus peccatis suis etiam mortalibus directè erit absolutus. Sin verò falsa, directè à venialibus, & indirectè ab aliis, ut in casu oblivionis contingebat, ubi major poterat videri difficultas. Quia ibi certum est deficere jurisdictionem directam quoad mortalia, cùm in nostro casu supponatur eam adesse probabiliter.

67 Suario concessit P. Thomas Sanchez *in summa lib. 2. cap. 13. num. 15.* vers. *At existimo*, sic scribens: *Omnes fatentur aliqua venialia simul cum mortalibus, ac proinde respectu venialium est omnino tuta, & certa absolutio simplicis Sacerdotis, & mortalia, deficiente jurisdictione ad illa, remittentur indirectè*. Caspensis *sup. num.* 30. vbi dicit, in hoc casu neque pœnitenti injuriam irrogari, nec Sacramentum exponi irritationis periculo. Joannes Sanchez *ea disp. 44. num. 24.* Coninc. *p. 2. de Sacram. disp. 8. num. 42. in fin.* Neque hunc modum defendendi respuunt plerique ex Doctoribus, qui anteà proposito insistunt, sed utrumque simul approbant, ut videre

licet apud P. Sanchez *in summa lib.1. cap.9. num.35.* Martinon. *disp.53. de Sacram. num. 14.* Dicastillo *num.216.* Layman, Franciscum de Lugo, Filliucium, & Villalobos, & alios, locis superiùs adductis.

68 Nihilominus non desunt alii, quibus neuter ex his modis appareat certus, aut tutus; sed, utrovis posito, Sacramentum adhuc remanere probabiliter expositum periculo nullitatis; atque adeò tam esse illicitum in istis uti opinione probabili, relicta tutiore, quàm in aliis, quæ immediatè pendent ex institutione Christi. Ita Salas *tom.1. in 1.2. tr.8. à n.99* & *à nu.285.* Oviedo *1.2. tr.5. controv.3. punct.4. nu.33.* Bresserus *lib.3. de consc. n.114.* Marchantius *in Tribun. Sacramentor. tom 1. tr.2. tit. 3. q.4.* quorum sententiam validis, ac nimis urgentibus fulciri rationibus, & in praxi non esse deserendam docuit tandem Diana *p.9. tr.7. resol.57. in fin.* Ratio capitalis est, quia illa extrinseca principia, unde valoris certitudo promittitur Sacramentis sic collatis, nec sunt certa, nec secura; sed probabilia duntaxat, & fortasse falsa. Nam quod primo loco dicitur, nempe operantibus ex opinione probabili certam jurisdictionem conferri, sicut confertur Parochis occultè excommunicatis, vel simoniacè adeptis beneficium, aliisque habentibus titulum Confessarii re ipsa invalidum, qui communi errore populi validus reputatur, ac sufficiens, certum non est, sed probabile, ut Suarius tradebat *suprà*.

69 Unde quamplurimi negant, Ecclesiam supplere in eo casu defectum jurisdictionis, & ex professo P. Bardi in Bullam *p.2. tr.5. cap.1. à n.185.* Joannes Sanchez *in select. disp.44. num.10.* Scildere *tr. 2. de consc. num.34.* & alii non pauci oppositum defendunt duntaxat tanquam probabile, vel probabilius, adeò ut Tamburinus dixerit *lib.4. de Sacram. cap.4. §.8. n.3.* (licèt minùs consequenter) Verricelli, cujus verba ex scripsimus *num.61.* nimis exaggeratè esse loquutum. Jam verò alter modus defendendi certum Sacramenti valorem, quem ex Suario produximus, suos etiam contradictores habet, & nominatim Palao *in dicto num.9.* & Verricelli *dicta quæst.25. n.8.* Et proculdubio usus illius non potest esse adeò frequens, sicut esse dicitur, quia esto frequenter in confessione mortalium exponantur aliqua venialia, sæpè accidit, ut de venialibus non adsit dolor sufficiens, nec propositum emendationis, & ideò ordinariè illi, qui venialia sola commiserunt, ad mortalia jam confessa, de quibus est certior dolor, in confessione recurrunt. In eo autem casu necessarius est omnino verus dolor, verumque propositum circa venialia, quia absque illo directè remitti nequeunt, & nisi ea directè remittantur, irremissa manebunt omnia alia, quæ ad remissionem ipsorum non nisi per accidens, & ex consequenti remittuntur.

CAPUT VIII.

Nostrum judicium.

70 In tanta sententiarum varietate primum dico, hac objectione non aliud probari, nisi ad summum, quòd hi ipsi, qui opinantur ejusmodi principia esse incerta, & Sacramentum adhuc esse probabiliter invalidum, non possint licitè illud ministrare ex probabili opinione circa suam jurisdictionem, cùm adsunt alii, qui sine eo periculo illud ministrare valeant. Tales tamen interim non prohibent, quominus alii Doctores utrumque, aut alterum ex eis pro certo habeant, prudenterque existiment, se juxta id in praxi agentes non sequi sententiam probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore; sed omnino certam, quamvis per alteram eidem valori aliquanto certiùs consulatur: nam certitudo non consistit in indivisibili; sed major, aut minor esse potest, & maximè in re morali. Idemque judicium efformare possunt ducti auctoritate istorum tam pœnitentes, quàm alii, qui ex propriis principiis rem ipsam non penetrant, neque suis momentis rem librare valent. Quare utrique meritò censebunt, se non acquiescere propositioni damnatæ, nec contraire præcepto Pontificio, deducendo illam ad praxim.

71 Rursum, in his casibus minister certus est, se non deserere tutiorem sibi possibilem; sed ex parte sua quàm potest tutissimè Sacramentum ministrare, licèt alii tutiùs ministrare possent, qui jurisdictionem ex se certam, & approbationem habent. Porrò thesis condemnata

in

in his terminis non loquitur; sed de eo, qui tutiorem modum conferendi Sacramentum sibi possibilem à consilio deserit, & pro libito substituit alium duntaxat probabilem. Proponitur enim ibi tanquam duo extrema electionis tutior opinio, & probabilis; electio autem non est impossibilium, neque ullus nisi valdè improprie dicitur relinquere viam, quam sequi non potuit; sed quam liberè noluit amplexari. Diximus suprà, & est communis omnium, Sacramentum licitè conferri posse ex opinione probabili, relicta tutiore, in casu necessitatis propriæ ipsius ministri, v. g. si illam deserat ex metu cadente in virum constantem, neque hic casus est inclusus in decreto Pontificis; sed relictus in statu, quo erat anteà. Ergo pariter relictus judicari debet casus impossibilitatis. Nam impossibilitas agendi juxta opinionem tutiorem penitus involuntariam reddit desertionem ejus, & quoad hunc effectum longè est potentior, quàm metus, qui non extinguit omnino; sed diminuit voluntarium.

72 Negandum prætereà est, non esse certum, quòd Ecclesia suppleat defectum jurisdictionis ministri in prædicto eventu. Tum quia tale supplementum maximè spectat ad utilitatem publicam, & commune bonum animarum, cui Ecclesia nunquam deest. Tum quia immemorialis consuetudo fert, ut Sacerdotes absolvant à peccatis, & censuris, cùm probabiliter judicant, se habere jurisdictionem: &, si paucos scrupulosos excipias, vix est ullus, qui in hoc casu non se accommodet favori, aut opinioni pœnitentis. Porrò consuetudo antiqua, & maximè immemorialis, vel vi sua jurisdictionem confert subjecto alioquin capaci, vel irrefragabiliter probat, illam fuisse anteà concessam. Et quidem de hac consuetudine securissimè attestantur P. Suarez *in dicta sect. 6. nu. 7.* & Card. de Lugo *ea disp. 19. nu. 31. & nu. 34.* contestanturque deinceps, ut alios prætermittam, Dicastillo, Palao, Verricelli, Tamburinus, Aversa. Neque ullus ejus initium, aut originem assignat, nam hominum memoriam trascendit, & procul dubio longè esset facilius protervire denegando consuetudinem, quàm, illa admissa, assignare initium ejus. Neque id posse fieri, ut sine culpa operentur, investigare debent, aut examinare justitiam causæ, unde consuetudo est orta, opportunè id adnotante circa impedimenta dirimentia matrimonium ex dispositione Ecclesiæ P. Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 4. num. 14. ante finem*, cum Valentia, Gabriele, & Cajetano, quamvis non obstaret, primùm incœpisse per confessiones invalidas defectu jurisdictionis ex Coninc *disput. 8. de Pœnit. num. 39.*

73 Sufficit autem constans attestatio tot Doctorum magnæ experientiæ, ac doctrinæ, & tam tempore, quàm loco distantium, ut consuetudo, seu stylus hujus Sacri Tribunalis (in quo & ipsi fuerunt Judices) legitimè probatus censeatur. Nam & alia facta solis duobus testibus, aut tribus omni exceptione majoribus plenè comprobari intelliguntur; atque pro interiori foro, ubi sola facti veritas inspicitur, & ad apices juris positivi non attenditur, vel unus interdum sufficit, præsertim cùm de alterius præjudicio non agitur. Videndus Suarez *lib. 7. de legib. cap. 11. n. 8.* ubi inter alia ait, probabilem Doctorum opinionem pro his sufficere, qui per semetipsos nesciunt consuetudinis modum trutinare, Sanchez *eo lib. 7. disp. 17. num. 8.* Granado *in 1. 2. controv. 7. tr. 3. p. 2. disp. 16. num. 12.* Salas *disp. 19. de legib. sect. 18.* Scildere *tr. 3. de consc. num. ultimo.* Diana *p. 6. tr. 5 resol. 28.*

74 Neque post decretum Innocentii promulgatum, & sæpius visum, ac lectum intercisa fuit hæc consuetudo, aut reputatus contrarius ipsi usus illius, ut vel ex his, quæ in Civitate amplissima, ubi hæc scribo contigerunt, deprehendetur satis clarè. Sunt namque in illa ex omnibus penè religiosis Ordinibus numerosæ familiæ confertæ viris sapientibus, & Theologiæ Magistris, ac studiis, & omnes ferè hisce annis, Confessariis Societatis nostræ exceptis, confessiones excipiebant absque approbatione Diœcesani (quem experiebantur sibi parum æquum) hac probabili opinioni innixi, quòd Regularis semel approbatus ab aliquo Ordinario, ubicumque est eligibilis virtute Bullæ Cruciatæ. Quare pœnitentes priùs interrogabant, num Bullam haberent, & eos, qui carebant illa, remittebant ad alios Confessarios. Factum non probo; sed narro; nec consulerem, ut in exemplum tra-

traheretur: nam ex alio capite facilè peccaminosum esse potuit in tanta publicitate, ac frequentia, & præsertim erga illos, qui nesciebant, qua de causa fieret illa interrogatio: esse enim poterant rationabiliter inviti, & nolle incedere, nisi via tutissima, etiam quoad jurisdictionem Confessarii. Certò tamen scio, in quadam familia magnæ doctrinæ, ac sanctitatis, ubi plus quàm quadraginta huic sacro ministerio vacabant, ad adventum novi Episcopi solos quinque esse repertos ab Ordinario loci anteà approbatos, & non nisi duos in alia satis numerosa, & fortè nullum in aliqua, quod ex licentiis, quas petierunt posteà, patentissimè constitit.

75 Viget itaque, & vigebat olim istiusmodi consuetudo introducta in favorem animarum cum scientia, & patientia Ecclesiæ, quæ illam ignorare nequit, cùm sit adeò antiqua, & frequens, & tot libris pervulgata, nec eam extirpat, quamvis facillimè posset, quod est manifestum signum, ut multi è se nostra observant, approbationis, ac consensus taciti. Puto autem, illam deservire solùm pro foro conscientiæ, ne tot Sacramenta irrita fiant in perniciem conscientiarum; nam pro foro externo necessaria non apparet talis concessio, & ne istæ perturbentur, sæpe usuvenit, ut facultas absolvendi ad ipsum non extendatur. Censeo insuper, eam non favere, nisi opinionibus certò probabilibus de jurisdictione Confessarii: nam illis, quarum probabilitas ambigua est, & hinc inde controvertitur, utrùm sint probabiles, vel improbabiles, neque Ecclesia vult favere, sed potiùs extirpare ipsarum usum, necessitate seclusa, neque eis unquam rationabilis prudentum, ac timoratorum consuetudo favet. Exemplum autem sumi potest ex ea, quæ docet, posse Parochum committere simplici Sacerdoti facultatem audiendi confessiones suorum subditorum: esto enim de jure probabilior visa fuerit, & tuta in praxi Petro de Ledesma, & Ludovico de S. Juan. adhuc tamen plusquam falsa, & improbabilis ab aliis censetur, ut legi potest apud Joannem Sanchez *dicta disp.* 48. *num.* 51.

76 In Sacramento etiam matrimonii similis contentio occurrit. Requiritur enim ad validitatem ejus ex dispositione Ecclesiæ assistentia proprii Parochi, & circa illam sæpe sæpius variæ opiniones feruntur utrimque probabiles, ex. g. an sufficiat assistere in Parochia aliena Parochum utriusque contrahentis, vel in Parochia sponsæ sponsi Parochum? Quæstionis ergo est, utrùm Ecclesia etiam suppleat in his casibus certitudinis defectum, certamque assistendi facultatem conferat, ne incertitudo opinionis in Sacramentum redundet, idque reddat probabiliter invalidum? Supplere affirmant Basilius, Martinon, Lessius, & alii ex relatis *num.* 61. & 62. licèt non explicent, an id procedat in utroque foro, vel solùm in foro animæ. Sed profectò consuetudine, quæ nobis præcipua fuit pro Sacramento Pœnitentiæ, pro matrimonio nequeunt adjuvari. Nam consuetudo non extenditur de Sacramento ad Sacramentum, vel de casu ad casum; sed intra suos terminos coerceri debet, ut privilegio illius validè utamur. Matrimonio autem consuetudo sua non assistit, nec de illa Auctores testantur; quinimmò sæpe videmus illud declarari clandestinum, & invalidum, permittique contrahentibus convolare ad alias nuptias, quamvis constet in judicio, Sacerdoti, qui illi interfuit, non defuisse suam opinionem probabilem.

77 Quamobrem prædicti Auctores aliis principiis utuntur ad suam assertionem confirmandam, & eo præcipuè, quòd acta agentis ex opinione probabili ob utilitatem publicam firmari debeant, quamvis opinio sit falsa, sicut firmantur pro foro etiam externo, dum intervenit communis error cum titulo colorato, juxta vulgarem doctrinam sumptam *ex l. Barbarius Philippus. 3. ff. de officio Prætor.* Attamen doctrina ista, pro qua strenuè pugnat Verricelli *in dicta q.* 25. *nu.* 9. non usque adeò certa apparet, ut valorem Sacramenti ponat omnino extra aleam. Primò, quia sæpè contingit, ut duo judices in eadem causa se competentes declarent, & uterque probabiliter, quin propterea Princeps, aut Ecclesia utrique conferat jurisdictionem certam, aut valorem certum eorum actis: nam alioqui, cùm ea sint inter se opposita, auctoritate sua redderet bellum certò justum ab utraque parte. Secundò, quia juxta plures id ipsum contingit Regi imponenti tributa, aut Episcopo excommunicanti, & cuivis Superiori præ-

præcipienti ex opinione probabili circa suã jurisdictionem, vel circa extensionem ejus: neque enim aliunde suppletur certitudo, quæ ipsi deerat; sed adhuc subditis reluctari licet ob opinionem contrariam præsertim probabiliorem, estò ille sit in possessione officii, ut multis contendit Scildere *tractat.2. de consc. à num.54.* cum Vasquez, Palao, Lessio, & aliis. Qui verò illis id licere negant, non ducuntur eo principio; sed alio longè diverso, scilicet quia jus Superioris digniùs est, atque potentiùs, & ideò in eo eventu prævalere debet contra subditorum libertatem. Videndus P. Suarez *lib.5. de legib. cap.18. nu.20.* & *disp.4. de censuris. sect.6. num.6. & 7.*

78 Tertiò, nam quoad hunc effectum est valde aperta disparitas inter errorem communem, & opinionem probabilem. Quippe errori de alicujus potestate non favent leges, & jura, cùm unius est, aut paucorum; neque item, cùm est vincibilis, aut multis nota ejus falsitas; sed solùm, cùm est communis, ac præsertim circa factum, invincibilis, & adeò incognitus, seu larvatus specie veritatis, ut pro veritate certa absque prudenti formidine apud doctos, & indoctos habeatur. Talis profectò erat error circa Barbarii Præturam, de quo textus præallegatus, & talis esse non potest, quem fert opinio probabilis. Barbarius enim officium Prætoris, ac designationem, seu titulum Romæ est adeptus, apparenter quidem validum; sed invalidum re vera, quia erat servus fugitivus, & ideò ad Præturam inhabilis. Ceterùm quia istiusmodi inhabilitas latebat populum, neque ullum suppetebat indicium de ea inquirendi, aut dubitandi, omnes pro comperto habebant, eum esse verum Prætorem, & de valore tituli, aut actorum ejus nil omninò formidabant. Nemo enim poterat, tametsi doctissimus (deficientibus indiciis) aut errorem suum corrigere, aut superare ignorantiam. Nam ea, quæ in facto consistunt, quoties est omninò occultum, peræquè doctos, ac indoctos fallunt.

79 De hoc ergo Ulpianus cum Pomponio in textu illo respondit, *humanius esse*, ut nihil eorum, quæ decrevit, aut edixit, reprobetur propter utilitatem eorum, qui apud eum egerunt, quamdiù ejus servitus latuit. Idque vim legis obtinuit, postquam Ulpiani sententia inserta est juri Romano. At verò quod illum ipsum universim extendatur ad alia omnia, quæ geruntur ex opinione probabili, nec lege, nec jure constat, nec recepta consuetudine; sed intra terminos congruentiæ manet. Neque enim ex sola rei natura existimari potest debitum humanitati, aut utilitati publicæ, cùm sibi imputare debeat, quisquis viam tutiorem sibi possibilem deserit, quòd periculosam elegerit, nec meretur, ut auctoritate Superiorum tuta ei fiat, cujus periculum amat. Quare neque id docet, docuissetve Consultus ob rationis paritatem, si apud populum tunc esset probabilis, ac prudens opinio de inhabilitate Barbarii, & alius Prætor occurreret, qui posset securè, ac certò justitiam administrare. De quo accuratè Scildere *eo tr.2. num.38.*

80 Nam probabilis opinio, si falsa est, solùm est error eorum, qui illam consectantur; non verò communis omnium: cùm sæpè habeat plures, gravesque adversarios: sæpè singularis sit, aut paucorum: sæpè ad populi notitiam non perveniat: sæpè in facto non consistat; sed in jure, cujus error, adhibita congruenti diligentia, haud infrequenter superari valet. Neque illa causare potest eum errorem, qui apud populum communiter pro certa veritate habeatur, sicuti opus erat, ut prædictæ legis favor ipsi subsidium afferret. Nam sicut veritas, ita etiam falsitas cujuslibet opinionis incerta est, non solùm apud illos, qui ipsam sequuntur ut veram, sed cum formidine, ne fortè decipiantur; verùm etiam apud alios, qui reputant esse falsam: nam & hi prudenter timent, ne fortè sit vera, & apud omnes tam veritas, quàm falsitas est planè incerta. In casu autem illius legis error populi apud ipsum pro certa, & inconcussa veritate apud doctos, & indoctos communiter habebatur absque formidine oppositi, cujus nulla, vel levis probabilitas extabat, nec erat, qui illos dedocere posset, cùm inhabilitas Barbarii occulta esset: unde & omnes in utroque foro ejus mandatis obedire tenebantur, & illius sententiis stare, ac si essent Prætoris veri. Pro certa ergo veritate invincibiliter error iste tenebatur; probabilis autem opinionis falsitas invincibiliter nequit haberi pro certa, atque ideò ei non applicatur vel casus legis, vel textus.

81 Hinc non sine fœnore iterùm ad Sacramentum Pœnitentiæ regredimur examinaturi modum illum peculiarem defendendi ejus valorem, qui *suprà num. 66.* ex Suario proponebatur. Difficultatis autem cardo in eo versatur, quia, sublata illius principii certitudine, quod ipse tanquam certum supponit, nempè Sacerdotes simplices nulla censura impeditos posse validè absolvere à venialibus, cœtera, quæ illi inædificat, sua sponte cadunt. Porrò id esse certum inficiantur Salas, & alii appellati *num. 67.* & talem facultatem eis competere absolutè negant Philippus Faber *disput. 25. de Pœnit. à num. 72.* Bordonus *tom. 1. variar. resolut. 36. quæst. 20.* Ludovicus à Cruce *in Bullam Cruciat. disput. 1. cap. 2. dub. 5. num. 13.* Bexa *p. 3. casu 37.* quorum sententiam ex novioribus probabilem putat Thomas Hurtado *tom. 2. variar. tract. 12. num. 2076.* Accedit & ratio. Quia hujusmodi facultas non competit Sacerdotibus simplicibus (his scilicet, qui non sunt approbati ab Episcopo, neque à Superiore deputati) jure Divino, & ex vi suæ ordinationis, cùm ab Ecclesia passim auferatur, & communiter defenditur contra Paludanum, Capreolum, Ledesma, Sotum, Vasquez, & nonnullos alios, quos strenuè oppugnat Diana *part. 8. tract. 1. resolut. 55.* Sed neque jure Ecclesiastico scripto: deest enim textus, qui id probet, nec illum reperit diligentissimus Auctor Martinus Navarro, ut attestatur ipse *in cap. Placuit. de Pœnit. distinct. 6. num. 22.* Nec demum consuetudine, nam illam negat Bordonus *in dicta quæst. 20. nu. 57.* cum Fabro, & aliis proximè laudatis: & si qua olim fuit, jam revocata esset in Concilio Tridentino *sess. 23. de reformat. cap. 15.* ubi approbatio Ordinarii indistinctè, & universim requiritur ad sæcularium confessiones excipiendas, omnisque contraria consuetudo, etiam immemorialis, revocatur.

82 Cœterùm, his non obstantibus, principium illud, ab aliis longè plur ibus anteà laudatis, & communissimè apud omnes scriptores pro certa veritate habetur, & communi praxi, ac sensu Ecclesiæ solidari traditur. Quòd si is error est, supinus certè, crassus, aut vincibilis esse non poterit, cùm neque Ecclesia id ostendat, neque in toto populo inveniatur, qui possit hos Auctores dedocere, aut eorum deceptionem propalare. Si qui enim essent, hi maximè, qui id non esse certum opinantur. Atqui opinionem illorum non esse certò probabilem, sed potiùs improbabilem, iisdem ipsis fundamentis ostenditur, quibus certitudo opposità à reliquis comprobatur. Unde sic pro valida ejus praxi argumentari licebit. Vel verum dicunt, vel errant hi, qui docent, Sacerdotem simplicem habere certam, ac securam potestatem absolvendi validè à venialibus, neque enim inter hæc duo extrema medium inveniri valet. Si verum dicunt, Sacramentum sic confectum erit proculdubio validum. Si falsum, etiam valebit propter errorem communem invincibilem, ac justum de illius certa veritate. Ergo valor Sacramenti certò, planèque subsistet, sive hoc, sive illud dicatur.

83 Nec deerit titulus, si datur error, cùm, omnibus inspectis, non desit publica, & communis causa existimandi, id esse certum, sive ea sit consuetudo, sive Sacerdotium, sive utrumque. Nam causa, & titulus in jure idem denotare solent, ut multis exornat Osea *de cessione jurium tit. 1. q. 4. à num. 2.* Quocirca in casu legis præcitatæ designatio Barbarii in Prætorem, quæ ei erat pro titulo, non ideò reddebat valida gesta ipsius, quia in se valida esset: erat enim planè invalida propter inhabilitatem subjecti; sed quia populo præbebat justam causam errandi circa Præturam illius, & ad eum effectum necessaria erat: nam designatione deficiente, non daretur ei usus officii, neque pro Prætore admitteretur, sicut non admittebantur alii. Idem autem juris esset, si justo, ac communi errore ipse, aut alius quivis crederetur certò designatus, quamvis nulla, aut ficta foret ejus designatio: nam publica necessitas, aut utilitas idem pari jure postulabat. Titulus autem coloratus vel non requiritur, cùm absque illo datur justus, ac communis error populi, vel in eo casu specialiter requirebatur, ut suppleret defectum possessionis, quia servus non est possidendi capax *ex textu in l. Quod servus. 24. l. Possessio. 49. ff. de adquiren. possess.*

84 Est autem longè præstantior in hoc puncto causa Sacerdotum simplicium, quàm

quàm erat causa Barbarii. Illi enim suum defectum non agnoscunt; sed eadem bona fide errare possunt circa suam jurisdictionem, qua errant cœteri de populo, cùm habeant eadem motiva reputandi illam pro certa veritate; Barbarius verò neque bona, neque mala fide erravit, cùm certò sciret, se esse servum, & incapacem Praturæ tam in possessione, quàm in proprietate. Quapropter ille peccabat usurpatione judicii, quoties se ingerebat causis; & administrationem justitiæ contra Reipublicæ, aut Principis voluntatem usurpabat. Pariterque peccat modò, si ultro excipiat confessiones, qui habetur pro vero Parocho, cùm verè talis non sit, idque ipse agnoscit, v. g. quia per simoniam occultam titulum beneficii comparavit. Neque ei prodest, quòd sua gesta, & absolutiones datæ populo ignoranti defectum validæ sint, supplente jure Ecclesiastico in singulos actus jurisdictionem, quæ ei deest. Quia id non conceditur in gratiam ejus, neque indulgetur, ut sit ipsi occasio usurpandi jurisdictionem, qua caret habitualiter; sed in eorum gratiam, qui invincibiliter errant, & favore communis utilitatis. Ita Coninc *disp. 8. de Pœnit. num.* 22. Dicastillo *disp.* 10. *num.* 187. Scildere *dicto tr.* 2. *nu.* 51. Sumiturque exemplum valde simile ex his, quæ excommunicatis toleratis eveniunt: peccant enim, si ultroneè se ingerant communicationi fidelium, quamvis fidelibus ipsis sit ab Ecclesia concessum cum illis communicare.

CAPUT IX.

Concluditur, non omnia, quæ in hoc genere putari possunt illicita, esse probibita, aut damnata vi Pontificii decreti.

85 IN fine diligenter observandum moneo, quod ex hucusque dictis planè sequitur, ad satisfaciendum præcepto Pontificio non esse necessarium abstinere ab usu opinionis probabilis de valore Sacramenti, aut sequi tutiorem semper, & in omni casu, in quo thesis condemnata licitum esse affirmabat sequi probabilem, atque tutiorem deserere. Nam alioqui, quia illa proculdubio comprehendebat inter licitos casum necessitatis, ac metus, dicendum foret, etiam in his casibus tutioris desertionem damnari, & tanquam perniciosam prohiberi. Et ratio à priori est, quia damnationi, ac præcepto non docendi, aut practicandi aliquam doctrinam, ut jacet, satis est eam improbare, & ejus contradictoriam tueri. Tuetur autem illam in præsenti, quisquis asserit esse aliquando certò illicitum, ac perniciosum, quod propositio damnata licitum semper, ac salutare tradebat. Ex. g. si id fiat, suscipiente rationabiliter invito, aut contra consuetudinem Ecclesiæ, nec juridicum est precepta, vel censuras Ecclesiasticas, aut damnationes morales ultra suos terminos, ac proprietatem extendere.

86 Quocirca sicut soli conferentes, non verò qui dumtaxat conficiunt, aut suscipiunt Sacramenta, huic damnationi, ac ejus pœnis, aut præceptis subjacent, licèt aliàs malè judicent, & illicitè operentur, ut tradebam *suprà num.* 55. & 60. ita pariter ex conficientibus ii soli eisdem obnoxii debent reputari, qui aliquid docent, aut agunt, cum quo componi non valet condemnationis Pontificiæ sancta veritas. Qui verò tradunt, aut sequuntur in praxi opinionem aliquam communem de valore Sacramenti, & non inusitatam in Ecclesia, sed sæpiùs deductam ad praxim, sive alio titulo peccent, sive non peccent (quod utique Theologorum discussioni relinquitur) contra decretum istud non delinquent, dum propositionis damnatæ contradictoriam defenderint: ut siquis simplex Sacerdos, præsente proprio, pœnitentem absolverit in mortis articulo, aut approbatus, sed non habens facultatem absolvendi à reservatis, coram eam habente, & ita in aliis, quorum usu sarta, tectaque servatur Pontificiæ damnationis veritas. Videndus Giballinus *dicto confect.* 4. *num.* 8. & *toto confect.* 5. *fol. mibi* 330.

DIS-

DISSERTATIO II.

DE OPINIONE JUDICIS.

Versatur hæc dissertatio circa propositionem secundam, cujus formalia verba sic se habent: ***Probabiliter existimo judicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem.***

CAPUT PRIMUM.

Status quæstionis ante decretum Innocentii.

1 Doctrina ista litteraliter habetur apud Bonacina *to. 2. disput. 2. de peccat. quæst. 4. punct. 9. num. 13.* intermixta in sui favorem allegatione Aragonii, Salonii, ac aliorum, quos putat ab ipsa stare. Et quidem, si probabile esse vellent, semper licere judicibus eligere inter probabiles opinionem, quam maluerint, ac minùs verosimilia in judicando sectari, jure optimo improbari debuit ea doctrina, tanquam nova, & nimis laxa. Saltem enim secernere oportebat quæstiones juris, & quæstiones facti, opiniones peculiares à communibus, favorabilia ab odiosis, civilia à criminalibus, reum ab actore, possidentem ab eo, qui non possidet, & alia pleraque deinceps insinuanda, circa quæ proclivè esset periculosè offendere, atque perniciosè errare, dum pro generali regula indistinctè traditur, quod passim obvias, ac certas exceptiones apud omnes patitur, & neque semper, neque ut plurimùm, servatis juris, ac justitiæ regulis, deduci potest ad praxim.

2 Atque in primis iidem ipsi Auctores, quos Martinus Bonacina appellat, dum judici concedere videntur licitam facultatem pronunciandi suam sententiam juxta opinionem minùs probabilem, de illa præcisè loquuntur, quæ minùs probabilis est ex parte juris, quia videlicet in controversiam vocatur sensus alicujus legis, vel an hunc, aut illum casum comprehendat, & oppositum expressè affirmant, quoties minor probabilitas se tenet ex parte facti. Tunc enim certo certiùs apparet, illi tanquam digniori adjudicandam esse v. g. hæreditatem, qui per instrumenta, aut testes efficaciùs, aut validiùs probat, se habere qualitates requisitas ad illam obtinendam. *Nec est* (inquit Aragon *2. 2. q. 63. artic. 4. vers. Ad tertium.*) *aliqua opinio probabilis, quæ dicat, licitum esse contra hujusmodi hominem sententiam proferre.*

3 Quare nullatenus audiendi sunt Mag. Serra *2. 2. q. 67. art. 3. dub. 2. vers. Dicendum est septimò*, & Leander à Murcia *lib. 1. disquis. moral. resol. 17. num. 8.* qui nulla nova ratione, vel auctoritate ducti receptissimam istam traditionem oppugnarunt, cujus oppositam cum Aragon *ubi sup.* improbabilem ducit P. Tamburinus *lib. 1. in Decalog. cap. 3. § 4. nu. 3. in fin.* P Baldellus *tom. 1. Theol. mor. lib. 4. disp. 15. nu. 8.* Et meritò: tum quia *in l Ob carmen. §. fin. ff. de testibus*, judici injungitur, ut in facto controverso *motum animi sui confirmet ex argumentis, & testimoniis*, non quibuslibet, *sed quæ rei aptiora, & vero proximiora esse compererit*, sive ex illis, quibus *potiùs lux veritatis assistit*, ut traditur *in cap. In nostra. 32. de testibus*: tum quia nequit judex tanquam justitiæ administer jus suum tribuere unicuique, nisi illi causam adjudicet, cui jus prælationis competit. Porrò hoc jus, cœteris paribus, ei soli competit, quem merita causæ præferunt, & sua majori dignitate efficiunt favorabili sententia digniorem. Unde si competitori minùs digno postponatur, jus suum illi non tribuitur, & leges justitiæ violantur iniqua distributione. Nam justitia distributiva non sustinet in concursu oppositorum, ut minùs dignus digniori anteponatur; sed merita causæ examinat, illaque in bilance appendit, ut illis, quę præponderare viderit, judicium suum, suffragiumque accommodet. Et alioqui judex non se gereret tanquam merus distributor rei non suæ loco justitiæ; sed tanquam dominus liberè de alienis juribus, ac rebus disponeret.

4 Quòd

4 Quòd si probabile non est, licere judici in sola quæstione facti, unde jus pendet, sententiam probabilem deserere, & rem illi adjudicare pro libito, cui minùs probabilis assistit, idem à fortiori erit dicendum, dum controversia est juris, ac facti; & uni ex collitigantibus favet ex utroque capite major probabilitas; alteri verò utraque deficit. Quare in hoc casu *certum* absque dubio est, non licere judici à probabiliore recedere, & pro minùs probabili sententiam pronunciare, ut rectè animadvertit Palao *tom.1. disputat. 2. punct.12. num.2.* & ex mente omnium Doctorum relatis pluribus Angelus Bossius *de consc.p.1.tit.1.num.475.* & Giballinus *lib.6. de negotiat.cap.1. artic.3. num.8.* Dicastillo *lib.2.de just.tr.2.disp.5.num.275.*

5 Idipsumque in criminalibus adhuc evidentiùs cernitur. Quia improbabile est, licere judici in quæstione facti, ex.g. furti commissi, aut non commissi, declarare reum fuisse furem, eumque ad pœnam ordinariam furti condemnare ob indicia minùs probabilia accusatoris, cùm ille validioribus argumentis contrarias sibi criminationes elidit. Videatur textus expressus *in l. Sciant cuncti. 25. C. de probat.* unde manifestè elicitur, longè deteriorem esse in hoc eventu causam affirmantis, quàm negantis; immò etiam in eventu paris probabilitatis, aut etiam majoris, ut plerique docent. Nam ab affirmante clariores luce probationes exiguntur, ut reus negans absolutè criminosus declaretur, & ordinariæ pœna ei imponatur, licèt tractari, atque puniri possit, ut suspectus de eodem crimine. Quòd si, supposita furti veritate, adhuc in jure probabiliùs esset pœnam mortis v. g. illi non correspondere; sed aliam mitiorem: qua, rogo, justitia ad illam subeundam cogeretur, cùm verosimilius est, & furtum non fuisse commissum, & casu quo esset commissum, non severiore illa pœna, sed mitiore alia esse mulctandum? Probabile utique non est, in casu æqualis probabilitatis, sive ex parte juris, sive ex parte criminis, licere judici, quam maluerit, opinionem sequi, & benigniore relicta, rigidiorem affectari, ut meritò tradit tanquam sibi indubitatum contra Bonacinam Bossius *suprà num.500.* Ergo id longè minùs poterit, quotiescumque major probabilitas, & juris, & innocentiæ, causam accusati promovet.

6 Indidem apertè patet, saltem fuisse restringendam prænjactæ propositionis doctrinam ad quæstiones soliùs juris, ne sine exceptione, ut jacet, offendiculum præberet judicibus, & occasionem deducendi ipsam ad praxim, etiam in quæstione facti, aut juris, & facti simul. Agendo autem de iis quæstionibus, quæ versantur immediatè circa intelligentiam juris opinabilis, ac controversi, negari nequit, plures, magnosque Theologos ab ea stetisse. Quia ultra Bonacina, apud quem, ut jam notavi, litteraliter habetur, eadem ipsa reperitur apud Illustrissimum Mag. Tapia Hispalensem Archiepiscopum, & Primarium Complutensem *in Catena moral. t. 1. q.8.art.17.num.7.* Ibi: *Inter opiniones autem inæquales probabile est, quòd judex potest eligere minùs probabilem:* id ipsumque semel, & iterùm tradit Diana *p.2.tr.13.resolut.3. & p.11.tr.2.resol.60.* vers. *Sed hic obiter.* Ex his etiam, qui contrariam tanquam probabiliorem sequuntur, in transcursu dicunt hanc esse probabilem P. Sanchez *in summa lib.1. cap. 9. num. 47.* Filliucius *tr. 21. cap.4. num. 146.* & Angelus Bossius *dicto tit.1. §.27. num.484. fin.* Aragon verò *ubi suprà*, non jam utcumque probabilem, sed *longè probabiliorem* eam reputat. Diana autem *satis probabilem p. 9. tr.8. resolut. 62.* vers. *Sed quia.* Ledesma itidem *in summa.p.2. tr.8. cap.22. diffic.2.post concl.11 fol. mihi 729.* ait, *esse magis probabilem, quam pluriumque Doctorum, particulariter discipulorum D. Thomæ.*

7 Quos inter eandem licentiam, facultatemque eligendi pro libito minùs probabiles interpretationes legum tribuunt absolutè judicibus Bartholomæus de Medina *1.2. quæst.19 artic.6. concl.2.* Gregorius Martinez *ibidem tom.1. part.2. dub.6. concl.2.* Villar *tract. poster. de consc. 4.p. §.8. fol. mihi 785.* Texeda *tom.1. controv. lib. 1. tract.2. controv.7. n.7.* Serra *2.2. q.67. art. 3. dub.2.* Joannes à S.Thoma *tom.1. in 1.2. disp. 12. art.6.* vers. *Secunda verò pars.* Joannes Martinez de Prado *in 1.2. tom.1. quæst.29. artic.6. dub.6. conc.2.* Barnabas Gallego *tr. de consc. dub.9. de consc. probab.* Cornejo *tom.1. in 1.2. tract.8. num. 118.* Mendo *in statera benign. opin. dissert. 13. quæst. 15. à num.213.* Gaspar Hurtado *disp.4. de actibus* hum.

*bum.diffic.*21. Thomas Hurtado 1.*p.resolut. moral.tr.*3.*cap.*6.*n.*314. Verricelli *to.*1.*sing. opin.tr.*2.*q.*15. apud quem videri possunt plures alii, & apud Dianam, & Bossium, qui recognoscendi sunt, ut certa fide allegentur, quia ex eis non pauci in contextu varias limitationes admiscent, quibus doctrina ista mitigatur, ut de aliquibus expendam *num.*11.*cum sequentibus*.

8 Contrariam regulam ut absolutè veram, tenendamque in praxi multi tradunt, & alii ut probabiliorem; alii verò tanquam adeò certam, ut aliam improbabilem duxerint, etiam ante Innocentii prohibitionem. A primis stant post nobiles Thomistas Dominicum Soto, & Bañez, Suarez *disp.*13.*de charit.sect.*6.*num.*2. ibi: *Ut verum existimo, in sententiis ferendis sequenda est semper probabilior pars*. Valentia 2.2.*disput.*5.*q.*7.*punct.*4.*dub.*3.*conc.*2. & 3. Granado 1.2.*tr.*12.*disput.*4.*num.*39. Coninc *tom.*2.*de Sacram.disput.* 34.*à n.*91. Lugo *disput.*37. *de just. & jur. à num.* 116. Giballinus *loco cit. à num.* 11. Theophilus Raynaudus *tom.* 14. *tractat. de bonore judicis, punct.*4.§.2. Tannerus 2.2.*disput.*4.*q.*4.*num.*128. Becanus *p.*2.*tr.*1.*cap.*4.*q.*9.*num.*14. Malderus 1.2.*disp.*86.*concl.*9. Hyacinthus Donatus *in praxi regular.to.*3.*tr.*12.*q.*36. ut omittam alios plures. Ex iis verò, qui eamdem regulam ut probabiliorem sectantur, paulò anteà appellavi P.Sanchez, Filliucium, & Angelum Bossium, & modò adiicio Baldellum *tom.*1.*Theologiæ moral.lib.*4.*disput.*15. *num.*21. ubi idipsum tanquam *probabilissimum* tradit.

9 Supersunt illi, qui improbabile censuerunt pro arbitrio licere judici eligere opinionem, quam maluerit, in quæstione solius juris, quamvis sit minus probabilis. Hi autem, etiam ante decretum Innocentii, neque ignobiles erant, neque pauci: nempè P. Lessius *in prælect. posthum.ad* 1.2. *S. Thomæ q.*19.*dub.*7. *num.* 49. *Et si enim*, inquit, *hujus jus sit probabile; non est tamen probabilis opinio, judicem posse illi rem adjudicare, quando jus alterius est probabilius*. P. Henriquez *in clauf. Pontificia, cap.*18.*num.*4. ubi id appellat *perniciosum in praxi*. Mag. Antonius Perez Benedictinus *in laurea Salmant. certam.* 10. *scholast.n.*73. P. Antonius Perez valdè strenuè *tr.*1.*de just. & jure, cap.*4. *n.*80. P. Esparça *de usu licito opin.probab.p.*2.*ar.*124. *fine*. P. Layman *in summa lib.*1.*tract.* 1.*cap.*5. *n.*16. monens insuper *cavendum esse* ab opinione contraria. P. Bardi *de consc.discep.*4. *cap.*17.*num.*10. P. Moya *in select.tom.*1.*tr.*1. *q.*7.*num.*13. Celladei *de recta doctrin. morum, p.*1.*lib.*1.*q.*15.§.2. P. Terillus *de consc. probab.q.*24 *à num.*38. *& de regula morum, p.*1.*q.*20.*n.*5. Caramuel *in Dialexi num.* 160. *ante fin.* Castilento etiam *in Poliantbea Seraphica*, verb. *Consiliarii, diffic.* 1. licèt oppositam reputet speculativè probabilem, valde dubitat, num in die extremi judicii veluti practicè tuta admittenda sit à Deo judice integerrimo, & aliorum exemplari. Ac denique P. Thomas Tamburinus *in Decalog. lib.*1.*cap.*3.§.4.*num.*9. & P. Bresserus *lib.*3.*de consc.num.*145. *fin.* ad summum ei deferunt probabilitatem extrinsecam ob auctoritatem Doctorum eam tuentium; non verò ob principia intrinseca, aut rationes ex naturis rerum, vel etiam jure desumptas.

10 Attamen, si hucusque dicta adinvicem conferantur, evidentissimum fiet, illam etiam ab auctoritate extrinseca non fuisse certò probabilem: semper enim ejus veritas, ac probabilitas suos contradictores habuit, non parvi nominis, nec modicę auctoritatis. Et cùm ii plures rationes, novaque argumenta adauxerint, pręsertim P. Bresserus, P. Antonius Perez, & P. Terillus pro illius improbabilitate statuenda, nullus hucusque tentavit eis occurrere, vel ipsam ab ejusmodi nota vindicare. Quocirca, cùm nunquam fuerit indubitanter probabilis, sed probabilis ad summum probabiliter, & probabiliùs falsa, ac improbabilis, decursu temporis suam qualem qualem probabilitatem amiserat, & post Innocentii XI. prudentissimam sanctionem jam non potest ad eam regredi.

11 Et profectò ne esset planè, ac manifestè improbabilis, multiplici distinctione, atque limitatione indigebat: quia certissimum est, in multis casibus praxi illius locum non esse, v.g. ad judicandum contra validitatem matrimonii jam contracti, vel contra aliam causam in favorem causę odiosę. Quapropter Bonacina, qui pręrdictam regulam generaliter tradidisse videbatur *in dicto num.* 13. posteà *num.* 14. postulavit, ut cœtera paria sint: & jure optimo, quia ejusmodi condimento plures absurditates declinantur, quę necessa-

cessariò sequuntur ex eadem regula generalius accepta. Et quamvis illud solum in præsenti non sufficiat, saltem subaudiri debuit: ita enim fit, quoties agitur de permittendo in praxi tanquam licitum usum alicujus speculativæ opinionis minùs tutæ, minùsque probabilis, ut sapienter admonebat, & optimis exemplis confirmabat P. Suarez *lib.* 5. *de legibus cap.* 18. *num.* 20. Alii quoque ex his Doctoribus, qui pro contraria sententia allegabantur, non docuere illam, ut jacet in decreto prohibitivo Innocentii; sed variis modificationibus additis, quarum prætermissio magnum offendiculum præbebat judicaturis, & non modicam offensam illis, quibus indistinctè imputabatur contra id, quod ipsi docuerant.

12 Atque in primis Aragon *loco præcitato* non concedit judicibus licitam facultatem judicandi secundùm minùs probabilem contra probabiliorem *usu, ac consuetudine* receptam: neque contra communem Thomas Hurtado *num.* 317. & Verricelli *tota q.* 16. neque contra certò probabiliorem, seu probabiliorem tam ipsi judicanti, quàm reliquis, P. Salas *sup. n.* 120. P. Palao 1. *p. tract.* 1. *disp.* 2. *punct.* 10 *num.* 7. *&* 8. P. Escobar *tom.* 1. *Theolog. moral. lib.* 2. *num.* 80. & Verricelli in hæc scribens *ea q.* 16. *num.* 6. *Ut rectè docet* Castro Palao, *&* Salas (præcitata loca appellat) *si constaret, quæ opinio esset certò probabilior, utique pro ea esset judicandum*: atque in idem recidit P. Dicastillo *lib.* 2. *de just. & jure, tr.* 2. *disput.* 5. *num.* 283. dum postulat ad ejus doctrinæ praxim, ut ea opinio, quæ minùs probabilis videtur judicanti, *aliis doctis, ac fortè Doctoribus, & pluribus vera appareat.* Quocirca cum his Auctoribus potiùs controversia est de licita facultate judicandi contra propriam opinionem juxta illam, quæ probabilior est judicio aliorum, quibus judex meritò deferre possit, quàm de licita facultate deferendi opinionem certò probabiliorem, aut se se accommodandi illi, quæ tam proprio judicio, quàm alieno, minùs verosimilis apparet.

13 Demum Salon. 2. 2. *q.* 63. *art.* 4. *colum.* 1084. *ac deinceps*, subscribente Sayro, ac Nicolao Garcia cum Diana *p.* 9. *tractat.* 8. *resolut.* 42. vers. *Sed contra*, ut in quæstione juris liceat judicanti probabiliora deferere, postulat, ut ipse judex existimet minùs probabilem non esse falsam, sed veram. Unde sola probabilis opinio credita vera privilegium istud apud ipsos obtinet, quod in rigore non est minùs probabilem, ut sic præcisè, probabiliori anteponere; sed probabiliori veritatem. Neque id est licitè posse judicari contra probabiliorem utcumque; sed solùm contra illam probabiliorem, quæ ab ipso judice falsa existimatur: æquipollentia enim sunt, illam falsam reputare, & judicare absolutè ejus contradictoriam esse veram.

CAPUT II.

Status quæstionis post decretum Innocentii.

14 Asserendum est omninò præjactam propositionem, ut jacet, meritò proscriptam fuisse. Jacet enim sine ulla limitatione, aut distinctione quæstionum, atque causarum, & sub ea generalitate nunquam fuit probabile, semper licere judicibus minùs probabilia sectari, & judicare pro amico, maximè in quæstione soliùs facti, aut juris, & facti simul. Unde, quia potissimè contentio vertebatur in quæstione soliùs juris, asserentibus non paucis jam anteà recensitis probabile, vel etiam probabiliùs, aut verum absolutè, quòd judicibus liceret ferre sententiam secundùm opinionem juris minùs probabilem, propterea adiicio, id ut minimùm ita fuisse temperandum, si defendendum erat probabiliter, ut solummodò permitteretur, casu quo minùs probabilis non esset contra probabiliorem forensi usu, ac consuetudine in praxi receptam, neque contra communem Doctorum aliter interpretantium, atque in judicando, & consulendo intelligentium legem illam, de cujus verò sensu dubitatur.

15 Atque inter alios ita exponunt mentem suam Aragon, Thomas Hurtado, & Angelus Maria Verricelli locis paulò anteà appellatis, quorum ultimus sic loquitur *ea q.* 16. *num.* 2. *Ex Theologis, duobus, vel tribus exceptis (qui inadvertenter loquuntur confundentes probabiliorem cum communi) nullus est, qui doceat, non peccare judicem non judicantem secundùm communem.* Hæc ille, subscribente P. Moya *in select.* 1. *part. tr.* 1. *q.* 7. *num.* 13. suffragantibusque Jurisperitis omnibus, ex-

excepto Zasio, qui sibi contrarius est, quorum plerosque refert ibi Verricelli, & multò plures Antonius Maria Coratius *in tr. de commun. opin. lib.2. tit.8. num.16.* dicens, *non esse dubitandum, quin hæc sit receptissima, & verissima opinio*, addensque *nu.* 17. in foro etiam conscientiæ esse servandam. Quod etiam animadvertit cum Sylvestro, Angelo, Tabiena, Farinacio, Valero, & aliis Angelus Bossius *suprà num.*488. & Donatus *ea q.36.num.6. & 17.* Acceduntque Bobadilla *in Politica, lib.2. cap. 7. à num.7.* Salgado *de Regia protect. p.1. cap.2. §.3. à num.22.* ubi cum Rolando adjungit, oppositum esse *fatuum*. Osualdus *in notis ad lib.26.* Donelli *cap.2. litt. A.* vers. *Quòd si jus certum deficiat*. Fragoso *de regim. Reipub. Christ. 1. p. lib.4. disp. 10. à num.183.*

16 Eandem sententiam multis textibus Civilibus, & Canonicis diligenter perpensis illustrat Coratius *loco citato à nu.* 20. quos brevitatis causa prætermitto: & quamvis deessent jura scripta, saltem indubitatum apparet, judices ad id teneri ex recepta consuetudine omnium tribunalium, & sub hoc onere administrationem justitiæ eis commendari. Nam alioqui nec delinquerent, neque in syndicatu punirentur, neque parti læsæ quidquam restituere deberent, etiam si posthabita communi in judicando præferrent non communem, minùsque probabilem. Porrò hæc planè absurda sunt. Nam illos ista de causa tanquam delinquentes contrà munus suum in syndicatu esse puniendos, ac facere litem suam, ita ut ad restitutionem teneantur, & praxi receptum est, & nemine contradicente ex Juristis traditum à Cyno, Bartolo, Baldo, Felino, Alciato, Ripa, Berojo, Rolando, Puteo, Nevizano, Vivio, Aviles, Valero, ac aliis, quorum loca Auctores præcitati consignant, & fusè Coratius examinat *suprà lib. 3. tit.12.* Quare valde immeritò post Joannem Sanchez, Diana *p.2. tract. 13. resol. 3. circa fin.* ab hac receptissima, & communissima doctrina discessit, quæ extendenda potiùs foret cum Coratio *in præfat. num.*38. ad eos, qui communiore inter judices, & classicos Auctores relicta, minùs probabilem, minùsque communem præferunt in judicando.

17 Nec propterea contendo, semper, & ubique communem esse in judiciis sectandam: scio enim, non paucas limitationes huic regulæ superaddi, quas Coratius singillatim evolvit *suprà lib.2. toto tit. 9.* & Angelus Bossius *loco citato à n.*657. sed loquor præcisè comparando illam cum opinione, quæ nec est communis, neque probabilior stando in terminis juris; sed solùm minùs probabilis. Huic autem, cœteris alioqui paribus (ne de personis, aut causis favorabilibus loquar) judicem acquiescere non posse, & communem ei oppositam deserere, certo certiùs est. Nam communis legem aliquam declarans omnium optima est legum interpres, & melior, quàm consuetudo: hanc enim vulgus absque magno examine sæpè sæpiùs inducit; illam verò multi classici, sapientesque Doctores optimæ vitæ, ac doctrinæ, omnia argumenta expendentes, remque ex professo tractantes. Unde & legi, & consuetudini interpretativæ æquivalet, ut Jurisperiti observant: & ne dum probabilior; sed vera, jurique conformis præsumitur, cùm opposita novo aliquo textu, recepta consuetudine, aut ratione efficacissima non comprobatur. Si quando autem id contingeret, jam ista minùs probabilis esse desineret, evaderetque probabilior, proindeque essemus extra nostrum casum.

18 Quinimmò Auctores, ne judex contra communem definiens puniatur in syndicatu, atque ad damni reparationem obligetur, postulare solent rationes adeò efficaces pro opinione non communi, ut communem convincant falsitatis, nec solùm minùs probabilem reddant; verùm etiam improbabilem. Ita Verricelli *ea q. 16. num.8. & 9.* & qui plures refert Bossius *suprà à num.* 544. Nobis autem modò est satis, quòd opinio non communis, omnibus inspectis, probabilior fiat, aut certè non minùs probabilis, quia tunc judex secundùm eam judicans juxta minus probabilem agere non censeretur; immò videretur suo muneri deesse, si, deserta certò probabiliore, eligeret communem minùs probabilem. Quæ autem opinio verè communis dicatur, & quare non ex majori numero Auctorum rem persunctoriè tractantium, aut libera opinandi facultate non gaudentium, sed ex classica, & probata eorum doctrina, atque ex diligenti,

ti, & accurato examine, tam rationum, quàm auctoritatum peculiariter ad eam materiam attinentium, tractant superiùs laudati, & omnium exactissimè Coratius *lib.* 1. *tit.* 5. *& 6.* Angelus Bossius *à num.* 589.

19 Secernere etiam oportebat causas favorabiles à reliquis. Quia saltem contra causam favorabilem, v. g. contra matrimonium jam contractum, judicare haudquaquam licèt ex opinione probabili persuadente, id esse nullum, cùm opinio probabilior ejusdem valori favet. Et sanè quamplures docent, potiùs esse declarandum validum, atque subsistens, non solùm contra probabiliorem, sed etiam contra communem, quoties probabiliter sustineri valet, persuadente id satis verosimiliter Concilio Lugdunensi sub Innocentio III. relato *in cap. Licet.* 47. *de test. & attest.* & ita affirmantibus P. Thoma Sanchez *lib.* 1. *de matrimon. disp.* 18. *num.* 7. Verricelli *dicto tr.* 2. *qu.* 17. *num.* 3. & Angelo Bossio *ubi suprà num.* 689. qui *num.* 680. innumeros Auctores affert. Ac quidquid de hoc sit (quod Palao, & nonnulli alii in dubium revocant) in aperto est, matrimonio esse favendum, quoties non constat, utra opinio sit verosimilior, aut communior, vel praxi, aut stylo probatior: id enim suo jure postulant ejus sanctitas, atque indissolubilitas, & ingentia, ac perniciosa incommoda, quæ ex separatione conjugum solent pullulare. Ergo à fortiori idem dicendum erit, cùm matrimonii validitas non jam pari, sed majori probabilitate firmatur. *Tolerabilius enim est, aliquos contra statuta hominum dimittere copulatos, quàm conjunctos legitimè contra statuta Domini separare*, ut totidem verbis legitur in dicto capite.

20 Quæ autem de matrimonio statuimus, extendenda sunt ad dotem, testamentum, libertatem, aliasque causas, aut personas, quibus leges in obscuris favendum esse declarant, ut possidenti contra illum, qui non possidet, & reo, qui est damnum passurus, contra actorem, qui lucratur. Probabile namque non videtur, sive à ratione, sive ab auctoritate, integrum esse judici in his casibus sequi opinionem, quam maluerit, & juxta minùs probabilem proferre sententiam contra causam, aut personam juris favore protectam, & probabiliore opinione sibi favente vallatam. Neque de hoc puncto ulla legitur controversia inter Auctores, quamvis hinc inde inter ipsos acerrimè disputetur, utrùm judicandum sit pro causa favorabili contra communem, & non pauci, quos appellat, & sequitur Verricelli *dicta quæst.* 17. negativè respondeant, maximè si matrimonium excipiatur. Pariterque, licèt similis contentio vigeat, cùm æqua probabilitas utrimque apparet, affirmantibus nonnullis sententiam in dicto eventu licitè proferri posse contra causam favorabilem, idque tueatur Verricelli post accuratum examen *inibi qu.* 18. adhuc tamen nullum reperi, qui eamdem doctrinam extenderit ad casum, de quo tractamus, ubi scilicet sola minor probabilitas causæ non favorabili assistit; major verò causæ favorabili.

21 Notant insuper Auctores, inter causas favorabiles quoad hunc effectum etiam esse annumerandas causas delinquentium, ut sicut ex parte facti non sufficit ad sententiam declaratoriam criminis opinio minùs probabilis opinione, quæ favet innocentiæ, ita etiam, supposita delicti veritate, non sufficiat ad sententiam condemnatoriam ad pœnam mortis v. g. minùs verosimilis interpretatio legis præscribentis ipsam, cùm altera verosimilior asfirmat, vi legis non esse imponendam pœnam mortis; sed mitiorem aliam. Nam quidquid sit de scholis, in judiciis *interpretatione legum pœnæ molliendæ sunt, non asperandæ* ex textu *in l. Penult. ff. de pœnis. Semperque in dubiis benigniora præferenda sunt. ex reg.* 56. *Digest.* Quare, si fortè contingeret, ut vice versa interpretatio probabilior severiorem pœnam postularet, *& justius, & tutius esset benigniorem interpretationem sequi*, tametsi minùs probabilem, ut colligitur *ex reg.* 192. *ff. eodem*, quæ de omnibus dubiis loquitur, & cùm dubia pro obscuris, & incertis frequenter accipiantur, ad ea quoque, quæ in opinione sunt posita, ampliandus est ejus favor, tam in facto, quàm in jure. Nisi fortè lex aliud disponat, ut sæpè facit in odium quorumdam criminum, aut in favorem fidei, vel Reipublicæ, vel Principis, quorum salus suprema lex esse debet, & causa favorabilior. Videndus P. Martinus Delrio *lib.* 5. *disquis. magic. append.* 2. *qu.* 1.

qu. 1. *conc.* 2. Utrùm autem non solùm minùs justè, sed etiam injustè faciat, qui clementiorem interpretationem non sequitur, esto sit minùs probabilis, *num.* 24. insinuabitur in simili.

22 Denique id est longè clariùs in iis negotiis, ubi leges postulant specialiter, quòd aliquid sit in jure expressum, ut in irregularitate contingit, vel certum, aut manifestum de jure: tunc enim evidens est, meliorem esse conditionem negantis, quàm affirmantis, non tantùm in casu paritatis, verùm etiam in casu incertitudinis. Quare ad declarandum aliquem irregularem ex delicto, aut ex defectu, & inhabilem ad beneficia obtinenda, sufficere non potest sententia minùs probabiliter affirmans, illam esse in jure expressam: nam contraria probabilior, omnibus collatis invicem, sicuti illam reddit dubiam, & obscuram, ita reddit inexpressam. Immò è contrario videtur, ad hunc effectum sufficere opinionem minùs verosimilem negativam expressionis. Quia expressum propriè nihil dici valet, nisi quod est clarum, certum, & indubitatum, cujusmodi haudquaquam sunt, quæ hinc inde probabiliter controvertuntur, & cum formidine, ac periculo errandi ab utraque parte sustinentur. Unde, cùm sit exploratum certa fide esse credenda, quæcumque expressa sunt in Sacra pagina, nemo dicet, id esse extendendum, aut contra fidem errare eos, qui non acquiescunt illis, quæ probabiliùs duntaxat inibi expressa putantur. Videndus Suarez *disp.* 40. *de censur. sect.* 5. *num.* 6. his præter cœtera: *Ut opinor, plus est esse aliquid in jure expressum, quàm sub controversia utrimque probabili in jure contineri, quantumcumque probabilitas in partem affirmantem inclinet.*

C A P U T III.

An contra decretum Pontificium proposita argumenta retorqueri valeant?

23 Videtur retorqueri posse, quia indidem planè colligitur, multoties licere judici litem decidere juxta sententiam in jure minùs probabilem. Patet consequentia. Primò, quia id modò statuimus circa irregularitatem, & paulò antea circa matrimonium jam contractum ostendimus in favorem ejus esse judicandum, non solùm contra probabiliorem; sed etiam contra communem: atque ad legitimitatem, tanquam causam valdè favorabilem, & matrimonii appendicem, eumdem favorem extendunt cum Rota, Merlino, & aliis Bossius *dicto tit.* 1. *à num.* 679. & Bresserus *lib.* 4. *de consc. num.* 126. Secundò, quia ad dirimendam litem in favorem Ecclesiæ, dotis, libertatis, testamenti, piarumque causarum, personarumve miserabilium, ut viduæ, pupilli, aut orphani, id ipsum jura concedunt, pronuncianteque multi ex scriptoribus, quos Bossius congessit loco anteà citato.

24 Tertiò, quia etiam in quæstione facti criminosi judex debet ex justitia, aut charitate, cùm opinio minùs verosimilis favet innocentiæ, secundùm eam judicare, reumque absolvere saltem à pœna ordinaria, esto probabilius sit, crimen fuisse perpetratum. Ita Malderus *de just. & jur. tr.* 9. *cap.* 1. vers. *Dico in civilibus*. Salas *eo tract.* 8. *num.* 115. Baldellus 1. *part. Theolog. moral. lib.* 4. *disp.* 15. *num.* 9. & 10. Lessius *de just. & jur. lib.* 2. *cap.* 29. *num.* 169. Villalobos *in summa* 1. *part. tr.* 1. *diffic.* 13. *num.* 3. & 4. Diana *in addit.* quæ habentur sub *fin. part.* 3. *resol.* 13. ubi etiam refert Moure, Alfonsum de Leone, Merolla, & Palao; sed istum prorsùs immeritò, cùm de judice non disserat; sed de advocato. Posse etiam judicem, & si non debeat, in eo casu judicare pro reo, maximè cum fieri potest absque gravi accusatoris detrimento, tenet Salon. *loco cit. colum.* 1089. Fagundez *lib.* 8. *in Decalog. cap.* 26. *num.* 38. Diana, aliis relatis, *ea resol.* 13. Thomas Hurtado *ubi suprà à num.* 323. pro exclusione obligationis pugnans satis ex professo, & *num.* 351. concludens, id esse licitum, tametsi non debeatur.

25 Respondeo 1. Nullum ex istis exemplis probat, quod adversarii contendunt, & quod Pontifex damnavit, nimirùm liberè, ac licitè posse judices litem decidere juxta sententiam minùs probabilem, aut semper, aut in eo eventu, ubi cœtera sunt paria legaliter. Quippe omnia illa desumuntur ex his causis, aut personis, quas leges impares faciunt, & in obscuris, dubiis, aut incertis præferendas esse jubent, nulla relicta ad oppositum electione, aut libertate. Sæpè enim justis

justis de causis ad obtinendam victoriam meliores probationes juris, aut facti exiguntur ex uno litigante, quàm ex altero collitiganti ipsius. Et quoties certæ, aut evidentes in uno desiderantur, eæ, quæ sunt minùs probabiles, alii ad vincendum sufficiunt, quia minor probabilitas tollit certitudinem alterius partis, eamque ambiguam, & formidolosam reddit, & alioqui non jam minor; sed nulla esset probabilitas contra id, quod supponebatur. Quòd si istiusmodi inæqualitas orta ex jure non sit in eo expressa, sed sub opinione posita, asserentibus quibusdam, aliisque negantibus (ut sæpius evenit) eam esse lege præscriptam, tunc judex tenebitur probabiliorem inquirere, & secundùm illam judicare.

26 Respondeo 2. Aliud est, quod fieri potest ex favore personali, vel privato affectu judicis; aliud verò, quod favore, vel dispositione juris. Quod privato affectu judicis liberum sit ipsi eligere inter probabiles opinionem, quam maluerit, & pronunciare pro amico, cui probabilius est leges obstare, hoc profectò foret absurdissimum, ac decreto Pontificio oppositum, & nullo ex his exemplis comprobatur. At verò quod ex præscriptio, atque directione legum exigentium certitudinem in certis casibus, aut jubentium, ut clementia severitati præponatur, & æquitas rigori, ipse debeat judicare, atque proferre sententiam favorabilem ei parti, cui minùs probabilis opinio assistit, nihil incommodi habet. Nam eo modo præcaventur damna, quæ ex inordinato affectu judicum oriri poterant, & uniforme jus stabilitur, cujus adminiculo suppletur, augeturque jus illius, cujus causa minùs justa foret, si sibi relinqueretur, & altera lex reflexa ei auxilium non præstaret.

27 Respondeo 3. proinde, quod notavit optimè Baldellus *suprà num. 6.* agens de quæstione facti, nullam ex adductis esse propriè loquendo exceptionem veræ regulæ, ac tenendæ in praxi. Tum quia nulla ex eis permittit judici sententiam proferre minùs benè, aut minùs justè, cùm videt se meliùs, ac justiùs posse litem terminare. Tum quia nulla ex eis ostendit, posse litem ei adjudicari, qui minùs juris, seu justitiæ habet, omnibus expensis; sed potius eum, qui ex uno, aut alio capite minùs juris habere videretur, ex privilegio possessionis, aut ex eo, quòd sit reus criminosus, vel alio juris favore jam potentiùs jus habere, & longè meliorem causam. Tum quia propterea in his casibus non solùm potest, sed debet, ac tenetur judex ferre sententiam in favorem ejus, cui minùs probabilis opinio assistere videbatur; nemo autem audebit dicere, judicem obligari ad judicandum minùs justè, ac minùs probabiliter, cùm potest aliter sententiam proferre, adeòque prædictæ instantiæ ab omnibus sunt solvendæ, maximè cùm ex eis plurimæ spectent ad quæstiones facti.

28 Respondeo quartò, in his eventibus diligenti observatione opus esse, ne apparentiis eludamur. Nam sæpè evenit, ut judex judicare videatur juxta opinionem minùs probabilem, cùm re vera, omnibus inspectis, judicet secundùm probabiliorem; immò certam, atque ab illa in sententiis proferendis immediatè dirigatur. Quæ delusio haud infrequenter contingit ex eo, quòd opiniones interdum considerentur secundùm motiva directa persuadentia illarum veritatem, attentis naturis rerum, & nulla facta reflexione supra statum, quem eædem ipsæ per accidens assequuntur ex eo, quòd judici certò non constet, adhuc facta sufficienti diligentia, veritas, aut falsitas illarum; interdum verò sub ista reflexione inspiciuntur, nec tam attenditur, quid esset faciendum, si veritas certò constaret, quàm quid facto opus sit, dum ea non constat, sed in utramvis partem ignoratur. Esse autem solet valdè diversum iudicium sub una inspectione, quàm sub altera, & sæpè continget, ut opinio, quæ minùs probabilis creditur per se, & ex propriis, longè probabilior fiat per accidens, & ex præsupposita invincibili ignorantia certæ veritatis. Res palmari exemplo declarabitur. Opinio dictans, aliquem de iure non esse irregularem, minùs probabilis censeri potest inspiciendo præcisè verba textus, unde alii probabiliùs deducunt opinionem ei contrariam. Cœterùm si veritate ista præsupposita, ex aliis principiis arguatur, eadem ipsa negativa propositio non iam minùs probabilis; sed longè probabilior; immò certa existimabitur. Ita enim argumentum efformari poterit iuxta prænotata

suprà num. 22. *Certum est, irregularitátem non incurri, nisi sit in jure expressa. Sed irregularitas hinc inde prudenter, atque sapienter in controversiam vocata expressa non est, sed inexpressa, anceps, contentiosa, ac turbida. Ergo, omnibus inspectis, in eo statu non incurritur ejusmodi irregularitas*. Vide in simili Coninc. *disp.* 18. *de Fide. num.* 109.

29 Qui modus differendi, servata proportione, facilè applicari potest censuris in iure impositis, aliisque pœnis ex dispositione legum expressionem postulantibus, claritatem, certitudinem, aut evidentiam moralem; immò & factis, cùm eædem qualitates probationum exiguntur, ut in ipsis statuta legum locum habeant, ex. gr. cùm requiritur ad incurrendam excommunicationem Canonis, ut crimen iniidiendi manus violentas in Clericum nulla possit tergiversatione celari, vel cùm ad reservationem postulatur, quòd delictum sit manifestè mortale, vel quòd ex certa sententia committatur. Neque oportet modò altiùs disquirere veritatem singularum doctrinarum, quas adducit argumentum. Nam, si aliquæ falsæ sunt, nihil obstabunt præcipuæ assertioni nostræ; si autem ut veræ admittantur, id utique non ex personali affectu iudicum, sed ex legum dispositione constabit.

CAPUT IV.

Etsi cætera sint paria, & quæstio solius juris, adhuc probabile non est, judices posse liberè, ac licitè lites decidere secundùm opinionem minùs probabilem.

30 IN hoc maximè sensu contrarium affirmabant Auctores appellati *num.* 6. & 7. Nam de quæstione facti aliter sentiunt: &, cùm cœtera sunt alioqui imparia ex dispositione iuris exigentis v. g. plus claritatis ad sententiam condemnatoriam, quàm absolutoriam, aut præscribentis, ut in casu paritatis, vel obscuritatis, aut incertitudinis uni parti præ alia subveniatur, nemo dubitat, hisce legibus parendum esse, & iudicem malè agere, nisi iuxta ipsas pronunciet: neque hoc est ipsi relinquere libertatem eligendi opinionem, quam maluerit, tametsi minùs probabilem, minùsque conformem legibus; sed potiùs est tollere eiusmodi libertatem, ipsumque obligare ad illam præeligendam, quæ sibi à iure præscribitur. Quocirca si quando potuit probabilis videri præcitata opinio, erat in casu, quo controversia versatur circa intelligentiam legum, & alioqui causæ, seu personæ litigantium non habent inter se ius prælationis, nec sunt dispares iuridicè.

31 Cœterùm neque in eo eventu competere probabiliter iudicibus eiusmodi libertatem mihi certum est, atque ita sentiunt locis *num.* 9. consignatis Lessius, Henriquez, Layman, uterque Antonius Perez, Esparca, Celladei, Terillus, Moya, Bardi, Castilento, Bresserus, & Tamburinus, ut omittam alios relatos *num.* 8. quibus prædicta judicum libertas non placuit, licèt contrariæ opinioni improbabilitatis notam non inusserint. In hoc etiam sensu existimo accipiendam esse præscriptionem Pontificiam, & hoc maximè intendisse Innocentium, cùm prædictam propositionem damnavit. nimirùm auferre judicibus perniciosam libertatem judicandi pro amico, proferendique sententiam minùs rectam, minùs justam, minùsque legalem, deserendo probabiliorem opinionem, juxta quam sententia lata, & jurisprudentiæ conformior, & rectior foret, ac justior. Id namque est, quod tot Auctores eis licere contendebant, saltem in quæstione juris. Id quod rationes ipsorum persuadebant ex generali conceptu probabilis opinionis acceptæ, & ex paritate Confessarii, aliisque similibus, qui conscientiæ suæ satisfacere putantur, quamvis minùs probabili opinioni se se accommodent, nec ideò peccant, quia interdum minùs justè, minùs rectè, minùsque prudenter agunt.

32 Et hoc tandem est, quod implicitè, certò tamen, continetur in propositione, ut jacet: nam verba accipienda sunt, uti accipiuntur communiter in puncto, de quo tractatur, & juxta subjectam materiam suam legitimam expositionem habent. Porrò verba illa hoc modo sumuntur in præsenti controversia, ut idem sit apud Auctores, judicem posse judicare secundùm opinionem minùs probabilem, ac posse licitè, ac liberè id facere saltem in quæstione juris, eligendo opinionem, quam maluerit, tametsi minùs justam, minùs rectam,

rectam, & prudentiæ juris minùs consentaneam. Ideòque adiiciebant plurimi, ut in re merè arbitraria, si scandalum seponatur, integrum rei esse variare, & pro sola varietate sui affectus sententias contradictorias proferre, & in una causa juxta minùs probabilem, in alia verò juxta probabiliorem decidere.

33 Absit tamen, ut istorum quidquam admittatur post decretum Pontificium, cujus ratio satis solida, & convincens ea esse videtur. Quia judices non sunt instituti cum libera, & effrœni facultate deferendi quod est justius, ac rationabilius; sed potiùs cum obligatione administrandi justitiam cum pondere, ac mensura ipsius, quæ non pendent ex affectu, sed eò semper inclinant, quod est juri, ac veritati conformius, seu, quod idem est, rectiùs, ac justius. Ab hac autem obligatione desciscerent, si in casu, de quo loquimur, sententiam definitivam proferrent secundùm eam opinionem, quæ in jure est minùs probabilis, probabiliore relicta. Quippe, ut adversarii ipsi fatentur, & ex terminis est evidentissimum, qui sic se gerit, minùs rectè agit, minùs justè, minùs bene, minùs verosimiliter, minùsque jurisprudenter; immò & minùs tutè: nam quò plus ejus sententia à veri similitudine elongatur, eò majus periculum incurritur violandi justitiæ leges, & auferendi jus suum ei, cui potiùs conferendum esset.

34 Quòd verò hac lege, & non aliter munus judicandi deferatur, latè, ac splendidè prosequitur S. Ambrosius, judex & ipse in foro sæculari, & Ecclesiastico, qui obligationes sui officii apprimè cognoscebat. Discursus longior est, duobusque in locis ab ipso refricatur. Ex *comment. in Psalm.* 118. *serm.* 20. *vers.* 4. observanda est sententia ista: *Discite, judices sæculi, quem in judicando tenere debeatis affectum, quam sobrietatem, quam sinceritatem. Sicut audio, inquit Christus, judico. Hoc est. Non ex mea potestate decerno, quod libitum; sed ex judicandi religione, quod est: & ideò judicium meum verum, quia non voluntati meæ indulgeo; sed æquitati.* Et paulò infrà: *Audite, quid verus judex loquatur: Non quæro voluntatem meam; sed voluntatem ejus, qui misit me. Quasi homo loquitur, quasi judex docet. Quoniam qui judicat, non voluntati suæ obtemperare debet; sed tenere, quod legum est.*

35 Ex *epistola* etiam 20. similia depromi possunt: utrobique enim contendit, illud maximè spectare ad officium *boni judicis*, ut ex arbitrio suo nihil faciat, nec voluntati suæ indulgeat; sed Divinæ cognitionis formam imitetur, & rectissimam illius voluntatem sequatur, *quæ*, inquit, *auctor legis, arbitraque judicii est.* Accedit S. Chrysostomus *t.* 1. *hom. in cap.* 3. *Isaiæ*, ubi comminante Deo judicibus pœnam mortis, ita inquirit: *Qua igitur causa eos Deus à terra revellit? Et sic respondet: Quod ii superstites adhuc, minùs decorè suo functi sunt officio:* hoc enim coram Deo crimen erat, minùs decorè, sive minùs rectè illo defungi. Ac denique S. Augustinus, vel potiùs S. Eligius (ut putant Labbe, & Sirmondus) *tr. de rectitud. Cathol. conversat. tom.* 9. ab eisdem postulat, ne *injustè agant*; sed quàm *justissimè judicent* memores sententiæ Christi Matth. 7. *In quo judicio judicaveritis, judicabimini, & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.*

36 Idipsum ex juramentis colligitur, quæ exiguntur à judicibus antequam suum munus exercere incipiant, nam ex eis manifestatur, quæ sit Reipublicæ intentio in hoc negotio, & qua lege illis commendet administrationem justitiæ. Tradit autem Imperator Justinianus ut rem omnibus notissimam *in l. Rem non novam.* 12. *C. de judiciis: antiquos judices non aliter judicialem calculum accepisse, nisi priùs Sacramentum præstitissent omnimodo se cum veritate, & legum observatione judicium dispositurос.* Ipse autem *Authentic.* 16. quæ eidem legi inseri solet, clariorem juramenti formam proposuit, exposuitque, in quo consistat illa omnimoda cum veritate conformitas, in hæc scribens: *Hodie jurant se facturos secundùm quod eis visum fuerit justius, ac melius.* Quare judices in omni loco, ubi jus Cæsareum viget, & ratione officii, & ratione juramenti ad justiora, melioraque adstringuntur; immò ad verosimiliora nominatim, ut addemus paulò infrà.

37 Sed & de jure Hispano idipsum constat *ex l* 6. *tit.* 5. *lib.* 2. *novæ compilat.* ubi similis forma jurisjurandi præscribitur Regiis Consiliariis, & Auditoribus Cancellariarum, aliisque Curiæ judicibus, qua

qua se Regi expressè obligant *ad lites expediendas, quanto citiùs, meliùsque poterint bene, ac fideliter secundùm leges, & jura, quin amore, odio, metu, aut donis devient à jure, vel à veritate*. Atque in eodem sensu sumitur sacramentum, quod Prætores urbium, & alii minores judices præstant Deo, ac Regi bene, ac fideliter exercendi suum officium in administratione justitiæ. Nam fidelitas, quæ ex istis postulatur, eadem ipsa est, quæ exigitur in aliis, & par omnium obligatio absque ullo prorsùs discrimine, ut iidem ipsi indubitanter intelligunt, & pro omnibus judicibus apertè traditur *l.6. tit. 4. part. 3.*

38 Judices quoque Ecclesiastici, ubi deficit jus certum, non satisfaciunt suo muneri, nisi verosimiliora sequantur: id enim ipsis præscribitur *reg. 45. lib. 6. Decretal.* his verbis: *Inspicimus in obscuris id, quod est verosimilius, vel quod plerumque fieri consuevit*. Idem injungitur judicibus sæcularibus *l. In obscuris. 94. ff. de reg. juris*, ut ex utroque jure, tam Civili, quàm Canonico, similis norma accipiatur, & locus à verosimiliore in omni interpretatione, sive legum, seu contractuum, sive voluntatum ultimarum, seu quorumcumque factorum prævalere debeat in judiciis. Qui autem juramentum præstant observandi leges istas, vel, quod idem est, judicandi secundùm leges, & jura, sicuti præferre debent interpretationes magis verosimiles, & praxi, ac usu frequentiores aliis, sic etiam magis probabiles minùs probabilibus, nam verba sunt fere synonima, *& nil refert, an pro verisimili probabilem, credibilemve dicamus*, ut Quintilianus *lib. 4. institut. cap. 2.* scribebat non minùs doctè, quàm Latinè. Sermo est autem de illo verisimili, quod aliundè non constat esse certò falsum, seu oppositum alicui principio irrefragabili. Nam alioqui certò falsa, ac improbabilia possunt esse verisimiliora omninò veris, & vice versa omninò vera falsisimiliora certò falsis.

39 Et huc spectant, quæ de loco *à verisimili*, & summa ejus dignitate congesserunt ex utroque jure, innumeris relatis, Tiraquellus *in præfat. leg. Si unquam. C. de revocan. donat. à num. 37.* Castillo *lib. 5. quotidian. controv. toto cap. 43.* Mantica *de conject. ultim. volunt. tit. 19.* Neque enim ea minùs verosimili competunt, sed verosimili, si cum inverisimili interpretatione comparetur, & verosimiliori, si concurrant cum minùs verosimili, ut rectè explicat Castillo *ibidem à num. 34.* Menochius *lib. 2. de præsumpt. quæst. 59.* Mantica *lib. 19. tit. 17. à num. 6.* & reliqui quotquot agunt de contrariarum conjecturarum, atque rationum conflictu. Præcipuèque notandum est, & verosimiliori adaptandum, quod ex Mantica, Oldrado, Craveta, Cephalo, Cacherano, Casanate, & aliis tradit, probatque Castillo *num. 11.* in obscuris verisimilitudinem pro veritate attendi, & pro lege, atque dispositione expressâ, ita ut is, cui illa favet, dicatur pro se habere casum legis, & allegare textum ejus, quandoquidem lex jubet servari id, quod est verosimilius.

40 Arguo prætereà ab inverisimili, quod est genus potentissimum arguendi, ut iidem Auctores notant, & in utroque jure frequenter usurpatum. Quia verosimile non est judicibus in lege nova datam esse facultatem judicandi cum minori decentia, & æquitate, quam judicibus, ac Sacerdotibus veteris testamenti. At illi probabiliora, & justiora debebant sequi in judiciis absque ulla personarum distantia, ut sumitur *in Deuteron. cap. 1.16. & 17. & cap. 17. 8. & 9.* Idipsum in omni Republica bene ordinata conspicitur. Quia judices non constituuntur, ut de rebus litigiosis disponant tanquam domini pro libito; sed tanquam interpretes, & administri justitiæ, vel potiùs tanquam intellectus Reipublicæ, & justitia quædam animata, cujus est non respicere personam, neque affectionem privatam; sed rem in bilance appendere, & utra pars præponderet dijudicare. Et nisi isto modo, & cum hoc onere facultas judicandi ei traderetur, in maximam ipsius Reipublicæ perniciem eorum ministerium redundaret, quia in toto jure controverso ditiores, ac potentiores prævalerent, & qui intercessionibus, aut aliis mediis gratiam, & favorem judicum sibi conciliare possent, reliquam populi partem opprimerent, quamvis justior esset ejus causa. Unde & advocati frustra de meliori jure sui clientis tanta contentione disputarent, cùm unicuique satis sit ad victoriam bonum jus favere utcumque, & reliqua ex mente judicis

dicis non pendeant; sed ex ejus affectu, ac voluntate.

41 Propterea meritò potuit, ac debuit condemnari ista licentia tanquam perniciosa in praxi, sicut perniciosa esset similis facultas in quæstione facti. Unde ratio, quam adduximus pro obligatione sequendi, cùm cœtera paria sunt, id quod est in facto probabilius, pariter probat in quæstione juris, nec ego assequor inter utramque quæstionem ullam solidam disparitatem. Nam sicut jus potest esse controversum, ita & factum, & utrimque possunt esse conjecturæ magis, minùsve probabiles. Ac rursùs, sicut ille majus habere dicitur, qui meliores facti probationes exhibet, cur non pariter eadem prælatio competet ei, qui meliores in jure, & efficaciores probationes habet? An quia probationes facti sunt media, quibus lites terminari debent? Sed profectò idipsum competit probationibus ad jus spectantibus, & non seorsim ex singulis; sed ex utrisque simul sumptis integratur jus utriusque partis. An quia intelligentia juris se tenet ex parte judicis, cui commissa est illius interpretatio? Sed certè intelligentia etiam, & interpretatio factorum in incertis ad eum spectat, & ex illa etiam dirigitur ad proferendam sententiam, quin propterea ei liceat dirigi ex minùs probabili. An quia major verosimilitudo facti minorem perimit? Sed si hoc est verum, idem dici debet de majori juris verisimilitudine, atque ita quæstio cessabit.

42 An quia judex judicare debet secundùm merita causæ? Sed merita, seu momenta apud judicem jus, & factum comprehendunt; & ipse secundùm leges, & jura etiam debet judicare. Unde hoc est opus, hic labor, quare judicare nequeat juxta merita facti minùs probabiliter ostensa, si judicare potest juxta legem minùs probabili interpretatione declaratam? aut quare non debeat præferre illum, qui est dignior ex jure, si præferre debet illum, qui ob majorem verosimilitudinem dicitur dignior ex facto? Uterque enim pariformiter dignior est sententia favorabili, & ideò justiùs utrique lis adjudicatur. An demum quia jure positivo statutum est istud discrimen? At nullo id jure probatur; sed potiùs absque discrimine juris, aut facti in utroque jure habetur id sequendum esse, quod est verosimilius, aut, si hoc desit, consuetudine, & exemplis judicum in similibus causis jus dicentium frequentiùs comprobatum. Nam licèt exempla non prosint contra claram decisionem legis *ex text. in l. Nemo. C. de sent. & interloquut.* quæ in hoc sensu est exponenda; attamen ad interpretationem juris dubii magni momenti esse solent, ut rectè cum Glossa, & Menochio tradit Augustinus Barbosa *in collect. ad cap. 19. de sent. & re judic. num. 4.*

CAPUT V.

Refellendo contraria fundamenta, censura Pontificia comprobatur: ubi de opinionibus pœnitentis, & Confessarii.

43 Hoc argumentum propono, quia valdè promovet censuræ Pontificiæ firmam veritatem, quo adversantium rationes & solidè refutentur, & facillimè diluantur. Potissima namque ex eo accipitur, quòd opinioni probabili prudenter in praxi acquiescimus, atque ideò licitè, ac benè, quando cœtera sunt paria, nam alioqui probabilis non esset; sed imprudens potiùs, ac inverisimilis. Attamen evidentissimum est, probabilitatem merè speculativam, qualis ea est, de qua tractamus, sæpè sæpiùs non esse fundamentum probabilitatis practicæ, nec conscientiæ permittentis praxim ejus tanquam licitam. Quare neque minùs probabili opinione uti valent judices licitè contra communem, etiam in quæstione juris, neque secundùm ipsam lites dirimere possunt, etiam in quæstione facti: & universim, quoties vel ratione officii, vel ratione juramenti, vel utriusque simul, (ut judicibus contingere ostendimus,) aliquis ad meliora, tutiora, vel vero proximiora tenetur, minùs verosimilia nihil valent, ut de Medicis communiter traditur, aliisque officiis similibus.

44 Afferuntur prætereà nonnullæ paritates ex eo ductæ, quòd plerisque liceat eligere opinionem minùs probabilem, ac minùs tutam, relicta probabiliore, ac tutiore. Sed adhuc ostendendum superest, quòd omnium sit eadem ratio, quod profectò est valdè difficilè, cùm id pendeat ex specialibus oneribus, ac regulis annexis unicuique muneri, vel statui.

Quòd si eadem esse utrobique ratio monstraretur, cùm adeò perspicua sit, quæ circa judices militat, utrobique pariformiter statuendum foret, quod est de illis pronunciatum. Confunditur prætereà frequenter probabilitas speculativa cum practica, & quod circa illam adstruitur, ad alteram applicatur. At res etiam in judice longè aliter se habet. Nam si opiniones immediatè versentur circa id, quod judici licet, vel non licet in conscientia, & utraque sit verè probabilis, perinde judici, ac reliquis liberum, ac licitum erit secundùm quam maluerit operari. Nec in hoc puncto est controversia in præsenti; sed de opinionibus merè speculativis ad jurisprudentiam spectantibus, quæ de licito, ac illicito nihil decernunt, nec immediatè versantur circa judicis conscientiam, sed circa justitiam partium. Et cùm illæ sint in se probabiles, adhuc contendimus, improbabile esse penitus, quòd judici liceat, relicta sibi, ac aliis probabiliore, ac justiore, secundùm aliam judicare.

45 Meliùs posset urgeri difficultas, si circa materiam ipsam, de qua in præsenti differimus, in hunc modum proponatur. Si judici non liceret circa ea, quæ spectant ad justitiam partium, sequi opinionem juridicam minùs justam, minùsque probabilem, utique neque esset licitum privatis in simili controversia, neque Confessariis, ut potè judicibus in foro pœnitentiali. Atqui privati non peccant se se conformando in praxi minùs probabili opinioni sibi faventi, quamvis sit in præjudicium alterius, cui opinio probabilior, ac juri conformior favet: pariterque Confessarii opinioni illius acquiescere tenentur, quin possint absolutionem negare, quamvis pœnitens nolit restituere rem, quam probabiliùs putat esse alienam, vel non solvere debitum justitiæ, cui probabiliùs scit non esse satisfactum. Ergo non est, cur judicibus durior conditio imponatur.

46 Cœterùm disparitas ab omnibus assignari debet, quia argumentum idem probat in quæstione juris, ac quæstione facti; immò facti sunt exempla, quæ in eo proponuntur, nimirùm, an hæc res sit propria, vel aliena? An huic debito sit, vel non sit satisfactum? Rursùs, non desunt, qui affirment circa materiam justitiæ eamdem obligationem incumbere privatis, ac Confessariis ipsorum, quæ judicibus, & eorum Confessariis, & tunc solùm esse locum electioni minùs probabilium speculativè, cùm sine præjudicio alterius meliori jure gaudentis fieri valet: de quo P. Valentia 2.2. *disp.* 5. *qu.* 7. *punct.* 4. *dub.* 3. *conc.* 3. *usque ad fin.* Prætereà judicibus ex ipsa institutione sui muneris, & ex legibus ad ipsum spectantibus incumbit obligatio justitiæ sequendi ad amussim, & sectandi in suis sententiis, quæ justiora, atque meliora apparent; privati autem nec ratione officii, cùm judices non sint, ad id tenentur, nec constat, ex qua alia lege naturali, aut positiva in hac materia potiùs, quàm in reliquis, quæ ad alias virtutes spectant, ad meliora, & honestiora adstringantur.

47 Nec plus juvat, quod de Confessariis additur. Tum quia alioqui judices in foro externo non deberent judicare secundùm conscientiam suam, sed secundùm conscientiam litigantium, & cùm uterque absque peccato litigat, utrumque simul deberent absolvere, & condemnare. Tum quia Confessarii solùm debent acquiescere opinioni pœnitentium circa ea, quæ eisdem licent, aut non licent, & hoc absque ullo discrimine inter quæstiones juris, & quæstiones facti; Jurisperiti autem de his non judicant, cùm illa ad Theologos morales spectent; sed de speculativis opinionibus ad facti notitiam, vel jurisprudentiam spectantibus: his enim sententiam suam accommodare debent, quidquid sit de opinione litigantium, quæ ut impertinens non examinatur in judiciis. Neque enim nocere potest foventi justiorem causam, quòd ipse eam putet injustam: ut vice versa non prodest ei, qui deteriorem habet, quòd eam reputet justissimam. Et quamvis de suo jure nihil opinentur, sed dubii, ac penduli maneant, debet esse idem judicium.

48 Tum quia Confessarius necessariò debet acquiescere opinioni pœnitentis, tametsi minùs probabili, quoad effectum judicandi de peccatis ejus: nam quòd ille peccet, aut non peccet, non pendet ex conscientia Confessarii; sed ex propria illius: & casu, quo probabilis opinio eum excusaverit, dum operaretur, & excusare possit in futurum, iniquissimè damnabitur,

bitur, vel tanquam malè dispositus, & absolutione indignus dimittetur. Porrò necessitas ista in reliquos judices minimè cadit, neque id vult sententia opposita; sed præcisè libertatem eligendi sententiam minùs probabilem, supponendo alteram non fore iniquam; immò fore magis justam.

49 Tum quia judices in foro externo, permittendo litigantibus suas opiniones, deceptionesve inculpatas, nihil agerent, quia ad ipsos spectat lites dirimere, & sententiam suam manifestare, ut ei pareant hi, qui litigant. At verò Confessariis satis est in dictis casibus permittere pœnitenti, ut suæ opinioni se accommodet, & in ejus usu perseveret, quoties bona fides eum excusat. Neque enim debent opinionem suam deponere, aut opinari, sicut opinatur pœnitens; sed sufficit, quòd eum ipsum, utpote inculpatè agentem, in sua credulitate relinquant. Quo pacto sæpius permittunt confitenti deceptiones invincibiles, v. g. circa matrimonii sui valorem, non quia & ipsi decipiantur (pono enim, scire evidenter impedimentum occultum) sed quia nullitatem sibi cognitam non detegunt, eo quòd putent detectionem obfuturam. Et quia ad judicem externum spectat declarare mentem suam, id est, quod opinionem oppositam reddit valde inverisimilem. Nam juxta illam sententia prælativa unius, & postpositiva alterius, quatenus prælativa potiùs esset declaratio affectus in judice prævalentis, quàm judicii præferentis ut meliorem causam ejus, pro quo judicat. Mentiretur enim, si hoc judicium per sententiam denotare vellet, cùm oppositum ei insit, quoties data opera eum condemnat, cujus intentio erat justior. Confessarius autem non mentitur, neque minùs bene agit, cùm declarat, pœnitentem non peccasse, neque deinceps peccaturum persistendo in usu suæ opinionis; immò mentiretur, & injustè ageret, si oppositum declarare vellet, & negare ipsi absolutionem tanquam peccatori indisposito, impœnitenti, ac indigno.

50 Denique, cùm finis judiciorum externorum sit dare unicuique jus suum; finis verò judicii sacramentalis reconciliare homines cum Deo, non est facile adaptare ipsis regulas communes. Unde neque generaliter est verum, Confessarium obligari ad agendum contra propriam opinionem, ut se se accommodet illis, quæ pœnitentibus placent. Neque enim ad id tenetur, cùm opiniones sunt speculativæ, v. g. circa Sacramenti valorem, circa approbationem, vel jurisdictionem, aut reservationem casuum, vel circa ea, quæ ipsi Confessario licent, aut non licent: nam & hæc speculativa sunt respectu confitentis. Et in summa, regula contraria (à qua universim discessit, appellato Sayro, Torreblanca *lib. 15. juris spirit. cap. 7. n* 12. & 22.) vix per se loquendo locum habet, nisi in illis, quæ ex conscientia bona, aut mala pœnitentis variantur, & ex ea dijudicari debent tanquam ex propria mensura.

CAPUT VI.

Variæ quæstiones ad uberiorem lucem decreti Pontificii.

51 QUæris primò, an liceat judici sententiam proferre juxta sententiam, quæ ab ipso, & communiter ab aliis minùs probabilis creditur, omnibus consideratis? Respondeo, per se loquendo id non esse licitum, sicut nec licet in casu, quo sit moraliter certum, illam esse minùs verisimilem, aut quo minor ejus probabilitas legitimè præsumatur, aut communiore judicum, Doctorumque assensu comprobetur, aut quo judici non constet, eamdem ipsam opinionem probabiliorem reputari ab aliis. Et hoc est, quod decreto Innocentii potissimè continetur, & quod ex nostris rationibus, & Auctoribus allatis satis perspicuè colligitur, subscribente etiam P. Salas, Palao, Escobar, Verricelli, Dicastillo, & aliis, qui ab opposita sententia stare videbantur. Neque enim de hoc casu loquuntur; immò illum expressè excipiunt ut *num.* 12. prænotavi.

52 Et hoc mihi verum est contra Lugo *disp.* 37. *de just. num.* 116. quamvis contraria opinio probabilior sit ratione parvi excessus, si ille sufficienter discernatur. Nam & ipse facit eum esse digniorem favorabili sententia præ alio, cui talis præeminentia deficit, & ut justius sit hoc judicare. Neque in materia justitiæ parvum pro nihilo reputari debet, quandoquidem parvi, & magni eadem ratio est

quoad

quoad effectum judicandi ex affectione, & præferendi jus minùs probabile illi, quod est probabilius.

53 Quæris secundò, an possint judices etiam superiores sententiam proferre juxta opinionem communem omnium, vel plurium Doctorum, quam ipsi judicio proprio reputant minùs probabilem? Respondet P. Salas, Palaus, Escobar, & alii eo *num.*12. appellari, posse, *quia id est populo, & litigantibus convenientius, & magis placet Regi, ac Regno, à quibus potestas judicandi accipitur*. Quod profectò mihi verissimum apparet, præeunte etiam Arriaga *t.*1. *in* 1.2. *disp.*24. *num.*40. Nam magna esset stultitia committere decisionem causarum judicio singulari unius, vel paucorum hominum, qui in tanta judicantium multitudine neque omnes esse possunt valde docti, neque valde diligentes, neque omnes judicii classici, neque liberi à passionibus, unde intellectus solet obscurari, & velle, ut eorum potiùs opinione lites dirimantur, quàm judicio communi peritorum, ac sapientium, quorum vitæ probitas, doctrinæ soliditas, solertia ad veritatem indagandam, & dexteritas, atque maturitas in deligendis opinionibus commendata est universis per acclamationem publicam. Quo spectant, quæ de opinione communi, & obligatione judicandi juxta ipsam contra propriam non communem *à num.*15. prælibavimus. Necnon lex Angliæ, quæ olim etiam in Hispania viguit, dirimendi lites in civilibus secundum opiniones Bartoli, & in Canonicis secundum Joannis Andreæ, quamvis displicentes judici. De quo Aviles *cap.*1. *de offic. Prætorum. verb. Fiel. num.*15. *ante fin.*

54 Unde potiùs est dicendum, judicibus datam esse potestatem administrandi justitiam cum onere judicandi juxta sententiam communem contra propriam, quam probabiliorem reputant, quàm vice versa. Nec dubium, quin isto modo plerumque rectiùs, ac justiùs sint proferendæ sententiæ, quàm ex judicantium cerebro extravagante forsan, aut sophistico. Quippe plures classici Doctores sibi consentientes mutuò, ut communem opinionem faciant, sunt judices integerrimi, & nullam exceptionem patiuntur; at verò privati judices, apud quos lites agitantur, nondum sunt doctrinæ classicæ, neque examinatæ, & approbatæ communiter; neque semper omni exceptione majores, cùm frequenter plurimæ eis opponi possint, tam ex parte intellectus, quàm ex parte voluntatis. Ex parte intellectus, scilicet vel ingenio deficientis, vel suo genio paradoxi, vel confusi, & offuscati, vel potiùs arguti, quàm solidi in delectu doctrinarum. Ex parte voluntatis, quia præoccupata esse solet, aut libidine innovandi, & ostentandi ingenium singularitate judicii, aut aliis passionibus erga personas litigantium, unde plurimùm rationum pondera, ac rerum apparentiæ apud ipsos variantur, atque ut conspicilia quædam de albo viride, & de nigro rubrum, aut de recto inflexum apparere faciunt.

55 Quæris tertiò, an liceat judicibus inferioribus judicare contra opinionem sibi probabiliorem sequendo praxim superiorum judicum, à quibus sciunt suam sententiam ut insipientem, & injustam fore revocandam? Affirmat P. Vasquez 1. 2. *disp.*64. *num.*6. Sanchez *lib.*1. *in Decalog. cap.*9. *num.*47. Card. de Lugo *ubi suprà num.*117. Bresserus *lib.*3. *de consc. num.*149. Giballinus *lib.*6. *de negotiat. cap.* & *art.*3. *numer.*12. Baldellus *lib.*3. *Theolog. moral. disp.*15. *num.*22. & alii plurimi, quibus ego assentior. Ratio autem est. Quia licèt iste non judicet secundum id, quod sibi est verosimilius à ratione, adhuc judicat juxta id, quod est probabilius ab auctoritate tribunalis sibi superioris, & secundum id, quod semper, aut plerumque in eo fieri consuevit, & ideò legi satisfacit, necnon justitiæ, ac prudentiæ, dum jurisprudentiæ suæ peculiari minùs fidit, quàm jurisprudentiæ tot aliorum, quos sibi superiores agnoscit, quæ eam praxim ut justiorem communi assensu sæpius geminato induxit. Atque huc spectant, quæ de stylo Curiæ, & de sententiis, quas Rota solet probare, communiter ab Auctoribus traduntur, necnon de Consilio Regio, aut aliis supremis Senatibus, quorum auctoritati tantum plures deferunt plena manu congesti à Barbosa *in collect. ad cap.*19. *de sent.* & *re judic. num.*3. ut certum jus faciat, vel saltem adeò vehementem assequutæ veritatis præsumptionem inducat, ut ei prævalere nequeat inferioris judicis privata opinio.

56 Con-

56 Confirmatur efficaciter. Quia obligatio judicandi juxta peculiarem opinionem, si qua datur, nunquam urget cum tanto detrimento judicantis, maximè cùm id sit certum; incertum verò eidem ipsi, utra sit melior, ac justior, quam ipse probat, vel quam probant alii, qui ut plurimum solent esse doctiores, & rem sæpius discusserunt? Profectò nec leges, nec pacta similium officiorum, quamvis sint jurata, in casu tanti dispendii censentur obligare. Neque ullus infirmus vellet se committere ei Medico, quem certò sciret deserere communes sententias Protomedicatus, aut aliorum opinantium aliquod remedium esse minùs tutum, eo prætextu, quòd ipse contrarium sentiat, & teneatur ad curandum prout sibi tutius videtur. Et circa ipsam rem, de qua tractamus, *nu.*18. notavi, judicem legitimè excusari ab obligatione judicandi juxta opinionem sibi probabiliorem, cùm in syndicatu est puniendus, & tractandus tanquam temerarius, aut injustus, eo quòd, communi posthabita, prætulerit opinionem suam. Et universim judici licet sententiam dicere juxta minùs probabilem, cùm ex opposita, tametsi probabiliore, imminent scandala, vel alia graviora incommoda, quæ vitarentur sectando illam, quæ sibi est minùs juridica. Valde communiter receptum est à Doctoribus, quos sequitur Giballinus, ac Lugo locis citatis, & hic pleniùs *disp.36. à num.*34. agens de procuratoribus, qui in Comitiis regni suffragantur ad imponenda tributa.

57 Quæris quartò, utrùm quoad hæc sit aliquid immutatum per decretum Pontificium? Respondeo, nil esse immutatum, quia neque ex verbis, ut jacent, neque ex mente illius aliunde investigata potest colligi, voluisse obligare judices ad judicandum juxta opinionem minùs probabilem judicio omnium Doctorum, eo quòd uni sibi probabilior videatur. Et qua, rogo, ratione dici posset scandalosum, aut perniciosum in praxi, quòd judicans in re incerta non præponat suum judicium singulare, vel paucorum, judicio communi aliorum majoris auctoritatis, & probatioris doctrinæ? Respublica profectò id non præponit; sed sibi nocivum reputat, quòd communes opiniones deserantur, quas meritò justiores, probabilioresque præsumit iis, quæ singulariter à judicibus excogitantur, & proptereà illos in syndicatu castigat tanquam de temeritate, vel certè longè minori probabilitate in suis sententiis suspectos. Agit ergo proculdubio contra intentionem Reipublicæ judex, quoties sic se gerit: ac Theologorum judicio & peccat contra justitiam, & ad restitutionem tenetur, quantumvis contraria opinio minùs probabilis sibi videatur. Est autem penitus inverisimile, intentionem damnationis Pontificiæ huic rectissimæ intentioni dissentaneam esse, aut plus deferre voluisse sapientiæ cujusque judicis obnoxii multis fallaciis, quàm sapientiæ tot aliorum, qui, re maturè discussa, & sæpius examinata, ab ejus opinione dissentiunt, & forsan judicant esse improbabile, eam esse probabiliorem.

58 Explicatur. Quia Innocentius non determinavit, utra opinio sit sequenda, probabilior sibi, an aliis; nec quidquam horum exprimitur in decreto illius, ut jacet; sed Theologorum examini, ac discussioni relinquitur, quando nam liceat, & quomodo judicibus sibi appropriare quoad usum probabiliorem alienam. Et quidem id non licere sæpe sæpius, sive absolutè, sive juxta mentem Pontificis, indubitatum apparet, quia frequenter evenit, ut judicis opinio censentis sententiam aliquam esse probabiliorem, & oppositam minùs probabilem habeat pro se præsumptionem assequutæ veritatis v. gr. quia est communis; alia verò singularis, aut quia in tribunalibus secundum ipsam à sapientibus, & timoratis judicari consuevit, aut quia ex interpretibus illam sequuntur, omnibus hinc inde pensatis, plurimi, quorum sapientiæ, & auctoritati suppares esse non possunt, qui seorsim ab ipsis sentiunt. Unde qui in his casibus, aliisque similibus prudentiali judicio mensurandis, relicta propria opinione, juxta alienam judicaret, eo ipso judicare censeretur juxta illam, quæ certò est minùs probabilis, vel debet haberi ut talis, interim ac novis documentis, eisdemque manifestissimis oppositum non ostenditur.

59 Jam verò quòd juxta mentem Pontificis judices non semper debeant judicare secundùm eam opinionem, quæ sibi probabilior videtur, patet primò, quia inde fieret,

ret, eos teneri vi decreti Pontificii sæpe sæpius judicare juxta opinionem, quæ absolutè est minùs probabilis, aut talis esse præsumitur, & sententiis communissimis suas paradoxas præferre. Neque enim opinio statim probabilior evadit, aut opposita minùs probabilis ex eo, quòd à judice talis putetur; nec absolutum judicium de majore vel minore probabilitate opinionum ex cujusque judicis privata, ac nimis fallibili existimatione pensatur; sed ex æstimatione communi peritorum, ac prudentum, præsertimque ipsius Reipublicæ, à qua judex auctoritatem judicandi accepit. Illa enim sæpius præsumit, veriores esse, ac justiores alienas opiniones, quàm proprias judicis, & ideò justissimè præcipit, ut secundùm illas potiùs, quàm secundum istas, causæ decidantur, ut de opinionibus Bartoli olim præferendis in Hispania opinioni judicantis anteà prænotabam, & de communi opinione nunc, & semper fuit receptum.

60 Secundò, quia Pontifex non imposuit judicibus obligationem administrandi justitiam contra leges sui officii, cùm potiùs secundùm leges, & jura judicare teneantur. Atqui absurdissimam illam obligationem imposuisset, si, attento decreto, nunquam eis licitum foret propriam opinionem de minore probabilitate unius partis quoad praxim judicandi deponere, & suum judicium submittere alienæ jurisprudentiæ. Quippe Respublica non solùm præscripsit leges justitiæ directas, & communes toti populo, aut judicibus servandas in sententiis proferendis, cùm apertè constat eorum sensus; sed insuper alias addidit proprias judicum, & quasi reflexas, quibus ipsi dirigantur in casu incertitudinis, ac controversiæ. Porrò his legibus sæpe non poterit judex, uti debet, satisfacere, nisi sententiam proferat difformem propriæ opinioni; sed conformem opinioni aliæ. Ex. g. lex, aut consuetudo, quæ pro lege habetur, & in conscientia etiam obligat, præscribit judicibus, ut in jure controverso sententiam proferant juxta opinionem communem, & classicam, rejecta singulari, aut non communi. Quid ergo, si ista sit propria ipsius judicis? Nonne contra proprii officii legem judicabit, nisi sententiam dicat contra propriam juxta alienam?

61 Quid, si de majori ipsa, vel minore probabilitate opinionum reflexè controversia instituatur, & communis opinio præseferat, eam esse probabiliorem, quam judex minùs probabilem reputat? Nonne juxta opinionem sibi minùs probabilem tenebitur judicare, ne legem transgrediatur, qua communem sequi debet? Vel an potiùs in conscientiæ perplexitatem incidisse judicabitur, peccaturus contra debitum sui officii, si contra communem judicet, & pariter peccaturus contra damnationem Pontificiam, si sibi minùs probabilem; sed verè communem præferat? Quid, si jubeat lex, ut in obscuris, incertis, aut inexpressis pro una parte sententia proferatur, & prælationis jus ipsi concedat, ut multoties evenire suprà demonstravimus? Nonne pro illa debet judicare, sive incertitudo, & inexpressio oriatur ex opinione propria, sive ex opinione aliena?

62 Profectò, si opinio illa, quam judex justiorem, ac probabiliorem reputat, Principi ipsi, vel Reipublicæ minùs justa, minùsque probabilis appareat, & quia oppositam probabiliorem, atque justiorem præsumit, jubet, ut secundùm ipsam lites dirimantur: nonne judex illi potiùs, quàm sibi, debet deferre? Utique. Nam de aliis subditis generaliter id ipsum dici solet in controversiis similibus. Est autem hic valde specialis ratio. Quia judices non aliam habent potestatem administrandi justitiam, nisi quam Rex, aut Respublica illis concessit: substituuntur namque in ejus locum, nec tam judicant nomine proprio, quàm nomine, & auctoritate illius. Ergo dum ipsis præscribitur modus hujus potestatis, præcipiturque, ut illius potiùs judicio, quàm suo proprio, lites dirimant, licitè nequibunt repugnare; sed quemadmodum juxta allegata, & probata debent judicare, etiam si evidenter sciant, ea esse falsa, & hoc meritò est dispositum, ut tutius, & convenientius ad rectam administrationem justitiæ, sic pariter secundùm leges, & jura sibi præscribentia delectum opinionum judicare tenebuntur, quamvis interdum contingat, ut contra propriam judicare debeant.

CA-

CAPUT VII.

Quousque judicibus liceat judicare ex opinione aliena, & quomodo in isto casu propriam deponere debeant?

63 QUæris quintò, quænam regulæ, seu juridicæ, seu prudentiales, observandæ sint ab ipsis in ejusmodi delectu? Huic dubio accuratissimè occurrit Azor 1. *part. instit. moral. lib.* 2. *cap.* 9. *& sequent.* necnon Bossius 1. *p. de consc. tit.* 1. *§.* 27. *per totum*, & res longum tractatum poscebat, si pro dignitate foret exponenda. Illud est certum, non esse concessam judicibus simul cum munere liberam, licitamque facultatem eligendi pro suo libito opinionem, quam maluerint, inter illas, quarum una est probabilior suo judicio, & alia alieno; sed inspiciendas esse alias circumstantias lege, consuetudine, aut praxi tribunalium designatas, vel etiam judicio prudentum, unde una ex ipsis fit eligibilior quoad usum, & jus quoddam prælationis assequitur. Plures ex istis suprà consignavimus, & pleraque ex iis, quæ diximus circa necessitatem judicandi interdum juxta opiniones minùs probabiles, quas justis de causis leges anteponi volunt contrariis probabilioribus, huc etiam possent transferri. Et quis non videat, longè aliam esse rationem deferendi propriam opinionem faventem alicui causæ valde odiosæ, ex. g. nullitati matrimonii jam contracti, quàm deferendi illam, quoties favet matrimonio, aut alii causæ, quam in casu incertitudinis, aut paritatis leges præferendam censent? Nam aliena opinio mihi nota meam mihi incertam reddit, & si communis sit contra communem, rem in æquilibrio constituit. Noluit autem lex, ut in eo casu semper sit libera electio judicantis; sed quid facto opus sit, ipsa decernit.

64 Unde quod dicitur, rem committi decidendam judicio proprio ipsius judicis; non verò aliorum, verum est, si intelligatur de judicio prudentiali, & ultimato dictante secundum quam opinionem sit sententia proferenda, attentis sui officii obligationibus, ac reliquis circumstantiis; falsum verò, si exponatur de judicio speculativo judicis opinantis sic, vel aliter pro arbitrio suo, & sæpe minùs prudenter, aut etiam imprudenter, vel temerè exponentis legem illam, ex qua decisio causæ est sumenda. Porrò judicium illud prudentiale sæpe dictabit, sententiam proferendam esse contra opinionem privatam judicis: Vel quia proferenda est juxta allegata, & probata, à quibus sæpe discordat opinio; immò scientia ipsius: Vel quia pronunciari debet secundùm leges, & jura specialiter spectantia ad delectum opinionum, quibus parere non potest, nisi alienæ potiùs, quàm suæ propriæ, se se accommodet in judicando: ut si lex jubeat, benigniorem, communiorem, aut æquitati conformiorem præferre; ipse verò non jam istam, sed rigidiorem, singularem, aut juri stricto accommodatam sectetur. Vel demum, quia sicut prudentia sæpesæpiùs dictat, tutius, atque melius esse in aliis negotiis agere juxta consilium alienum contra proprium, sic prudentia judicantis idipsum ei dictare poterit, cùm videt, rem esse incertam, & periculum judicandi minùs justè (quod in eo casu utrimque imminet) à communiter contingentibus magis timeri posse ex eo, quòd suo judicio plus deferat, quàm judicio aliorum, quos sapientiores, ac diligentiores, & acutioris ingenii debet æstimare.

65 Quæris sextò, quonam pacto fieri possit, ut judex sententiæ alienæ se se accommodet? Nam vel retractat suam, & tunc contra propriam, quam habet de præsenti non agit; sed solùm contra illam, quam habebat: Vel non retractat, & tunc duos contradictorios assensus habebit in intellectu: alium, quo judicat, suam opinionem esse justiorem, ac probabiliorem aliena: & alterum, quo censet, alienam esse justiorem, ac probabiliorem sua. Explicatur. Nam sententia decisiva litis nil est aliud, quàm exterior manifestatio, ac declaratio sententiæ interiùs latentis in ipso intellectu judicis. Vel ergo sententiam suam deposuit, & ita non judicat contra suam; sed juxta suam, & aliorum. Vel non deposuit, & tunc mentiri videtur, quia loquitur contra mentem, & cùm aliud intus habeat, aliud exteriùs significat.

66 Respondeo primò, hic ferè plurima applicari posse ex iis, quæ dici solent de subdito obediente contra suam opinionem irretractatam mandatis suis Superio-

perioris; sed præsertim illa, quæ propriè spectant ad judices sententiam proferentes ex debito juxta allegata, & probata contra certam scientiam suam, quod saltem in causis civilibus circa bona temporalia veraciter, ac justè fieri nemo dubitat. Respondeo secundò, propriam opinionem bifariam deponi posse, speculativè, ac practicè, sicut contingit in dubiis. Speculativè deponitur quoad speciem, dum retractatur; quoad exercitium verò, dum suspenditur assensus actualis erga ipsam; practicè autem, dum, irretractato, ac retento assensu ipsius speculativo, ac directo, per practica, & extrinseca principia reflexè concluditur, adhuc judicari posse, aut debere contra ipsam. Jam verò, si in nostro casu judex deberet deponere speculativè suam opinionem, nulla retractione opus esset, quia ad vitandam simulationem coexistentiam duorum judiciorum adversantium sibi mutuò in eodem intellectu satis foret deponere quoad exercitium opinionem propriam, suspendendo ejus assensum, & tunc judicaret judex contra suam habitualem opinionem; sed nihil profectò asserere adversùs actualem, quæ non datur.

67 Attamen longè certius est, nullam in hoc casu judiciorum contradictionem inveniri. Quia judex censens, interpretationem aliquam esse à principiis intrinsecis minùs probabilem, non ideò negat, immò sæpe affirmat coactus evidentia facti, oppositam esse probabiliorem ab auctoritate extrinseca aliorum, quorum ingenio, diligentiæ, atque sapientiæ nequit sua comparari. Similiter, qui assentitur alicui opinioni rigidæ, vel singulari, & hasce illius qualitates agnoscit, ex vi talis assensus minimè impeditur, quominùs affirmet, oppositam esse communem, aut esse benignorem, aut ab ipsa stare præsumptionem assequutæ veritatis, & pro veriore, atque justiore haberi judicio prudentum, & maximè judicio Reipublicæ, à qua accepit judicandi potestatem. Negare etiam nequit, sibi incertum esse, utrùm sua opinio sit juri conformior, & meritò formidare, an in ejus electione sibi irrepserit deceptio aliqua, temeritas, aut paralogismus defectu studii, aut ingenii, vel alia passione occulta, ut sæpius irrepunt aliis. Et certò interdum cognoscet, se egisse minùs prudenter, dum illam prætulit alteri, videtque omnibus inspectis, tutius esse, atque securius à periculo judicandi minùs justè, judicio suo minùs fidere, quàm judicio aliorum, quos longa experientia, ingenium optimum, magna integritas, studiumque diuturnius sibi superiores facit.

68 Porrò affirmatione istæ, cum aliis regulis practicis ex jure, aut consuetudine acceptis, sæpe judici sunt satis ad concludendum, se meliùs, justiùsque cum litigantibus acturum, si contra propriam opinionem juxta alienam litem terminaverit. Neque ideò mentitur, quia per sententiam externam non significat, se ita sentire speculativè, & in puncto juris, ut sic loquar, à principiis propriis, & intrinsecis duntaxat considerato; sed satis est, si significet, se ita sentire practicè, & propter præsumptionem prudentialem, aut juridicam suæ opinioni resistentem de opinione aliena plus sperare. Sic judex subscribens sententiam à majori parte collegarum approbatam, non denotat, se id sentire, vel sensisse, cùm deliberatio pendebat, quia forsan est, ac fuit semper in opinione contraria; sed solùm significat, illud fuisse plurimorum judicium, quod leges justius præsumunt, & ideò jubent servari. Sic qui judicat juxta allegata, & probata, de peculiari sua notitia nihil dicit, & proptereà, quamvis sententia ei apertè contrarietur, immunis est à mendacio.

69 Quæris tandem, an decretum Pontificium ad sententias etiam interlocutorias extendatur? Respondeo, proculdubio ad eas extendi, quæ habent vim definitivæ, qualis est illa, qua judex se incompetentem declarat, vel qua libellus repellitur, ut ingressus litis impediatur, vel qua reus absolvitur ab observatione judicii, vel qua tormentis addicitur, aut alteri gravi incommodo, quod per definitivam nequit emendari. Et de his sententiis accipitur quod notat, relatis aliis, Aviles *de officio Prætor. cap. 1. verb. Fiel. num.* 11. judicem, qui malè interloquitur, teneri parti ad interesse in quantum eam læsit; aliis vero actis judicialibus examinandi testes, abbreviandi, aut prorogandi terminos, ac reliquis id genus, quæ nec sunt propriè sententiæ, nec judicia definitiva causarum, nec judex, cùm ea disponit, propriè judicare dicitur, & prudenti arbitrio ipsius communiter relin-

linquuntur propter varias, ac diversas circumstantias, quæ passim solent occurrere, satis ei esse videtur, si arbitrium verè prudens, ac probabile sequatur, neque in re adeò incerta, frequenti, & obnoxia scrupulis præsumendum est, Rempublicam ad optimum obligare, cùm id sit summè difficile.

70 In fine adverto, Antonium Diana *p. 11. tr. 2. resol. 60. post med.* quamplurimas opiniones adducere in jure minùs probabiles, secundùm quas licet judici proferre sententiam beneficio illius licentiæ, quam ei tribuebat condemnata opinio. In quo catalogo duo debent considerari. Primum est, utrùm nam illæ verè sint minùs probabiles legaliter, ac juridicè? Secundum verò, an, eo supposito, judici liceat, quod licere Diana contendebat consequenter ad doctrinam suam? De primo non est modò contendendum, neque spectat ad Theologos; sed ad Jurisperitos, quorum est illud judicium. De secundo autem quod est proprium Theologiæ, ac nostri instituti, omnino affirmari debet, nullatenus esse licitum, sed scandalosum, ac perniciosum in praxi, cùm id Pontifex generaliter tradiderit; damnata autem aliqua propositione universali, omnes particulares, quæ sub illa directè continentur, ex hoc ipso damnatæ intelliguntur.

CAPUT VIII.

Utrùm in favorem matrimonii liceat judici, relicta probabiliori opinione, judicare secundùm minùs probabilem?

71 Meliorem esse in his causis conditionem affirmantis, quàm negantis, matrimonium esse validum, sive sit actor, seu reus, traditur frequenti calculo à Theologis, & Juristis, adeò ut constanter existiment in judicando sequendam opinionem illam, quæ valori favet; tametsi sit singularis, & quamvis contra se habeat communem pro nullitate sentientem, nisi sit innixa alicui textui claro. Quæ exceptio superflua videri posset, ac sibi ipsi contradicens, nisi forsitan adjecta putetur ad eorum mentem pleniùs declarandam. Nam sententia, quæ fundatur in aliqua ratione, aut textu claro, sive sit singularis, seu communis, omnino certa est, & contradictoriam suam reddit prorsus improbabilem; ubi autem nulla probabilis opinio favet matrimonio, non relinquitur quæstioni locus, sed indubitatum est, illud reputandum esse nullum à Judicibus, & quibuscumque aliis. Quapropter exceptio illa ad hoc deservit duntaxat, ut intelligamus, hos Auctores favorem matrimonii adeò extendisse, ut quæcumque opinio minoris, aut etiam minimæ probabilitatis sit satis judici, ut probabiliore, communioreque deserta, pro ipsius valore pronunciare valeat.

72 Ita censet cum Hostiensi, Felino, Ancharano, Abbate, Joanne Andrea, Barbatio, Decio, Berojo, Menochio, Antonio Gabriele, & aliis, quos refert Sanchez *lib. 1. de matrimon. disp. 18. num. 7.* Barbosa *in collect. ad cap. ultim. de sent. & re judic.* Fragoso *p. 1. de regim. Reipub. Christ. lib. 4. disp. 10. numer. 186.* Villalobos *in summa 1. part. tract. 1. difficul. 7. num. 3.* Trullenc. *lib. 7. de Sacram. cap. 6. dub. 1. num. 9. fin.* Diana *part. 10. tract. 12. resol.* 18. Leander à Sanctissimo Sacram. *tom. 2. de Sacram. tract. 9. disp. 7. qu. 20.* dicens, unum tantùm Doctorem cum aliqua probabilitate sufficere. Angelus Bossius *p. 1. de consc. tit. 1. §. 27. num. 689. & tract. de contract. matrimon. cap. 3. num. 234.* Angelus Maria Verricelli *p. 1. tract. 2. qu. 17. num. 7.* contendens, hoc esse speciale in matrimonio, nullatenusque extendendum ad dotem, testamentum, libertatem, aut pias causas. Moventur. Quia matrimonium est in jure valde favorabile, & dissolutio ipsius nimis odiosa. Unde, cùm jam est contractum, sustineri debet, non tantùm in pari causa *ex text. in cap. ult. de sent. & re judic.* sed etiam in valde dispari, ex regula generali tradita *in cap. Licet 47. de test. & attestat.* his verbis: *Tolerabilius est aliquos contra statuta hominum dimittere copulatos, quàm conjunctos legitimè contra statuta Dei separare.*

73 Altera sententia fert, in hujusmodi causis judicandum esse juxta sententiam communem, sive ea faveat matrimonio, sive sit ipsi contraria. Ita ex professo Antonius Maria Coratius *tract. de opinio. commun.* (qui habetur tom. 1. commun. opi-

opinion.) *lib.2.tit.9.casu* 20. dicens, esse *verissimam*, Joannes Coratius *in leg. Qui liberos. à num.*121. *ff. de ritu nuptiar.* ubi ait, *ita servari in praxi*. Quod mente omnino tenendum, ne facilè discedatur ab hac sententia, monebat Coratius *suprà* vers. *In libertate*. Joannes Gutierrez *de matrim.cap.3. num.*19. tametsi sibi contrarius *cap.63.n.*31. Consentiuntque apud eosdem Alciatus, Lancelotus, Cotta, Cagnolus, Aviles, & alii: atque ex his, quos appellabat Sanchez in favorem sui, Barbatius, Berojus, & Decius. Quibus se se adjungit Bossius, hoc censens valde probabile *dict. §.*27. *num.*689. Ratio ipsorum est. Quia favor matrimonii non debet extendi ultra terminos justitiæ distributivæ, cujus actus est sententia judicialis, neque ampliari in præjudicium tertii pro nullitate pugnantis, & pro sua libertate ab ejus vinculo. Extenderetur autem, & procederet ultra terminos justi, rectique judicii jus suum cuicumque tribuentis secundùm merita causæ, si judex pronunciaret ex singulari opinione matrimonium esse validum contra reum, aut actorem pro ejus nullitate habentem opinionem communiorem, aut communem, sive juris, sive facti. Hujusmodi namque opinio pro lege, aut consuetudine legali habetur, & in locum ipsarum subrogatur, quoties jura ista deficiunt. Clarum est verò, neminem absque injustitia judicare posse adversùs legem, valori matrimonii contrariam.

74 Tertia sententia, cui adhæreo, tenet, judicem in istis causis sequi debere opinionem probabiliorem, sive sit singularis, seu communis, quin possit, illa postposita, ferre sententiam secundùm minùs probabilem. Sic sumitur ex Innocentii decreto, & condemnatione thesis, quam in præsenti explicamus. Inde enim constat ut minimum judicem privata auctoritate, aut favore personali suo nullatenus judicare posse juxta sententiam probabilem, relicta probabiliore. Judicaret verò hoc modo, si pro valore matrimonii decerneret contra probabiliorem opinionem nullitati ipsius patrocinantem. Nullibi enim invenietur concessus in jure hic favor matrimonio, causisve similibus, & cùm sit maximè exorbitans ab omnibus juris regulis, & in tertii præjudicium, manifestè debebat explicari. Ubi autem deest favor juris, solùm relinquitur favor privatus ipsius judicis, qui contra probabiliorem opinionem, stante decreto Innocentii, nihil attentare valet. Quocirca nunc non auderem auctor esse ulli ex judicibus, ut illi primæ sententiæ, quæ tantum matrimonio deferebat, se se in praxi accommodaret. Anteà siquidem probabile videri poterat, licitum esse judicibus favores juris ampliare usque ad desertionem sententiæ probabilioris assistentis alteri ex collitigantibus; modò autem declarat Pontifex, id probabile non esse, & insuper imponit præceptum graviter obligans, ne deinceps deducat ullus talem doctrinam ad praxim.

75 Sed & ante istud decretum, ultra plurimos, qui generaliter istiusmodi obligationem judicibus imponebant, expressè Castro Palao 1.*p. disp.*2. *de consc. punct.*10. *num.*3. dixerat, pro matrimonio non esse judicandum, si opinio verior, & magis probata sit in contrarium. Idemque absque dubio senserant plerique ex Jurisperitis, qui pro prioribus sententiis allegantur. Nam ex eis Mascardus, Abbas, Corsetus, Barbatius, & quidam alii apud Bossium *num.*690. & Coratium *num.*116. disertè affirmant, communem tunc solùm esse sequendam pro causis favorabilibus, cùm *melioribus fundamentis innititur, & est verior, ac probatior*. Alii verò, qui absque hoc addito enunciant, juxta communem esse judicandum, non negant iudici adhærendum esse certò probabiliori, licèt sit singularis, aut paucorum; sed ideò id proferunt, quia opinio communis, quamvis non innitatur textui claro, absque ullo favore adiuncto ex propriis meritis habet maiorem probabilitatem extrinsecam ab auctoritate, & numero Sapientum, qui illam docuerunt, re accuratè examinata, & probabilior præsumitur, quàm opinio non communis ex suis rationibus, principiisque intrinsecis, dum contrarium apertè non probatur. Adeòque, rebus sic stantibus, ad instar legis recipitur, veritatisque exploratæ, & quod plus est, in statutis expressim de lege agentibus appellatione legis comprehenditur, ut cum Tiberio Deciano, ac aliis tradunt Barbosa *tract. de appellativis verb. juris signific. appellativo* 129. *in fin.* & Escobar del

del Corro *de purit. sanguin. p. 1. q. 10. §. 2. num. 12. in fin.*

76 Ipsi quoque, qui favorem matrimonii anteponendum censebant cuivis doctrinæ probabili contrariæ valori illius, sibi non satis constabant; sed pluries praxim oppositam probabiliori faventem judicibus consulebant in caufis matrimonialibus, ut ex ipsorum lectione se deprehendisse testatur gravis, valdèque eruditus scriptor Geórgius Gobat *in experientiis Theologo-juridic. tract. 10. numer. 74.* In hæc scribens: *Quantum ipse observavi, repugnant practicè sibi ipsis, & plerisque Doctoribus, illi ipsi, qui tantam quantam indicavimus auctoritatem tribuunt sententiæ unius pro valore matrimonii. Sanè mediocriter versatus in legendis Consiliis matrimonialibus editis à variis Doctoribus reperiet facilè triginta, aut quadraginta, in quibus suadetur judici, ut ferat sententiam contra matrimonium, non attento, quod pro matrimonio stare sciant quatuor, sex, aut octo Doctores.* Hæc ibi. Quibus perpensis, unà cum aliis præmissis, planè constare videbitur sententiam, quam modò sequimur, & nova Summi Pontificis auctoritate firmamus, etiam ante illius decretum fuisse in se valdè communem, & receptiorem in praxi.

17 Illud certius, non licere, nec unquam licuisse judici sequi opiniones incertæ probabilitatis matrimonio favorabiles, & alias ipsi adversantes, quas novit certò probabiles, in judicando relinquere. Nam si controversum sit inter Auctores, num opinio matrimonio favens sit probabilis, necne, quibusdam affirmantibus esse probabilem, aliis verò ex adverso contendentibus esse potiùs improbabilem, nemo dixerit, tantum esse favorem matrimonii, ut judex fidere possit adeò tenui probabilitati, & pronuntiare id esse validum, relicta opinione adversa, cujus certa, ac secura probabilitas in iis circumstantiis reddit evidenter justiorem, ac veriorem matrimonii nullitatem. Utique judicis est in incertis, seu obscuris verisimiliora sequi, *ex reg. Inspicimus. 45. de reg. jur. lib. 6.* Quis autem dubitet, esse planè verisimiliorem, ac certiorem nullitatem, quàm valorem, cùm stat pro nullitate opinio certò probabilis; pro valore verò opinio, quæ vix nomen opinionis meretur, & à multis reputatur sophistica, & improbabilis? Nec refert, quòd alii censeant probabiliter esse probabilem, quia ejusmodi probabilitas controversa, merèque opinabilis ex hoc capite nimis deiicitur, ut sequenti dissertatione ostendetur, præsertim *cap. 5.* adeòque apud prudentes extenuatur, ut etiam extra judicia, ac in rebus nemini præjudicantibus ei raró adhærere liceat, nedum in judiciis, ubi judicis sententia non declarat, quidnam sit favorabilius uni parti; sed quæ ex ipsis melioribus fundamentis juris, aut facti innitatur.

78 Propterea mihi vehementer displicet doctrina Leandri *in dicta quæst. 20.* asserentis matrimonium contractum ab alienigenis coram Parocho illius loci, ubi alter ipsorum habitat brevi tempore recreationis causa, alteriusve negotii, absque animo ibi manendi multis diebus, sed revertendi quàm citiùs ad eum locum, ubi fixum domicilium habet, nihilominus esse sustinendum, & pro illius valore in judicio pronunciandum. Fundamentum ipsius est. Quia licèt opinio communis stet in contrarium, eaque requirat, ut Parochus validè assistat matrimonio eorum, qui habent alibi domicilium habitationis, quòd ex ipsis saltem alter quasi domicilium acquisierit in Parochia illius, & in ea habitare incœperit, cum animo ibi manendi pro majori, vel dimidia parte anni; adhuc non desunt, qui affirment probabiliter, id non esse necessarium ad valorem matrimoni, sed vel modicam habitationem quasi in transitu sufficere. Ita enim sentiunt expressè Sà *in Aphorismis correctis.* verb. *Parochus*, & verb. *Matrimonium*, utrobique *num. 2.* & Basilius Legionensis *lib. 5. de matrim. cap. 13. §. 1.* quibus adiungo Raynaudum, qui eisdem obiter accessit *t. 16. in Heteroclit. terrestr. sect. 1. punct. 14. n. 18. fol. mihi* 180. Et cùm aliunde hæc opinio valori matrimonii consentiat, illi potiùs, quàm oppositæ, stari debet in iudicio.

79 Advertere autem debuerat Leander, ne opinioni isti deferendum esse iudicaret, illam non solùm habere communem sibi contrariam, ut fatetur ipse ibidem; sed communiter non esse receptam, & reputari improbabilem. Nemo autem tantum favoris matrimonio deferen-

dum esse dixit, ut pro illius valore judicari debeat juxta sententiam communiter rejectam ut improbabilem, & explosam in judiciis. Quòd verò hujusmodi sit opinio, cui nitebatur Leander, ex Palao sumi potest *p.5.disp.2.punct.13.§.9.num.8.* vers. *Cæterum.* asseveranti: *Nullam speciem probabilitatis habere, quia est adversùs communem sententiam, & praxim receptam gravissimisque incommodis subjecta*. Diana quoque doctior factus *part.11.tr.3.resol.34.* vers. *Et tandem*, clarè dixit, illam esse *nimis laxam, & communiter refelli tanquam improbabilem:* addente Dicastillo, doceri absque *idoneo fundamento. tom.3. de Sacram. tr.10. disp.3. num.* 48. Notat prætereà Card. de Lugo *lib.1. respons. mor. dub.37. num.12.* eam *non admitti communiter*. Et ab illa in judicando pluries discessisse Rotam, id consulentibus viris doctissimis tum externis, tum ex nostra Societate, planè constabit legenti Menochium *consil.398. volum.4.* ubi omnia affert per extensum.

80 Ratio accipitur *ex textu in cap. Is qui 3. de sepult. in 6.* quem in proposito expendit, appellatque irrefragabilem Navarro *consil. 7. de clandest. despons. lib. 4.* inde enim constat apertè eos, qui alibi suum habent domicilium, non effici Parochianos illius loci, ubi actu habitant brevi tempore, & veluti in transitu absque animo ibi manendi, & contrahendi quasi domicilium, sed statim revertendi ad domum propriam, vel vagandi per alia loca diversa. Porrò matrimonium, ut sit validum, coram proprio Sacerdote debet celebrari, aut coram altero de ipsius licentia. Quapropter matrimonia sic contracta *proculdubio judicanda esse invalida* statuit Navarro *in dicto cons. 7.* idque *certum* reputavit P. Sanchez *lib.3. de matrim. disp.23. num. 9.* Neque obstant duæ declarationes Cardinalium, quibus unicè fidit Basilius *eo §. 1. num. 6.* Nam, ut omittam, eas non esse authenticas, nec debito sigillo munitas, sicuti opus erat jure novo Urbani VIII. ut in judicio, vel extra, fidem facerent, stat ex adverso opposita declaratio, quam affert, & testatur apud se habere in forma authentica Nicolaus Garcia *de Benefic. p.5. cap.7. num. 11.* ubi interrogante inter alia Episcopo Abulensi: *An valeat matrimonium contractum coram Parocho illius loci, ubi contrahentes reperiuntur, NON ANIMO IBI DOMICILIUM CONSTITUENDI, sed recreandi causa?* Sacra Congregatio respondit: *NON VALERE.*

81 Quocirca, si fides aliqua adhibenda est aliis declarationibus, intelligendæ non sunt de illis habitatoribus, qui cùm habeant alibi suum proprium Parochum, atque domicilium permanens, ad alia loca divertunt otii, vel negotii causa absque animo ibi manendi tempore necessario ad acquirendum domicilium, aut quasi; sed duntaxat de his, qui nullibi, aut utrobique domicilium habent. Prima enim, quatenus dicit: *Proprium Parochum eum esse, in cujus Parochia contrahentes habitant tempore, quo matrimonium contrahitur:* ne alii adductæ contradicat, & contra mentem Concilii ingens ostium aperiatur fraudibus, aut exponenda est de habitatione inchoativa domicilii, vel quasi, aut potiùs intelligenda de vagis. Istis enim actualis habitatio loco domicilii succedit, quandoquidem nullum aliud habent, & ideò ordinarius Parochus illorum esse censetur ille, in cujus districtu degunt, & mutata habitatione, mutatur. Postrema verò, quæ expresè de his *alienigenis* agit, *qui inter vagabundos non sunt comprehensi*, eo ipso supponit eos alicubi habere domicilium. Igitur vel illud habent utrobique, & tunc sine dubio poterunt in qualibet ex ipsis contrahere. Vel non habent illud utrobique; sed solùm in ea Parochia, extra quam transeunter commorantur: & tunc evidentissimum est, Parochum illius Parochiæ, ubi hoc modo de præsenti habitant, non esse proprium illorum; sed omnino alienum, & maximè quoad sacramenta voluntaria, cujusmodi est matrimonium. Alibi enim habent proprium Parochum, & ibi eum nequeunt habere, ubi habitationem domiciliarem non habent, nec animum permanendi saltem pro majori, vel propè majori anni parte, unde quasi domicilium acquiritur, stabiliturq; jus Parochiale. Porrò habentes proprium Parochum, coram omnino alieno nuptias celebrare nequeunt, nisi de licentia proprii, ut in decreto Concilii expresse habetur, & alioqui instar vagorum eas ubivis celebrarent validè, & declaratio, quæ affertur, non

tam

tàm esset expositio Concilii, quam revocatio.

82 Indidem patet, quàm tenuem, si fortè est ulla, probabilitatem habeat valor matrimonii ita contracti, cùm aliunde ejusdem nullitas non tantùm evidenter probabilior; sed certa, aut ferè certa debeat reputari. Quis autem judex rectus, ac cordatus jus certum pro incerto dimiserit? aut quod est longè certius, ac securius postposuerit juri adeò incerto, & ambiguo, ut meritò judicetur jus nullum, & improbabile? Sufficeret quidem judici, communem sententiam stare pro nullitate conjugii, ut secundùm eam decerneret, dum valde solidis argumenti non constat, contrariam opinionem singularem, aut paucorum, esse vel probabiliorem, vel saltem æquè probabilem, ut liquet ex anteà dictis, & hoc solum probat ratio, qua relati suprà contendebant, semper esse cum communi decernendum, etiam contra causam favorabilem. Cœterùm quoties communis opinio adeò prævalet contrariæ, ut vix ipsi probabilitatem relinquat, dubiumque, ac incertum reddat, utrùm sit probabilis, aut improbabilis, cuivis iniquum videbitur communem velut injustam deserere, & palmam litis alii adjudicare. Unde quæ de opinione Leandri dicta sunt, ad omnes alias applicari debent, quarum vera probabilitas in controversiam vocatur: solùm enim est adducta exempli gratia, etsi adversùs illam paulò fusiùs egerimus, quia casus frequentissimè occurrit, & doctrina illa de favore matrimonii malè applicata probos judices forsan implanaret.

83 Præstat utique suus favor matrimoniis jam contractis cum solemnitatibus de jure debitis, ut, cœteris alioqui paribus, pro eorum valore in judicio decernatur. Præstat etiam, ut in dubio majoris, vel minoris probabilitatis illa opinio à judice præferatur, quæ valida esse constituit: nam & hoc commune est cuivis causæ favorabili. Attamen, quod adeò imparibus, & adeò compertis rebus, ut certò sit probabilius, ac veritati conformius illa esse nulla, quàm valida, nullo unquam jure præscribitur, nec rectitudo justitiæ, officiumque proprium judicis tantam inæqualitatem patitur. Eademque ratio est, quoties præsumptio majoris conformitatis cum veritate, ac justitia propria partium assistit illi opinioni, quæ pugnat pro nullitate, ut regulariter evenit, cùm ab hac parte est opinio communis, probabiliorque ab extrinseco, & pro valore non militat, nisi opinio singularis. Quandoque tamen evenict, ut emergat nova ratio, aut novus aliquis textus non prævisus, neque examinatus ab Auctoribus communis opinionis, quæ istam præsumptionem vincat, & tunc auctoritas ejus non prævalet; sed potiùs deprimitur, aut penitus evanescit. Qua ratione plures opiniones, quæ satis probabiles communiter videbantur ante decreta Innocentii, & Alexandri, post illa suam probabilitatem amiserunt, atque inter alias, ni fallor, etiam illa, quæ docebat, integrum esse judicibus, relicta probabiliore, minùs probabilem sequi in causis favorabilibus.

84 Neque obstat quod dixit Pontifex *in dicto capit. Licet. 47. de testibus & attest.* scilicet: *Tolerabilius esse, aliquos contra statuta hominum dimitte... copulatos, quàm conjunctos legitimè contra statuta Dei separare.* Quia non negamus, id esse tolerabilius, & favore concesso ab ipso jure sustinendum, quando cœtera sunt paria, aut probabilioritas dubia; sed solùm contendimus, id non esse tolerandum, aut statuendum à judicibus, cùm jus negantis valorem est veritati conformius, ac certius jure affirmantis. Nam specialis iste favor neque in eo textu conceditur, neque ex ipso colligitur necessariò; sed tanquam casus omissus, secundum justitiæ regulas, & obligationes proprias judicum ab eis debet terminari. Et quamvis magnus sit favor matrimonii jam contracti propter reverentiam Sacramenti suæ dissolutioni obstantis, necnon & propter periculum, ne ad secunda vota transeant illi, qui à vinculo ipsius exsoluti declarantur, totque adulteria materialia committant (si illud fortasse erat validum) & ipsi, & eorum consortes, quot vicibus copulantur, ultra incommoda, quæ proli jam forsan natæ ex priori matrimonio inde sequuntur, & lites, quæ ob restitutionem dotis sæpe solent resultare. Quamvis, inquam, ex hoc capite æquum sit favere matrimoniis, ac præsertim consummatis, contractisque in facie Ecclesiæ, non ideò contraria causa adeò egena favoris reputari debet, ut adversùs ipsam possit pronunciari, cùm

se meliori jure tuetur, & apertè constat judici inæqualitas, ac præeminentia ipsius respectu alterius pro matrimonio certantis.

85 Nam in primis ea pericula', quæ ex matrimonii controversi dissolutione imminebant, eo leviora fiunt, minúsque timenda, licèt secundùm se graviora videantur, quo probabilius est, id esse nullum, & nequaquam eventura, etsi declaretur tale. Et aliundè, si, cùm forsan esset nullum, declaretur fuisse validum, sic conjuncti grátia Sacramentali destituuntur, aliisque subsidiis valde necessariis ad rectum conjugii usum, & ad alia onera ipsius cum fructu supportanda. Committent prætereà tot fornicationes materiales, quot actus conjungii habuerint, oscula, vel alia opera, quæ extra conjugium vetantur; atque hoc genus mali propinquius, & frequentius imminebit in istis, qui falsò existimant se esse conjugatos, tenerique tum ad debitum reddendum, tum ad simul cohabitandum, quàm in aliis, qui, cùm verè conjugati sint, liberi per errorem dimittuntur, &, si velint, possunt castè vivere, ac cœlibem vitam agere. Ad hæc causa libertatis à vinculis, aut servitute perpetua non est parum favorabilis; hæc autem est causa illius, qui contendit pro sui matrimonii nullitate. Quippè matrimonii vinculum indissolubile est, & magnas secum molestias, ac onera valdè gravia affert pro tempore vitæ, ac perpetuæ servituti ideò rectè æquiparatur, quia traditionem involvit, ex vi cujus, qui erat suus, jam incipit esse alterius, ita ut, eo contracto, *mulier sui corporis potestatem non habeat; sed vir:* atque vice versa, juxta doctrinam Apostoli 1. *Corinthior.* 7. 4. quam ibi S. Chrysostomus *orat.*19. hisce verbis commentatur: *Mulier viri est, & ancilla, & domina: & si defeceris ab ea, quæ convenit, servitute, Deum offendis.·.·. Nam propterea hoc appellavit debitum, ut ostenderet, nullum esse sui dominum; SED ESSE INTER SE ALTERUM ALTERIUS SERVOS.* Videatur prætereà Emmanuel Thesaurus *lib.*16.*Philos.mor.cap.*12.solito lepore enucleans vires juris conjugalis.

86 Denique, siquid probaret aphorismus ille Pontificius, cui nituntur adversarii, pariter convinceret, sententiam esse ferendam pro valore matrimonii contra certò probabiliorem; ac communem in quæstione facti, ex quo pendet ejus veritas, ac in quæstione juris. Quippe Pontifex ibidem de quæstione solius facti loquebatur, de illa scilicet, utrùm essent consanguinei intra quartum gradum, & proptereà invalidè copulati, qui alioqui validè matrimonio erant conjuncti? Porrò in quæstionibus facti, & causis merè civilibus inter personas non privilegiatas illa prævalere debet secundùm leges, & jura, quæ fortiores, ac vero proximiores probationes pro se adducit; neque oppositum audebant dicere etiam illi, qui ante Innocentii decretum censebant aliter circa quæstiones juris. Statuit utique Pontifex *in dicto cap. Licet*. contra id, quod erat statutum à suis Prædecessoribus, ne ad probanda impedimenta Ecclesiastica dirimentia matrimonium jam contractum, puta consanguinitatem, fides haberetur testibus deponentibus de solo auditu, *quia*, inquit, *pluribus exemplis, & certis experimentis didicimus, ex hoc multa pericula contra legitima conjugia provenire*, atque ut periculis istis frequenter dissolvendi vera matrimonia obviaret, reddidit difficiliorem probationem nullitatis, & certum modum præscripsit longè exactiorem, quo debet probari veritas impedimenti, ut in judicio prævaleat.

87 Cœterùm non ideò voluit, ista probatione extante, deferendum esse dictis minus probabilibus unius, vel alterius testis contrarium asseverantis; neque evidentem, aut omninò certam impedimenti probationem exegit; nec de omnibus impedimentis egit; sed de irritantibus statuto humano. Istis autem opus erat Auctoribus præcitatis, ut ex prædicto textu stabilirent adeò generaliter, in favorem matrimonii à judice esse sequendam contra probabiliorem, & communem probabilem opinionem singularem. Neque Pontificem latuit, interdum posse contingere, ut defectu illius exactæ probationis, quam exegit, declararetur à Judice esse valida nonnulla matrimonia jure Ecclesiastico invalida. Sed hoc periculum non tanti fecit, quanti frequentia pericula dissolvendi in foro externo matrimonia re ipsa valida, atque jure Divino insolubilia, & proptereà satius duxit exactiores probationes impedimenti irritantis

ac

ac nullitatis exigere, quàm leviores admittere in his causis. Nam sicut è duobus malis, quod minus est, rectè eligitur, ita & ex duobus periculis, quando utrumque nequit evitari, ut *in cap. Ubi. 3. de election. lib. 6.* eleganter explicatur.

88 Verumtamen ex hoc ipso nostra assertio robur accipit. Quippe si quæcumque probabilitas facti, aut juris matrimonio favens, sit sufficiens, ut contra probabiliorem pro valore illius decernatur, innumera matrimonia re ipsa invalida sustinebuntur, & valde pauca in judicio declarabuntur invalida, cùm ad obtinendum sufficiat producere in quæstione facti unum, vel alterum testem, qui probabiliter censeat impedimentum deficere, aut si quæstio sit juris sollus, unum, vel alium Auctorem, qui opinetur matrimonium esse validum, frequentissimè continget, ut præsidia ista non desint etiam conjugiis invalidis. Tolletur quidem periculum, servata in judicio hac praxi, dissolvendi tanquam irrita matrimonia re ipsa valida, quia ut hoc fiat, opus erit, ne ratione ulla probabili, sive à testibus, sive ab Auctoribus, persuaderi possit eorum valor; sed convincenter monstretur nullitas esse innegabilis. Porrò non tanti est faciendum, radicitùs extirpare hujusce mali periculum in casibus controversis, & non temerè deductis ad forensia tribunalia, ut totum favori detur, & aditus justitiæ præcludatur; sed potiùs ratio est habenda, tum periculorum insurgentium ex adverso, quæ magni momenti sunt, ut paulò anteà ponderavimus, & valde præjudicialia parti, quæ veriori jure libertatem suam tuetur: tum ob reverentiam Sacramento debitam, cui non parum derogat, si ejus sanctitas, & indissolubilitas, ac cœtera jura ipsius deferantur ei contractui, cui nullatenus conveniunt: tum etiam majoris certitudinis, atque frequentiæ, qua eventura prævidentur incommoda inde imminentia: nam pericula, quæ alioqui essent minora, ex his capitibus valde aggravantur, & magis timenda fiunt, quàm periculum alterius majoris mali, quod non nisi rariùs evenit, & probabilius creditur non eventurum in casu, de quo tractatur.

89 Tolerabilius ergo est, atque justitię, & veritati conformius, periculum dissolvendi in foro externo aliqua matrimonia re ipsa valida annexum obligationi sequendi probabiliora, licet valori matrimonii contradicant, quàm periculum annexum obligationi sequendi etiam minùs probabilia, quoties matrimonio favent. Nam in primis longè gravius est periculum errandi, ac falsam, & à parte rei injustam sententiam proferendi, frequentiùsque error continget, si judex, spretis illis, quæ vero proximiora esse cognoscit, sive ex jure, sive ex facto, ad minùs vera deflectat, eaque ut justiora amplectatur. Rursus, cùm probabiliora sequitur, multò pauciora matrimonia re ipsa invalida pronunciabit esse valida, quàm pronunciaret, si etiam sequeretur pro valore illorum minùs probabilia, & singularia: saltem enim declarabit fuisse irrita omnia illa, quorum valor minùs probabilis est juxta allegata, & probata. Aliunde verò, etsi fortasse contingat, ut contra matrimonium re ipsa validum judicialis sententia proferatur, quia omnibus rite perspectis, diligenterque exploratis, ejus nullitas apertiùs, verosimiliùsque patet, id non est tam magni incommodi, quanti foret approbare tanquam Sacramenta valida, & omnino insolubilia tot tractatus, quot approbarentur in judicio juxta sententiam oppositam, cùm neque essent Sacramenta, nec contractus conjugales.

CAPUT IX.

De judice circa valorem matrimonii odiosi Ecclesiæ.

90 Quamvis causa matrimonii per se loquendo sit omnino favorabilis, atque ut talis decidenda sit à judice, dum lis movetur circa valorem ipsius, non ideò sequitur, omnia matrimonia attentata, aut etiam valida verè esse favorabilia, nam plurima ex circumstantiis per accidens odiosa fiunt. Nimirum, si celebrentur contra interdictum Ecclesiæ, si absque debitis solemnitatibus, si sint pessimi exempli, aut magni scandali, aut si quidpiam aliud interveniat, unde peccaminosa sint quoad exercitium. Et de his dubitari potest, cùm de valore ipsorum controvertitur, utrùm terminari debeant ab Ecclesiastico judice secundùm juris rigorem, ac si causa matrimonialis non esset,

esset, vel potius juxta favorem, qui matrimoniis conceditur incertò validis; sed certò licitis, contractisque in facie Ecclesiæ absque ullo speciali vitio?

91 Satis autem exploratum censeo, secundùm rigorem juris esse terminanda. Quia de se apparet absurdum, ut causa, dum est odiosa, eisdem privilegiis gaudeat, quibus gauderet, si non foret odio, sed amore digna. Neque unquam jura favent illis, quæ contra jus fiunt; sed eis potiùs adversantur, & adversùs ea præsumunt, ut planè constat *ex reg. 64. lib. 6.* sic statuente: *Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi*, quod maximè verum est, cùm dubitatur, utrùm sint validè facta, vel potiùs infecta, & neutrum apparet liquidò. Constat itidem *ex reg.* 82. ibi: *Qui contra jura mercatur, bonam fidem præsumitur non habere*: ei autem, qui mala fide contractum matrimonii celebravit, & contra voluntatem Ecclesiæ, non debet prodesse is favor, qui bonæ fidei tribuitur, sicut favor præscriptionis ei non prodest, qui possidet mala fide. *Frustra* enim *legis auxilium invocat, qui committit in legem*, ex *textu in cap. Frustra. 14. de usur. l. Auxilium. 37. ff. de minorib.* ubi favor restitutionis in integrum concessum minori ætati, ei minori denegatur, qui *dum leges invocat, in eas committit.* Atque eadem ratione expressa tollitur *cap. ult. de immunit. Ecclesiar.* immunitatis privilegium illis, qui in Ecclesiis ipsis, aut cœmeteriis ipsarum, alios occidunt, aut mutilant; eo namque se *indignos* reddunt, & *Ecclesiæ defensione*, ut Pontifex ibi adjungit, qui auxilium legis implorant, committendo in legem ipsam. Et quis non videat, quàm magna, & quàm perniciosa occasio celebrandi matrimonia illicita, ac votis Ecclesiæ contraria daretur, si homines crederent, saltem post factum, ab ipsa Ecclesia defendenda, ac sustinenda, omisso juris rigore, auxilio, ac favore suo?

92 Neque inter Doctores reperi, qui huic doctrinæ contradixerint, vel quoad favorem judicialem exæquanda senserint in casu valoris dubii illegitima connubia legitimis, odiosa favorabilibus, & prohibita, licèt essent valida, his, quæ ultra dubium valoris aliud vitium habent. Esto namque plures dicant universim matrimoniis jam contractis favendum esse in judicio, quoties probabiliter sustineri valent; nemo tamen negat, quædam ex eis esse odiosa, & sub peccato prohibita ob adjunctas circumstantias, neque affirmant, causam matrimonii odiosi, seu initi contra leges culpabiliter violatas, & cum præsumptione malæ fidei esse causam favorabilem. Nec Pontifex *in dicto cap. Licet.* anteà toties præcitato putavit tolerabilius, eos copulatos dimittere, qui illicitè, & cum Dei offensa suum matrimonium iniverant, quàm illud judicialiter dissolvere, atque ipsius nullitatem declarare; sed expressim fuit loquutus, ut favor hic locum habeat, de matrimoniis contractis *legitimè* secundùm statuta Dei. Legitima autem non sunt secundum statuta Dei, esto aliquando sint valida, quæ odiosa sunt ipsi Deo, & contra leges, & jura cum offensa ipsius celebrantur.

93 Aliunde etiam, quoties sermo incidit de his odiosis matrimoniis, & contra leges contractis, Auctores potiùs decernunt in judicio de valore ipsorum quovis favore privanda. *Et in hoc* (inquit Monaldus *conf. 6. num. 14. part. 2.*) *multùm oneratur conscientia judicis, cùm æquè favor debeat sic dissolvere matrimonium contra legem Dei contractum, sicut legitimum confirmare.* Unde Card. de Lugo *tom. 2. de just. & jur. disp. 22. à num.* 23. cùm in facti contingentia controverteretur, utrùm quoddam matrimonium esset validum, gravissimis Jurisperitis asserentibus, ipso verò cum aliis denegante, *numer. 24. post med.* ita concludit: *Addidi autem, etiam si verba relinquerent rem hanc dubiam* (quæstio tunc erat de sufficientia verborum ad consensum contrahentium explicandum) *& ideò in dubiis videretur esse interpretanda in favorem matrimonii, cujus causa favorabilis est; in hoc tamen casu non debere habere locum favorem matrimonii. Quia licèt causa matrimonii secundùm se favorabilis sit; sed tamen matrimonium clandestinum, quale erat illud*, SINE DENUNCIATIONIBUS PRÆMISSIS, ET PAROCHO INVITO PRÆSENTE, NON EST FAVORABILE, SED ODIOSUM, NEC IN EO LOCUM HABENT, QUÆ IN FAVOREM MATRIMONII INDUCTA SUNT, *ut notant Doctores*. Hactenus de Lugo, cui

plenè

plenè subscribit Thomas Tamburinus *lib.* 8. *de contract. tr.* 6. *cap.* 2. §. 3. *num.* 15. cùm *num.* 11. ut certum præmisisset, injuriam fieri non tantùm Parocho, sed etiam Ecclesiæ, cujus nomine, & auctoritate in eo actu fungitur, si violentia, dolo, aut metu ad assistendum adigatur.

94 Profecitque uterque ex Rebello *p.* 2. *de obligation. just. lib.* 2. *de matrim. q.* 14. *num.* 25. censente ob istos defectus filios posse exhæredari, etiam in Regno Castellæ, si clam parentibus contrahant, licèt matrimonium fuerit validum. Necnon & ex P. Sanchez, qui proculdubio est ab hac sententia *lib.* 3. *de matrim. disput.* 45. *num.* 1. ubi statuit *ex cap.* 2. & 3. *de matrim. contracto contra interdic. Eccles.* matrimonia clandestina, & reliqua celebrata contra Ecclesiæ prohibitionem ut odiosa, ac pœnis digna, non gaudere illis favoribus, quibus gaudent alia legitima; atque eo præsertim privari, quo in dubio pro ipsis præsumitur, quia malæ fidei præsumptio resultat adversùs illa, ut resultat contra emptionem, & alium quemvis contractum, dum contra jura conficitur, & proptereà onus probandi in contrahentem refunditur. Bossius itidem, qui locis *cap. præced.* consignatis affirmaverat, pro valore matrimonii judicandum esse ex sententia singulari, quamvis sit minùs probabilis, contra probabiliorem, & communem, expressè excipienda duxit clandestinè adversùs jura contracta *in dicto* §. 27. *num.* 692. & latiùs *cap.* 1. *de matrim. num.* 55. & *cap.* 3. *num.* 231. eadem ratione excepturus cœtera, quæ ob prohibitionem Ecclesiæ à contrahentibus violatam in ipso actu contrahendi, odiosa, & punienda fiunt.

95 Quocirca idem est dicendum de illis, quorum valor controvertitur, si constet aliunde fuisse inita cum aliquo ex impedimentis impedientibus, seu reddentibus illicitam matrimonii exequutionem, ut disserendo de nuptiis solemniter celebratis tempore ab Ecclesia vetito, observavit Farinacius *decis.* 245. *num.* 17. *in censur.* his præter cœtera: *Nec proclives esse debemus in favorem hujus contractus, alieno impulsu potiùs, quàm propria inductione, & tempore quadragesimali contra Canonum prohibitionem celebrati*. Et hoc à fortiori militat, cùm impedimenta fuerunt juris naturalis, ut sponsalia priùs validè contracta cum altero, aut votum absolutum castitatis merè simplex. De illis verò, quorum controversia oritur ratione metus illati, quia incertum est, utrùm fuerit sufficiens, aut insufficiens ad dirimendum connubium, meritò putat hic Auctor nullo favore gaudere, quamvis cœtera sint paria, idem tradente Barbosa *in dicto cap. ult. num.* 3. *de sent. & re judic.* post Purpuratum, atque Seraphinum, accedentque quotquot ajunt, matrimonia metu extorta, non solis statutis humanis irritari, sed naturali ipso jure, ut cum S. Thoma, & multis aliis tenent P. Comitolus *lib.* 1. *respons. moral. q.* 123. Basilius *lib.* 4. *de matrim. cap.* 14. Molina *tom.* 2. *de just. & jure. tr.* 2. *disp.* 326. *num.* 14. *prope fin.*

96 Porrò cùm totus is favor, qui fidelium matrimoniis tribuitur, ex Ecclesiæ benignitate dimanet, nihil apertiùs demonstrat, illum non extendi ad casus, ubi constat, debitas proclamationes, aut alias solemnitates de jure requisitas fuisse prætermissas, quàm Concilium Tridentinum *sess.* 24. *de reformat. matrim. cap.* 5. Nam cùm ibi æquiparasset quoad effectum carendi spe dispensationis eos, qui intra gradus prohibitos *scienter* contrahere præsumunt, cum illis, qui *ignoranter* id fecerunt, *neglectis solemnitatibus requisitis in contrahendo matrimonio*, rationem hujus rigoris his verbis tradit: *Non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facilè experiatur, cujus salubria præcepta temerè contempsit*. Atque eadem juris ratione *cap. ult.* §. *Si quis de clandest. despons.* prorsus illegitima censetur eorum soboles, qui monitionibus culpabiliter omissis ignoranter contraxerunt matrimonium re ipsa invalidum intra gradus dirimentes ipsum. Esto namque jura potiùs in favorem sobolis, quàm adversùs ipsam inclinare soleant, & *in cap. Cùm inter.* 2. *cap. Ex tenore.* 14. *Qui filii sint legit.* legitima esse declaretur, si præviis denunciationibus, & citrà contradictionem Ecclesiæ, cum impedimenti ignorantia nuptiæ celebratæ fuissent; adhuc tamen, quoties illę culpabiliter omissæ fuerunt, toto hoc favore privatur proles exinde suscepta, *de parentum ignorantia* (ut inibi scribit Pontifex) *nullum habitura subsidium* Nam licèt in neutro eventu proles habita quid-

quam peccaverit; nihilominùs in odium culpæ, qua parentes ausi fuerunt debitas proclamationes omittere, quibus forsitan detectum esset impedimentum occultum, & ne reliqui similia audeant cum magno Ecclesiæ dispendio, beneficio legitimitatis privatur, quo alioqui plenè gauderet.

97 Atque hoc jure etiam nunc utimur, & judices uti debent, quin proles desinat esse illegitima, eo quòd matrimonium re ipsa invalidum coram Parocho, & testibus fuerit celebratum, si præviæ denunciationes culpabiliter omissæ fuerunt. Sic fert communis sententia, quam multo veriorem judicat Emmanuel Gonzalez *in comment. ad dictum cap. ult. num.6.* & optimè defendit Thomas Sanchez *lib. 3. de matrim. disp.* 42. *num. 6.* contra P. Molina *tom.1. de justit. & jur. tr.2. disp. 176 num.* 17. Petrum de Ledesma, & alios paucos immeritò dissentientes. Quia ex dispositione præcitati cap'tis præsentia Parochi, & testium neque filiis illegitimitatem tollebat, neque ab aliis pœnis liberabat eos, qui debitas proclamationes omiserant; sed perinde illi habebantur, licèt contraxissent ignoranter, ac si contraxissent scienter. Consultò namque abiecerunt medium illud inveniendi veritatem, & depellendi ignorantiam impedimenti irritantis, quod tanquam omnium aptissimum Ecclesia præmitti voluit, priusquàm matrimonium contraheretur, & propterea ibi præsumitur, eos non contraxisse bona fide; sed cum scientia impedimenti, vel, quod eidem scientiæ æquivalet, cum ignorantia affectata, sicut anteà de illis tradebatur, qui contra jura mercantur, aut alios contractus celebrant.

98 Porrò jure novo nil istorum immutatum invenietur. Nam Concilium Tridentinum, cui adversarii nituntur, abstulit quidem valorem matrimoniis clandestinis defectu Parochi, aut testium; sed nullum favorem contulit illis, quæ in præsentia ipsorum celebrantur, non præmissis, nec remissis monitionibus de jure debitis; immò illarum usum, ac necessitatem valde commendavit *ea sess.24. cap.1.* profitendo se inhærere vestigiis Lateranensis Concilii, unde prædictum caput fuit exceptum. Propterea Auctores innumeri censent, matrimonia sic contracta esse verè clandestina, atque talia reputari quoad pœnas de jure impositas clandestinè contrahentibus, nam clandestina appellantur in eo capite, & re vera clandestina dici possunt, quamvis alioqui sint valida, & publica populariter, quia ea publicitate carent, quam requirit jus Ecclesiæ, ante quàm de facto celebrentur, ut legitimè facta censeantur in conspectu, ac facie ipsius. Vel, ne quæstio fiat de nomine, cùm de re constet, præviam hanc publicitatem deficere matrimoniis propria auctoritate contractis priusquàm in Ecclesia publicentur, & mediante hac publicatione adhibeatur ab Ecclesia ipsa diligentia necessaria ad detegendum tempestivè impedimenta occulta, dicimus, hæc ipsa fuisse matrimonia, quæ in eo textu, sive propriè, sive impropriè clandestina nominantur, & quibus pœnæ ibi impositæ correspondere debent ad amussim, ut legenti verba illius satis apertè constabit.

99 Confirmatur 1. Quia matrimonium celebratum coram testibus, & Parocho cum notitia impedimenti reddentis ipsum invalidum proculdubio subjaceret pœnis inibi statutis, & proles subinde accepta habenda esset pro illegitima. Ergo idem dicendum erit, quamvis celebretur coram illis, omissis proclamationibus, cum ejusdem impedimenti ignorantia. Nam Pontifex in eo eventu ignorantes scientibus æquiparandos decernit, ac disertis verbis statuit, sobolem de parentum ignorantia nullum habituram subsidium: & ratio, quam ibi assignat, accepta ex affectatione ignorantiæ, & violenta præsumptione notitiæ impedimenti, ac malæ fidei, quæ ex culpabili omissione Ecclesiasticarum præmonitionum resultat, istum etiam casum comprehendit, nec decisio illam excludit. Confirmatur iterùm. Quia saltem negari nequit, istiusmodi matrimonia, non obstante præsentia Parochi, ac testium, defectu proclamationum, dispensationisque illarum esse odiosa, ac interdicta; ut odiosa autem non debent gaudere favore Ecclesiæ in judic io; ut interdicta verò, eisdem pœnis subjacent, licèt clandestina propriè non putentur, quibus subjacerent, si essent clandestina. Nam textus idem disponit de matrimoniis interdictis, quod de clandestinis, ut constat ex illis verbis: *Si quis verò hujusmodi clandestina, vel interdicta conjugia inire præ-*

ve præsumpserit in gradu prohibito etiam ignoranter, soboles de tali conjunctione suscepta prorsus illegitima censeatur.

100 Denique, cùm certum videatur, seclusо favore juris, filios natos ex matrimonio illegitimo, & invalido (quale est istud : de quo loquimur) esse re vera illegitimos, oportebat assignare textum aliquem, ubi is favor concedatur his, qui culpabiliter omissis denunciationibus, coram Parocho, & testibus suas nuptias inierunt. Nullibi autem invenietur, sive jure novo, sive antiquo, id concessum esse proli natæ ex hujusmodi nuptiis. Nam quòd validæ nunc sint, nil prorsus refert, cùm etiam validæ essent ante Concilium Tridentinum, nisi aliud impedimentum obstaret; & nihilominùs, cùm tale impedimentum eas invalidans re ipsa interveniebat, favor legitimitatis tollebatur, relinquebaturque soboles rigori juris communis, satisque erat illas fuisse clandestinas defectu proclamationum, ut neque innocenti proli favor ullus tribueretur.

DISSERTATIO III.

DE TENUI PROBABILITATE.

AD PROPOSITIONEM TERTIAM INNOCENTII.

Quæ sic se habet: *Generatim, dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.*

CAPUT PRIMUM.

Præcipuus propositionis sensus, & justa illius confixio demonstratur.

1 Latè discutit propositionem istam è PP Capuccinis Cyrillus Rubeus *lib. de morientium eleemosynis art.*1. §.33. eamque *num.*2. putat esse velut radicem, ex qua pullularunt aliæ omnes ab Alexandro, & Innocentio damnatæ. Tribuitur Tamburino *lib.*1. *in Decalogum. cap.*3. §. 3. *num.*3. Amico *tom.*3. *disp.*15. *num.*49. & videtur esse Pasqualigi, & aliorum, quos appellat Lucius à S. Marco *in germana doctrina Tamburini. cap.*2. Sed profectò adverbium illud *generatim*, quod vel se solo legitimam, ac planè evidentem causam proscribendi illam doctrinam subministrat, in nullo Auctore invenitur ex iis, quos potui consulere, & vox ipsa *tenuis probabilitatis*, ad quam ulteriùs extenditur, à paucis fuit usitata. Unde & illa valde nova Caramueli visa fuit *in Dialexi de non certitudine, for.*344.*q.*2. licèt posteà ab amico præmonitus invenerit illam interdum ab scriptoribus usurpari.

2 Fortè ex thesibus, aut manuscriptis fuit excerpta illa doctrina, delataque ad Sanctam Sedem: &, cujuscumque ea sit, non potuit non proscribi, præsertim propter illam vocem *generatim*, quæ omnia genera probabilitatum indistinctè complectitur, & addito adverbio *semper*, cuilibet limitationi omnino præcludit aditum, mentemque Auctorum pervertit, nedum obscurat, dum quod nonnulli de una specie probabilitatis dixerunt, generaliter accommodat ad omnes alias. Id autem vel ex eo solùm probabile esse non potest; sed scandalosum potiùs, ac perniciosum in praxi, quòd plures propositiones ex damnatis ab Alexandro, & Innocentio generaliter sub illa continentur tanquam particulares sub universali. Non potest autem esse generaliter, & in omni casu verum, quod in plerisque particularibus fallit.

3 Ex. g. si judici non liceat judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem,

lem, à fortiori eidem judicare non licebit juxta opinionem levis, tenuisve probabilitatis. Atqui illud primum non licere judici, constat ex propositione secunda ab Innocentio damnata. Prima etiam illius propositio declarat, non semper licere conferenti sacramenta praxim opinionis probabilis, relicta tutiore, de valore ipsorum, quamvis neque obstet positiva lex Ecclesiæ, nec conventio, nec periculum incurrendi gravis damni. At verò hoc minimè componitur cum assertione illa adeò generali, quam exhibet tertia propositio, ut jacet. Idem argumentum sumi potest ex propositione quarta meritò damnata, quia excusabat ab infidelitate infidelem, qui non credit ductus opinione minùs probabili. Ac demum id ipsum conficitur, ut postmodum ostendemus *ex 27. propositione Alexandri*.

4 Sunt præterea eventus ferè innumeri, in quibus ad aliquid licitè agendum moralis certitudo desideratur, & sola probabilitas etiam vera nullius est momenti, nedum tenuis. Quomodo ergo generatim, & omni casu verum esse potest, prudenter, atque adeò licitè, operari illum, qui confidit tenui probabilitati? Undecim ex istis casibus brevi compendio enumerat Tamburinus *eo §. 3. à num. 16.* atque ex communi omnium sensu certissimum est, aliquando neque tenuem, neque minorem probabilitatem sufficere ad securitatem conscientiæ; sed pro qualitate materiæ probabiliora, vel tutiora esse sectanda. Nec dubium, quin alia sit ratio de probabilitate solius juris, aut probabilitate solius facti, & in probabilitate etiam juris de judicibus, medicis, ministris Sacramentorum, aliisque personis, quæ pro varietate suorum munerum, & rerum, de quibus agitur, tutiora sequi tenentur, ut cùm imminet aliquod malum, cujus periculum secundùm rectam rationem, etiam cùm timetur, debet præcaveri. Ex. gr. periculum occidendi, vel scandalizandi alios, & periculum relabendi in eadem peccata, quod suboritur ex occasione proxima voluntariè retenta.

5 Quocirca supradicta propositio, ut minimum ita limitari debuit, ut non à toto genere probabilis opinionis verificari putetur; sed solùm intelligatur de opinionibus moralibus, quæ praxim concernunt, & circa ea, quæ licent, aut nōn licent, immediatè, ac proximè versantur, seu, quod idem est, circa obligationem agendi, aut omittendi actionem aliquam, neque ab alicujus nominis Auctore generaliùs defensatur. Semper enim condistinguuntur tam dubia, quàm opiniones merè speculativas à practicis, ut hæ sint, quas nunc descripsimus; aliæ verò, quæ versantur circa alia, ut circa facta, vel circa valorem alicujus actus, circa proprietatem alicujus rei, circa qualitatem materiæ, vel ejus effectus, aut causas. Neque semper volunt, ut speculativa probabilitas, sive fortis, sive tenuis, cum practica connectatur; sed plures, easque frequentes limitationes adducunt, & casus, ubi non nisi imprudenter, ac illicitè in praxi confidimus tali probabilitati.

6 Quot recenseat singulatim Tamburinus, & proinde, quàm immeritò contrarium ipsi adscribatur, nuper visum est; atque jam anteà generaliter præmiserat *ibidem num. 12.* & tanquam limitationem *semper* præ oculis habendam meritò commendaverat, inspiciendum esse, priùs quàm probabilitati speculativæ etiam æquali duarum opinionum practica superstruatur, *an aliunde aliquid obstet*, nam sæpe solent obstare lex, pactum, aut consuetudo, vel altera circumstantia, charitatis, religionis, justitiæ, aut periculosæ exequutionis, vel damnosæ sibi, aut aliis. Similia passim apud Auctores inveniuntur, etiam illos, qui usui probabilium opinionum maximè favere putantur, idque non solùm cùm differunt de specialibus officiis judicis, medici, vel advocati; sed etiam universaliùs. Unde S. Suarez *lib. 5. de legib. cap. 18. num. 20.* disertè scribit, opinionem probabilem speculativam non sufficere ad licitum usum eius in praxi, *quando in cœteris non est æqualitas, ut quando in re ipsa semper subest periculum, quod imprudenter suscipitur, vel quando fit contra aliquod majus jus*, quod variis exemplis confirmat, & subinde infert corollaria prudentissima circa obedientiam, gabellas, & nonnulla alia.

7 His etiam adjungi possent multi alii agnoscentes passim opiniones, quas appellant parum probabiles, aut parum tutas, quarum proinde usum non semper licere volunt; sed in casu necessita-

tis

tis tantummodò, ut quod Baptismus sit validus, si præcisè abluatur extrema pars unius digiti, aut aqua rosacea totum corpus, vel quòd Eucharistia validè in secali conficiatur. Sed ista propinquiùs spectant ad opiniones tenuis probabilitatis, de quibus statim; nunc autem illis minimè indigemus, quia etiam certa probabilitas, si generatim sumatur, frequenter est insufficiens ad operandum prudenter, & neque à ratione, neque ab auctoritate oppositum fuit unquam probabile à toto genere, ut constat ex ante dictis. Quocirca sapienter loquutus mihi videtur Antonius Celladei *p. 1. de recta doctri. mor. lib. 1. q. 6. §. 1.* dum scripsit, *doctrinam illam sic generaliter propositam non esse doctrinam, nec gravium, nec multorum Auctorum; sed potiùs esse contra sensum, & doctrinam eorumdem*. In eo tamen maximè defecisse videtur, quòd tantum olei, ac operæ perdiderit, ut libro integro oppugnaret sententiam ex se satis profligatam, quæ *valdè paucorum est, nec gravium Auctorum*, etiam consentiente ipso, & iterùm approbante *ibidem q. 15. §. 1.* vers. *Ex his*.

8 Fortasse, ut declinaret invidiam, præmiserat paulò antè graviores quosque Auctores limitasse, restrinxisseque illud dictum ad eas solùm materias, in quibus tantum est quæstio de licito, & non licito, neque ulterius imminet aliquod tertii præjudicium; sed *alios, maximè verò recentiores, repulisse limitationes omnes, ac universalissimè docuisse probabile ubique esse regulam morum*, nempe in judiciis, in bello, in curationibus, & aliis ejusmodi. Sed certè omnino oportebat, ut vel unicum scriptorem appellaret, seu recentem, seu antiquum, qui, exclusis limitationibus, prædictam regulam generaliter tradiderit. At nullum profert, neque ego eum comperi, & propterea dixi, propositionem damnatam ex libris non fuisse acceptam; sed ex thesibus, aut foliis volantibus, vel aliquo ignoto manuscripto. Et nullus, ut opinor, exhiberi poterit liber Catholici, atque noti Auctoris, qui *generaliter*, aut *semper* approbet usum opinionum probabilium, nisi ex subjecta materia, ex contextu, vel ex fine, ex proœmio, aut ex modo disserendi constet, eum loqui duntaxat de opinionibus moralibus, & practicè probabilibus.

9 Video, à multis exhiberi Tamburinum *loco citato*. Atqui cum non agere de opinionibus merè speculativis, quæ de rebus, aut juribus, aut factis, vel de alicujus formæ, aut materiæ idoneitate ad aliquem effectum sæpe habentur, & de licito, aut illicito usu suo nihil proferunt, perspicuè demonstratum est jam anteà ex ipso. Quòd verò determinatè loquatur, & duntaxat de opinionibus practicè probabilibus, idque summè necessarium, & altiùs menti infigendum crediderit, evidentissimè constat *ex num. 4.* immediatè subsequente locum illum, unde cavillatio sumitur, item ex *numer. 12. & num. 15. in fin.* & §. 5. *num. 5.* & sæpe aliàs. At proinde passim agnoscit opiniones aliquas remotè, seu speculativè probabiles, quæ improbabiles sunt practicè, & quoad usum licitum, ut disertis verbis ab eo traditur eo §. 3. *numer. 23.* tanquam manifestè comprobatum ex variis exemplis, quæ præmiserat, idipsumque refricat §. 5. *numer. 19.* In P. Amico eamdem distinctionem, ac doctrinam clarè deprehendet, qui vel oscitanter legerit disputationem illam: idemque dixerim de Pasqualigo, & aliis pauculis, quibus generalis ea regula sine exceptione imputatur, non quia eam tradant; sed quia interdum minùs cautè, minùsve exactè loquuntur, & id apparere faciunt verba, ut jacent, à suo contextu revulsa.

10 Sin aliter, cedo mihi unum Auctorem, qui generaliter asserat, probabile minùs tutum esse rectam morum regulam, cùm incumbit obligatio eligendi, quod est tutius. Vel alterum, qui in particulari affirmet, illum semper licitè, aut prudenter agere, qui propria auctoritate spoliat legitimè possidentem confisus opinione tenuis, aut minoris probabilitatis, qua credit rem esse suam. Vel qui in eadem dubitatione circa mortem sui consortis licitam conjugalis facultatem concedat convolandi ad alias nuptias. Similia exempla passim obvia sunt apud Auctores, atque ex eis constat, universalem doctrinam de usu licito probabilium opinionum ex mente ipsorum non spectare ad merè speculativas, quæ à practicis, & objecto differunt, & ex diversis principiis comprobantur, & propterea sæpe usuvenit, ut sint practicè improbabiles, quæ probabiles sunt speculativè. Practica enim

enim probabilitas, aut improbabilitas illarum non mensuratur ex intrinseca, & directa probabilitate, quam ex propriis habent; sed per extrinsecam denominationem eis tribuitur ab aliis opinionibus practicis, quæ affirmant, usum ipsarum esse, vel non esse licitum, inspectis omnibus circumstantiis occurrentibus, quas vera prudentia discutit.

11 Jam verò si practica probabilitas, seu, quod idem est, licitus usus alicujus opinionis, non præcipitanter, non temerè, non levi aliqua credulitate, affirmatur; sed gravibus fundamentis innititur, qualia in negotiis magni momenti pro loco, ac tempore solent postulari, idque totum morali quadam, ac civili certitudine post sufficientem diligentiam ab operante agnoscatur, ut passim evenit, tunc absque ullo scrupulo affirmari poterit, seclusa exceptione quavis, eam esse regulam morum sufficientem in hoc statu ignorantiæ, atque caliginis ad evitandum peccatum per se, ac ratione sui displicens Deo, & coram ipso ad odium, & vindictam imputabile. Neque erit censura dignus, qui positivè affirmaverit: *Generatim, dum practica probabilitate, eaque certa, alicujus opinionis confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus*: nam practica probabilitas omnes circumstantias inspicit, & secum ipsa prudentiale judicium importat, aut non erit certò talis. Unde nulla prorsus exceptione est opus, sive in Medicis, sive in Judicibus, sive in Sacramentorum ministris, sive in Regibus bellum inferentibus, sive in quibuscumque aliis.

12 Et hæc est opinio, quam benignam vocant, suis propriis notis descripta, & ex mente Auctorum, qui eam defendunt, legitimè explicata. Neque enim volunt, temerarias quasque, aut leves affirmationes liciti ad non peccandum sufficere; sed solidas, ac bene examinatas. Porrò illi neque pauci sunt, neque levioris armaturæ; sed innumeri, iidemque gravissimi, tàm antiqui, quàm moderni post valde diligens, & accuratum examen. Pro antiquioribus pugnavit strenuè Stephanus de Chams peculiari opusculo, cujus est inscriptio: *Quæstio facti*; pro omnibus verò Alphonsus Antonius de Sarasa *part.* 2. *de arte semper gauden. ex recta conscient. efformat. tract.* 4. *post num.* 49. ubi centum octoginta novem Auctorum profert catalogum: omnium diligentissimè Antonius Terillus *de consc. probab. q.* 22. *per totam*: nec sine fructu legetur Giballinus *tom.* 1. *de Scient. Canon. lib.* 3. *cap.* 7. *quæst.* 4. *à num.* 17. *pag.* 317. *& q.* 5. *corol.* 15. *à num.* 5. *pag.* 354.

13 Pro usu nominum in fine observo, præter opiniones probabiles, quas merè speculativas appello, quia nullatenus versantur circa illa, quæ operanti licent, aut non licent, dari alias, quas nonnulli vocant absolutè practicas, alii speculativas; alii verò speculativè, seu remotè practicas. Practicas quidem, quia circa licitum, aut illicitum eidem ipsi, qui illas habet, immediatè versantur, & quid sit ab eo fugiendum, vel agendum, dictant: quod ab intellectu speculativo alienum esse, præmonebat Aristoteles *lib.* 3. *de Anima cap.* 9. ibi: *Intellectus speculativus nihil eorum, quæ sub actionem cadunt, contemplatur; nec omnino si aliquid sit persequendum, aut fugiendum*. Speculativas verò, quia rem abstractè considerant, præscindendo à circumstantiis hìc, & nunc intercurrentibus, & proinde à praxi maximè elongantur, & minùs ipsi deserviunt: ad modum, quo *Medicina, quæ tota sub practica continetur, dividitur in theoricam, & practicam, secundùm quod ea, quæ in Medicina tractantur, sunt propinqua, vel remota ab operatione*, ut ex Avicenna habetur apud S. Thomam *opusc.* 70. *q.* 5. *art.* 1. *ad* 4. Remotè denique, seu speculativè practicas, quia ex utroque extremo nonnihil participant, etsi ad practicas propinquiùs accedant.

14 Jam verò quia sæpius contingit, ut actiones, quas probabilis opinio affirmat licitas esse, aut illicitas, præscindendo à circumstantiis, de licitis in illicitas transeant, aut è contra, vi alicujus specialis circumstantiæ occurrentis de præsenti, & quoad hoc eadem est ratio de merè speculativis, quæ de speculativè, seu remotè practicis, omnes promiscuè inter speculativas recensebo, & eas tantùm *practicè probabiles* appellabo, sequutus communem sensum, quæ probabiliter dictant operanti, actionem aliquam hìc, & nunc sibi licere. Nec quidquam refert, sive universales sint, sive particulares sub eis directè contentæ, aut subalternæ, ut Dia-

lectici

lectici loquuntur, quia *ad scientiam practicam pertinet universale judicium de agendis*, ex Angelico Doctore *q. unic. de virtut. art.6. ad* 1. & utraque movet ad opus, ut cum Aristotele affirmat *quæst.* 17. *de verit. art.2. ad* 7. Quocirca si non objecto, vel terminis, sed sola universalitate, & particularitate inter se differant, vel utraque, vel nulla erit practicè probabilis, ut Joannes Sanchez, Gibailinus, & alii permulti observant, à quibus, re intellecta, nemo diffidere valet, nec diffidet in hoc sensu.

CAPUT II.

An quisquis tenui aliqua probabilitate, sive extrinseca, sive intrinseca, confisus aliquid agit, semper prudenter agat?

15 HOc etiam damnata opinio generatim asserebat, & ne umbram quidem probabilitatis habet (ut ex anteà dictis constat) quatenus indistinctè comprehendit etiam tenuem probabilitatem earum opinionum, quas appellant, aut merè speculativas, aut speculativè practicas. Quocirca Auctores communiter quasdam opiniones agnoscunt adeò tenuis probabilitatis, ut eis semper, & ubique uti non liceat; sed solùm in casu urgentis necessitatis. Ita post Petrum de Soto, atque Navarrum, Lessius *lib.2. de just. & jur. cap.* 17. *numer.* 77. his præter cœtera: *Nunquam tamen hac sententia utendum extra casum gravissimæ necessitatis ob tenuem illius probabilitatem*. Thomas Sanchez *lib.* 2. *de matrimon. disput.*36. *numer.* 8. & *lib.* 1. *in Decalog. cap.*9. *numer.*25. Reginaldus *in praxi libr.*13. *numer.* 89. Baldellus *tom.* 1. *Theolog. moral. disp.*15. *numer.*15. & *disp.* 12. *num.*3. & 4. & *num.* 8. ubi idipsum ad opiniones, quas appellant parum tutas, parumve securas, accommodat. Et, qui sub expresso nomine tenuis probabilitatis peculiarem quæstionem ex professo instituerat, antequàm decretum Pontificium ederetur, P. Franciscus Bardi *disput.*4. *de consc. cap.*13. *per totum*.

16 Quòd si sermo restringatur ad practicas opiniones, aut, si ita loqui vis, practicè practicas, quæ, inspectis omnibus occurrentibus, aliquid licere affirmant, sed sola tenui probabilitate, adhuc sub his terminis puto justissimè potuisse condemnari. Quippe tenuis probabilitas ex ipsa vocis notione non est probabilitas certa gravi omnino fundamento innitens, sed debilis, infirma, & incerta, & hos ut minimùm defectus involvit additamentum illud tenuitatis. Nam cùm opinionum probabilitas minor, aut major ex viribus illarum æstimari debeat, quæ fortes sunt viribus ad persuadendum licitum esse, quod dictant, & ad resistendum contrariis, meritò reputantur apud omnes verè, proprieque probabiles: & hæ sunt, quibus benigna opinio conscientiæ securitatem attribuit, dum in tali statu perseverant. Quæ verò tenues sunt robore ex suis propriis fundamentis, leves, ac debiles viribus, tametsi nonnullas habeant, tanquam ruinoso fundamento innixæ, & vehementer de improbabilitate suspectæ prudentem securitatem per se loquendo non coferunt; sed temerariam quamdam confidentiam afferunt.

17 Et sanè contraria opinio jure optimo potuit scandalosa, ac perniciosa censeri, vel ex eo solùm, quia, ut jacet, magnam occasionem exhibet errandi in via recta morum, & declinandi ad viam latam. Laxat enim ultra modum terminos solidæ, ac veræ probabilitatis Theologicæ, dum quamcumque tenuem probabilitatem comprehendit intra fines probabilitatis, cui semper fidere securè valeamus. Nam vox illa *tenuis probabilitas* obscura est, & parum usitata apud originales Doctores, & dum traditur absque ulla certa explicatione, seu definitione sui significatus, magnam occasionem tribuit credendi, semper licitè applicari ad praxim, non solùm opiniones certò, seu verè probabiles; sed etiam semiprobabiles, vel proximè ad probabilitatem accedentes, quamvis re vera consistant extra terminos certæ, aut veræ probabilitatis. Nam vox illa inexplicata omnes inter se confundit. Neque fines tenuis probabilitatis transgredi videtur, qui in operando sectatur probabilitatem adeò exiguam, ut communiter credatur, non esse parvam; sed nullam propriè, & in rigore talem. Et qui levi, aut tenui fundamento innixus rationis, vel auctoritatis suadentis aliquid hic, & nunc sibi licere, idipsum agit de facto, tenui utique probabilitati se

se confidere meritò dicere poterit; sed nullatenus perveniet ad veram securitatem.

18 Ne tamen hæreamus vocibus, diligentiùs examinare juvabit, quæ sit tenuis probabilitas, & quo sensu accipiatur. Videtur enim tenuis probabilitas nunquam esse probabilitas verè, & in rigore talis; sed imago, & apparentia illius, cùm re vera sit minima, aut parva improbabilitas colore aliquo veræ probabilitatis larvata. Nam probabilitas illa Theologica, cui securè confidere valemus, & operationes nostras regulare, niti debet auctoritati, vel rationi gravi, qualis in negotiis magni momenti postulari solet: &, si hæc desint, eo ipso deerit probabilitas, tàm certò, quàm propriè talis. E contra verò tenuis probabilitas ea est, quæ nequaquam nititur auctoritate, vel ratione gravi; sed potiùs levi, & exili: ad modum, quo tenuis diligentia investigandi, utrùm aliquid nobis liceat, aut non liceat, ubi alia major adhiberi potest, negligentia potiùs est, quàm diligentia, cui prudenter confidere valeamus.

19 Unde, siquis rectè advertat, tenuis probabilitas, sicut & tenuis securitas, aut tenuis fortitudo, implicationem quandam involvere videtur, nisi termini ampliùs explicentur, & alter ex ipsis à sua propria significatione distrahatur. Nam tenuis probabilitas tenuem quoque securitatem importat, tenues vires, leve pondus, & adeò exiguæ efficaciæ, ut prudentem spem gignere nequeat se se defendendi, aut insinuandi sapientibus absque studio, & odio judicantibus. Ex adverso autem probabilitas propriè, & in rigore talis graves, fortesque vires importat ex suis motivis acceptas, tantæque efficaciæ, ut apud eosdem sapientes se possint cum satisfactione defendere, & persuadere eisdem, quod suadent: ita scilicet, ut, quamvis non convincant, incerta victoria maneat, & lis adhuc sub judice, quin certò constet in ipso disputationis offensivæ, aut defensivæ conflictu, utrùm vincant, an vincantur? Explicatur. Quia unum, idemque motivum absolutè, & in se consideratum nequit esse leve, ac grave: tenue, ac forte: imbecille, atque robustum: parvi ponderis, ac magni. At motivis veræ probabilitatis gravitas, & alia affinia necessariò convenire debent; motivis verò tenuis probabilitatis levitas, tenuitas, & alia id genus. Ergo mutuam repugnantiam habent.

20 Propterea Caramuel *dicta quæst.2. in marg. litt. A. & in fine* existimat, omnes opiniones tenuis probabilitatis esse re vera improbabiles, & ideò nulli prudentià ad regimen conscientiæ sufficere, esto earum improbabilitas non sit magna, sed parva, vel minima, quatenus proximè ad probabilitatem accedunt, vel ab ea non multum elongantur. Nec dubium, quin, sumptà in hoc sensu tenui probabilitate practicè practica, evidentissimum fiat, eos, qui ipsi confidunt, &, præcognita ejus tenuitate, eidem in praxi se accommodant, imprudentissimè agere, & nedum *semper*, sed *nunquam* posse licitè secundùm illam operari. Sensus etiam ipse satis genuinus videtur, & accommodatus conceptibus, quos, auditis illis vocibus, communiter efformamus. Sed necessarius non est ad defendendum, eos, qui tenui probabilitati cognitæ ut tenui in operando se accommodant, nec semper agere licitè, nec semper prudenter agere. Satis namque est ad eum effectum, si tenuis probabilitas in sua tota latitudine accepta opinionibus re vera improbabilibus interdum conveniat, quamvis interdum probabilibus etiam applicari valeat. Nam quæ tanta est, ut practicam improbabilitatem non excludat, sed cum ea simul in eodem assensu existat, nunquam licitè, aut prudenter ad praxim reducitur, quidquid sit de alia minore, quæ certæ, aut veræ probabilitati non repugnet, sed cum illa in eodemmet subjecto componatur.

21 Jam verò quòd probabilitas adeò decrescere possit ob adjunctam tenuitatem, ut in improbabilitatem degeneret, exuatque sui conceptus veritatem, inde perspicuum est. Quia probabilitas tenuis non est probabilitas, nisi cum addito diminuente vires ejus, pondusque rationum, quibus comprobatur. Atqui diminutio ista semper major, ac major esse potest, quousque deveniatur ad maximam tenuitatem, infra quam nulla alia detur verisimilitudo etiam minima. Ergo tunc non erit probabilitas simpliciter, & absolutè; sed solùm secundùm quid, & cum addito alienante ipsam. Vera quippe probabilitas certum gradum verisimilitudinis, secu-

curitatis; ac virium sibi deposcit, infra quem decrescere non valet, aut conservare suos limites. Igitur si adeò extenuetur, ut ab eo gradu deiiciatur, vera jam esse nequibit. Quid enim, si ullæ vix vires, aut ullum vix pondus præ nimia sua levitate, aut imbecillitate supersit? An illa erit probabilitas? An sine scandalo affirmari potest, eum semper prudenter agere, qui non jam utcumque tenui fidit probabilitati; sed tenujori, aut tenuissimæ?

22 Obiicies cum Pasqualigo *decis.* 20. Tenuis calor verissimè calor est: tenuis gratia habitualis, vera sanctitas: atque, ut aptiora alia exempla adiiciam, tenuis remorsus conscientiæ, verus remorsus: tenuis imprudentia, vera imprudentia: tenuis improbabilitas, vera improbabilitas: tenue beneficium, verum beneficium. Igitur & probabilitas tenuis erit etiam vera probabilitas. Confirmatur 1. Nam minima probabilitas necessariò tenuis est; immò tenuissima, sicuti minimus calor, minima sanctitas, & minima improbabilitas. At minima probabilitas non ideò desinit esse verè, & in rigore probabilitas, ut eisdem exemplis patet. Ergo neque probabilitas tenuis ideò desinit esse vera probabilitas. Confirmatur 2. Quia probabilitas tenuis, & mediocris solùm differunt secundùm magis, & minus intra eamdem speciem, sicut mediocris à magna, & major à minore. Sed quæ non differunt specie, sed duntaxat secundùm magis, & minus, ejusdem specifici conceptus veritatem retinent. Omnes igitur tàm verè, quàm propriè probabilitates erunt, sive tenuis, seu mediocris, sive magna, sive minima.

23 Apparens certè argumentum; sed omnino tenue, nisi vocibus ludere velimus. Tum ad hominem. Quia ipse Pasqualigus *tom.* 1. *de Sacrific. Missæ. tract.* 1. *quæst.* 318. *num.* 3. expressè affirmat, probabilitatem levem, & non bene fundatam nullatenus esse curandam, utpote impotentem vincere præsumptionem in contrarium. Tum absolutè. Quia non tantùm de tenui, sed de tenuissima, & levissima probabilitate absurdè commonstrat sufficere in omni eventu ad prudenter operandum, atque adeò sine peccato formaliter imputabili coram Deo ad odium, & vindictam. Tum prætereà, quia præmissa inductio sæpe fallit, ac præcipuè in illis, quæ ex conceptu suo certum gradum magnitudinis sibi determinant, infra quem nequeunt imminui. Sic tenuis securitas vera securitas, aut securitas simpliciter, & absolutè talis esse, aut dici haudquaquam potest, quandoquidem ideò tenuis est, quia plus longè habet periculi. Sic tenuis diligentia, ac minor debita, negligentia potiùs est, quàm diligentia, & qui eam adhibet, non diligens, sed negligens dicitur. Sic tenuis crassities vera crassities non est, neque tenuis fortitudo absolutè est semper fortitudo, neque tenuis opulentia verè, & absolutè opulentia; eademque ratio est de probabilitate, ac similibus, quæ circa confinia versantur, nam ob nimiam tenuitatem à suis terminis facilè extrahuntur.

24 Certè tenuis probabilitas non est probabilitas fortis, neque levis gravis, & hoc ex terminis ipsis per se notum apparet. Atqui probabilitas, quæ non est fortis viribus ad persuadendum, & defendendum quod asserit, non est vera probabilitas, sicut neque est simpliciter, & absolutè talis, quæ levis ponderis est, & non gravis pondere rationum, aut auctoritatum, quibus se tuetur. Ergo tenuis probabilitas, aut nunquam vera probabilitas est, secura scilicet, gravis, ac fortis, ut argumentabar suprà; aut, si obstinatè contendas etiam veras probabilitates absque alio addito tenues appellari posse ex eo præcisè, quòd minores sunt, vel remissæ intra suum ordinem, id utique explicari debet, ac determinari modus tenuitatis, ne conscientiæ illaqueentur, & operaturi decipiantur, putantes quamcumque tenuem probabilitatem sufficere ad prudenter operandum. Nam quòd tenuis probabilitas accepta in sua tota latitudine ampliùs extendatur, & etiam opinionibus improbabilibus competere possit, si aliqualem veri speciem habeant, ex dictis perspicuè habetur. Et nemo inficiari valet, tenuitatem eo esse veriorem, magisque conspicuam, quo plus crescit, & crescendo imminuit verisimilitudinem, cui superadditur; imminuta autem verisimilitudine eousque, ut ei prudenter assentiri non possimus, impossibile est, ut ipsi tanquam regulæ prudenter confidamus.

25 Unde jam patet, quàm imbelle sit argu-

argumentum Pasqualigi, quod *numer.* 22. proponebatur. Quia esto calor, & similes qualitates, quæ à parvo, magno, levi, ac gravi, imbelli, ac forti in suo conceptu formali præscindunt, in quovis minimo, ac remississimo gradu, si ille existat, retinere possint quidditatis suæ veritatem; oppositum tamen evenit illis, quæ in conceptu suo essentiali certum gradum magnitudinis sibi determinant, infra quem decrescere non valent, ut de securitate, fortitudine, diligentia, aliisque id genus paulò anteà constabat. Jam verò quòd probabilitas practica, ea scilicet, cui prudenter assentimur, & securè confidimus, hujus indolis sit, anteà est ostensum, atque ideò mirum non est, si decrescendo usque ad non gradum sibi essentialem perveniat, & à terminis intrinsecis suæ propriæ magnitudinis, ac conceptus extrahatur, nec jam differat secundùm magis, & minus intra suam speciem; sed sicut non probabilitas, à vera, & rigorosa probabilitate.

26 Quòd si obiicias, omnem tenuem improbabilitatem veram improbabilitatem censeri, facilè potest occurri. Quia, ut omittam, illos terminos esse omninò inusitatos, & proinde valdè speciali explicatione indigere, ne pro arbitrio uniuscujusque amplientur, aut contrahantur; unum tamen certò constat, improbabilitatem negativè acceptam, nec suscipere magis, nec minus, nec esse tenuem, nec fortem, neque item levem, aut gravem. Ut sic enim in conceptu suo importat carentiam omnis veræ probabilitatis, nec potest augeri, ut plures excludat, quàm omnes, aut attenuari, ut vel unica superfit, quæ vi ipsius non excludatur. In indivisibili igitur necessariò consistit, ut de reliquis carentiis affirmatur: neque enim una cœcitas est major, quàm alia, nec minor negatio visus in lapide, quàm in talpa. Si verò non in se consideretur, sed in suo positivo fundamento, à quo inducitur, tunc major, aut minor ratione illius dici poterit; vel quia pluribus titulis alicui opinioni competit, & alii paucioribus; vel quia plus, aut minus inverisimilitudinis habet.

27 Jam verò si tenuis diceretur, retenta utriusque vocis proprietate, implicatio esset in terminis; ampliatis autem vocibus, & re intellecta, ac legitimè explicata, haud absurdè loqueretur, qui diceret, opiniones verissimè probabiles, aut etiam probabiliores tenuem aliquam inverisimilitudinem interdum admittere, scilicet merè apparentem, levem, ac malè fundatam.

CAPUT III.

Quando, & quomodo inter tenues numerari debeant probabilitas minima, dubia, aut opinabilis?

28 Incipio ab ea opinione, quæ habet minimum probabilitatis gradum, de qua Pasqualigus asserit *dicta decis.* 20. tuta conscientia practicari posse, etsi concurrat cum opposita probabilissima, *quia* inquit, *adhuc in comparatione illius retinet suam tenuem probabilitatem, ratione cujus est secundùm rectam rationem, atque adeò etiam operatio per ipsa mensurata.* Incauta sanè assertio, pejor ratio. Assertio quidem, quia restringi debuit ad opiniones practicè practicas: nam, si dè speculativis sermo sit, ex dictis planè constat, sæpe aliunde incumbere certam obligationem agendi secundùm probabiliores, ut in judice; vel secundùm tutiores, ut in Medico, atque adeò probabilitatem minimam nihil eis prodesse ad praxim. Ratio verò, quia esto demus, sermonem esse huic Auctori, de opinionibus practicè probabilibus permissivis alicujus operis, idque ex aliis ejus locis suppleamus, parum refert ad securitatem conscientiæ, quòd minimæ in eo genere adhuc *tenuem* probabilitatem retineant, facta comparatione cum maximis. Nam tenuitas probabilitatis, præsertim in eo conflictu, tanta esse potest, ut in improbabilitatem degeneret, & non nisi valdè debiles, parvique momenti vires servet oppugnandi, aut resistendi validissimo contrario. Quòd si tanta sit, certum apparet, imprudentem esse ejus assensum, imprudentem illius praxim: atque ea propter Tamburinus, & alii, de quibus infrà, sapienter exegerunt, ne vi tenuitatis opinio à sua vera probabilitate deiiciatur.

29 Allegat utique pro se Pasqualigus Bresserum *lib.* 3. *de consc. numer.* 77. cui alii adjungunt Amicum *tom.* 3. *disp.* 15. *nu.* 48.

num. 48. & 49. necnon Tamburinum *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 3. §. 3. *num.* 3. Sed valdè immeritò. Quia Amicus non exprimit tenuem probabilitatem, aut minimam; sed solùm *tenuem assensum*, de eoque docet, neque semper, neque ut plurimum servire posse ad praxim licitè agendi; immò nunquam deservire, nisi operans *certò judicet, licitum sibi esse cum tali assensu operari*. Bresserus præterea neque comparationem instituit inter probabilitatem minimam, & maximam sibi adversam, neque tenuem probabilitatem nominat; sed solùm minimam, addita bis ea cautione: *modò sit verè probabilis*: qua tenuitatem restringit, & ejus modum determinat, excludendo nominatim opiniones tam semiprobabiles, quàm proximè accedentes ad probabilitatem.

30 Majus negotium Tamburinus facessit: nam ex illo profecisse videtur, qui damnatam propositionem concinnavit. Sed nimis insulsè, quia doctrinæ ipsius quædam addidit, & alia subtraxit, atque ita novam aliam assertionem cudit inauditam, & meritò expungendam. Verba Tamburini hæc sunt: *Dum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, ut explicabitur mox num.* 11. *fin. confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus*. Ubi, ut legis, planè deest vocula illa *generatim*, quæ neque in Pasqualigo, Bressero, aut Amico reperitur, quos Tamburinus appellat, non tam à se recognitos, quàm apud Bardi adinventos. Quanti autem fuerit incommodi adjectio ista, & quàm contraria menti hujus Auctoris, jam suprà *cap.* 1. manifestè fuit ostensum. Detracta præthereà sunt verba illa interposita: *Ut explicabitur mox nu.* 11. *fin.* ut reliqua confusionem parerent, & quinam essent veri, ac proprii limites probabilitatis requisitæ ad prudenter operandum, penitus occultaretur. Illos autem, quavis prorsùs improbabilitate seclusa, & sola vera probabilitate retenta, designavit Tamburinus eo in loco, ad quem se remittit, ubi leguntur hæc verba: *Atque hæc ratio allatam doctrinam probat, etiamsi altera pars sit probabilior; modò major probabilitas non sit tanta, ut deiiciat à probabilitate illam oppositam: quia tunc, expulsa jam probabilitate, non est mirum, si inclinari ad assentiendum illi oppositæ nequeat prudenter intellectus*. Videndus præsertim *lib.* 10. *de censur. tr.* 4. *cap.* 5. *in fin.* ubi & ad hunc locum se remittit, & tenuem probabilitatem pleniùs explicat, & tradit, illam in improbabilitatem pluries declinare, & à finibus veræ, ac solidæ probabilitatis exire, neque semper prudenter operari, qui ejus tenuitati confidunt.

31 Quocirca si ab his Auctoribus sciscíteris: utrùm generatim practicare liceat semper, atque in omni eventu opiniones tenuis probabilitatis? incunctanter negativè respondebunt, quia in speculativis saltem id non potest esse verum, ut ipsi sæpiùs affirmant, & etiam Pasqualigus defendit, maximè *tom.* 1. *de Sacrif. Miss. quæst.* 318. *num.* 7. Quòd si rursum instes, & interroges: an id liceat, quoties opiniones sunt practicè probabiles; sed sola tenui probabilitate, vel minima? adhuc dicent, minimè licere, si tenuitas in sua tota latitudine sumatur; sed tunc solùm, cùm opinio verè probabilis est, inspectis omnibus circumstantiis occurrentibus, fortis viribus, & cujuscumque improbabilitatis expers. Jam verò si ulteriùs addas: an saltem sufficiat, quòd à probabilitatis finibus non exeatur? consequenter respondebunt adhuc nova explicatione opus esse, quam Tamburinus cum Bressero adjecit, & damnata propositio interpunxit. Opus, inquam, esse: nam alioqui magna æquivocatio inibi latitat, cujus prætextu perniciosi errores possunt admisceri in designatione eorum finium.

32 Aliud namque est non exire à finibus tenuis probabilitatis; aliud verò non exire à finibus veræ probabilitatis omnem prorsùs improbabilitatem verè talem excludentis. Quia termini tenuis probabilitatis latiùs patent, ut jam vidimus, neque extra illos sunt opiniones improbabiles, cùm aliqua argumenta pro se habent, unde non longè à vera probabilitate recedunt. His autem neque prudenter assentiri possumus, neque prudenter confidere, neque prudenter acquiescere in praxi; sed ad summum tenuis prudentiæ esse poterit eisdem assentiri, eisdem fidere, & in operando eisdem acquiescere: atque ea tanquam parva, & minima pro nulla æstimari debet; cùm opinio

à probabilitate deiicitur ex contrariis fundamentis. Oportet ergo, ne ratione tenuitatis exeatur à limitibus veræ probabilitatis, quia recedendo ab illis, pariter exitur à limitibus veræ prudentiæ, & in absolutam imprudentiam declinatur, retenta sola apparenti, ac separata à terminis intellectualis virtutis, uti evenit etiam, cùm exitur à limitibus probabilitatis certæ.

33 Sub istis limitationibus passim receptis, & à nemine, quem legerim, positivè exclusis, procedit benigna sententia defendens licitum usum uniuscujusque opinionis practicè probabilis, etsi minùs probabilis sit, ac minùs tuta: & sub eisdem absque novo incommodo potuit extendi ad illas, quæ intra idem probabilitatis genus minimum gradum participant. Nam sicut minimus mons, aut inter gigantes minimus satis est magnus in genere quantitatis, & valdè altioris ordinis comparatione collium, aut hominum, qui giganteam staturam non participant: sic probabilitas, tametsi minima inter illas, quæ verè, & in rigore probabilitates sunt, satis magna est quoad quantitatem virium, & nobilioris ordinis, si comparetur cum aliis, quæ, inspectis omnibus, tenues sunt viribus suasivis, ac defensivis, quales sunt, quæ subnituntur ratione non magni, sed alicujus momenti, aut auctoritate non gravioris ponderis, ex. g. viri mediocriter docti, aut in moralibus minùs versati.

34 Neque in hoc puncto ulla apparet specialis difficultas, quæ ab Auctoribus sententiæ rigidioris solvi non debeat, servata proportione, in suis principiis. Pone enim, probabiliores opiniones necessariò esse sectandas, & tunc minima probabilioritas ad eum effectum sufficiet: nec poterit assignari ratio, cur infima, & ultima excludatur, non verò penultima illi proxima, aut quare, hac etiam exclusa, idem argumentum circa antepenultimam non redeat, & sic gradatim ascendendo usque ad maximam probabilioritatem, quasi in praxi nullam aliam sequi liceat. Idem inconveniens sequitur, si dicas, ad prudenter operandum tutiores opiniones seligendas esse: nam incipiendo ab infima ex tutioribus, si ea non sufficit, nunquam sistetur, donec, rejectis omnibus tutioribus, tutissimæ solùm usui relinquantur. Atque in istis etiam inquiretur, utrùm infima ex tutioribus, aut minima ex probabilioribus dici proinde debeat tenuis, aut tenuissima, ut ex eo capite eam sequi non liceat: nam hic etiam eædem prorsùs explicationes, ac cautiones adhibendæ erunt, quas Tamburinus, & Bressserus nuper adhibebant, ne laborando in æquivoco regulæ spectantes ad conscientiæ directionem periculosæ reddantur.

35 In utraque etiam sententia pariformiter negari, vel admitti debent termini intrinseci magnitudinis, & parvitatis: unde, si fortè inficieris probabilioritatem minimam intra suum ordinem, etiam probabilitas minima pari jure negabitur. Et quidem utrobique dari minimam, satis rationabile videtur: quia id passim contingit in iis, quæ suscipiunt magis, & minùs, & à gravi ad leve, seu à magno ad parvum, à forti ad tenue gradatim descendunt, vel ascendunt via contraria, ut cerni potest in furto, diligentia, metu, & multis aliis. Vel, quidquid de hoc sit, ad rem præsentem fine fructu detrectabitur, seu maximum quod sic, sive minimum.

36 Finge enim, nullam dari probabilioritatem minimam, & statim evidentissimum fiet, eam posse, ac debere in infinitum decrescere, quin ulla, quantumvis tenuis, assignari possit, infrà quam aliæ infinitæ sine termino minores, ac minores de facto non reperiantur. Si ergo totum istud decrementum veræ probabilioritati non obstat, quominùs ei confidere possimus, ut, relicta via tutiore, secundùm illam agamus: cur, rogo, veræ probabilitati obstare poterit: Aut cur imprudentiæ erit, eam sequi, probabiliore relicta, si imprudentiæ non est, tutiore derelicta, exiguissimam in infinitum probabilioritatem consectari? Utique in genere operationis prudentis omnes istæ secundùm magis, & minùs adinvicem comparantur. Nemo autem tenetur semper agere prudentissimè, aut prudentiùs; sed sufficit, si prudenter agat: ad modum, quo per se loquendo nemo debet sub peccato eligere honestiora, aut honestissima; sed satis est, si honesta complectatur.

37 Quod verò nonnulli obiiciunt, probabi-

babilem opinionem in concursu oppositæ probabilioris desinere esse practicè probabilem , pari jure dici posset etiam de probabilissima concurrente cum tutiore , seu , quod idem in præsenti est , omninò libera à periculo transgrediendi materialiter legem Dei re ipsa existentem . Atque id quidem semper , aut ferè semper eveniet , si minima probabilitas concurrat cum maxima è regione sibi opposita : offuscatur enim lux veritatis , quæ ei inerat, sicut lux candelæ à luce Solis . Et propterea mihi valdè Pasqualigus displicebat, qui oppositum affirmavit , sicut & Tamburino , atque Bressero , qui semper exegerunt , ne opinio propter fundamenta alterius à sua vera probabilitate deiiciatur, cujus complementum erat defectus tanti contrarii noviter forsan inventi, aut ignorati anteà invincibiliter . Velle tamen ex adverso , quòd semper , & ubique minor probabilitas, sive speculativa , seu practica, extra numerum veræ probabilitatis consistat , eo quòd minor sit , & alia major ipsi contradicat , neque consonum rationi apparet, nec communi hominum sensui . Nam sicut ex contradictoriis opinionibus possunt esse ambæ communes , & una communior altera , quin ista desinat esse communis , ita pariter verè probabilibus contingere potest consistendo intra suos fines.

38 Quinimmò , si quis rectè advertat , quotiescumque sequens unam opinionem habet prudentem formidinem partis oppositæ, judicat & hanc esse probabilem : nam, si improbabilis esset , formido non foret prudens, nec probabilis , aut bene fundata ; sed scrupulus, aut indiscreta quædam trepidatio . Nec apparet , quo pacto intellectus rationabiliter timere possit , ne in suo judicio forsan decipiatur , nisi quia videt suum motivum , quamvis grave , non esse convincens ; sed solubile , atque forsan superabile ab oppositis motivis . Unde sæpiùs ille ipse , qui uni parti ut probabiliori adhæret , optimè novit , eam pati haud leves difficultates , quibus non clarè satisfacit , scitque ex adverso suis rationibus sufficienter satisfieri , quamvis non adeò expeditè , sicut aliis . Et, cùm istud sæpiùs accidat in quæstionibus speculativis Theologiæ , aut alterius scientiæ , adeò ut utraque pars à ratione problematicè defendi soleat , non est , cur contingat aliter in quæstionibus liciti , aut illiciti ; sed quævis pars ab eodem intellectu simul poterit censeri probabilis à principiis intrinsecis , qualia sunt , quæ ratio suggerit , aut ab extrinsecis ex aliena auctoritate acceptis , vel (quod proculdubio est facilius) ab his una, & alia ab aliis.

CAPUT IV.

Continuatio , ubi de tenui assensu.

39 Quæ cùm ita sint, non ideò censeo, opiniones quasque practicè probabiles probabilitate minima , quamvis verè tales sint , etiam relativè ad suum contrarium, eo ipso sufficere ad prudenter operandum : & quoad hoc , nisi melius explicetur , accedere non possum ad Bresserum, & alios, qui ipsum sequuntur . Sufficerent quidem, si essent verè tales in existimatione operantis , & certò cognosceretur , eas esse repositas in numero probabilium, & à semi, aut penè probabilibus segregatas: nam quòd re vera ad hanc classem pertineant , parum refert ad agendum licitè , nisi id constet operanti . At minimæ cùm sint , & propinquissimè accedant ad alias , quæ non sunt verè probabiles ; sed duntaxat in confinio, difficillimum erit in facti contingentia illas secernere ; sed plerumque confundentur , quin intellectus discernat , num opinio, de qua constat non habere probabilitatem , nisi minimam , sit intra , vel extra numerum veræ probabilitatis . Accidit enim istis , quod vicinis , qui de confinibus sæpè contendunt , cùm ea suis propriis limitibus non sunt manifestè separata.

40 Porrò limites veræ probabilitatis manifesti non sunt , sed valdè obscuri , & ideò frequentissimè vocatur in dubium, an aliqua opinio sit, necne verè probabilis, & tuta in ordine ad praxim ? Si quando autem id debet contingere, tunc maximè, quoties opinio ad summum potest attingere gradum minimum probabilitatis: nam quòd eum re vera attingat, vel solùm vicina maneat , & penè ad ipsum accedat , difficillimè discerni potest in re , quæ non palmis , aut ulnis , sed judicio prudentiali mensuratur . Idem minimæ probabilioritati continget , si cum sibi proxima probabilitate comparetur : idem furto mini-

minimo inter gravia : idem minimæ solicitudine, aliisque id genus, quorum fixi termini quoad nos dubii esse solent, etsi re vera illos habeant.

41 Utrùm autem dubia probabilitas sufficienter deponatur tenui assensu erga unam partem? quæstio est haud tenuis momenti, & valdè utilis ad praxim. Censeo in primis, strictum dubium circa probabilitatem, sive speculativam, seu practicam; immò circa quodvis aliud, quovis assensu unius partis, etiam tenuissimo, sufficienter deponi quoad effectum tollendi statum dubii strictè talis. Ratio est evidens, quia in statu dubii intellectus in utramvis partem nihil determinat; sed pendulus, ac suspensus manet nesciens, quo se vertat; sive id accidat ex defectu motivorum impellentium, ut cùm dubitat, num astra sint paria, aut imparia, seu potiùs ex conflictu rationum hinc inde pertrahentium, ut passim evenit his, qui deliberant de seligenda opinione, sive ad docendum, sive ad judicandum. At verò ille, qui assentitur uni parti, & aliam reiicit, quovis modo id faciat, facto ipso priorem indifferentiam perdit, nec suspensus jam est; sed uni extremo affixus. Ergo quoad effectum excludendi ab intellectu statum dubii, quicumque, vel tenuissimus, assensus satis erit, sicuti ad negationem excludendam sat est quæcumque affirmatio.

42 Attamen, quia parum refert ad securitatem conscientiæ, quòd dubium de veritate, aut de probabilitate opinionis dictantis quidpiam licere, physicè, ac re ipsa deponatur, nisi id constet operanti, inde aliud dubium emergit valdè affine illi, quod nuper circa minimam probabilitatem enodavi. Nam quoties dubium deponitur tenui assensu erga unam partem, superesse solet valdè magna, prudensque formido partis oppositæ eisdem motivis innixa, quibus dubium anteà nitebatur. Unde evenit, ut hic status ab statu dubii sæpè discerni non possit; sed tanquam valdè propinquus cum eo sæpè confundatur. Dubio namque stricto minimæ repugnat major aliqua inclinatio in unam partem per modum suspicionis, & cùm intellectus ad opposita inclinatum se se sentiat, hinc à tenui assensu, inde à formidine, in facti contingentia ægrè se extricare potest, aut dijudicare securè in quonam versetur statu.

43 Quippe minimus, aut tenuis assensus, sicut & tenuis remorsus, aut tenuis deliberatio valdè tenuem, ac confusam speciem sui derelinquit, & nullibi frequentiùs nobis vel hærere, vel errare contingit, quàm circa interiores actus. Inde sæpè dubitamus, utrùm deposito dubio, vel retento adhuc operati simus: inde, utrùm deliberatio nostra fuerit plena, aut tantùm semiplena, & insufficiens ad peccatum grave? Atque in voluntatis actibus, cùm tenuis, & inconstans fuit noster consensus, passim ambigimus, utrùm aliquando defuerit? sicut & cùm tepidè resistimus gravi tentationi, nescimus, an resistentia continuò perseveraverit? Neque ista solùm rudibus, aut scrupulosis contingunt; sed doctis etiam, ac pacatis, ut quisque apud se experietur, & apud alios persæpe, qui eorum confessiones audiunt.

44 Propter hanc incertitudinem, seu indiscernibilitatem communis sententia mihi vera fert, tenuem assensum permissivum alicujus operis, sed valdè formidolosum, non excusare à peccato, nec sufficere ad conscientiam dubiam deponendam, prout oportet ad licitè operandum. Ita Corduba *lib. 3. de consc. qu. 5.* P. Filliucius *tr. 21. cap. 4. num. 156.* P. Vasquez 1.2.*disp. 67. cap. 2. num. 7.* P. Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 10. num. 4.* P. Baldellus *tom. 1. lib. 4. disp. 10. num. 5.* P. Giballinus *tom. 1. de scient. Canon. lib. 3. cap. 7. qu. 6. num. 1. fol. 356.* P. Bresserus *lib. 4. de consc. num. 14.* etsi dicat, id esse per accidens. P. Amicus *tom. 3. disp. 15. num. 48. & 49.* Angelus Bossius *de consc. dubia. part. 2. tit. 1. §. 33. num. 1146.* Alexander Pesantius 1. 2. *quæst. 19. art. 6. disp. 6. de consc. dubia.* Quòd si in istis circumstantiis regulariter discerni nequit, an adsit verus assensus erga partem minùs tutam, quomodo discerni poterit, num re ipsa detur assensus verè, probabilis? Id autem prorsùs necessarium est, ut jam expono, ad operandum prudenter, atque ad deponendum dubium modo sufficiente ad praxim: neque enim prudentis est assentiri, cùm nescit, num prudenter, vel potiùs imprudenter assentiatur: neque operatio prudens esse potest, cùm ex assensu imprudenti, vel prudentiæ omninò dubiæ derivatur.

45 Quo-

45 Quocirca cum grano salis excipiendum est, quod tradit Vasquez, ac reliqui nuper citati, exceptis Filliucio, ac Corduba, nempè siquis benè perciperet tenuem assensum, quem habet, nil obstare in dicto eventu, quominùs cum illo licitè operari possit, quamvis partem minùs tutam amplectatur. Moveor. Quia is tenuis assensus, imprudens potest esse, ac improbabilis, & substantialiter debilis ad resistendum rationibus, quæ suo pondere intellectum priùs dubium reddebant, & nunc cogunt tenuiter assentiri, ac vehementer formidare. Perinde autem est in ordine ad effectum operandi imprudenter, ac illicitè, non deponere dubium, nisi improbabiliter, ac illud absolutè non deponere; sed in eo perseverare. Unde ut prædictus assensus cognitus, ac bene perceptus ad licitè operandum deserviat, non debet esse adeò tenuis, nec adeò magna formido, ut à vera probabilitate ipsum deiiciat, neque puto aliud voluisse Vasquium, & asseclas ejus.

46 Fortè tamen aliquis contendit cum Arriaga *tom. 1. in 1. 2. disp. 27. à num. 7.* hoc dubium deponi non posse, nisi per assensum probabilem, atque adeò istam præcautionem superfluam esse. Sed, ni fallor, longè faciliùs percipitur, posse physicè intellectum in iis circumstantiis elicere improbabilem aliquem assensum debilibus motivis innixum, & conceptum imprudenter, quàm cordatum, ac probabilem. Nam quòd imprudentem tunc, ac improbabilem habere possit, satis manifestè ostendunt, cùm judicia temeraria contra proximum probatæ vitæ voluntariè concepta, tum etiam hæreses, quibus assensus præstatur contra evidentiam credibilitatis fidei, & obligationis ejus. Quòd verò intellectus possit prudenter assentiri alicui objecto, cùm fortiores rationes in contrarium vehementer ipsum propellunt, non adeò bene percipitur. Decrescit enim prudentia assentientis tanto magis, quanto magis tunc augentur rationes in oppositum trahentes, & cùm minima est, aut valdè parva, à multis imprudentia censebitur, aut ab ea difficillimè discerni poterit. Sed de istis sic debet philosophari, sicut superiori capite de minori, aut etiam minima, vera tamen, honestate, & probabilitate disserimus.

CAPUT V.

De opinione probabiliter probabili.

47 Gravior difficultas est, & magis propria hujus loci, cùm formido, aut dubium immediatè non versatur circa veritatem opinionis minùs tutæ; sed circa probabilitatem ejus. Aliquando enim, juxta dicta, tam opinio affirmativa, quàm negativa obligationis est verè, ac propriè probabilis, & digna assensu sapientium, quamvis hinc inde adsint rationes dubitandi, aut formidandi de veritate uniuscujusque: atque id certò potest affirmari considerando reflexè vires persuadendi, ac resistendi, quibus pollet unaquævis, & ita evenit, dum controvertitur, vel quisque apud se recogitat, utra ex eis sit probabilior: nam de excessu non posset disputari, nisi utraque probabilis crederetur. Aliquando verò circa idipsum dubitare, aut formidare contingit: neque enim semper est certum, aut cognitum per media infallibilia; sed sæpè in opinione versatur, & acriter controvertitur, utrùm aliqua doctrina sit probabilis, vel potiùs improbabilis? Et ita contingebat non paucis opinionibus ex damnatis à Pontifice, antequàm proscriberentur, & passim in libris haud temerè similes quæstiones agitantur. Quapropter nunquam satis admirari possum Celladeum *in append. qu. 4.* quatenus ex professo convellere tentat veritatem istam hucusque indubitatam. Sed quàm irrito conatu, apertè deprehendet, qui legerit antagonistam ejus Terillum *de reg. mor. 1. part. qu. 32. per totam.*

48 Quæstionis ergo sit utrùm ad licitè agendum requiratur practica probabilitas certa, vel satis sit probabilitas merè probabilis? Merè probabilem sufficere non affirmant, nisi *pauculi, & valdè pauculi,* ut Terillus observat *suprà qu. 20. num. 3.* Ego tres tantùm invenio assertores exploratos, Pasqualigum *decis. 18.* Arriaga *suprà num. 8.* Tamburinum *lib. 1. in Decal. cap. 3. §. 3. num. 9.* sed nullum, qui ex professo rem discusserit, & ejus difficultatem expenderit, sicuti opus erat, ut auctoritate sua certò probabilem redderent doctrinam istam, tot aliis ex adverso reclamantibus. Contraria itaque sententia valdè communis est, & meritò attribui-

tur non solùm Comitolo, Philaleto, Aravio, Goneto, & aliis, qui ad prudenter operandum majorem probabilitatem requirunt; sed etiam omnibus aliis, qui absolutè probabilitatem practicam in opinione deposcunt. Quia probabilitas solùm probabilis non est simpliciter, & absolutè probabilitas; sed solùm secundùm quid, & cum addito: ad modum, quo opinio probabiliter falsa non est absolutè falsa, neque vera probabiliter est simpliciter, & absolutè vera, aut certa probabiliter, certa absolutè.

49 Tribui etiam debet innumeris, qui in ultimo judicio conscientiæ, quo actus humani immediatè regulantur, moralem certitudinem exigunt, ut actio, quam licere dictant, re vera licita evadat. Nam moralis certitudo de usu licito opinionis probabiliter solùm probabilis nullo pacto haberi potest: neque ulla principia practica certa moraliter exhiberi valent, unde talis conclusio deducatur. Illi etiam, qui probabilitatem dubiam partis minùs tutæ reiiciunt, si attentè legantur, dubiam accipiunt pro incerta, & tam strictè, quàm opinativè dubiam reiicere intendunt. Unde Salas statim appellandus eamdem ipsam, quam excluserat sub nomine opinionis probabiliter probabilis, sub nomine dubiæ posteà reiicit: & P. Sanchez, qui *lib. 1. in Decal. cap. 9. num. 18. fine.* tradit, opiniones dubiæ probabilitatis tuta conscientia non posse reduci ad praxim, id solùm probat auctoritate P. Salas, & Medinæ accepta ex iis ipsis locis, ubi non de probabilitate strictè dubia, sed de probabiliter probabili expressim differebant.

50 Ab eadem assertione in propriis terminis stat Medina 1.2. *qu.* 19. *art.6. conc.* 1. Salas *tom.* 1. *in* 1. 2. *tr.* 8. *num.* 41. & 44. quos sequitur P. Sanchez *eo num.* 18. Baldellus *tom.* 1. *lib.* 4. *disp.* 10. *num.* 4. ubi id *certum* vocat. P. Honoratus Fabri *in Apolog. dial* 1. *de opin. prob. fol.* 12. & 13. P. Bressetus *lib.3. de consc. num* 64. P. Bardi *de consc. disp.* 4. *cap.* 10. Cyrillus Rubeus *de merientium eleemosyn. art.* 1. §. 33. *num.* 22. P. Terillus *de consc. disp.* 25. ubi *num.* 1. istis adjungit Lugum, Merulam, Lao, Mastrium, ac Spinulam, quos consulere non potui. Et hæc sententia, quam Angelico Doctori haud immeritò adscribunt Medina, Salas, & Sanchez, mihi verissima apparet, & prorsùs necessaria ad evitandum innumeras laxitates, quæ prætextu contrariæ induci possent.

51 Atque in primis dum opinio negativa probabilitatis practicæ certò probabilis est; affirmativa autem incertò, non apparet, qua ratione huic prudenter assentiri, aut confidere possimus; cùm de hac ipsa prudentia prudenter formidemus, & adeò validis motivis credamus, imprudentiæ potiùs esse, quàm prudentiæ, certò prudentem opinionem relinquere, & eam præponere, de qua meritò affirmamus fortassis esse imprudentem. Propterea in hoc casu Merolla *tom.* 1. *disp.* 3. *cap.* 4. *dub.* 1. *corol.* 3. putat, necessariò requiri, ut opinio affirmativa probabilitatis sit etiam certò probabilis. Sed profectò in aliis omnibus ferè æqualis difficultas cernitur. Quid enim, si longè probabilius sit, affirmativam opinionem esse re vera improbabilem, indignamque assensu sapientium? Poterit ne tunc voluntas nostra aut assensum ejus prudenter imperare, aut intellectus judicare prudenter, eam esse probabilem, tutamque in praxi? Nullatenus. Quia probabilior formido de illius improbabilitate destruit dictamen prudentiæ, nec potest certò constare, usum opinionis minùs tutæ esse licitum, ac tutum à periculo agendi contra legem Dei imputabiliter, dum incertum est, utrùm præsumptio de veritate ejusdem opinionis sit prudens, vel expers prudentiæ.

52 Atque id universim accidit, quoties formido imprudentiæ, atque improbabilitatis, quam contraria opinio ingenerat, non est scrupulosa, vel levis; sed gravis, ac bene fundata. Nam ejusmodi formido formidolosum etiam, ac incertum reddit dictamen de licito usu; immò & de licito, ac prudenti assensu talis opinionis. Prudentia autem, cùm sit virtus intellectualis, & recta agibilium regula, de cujus essentia est certitudo, dictamina opinabilia, ac formidolosa non habet; sed moraliter secura, ac certa. Illa verò, quæ istum gradum non attingunt, veræ prudentiæ non sunt; sed similitudinariæ, & apparentes: siquidem unum è maximis, ac præcipuis ejus dictaminibus est, declinanda esse pericula irrationabiliter, aut temerè operandi in omnibus, sed potissimè in rebus magni

gui momenti, qualis est à malo declinare, & non transgredi Divinam legem.

53 Nec video, quomodo dictamen opinabile, atque adeò formidolosum, ac fallibile, possit esse actus elicitus ab habitu virtutis prudentiæ; aut quomodo vi sua formaliter possit securum reddere operantem de usu suo prudenti, ac licito. Nam si fallibile est, eo ipso contingere poterit, ut agens secundùm ipsum fallatur, & existimando se rectè, ac prudenter agere, non agat, nisi obliquè,& imprudenter; implicat autem, ut opus suæ rectæ, atque legitimæ mensuræ conforme, non sit etiam legitimum, ac rectum. Unde quamvis sæpè sæpiùs inculpati errores juris, & facti inveniantur in quocumque homine prudenti, illi neque per modum præmissæ prudentiam juvare possunt ad suas conclusiones eliciendas, neque secundùm se considerati sunt actus prudentiæ, aut imprudentiæ; sed meræ speculationes nihil practicè dictantes de agendis.

54 V. g. cùm *Genes.* 29. putavit Jacob, sibi non esse prohibitum lege temperantiæ, aut adulterii, accedere ad hanc mulierem, nempè ad Liam, quæ re vera non erat ejus uxor, haudquaquam judicabat per prudentiam, illam esse suam uxorem: nec esset actus prudentiæ, si concluderet, talem accessum hic, & nunc sibi esse licitum ex eo, quòd liceat accedere unicuique ad suam uxorem, & ea mulier sua uxor esset. Redderet enim non causam pro causa, & planè deciperetur, putando ob illam rationem se de facto agere honestè. Quare & consequens illatum, tametsi in se verissimum, ac infallibile, hoc ex suis præmissis non haberet; sed aliundè: nam ex falsò ita potest sequi falsum, sicut verum. Syllogismus ergo practicus, ac prudentialis, unde prorsus infallibilis reddebatur illa veritas, ex duabus evidentibus præmissis in hunc modum concludebat. *Servatis aliàs servandis circa matrimonii usum, quilibet honestè accedit ad eam mulierem, quam inculpatè putat esse suam absque ulla prorsùs ratione dubitandi in contrarium. Sed ego hic, & nunc sic puto de hac muliere, quam præsentem habeo. Ergo, servatis aliàs observandis, honestè ad illam accedo.*

55 Agnosco, prædicta esse non parum spinosa propter multas reflexiones, ac probabilitatum probabilitates, quæ immiscentur. Sed materia id fert de se nimis abstrusa. Nec specialis difficultas est in opinione, quam benignam vocant. Nam & altera rigidior, quæ inter opiniones solam practicè probabiliorem putat in praxi sequendam, eidem discrimini substat. Quippe in ipsa inquiri debet, & explanari, an sit satis probabilioritas merè probabilis, vel sufficiat sola certa, & quem gradum, ac modum certitudinis habere debeat, ut periculum peccandi imputabiliter omninò declinetur. Quod si probabilis sufficit, adhuc perquirendum restat, utrùm saltem requiratur, quod probabilioritas sit probabilior, vel sufficiat æquè, minùsve probabilis, aut ea etiam opinio, de qua ambigitur, num probabile sit, vel potiùs improbabile, eam esse probabiliorem? Et ita similes prorsùs in ea sententia perplexitates recurrent, eo difficiliùs extricandæ, & applicandæ ad praxim, quo difficiliùs est certò discernere inter opiniones, quæ sit probabilior, & quanta verisimilitudine credatur probabilioritas ejus.

56 Neque ab his molestiis sunt immunes, qui pronunciant non jam probabilia, vel probabiliora, sed tutiora esse amplectenda. Quia multoties duo præcepta incompatibilia menti occurrunt, & incertum est, quodnam ex ipsis præponderet in ejusmodi occurrentia. Unde quamvis generatim pronuncietur id, quod strictiùs obligat, anteponendum esse, de hac ipsa strictiori obligatione in particulari passim dubitare contingit: neque enim semper est certa, cùm etiam apud Auctores in contrarias opiniones divisos frequenter reperiatur controversa. Et tunc redibunt quæstiones, quibus isti Auctores alios aggravant, quasi ad se non pertinerent.

CAPUT VI.

Quali, & quanta certitudine opinionum probabilitas constare debeat, ut ei fidere possimus, & quomodo haberi valeat?

57 Constat apud omnes, non requiri certitudinem physicam, aut metaphysicam; sed sufficere moralem. Sed quia hujus varii sunt gradus, & aliqua,

ex. g. ea, quam habemus de existentia Romæ ex historiis, tantam connexionem habet cum veritate sui objecti, ut difficillimum sit, ac prorsùs incredibile ei unquam subesse falsum; alia verò non tantam, sed minorem, minùsque infallibilem, dicendum in præsenti est, summam illam minimè desiderari; sed aliam minùs exactam de probabilitate suæ opinionis sufficere ad prudenter operandum, & absque ullo prorsùs periculo offendendi Deum, vel transgrediendi imputabiliter legem ipsius, aut agendi cum meritò vituperii, ac pœnæ ratione illius actionis immediatè.

58 Ratio autem est, quia in plerisque aliis materiis, ubi moralis certitudo exigitur, minimè desideratur illa exactissima, quæ semper conjungitur cum veritate sui objecti, aut quæ ex vi sui motivi convincat speculativè intellectum, reddatque omninò securum de existentia illius; sed sufficit magna quædam probabilitas, quando hic, & nunc nulla occurrit specialis ratio dubitandi in contrarium. Sic homo inter Catholicos natus moraliter certus est de suo Baptismo. Sic Sacerdos de sua ordinatione. Sic fideles de existentia Christi in hostia, quæ elevatur. Sic judex de veritate delicti, quod duobus, aut tribus testibus omni exceptione majoribus legitimè comprobatur. Sic filii de parentum suorum veritate. Quia esto in his casibus interdum contingat deceptio, & media, quibus probantur, non sint adeò infallibilia, quin falsa interdum reddantur; nihilominùs civili, & humano modo pro veris, certisque habentur, & talia esse præsumuntur, dum contrarium non probatur gravi aliqua, specialique ratione, quæ prudenter intellectum titubare faciat.

59 Unde quoties illa deficit, neque homini licet repetere sub conditione Baptismum, aut ordinationem suam, ut licet in casu dubii, ac probabilitatis; neque fidelibus negare adorationem etiam absolutam huic hostiæ, vel isti calici, qui ut consecratus proponitur, quamvis defectu intentionis, ordinationis, aut legitimæ materiæ nonnunquam accidat, ut non sit consecratus; neque judicibus sententiam condemnatoriam omittere, licèt frequenter contingat, quòd testes sint falsi; nec demum filiis obsequium detrectare parentibus, quamvis merè putativi esse soleant, & non veri, ac naturales.

60 Cui exemplo S. Augustinus argutissimè insistit *lib. de utilit. creden. cap.* 12. expendens quot, quantisque fallentiis sit exposita credulitas illa, cui tanquam indubitatæ deferimus, ut iis numero personis, ex quibus putamur geniti, filialia obsequia impendamus. *Non enim*, inquit, *ratione ullo pacto sciri potest; sed, interposita matris auctoritate, de patre creditur; de ipsa verò matre plerumque nec matri; sed obstetricibus, nutricibus, famulis. Nam cui furari filius potest, aliusque supponi, nonne potest decepta decipere? Credimus tamen, & sine ulla dubitatione credimus, quod scire non posse confitemur. Quis enim non videat pietatem, nisi ita sit, sanctissimum generis humani vinculum, superbissimo scelere violari? Nam quis vel insanus eum culpandum putet, qui eis officia debita impenderit, quos parentes esse crediderit, etiam si non essent? Quis contrà non exterminandum judicaverit, qui veros fortasse parentes minimè dilexerit, dum, ne falsos diligat, metuit?*

61 Sicut ergo in his eventibus certum moraliter, indubitatumque habetur, quod probabilibus argumentis verum ostenditur, quoties ejus oppositum non est probabile; sic pariter, cùm reflexè de ipsius probabilitatis morali certitudine quæritur in ordine ad licitè, vel illicitè operandum, illius opinionis probabilitas moraliter certa reputari debet, quæ probabilibus argumentis persuadetur, cùm probabile non est, eam esse improbabilem. Cùm verò utrimque de alicujus opinionis practica probabilitate meritò controvertitur, quibusdam affirmantibus, illam esse practicè probabilem; aliis verò negantibus, seu afferentibus esse practicè improbabilem, ejusmodi opinionis probabilitas certa moraliter reputari nequit, aut sufficiens ad licitè operandum, ut toto capite præcedenti contendebam; sed talis opinio inter periculosas recensenda erit, & expositas certò discrimini offendendi Deum, & eliciendi actionem, quæ inexcusabiliter operanti imputetur ad peccatum. Idque verum est, quamvis sententia affirmans talem opinionem esse practicè improbabilem, nimis probabilis sit; contraria verò longè probabilior: quia sola major pro-

probabilitas statum certitudinis conferre nequit, cùm probabilis, ac prudens formido suæ falsitatis illam comitatur: unde neque ad occultam compensationem potest sufficere, neque ad reliquos effectus, ubi exigitur evidens, ac certa probatio.

62 Idipsum, servata proportione, de majori probabilitate dici debet, si ad licitè operandum requiritur, ut opinio negativa legis certò probabilior appareat. Neque enim tunc potest sufficere probabilioritas opinativè dubia, atque adeò incerta; neque opus est magna illa certitudine, quæ ex vi sui proprii motivi oppositum reddat impossibile; sed satis, superque erit status ille medius, quem descripsimus, ubi probabilitas uni ex extremis deficit; alteri autem certò adest. Adeòque Auctores communiter, cùm de eo statu sermo incidit, certa moraliter putant jura, aut facta, quæ conscientiæ agentis ita proponuntur, & exinde certam prorsus voti v.g. aut legis obligationem colligunt, si probabile sit, illa existere; carere autem existentia, omni probabilitate destituatur. Quòd si vice versa probabilitas faveat assensui negativo voti, aut legis, & affirmativo illius nulla probabilitas adsit, ex eodem principio inferunt carentiam obligationis pro tunc esse omnino certam, & ita in plerisque aliis.

63 Videndi inter alios sunt necessariæ hujus doctrinæ assertores explorati P. Suarez *tom.2. de Relig. lib.4. de voto. cap.5. numer.5.* ibi: *Illa probabilitas facit certitudinem moralem, quando non est alia similis in contrarium: quia in rebus humanis non est major certitudo exigenda, cùm vix aliquid per infallibilem evidentiam cognoscamus.* Et statim: *Si judicium est re vera probabile in favorem voti, illud sufficit, ut votum integrè servandum sit, etiam si sit minimum, seu cum quacumque formidine, si judicium in contrarium non est probabile.* Id ipsum repetit, & applicat subditis existimantibus, rem sibi præceptam esse illicitam *tom.4. de Relig. tract.10. lib.4. cap.15. num.21.* & qui rem satis ex professo explicat, & variis materiis accommodat, Verricelli *p.1. tr.2. q.13.* Lessius *lib.2. de just. & jur. cap. 10. num.39. & 40.* Reginaldus *in praxi lib.18. nu.276.* Castro Palao *tom.1. disp.3. de consc. punct.9. num.2. circa fin.* Aversa *q.10. de pœnit. sect.3.* vers. *Deinde in statu dubii.* Gaspar Hurtado *disp.10. de matrim. diffic.9. nu.37.* Martinon *disp.50. de pœnit. num.93.* Tamburinus *lib.10. de Sacram. tract.1. cap.3. §.3. num.2. & lib.1. in Decalog. cap.3. §.7.* verb. *Ætas nu.6.* Thomas Sanchez *lib.10. de matrimon. disput.12. à num.39.*

64 Eidem principio insistunt alii permulti, quatenus affirmant, possessori nullum prorsus competere privilegium contra opinionem probabilem, quando non est ulla probabilitas favens possessori; sed sola generalis formido, incertitudo, ac dubietas, quæ in tali opinione clauditur. Ita P. Thomas Sanchez *in summa lib.1. cap.10. num.9.* Palao *ubi sup. punct. 2. num.11.* Vasquez *tom.2. in 1 2. disp.66. num.42.* Lugo *tom.1. de just. & jur. disp.17. sect.4. in fin. & num.88.* Oviedo *1. 2. tract.4. contr.4. punct.2. num.10.* Comitolus *lib.2. resp. moral. qu. 18. num.2. & 6.* ubi ait, esse doctrinam *certam.* Fagundez *in 2. præcept. Decalog. lib.2. cap.10. numer.4.* Trullenc *lib.7. de Sacram. cap.11. dub.7. num.14.* Bossius *de consc. part.1. num.966.* Bonacina *disp.2. de restit. in genere qu.2. punct.2. num.6. & de matrimon. q.4. punct.4. num.13.* Bassæus verb. *Debitum conjugale 1. num.20.* Castilento *in Poliantbea Seraphica.* verb. *Conjux. difficult.27.* Joannes Sanchez *in select. disp.43. num.2.* Tancredi *tom.1. lib.2. de essent. matrim. disp.44. numer.1.* Bardi *de consc. discept.6. cap.1. §.3.* Terillus *de consc. qu.23. num.67.* vers. *Hisce ego.*

65 Quæ cùm ita sint, jam inde apparet, haud difficilè comparari posse certitudinem de probabilitate opinionum affirmantium, aut negantium aliquam actionem esse licitam. Sæpe namque constat operanti ex proprio studio, aut ex testimonio aliorum, quibus imprudenter denegaret fidem, à nemine revocari in dubium probabilitatem suæ opinionis, quamvis de ejus falsitate, aut veritate acris controversia vigeat. Sæpe videt, etiam illos, qui contrariam opinionem sectantur, adhærere illi ut incertæ, & alii expresè concedere probabilitatem suam, esseque circa probabilitatem concordes, qui circa majorem, aut minorem disputant. Sæpe scit, esse communem inter classicos Auctores, & positivè conformem plurium

rium hominum sapientium, atque prudentum judicio. Sæpe novit, illam esse Sancti Thomæ, Bonaventuræ, aut alterius probatissimæ doctrinæ, cujus auctoritas magni ponderis habetur, & communiter in tribunalibus, scholis, & confessionariis recipitur. Sæpe agnoscit, eam à nemine de improbabilitate notari, aut, si ab aliquo notetur, eum ab aliis reprehendi, atque reputari audacem, & excessisse in censura.

66 Porrò signa ista, & alia pleraque à Terillo congesta, & comprobata *q. 5. & 6. de consc. in fine* satis perspicuè discernunt certam probabilitatem à dubia, & illam saltem certitudinem generant, quæ in judiciis, aut convictu humano pro tali habetur, sufficiensque putatur ad operandum prudenter, & fundandum obligationem, aut deobligationem in praxi certissimam. Et quamvis ei interdum misceatur aliqua formido, & anxietas; vel illa non habetur immediatè de probabilitate opinionis; sed de veritate speculativa illius, aut aliorum judiciorum, quæ præcurrunt; vel si de probabilitate ipsa habeatur, non erit formido prudens, probabilis, ac bene fundata; sed scrupulosa, & imprudens. Oritur enim ex eo, quod mortali certitudini falsitas subesse posssit & re ipsa aliquando subsit. Sed dum hic, & nunc nulla specialis ratio eam subesse persuadet, generalitas illa non sufficit, vt satis, superque ostendunt exempla, quæ anteà præmisimus, & indisciplinati est ingenii, maximè in rebus moralibus, majorem securitatem exigere. Uidendus Cajetanus *in summa*, verb. *Opinionum vsus num. 2.*

67 Major potest esse difficultas comparardi hanc certitudinem circa opiniones noviter inventas de rebus nondum anteà examinatis, vel habentes contra se communem: tunc enim auctoritas deficit, unde certificari possimus, & aliunde insufficiens reputabitur sola naturalis ratio adminiculis aliis destituta. Quia vt opinio aliqua credatur certò probabilis, ac certò prudens, certum nobis esse debet, eam gravi motivo inniti, tam absolutè, quàm comparativè ad opinionem contrariam, ita scilicet, ut fortis sit viribus suasivis, ac defensiivis, ut exposui *num. 19.* & sæpe alias. Certò etiam debet constare, sufficientem diligentiam esse adhibitam, tum ad veritatem explorandam, si fortè sit assequibilis, tum ad inveniendum, an sit aliquid in contrarium convincens: sæpe enim ex negligentia id latebit, & ob ignorantiam culpabilem grave, ac forte reputabitur nostræ opinionis motivum. Certum denique esse oportet, voluntatem opinantis non esse præoccupatam forti aliqua passione, aut affectu: quia hæc frequenter rem, ut placet, non ut est in se, apparere faciunt, mentemque obcæcant, ut pro veris falsa, pro certis incerta habeat, pro demonstrationibus paralogismos, & sophismata pro rebus claris.

68 Necessaria sunt hæc, fateor, ut opinio aliqua certò probabilis existimetur, quia omnino necessarla sunt, ut sit verè probabilis; nemo autem est certus de alicujus prædicati veritate, nisi sibi certò constet, convenire subjecto, quæ in conceptu essentiali, & quidditativo illius necessariò importantur. Sed propterea non existimo ejusmodi certitudinem etiam à principiis intrinsecis adeò difficulter comparari, cùm videamus, eam haberi satis frequenter de probabilitate opinionum, quæ spectant ad alias scientias, tam speculativas, quàm practicas, & ad pleraque negotia; quæ maximi momenti reputantur, ut in præliis, in lucris mercatorum, aut in curatione alicujus periculosæ infirmitatis. Neque enim dux certus est de victoria dum hostem ad conflictum provocat, aut sibi propositum acceptat; nec mercator de lucro, dum Indicam navigationem aggreditur; neque infirmus, aut Medicus de felici successu remediorum, quæ applicantur; & nihilominùs certissimè norunt; se prudenter, ac probabiliter agere, dum media ista exequuntur maturo examine, ac consultatione præmissis. Et quamvis non semper deveniant ad finem anteà præoptatum; adhuc prudentes censentur, & spes illorum temeraria, aut stulta non putatur, neque eis culpæ, aut vitio vertitur, vel vituperio, aut pœna digni fiunt propter eventum contrarium.

69 Ita igitur multoties evenit opinionibus moralibus, etiam negativis obligationis, ac legis: nam practica ipsarum probabilitas certa esse solet, quamvis ipsæ incertæ sint, ac probabiliter falsæ, eisdemque argumentis certitudo ista compara-

parari potest, quibus acquiritur certitudo aliarum. Atque in primis etiam ille, qui eas excogitat, per propriam experientiam satis certò nosse potest, se indifferenter circa illas deliberasse, animo veritatis inveniendæ, & non ex aliquo affectu, aut passione exorbitante. Rursus, quod ad diligentiam spectat, etiam certò scire valet, se in ejusmodi opinione diligenda, nec præcipitanter, neque inconsideratè processisse; sed præmisso diligenti, atque accurato examine pro qualitate materiæ, & loci, ac temporis opportunitate. Quo pacto de sua diligentia certi sunt, qui latebras suæ conscientiæ ad confessionem examinant, qui in aliis scientiis, aut negotiis probabiliter, ac prudenter opinantur, qui Doctrinam Christianam, aut alias leges sui status, vel officii addiscunt, & qui in depositis, aliisque ejusmodi, ubi negligentia punitur, & peculiaris diligentia exigitur, sine reprehensione versantur.

70 Jam verò si de efficacia, & gravitate motivi, quo ducimur ad opinandum, sermo sit, illa etiam potest ut certò talis proponi in hoc genere opinionum, ut proponitur in aliis. Nam quòd argumentum non peccet in forma, sed rectè concludat, si præmissæ veræ sunt, evidentissimè constare solet. Rursus, quòd tam consequens illatum, quàm præmissæ nulli omnino principio certo opponantur, nec possint de falsitate convinci ab argumentis contrariis, ex diligentia præsupposita perspicuè cognoscitur, si ea fuit sufficiens, & à viro docto exhibita, & loco, ac tempori proportionata. Denique, quòd non sit levis momenti ad persuadendum vi sua, vel inde cognosci valet, quòd legitimè desumptum sit ex causis, aut effectibus rei, de qua differitur, aut ex absurdis, vel impossibilibus, ad quæ deducuntur, qui oppositum opinantur. Nam his homines sapientes, ac prudentes duci solent ad sua asserta comprobanda; argumenta autem à pari, vel à simili, vel à contrario sensu, nisi aliunde roborentur, raro certam probabilitatem conciliant opinionibus moralibus, & communiter nullius roboris censentur ad extendenda odiosa, vel pœnalia. Sed de his suo loco plura, quæ interim remittimus iis, qui temperatè, ac sobriè de conscientia, & ejus officiis tractant, & tam doctis, quàm indoctis peculiares regulas, ac signa exhibent ad secernendam veram probabilitatem, & certam ab apparenti, merèque opinabili.

DIS-

DISSERTATIO IV.

CIRCA PROPOSITIONEM QUARTAM INNOCENTII.

Spectat ad peccatum infidelitatis, quod tunc propriè committitur, & ratione sui inimicitiam Divinam, pœnamque æternam meretur, cùm aliquis fidei repugnat, vel etiam ipsam contemnit, ut sumitur ex D. Thoma 2.2.q.1.art.1.corp. *Contingit autem interdum, quosdam ab hoc vitio excusari, quia de Theologica fide, & Divinis loquutionibus nihil audire potuerunt, vel siqua rerum istarum notitia ad ipsos fortè pervenit, adeò imperfecta fuit, ut leves corde, citòque credentes possent reputari, si ob eam causam ab avita religione discederent. Quæstionis ergo est, an similem excusationem præbeat infidelibus opinio minùs probabilis religioni Christianæ contradicens, & positivè favens sectæ ipsorum, sive Iudæi sint, sive Hæretici, sive Schismatici, sive Pagani, ut Athei, Turcæ, vel Gentiles? nam infidelitas omnibus his modis contingere potest.*

CAPUT PRIMUM.

Exhibetur propositio damnata, & ejus Auctor, ac sensus, & ex Angelico Doctore profligatur.

1 PRopositio sic se habet: *Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens ductus opinione minùs probabili.* Auctor illius fuit Joannes Sanchez *in select. disp.19. nu.7. fin.* & illa ante decretum *plusquam falsam* appellaverat, ac variis argumentis rejecerat Gonet *tom.3. in dissert. Theolog. de probabili opin. à num.239.* quæ ut minùs efficacia dissolvit Lumbier *in præsent. à nu.1754.* nec re vera multum premunt, nisi meliùs proponantur.

2 Sensus propositionis valde captiosus est, quia non explicat, de qua probabilitate loquatur, vel quod sit ejus objectum, & vel ex hoc solo capite meritò configi potuit. Præbet enim infidelibus ea indistincta loquutione magnam occasionem persistendi in suis noxiis erroribus; immò & fidelibus transeundi ad ipsorum partes per relapsum, aut per apostasiam. Semper enim causabuntur sectam suam esse opinionem communem, & saltem minùs probabilem ab auctoritate suorum Magistrorum, qui tot asseclas meruerunt, & rem bene examinarunt, & eis nunquam sua argumentatio deerit. Quocirca cùm excusatio, seu tergiversatio ista verè sufficiens putetur, parum proderit, quòd fides nostra manifestè credibilior appareat, ut se obligatos existiment, vel ad illam amplectendam, vel ad ejus veritatem accuratius vestigandam. Seponenda igitur ante omnia fuisset probabilitas speculativa à practica, & certa ab incerta, quia sola practica, & certa excusare potest à peccato: atque inter personas, apostatæ, & relapsi ab aliis infidelibus, nam illorum nulla potest excusatio prætendi.

3 Debuitque insuper exponi, circa quid directè, & immediatè versetur minor illa probabilitas, quæ infidelitatem voluntariam à peccato immunem reddit. An negat nostræ fidei veritatem? An certitudinem? An necessitatem? An obligationem desistendi à suis erroribus, vel non accedendi ad illos, cùm veritas nostræ fidei per ministros Evangelicos sufficienter intimatur? An debitum non contemnendi, neque negligendi quod proponunt ipsis de certissima suæ sectæ falsitate,

revelata à Deo, cùm de veritate illius adeò prudenter formidant tanquam de minùs probabili? An omnia? Sed nil illorum negare potest opinio tuta, & practicè probabilis, maximè apud eum, qui credere posset, si vellet, & non credit, quia non vult; sed potiùs discedere mavult.

4 Cujus rei egregiam prorsus comprobationem suggessit S. Thomas *quodlib.3.art.*10. ubi hanc quæstionem examinat, inquirens: *Utrùm discipuli sequentes diversas opiniones Magistrorum excusentur à peccato erroris?* Excusari enim videntur, *si sequantur opiniones suorum Magistrorum*, quia oportet addiscentem credere, ut præmonebat Philosophus; & proprii Magistri auctoritas ad persuadendum discipulis magni ponderis putatur, adeòque probabile argumentum præstat, ut judex ille, qui sententiam protulit juxta sui præceptoris opinionem, tametsi falsam, & contra communem, in syndicatu excusetur ab expensis litis, & alia quacumque pœna, cui obnoxii sunt injustè judicantes, ut tenent plurimi, quos dabit Bossius *de consc.* 1.*p.tit.*1.*num* 554.

5 Verumtamen in his, quæ ad fidem, vel ad mores pertinent judicio Ecclesiæ Catholicæ, hæc apparens probabilitas valde insufficiens apparuit Angelico Præceptori, atque ideò *in corp.* scribit, nullum propterea excusari, quòd *alicujus Magistri erroneam opinionem sequatur*. Exigua namque, & levis est ejus auctoritas, si cum auctoritate Ecclesiæ comparetur, atque ab illa suffocatur, sicut à luce Solis lux candelæ, *&* *alioquin*, inquit, *immunes à peccato fuissent, qui sequuti sunt opinionem Arii, Nestorii, & aliorum hæresiarcharum*. Vocat autem erroneam opinionem illam, quę Divinis litteris manifestè contradicit, aut publico judicio Ecclesiæ reprobatur, & ideò tandem concludit his aureis verbis: *Qui ergo assentit opinioni alicujus Magistri contra manifestum Scripturæ testimonium, vel contra id, quod publicè tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari*, nisi fortè simplex sit, atque hoc ipsum inculpatè ignoret, ut ex eodem traditur *num.67.*

6 Et ratio à priori est, quia in istis casibus ignorantia fidei veræ non potest esse invincibilis; sed necessariò est culpabilis, ut S. Doctor advertit. Atque in illo, de quo loquitur propositio condemnata, manifestum est, quia nulla opinio excusari, aut excusare potest à peccato illum, qui potest, si velit, credere fide firma, & infallibili ob Divinum testimonium eamdem opinionem esse falsam. Porrò infidelis ille, qui excusari dicitur ob opinionem minùs probabilem, qua putat ex. g. *Pontifice esse Antichristum*, fide firma, & infallibili noscere potest, ac credere ob Divinum testimonium illam esse omnino falsam, improbabilem, ac prorsus indignam quovis rationali assensu. Nam si id credere non potest modo dicto, atque negare quod in illa asseritur, utique non excusabitur à sua infidelitate ob opinionem probabilem, sed propter impossibilitatem credendi, quæ est evidens excusatio, & à probabilitate non pendet, sive sit major, sive minor. Ad modum, quo is, qui non restituit, quia non potest, legitimam excusationem habet, non probabilem, sed evidentem; qui autem solius opinionis minùs probabilis ductu excusatur, cùm opinione probabiliore accusetur, eo ipso convincitur sibi non jam potestatem, sed voluntatem deficere. Nam alioqui non jam probabilior, sed evidenter falsa esset opinio dictans, illum obligari hìc, & nunc ad restituendum.

7 Quòd si dicas, S. Thomam eo loci de infidelibus non loqui; sed de his solùm, qui aliquando crediderunt veræ fidei, parum obstat, sive res ipsa spectetur, sive mens illius inspiciatur. Primò, quia eadem est ratio de his, qui credere potuerunt fide salutari, ac Theologica, quamvis re ipsa non crediderint: nam talis fides excludit omnem prudentem formidinem partis oppositæ, nec fieri potest, ut prudenter credat absque formidine, & ex toto corde, qui non putat omnia, quæ in contrarium trahunt, esse ponderis exigui. Secundò, quia thesis damnata pariter excusat illos, qui aliquando crediderunt, & posteà infideles fiunt. Nam credidisse non tollit probabilitatem contrariam, si qua erat; immò interdum accursu aliarum rationum accidere potest, ut crescat. Licebit ergo proinde ad illam regredi, & in praxi sese accommodare ductui, ac directioni illius, sicuti licebat anteà, & modò credere, modò discredere, fidemque pro arbitrio suo in infidelitatem commutare: sicut propter eamdem causam nunc licèt esse Thomistam, posteà Scotistam, & iterum ad Thomistas remeare.

Con-

Consequens autem evidenter falsum est, & à vera fide alienum, quia ex conceptu suo est irrectabilis secundùm rectam rationem, & non dimittenda juxta Apostolum, licet Angelus contrarium evangelizet de Cœlo. Quare in istis nullo casu (totali oblivione excepta) admittendam esse excusationem apostasiæ, vel relapsus, meritò docuit Suarez *disp.15. de fide, in fin.*

CAPUT II.

Propositionem damnatam, quoad suppositum scandalosam, esse, & perniciosam in praxi.

8 Supponit enim re vera reperiri apud Paganos, Hæreticos, aut Judæos probabiles opiniones contrarias fidei, quam tenet Catholica Ecclesia, & ab omnibus tenendam docet. Nam si ejusmodi opiniones non dantur, vana, & commentitia erit excusatio, quæ ab eis sumitur, neque illarum ductu fieri poterit, ut infidelibus liceat nolle credere, sed in secta sua perseverare. Quod verò re ipsa non dentur ejusmodi opiniones, inde patet, quia contra doctrinam & obligationem certam, evidentemque moraliter nulla verè probabilis opinio potest inveniri, aut prudenter reputari talis, cùm sit evidens ex terminis, id, quod certæ veritati, atque obligationi opponitur, quantalibet umbra veritatis decipiat, incredibile esse, & improbabile. Porrò doctrinam, & obligationem fidei agnitam ut talem ab universali Ecclesia certam esse, immò certissimam, ex Divini testimonii auctoritate, cui nititur, perspicuum est, quia summa veritas nec falli potest, nec fallere. Esse præterea evidenter, atque prudenter credibilem absque ulla hæsitatione, aut formidine partis oppositæ, ex notis veræ fidei, ac religionis, quæ huic soli, & non alteri conveniunt, demonstrant Theologi, ac præcipuè Bellarminus, Lessius, Valentia, Suarez, Becanus, Bozius; neque id negat Joannes Sanchez. Nam *Divina testimonia credibilia facta sunt nimis*, ut præmonuit Regius Psaltes *Psalm. 92.*

9 Explicatur 1. Quia, ut opinio aliqua sit verè probabilis, non sufficit, quòd pro se habeat verosimilia in speciem argumenta ducta à ratione, vel auctoritate; sed insuper requiritur, ut nihil ei obstet, quo falsitas ipsius certò appareat; adeòque plures expresè in definitione ipsa probabilis opinionis hanc conditionem adiiciunt, & nullus requiri negat, ut *dissertatione præcedenti* ex professo monstrabatur. Atqui omnes sectæ infidelium contra se habent evidentiam credibilitatis fidei nostræ, quæ inter alia docet eas esse incredibiles, Divinis eloquiis contrarias, & non nisi temerè, ac imprudenter eligibiles. Ergo nulla opinio reperitur, quæ sit revera probabilis, inter sectas infidelium. Nam sicut doctrinæ ipsorum à doctrina veritatis procul distant, ita toto, ut ajunt, Cœlo à probabilitate elongantur: eisdemque argumentis, unde constat, omnia, & singula dogmata Catholicæ fidei ob testimonium Divinum prudentissimè credi firmo assensu, & super omnia, convincitur, quæ cum ea pugnant non posse credi prudenter, atque adeò nec probabiliter. Nam probabilitas, quæ verè talis est, & à peccato excusat, objectum suum reddere debet prudenter credibile, non obstante præeminentia sui contrarii: sicut matrimonii honestas talis non esset, nisi id redderet prudenter eligibile, quamvis honestius, & eligibilius sit amplecti virginitatem.

10 Explicatur 2. Quia, ut ibidem dixi, & ex mente omnium Auctorum confirmavi, nulla opinio excusat à peccato per se loquendo, & ex suis meritis, nisi sit certò probabilis; illæ verò, quarum probabilitas meritò controvertitur, & adhuc non constat, utrùm sint probabiles, aut improbabiles, valde imprudenter sumuntur pro regula directiva nostrarum operationum, relicta ea, cujus solida, ac secura probabilitas apparet. At contra doctrinam fidei, quam tenet Catholica Ecclesia, nullæ dantur opiniones certæ, atque evidentis probabilitatis: id enim his solis contingit, quorum auctoritas non est infallibilis, neque reddit rem certam moraliter. Unde nullus Catholicus concedet Judæis, quo licitè in sua secta permaneant, esse evidenter probabile, nondum venisse Messiam, aut Gentilibus, ligna, vel lapides esse Deos veros; aut Hæreticis, *Papam esse Antichristum*, vel unumquemque promiscuè posse in sua secta salvari. Quasi ita liceat esse Turcam, Calvinistam,

nistam, aut Catholicum, ut licet esse Thomistam, Scotistam, vel alterius scholæ ex illis, quæ probabiliter hinc, & inde inter se disputant, salva semper veritate fidei, & Ecclesiæ auctoritate.

11 Explicatur 3. Quia hic defectus certæ probabilitatis in casu, de quo loquimur, latere nequit infidelem illum, qui prætextu suæ opinionis, quam putat minùs probabilem, sese excusare contendit à vitio infidelitatis. Nam si doctrinam Ecclesiæ judicat probabiliorem, eo ipso probabilius reputat doctrinam Calvini, aut Mahometi esse prorsus improbabilem, Divinis eloquiis oppositam, reiiciendamque incunctanter: id est enim, quod Ecclesia docet, & quod ipse probabilius autumat. Ergo neque in se, nec sibi evidenter probabile ducere potest, quod Calvinus, aut Mahometus blatterant. Quòd si probabilius judicat religionem suam esse improbabilem, & insufficientem ad salutem, ineptissimam excusationem prætendet, si in ea securè persistat, hoc solo argumento ductus, quòd non sit certò improbabile eam esse veram, ac tutam: nam nec Medicis, nec Consiliariis, nec Judicibus, nec ullis aliis ea excusatio prodest, ubi certior, ac securior modus sibi occurrit, & eum negligunt.

12 Explicatur 4. Quia adversùs articulos evidenter manifestos evidentia naturali, quales sunt Dei existentia, vel immortalitas animi, dari nequeunt opiniones verè, certòque probabiles, & proculdubio intoletabile esset, siquis diceret, opinionem Atheorum affirmantium, Deum esse Chimæram, esse evidenter probabilem, & propterea illos excusare intenderet à peccato consistendi in ea opinione, quin ulteriùs quærerent notitiam veræ Deitatis. Ergo pariter intolerabile erit, similes opiniones admittere negantes esse credendum, aut à Deo revelatum, quod firma fide credendum, ac revelatum affirmat tota Ecclesia universalis. Utrobique enim obstat certitudo deprimens contrariam opinionem, ut plumbum deprimit paleam; & quòd certitudo fidei simul cum obscuritate in eodem actu cohæreat, non facit esse minorem certitudine evidentiæ; sed illa potius est major. Quocirca si fortè aliquis invincibiliter probabile existimaret, Deum non esse, ille quidem à peccato erroris contra lumen naturale proculdubio excusaretur; non tamen ob opinionem probabilem; sed ob conscientiam erroneam, quæ certissimè à peccato excusat, cùm involuntaria est, & inculpabilis.

13 Explicatur 5. Quia inter opiniones, quamvis sint certò probabiles, non omnes à peccato excusant; sed eæ solùm, quæ sunt practicè probabiles, &, omnibus inspectis, affirmant hic, & nunc quidquam licere, seu nulla lege vetari; speculativa autem probabilitas, & abstracta ab usu licito, vel illicito, sæpe non tribuit conscientiæ securitatem, tametsi magna sit, nedum minor, & tunc præcipuè cùm ex praxi illius imminet periculum, quod etiam dum timetur, debet evitari. Sed inter infidelium opiniones suæ sectæ faventes nulla certò probabilis practicè inveniri potest, nulla tuta ab ejusmodi periculis. Ergo nulla potest ab infidelitate excusare. Minor, quæ duntaxat probatione indiget, quoad primam partem ex dictis facilè persuadetur. Nam omnia à fortiori evincunt moraliter certam esse obligationem amplectendi fidem, quam Romana Ecclesia tenet, & recedendi ab erroribus eidem oppositis. Quoad secundam verò ex inde constat, quia contra eamdem fidem omnes opinione sunt periculosæ in praxi, & expositæ discrimini manendi extra viam salutis, incedendique per viam perditionis, quod maximum est, & proculdubio etiam cùm timetur, debet evitari.

14 Fides quippe esse proponitur, & est initium salutis, atque fundamentum ejus, janua vitæ, & medium cum effectu necessarium ad salutem obtinendam: & qui id negant, putantque unumquemque posse in sua secta salvari, ut nostri temporis hæretici jactare solent, si fortè decipiantur, proculdubio nec salutem consequentur, neque in via salutis ambulabunt, neque eam incipient; sed in via, quæ ad perditionem ducit, remanebunt. Neque enim finis unquam obtinetur, si media prætermittantur, quibus opus est ad ipsum; neque ædificium absque fundamento perficitur; neque via consummatur, nisi priùs inchoetur; neque ingredi licet, ubi sponte deseritur unica janua. Atque in istis nulla omnino probabilitas prodesse poterit ad securitatem conscientiæ, sicut neque pro-

dest

deſt Medicis corporalibus, cùm ea remedia non adhibent, quorum realis applicatio ad curationem infirmi erat prorſus neceſſaria. Nam evidentia periculi non tollitur ſola probabilitate, vel ſpe contrarii eventus. Periculum autem manendi extra viam ſalutis, ac perdendi animam ſuam proculdubio declinari debet ex præcepto, nec cum præviſione illius poteſt componi practica illa probabilitas, quæ hìc, & nunc prudenter dictat opus, quod aggredi intendimus, nullo præcepto vetari. Et quia non conſiſtere extra viam ſalutis, ſed credere, & illam inchoare purum medium non eſt, ut potio amara, ſed bonum per ſe expetibile, duplex ibi peccatum committeretur, alterum contra ipſam fidem, cujus honeſtas negligitur, aliud contra charitatem.

15 Denique negari nequit, ſcandaloſam eſſe, ac pernicioſam in praxi hanc propoſitionem: *Ab infidelitate excuſabitur infidelis apoſtata, vel relapſus, ſi non credat ductus opinione minùs probabili:* quia, ut receptum eſt apud Theologos, & *num.*7. prænotabam, nulla eſt probabilis, aut probabilior opinio, quæ illos excuſare valeat, nec ſuſceptæ fidei retractatio eis eſſet licita, quamvis Angelus de Cœlo magna auctoritate ſua doceret quidquam contrarium. Atqui in theſi condemnata, cùm generaliter, & indiſtinctè loquatur de infidelibus, etiam apoſtatis, & redeuntibus ad vomitum conceditur ſua excuſatio. Neque eis deſunt probabiles opiniones, quales poſſunt eſſe in aliis, ſed ideò ad excuſationem neque his, neque illis ſufficiunt, quia tota earum probabilitas, qualemcumque eſſe mentiantur, non eſt probabilitas vera, ſed falsò exiſtimata, nec minor, ſed nulla, ſicut nulla eſt certitudo, quam ſe habere interdum jactant.

16 Quare in his, ſi eſſet poſſibilis, non erat ſumenda excuſatio à minori probabilitate ſuæ opinionis; ſed à conſcientia erronea, qua doctrinas, ſectaſque improbabiles probabiles eſſe fingunt, immò probabiliores, aut certas, ut earum ductu regantur. Porrò conſcientia erronea non excuſat à peccato, niſi involuntaria ſit, & invincibilis; atque in caſu, de quo loquimur, neque involuntaria eſt, cùm liberè eligatur, relicta fide Theologica; nec poteſt eſſe invincibilis, cum eadem fides ita ſupponatur propoſita, ut prudenter illi poſſent aſſentiri, & acquieſcere abſque formidine errandi.

CAPUT III.

Utrùm infidelis, cui proponitur fides vera tanquam manifeſtè probabilior omnibus ſectis contrariis, ab infidelitate excuſetur, ſi ſtatim non credat, ſed in ſua ſecta permaneat?

17 NOn excuſari, ſed debere ſtatim credere Theologica fide, ac ſalutari, affirmat expreſsè Bañez 2. 2. *q.*10. *art.*1. *dub.*3. *conc.*3. & 4. Ledeſma *in ſumma tom.*2. *tract.*1. *cap.*5. *concl.*5. & 6. *fol. mihi* 35. & 36. Layman *lib.*2. *tract.*1 *cap.*1. *num.*2. verſ. *Quæres*. P. Antonius de Eſcobar *tom.*1. *Theolog. moral. lib.*2. *numer.*56. Villalobos *in ſumma* 2. *part. tract.* 1. *diffic.* 8. *num* 4. Gonet *loco præcit.* Attamen illum non teneri ſtatim credere, ſed ſolùm in mortis articulo, & interim orationibus, ac aliis mediis indagare veritatem, docuit adversùs prædictos cum Maldero P. Thomas Sanchez *in ſumma lib.*2. *cap.*1. *numer.*6. quem impugnat nominatim Joannes Sanchez *ubi ſup. num.*8. affirmans, nunquam teneri, necnon Franciſcus de Lugo 1. *p. de conſc. q.*5. *num.*45. & pleniùs Caſtro Palao 1. *p. tr.*8. *diſp.*1. *punct.*12. *à num.*13. Boſſius verò 1. *p. de conſc. à num.*435. re hinc inde diſcuſſâ, eam tandem relinquit lectori conſiderandam.

18 Porrò ex iſta controverſia, quam Joannes Sanchez verſabat, dum in propoſitionem condemnatam incidit, contra illius condemnationem gravis primo aſpectu difficultas naſcitur. Omnes enim præcitati Auctores ſupponunt, infidelem, cui dicto modo proponitur ſive ſuæ doctrinæ falſitas, ſive fidei noſtræ veritas illi contradicens è diametro, poſſe credere, ſi velit, fide ſalutari, ac Theologica, ſectam ſuam eſſe falſam, aut, quod recidit eodem, contradictoriam ejus eſſe veram. Et cùm ex eis nullus eam notitiam fidei noſtræ reiiciat, ut omnino inſufficientem ad credendum, prout oportet; circa tempus, & obligationem credendi in diverſas opiniones abeunt.

19 Pone igitur, hæreticum probabilius judicare, ſe ſtatim ad credendum

tene-

teneri in prædictis circumstantiis, sed non usque adeò certum, ut sua careat vera probabilitate, etsi minori, se nunquam, aut in articulo mortis duntaxat obligari, & tunc legitimè excusatus videbitur, quamvis discredere nolit, & Catholicam fidem amplecti. Nam ad peccandum peccato infidelitatis non sufficit posse credere, nisi credendi obligatio ita urgeat, ut non possit hic, & nunc prudenter detrectari. At in hoc eventu ab infideli prudenter detrectari potest obligatio credendi statim, aut in toto tempore suæ vitæ, cùm pro se habeat opinionem Catholicam, & practicè probabilem, quæ in prædictis circumstantiis ejusmodi obligationem detrectat. Igitur quamvis non credeat, sectam suam falsam esse, sed eam retineat, nihilominùs ab infidelitate excusabitur. Maximè, quia esto ipse putet, opinionem negativam talis obligationis esse minùs probabilem, adhuc certò scire potest, illam judicari ab aliis sapientibus, & Catholicis absolutè veram, aut saltem probabiliorem: unde eliciet incertam esse minorem probabilitatem opinionis affirmantis, se teneri, atque in praxi opinioni negativæ sese acommodare potetit, ut probabiliori multis, & apud omnes probabili.

20 Et sanè non minùs urget obligatio diligendi summum bonum, & ultimum finem suum, quàm credendi summæ veritati. Atqui eo ipso, quòd sub opinione versetur, utrùm detur obligatio sese convertendi ad Deum tanquam ad ultimum finem statim, ac ad usum rationis pervenitur, licitè potest in praxi utralibet opinio exerceri, & excusari paccatum per se imputabile, ac vindicta dignum. Ergo pariter continget, quoties, circumstantiis attentis, non proponitur ut certa obligatio discredendi aliquam doctrinam propter testimonium summæ veritatis. Neque apparet, unde competat præceptis fidei Theologicæ hoc privilegium speciale, ut opinio minus probabilis practicè ab illorum transgressione non excuset, si potest excusare in aliis, atque in iis ipsis excusare potest (ut præditi Auctores censent) saltem probabilior opinio, aut etiam æque probabilis.

21 Ut satisfaciam, observo, totam hujus rei difficultatem non tàm dependere ex eo, quod prædicti Auctores disputant, quàm ex eo, quod supponunt ut verum consensu unanimi. Disputant enim de obligatione credendi in dicto casu, & de tempore, quo urget præceptum non dissentiendi à vera fide; sed supponunt, infidelem illum statim credere posse, si velit, sectæ suæ falsitatem, & rectæ doctrinæ acquiescere. Porrò suppositio ista à veritate est aliena, & adeò consona propositioni 21. condemnatæ hoc Pontificio decreto, ut solùm per impossibile ejus veritas admitti valeat. Nam doctrina, quæ proponitur ut probabilis, aut probabilior duntaxat, non proponitur ut certa, neque ut credenda prudenter absque formidine partis oppositæ, firma fide, ac pleno assensu; sed tanquam fortasse falsa, & evidenter exposita periculo errandi majori, vel minori juxta gradum probabilitatis ejus. At fidei doctrina credi debet, proponique tanquam prudenter credibilis absque formidine partis oppositæ, stabiliter, ex toto corde, & super omnia, quæ ipsi opposita videntur. Et qua, rogo, justa auctoritate quispiam obligari potest ad credendum sine formidine, & ex toto corde id, de quo prudenter judicat, fortè esse falsum, & non nisi formidolosè amplectendum? Vel quomodo affectu honesto, & regulis prudentiæ consentaneo imperabit suo intellectui, ut absque formidine errandi, & super omnia assentiatur objecto, de quo non temerè, sed probabiliter timet devium esse veritate?

22 Ex his, quæ sequenti capite pleniore luce donantur, respondeo in primis infidelem illum, ex. g. Judæum, qui ex placito suæ sectæ putabat, nondum venisse Messiam, & adhuc censet, id esse probabile, quamvis oppositum sibi manifestè probabilius appareat, rebus sic stantibus, non esse proximè ad credendum dispositum, nec credere posse, prout oportet; sed utrimque contra fidem errare. Nam quòd Messias nondum venerit, non est verum, nec probabile secundùm regulam fidei. Quòd autem venerit, verum quidem est; sed improbabile, ac falsum, esse solùm probabilius, & non credendum, nisi cum formidine probabilitatis contrariæ, quia infallibile est, ac prorsus certum ex Divina auctoritate. Unde qui sic est instructus, Catholicam fidem non habet sibi ad credendum propositam pro tunc; sed potiùs duas hæreses, quamvis inter se contrarias, in hoc

in hoc conformes, quòd censent neque Messiæ adventum, neque negationem ejus esse certam; sed duntaxat opinabilem. Et utraque proinde alteri defert, quod prudenter credi possit tam sua veritas, quàm falsitas: nam si hoc sibi non deferrent invicem, utraque non putaretur probabilis, aut dignè credibilis; sed una certa, alia improbabilis.

23 Ajo insuper, eumdem infidelem plerumque non excusari à peccato contra fidem; excusari tamen aliquando defectu sibi inculpabili notitiæ prærequisitæ ad credendum; sed nunquam ob opinionem probabilem. Sumitur ex his, quæ cum Victoria docet adhuc generalius P. Suarez *disp.17. de Fide sect.1. num.9.* Et quoad primam partem ex eo constat, quia illa falsa existimatio, quam prædictus infidelis habet de incertitudine adventus Messiæ, & probabilis dubietas, qua formidat, ne fortè decipiatur, est actus contrarius fidei, & sæpe eveniet, ut culpabiliter ab illo conceptus fuerit, temerè nolendo audire certitudinem, ac necessitatem ejus, vel nolendo auditam credere firmiter, ac toto corde; sed ad meras probabilitates declinare. Nam utrovis modo auditui fidei repugnare contingit, ac negligere ejus veritatem, in quo propriè peccatum iufidelitatis consistit, ut jam anteà cum Angelico Doctore notabatur. Quocirca non solùm peccat peccato infidelitatis contrariæ fidei is, qui sufficienter prævisa, vel neglecta credibilitate illius, negat venisse Messiam, aut fuisse ex Virgine natum; verùm etiam, qui id formidolosè affirmat, & per particulam *Fortè*, quæ dubitativa est, & expressiva formidinis, adhæret sensui contrario. Pulcherrima sunt verba Augustini *lib.8. de Trinit. cap.5.* scribentis: *Salva fide licet dicere: Fortè talem habebat faciem, fortè non talem. Fortè autem de Virgine natus est Christus, nemo salva fide Christiana dixerit.*

24 Rursus, licèt talis error quoad initium fuerit inculpatus, & ex invincibili ignorantia profectus, saltem quoad continuationem difficillimè excusabitur, ut valde appositè expendit S. Clemens Papa hujus nominis primus *epist.3.* Vix namque fieri potest, ut ille, qui eousque est prætergressus, ut Catholicæ Ecclesiæ doctrinam sectis aliis verosimiliorem censeat, inculpatè nil audiverit de illius certitudine, ita ut de illa saltem nequeat dubitare. Ubi autem occurrit dubium rationabile de certitudine opinionibus nostris contraria, necessariò consurgit obligatio eam investigandi, & inquirendi, nova diligentia adhibita, & eo majori, quò est majus negotium, quod præ manibus habemus. Quamobrem nisi illa adhibeatur, jam culpæ reus erit quisquis adhuc sub meræ probabilitatis umbra conquiescit, & neglectę veritatis pœnas luet, nec sub dubio, aut ignorantia invincibili operabitur; sed vincibili, & meritò imputabili negligentię ipsius, ac incurię in rebus tanti momenti maximè vituperandę.

25 Probabilis quippe opinio nunquam juvat, ubi ulterior veritatis ratio investigari potest, & majori studio, quod ultra vires non sit, certitudo illius explorari. Desperata esse enim debet inventio veritatis, ut sola verosimilitudo, aut probabilitas exposita falsitati loco illius prudenter subrogetur; immò nunquam erit vera probabilitas, nisi priùs supponatur, certam veritatis cognitionem non deficere ex defectu congruę diligentię, & constitutę in nostra potestate. Neque huic infideli magna diligentia est opus, ut incipiat formidare non tantùm de veritate; sed etiam de probabilitate suę sectę. Nam unde dicit, doctrinam fidei esse probabiliorem, potuit discere, illam reputari infallibilem, & ejus contradictoriam improbabilem: utrumque enim docet pariter sincera fides, & utrumque eisdem motivis credibile fit mentibus sanis. Qui autem probabilius esse judicat, doctrinam fidei esse certam, & improbabilem quamcumque contrariam, eo ipso probabilius esse judicat, sectam suam, quę est una ex contrariis, esse improbabilem, nec jam ipsam reputare potest certò probabilem, uti erat opus; sed solùm minùs probabiliter probabilem, & cum maxima formidine probabilitati illius assensum accommodabit.

26 Quę autem diximus de fidei certitudine, circa illius necessitatem à fortiori procedunt: vix enim accidet ei, qui jam deprehendit esse probabiliorem, ut sine culpa sua ignoret esse necessariam ad salutem. Nam veram religionem esse necessariam, nemo dubitat: & hanc esse veram;

veram; alias autem falsas, ipse probabilius judicat. Vel ergo dubitat strictè, vel opinatur, illam esse medium unice necessarium ad salutem. Quovis autem modo sese habeat, sibi evidens erit obligatio sequendi tutiorem partem, ne in necessariis deficiat. Tutior autem pars in hoc eventu esset credere, si fides esset sufficienter proposita; sin minus, adhibere diligentiam ad explorandam necessitatem, ac veritatem illius. Quia quiescere, ac manere voluntariè in eo statu incertitudinis, est voluntariè se exponere periculo manifesto amittendi suam salutem, quod summi momenti est, & contraria probabilitate non tollitur, ut *à num.* 13. uberiùs diximus.

27 Nulla igitur probabilitate, aut inadvertentia diutina infidelis ille potest excusari ab obligatione fugiendi ab illo statu periculoso, & incerto sibi cognito, atque procurandi ad certum, & securum pervenire. At rebus sic stantibus sub opinione, ac formidine, credendo prout oportet, nempe firmiter, & super omnia, sese ab illo nequit præservare, quia deficit sufficiens propositio ad fidem adeò firmam, & indubiam. Ergo saltem procurare debet adhibere novum studium, ac conari quantum est ex parte sua perfectiorem illius notitiam assequi, ut de suæ religionis veritate certus tandem, ac securus vivat. Nec Divina opitulatio deerit. Nam cùm Deus velit omnium hominum salutem, facienti quod in se est, nunquam subtraxit media necessaria ad illam. Si contingeret in negotio veræ religionis, quod sæpe in aliis contingit, ut certa veritas non inveniatur, quantumvis seriò quæsita, tunc posset excusare probabilitas, saltem major, nam ea est tutior à periculo errandi; sed longè aliter contingit his, qui certæ fidei cognitionem habent, atque veræ Ecclesiæ probabiliorem notitiam. Nam Divina vocatione stimulantur ad eam quærendam, & sub speciali conceptu veræ Ecclesiæ Christi, ut in hæreticis, vel sub abstractiore veræ religionis, ut in aliis, vix erit ullus, qui inculpatè judicet, aut nullam reperiri in universo, quæ certa sit, ac secura, aut nullum esse hominum cœtum, apud quem illa inveniatur, & ex quo nequeat sufficienter disci.

28 Est ergo illa propositio fidei evidenter sufficiens ad obligandum quærere, & investigare certitudinem, ac necessitatem illius, quamvis eo, quòd sit formidolosa, non sufficiat ad credendum prudenter absque formidine, atque adeò facile potest id animadverti, ut parvo admodum tempore durare possit in homine infideli sic disposito inculpabilis inadvertentia illius. Jam ergo, vel ille otiari mavult, & sponte manere in eo periculo aberrandi à certa fide, vel non vult; sed diligentiam sibi possibilem adhibet perveniendi ad sufficientem credibilitatem ipsius. Si primum accidat, absque dubio peccabit propriè, ac formaliter contra obligationem fidei sibi sufficienter cognitam, sicut peccaret Gentilis contra legem naturalem, & esset inexcusabilis juxta Apostoli doctrinam *ad Roman.* 1. 20. si probabilius existimans, dari Deum ultimum finem; probabile verò, esse chimæram, vellet sistere in eo statu, & Deo incerto amorem summum impendere; vel potiùs mallet secundùm aliam opinionem vivere, & omnem cultum, omnemque amorem ipsi denegare tanquam chimæræ confictæ.

29 Si autem secundum contingat, & adhuc sufficientem fidei propositionem non habeat, vel quia erat in extremis, & magister defuit, vel quia statim in amentiam incidit, aut alio impedimento sibi involuntario fuit detentus, quominùs diligentiam necessariam adhiberet, tunc quidem ab infidelitate excusabitur, sicut hi, qui nil de fide audierunt; sed non ob opinionem practicè probabilem permittentem ipsi, ut in sua secta permaneat; sed ob impossibilitatem credendi fide salutari, ac Theologica: quia credendi possibilitas proximè sufficiens non datur, dum quis prudenter formidat de veritate objecti revelati, aut de existentia revelationis, cui nititur. Etenim vel is peccaret coram Deo inexcusabiliter, quia non credidit, cùm proximè posset ex vi notitiæ probabilis, quam habet de nostra fide; vel quia majorem diligentiam non impendit. Non ex primo capite, quia assensus fidei non stat cum notitia probabili reddente revelationem, aut objectum ejus formidolosè credibile. Non ex secundo, quia ponitur, omissionem diligentiæ sibi involuntariam; immò necessariam fuisse. Ergo ex nullo capite peccabit imputabiliter

contra præceptum Divinum credendi fide Theologica, neque ea de causa damnabitur; sed propter alia peccata, quæ invenietur commisisse cum sufficienti advertentia, & quæ impedimento fuerunt Divinæ illuminationi requisitæ ad fidei gratiam. Verumtamen quia non sunt cognita sub ratione impedimenti, neque ulla unquam cogitatio subiit obligationis evitandi ipsa ob hanc causam, ideò malitiam specialem infidelitatis non contrahunt, contractura utique illam, nisi improvisa foret, & involuntaria.

30 Ex his ad argumentum propositum *ex num.* 18. obvia est solutio, quia constat, infidelem, de quo loquimur, non teneri statim credere, nec posse, quoadusque, nova diligentia adhibita, evidentem credibilitatis cognitionem assequatur. Unde opinio, quę ei imponit obligationem credendi priusquam videat, solam doctrinam Catholicam esse prudenter credibilem, non est practicè probabilis; sed ex quadam improbabili suppositione procedit, qua tacitè assumitur, non implicare pręceptum credendi sine formidine, & ex toto corde illud, de quo probabiliter, atque adeò prudenter creditur fortasse esse falsum, & minimè revelatum, ut de illis etiam credi potest, quę probabiliora apparent, quandoquidem multa falsa sunt probabiliora veris. Porrò chimęricum est tale pręceptum, & chimęrica obligatio, utpote de re impossibili pro eo ipso tempore, quo urgere dicitur. Nec qui ab ejus impletione se excusat, opus habet (sicut aliàs evenit) excusatione desumpta ex opinione aliqua minùs probabili, quę solum negat pręceptum esse actu impositum, & supponit tanquam certum, & illud esse possibile, & exequutionem ejus; sed evidentiore alia excusatione tutabitur ducta ex eo, quòd tam pręceptum, quàm ejus exequutio repugnent rebus in eo statu permanentibus.

31 Disputat accuratè P. Moya *in select. 2. p. tr 6. disp. 5. q. 2. à num.* 17. quid dicendum sit, si supponatur, non esse necessariam ad credendum evidentiam credibilitatis; sed judicium probabilius sufficere? Mihi autem ea controversia solùm videtur tractanda, sicut pertractantur alię ex hypothesi impossibili, quę, ut sunt ex terminis contradictoriis compositę, contradictorios quoque consequentes inferunt. Supponere namque fidem esse sufficienter propositam, est supponere, eam solam reprǽsentari tanquam prudenter credibilem; adiicere verò, eamdem propositionem non tollere probabilitatem partis oppositę, est dicere, non solam fidem esse prudenter credibilem illi ipsi, de cujus obligatione dubitatur; sed etiam sectam contrariam. Quare, declaratis terminis, supponitur, solam fidem esse, & non esse credibilem huic ipsi, & notitiam, quam de ea habet, esse simul, & non esse sufficientem ad credendum prudenter sine formidine. Atque ex una parte hypothesis sequetur, dari in eo casu obligationem credendi; ex altera verò, non dari: & ex utraque simul sumpta utrumque simul sequetur, nimirùm dari, & non dari.

CAPUT IV.

Notitiam revelationis Divinæ probabilem, ac formidolosam non sufficere ad credendum fide salutari, ac Theologica.

32 Supposui hoc principium sępius contra Bañez, Ledesma, Gonet, & alios, qui saltem probabiliorem sufficere supponebant, atque ex ejus inconcussa veritate inconcussè stabiliebantur cœtera hucusque proposita. Cujus rei gratia pręmitto, omnia, quę fide Theologica, & salutari creduntur, credi certa fide, atque infallibili, quamvis obscura, ob Divinum testimonium: credi insuper, non utcumque; sed ex toto corde, & super omnia, absque formidine, & adeò firmiter, ut licèt mille rationes in contrarium proponantur, nunquam sit retrocedendum ab assensu, & fide illorum.

33 Neque id fit ex pertinacia, aut animi obstinatione, ut hæreticis interdum contingit circa sectas suas, aut his, qui temerè judicant de actibus, & vita aliorum, & nonnullis, qui immobiliter adhęrent tanquam certis veritatibus propter duritiem judicii præconceptis opinionibus. Hi enim imprudenter agunt, & ultra meritum motivi, cui deferunt, & rationis, qua inducuntur ad voluntatem sentiendi, ac judicandi illo modo. Qui autem credit fide salutari, prudentissimè operatur, & juxta rectam rationem, dum pio

pio affectu voluntatis vult credere totò corde, firmiter, & absque formidine cujuscumque deceptionis. Neque firma adhæsio ipsius excedit capacitatem objecti, propter quod credit, quæ est suprema Dei auctoritas, neque exigentiam motivi, quo loquutio Dei sibi proponitur tanquam prudenter credibilis cum ea tota firmitate, & adhæsione; sed utrique commensurata esse debet, ut honesta, & salutaris esse possit.

34 Est autem proculdubio honestissimus pius ille affectus credendi, quem *fidei initium* appellat Concilium Arausicanum *Can.*4. definiens insuper, absque auxilio gratiæ nequaquam haberi posse. Ab illo autem habet fides tanquam à causa imperante formaliter libertatem, honestatemque moralem, ut cœteri actus externi, qui ex se neque liberi sunt, nec voluntarii; sed ex motione, ac imperio voluntatis participant eas rationes. Quo fit, ut in fidei objectis duæ diversæ credibilitates distingui debeant, & soleant. Alia moralis desumpta ex eo, quòd liberè, ac honestè credi possunt, seclusa quavis formidine, firmiter, ac toto corde. Alia Theologica accepta ab ipsa fide, quatenus præcisè est virtus intellectualis ex objecto, ac modo suo intrinsecè infallibilis, præscindendo ab aliis qualitatibus, quæ ad ejus amorem spectant, & ad modum, quo proponitur voluntati priusquàm velit credere, sicut oportet. Nunc autem præcipuè attendimus ad credibilitatem moralem, & ad prudentiale judicium, cui debet esse conformis pius affectus voluntatis, ut & ipse evadat rectus, & rectam fidem imperare valeat.

35 Dicimus autem cum communi Theologorum, ad hunc effectum minimè sufficere notitiam quantumcumque probabilem Divinæ revelationis, & longè minùs quòd illa *verisimilis videatur*, etsi hoc satis esse putet Gonet *disp.*1. *de Fide num.*229. sed adeò certam requiri, ut prudenter de ejus veritate dubitari nequear. Moveor primò ex hoc ipso decreto Innocentii, ubi propositio 21. non alia de causa damnatur, nisi quia putabat, *fidem supernaturalem, & utilem ad salutem stare posse cum notitia solùm probabili revelationis; immò cum formidine, ne non sit loquutus Deus*. Unde sic arguere licet. Fides supernaturalis, & utilis ad salutem stare potest, ac debet cum notitia sufficiente, ac necessaria ad pium affectum credendi, ex vi cujus imperatur, & honesta, ac salutaris redditur. Sed stare nequit cum notitia solùm probabili, ac formidolosa Divinæ revelationis. Ergo hujusmodi notitia ad pium affectum credendi neque necessaria est, neque sufficiens. Quinimmò ei obstat. Nam quòd obstat fidei, nequit non obstare causis efficaciter moventibus ad exequutionem ipsius. At pia affectio voluntatis causa est ultimò determinans, movensque intellectum efficaciter ad fidei exequutionem. Ergo talis notitia potiùs obest, quàm confert ad actum fidei. Deponenda namque est ad credendum, & loco illius alia subroganda, quæ cum vera fide componatur, ac eam reddat prudenter exequibilem.

36 Moveor 2. auctoritate Concilii Tridentini *sess.*6. *cap.*9. *fin.* quo loci adversùs inanem hæreticorum fiduciam tanquam protsus repugnantia proponuntur, *posse quemlibet, dum se ipsum respicit, de sua gratia formidare, ac timere, & esse aliquem, qui scire valeat certitudine fidei, cui nequit subesse falsum, se gratiam Dei esse consequutum*. At si notitia probabilis, ac formidolosa revelationis sufficeret, duo ista asserta, juxta Concilium pugnantia, fœderari valerent quàm facillimè. Dici enim posset, eum ipsum, qui fide Divina crederet, se esse gratia consequutum, adhuc posse de eadem gratiam formidare, quia ei satis fuit ad credendum revelatio formidolosè proposita, aut cognita fallibiliter. Et sanè permulti agnoscunt magna probabilitate se esse ex illis, de quibus Deus revelavit gratiam esse consequutos, id enim generatim revelatum est de omnibus, qui Deum diligunt ex toto corde, vel rite, ac rectè sacramenta suscipiunt, atque eadem probabilitate, quà norunt se ista rite, ac rectè facere, sciunt se esse directè comprehensos, & significatos sub revelatione illa tanquam particulares sub universali sua. Et nihilominùs Concilium asserit, *nullum esse, qui scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consequutum*. Ergo ut aliquid hac fide credi valeat, non est satis maxima reve-

lationis probabilitatis. Nam si ea sufficeret, universalitas revelationis nil obstaret; atque ita dicendum esset juxta sententiam contrariam esse multos, qui Divina Fide scire possint, se esse in gratia, quod apertè est contra Concilium.

37 Quòd verò universalitas revelationis nil obstaret, nisi obstaret probabilitas, inde patet, quia juxta communem, & hoc tempore receptam sententiam Theologorum de fide est, hunc singularem hominem Innocentium, qui nunc præsidet pacificè in Ecclesia, esse verum, ac legitimum Pontificem; & tamen de illo in speciali nil est nobis revelatum; sed ideò creditur, quia certò constat ex facto ipso illi competere omnes conditiones necessarias, ut directè comprehensus censeatur sub revelatione generaliter loquente de omnibus, qui sunt veri Pontifices. Pariformiter discurrunt alii de Sanctis particularibus, puta Ignatio, vel Dominico, postquam sunt legitimè Canonizati. Neque ullus audebit dicere, has sententias, aut esse censura dignas, aut non esse maximè probabiles. Sed Conciliari censura dignum est asserere, posse aliquem de sua gratia formidare, & nihilominus credere Fide Divina, se esse gratiam consequutum. Ergo in hoc eventu mali labes ex revelationis universalitate non oritur; sed ex formidine partis oppositæ, & incertitudine annexa cuivis probabilitati.

38 Moveor 3. Nam revelatio, cujus existentia proponitur tanquam incerta, & fortè falsa, non proponitur modo sufficiente ad credendum sine levitate, & imprudentia infallibile esse, quòd ea existat, & quòd propterea certum sit ipsius objectum. Ergo neque proponitur modo sufficiente ad credendum fide salutari, ac Theologica. Patet consequentia. Quia fidei Theologicæ non sufficit esse in se certam, certitudine latente eum, qui credit; sed eum ipsum certum, ac securum reddit de sui obiecti veritate, & absque levitate, aut imprudentia affirmat esse certum, prorsusque infallibile, eo quòd dictum sit à Deo juxta illud Pauli 2. *ad Thimoth.* 1. 12. *Scio cui credidi, & certus sum.* Tobiæ 3. 21. *Hoc pro certo habeat omnis, qui te colit* Act. 2. 36. *Certissimè sciat omnis domus Israel, quia & dominum eum, & Christum fecit Deus, hunc Jesum, quem vos crucifixistis.* Jam verò antecedens ex suis terminis satis perspicuum apparet, quia tam dictum, quàm auctoritas dicentis insimul debent concurrere, ut fiat credibile obiectum: & sicut incerta veracitas loquentis nequit sufficere ad credendum certa fide, quod is loquitur, sic pariter incerta loquutio ad id satis esse nequit, quia fortè non est illius, aut forsan non dixit, quod dixisse credimus. Idipsumque in promissionibus, servata proportione, contingit: nam ubi incerta est promissio, certam fidem rei futuræ nequaquam gignere valet fidelitas, & potentia promittentis, sicut neque certam spem; sed eidem prorsus periculo deceptionis, ac falsitatis expositam, cui est exposita promissio solùm probabilis, proinde fallibilis, & speranti, vel credenti incerta.

39 Suadetur præterea, tum ex his, quæ apud nos accidunt, quia ad habendum aliquid pro certo, eo quòd sit ab alio dictum, non sufficit, quòd ille sit omni exceptione major, si incertum sit, an sit testis: & quod prudenter putamus fortè non esse ab eo dictum, ex attestatione ipsius formidolosè credibile; non verò securum redditur. Tum præterea, quia etsi auctoritas S. Augustini, aut S. Thomæ tanti momenti sit, cùm de mente ipsorum dubitari nequit; longè aliter accidit, cùm illa est sub opinione posita, & solùm est probabilius, eos sensisse, quod illis imputatur: tunc enim temerè, & contra rationem credimus, certum esse quod id dixerint, vel quòd illorum auctoritas plenè assistat ei sententiæ. Tum demum, quia nec notitia Divinæ revelationis ex levibus indiciis concepta sufficit ad credendum probabiliter ipsam, aut ejus obiectum, nec minùs probabilis ad judicandum, eam esse probabiliorem. Ergo neque probabilior ad credendum, illam esse omnino certam. Qui autem id certò non judicat, saltem per ipsum assensum fidei, neque judicare poterit secundum rectam prudentiam, ex vi illius rem revelatam esse prorsus infallibilem, & extra periculum deceptionis constitutam. Excedit enim capacitatem motivi ille modus assentiendi, & fides resoluta in sua principia hunc ineptum sensum redderet: *Credo mysterium Trinitatis esse infallibiliter verum, quia id Deus dixit; sed fortasse* est

est falsum, id esse dictum à Deo.

40 Moveor 4. Nam ille, qui formidat, ne fortè decipiatur, & putet esse à Deo dictum, quod ipse non est loquutus, nequit prudenter adhærere objecto credibili ex toto corde: videt enim manifestum periculum deceptionis, & in duas partes distrahitur propter probabilitates contrarias invicem sibi obstantes, ne ulli soli pleno corde, ac mente acquiescat. Ergo nullatenus credit fide salutari, ac Theologica. Nam quod ista fide creditur, vel ab uno Cathechista propositum, non utcumque, sed ex toto corde, & super omnia est credendum. Quocirca Eunucho infideli postulanti Baptismum à Philippo, qui eum solus instruxerat, atque dicenti *Act.8. 36. & 37. Ecce aqua, quid prohibet me baptizari?* Philippus respondit sapienter: *Si credis ex toto corde, licet:* nam aliter credendo neque Eunuchus esset per fidem ad Baptismum sufficienter dispositus, nec Philippo eum baptizare liceret. Qui autem credere debet toto corde, etiam credere debet tota mente: ita enim interpretatur præceptum diligendi Deum ex toto corde Matthæus Evangelista 22. 37. Et ideò, sicut præceptum diligendi Deum ex toto corde est præceptum diligendi ipsum super omnia appretiativè, ita ut ex vi hujus affectus cœtera omnia negligantur, quæ amicitiæ illius sunt adversa, sic pariter cùm ex toto corde Deo creditur ad justitiam, & hujusmodi fides à nobis postulatur, necessarium est, ut super omnia assentiamur dictis ejus, nihili prudenter habituri quidquid illis contradicere videtur. Unde S. Augustinus *lib.7. Confession. cap.*10. ajebat: *Faciliùs dubitarem vivere, quàm esse vera, quæ audivi.*

41 Moveor 5. Quia eadem fides esse debet adeò firma, adeòque stabilis, ut neque licitè possit retractari, nec repudiari prudenter, quantumvis valdè apparentes rationes ipsi contrariæ de novo occurrant credenti: omnibus enim præponderat credibilitas illius, nec posset præponderare, si non certa, sed formidolosa, & duntaxat probabilior esset. Assumptum in aperto est. Tum ex *proposit.* 20. nunc proscripta, cujus hic est tenor. *Potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.* Porrò supernaturalis est quilibet assensus veræ fidei, ac propterea secundùm prudentiæ regulas penitus irretractabilis. Tum quia nec dilectio, nec cultus Dei super omnia licitè unquam revocatur; eadem autem est ratio de fide: nam fides etiam credit Deo super omnia, & tam ipsa, quàm dilectio, ac cultus, exhibenda sunt à nobis toto corde, ac toto animo. Quinimmò, si veri Dei certa fides semel habita prudenter retractaretur, consequens etiam esset retractare cultum, & amorem ejus, saltem ut ultimi finis supernaturalis, nam à vera fide pendet iste cultus, & is amor. Tum demum ex dictis *suprà num.7. & 15.* cum Apostolo scribente *ad Galatas, cap.*1. eos non fuisse transferendos ad fidem illi contrariam, quam jam anteà ab eo didicerant, licèt ipse, aut etiam Angelus id persuadere contenderet magna sua auctoritate.

CAPUT V.

Utrùm liceat in materia fidei sequi quamcumque ex contrariis opinionibus certò probabilibus?

42 EX hucusque dictis constat 1. contra fidem publicè traditam, receptamque ut talem ab universali Ecclesia nullam dari probabilem opinionem. Nam contra certum, aut evidens publicum, & assequibile nequit dari vera probabilitas, aut spes sese defendendi; sed ad summum apparens, & falsò existimata per errorem, qui plerumque erit vincibilis, voluntarius, ac vituperabilis in illis, qui assequuti sunt fidei notitiam, & neque Doctorem quærunt, nec abstinent à peccatis, nec adhibent alia media, ut de illius certitudine, ac necessitate instruantur. Atque ita de ejusmodi probabilitate sentiunt Auctores communiter, & disertè inter recentes Gonet *in dicta dissert. de opinion. probab. num.*241. Honoratus Fabri *in Apolog. dialog 5. de opinion. probab. fol. mihi* 106.*col.*2. *& Dial.*10. *fol.*218. Lucius à S. Marco *in germana doctrin. Tambur. cap.*20. & qui rem latiùs discussit Terillus *de regula morum. p.*1.*q.*26. maximè *num.*5.6.*&* 22. cui adde Card. de Lugo *disput.*10. *de Fide num.*13.

43 Constat rursus, nullam sectam videri posse probabilem ei, cui fides si-

proponitur, ut statim possit, si velit, imperare ejus assensum ex pio affectu voluntatis. Nam qui probabilem putat v. g. sectam Calvinianam, aut non intelligit terminos, aut censet esse prudenter credibilem, &, omnibus inspectis, nil contra se habere, quo falsitas illius certò convincatur. Qui verò doctrinam Catholicam sibi propositam habet modo sufficiente proximè ad assensum salutarem imperandum, eo ipso judicat, eam solam esse prudenter credibilem, & absque metu, aut periculo cujuscumque deceptionis credi posse tanquam certam, & omnino irrefragabilem. Porrò hæc judicia contradictoria sunt, & in eodem intellectu simul cohærere non valent: judicaret enim, solam Catholicam fidem esse, ac non esse prudenter credibilem; sectam autem Calvinianam habere, & non habere contra se motivum infallibile, quo certæ falsitaris convincatur, simulque diceret, se posse, ac non posse prudenter de veritate fidei formidare.

44 Hæc tamen non tollunt, quominùs circa ipsam fidei materiam in rebus ab Ecclesia nondum definitis probabiles opiniones inter se contrariæ reperiri valeant, quos sui Auctores laudabiliter, & sine pertinacia defendunt. Exemplo sit celebris illa, quam Thomistæ, & Scotistæ acriter versant circa præcipuum motivum Incarnationis Dominicæ, & adventum Christi in carne. Asserentibus illis, & ex Sacra Scriptura nervosè colligentibus, cum non venturum, deficiente Adæ peccato, & totam causam finalem, atque rationem veniendi ei fuisse peccatores salvos facere, ac redimere illos, qui perierant. E contrà verò Scotistis repugnantibus, & ex adverso censentibus, carnem nostram assumpturum, etsi Adamus non peccaret, ob excellentiam mysterii, seu, quod ego alibi docui, *propter nos homines, & propter nostram salutem*, quæ non solùm curatione infirmitatis, sed etiam præservatione obtinetur. *Ego*, inquit, Joannis 10. 10. *veni, ut vitam habeant, & abundantius habeant:* qui finis morte, atque resurrectione non indiget; sed gratiæ nunquam amissæ, & vitæ æternæ donatione compleri potuit in nobis, sicut in Angelis fuit re ipsa completus.

45 En igitur contradictorias opiniones, quas in materia fidei versari nullus ambigere valet, cùm illarum fundamenta ex Sacris litteris, & testimoniis Divinis præcipuè desumantur. Dubium tamen esse posset, an liberè, ac licitè utramlibet amplecti, ac defensare possimus, nisi evidentissimum foret, duas sapientissimas, ac florentissimas Scholas, & de fide, ac religione optimè meritas, quales sunt Thomistica, & Scotistica cum aliis innumeris Catholicis Doctoribus sic esse inter se divisas circa controversiam istam, ut post longævum, & accuratum examen neutra quidquam adinvenerit, quo certæ falsitatis alia convincatur. Quocirca neque illi ipsi, qui defendunt Christum fuisse carnem nostram assumpturum, etsi Adamus non peccaret, contrariam sententiam taxant, nec qui oppositum tuentur, notam ullam alteri doctrinæ inurunt; sed uniformi conspiratione supponunt, singulas honestè, ac piè defensari à suis Auctoribus, & quoad eum effectum certò probabiles esse practicè, ac speculativè. Et, quod plus est, Summus Pontifex Sixtus IV. cùm utramque proposuisset, *utramque pietati, fidei, auctoritatibus, & rationibus subsistere* declaravit. Litteras Apostolicas ad longum exhibet P. Alphonsus Fernandez *in concertat. Prædicatoria contra hæret. ad annum* 1482. *fol. mihi* 228. earumque meminit Franciscus Diagus *lib.* 1. *de Provinc. Aragoniæ Ordinis Prædicat. cap.* 33. & Joannes Antonius Sauta *de exam. proposit. cap.* 12. *fol. mihi* 35.

46 Dixi, dubium esse posse de libero, ac licito assensu, & propugnatione istarum propositionum, aliarumque similium, quia rationem dubitandi subministrant hoc tempore nonnulli recentiores magno animi adhæsione profitentes, in his, quæ ad fidem, vel ad mores spectant, non jam probabiliorem, aut probabilem, sed tutiorem opinionem ex præcepto esse sequendam, ubi de veritate non constat. Nam, si vera est hæc doctrina, nec Thomistis, nec Scotistis liceret defendere absolutè tanquam veram suam opinionem: utraque enim est exposita probabili periculo contradicendi Scripturis, quibus ab alia impugnatur, & imponendi Spiritui Sancto per eas loquenti illa, quæ non dixit, aut detrectandi, quæ dixit de motivo Incarnationis. Nam, ut alia omittam, si illis

verbis

verbis Matth.9.13. *Non veni vocare justos, sed peccatores*: expressum est principale Incarnationis motivum cum aliorum exclusione, sicut Thomistæ contendunt, Scotistæ proculdubio contradicunt Divinæ revelationi jam factæ, neque ab eo periculo sese preservare possunt suæ opinionis probabilitate, siquidem probabilitas non tollit periculum falsitatis; sed potiùs affert formidinem, metumque partis oppositæ. Si verò non est expressum, ut Scotistæ probabiliter existimant, eadem probabilitate colligitur. Thomistas Scripturæ imponere ea, quæ non dixit, & contradicere aliis ejus testimoniis, unde sumitur venisse Christum ob excellentiam mysterii, aut potiùs ut Salvatorem, & causam nostræ salutis, datoremque gloriæ, ac gratiæ, seu per peccatum deperditæ, seu nunquam peccato amissæ.

47 Utrimque igitur adest periculum, utrimque formido errandi, atque sentiendi re ipsa contra mentem Dei loquentis, & Spiritus revelantis. Unde, si semita tutior necessariò esset sequenda, & periculum istud evitandum, neque Scotistis affirmare liceret, neque Thomistis negare, Verbum hominem futurum, deficiente Adæ peccato, ex vi presentis decreti; sed utrique suum judicium suspendere deberent, & in utramvis partem nil determinare, donec veritas clariùs illucesceret. Id namque proculdubio est cautiùs, tutiusque ab omni periculo contradicendi Scripturis, & in rebus periculosis, & ambiguis frequenter usitatum à prudentibus. Vel, si aliquid foret enunciandum, id utique fieri non deberet per judicium absolutum, sive affirmativum, sive negativum Incarnationis futuræ in predicto eventu; sed per judicium modale enunciativum probabilitatis, quo singuli quique dicerent opinionem suam probabilem. Nam utriusque dicti probabilitas certissima est, quamvis incerta sit veritas unicujusque. Atquè adeò, qui de sola utriusque probabilitate judicaret, non autem de veritate, aut falsitate ipsius adventus in circumstantiis predictis, nulli periculo deceptionis exponeretur, nullique discrimini contradicendi Spiritui Sancto, quia & ipse judicat utramlibet ex ipsis opinionibus nobis certò esse probabilem, licèt sibi neutra probabilis sit; sed una vera, & alia falsa evidentissimè.

48 Unde proclive jam est ita argumentum colligere. In hoc puncto tam Thomistæ, quàm Scotistæ, non solùm sine peccato, sed honestè, ac valde piè assentiuntur suæ opinioni, eamque absolutè propugnant tanquam veram, quin debeant judicium suspendere, aut judicare dumtaxat de speculativa probabilitate illius, & qui oppositum asserere auderet, communissimæ Theologorum sanctioni temerè contradiceret, ac Pontifici affirmanti, utramque fidei, ac pietati, rationi, & auctoritatibus satis congruere. Sed neutra ex eis opinionibus immunis est à periculo errandi contra Scripturam, & asserendi quod re ipsa sit contra revelationem in ea contentam, & intentam ab Spiritu Sancto, neque fieri potest, ut utraque sit probabilior altera secundùm se, & absolutè: id enim apertissimam contradictionem involvit. Ergo in materia concernente fidem nulla est obligatio sequendi opinionem tutiorem, aut probabiliorem; sed satis est sequi quamlibet è duabus inter se oppositis; certò tamen probabilibus, toleratisque ab Ecclesia.

49 Quæ doctrina jam olim communis erat inter antiquos Theologos, & perseverasse hucusque, ex ipsius facti evidentia demonstratur: sunt enim inter Theologos innumeræ controversię circa libertatem, gratiam, peccatum originale, & alia id genus, quarum fundamenta sumuntur ex Sacris litteris, Conciliis, atque decretis Pontificum docentium ex cathedra universalem Ecclesiam, & quamvis valde probabiliter inducantur adversùs opinionem contrariam, eique obiiciatur illis contradicere, adhuc nullus est, qui ea propter judicet, ex fidei precepto, vel alio titulo se esse obligatum ab assensu, aut defensione illius abstinere, dum probabiliter illis satisfacit, ac gravi motivo innixus, nec se illi, nec eam sibi adversari contendit. Eademque fuit proculdubio recepta antiquorum praxis, S. Antonino scribente *p.1. tit.3. cap.10. §. 10. Constat communiter apud Theologos, quòd in materia fidei, dum Doctores sentiant contraria, licitum est ante determinationem Ecclesiæ tenere unam partem, vel alteram sine periculo peccati, vel fidei.* Preiverat ab

eo

eo allegatus Gerson *part. 2. de contract. propos.* 13. & expresse contestantur Joannes Nider *in Consolatorio timor. consc. 3. part. cap.* 29. Sylvester *in summa*. verb. *Opinio quæst.* 1. Joannes Major *in 4. quæst. 2. Prologi concl.* 2. Cajetanus 1. *part. quæst.* 32. *artic.* 4. Pelbartus de Themesuvar 1. *part. Rosarii Theologiæ, quam anno* 1500. *consummavit*, verb. *Opinio*. §. 15.

50 Sed quod rem pressiùs confirmat, sunt litteræ prçcitatæ Sixti IV. quæ prodierunt occasione acris controversiæ motæ in Regnis Aragoniæ ad annum 1482. contra prosam illam pervulgatam in Ecclesia; qua ad B. Virginis misericordiam flectendam allegatur tanquam titulus, non futuram Christi matrem, nisi peccatores essent. *Peccatores*, inquit, *non abhorres, sine quibus nunquam fores tanto digna filio*. Carpebant autem vehementer modum istum exorandi, atque colendi Deiparam nonnulli graves Theologi, reclamantibus aliis ex adverso juxta opinionem Scoticam, aut Thomisticam, qua unusquisque imbutus erat, reque tota ad Sanctam Sedem delata, & jussu ipsius accuratè discussa apud Cardinales deputatos ad negotia concernentia fidem, tandem conclusum est anno sequenti 11. die Septembris, ejusmodi precationem, utpotè cuidam probabili opinioni, nempè Thomisticæ, innixam, temerè, ac prçsumptuosè notari alicujus peccati, aut indecentiæ. Verba Pontificis hçc sunt: *Cùmque priori opinioni versus illi innitantur, dicimus, quidquid contra dictos versus attentatum fuit, temerarium, prçsumptuosum, & pçna dignum præsumptum fuisse, tanquam contra opinionem à Doctoribus Catholicis positam*. Hucusque Sixtus.

51 Ubi expendi debet accuratè, istiusmodi controversiam ad materiam fidei, morumque spectasse. Fidei quidem, quatenus in dubium vocabatur, num esset vera, vel falsa, consentanea, aut dissentanea Divinis revelationibus illa doctrina, quæ in prçdicta prosa continetur. Morum verò, duplici de causa. Prima, quia movebat scrupulum, an esset licita ejusmodi opinionis electio, relicta tutiore, vel probabiliore, vel potiùs illicita, contrariaque honestati, atque pietati fidei ob periculum sentiendi, & opinandi re ipsa contra mentem Sacræ Scripturæ, ac Sancti Spiritus in ea, & per eam loquentis. Secunda autem, quia usus ejus quoad effectum deprecandi B. Virginem, & allegandi pro titulo, quod fortasse falsum erat, videbatur cultus quidam superstitiosus, & indecens, qui misericordiam ejus irritaret, & non flecteret. Neque enim potest gaudere Maria fictis honoribus, aut dubiis titulis ad benefaciendum peccatoribus, cùm tot ei suppetant indubitati, & alieni à falsitatis periculo, & incertitudinis specie. Neque peccatores indigent titulo forsan inani, ut in se excitent fiduciam obtinendi auxilii Mariani, cùm certò constet aliunde, esse illorum advocatam, & misericordiæ matrem. Unde nec similis titulus huic homini Christo, aut humanitati illius proponi solet, quamvis de illa etiam dicatur non fore hypostaticè uniendam, nec Christum Deum, & hominem re ipsa futurum, dempta occasione peccati.

52 Quæ cùm ita sint, adhuc Pontifex tam supradictam sententiam, quàm contradictoriam ejus declaravit esse licitè eligibilem, & assensum, ac defensionem ipsius consentaneum honestati, ac pietati nostræ fidei. Nec necessarium putavit ex prçcepto fidei, alteriusve virtutis, vel suspendere judicium, vel judicare dumtaxat de probabilitate uniuscujusque ex illis, etsi id longè tutius foret, & liberiùs à periculo contradicendi Scripturæ, & sacris auctoritatibus; sed satis esse supposuit utramvis esse probabilem, ut error, qui in una ipsarum necessariò reperitur, esset merè materialis. Ac rursùs, sicut non dixit, quçnam ex eis esset tutior, ita neque examinavit, quçnam esset speculativè probabiliter, aut Sacræ Scripturæ conformior, neque eo fundamento ductus laudabilem esse duxit morem illum deprecandi B. Virginem, & contradictores ejus prçsumptuosos, atque temerarios censuit; sed precisè quia uni ex illis opinionibus à Doctoribus Catholicis piè, ac probabiliter positæ, nempè à Thomistis, versus illi innitebantur. Et, si aliquid conjectandum est de mente ipsius, credi potest, eum duxisse, doctrinam ibi contentam non esse probabiliorem; sed potiùs minùs probabilem: erat enim Minorita, quibus solemne est Scoto adhærere, & opiniones Thomisticas, maximè illam,

illam, de qua loquimur, viriliter oppugnare.

53 Constat igitur ex decisione Pontificis, in materia fidei, ac morum licitum esse, ac honestum sequi quamvis opinionem certò probabilem, neque opus esse vel adhærere tutiori, vel probabiliorem amplecti, aut abstinere ab assensu, vel ab usu opinionis minùs tutæ, minùsque probabilis. Nam assensum, usumque opinionis minùs tutæ in hac materia, ut ex suprà dictis constat, Pontifex ipse approbavit tanquam pium, & honestum. Neque exegit, ut ea saltem esset certò probabilior: nullam enim, vel tenuissimam, mentionem hujus requisiti fecit; sed utramvis opinionem, verbis utrique communibus, pietati, fidei, auctoritati, ac rationi congruere pronunciavit. Nec voluit propterea, illas esse æquè probabiles; sed Theologorum id disputationi reliquit, sola certa uniuscujusque probabilitate contentus, ut electio, usúsque illius in nostris deprecationibus pius, ac honestus esset adeò certa pietate, & honestate, ut non nisi temerè, ac præsumptuosè vituperari possit, vel ut illicitus reiici.

54 Quòd si inter opiniones fidei, ac morum sola tutior, aut sola probabilior possit eligi, aut deduci ad praxim, Pontificia declaratio, atque defensio proculdubio vacillaret, & infirma ratione niteretur. Nam de tutiore jam constitit, longè tutiùs, atque cautiùs esse in re periculosa, & ambigua expectare determinationem Ecclesiæ, & interim nil assertivè enunciare de veritate, aut falsitate illius eventus. De probabiliore verò exinde patet, quia Scotistę, & alii permulti censent, Thomisticam opinionem, cui nituntur illi versus, non esse probabiliorem; sed ęquè, aut minùs probabilem: unde nulli ex eis liceret tali precatione uti, neque ipsi Pontifici, qui, ut præmisimus. Scotista erat. Et, sicut non essent temerarii, aut pęna digni, qui assererent, Thomisticam opinionem verè esse minùs probabilem, & longè minùs, qui dicerent, non esse probabiliorem certò, ac indubitanter, cùm illius probabilioritas sit sub opinione posita, & de facto controversa, ita nec temeritatis notę, neque alii pęnę obnoxii viderentur, qui talem deprecationem in praxi reprobarent, si sola probabilior opinio licitè in praxi est sequenda.

55 Ratio quoque à Sixto adducta exigui foret momenti. Nam quòd uni probabili opinioni versus illi subnitantur, non tolleret, quòd illorum usus esset illicitus practicè, si probabilitas certa ęqualis, aut minor non sufficit ad honestatem actionis, sed major determinatè requiritur in materia fidei, aut cultus, ut illa evadat honesta. Quare nec vi hujus rationis justè potuissent damnari præsumptionis, & temeritatis, vel pœna digni censeri, qui ejusmodi precationem ut illicitam respuebant. Sponte namque faterentur, id esse contra opinionem à Catholicis Doctoribus positam, quod solum Pontifex dixit, & adhuc reponerent, non esse probabiliorem, uti ad licitam precandi praxim opus erat. Atque ulteriùs adderent, se quoque probabili, & forsan probabiliore opinione niti ad contradicendum, & negandum probabilioritatem alterius, ac proinde eadem ratione excusari à pœna, & temeritate, qua Pontifex adversarios suos excusandos esse censuit.

CAPUT VI.

Objectio pro obligatione sequendi hac in re tutiorem partem, & uberior prædictorum confirmatio.

56 Objectio sic se habet. Qui se exponit periculo morali incidendi in hęresim, aut in opinionem aliquam erroneam, vel temerariam temeritate Theologica, proculdubio peccat contra fidem: id enim generale est, & de periculis committendi alia peccata respectivè traditum ab omnibus Theologis, acceptumque ex Ecclesiastico 3. 27. scribente: *Qui amat periculum, peribit in illo*. Sed qui, relicta tutiore, in materia fidei probabilem opinionem assertivè tradit, & absolutè tanquam veram defendit, huic periculo se exponit: nam, si falsa sit sua opinio, eo ipso contraria erit Divinis revelationibus in Sacra Scriptura contentis, & difformis menti illius, qui ea dictavit. Ergo peccat contra fidem mediatè, vel immediatè.

57 Respondeo, assumptam doctrinam in illis locum habere, qui temerè, aut incautè se exponunt periculo deferendi fidem, seu contradicendi rebus ab Ecclesia

clesia jam determinatis, vel ex Sacra Scriptura manifestis, ut plerumque indoctis accidit, qui cum hereticis disputant, aut communicant frequenter de rebus ad religionem spectantibus, aut illorum libros legunt, aut cum ipsis matrimonium ineunt; vel etiam doctis, cum nimis licenter opinantur circa ejusmodi materiam, doctrinasque hæresi proximas, aut temerarias excogitant; unde vi consequentiæ sensim pertrahantur ad sentiendum contra regulam veræ fidei, atque pietatis. Hi namque propriè periculum suæ perversionis amant, & contra fidem delinquunt, dum sese sponte coniiciunt in proximam occasionem recedendi à vera fide, vel per heresim, si periculum pertinaciæ non desit, vel simplicem errorem, si non metuant pertinaciam. Quocirca ipsis rectè accommodatur, quod de periculis aliorum peccatorum dicitur, & de obligatione præcavendi voluntarias occasiones orta ex præcepto cavendi, seu vitandi ipsa peccata.

58 At verò longè alia est ratio de illis, qui in materia fidei aliquam ex contradictoriis opinionibus certò probabilem amplectuntur: hi namque sine peccato id faciunt; immò cum laude virtutis, ut Sixtus IV. decrevit, & preter S. Antoninum, Cajetanum, Gerson, Majorem, Sylvestrum *num.*49. appellatos, docuit ex professo S. Thomas *in* 1. *dist.*38.*q.* 1. *toto art.* 5. *&* 1.*p.q.*32. *art.*4. ubi interpres communiter, copiosè suffragante Terillo *de regula mor.*1.*p.q.*11. & prelucente Bernardo *epist.* 77.*longè ante fin.* his preter cetera: *Sanè ibi unusquisque in suo sensu securus abundat, ubi aut certæ rationi, aut non contemnendæ auctoritati, quod sentitur, non obviat.* Et sanè siquis percurrat diversas, prorsusque oppositas expositiones locorum Sacri instrumenti; quæ extant apud SS. Patres, & alios commentatores, planè comperiet, hunc modum differendi fuisse usitatissimum, & non solùm sine scrupulo, sed magno fidei profectu, summaque laude pietatis receptum in Ecclesia ab incunabulis. Theologi quoque Scholastici vix linguam movere possent, nisi ex principiis fidei ad suum intentum probabiliter applicitis opiniones suas confirmarent. Et cùm sepè obiiciant adversarii, oppositas assertiones contradicere Conciliis, aut Scripturis Canonicis, & deducendo ad absurdum id rectè sequi contendant, neque ipsi deterrentur metu imponendi Spiritu Sancto, quæ non dixit; neque alios deterrent, quominùs in sua opinione persistant, dum probabili solutione declinant absurdum, quod sibi opponitur.

59 Neutri ergo debent judicium opinativum suspendere metu errandi, aut dissentiendi ab Scripturis Canonicis, quamvis necessarium sit, ut aliquis ipsorum circa verum earum sensum decipiatur: quia ex duabus contradictoriis una debet esse vera, & alia falsa, & hoc est evidentissimum; tametsi sub opinionum ambiguitate versetur, quin possit discerni à nobis, cuinam veritas determinatè conveniat, & cuinam officiat falsitas. Quæ vividiùs urgent, si expendas, frequentissimè quæstiones excitari, quibus inquiritur, an sit aliquid de fido, vel quo gradu certitudinis teneri debeat? Quia esto Auctores inter se dissentiant, & aliqui affirment; alii verò negent, id esse de fide; dum utrique probabiliter discurrunt, & ipsi fidei, & prudentiæ sufficienter satisfaciunt, & nemini imputatur ad culpam, quòd uterque cum formidine opinionem suam protulerit, & alteruter erraverit. Immò interdum evenit, ut quod nonnulli judicant esse de fide, & in Sacris litteris sufficienter expressum, alii ex adverso censeant, neque certum esse; sed probabiliùs dumtaxat, atque falsitati expositum. Exempla apud Theologos obvia sunt. Unum dumtaxat propono ex illa questione, qua inquiritur: *Utrùm virtutes cardinales per se infusæ simul cum Theologicis in justificatione conferantur?* Sunt enim non pauci ex Thomistis, qui id putant esse de fide, reclamantibus Scotistis, aliisque permultis, & statuentibus, non esse, nisi opinionem Theologicam. Videndus Suarez *tom.* 3. *de gratia. lib.*6.*cap.*9. *à num.*11. qui, fundamentis omnium rectè ponderatis, huic parti tandem accessit.

60 Est igitur contra praxim, sensumque Ecclesiæ universæ obligatio illa abstinendi circa materiam fidei ab opinionibus, quoties sunt certò probabiles, propter errandi periculum, quod est alterutri annexum. Est etiam adversus bonum commune, atque scientiam ipsam veri-

veritatis: neque enim veritas fidei exponi posset, addisci, defensari, investigari, stabiliri; aut doceri hæsitando, vel suspendendo judicium; sed affirmando, aut negando: & in ordine ad hos fines, qui summi momenti sunt, longè est tutiùs, ac utiliùs opinari, quàm hærere, & nihil asseverare. Et alioqui neque certò probabilioribus doctrinis asseveranter assentiri liceret, nam & illæ sunt obnoxiæ falsitati. Nec solùm illæ, sed ipsa probabilioritas frequenter est incertissima, & sub opinione positum, utra ex duabus opinionibus sit conformior rectæ fidei: unde hoc quoque judicio supersedere oporteret, si circa fidei materiam nihil, nisi certum, licet affirmare. Et, quod est absurdius, Sancti Patres, apud quos passim leguntur opiniones, interpretationesque contrariæ locorum Sacræ Scripturæ, peccassent illas tradendo: potiùs enim suspendere debuissent suum judicium, & remittere illud ad Ecclesiam, cùm nemini ex eis certò constaret, quæ esset vera, vel quæ falsa, quæ probabilior, quæ minùs, quæ æquè probabilis. Et cùm facto suo, & exemplo modum istum differendi circa materiam fidei comprobassent, reliquis scandalo fuissent, tunc, & modò; immò mortui impœnitentes, quia illum nunquam retractarunt, neque admonuerunt periculi posteritati imminentis, si vestigia ipsorum fuisset imitata.

61 Jam verò quòd in ejusmodi assensibus, tametsi formidolosis, non inveniatur periculum peccati per se imputabilis, & præsertim contra fidem, inde ostensivè monstratur. Quia in primis omne abest periculum hæresis, aut infidelitatis, cùm pertinacia desit, & voluntas in obsequium fidei subiiciatur determinationi Ecclesiæ, corrigi parata ad ejus nutum. Abest iterùm periculum errandi contra fidem propositam modo sufficiente ad credendum, prout oportet: quia, ut suprà visum est, ejusmodi propositio reddit solam unam partem prudenter credibilem; aliam verò inopinabilem. Abest insuper periculum contradicendi fidei, aut veritati contradictione manifesta, aut à consilio: quia ponimus, opiniones immediatè versari circa materiam nondum ab Ecclesiam decisam, & error, siquis contingit, contra voluntatem opinantis evenit, qui spiritu contradictionis non ducitur; sed potiùs conformitatis. Abest præterea periculum assentiendi alicui dogmati, cujus oppositum ex principiis fidei clarè deducatur: supponimus enim, sufficienter solvi argumenta inde petita, nam alioqui opinio non foret certò probabilis; sed certò opposita, saltem mediatè, alicui fidei principio. Abest denique periculum contradicendi rectæ fidei ex certa scientia, vel negligentia culpabili addiscendi ejus doctrinam: nam & certa scientia unius extremi necessariò deest, cùm probabilitas utrimque adest, & culpabilis negligentia esse non potest, ubi post diligentem discussionem adhuc veritas non liquet.

62 Porrò, cùm hæc omnia desunt, omne periculum abest errandi inexcusabiliter in electione opinionum contra leges fidei, aut veritatis. Nam error, siquis contigit, non est affectatus, nec crassus, nec negligens; sed invincibilis, atque purè materialis, latensque sub tanta specie, & colore veritatis, ut verosimilitudo ipsius sapientes etiam, ac prudentes fallat, & meritò ab ipsis non jam error, sed veritas reputari valeat. Metus autem ita errandi non est metus tanti mali, quod etiam cùm timetur, præcaveri debeat: forsan enim bonum est, & fidei, ac veritati conforme, & sub hac ratione intenditur, atque prudenter speratur. Vel rogo, quidnam culpetur in electione illius? An quòd homo positivè illum non vicerit, nec à veritate discreverit? Sed hoc fuit illi impossibile, etiam post congruam diligentiam factam. An quòd eum non evitaverit per suspensionem judicii? Sed nulla lege tenetur propter metum ita errandi præcidere sibi spem afsentiendi verltati: eradicaretur enim simul cum zizania triticum, & omnes veræ opiniones unà cum falsis de facto submoverentur, quantumvis summè probabiles. Non est ergo talis error ex illis, qui vinci posfunt, aut qui debent evitari. Nec re vera nocet, dum pro veritate habetur justis de causis; sed juvat ad inveniendam ipsam veritatem, quæ per contrarias, differentesque opiniones sæpiùs obtinetur, &, iis sublatis, neque rectè examinari posset, nec tandem discerni à falso. Langueret enim studium inquirendi verum metu errandi in ipsa inquisitione, &, sublata interim licita opi-

opinandi facultate, tota illa Theologia condemnanda esset, quæ in differendi subtilitate versatur, simul cum studio exponendi Sacras litteras, & defendendi scholasticè doctrinam fidei: nam in his omnibus pauca sunt certa, si cum incertis, & obscuris conferantur.

63 Audiendus modò S. Thomas *in dicta q. 1. art. 5. corp.* ubi pleno assensu præjactæ doctrinæ favet. *Si contradictio opinionum est de his, quæ ad fidem pertinent, hoc posset esse dupliciter. Vel quia est de illis, quæ expressè in articulis fidei continentur, quos scire omnes tenentur, & circa talia contradictio non est sine peccato in altero, vel erroris simplicis, vel hæresis, si pertinacia adjungatur. Vel est de illis, ad quæ consequitur aliquid inconveniens, & contrarium fidei, licèt in fide expressum non sit, nec determinatum; & tunc ante pertractationem, per quam scitur, quòd aliquid inconveniens fidei sequitur, potest utrumque sine peccato opinari, & maximè si pertinacia non adjungatur. Sed, pertractata veritate, & viso, quod sequitur, idem judicium est de eis, & de illis, quæ determinata sunt in fide, quia ad unum sequitur alterum.* Hic ultimus est noster casus, quia semper loquimur de rebus non determinatis ab Ecclesia, nec contra articulos fidei agnoscimus opiniones, quæ sint re vera probabiles. In hoc autem casu S. Thomas non postulat suspensionem judicii, nec præscribit, ut ei soli opinioni accommodetur assensus, quæ probabilior apparet; sed expressè affirmat, *posse utrumque sine peccato opinari*, donec opinantes *sciant*, & *videant*, re diligenter tractata, ex sua opinione necessariò sequi aliquid fidei contrarium. Scire autem, ac videre nemo dicitur, quæ ambigua sibi sunt, & obscura, & sub incerto opinionum suæ menti repræsentantur: &, nisi certa scientia, aut evidentia inibi requireretur, non rectè dixisset S. Thomas, idem esse de eis judicium, ac de aliis, quæ sunt in fide expressè determinata.

64 Et hęc quidem adeò vera sunt, ut ex eis tanquam notioribus argumententur S. Antoninus, Nider, Sylvester, Gerson, & alii ex laudatis supra ad illa, quę ad mores attinent. Et meritò. Quia non est minùs malum, sed sępè deterius, errare culpabiliter circa doctrinam fidei imputando Deo, quæ non dixit, aut inficiando, quæ dixit, quàm errare consimiliter circa Divina mandata, asserendo pręcepisse, quæ non jussit, aut negando jussisse, quæ pręcepit, ideòque per sufficientem diligentiam utrumque vitari debet, & interim nil temerè affirmari. Sed certa probabilitas opinionis, cui acquiescimus, quamvis fortè falsa sit, circa doctrinam fidei ab hoc malo, & ab illius periculo ejus electionem purgat, & licitam relinquit facultatem amplectendi, quod placuerit. Ergo id ipsum contingit à fortiori circa doctrinam moralem. Immò, si quis rectè advertat, tota hęc doctrina, quatenus spectat ad licitam, aut illicitam electionem opinionum, moralis est: quia ipsæ opiniones, etiam speculativæ, in illa considerantur, ut objectum electionis, & tanquam actus humani, qui benè, aut malè elici possunt, & turpiter, aut honestè imperari à voluntate. Nec quoad hoc differunt ab aliis actionibus externis, aut materialibus; sed externæ dici possunt, quia sunt extra voluntatem, etsi alio sensu vocari soleant internæ, quæ non sunt per se sensibiles, sed intra intellectum manent, ut hęreses, judicia temeraria, imprudentiæ, inadvertentiæ, astutię, & alia id genus peccata.

65 Concludo verbis conspicuis Angelici Pręceptoris loco nuper appellato. *Contrariè*, inquit, *opinari de aliquo, potest esse dupliciter. Vel quod pertineat ad religionem fidei, vel quod non pertineat. Et siquidem sit de non pertinentibus ad fidem, quibus positis, vel remotis, nihil inconveniens fidei sequatur, nullum peccatum est: nisi fortè per accidens, scilicet pręsumptionis in eo, qui nimis asserit, quod dubium est, vel mendacii, vel inanis gloriæ, vel multorum aliorum, quia causæ per accidens sunt infinitæ.* Itaque per se loquendo, juxta Angelicum Doctorem, nullum omninò est peccatum in his, quæ ad fidem non pertinent, opinari sic, vel aliter, nec debet judicium suspendi ob periculum errandi, aut alligari intellectus ad probabiliora tantùm. Quinimmò, licet daremus, non posse intellectum nostrum physicè asentiri ei parti, quę sibi dumtaxat proponitur ut ęquè, aut minùs probabilis (quod falsum est) adhuc tamen asserendum foret, eum

eum non peccaturum, si per possibile, vel impossibile id faceret. Recolenda anteriùs dicta circa opiniones probabiles in materia concernente fidem, quia ita sunt proposita, ut facillimè huic instituto possint applicari.

66 Nam sicut sępè est incerta sapientibus, ac prudentibus existentia, aut verus sensus alicujus Divini testimonii, sic sæpiùs evenit, ut sit eisdem incerta existentia, aut verus sensus alicujus legis positivæ, aut naturalis, uti & existentia facti, vel alterius circumstantię, unde pendet ejus obligatio; immò certum illis est, rebus sic stantibus, eam esse incertam, ut semper evenit, cùm circa illam contradictorię opiniones affirmativę, ac negativę versantur, quin possit absque formidine pars alterutra enunciari. Quoties autem certum est, aliquam veritatem facti, aut juris esse adhuc incertam, nequit imputari ad culpam, quòd certa illius notitia destituamur, seu quòd studio, ac diligentia non simus assequuti evidentiam veritatis, quam ex. g. S. Thomas, Bonaventura, vel Scotus, & alii Doctores classici post tot curas, ac vigilias nondum assequi potuerunt. Quòd si carentia hujus scientię inculpabilis est, etiam erit extra culpam illa erronea existimatio, qua putamus, esse veram opinionem, cui acquiescimus, licèt sit coram Deo falsa. Neque enim possumus scire, ut debemus affirmare, eam esse falsam prę opposita, dum solidis argumentis, ac fortè probabilioribus veritas illius persuadetur, & altera eidem periculo exposita demonstratur; sed casu evenit, & contra spem, & opinionem nostram, quòd re vera falsa sit, aut quòd, superveniente nova luce, vel decreto Pontificio, posteà talis deprehendatur. Pro tunc enim talis error involuntarius est, proptereàque inculpatus quoad circumstantiam falsitatis incognitę, atque à vero indiscernibilis, licet voluntarius sit voluntate sic sentiendi, & opinandi esse verum, seclusa omninò voluntate errandi.

67 Quę à fortiori vera esse constabit, si animipendas, non solùm posse contingere ignorantias invincibiles, & errores inculpabiles circa doctrinas incertas, & sub probabili opinione positas, de quibus modò tractamus; verùm etiam circa alias sapientibus absque dubio manifestas, & in Sacris litteris expresè determinatas, sic sentiente S. Thoma loco superiùs citato hisce decretoriis verbis: *Si aliquis simplex, & Scripturas ignorans crederet, Jacob patrem Isaac fuisse, ad quod sequitur Scripturam esse falsam, quod est expressè contra fidem, antequam sequi ostenderetur sibi, posset ejus opinio sine peccato esse. Sed, ostenso, quod sequitur, Scripturam esse falsam, si adhuc in opinione pertinaciter persisteret, hæreticus judicandus esset.* Notentur illa specialiter: *Posset ejus opinio sine peccato esse.*

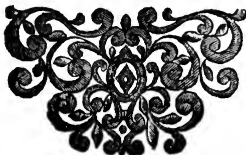
68 Ratio autem est, quia etsi pręceptum non contradicendi rectę fidei in Sacra Scriptura propositę, negativum cùm sit, semper & pro semper vetet contradictionem voluntariam; nullatenus tamen vetat eam, quę voluntaria non est; sed penitus ignorata, tam in se, quàm in obligatione inquirendi, & adhibendi media ad cognoscendam illam sub ratione talis. Facilè autem fieri potest, ut simplex ille, antequam sibi ostendatur oppositio sui assensus cum doctrina fidei, eam invincibiliter ignoret; vel quia nil omninò de illa cogitavit, nec de obligatione inquirendi, aut cognoscendi ipsam; vel quia Doctor sibi defuit, à quo eam disceret; vel quia Parochus, aut alius affuit, cui meritò fidere poterat, ex quo suum errorem bona fide hausit. Tunc autem voluntaria esse non potuit directè, vel indirectè ejusmodi contradictio, utpotè prorsus incognita: neque effectus negligentię voluntarię, quia negligentia etiam postulat transgressionem spontaneam præcepti obligantis actu ad diligentiam oppositam. Ergo sine peccato continget. Nam sicut voluntarium sine cognitione esse nequit, ita peccatum absque voluntario esse non valet.

69 Quousque verò extendi possint ignorantię istę invincibiles, aut errores inculpabiles in materia fidei, aut morum, tractat optimè Terillus *dicta quæst.* 10. *à nu.* 8. & circa fidem Suarez *disput.* 15. *de Fide. sect.* 1. *à num.* 10. & *sect.* 2. *à num.* 4. pręter ea, quę circa mores accuratissimè tradit *disp.* 4. *de censur. sect.* 8. nosque pauca prælibavimus in superioribus *cap.* 3. Certum tamen esse debet, ejus indolis errores, & inscitias facti proprii, vel alieni, & juris positivi, aut naturalis frequenter posse contingere, & neque esse in se peccata per

se

se displicentia Deo, nec causam peccandi in ea specie, cujus malitia occultatur. Nam licèt compertum sit, passimque expressum in Sacris litteris, & apud SS. Patres, dari peccata ignorantiæ, vel erroris; immò & ignorantiam ipsam privativam scientiæ debitæ sæpè esse peccatum, quia sæpè voluntaria est, ac vincibilis, seu effectus negligentiæ culpabilis; nusquam tamen invenientur peccata ignorantiæ, aut erroris penitus involuntarii quoad malitiam, aut invincibilis per diligentiam ex præcepto debitam. Eademque est ratio à fortiori de inconsideratione, inadvertentia, aut oblivione merè naturali.

70 Nec præceptum sciendi, aut adhibendi studium ad aliquam notitiam comparandam, seu artis, seu facti, seu juris, eos obligat, saltem proximè, qui ejusmodi præcepti nullam prorsus cognitionem habent, qua voluntaria sit ejus transgressio. *Præceptum enim non ligat, nisi per scientiam:* atque id commune est præceptis omnibus faciendi, omittendi, aut sciendi, & procurandi cognitionem veritatis, *quòd nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientia illius præcepti*. Quare ubi conscientia non obligat, neque præceptum potest obligare, quia *eadem virtus est, qua præceptum ligat, & qua conscientia ligat, cùm præceptum non liget, nisi per virtutem scientiæ*, ut sparsim tradit, & fusè prosequitur S. Thomas *q. 17. de verit. art. 3. corp.* & *art. 4. ad 2.* & *quæst. 23. art. 7. ad 1.* ubi ex eo, quòd *voluntas Dei plenariè nobis nota esse non potest*, rectè concludit, nullum posse, vel debere voluntatem suam cum Divina plenariè conformare, & hoc necessarium putat, ne Deus impossibilia præcipere censeatur. *Sed*, inquit, *secundùm quod cognoscimus, conformare possumus, & tenemur*.

DIS-

DISSERTATIO V.

DE PRÆCEPTO AFFIRMATIVO DILIGENDI DEUM.

Huc revocantur quinta, sexta, & septima ex propositionibus in præsenti condemnatis, quarum doctrina valdè affinis est, adeòque illas sub eodem titulo complecti placuit.

CAPUT PRIMUM.

An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantùm in vita eliceret?

1 Quinta propositio ideò est damnata, quia peccati criminalis istum condemnare non audebat: ita enim habet. *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantùm in vita eliceret, condemnare non audemus.* Sumpta est, ut jacet, ex thesibus publicè propugnatis Antuerpiæ ab Antonio Marchant *anno* 1674. indeque delata ad S. Sedem tanquam una è doctrinis perniciosis manantibus nunc per Belgium. Modestiæ autem defensoris potiùs, quam approbationi, tribuit eam noluisse condemnare, & prævenire judicium S. Inquisitionis, Sedisve Apostolicæ Vvilhelmus Sandæus *in confutat. trium viror. ad propos.* 5. idque nonnullis conjecturis persuadet. Sed quidquid sit de mente Auctoris, qui inter Patres Minoritas & doctus erat, & pius, illa, ut jacet, condemnari debuit. Trepidasse enim videtur, ubi nullus erat timor, & positivum favorem ei doctrinæ præstitisse, cujus damna potiùs erant indicanda, ut omnes ab ea caverent. Nec dubium, quin eo loquendi modo frequenter significetur alienatio mentis nostræ condemnandum rem ex meritis suis consideratam, & propensio ad absolvendum.

2 Quòd verò non jam ausu, vel temeritate, sed maturo consilio, atque prudentia tunc potuerit gravis peccati damnari, & nunc ab omnibus condemnari debeat, qui se gerit, sicut inibi proponitur, ex decreto Pontificio nobis constat, & exinde etiam suadetur, quòd sententia adstruens præceptum charitatis semel tantùm obligare in vita ad exercitium sui actus nunquam benè audierit in Ecclesia, & si quos olim nominatos defensores habuit, jam hoc tempore antiquata erat. Unde *nimis laxam* plusquàm centum ab hinc annis eam appellavit Navarrus *in Manual. cap.* 11. *nu.* 7. *ridiculam Theolog. Reform.* Petrus de Ledesma *in summa.* 2. *p. tract.* 3. *de Charit. cap.* 5. *concl.* 6. post Soto, qui ulterius addidit *lib.* 2. *de just. & jur. q.* 3. *art.* 10. *in med. eam longè aberrare à natura hujus præcepti; incredibilem* Villalobos 2. *p. tr.* 3. *diffic.* 2. *nu.* 6. *inverisimilem* Azor. 1. *p. lib.* 9. *cap.* 4. *q.* 1. necnon Suarez *disp.* 15. *de Pœnit. sect.* 6. *num.* 18. ex quo insuper discimus *disp.* 69. *de Sacram. sect.* 3. *concl.* 2. *id rationabiliter dici non posse.* Quare oppositam sententiam ut *certam* sequuntur Serra 2. 2. *q.* 44 *fin.* Bassæus *in floribus Theologicis* 1. *p.* verb. *Charitas n.* 9 Moya *in select.* 1. *p. tr.* 6. *disp.* 6. *q.* 2. *nu.* 11. Leander à Sanctissimo Sacramento *in præcep. Decalog.* 1. *p. tr.* 3. *q.* 11. ut innumeros recentiores prætermittam, qui illam sectati sunt communi assensu, ac nominatim Suarez, Molina, Valentia, Baldellus, Petrus Hurtado, Aversa, Layman, Palao, Arriaga, Thomas Sanchez, Torres, Bonacina, Amicus, Caspensis, Pontius, & alii, quos dabit Mendo *in statera dissert.* 1. *n.* 141.

3 Exemplum valde simile suggerit præceptum Divinum suscipiendi Sacramentum Pœnitentiæ, quod ex se etiam est indefinitum, & nullum tempus determinat, quin proinde liceat, aut licuerit unquam, eo præcisè jure attento, id tantùm semel in vita suscipere, vel ejus exequutionem ad mortem usque differre. Quod utique in Concilio Tridentino definitum esse *sess* 14. *c.* 5. *circa fin.* ex illius verbis rectè ponderatis sibi elicere videtur P. Vasquez *tom.* 4. *in* 3 *p. q.* 90. *art.* 1. *dub.* 4. *n.* 26. Ait enim Concilium ex vi legis Ecclesiasticæ, qua tempus annuum confessionis præscribitur, illam non fuisse præceptam absolutè, & quoad substantiam; sed hoc solùm factum, ut *Divinum præceptum confessionis saltem semel in anno ab omnibus, & singulis, cùm ad annos discretionis pervenissent, adimpleretur.* Atqui, si præceptum illud non pluries, sed semel tantùm obligaret, per repetitas confessiones annuas non adimpleretur, sed prima vice illi foret adæquatè satisfactum, & omnes aliæ confessiones subsequentes

tes vel licitè prætermitti possent, vel non ex jure Divino obligarent; sed ex sola lege Ecclesiæ.

4 Ita igitur primum illud, magnumque præceptum juris naturalis, ac Divini, quo ex charitate tenemur diligere Deum super omnia, quamvis nullum tempus determinatè præscribat, non ideò ad unum actum restringitur, aut obligat tantùm semel; sed juxta exigentiam materiæ, & ipsius præcepti dignitatem ad hoc saltem debet obligare, ut in diuturna vita non sit ferè absque exercitio, sed interdum renovetur. Idque Deus jure suo postulat, ut ultimus finis, primumque principium, ut pater, ut sponsus animarum, ut amicus, ut eximius benefactor, aliisque innumeris titulis, qui etiam urgent inter homines ad amorem amicabilem, & benevolendi officium. Expedit autem, non solùm pluries diligere Deum, & exhibere eum affectum, qui sibi est omnium gratissimus; sed etiam oportuit, ut sub præcepto prohiberetur nimia, & ignava dilatio exercitii in se adeò nobilis, & nobis adeò proficui ad vitam erga Deum rectè instituendam. Et alioqui satius foret nullum agnoscere affirmativum præceptum proprium, ac speciale hujus virtutis: nam ratio, quæ certum reddit, illud dari extra collectionem omnium mandatorum, quæ ad alias virtutes spectant, pariter monstrat, illud non debere arctari duntaxat ad unam vicem.

5 Et quis non videat, præceptum diligendi Deum *ex toto corde, tota anima, tota mente, totis viribus, ac tote fortitudine* (ita enim proponitur in diversis locis Sacræ paginæ) saltem toties obligare ad exercitium cordis, viriumque nostrarum, quoties obligat præceptum concupiscendi Deum nobis, orandi, gratias agendi, honorandi Deum per sacrificia, & cætera ejusmodi, quæ ex virtute religionis, aut ex aliis inferioribus charitate debentur? Atqui affirmativum præceptum concupiscendi Deum nobis, aut orandi ex.g. quamvis sit indefinitum, quin certus numerus mensium, aut annorum præscribatur jure naturali, vel Divino ad exequutionem ejus, nihilominus non semel obligat; sed interpretatione prudenti ejus tempora determinantur. Ergo à fortiori id ipsum dici debet de præcepto diligendi Deum amicabiliter, quod tanquam primum, ac maximum in Scriptura Divina commendatur tot exaggeratis verbis. Nam etsi ægrè discernatur, vel quæ sit nimia dilatio, vel quæ frequentia sit debita, non ideò permittenda est quævis dilatio, vel tollenda omnis frequentia; sed in hoc præcepto, sicuti & in aliis, ubi eadem est difficultas, sua temporis mensura præscribenda. Videatur P. Suarez *tom.2. de Relig. lib.1. cap.30. num.16.* qui argumentum illud rectè premit.

6 Propterea audiendi non sunt Remigius Noydens *in summa. tract.2. cap.1. §.3.* & Acatius de Velasco *tom 1. resolut. moral.* verb. *Amor. resolut* 53. *num.2.* dum, relata, nec explosa, illa sententia de præcepto diligendi Deum semel tantùm obligante, subdunt, *eam liberare à multis scrupulis:* neque enim ab scrupulis liberat opinio planè improbabilis: & is modus dicendi non minorem ejus approbationem involvit, quàm non audere eam damnare. Sed nec attendi jam debet Joannes Sanchez *in select. disput.1. num.21.* vers. *Nec frangitur*, dum scribit, veriùs videri, si ad speculationem tantùm esset recurrendum, non nisi in mortis articulo hoc præceptum obligare. Quod *non esse improbabile* Jacobus Pontanus, aliique Doctores Lovanienses defenderunt, id referente Sandæo *ubi suprà*, vers. *Fortassè*. Atque eòdem recidere videtur, quod olim docebat Canus *in relect. de pœnit.4. proposit.2.* cùm ait: *Nec peccat mortaliter, qui non diligit Deum, nisi necessitatis articulus intercedat.*

7 Adstipulari etiam putatur Vasquez *tom.4. in 3.p. quæst.90. art.1. dub.4. à num.37.* Sed ibi plurima tradit dicta potiùs juxta principia illorum, quos redarguit, quàm ex mente propria. Nec loquitur de præcepto charitatis in sua tota latitudine; sed de illo, quatenus obligat lapsos ad reconciliationem cum Deo per contritionem, aut per Sacramentum. Et sub hac ratione tradit, per se loquendo solùm obligare in fine vitæ, nam per accidens *in multis casibus obligare ad contritionem* jam tradiderat *quæst.86. art.6. dub.6. num.11.* Parum autem refert, utrùm hoc, vel illo modo obligare censeatur, si re vera, in sententia hujus Auctoris, ipsummet præceptum Divinæ dilectionis est, quod pluries obligat, & quod reconciliationis omissione spe-

specialiter violatur, ut distinctiùs in sequentibus est à nobis explicandum.

8 Propterea denique admitti non debet, quod nonnulli alii affirmarunt, huic speciali præcepto satisfieri posse per actus aliarum virtutum, quin sit opus dilectione charitatis erga Deum. Nam licèt charitas imperet omnibus aliis virtutibus, & perfectus ejus actus tanquam plenitudo legis virtute in se ipso contineat omnium mandatorum observantiam; ipsa tamen, prout est virtus specialis, suum habet proprium motivum, nempe Deum propter se amandum, & ex eo operari debent hi, qui exercent ejus opera specialia. Quare agnoscere hoc præceptum, & aliunde denegare obligationem exercendi actus immediatè elicitos à virtute charitatis, & ex proprio ipsius motivo, duo asserta sunt prorsus opposita, & postremo admisso, eò tandem devenitur, ut licitè possint homines nunquam in tota sua vita, nedum semel, Deum diligere speciali amore charitatis.

9 Non ergo satisfaciunt huic præcepto, qui dignè Eucharistiam suscipiunt, etsi ita docuerit Bañez, quia Eucharistia sine amore dignè accipitur, prævia attritione, & confessione peccati. Neque item illi, qui reliqua præcepta observant, ut voluit Henriquez Augustinianus, quia præter illa adhuc superest istud maximi momenti, & aliis omnibus majus. Nec demum, ut nonnulli insinuant, per concupiscentiæ amorem, quo Deum nobis diligimus, & ex affectu consequendi ultimum finem proponimus servare omnia mandata: nam huic actui deest proprium motivum amicitiæ, ac charitatis, sicut aliis, qui ex motivo gratitudinis, obedientiæ, aut pœnitentiæ, vel generalis justitiæ proponunt legem servare. Quo autem pacto istud præceptum per amorem naturalem Dei observaretur etiam in pura natura, & quomodo, supposita elevatione, per amorem supernaturalem charitatis Theologicæ servari debeat, tractant plurimi, quos dabit Leander *suprà quæst.*10. neque omittendus Palao 1. *p. tract.*6. *disput.*1. *punct.*3. *num* 2.

CAPUT II.

An præceptum Divinæ dilectionis per obliget, saltem quinto quoque anno?

10 Firmiter tenendum est, exequutionem ejus ultra hunc terminum non posse prorogari; sed saltem singulis quinquenniis esse implendum per se, ac ratione sui, quamvis nulla extrinseca necessitas, vel peculiaris circumstantia occurrat, quæ exercitium dilectionis postulet anticipatè. Ita enim sumitur ex nupero decreto Innocentii, ubi sextum lemma ex profligatis sic se habet: *Probabile est, ne singulis quidem rigorosè quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.* Tribuitur P. Antonio de Escobar *in summa tract.*5. *examin.*4. *num.*8. Sed immeritò, quia apud eum non invenitur, ut jacet in decreto; sed cum nonnullis additis, quibus declarat sufficienter, mentis suæ non esse admittere ulteriorem extensionem præcepti; sed exponere, determinationem quinquennii, denegationemque majoris moræ prudenti hominum arbitrio constare; non verò ex rigore juris, quod indefinitum est, & aliquoties obligat, quin quadriennium, aut quinquennium, vel alium terminum determinatè præscribat.

11 Præmiserat eo loci cum Henriquez, hoc præceptum obligare in initio, ac fine vitæ, & tempore intermedio, saltem singulis quinqueniis, & immediatè subjungit: *Addo ex Filliucio, probabile esse, non quinquenniis singulis rigorosè obligare; sed sapientum arbitrio.* Ubi, ut vides, non negat, obligare saltem quinto quoque anno ex arbitrio sapientum, quos ipse fuerat sequutus; sed solùm contendit, non obligare ex rigore independenti ab eo arbitrio. Præceptum enim ex sua forma, & verbis suis vagum est, & plus temporis permitteret, si prudens judicium id ferret, cui determinatio est commissa; sed quia id non fert, ideò ulterior mora aufertur, & ad terminum quinquennii executio ipsius restringitur. Neque aliud quid levissimè insinuatum invenitur in Filliucio, ut planè deprehendetur ex traditis ab illo *tom.*2. *tract.*22. *à num.*286. ubi ex professo de hoc præcepto disputat.

Quare siquid dubii occurreret in verbis illis Escobarii, ex Filliucio, quem allegat, exponenda essent, trahendaque ad sensum illius. Quia ex vulgata juris regula semper relatum est in referente, & hoc maximè observatur in summis, ubi ex professo quæstiones non discutiuntur; sed aliorum dicta strictim compilantur.

12 Utut sit, ipse Escobarius longo post tempore cautior, additionem illam prætermisit, & mentem suam pleniùs declaravit, atque, eo appellato, Filliucium suæ indemnitati restituit, videlicet *tom.6. Theolog. moral.* 1.*p.lib.49.num.9.* in hæc scribens de præcepto charitatis: *Præceptum hoc affirmativum per se obligat, quando quis ad vsum rationis pervenit: & quando gravia contra charitatem tentamina assurgunt: & semel in anno, aut saltem quinto quoque anno; non tamen est certum in articulo mortis obligare: & quando quis tenetur ad veram pœnitentiam extra Sacramentum. Fillicius tract.*22. *num.*288. cui ulteriùs adiicit Sanctium, Villalobos, Bonacina.

13 Non ergo facilè inveniri poterit, qui thesim damnatam in propriis terminis scripserit; sed censura ipsius proculdubio comprehendit, qui censebant, hoc præceptum semel tantùm obligare in vita, etiam longæva, aut illius observationem differri usque ad mortem licitè, aut illos etiam, qui assererent, semel obligare in vita, & semel in morte, ac non ampliùs, etiamsi quinquennium intercurrat. Ratio autem designandi hunc terminum, quem transilire non liceat, & taxandi ut scandalosam doctrinam contrariam ea est, quia nimis extenuat vires hujusce præcepti, quod est maximum, ac primum, & basis totius Decalogi, impellitque ad perniciosam negligentiam frequentandi Dei amorem, dum tanto tempore otiantibus impunitatem promittit.

14 Præceptum utique petendi à Deo bona nobis salutaria, & honorandi ipsum religioso aliquo cultu, & sperandi ab eo auxilium, tantam desidiam non patitur; quinimò obligationem orandi intra unum, vel alium mensem urgere Lessius putavit *lib.2. de just. & jure. cap.37. num.*12. subscribente M. S. Thoma *disput.* 27. *fol. mihi* 346. *col.* 1. Quo ergo pacto ultra quinquennem dilationem nobis dabit præceptum amandi illum, quem pluris debemus facere, quàm nos ipsos, & quàm omnia bona, quæ licet per orationem consequi, vel sperare? Suarius utique de utroque præcepto pariter philosophatur *loco citato*, ubi scribit, orationi non esse permittendam unius anni dilationem, neque unius mensis fortasse.

15 Visum est suprà ob hanc causam aliquoties obligare istud præceptum per se, atque ratione sui, sicut obligat præceptum confessionis obnoxios peccatis gravibus, & præceptum orandi, atque alia id genus tàm peccatores, quàm justos; sed temporis determinationem cum primis esse relictam judicio authentico Ecclesiæ, & interim prudentum arbitrio. Atqui arbitrium istud, si Doctores consulamus, communissimè ultra quinquennium non protrahitur; immò sunt pauci, qui tanti temporis dilationem permittant; si verò prudentiales rationes ex ipsius præcepti dignitate, magnaque necessitate amoris Dei ad serviendum ipsi ex animo, & observandi cœtera mandata illius, haud dubium, quin tanta dilatio, uti & dilatio orationis, ac similium, valdè dissona rationi videatur, origo gravium malorum, & in re tanti momenti quàm maximæ incuriæ signum. Jure igitur optimo Pontifex ab Spiritu Sancto edoctus, & hoc judicium sequutus, propositionem illam ut scandalosam rejecit, ac præceptum insuper adjunxit, nequis in praxi se illi accommodaret. Quo factum est, ut singulis quinquenniis ex mandato Ecclesiæ ad Dei amorem exercendum teneamur, eo modo, ac sensu, quo ad confessionem tenemur in annos singulos.

16 Utrùm autem diligendo Deum quinto quoque anno sufficienter satisfiat præcepto naturali, ac Divino, vel brevius spatium assignare oporteat, non constat inter Auctores, nec apparet usque adhuc ab Ecclesia definitum. Pro sufficientia quinquennii solet allegari Henriquez *lib.4. summ. cap.3. num.4.* sed ibi solùm loquitur de præcepto Divino confessionis, & de contritione, aut dilectione non differit. Filliucius est, qui istum terminum, quasi priùs assertum ab Henriquez, suo suffragio confirmavit *loco citato,nu.*290. Idem senserat Escobar *in summa;*

ma; sed verbis modò allegatis sub disjunctione est loquutus, dicens obligare *semel in anno*, *aut saltem quinto quoque anno*. Et sic pariter discurrit Trullenc. *lib.* 1. *in Dacalog. cap.* 5. *dub.* 3. *numer.* 5. Aliis verò ista dilatio videtur nimiùm prolixa, atque ad tres, vel quatuor annos hanc obligationem contrahunt, ut Coninc *disp.* 24. *de charit. num.* 53. Alii ad tres, quarto illo excluso, ut Palao *tom.* 1. *tract.* 6. *disput.* 1. *punct.* 5. *num* 10. Alii ad unicum duntaxat. Quæ est opinio omnium receptior, & mihi præ omnibus placet. Ita enim interpretata est Ecclesia Divinum præceptum communionis, & confessionis, dum ad utrumque adimplendum annuum tempus assignavit. Oportet autem, quod proportionale est, conspicere, dum res, de qua controvertitur, non habet certam mensuram.

17 Neque id nimis onerosum debuit videri Dianæ *part.* 5. *tract.* 14. *resol.* 105. aut alii cuivis rectè cogitanti, quàm sit necessarium nobis ad vitam, prout oportet, ordinandam, & quot titulis à Deo exigatur. Quinimò *satis remissè nobiscum agitur*, *annuo duntaxat amore à nobis petito*, ut sapienter scribebat Petrus Hurtado *disput.* 174. *de charit. num* 26. Sed non propterea existimo, ad brevius spatium temporis esse restringendum cum Scoto, & aliis, qui singulis quibusque diebus festis obligare existimarunt. Nam id neque ex natura ipsius præcepti, neque ex ulla lege Ecclesiæ sufficienter persuaderi valet. Et quemadmodum dilatio unius anni non est contra præceptum Divinum sumendi Eucharistiam, vel confitendi peccata (cùm Ecclesia illam permittat, & non condemnet ut pravam, nec curet per suos ministros, ut extirpetur tanquam peccaminosa, & opposita mandatis tanti momenti) sic similiter de præcepto diligendi possumus philosophari. Nec plus postulant emphatica verba, quibus in Scriptura proponitur, licèt primo aspectu longè ampliùs exigere videantur, ut accuratissimè inter alios expendit P. Suarez *tom.* 3. *de Relig. lib.* 1. *cap.* 9. *à num.* 5. contra hæreticos exinde affirmantes, indesinentem amorem, summæque intensionis, & extensionis postulari à nobis, atque ideò Deum impossibilia præcipere, opera consilii auferre, & justos peccare graviter in quolibet actu suo.

CAPUT III.

Quo primùm tempore, vel circumstantiis obliget præceptum istud?

18 VAldè celebris opinio Capreoli, Soti, & plurium Thomistarum fert, in primo instanti usus rationis Deum super omnia esse amandum ex debito hujus præcepti propter se, atque gratia sui. Sed eam benè impugnant Suarez 1.2. *disput.* 2. *de peccat. sect.* 8. Vasquez, Valentia, Coninc, Thomas Sanchez, Arriaga, Leander, & alii multi, quos refert Narbona *in annalibus anno.* 7. *quæst.* 11. *num.* 8. Ratio autem est, quia pro illo primo instanti impossibile videtur, seclusa illustratione speciali, comparare sufficientem cognitionem hujus debiti, & materiæ, ac modi illius, cùm plures sapientes lateat, nedum pueros, qui tunc temporis de totius futuræ vitæ recta institutione non cogitant, nec de amicitiis perpetuis, aut de capessendo statu, v. g. religionis, aut conjugii; sed de his, quæ sibi ante id tempus magis familiaria fuerunt, aut quæ primùm sensui occurrunt. Quocirca, licèt discursu paulatim procedente deliberent circa nonnullas actiones, quarum ferè per se nota est turpitudo, aut valdè conspicua honestas, adhuc capaces non sunt usus rationis quoad alia altioris indaginis, & intellectus difficilis, quæ diuturna potiùs instructione aliorum addiscendo assequi possunt, quàm proprio ingenio, ac discursu.

19 Siquando igitur huic opinioni deferendum esset, sermo non erat futurus utcumque de primo instanti, quo pueri ratione utuntur, & benè, aut malè agere possunt, v. g. circa honorem, aut inhonorationem parentum, ut alia particularia objecta sibi notiora; sed de eo primo instanti, quo jam pollent integro rationis usu. Sed neque in hoc sensu admittenda est prædicta opinio. Tum quia tale instans, sive physicè sumatur, sive moraliter pro brevi aliqua morula ei propinqua, nullum habet tempus fixum ætatis, puta septennium; sed juxta indolem, educationem, aut capacitatem naturalem, quibusdam advenit serius; aliis verò longè citius: unde neque ab ipsis pueris, aut ab aliis observatur, nisi postquam

est elapsum, & frequens experientia modi agendi ipsorum monstrat illud anteà præcessisse. Tum quia ad dilectionem supernaturalem charitatis, quæ in statu elevationis debetur, debet præsupponi fides, quæ in eo instanti non potest comparari; sed longa instructione indiget, ut exerceri possit in ea ætate, nec priùs ad credendum obligat; implicat autem obligari præcepto charitatis supernaturalis eum, qui adhuc non debet, aut potest credere per actum fidei. Tum quia materia hujus præcepti, scilicet dilectio ipsa, & specialitas, ac modus ejus cum suo objecto, atque motivo, brevi morula capi non valet, sive magisterio aliorum deprehendatur (ut regulariter in pueris necessarium apparet) sive proprii ingenii acumine, quod plus temporis deposcit, & difficilè est, etiam adultis. Tum demum, quia adhuc supposita capacitate discernendi, & exercendi hunc actum, restat nova difficultas circa necessitatem ipsius: nam quòd valdè utilis sit, facilè capitur, quòd verò sit necessarius, seu debitus ex præcepto jam tunc, longum examen, magnamque judicii maturitatem expostulat, quæ in illa ætate non datur; immò ratio dubitandi vix auditur extra Theologorum exedras.

20 Propterea solùm mihi quæstio est de obligatione speciali diligendi statim Deum amore charitatis, postquàm fuerit sufficienter proposita, & intellecta summa illius bonitas, & amabilitas, tanquam finis sumet gratia super omnia diligendi, & à quo nunquam aberrare licet. Loquor autem, ignorantia, vel inadvertentia ipsius præcepti seclusa: nam hæc, cùm est invincibilis, legitimè excusat à peccato per se imputabili ad culpam, & frequentissimè hosce pueros excusabit, quamvis domus, tunc teneri, ut in reliquis præceptis generaliter contingit. Sermo itaque est de eo judicio suæ obligationis, quod formare debent secundùm rei veritatem, cùm jam possunt Deum diligere amore charitatis, si velint, & sufficienter intelligunt, quid sit illum super omnia amare propter se cum efficaci proposito nunquam offendendi ipsum. Porrò, ut jam tunc sese obligatos intelligant absque dilatione ulla, non est satis, quòd cognoscant, eum actum absolutè esse præceptum. Quia præcepta affirmativa, cùm non obligent pro semper, sæpe sæpius cognoscuntur priùs tempore, quàm ipsorum obligatio hic, & nunc determinatè urgeat, ut cùm quis in diebus festis recogitat summo manè se debere audire Missam. Quocirca, etsi puer agnoscat hoc se præcepto constringi, adhuc ignorare potest, utrùm illa anticipatio sit præcepti, vel consilii, supererogationis, an necessitatis: &, si consilii, & supererogationis est, quantam demum procrastinationem admittat?

21 Ego in re conjecturali, ubi nemo sobriè sapiens quidquam tanquam certum definire audebit, vel punctum fixum positivè designare absque maxima formidine, verius censeo, circumstantiam illam temporis nullam specialem obligationem adducere anticipandi amorem Dei; sed de illa pariter philosophandum esse, ac de tempore intermedio vitæ. Ita P. Vasquez 1. 2. *disput.*149. *numer.*6. & 10. Diana *dicta resolut.*105. vers. *Notandum*, P. Sanchez cum relatis *lib.*2. *summæ.cap.* 35. *à numer.*7. quorum sententiam probabilissimam vocat Narbona *suprà numer.* 11. Moveor 1. Quia neque præceptum orandi pro tota vita futura, aut gratias agendi pro innumeris beneficiis ab instanti conceptionis jam receptis statim obligare creditur, aut specialem anticipationem exigere; sed uniformi quadam proportione prudenti arbitrio taxanda, nec valde diù protrahenda suum tempus illi præscribitur.

22 Secundò, quia multò potior ratio videbatur renovandi amorem Dei, atque reordinandi vitam, postquàm per peccatum personale est retractatus, & homo positivè aversus à suo fine, quàm in puero baptizato, & habitualiter amico Dei, vel quàm in eodem ipso in statu puræ naturæ, & adhuc retinere naturalem innocentiam suam; immò & in habente solum peccatum originale, quod non propria, sed aliena voluntate incurritur; & nihilominùs præceptum speciale dilectionis, aut perfectæ contritionis neque statim obligare creditur illum, qui deliquit graviter, neque alio tempore, nisi illo ipso, quo alii tenentur communiter. Loquor autem speciatim de obligatione per se consurgente ex præcepto diligendi Deum amore charitatis, quæ est propria hujus instituti: nam,

nam, si ex aliis virtutibus fortasse oriatur, ad alium tractatum pertinet, quamquam ex nulla consurgere fert jam communior sententia, quam inter alios propugnat exactè P. Suarez *disput. 15. de Pœnit. sect. 5.* necnon Mæratius *disp. de Pœnit. per totam.* Card. de Lugo *disp. 7. de Pœnit sect. 11.* Lessius *in posthumis; q. 4. in addition. S. Thomæ ad 3. p. dub. 2. fol. mihi* 378.

23 Tertiò, quia perfecta Dei dilectio jure naturali, vel Divino non præcipitur ut medium, neque ut preludium simpliciter necessarium ex natura rei ad servanda alia præcepta, quæ occurrunt decursu vitæ; sed ut actus valdè honestus, & Deo debitus propter se ipsum, atque ut medium necessarium ad æternam vitam tandem consequendam. In ordine autem ad hos fines tanta festinatio non debetur, ut ex præcepto affirmativo colendi Deum, ac similibus, quæ non confestim, sed statis temporibus duntaxat obligant, planè videtur convinci. Ille autem finis, quem initio exclusimus, rectè exclusus ex eo apparet, quia ad vitam ritè, ac rectè peragendam satis est, quòd, occurrente occasione, homo illi præcepto obediat, quod tunc urget, idque per auxilium gratiæ fieri potest, quamvis anteà non præmiserit universale propositum parendi legi cuicumque. Ita enim filii parentibus, uxores viris, servi dominis, subditi Regibus optimè satisfaciunt, & suo muneri non desunt, licèt anteà non præluserit id propositum genericum, ac confusum. Et si aliquod fortasse necessarium esset, non ideò consequens erat, ut ex amore amicabili determinatè oriretur. Satis namque efficax foret propositum servandi totam legem, quale in attritione involvitur ex desiderio gloriæ, aut metu gehennæ, vel ex motivo obedientiæ, gratitudinis, aut alio ex inferioribus, quæ generalia sunt, & nisi positivè retractentur, totam vitam continere valent intra justi, & æqui limites.

CAPUT IV.

De obligatione diligendi Deum in periculo, aut extremo vitæ.

24 Aliud tempus, quo hoc præceptum per se obligare putatur, est vitæ extremum, mortisque periculum. Ita Valentia *2.2. disput. quæst. 19. p. 1. cas. 7.* Petrus Hurtado *dicta disput. 175. num. 27.* Mendo *suprà numer. 144.* & alii benè multi, quos dabit Leander *loco cit. quæst. 20.* idque *sine controversia esse apud Doctores,* tradit P. Lusius Turrianus *disput. 97. de charit. dub. 2.* vers. *Secundus casus.* Sed excessit, quia ab opposita sententia stant graves Doctores, & signatè P. Thomas Sanchez *dicto cap. 35. num. 9. cas. 8.* Azor *1. part. lib. 9. cap 4. quæst. 1.* Villalobos *part. 2. summæ. tract. 3. difficult. 2. num. 6.* Castro Palao *1. p. tract. 6. disp. 1. punct. 2. num. 9 fin.* Baldellus *tom 2. Theolog. moral. lib. 2. disput. 15 numer. 16.* & alii, quorum auctoritate res incerta redditur, ut notat Card. de Lugo *ea disp. 7. num. 276.* & Trullenc *lib. 1. in Decalog. cap. 5 dub. 3. num 5. in fin.*

25 Nec sine gravi fundamento. Aut enim loquimur de eo, qui ante mortis articulum, vel periculum sibi conscius est peccati gravis nondum expiati, vel de illo, qui non est conscius ejus, quia nullum commisit, vel commissa cum debita præparatione expiavit. Si de hoc ultimo, nulla esse videtur specialis ratio, ob quam debeat in eo articulo Divinam dilectionem renovare, sicut nulla est, quæ ipsum obliget ad novam eorundem peccatorum contritionem, aut confectionem repetendam, cùm Deum sibi anticipatè conciliaverit, seque meritò reputet amicum ejus: nam prætextus majoris securitatis (qui solus potest occurrere) aut non cogit, aut cogere etiam deberet tunc temporis ad contritionem eorumdem peccatorum pluries eliciendam, & confessionem sæpius iterandam; immò & cum diversis Sacerdotibus, ne forte unicus caruerit attentione, aut intentione debita, vel non fuerit validè ordinatus. Si de primo, aut ille habet copiam confessarii, & tunc absque dilectione, vel contritione formali per solam attritionem cum Sacramento amicitiam Dei recuperabit: aut non habet copiam confessarii, & tunc quidem ad contritionem determinatè tenebitur, & ratione illius ad dilectionem, quia contritio est dolor de peccatis propter Deum summè dilectum; cœterùm ista obligatio non oritur per se, atque ratione sui ex præcepto speciali charitatis; sed ex debito virtutis pœnitentiæ, sive justitiæ erga Deum, aut alterius, ad quam spectat Deo exhibe-

re satisfactionem pro injuria, & honorem ejus læsum instaurare.

26 Assero nihilominùs, eum, qui conscius est peccati gravis in periculo, aut extremo vitæ, ex præcepto charitatis erga Deum ad perfectam ejus dilectionem obligari, nec satisfacere, quamvis confessionem cum sola attritione instituat. Ita, præter Valentiam, & alios anteà appellatos, qui generaliùs loquuntur. P. Suarez *disput.*15. *de Penit. sect.*4.*num.*19. Layman *lib.*5. *tract.*9. *cap.*2. *numer.*6. *in fin.* Coninc *disput.*24 *de charit. numer.*51. Et profectò, si ille homo nunquam Deum anteà dilexit, nemo dubitare potest, quin teneatur in eo articulo: debet enim huic præcepto aliquando satisfacere, nec jam aliud tempus superest. Quòd si aliquando dilexit, sed longo tempore distulit repetitionem amoris, v. g. ultra quinquennium, cùm ea mora sit grave peccatum, quod emendare deberet, etiam extra illum articulum, à fortiori etiam in illo eadem obligatione constringetur, nec verum emendationis propositum, aut veram attritionem habebit, nec validam confessionem instituet, ni tempus mortis præveniat, atque ad diligendum Deum ex toto corde se accingat. Jam verò, etsi Deum dilexerit, nec sit in mora graviter culpabili repetendi amorem ejus, nihilominùs cùm illum per sequentia peccata retractaverit, & in eo statu inveniatur urgente mortis articulo, adhuc ad ejus repetitionem tenebitur. Quia perinde est eum retractasse, ac nunquam re vera habuisse, & pro tunc ita se habet quoad effectum diligendi ultimum finem super omnia, ac si omnis vita anteacta prorsus abolita fuisset; nec tunc licet immorari, cùm tempus mortis instantis nullas concedat inducias, & desit vestis nuptialis, sine qua nullus intrabit digné ad cœleste convivium; nec juxta doctrinam Pauli cum Deo erit unus spiritus, nam hæc unio consistit in affectuum, animorumque unitate.

27 Adiiciunt prætereà alii in ejusdem rei confirmationem, tunc urgere perfectæ contritionis præceptum, quod neque sublatum est, neque imminutum per institutionem Sacramenti Pœnitentiæ. Præcepto autem contritionis, in qua Dei dilectio involvitur, neque semel satisfactum est quoad ea peccata, quibus homo in illo extremo obnoxius invenitur: nam, si satisfactum esset, ac vera contritio habita propter Deum summè dilectum, jam anteà remissa fuissent. At verò duabus de causis hæc ratio videtur minùs convincens. Altera est, quam rectè expendit P. Suarez *disput.*5. *de charit. sect.*3.*num.*3. Quia esto admittamus, tunc hominem teneri ad actum dilectionis, non ideò sequitur, ejusmodi obligationem oriri ex præcepto speciali charitatis erga Deum, & ratione suæ propriæ honestatis, aut necessitatis; sed ex solo debito virtutis pœnitentiæ, & ob necessitatem extrinsecam eliciendi contritionem, ad quam Dei amor exigitur. Cujus signum est, quòd homo contritionem, & dilectionem omittens non perpetrat duplex peccatum, nec duplex præceptum violat specie diversum; sed id tantùm, unde necessitas habendi contritionem oriebatur: ad modum, quo solùm peccat contra religionem, qui confessione, & contritione omissa, indignè administrat Sacramentum aliquod, vel alias functiones suscipit requirentes statum gratiæ.

28 Alia causa est, & magis practica, quia præceptum contritionis non videtur obligare illos, qui per Sacramenta fiunt de attritis contriti quoad effectum comparandi gratiam; cessante verò obligatione contritionis, cessat quoque obligatio dilectionis, quatenus ratione illius, non autem propter se desideratur. Quod autem in eo eventu cesset obligatio habendi contritionem ex virtute pœnitentiæ, justitiæ erga Deum, aut cuiusque alterius (etsi oppositum docuerit P. Valentia *tom.*4. *disputat.*7. *quæst.*8. *punct.*4. vers. *Nunc autem*) inde perspicuum apparet, quia attritio cum Sacramento in lege gratiæ loco illius subrogatur, & ea sufficit, ut peccatorem verè pœnituisse putemus, satisfecisseque præcepto detestandi sua peccata, quantum satis est ad pacem cum Deo habendam, & amicitiam ipsius per peccati destructionem iterùm recuperandam. Obligabat quidem pœnitentia antiquos determinatè ad contritionem perfectam, quia conscius peccati absque illius detestatione justificari nequibat, & non erat alia detestatio, qua justificari posset, & dignos fructus pœnitentiæ facere. At verò, postquam per Sacramenta ex Christi beni-

benignitate suppleta est attritionis imperfectio, & detestatio peccati v. g. orta ex amore concupiscentiæ erga Deum pariter cum confessione, ac cœteris requisitis ad valorem Sacramenti acceptata est tanquam dispositio, aut satisfactio sufficiens ad charitatem, & gratiam, jam perfecta contritio esse desivit dolor unicè, ac determinatè necessarius ad reconciliationem cum Deo, & per mutationem materiæ optioni nostræ relictum alterutro ex his modis veniam peccatorum impetrare.

29 Ita discurrunt cum Cano *relect. de pœnit. part.* 4. *quæst.* 2. *paulò post* 4. *assert.* Suarez *dicta sect.* 4. *à numer.* 12. Molina *tom.* 6. *de just. & jur. tract.* 5. *disp.* 59. *num.* 6. vers. *Item.* Vasquez *ea quæst.* 86. *art.* 2. *dub.* 6. *num.* 6. Gaspar Hurtado *disp.* 3. *de Pœnit. difficult.* 4. *fin.* Fagundez *lib.* 2. *in* 2. *Eccles. præcep. cap.* 6. *numer.* 5. Moya *par.* 1. *select. tract.* 1. *quæst.* 6. *num.* 21. Diana *p.* 5. *tract.* 13. *resol.* 33. vers. *Sed omnes*, & alii plurimi, qui rectè notant, & maximè Suarius, quamvis in contritione involvatur propositum confitendi tempore præcepto eadem peccata, vice versa in attritione disponente ad Sacramentum validè, ac fructuosè recipiendum propositum futuræ contritionis non claudi. Nam, confessione præmissa, neque necessaria est necessitate medii, neque necessitate præcepti; sed loco illius absque alio pœnitendi onere attritio cum Sacramento subrogatur, & per modum ultimæ sententiæ absolutio confertur, & satisfactio sacramentalis imponitur.

30 Quamvis autem in eo eventu non sit necessaria contritio necessitate præcepti, seu formalis detestatio peccati supra omnia detestabilia propter Deum summè dilectum; semper tamen manet obligatio instaurandi Divinam dilectionem retractatam per peccatum, quamvis homo sit certissimus de sua attritione, & justificatione per Sacramentum obtenta; immò quamvis id sciret, non solùm morali modo absque speciali ratione formidandi, ut sæpe usuvenit; sed per revelationem Divinam sibi factam. Nam ex dictis *numer.* 26. id non pendet ex periculo condemnationis proximè imminentis; sed ex præcepto speciali diligendi Deum super omnia, quæ sibi placent, aut placebunt unquam, & placueruntanteà. Huic enim præcepto, postquam amor Dei est retractatus, omnino satisfacere oportet, ut peccator, qui per adoptionis gratiam virtute Sacramenti denuo factus est Dei filius, amore filiali eum diligat, nec se inveniat imparatum, Deo interrogante post mortem, quod in vita interrogavit, Malachiæ 1.6. *Si ego pater, ubi est amor meus?* Obligabit autem multò certiùs in eo articulo, si re vera sit probabile, Sacramentum, quod suscepimus, ex defectu suscipientis, aut ministri infructuosum esse, vel invalidum. Nam tunc ratione periculi moriendi extra statum gratiæ, & nunquam diligendi ultimum finem, immò gerendi cum ipso æternam inimicitiam, charitas Dei obligabit ad quærendum aliud medium, quo probabilis formido tanti mali depellatur. Id autem verus Dei amor se solo potest præstare absque formali detestatione peccati, quam in istis circumstantiis non esse necessariam, præsertim necessitate præcepti, optimè ostendit Valentia *ea disp.* 7. *q.* 3. *punct.* 2.

31 Et quidem, si peccator in eo extremo se committat voluntariè huic discrimini penitus irreparabili, ex. g. quia probabiliter judicat, se non fecisse debitum examen, aut non habuisse veram illam attritionem, quæ simul cum Sacramento est sufficiens ad expiationem peccati, quamvis multò probabilius censeat, se eam habuisse, ex isto capite novum peccatum committet contra charitatem Dei, ac (judicio plurium) contra propriam, & ratione illius certò damnabitur, nisi nova alia securiori confessione, vel dilectione, aut contritione perfecta sibi consulere satagat. Sin autem non voluntariè id faciat, quia periculi, aut obligationis advertentia invincibiliter defuit, & inculpatè putavit, se fuisse rectè dispositum, Sacramenti fructum suscepisse, & nihil aliud jam sibi agendum restare, tunc novum peccatum non committet; sed sua ignorantia excusabitur. Verumtamen, si in ea dispositione decedat, & valor Sacramenti est probabilior, probabilius quoque nobis erit, eum salutem adipisci; sed probabile, damnari: quia opinio, etiam probabilior, si fortè falsa sit, minime supplet defectum medii re ipsa necessarii.

32 Computari autem non debet inter pericula ad majorem securitatem obligan-

gan-

gantia, si quis ad confessionem accedat cum vera attritione sibi nota ut tali. Quia eam sufficere ad valorem, & ad fructum Sacramenti tàm in vita, quàm in morte, adeò certum est ex Tridentino *sess.* 14. *cap.* 4. adeòque receptum ab Auctoribus post D. Thomam, & Scotum, ut contraria opinio contritionem postulans, saltem falsò existimatam, haudquaquam censeri soleat hoc jam tempore probabilis. Quare eam *falsam*, *temerariam*, *& erroneam* vocat Angelus Maria Verricelli 1. *p. quæst. moral. tr.* 2. *q.* 38. *num.* 8. *erroneam* Fagundez *lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 14. *valde improbabilem* Layman *lib.* 1. *tract.* 1. *cap.* 5. *num.* 14. *improbabilem* Card. de Lugo *disp.* 7. *de Pœnit. num.* 273. Dicastillo *disp.* 6. *de Pœnit. num.* 142. *&* 145. *fin.* Martinus Perez *disput.* 14. *de Pœnit. sect.* 7. *num.* 4. Arriaga *tom.* 1. *in* 1. 2. *disput.* 24. *à num.* 20. & latè, ac splendidè Alphonsus Antonius de Sarasa 2. *par. de consc. tract.* 14. *§.* 3. *&* 4. Difficile quidem est homini certò cognoscere, se esse verè, ac re ipsa attritum, & maximè postquàm disputari cœpit de motivo attritionis requisitæ ad Sacramentum, & notis, unde distinguitur à contritione perfecta, quibusdam censentibus in illa debere includi aliquam Dei dilectionem, tametsi minùs perfectam; cœteris verò communiter existimantibus, eam non requiri; sed sufficere dolorem conceptum ex metu gehennæ excludentem voluntatem peccandi, cum spe veniæ. Nec ego quidquam decerno circa improbabilitatem ullius ex his opinionibus parens decreto Alexandri VII. edito *die* 5. *Maii anno* 1667. quo districtè omnibus vetuit, aliquam ex eis taxare sub pœna excommunicationis majoris reservatæ S. Sedi. Sed solùm contendo, posita vera attritione, non requiri, quòd illa existimetur vera contritio ad valorem, aut fructum Sacramenti. Et hoc est, quod ex Concilio efficaciter colligitur, & quod prædicti Auctores intendebant. Nam quis non videat, ad curationem infirmi lethaliter vulnerati absurdissimè requiri, quòd ipse infirmus, & Medicus falsò existiment, eum esse sanum, ut curatio habeat effectum?

33 Utique si alii sententiæ verosimilitudo aliqua inest, adeò tenuis est, & adeò exigua, ut leve admodùm periculum inducere videatur; gravis autem obligatio, cujus contingens transgressio est longè periculosior, nemini deber imponi, ut caveat leve periculum. Ac profectò multò plus timeri potest mors æterna ex morte subita peccatoris, quàm ex nullitate Sacramenti, ita suscepti: illa enim frequenter accidit; hanc verò nunquam contingere ex eo capite, aut omnino certum est, aut ferè certùm ex Concilio Tridentino. Ergo si illa incertitudo, & periculum in ea fundatum non obligat peccatorem ad illud præcavendum eliciendo contritionem, quomodo altera obligabit, quæ vix est incertitudo, nisi scrupulosa, & merè apparens, ac nulli gravi fundamento innixa? Nec dicas cum Cajetano *in summa*, verb. *Contritio.* verf. *Tempus autem*, ob periculum mortis repentinæ peccatorem obligari statim ad habendam contritionem de peccato à se commisso. Nam, si hoc ita est, cùm in iis circumstantiis sit contritio adeò difficilis, & valde incerta ejus veritas, se sola securitatem non præstaret; sed statim necessaria esset confessio, quod nemo prudens admiserit.

34 Quibus tandem ad rationem dubitandi propositam *num.* 25. quatenus doctrinæ nostræ obstare potest, facilè respondetur, dilectionem Dei perfectam non requiri in morituris ratione contritionis formalis tunc procurandæ ex præcepto ab illis, qui per attritionem conjunctam cum Baptismo, aut Pœnitentia fiunt de attritis contriti; sed per se, ac ratione sui desiderari immediatè, secluso quovis periculo æternæ damnationis imminente aliunde. Probabile autem mihi est, illam sufficere moraliter permanentem, ac minimè retractatam per novam inimicitiam, & aversionem à Deo, licèt de novo in eo articulo non eliciatur; sed ante mortis periculum fuerit habita. Cùm verò retractata est per peccatum, & urget talis articulus, charitas Dei obligabit ad illam denuo instaurandam, quia perinde est, ac si nunquam fuisset habita, aut satisfactum præcepto diligendi ultimum finem, quo tenentur non solùm peccatores, verùm etiam sancti, ac justi; immò B. Virgo, aut quivis alius, qui non peccavit lethaliter toto tempore suæ vitæ. Sufficiet tamen, si dilectio post absolutionem quovis tempore eliciatur, ut rectè notat Layman *lib.* 5. *tr.* 6. *cap.* 2. *num.* 6. *in fin.* quia illa haudquaquam

quam postulatur tanquam necessaria dispositio ad Sacramentum, neque ut pars ejus; sed ut præparatio ad bonam mortem, & debitam unionem cum suo fine.

35 Quando autem illa exigatur, non tantùm ratione sui, sed ob speciale periculum moriendi in statu aversionis, & aberrandi semper à suo fine, constat planè ex anteà dictis, ubi non quamvis formidinem indispositionis nostræ sufficere declaravimus; sed solam verè prudentem, ex. g. probabili nullitati Sacramenti subnixam, aut in eo fundatam, quòd post ipsum probabile sit, commissum esse aliquod grave piaculum, quo redeat idem periculum. Et sub hac distinctione forsan conciliari poterunt sententiæ inter se contrariæ, quarum altera in articulo mortis dilectionem, aut contritionem desiderat intuitu securitatis; alia verò ipsam excludit. Prior enim locum habebit, cùm vera probabilitas nos reddit incertos salutis adipiscendæ; posterior autem, cùm ea deest: & cùm certò sit probabile, nos esse rectè dispositos, in contrarium solùm adest levis ratio dubitandi absque speciali motivo.

CAPUT V.

An præceptum charitatis erga Deum tunc solùm obliget, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificari possimus?

36 Tunc solùm obligare affirmabat condemnata propositio ordine septima, quam meritò inustam fuisse notis perniciei, ac scandali, constat primò ex dictis anteà. Nam juxta hanc doctrinam B. Virgo, & qui gratiam Baptismalem conservarunt toto tempore suæ vitæ, nec non hi, qui verè attriti per Sacramenta mortuorum justitiam recuperarunt, nullius criminis rei forent, quamvis nunquam, nedum semel, exercuissent erga Deum dilectionem charitatis. Aut enim justificari non debent, si nullum habeant peccatum criminale; aut, si id haberent, cùm per aliam viam justitiam adepti fuerint, non est cur speciali lege dilectionis teneantur, sive intra annum, sive intra quinquennium, sive alio longiori spatio. At hæc damnata jam erant duabus aliis assertionibus immediatè præcedentibus, & novo nunc absurditatis genere eò res devolvitur, ut quamplurimi nullo unquam tempore hoc præcepto constringantur.

37 Arguo rursus: quia inde fieret, justos nunquam obligari ad diligendum Deum; sed solos peccatores, quibus Sacramenta desunt, unde ad statum gratiæ transferantur. Quare neque B. Virgo, quæ est Dei mater, personam filii sui diligere debuisset; nec Dei filii adoptivi, dum sunt tales, redamare Patrem optimum, à quo incessanter amantur; nec anima sancta, quam Deus sibi in charitatè desponsavit, vicem retaliare sponso suo; nec eximiis beneficiis affectus, & maximè beneficio innocentiæ, aut remissionis peccati, utcumque rependere benevolentia saltem amicabili benevolentiam sui benefactoris, cujus dona compensare nequit beneficiis aliis. Profectò omnes isti tituli, etiam inter homines, specialissimè postulant amorem, non stipendiarium; sed liberalem, ac purum, quo ad reliqua sui muneris officia sollicitentur, & tàm animi, quàm corda, strictissimo amicitiæ vinculo invicem uniantur. A fortiori igitur comparatione Dei urgere debent, qui ex parte sua nunquam deficit; sed diligentes se diligit, & quovis titulo incomparabiliter excedit quidquid ad amorem, ac benevolentiam inter creaturas potest obligare.

38 Siquis diceret, non dari præceptum speciale diligendi Deum, aut proximum; sed observatione aliorum præceptorum istis quoque satisfieri, tunc utcumque sustineri posset, nos ad dilectionem non teneri propter se, ac ratione sui; sed quia interdum est medium necessarium ad justitiam obtinendam. Cœterùm de facto admittere speciali a ista præcepta, & coarctare illorum vires ad casum inimicitiæ duntaxat, & ad illas circumstantias, ubi præclusæ sunt viæ impetrandi veniam alio modo, quàm per contritionem perfectam, ac dilectionem Dei in ipsa inclusam, satis absurdum videtur, & magna occasio desidiæ in illis, qui quàm maximè deberent exercitio dilectionis tanquam maximo, ac præcipuo alios gressus suos rectè dirigere, & filialem amicitiam conservare. Scandalosum certè, ac perniciosum esset docere, nec matrem filios, neque filios patrem diligere debere affectu benevolentiæ

tiæ, nisi eos graviter offenderint, & alio modo non possint inire cum ipsis pacem. Nec tolerabilius esset permittere sponsis, ac uxoribus, ne viros suos unquam ament, nisi adulterium commiserint, cujus veniam impetrare nequeant absque veri amoris signis. Parque est ratio de magnis benefactoribus non diligendis, nisi fuerint anteà gravi injuria lacessiti, & aliter, quàm ostensione amoris, reconciliari non valeant. Quomodo ergo circa Deum ista tolerari poterunt, nempe circa summum bonum, Patrem optimum, fidelem sponsum, benefactorem eximium, & effusè liberalem?

39 Arguo insuper. Nam ex opposita sententia sequitur, speciale præceptum Divinæ dilectionis non dari; sed potiùs esse superfluum: quod, licèt nonnulli admiserint ante decreta Innocentii, & Alexandri, jam nunc sustineri nequit, cùm Innocentius contrarium his locis clarè supponat, & Alexander *proposit.* 1. id nominatim rejecerit. Sequela patet. Quia id præceptum tunc solùm dari supponitur, cùm justificari tenemur, & per solam attritionem cum Sacramento id obtinere non possumus. Atqui in eo casu præceptum, quo obligamur ad justificationem procurandam, per se ipsum, ac præscisso quovis alio, obligat ad contritionem, & dilectionem habendam, cùm alia media deficiant, & in illis circumstantiis hoc fit unicè, ac determinatè necessarium ad præceptum justificationis observandum. Supervacuè igitur alia obligatio specialior, ac nobilior de ipso medio adiiceretur. Aliud namque est, hominem teneri ad actum dilectionis, cùm extra Sacramentum tenetur justificari; aliud verò, quòd hoc debitum ex speciali præcepto Divinæ dilectionis tunc oriatur. Et primum quidem verè, ac facilè concedi potest; secundùm verò non sequitur, cùm actus dilectionis debeatur, non sui gratia, & ob excellentiam propriam; sed solùm per modum dispositionis, aut medii necessariò requisiti ad observationem alterius præcepti diversi tunc absolutè obligantis.

40 Explicatur 1. ex præmissis *numer.* 27. Nam qui administrare hìc, & nunc debet Sacramentum Pœnitentiæ, aut Eucharistiæ, si in statu sit peccati, & Confessario careat, eodem præcepto religionis, quo obligatur ad gratiam justificationis comparandam, priusquàm Sacramentum conferat, tenetur ad contritionem, ac ratione illius ad dilectionem Dei perfectam: &, si fortè hos actus voluntariè omittat, contra hanc virtutem delinquit; non verò contra præcepta specialia pœnitentiæ, aut charitatis. Nam tota ratio obligandi ad hos actus est extrinseca necessitas administrandi Sacramenta, & comparandi ad hoc munus sufficientem dignitatem, qua necessitate ablata, neque justificatio esset tunc debita, nec dilectio, nec contritio; sed hæc omnia prætermitti possent absque ullo novo piaculo. Ita ergo in aliis eventibus, quibus justificari debemus, & aliud medium non superest, quo per solam attritionem statum gratiæ conquiramus, ante omnia inspiciendum est, ex qua virtute per se primò oriatur hæc obligatio. Oriri enim potest, juxta diversa, satisque communia Theologorum placita, ex charitate erga se ipsum, ex virtute speciali pœnitentiæ, vel justitiæ erga Deum, aut religionis honorem ejus læsum reparantis, & quæcumque illa sit, se sola urgebit ad media necessaria adhibenda, quin aliud novum præceptum virtutis specie distinctæ ea de causa requiratur.

41 Explicatur iterùm. Nam esto demus, charitatem Dei, vel se sola, vel simul cum alia virtute ad justificationem obligare, non ideò sequitur, juxta adversariorum principia, obligare ad dilectionem per modum finis propter se expetendi; sed solùm per modum medii per accidens necessarii. Ideò enim duntaxat obligare dicitur determinatè ad eam habendam, quia alia via deficit, qua præceptum justificationis adimplere valeamus. At quòd alia via deficiat, merè accidentarium est, & casualiter contingit, quia Confessarius non adest. Dicere autem, primum, & maximum omnium præceptorum, quale est præceptum diligendi ultimum finem, nunquam per se obligare ad dilectionem; sed solùm per accidens, ac merè casualiter, vel ex ipsis terminis absurdissimum videtur, & contrarium summæ dignitati hujus virtutis, quam per se, ac ratione sui nunquam necessariam reddit; sed solùm fortuitò debitam, & ratione alterius boni ex præcepto procurandi. Peccaret quidem contra charitatem Dei solam, si di-

si dilectionem omitteret in dicto eventu, qui ex sola Dei charitate justificari debebat, & contra propriam, si ex hac quoque tenebatur, totque peccata specie diversa incurreret, quot sunt virtutes, quæ illum obligabant. Cœterùm contra præceptum diligendi Deum per se, & ex propriis meritis ipsius virtutis nullo unquam casu peccaret, & cùm charitas sit finis præcepti, plenitudo legis, aliarumque virtutum imperatrix, non ut finis propter se expetendus, sed præcise ut medium deberetur, idque ex accidenti, & casu planè fortuito.

42 Propterea P. Azor *p. 1. instit. moral. lib.* 8. *cap.* 7. *q.* 6. agens de præcepto fidei, notansque, idem juris esse de præcepto Spei, & Charitatis, subtiliter observat, has virtutes duobus titulis ad exercitium suorum actuum obligare. Alter est, si illi inspiciantur tanquam remedium peccati, seu, quod idem est, ut medium ad recuperandum statum gratiæ, & justificationem obtinendam. Alius verò, si considerentur, ut sunt actus virtutis Theologicæ Deo gratissimi, atque independenter à peccato consentanei ultimo fini, ac suimet gratia expetendi. Et sub priori quidem inspectione putat, illorum obligationem cessare, justificatione obtenta; neque alios teneri, nisi illos, qui ab statu peccati in statum gratiæ per illam transferri debent; sub posteriori autem etiam iustos ad ipsorum exercitium obligari tradit, peccareque contra præcepta specialia harum virtutum, nisi id faciant, quamvis facile non sit assignare certum tempus obligationis ipsorum. Additque, satis probabiliter dici, tempus speciale, quo exerceri debent, esse, quando graves tentationes contra eiusmodi virtutes animum propellunt ad violanda earum præcepta.

43 Patia scribit de spe tractans *lib.6. cap.* 2. *q.* 6. & de charitate in Deum *cap.4. quæst.* 1. nisi quod ibi non repetit, quod iam anteà expressim dixerat, speciale præceptum charitatis obligare ad dilectionem Dei, non tantùm, quando illa est medium necessarium ad expiationem peccati; verùm etiam, quando non est medium necessarium ad eum finem; sed solùm consideratur ut actus tantæ virtutis. Neque incuriæ fuit id omisisse *in dicta q.* 1. cùm jam anteà dictum esset, & sese Azorius remittat ad ea loca, ubi id expresserat, in hæc scribens de præcepto charitatis erga Deum: *Profectò videtur ejusmodi præceptum esse constitutum eo modo, quo diximus esse impositum Divinitus Fidei præceptum, & Spei.* Quocirca ex ejusdem mente utrovis modo est impositum, & quamvis cesset obligatio imposita titulo remedii necessarii, in illis, qui nunquam peccarunt, ut B. Virgo, & Sancti Angeli; immò & in cœteris justis, ac in illis peccatoribus, qui alia via, quàm contritionis perfectæ, in lege gratiæ suam justificationem possunt adipisci, & quoad hoc sit eadem ratio de præcepto dilectionis, ac contritionis formalis; longè tamen alia est de speciali obligatione diligendi Deum imposita independenter à peccato, & solo virtutis titulo. Hæc namque non cessat, quamvis homo neque contritione, neque justificatione indigeat; sed justos pariter, ac peccatores constringit.

44 Ac licèt tempus illius difficulter assignetur; adhuc tamen huic Auctori *non est verisimile, tantum præceptum semel tantùm nos obligare, dum vivimus*. Et quia tempus tentationis specialiter assignat, proculdubio ex ejus mente justus, qui se graviter tentatum deprehenderet ad propositum non diligendi Deum in tota vita, vel non nisi rarò, aut semel, teneretur ex præcepto affirmativo charitatis ad actum dilectionis, ut se se inflectendo in extremum suæ tentationi contrarium, in rectitudinis statu firmiter posset consistere. Est namque id medium aptissimum ad tentationem vincendam, & aliquando poterit videri necessarium, saltem cùm oratio, aut alia media intentata non proficiunt. Qua ratione alii communiter dicunt, similem obligationem urgere, cùm quis vehementer tentatur ad odium Dei. Sed minùs bene. Quia esto demus, tunc teneri ad Deum amandum, obligatio non consurgit ex præcepto affirmativo charitatis; sed ex negativo odium prohibente, quod eamdem obligationem imponeret, quamvis speciale affirmativum deficeret. Negari autem nequit, utrumvis casum esse valde rarum, & fortè nunquam contingere, neutrumque expectandum, ut incumbat obligatio diligendi.

CA-

CAPUT VI.

Vindicantur Azorius, & Tamburinus.

45 EX dictis conspicuè apparet, immeritissimè imputatam esse Azorio propositionem damnatam, quasi præceptum amoris cum præcepto contritionis confuderit, & re vera non agnoverit speciale præceptum charitatis à præcepto contritionis, & justificationis distinctum. Ipse namque longè aliter sentit, ut suprà visum est. Et quatenus obligationem credendi, sperandi, vel amandi per modum remedii attribuit specialibus præceptis Fidei, Spei, & Charitatis, cùm homo justificari tenetur, nec aliud remedium subest, plus his virtutibus defert, quàm deferre solent alii. Quippe cœteri communiter, & meritò, non aliunde oriri credunt obligationem exercendi hos actus, quàm ex illa ipsa virtute, unde debitum justificationis oriebatur: ex. g. ex virtute religionis, si justificatio necessaria erat Sacerdoti, ut Sacramentum conficeret; hic autem insuper addit obligationem specialem, ac propriam ipsius remedii ortam ex illa virtute, cujus actus est. Unde, cùm in dicto eventu spes veniæ, ac prævia fides omittuntur, & propterea præceptum justificationis violatur, agnoscere debet peccatum speciale contra præcepta affirmativa Spei, ac Fidei, & contra Charitatem in Deum, si citra opportunitatem Sacramenti contritio prætermittatur, & multiplicare tot malitias specie distinctas, quot sunt virtutes jure suo istiusmodi remedia præcipientes. Quod utique specialem sphæram obligationis ipsarum potiùs auget, quàm imminuit. Neque necessariò admitti debet, nisi fortè in casu, quo præceptis specialibus ipsarum secundum se, ac seorsim urgentibus anteà non sit satisfactum, & omnia concurrant pariter cum obligatione justificationis, seu conversionis in Deum. De quo appositè Baldellus *tom. 2. lib. 2. disp. 3. à num.* 12.

46 Azorius itaque excusatione non indiget; sed difficilè videtur excusandus Tamburinus *lib. 2. in Decal. cap. 1. §. 1. à numer. 9. & cap. 3. §. 2. num. 2.* nam fere eisdem verbis utitur, quibus Auctores propositionis damnatæ, atque ea propter illum acriter perstringunt Vincentius Baro, & Gonet *in Clypeo Theolog. Thomist. tom. 3. dissert. de opinion. probab. à num.* 106. Sed non defuere oculatiores alii, qui, mente, ac verbis ejus accuratè discussis, ipsum sano modo exponerent, & ab ista nota vindicaverint. Ita latè, & ex professo Lucius à S. Marco *in germana doctr. Tambur. cap. 3.* Guilielmus le Mayre *in statera Saulis exregis sect. 1. cap. 5. §. 1.* Uvilhelmus Sandæus *in confutat. trium viror. fol. mihi* 117. & innominati Auctores; sed apprimè docti, ac eruditi, *Speciminis doctrinæ Theologicæ per Belgium manantis. p. 4. cap. 3. §. 1. prop. 3.* Et quidem, ni Tamburinus Azorium nominatim appellasset eisdem locis, quæ ab eo exscripsimus, aliquo colore reputari posset assertor thesis damnatæ. Sed tamen, cùm eum appellet, & doctrinam ejus approbet, dicatque, sibi placere præ aliis, absque dubio ipsamet charitas, pro qua tanto ardore pugnat Gonet, suo jure exigebat, saltem ut conviciis parceret, & ex Azorio suppleret, si quid fortè Tamburinus proposuisset minus planè. Nam ille Azorium sequutus non negavit speciale præceptum dilectionis, ut ea est medium necessarium ad salutem æternam, neque ut est actus virtutis Theologicæ omnium maximæ; sed solùm voluit, etiam titulo remedii esse præceptam, & sub hac ratione dixit illam nunquam obligare, nisi cùm homo ad justificationem tenetur, & opportunitate Sacramenti destituitur.

47 Et sanè id speciale est in hoc casu, quòd certum sit, tunc hominem teneri ad eliciendum actum dilectionis, aut contritionis perfectæ, atque id tempus ex ipsa rei natura esse determinatum; non verò ex præcepto Ecclesiæ, aut ex prudenti hominum arbitrio. Alia autem tempora, ubi similis obligatio ex natura rei incumbere putatur, v. g. tempus accipiendi Eucharistiam, aut Baptismum, tempus martyrii, vel alterius operis difficilis in obsequium Dei præstandi, tempus, quo aliquod grande beneficium est acceptum, vel quo cernitur ingruere magna aliqua calamitas, præsertim publica, aut quo vehementes tentationes urgent, vel initium vitæ, aut finis ejus, controversa sunt, ac valde dubia. Et quamvis à Valentia, Lessio, aliisque nonnullis assignentur; à Tamburino, & multis aliis negantur magna ve-

rosimi-

rosimilitudine, & adhuc verosimiliùs negabitur, ejusmodi obligationem tunc oriri ex speciali præcepto charitatis; non verò alterius virtutis. Unde Le Mayre *ubi suprà* putat, Tamburinum nequaquam detrectasse speciale præceptum Charitatis ex se indeterminatum quoad tempus: de illo namque solùm dixit *in dicto num. 9.* cum Card. de Lugo aliqua ratione esse determinandum, ut in praxi completè obligare incipiat; sed solùm voluisse, illud minimè obligare pro tempore ex natura rei determinato extra casum suprà dictum.

48 Quæ doctrina longè est alia ab illa, quæ continetur in propositione damnata, eique non parum favere videtur D. Angelicus *q. 23. de verit. art. 7. ad 7.* dum scribit, eum, qui non facit quantum in se est ad charitatem habendam, non semper peccare peccato omissionis; *sed tunc tantùm, quando facere tenebatur, utpote cùm et necessitas imminebat faciendi aliquid, quod sine charitate fieri non potest.* Quippe ejusmodi necessitas ex natura rei tunc solùm imminet certò, & indubitanter, cùm homo justificari tenetur, v. g. ad suscipiendam, conficiendamve Eucharistiam, vel ad Confessiones excipiendas, & deest copia Confessarii, qua defectum contritionis suppleat.

DISSERTATIO VI.

DE USU CIBI, ATQUE CONJUGII ob solam delectationem.

Huc revoco octavam, nonamque propositiones ob earum affinitatem.

CAPUT PRIMUM.

Justa confixio propositionis octavæ.

1 TEnor illius hic est. *Comedere, & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum (modò non obsit valetudini) quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui.* Docuit eam præcipuè Joannes Sanchez *in selectis disp. 2. num. 14.* & ex illo Antonius de Escobar *in summa tr. 2. exam. 2. num. 102.* Ipse tamen contrariam apertissimè sequitur *in Theologia morali* posteà excusa *tom. 1. lib. 4. num. 231.* & ibi opinionem Sanctii *magis Auctoris sui ingenio, quàm practica veritate, inniti putat.* Illam proponit Diana *p. 3. tr. 5. resol. 6. ut studiosi legant, & judicent.* Bassæus autem verb. *Gula. num. 2. in fin.* probabilem esse judicat, dum cum Pasqualigo oppositam *ut probabiliorem* tenet.

2 Attamen doctrina ista, ut jacet, nisi ego fallor, graviori potuit notari censura. Nam illa causalis: *Quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui:* longè plus, quàm scandalosa, & perniciosa videbitur, si, ut par est, introspiciatur. Constat enim passim, & apertè ex Sacra Scriptura, & PP. plures esse actus sensuum exteriorum, & maximè gustus, & tactus, quibus uti, ac frui non licet secundùm rectam rationem, aut permittere appetitui naturali, ut eorum delectationem perquirat. Immoderati enim sunt, ut ingluvies, ingurgitatio, aut præpostera libido, nec possumus ad instar belluarum eò ferri, quòcumque inclinat appetitus naturalis, penes quem nulla est discretio actus, & delectationis honestæ ab irrationali, ac turpi. Atque hinc nascitur continua lucta carnis adversùs spiritum concupiscentis, & spiritus adversùs carnem: nam de actibus licitis pugna non est, nisi fortè ad mortificationem voluntariam; sed solùm de illicitis, ac repugnantibus legi in mente nostra scriptæ.

3 Hinc ex suo speciali munere Fortitudo, Temperantia, Continentia, aliæque virtutes similes occupantur in coercendis, edomandisque passionibus, ne in illicita prorumpant: forentque prorsus inutiles, ut Angelo Castitas, vel abstinentia

nentia cibi, ac potus, nisi irascibilis, & concupiscibilis per fas, & nefas nos ad actus sensuales, delectationesque illicerent. Et hinc denique indubitatum est, nostris passionibus, instar brutorum, non esse habenas laxandas, quasi omnia sensui placentia indiscriminatim liceant; sed potiùs frœnandas esse juxta præceptum rationis, & gubernandas cum omnimoda subordinatione ad legem Dei, in qua pleraque inveniuntur districtè prohibita, tametsi maximè delectabilia quoad sensum.

4 Quocirca, dum universim assumitur, nostro appetitui licere frui suis actibus, atque in illis delectari, & exinde specialiter infertur, satietatem cibi, ac potus immunem esse à peccato, cùm non obest valetudini, falsissimum principium supponitur, & penitus abiiciendum, quamvis permittatur esse verum consequens ex eo deductum. Nam ex falso interdum falsum, interdum verum colligitur. Et, si ejusmodi satietas solius voluptatis gratia procurata fortè licet, utique propter hanc causam nunquam licita esse potest; sed ex aliis argumentis concludendum foret; non verò ex principio illo, unde pariter convinceretur, omnem actum sensui delectabilem esse licitè appetibilem; immò absque peccato expeti posse ipsius sensibilis delectationis intuitu. Applica enim idem argumentum peccatis contra naturam, esui carnium humanarum, ebrietati, vel saturitati nimiæ, appetitui vindictæ, ac multis aliis motibus irrationalibus, & vi illius aut omnia munda erunt, aut nihil in favorem satietatis, ac delectationis ejus poterit verè concludi. Aut enim sumitur tanquam præmissa, appetitum licitè frui posse omnibus suis actibus, vel non omnibus; sed solùm aliquibus. Si omnibus, nulla erit actio, aut delectatio sensuum exteriorum, quantumlibet fœda, & turpis, quæ à peccato non purgetur. Si verò solùm aliquibus, nec de satietate cibi, nec de alia particulari quidquam demonstrari valet, quia ex puris particularibus nil legitimè concluditur.

5 Tenendum propterea est, propter causalem adhibitam meritò proscriptam esse propositionem, quam modò discutimus, & vel hanc solam potuisse esse unicam causam notandi illam severiori censura. Restat tamen inquirendum, an ipsa ulteriùs contineat perniciosas alias, aut scandalosas doctrinas, quæ meritò præcaveri debeant, saltem propter se, ac ratione sui. Nam ratione damnationis, ac præcepti Pontificii in rigore non videtur necessarium eas præcavere ut damnatas, & in sua praxi prohibitas, cùm illi sufficienter satisfaciat, qui thesim, ut jacet, reiicit, & partem ejus assignat, quæ tolerari non potuit, idque ostendit ratione efficacissima, quam mirum est non attigisse Gonetum, Filguera, Lumbier, & alios, qui hujus damnationis causas assignare satagunt.

6 Duo autem sunt, præter causalem, ibi satis clarè asserta, & à Joanne Sanchez *ubi suprà* pleniùs tradita, quæ in examen meritò vocari debent. Aliud est, *nunquam ex gula peccari nimis comedendo sine fame, atque necessitate, nisi tanta sit cibi nimietas, ut valetudini noceat*. Alterum verò, *id fieri posse absque peccato propter solam voluptatem, quam sumit sensus ex cibo*. Idem de potu esto dictum, ne multoties cum fastidio repetatur.

7 Circa primum ea doctrina mihi non videtur permittenda, aut tutò in praxim vocanda. Assumit enim mensuram quantitatis alimenti paradoxam, & extraneam, dum eam sumit, non ex eo, quod requiritur, ac sufficit ad fovendas vires corporis, & serviendum exercitiis animi; sed ex imminente extrinseco nocumento valetudinis, quo sublato, neque intemperans, neque peccaminosa erit satietas usque ad fastidium, saturitas usque ad vomitum, vel repletio usque ad ingluviem, aut ingurgitatio ad nauseam. Et, quia obligatio evitandi nocumenta proprii corporis ad charitatem propriam potiùs spectat, quàm ad temperantiam, consequens fiet, ut intra limites hujus virtutis nulla designari possit quantitas cibi superflua, nulla nimia, nulla immoderata, quæ hominem gulosum reddat; sed tota malitia excessus præjudicantis saluti ad aliud vitium spectabit, ut Cajetanus rectè animadvertit 2. 2. *q.* 148. *art.* 4. *ad* 3. & notant frequenter alii cum D. Thoma *quæst.* 14. *de malo. art.* 2. *ad* 4. ibi: *Nocumentum proprii corporis non est proprium objectum gulæ; sed consequitur quandoque objectum præter intentionem, & tale nocumentum est præter rationem gulæ*.

8 Explodenda igitur est mensura illa

illa fallax, & ad rem non pertinens, quam assignat Joannes Sanchez, & cum Augustino *tom.* 1. *libr. de morib. Ecclesiæ, capit.* 21. ea utendum *vitæ regula, quam habet vir temperans in hujuscemodi rebus mortalibus, ac fluentibus utroque testamento firmatam, ut eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet; sed vitæ bujus, officiorumque necessitatem, quantum satis est, usurpet utentis modestia, non amantis affectu.* Et licèt fortasse hæc regula sit perfectionis quoad aliqua; tamen quoad alimenti quantitatem necessitati admetiendam, præcepti esse, & non meri consilii, apertè habetur apud eumdem Augustinum *tom.* 10. *serm.* 41. *de Sanctis*, ubi in eo excessu clarissimè peccatum veniale agnoscit his verbis: *Quoties aliquis in cibo, aut potu plus accipit, quàm necesse sit, ad minuta peccata noverit pertinere.* Ac sibi consonat *lib.* 10. *confession. cap.* 31. *fin.* his præter cœtera: *Itaque fræni gutturis temperata relaxatione, & constrictione tenendi sunt. Et quis est, Domine, qui non rapiatur aliquantulum extra metas necessitatis? Quisquis est, magnus est, magnificet nomen tuum. Ego autem non sum, quia bomo peccator sum.*

9 Paria sumi possunt ex Hieronymo *in cap.* 44. *Ezechielis*, quæ obvia sunt apud scriptores; sed valde selecta illa, quæ extant *libr.* 2. *contra Jovinian. quæst.* 3. *Sine quatuor*, inquit, *sensibus vivere possumus, id est, sine aspectu, auditu, odoratu, atque complexu; absque gustu autem, & cibis impossibile est bumanum corpus subsistere. Adesse ergo debet ratio, ut tales, ac tantas sumamus escas, quibus nec oneretur corpus, nec libertas animæ prægavetur.* Consonatque S. Chrysostomus *bom.* 71. *in Matth.* sic edisserens: *Considera, miserrime bominum, quam venter mensuram flagitat, & pudebit te immoderatissimæ, atque ineptissimæ bujus edendi diligentiæ. Quia scilicet advertes te mensuram debitam, & finem cibationis prætergressum, qui in eo situs est, ut corpus convenienti alimento foveatur, ac servetur, non obruatur.*

10 Ecclesiæ PP. sequutus est S. Thomas necessitatem pro mensura assignans, quam absque peccato transgredi non licet, 2. 2. *quæst.* 141. *art.* 6. & antiquiores Scholastici, dempto Majore, cujus antiquatam opinionem suscitavit Joannes Sanchez magno impendio, ac nullo fructu. Cœteri namque scribentes de regulis temperantiæ eidem doctrinæ institerunt, ut Valentia, Lessius, Layman, Theophilus Raynaudus, Baldellus, Dicastillo, Tannerus. Et qui, suscitata denuo quæstione, rem propiùs attingunt, ex eodem principio colligunt, veniale saltem peccatum independens à nocumento salutis admitti, cùm sine necessitate, ac fame stomachus cibis oppletur, & venter ultra modum oneratur. Ita Escobar *loco citat.* Gonet *tom.* 3. *dissert. de opinion. probab. à num.* 123. Lumbier *in præsenti numer.* 1800. Filguera *in Lucerna propos.* 8. *verf. Nibilominus*, & Moya *in selec.* 1. *p. tract.* 6. *disp.* 2. *q.* 3. *num.* 19. quem si Filguera exactè prælegisset, damnatam propositionem nullo modo ei imputasset.

11 Jam verò ratio à priori desumenda est cum Chrysomo ex fine, ob quem nobis indulgetur usus cibi, nempe ad reficiendas vires corporis, & in convenienti illa dispositione servandas, qua mentis functionibus non impedimento, sed auxilio, ac juvamini esse valeant. Porrò hic finis eam mensuram postulat, quam necessitas præscribit, eamque excludit, quam voluptas sola dictat esse procurandam. Cibus enim ultra necessitatem ingestus, quamvis corporali valetudini non noceat, mentem hebetat, intelligentiam obtundit, cerebrum replet vaporibus, & ad animalem vitam avocat virtutem animi, & bona habitudo corporis, quæ propter functiones mentis præcipuè desideratur, eis obstat potiùs, quàm servit. Sanè idonea dispositio ad exercitia mentalia in corpore saginato, ac cibis variis repleto nullo modo retineri valet; sed onere, atque gravitate illorum etiam anima aggravatur, & finita virtus ejus tantum detrahit studiis seriis, ac cogitationibus supremæ partis, quantum impendit somnolentiæ, digestioni, aliisque operibus, quæ sibi communes sunt cum mente captis, ac belluis: ideòque ad ineptam potiùs lætitiam disponitur, & ad multiloquium, aut scurrilitatem, quàm ad actiones hominis cordati, prudentia consilia, orationem, studium, aut alios actus, qui intentam applicationem, ac durabilem considerationem exigunt.

12 Verumtamen, quia necessitas suos ha-

habet gradus, & circumstantias diversas, juvabit maximè exponere, quonam pacto hic accipiatur, idque meliùs, quàm meis verbis, exponetur totidem aliis Angelici Præceptoris *quæst.* 14. *de malo art.* 1. *ad* 1. sic docentis: *Regula rationis hæc est, ut homo sumat cibum secundùm quod convenit sustentationi naturæ, & bonæ habitudinis hominis, & conversationi eorum, cum quibus vivit, ut dicitur in 3. Ethicorum. Quando ergo secundùm hanc regulam rationis appetit aliquis, & sumit cibum, secundùm necessitatem sumit; quando verò ultra hoc excedit, transcendit regulam rationis à medio virtutis discedens, ut satisfaciat voluptati. Sed sicut Philosophus dicit in 2. Etich. à medio virtutis quandoque quidem multum receditur, & istud de facili percipi potest; quandoque autem parum receditur, & istud est imperceptibile: unde parum habet de ratione peccati.* Vide etiam Lessium *lib.* 4. *de just. & jur. cap.* 1. *num.* 9. & *opusc. de vera ratione conservandæ valetudin.* præsertim *cap.* 2. & 3.

13 Quòd si comedere, ac bibere, quàm necessitas exigit, peccatum est, à fortiori itidem peccatum erit id facere propter solam voluptatem cibi, potusve sumendi, cujus oppositum thesis proscripta affirmabat, & *numer.* 6. separatim annotatum fuit à nobis. Ratio in promptu est juxta Augustinum *libr.* 14. *de Civitat. Dei capit.* 7. & S. Thomam. 1. 2. *quæst.* 34. *art.* 1. *corp.* Quia delectatio consequens operationem illicitam etiam illicita est, & per modum unius cum ea prohibetur, eò fortiùs, quì ratione sui fortiùs pertrahit ad peccatum, quàm sola operatio prava, seclusa voluptatis illecebra, & concupiscentia inclinante ad bonum delectationis. Explicatur. Actus ille honestus esse non potest, cùm careat motivo honesto, & solam sensualem voluptatem aucupari intendat ex superflua comestione. Sed nec potest esse indifferens (esto ejusmodi actus admittantur) quia ad hoc saltem necessarium erat, ut actio ipsa comedendi, quamvis saluti non noceat, etiam ultra indigentiam ætatis, ac virium, & occasionum peccaminosa non esset, neque immoderata, sed indifferens, quod falsissimum esse supra constitit. Restat igitur, ut in quacumque sententia actus ille sit illicitus, ac verè peccaminosus. Et quis non videat, esse opus otiosum, atque adeò illicitum, eam comestionem, quæ præcisè utilis est ad capiendam voluptatem? Otiosum enim id dicitur juxta PP. quod ratione justæ necessitatis, aut piæ utilitatis caret: omnisque otiositas deerit, si ad illam tollendam sufficit esse utile ad voluptatem.

CAPUT II.

Utrùm opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus culpa careat?

14 *Omni penitus carere culpa, ac defectu etiam veniali*, propositione nona continetur, idque à Summo Pontifice damnatur. Sumitur ex Joannes Sanchez *in selectis. disp.* 23. *numer.* 25. qui *disput.* 6. *numer.* 4. plus addit, nempe actum esse virtutis. Præiverat Joannes Major *in* 4 *dist.* 31. *quæst. unic. conc.* 7. & uterque de isto opere pariformiter discurrit, ut de cibo, ac potu ultra necessitatem usurpatis philosophatos esse anteà monuimus. Quare, nisi noceat propriæ, aut alienæ saluti, semper moderatum censent usum actus conjugalis, nec ullam ejus frequentiam nimiam, aut superfluam autumant: indeque concludunt, neque ipsam, neque intentionem explendi ea mediante suam libidinem sub peccato præcavendas esse, quia omni prorsus culpa vacat moderatas sensum externorum delectationes intendere. Contenditque ulteriùs Sanchez *eo numer.* 25. *vers. Nec urget*, contra Gasparem Hurtado, & Basilium Legionensem id ipsum dicendum, quantumvis conjux ad usum frequentiorem coitus non aliter exercendi, quàm voluptatis intuitu, cibis calidis utatur, vel aliis medicamentis.

15 In hoc sensu proculdubio apparet justissimè inustam esse censuram Pontificiam ei doctrinæ. Tum ex dictis præcedenti capite circa voluptatem cibi, quæ fortiùs urgent in venere, &, servata proportione, applicari debent casui isti. Tum rursus, quia etiam in istis mensura temperantiæ non est incolumitas, aut nocumentum salutis; sed necessitas commensurata fini ejusdem matrimonii, ut declarat S. Augustinus *libr.* 5. *contra Julianum. capit.* 9. *ante fin.* sic ipsum alloquens: *Tantum-*

tummodò excessum libidinis culpas, ipsam laudare non cessas. Nec attendis, sentis, intelligis malum esse, cui, ne limites necessitatis excedat, cogitur temperantia repugnare. Tum ex re ipsa, quia licentia illa exercendi opus conjugii propter solam voluptatem non restringitur, uti opus erat, ad solos actus conjugales aliàs debitos, vel necessarios, qui in illis circumstantiis ex motivo honesto possent exerceri; sed extenditur ad omnes alios, qui non nocent valetudini, quamvis sint nimis frequentes, & absque ulla necessitate, vel utilitate speciei, aut individui exerceantur. Hoc autem nihil est aliud, quàm conjugatis concedere usum libidinis usque ad satietatem, & veram mensuram tollere hujus actus exercendi, ac sub palliato nomine moderationis infrunitam immoderantiam complecti.

16 Tum prætereà, quia hæc nimietas alteri usui non deserviens, quàm saturandæ libidini, expressissimè sub eisdem terminis peccati ab Augustino damnatur *lib. 2. contra Pelagium capit.38. & libr. de bono conjugii capit.6.* ibi: *Conjugalis concubitus generandi causa non habet culpam; concupiscentiæ verò satiendæ tamen cum conjuge, venialem.* Idipsumque tanquam Christianam doctrinam, & Apostolicam tradit *in dicto capit. 9. fin.* contra Julianum hæreticum ex Paulo 1. *ad Corinth.* 7. 5. his præter reliqua: *Apostolus*, inquit, *secundam veniam concedit, quamvis cum conjuge, non utique illum prolis, sed qui fit voluptatis intentione concubitum. Hunc audiant Christiana conjugia, non te* (Julianum) *qui vis in eis, quam defendis, nunquam frænari concupiscentiam; sed quotiescumque se commoverit satiari avidam, regnare securam. Hunc audiant, inquam, fideles Christiani, qui sunt connubio colligati, ut ex consensu temperent, quo vacent orationi; & cum ad idipsum redeunt propter intemperantiam suam, noverint etiam inde dicere Deo: Dimitte nobis debita nostra. Quod enim secundùm veniam, non secundùm imperium à tanto Doctore dicitur, ignoscitur, non jubetur.* Hucusque Augustinus, pariter contestantibus S. Anselmo *in comment.* ad ea verba Pauli, S. Chrysostomo *tom. 5. lib. de virginit. cap.* 34. S. Gregorio *in Pastoral. p. 3. admonit.* 28. S. Fulgentio *epist.* 1. *cap.* 3. Clemente Alexandrino *libr. 2. stromatum*, & nullo repugnante, alii communiter apud Raynandum *in Heteroclit. terrestr. sect. 1. à num. 40. tom. 16.*

17 Jam verò, si præfata propositio in sensu intento, & tradito à Joanne Sanchez adeò absurda est SS. PP. & adeò justè censuram commerita, eamdem utique jure optimo subibit, sicut jacet in Pontificio decreto: nam, ut ibi jacet, nil est aliud, quàm breve alterius compendium, idem exprimens strictiori stylo. Purgat enim absolutè, & indiscriminatim à quacumque culpa, & defectu, etiam veniali, accessum conjugalem propter solam voluptatem exercitum, nec discernit inter moderatam, aut immoderatam, necessariam, vel superfluam, utilem, aut inutilem ad bona matrimonii consequenda; sed omnes præcipuè absolvit, & excusat à peccato. Nequit autem ea doctrina tolerari, vel permitti sub tanta universalitate: quia, ut jacet, eò tandem recidit, ut liber usus matrimonii concedatur nullis regulis temperantiæ coercitus. Et, cùm finis sit ratio mediorum, sublata rectæ rationis mensura, quæ modum ponit excessibus, sola relinquitur pro ratione voluptas liberè, ac licitè explenda usque ad plenam satietatem contra doctrinam Apostoli, & omnium Ecclesiæ Patrum.

18 Expendendæ sunt prætereà voces illæ *propter solam voluptatem*, nullo alio adjecto, in thesi damnata exhibitæ. Nam, exclusivæ cùm sint, tantumdem valent, ac sine ulla alia necessitate, vel utilitate, vel saltem nulla ipsius ratione habita; sed sola, ac nuda boni delectabilis ratione inspecta. Porrò, cùm sola voluptas sensualis, ac libidinosa est finis operis, & operantis, opus, quod intuitu ipsius exercetur, ut minimùm liberari nequit à peccato otiositatis. Nam quòd utile illud sit ad capiendam voluptatem, sicut satis non est, quacumque alia necessitate, vel utilitate exclusa, ut per modum medii ad illam ordinetur, sic satis esse non potest ad culpam otiositatis vitandam: aliàs enim nunquam inveniri possent facta, aut verba merè otiosa, quia omnia invenientur utilia saltem ad oblectamenta sensuum, & commoditates communes cum belluis, & aliis irrationalibus.

19 Explicatur. Nam sicut usus conju-

gii, esto interdum malus sit, & in abusum degeneret, non est propterea ex iis malis, quæ semper fugienda sunt, ut fornicatio; sed sæpius honestè exercetur: ita quoque non est ex his bonis, quæ per se, ac semper dicuntur appetenda; sed ex illis, quæ appetibilia redduntur ratione necessitatis, sicut cibus, potus, somnus, sectio venæ, & alia ejusmodi, inter quæ etiam juramentum numeratur. Nam & *juramentum*, teste D. Thoma *in 3. dist. 39. art. 2. quæst. 1. corp. non est computandum inter ea, quæ sunt per se appetenda; sed inter ea, quæ propter necessitatem fiunt, sicut sunt bona utilia, ut sectio vulneris, vel aliquid hujusmodi*. Jam verò si proponatur quæstio, utrùmnam jurare liceat ob solam cupiditatem, aut delectationem jurandi? Respondebit S. Augustinus *lib. de Mendacio. cap.* 15. & cum illo Magister Sentent. ac S. Thomas *loco citat.* in argum. *Sed contrà*, & reliqui omnes communitter, id apertè esse peccatum: quia perinde est jurare eo modo, ac jurare absque necessitate, neque in eo eventu alius comes juramento deficere intelligitur.

20 Ita igitur in præsenti contingit, quia in circumstantiis propositis æquipollentia censentur, coire cum uxore propria propter voluptatem solam, & id exequi absque ulla necessitate. Et quemadmodum siquis assereret opus conjugii absque ulla penitus necessitate exercitum omni defectu, culpaque vacare, eo ipso scandalosam, ac perniciosam doctrinam tradidisse censeretur, sic pariter de illo judicari debet, qui absolutè docet, illud licitè exerceri propter solam voluptatem. Quò spectat egregius locus S. Augustini *libr. 5. contra Julianum. cap. 12.* sic scribentis: *Dico bonum esse conjugium, ubi proles nisi per concubitum non potest procreari. Si enim aliter possent; & tamen concumberent conjuges, apertissimè libidini cederent, & illo malo uterentur malè*: scilicet, quia tunc deesset necessitas, quæ illius actionis, ut liceat, debet comes esse inseparabilis. Pergit ulteriùs: *Cùm verò, propter quod sexus ambo sunt instituti, nisi eorum commixtione non nascitur homo, propter hoc mixti conjuges illo malo utuntur bene. Si autem de libidine quærunt etiam voluptatem, venialiter malè*. Nihil clarius potuit dici.

21 Arguo insuper. Nam qui in opere conjugii solam ejus voluptatem intendit, ex vi præsentis motivi non debet attendere alias ejus circumstantias, unde facilè vitiari potest independenter à fine; sed ab illis abstrahit, neque examinat, utrùm liceat, aut non liceat hic, & nunc; sed præcisè, utrùm delectet, quia id satis est ad suum finem; delectat autem, non minùs, cùm vitiosus est, quàm si sit licitus, & turpitudo, aut honestas merè materialiter se habent in comparatione illius boni, quod principaliter quærit. Porrò iste modus agendi cœco impetu propter solam voluptatem absque reflexione ad alias circumstantias, unde ejus honestas objectiva pendet, etiam cum uxore nota ut propria, evidenter est illicitus, saltem leviter, sicut illicitus esset, & quidem graviter, si operanti non constaret, an esset propria, an aliena. Neque in hac materia solùm, sed in cibo, somno, atque aliis quibuscumque, unde delectatio captatur, peccaminosum censetur operari, quin prius inspiciatur, num delectatio, quam quærimus, sit licita, vel illicita, & ex opere, aut ex alia quapiam circumstantia depravetur. Saltem namque debet inspici, & omnino præcaveri, ne id, quod quærimus, aut agimus, rectæ rationi opponatur dissuadenti turpia objecta. Et hoc ratum est, ac fixum, etiam apud eos Auctores, qui admittunt actus in individuo indifferentes. Neque enim obligationem detrectant discernendi licita ab illicitis, ut à malo declinare valeant; sed solam obligationem agendi semper ex motivo honesto.

22 Ad hæc. Exercere opus conjugii propter solam voluptatem sensualem, eo ipso excludit fines reliquos: neque enim sola erit finis, si alius æquè, aut magis principalis pariter cum ipsa intenditur. Videndum ergo est, quisnam finis excludatur, & cùm id non constet ex reliquo contextu, qui nullus est; sed ex verbis solius propositionis, ut jacet, debeat judicari, tanta exinde confusio suborietur, tantumque errandi periculum in via morum, ut propter hanc solam causam perniciosa, & scandalosa meritò possit censeri. An sola, & una voluptas ita finis esse creditur, ut finis ultimus etiam excludatur? Sed hac ratione certissimè peccatum mortale erit exercere opus conjugii propter solam

vo-

voluptatem: quia id est universim verum, quoties finis ultimus in creatura collocatur, ut fit, quoties amicitia Dei deseritur propter finem aliquem creatum, aut quando homo est ex vi amoris creaturæ in tali animi præparatione, ut mandata gravia ipsius violare mallet potiùs, quàm creaturam perdere.

23 An sermo est de solo fine proximo, ac principali in sua serie, & una voluptas ideò talis esse dicitur, ut cœteri ejusdem ordinis exclusi intelligantur? Ita quidem apparentiùs diceretur. Verumtamen neque is modus agendi indiscriminatim affirmari potest ab omni peccato immunis. Saltem enim opus conjugale peccaminosè exercetur, cùm una, & sola voluptas ex ipso capienda est finis proximus, ac principalis operis, & operantis, ut suprà visum est: quia tunc re ipsa deest necessitas illius actionis ad fines matrimonio consentaneos, & loco illius adest otiositas, ut in cibo, juramento, & aliis, quæ extra casum necessitatis non licent. Quòd si saltem in hoc casu tolerari nequit doctrina thesis damnatæ, profectò absolutè, ut jacet, intolerabilis est: nam de isto præcipuè, ac maximè loquitur, debetque intelligi; non autem de illo, in quo discrepant finis operis, & operantis. Etenim si finis intrinsecus, & quasi connaturalis operis, prout hìc, & nunc exercetur, non est voluptas sensibilis; sed debiti redditio, aut generatio, licèt operans pro arbitrio suo non alium finem, quàm solam voluptatem intendat, opus, cujus proprius finis longè alius est, in rigore, & omnibus inspectis, propter solam voluptatem non fiet.

24 Sed demus, sermonem esse de solo fine operantis, & adhuc recurret eadem difficultas. Quia propositio, ut jacet, non distinguit inter opera conjugii merè utilia ad voluptatem, vel utilia ad alios fines rectæ rationi congruentes; sed de omnibus indiscriminatim loquitur, & intentionem capiendi ex singulis quibusque voluptatem semper à peccato excusat. Est autem inexcusabilis, cùm finis operis est sola voluptas. Nec potest restringi assertio ad opera conjugii alioqui honesta, iis rejectis, quæ superfluè, vel otiosè fiunt. Nam ejusmodi restrictio non invenitur in propositione, ut jacet, & adjecta aliam diversam, & sensu, & verbis constituit; immò oppositam, quia propositio damnata utitur hac voce *penitus*, quæ absolutissima est, & nullam prorsus modificationem admittit; sed omnes casus indistinctè comprehendit, ut latè tractat Augustinus Barbosa *de dictionib. usufreq. dict.* 249.

25 Ulteriùs conjugii actus bifariam amari potest propter solam voluptatem. Primò, excludendo positivè alios fines, ad quos id opus honestè posset referri, ut ad prolem generandam, vel ad debitum reddendum. Secundò, non excludendo fines istos affectu positivo; sed de facto nullum alium intendendo, nisi solam voluptatem. Uterque autem modus congruit propositioni damnatæ, & uterque juxta illam ab omni culpa excusatur. At primus nulla ratione ab illa purgari valet, ut fert omnium Theologorum vera, & communis sententia, de qua Sanchez *lib. 9. de matrimon. disput.* 8. *numer.* 10. Neque ullus, opinor, erit, qui hunc actum à culpa excuset: *Volo accedere ad uxorem propter solam voluptatem, idipsum facturus, quamvis accessus neque proli generandæ, neque ulli alteri fini utilis esset*. Secundus verò in idem recidit. Nam qui aliud bonum non quærit in opere conjugali, nisi solam delectationem libidinis cum propria uxore, ita est affectus ex vi præsentis motivi, ac dispositionis, ut idipsum vellet, essetque facturus, quamvis tale opus inutile appareret ad consequenda alia bona, quæ tunc non quærit, nec diligit. Satis namque sibi est ad eligenda media utilitas illorum ad suum finem: atque ad illum solum obtinendum merè concomitanter se habet notitia, vel ignorantia aliarum utilitatum, quæ in ipsis fortè inveniuntur.

26 His magnum prætereà robur, & auctoritatem conciliant Scriptura Sacra, & Patres, qui non solùm intentionem improbant exercendi cum uxore propria immoderatam libidinem; verùm etiam absolutè modum ipsum operandi propter voluptatem, abstrahendo à nimietate, vel moderatione illius. Unde Sara uxor Tobiæ junioris cùm sibi imputaretur ad culpam immatura mors septem virorum, quibus fuerat successivè desponsata, ut ab eo improperio se excusaret, ita

ita Deum est alloquuta *Tobiæ* 3. 18. *Virum cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere*. Accedit unus pro mille S. Augustinus *lib. de nupt. & concup. capit.* 8. ubi dixit, quod iterùm confirmat, ac replicat *contra Julianum lib.* 5. *capit.* 9. *initio*: *Non conjugalem, hoc est, licitum, honestumque concubitum fuisse prohibitum; sed ut operis hujus causa sit voluntas propaginis, non carnis voluptas: & quod sine libidine fieri non potest, sic tamen fiat, ut non propter libidinem fiat*. Quò posteà refert subtiliter illud Lucani *lib.* 2. *Pharsaliæ*:

Nullosque Catonis in actus
Surrepsit, partemque tulit sibi nata voluptas.

Quæ verba ita commentatur: *Qualis vir Cato fuerit, & utrùm in eo vera virtus, honestasque ludata sit, alia quæstio est. Ad quemlibet tamen finem sua referret officia, non utique sine voluptate filios procreavit; & tamen nullos Catonis in actus surrepsit, partemque tulit sibi nata voluptas. Quoniam, & quod non faciebat sine voluptate, non faciebat propter voluptatem: nec in morbo hujus desiderii suum vas possidebat*.

27 Idipsum fert communissima aliorum scribentium sententia, *quam Augustini, & omnium Theologorum* esse dixit P. Suarez posteà appellandus: atque ideò temeritate non vacat adversus Ecclesiæ Patres ita exponentes Scripturam, torrentemque omnium Doctorum castitati conjugali tantam licentiam tribuere quærendi libidinosam sui congressus voluptatem, eaque sola perfruendi, quantam in damnato lemmate contineri notabamus. Neque ullus (ut opinor) alicujus nominis Theologus, præter Joannem Sanchez, & Majorem, exhiberi poterit, qui assensum plenè tribuerit isti laxitati, ut jacet. Nam quod Filguera *in præsenti prope fin.* id imputat Aversæ suo, Basilio Legionensi, Almayno, Kellisono, Dianæ, Gaspari Hurtado, aliisque multis, quos Pontificia censura contendit esse notatos (ut inferiùs demonstrabitur) ex minùs accurata eorum lectione processisse videtur, vel certè ex minùs exacta consideratione maximæ amplitudinis, qua luxuriandi facultas in eo lemmate indulgetur conjugatis. Unde nullus ex eis sumit mensuram moderationis, ac debitæ temperantiæ ex eo, quòd coitus saluti propriæ, vel alienæ non noceat (ut volebat cum Majore Joannes Sanchez) nam id ad castitatem non spectat, ut capite præcedenti in simili tradebatur; sed ex commensuratione illius cum bonis matrimonii, quorum causa voluptas ista permittitur, quamvis rationem absorbeat, & sit alioqui brutalis, pudenda, & prorsus indigna, ut sui met gratia appetatur, necessitate seclusa.

CAPUT III.

Qua temperantiæ mensura discernendus sit usus conjugii honestus à vitioso, seu moderatus ab immoderato?

28 Temperantiæ conjugalis est, modum imponere venereis delectationibus, etiam cum uxore propria, ne limites rationis egrediantur, & assignare mensuram frænandi concupiscentiam libidinis, quæ, irrationalis cùm sit, ex se nullam habet taxam; sed voluptati capiendæ, saturandoque appetitui inhiat fortiter, & valde instanter. Visum est autem hucusque, & exemplo juramenti, aliisque ejusmodi cum Augustino, & Sanctis confirmatum, eam non esse bonum per se expetendum, seu ratione sui duntaxat; sed ex causa, qua seclusa, neque est liberum, nec licitum accessui conjugali operam dare. Causa autem sufficiens non est, uti etiam diximus circa concupiscentiam cibi, aut potus, quòd expletio illius non noceat saluti propriæ, aut alienæ; sed ex fine matrimonii, & bonis, quæ ex illo hauriuntur, sumi debet: nam exinde habet, quòd liberè, ac licitè exerceri possit, quamvis alioqui non differat ab opere fornicario secundùm speciem naturæ, ut pulchrè explicat Angelicus Doctor *in* 4. *dist.* 31. *quæst.* 1. *art.* 1.

29 Est autem præcipuus finis matrimonii conservatio speciei humanæ per generationem prolis, sicut finis comestionis est conservatio individui: atque adeò non pauci affirmant, concupiscentiam accessus, ac delectationis ejus in conjugibus sic esse moderandam, ut non transcendat hos limites, & siquid ampliùs ei fortè indulgetur, absque peccato, saltem levi, exerceri non existimant. Quare neque propter solum bonum Sacramenti, neque ad rebelles motus incontinentiæ sedandos, nec

nec sanitatis conservandæ desiderio, neque ob alios fines matrimonio extrinsecos, quorum intuitu plures actus visus, vel auditus honestè exerceri possent, putant licere istum actum. Cui doctrinæ nimis favere videtur S. Augustinus *citat. sermon* 41. *de Sanctis*, inter minuta peccata recensens: *Quoties aliquis, excepto desiderio filiorum, uxorem suam cognoverit*: & pleniùs *lib. de bono conjugali. cap. 6. &* 7. ibi: *Reddere debitum conjugale nullius est criminis; exigere autem ultra generandi necessitatem, culpæ venialis*. Acceditque S. Thomas *dist. 31. q. 2. art. 2. corp.* ibi: *Duobus solis modis conjuges absque peccato conveniunt, scilicet causa prolis procreandæ, & debiti reddendi; aliàs autem semper est ibi peccatum, ad minus veniale*.

30 Annumerat quoque S. Thomas *ibidem solut. ad* 2. inter causas usum matrimonii cohonestantes studium vitandi fornicationem in conjuge, *quia hoc*, inquit, *est quædam redditio debiti*; sed aliter sentit de intentione evitandi illam in se ipso, *nam sic*, ait, *est ibi aliqua superfluitas, & secundùm hoc est peccatum veniale; nec ad hoc est matrimonium institutum, nisi secundum indulgentiam, quæ est de peccatis venialibus*. Cœterum etiam in coitu ordinato ad evitandam incontinentiam in alio, admisceri potest superfluitas, & frequentia nimia usque ad saturitatem, nec propterea damnatur illius usus, cùm juxta indigentiam cognitam, prudenterve præsumptam exercetur. Unde, servata proportione, idem affirmari debet de accessu conjugali ad evitandam incontinentiam in se ipso, & eo certiùs, quò propriæ tentationes, ac pericula notiora sunt, quàm aliena, & quò major obligatio incumbit unicuique, cœteris alioqui paribus, præcavendi occasiones sui peccati, quàm alterius. Nec est, cur accessus factus animo evitandi in alio peccatum incontinentiæ reputetur quædam debiti redditio decens, ac munda à peccato, & non pariter putetur cujusdam debiti exactio licita, ac decens accessus factus animo servandi exactè castitatem conjugalem, & cavendi in semetipso commixtionem cum alienis.

31 Propterea absque ullo discrimine incontinentiæ propriæ, vel alterius, nullum in ea intentione peccatum agnoscunt Cajetanus, Navarrus, Richardus, Durandus, Angles, Ugolinus, Azor. Lessius, Coninch. Sa, Gaspar Hurtado, Layman, Fagundez, Aversa, Diana, Basilius Legionensis, Leander, aliique non pauci, quibus etiam suffragatur S. Thomas *in 4. dist. 30. quæst. 1. art. 3. corp.* Atque ex ipsa conditione nuptiarum videtur colligi satis apertè. Nuptiæ namque licitè, ac honestè ineuntur juxta doctrinam Apostoli 1. *Corinth.* 7. ad fornicationem vitandam, & præcavenda in se ipso pericula incontinentiæ; & hic finis sufficit ad illas cohonestandas, quamvis conjuges sint senes, aut steriles. Ergo pariter sufficit ad cohonestandum accessum conjugalem, quo mediante, ardor libidinis quiescit, & fervor concupiscentiæ sedatur. Quare non est opus, ut volebat Thomas Sanchez cum relatis *lib. 9. de matrimon. disput. 9. num.* 4. quòd tententur alia media, & insufficientia inveniantur. Nam hoc promptius est, & efficacius, necessariumque proinde non solùm disjunctivè; sed ad melius esse. Et, si priùs tentari debent alia media, quàm ad ipsum deveniatur, vix unquam eo uti licebit in statu conjugii, quia semper suppetent jejunia, castigatio corporis, & alia, quibus etiam cœlibes concupiscentiam cohibent. Ac, deficiente spe gignendi liberos, ut evenit, cùm uxor est gravida, conjuges pro tunc, aut domo, aut lecto separandi essent, ne mutuo convictu concupiscentia accendatur, & coeundo venialiter delinquant, quia occasionem adeò proximam voluntariè retinuerunt, cùm potiùs deberent uti remediis contrariis.

32 Neque verum est, connubia non fuisse instituta ob hunc finem; sed solùm secundùm indulgentiam permissa ad evitandas graviores incontinentias. Nam licèt permissa sint quoad superfluitatem, intemperantemque excessum, quæ prætextu incontinentiæ vitandæ facilè possunt irrepere; quoad usum tamen actus conjugalis moderatum, ac commensum huic fini non sunt permissa, sed directè, ac positivè concessa. Immò quia ad eum finem sunt à Deo instituta, consequens est, ut gratia illius actus ipse conjugalis possit licitè exerceri: inordinata namque foret institutio ad eum finem, qui non nisi per peccatum esset de facto obtinendus.

dus. Quad re S. Chrysostomus cum Apostolo egregiè philosophatur *lib. de Virginitate cap.*19. hisce verbis: *Est verò institutum liberos procreandi causa connubium; sed multò magis, ut in natura insitum restinguat ardorem. Quod sanè Paulus ita testatur:* Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat; *non propter liberorum procreationem. Et iterùm eosdem jubet convenire, non ut multos liberos suscipiant; sed cur?* Ne tentet, *inquit*, vos Satanas. *Atque eo ipse progrediens, non cupiditate prolis; sed quamobrem?* Si se, *inquit*, non continent, nubant. *Duæ autem hæ fuerunt, quemadmodum initio dixi, conjugii instituendi causæ. Sed deinde, & terra, & mari, & universo terrarum orbe animantium inferto una relicta est conjungendi causa nuptiarum, ut libido, & continentia sedaretur.*

33 Pariter discriminantur Auctores circa finem sanitatis instaurandæ, vel tuendæ. Nam S. Thomas *eo art.* 2. *ad* 4. & cum ipso Antoninus, Paludanus, Angelus, Sylvester, Tabiena, Petrus de Ledesma, Pedraza, Sylvius, uterque Sotus, & alii, venialis peccati damnant petere, non autem reddere debitum solius sanitatis causa. Quod temperat, mediam viam sequutus P. Thomas Sanchez *lib* 9. *de matrim. disp.* 10. *num.*3. contestantibus Martino, ac Bartholomæo de Ledesma, Victoria, Filliucio, Ochagavia, Trullenc, Escobar, & aliis junioribus, ne locum habeat casu, quo conjugii usus sit petenti unicum medium propriæ salutis retinendæ, vel recuperandæ: tunc enim licere existimant, quamvis proles desperata sit, & nullum urgeat incontinentiæ periculum; sed solùm procuretur bonum sanitatis. Ac demum alii ob eum finem semper id licere putant, debita alioqui moderatione servata: nam & actus ipse de se non est illicitus, & ex fine petendi, utpote honesto, & necessario, tàm ad debitum reddendum, quàm multiplicandam speciem, nulla ratione vitiatur. Quinimmò cùm matrimonium primariò sit institutum ad speciei propagationem, ex consequenti, & secundariò etiam ad conservationem individui præordinari debuit, quia nisi sanitas utriusque conjugis indemnis servetur, nunquam species propagabitur. Sic Cajetanus, Rebellus, Basilius, Gaspar Hurtado, Coninc, Palao, Machado, Diana, Bauni, & qui omnes dabit, Leander *tom.*2. *de Sacram. tr.*9. *disput.*25. *q.* 16. assentiente insuper Aversa *quæst.*21. *de matrim. sect.*4. *vers. Tertio*, & sentiente non esse improbabile Layman *lib.*6. *tr.*10. *p.*2. *cap.*4. *n.*3.

34 Existis jam denuo inferes, etiam hic locum habere, quod circa voluptatem cibi suprà prænotavimus, delectationem annexam exercitio actus conjugalis bono fine amari posse, sicut actus ipse, quem sectatur. Neque enim semper bona est, aut semper mala in genere moris; sed ut minimùm eamdem varietatem subit, quam ipsum opus materiale conjugii secundùm se, & ex suis propriis circumstantiis spectatum. Unde delectatio annexa coitui secundùm se illicito illicita etiam est, intemperanti intemperata, otioso otiosa, immoderato immoderata, atque superfluo superflua, & ideò neque propter se, neque propter aliud potest citrà culpam expeti in prædictis circumstantiis; ea verò, quæ ex coitu de se licito resultat, debito scilicet, aut necessario ad fines sibi præfixos, licita quoque est, & sine peccato amari, & exerceri potest, sicut opus ipsum sine peccato exercetur. Et universim verum est quoad turpitudinem, & honestatem *idem esse judicium de delectatione, & operatione, quia operationis bonæ est delectatio bona, & malæ mala*, ut in proposito repetit iterum Angelicus Doctor *in* 4. *dist.*31. *q.*2. *art.*3. *corp.* & pleniùs *dist.*49. *q.*3. *art.*4. *quæstiunc.*1. *corp.* estque doctrina Aristotelis 10. *Ethic. cap.*5. quam *valde communem, ac certam* vocat Villalobos 1. *p. tr.*12. *diffic.*40. *num.*2. & oppositam *insipientiæ* tribuit Cajetanus *in summa verb. Gula. num.*1.

35 Quocirca, quoties inquiritur, an opus conjugii exercitum propter solam voluptatem vacet penitus defectu, ac culpa? affirmativa responsio indistincta, & generalis, qualem exhibet propositio damnata, nec potest esse tuta, nec vera. Evidens namque est, opus conjugii non posse licitè amari ob voluptatem illicitam; & aliunde etiam est evidens, illicitam esse voluptatem coitus ratione sui immoderati, aut superflui, vel inutilis ad matrimonii fines, & solùm utilis ad voluptatem. Unde assertio restringenda erat ut minimùm, vel ad voluptatem aliàs licitam, vel ad coitum alioqui nec-

ces-

cessarium, aut utilem ad finem conjugii, licitumque ex ipsius operis fine, ac reliquis circumstantiis. Neque jam est disputandum, utrùm actus conjugalis propter solam voluptatem exercitus penitus, ac semper liceat, quia constat, non semper licere; sed an liceat in eo casu, quo omnis alia ejus malitia secluditur, aut ex se honestus supponitur, utpote debitus, vel necessarius; & nihilominùs pro arbitrio operantis ad hos fines non refertur, sed sola delectatio sensibilis ex ejus usu captatur.

CAPUT IV.

Utrùm opus conjugii, alioqui honestum, aut licitum, vitietur, si ab operante propter solam voluptatem de facto exerceatur?

36 Sententia affirmans vitiari, & esse culpam venialem, adeò communis est, ut P. Suarez 1.2. *tr.3. de bonit. & malit. actuum hum. disp.9. sect.3. num.8. in fin.* dixerit, esse Augustini, & Theologorum omnium, idipsum asserente Montesinos *tom.1. in 1.2. disp. & q.3. num.65.* Eam sequitur, & ultra quinquaginta Auctores pro illa profert P. Thomas Sanchez *lib.9 de matrim. disp.11. num.4.* eisdemque adjungit Leander *ubi suprà q.17.* Bonacinam, Fagundez, Moure, Ochagavia. Villalobos, Coninc. Bauni. Quibus insuper accedunt Gonet *tom.3. disp.5. §.5. num.39.* & *dissert. de opin. probab. n.125.* P. Antonius de Escobar *tom.3. Theolog. moralis. p.2. lib.25. num.24.* Tamburinus *lib.7. in Decal. cap.3. §.5. num.10.* Filguera *in præsent.* & alii scribentes passim, ut Layman *suprà nu.4.* Tannerus *q.6. de matrim. dub.3. nu.42.* Franciscus Amicus *disp.26. num.36.* Præpositus *q.6. nu.172.* Dicastillo ut probabilius *disp.9. num.14. & 15.* præiverantque cum Magistro Sententiarum Sanctus Bonaventura, & S. Thomas *lib.4. contra gentes. cap.83. num.7.* & B. Albertus Magnus *in 4. dist.31. art.21. q.4. tom. 16. novæ edit.* his præter cœtera: *Cùm sola libido movet coeuntem, aut movet fervens extra honestatem matrimonii, & concessionem, & tunc quodammodo adulter est, ut paulò antè patuit: aut fervet intra metas honestatis, & concessionis matrimonii, & tunc veniale dicendum est.*

37 Fundamenta hujus sententiæ sumuntur ex Augustino, & aliis Ecclesiæ Patribus, quorum plura verba satis indigestè agglomerat Gonet locis præcitatis. Accedit & ratio. Quia coitus non est institutus à natura propter voluptatem: sed voluptas propter ipsum, ne scilicet animantia pertœsa laboris desisterent ab officio multiplicandi suam speciem, & homines propter onera conjugii ejus usum detrectarent. Unde culpabilis inordinatio est, sic ista invertere, ut per modum finis proximi, atque principalis expetatur, quod natura sua non est, nisi medium, & quasi stipendium actus: & vice versa, quòd ad ipsum per modum medii ordinetur, quod deberet esse finis. Confirmatur. Quia voluptas sensibilis, & irrationalis, utpote communis brutis, ac de se indifferens ad mediocritatem, & excessum, non est motivum honestum, nec condecens naturam rationalem; debet autem unusquisque in suis operibus agere juxta præscriptum rationis, & honestatem, quæ est bonum speciale ipsius, pro viribus consectari. Quò spectant præcepta illa, quibus nos instruxit Paulus 1. *Corinth.16. 14. Omnia vestra in charitate fiant.* Et *cap. 10. 31. Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud aliquid faciatis, omnia in gloriam Dei facite.*

38 Secunda sententia affirmat, opus conjugii, aliàs licitum, non reddi peccaminosum ex eo præcisè, quòd voluptas ejus tanquam finis intendatur; sed licitè amari posse actuum reddendi, aut exigendi debitum intra fines matrimonio consentaneos, quamvis ab operante ordinetur ad voluptatem annexam tanquam ad finem proximum, & principalem. Ita Aversa *q.21. de matrim. sect. 4. vers. Admitti tamen potest*, qui dubia fide alios refert, & Gaspar Hurtado *disp.10 de matrim. num.6. & 7.* & probabile esse putat Diana *p.3. tr. 4. resol. 216.* & iterùm *p. 11. tr.2. resol.41.* cum Ioanne Pontio *in curs. Theolog. disp.49. de matrim. q.2. concl.3. num. 10.* Vocat utique Diana *ibidem vers. Hæc sententia inscip calumniatores* eos, qui carpebant probabilitatem hujus opinionis, illamque denuò confirmat *tr.8. resol.35. q.2.* licet tandem contrariam probabiliorem, & communiorem existimet. Suaderi autem potest primò. Quia PP. non

dam-

damnant peccati intentionem coitus, aut voluptatis licitè amabilis; sed solam nimietatem, & excessum, quæ nequeunt sine peccato amari, nedum intendi, ut ex plerisque eorum locis *cap.*2. consignatis manifestè deprehenditur. Secundò, quia in aliis operationibus licitis ex se, ac honestis culpabile non est propter se amare delectationem à natura institutam, ut homines ad ipsas provocentur: unde musicam audire, spectareve prata virentia, aut flores olfacere solius recreationis gratia, nemini vituperatur, cùm eæ actiones, nec immoderato excessu, nec aliis pravis circumstantiis vitiantur; sed, seclusa quavis alia malitia, aut prohibitione, exercentur.

39 Tertiò, quia longè aliud est, exercere opus coniugii propter solam voluptatem; aliud autem, exercere idipsum propter solam voluptatem licitam, & regulatam rectæ rationis iudicio. Illud enim ex se abstrahit à voluptate licita, aut illicita, necessaria, vel superflua, & à coitu duntaxat utili ad libidinem explendam, vel utili ad alios fines castitati coniugali consentaneos: neque attendit ex vi præsentis motivi ad regulas temperantiæ suasivas boni, & dissuasivas mali; immò eas positivè excludit, aut certè negligit: nam hoc importat vox *solam* iis generalibus terminis adjuncta, ut perinde sit copulam quæri propter solam voluptatem, ac quæri, seclusa alia necessitate, vel fructu. Istud verò omnem illicitam voluptatem excludit, & solam honestam captat, rectamque rationem consulit, ut eas inter se discernat, & ad illam præcisè, quæ est ipsi conformis, dirigat suam intentionem, rejecta otiosa, vel nimia, & maximè procurata cibis, mediisve exquisitis. Quare non mirum, si ille modus agendi semper ut illicitus reiiciatur, & damnetur tanquam perniciosus, & contrarius castis moribus; hic verò illæsus persistat; nec reputetur peccatum, siquis debitum reddere velit, aut filios procreare, non quia est opus debitum, aut necessarium; sed quia est opus delectabile delectatione honesta, & nullo ex capite illicita.

40 Quartò, quia non est illicitum operari propter stipendium, vel ordinare illud, quod est majus, ad consequutionem alterius boni minoris, quando id fit absque jactura ejusdem majoris boni. In præsenti autem sic contingit. Nam delectatio instituta est à natura veluti quoddam stipendium operis conjugalis, & quamvis pro arbitrio operantis hoc ad illam ordinetur, non ideò tollitur, quòd opus ipsum, v. g. officium reddendi debitum obligationi justitiæ satisfaciat, & sit actus ad eam spectans; neque obstat, quominùs prosit ad procreationem filiorum, vel ad sedandum ardorem concupiscentiæ inclinantis ad actus conjugii illicitos. Sic quamvis actio pugnandi pro salute patriæ sit finis militaris stipendii, & hoc ratione illius promittatur secundùm rerum naturas, non ideò delinquunt milites, licet huic institutioni non se accommodent; sed gratia stipendii militent. Sic quamvis actus docendi suapte natura ordinetur ad instructionem audientium, & ea de causa merces conferatur, non ideò peccat Magister ex eo præcisè, quòd docendo intendat, non instructionem, sed lucrum. Et, quod plus est, sic Canonicus assistens choro, aut Beneficiarius recitans, ut lucretur fructus Beneficii, nisi altera malitia misceatur, ex ea intentione non peccat, gravium Auctorum judicio, quibus adstipulatur Chrysostomus *homilia* 15. *in Matth.* dum tradit, propterea Deum bona temporalia promittere, ut moveantur imperfecti ad exercitium virtutis.

41 Atque, ut exempla scholastica id ipsum evincant, Oratio, quamvis sit actus virtutis nobilissimæ, sæpe assumitur ut medium ad pluviam, vel alia bona temporalia impetranda, quin proinde vitiosa fiat. Ipsum quoque juramentum suis comitibus stipatum, opus religiosum est, ac magni cultus; & nihilominùs frequenter eo utimur, non ad Deum colendum; sed ut medio ad aliquam utilitatem humanam, ex. g. ad recuperandam nobis debitam, vel ad confirmandas veritates alias ordinis inferioris. Neque absurdum, aut illicitum putatur adducere tantæ Majestatis testem, & testimonium ipsius ad eum finem ordinare. Quæ est sententia D. Thomæ 2. 2. *q.*89. *ar.*5. *ad* 2. his verbis expressa satis: *Ille, qui jurat, utitur quidem veneratione, aut dilectione ejus, per quem jurat; non autem ordinat juramentum ad venerandum, aut diligendum eum, per quem jurat; sed ad aliquid aliud, quod est necessarium præsenti vitæ.*

vitæ. Notandum est verbum *utitur*, quod proprie significat ordinationem medii ad finem, & maxime juxta phrasim S. Thomæ sæpius repetitam 1. 2. *quæst.* 16. ubi sic scribit; *art.* 3. *corp.* *Uti semper est ejus, quod est ad finem*: atque hoc modo dicit, venerationem, aut dilectionem Dei in juramento inclusam ad hujus vitæ necessaria ordinari.

42 Tertia, & media sententia inter relatas fert, actum conjugalem, & aliàs licitum, per se, ac secundùm se non vitiari ex eo, quòd solius voluptatis gratia exerceatur; vitiari tamen per accidens, esseque peccatum leve moraliter, & ut plurimùm. Ita inprimis Almaynus *in* 4. *dist.* 26. *qu.* 1. *in fin.* & latè, ac eruditè Basilius Legionensis *libr.* 1. *de matrimon. capit.* 21. *à numer* 7. Guilielmus Henrix. *in Summa Theologiæ part.* 4. *disp.* 7. *de matrim. quæst.* 5. *num.* 29. Leander à Sanctissimo Sacramento *tom.* 2. *de Sacram. tract.* 9. *disput.* 25. *quæst.* 17. Martinus à S. Joseph *in Manual. Confessar. tom.* 1. *lib.* 1. *tract* 49. *num.* 9. P. Martinus Perez *disp.* 49. *de matrim. sect.* 2. *numer.* 5. Moya *in select.* 1. *p. tr.* 6. *disp.* 2. *q.* 3. *num.* 11. Tamburinus *ubi suprà num.* 10. nec longè abest Thomas Sanchez *ea disp.* 11. *nu.* 6. ubi mentem suam pleniùs declarat. Et ratio est quoad primam partem, ultra expensas pro sententia proximè relata. Quia intentio finis ex se liciti, ac honesti nequit ex fine vitiari; delectatio autem naturaliter annexa operi, & honesto, & licito, qualis est actus conjugalis debitus, aut necessarius, etiam est honesta, & licita, ut *num.* 25. & alibi monstrabatur.

43 Quoad secundam verò exinde patet. Quia intendere solam voluptatem adeò fortiter trahentem ad illicita, mentemque exercitio suo inebriantem, & eam affectu præponere aliis bonis matrimonii, proximè disponit conjugatos ad excessum, & amorem nimietatis, raròque in praxi continget, quin saltem in continuatione crescat ultra modum amor ejus, & metas temperantiæ transcendat, aut certè absque illius periculo, attenta vehementia ipsius, & innata hominum fragilitate. Quamobrem D. Angelicus *in* 4. *dist.* 38. *quæst.* 1. *art.* 5. *ad* 4. sapienter animadvertit, fœminis, quamvis violenter virginitatem amiserint, & extra culpam esse videantur, adhuc velum virginitatis ab Ecclesia non concedi, *quia valde difficile est, quòd in tali delectatione aliquis placentiæ motus non insurgat*. Si ergo id reluctantibus contingere creditur: quid, rogo, eveniet, non jam reluctantibus; sed intendentibus delectationem ipsam principaliter? Quò etiam à fortiori spectant, quæ expendebat S. Augustinus *num.* 8. appellatus, & latiùs ponderat *lib.* 4. *contra Julianum cap.* 14. circa difficultatem sese continendi intra debitam cibi mensuram. Nescit siquidem cupiditas, ubi finiatur necessitas, & concupita voluptas sæpe abscondit illum limitem, quem transilire non licet, facitque, ut non discernamus, quando nam perventum sit ad illum terminum, quem præfigit temperantia. Immò sæpe fallit, ac superflua tanquam necessaria proponit, incautisque persuadet vincibiliter, se necessitatis causam prosequi, cùm non agant, nisi causam voluptatis.

44 In hac opinionum varietate, ni ego fallor, nulla omnino dissensio reperitur connivens propositioni damnatæ. Omnes namque earum Auctores tanquam indubitatum supponunt, actum conjugalem non posse exerceri licitè propter solam voluptatem indiscriminatim sumptam, aut secundùm se præcisè procuratam. Nam cùm licita, aut illicita esse possit, omnium consensu, neque sit per se expetenda; sed ex causa cohonestante usum illius, & compensante jacturam usus rationis, & alia incommoda ipsam consectantia, id saltem discerni debet rectæ rationis judicio, revocarique ad suam trutinam, ne in moribus error contingat, prius quàm voluntas illam amplectatur. Neque est ullus, qui hunc modum agendi adeò præcipitem, & inconsideratum reputet à culpa immunem, præsertim in re adeò lubrica, ut jam anteà animadverti, & è re nostra optimè declarat S. Augustinus *libr.* 6. *contra Julianum circa fin.* hisce verbis: *Satis est nobis, quòd confitearis, aliam esse illicitam, aliam licitam voluptatem. Ac per hoc mala est concupiscentia, quæ indifferenter utrumque appetit, nisi ab illicita voluptate licita voluntate frænetur*. Frænari autem nequit aliter, quàm rectæ rationis ductu, & applicando nostris electionibus regulas pudicitiæ conjugalis, quæ, ut ait Augustinus *ibi libr.* 4. *cap.* 8. *in medio, est mali limes*, frænumque appetitus concupiscentis

tis

tis voluptates suas, nulla habita ratione turpitudinis, aut honestatis.

45 Quocirca inter hos Auctores controversia non versatur circa voluptatem solam ab honestate præscissam; sed determinatè circa voluptatem in se honestam, licitam, ac moderatam, notamque ut talem, & de hac quæritur, an possit licitè amari per modum finis præcipui, sicut proculdubio amatur licitè per modum medii inservientis fini honesto generandi, vel reddendi debitum, aut etiam per modum finis impulsivi, ac secundarii. Ita scilicet, ut opus conjugale alioqui honestum ad voluptatem itidem honestam ex illo resultantem referatur per modum medii, & ametur, non quia est opus utcumque delectabile; sed quia delectabile est delectatione honesta, & castitati conjugali consentanea. Atque in hoc casu, sensuque tantummodò licere putat voluntatem generandi ex fine delectationis secunda sententia ex propositis, quæ nec tertiæ positivè contradicit, quatenus hæc affirmat, eum esse infrequentem, ac difficilem in praxi, nec tertia ipsi, quatenus contendit, esse licitum, si ita exerceatur: ideòque Auctores utriusque se mutuò appellant, quasi in nullo discrepantes,; & alii multi eas sententias non discernunt tanquam duas; sed referunt tanquam unam, & eamdem.

46 Prima opinio est, quæ videtur eis opponi, maximè si ratio ipsius *num*.37. proposita, uti par est, expendatur: probat enim, nullam voluptatem, etiam honestam, & regulis temperantiæ conformem, amari licitè ut finem exercitii conjugalis, quia ordo naturæ pervertitur, dum per modum medii amatur, quod deberet esse finis proximus, ac principalis, & propter modum amandi dissonum objectis ipsis illicita fiunt, quæ alioqui non sordent labe peccati. Cæterùm rationem istam esse parum efficacem, planè evincitur ex fundamentis allatis pro secunda sententia, & ostensivè dissolvitur ex his, quæ *nu*.40. & 41. enucleantur. Ad confirmationem admitto, quemlibet debere agere ex motivo honesto opera sua, quod satis incertum est, & à multis probabiliter negatur; addo tamen, voluptatem aliàs licitam, & conjugio, necessitate, aliisque congruis comitibus associatam esse motivum honestum, & per modum finis licitè expetendum, sicut coitus ipse honestus est, dum eisdem circumstantiis adornatur. Nec sub ea ratione dici potest communis brutis, aut indifferens ad excessum, & mediocritatem, quia brutis coniugia desunt, & præcognitio honestatis, aut discretio liciti ab illicito, neque propriè propter finem operantur, nec rectam rationem consulunt, cùm hæc omnia reperiantur in his, qui coitum referunt ad honestam voluptatem. An autem sit in præcepto actualis relatio actionis in Dei gloriam, aut in finem charitatis, alterius subsellii est, neque modò debet refricari ea controversia, quia communis est omnibus actibus virtutum moralium, & peræquè urget, quamvis dicamus, finem generationis intendi, & non finem honestæ voluptatis.

47 In fine disceptari posset de aliorum sensuum voluptatibus. Sed ex hucusque dictis duo consectaria eliciuntur, quæ ad rem præsentem sunt satis. Alterum est, actum videndi, audiendi, vel olfaciendi, sine culpa amari posse ob recreationem honestam, & licitam voluptatem sibi annexam, quin, seclusa alia malitia, vitiosi fiant ex eo solùm, quòd ordinentur ut media ad eum finem cæteroqui honestum, & rationi rectæ consentaneum. Aliud verò, quod ex S. Augustino plenè sumitur *lib*.4. *contra Julianum toto cap*.14. eosdemmet actus amari non posse licitè propter solam voluptatem sibi annexam. Nam exclusiva illa *solam* tot absurdos sensus habet jam anteà in simili expositos, & pariter applicabiles his actionibus, ut tolerari non debeat indistinctè, & sicut jacet. Et cùm illæ voluptates, quamvis multoties non sint communes brutis; sed propriæ creaturarum rationalium, ut delectatio, quæ ex picturis sumitur, vel ex musica harmonicè ordinata; adhuc licitæ, aut illicitæ esse possint, otiosæ, vel necessariæ, sicut ipsi actus, unde oriuntur, id saltem discerni debet rectæ rationis mensura, priùs quàm voluntas illas amplectatur. Quando autem sint ex se honestæ, aut indifferentes, & quæ sit differentia illarum à voluptatibus tactus, & gustus, tractat accuratè Card. Sfortia Pallavicinus 1.2. *disp*.9. *q*.1. *art*.4.

DIS-

DISSERTATIO VII.
DE DILECTIONE PROXIMI.

Ad obligationem diligendi proximum generaliter spectant decima, & undecima propositio ex profligatis à SS. D. N. Innocentio XI. quatuor verò sequentes peculiaria officia ejusdem dilectionis concernunt. Propositum autem in præsenti est omnes singillatim persequi, & justissima censura fuisse inustas, pro tenuitate nostra declarare.

CAPUT PRIMUM.

An detur præceptum diligendi proximum actu interno, & formali, vel satis sint soli externi?

1 NEgat absolutè istud præceptum decima propositio hisce verbis: *Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali:* quæ universalia sunt, & tantumdem valent, ac si diceretur, nunquam nos teneri ad eum actum, sive ex virtute charitatis, sive alterius cujuscumque. Indistinctè etiam procedunt removentes obligationem diligendi proximum actu interiori, sive in speciali, sive in communi; neque inter proximos alios ab aliis discernunt, v. g. parentes, aut uxorem à reliquis; sed de omnibus indiscriminatim agunt, & per negativam malignantem debitum interni amoris peræquè erga ipsos excludunt. Atque ideò propositione undecima, quæ est appendix consectaria, & declarativa illius, sic habetur: *Præceptum proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos:* quasi verus, & internus amor beneplaciti, ut sic loquar, nullatenus requiratur; sed satis sint signa, & opera apparentia exteriùs, & fallentia pluries.

2 Quo loci statim occurrit, non solùm quantum extenuent, veriùs dixerim, extinguant præceptum amandi proximum hæ doctrinæ, sicut iacent, & quàm perniciosam negligentiam invehant sese exercendi in eo actu, qui nominatim præcipitur tanquam valde necessarius ad vitam sanctè instituendam; verùm etiam quædam implicantia idipsum, quod adstruit, destruens. Quia actio externa, v. g. corrigendi proximum, ex se, atque ratione sui non est amor, aut dilectio, neque benevola dicitur per modum actus eliciti; sed ab actibus internis imperantibus, ut fiat, hasce denominationes recipit: nam sicut ab illis habet esse liberam, & esse voluntariam, non verò ex suis prædicatis intrinsecis, ac formalibus, sic habet esse benevolam. Vel ergo re ipsa imperatur ab actu inrerno benevolentiæ erga proximum, vel non, sed ab alio affectu impertinente, aut contrario, v. g. animo exprobrandi, aut infamandi, vel non ob bonum ejus, qui corripitur; sed purè, ac unicè propter privatam utilitatem corripientis? Si primum accidat, satisfiet quidem præcepto diligendi proximum; sed non per solum externum actum, sed per illum simul cum interno veri amoris, à quo imperatur, & ex quo procedit. Si secundum, actio illa non erit actus amoris eliciti, aut imperati, neque opus benevolentiæ; sed odii, vel proprii commodi. Quo ergo pacto per eam solam expresso præcepto amandi legitimè satisfiet? Aut quomodo ad eam tenebimur, quatenus est opus dilectionis, & amoris, si ad amorem ipsum, unde id habet, nulla lege cogi credimur?

3 Jam verò quòd re ipsa detur præceptum amandi proximum distinctum à præcepto amandi Deum, sed ei *simile*, *secundumque* post illud, indubitatum est ex Sacris litteris, & maximè Matthæi 22. 37. ubi tandem concluditur: *In his duobus mandatis universa lex pendet, & Prophetæ*. Proponitur autem bifariam. Primò, adhibendo ut exemplar, normamque hujus dilectionis eam, quam unusquisque habere debet erga semetipsum: & sic dicitur *ibidem 39 Diliges proximum tuum, sicut te ipsum*. Altero autem, exhibendo

do ut mensuram, & exemplar summam illam charitatem, qua Christus dilexit nos. Ioannis 13. 34. & 15. 22. ibi: *Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos*. Quae cùm litteralia sint, & fide certa, adhuc reperti sunt, qui intrepidè affirmarent, non esse intelligenda de actu dilectionis interno, atque formali; sed eis satisfieri posse per solos actus externos. Et hoc est, quod in praesenti damnatur tanquam glossa omninò aliena à proprietate verborum, à mente Patrum, ac communi sensu Ecclesiae.

4 Suadetur autem primum. Quia dilectio, quae erga proximum praecipitur, non est solius operis; sed cordis, scribente B. Petro *epist.* 1. 1. 22. *Castificantes animas vestras in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde invicem diligite attentius*. Atqui diligere ex corde, internum voluntatis nostrae affectum denotat, & hunc omnes postulari intelligunt, cùm Dei dilectio ex toto corde praecipitur. Confirmatur. 1. *Quia finis praecepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta*, juxta Apostolum 1. *ad Timoth.* 1. 5. At finis praecepti non est sola erga Deum charitas; sed etiam charitas proximi, ut meritò concludit Augustinus *lib.* 1. *de Doctr. Christ. cap.* 26. ex eo, quòd dicatur, in his duobus mandatis universam legem pendere, atque Prophetas: unde sic scribit: *Finis itaque praecepti est dilectio, eaque gemina, id est, Dei, & proximi*. Utraque ergo debet esse, non externa, & merè apparens; sed interior, & de corde puro, bonaque conscientia. Confirmatur 2. Quia instauratio charitatis, & injuriarum remissio non debet esse conficta per signa apparentia exteriùs; sed ex animo, & affectu intrinseco, ac formali, & nisi hoc fiat, minimè erit satisfactum praecepto diligendi inimicos tanquam proximos, ut ex professo ostendit Christus *Matthaei* 18. proposita conservi parabola, qui traditus est tortoribus, eo quòd ignoscendo misereri noluit alterius conservi sui, atque adeò ait ibi 35. *Sic & Pater meus coelestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris*.

5 Suadetur 2. Quia praeceptum charitatis erga proximum, ut Christus ipse attestatur, simile est praecepto charitatis erga Deum, atque in hoc maximè, quòd utrumque est praeceptum diligendi (dilectio enim similis est dilectioni) & cùm illa sint alioqui dissimillima, id est praecipuè, in quo ipsorum uniformitas, & similitudo cernitur, ut acutè praemonebat Cajetanus *ad cap.* 22. *Matth.* 39. Non est autem verosimile, similitudinem istam esse merè nominalem, & sub uno eodemque contextu, praesertim doctrinali, esse mutatam significationem verbi *diligere*, ut in alio, atque alio sensu quasi vox aequivoca accipiatur, aut modò in sua proprietate, modò valde impropriè sumi debeat. Necesse igitur est, ut eodem sensu, & de eodem amoris genere utrobique intelligatur: nam alioqui pronum erit, vocem *mandatum* aliter, & aliter ibi usurpare, & contendere respectu Dei significare praeceptum propriè, ac rigorosè tale; non verò respectu proximi, quod à recta fide esset alienum. Tum sic. Sed respectu Dei verbum *diligere* in sua proprietate accipitur, & internum, ac formalem actum amoris injungit. Ergo etiam respectu proximi de interno, atque formali dilectionis actu sumi debet.

6 Suadetur 3. Ex verbis, quibus Christus apud Ioannem innovavit hoc praeceptum. Jussit enim, ut nos invicè diligamus, sicut ipse nos dilexit, atque dilectionem suam voluit esse exemplar, ad cujus imitationem nos mutuò amare debemus, veluti fratres in Christo, cohaeredes ejusdem regni, & membra mystica corporis, cujus ipse est caput summum. Foret autem manifesta haeresis negare Christo veram dilectionem nostri internam, atque formalem, & absurdissimum dicere, suam internam dilectionem exclusisse, & praecepisse dumtaxat imitationem externae, quae ab interna suum praecipuè pondus, & aestimationem sumit. Ab interna namque habemus *unum cor, & unam animam*: ab interna sumus inter nos, & cum Deo *unus spiritus*: & ab interna desumitur unitas, & concordia voluntatum, quàm sola externa non tribuit. Porrò *finis praecipiendi*, ultra dilectionem Dei fraternam, atque reciprocam dilectionem, qualem Christus ipse erga nos habuit, is est, ut unitas illa animorum, & spirituum mediante amore impleatur, & omnes in Deo sint unum, sicut unum sunt Christus,

& Pa-

& Pater, prout ex Joannis 17. 20. satis apertè colligitur, & ex ejus prima epistola, ubi mutua ista dilectio variis modis actuum internorum propriis sæpesæpius commendatur. Unde S. Augustinus *tr.65. in Joannem*: *Ad hoc*, inquit, *nos dilexit, ut nos diligamus invicem, hoc nobis conferens diligendo nos, ut mutua dilectione constringamur inter nos, & tam dulci vinculo connexis membris corpus tanti capitis simus*.

7 Suadetur 4. Quia illa verba: *Sicut dilexi vos*: ideò sunt addita, juxta S. Augustinum *eo tract.65. & tract.86. in Joannem*, ut dilectio, quæ hìc præcipitur, discerneretur ab omni alia dilectione, sive turpi, sive honesta, qua se homines sicut homines diligunt. Nequit autem ea discretio constare, si vis præcepti ad dilectionem internam formaliter non constringit, quia officia externa erga proximum bene, & malè fieri possunt, & quamvis honestè fiant, non sunt propria charitatis, sed communia aliis virtutibus. Præcepit itaque Christus non quamcumque dilectionem mutuam; sed specialem, & suæ internæ dilectioni similem, qua voluit, ut simus omnes filii Dei, ac fratres sui. Et propterea rectè notat Augustinus, præcepisse dilectionem *ab omni humana dilectione discretam*, nempe sanctam, spiritualem, donatam ex gratia ipsius, innovantem, ac dealbantem animas, ordinatam ad finem vitæ æternæ, atque in ea conjunctione fundatam, qua omnes eò destinamur, ut simus filii Dei, ac fratres Christi, novi Testamenti hæredes, & homines novi in ipso. His namque notis sparsim, sed perspicuè traditis, & ex Sacro Textu acceptis illam discernit magnus iste Doctor, non solùm ab ea damnabili, qua adulteros, & adulteras noxia turpitudo conjungit; sed etiam ab illa honesta, qua se se diligunt invicem mariti, & uxores, parentes, & filii, & quæcumque alia inter se homines necessitudo humana devinxerit. Certum autem est, prædictas affectiones soli dilectioni internæ per se primò convenire posse, uti & illam, qua subjungit, hanc ipsam dilectionem esse *mortem nostram sæculo, & vitam Deo*, nemo namque mundo moritur, atque Deo vivit per solos actus externos.

8 Suadetur 5. ex re ipsa. Quia præceptum diligendi proximum *pertinere ad interiorem actum*, ex terminis notum videtur, & totidem verbis tanquam indubitatum supponitur ab Angelico Doctore *quod libr.4. art.24. ad 1.* id ipsumque de præcepto diligendi inimicos velut proximos tradit *2. 2. quæst.25. art. 9. corp.* Et sanè, nisi *diligendi* verbum absque ulla necessitate valde impropriè, & abusivè accipiatur (quod in legibus per quàm absurdum esset) satis foret dilectionem proximi absolutè esse præceptam, ut interior, ac formalis injuncta esse crederetur. Quippe externa opera proficua aliis, ex. grat. eleemosyna, sicut propriè non sunt amor, nec propriè benevolentia; sed signa, aut effectus ejus, quæ sæpe fallere possunt, & oriri ex alio affectu, sic nec sunt propriè dilectio beneplaciti, atque verè talis; sed signi sæpius fallentis. Dilectio namque, & amorem simplicem, & benevolentiam claudit in suo formali conceptu, & insuper addit unitatem quamdam, seu conjunctionem affectus, qua diligens dilectum æstimat quodammodo ut unum sibi, aut aliquid ad se pertinens, & ita in ipsum movetur, ut ex professo declarat S. Thomas *2. 2. q.27. toto art.2.* Unde *ad secundum* sic illam definit: *Dilectio est actus voluntatis in bonum tendens, sed cum quadam unione ad amatum, quæ quidem in benevolentia non importatur*: nam simplex benevolentia sæpe habetur erga illos, quos ad nos nihil attinere cogitamus, ut evenit, cùm inter colludentes, aut pugnantes uni potiùs, quàm alteri afficimur, quamvis omnes sint ignoti, & ei præ aliis exoptamus feliciorem exitum.

9 Suadetur 6. Quia non solùm est præcepta voluntas boni erga proximum, sed etiam finis, & motivum ejus; ut scilicet Deo, & propter Deum proximos diligamus, sicut nosmetipsos diligere debemus. Atqui motivum, & finis amandi nequaquam spectat seorsim ad externos actus, qui pro libito operantis modò ad istum, modò ad alium finem ordinantur; sed per se primò ad internos. Assumptio ex Sacris litteris plenissimè constat 1. *Joannis 4. 12. Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, & charitas ejus in nobis perfecta est*, scilicet, quia dilectio solius Dei imperfecta est, & insufficiens, si in eo sistat, nec se extendat ad proximum amandum propter Deum, ut S. Thomas de-

clarat 2. 2. *q.27. art.8. corp.* inde concludens, dilectionem proximi præeminere dilectioni solius Dei. Consonat 1. *Petri* 4. 8. ibi: *Ante omnia autem mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.* Parco aliis, quæ adeò frequentia sunt, ut S. Augustinus *lib.2. de Doctrina Christiana. cap.7.* scripserit, *omnem Divinarum Scripturarum studiosum nihil aliud in eis inventurum, quàm diligendum esse Deum propter Deum, & proximum propter Deum.* Et *lib.1. cap.36.* adhuc contendit, Scripturas Divinas nondum intellexisse eum, qui geminam istam charitatem Dei, & proximi in eis nondum intellexit.

10 Confirmatur ex eodem *lib.8. de Trinit. cap.* 8. ibi: *Ex una igitur, eademque charitate Deum, proximumque diligimus: sed Deum propter Deum, nos autem, & proximum propter Deum.* Impossibile autem esset dilectionem Dei, ac proximi ex una, eademque virtute charitatis proficisci, nisi motivum utriusque & unum, & idem esset. Confirmatur iterùm ex iis, quæ ex professo expendit inibi *cap.* 7. scilicet duo ista præcepta sæpe sæpius in scriptura Sacra proponi veluti unicum. Interdum namque de dilectione Dei loquitur, quasi se sola sufficeret, & ea sola esset præcepta; interdum verò de sola dilectione proximi, tacendo de dilectione Dei, ut *Matth* 7. 12. *Ad Galatas 6. 2.* & *cap.*5. 14. ibi: *Omnis enim lex in uno sermone impletur, in eo, quod scriptum est: Diliges proximum tuum tanquam te ipsum.* Cujus ratio est mutua connexio, qua *sine se invicem esse non possunt*, aut integrè servari ista præcepta, ut exponit tàm ibidem, quàm cap. subsequenti. Confirmatur 3. *ex lib.1. de Doctrina Christian. cap.* 22. ubi hanc quæstionem proponit: *Præceptum est nobis, ut diligamus invicem. Sed quæritur, utrùm propter se homo ab homine diligendus sit, an propter aliud?* Et cùm respondisset, quemlibet debere propter Deum diligere semetipsum, & hoc esse specialiter præceptum, sic concludit: *Si ergo te ipsum, non propter illum, ubi dilectionis tuæ rectissimus finis est, non succenseat alius homo, si etiam ipsum propter Deum diligis. Hæc enim regula dilectionis Divinitus constituta est: Diliges (inquit) proximum tuum, sicut te ipsum: Deum vero ex toto corde, & ex tota anima, &c.*

11 Hinc colliges, quod accuratè pertractat, & ex D. Thoma, & aliis diligenter confirmat P. Luisius Turrianus 2. 2. *disp.98. toto dubio* 3. & breviùs P. Molina *de just. & jur. tr.5. disp.* 59. *num.*1. unicuique etiam incumbere obligationem diligendi semetipsum propter Deum, & quod hinc sequitur, actu interno veræ charitatis, ac benevolentiæ erga ipsum. Eadem namque charitate Theologica, qua amor Dei, & amor proximi nobis propter Deum injungitur, præscribitur etiam amor nostri propter eumdem finem. Immò quia unusquisque debet sese propter Deum amare, & hoc certissimum est, & naturali lumine compertum, ideò virtus charitatis erga Deum præcipit, ut alios diligamus, sicut nos ipsos diligimus. Neque enim tanquam exemplar proponitur dilectio sui inhonesta, vel indifferens, quæ potiùs est odium, quàm amor; sed honesta, atque perfecta, qualem charitas requirit. Quod subtiliter præ reliquis observavit S. Augustinus *dict. lib.1. de Doctr. Chr. cap.26.* his præter cœtera: *Nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis prætermissum est. Cùm enim præcriptus dilectio Dei, ejusque dilectionis modus præscriptus appareat, ita ut cætera in illum confluant, de dilectione tua nihil dictum videtur. Sed cùm dictum est: Diliges proximum tuum tanquam te ipsum: simul & tui abs te dilectio non prætermissa est.* Atque ex hoc principio posteà totum ordinem, ac modum hujus præcepti deducit. Et sanè, ut se homo diligeret actu interno, atque formali, nullo præcepto opus erat: nam id connaturale est unicuique; sed specialis iste modus diligendi nos, & alios omnino debuit præscribi, ut idem Sanctus prosequitur *cap.* 25. & pulchrè S. Thomas *in disput. q.2. de Charit. art.7. ad* 10.

12 Videndum prætereà est *lib.8. de Trinitate. cap.7.* (ne nomine *dilectionis* confundamur) quid ipse importari censeat ista voce, & quonam pacto illam à cupiditate distinguat. *Præcipuè*, inquit, *videndum nobis est in hac quæstione, quid sit vera dilectio, immò verò quid sit dilectio? Ea quippe dilectio dicenda est, quæ vera est, altoquin cupiditas est: atque ita cupi-*

cupidi abusivè dicuntur diligere, quemadmodum cupere abusivè dicuntur, qui diligunt. Est autem vera dilectio, ut inhærentes veritati justè vivamus: & ideò contemnamus omnia mortalia præ amore hominum, quo eos volumus justè vivere. Quamvis autem satis esset, justam, & honestam dilectionem nobis præcipi, ut internus, ac formalis actus per voluntatem elicitus sub præcepto esse crederetur, quia honestas, atque rectitudo actionis semper dependet ex fine; adhuc tamen clari ùs explicatur, non quemcumque finem esse satis, sed ultimum, ac præcipuum, propriumque eximiæ illius charitatis, qua Deum propter se, & nos, ac proximum ob Deum diligimus.

CAPUT II.

Variæ quæstiones ad uberiorem claritatem prædictorum.

13 Quæres 1. An satisfaciat præcepto affirmativo diligendi proximum ex charitate, qui diligit Deum super omnia? Affirmant satisfacere Banez 2.2. *quæst.* 44. *art.*2. *dub.* 2. Petrus de Ledesma *in summa* 2. *part. tract.* 3. *de Charit. cap.* 5. *difficult.* 2. *conclus.* 1. *in fin.* & *concl.*2. Villalobos 2.*part. tract.* 3. *difficult.* 5. *num.*4. Palao *tom.* 1. *tract.*6.*disp.* 1.*punct.* 5. *num.* 4. Arriaga *disput.* 39. *de Charit. tota sect.* 1. Leander *tom.* 1. *in Decalog. tract.*4. *dist.* 3. *quæst.*7. & probabile dicit Trullenc. *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 5. *dub.* 4. *num.* 11. & 12. Ratio ipsorum est, quia dilectio Dei perfecta virtualiter est amor proximi. Ergo amando Deum ex corde jam proximus actu interno sufficienter amatur, quandoquidem amor ejus specialis non est medium necessarium ad salutem, sicut est necessaria Dei dilectio. Confirmatur ex Leandro. Nam præcepto habendi contritionem satisfacimus amando Deum super omnia, quatenus contritio in hoc amore continetur virtualiter, quin sit opus alio actu, quo peccata formaliter detestemur. Ergo pariter fat erit, ut præcepto diligendi proximum satisfaciamus, virtualis amor internus in Dei dilectione inclusus absque alio distincto actu, qui formaliter circa proximum versetur.

14 Obsistit autem vehementer huic doctrinæ censura Pontificia 10. propositionis detrectantis obligationem diligendi proximum actu interno, atque formali: nam qui internum virtualem solùm sufficere putat, eo ipso internum, ac formalem indebitum esse existimat. Obsistit rursùs textus sacer expensus *num.* 5. & *deinceps*, quatenus eodem sensu, atque contextu proponit mandata dilectionis Dei, ac proximi tanquam duo, quorum alterùm est primum, ac maximum; alterùm verò secundum, atque ei simile, non idem, neque æquale. Forent autem quoad internum actum lege præceptum formaliter sub nomine dilectionis non duo mandata, sed unicum, si sola dilectio Dei formalis præciperetur; non verò dilectio proximi: neque jam *gemina charitas* (ut Augustinus ajebat) proponeretur ut finis totius legis, atque Prophetarum; sed una, unoque præcepto non habenti simile, neque secundum circa dilectionem proximi, quod observandum superfit post observationem primi.

15 Obsistit præterea expressim S. Augustinus *lib.* 1. *de Doctrin. Christ. capit.* 30. *propè fin.* ibi: *Præceptum, quo diligamus Deum, à proximi dilectione distinctum est*. Et *lib.* 8. *de Trinitat. cap.* 7. ubi ex professo contendit, duo esse præcepta, & dilectionis duplicis, quamvis *pro utroque unum ex ipsis*, non facta mentione alterius, in Scriptura sæpiùs apponatur. Non quia unum sint; sed quia invicem connexa, & simillima quoad actum directè, atque immediatè præceptum à virtute Theologicę charitatis, ut ipse exponit ibidem: *Et quia benè intelligentibus utrumque invenitur in singulis*, ut scribit *dicto tract.* 65. *in Joannem*: *Nam*, ait, *qui diligit Deum, non eum potest contemnere præcipientem, ut diligat proximum: & qui sanctè, ac spiritaliter diligit proximum, quid in eo diligit, nisi Deum? Ipsa est dilectio ab omni mundana dilectione discreta, quam distinguendo addidit Dominus: Ut diligatis invicem, sicut dilexi vos*. Confirmatur. Nam diligenti Deum adhuc præcipitur vera dilectio charitatis erga proximum. Sed non præcipitur dilectio virtualis, quæ in formali amore Dei jam habita, & inclusa supponitur. Ergo præcipitur dilectio formalis.

Major, quæ sola est difficilis, ex ipsa mandatorum distinctione colligitur: & ex Augustino habetur, tum verbis nuper propositis, tum *dicto cap.* 7. ubi sic scribit: *Qui diligit Deum, consequens est, ut faciat quod præcipit Deus, & in tantùm diligit, in quantum facit. Consequens ergo est, ut proximum diligat, quia hoc præcepit Deus.*

16 Ex his, quæ valdè communiter sunt recepta apud Doctores, ad argumenta contraria *in num.* 13. respondeo, sola dilectione virtuali non satisfieri præcepto diligendi proximum, quod internam, ac formalem præscribit, vel nullum præceptum est condistinctum à præcepto diligendi Deum; sed idem ipsum circumscriptum aliis verbis. Quippe, cùm dilectio Dei formalis sit eo ipso, juxta arguentes, dilectio virtualis proximi, consequens fit, ut uno, atque eodem præcepto, quo formalis Dei dilectio injungitur, injungatur etiam virtualis intimè in illa contenta. Ergo si non alia erga proximum interior, atque formaliter debetur, sed præcisè externi actus, quorum nullus est vera dilectio, frustra secundum, aliudque præceptum de proximorum dilectione adiicitur, neque illud datur re vera. Quinimmò neque Dei amor necessarius, & sufficiens ad salutem in rigore dici poterit virtualis dilectio proximi, nisi formalis intelligatur præcepta. Nam Dei amor ex conceptu suo non debet esse amor virtualis exequendi omnia consilia; sed solùm præcepta gravia, & hoc est satis, ut Deus super omnia ametur, & præcepto isti satisfiat. Si ergo non est sub præcepto vera proximi dilectio interior, atque formalis; sed duntaxat sub consilio, neque virtualiter illam includet Dei dilectio, ad quam tenemur: atque ea propter S. Augustinus proximè appellatus recurrebat ad speciale, novumque præceptum diligendi proximum, ut ex dilectione Dei induci demonstraret etiam dilectionem ejus. Quæ autem de hoc præcepto adstruimus, servata proportione dici debent de præcepto contritionis à dilectione super omnia distinctæ, consulendusque P. Valentia *tom.* 4. *disp.* 7. *quæst.* 3. *punct.* 2.

17 Quæres 2. An hoc præceptum sit speciale, ac condistinctum non tantùm à præcepto diligendi Deum, sed etiam ab aliis, quibus bene erga proximum afficimur, & secundæ tabulæ dici consueverunt? Sunt, qui existiment, non esse speciale; sed recapitulationem quamdam, vel aggregationem omnium spectantium ad proximos, idque insinuasse videtur Apostolus *ad Romanos* 13. 8. Sed dicendum est omninò, esse speciale, ac distinctum, & per se obligans ad peculiarem dilectionis actum, qui ex vi aliorum non debetur. Moveor 1. ex his, quæ tradidi *ad propositionem* 5. quia idem prorsùs dici debet de præcepto diligendi Deum, quod in sacris litteris eodem contextu, sensuque proponitur, nec jam licèt affirmare esse compendium aliorum, & non speciale, & à tota ipsorum collectione diversum. Secundò, quia dilectio proximi est actus, & valdè honestus, & apprimè necessarius ad vitam rectè instituendam erga Deum, & erga alios. Erga Deum: quia, ut argumentatur Joannes *epist.* 1. *cap.* 4. 20. *Qui non diligit fratrem suum, quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere?* Erga alios: quia ad rectè agendum cum ipsis amor animum vehementer solicitat, excitat, & aliis virtutibus, puta misericordiæ, aut justitiæ, imperat officia debita. Porrò de actibus internis ita necessariis semper dantur propria, & specialia præcepta naturalia, aut supernaturalia juxta statum, & conditionem objecti: atque in præsenti etiam dari præceptum supernaturale diligendi proximum, ut consortem beatitudinis, ac vitæ supernaturalis, & præstandi ei pro loco, ac tempore subsidia necessaria ad illam, communis sententia est contra Cajetanum, cujus veritas constat ex dictis præsertim *num.* 7. & traditis à P. Suarez *disput.* 5. *de charit. sect.* 4. *num.* 2. & 3.

18 Quæres 3. Cujus virtutis actus sit specialis dilectio, quæ hìc præcipitur? Respondeo, esse actum elicitum à charitate, quæ & specialis est virtus, & specialem actum sibi proprium præcipit, non solùm erga Deum; sed etiam erga proximum, & erga semetipsum, omnesque propter Deum amat, & sub una, eademque formali ratione objecti amabilis ex amicitia illius, & tanquam aliquid ad ipsum spectans. Plura huc attinentia exhibui *cap.* 8. maximè *num* 9. & 10. & alia satis apposita legi possunt apud S. Thomam *in disputatis*

putatis qu. 2. de charit. art. 4. corp. neque omittenda sunt verba Augustini *lib. 3. de Doctr. Chr. cap.* 10. in hæc scribentis: *Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se, atque proximo propter Deum.* Quocircà sicut religio, quamvis una virtus sit cultui, atque honori Divino specialiter intendens, adhuc plures actus habet inter se valdè diversos, eosque præcipit, ut orationem, sacrificii oblationem, actionemve gratiarum, sic pariter Theologica charitas intra sui objecti sphæram varios, ac diversos actus præcipit, atque præceptos elicit circa Deum, & circa proximum, & circa se propter Deum. Quæstio autem erit de voce, utrùm illi sint dicendi unius speciei ob unitatem objecti motivi, atque rationis formalis, sub qua attinguntur ab ipsa, vel potiùs speciei diversæ propter alias dissimilitudines, quas proclive est in illis cernere?

19 Quæres 4. An satisfaciat præcepto diligendi proximum, qui illum non diligit ratione Dei, & propter ipsum; sed ratione bonitatis propriæ ipsius, puta, quia est vir probus, aut uxor, aut parens? Respondeo, non satisfacere. Quia dilectio, quæ hìc præcipitur, non est dilectio fundata in humana aliqua conjunctione, ex. g. consanguinitatis, conjugii, professionis, aut patriæ; sed est potiùs ab omni mundana dilectione discreta, qua se homines, tanquam homines diligunt, etiam amicitia honesta, ut cum S. Augustino suprà prænotabam. Extenditur etiam ad omnes quantumvis inimicos, aut ignotos, & cœteros, *qui nulla nobis speciali constrictione conjunguntur, ut puta illos, qui sunt in India, vel in Æthiopia*, ut S. Thomas observat *dict. qu. 2. de charit. art. 8. corp.* Inseparabilis est à dilectione erga Deum, & ex veræ charitatis affectu procedit, qua Deus diligitur ut principalis amicus non solùm in se ipso, sed in aliis, quatenus ad ipsum spectant, & cum illo conjunctionem habent. Quæ omnia ex dictis pervia sunt, & ex Sanctis Scripturis dilectionem istam commendantibus omninò manifesta. Porrò dilectiones illæ, quæ in humana conjunctione fundantur, atque in proximum non tendunt, quia Deum habet, vel ut habeat, excellentias istas non participant, nec sunt virtutes Theologicæ; sed purè morales, quæ itidem haberi possunt ab illis, qui in Deo non manent. Quocircà illas non spectare ad charitatem Theologicam, nisi fortè ut actus imperati, sive circa semetipsum, sive circa proximum versentur, perspicuè habetur apud D. Thomam 2. 2. *quæst. 19. art. 6. corp.* & *quæst. 26. art. 7. corp. propè fin.* ubi specialiter loquitur de imperio charitatis erga proximum circa aliàs inferiores amicitias, & hoc sensu docuit *in prædicta quæst. de charitat. art. 8. corp.* necnon *art. 7. sub charitate comprehendi omnes aliàs dilectiones licitas.*

20 Quæres 5. Utrùm hoc præceptum obliget ad dilectionem internam, quando non est necessaria ad exercenda erga proximum opera exteriora charitatis, v. g. ad evitandam justam ejus offensionem, inimicitiam, aut scandalum, vel ad subveniendum ipsi per actus misericordiæ corporalis, aut spiritualis? Sunt qui affirmenr, solùm obligare in hoc casu; nunquam verò ad dilectionem merè internam sistendo in ipsa, quia in eo statu occulta est ipsis, & deservire non potest ad reciprocum amorem conciliandum. Ego verò aliter censeo. Quia ex vi istiusmodi mandati non solùm tenemur diligere paucos illos, qui benevolentiam nostram, aut beneficentiam specialem experiri debent; sed saltem in communi omnes alios, qui in Deo sunt nobis conjuncti, ut unius corporis membra ordinata ad eumdem finem, & tanquam invicem conservi, & fratres ad familiam Dei spectantes, & ejusdem beatitudinis consortes. Unde coarctari non debet obligatio illius ad notos, vel ad amicos duntaxat, sed universim extendi, nullo excepto, ad omnes alios, etiam inimicos, aut ignotos, vel loco distantes, ut de Æthiopibus, & Indis S. Thomas affirmabat, & iterùm confirmat 2. 2. *qu.* 24. *art. 8. corp.* præeunte Augustino *lib. 1. de Doctrin. Christ. toto cap.* 28. & 29. Et sicut pro omnibus istis quandoque orare debemus, sicuti pro nobis ipsis Jacobi 5. 16. *Orate pro invicem, ut salvemini*, & hoc præceptum ad internam, puréque mentalem orationem obligat, quamvis nulla adsit necessitas orandi pro illis vocaliter, ita similiter de præcepto dilectionis mutuæ loqui, atque sentire oportet.

21 Urget autem ejus obligatio per se, & per accidens. Per se quidem, quia dilectio proximi in charitatis conjunctione fun-

fundatâ, seu in unione cum Deo, aut Christo est nobilissimus actus secundus post Dei amorem, ab eadem virtute elicitus, & ad eum proximè accedens. Est insuper valdè necessarius, tum ad puritatem cordis, tum ad præcavenda peccata interiora adversùs proximos, tum ad subveniendum singulis, cùm id tulerit necessitas, tum demum ad totam vitam nostram erga Deum, & erga alios, quinimmò & circa nos ipsos, legitimè componendam. Quare ob suam excellentiam intra rationem virtutis, tanquam plenitudo, ac finis legis, Theologica charitate præcipitur, sicut ipsa Dei dilectio, & seclusa qualibet necessitate extrinseca propter se exerceri debet, multò potiori ratione, quàm oratio, vel quàm amor erga uxores, aut parentes, & quàm alius quivis, quo se diligunt homines, ut homines sunt, etiam amicitia honesta. Nec de his dicitur, quod de dilectione proximi, quatenus proximus est, Sacræ litteræ toties inculcant, & orthodoxi Patres passim clamitant, & soli dilectioni impropriæ, ac merè activæ, & exteriori convenire nequeunt. Nam, ut alia omittam jam anteà indicata: *Qui diligit proximum, legem implevit*, ait Paulus *ad Rom.* 13.8. adjungens *vers.* 9. omnia mandata in hoc verbo instaurari: *Diliges proximum, sicut te ipsum*, & concludens *vers.* 10. *Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.*

22 Obligat etiam per accidens ratione necessitatis pro loco, ac tempore supervenientis. Quia exercitium hujus actus esse poterit interdum moraliter necessarium ad graves tentationes vincendas ipsi præcepto affirmativo contrarias, v. g. tentationem vehementer, & importunè inclinantem ad propositum nunquam diligendi proximos actu formali, & interno, vel excipiendi inimicos, vel non exhibendi ipsis signa vera dilectionis; sed apparentia duntaxat, & composita ad fallendum, vel non subveniendi ipsis, nisi specialiori alia amicitiæ ratione sibi conjungantur, quamvis id facere possit absque suo detrimento. Nec dubium, quin hæc dilectio tanquam robustior, ac fortior aliis dilectionibus humanis, ut potè fundata in Deo, & summam ejus bonitatem immediatè respiciens ut formalem rationem diligendi, vi, atque imperio suo prævalere possit contra plures difficultates, & pericula, quibus alioqui succumberent, qui præsidio ipsius uti nollent, postquam viderent non proficere alia media. Consulenda sunt, quæ in simili proposuimus, cùm de dilectione Dei speciatim ageremus.

23 Quæres 6. Quandonam per se, ac formaliter obliget istud præceptum? Nam, cùm sit affirmativum, non obligat semper, ac pro semper; sed solùm statis temporibus. Quæstio difficilis est; sed communis, tum præcepto affirmativo diligendi Deum, aut Christum, quem etiam quatenus hominem inter proximos nostros numerari, tradunt S. Augustinus *lib.* 1. *de Doctr. Christian. cap.* 30. S. Thomas *dicta qu.* 2. *de Charit. art.* 7. *ad* 18. & communiter Patres, ac Theologi: tum etiam præcepto naturali, atque Divino diligendi parentes, & uxores, aliisque ejusmodi, quæ ex natura rei non habent tempus exequutioni suæ determinatum; sed prudenti arbitrio sunt determinanda, ut completè, ac integrè obligare possint. Quamobrem, quæ lato calamo circa præceptum Divinæ dilectionis discussimus in superioribus *dissert.* 6. huc referenda sunt, servata proportione, ne scilicet dilectio hic præcepta differri possit usque ad finem vitæ, vel exerceri unica vice duntaxat, vel protelari ultra quinquennium; sed singulis quibusque annis renovandam esse, seclusa invincibili ignorantia, & aliis, quæ excusationem legitimam sæpiùs solent exhibere. Atque hunc terminum præscribunt Bañez, Petrus de Ledesma, & alii, quorum arbitrio, ac prudentiæ meritò deferre possumus, quamvis alii laxiùs sentiant, & eò tandem rem deducant, ut aliquoties actus iste exerceatur absque magna dilatione, prout recta, & prudens æstimatio tulerit.

24 Quæres 7. An, & quando teneamur vi hujus præcepti diligere proximum speciali amore interno? Huic quæstioni sic respondet S. Thomas *dicta qu.* 2. *de Charitat. art.* 8. *corp.* *Non tenemur ex charitatis præcepto, ut vel dilectionis affectu, vel operis effectu moveamur in speciali ad eum, qui nulla alia constrictione nobis conjungitur, nisi fortè pro loco, & tempore, utpotè si videremus eum in aliqua necessitate, per quam ei sine nobis succurri non posset.* Quo loci notandum est primò, S. Thomam nominatim loqui de obligatione præ-

cepti

cepti charitatis, quia ex vi aliorum (ut ibidem explicat) non est dubium, quin nonnullis speciali aliqua ratione amicitiæ honestæ nobis conjunctis specialem itidem effectum impendere debeamus, & specialiter prodesse, ut parentibus, eximiis benefactoribus, & etiam uxoribus, monente Apostolo, *ad Colosens.* 3. 19. & *ad Ephesios.* 5. 25. eo titulo à suis viris esse diligendas, *sicut Christus dilexit Ecclesiam*, & *sicut ipsi diligunt se ipsos*. Notandum secundò, non loqui de communi amore, quo omnes proximos diligere debemus, qui nobiscum Deo frui possunt, & nobis in ipso uniuntur (ut sic loquar) quasi in uno tertio; sed agere de amore speciali erga aliquos, quamvis nulla alia necessitudine, præter istam, quæ dignior, ac potentior est omnibus aliis, nobis associentur. Notandum tertiò, ejusmodi obligationem specialis dilectionis, tam internæ, quàm externæ, juxta S. Thomam non urgere per se, sed solùm in casu necessitatis pro loco, aut tempore fortè incidentis. Quod jam anteà S. Augustinus tradiderat *dicto cap.* 28 & est valdè communis sententia inter Doctores cujuscumque togæ, quorum plures exhibebit Leander à SS. Sacramento *tom.* 1. *in Decalog. tract.* 4. *disp.* 4. *qu.* 7.

CAPUT III.

Perficitur totus discursus.

25 EX dictis jam denuò colliges, quàm sit absurda, & aliena ab his, quæ in Sacris litteris prostant, & apud Sanctos Patres, aliosque Doctores passim inveniuntur, decima illa propositio, quatenus universim proferebat, nos *non teneri diligere proximum actu formali*, & *interno*. Tenemur enim per se ex præcepto affirmativo charitatis quandoque ad amorem omnium, qui nobiscum Deo frui possunt, & velle, ut nobiscum diligant ipsum, & æterna illius societate perfruantur. Neque ab hoc albo excluduntur Angeli, vel defunctorum animæ, B. Virgo, aut ipse Christus, ut homo. Nam ad omnes (dempto diabolo, & damnatis) unio charitatis extenditur, licèt multò strictior sit inter Christianos, & adhuc inter eos strictior, qui Catholicam Fidem profitentur: atque omnes ea propter numerari inter proximos vera Theologia defendit, passimque Auctores Scholastici, edocti à B. Augustino, apud quem locis citatis perlustrari potest tota ista doctrina. Eamque breviter proposuit *eo cap.* 29. sic scribens: *Omnium autem, qui nobiscum frui possunt Deo, partim eos diligamus, quos ipsi adjuvamus: partim eos, à quibus adjuvamur: partim eos, quorum & indigemus adjutorio, & indigentiæ subvenimus: partim quibus nec ipsi conferimus aliquid commodi, nec ab eis, ut nobis conferatur attendimus. Velle tamen debemus, ut omnes diligant nobiscum Deum, & totum, quod vel eos adjuvamus, vel adjuvamur ab eis, ad unum illum finem referendum est.*

26 Præterea, quamvis daremus, hoc præceptum minimè obligare ad actus merè internos, & occultos, adhuc negari non posset, obligare ad eos internos, qui prodire debent in opera exteriora charitatis, cùm necessarii sunt ad ea exercenda, ex. g. ad odium, aut offensionem proximi, per signa, aut opera dilectionis evitandam, vel ad amovendum scandalum, aut beneficium aliquod purè exhibendum. Quod optimè advertit Suarius *disp.* 5. *de Charit. sect.* 4. *num.* 4. Valentia *tom.* 3. *disp.* 3. *qu.* 19. *punct.* 2. Theophilus Raynaudus *tom.* 16. *sect.* 1. *punct.* 8. *num.* 8. & alii satis frequenter. Ratio autem est, quia opera externa parvi solent æstimari, si superficialiter exerceantur, & ad oculum duntaxat; non verò ex amore interno. Et proculdubio justè offenderetur parens, aut frater, aut conjux, qui sciret, se non amari vero amore interno ab illis, qui sua exteriora officia erga ipsos sine illo explerent. Unde *Malachiæ* 1. 6. ita Deus loquitur: *Si ergo pater ego sum, ubi est amor meus?* Et sicut in beneficiis præcipuè benevolentia æstimatur, unde creduntur procedere, & accipere formalem beneficii rationem, ita in reliquis officiis, quæ ad reciprocum amorem disponunt, & eum fovere, ac conciliare debent. Quinimmò ipsa exterior actio, nisi interna dilectione formetur, neque ad proximi utilitatem gratia ipsius referatur, sed ad solam utilitatem agentis, re vera non est opus dilectionis, aut amoris erga ipsum, quamvis ei prosit de facto, & in bonum ejus cedat. Un-

de Seneca *lib.6. de benefic. cap.*12. sic censet: *Ille, qui totus ad se spectat, & nobis prodest, quia aliter sibi prodesse non potest, eo loco mihi est, quo qui pecori suo hybernum, & æstivum pabulum prospicit: eo loco, quo qui captivos suos, ut commodiùs væneant, pascit, & optimos boves saginat, ac defricat.*

27 Insuper etsi abstrahamus à peculiari affirmativa obligatione hujus præcepti, nihilominùs non esset absolutè, & indistinctè neganda obligatio diligendi proximum actu formali, & interno. Nam, ut rectè observat Gaspar Hurtado *disp.* 4. *de Charit. difficult.* 2. *post init.* ejusmodi dilectio interdum poterit esse necessaria moraliter ad observantiam aliorum præceptorum, ex. g. ad deponendum atrox, & inveteratum odium contra inimicum, aut æmulum, quod aliis mediis eradicari non valuit. Tunc enim ex præcepto negativo abstinendi ab odio proximi inducetur obligatio convertendi se in partem contrariam, ut rectitudo tandem obtineri possit. Amor enim omnia vincit, præsertim in Deo fundatus, & cùm longè fortior sit aliis affectibus, & validioribus motivis nitatur, quæ charitas ipsa suggerit, plures difficultates superabit, alioqui non superandas, vel certè non nisi ægerrimè.

28 Idipsum de obligatione diligendi Deum orta per accidens ex præcepto negativo non prosequendi ipsum odio, omnes Auctores observant, & nos aliquid perstrinximus *dissert.* 6. *num.* 44. Erit autem casus iste circa dilectionem proximi multò frequentior, ut multò frequentius est ipsum odisse, vel in ejusdem odii gravissimo periculo versari, quàm odisse ipsummet Deum. Atque, ut hoc obiter notem, cùm odium nostrum, aut illius periculum est aliis occultum, ad actum merè internum specialis dilectionis obligabimur absque obligatione externi. Idemque, servata proportione, dici debet, cùm dilectio est necessaria ad evitandum propositum nunquam diligendi proximum, aut inimicum, si id latet in corde, ac Deo soli est manifestum. Actus enim exteriores necessarii non sunt ad corrigendum vitia purè interna animi nostri, nec relatè ad hunc effectum præcipiuntur; sed ut proximis inserviant. Quamobrem sicut præcepta Decalogi, quibus concupiscere prohibemur bona, aut uxores alienas, non obligant nisi ad merè internum actum cohibendi concupiscentiam, totaque eorum observantia ibi consummatur, sic similiter in aliis modò propositis in interna dilectione finitur tota obligatio, sicut finitur necessitas.

29 Addit insuper Acacius de Valesco. *tom.* 1. *resol. moral.* verb. *Amare proximum resol.* 55. *num.*4. communem esse sententiam S. Thomæ, aliorumque Doctorum, quòd non teneamur diligere proximum actibus internis specialibus, nisi eo casu, quo id esset necessarium ad vitandum odium. Sed profectò S. Thomas *num.* 24. relatus hunc duntaxat casum non excepit; sed obligationem affectus, & effectus specialis ad omnes alios extendit, ubi ille, qui nulla alia necessitudine, nisi charitatis, ad nos attinet, constitutus est pro loco, & tempore in necessitate, per quam ei sine nobis succurri non potest, Suarez etiam, & relati nuper, quibus accedit Palao *tom.* 1. *tr.* 6. *disp.* 1. *punct.* 5. *num.* 4. rectè considerant, specialem hunc affectum esse posse necessarium, non tantùm ad extirpandum odium nostrum; sed etiam odium alienum, scandalum, aut offensionem per signa benevolentiæ, necnon & ad quædam opera misericordiæ exequenda. Nam re vera aliqua sunt difficillima ex se, vel ex circumstantiis occurrentibus, ex. g. pro fratribus animas ponere, Sacramenta administrare, vel curare peste infectos: & qui hæc debet ex officio, sæpè ad illa non movebitur ex solo affectu justitiæ, nisi charitas eum urgeat; charitate autem urgente, haud difficilè periculum mortis obibit, & magna opera aggredietur, quia amanti nulla via est invia, fortisque est, ut mors, dilectio. Probabile etiam est, eumdem affectum specialem, & internum quandoque desiderari ad satisfaciendum debito gratitudinis orto ex magnis beneficiis, & magna nobis charitate collatis: nam plurimi id ipsum asserunt de affectu charitatis erga Deum. Ac tandem dilectio proximi haud rarò medium necessarium erit ad satisfaciendum præcepto affirmativo diligendi Deum ex toto corde, atque ex vi illius debita erit: quia, ut arguebat S. Joannes suprà: *Qui non diligit fratrem suum, quem videt; Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?*

30 Inde

30 Inde jam perspicuè apparet, quando, & ex quibus præceptis teneamur per se, aut per accidens ad dilectionem internam proximi, qua proximus est, in communi, aut in speciali. Apparet insuper evidentissimè, præcepto diligendi proximum non posse satisfieri per solos externos actus. Neque enim ii soli sufficiunt, cùm secundùm se spectati bene, ac malè fieri possint; spontaneè, vel coactè; ex amore duntaxat sui ipsius, vel ex amore alterius; propter Deum, vel propter aliud motivum honestæ amicitiæ, quod proximum, quà proximus est, ac Deo conjunctus, non tangit. Quare Franciscus Amicus, qui *tom. 4. curs. Theolog. disp. 28. à num.* 14. contendit sequutus S. Bernardum *serm. 30. in Cantic.* hoc præceptum per se solùm obligare ad externa opera beneficentiæ præstanda proximis auxilio nostro indigentibus, non ideò putat, ea sola sufficere; sed sæpiùs inculcat, requiri internum aliquem virtutis actum, ex quo procedant, & à quo formaliter accipiant honestatem referibilem in Deum, & consonam charitati. Ut siquis proximo indigenti, benefaciat amore concupiscentiæ propter præmium æternæ beatitudinis promissum bene operantibus, aut propter aliud motivum proprium virtutum moralium, ut misericordiæ, liberalitatis, pietatis, aut amicitiæ in bonis ejus fundatæ.

31 Nec dubium, quin actus externi, quibus alios adjuvamus, omnibus his modis exerceri possint, si secundùm se, ac soli spectentur, nam illorum omnium sunt capaces. Sed controversia est, an ii sufficiant, quoties urget præceptum diligendi proximum naturale, atque Divinum à Deo, & Christo in Sacris litteris toties nobis commendatum? Et nostra sententia est, nullatenus sufficere; sed in eo eventu diligendum esse proximum tanquam aliquid Dei, & propter ipsum non præcisè ut finem ultimum, ac remotum nostri affectus; sed ut rationem formalem diligendi propriam Theologicæ charitatis. Tantum abest, ut sufficiant solummodò externi actus beneficentiæ erga proximum, ut neque ipsi satis esse possint, cùm inferiorum virtutum interno affectu informantur, nisi forsan iidem ipsi à charitate imperentur, atque ex ejus dilectione referantur in Deum tanquam principalem, & potissimum amicum; in proximum verò, ut in amicum secundarium ex Dei amicitia amabilem.

32 Contingere autem poterit non semel, ut qui ex prædictis motivis, non autem ex motivo charitatis succurrit proximo, jam non ampliùs obligetur ex præcepto charitatis. Non quia illi propriè satisfecit, & modum ab eo præscriptum observavit; sed quia cessavit necessitas per subventionem externam, & illa cessante, etiam cessat charitatis obligatio. Exempla obvia sunt. Nam siquis conferat eleemosynam egenti casu, quo præceptum charitatis obligabat ad illam conferendam, quamvis invitus id faciat, aut ex turpi aliquo fine, & quamvis suam obligationem ignoraverit, adhuc tamen postea non tenetur vi præcepti affirmativi, sive misericordiæ, sive charitatis. Quia hæc in speciali non obligant, nisi tempore necessitatis; necessitas autem deficit, cùm illi erogatum fuit, quod satis erat ad illam sublevandam. Idem contingit, cùm facta est restitutio ex. g. per compensationem occultam, debitore nolente, seu invito: nam quomodocumque id fiat, debitum justitiæ extinguitur, & re ipsa creditori est satisfactum. Alia dabit P. Suarez *lib. 2. de legib. cap. 10. num. 9.* idque à reliquis Doctoribus communiter observatur.

CAPUT IV.

De charitate exercenda circa proximum per eleemosynas collatas ex superfluo status.

33 In proposito frequenter notant Auctores, ex temporalibus bonis sub dominio, & administratione nostra plenè constitutis quædam esse necessaria ad conservationem propriæ vitæ, vel familiæ, ut uxoris, aut filiorum, vel similium, quibus de victu, vestitu, aliisque id genus subsidiis providere debemus; alia verò ad statum, & decentiam quamdam usu communi receptam apud viros probos ejusdem conditionis, ac gradus; & demum alia superflua, hoc est, nulli istorum finium necessaria. Notant etiam, ex superfluis vitæ, ac statui, quæ propriè constituunt divites, & abundantes in sæcu-

in sæculo, maximè deberi eleemosynam: quia minori nostro detrimento, ac difficultate expenduntur, cùm illis non egeamus, & ideò sunt præ aliis aptiora ad donationes, non solùm sublevativas necessitatis alienæ; verùm etiam merè liberales, immò prodigas, nam & prodigalitas longè minùs vitium æstimatur, cùm non fit, nisi ex divitiis, & opibus redundantibus, & in scrinio recludendis.

34 Cui doctrinæ ex se satis conspicuæ è diametro videtur refragari 12. propositio à SS. Innocentio profligata: reddit enim de subjecto non supponente obligationem istam respectu omnium sæcularium divitum, cùm affirmat, vix unquam reperiri in ipsis bona superabundantia, seu superflua statui suo. Nam si hoc ita est, vix unquam tenebuntur eleemosynam conferre ex bonis superfluis statui, cùm tantùm ex superfluo tenentur, ut ex terminis indubitatum apparet, & ipsamet propositio deducit. Verba illius sic se habent: *Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantùm ex superfluo statui*. Ideò autem de sæcularibus loquitur, Ecclesiasticis exclusis, quia superflua non sunt statui ipsorum, quæ statui Ecclesiasticorum verè superflua creduntur. Illi enim, ut notat Vasquez *opusc. de eleemosyn. cap.* 4. *num.* 14. secuutus plerosque alios, de bonis patrimonialibus possunt sibi reservare necessaria ad statum suum, vel consanguineorum mutandum in alium altiorem sibi proportionatum, & quæ ad hunc effectum necessaria sunt, haudquaquam annumerantur inter bona superflua statui illi. *Unde*, inquit, *vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui*. At verò Episcopi, aliique Ecclesiastici de patrimonio Christi non possunt statum mutare, & nobiliorem alium sibi quærere, vel consanguineis: datur enim ad decentem, congruamque sustentationem, & quidquid exinde superest, pauperibus ex misericordia debetur, quos ipsi debent inquirere. *Et ita*, inquit, *ferè nullum invenies, qui pingue habeat beneficium, qui non habeat, aut habere possit, si parcè viveret, ut docet, superfluum statui, & decenti sustentationi*.

35 Hactenus Vasquez, apud quem, ut jam legisti, obiter, & per transennam litteraliter habetur prior pars thesis condemnatæ. Sed & secunda pariter in eo invenitur ibidem *cap.*1. *dub.*3. *num.*27. Quo factum est, ut nonnulli, sternente viam Montaltio *epist.* 12. ex prohibitis à Pontifice Alexandro VII. hunc Auctorem acriter proscindant tanquam unicum Magistrum laxitatis profligatæ. Cæterùm neque ipse totam propositionem, uti jacet, tradidit uno contextu, sed singulas partes ejus in locis valdè distantibus; nec secundam deduxit ex prima; immò primam, quæ loco antecedentis præmittitur, in fine opusculi expressit; secundam verò in principio; nec putavit, se absque Auctore loqui; sed potiùs cum Cajetano, cujus allegationem suppressere, qui assuerunt singulas partes à suo contextu revulsas, & ex altera non nihil detraxerunt, ut graviorem invidiam Vasquio conciliarent. Ille porrò sic scripserat *eo num.*27. *Licèt Cajetanus sentiat, de superfluo quemlibet teneri ad eleemosynam: sed non existimat superfluum, quando quis habet superfluum statui præsenti; illud tamen in futurum reservat, ut mutet statum digniorem: & ita vix aliquis tenetur, aut secundùm opinionem Cajetani, aut secundùm nostram ad eleemosynam, quando tantùm tenetur ex superfluo status*.

36 Hinc apparet, ferè totam hujus rei perplexitatem ortam esse ex modo computandi necessaria ad statum. Nam quò necessitas ad plura bona extenditur, eò superfluitas ad pauciora contrahitur. *Præceptum autem de eleemosyna superflui* (ait Cajetanus 2.2.*qu.*32.*art.*5.*ad* 2.) *supponit superfluum, non vetat mutationem status; sed in hoc falli contingit judicium aliquorum, quod superfluum judicant, non consideratis omnibus*. Cùm autem de re ipsa constet, quædam bona esse nobis necessaria ad statum præsentem, ac decentiam ejus tuendam, atque conservandam; alia verò, & longè plura non tantùm ad illum retinendum, verùm etiam ad augendum, & ascendendum ad meliorem alium, longè aliter circa hæc bona Auctores philosophantur. Quia plerique inter superflua computant, quæ secundùm statum præsentem necessaria non sunt, & necessaria ea solùm judicant, quæ statui præsenti inserviunt secundùm ea, quæ

proba-

probabiliter, & ut in pluribus occurrunt absque specialiori alia solicitudine crastini. Ita sumitur ex D. Thoma *eo art.5. ad 3.* & juxta mensuram istam superflui, atque necessarii haud dubium, quin plures divites in populis reperiantur, quibus bona sua superfluunt, & qui ex illis eleemosynam largiri debeant, cùm tenentur ex superfluo status. Alii verò, qui inter necessaria status etiam ea computant, quibus est opus ad præsentem deferendum, & in meliorem alium commutandum, vix, aut rarò inveniunt homines, quibus divitiæ supersint, unde titulo superflui indigentibus subvenire teneantur. Plures namque opes necessariæ solent esse ad præsentem statum retinendum, & si addantur istis necessariæ ad illum amplificandum, aut mutandum in alium commodiorem, aut digniorem, cumulus necessariorum adeò crescet, ut in paucis superflua status reperiri valeant: semper enim gradatim ascendere cupient, & ad majora aspirantes causabuntur se licitè reservare in futurum, quæ de præsenti subtrahunt indigentiis pauperum.

37 In hoc sensu ampliori expresè accepit P. Vasquez necessaria, atque superflua ad statum cùm dixit, *vix inveniri in sæcularibus, etiam in Regibus, superflua statuti*: id ipsumque Diana probat *p.2. tract.16.* vers. *Quarto.* & *p.4. tract.4. resol.215. ante fin.* & *p.5. tr.8. resol.20.* ac fere pariter discurrit Navarrus non immemor Regum, ac Principum *in Manual. cap.24. num. 6.* & *cap.23. num.24.* Præivit autem Cajetanus *in summa*, verb. *Eleemosyna*, his præter cœtera: *Ita ut rarò videatur contingere, ut homo secundùm statum gloriosè vivens superfluum habeat.* Palacios *in 4. dist.45. disp.6. fol. mihi 95. colum.1.* ibi: *Si tot est habenda ratio, quot diximus, paucos reperias superfluis abundantes*: & propterea *fol.101. colum.1.* subjungit, non esse cur de præcepto eleemosynæ *solicitentur* divitum *pœnitentiarii, quia superflua ex multis causis necessaria redduntur, & rarò accidit, hominem habere superflua simpliciter, id est, superflua omnino, habita omnium consideratione circumstantiarum: & de rarò contingentibus non est cur solicitemur.* Accedit & Corduba *in quæstionar. lib.1. qu.18. fol. mihi 172. colum.1. in fin.* ibi: *Rarò dicuntur in eis* (nempe in sæcularibus) *esse superflua decentiæ simpliciter, & consequenter rarò contingit tempus, quo sub mortali teneantur pauperibus erogare superflua decentiæ suæ.*

38 Concinit expresè affirmans, *raros esse divites, qui superflua habeant*, Ledesma *2.4. ti. q.13. art.3. fol.116. pag.2.* Nec non Malderus Lovaniensis Professor, & Antuerpiensis Episcopus *2.2. qu.32. art.6. dubitation.4. proposit.1. circa fin.* ibi: *Quòd verò dicatur, rariùs contingere, ut quis habeat ejusmodi superfluum: esto, simpliciter loquendo verum sit; nobis tamen sufficit aliquando ita contingere, præsertim in Ecclesiasticis.* Petrus Navarra *lib.3. de restitut. cap.1. num.320.* ibi: *Unde quia rari sunt, qui nolunt, vel statum majorem habere, vel in infimo opulentiùs vivere, ideò, ut Cajetanus notat, rari sunt, qui de superfluis status teneantur.* Paria omnino Cajetanum appellantes tradunt Rodriguez *in summa tom.1. cap.287. numer.2.* Vega *in summa part.2. cap.27. casu 12. colum.2. post medium.* Idipsumque imputat Filguera in præsenti Ægidio Coninc, ac Palao. Sed Coninc longè alia tractat in loco, ubi ab eo refertur: & uterque, ut paulò infrà constabit, sic priorem partem lemmatis proscripti tradit, ut à secunda longissimè abscedat, potiusque judicet in proposito, ea duntaxat bona cum necessaris esse computanda, quæ necessaria sunt ad statum conservandum, reiiciendo inter superflua omnia ea, quibus est opus ad meliorem alium acquirendum. Legatur Palao *tom.1. tract.6. disp.2. punct.2. num.14.*

39 Indidem inferes, propositionem istam: *Vix in sæcularibus superflua invenies ad suum præsentem statum decenter conservandum*: à veritate, ac mente omnium Doctorum esse alienam, nocivam, ac plenam scandali. A veritate quidem: quia non rarò, non vix, non in paucis tantùm, sed in multis invenimus divitias accumulatas, & longè plures redditus, quàm necessarii sunt ad retinendum splendorem, ac decentiam sui status; & quod aliquando eis desit, ex eo oritur, quòd ludo, luxu, ac aliis multis vanis pompis, & ostentationibus prodigunt, quod rectè expresum eos redde-

redderet divitiis superaffluentes, & opibus abundantes. A mente omnium Auctorum: nam omnes proximè allati non ideò dicunt, vix in sæcularibus reperiri superflua, quia in pluribus superflua non sint ad conservationem status; sed quia superflua ad hunc finem non tam superfluis, quàm necessariis adjudicant, eo quòd necessaria sint ad digniorem alium comparandum: & quia Ecclesiasticis ad hunc effectum thesaurizare non licèt, ex. g. ad consanguineos ditandos, aut exaltandos in sæculo, ideò frequenter in ipsis agnoscunt superflua statui.

40 Nocivam: Quia inde colligitur, *vix, aut rarò sæculares obligari ad eleemosynam, cùm ad eam solùm tenentur ex superfluis ad conservationem status*. Quòd si hoc verum est, consequens fiet, ut absolutè vix, aut rarò eleemosynam conferre debeant, nam de necessariis longè rarior obligatio solet esse, quàm de non necessariis, sed superfluis ad tuitionem, & decentiam status. Est denique plena scandali in re maximi momenti: nutrit enim avaritiam divitum contra miseriam, & gemitum pauperum; miserendi obligationes citrà casum extremæ necessitatis ferè extinguit; & dum necessaria reddit ad præsentem statum conservandum omnium fermè bona sæcularium, atque ideò putat vix ad eos spectare præceptum erogandi ex superfluis, perniciosam sternit viam ad sentiendum idipsum de Ecclesiasticis. Nam & isti pariter possent prætexere, vix in paucis inveniri ultra necessaria ad conservandum splendorem, ac decentiam proprii status: & ex istis nil tenentur erogare, cùm tenentur tantùm ex superfluis.

41 Quæ cùm ita sint, jam inde nullo negotio ostendetur, optimam fuisse censuram thesis, cui præcipuè intendimus. Esto namque illa expressè non loquatur de superfluis ad solam conservationem præsentis status; sed absolutè doceat: *Vix in sæcularibus, etiam in Regibus, inveniri superfluum statui; & proinde vix aliquem ex ipsis teneri ad eleemosynam, quando tantùm tenetur ex superfluo*: adhuc tamen, ne ampliùs dicam, apertè constare potest, illam sub his ipsis terminis esse valdè scandalosam, & bonis moribus in praxi nocentem. Ratiò autem est. Quia partitio ista bonorum in necessaria ad statum, & superflua, ita demum debet fieri, ut non vix, non rarò, aut in paucis sæcularibus, sed in multis inveniantur bona superabundantia, ex quibus tanquam superfluis eleemosynam largiri teneantur, idque ex Sacris litteris, & SS. PP. adeò clarè deprehenditur, ut absque vi manifesta aliter exponi non valeant. At prædicta propositio sic dilatat necessaria ad statum, ut vix ulli ex hujus sæcli divitibus superflua relinquantur, unde hoc nomine pauperibus subvenire teneatur. Ergo & bonis moribus Ecclesiæ nocet, & sanæ illius doctrinæ contradicit.

42 Assumptio, quæ sola posset in controversiam vocari, patet primò ex verbis Pauli 2. *ad Corinth*.8. 24. ibi: *In præsenti tempore vestra abundantia illorum*, hoc est pauperum, *inopiam suppleat*. 1. *ad Timoth*.6. 17. *Divitibus hujus sæculi præcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum; sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum, bene agere, facile tribuere*. Secundò ex Jacobi 5. 1. *Agite nunc divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ advenient vobis. Divitiæ vestræ putrefactæ sunt: & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum, & argentum vestrum æruginavit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras, sicut ignis, Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus*. Multus essem, si omnia vellem coacervare, ubi sæcularium divitum opulentia supponitur, & itam sibi thesaurizare dicuntur, dum opes suas congregant, & pauperes deserunt. Plura eleganter ponderat P. Valentia *tom*.3. *disp*.3. *qu*.9. *punct*. 4. §.2. ut illud Christi, Lucæ 3. 11. ubi interrogantibus, quid essent facturi, ne exciderentur, & mitterentur in ignem; respondit Christus: *Qui habet escas, similiter faciat*: & *cap*.11. 41. *Veruntamen quod superest, date eleemosynam*, quod à D.Thoma, & aliis communiter intelligitur, sive sit præceptum, seu consilium, de eo, quod superest ad vitam convenienter transigendam pro ratione status.

43 Pleraque alia istis affinia, & non mino-

minoris energiæ, sumi possunt ex Deuteron. 15. 11. Ecclesiastici 4. 1. Joannis 1.3.17. Dicere autem omnia ista ex falsa quadam *abundantiæ* suppositione procedere, & extra rem, & praxim fuisse tradita, cùm fortasse nullus esset in illis civitatibus, & in toto mundo rarus, aut vix ullus dives sæcularis reperiatur, cui sint divitiæ superfluæ, atque eo titulo eleemosynis obnoxiæ, & omnibus incredibile, & piis auribus horrori esset. Maximè quia SS. PP. unanimi consensu longè aliter prædictas comminationes, cohortationes, ac præcepta intellexerunt, eisdemque usi sunt ad praxim pro concione, ac sæpe aliàs, tanquam certum supponentes non vix, sed satis frequenter locum habere in divitibus, eosque speciatim urgere hoc ipso nomine quod superflua habeant, ne eleemosynis subtraherent, quæ eroganda ex illis essent. Loca ipsorum passim obvia sunt, & valde exaggerata, adeò ut interdum affirment, furtum, ac rapinam esse, non succurrere indigentiis pauperum ex bonis istis superfluis. Pleraque instituto nostro satis opportuna legi possunt apud Valentia *ubi suprà* ex Augustino, Basilio, Nysseno, Nazianzeno, Ambrosio, Hieronymo, Beda, & aliis Sanctis excerpta.

44 Quocirca si è duobus unum in proposito opus esset, vel numerare inter superflua statui, quæ solùm necessaria sunt ad ejus mutationem, vel sic contrahere præceptum miserendi ex superfluis vitæ, ac statui, ut vix unquam urgeat ejus obligatio, potiùs prius eligendum esset, quam posterius affirmandum. Illud enim nulli incommodo est subjectum; sed valde consonum rationi, ac veritati, cùm re vera talia bona superflua sint ad præsentis status decentem conservationem, & alterius melioris acquisitio sæpe non sit necessaria, immò nec possibilis, aut per licita media comparabilis; istud vero Sacris litteris, ac Patribus longè aliter de hujus præcepti amplitudine, ac frequenti praxi sentientibus, ac loquentibus haud obscurè refragatur. Quare probare non possum, quod aiebant Auctores præcitati, præceptum dandi ex superfluis rarò obligare sæculares, etiam Reges, quia vix unquam in illis inveniuntur superflua ad conservationem, atque mutationem status. Nam si hoc ita erat, potius dici debuit præceptum illud superfluis, & obnoxiis eleemosynæ adjungere etiam ea, quibus est opus ad statum præsentem commutandum in alium meliorem; necessaria verò ad statum, & non subjecta eleemosynis titulo superfluitatis ea reputari solummodò, sine quibus conservari nequit absque notabili imminutione, aut detrimento decentia debita præsenti statui.

45 Atque in hoc strictiori sensu accipienda esse necessaria ad statum, reliquis inter superflua absolutè computatis, cùm specialiter differitur de obligatione subveniendi pauperibus ex superfluis statui, ac vitæ, non item ex necessariis, mihi verissimum est, & planè consonum Scripturæ, ac PP. necnon & Doctori Angelico in proposito ea vocanti *super*, *quæ secundùm statum præsentem non sunt sibi necessaria*, *prout probabiliter æstimari potest*. Quòd si in laxiori alio sensu necessaria velimus usurpare, & nihil dijudicare superfluum, quod ad melius esse in posterum apparet necessarium, vix superfluum quidquam invenietur, quod sibi divites debeant subtrahere, ut pauperibus subveniant, & vix unquam locus erit præcepto dandi eleemosynam titulo superfluitatis. Quod utique Cajetanus, & alii præcitati Auctores ultrò concesserunt; sed re vera est absurdissimum, & tale à plurimis reputabatur, etiam ante decretum Innocentii; immò aliqui, ne in istiusmodi absurditatem inciderent, expressè sibi cavebant ab hoc modo computandi superflua, & necessaria vitæ, ac statui. Ita inter alios Coninc *disp.*27. *de Charit. num.*130. Palao *tom.*1. *tract.*6. *disp.* & *punct.*2. *num.*14. Luisius Turrianus 2. 2. *disp.*82. *dub.*4. vers. *In hac controversia*. Lorca 2. 2. *disp.*39. *sect.*3. *numer.*7. vers. *Addit præterea Cajetanus*. Moya *in select.* 1. *p. tr.*6. *disp.*6. *q.*4. *num.*13. sibi rectè persuadens, *hanc fuisse antiquorum mentem*, idque mihi longè certius est de mente Scripturæ, ac PP.

46 Et quidem si sermo sit de paupere constituto in necessitate gravi patiendi infamiam, exilium, nuditatem, vel quid simile indecens personæ, ac statui ipsius, inhumanum prorsus videretur divitem nolle subvenire ipsi ex divitiis in futurum coacer-

coacervatis, eo solo prætextu, quòd eis egeat ad amplificandum statum suum, vel ad alium digniorem comparandum. Nam sicubi, hic maximè locum haberet, quod legitur 1. Joannis 3.17. *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* Non dixit Joannes *extremam*, sed solùm *necessitatem*, ut utraque simul comprehenderet, quia gravis necessitas propriè, & in rigore est talis. Et quidem quamvis juxta S. Thomam *ea q.32. art.6. corp. Inordinatum esset, si aliquis tantum sibi de bonis propriis subtraheret, ut aliis largiretur, quod de residuo non posset vitam transigere secundum proprium statum, & negotio occurrentia: nullus enim inconvenienter vivere debet*. At verò longè alia est ratio de illo, qui istiusmodi bona sibi non subtrahit, neque detrimentum patitur subveniendo graviter egentibus in iis, quibus absolutè indiget ad conservandum decorem, ac decentiam proprii status. Aliud namque est non ascendere, nec se sublimare ulteriùs; aliud verò non decrescere, sed sese in eodem statu conservare. Nam qui hoc duntaxat intendit, agit de damno vitando; qui autem ultra proprium statum ascendere, & sublimari procurat, agit de lucro captando. Recta autem ratio requirit, ut aliquando indebitum, ac minimè necessarium tibi lucrum differas, aut prætermittas, ne proximus, quem ut te ipsum diligere debes, grave incommodum, & afflictionem patiatur.

47 Propterea P. Suarez *disp.7. de Charitat. sect.3. num.9.* jure optimo dixit quædam judicari superflua in ordine ad gravem necessitatem, quæ moraliter non censebuntur talia in ordine ad communem: *Quia*, inquit, *sicut diversa est necessitas, ita & obligatio, & facultas*: indeque deinceps concludit, iis detractis, quæ ad statum divitis, & integram ejus decentiam censentur absolutè necessaria, habita ratione eorum, quæ moraliter accidere solent hominibus in tali statu constitutis, tam respectu sui, quàm respectu aliorum, quibus ex officio providere debet, aut ex debito pietatis, ut filiis, aliisque hujusmodi, cætera superflua esse censenda in ordine ad necessitatem gravem proximi. Et specialiter agens de progressu interdum licito ad nobiliorem, aut meliorem gradum, advertit, quæ ad hunc finem reservantur, adhuc computari inter superflua quoad effectum eleemosynæ tribuendæ, dum actu graves necessitates occurrunt, quibus aliunde providendum non speratur. Atque ex istis ex præcepto subveniendum esse, non tantummodò in extrema, verùm etiam in necessitate gravi, communis sententia est, cujus oppositam *manifestè adversari, non tantùm torrenti Doctorum, sed etiam Scripturæ, PP. & rationi evidenti*, dixit Lorca *suprà disp.39. num.23.* & Granado *controv.3. de Charit. tr.11. disp.2. sect.3. & 4.* post accuratam disputationem concludit *num.18. Non posse quempiam tuta conscientia contrarium aut consulere, aut efficere*, subscribente aliis relatis Moya *in dicta q.4. §.4. num.19.*

48 In ordinariis pauperum necessitatibus faciliùs solet permitti reservatio superfluorum ad præsentem statum pro assequutione futuri: & maximè si desit propositum formale, vel virtuale nunquam succurrendi his indigentiis, quamvis graviores deficiant. Verumtamen hic etiam inspicere oportet, quis, & cujus status, & ad quem alium aspiret. Neque enim fovenda est insatiabilis ambitio moralium nunquam plenè satisfacta, sed ad altiora, & altiora semper irrequietè inhians: neque promovendæ sunt spes aereæ commutandi statum suum in alium commodiorem, aut digniorem; nec subministranda media illicita subornationum, ac similium impensarum, quibus divites suis opibus freti ultra meritum, ac modum se, ac suos sublimare cupiunt; sed in his omnibus magna moderatio est servanda, ut solicitudo coacervandi opes pro futuro statu præsentibus, ac communibus, nedum gravibus indigentiis pauperum, anteponi possit licitè. Hoc sensu prohibuisse Dominum *Matthæi 6.* cogitare de crastino annotavit S. Thomas *eo art.5. ad 3.* & P. Vasquez *in dict. cap.1. num.26.* ea solùm voluit non esse superflua, quæ necessaria sunt ad mutationem status, quem *possumus licitè acquirere, & dignè conquirere*, nam contendere ad eum statum, ad quem idonei non sumus, nec ad-

spirare

spirare prudenter, nec honestis mediis pervenire ad illum, rectæ rationi non congruit, & nocivum est Reipublicæ.

49 Paria dabit Cajetanus 2. 2. *qu.* 118. *art.* 1. & *art.* 4. *ante fin.* Navarrus *locis citatis*, & *in cap. Ita quorundam de Judæis notabil.* 2. *à num.* 8. Suarez *eo num.* 9. Et siquis pensiculatè consideret, quæ ipsis requirunt, ut liceat congregare opes, alioqui superfluas, ad altiorem statum comparandum sibi, vel familiæ suæ, proculdubio inveniet, non esse adeò raros, quibus pecuniæ superfint, etiam habita ratione status, ad quem possunt adspirare licitè, & sperare prudenter adeptionem ejus; nam illius, quem ambitiosè, immerenter, aut temerè, vel malis artibus comparare intendunt, nulla prorsus ratio haberi debet, sive in sæcularibus, sive in Ecclesiasticis. Quocirca licèt in istis etiam inveniantur sui proportionati ascensus à Clerico simplici in Parochum, aut Canonicum, aut Dignitatem, & hinc etiam ad Episcopatum, aut Archiepiscopatum dignè promoveri soleant, & magnas expensas facere in expeditione Bullarum, ac transportatione domesticæ supellectilis, aut informationibus pręviis de puritate sanguinis, aliisque id genus, non propterea dicimus paucos reperiri ex ipsis, qui careant bonis superfluis, unde debeant subvenire indigentiis, tam communibus, quàm gravibus.

50 Quousque autem possint suam familiam ex Ecclesię bonis ad altiorem statum evehere, aut ex sordido, & mechanico ad alium decentiorem extrahere, & quando eis liceat summam aliquam pecunię pro futuris occurrentiis asservare, vel ad fundationem Capellarum, Hospitalium, aut aliorum piorum operum cum similibus quęstionibus annexis, plenè tractant Thomas Hurtado *de congrua sustent. Ecclesiastic. p.* 1. *lib.* 2. *à num.* 165. Theophilus Raynaudus *tom.* 12. *tractatu*, cujus est inscriptio: *Mala è bonis Ecclesiæ lib.* 2. *sect.* 3. *cap.* 2. *à num.* 12. ac deinceps, & maximè *cap.* 5. ubi specialiter de consanguineis agit. Thomas Sanchez *tom.* 1. *consil. lib.* 2. *cap.* 2. *dub.* 38. & 39. vbi Ecclesiasticos cum sęcularibus comparat, ac de obligatione istorum jam anteà fusè tractaverat *lib.* 1. *cap.* 5. *dub.* 5. *per totum.*

DIS-

DISSERTATIO VIII.

DE ODIO VITÆ PROXIMI.

Ad hanc classem revocantur tres propositiones immediatè subsequentes, quæ invertendo verum charitatis ordinem, proximi vitam affectu, & appretiatione nostra postponi posse putabant aliquibus temporalibus commodis, quæ inde solent vivis resultare, ut hæreditatis adeptio, aut exoneratio ab aliqua pensione, vel censu vitalitio.

CAPUT PRIMUM.

An liceat alterius mortem optare, vel de ea gaudere ob temporale aliquod emolumentum inde à nobis reportandum?

Espondit jam olim Navarro *in Manual. cap. 15. n. 10. Secundùm omnes peccare, qui deliberatè alicujus mortem optat, ut in ejus munus, aut officium succedat, vel ne reprehendatur, aut castigetur ab illo.* Idipsum tradunt agentes de assequutione hæreditatis, aliisque id genus lucris merè temporalibus Petrus Navarra *lib. 2. de restitut. cap. 3. à num. 194.* Montesinos *tom. 2. in 1. 2. disp. 7. num. 77.* Salon *tom. 1. de just. & jur. q 76. observat. 3. colum. 1773.* Trullenc *lib. 1. in Decalog. cap. 6. dub. 2. num. 13.* ac, ni fallor, valde pauci Auctores invenientur, quibus meritò imputari valeat excusatio horum affectuum ab omni culpa, etiam levi, sicut opus est, ut liceant. Nonnullis Thomistis id imputat P. Moya *in select. 1. p. tr. 6. disp. 6. q. 5. num. 2.* nempe Conrado, ac Zanardo, Galleti, & Paulo de Blanchis: Zanardo, quatenus *2. p. Director. cap. 6. de maledictión.* ait: *Nullum quidem est peccatum, quando alteri malum optatur ratione publici boni, vel ratione boni privati.* Conrado verò, quia tradit *p. 1. q. 392. Universaliter quotiescumque propter bonum malum precamur, non est peccatum.* Duobus autem aliis, quia in proposito dicunt, *nos desiderare aliqua posse, quæ procurare non licet.* At reliquis non est controversia de peccato, sed de gravitate, aut levitate illius. Nam quod peccatum ibi sit, actusque illicitus, nec Palaus, neque alii inficiabantur, qui decimæ tertiæ propositioni ex nunc proscriptis assensisse videntur. Solùm enim tradunt ex ejusmodi motivis temporalibus mortem naturalem proximi desiderari, ac peti posse desiderio inefficaci *absque peccato mortali*, si displicentia personæ secludatur, & debita moderatio servetur; de peccato autem veniali, aut silent, aut potiùs exprimunt, illud re vera committi.

2 Decima quarta propositio est, quæ cessit omnem mensuram, quia nec parentibus parcit, nec peccatum ullum ibi agnoscit, nec excludit absoluta desideria; sed omnia licere putat: ita enim ait: *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris; sed ut bonum cupientis, quia nimirùm ei obventura est pinguis hæreditas.* Quisnam fuerit exploratus ejus Actor, me adhuc latet. Jam dixi, imputari Zanardo, Conrado, & aliis Thomistis, quatenus sub universali, quam tradunt, directè continetur particularis ista; sed mihi illorum contextum, unde forsan excusatio sumeretur, nondum perlustrare licuit. Ad ipsam conatur trahere, seu volentem, seu nolentem, P. Thomam Tamburinum *lib. 5. in Decalog. cap. 3. nu. 31.* ex Belgis Joannes Sinnichius *lib. 1. Saulis Exregis cap. 109.* Sed eum exactè defendit Guilielmus le Mayre *in statera Saulis Exreg. sect. 1. cap. 14.* & contextus suus illum defendit: ex eo enim apertè patet loqui de culpa mortali cum Palao, cujus sententiam satis probabilem ducit *num. 33.* sed non excludit venialem; immò eam agnoscit, cùm postea tractat de invidia. Gasparem Hurtado quidam alii appellant, quem exscribit, probatque Diana *p. 5. tr. 13. resol. 99.* Sed Hurtado non affirmat, hos affectus esse licitos; sed solùm

ldm vacare culpa saltem mortali in certis casibus, ubi motivum illorum non importat oppositionem gravem cum virtute.

3 Statuendum ergo est cum sententia receptissima, cui Pontifex suo decreto novum robur, & auctoritatem tribuit, illicitum prorsus esse absoluto desiderio cupere mortem naturalem ullius proximi, nedum Parentis, quamvis illud non feratur in necem, ut malum proximi; sed ut est bonum concupienti utile ad hæreditatem, vel ad aliud lucrum simile. Ratio autem est, quia ea doctrina pervertit manifestè rectum charitatis ordinem scriptum in cordibus hominum, & ab eis agnitum ipso naturali lumine. Unusquisque enim clarè agnoscit, se teneri plus diligere proximum quoad bonum vitæ, quod est superioris ordinis, quàm sua temporalia lucra, atque in hoc principio quasi per se noto, inconcussèque recepto omnes scribentes fundant obligationem subveniendi proximo extremè periclitanti, cùm id possumus præstare absque proprio præjudicio. At qui alterius mortem optat absolutè, ut illius hæreditatem maturius assequatur, vel aliud commodum simile, plus diligit suas divitias, suaque emolumenta merè temporalia, quàm vitam proximi, aut Patris. Ergo ordinem charitatis pervertit, & legibus illius contradicit.

4 Explicatur 1. Nam quamvis interdum liceat optare mortem alterius, vel odisse vitam sub ratione boni justi, aut necessarii advertendum gravius malum, vel obtinendum aliud majus bonum, non ideò id potest extendi ad alia inferiora bona temporalia, quibus longè potior est proximi vita, & unicuique æstimanti res secundùm dignitatem suam debet esse longè charior. Quocirca ad servandam illam ex bonis, quæ jam habemus, tenemur illi succurrere: atque, ut rectè observat S. Thomas 2. 2. *q.25. art.* 8. *corp.* in animi præparatione ita esse dispositi erga alios, ut si necessitas ingruat, eis subveniamus de nostro. Si ergo pluris facere debemus juxta legem charitatis opere, & affectu vitam proximi extremè periclitantem, quàm pecuniam nostram, à fortiori pluris facere tenebimur vitam ejus, quàm habere ejus pecuniam, & lucrum reportare ex illius morte. Porrò qui mortem alterius evenire exoptat, ut illius hæreditate potiatur, & ex eo fine prorumpit in hunc actum absolutum: *Utinam is moreretur*, contrario modo se gerit: nam, optione data, potius mavult illum carere sua vita, quàm se carere illius hæreditate. Quòd si hæc circa alios contingunt, quid erit dicendum de filio respectu Patris, cujus vitam speciali jure tueri debet, ac de suo necessaria alimenta ministrare.

5 Explicatur 2. Nam si ob capiendum lucrum ex aliorum bonis licet eorum mortem exoptare, à fortiori id erit licitum, ne ipsi ex bonis nostris lucrum capiant, & capiendo incommodent. Hoc autem absurdum est, & satis perniciosum: nam exinde valde frequens, & malesuada facultas concederetur parentibus, maritis, & plerisque aliis odio habendi illorum vitam, quibus alimenta, redditus, pensiones, & alia onera vitalitia præstantur, ac desiderandi eorum mortem, non quidem ut ipsis malam; sed ut sibi utilem ad ejusmodi gravamina excutienda. Et, quod absurdius est, licitum esset tristari de vita proximi, vel de aliis ejus bonis, quatenus nostram præcellentiam, aut honorem minuunt: nam depressio hæc, seu imminutio, sive vera, sive apprehensa, malum quoddam est, quod vitare homines cuperent relicti suæ inclinationi, plus quàm habere alia comoda, & plus quàm exonerari ab anteà dictis molestiis. Atqui hoc licere non potest, quia est actus proprius invidiæ, quam *semper* esse peccatum profitetur S. Thomas 2. 2. *qu.36. art.2. corp.* & *ad* 2. ad differentiam æmulationis, aut timoris præconcepti ex bono alieno, quod putat juxta differentiam rerum, atque personarum interdum sine peccato, & cum peccato interdum exerceri.

6 Sed obiicies eumdem D. Thomam *ibi q.71. art.1. corp.* cujus expressa est sententia, *licitum esse imperare, vel optare malum alterius sub ratione boni, quia*, inquit, *principalis intentio dicentis non fertur ad malum; sed ad bonum*. Tum sic. Sed in nostro casu principalis intentio optantis paternam mortem non fertur ad malum patris, nec mortem ejus desiderat, quatenus ipsi malam; sed qua sibi bonam, & utilem ad hæreditatem capien-

piendam, qui est ejus finis præcipuus. Ergo hoc modo licitum erit illam exoptare. Confirmatur 1. Quia ex eodem non solùm licitum est optare alicui malum *sub ratione boni justi* (quod faciunt Judices, dum aliquem sceleratum condemnant ad mortem, & Ecclesia anathematizans peccatores, & Prophetæ, cùm illis mala imprecantur, *quasi conformantes voluntatem suam Divinæ justitiæ*) verùm etiam *sub ratione boni utilis*. *Puta, cùm aliquis optat, aliquem peccatorem pati aliquam ægritudinem, aut aliquod impedimentum, vel ut ipse melior efficiatur, vel ut saltem ab aliorum nocumento cesset*. Atqui sub ista ratione, non verò intentione mali, mors patris exoptatur in præsenti. Licebit igitur eam desiderare. Confirmatur 2. *ex solut. ad* 3. *Quia optare alicui malum sub ratione boni non contrariatur affectui, quo quis simpliciter alicui optat bonum: sed magis habet conformitatem ad ipsum*. Ergo non erit actus peccaminosus; sed honestus, utpote conformis charitati.

7 Respondeo, doctrinam S. Thomæ esse verissimam, & toto, ut ajunt, cœlo distantem ab illa, quæ illi imputatur. Ipse enim nunquam asseruit, licitum esse exoptare grande malum proximo, nedum parentibus, sub ratione boni exigui; nec absolutè bonum judicavit, quod omnibus inter se libratis plus nocet, quàm prodest eidem ipsi, aut etiam aliis; nec licere credidit optare malum temporale alicui, nisi propter ejus bonum, quem plus tenemur diligere juxta ordinem charitatis. His autem contraria sunt, quæ in profligatis dogmatibus absolutè continentur: adeòque tanti Doctoris patrocinio non juvantur. Immò ex eodem ipso apertè refelluntur. Quia proximum quoad bonum vitæ plus diligere tenemur, quàm nos ipsos quoad emolumenta, & lucra temporalia. Ergo si solum est licitum desiderare alterius malum, quatenus ei bono opponitur, quod anteferre debemus juxta ordinem charitatis, consequens fit, ut nunquam liceat exoptare mortem proximi, quatenus vita ipsius impedimento est hæreditati assequendæ, aut aliis lucris privatis.

8 Ad primam confirmationem ex exemplis à D. Thoma prolatis constat, malum proximi desiderari posse sub ratione boni utilis ad consequendum aliud majus bonum eidem ipsi, cui malum desideratur, v.g. emendationem peccatoris, aut alia lucra spiritualia; vel ad impediendum nocumenta aliorum, quos plus debemus diligere, & is non desinit injustè vexare; cœterùm quòd etiam liceat innocenri mortem exoptare ut utilem ad lucra privata hæreditatis, aut successionis in munere, neque in S. Thoma legitur, nec principiis ejus adaptatur. Ad secundam. Illa potiùs probat, quod intendimus: quia, ut liceat optare malum sub ratione boni, opus est, ut ille affectus conformetur legi charitatis; non semper autem conformatur, neque conformari potest in casu thesis damnatæ; sed tunc solùm, cùm intenditur bonum honestum præponderans juxta charitatis ordinem malo illius, cui id desideratur. Quocircà idem S. Doctor *in disputat. q. de Charit. art.* 8. *ad* 10. tres solas causas proponit, propter quas *possumus illis, quos ex charitate diligimus, velle, aut inferre aliquod malum. Primò quidem, propter eorum correctionem. Secundò, inquantum aliquorum temporalis prosperitas est in detrimentum alicujus multitudinis, vel etiam totius Ecclesiæ. Tertiò, ad servandum ordinem Divinæ justitiæ, secundùm illud Psalmi: Lætabitur justus, cùm viderit vindictam*. Hæc ibi.

9 Clariùs tamen, & exactiùs suam mentem proposuit, generalemque regulam exhibuit, qua nos usi sumus, *in* 3. *dist.*30. *q.*1. *art.*1. *ad* 4. his præter cœtera: *Quia charitas ordinem habet, & plus debet diligere quisque se, quàm alium, & propinquos, quàm extraneos, & amicos, quàm inimicos, & bonum commune multorum, quàm bonum privatum unius: potest aliquis, salva charitate, optare malum temporale alicui, & gaudere, si contingit, non in quantum est malum illius; sed in quantum est impedimentum malorum alterius, quem plus tenemur diligere, vel communitatis, aut Ecclesiæ. Similiter de malo etiam ejus, qui in malum temporale incidit, secundùm quod per malum pœnæ impeditur frequenter malum culpæ ejus*. Hucusque Angelicus Doctor, apud quem planè invenietur, gaudia, & desideria ista, ut liceant, semper regulanda esse juxta ordinem charitatis præfigentis gradus personarum, ac bonorum, quæ anteponere debemus, cùm sese mutuò præpediunt, & alia adver-

fantur

fantur aliis. Invenietur etiam, hunc ordinem nequaquam inverti, cùm aliena mala hoc boni habent, quòd impediant mala alterius opposita bonis illis, quæ plus optare debemus juxta legem charitatis. At verò quòd istum ordinem non pervertat desiderium absolutum mortis proximi præcisè ad lucrum capiendum ex successione, vel hæreditate ipsius, neque leviter insinuat S. Doctor, nec potest dici absque scandalo, cùm omnibus pateat, proximum plus esse diligendum quoad vitam, quàm nos ipsos quoad privata, & nondum debita commoda, quæ ex ejus morte speramus.

CAPUT II.

Quando liceat mortem alterius optare?

10 ROgas 1. An sit peccatum velle proximis temporale aliquod malum, ex. g. ægritudinem, propter bonum spirituale ipsorum, scilicet ut fiant meliores, vel saltem ne fiant pejores sua peccata continuando? Respondet negativè S. Thomas, & cum ipso Soto *lib. 5. de just. & jur. quæst. 12. ar. 1.* vers. *Contra tertiam*, Navarra *suprà num. 193.* Navarrus *loco citato*, Aragon. *2.2. quæst. 76. art. 1. ante fin.* Azor *p. 3. instit. lib. 2. cap. 30. quæst. 2.* & cœteri communiter desiderium etiam mortis exprimentes nominatim. Ego autem puto distinctione utendum, quam prædicti Auctores non negarent. Malum enim temporale interdum prudentiali judicio necessarium putatur ad bonum spirituale vitæ æternæ adipiscendæ. gravioris condemnationis vitandæ, acquirendi virtutes, aut desistendi à peccatis; interdum verò non adeò necessarium creditur, sed per alia media nullum, aut certè minus nocumentum temporale afferentia, juxta ordinarium providentiæ cursum, idem finis obtinendus judicatur.

11 Priori casu desiderium absolutum mortis, aut alterius mali licitum erit, & charitati conforme, quia malum istud expetitur intuitu majoris boni, quod commodiori alia via obtinendum non putatur. Unde principalis intentio sic gaudentis, aut desiderantis, ut ajebat Sanctus Thomas, non fertur ad malum proximi; sed potiùs ad ejus bonum: boni enim rationem habet minùs malum comparatione majoris, ut ex remediis medicinæ patet doloriferis, ac fastidiosis; sed ex charitate applicandis, ne vita periclitetur, sed recuperetur salus. Atque, ut Christus ipse docuit *Matthæi 18. 8. Bonum est ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quàm duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum.* Jam verò in altero casu mihi illicita videntur ejusmodi desideria omninò absoluta, quia non sunt optanda mala, ut veniant bona, quæ possunt haberi sine illis malis. Quocirca neque ex intentione boni finis valet desumi excusatio, quia ubi plura media suppetunt sufficientia ad eumdem finem assequendum, recta ipsa ratio præscribit, ut illud, quod minùs nocet, præ cœteris eligatur: nemoque excusaret medicum, qui infirmo manum, aut pedem abscinderet, si leviori alio remedio posset illum præservare. Quapropter in istis casibus adiicienda est desiderio conditio in ista, vel potiùs exceptio: *Nisi alia commodiori via bono spirituali proximi Deo providere placeat:* eaque juxta optantis affectum plerumque tacitè subintelligitur; tametsi non exprimatur. Quæ autem hìc diximus, servata proportione, dici debent juxta Sotum, Aragon, & alios de desiderio minoris mali proximo eventuri ad evitandum aliud ejus malum temporale gravius.

12 Rogas 2. Utrùm liceat exoptare alteri mortem, aut aliud malum temporale propter bonum spirituale ipsius optantis? Casus evenit, cùm aliquis puellæ honestæ pudicitiam vehementer solicitat, vel alios ad mala culpæ pravo exemplo, suggstionibus, aliisque id genus perniciosis mediis trahere conatur. Sub eadem distinctione respondendum videtur, & omnes concedent facilè, id esse prorsus illicitum, cùm mors alterius non videtur necessaria ad impediendum damna nostra spiritualia. Cœterùm, quia sunt nonnulli, qui vita, & prosperitate temporali obstinatè abutuntur, & ab aliorum perversione cessaturi non sperantur, nisi morte præoccupentur, vel corporali ægritudine, aliisve flagellis impediantur, in hoc casu etiam licebit mala illorum exoptare, quatenus opus eis fuerit ad spiritualia bona nostra sartatectaque servanda. Ratio autem efficax sumitur ex doctrina nuper tradita cum D. Thoma.

ma. Quia, salva charitate, potest aliquis optare malum temporale alicui, & gaudere, si contingit, non in quantum est malum illius; sed in quantum est impedimentum malorum alterius, quem plus tenemur diligere. Jam autem S. Doctor præmiserat, unumquemque semetipsum plus debere diligere, quàm alios, & quòd se ipsum quivis plus amare debeat quoad bona spiritualia, quàm alios quoad temporalia incompossibilia eisdem, indubitatum apparet.

13 Rogas 3. An licitum sit optare malis, Turcis nimirùm, hæreticis, & aliis hostibus Ecclesiæ, Reipublicæ, vel justorum hominum, mortem temporalem, ne Ecclesia, vel justi opprimantur, vel ne justitiæ æquitas, aut Divini cultus ratio conculcetur? Respondent licere Sotus, Aragon, Petrus Navarra, Azor *ubi supra*, & alii permulti, idque ostendunt Ecclesiæ preces rogantis Deum *ut gentes Paganorum, & hæreticorum dexteræ ipsius potentia conterantur*, necnon & pia desideria optantium Christianis victoriam in bello contra infideles; immò & contra alios injustè persequentes rempublicam, nam ab ea edocti imploramus in Missa tempore belli Dei auxilium ad inicorum nostrorum deprimendam feritatem. Ostendunt rursùs idipsum, quæ S. Thomas docebat locis superiùs citatis, nimirùm licitum esse optare alicui ægritudinem, vel impedimentum aliud, ut ab aliorum nocumento cesset, & maximè eùm prosperitas illius est in detrimentum alicujus multitudinis, vel etiam totius Ecclesiæ, & universim quoties alicujus malum eligitur sub ratione boni necessarii ad impediendum malum alterius, cujus bona anteponere debemus juxta ordinem charitatis. Nam qui in ordine ad nos prior est gradu, data optione, etiam debet esse potior quoad affectum, & ubi bona ipsius incompatibilia sunt cum bono alterius, jure prælationis gaudet, ne occasione temporalis prosperitatis alienæ redundent graviora mala temporalia, aut spiritualia in illos, quos ordinata charitas ducit esse anteponendos.

14 Quocircà, etsi nunquam liceat exoptare aliis majus eorum malum ad impediendum aliud, quod est minus juxta gradum charitatis; adhuc tamen licitè poterimus Turcis, hæreticis, aliisve injustis persequutoribus nostris mortem absolutè optare, dedecus, adversitatem in bello, & alia similia mala redundantia in majus bonum Ecclesiæ, communitatis, aut aliorùm innocentium, quando ab iniqua vexatione ipsorum aliter destituros esse non speratur. Si autem speretur, duntaxat sub conditione, quòd necessaria sint ad eum effectum. Neque enim in his affectibus unquam transilire licet terminos necessitatis, vel plus mali optare, aut petere, quàm necessarium sit ad evitandum præjudicia aliorum, quos plus amare debemus, ut rectè exponit Suarez *disput.5. de Charitat.sect.5.num.2.* Estque locus valde egregius totam doctrinam complectens, qui habetur apud S. Gregorium *lib. 22. moral. toto cap.6.* quem ex parte refert, probatque Angelicus Doctor *in disp. q. de Charit.art.8.ad* 10. ubi inter alia, hæc Gregorii verba habentur: *Evenire plerumque solet, ut non amissa charitate, & inimici nos ruina lætificet, & rursum ejus gloria sine invidiæ culpa contristet: cùm &, ruente eo, quosdam benè erigi credimus, & proficiente illo, plerosque injustè opprimi formidamus. Qua in re mentem nostram, neque ejus jam defectus erigit, nec ejus profectus addicit, si recta nostra cogitatio, non quid in ipso, sed quid de ipso circa alios agatur, attendit.*

15 Rogas 4. Utrùm aliquando liceat, & ex quo motivo mortem exoptare alicui persequutori, quem putamus pariter cum temporali æternam quoque mortem subiturum? Respondent Sotus, & Aragon *ubi suprà*, & Trullenc *num.9.* licere, ut nostræ Reipublicæ mala caveantur, paxque, & tranquillitas ipsi contingat: & Azor *quæst.4.* tradit, id optari posse, ne Ecclesia, aut homines justi iniquè ab illo vexuntur. Accedit cum Dionysio Cisterciensi, & aliis, quos refert, Granado *controv. de Charit. tract 6. disput.4.num.8.* Et S. Thomas universim dixit, malum unius licitè desiderari, ut ab aliorum nocumento cesset. Nec invenio, qui huic doctrinæ contradixerit, dummodo toties adhibita, & semper retinenda cautio præmittatur, scilicet quòd vita illius, sive Turcæ, sive Tyranni, valdè noceat immerentibus, & perseverante illa non speretur aliis mediis occurrendum esse malis illis. Tunc enim mors illius desideratur

sub

sub ratione boni utilis, ac necessarii ad præcavendum ea mala, quæ plus debemus odisse, quàm amare vitam ejus, & unusquisque jus habet petendi, ac exoptandi remedium unicè necessarium ad indemnitatem Ecclesiæ, Reipublicæ, aliorum, quos plus tenetur diligere. Sibi autem debet imputare persequutor iste, quòd in statu damnationis hæreat; nec congruum est, ut quia ipse in sua perversitate obstinatur, innocentes non desiderent ab iniqua illius vexatione redimi, & in pacem, ac tranquillitatem asseri, Deo id disponente, ac causante per media haudquaquam illicita. Eo vel maximè, quia nequam ille, cum spes emendationis non subest, tandem tandem creditur esse damnandus, & anticipata morte, pauciora facinora perpetrabit, levioremque proinde condemnationem subibit. Neque in hoc casu damnatio ei desideratur, aut gaudium de illa suscipitur; sed præcisè de minori malo, quod permissioni illius adjunctum cernitur.

16 Rogas 5. An liceat matri optare mortem filiabus, quia præ inopia nequit illas nuptui tradere juxta proprii status exigentiam, vel quia experitur se occasione illarum durè à marito tractari, castigari, vel contemni? Affirmat Bonacina *tom.* 2. *disp.* 3. *circa* 1. *Decal. præcept. q.* 4. *punct. ultim.* §. 1. *num.* 7. idque tribuit Azotio *part.* 1. *instit. lib.* 3. *cap.* 12. *quæst.* 2. Sed illum meritò reiicit Trullenc *in dict. dub.* 2. *num.* 11. idipsumque anteà præstiterat Petrus Navarra *ubi suprà à num.* 198. Ratio autem est manifesta ex *dictis cap.* 1. quia majus proximi malum optat ad vitandum aliud malum suum longè inferius, quod apertè charitati bene ordinatæ adversatur, & cum propositione damnata proculdubio coincidere videtur. Regula autem generalis in hoc puncto ea esse debet, quòd proximis nunquam liceat malum desiderare, vel petere, nisi propter aliud bonum, seu publicum, seu privatum, quod attento charitatis ordine justè illi malo præfertur. Et propterea tunc non agitur contra charitatem; sed potius *secundùm ipsam*, ut ajebat S. Thomas: quia malum sub ratione mali non desideratur; sed duntaxat sub ratione boni, non qualiscumque, sed præponderantis, & juxta rectam rationem præferendi tali malo, cùm aliter obtineri nequit.

17 Immeritò autem Bonacina suam doctrinam adscribebat Azorio, quia ille non tractat eo loci, utrùm liceant, aut non liceant istiusmodi desideria; sed accuratè describit varios modos, & motiva, quibus possumus aliorum necem optare, scilicet ex odio, invidia, ira, indignatione, metu, aut ex affectu justitiæ. Et quamvis statim adiiciat, aliquando optari necem, non quidem ex odio personæ, sed ex odio rei alterius, & prædicta exempla proferat ad id explicandum, non ideò judicat illa licere. Nam statim tradit, quosdam se ipsos interimere, non ex odio suæ personæ, sed suarum adversitatum, & nemo propterea ei imputabit, quod licitum esse crediderit, sibi ipsi mortem inferre. Sed de mente hujus Doctoris iterùm redibit sermo.

CAPUT III.

An sit peccatum mortale tristari de vita alterius, aut de illius morte naturali gaudere, vel eam petere, & desiderare, non ex odio, sed ob aliquod temporale emolumentum?

18 NEgabat esse peccatum mortale sub certis limitationibus 13. propositio ex proscriptis à SS. Innocentio, cujus hæc sunt formalia verba: *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare; non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum*. Sumpta est ex Castro Palao *tom* 1. *tract.* 6. *disput.* 4. *punct.* 1. *num.* 11. transcribente, subscribenteque Diana 3. *p. tr.* 6. *resol.* 84. & ulteriùs affirmante *p.* 5. *tr.* 13. *resol.* 99. vers. *Non desinam*, malè nonnullos ea propter contra ipsum obmurmurasse. Eamdem doctrinam dixere (Palaum ipsum appellantes) *satis probabilem* Bassæus *in floribus Theolog.* 1. *p.* verb. *Charitas*, *num.* 23. vers. *An autem liceat*, & Tamburinus *lib.* 5. *in Decalog. cap.* 3. *num.* 33 & *probabiliorem* Moya *p.* 1. *select. tr.* 6. *disp.* 6. *q.* 5. *num.* 8. illam tamen, antequàm condemnaretur, expressim rejecerat Trullenc *suprà num.* 13.

19 Et quidem in ipsa mihi semper

apparuit difficile, & prorsus impracticabile, quod sub conditione respondeat, & affectus, quos describit, non judicet oneratos esse semper gravis peccati malitia, vel semper exoneratos. Solùm enim eos excusat à lethali, cùm debita moderatio servatur. Neque satis esse putat, quòd in iis ipsis exprimitur, prout in ipsamet propositione jacent, quòd inefficaces sint, & non ex odio personæ, sed ex amore proprii emolumenti in mortem naturalem ferantur, nisi nova alia moderatio accedat, quam debitam esse ducit; sed qualis sit, non declarat. Rogo igitur, quæ sit ista specialis moderatio, qua non servata, isti affectus mortalem malitiam contrahunt; servata verò, venialem? Nam quòd aliquam contrahere debeant, sufficienter indicatur, dum à lethali solùm eximuntur: &, si omninò liciti putentur, jam reciditur in aliam propositionem *cap.*1 expugnatam.

20 An tanta moderatio esse debet, ut gaudium immediatè non sumatur de ipsa morte nobis utili ad emolumentum aliquod merè temporale; sed de utilitate sola, quam ex illa reportavimus? Rectè quidem, & hoc tantùm Palao intendisse videtur, si contextus ejus attendatur: ait enim, *ejusmodi desiderium, aut gaudium de malo proximi non tàm esse desiderium, aut gaudium de malo illius, quàm de bono inde sequuturo*. Cœterùm propositionis verba, sicuti in decreto damnationis jacent, aliud præferre videntur, cùm expressè de gaudio mortis loquantur, & tristitia vitæ alienæ (quamvis propter illud bonum) non verò alterius objecti condistincti, ac resultantis. Gaudere autem ex suppositione alienæ mortis, neque intentæ, neque amatæ, de temporalibus commodis, quæ inde nobis contigerunt, nec est peccatum mortale, nec veniale contra charitatem proximi, ut rectè distinxit Navarra *in dicto cap.*3. *num.*199. & Navarro *eo num.*10. & *capit.*20. *numer.*23. Tapia *in Caten. moral. tom.*1. *lib.*3. *quæst.*7. *art.*3. *num.*2. Layman *lib.*2. *Theolog. moral. tract.*3. *capit.*10. *num.*3. vers. *Deinde*. Filliucius *tom.*2. *tr.*21. *nu.*293. Tamburinus *in Decalog. lib.*5. *capit.*1. *§.*3. *num.*29. ultra alios, quos infrà dabimus *à nu.*49. ubi pleniùs exponemus hanc doctrinam.

21 An prædicta moderatio in eo consistat, quòd affectus noster non tendat ad Divinam voluntatem inclinandam, nec desideret, aut petat absolutè mortem proximi; sed solùm, si Deo placuerit motu proprio, vel sub conditione, quòd ipsi ad majorem gloriam, & proximo ad salutem expedire videatur? Sed propositio id non explicat, & objecta illius mutantur, modusque tendendi eorum affectuum, quos excusat à mortali. Neque affectus iste, venialiter peccaminosus est, sed potiùs licitus, & charitati benè ordinatæ conformis, cùm Divino beneplacito per omnia subordinetur per modum conformitatis, & exigua emolumenta sua alienæ vitæ non præferat; sed mortem duntaxat malit iis boni circumstantiis vestitam, qualem proximus sibimetipsi quoad specificationem velle debet; & potest quoad exercitium satis prudenter optare. Velle enim mori, quando Deo placuerit, & sibi expedire duxerit ad æternam vitam comparandam, actus valdè honestus est; contrarium verò rectæ rationi, huic sanctissimæ dispositioni positivè resistere, & præ amore hujus misellæ vitæ positivè ei adversari.

22 Mutat ergo moderatio debita, si aliqua ex istis est, vel alia affinis, tàm objecta, quàm affectus in thesi nominata descriptos, nec sunt hi ipsi; sed alii objecto, fine, vel modo tendendi planè diversi, nec jam veniales, sed honesti, ac liciti, qui dicuntur excusari à mortali. Quod si moderatio nil istorum mutat, sed re vera retinetur gaudium immediatum, ac directum de ipsa morte, aut verum desiderium illius, quamvis motivum, ac finis non sit ipsa, sed hæreditas, aut aliud emolumentum parvi ponderis comparatione vitæ, tunc utique nulla moderatio gravem malitiam auferre poterit, quam alioqui haberent isti actus: nam ea tota, quanta est, iis retentis, retinetur, cùm ex objecto, fine, ac modo ipsorum sumatur. Unde falsa omninò suppositione laborat, & nimis perniciosa quoad praxim thesis damnata, dum tradit petere mortem alienam, vel de ea gaudere propter illum finem esse peccatum mortale, si debita moderatio non servetur; sin autem, veniale tantùm. Supponit enim dari, atque servari posse moderationem ab illis, qui adeò immoderatè appetunt sibi pecunias, vel alia commoda aliena,

aliena, ut præ amore ipsorum impatienter expectent terminos vitæ assignatos, & potiùs eos malint subire gravissimum malum mortis anticipatæ, & præproperæ, quàm carere parvis commodis sibi exinde resultantibus.

23 Propterea Scriptores alii, rejecta illa conditione, *si cum debita moderatione facias*, absolutè pronunciant, desiderare mortem proximi, non ex odio, neque quia ipsius malum est, sed ob hæreditatem, non esse peccatum mortale. Ita expressè Angelus Maria Verricelli *tom.1. quæstion. moral. tract.5. num.64.* qui refert Palaum, & Azorium *ubi supra*, Sa, verb. *Charitas*, *num.8.* Joannem Sanchez *in select. disput.2. num.9.* Pasqualigum *decis.* 474. Sed quid Palaus senserit, nuper fuit dictum. Azorius valdè immeritò adducitur, ut præmissum est *num.* 17. Sa non loquitur de bono hæreditatis; sed de bono illo, quod sequitur ex morte hostis valdè alioqui nocituri. Joannes Sanchez loquitur de tędio vitæ adeò ærumnosæ, ut mors quædam prolongata dici valeat. Pasqualigus parum cautè in ea decisione loquitur; sed tandem recurrit ad complacentiam conditionatam de morte illius, unde reportamus commodum, ex suppositione, quod sit disposita à Deo, & ideò dicit non videri malam.

24 Plus favent in speciem Cruz *in Directorio*, 1. *p. tract. de homicid. dub.3.* Salas *tom.2. in 1.2. tr.13. disput.6. num.191.* Gaspar. Hurtado *disp.4. de peccat. diffic.9.* & cum eo Diana *p.5. tr.13. resol.99.* Mendo *in statera dissert.4. q.4.* & Moya *loco citat.* Sed Cruz ibi non excusat à mortali desiderium mortis utilis præcisè ad expiscanda temporalia lucra; sed ad labores vitandos. Salas non agit de desiderio absoluto; sed de conditionato duntaxat, & quidem sub conditione præscindente, aut excludente malitiam. Gaspar Hurtado, & Diana motivum delectationis postulant, sub quo elicita non opponatur bono virtutis; *Unde*, inquiunt, *delectatio de occisione, quamvis injusta, non est mortalis, quando est de illa, quatenus est honestè utilis, sive occiso, sive ipsi, qui de ea delectatur.* Mendo mentem suam ita exponit: *Desidero, hoc est, gauderem, si Petrus moreretur, non quia ejus mortem amo, nec ei malum desidero; sed quia, eo moriente, divitiæ illius ad meam potestatem devenirent.* Moya varia ex variis miscet inibi *à num.8.* sed semper contendit, in eo eventu mortem per se non amari; sed tantùm ut est causa boni, & non affectu absoluto, qui sit voluntas simpliciter; sed conditionata solùm, & per modum velleitatis. Legendus *num.10. ac deinceps*, ubi contendit hos affectus nihilominùs esse peccata venialia.

25 Quidquid autem sit de mente, ac contextu horum scriptorum, & utrùm ratione illius possint commodè explicari, omninò tenendum est, neminem posse absque peccato mortali tristari de vita alterius, aut de illius morte naturali gaudere, vel illam inefficaci affectu petere, ac desiderare ob hæreditatem, vel futuram successionem, aut aliquod his affine emolumentum merè temporale. Ita sentiebant communiter (ut ipse Moya testatur) plures, & gravissimi Scriptores; immò omnes cum S. Bonaventura, Alexandro, & Cajetano, si credendum est Navarro *in dicto cap.15. num.10.* nam de peccato lethali loquitur, ut constat ex epigraphe, quæ est ante *num.4.* quibus accessere denuo Trullenc *in dicto num.13.* & *lib.5. cap.1. dub.4. num.14.* Martinez de Prado *tom. 1. Theolog. moral. cap.15. q.1. §.3. num.21. & 22.* nunc autem ab eis discedere nefas est. Quia Summus Pontifex affectus istos, ut jacent, damnavit peccati gravis, etiam conditione adjecta, quòd cum debita moderatione fierent. Ergo à fortiori ejusdem criminis damnati censeri debent, moderatione sublata. Peccat itaque lethaliter successor Regni immediatus, si mortem Regis desideret, neque eum excusare valet inordinata cupiditas, & intempestivus amor proprii, atque indebiti commodi ab amore tanti præjudicii, quantum optat evenire alteri. Peccat itidem mediatus successor, & quidem graviùs, si exoptet, vel à Deo postulet mortem integræ familiæ, aut eorum omnium, qui ad majoratum, aut hæreditatem pinguem sunt vocati priùs, quàm ipse, ut ea confestim potiatur. Peccat similiter quisquis parvis commodis adeò intemperanter inhiat, ut eapropter velit alios nulli nocentes, & invitos justè, ac graviter, & vita privari, & bonis tam possessis, quàm speratis. Et hæc potiùs ab Auctoribus supponebantur ut certa, quàm ab ipsis vocarentur in examen.

26 Rationes præterea, quibus à *num.* 3. contendimus, hos affectus esse illicitos, pariter ostendunt esse illicitos mortaliter eo vel maximè, quia excusationes, quæ obtendi solent ab aliis, & indicatæ sunt anteà *numer.* 21. & 22. aut nihil prosunt, aut obtinent nullam ibi culpam admisceri, sive levem, sive gravem. Utique affectus invidiæ peccatum est ex suo genere mortale; & tamen de bono alterius non tristatur ex odio erga personam, nec quia bonum illius est; sed ex inordinato amore suæ propriæ excellentiæ, aut ex odio mali illius, quo quis affici se existimat ex eo, quod præcellat alius. Asserere autem invidiam non esse peccatum grave ex genere suo, quamvis id Lorca tentaverit, absurdissimum videtur, & contra Apostolum Paulum *ad Rom.* 1. 29. *& ad Galatas* 5.20. ubi inter opera carnis excludentia à regno Dei pariter cum homicidiis, ebrietatibus, & aliis similibus *invidiæ* connumerantur, atque inter PP. Ecclesiæ res est omninò explorata. Legendi, si lubeat, plures apud Valentia *tom.* 3. *disp.* 3. *q.* 13. *punct.* 2.

27 Ipse etiam ordo appretiativus rerum, atque personarum, quem lex charitatis indicit, & unde arguebamus inibi, hoc ipsum perspicuè ostendit. Nam licet ille absque peccato gravi inverti possit etiam quoad effectum, quando parvus est excessus, & exigua extremorum inæqualitas, quæ in comparationem veniunt, contrarium prorsus dici debet, quando est disparitas magna, & notabilis excessus, qui inter illa reperitur. At in casu, de quo loquimur, ita evenit, quia materia non est levis, nec parvus excessus mali, quod optamus immerenti, si compararetur cum bono, cujus gratia illud expetimus. Neque excessus ille compensari valet, aut reduci ad inæqualitatem exiguam ex eo, quòd quisque se ipsum plus aliis amare debeat. Nam quoad emolumenta merè temporalia non plus, sed incomparabiliter minùs debet se amare, quàm innocuos alios quoad ipsorum vitam. Et cùm teneatur sub peccato gravi illis subvenire, etiam de suo, ne moriantur, à fortiori etiam tenebitur sub pari reatu non velle cum tanta jactura aliorum locupletari ex alienis. Minus namque est nolle impedire alterius mortem cum dispendio eorum, quæ habemus, quàm directè illam expetere, ut alia plura habeamus, quæ nondum nobis debentur. Ergo aut illæ circumstantiæ ita compensant excessum, ut solùm sub veniali teneamur impedire mortem proximi extremè indigentis bonis nostris, aut istæ illum non compensant. At priùs admitti non potest. Ergo hoc admitti non debet.

28 Dices 1. Charitatis ordinem obligare quidem graviter quoad affectus efficaces, qui ad executionem tendunt, & media ad illam disponunt; non verò quoad merè simplices, & inefficaces, qui speculativi sunt (ut ita loquar) & nihil nocent, aut nocere tentant. Sed non satisfacit. Tum quia isti affectus non utcumque veram amicitiam lædunt; sed valdè graviter, magnumque motivum præbent dissolvendi illam, si exteriùs manifestentur: nemo enim sciret, suam mortem ab alio desiderari, præcisè ut locupletetur, aut parvis incommodis careat, qui illum sibi amicum crederet, aut qui valdè ægrè id non ferret, aut qui putaret, se amari ab illo, sicut ipse se ipsum diligit, & diligi ab aliis vellet. Tum quia sæpe sunt occasio captandæ mortis alienæ. Tum quia invidia in dicto sensu non est actus efficax; sed merè simplex; & tamen sub lethali est devitanda, cùm non excusat parvitas materiæ. Tum quia pari ratione dici posset, hos affectus propter suam omnimodam inefficaciam nullum esse peccatum: nihil enim nocent, aut nocere intentant; sed in se ipsis consummantur, quin alium habeant effectum.

29 Tum denique, quia velle alterius mortem sistendo ibi, proculdubio grave peccatum est, quamvis sit per modum gaudii: spectat enim ad peccatum odii, & malum, de quo lætatur, grave est, nec diminui potest usque ad veniale ex eo, quòd aliquod bonum nostrum pariter ibi expetatur implicitè, cùm nemo intendens ad malum operetur. Quocirca B. Job 31.29. inter alias maximas iniquitates, à quibus sese expurgare contendit, hanc etiam enumerat dicens: *Si gavisus sum ad ruinam ejus, qui me oderat, & exultavi, quod invenisset eum malum. Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam ejus.* Quem locum S. Gregorius *lib* 22. *moral. cap.* 6. *ante fin.*

ita

Ita commentatur luculenter: *Peccaret quippe, si hoc optaret à Deo fieri, quod ipse facere vel omninò non posset: vel si posset, minimè deceret. Nam qui maledictionibus inimicum impetunt, quid aliud in illo facere Deum volunt, nisi quod ipsi facere, aut nequeunt, aut erubescunt? Mortem namque adversario exoptant, quam etsi possunt, inferre metuunt: ne aut perpetrati homicidii rei teneantur, aut iniqui appareant, etiam cùm sint. Quid est ergo Deo dicere: Occide quem odi, nisi apertis ei vocibus clamare: Hoc fac meo adversario, quod me in illum facere nec peccatorem decet.*

30 Dices 2. Objectum horum actuum non esse mortem proximi violentam, aut illicitè inferendam ab eo ipso, qui eos exercet, vel ab aliis; sed naturalem sanctè, ac justè à Deo disponendam per congruentes causas. Ergo ex isto capite præcisè gravem malitiam non habent. Sed neque ex motivo eam haurire possunt, cùm motivum sit hæreditas, aut aliud commodum simile, quod absque lethali culpa nobis evenire optamus, & evenisse gaudemus. Igitur neque ex objecto, neque ex fine accipiunt pravitatem criminalem. Respondeo primò, inquirendo, unde sumatur qualisqualis malitia horum affectuum, ab objectis, an aliunde? Nam ex eodem capite ostendetur, juxta dicta, non esse levem, sed gravem. Secundò Vasquez, & alii permulti asseclæ ipsis respondebunt, malitiam delectationis, tristitiæ, aliorumque affectuum similium non semper derivari ab objecto; sed immediatè æstimari ex oppositione ipsorum cum bono alicujus virtutis, quæ oppositio in præsenti gravis est, & in re magni momenti contradicens ordinatæ charitati. Tertiò, si fortasse plus arrideat, malitiam cujusque actus semper desumi ab objectis, dici debet, mortem naturalem, nisi ex causa valdè gravi cohonestetur, semper esse objectum pravum, sicut hominis occisio, aut diffamatio, quæ interdum malè, interdum benè fiunt; sed nunquam benè, nisi aliunde accedat causa valdè rationabilis, ex cujus præponderantia sumi possit legitima excusatio. Atqui hæreditatis assecutio, & similia emolumenta merè temporalia nobis obventura ex morte proximi nec legitima excusationem præbent, nec sunt causa rationabilis optandi illam, sed potiùs valdè contraria, ac difformis recto charitatis ordini. Ergo ex morte naturali, ut est sub adeò degeneri, & inæquali motivo, absque dubio poterit criminalis malitia derivari.

CAPUT IV.

Utrùm sit licitum filio gaudere de parricidio parentis à se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas?

31 Licitum esse enunciabat totidem verbis decima quinta propositio à SS. Innocentio condemnata. Et suaderi exinde posset, quia parricidium tempore ebrietatis patratum non imputatur perpetranti ad culpam; sed coram Deo legitimè excusatur, perinde ac si esset commissum ab amente, vel somniante, aut ab ignorante factum penitus invincibiliter, & justis de causis credente se feram occidere, & non patrem. Ergo de eo gaudere ut sic ob alia commoda licita, quæ consequuta sunt ipsum, non potest esse peccatum ex objecto materiali, aut ex motivo, neque est unde aliunde contrahat malitiam levem, aut gravem. Confirmatur 1. Quia pollutio est gravissimum peccatum fornicatione deteriùs, & juri naturali contrarium, non minùs, quàm homicidium; & nihilominus Doctor Angelicus *in 4.dist.9.quæst.1.art 4.quæstiunc.1. ad 5.* ab omni peccato excusat gaudium de pollutione habita in somnis (parque est de ebrietate ratio) si non sit propter delectationem veneream; sed ob alia bona inde sequuta, & ideò inquit: *Si autem placeat ut naturæ exoneratio, vel alleviatio, peccatum non creditur.* Cui doctrinæ jam priùs ab Alensi traditæ, ipso laudato, subscripsit S.Antoninus *2.part.tit.6.cap.5.* & ex professo eam defendit sub debita correctione Navarro *in Manual.cap.16.nu.7.* & uterque pariter de desiderio discurrit, cùm merè inefficax est, & nihil influit in actum. Confirmatur 2. Nam gaudere de esu carnium ut determinatè facto in die Veneris ob morbum, vel ob aliam causam legitimè excusantem puta amentiam, oblivionem, aut inadvertentiam prorsus inculpabilem, nullum peccatum est; ebrietas autem peræquè à peccato excusat actum, ea

durante exercituum, quamvis alioqui esset pravus.

32 Confirmatur 3. Quia gaudere de parricidio à se commisso in somnis, aut ebrietate, propter ingentes divitias ex paterna hæreditate consequutas non est per se de malo alterius gaudere; sed de proprio bono, quod adjunctum est ei malo. Hunc autem modum gaudendi immunem esse à peccato, à fortiori colligi videtur ex doctrina S. Thomæ *in 3. dist.* 30. *quæst.*1. *art.*1. *ad* 4. ubi eadem ratione excusat tam desiderium, quàm gaudium alienæ condemnationis, vel alterius mali spiritualis, in quantum in eis relucet bonum Divinæ justitiæ, inquiens: *Sed hoc non est per se de malo gaudere; sed de bono, quod est adjunctum malo*. Confirmatur tandem. Quia illicitum non est delectari de commodis, & utilitate reportata ex aliquo delicto in ebrietate commisso, ut omnes fatentur, & nos jam anteà adnotavimus. Tantumdem autem valet de his objectis delectari, ac gaudere de delicto ipso tantùm ut fuit eorum causa, ut notat peculiariter Vasquez *tom.*1. *in* 1. 2. *disput.*111. *num.*8. *ac* 10. & cum ipso P. Salas *tom.*2. *in* 1. 2. *tract.*13. *disput.*6. *num.* 52. Ratio autem ea esse videtur, quia homicidium tunc non placet, quatenus fuit opus injustum, aut malum proximi (nam ab his omnibus gaudium præscindit, eaque respicit merè materialiter) sed præcisè sub ratione causæ, quæ fuit utilis ad nostram commoditatem; sub hac verò ratione nullam habet objectivam malitiam potiùs, quàm effectus ejus, quia utrobique utilitas sola placet. Et cùm gaudium non fit causa cædis, aut effectus consequentis ipsam, & in hoc maximè differat à voluntate efficaci, mirum non est, si nec noceat, neque aliunde incurrat ullam dissonantiam.

33 Speciosa sunt hæc, fateor; sed, prœter speciem, nihil solidi habent, adeòque censuræ Pontificiæ insistere debemus tanquam rectæ, & optimo jure inustæ, cujus doctrinam jam anteà Azor ut certam præmiserat *3. part. lib.*3. *cap.*24. *quæst.*3. *&* 4. & à fortiori colligitur ex hucusque dissertatis. Nam, si scandalosum est, & perniciosum in praxi approbare tanquam licitum gaudium de morte naturali alterius ob hæreditatem, vel ob alia temporalia emolumenta, quæ inde nobis contigerunt, longè deterius id erit, cùm non jam de morte naturali, sed violenta gaudium sumimus ex motivo adeò degeneri, & non de morte violenta cujuscumque, sed patris, & illata non jam ab extraneo quopiam; sed à filio, qui præ cœteris eum servare tenebatur. Unde etiam licitum esset (quod exhorrent piæ aures) filiis tristari de eo, quòd in ebrietate, aut somno non occiderint suum patrem, quò citiùs bonis ejus potirentur; aut de eo quod non occiderint (siquem fortè occiderunt in eo statu) illum, à quo sunt progeniti; sed potiùs alium extraneum. Et cùm desiderium merè inefficax, & nullam dans causam actui, in sententiam horum Auctorum, merè speculativum videatur, & gaudio, atque tristitiæ æquiparetur, pari licentia indulgebitur filiis eo modo desiderare, quòd parricidium sibi in somno, aut ebrietate contingat, ut fructus eius sequatur, & operis excusatio non desit.

34 Arguo rursus. Quia negari nequit, longè difficiliùs excusari hos affectus, cùm versantur circa actiones ex se malas, licèt citrà peccatum commissas ob ebrietatem, aut somnum, quàm cùm versantur circa actiones de se licitas, qualis est mors naturalis parentis, aut malefactoris occisio à potestate legitima ob bonum publicum facta. Hæ namque nullam malitiam objectivam, aut formalem in se involvunt, & propterea ex bono fine compensante damnum proximi, quod ex suo conceptu important, solet excusari earum affectus. Illæ verò, ex. g. parricidium per se, ac de se pravum objectum est, rectæ rationi contrarium, & ratione sui prohibitum ipsa naturali lege. Quamobrem nunquam licere videtur ex quocumque bono fine ipsum uelle, aut approbare cum sufficienti advertentia, ac morali libertate, qualem habere supponimus, qui de eo gaudet ut præterito, vel evenire desiderat, quamvis merè inefficaci affectu. Nam quòd ratione ebrietatis non imputetur perpetranti ad culpam, nec odio, aut damnatione dignum coram Deo censeatur, nil potest prodesse illi, qui malitiam eius materialem agnoscit, & liberè, ac advertenter ipsi adhæret per affectum, & suo consensu illud approbat. Immò quia alium excusabat à for-

mali

mali peccato sola ebrietas, defectusque usus rationis, ex hoc ipso constat, istum nullatenus excusari, eum idem objectum velit, ac positivè amplectatur, & neque ebrius sit, neque ratione careat; sed sui compos in eo quiescat.

35 Ita generaliter discurrunt de his objectis, & illorum gaudio, ac simplici desiderio, ultra Adrianum, Paludanum, Sotum, & quamplures alios, quos appellat Salas *tom. 2. in 1. 2. tract. 13. disput. 6. num.* 216. P. Azor *ubi suprà, & part. 1. lib. 4. cap. 6. quæst.* 9. Tapia *in Caten. moral. 1. part. lib. 3. q. 7. art.* 2. *num.* 5. & *art.* 3. *num.* 2. P. Suarez 1. 2. *disp.* 5. *de peccat. sect.* 7. *numer.* 14. Valentia *tom.* 2. *disp.* 6. *quæst.* 6. *punct.* 1. vers. *Quare ad argumentum.* Montesinos *tom.* 2. *in* 1. 2. *quæst.* 84. *art.* 8. *disp.* 7. *à num.* 108. Malderus 1. 2. *quæst.* 74. *art.* 10. vers. *Quæritur decimo tertiò.* P. Sanchez *in summa. lib.* 1. *cap.* 2. *numer.* 16. & 18. Baldellus *part.* 1. *Theolog. moral. lib.* 4. *disput.* 6. *numer.* 8. & latè Raynaudus *in discip. moral. dist.* 4. *quæst.* 3. *art.* 4. legendus præsertim *numer.* 307. & 315. ubi sic scribit: *Quis non cohorreat, si audiat filium de patris cæde gaudere, tametsi addat, se de ea cæde delectari, quia pater in gratia obiit? Quantacumque enim adhibeantur condimenta, cædes iniqua parentis nulli probo filio unquam dulcescet.* Priori verò loco dixerat: *Quis excusaret eum, qui vigilans cuperet, aut procuraret patrari abs se cædem inter dormiendum? Quamvis enim cædes non foret ei mala, nisi materialiter; tamen volitio, qua in hujusmodi cædem materialiter tantùm malam deliberatè ferretur, esset mala formaliter:* deinceps que ex professo ostendit, quoad hoc non esse discrimen inter actus efficaces, & inefficaces.

36 Demus tamen, actus istos, cùm inefficaces sunt, ob bonum finem maximi momenti posse interdum excusari à peccato, quod solum intendisse videntur Vasquez, Lessius, Salas, ac nonnulli alii, quamvis profectò sit valde difficile, quia boni finis intentio non purgat à labe affectum immediatum, ac directum circa objectum suapte conditione pravum. Demus, inquam, hoc, & adhuc justissimè injusta videbitur censura thesi damnatæ. Nam, ut anteà monui, & ex Angelico Doctore confirmavi, salva charitate, nunquam licet anteferre bonum proprium bono alterius, quod plus debemus amare: nec tanti facienda sunt singula quæque temporalia emolumenta nostra, ut eorum adeptionem præferamus æstimatione, & affectu malis valde gravibus aliorum, quos tenemur, sicut nos ipsos, amare. Debemus autem proculdubio plus amare bonum vitæ nostris genitoribus, quàm nobis ipsis divitias, etiam proprias, plusque eisdem odisse malum mortis, quàm amare nobis commodum hæreditatis. Et quò strictius est hoc vinculum, ac fundamentum amoris, eò gravior est obligatio cohibendi quemvis affectum appretiativè majorem erga talia emolumenta, quàm erga vitam parentum, qui sunt nostræ vitæ auctores. Quocirca, etsi ob bonum publicum aliquando permittatur privatis bannitos occidere, idque ipsi licitè exequantur; nihilominùs hoc ipsum non licere filiis respectu parentum bannitorum, tenent Julius Clarus, Bonacina, atque Diana *part.* 5. *tract.* 4. *resol.* 25. *fin.* estque sententia valde recepta apud alios boni nominis Auctores.

37 Quæ autem diximus de parricidio, servata proportione, dici debent de adulterio, aut homicidio, & aliis per se pravis operibus ebriorum, atque somniantium, ubi malitia non deest; sed sola ejus imputatio ob defectum inculpatum advertentię. Quocirca de illis sic factis gaudere, vel illa sic fieri optare cum sufficienti advertentia, aut semper erit peccatum (ut fert sententia communis) aut saltem quoties motivum gaudendi non compensat bonitate sua illud malum, de quo immediatè gaudemus; neque est illi præferendum juxta charitatis ordinem; sed potius parvi faciendum, si cum ipso conferatur. Plus autem laxare habenas his affectibus, ac velle, quamlibet utilitatem sufficere, ut ratione illius exerceantur licitè circa prædictas actiones de se illicitas, quamvis peccata aliunde excusentur, & solùm sint peccata materialia, intolerabile est, ac bonis moribus apertè contrarium. Quia alioqui licitum esset delectari de perjuriis, aut blasphemiis contra Deum à se dormiente prolatis, si ex illis quodcumque commodum temporale reportaret, aut se minùs propensum in vigilia experiretur ad similia perpetranda. Liceret etiam gaudere de copula adulterina, incestuosa, vel sacrilega ob

filium

filium inde susceptum, si in somno, aut ebrietate contingit; de duello, aut bello iniquo ob victoriam inde partam, si ignoranter fuit illatum; de sententia materialiter injusta, quia mihi profuit, esto aliis nocuerit, & ita pariter in aliis plerisque tàm desideriis, quàm gaudiis. Quæ ex terminis absurda videntur, & ideò non esse asserenda monebat P. Azor *ubi suprà*, etsi aliqua ex eis admittat Salas, & alii apud ipsum *dicta disp.6.sect.32. num.*222.

38 Cautiùs igitur Leonardus Lessius, qui hosce affectus interdum excusavit, tunc tantùm licere voluit, cùm subest aliquod magni momenti bonum sufficiens ad compensandum materiale illud incommodum, quod inseparabile est ab his operibus, tametsi in furore, aut ebrietate patratis. Ita se ipsum explicat, ac pluries repetit *lib.* 4. *de just. & jur. cap.* 3. *num.* 106. sed longè meliùs suam mentem adhibitis exemplis declarat his verbis: *Si aliquid per se sit illicitum, si cum judicio rationis fiat, ac proinde non possit desiderari ob bonum finem, ut ita fiat; tamen si fiat absque judicio, seu culpa, poterit aliquando desiderari causa alicujus magni boni, quod inde proveniat: v. g. ut tyrannus pereat manu furiosi; ut matrimonium inter duos Principes inculpatè contrahatur, quamvis invalidè, & proles suscipiatur, si inde pax regni sequutura putetur.* Hæc Lessius, cui subscribit Salas *suprà à num.* 217. & consonat Vasquez *tom.* 1. *in* 1. 2. *disp.* 115. *prope fin.* licèt aliis exemplis utatur. Alii generaliùs loquuntur, ut Curiel 1. 2. *q.* 74. *art.* 8. *ante fin.* & Salas, qui plures refert *ea sect.* 32. quia existimant, delectari de his operibus ob bonum eorum effectum in re ipsa esse tantùm delectari de bono effectu sequuto: quod utrùm verum sit, posteà videbitur.

CAPUT V.

Dissolvuntur argumenta contra doctrinam propositam.

39 EA præmisimus *à num.* 31. & satis utilem doctrinam continent. Ad principale respondeo, ejusmodi gaudium illicitum esse ex suo objecto materiali, nempe ex parricidio, cujus voluntaria approbatio, ac ratihabitio nulla ex causa cohonestari potest, aut certè non nisi ex causa tanti momenti, ut malo ipsius meritò sit præferenda juxta rectum charitatis, & pietatis ordinem. Et licèt quilibet ex istis titulis sufficiens sit ad illud condemnandum, & uterque concurrat, cùm in parricidio ob hæreditatem delectamur, mihi placet absolutè nulla ex causa posse cohonestari talem delectationem, ut fert communis sententia tutior, & omnino consulenda *à num.* 34 comprobata. Est namque objectum illius intrinsecè pravum, & materiale peccatum, nec malitiam ejus objectivam tollit, quòd de facto non imputetur operanti ad culpam dignam vituperio, aut odio: quia id non accidit ex indifferentia, aut bonitate propria illius; sed ex eo, quòd aliunde desint propter ebrietatem conditiones necessariæ ex parte agentis ad imputationem. Neque item refert, ne ab ipso malitiam hauriat, quòd gaudium sit actus inefficax. Id enim solùm probaret, non sumere ab eo malitiam tanquam ab effectu, aut circumstantia; malitia autem ex objecto, ut præcisè objectum est, inde non pendet; sed in actus ipsos derivatur, quamvis efficaces, seu exequutivi non sint, neque ullam operationem respiciant tanquam objectum, circa quod versantur.

40 Tristitia utique de bonis Dei internis ex objecto habet malitiam, uti gaudium bonitatem, suntque affectus efficaces affectivè, ac sese mutuò excludentes, sicut prosequutio, & odium, quamvis nulla applicent media, neque ullam exequutionem moliantur. Et cùm actus efficaces efficacia procurativa sui objecti, v. g. hi, quibus filius intenderet necem paternam in somno, aut ebrietate patrare, ab eo objecto suam habeant malitiam penitus inexpurgabilem, idem prorsus dici debet de actibus inefficacibus. Nam istorum idem etiam est objectum circa quod, atque ex se pravum, & solùm differunt ratione modi tendendi intrinseci eisdemmet actibus. De eo enim ipso gaudemus, quod assequi intendebamus, sicut tristamur de his ipsis, quæ contingunt, illa nobis aversantibus. Atque utrique actus respiciunt, quamvis aliter, & aliter, parricidii exequutionem in ebrietate patratam, & ad ipsam tanquam ad objectum directè, & immediatè terminantur; esto, alii exequuti-

vi,

vi, aut intentivi non sint, sed adhæsivi, & approbativi duntaxat; alii autem, quantum est ex parte sua, majorem energiam habeant, quæ necem respicit tanquam effectum, & ad genus causæ efficientis revocatur.

41 Immò affectiva efficacia non rectè ab inefficacia secernitur à toto genere ex virtute intrinseca efficiendi suum objectum, aut applicandi media ad illius assequutionem; sed ex adhæsione ad ipsum adeò firma, ut sit incompossibilis cum nolitione contraria. Unde quamvis circa impossibilia cognita ut talia dari nequeant actus intentivi, aut applicativi mediorum; adhuc tamen solent dari affectus valde efficaces, atque ardentia desideria exclusiva actus contrarii, & determinantia voluntatis indifferentiam tantummodò ad unam partem: ut cùm justi non peccasse desiderant, aut diù vivere, qui ob vulnus, vel infirmitatem lethalem de suæ vitæ duratione sunt omnino desperati. Quippe desideria ista, quantumvis à mediis abstrahant, efficacia sunt, & non se habent, sicut complacentiæ, aut displicentiæ merè simplices voluntatem inclinantes, quæ apprehensionibus positivis, atque negativis intellectus comparantur, nec sibi invicem repugnant; sed ad instar assensus, & dissensus, qui per modum ultimæ sententiæ intellectum determinant ad unam partem. Videatur Card. de Lugo *disp.* 7. *de Pœnit. sect.* 9. & P. Ripalda *tom.* 2. *de Ente supernatur. disp. ult. à numer.* 322. qui etiam in Deo affectus similes circa impossibilia agnoscunt, & ex ipsis extrinsecæ condonationis objectum explicare conantur.

42 Ad primam confirmationem plerique de gaudio, ac desiderio non procurativo pollutionis ita pariter discurrunt, ac de gaudio, & simili desiderio homicidii, vel fornicationis inter dormiendum commissæ, aut in tempore ebrietatis; atque ita proculdubio dici debet, si per se, ac ex se mala censeatur, & solummodò excusetur à peccato ex defectu usus rationis, sicut excusantur fornicatio, & homicidium, nam omnino est eadem ratio. Quocirca Azor, Montesinos, & alii suprà appellati, qui existimant, desiderium, aut gaudium deliberatum de ejusmodi operibus in ebrietate commissis nunquam excusari à peccato formaliter imputabili propter bonum finem, aut effectum inde resultantem, de pollutione idem censent. Qui verò ex adverso judicant, ob finem præponderantem nocumento incluso in iis operibus licitum esse gaudere de eis jam factis, vel desiderare, ut fiant prædicto modo inculpabili, consequenter possent dicere, & ex D. Thoma confirmare, damnum prolis, quod ex pollutione sequitur, non esse tanti momenti, ut ob naturæ levamen, sanitatem, vel mitigationem molestarum tentationum nequeat sufficienter compensari, quamvis damnum parricidii, aut homicidii graviorem causam requirat, & minimè compensetur ob bonum hæreditatis.

43 Quæstio autem est inter Doctores, num pollutio, seu effusio seminis humani sit semper ex natura sua peccaminosa, & dissona naturæ rationali, vel tunc solùm, cùm contingit, alio movente naturam, & ad ipsam provocante? P. Sanchez *eo lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 18. & 19. plures referens, quibus subscribit, & alios adjungit Diana *p.* 3. *tr.* 5. *resol.* 87. putat, illam non esse peccatum, neque habere ex se malitiam objectivam, cùm contingit opere solius naturæ, nullo impellente, evacuantis semen noxium, aut superfluum, sicut evacuatur sudor, urina, aut, mediante vomitu, cibus non bene digestus. Nam tunc est quidpiam indifferens, atque, ut notant Medici, sæpe contingit, etiam vigilantibus, ac renitentibus ob nimium calorem, & renum debilitatem: unde non mirum, si, excluso venereæ delectationis affectu, & consentiendi periculo, licitum sit de ea gaudere ob bonum finem, aut ipsam desiderare. Homicidium utique, vel fornicatio nunquam hoc modo contingunt, nec sunt opera solius naturæ; sed per se subjecta libertati nostræ, sicut alii actus humani, atque adeò quoad hunc effectum inter ipsa, & pollutionem tali modo contingentem satis aperta est disparitas. Foret autem planè æqualis comparatio, si pollutio etiam in somnis, amentia, aut ebrietate contingeret, non solius naturæ opere; sed alio eam provocante, aut excitante, & ea propter de ea sic habita illicitum esse gaudium, ac desiderium etiam merè inefficax, tradunt Sanchez, ac Diana cum cœteris, quos appellant, idemque

que omnino est sentiendum, quod de reliquis operibus per se, ac intrinsecè pravis.

44 Ad 2. confirmationem sic habeto. Quoties causa excusans tollit malitiam materialem actionis, de qua deliberatè gaudemus, hoc gaudii non est illicitum; secùs verò, si eam non tollat, sed solùm auferat imputationem illius, retenta materiali pravitate. Rem exempla declarabunt, tàm in his, quæ jure naturali prohibentur, quàm quæ jure positivo, sive humano, seu Divino. Auferre alienum, cùm extrema necessitas id excusat, malum non est, nec prohibitum; sed sub illa circumstantia honestum, ac planè licitum, ideòque licitè intenditur, ac procuratur, nedum gaudio, aut desiderio excludente exequutionem diligitur. Gaudere igitur de ablatione rei alienæ ita facta nullum erit peccatum, quia de objecto bono sumitur, & per se loquendo, delectatio est talis quoad turpitudinem, aut honestatem, quale est objectum illius, ut latè è re nata ostendimus *dissert.* 7. & præsertim *num.* 34. Quæ, servata proportione, militant in nece alterius facta ob defensionem propriam cum omnibus circumstantiis, quas requirit inculpatæ tutelæ moderamen. Item in propalatione defectuum alienorum, quæ ex causa præponderante à vitio detractionis excluditur; in comestione carnis necessaria ob morbum; in omissione Missæ ob assistentiam infirmi graviter periclitantis, & plerisque aliis similibus.

45 Est autem diversa ratio, cùm causa excusans non tollit malitiam materialem actionis, de qua gaudemus; sed solùm imputationem illius, nec tenet se ex parte objecti; sed ex parte agentis, cui deficiunt libertas, & advertentia necessariò requisitæ ad vituperium, aut laudem: tunc enim quicumque affectus liberè, & advertenter elicitus circa ipsam imputabilis est, quantumvis illa ex defectu usus rationis, aut ignorantia invincibili non fuerit verè imputabilis. Quòd si prædictus affectus circa parricidium, aut perjurium v. g. in ebrietate commissum imputabilis est, utique non nisi ad culpam imputari poterit, cùm objecto pravo adhæreat, illudque immediatè diligat. *Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt*, ajebat Propheta Oseas; is autem, qui sibi complacet in opere parricidii, rem diligit Deo abominabilem, & quia talis est, ab eo prohibitam. Quare licèt bono fine id faciat, nunquam à peccato per se displicente excusabitur, sicut non excusaretur casu, quo de illo gauderet, quando fuit perpetratum ex malitia. Aut certè, siquando potest excusari ex mente aliorum, quos *à num.* 36. adducebamus, id non erit propter finem, aut bonum hæreditatis, ut damnata propositio contendebat; sed propter alterum tanti momenti, ut ejus bonitas plenè compenset pravitatem materialem in eo opere repertam, & juxta rectam rationem præferenda videatur ei malo, cui est conjuncta.

46 Porrò ratio jam adducta pariformiter procedit in delectatione scienter terminata ad quodvis opus prohibitum lege naturali, aut positiva, ut rectè animadvertit Thomas Sanchez *dicto cap.* 2. *numer.* 16. Quis enim impunè exerceri credat, aut non imputabit culpæ desiderium, gaudiumve deliberatum de erroribus inculpatis contra fidem, aut de operibus juri Divino, positivo contrariis circa usum Sacramentorum, aut circa officia virtutum? Nec ego excusare auderem gaudium de transgressione jejunii Quadragesimalis, aut manducatione carnium, ut determinatè facta in die prohibito, quamvis formale peccatum non fuerit ratione inadvertentiæ, aut ignorantiæ. Licebit utique in die Veneris gaudere de comestione facta die præcedenti, aut facienda die Dominica, quia pro tunc non est prohibita, nec materiale peccatum. Sed vice versa non licet die Dominica gaudere de illa, ut ignoranter facta in die prohibito, quia ut sic est violatio legis, & detecto errore, obiicitur voluntati tanquam prava. Ita conjugatis non licet gaudium de copula habita ante conjugium; quousque autem viduis liceat, aut non liceat delectari de congressu honesto tempore conjugii habito? rectè exponit P. Suarez *dicta sect.* 7. *num.* 13. & legi potest Diana *p.* 3. *tr.* 5. *resol.* 2. qui in utramvis partem plures refert, & *p.* 9. *tr.* 8. *resol.* 44. ubi agit de id genus delectationibus, dum conjuges sunt absentes.

47 Ad tertiam in *num.* 32. Esto admittatur, gaudere de parricidio inculpato ob bonum hæreditatis non esse per se gaudere de

de malo alterius; sed de bono proprio, quia malum secundùm se non diligitur, nec ratione sui, nec ad ipsum ordinatur principaliter intentio gaudentis; adhuc tamen id non sufficit, ut à peccato excusetur. Verè namque, ac propriè sumitur delectatio ex malo alterius, & de actione per se prava, tanquam de objecto directo, & immediato, quamvis non formali; sed materiali duntaxat; sicut verè amatur furtum, cùm id expetimus ob finem eleemosynæ, & proximus verè amatur, cùm gaudemus de ejus bono propter Deum. Quocirca excusatio ista neque unica esse potest, neque se sola sufficiens, quemadmodum insufficiens foret casu, quo ob idem motivum filius iniquus gauderet de parricidio culpabili. Unde S. Thomas nunquam dixit, gaudium de opere peccaminoso præsertim suapte natura esse licitum; immò oppositum generaliter asseruit 1. 2. *q.* 74. *art.* 8. *corp.* & *ad* 5. specialiter applicavit eam doctrinam delectationi de opere externo homicidii, eamque lethalem putavit, sicut lethale est objectum ejus.

48 Insuper neque unquam docuit, desiderium, aut gaudium mali alieni, etiam causandi per actionem de se licitam, ut mors disposita à Deo, excusari à peccato, nisi ob finem præferendum juxta ordinem charitatis illi malo: atque tunc dixit gaudium per se non haberi de malo; sed de bono adjuncto, ut constabit recolenti eum ipsum locum, qui obiicitur, cujus laciniam ad mala temporalia spectantem adduximus *num.* 9. nunc autem illa afferemus, quæ spectant ad mala opposita bonis gratiæ, de quibus ita disseruit: *Bona gratiæ mutuò se non impediunt, quia spiritualia bona à pluribus integrè possideri possunt. Et ideò quantum ad hoc nullus, salva charitate, potest malum alteri optare, vel de malo gaudere, nisi in quantum in malo culpæ, vel damnationis alicujus relucet bonum Divinæ justitiæ, quod plus debemus diligere, quàm aliquem hominem. Sed hoc non est per se de malo gaudere: sed de bono, quod adjunctum est ei malo.* Hæc S. Thomas, quæ, ut patet, nil favent doctrinæ oppositæ, sed ei potiùs adversantur.

49 Ad ultimam. Mihi omnino displicet ea doctrina Patris Vasquez, illamque ex professo impugnat Arriaga *tom.* 1. *in* 1. 2. *disp.* 47. *sect.* 3. *sub sect.* 4. licèt apud plures invaluerit, ipsamque expressè sequantur, præter Salas *eo num.* 52. & *numer.* 218. Basilius Legionensis *lib.* 10. *de matrim. cap.* 16. *num.* 2. & 12. Palao *tom.* 1. *tract.* 2. *disp.* 2. *punct.* 10. *num.* 10. & 11. Falsum namque est, gaudium de effectu semper esse gaudium causæ illius, saltem ut fuit ejus causa, quia opus non est de eo gaudere sub eo respectu, cùm habeat bonitatem absolutam sibi propriam, & intrinsecam, penes quam est dignum gaudio, & apta delectationis materia, præscindendo à causis ejus, aut penitus ignorando illas. Immò sæpe sæpius contingit, ut placeat bonus effectus, & displiceat ejus causa. Quo pacto David gaudebat de filio per adulterium suscepto, illumque vivere optabat, quamvis de adulterio à se commisso seriam pœnitentiam ageret, potiùsque vellet filium non habuisse, quàm habuisse ex tali causa. Pariterque, etsi Joseph gauderet de principatu Ægypti, non ideò gaudebat de sua iniqua venditione, vel perfidia suorum fratrum. Utique de Christicidio, & offensis Dei in eo commissis nemo placet, si Deum amat, quantumvis de hæreditate gloriæ, & aliis fructibus, quæ ex illa suppositione nobis contigerunt, possit, debeatque exultare. Et quis dicat, omne gaudium de bonis mundialibus esse amorem Dei, & gaudium de essentia, atque potentia ipsius, quæ est præcipua illorum causa? Aut quis non videat, ingratos sic frui bonis ex aliorum dono acceptis, ut sæpe benefactores ignorent, & neque beneficia esse meminerint? Cujus rei palmare exemplum suggerit Rex ille novus Ægypti, *qui ignorabat Joseph* Exodi 1. 8. etsi tributis gauderet partis beneficio illius.

50 Propterea Auctores communiter duo hæc inter se distinguunt, & gaudium de bono effectu separabile esse judicant à gaudio terminato ad causam ejus, & propterea censent, non esse peccatum gaudere de bono effectu secundùm se, ac solitariè, ex. g. de filiis ex adulterio susceptis, quamvis judicent illicitum gaudere de ipso adulterio, quatenus fuit medium utile ad illos de facto habendos. Ita ferè omnes relati *numer.* 35. & ex professo Navarrus *in cap. Inter verba.* 11. *q.* 3. *concl.* 2. *num.* 9. & maximè à *num.* 12. Petrus Navarra

varra *lib. 2. de restitut. cap. 3. num. 199.* Trullenc *lib. 1. in Decalog. cap. 6. dub. 2. num. 13.* Arriaga *dicta subsect. 4. num. 20.* ubi putat, *id à nemine negandum esse*. Quapropter ita gaudenti non placet esse, vel fuisse peccatum à se commissum. Immò comparatione facta, potiùs vellet non commisisse adulterium, quàm habere optimos filios & de non occisione patris plus gauderet, quàm de hæreditate illius: atque, data optione, plus eligeret carere iis bonis, quàm dedisse causam ipsis, mediante parricidio, aut adulterio. Non ergo propter effectum delectabitur in causa, præsertim involvente Dei offensam materialem, aut formalem; sed, si rectè sapiat, potiùs de existentia talis causæ tristabitur, & propter causam displicebit ipsi effectus, quem ex tali causa habuisse nollet, quamvis secundum se non displiceat; sed delectationem affert, præscindendo ab eo respectu.

51 De eo tamen lætari poterit, quòd ex suppositione adulterii, aut parricidii sibi positivè displicentis, aut nullo modo placentis talia bona resultaverint. Neque hoc est de illo gaudere: nollet enim fuisse, aut esse secundùm se, & absolutè; sed de eo, quòd non contigerit absque ullo bono: nam ita proculdubio pejus esset, tanquam opus omni commodo, & utilitate destitutum. Unde suppositio ipsa adulterii, aut parricidii non placet absolutè, nec comparativè ad suum contradictorium; sed duntaxat sub ratione minoris mali, & gaudio comparativo ad aliud deterius malum. Sic placet adventus Christi detestantibus Adæ peccatum, quod fuit causa illius; sed materia gaudii est, peccatum fuisse causam tanti boni potiùs, quàm fuisse non causam: & hoc sensu Ecclesia exultans prædicat, felicem esse illam culpam, quæ habere meruit Redemptorem talem. Sic filius, quamvis absolutè doleat de morte patris, atque vitam ejus æstimatione, & affectu præferat hæreditati, ex suppositione mortis gaudet, illam fuisse sibi utilem potiùs, quàm inutilem. Sic ex amore erga patrem sibi complacet in eo, quòd mors ejus non fuerit improvisa, nec violenta; sed præmeditata, & naturalis. Quòd si ipse fortè eam commisit, actum veræ charitatis exercere poterit, si de eo gaudeat, ut minori malo, quòd fui compos id non fecerit; sed potiùs in ebrietate.

52 Quæ, servata proportione, applicanda sunt illis operibus, quæ excusantur à peccato meritorio pœnæ, ac reprehensionis ob ignorantiam prorsus inculpabilem. Gaudere enim licet de eo, quod potiùs cum excusatione contigerit, quàm sine ipsa, & potiùs cum laude, ac merito, quàm absque illis. Et quamvis contigisse non placeat, ex suppositione quòd contigerint, melius est excusationem adfuisse, quàm defuisse, & Deum non fuisse offensum, quàm fuisse offensum formaliter, satiusque id egisse laudabiliter, ac fructuosè, quàm egisse illaudabiliter, & absque merito.

CAPUT VI.

Quando liceat propriam mortem petere, aut desiderare?

53 EGregiè demonstrat S. Thomas 2. 2. *q. 64. art. 5.* nullo unquam casu licere occisionem directam sui ipsius, quia charitati sibi debitæ adversatur, ac naturali inclinationi, qua omnia suam conservationem amant, & destructioni repugnant. Opponitur etiam charitati, immò justitiæ erga Deum, qui nos creavit, & conservat, ut ei in hac vita serviamus toto tempore ab ipso præstituto: unde, qui se ipsum interfecit, privat Deum servitio sibi debito, ac si occideret alienum servum, vel sicut servus aufugiens, & se subtrahens ab obsequiis, quæ debet domino suo. Propterea absque peccato mortali intendere, aut procurare non licet opus istud, nec desiderare, aut petere, ut in tempore ebrietatis, vel amentiæ à nobis fiat. Neque de hoc est modò quæstio; sed de desiderio mortis anticipatè disponendæ à Deo, & de oratione, qua conamur impetrare ab ipso, ut id disponat tanquam verus dominus tàm mortis nostræ, quàm vitæ.

54 Est autem difficultas præcipua circa desiderium mortis ex fine præcavendi mala temporalia, & hujus vitæ miserias. Nam, si ea expetatur, ut medium necessarium, vel utilius ad beatitudinem adipiscendam, vel ad alia lucra spiritualia, non dubium, quin expetatur licitè; immò valde honestè. Hinc Apostolus *ad Philippenses* 1. 21. mori lucrum reputavit, & vers.

verſ. 23. *Deſiderabat diſſolvi, & eſſe cum Chriſto:* atque hoc ejus deſiderium mirificè commendat Chryſoſtomus *ibidem homilia* 4. egregiiſque Sanctorum teſtimoniis, & exemplis ex profeſſo comprobatur à P. Franciſco Arias *de imitatione Chriſti. tract. 7. cap.* 7. Sic plures ſanctè deſiderant pro Chriſto ſanguinem fundere, & martyrio vitam perdere, quia melius eſt ita mori, & tanti operis aureolam reportare, quàm vivere abſque iſto merito. Sic denique plures optant nunquam fuiſſe potiùs, quàm peccaſſe graviter, & potiùs mori, quàm iterum Deum offendere. Neque immeritò id à Deo poſtulatur, quia magnum eſt beneficium rapere ex hac vita juſtum, ne malitia mutet intellectum ejus, & ne fictio decipiat animam ipſius: & ſicut quilibet prudenter optat, cùm Reipublicæ non eſt neceſſarius, declinare pericula moriendi, ac eſſe in tuto, etiam cum jactura aliarum commoditatum, ſic pariter optare poteſt, etiam cum vitæ jactura, declinare pericula peccandi, moriendique morte æterna, niſi populo Dei ſit neceſſarius.

55 Quinimò & ex ſolo affectu non diſplicendi Deo, vel venialiter, id licere, expreſsè affirmant P. Ildephonſus Rodriguez *tom. 1. de profectu ſpirituali. tract.* 8. *cap.* 20. & P. Granado *controv. 3. de Charit. tr. 6. diſp. 2. num.* 19. Eſt enim maximum ſignum perfecti erga Deum amoris, amicitiæ, vel concupiſcentiæ, ſi ſuper omnia prorſus amabilia, aut concupiſcibilia diligatur. Et, cùm peccata venialia frequenter ad mortalia diſponant, habent ex hoc etiam capite, unde valde exoſa fiant viris perfectis, atque ut potiùs placeat eis carere, quàm hujus lucis uſuram illa committendo prorogare. Notat autem optimè Suarez *tom. 2. de Relig. lib. 1. de Orat. cap. 19. num.* 2. in his affectibus virtute ſaltem involvi conditionem illam: *Si ita mihi expedit*, quamvis ab ipſo petente non cogitetur, neque adhibeatur. Ideò enim totum negotium Divinæ diſpoſitioni committitur, quia ipſe rectè novit, quid expediat bono noſtro, ac gloriæ ſuæ; nos verò ſæpe decipimur, & erramus circa hæc ipſa, & quamvis illa exoptemus, cùm id fiat ſub ratione boni conducentis Deo ad gloriam, nobiſque ad æternam vitam, non eſſemus illa exoptaturi ex vi præſentis affectus, ſi cognoſceremus, hiſce finibus juxta ſuavem Dei diſpoſitionem non conducere; immò obſtare.

56 Accedo jam ad deſiderium mortis ex motivo evitandi mala temporalia. Ubi Abulenſis *lib. 3. Regum, cap. 19. q. 6.* verſ. *Sed conſiderandum*, contendit, eſſe peccatum mortale hoc genus deſiderii, aut orationis, ſive fiat ex motivo recuſandi laborem, qui reperitur in pugna contra paſſiones internas animum aſſiduè vexantes, ſive ex fine evitandi alias miſerias hujus vitæ, puta ægritudines, aut paupertatem: additque, graviùs peccare, qui ex hoc motivo, quàm qui ex illo mortem optant, & plus qui petunt, quàm qui deſiderant tantùm. Ratio autem eſt illa ipſa, qua S. Thomas oſtendit *in dicto art. 5. ad* 3. grave peccatum committere illos, qui ob prædictas cauſas ſemetipſos interficiunt. Quia petere, aut optare ſibi mortem ad quaſcumque alias hujus vitæ miſerias evadendas eſt majus malum eligere ad minoris mali vitationem: mors enim juxta Ariſtotelem *lib. 3. Ethicor. cap.* 6. eſt inter illa omnium maximum, & præ cœteris terribiliſſimum. Confirmatur 1. Nam ſicut ad virtutem fortitudinis ſpectat ſe morti exponere, vel aliis terribilibus propter honeſtum, ita ſpectat ad vitium timiditatis mortem optare, ne terribilia patiamur. Ergo ſicut peccat graviter, qui mortem ſibi conſciſcit, ne ab alio duriorem patiatur, ita graviter delinquit, qui eam petit, aut optat, ne toleret vitæ ærumnas. *Fugere enim ſequentem inopiam, vel aliquid triſte, non fortis, ſed magis timidi eſt: mollities enim eſt fugere laborioſa*, ut Ariſtoteles ſcripſit *eo lib. Ethicorum.* 3. Confirmatur 2. Quia ut pro concione diſſerebat Nabarzanes apud Curtium *lib. 5. de rebus Alexand. longè poſt med: Fortium virorum eſt, magis mortem contemnere, quàm vitam odiſſe. Sæpe tædio laboris ad vilitatem ſui compelluntur ignavi. At virtus nihil inexpertum omittit. Itaque ultimum omnium mors eſt, ad quam non pigrè ire ſatis eſt.*

57 Hiſce tamen non obſtantibus, ſunt alii plures, qui exiſtimant, mortem peti, aut deſiderari poſſe abſque peccato, ut ab aliquo magno malo temporali liberemur: puta à ſeveriori morte infligenda per carnificem, à gravi infamia, tetro car-

carcere, nimia paupertate, à morbis, aut doloribus continuis, vel aliis id genus diuturnis malis, quibus vita præsens redditur nimis laboriosa, & perdifficilis. Ita Aragon *de just. & jure. q. 83. art. 8. in fin.* Granado *suprà num. 21.* Martinez de Prado *tom. 1. resol. mor. cap. 15. q. 1. §. 3. num. 24.* Joannes Sanchez *in select. disp. 2. num. 9.* Trullenc *lib. 1. in Decalog. cap. 6. dub. 2. num. 12.* Vercelli *p. 1. tract. 5. num. 66.* Diana *p. 5. tr. 14. resol. 92.* Moya *in select. 1. part. tr. 6. quæst. 5. num. 11. & 12.* Azor *p. 1. lib. 9. cap. 35. q. 3.* qui id licere existimat, si magnæ aliquæ, & justæ causæ hujus desiderii, & petitionis existant, annuente rursum Trullenc sub his terminis *eo lib. 1. cap. 7. dub. 5. num. 3.* Arias etiam *ubi suprà cap. 8.* certum putat, id non esse peccatum mortale; immò nullum, si conditio adhibeatur, & debita subordinatio nostræ voluntatis ad Divinam servetur: & hanc etiam cōditionem exegit, ut ea liceant, Soto *in 4. dist. 50. art. 5.* vers. *Est tamen*, ut omittam Tamburinum, qui fidentissimè affirmat, non esse peccatum mortale, nil de veniali determinans.

58 Suadetur autem. Quia judicio Sapientis *Ecclesiastici 30. 17. Melior est mors, quàm vita amara;* è duobus autem bonis melius prudenter eligitur, atque è duobus malis contrariis alicui fini, aut subjecto id, quod minus est, rectè eligitur, dum ejus bonum attenditur. Unde iterum *cap. 41. 3.* sic Sapiens exclamat, & rem adornat exemplis: *O mors, bonum est judicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus, defecto ætate, & cui de omnibus cura est, & incredibili, qui perdit patientiam!* Non ergo terribilior, nec deterior mors, quàm vita amara; sed potiùs eligibilior secundùm rectam rationem, quatenus est privatio vitæ calamitosæ, ac molestæ, quam homines non tàm vivunt, quàm tolerant laboribus, ac doloribus pleni. Quare huic judicio Sapientis meritò acquieverunt alii viri sancti à Deo illustrati, & referti salutari scientia, atque prudentia. Hæc namque est vox illa Tobiæ 3. 5. cùm videret contribules suos captivos, & nationibus traditos in direptionem, fabulam, & improperium: *Domine, secundùm voluntatem tuam fac mecum, & præcipe in pace recipi spiritum meum: expedit enim mihi mori magis, quàm vivere.* Hæc illa Judæ Machab. 1. 3. 59. *Melius est nos mori in bello, quàm videre mala gentis nostræ.* Nec dubium, quin sit nonnullis mors præmium, & vita supplicium, de quibus S. Ambrosius luculenter dixit non esse permissos diu vivere; sed compulsos tardè mori. Caino sanè ob fratricidium in pœnam data est vita diuturnior, signumque appositum, ne ab ullo interficeretur. Lege eumdem Ambrosium *lib. 2. de Cain, & Abel, cap. ultimo,* ubi hæc apposite expendit.

59 Accedunt Sanctorum exempla. Nam Moyses *Numeror. 11. 15.* pondere gubernationis oppressus, & populi pervicacia contristatus ita est alloquutus Deum: *Obsecro, ut interficias me, & inveniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis.* Elias quoque 3. Regum 19. 4. dum à facie Jezabelis fugeret, *petivit animæ suæ, ut moreretur, & ait: Sufficit mihi, Domine, tolle animam meam.* Nec hujus petitionis alia causa proxima assignari valet, nisi ea ipsa, quæ erat ei causa fugiendi, scilicet Jezabelis dira persequutio, & nova comminatio, qua mortem ei denunciaverat quanto citiùs inferendam. Beatus etiam Job, qui labiis suis non peccavit, neque stultum aliquid contra Deum locutus est, hoc eodem desiderio flagrabat, tædio vitæ adeò ærumnosæ. Ita enim ait *cap. 6. 8. 9. Quis det, ut veniat petitio mea: & quod expecto, tribuat mihi Deus? Et qui cœpit, ipse me conterat: solvat manum suam, & succidat me?* Jonas insuper præ afflictione magna, & metu infamiæ, quia parcente Deo Ninivitis, & populi perturbator, & Propheta mendax videretur, sic clamavit *cap. 4. 3. Et nunc, Domine, tolle quæso animam meam à me: quia melior est mihi mors, quàm vita.* Ac tandem Paulus Apostolus 2. *Corinth. 1. 8.* de se ipso in hunc modum attestatur: *Nolumus vos ignorare de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere.* Porrò tot prçclaros viros accusare peccati, præsertim criminalis, aut excusare duntaxat propter vehementem passionem, & defectum plenæ deliberationis, ac judicii, sicut tentat Abulensis, neque Sacro textui congruit, nec pietati. Quare neque is sibi constat. Nam *ad dictum cap. 11. q. 36.* Moysem culpare non audet; loco verò anteà citato putat peccasse venialiter.

60 Ra-

60 Ratum igitur manere debet, mortem in his circumstantiis, & aliis æquipollentibus licitè postulari à Deo vitæ nostræ Domino, ut speciale beneficium, atque ideò & optari posse. Nam ex Augustino *epist.* 121. *ad Probam: Illud tantùm licet petere orando, quod licet optare.* Nec jam obstant argumenta ponderata in favorem Abulensis *num.*56. Quia inter mala temporalia sunt aliqua, quæ majora morte possunt rectè judicari, & quæ viventi sub illis duriora apparere valent, ac moraliter loquendo censeri mors quædam prolixa, & gravior. Hinc illud Apocalypsis 6. 9. *In diebus illis quærent homines mortem, & non invenient eam, & desiderabunt mori, & mors fugiet ab eis.* Atque, ut Philosopho alium etiam magni nominis Philosophum opponamus: *O ignaros malorum suorum* (ait Seneca *de consolat. ad Marciam*, *cap.*20.) *quibus non mors, ut optimum naturæ inventum laudatur. Omnibus enim finis est, multis remedium, quibusdam votum, de nullis meliùs merita, quàm de his, ad quos venit antequàm invocaretur.* Et post pauca: *Hæc est, quæ efficit, ut nasci non sit supplicium:* quod perbellè congruit cum sententia illa Sapientis *Ecclesiastes* 7.2. *Melior est dies mortis die nativitatis.*

61 Ad primam confirmationem. Sicut non semper est vitium timiditatis, aut cordis pusillitas timere mortem, & vitam desiderare, sic non semper eisdem vitiis subjacet odisse vitam, & optare mortem. Neque enim semper est digna tanto labore salus, & tunc maximè cùm vita nostra non est aliis necessaria; nobis verò perdifficilis, & gravium malorum causa. Consciscere sibi mortem nunquam licet, etiam ad vitandam aliam atrociorem certò imminentem ab aliis, ut præmisimus jam anteà. Ratio est, quam anteà proposuimus: &, si attenderetur tantùm conceptus majoris, aut minoris mali temporalis nostri, proculdubio id esset licitum, quia majus malum naturæ est mors atrox, quàm mors mitis: & gravius, amaram vitam diù sustinere, quàm traduci ad aliam, ubi cessant hi dolores. Ad secundam similis est ratio. Nam sicut non semper est virtus fortitudinis, sed potiùs vitium audaciæ, ac temeritatis, vitam contemnere, & aggredi gravia pericula mortis, ita non semper est pusillanimitas, aut vitium timiditatis optare mortem ad fugienda mala hujus vitæ; sed tunc solùm, cùm mala sunt parvi ponderis, si cum malo mortis conferantur.

CAPUT VII.

De desiderio, aut petitione mortis ob leves afflictiones, aut calamitates.

62 EX dictis insurgit quæstio minimè dissimulanda. An scilicet sit grave peccatum petere, aut optare sibi mortem ad evitanda mala temporalia minoris momenti, quàm sit vita? Puta ad evitandas communes hujus sæculi miserias, vel aliquas afflictiones peculiares citò transeuntes, aut, si durabiles sint, non valde amaras. Negat fidenter esse peccatum lethale Thomas Tamburinus *lib.*5. *in Decalog. cap.*1. *§.*3. *num.*34. Joannes de la Cruz *in Director.* 1. *p. tr. de homicid. dub.*3. & qui rem exactè discutit, P. Arias *ubi suprà cap.*8. ubi certum esse ait, istiusmodi desideria, quantumvis absoluta, solùm esse peccatum veniale; nullum verò, si fiant sub conditione, ac resignatione propriæ voluntatis ad Divinam. Fundamentum ex eo sumitur, quia etsi mors sit quoddam malum naturæ, sicut alia male pœnæ; in genere tamen boni honesti, aut mali turpis, neque est bona, neque mala; sed indifferens, atque adeò bene, ac malè potest expeti, & esse bona simpliciter, si propter bonum finem expetatur. Quocirca, ut à lethali excusantur absoluta desideria, quibus dona temporalia à Deo obtinere cupimus, vel evitare mala eisdem opposita per media ex se non illicita; sic excusare debemus desiderium evitandi alias miserias mediante morte à Deo infligenda. Nam neque finis, nec medium parvum est; sed tota deordinatio utrobique in eo consistit, quòd bonum aliquod temporale expetamus absolutè, & absque debita resignatione: & ad summum, genus quoddam pusillanimitatis in nostro casu admiscetur, ut notat Cruz, quorum neutrum transcendit limites noxæ venialis.

63 Nihilominùs Granado *ubi suprà num.* 22. & eum sequutus Diana *ea resol.*92. non audent excusare à mortali istiusmodi

modi desiderium extra casum magnæ amaritudinis, aut gravis calamitatis. Et hæc sententia, sicut tutior, etiam mihi probabilior videtur circa mortem, mutilationem membrorum, ægritudines, & alia mala privantia bonis, quorum domini non sumus: nam de divitiis, honoribus, ac commodis temporalibus, quibus nos ipsi licitè privare possumus ob bonum virtutis; immò ea respuere, & abiicere tanquam occasiones mali, diversa ratio est, ut de se patet. Moveor primò, quia majus malum assumere ad minoris mali vitationem peccatum mortale est, & ea ratione specialiter probat Angelicus Doctor *in dicto art.5. ad 3.* esse peccatum mortale consciscere sibi mortem ad miserias hujus vitæ declinandas. Porrò hæc ratio, aut nihil probat, aut idipsum pariter evincit de desiderio, & oratione, qua mediante mortem procuramus ex motivo evitandi exiguas afflictiones, aut leves calamitates. Secundò, quia ejusmodi desiderium est contra inclinationem naturalem, & charitatem, qua unusquisque debet se ipsum conservare, & diligere quoad bonum vitæ multò fortiùs, quàm quoad alia bona, aut privationes malorum, quæ tanti non æstimantur. Nam re vera se ipsum odit, qui absque ullo alio emolumento, ne uni incommodo subjaceat, vult longè plus mali habere.

64 Tertiò, inquirendum est ab adversariis, num minitante aliquo mortem, ni levem aliquam molestiam patiamur, peccatum mortale sit nolle ei obstare; sed sinere se potiùs occidi, quàm talem molestiam perpeti? Si dicant, esse mortale nolle impedire suam mortem in eo eventu, utique & mortale erit illam desiderare directè causa evitandi idem malum. Nam illa causa, quæ inidonea apparet ad non impediendam mortem, ad illam desiderandam non est idonea, aut sufficiens. Licitum namque est per se loquendo nolle impedire, quod licet desiderare: nec concursus indirectus ulli ad culpam imputatur, nisi aliunde supponatur obligatio impediendi eventum ipsum. Obligatio autem impediendi tollitur per causam proportionatam, quæ non impedienti præbeat excusationem legitimam; & ideò quàm sæpius licet non impedire suam mortem, tametsi nunquam liceat sese occidere, ut passim obvium est apud Auctores, & inter alios legi potest apud Lessium *lib.2. de just. & jur. cap.9. à num.27.* Si verò propereà dicant, id non esse culpam gravem, rem dicent à nullo admissam, & quæ ex sola terminorum apprehensione videtur satis absurda. Atque exinde sequeretur (ut alia quamplura omittam) non esse lethale infirmis sinere se potiùs mori, quàm remedia ordinaria sustinere, v. g. nolle sumere pilulas, aut potionem aliquantulum amaram, quam Medici ad imminentem mortem evadendam prorsus necessariam judicant.

65 Quartò idipsum ostensivè evincitur innitendo generalibus principiis à D. Thoma prajactis *quodlibet.9. art.15. corp.* Quia ex objectis, quæ non habent turpitudinem intrinsecè inseparabilem, qualem habet adulterium, aut mendacium, sed interdum bene, interdum malè absque errore amari possunt, & in hoc sensu indifferentia ex se dicuntur, quædam sunt, quæ in suo conceptu nullam conformitatem, aut difformitatem important cum recta ratione, sicut levare festucam, aut fricare barbam; alia verò, quæ in conceptu suo difformitatem quamdam præseferunt, aut inconvenientia magna; sed non talia, ut amoveri, aut compensari neqeant accedente idonea causa, ut simultanea possessio plurium præbendarum, vel occisio, aut diffamatio alterius, quæ justa causa compensante eorum defectus honestè possunt amari; ea autem seclusa, aut præscissa per intellectum omnimodis, peccaminosè appetuntur, & cum peccato non levi, sed ex genere mortali. Porrò hujus generis est mors, tam propria, quàm aliena, atque ea propter est lethale absque causa valde idonea optare, ut illa contingat, nobis nihil cooperantibus, ictu tauri, incendio, aut ruina. Quæ verò sint causæ idoneæ, suprà visum est, ac modò ostensum, hujus generis non esse afflictiones illas, aut ærumnas, quarum perpessio nihili æstimari debet, si cum malo mortis conferatur. Quocirca ratione illarum mors honestè optari nequit, nec mediante oratione procurari; sed pro mali magnitudine, & contrarietate ad regulam ordinatæ charitatis peccata mortalia erunt desiderium, & oratio, nisi fortè causæ parum desit ad veram idoneitatem:

tatem: nam tunc parvitas materiæ proderit, ut sint venialia.

66 Indidem ad argumentum oppositum *num.62.* responderi valet multipliciter. Et primò per instantiam, quia simili forma differendi possent Auctores propositionis 13. & 14. contendere, licitum esse, aut certè non illicitum mortaliter, desiderium absolutum mortis alienæ ex motivo devitandi quodvis temporale incommodum, aut acquirendi divitias. Secundò pro omnibus dicere possumus, mortem secundùm se consideratam, & à causa magni momenti præscissam, non esse objectum indifferens; sed valde turpe, ac contrarium naturali inclinationi, & propriæ charitati uniuscujusque. Tertiò, semper, & in omni eventu illam esse objectum turpe, si sumatur, ut est bonum appetibile contra charitatis ordinem, & præscriptum fortitudinis, cujus est passiones, metus, & audaciam moderari, ne exorbitent affectu, aut opere circa ipsam mortem, & alias afflictiones hujus vitæ. Nam cùm appetibile, ac bonum reciprocè convertantur, quodvis bonum tale debet judicari, qualis est ipsius appetibilitas; jam autem vidimus, mortem, ut est bonum utile ad molestias leves evitandas, non habere appetibilitatem honestam, aut indifferentem; sed turpem, & fortitudini adversam; sed charitati præcipuè. Quartò, si enixè contendas, malitiam tunc non desumi ex objecto, aut fine nudè sumptis; sed ex modo tendendi ipsorum actuum, inde non multum gravabimur. Nam ille modus tendendi, prælativus cùm sit, ita versatur circa objecta maximè disparia, ut anteferat, quæ contemnenda forent, & contemnat, quæ essent præferenda: odio habeat eximium bonum præ amore alterius boni levidensis: & præ nimia ignavia plus timendo, quàm mortem, parvum incommodum. Hæc autem rationi dissonant, & cum vera fortitudine, & ordine charitatis (undecumque illa proveniat) apertam oppositionem important.

67 Pro praxi tamen Confessariorum addiderim, quod Abulensis notavit *q.36.* istiusmodi desideria, etsi ex se lethalia sint, sæpe excusari à mortali propter vehementem passionem tempore afflictionis insurgentem, qua plena deliberatio præveniri solet, & causa apparere major, quàm re vera est in se ipsa. Potior tamen mihi est alia excusatio, quia isti non desiderant mortem nudè sumptam; sed bonam, & ratione sui optabilem: neque eam respiciunt præcisè ut terminum calamitatum suarum, ac si ad instar jumentorum morituri essent, obliti immortalitatis; sed ut transitum ad vitam beatam, quam à Deo petere, ac sperare sunt assueti. Rari enim sunt, præsertim inter Christianos, qui optent mortem, nisi bonam, & qua mediante perveniant ad gloriam cœlestis patriæ, quam se adepturos supponunt ex Divina clementia, & bonitate. Neque enim se reprobos judicant; sed in partem sortis Sanctorum computandos; nec, si id scirent, ullus esset adeò stultus, qui optaret præveniri mortem suam, & temporalem vitam, quantumvis afflictam, cum æterna morte commutare. Solent quidem isti affectus oriri ex ira, impatientia, desperatione remedii, defectu resignationis, nimio sui amore, aut alia veniali causa; sed ex morte sic concepta gravem malitiam non trahunt.

68 Addiderim præterea longè cautius mala temporalia peti, vel desiderari posse aliis, quàm nobis metipsis, etiamsi id fiat intuitu boni spiritualis ipsorum. Nam cùm quilibet naturali propriæ inclinationis pondere sit ad se meliùs affectus, quàm ad alios, minus periculi subest invidiæ, vindictæ, odii, alteriusve affectus pravi occultè moventis ipsum, cùm hæc mala sibi optat, quàm cùm aliis, esto id agere videatur prætextu majoris boni. Scio, Azor, Cruz, Verricelli, & Trullenc locis anteà consignatis indiscriminatim loqui de utrisque. Et hoc verum mihi est, quoties ex obstinatione, nimiave fragilitate subjecti, aut ex aliis circumstantiis personarum, vel locorum moraliter certum, aut quasi certum supponitur, contraria bona ipsis fore, juxta ordinarium rerum cursum, occasionem periculosioris reincidentiæ, deterioris vitæ, aut damnationis saltem gravioris, ut ferè semper contingit infantibus, qui apud Turcas adolescunt, & illis, qui apud hæreticos perveniunt usque ad annos discretionis. At verò cùm incertum nobis est, quidnam potius sit aliis profuturum ad istiusmodi damna devitanda, vivere, an mori, sanum esse, vel infirmum, divitem, aut pauperem, & ipsi licitè possunt esse in-

viti, noluntquè re ipsa subjacere dictis malis, sed habere potiùs bona opposita, longè alia videtur ratio. Et ideò tunc non licebit talia mala ipsis optare, nisi adjecta conditione, quòd ita oporteat ad illorum incolumitatem. Et sic sentiunt P. Suarez *in dicto cap.19. num.5.* ac eum sequutus Layman *lib.4.tr.1. cap.1.q.4. concl.3.*

69 Unde quamvis nobis liceat propter majus bonum nostrum, & profectum in virtutibus nolle habere dignitates, aut divitias, vel honores, seu magni nominis famam, immò optare mala eisdem opposita, non ideò licebit absolutè velle ex eodem motivo, ut alii non consentientes, sed inviti, ac justè recusantes careant supradictis bonis, vel contraria mala perpetiantur. Juri enim nostro liberiùs cedere possumus, & longè meliùs agnoscere tam dispositionem, ac præparationem propriam, quàm vocationem internam, quo ab iis bonis tanquam nocituris spirituali saluti removemur, & ad mala temporalia eisdem opposita tanquam magis profutura incitamur. Cœterùm alieno juri cedere haudquaquam valemus, ut saluti ipsius prospiciamus; neque adeò exactè cognoscere, quidnam ipsi plus expediat. Et proptereà contra voluntatem proximi rationabilem, ac licitam malè ipsi desideramus calumnias, falsa testimonia, opprobria, paupertatem, aut statum vitæ ignobiliorem, vel privationes bonorum, quæ istis malis opponuntur, & quibus fortasse meliùs uteretur, cùm alia valde impatienter, & iniquè toleraret. Quare satis non est, quod ipse possit ista mala sibi optare licitè, vel etiam mortem, intuitu majoris boni, ut ea nos illi absolutè desiderare possimus; sed opus est, ut re ipsa hoc eodem desiderio teneatur, & propterea conformemur voluntati illius. Cùm verò etiam potest licitè illa recusare, ac esse rationabiliter invitus, & est invitus de facto, disparitates adductæ ostendunt, ejusmodi desideria non esse opus charitatis erga ipsum, quidquid dicat in contrarium Granado *dicto tr.6. disp.3. num.3.*

70 In fine concludes tandem (ne sophismate vulgari in hac materia impliceris) non licere nobis ea omnia facere, quæ desiderare licet. Desiderare namque possumus, non tantùm agere; sed etiam pati: & se habentibus merè passivè quamplura accidere possunt absque peccato proprio, & alieno, quæ eisdem positivè cooperantibus sunt planè illicita. Quocirca licitè optamus, quod desiderabat Paulus, dissolvi, & esse cum Christo, vel pro ipso martyrium pati, quin propterea nobis liceat, ut talia bona assequamur, interficere nos ipsos. Quod à nullo fieri potest licitè, ut mentiri, aut dejerare, nunquam licitè desiderari valet, sive ab ipso, sive ab alio; sed sæpe usuvenit, ut quæ à nobis fiunt illicitè, fiant ab aliis justè, ac sanctè: & tunc, nisi quidpiam aliud obstet, ea desiderare possumus ex fine præponderante. Neque enim desideramus, ut fiant à quocumque, aut quomodolibet; sed ut fiant modo inculpato: nimirùm ab eo, cui licet ea facere, aut jubere, ut fiant. Sic Clericis, aut privatis peccatum est malefactores occidere; non verò desiderare, ut id fiat, observatio juris ordine à judice sæculari. Sic is, qui votum emisit non ambiendi dignitates, illicitè illas procurat; sed non exoptat illicitè, ut ab alio sibi conferantur. Et sic demum cùm Tyrannus, vel Rex alioqui legitimus tyrannicè gubernat Rempublicam, nefas est eum morti tradere; fas verò desiderare ejus mortem, vel de illo mortuo gaudere, quatenus necessarium est ad bonum publicum, ut inter permultos alios tradit Layman *lib.3. sect.4. nu.17. notab.2.* & Diana *p.3 tr.5. resol.87. in fin.*

DIS-

DISSERTATIO IX.

DE PRÆCEPTIS FIDEI.

Hujus subsellii sunt, inter damnatas, propositiones sequentes usque ad decimam octavam, & eas omnes complectemur unica dissertatione, quia non multùm operosa est doctrina ipsarum, & ex principiis jam prajactis facilè, ni fallor, decidetur.

CAPUT PRIMUM.

Utrùm fides cadat sub præceptum speciale, & secundùm se?

1 Pars negans his verbis traditur *proposit. 16. Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundum se.* Quis autem ita censuerit, non ita facilè dignosci valet. Acceptam esse quoad verba ex quibusdam thesibus Scholasticis Antuerpiæ defensis *die 16. Aprilis anno 1674.* haud immeritò contendunt VVilhelmus Sandæus *in confutat. trium viror. fol. mihi* 154. & *Specimen Theolog. manant. per Belgium p. 4. cap. 5. §. 1.* Utrobique tamen additur, comprobaturque ex contextu, à delatoribus Belgis minùs sincera fide fuisse detruncatam, ut eo pacto odiosior fieret. Expresse quoque haberi apud Thomam Tamburinum *lib. 2. in Decalog. cap. 1. §. 1. num. 9.* tradit Filguera *in præsenti*. Sed certè neque eisdem verbis habetur eo loci, uti ad expressionem erat necessarium, nec aliis manifestè æquipollentibus. Idque jam anteà notarunt ab hac impostura Tamburinum vindicantes Sandæus *suprà fol. mihi* 153. & Lucius à S. Marco *in germana doctrin. Tambur. cap. 3.* nosque in simili adnotavimus *dissert. 6. cap. 6.* quænam fuerit mens illius, & quod præceptum negaverit, completum solùm, & determinatum jure Divino quoad tempus, & quoad alias circumstantias, an incompletum etiam, & indeterminatum?

2 Quòd si res ad amussim expendatur, nemo potiori titulo debebat suscipere patrocinium doctrinæ Tamburini, quàm Filguera, quia ipse tandem in eamdem ipsam relabitur. Probat siquidem hac unica ratione, dari præceptum speciale Fidei Divinæ, quia necessaria est necessitate medii ad salutem. At de fide hoc modo necessaria non negat Tamburinus præceptum per se, ac speciale determinatè exequendum, cùm primùm fuerint sufficienter propositi articuli ad ipsam attinentes; immò illud agnoscit *eo num. 9.* & 8. De ea parte fidei duntaxat, quæ necessaria non est necessitate medii, disertè loquitur, cùm diffitetur præceptum per se, ac speciale ad virtutem fidei spectans. Porrò de hac parte nil omnino probat ratio illius Auctoris, cùm ad solam fidem restringatur, quæ necessaria est necessitate medii. Immò hoc ipsi Tamburinus antestat, quia expresse animadvertit, nos sæpissime obligari per accidens ad actus fidei exercendos ex vi præceptorum, quibus debemus elicere actus aliarum virtutum necessariò supponentes ejusdem fidei exercitium. Filguera autem de hac obligatione, quæ solius præcepti est, non verò medii, aut non meminit, aut admonere noluit, sed silere, quamvis maximè conducat ad intelligentium rei, de qua decernitur.

3 Cujus cujus tamen fuerit illa assertio, scandalosa est, & perniciosa ut minimum, sicut in decreto Pontificio jacet, & contra ipsam absolutè tueri debent omnes Catholici *fidem Theologicam cadere sub præceptum speciale, & secundùm se.* Nam de hoc præcepto testatur satis apertè Joannes Apostolus *epist. 1. 3. 23.* hisce verbis: *Hoc est mandatum ejus: ut credamus in nomine Filii ejus Jesu Christi, & diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis.* Quo loci observandum est, eodem contextu, ac modo abinvincem independente proponi nobis tanquam Dei mandata, ut credamus, & ut diligamus alterutrum, & utrumque ab Apostolo parificari. Atqui mandatum diligendi proximos spe-

speciale, ac proprium est illius virtutis, ad quam ea dilectio spectat, scilicet virtutis charitatis. Ergo & mandatum credendi proprium erit, ac speciale virtutis Fidei: nam ipsius est credere, sicut charitatis est amare, atque pœnitentiæ pœnitere. Porrò præcepta credendi, & pœnitendi eodem modo sunt à Christo imposita in ipso suæ prædicationis initio Marci 1. 15. ibi: *Pœnitemini, & credite Evangelio*. Quamvis enim in hoc loco nullum verbum esse videatur, quod expressè contineat vim præcepti; tamen pro ratione materiæ, ac modo loquendi Christi sufficienter propositum intelligitur, ut notavit S. Thomas 2. 2. *q.22. art.1.*

4 Suadetur secundò ex verbis Christi Joannis 14. 1. *Creditis in Deum, & in me credite*. Quæ imperativa sunt, in illisque præceptum contineri credendi in Christum, tradit Angelicus Doctor *ibidem lect. 1. litt. B.* Atqui hoc præceptum non est alterius virtutis, quàm fidei: nam de solo actu credendi secundùm se, & absque respectu ad alia opera ex præcepto debita, nobis injungitur. Ergo ex præcepto proprio, ac speciali virtutis fidei tenemur ad actum credendi in Christum propter se, ac ratione sui, & independenter ab eo, quòd per modum medii ad exercitium diversarum virtutum requiratur. Idemque dicendum erit de opere credendi in Deum, si loco illius verbis *creditis* supponatur hoc imperativum *credite* cum S. Augustino, Hilario, Chrysostomo, & omnibus Græcis Patribus, qui hoc modo legendum censent, & utramque fidem inibi imperari. Firmiùs tamen id deducitur ex Paulo *ad Hebræos* 11.6. ubi scribit: *Sine fide impossibile est placere Deo*. Rationem autem impossibilitatis non sumit ex necessitate fidei ad exequendum præcepta aliarum virtutum, v. g. spei, & charitatis, quibus homo fiat Deo placens quoad personam; neque ex eo, quòd sine fide nihil possumus mereri, aut impetrare apud Deum, eidemve placere quoad actiones complacentia positivè conducente ad salutem, quamvis id foret verissimum; sed ex eo, quòd ipsa fides, præscindendo quovis alio, propter excellentiam suam necessaria sit, ac debita, ita enim immediatè subjungit: *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit*.

5 Arguo insuper. Quia nisi detur speciale præceptum proprium fidei secundùm se spectatæ, distinctumque à præceptis aliarum virtutum per se, ac proximè ad fidem non pertinentium, consequens erit non dari ullum speciale peccatum fidei contrarium, ut distinctæ à reliquis. Nam speciale peccatum contra quancumque virtutem necessariò præsupponit speciale illius præceptum, & cùm actus alicuis studiosus non est debitus ratione sui, sed solùm ratione alterius specie distincti, peccatum, quod illius prætermissione committitur, non refertur, nisi ad speciem vitii oppositam illi actui, ratione cujus debetur. Dubitari igitur non potest, ex doctrina adversariorum hoc consequens rectè inferri. Quòd verò sit absurdissimum, & nullo pacto ferendum, ex eo constat, quia infidelitas, hæresis v. g. aut Judaismus speciale peccatum est fidei contrarium, & propterea id habet peculiare ex Tridentino *sess. 6. cap.15.* ut habitum fidei destruat. Nec dubium, quin hæresis, aut apostasia à fide eidemmet fidei directè, & immediatè repugnent, quin spectandum sit aliud præceptum, vi cujus abstinere ab illis debeamus, quasi liberum esset positivè dissentire rebus fidei, cùm non est alia prohibitio vetans infidelitatem.

6 Ad hæc, non sola infidelitas, qua fidei rectè propositæ voluntariè contradicitur, verùm etiam incredulitas in Sacris litteris proponitur ut peccatum privans vita æterna, & sub his terminis de fide est, eos damnari, qui non credunt. Damnari autem non contingit absque peccato mortali, nec peccatum mortale absque præcepto. Quòd verò hoc præceptum sit speciale, ac proprium fidei, non verò alterius virtutis ab ea diversæ, satis perspicuè monstratur ex eisdem Scripturæ textibus, ubi non credere secundùm se, & absolutè pro causa sufficiente damnationis assignatur independenter ab eo, quòd non credendo transgrediamur alia Divinæ legis præcepta. Joannis 3.36. ajebat Christus: *Qui incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum*. Et vers.18. præmiserat: *Qui non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine Filii Dei*. Marci 16. 15. *Prædicate Evangelium omni creaturæ. Qui non crediderit, con-*

condemnabitur. Explicatur. Nam ex similibus verbis Sacræ paginæ colligi solent præcepta specialia, & propria orationis, justitiæ, virtutumque aliarum: &, nisi hoc fiat, proclive erit ea inficiari, & omnia tandem reducere ad unicum præceptum charitatis: omnia namque charitati famulantur, & ipsa est finis aliorum, atque plenitudo legis.

7 Sed obiicies. Preceptum speciale, ac proprium virtutis fidei non datur de his ejus actibus, qui sunt necessarii ad salutem necessitate medii, nec de his, qui isto modo non sunt necessarii. Ergo de nullo actu fidei datur præceptum speciale. Antecedens quoad primam partem inde patet, quia præceptum obligans ad finem consequenter obligat ad media, quibus opus est ad illum consequendum; neque alio precepto est opus ad ea eligenda, preterquam eo ipso, quo ad eumdem finem tenemur. Preceptum autem procurandi vitam, salutemque eternam non est proprium, aut speciale fidei; sed charitatis erga nosmetipsos, vel, si mavis, erga Deum. Non igitur ex fide, sed ex charitate obligabimur ad actum fidei, quatenus per modum medii est nobis ad salutem necessarius. Quoad secundam verò partem idem ferè redit argumentum. Quia actus fidei non est necessarius necessitate precepti, nisi quatenus eo est opus ad precepta aliarum virtutum, prout oportet, observanda. Quocirca ut species malitie, quam contrahit omissio fidei, Theologicè discernatur, non est inspiciendus actus ipse secundùm se, ac seorsim (nam ut sic pro tunc nec est necessarius, nec preceptus) sed attendi debet, unde oriatur necessitas eliciendi ipsum ad evitandum peccatum.

8 Nam, si necessarius sit ad cultum Numinis ex precepto religionis per se debitum, malitia omittendi illum soli religioni erit contraria. Si ad spem, aut contritionem, contraria erit ei precepto, unde incumbit horum actuum obligatio. Si ad resistendum gravi alicui tentationi, v.g. contra castitatem, fidei obligatio ex castitate sumetur, & ita in reliquis malitia omissionis ad illam speciem vitii pertinebit, pro quo pugnabat tentatio. Cujus signum est, quòd ibi non detur duplex peccatum specie distinctum, aliud contra fidem, aliud contra castitatem; sed unicum soli castitati oppositum, & precepto illius contrarium. Sumere enim debebamus in eo conflictu *scutum fidei, in quo possemus omnia tela nequissimi ignea extinguere*, ut ad Ephesios 6. 16. scribebat B. Paulus, ac *resistere fortes in fide* ex 1. Petri 5. 9. Et quia id non fecimus, cùm videretur medium moraliter necessarium, contra castitatem deliquimus; sed precepta propria fidei non violavimus.

9 Difficile primo aspectu est hoc argumentum; sed retinenda nihilominus assertio tradita, quam *certam*, *& communem Theologorum* etiam ante Innocentii decretum appellaverat Suarez *disp*. 13. *de Fide sect*. 2. *num*. 3. *Certissimam* verò *apud omnes Theologos*, *& Canonistas* Josephus Rocafull *in praxi Theolog. moral*. 3. *p. lib*. 3. *num*. 27. *fol. mihi* 177. Et profectò, cùm ex Biblia, seu volumine legum sacrarum adeò convincenter constet, ibi extare istud mandatum, esseque speciale, ac proprium fidei, non parve temeritatis foret detrectare id ipsum ob conjecturas extrinsecas, que prævalere non possunt contra claritatem facti. Ut autem illæ extricentur, recolenda sunt, quæ cum Azorio proponebamus jam pridem *dissert*. 6. *num*. 42. scilicet actum credendi bifariam considerari. Primò ut peccati remedium, sive ut medium necessarium cuivis adulto ad salutem, vel ad veniam impetrandam, vel ad alia opera exequenda, quæ absque fide, prout oportet, nunquam exerceri valent. Secundò, ut est actus specialis nobilissimæ virtutis, qua intellectum nostrum captivamus in obsequium Dei, aut Christi, & primæ veritati, quamvis obscurè loquenti, plus deferimus, quàm cuivis alii, credentes absque formidine oppositi, vel metu cujuscumque falsitatis. Porrò argumentum propositum ad summum posset probare, fidem sub prima inspectione, & quatenus est medium præcisè, non cadere sub præceptum sibi proprium, ac speciale; sed ex fine suo æstimandam esse. Quòd verò sub posteriori, atque ut est actus excellens, pars justitiæ, & fundamentum totius vitæ Christianæ, aut præcipi non potuerit, aut non fuerit nobis præcepta de facto quoad speciem, & exercitium, neque inde suaderi potest, neque censeri probabile.

10 Propterea negandum est antecedens argumenti quoad utramlibet sui partem. Quoad primam, quia potiùs probat contrarium, & inductione constabit, dari præcepta specialia affirmativa, & negativa de his omnibus virtutum actibus, qui necessarii sunt necessitate medii ad salutem, ut de actu spei, orationis, dilectionis Dei, ac cœteris. Quippe non sunt purè media, quemadmodum potio amara, cujus nulla est æstimatio, nulla bonitas, nisi relativa ad finem sanitatis; sed secundùm se, ac ratione sui propriam excellentiam habent, ex vi cujus possunt expeti, & imperari, sicut potio dulcis, independenter ab eo, quòd hic, & nunc sit medium necessarium ad corporalem salutem obtinendam, aut recuperandam. Quoad secundam verò, quia falsum est omnino, actum fidei nunquam esse necessarium necessitate præcepti, nisi præceptum ipsum sit extraneum à virtute fidei, & non ex ipsa proximè, ac directè oriatur obligatio illius; sed ex debito exercendi aliam virtutem, aut consequendi alium finem, qui absque fide minimè obtineri valeat. Non inficior, hoc sæpesæpius contingere, ut exemplis ibi adductis, & aliis passim obviis demonstratur; sed ea non probant, fidem semper esse necessariam necessitate præcepti alieni, cùm necessaria esse possit etiam necessitate præcepti sibi proprii, ac specialis, & hoc modo interdum necessariam esse ex Sacris litteris, & vniformi consensu, tam Patrum, quàm Theologorum, liquidò ex præmissis pateat.

11 Unde, cùm speciale præceptum credendi simul concurrit cum speciali alio præcepto, quod sine actuali fide nequit observari, actus fidei necessarius erit necessitate duplicis præcepti, nimirum proprii, ac alieni. Et illius omissio duas malitias contrahet specificè diversas, alteram contra præceptum affirmativum credendi, quod per se, ac ratione sui tunc obligare supponitur; alteram contra illum finem, quem tunc temporis mediante fide procurare tenebamur, & à quo sponte deficimus prætermittendo medium necessarium ad consequutionem ejus. Cùm verò credendi actus necessarius non est ratione sui, quia fortè paulò anteà credidimus, & speciali præcepto affirmativo fidei satisfecimus, tunc valde probabile est, & communiter receptum ab Auctoribus, quibus nos sæpius subscripsimus, fidei omissionem non esse duplex peccatum, nec speciale contra fidem; sed id ipsum, quod committitur deficiendo ab illo fine, propter quem actus credendi reddebatur necessarius, cùm alioqui esset indebitus. Videantur, quæ dixi in simili *differt.6. num.* 27. *&* *num.* 40.

12 Verumtamen hęc doctrina non est usqueadeò certa, ut opposita sua probabilitate destituatur. Dici enim posset, pręceptum speciale fidei etiam in eo casu obligare ad actum credendi, quamvis non per se, & independenter à quovis alio pręcepto; sed per accidens, & occasione accepta ab alia extrinseca necessitate, per quam necessitas fidei nobis proximè innotescit. Nam sicut virtutes ipsę, quantumvis specie distinctę, sunt mutuò inter se connexę, ita etiam pręcepta illarum, seque invicem confortare possunt, atque in suis officiis adjuvare: sicut fortitudo martyrum suis pręceptis adjuvat illorum fidem ad sustinenda tormenta. Et quamvis fidei necessitas hic, & nunc non suboriatur ex sola virtute fidei, sed ex accidenti aliquo extrinseco; illo tamen pręsupposito, fides est, quę eum actum imperat, & occasione inde accepta propriam ejus bonitatem tanquam sibi propriam exerceri curat. Unde tunc fidei exercitium non tantùm videtur debitum ratione necessitatis extraneæ, & ut medium purum omni destitutum bonitate, pręterquàm relativa ad illum finem; sed ut actus per se excellens, ac Deo placens immediatè, quem proptereà Deus instituit in remedium, ac subsidium prędictę necessitatis. Vide, quæ supra scripsimus ex mente P. Azor. *ea differt.6. num.*45.

CAPUT II.

An sit satis actum fidei semel in vita elicere?

13 ID satis esse pronunciat absolutè; & indistinctè 17. propositio inter damnatas, non discernens, cui sufficiat, nec quando, neque ad quem effectum; sed omnia inter se confundens. Quare meritò damnari debuit ut regula perniciosa impunitatem promittens multis, & in multis casibus, vbi nulla est excusatio, & nulla prorsus impu-

impunitas. Et quidem, si non tantùm illis, qui fidem semel acceptatam retinent, id sufficere putetur, verùm etiam omnibus absque discrimine (nullum enim ibi traditur) assertio longè plus quàm scandalosa, & in praxi perniciosa reputari valuit. Constat enim, eos, qui crediderunt, si posteà fidem retractent, ut Lutherus, aut Calvinus, novo actu fidei indigere, ut Ecclesiæ iterùm reconcilientur, quin eis prosit semel, aut multoties ante lapsum credidisse. Abolita namque fuit anterior fides per sequentem apostasiam perinde, ac si nunquam fuisset, & ideò novis actibus instaurari debet, ac denuò reædificari fundamentum anteà dirutum, ut vitæ spiritualis ędificium ipsi superponi valeat, & ex suo intrinseco initio, atque radice inchoari melioris vitæ institutio.

14 Quare, ut thesis illa fieret vel in speciem tolerabilis, hoc saltem addendum erat, satis esse semel credidisse, & fidem non retractasse. Verumtamen neque id sufficit. Nam, si satis esset actum fidei semel elicere in vita, & nil aliud à nobis postulatur, licitè differri posset usque ad mortem talis pręcepti exequutio, quia ad credendum semel id est satis, & cœtera arbitrio nostro in eo casu relinquuntur. Consequens autem esse *valde absurdum* meritò dixit Suarez *disputat.* 13. *de Fide. sect.* 5. *num.* 4. & oppositum *certissimum* vocat ex omnium mente Leander à SS. Sacramento *part* 1. *in Decal. tract.* 2. *de Fide. disputat.* 2. *quæst.* 38. quia esset contra institutionem rectam vitæ Christianæ ejus initium, ac basim differre usque ad illud tempus, in quo jam deficit locus ad exercitia virtutum. Rogo pręthereà, ad quid sit satis semel credidisse in vita? An ad non peccandum omissione novi actus credendi? Id utique sonat propositio. Sed certissimum est, omittendo opera fidei frequenter delinqui graviter, saltem contra alia pręcepta, quæ non possunt observari absque ejusdem fidei ductu. An ad non peccandum adversùs pręceptum proprium, ac speciali fidei? Sed id discerni debebat, & thesi proscriptæ adjungi. Nam illa, ut jacet, non loquitur de pręceptis obligantibus ad fidem; sed de actibus, neque distinguit inter obligationem credendi per se, aut per accidens; sed absolutè pronunciat, unicum duntaxat fidei actum satis esse in tota vita.

15 Quocirca ut hujusce obligationis modus, tempus, ac subjectum assignetur, & ab incertis certa secernantur, præ oculis haberi debet illa duplex obligatio Fidei Divinæ exercendæ, cujus paulò anteà meminimus: alia scilicet, quam vocant per se, & ratione ipsiusmet fidei; alia, quam vocant per accidens, seu ratione alterius finis postulantis usum ejus. Nam alterutro ex his modis nos ad exercitium fidei non semel, sed sępè sępiùs decursu vitæ obligari, indubitatum videtur. Neque enim adultis sufficit in vita semel orasse, semel sperasse, semel dilexisse, aut semel coluisse Deum; sed pro variis occurrentiis oportet frequentare hos ipsos actus, & Christianos mores exercere. Porrò istiusmodi virtutum exercitium absque usu fidei non datur, atque adeò illa ipsa pręcepta affirmativa, quibus ad ipsum constringitur, etiam obligant ad fidem exercendam. Utrùm autem pro tunc obliget simul speciale pręceptum credendi quasi in subsidium, ita ut omissione fidei duplex gravis malitia contrahatur, altera contra pręceptum fidei, altera contra eam virtutem, quæ actum fidei præexigebat, in utramvis partem disputari valet, ut proximè anteà indicavimus. Sed quidquid circa hoc dicatur, ad pręsens institutum parum refert. Quia, undecumque oriatur obligatio, semper ratum, firmumque manebit, actum fidei sępèsępiùs esse à nobis renovandum, quin sufficiat credidisse semel.

16 Jam verò si sermo sit de obligatione credendi per se primò, ac ratione ipsiusmet fidei, adhuc affirmari debet, illam non finiri unico actu; sed eum in diuturna vita sępiùs frequentandum esse propter excellentiam suam, quamvis demus, aliam extrinsecam necessitatem occurrere, quæ ipsius exercitium exigat. Nam, si satis non est semel orasse, semel sperasse, aut semel amasse Deum; sed pręcepta specialia harum virtutum perniciosam istam negligentiam removent, & obligant ad suos actus frequentandos, quin patiantur eorum usum multo tempore differri, cur, quæso, aliter sentire audebimus de eximia virtute fidei, cujus actus omnes alias pręire debet? Utique si hoc ita erat, proclive fiet, aut negare fidei speciale pręceptum, quod Pontifex Innocentius separa-

Paratim condemnavit *proposit.* 16. aut asserere, illud non obligare in tota vita, quod jam anteà reprobatum fuit *proposit.* 1. ab Alexandro VII. Quippe semel credidisse necessarium est necessitate medii ad salutem, atque eo titulo præceptum: unde istiusmodi obligatio, si tergiversari licet, facilè posset referri, non ad fidem, sed ad solam charitatem erga Deum, aut erga nosmetipsos, ex vi cujus salvationem nostram per media congrua procurare tenemur. Non ergo ad eum unum actum opus esse videretur præcepto speciali fidei; sed satis esset præceptum charitatis. Atqui neque ad alios fidei actus eo opus erat, cùm primus ille satis esse censeatur, & reliqui sint indebiti ex præcepto proprio fidei. Igitur illud vel omninò removendum foret, ut superfluum, vel si datur, adeò ignavum esset, ac imbelle, ut in tota vita, etiam longissima, nunquam obligaret ad suos actus eliciendos.

17 Egimus suprà ex professo *dissert.* 6. *cap.*1. & deinceps de speciali obligatione diligendi Deum plusquam semel, & ostendimus, ei non satisfieri, quamvis singulis quinquenniis dilectio repetatur, idque certum esse duximus variis rationibus, favente insuper Pontificio decreto, ubi oppositum merita censura inuritur. Addidimus præterea, licèt jure naturali, vel Divino non sit designata in individuo certa temporis mensura, v.g. menstrua, aut annua, neque certa multiplicitas actuum, puta decem, aut viginti, quibus huic obligationi satisfacere adstringamur; nihilominùs ad id constringere, ut non multum differatur horum actuum repetitio, ex.g. ultra annum. Sed judicio Ecclesiæ relinquendum esse (aut, cùm illud deficit, prudenti arbitrio) vel quæ sit longa dilatio, ut eapropter prohibita censeatur, vel quæ nimia repetitio, ut sub præcepto mandetur.

18 Quæ autem de hoc præcepto diximus, communia sunt omnibus aliis sub eadem forma præscriptis, & servata proportione accommodari debent præceptis spei, ac fidei. *Neque enim Deus de sola nobis dilectione mandavit, ut alia non requiramus*, ait sapienter S. Augustinus *tract.*83. *in Joannem*, in hæc immediatè scribens. *Tria certè commendat Apostolus dicens: Manent autem fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum charitas. Et si in charitate, hoc est, in dilectione concluduntur duo illa præcepta; major tamen dicta est esse, non sola. De fide igitur nobis quàm multa mandata sunt, quàm multa de spe, quis potest cuncta colligere, quis enumerando sufficere?* Quocirca, cùm innominati quidam dixissent, esse probabile, postquam aliquis habuit primum spei actū, non teneri ad reiterandum illum; sed satis esse, si eum non retractet, *id apertè falsum* dixit plus quàm centum ab hinc annis M. Aragon *tom.*1. *in* 2. 2. *quæst.*22. *art.* 1. *fol. mihi* 476. *colum.* 1. & post ipsum Thomas Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 33. *num.* 2. Fagundez, & alii, quos laudat Leander *suprà tract.* 3. *disp.*2. *q.*4. existimans esse *certum*.

19 Unde neque verè, neque consequenter processisse videtur idem Aragon; cùm docuit *ibi quæst.* 2. *art.* 6. vers. *Cæterùm. fol.* 142. *colum.* 1. *postquam aliquis semel actu credidit, non teneri ampliùs actu credere, nisi cùm adest necessitas confitendi, & protestandi fidem; in aliis autem casibus satis esse habitu, & animi præparatione credere*. Etenim cùm longè ampliorem obligandi vim attribuat præcepto speciali spei, & apertè falsum judicet, illud non obligare nisi semel, idem consequenter debuit dicere de præcepto fidei, quæ est *sperandarum substantia rerum*. Quare præfatam doctrinam ut absurdam, singularemque rejecit P. Sanchez *eo lib.* 2. *cap.*1. *num.* 2. & meritò, quia inde fieret, seclusa necessitate per accidens contingente, præceptum speciale fidei internæ per se primò solùm obligare semel. Per accidens enim est, quòd fortè occurrat necessitas protestandi exteriùs fidem, & innumeri sunt, quibus nunquam contingit talis necessitas, adeòque omnes illi satisfacerent præcepto interioris fidei semel dumtaxat credendo. Immò & reliqui, quamvis in ea occasione constituti supponantur. Nam obligatio eliciendi actum interiorem fidei (si qua datur in eo eventu) neque per se, neque per accidens oritur ex præcepto speciali fidei internæ; sed ex præcepto confitendi exteriùs fidem, quod tunc urgere supponitur, & absque actu interno fidei sincerè observari nequit. Quare id dumtaxat violatur talem actum omittendo, & sola trangressio

illius

illius exprimenda est in confessione, ut fert communis sententia, quam suprà in simili pluries attigimus, maximè *à num.*7. & specialiter pro hoc casu traditur cum Gregorio de Valentia à P. Sanchez *in dicto cap.1.nu.3.* vers. *Quintum tempus*.

20 Propterea placere nequeunt Vincentius Candidus *disquis.*24. *art.* 24. *dub.* 25. & alii affirmantes, hoc praeceptum vi sua solùm obligare ad repetitionem suorum actuum, cùm fideles graviter vexantur tentationibus contrariis fidei. Ratio autem, cur id non placet, praecedenti est planè similis. Tum quia exinde sequeretur, per se solùm obligare semel, nam quod graves illae tentationes incidant, per accidens est, & multi eas non patiuntur, nec B. Virgo illas habuit, dum fuit in mortali vita. Tum quia licèt scutum fidei sit medium valde conducens ex dictis *num.*8. ad tentationes vincendas contra quamcumque virtutem, & propterea optimè faciant, qui exercitio fidei ad resistendum se diligenter fortificant, plerumque non est medium adeò necessarium, ut sub praecepto determinatè debeatur: resisti namque potest aliis mediis, v. g. sese divertendo ad alias occupationes externas, aut avertendo mentem ab iis cogitationibus, unde tentatio consurgit. Tum demum, quia esto usus fidei sit aliquando medium determinatè necessarium ad vincendas tentationes contra fidem, obligatio ista non spectabit ad praeceptum affirmativum fidei internae, de quo in praesenti tractamus; sed ad negativum semper, ac pro semper obligans ad non dissentiendum fidei.

21 Sed neque approbari potest, quod scribebat Leander *suprà tract.*2. *disputat.*2. *q.*41. *probabiliùs esse, quòd praeceptum positivum, & affirmativum fidei per se, & ex vi sua, ac natura solùm obligat ad eliciendum ejus actum eo tempore, quo fides alicui primùm sufficienter proponitur*. Quia, etsi verissimum sit, ac communiter receptum, pro illo tempore obligare adultos anteà infideles, immò & pueros etiam baptizatos, cùm ad eam aetatem pervenerunt, in qua moraliter possint capere, quae proponuntur, nullo pacto admitti debet, solùm obligare eo tempore per se, atque ex natura sua. Moveor. Quia probabile non est, praeceptum diligendi Deum *per se* semel tantùm obligare in vita, vel differri posse ultra quinquennium exequutionem illius, ut constat ex damnatione propositionis 5. & 6. quas suo loco declaravimus. Ergo neque erit probabile aliter philosophari de praecepto proprio fidei, virtutis adeò excellentis, & adeò placentis Deo propter suam honestatem, ac bonitatem intrinsecam, ut sit pars valde praecipua totius vitae salutaris, ac fundamentum illius.

22 Quoto autem tempore licitè differri possit, seclusa necessitate accidentali, & extrinseca, repetitio actuum ipsius, minùs exploratum est, ut anteà praenotabam, quia praeceptum ejus determinatam moram non praescribit. Constat tamen, primum ejus actum, aut nullo, aut valde exiguo tempore differri posse, cùm illa sufficienter proponitur, quia id tempus esse opportunissimum omnium ad inchoandam novam vitam, jaciendumque fundamentum, sine quo non est possibile Deo placere, satis patet ex ipsis rerum naturis: idque prudenti, ac cordato omnium Theologorum judicio adeò receptum est, ut solum controvertant, utrùm urgeat ea obligatio in eo instanti metaphysico, quo fides primùm sufficienter proponitur, vel potiùs in morali permittente scilicet aliquam morulam; sed adeò brevem, ut moraliter loquendo dici possit, illum statim credidisse, de quo videndus Leander *ubi proximè quaest.* 34. Constat insuper ex illis, quae de praecepto charitatis per se obligante dicuntur, quinquennalem dilationem vacantem ab usu fidei esse nimis longam, ac valde imprudens arbitrium permissivum ejus; sed intra hosce terminos quidam plus spatii permittunt, puta duorum, triumve annorum; alii verò longè minus.

23 Mihi autem in re arbitraria maximè placent, qui dicunt, praeceptum speciale fidei saltem semel obligare per se, atque natura sua quovis anno ad exercitium illius. Ita Petrus de Ledesma *in summa tom.*2. *c.*8. *conc.*4. affirmans, sibi esse certum, cum peccaturum mortaliter adversùs istud praeceptum, qui ab opere fidei interno tam longo tempore otiaret. Accedit Petrus Hurtado *disputat.* 93. *de Fide. num.* 5. & qui utrumque refert, & non improbat, Diana *part.* 5. *tract.*13. *resolut.* 29. Ecclesia utique tantundem spatii praescri-

scripsit ad adimplenda præcepta Divina Confessionis, atque Communionis: & in ordine ad præceptum diligendi Deum communior Theologorum opinio idemmet annale spatium per se assignare consuevit: neque respectu Orationis moram ulteriorem patitur, & quibusdam nimis desidiosa apparet ejus procrastinatio ultra duos menses, ut jam alibi annotabam. Non videtur autem permittenda per se protractior dilatio credendi, quàm deprecandi, sive dignitas ipsorum actuum attendatur, sive specialis utilitas, sive communis necessitas exercendi ipsos ad componendos mores nostros juxta exigentiam Catholicæ religionis, quam per modum status profitemur. Nam justus ex fide vivit, & absque illa multò minùs potest à morte suscitari injustus.

24 Pro praxi tamen observa ex P. Suarez *dicta disp.13. de Fide. sect.5. num.6. ante fin.* & M. Joanne à S. Thoma *q. 1. de Fide. disput.4. art.2.* vers. *Circa tempus*, non esse, cur sint fideles admodum scrupulosi, aut soliciti circa determinatum, ac præcisum tempus, ultra quod differri nequit exercitium actuum fidei semel habitæ. Quia regulariter omnes illud præveniunt, & non jam semel in anno, sed multoties intra ipsum illos repetere solent, sive orando Deum in suis tribulationibus, sive recitando symbolum Apostolorum, sive actus spei exercendo, sive resistendo tentationibus, sive eliciendo attritionem, aut actum contritionis de peccatis, sive frequentando Sacramenta, sive sese disponendo in periculo mortis, aut articulo ad ea ritè suscipienda, & ad moriendum in gratia. Hæc namque omnia, atque alia id genus, quæ passim in vita occurrunt, absque usu fidei actualis regulariter non fiunt; sed actum ejus supponunt, & quædam aliter non possunt fieri. Fiunt autem sæpèsæpiùs omnia, vel aliqua illorum intra annum à quocumque adulto, qui se Christianum agnoscit, & non est penitus immemor alterius vitæ, & status, religionisque, quam profitetur. Ubi autem opera fidei absque magna interruptione exercentur, jam cessat determinata, ac præcisa hujus præcepti obligatio, eique satisfactum creditur anticipata exhibitione actus injuncti, & ex tunc incipit computari novus annus ad non differendum illum.

25 Moneo tandem, actum fidei, ut necessarius est necessitate medii ad justificationem, & salutem, per se non deberi tot vicibus, quot debetur, quatenus est necessarius sola necessitate præcepti. Nam necessitate sola præcepti proprii, aut alterius virtutis, ut constat ex anteà dictis, frequentissimè debetur. At verò necessitate medii, atque præcepti simul solùm debetur, cùm urget obligatio procurandi finem ipsum justificationis, ac salutis, cujus obtinendi intuitu requiritur, & mandatur sub præcepto. Unde justus, qui per multos annos non est sibi conscius ullius peccati mortalis, non tenetur repetere actū fidei, ex. g. erga Deum ut remuneratorem, considerando eum actum remedium recuperandæ salutis: nam remedia non sunt necessaria, ubi deficit infirmitas: & necessitas mediorum, prout præcisè media sunt, ex necessitate finis mensurari debet. Nec propterea possum approbare, quod absolutè, & indistinctè legitur apud Tamburinum *lib.2. in Decalog. cap. 1. num.3. & 8.* scilicet ut necessitati medii satisfiat, & præcepto propter ipsam superaddito, satis esse credidisse semel ea mysteria, quorum fides tali titulo debetur. Quippe necessitas finis mediante ea fide obtinendi, non semel in vita occurrit fidelibus adultis; sed sæpè, & toties, quoties gratia semel habita, per peccatum denuò amittitur, & iterùm recuperari debet. Urgente autem de novo necessitate comparandi finem gratiæ, ac gloriæ tunc deperditæ, nova itidem recurrit necessitas, & obligatio instaurandi illa media, sine quibus recuperari non potest, sicut nequit primùm obtineri. Videatur Azor *p.1. institut. moral. lib.8. cap. 7. q. 6.* & *cap.27. q.8.* Quo autem pacto tam peccatores, quàm justi debeant in mortis periculo fidem suam renovare, servata proportione, accipi debet ex iis, quæ circa obligationem diligendi Deum eo tempore *dissert.6. cap.4.* præmisimus.

CAPUT III.

De præcepto non tacendi, sed confitendi suam fidem, si à potestate publica quis interrogetur.

26 Contendebat decima octava propositio inter damnatas, taciturnitatem

tem in hoc casu per se non esse peccatum, & externam fidei confessionem in illis circumstantiis non tam esse opus præcepti, quàm consilii: ita enim habet: *Si à potestate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ut Deo, & fidei gloriosum consulo; tacere, ut peccaminosum per se non damno*. Desumpta est autem ad litteram ex thesibus Antuerpiæ defensis *die 16. Aprilis anno* 1674. præside P. Arnoldo Marchant Minorita docto, prout refert VVilhelmus Sandæus *in confut. trium viror. fol. mihi* 161.

27 Fundamentum ejus esse potuit, quia silentium per se nihil significat; sed ex circumstantiis occurrentibus interpretationem sumit. Non videtur autem in eo eventu taciturnitas sumenda pro denegatione fidei: nam si illam negare vellet, expressis verbis id facere posset, & ita tormenta effugere, quæ à Tyranno interrogante non respondentibus imminent. Sed neque tunc silentium denotare potest vitiosam erubescentiam propalandi fidem suam, aut aliquem contemptum ejus, quia id potest meritò attribui metui acerbę mortis, ac fragilitatis suæ, qui in virum constantem cadit, & fortasse erit occasio deferendi eamdem met fidem, si illam palàm fateatur. Ergo per se loquendo nulla est ratio accipiendi in malam partem taciturnitatem ejus, nisi ex novis circumstantiis per accidens occurrentibus sumatur aliud indicium. Quod etiam in fuga accidit, quia non semper est peccatum, aut argumentum malæ fidei fugere à persequutoribus Ecclesiæ; sed sępè licet se occultare, ne ab ipsis interrogari, & excruciari possimus.

28 Auget difficultatem, quia non cuilibet interroganti debemus manifestare directè veram fidem, quam in corde gerimus, *& si quis fortè se ingesserit, & provocaverit nos dicere, quæ eum minùs rectè agentem non oportet audire, prudenter eum debemus eludere*, ut expressis verbis traditur à S. Clemente Papa, & Martyre *epist. 3. ante fin.* & refertur *in cap. In mandatis. 2. distinct.* 43. Atqui Tyrannus ille sic se habet, nam judicialiter interrogando malè agit, & ea interrogat, quæ ei non expedit audire, cùm ideò inquirat, ut in odium fidei noceat, tam respondenti, quàm sibi. Non ergo oportet respondere ipsi directè, & projicere margaritas antę porcos adversùs preceptum Christi, quod etiam Pontifex inibi expendit; sed eum potiùs prudenter eludere, sive silentio, seu verbis: nam, cùm illud non est satis, etiam verba elusoria ibi permittit. Prudentiæ utique est, nolle manifestare fidem nostram privatis investigantibus, utrùm Catholici simus? Eosque licitè contemnere possumus, respondendo: *Quid tua interest?* Atqui de persona publica eadem videtur ratio, cùm interrogando potestatem sibi indebitam usurpet, & maximè si Rex proprius non sit; sed Tyrannus, aut extraneus, vel si privatim interroget, sicuti Pilatus Christum, qui sępiùs nihil respondit; sed ad instar agni siluit.

29 Statuendum nihilominùs est per modum regulæ contradictorium propositionis exhibitæ, & damnandi, qui non damnant ut per se peccaminosum tacere, & non profiteri fidem, dum à potestate publica fidelis de sua fide interrogatur, sive ille sit Rex, seu Tyrannus, sive Hæreticus, sive Gentilis, seu quicumque alius Catholicæ religionis persequutor. Ita Pontifex declarat in pręsenti, & ante declarationem ipsius extra controversiæ aleam videbatur, ut eximiè prænotavit P. Franciscus Suarez, & ipse Doctor Eximius *lib. 6. contra Regem Angliæ. cap. 9. num.* 25. ubi de istiusmodi assertione sic scribit. *Communis est Theologorum cum D. Thoma 2. 2. q. 3. art. 2. ubi Cajetanus, & omnes moderni expositores non solùm consentiunt; sed etiam tanquam certum dogma illud tradunt. Nam licèt aliqua controversia sit, an quælibet interrogatio sufficiat (quæ ad præsens non refert) tamen cùm interrogatio est à publica potestate, nullum est dubium de obligatione confitendi fidem, quia tunc maximè imminet necessitas honorandi Deum, & Christianam religionem, & ideò qui tunc tergiversatur, subtrahit Deo debitum honorem, & verè Christum erubescit*.

30 Accepere autem Scholastici hanc doctrinam, tum ex praxi, ac usu primitivæ Ecclesiæ martyrum historiis comprobato, tum ex SS. PP. qui silentiarios istos vehementer exagitant, & speciatim S. Augustinus relatus *in cap. Quisquis.* 80. 11. *quæst. 3.* ibi: *Quisquis metu cujuslibet potestatis veritatem occultat, iram Dei super se provocat, quia magis timet hominem, quàm Deum*. Et post pauca: *Uterque reus est*,

est, *& qui veritatem occultat*, *& qui mendacium dicit: quia & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat*. S. Cyprianus *in lib. de lapsis*. his prętercętera: *Christus in pręceptis suis dicit: Qui confessus me fuerit coram hominibus, confitebitur eum filius hominis. Et Christianum se putat, qui Christianus esse confunditur, aut veretur? Quomodo potest esse cum Christo, qui ad Christum pertinere, aut erubescit, aut metuit?* Latè, & optimè S. Chrysostomus *homil. 25. imperf. in Matth.* unde excerpo pauca ista: *Sicut Sacerdos debitor est, ut veritatem, quam audivit à Deo, liberè prædicet: sic laicus debitor est, ut veritatem, quam audivit quidem à Sacerdotibus probatam in Scripturis, defendat fiducialiter. Quod si non fecerit, proditor est veritatis. Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. Ac demum S. Isidorus *lib. 2. sentent. cap. 2.* ibi: *Sicut nihil proficit fides, quæ ore tenetur, & corde non creditur, ita nihil est profutura fides, quæ corde tenetur, si ore non proferatur*.

31 Suffragatur etiam ratio. Quia in illis circumstantiis perinde esse occultare fidem silentio, ac negare judici se esse Christianum, vel erubescere Christum, & præ timore humano exteriùs dedignari discipulatum ejus, atque servitutem. Est autem grave piaculum quodvis istorum admittere, atque in Divini honoris detrimentum cedit, ut etiam in humanis contingit. Negare siquidem se esse Christianum, servum Christi, vel discipulum, tantumdem valet, ac negare Christum, ut circa externam B. Petri negationem ex professo demonstrat Augustinus *tract. 118. in Joannem*. Indubitatum est autem, eos gravissimè peccare, qui, etsi in corde rectè sentiant, exterius abnegant Christum, Matthæi 10. 33. *Qui negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo*. Neque quidquam refert in proposito, quòd negatio sit tacita, aut expressa, interpretativa, vel formalis, quia taciti, & expressi eadem est ratio, quoties effectus est idem.

32 Et quamvis erubescere Christum minus esse videatur, quàm negare, non enim tantùm, qui negat, sed etiam, qui non audet profiteri alterius servitutem, aut discipulatum per signa proportionata, eum erubescere dicitur; adhuc tamen sub verbo erubescendi exegit Christus confessionem sui, Lucæ 9. 26. ostendens, non esse pretermittendam, cùm periclitatur honor suus, etsi oporteat vitam perdere, aut non superlucrari totum mundum. *Nam*, inquit, *qui me erubuerit, & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cùm venerit in majestate sua*. Neque *erubescentiæ* nomine, cùm illam sibi ipsi tribuat, aliud denotare voluit, quàm nolle agnoscere palàm, quod in hominibus præ tumore accidit; in Christo autem præ justitia, qua non vult in iis gloriari, qui gloriati non sunt in fide ipsius. Ac profectò nisi Martyres ista regula usi fuissent, cùm de fide illorum quæstio movebatur, sed pertinaci silentio occultassent gloriam Christi, in maximum vilipendium Divini honoris cessisset, & medium apprimè aptum ad propagandam Ecclesiam ipsi Ecclesiæ esset subtractum.

33 Utique negari nequit, Apostolis incubuisse pręcisam obligationem profitendi fidem Christi, cùm ad Prędides, ac Reges traherentur: ad id enim ex officio tenebantur, idque Christus eis præcepit, & adversùs metum mortis, quam propterea erant passuri, spe pręmii, ac metu pęnæ æternæ, aliisque argumentis illos confortavit Matthæi 10. *vers. 17. & deinceps*. Atqui in ea occasione eadem est ratio de reliquis, nam omnes peræquè tangit affirmativum pręceptum credendi corde ad justitiam, & ore confitendi ad salutem. Quòd verò nullum sit tempus, in quo certiùs hęc confessio debeatur, quàm tempore persequutionis, & factæ interrogationis à potestatibus publicis, inde constat, quia ipse Christus eamdem regulam, quam Apostolis pręscripserat, extendit ad universum cœtum fidelium; immò id intulit per particulam *ergo* ex eo ipso, quod discipulis mandaverat: ita enim concludit *vers. 32. Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo*. Cujus illationis ratio apta nulla reddi potest, nisi apud Reges, & Prędides eadem obligatio incumbat omnibus fidem suam declarandi.

34 Addit præterea Abulensis *ad eum locum quæst. 129.* non tantùm intra, sed extra persequutionem teneri quemvis Catholicum, à quocumque seriò interrogetur, palàm profiteri fidem suam, ne Christum eru-

erubescere credatur, & parvi facere se esse Christianum, cùm sit valdè magna dignitas. Cœterùm hoc aliis non placet, variisque distinctionibus utuntur secernentes interrogationem judicialem ab extrajudiciali, publicam à secreta, factam à privato magnæ auctoritatis, vel non nisi ab ignoto, aut contemptibili. Verumtamen hæc omnia materialia sunt, solùmque ostendunt tempus præcisum hujusce obligationis multum dependere à circumstantiis rerum, loci, temporis, ac personarum, & pro illarum varietate urgere posse, vel cessare omninò.

35 Regula autem generalis, ac formalis ea esse debet, quam S. Thomas præscribit *in dicta quæst. 3. art. 2.* affirmans, præceptum istud *tunc obligare, quando ex dimissione hujus confessionis subtraheretur honor debitus Deo, & etiam utilitas proximis impendenda, ut si aliquis interrogatus de fide, taceret, & ex hoc crederetur, vel quòd non haberet fidem, vel quòd fides non esset vera, vel alii per ejus taciturnitatem averterentur à fide. In his casibus confessio fidei est de necessitate salutis.* Quocirca occultare fidem apud alios nunquam licet cum notabili detrimento Divini honoris, aut existimationis, quam merentur dicta illius, & Sacrosanctæ nostræ religionis dignitas, nec item cum spirituali dispendio alienæ, aut propriæ salutis. Et quia aliquid istorum semper accidit, quoties silentium interrogati de sua fide denotat abnegationem, indecisionem, inconstantiam, aut erubescentiam tacentis, ideò in hoc casu absque maximo piaculo confessio omitti non potest. Secùs verò, si habita ratione omnium circumstantiarum, solùm indicaret illum contemni, qui interrogat, quin tacendo contrariè subtrahatur aut Deo debitus honor, aut proximis necessarium subsidium, ut firmi in fide permaneant, aut ad illam revertantur, vel ne exemplo erubescentiæ nostræ scandalum sibi accipiant.

36 Sed obiicies. Ergo etiam interrogante potestate publica, accidere poterit, ut ex silentio nostro nullum ex his incommodis contingat, & tunc fidei confessio non erit necessaria; sed satis erit non negare illam. Respondeo, per se loquendo id contingere non posse, ut constat ex anteà dictis, atque adeò meritò damnatam esse doctrinam, quæ per se peccaminosum non putabat in illis circumstantiis occultare silentio fidem suam. Neque aliter licebit arbitrari absque magno scandalo, & temeritate, maximè stanti in contrarium communi SS. P. ac Theologorum judicio, qui taciturnitatem in eo eventu pro signo titubationis, aut erubescentiæ acceperunt, & præ aliis omnibus hunc casum designarunt, in quo est moraliter necessaria fidei confessio, ne fides vilipendatur, aut salus proximi periclitetur. Nam pro proximi salute etiam deberi hanc confessionem, & non tantùm ad vitandum Dei contemptum, aut injuriam fidei, indubitatum apparet, & apertè habetur apud Augustinum *sermon. 181. de temp. & lib. de Fide, & symbol. init.* his verbis: *Salvi esse non possumus, nisi & nos ad salutem proximorum etiam ore profiteamur fidem.*

37 An autem saltem per accidens evenire valeat, quod in argumento assumitur ob extraordinarias aliquas, & raró contingentes circumstantias, quæ aliquando possunt intercurrere, exploratum non est apud Doctores. Plures enim absque ulla exceptione tradunt, illicitum esse silentium, interrogante potestate publica; alii verò, neque pauci, neque ignobiles, non semper necessariam esse credunt fidei confessionem in eo eventu; sed solùm regulariter, atque communiter. Ita M. à S.Thoma *quæst. 1. de Fide. art. 2. disp. 4. in fin.* Card. de Lugo *disp. 14. de Fide. à num. 37.* Lorca *in dicto art. 2. disputat. 24. num. 21.* Diana *p. 3. tr. 5. resolut. 49. prope fin.* ubi appellat Bañez, Tannerum, & alios. Quibus addendi sunt Gonet *tom. 4. disp. 7. de virtutib. Theolog. art. 2. num.* 112. Malderus *2.2. q. 3. art. 2. memb. 2. conclus.* 2. Baldellus *tom. 2. Theolog. moral. lib. 1. disputat. 12. à num. 5.* Palao *1. p. tr. 4. disp. 1. punct. 14. prope fin.* Georgius de Rhodes *tom. 1. Theolog. Scholast. disput. 2. de Fide. quæst. 4. sect. 2. §. 2. ad 1.*

CAPUT IV.

Argumenta contraria dispelluntur.

38 EX his ad fundamenta contraria parvo impendio satisfieri valet. Nam ad primum *in numer.* 27. dici debet,

bet, in eventu ibi proposito nihil profuturum silentium ad occultationem fidei, quia Judex tormentis extorquebit claram, & expressam confessionem ejus, neque illi erit satisfactum, quousque fidelis, ut reus in judicium vocatus, affirmativè, aut negativè respondeat: atque eò fortiùs eum urgebit, quo certiùs ex taciturnitate præsumpserit, aut ex aliis indiciis conjectaverit veram fidem, quam ipse delictum reputat, in corde ejus latitare. Interim autem ac interrogatus cunctatur, & testimonio suo convinci renuit, suamque mentem intendit occultare, nequaquam vult tacendo consentire, aut haberi pro Christiano, sed negativè se gerere, & ita effugere damna confessionis manifestæ. Quare is status non est animi æstimantis, aut tuentis pro dignitate suam fidem, & consulentis summo honori, qui debetur Deo, ut magistro illius; sed fluctuantis, ac erubescentis ipsum, & nescientis, quò se vertat, ad denegationem exteriorem fidei, sive veram, seu mendacem, vel ad confessionem ejus, unde mortem timet, & tormenta gravia. Ac de illo, si parva licet componere magnis, haud incongruè dici potest, quod in simili dicebat Tacitus: *Qui deliberant, desciverunt*: nam re vera illa cunctatio in judicio, aut negatio fidei est, aut ei accedit quam maximè, & nunquam, aut vix unquam continget absque ipsius fidei dispendio.

39 Ad secundum *in num.* 28. consequenter est dicendum, quamvis interrogatio non fiat à publica potestate, silentium sæpè esse illicitum, & semper, cùm attentis circumstantiis involvit interpretativè, aut virtualiter denegationem, aut erubescentiam fidei, vel cùm expressior confessio moraliter necessaria apparet ad scandalum evitandum, vel tuendum Christianæ religionis honorem, dignamque existimationem, & auctoritatem Dei, ut est Magister ejus. Quare semper est servanda regula ex Doctore Angelico proposita *nu.* 35. à quocumque fiat interrogatio, neque enim ipse distinxit ab extrajudiciali juridicum, aut publicam à privata; sed ad id, quod est formale, ac necessarium, attendit, ut præceptum confitendæ fidei obligare censeatur. Et sanè, cùm Judex interrogat, præsertim infidelis, aut Tyrannus, nostra obligatio non oritur ex jurisdictione illius, aut potestate legitima inquirendi in odium fidei, quæ nulla est; sed ex eo solùm, quòd in illis circumstantiis tacere Divino honori, cœlestique doctrinæ præjudicet, aliisque occasionem præbeat errandi circa veram fidem, & parum dignè sentiendi de Auctore, ac Magistro illius.

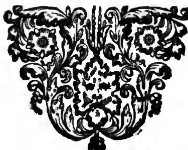
40 Eadem autem ratio erit, cùm simile præjudicium ex silentio nostro infertur, quamvis qui nos interrogat, non sit Judex; sed privatus: quia esto non semper sub peccato teneamur promovere honorem fidei, vel directè augere dignitatem ejus; semper tamen debemus procurare, ne nostra dicta, vel facta aliis occasionem præbeant aut vilipendendi ipsam, aut minuendi auctoritatem ejus. Quocirca, etsi S. Petrus non fuerit interrogatus de Christo ab aliquo Judice, seu putativo, seu vero; sed à privato milite, aut ancillula, adhuc contendit Ambrosius *lib.* 10. *cap.* 22. *Lucæ*, debuisse respondere apertè, ac profiteri se esse ejus discipulum, & ex eo capite fuisse inexcusabilem, licèt alioqui prætendat (piè potiùs, quàm probabiliter) illum non negasse Christum corde, aut ore; sed ambiguis verbis usum esse: *Sed nos*, inquit, *excusamus Petrum; Dominus autem non excusavit. Non enim satis est involuta responsio confitentis Jesum; sed aperta confessio.*

41 Atque hoc ipsum toto progressu passionis nobis demonstravit Christus, seu loquendo, seu tacendo coram Præside, ac Summis Pontificibus. Constanter enim respondit, ubi Dei honor, aut publica utilitas id postulabant, & oportere videbatur ad refellendas calumnias objectas ab adversariis contra suam personam, innocentiam, aut doctrinam. Licèt alioqui siluerit, & interrogationes sibi factas contempserit quasi inutiles. Quando autem silere licet, & fidem nostram interroganti occultare, si silentium non sufficiat, etiam licebit eludere illum, à quo interrogamur, verbis citra mendacium ambiguis, ut animadvertit Thomas Sanchez *in summa. lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 6. *ante fin.* Filliucius *tom.* 2. *tract.* 22. *num* 64. Diana *ea resolut.* 49. Azor, & alii communiter. Et hoc est, quod Clemens docuit loco, qui nobis obiicitur, prudenter scilicet esse *eludendos* interrogantes de secre-

secretis fidei, quæ eos audire non oportet: *Nam nihil*, ait, *omnino respondere, auditorum causa utile non videtur: ne si fortè existiment nos responsionis penuria declinare certamen, & fides eorum lædatur non intelligentium propositum nostrum.*

42 Mitto, quæ spectant ad fugam tempore persequutionis, quia passim obvia sunt apud Auctores, & attentis circumstantiis, solent esse longè remotiora à vilipendio Divini honoris, aut fidei, quàm silentium, dum interrogamur à potestate publica. Nam *miles, qui fugit, iterùm pugnabit*, ut proverbio Græco dicitur. Et sæpe expedit sese in meliorem occasionem reservare, ut Christus suo exemplo docuit fugiendo tempore infantiæ in Ægyptum, & sæpe alias cautè declinando adversariorum insidias, quia nondum venerat hora ejus. Atque, ut scitè præmonebat Chrysostomus *homilia* 35. *in Matth. Christum fugiendo non negat, qui ideò fugit, ne neget*, veritus scilicet infirmitatem suam. Videatur Maldonado *in Matth. capit.* 10. *vers.* 23. Baldellus *ubi suprà tota disput.* 13. Et, qui satis minutè rem examinat, Leander à SS. Sacramento *in Decalog.* 1. *p. tr.*2. *de Fide q.*13. *& deinceps*, necnon Suarez *disp.*14. *de Fide sect.*3. *nu.* 8. *& sequent.*

43 Deprehendes autem peculiariter ex ipso *ibidem sect.*2. *num.*7. præceptum confitendi exteriùs fidem, seclusa interrogatione, aut alio quovis accidente extrinseco, per se, atque ratione sui obligare adultos Baptismi tempore, & illos, qui in infantia baptizati sunt, cùm ad annos discretionis perveniunt; immò in decursu vitæ aliis temporibus, ita ut quis sese Christianum, atque fidelem non semel, sed pluries ostendat fidelibus, inter quos vivit: nam, si solitarius esset longo tempore, uti Paulus Eremita, illa obligatio cessaret. Quoto autem tempore differri possit ejus exequutio ab iis, qui degunt socialiter, & quomodo illi satisfieri valeat exercendo alias virtutes proprias fidelium, v. g. frequentando templa, aut Sacramenta, sumi potest ex iis, quæ jam anteà scripsimus circa obligationem repetendi actus interiores fidei.

DISSERTATIO X.

DE CERTITUDINE FIDEI.

Hanc fidei prærogativam in Divinis litteris multoties commendatam labefactant tres propositiones, quæ sequuntur, & ideò meritò rejectæ sunt ab Innocentio, omnesque ab illis abstinere debent tanquam ab scandalosis, & perniciosis ut minimum.

CAPUT PRIMUM.

Utrùm voluntas possit efficere, ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quàm mereatur pondus rationum ad assensum impellentium?

1 VOluntatem id efficere non posse, totidem verbis tradebat decima nona propositio inter damnatas, desumpta ex thesibus sæpius citatis, defensisque Antuerpiæ *die 16. Aprilis anno* 1674. à R.P. Arnoldo Marchant Minorita. Integer contextus ejus habetur *in specimine Theologiæ manantis per Belgium. p.4. cap.5. §.2. prop.* 5. quem præ oculis exponere juvat, ut damnationis sensus meliùs deprehendatur, & lapsus assertionis notior fiat. Ita igitur *thesi* 11. ibi scriptum invenitur: *Judicium credibilitatis, quo judicamus de honestate fidei, ejusque necessitate, voluntati servit, ut firmè, invictèque assensum imperet; non intellectui, ut certiùs, firmiùsque assentiatur. Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quàm mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.*

2 Quo loci notare oportet, duas diversas firmitates condistingui in fidei assensu; alteram, qua firmus est ex se ipso, & in se ipso; alteram, qua firmus est ratione alterius. Illa prior convenire debet assensui ratione sui, & ex proprio modo suæ tendentiæ, motivo, ac prædicatis intrinsecis intellectum afficientibus; posterior verò illi competit formaliter ratione voluntatis constanter imperantis ipsum, & obfirmato animo volentis credere: nam ab illius firmitate firmus dicitur, sicut à voluntarietate voluntarius, & meritorius à merito. Utraque autem appellari solet firmitas adhæsionis; sed oportet in præsenti illas suis notis distinguere, & firmitatem affectivam ab intellectuali secernere, ne æquivocatio terminorum confusionem pariat: quia propositio non loquitur de firmitate affectiva, quam habet assensus fidei per denominationem quasi extrinsecam à proposito credentis firmo, ac constanti; sed de illa, qua firmus est in se ipso ex proprio motivo, ac meritis.

3 Firmitatem adhæsionis affectivæ nuper à nobis descriptam S. Bonaventura luculenter explicat *in 3. distinct.23. art.1. qu.4.* dicens, eam esse, qua viri fideles amplectuntur id, quod credunt, voluntate adeò obfirmata, ut neque per argumenta, neque per tormenta, aut blandimenta recessuri sint ab illa; sed invicti, atque constantes in ea permansuri semper. Firmitas verò adhæsionis intellectualis, ac intrinsecæ, seu essentialis ipsimet actui credendi nihil aliud est, quàm ejus certitudo, si S. Augustino credimus, & Angelico Doctori ex communi hominum placito energiam harum vocum exponentibus. Quocirca Angelicus Doctor certitudinem, firmitatemque adhæsionis intellectualis convertibiliter dici, & tanquam definitionem, ac definitum comparari, expressit *in 3. dist.26. art.4. corp.* sic definiens certitudinem: *Certitudo propriè dicitur firmitas adhæsionis virtutis cognitivæ ad suum cognoscibile.* S. autem Augustinus *serm. 27. de verbis Apostoli. toto cap.4.* promiscuè his vocibus utitur accipiens sermonem firmum pro certo, & firmiorem pro certiori. Nam, cùm Apostolus Petrus *epist. 2. 1. 19.* dixisset, se audisse vocem de cœlo, qua Pater Divinitatem Filii testabatur, atque addidisset: *Habemus firmiorem Propheticum*

ticum sermonem, ipse refert, eum dixisse: Habemus certiorem Propheticum sermonem: & majorem istam certitudinem ad majorem firmitatem, & confirmationem veritatis revocat. *Certiorem*, ait, *esse dixit. Certiorem, non meliorem, non veriorem. Tàm enim verus ille sermo de cœlo, quàm sermo Propheticus, tàm bonus, tàm utilis. Quid est ergo* Certiorem, *nisi in quo magis confirmetur auditor?*

4 Perinde ergo fuit asserere, voluntatem efficere non posse, ut assensus fidei sit in se ipso magis firmus, quàm mereatur pondus rationum ad assensum impellentium, ac dicere, eam non posse efficere, ut sit in semetipso magis certus. Hoc autem absurdum est, & inter alios Manichæorum errores ab Augustino refellitur *toto libr. de utilit. credendi*, tanquam dogma valde perniciosum, & infallibilitati fidei nostræ multum derogans. Quippe certitudo, ac firmitas, qua assensus fidei per se ipsum Divinæ revelationi, & rebus revelatis adhæret, non commensuratur rationibus merè humanis, ac plerumque fallibilibus, quæ eorum veritatem persuadent; sed ex suo proprio motivo, atque tendentia illam obtinet: nam alioqui non esset firmior, nec certior assensus Fidei Divinæ à pia affectione imperatus, quàm assensus, quo homo rusticus, aut puer parvulus existimaret Divinam revelationem existere, & res in ea contentas veras esse propter rationes, aut conjecturas humanas sibi à Parocho propositas; non verò propter auctoritatem Dei obscurè revelantis, & de sua revelatione, ac materia ipsius fidem facientis.

5 Cujus rei gratia diligenter est notandum, in eo pondere rationum, de quo loquitur assertio, non includi auctoritatem Dei testificantis, quia ista non est ratio impellens; sed motivum principale credendi, specificativum fidei nostræ, ac formale objectum ejus; assertio autem firmitatem fidei ad rationes impulsivas revocat, ut constat ex verbis illis: *Quàm mereatur pondus rationum ad assensum impellentium*. Sicut autem respectu voluntatis distinguimus finem, seu motivum principale ab impulsivo, & rationes boni propter se moventes ad amandum à coadjuvantibus, & inducentibus, ita etiam in intellectu, servata proportione, distinguuntur rationes veri principaliter, ac ratione sui moventes tanquam objectum formale à rationibus veri, quæ non moventes principaliter, ut vi ipsarum assentiamur; sed solummodò impellunt, ac facilitant, ut formali motivo adhæreamus, & ratione illius præcipuè, ac unicè accommodemus assensum. Quod in discursibus nostris sæpesæpius experimur; sed in rebus fidei omnium clarissimè deprehenditur. Nam rationes merè humanæ veritatem ejus persuadentes, & Divinæ revelationis existentiam comprobantes quamplurimæ sunt, & ex vi illarum plures difficultates removeri solent, quæ assensum ejus retardarent, aut prohiberent; & nihilominùs nulla ex eis spectat ad formale objectum ejus, neque ultima fidei resolutio ad eas devolvitur; sed unicè sistit in Divini testimonii auctoritate, quam sine dubio, aut formidine amplectitur mens credentis, non obstante obscuritate, propter se, ac ratione sui.

6 Ex quo jam viribus novis argumentum præmunitur. Quia voluntas imperando, mediante pia affectione, assensum fidei Theologicæ, re ipsa facit, ut intellectus certissimè, ac indubitanter credat actu supernaturali tàm mysterium revelatum, quàm revelationem ipsam. Rectè ergo facere potest, ut credat firmiori assensu, quàm rationes impellentes mereantur propter se, ac ratione sui. Hæ namque ex se non merentur assensum in se certissimum, neque supernaturalem, neque dignæ sunt, ut propter solas ipsas revelationi, aut mysterio assentiatur intellectus absque formidine errandi, ut veris infallibiliter. Quocirca aut assensus fidei non est in se ipso certissimus ex objecto formali, & modo suo, aut voluntas, quæ illum causat, certiorem assensum facit, quàm ex se, & ratione sui meretur pondus rationum impellentium ad credendum, quod menti ut verum obiicitur. Dici autem nequit absque gravi errore, assensum fidei Theologicæ non esse in se ipso certissimum, cùm sit supernaturalis, & formale objectum ejus sit auctoritas Divina. Necesse igitur est, ut voluntas possit eum certiorem facere, quàm suo pondere merentur rationes merè impulsivæ.

7 Illustratur. Quia rationes impellentes ad assensum fidei suo merito, ac pon-

P 2 dere

dere nunquam ostendunt evidenter, Deum esse, qui loquitur per Prophetas, aut Pontificem, neque intellectum convincunt, aut demonstrant, esse omnino certum, & Divinæ attestationis suprema auctoritate firmatum, quod fide credendum dicitur: nam alioqui ejusdem fidei obscuritatem auferrent, & meritum ejus perimerent. Quinimmò frequenter accidit propter difficultatem mysterii, vel aliis de causis, quas increduli sæpius obtrudunt, ut contrariis rationibus ad dissensum impellentibus validè præpediantur, ut in Eucharistia, Trinitate, & aliis videre licet. Et ad summum rationes ita impellentes, Divinamque revelationem applicantes, moralem quamdam evidentiam generare valent, majorem, aut minorem juxta suam efficaciam, & capacitatem audientis. Porrò certitudo intrinseca ipsimet assensui fidei, atque adeò firmitas ejus longè major est quacumque certitudine morali; immò & major quavis naturali evidentia metaphysica, ut Theologi communiter tradunt, & probat optima ratione S. Thomas *quæst.* 14. *de verit. art.* 1. *ad* 7. in hæc scribens: *Certitudo duo potest importare. Scilicet firmitatem adhæsionis. Et quantum ad hoc fides est certior omni intellectu, & scientia, quia prima veritas, quæ causat fidei assensum, est fortior causa, quàm lumen rationis, quod causat assensum intellectus, vel scientiæ. Importat etiam evidentiam ejus, cui assentitur, & sic fides non habet certitudinem; sed scientia, & intellectus*.

8 Illustratur iterùm. Nam voluntas potest facere, ut intellectus credat Deo loquenti ea firmitate, quam meretur summum pondus Divinæ auctoritatis: facit enim, ut credamus propter ipsam tanquam ob formale objectum, & non propter argumenta, aut rationes merè humanas. Atqui dignitas, & pondus auctoritatis Divinæ longè majus est auctoritate, ac pondere cujusque alterius rationis impellentis ad credendum. Ergo facere potest voluntas, ut intellectus assentiat longè majori firmitate, & adhæsione, quàm rationes impulsivæ mereantur. Neque enim solùm movet intellectum per modum causæ imperantis assensum ex eo motivo, & cum illa firmitate; sed etiam alias concausas necessarias ad exequutionem ejus, verb. grat. habitum fidei, aut aliud auxilium transiens. Nam habitibus utimur, cùm volumus: &, sicut credere, aut non credere, ut oportet ad salutem, constitutum est in nostra potestate, sic in nostra potestate constituitur, ut cœteræ causæ coefficientes pariter cum intellectu eumdem met actum credendi, prout oportet, exequantur. Nihil igitur jam deest, sive ex parte principii, sive ex parte objecti (præsupposito judicio sufficiente talis credibilitatis) quominùs voluntas honestè, ac prudentissimè imperet ipsum credere actualiter propter auctoritatem Divinam nescientem fallere, aut falli, neque ut imperando faciat, ut intellectus adhæreat rebus creditis ea summa firmitate, quam dignitas sui motivi specialiter requirit, & cujus expertes sunt aliæ rationes humanæ.

9 Illustratur tertiò. Quia ad credendum fide salutari necessarium est putare absque dubitatione, ac formidine partis oppositæ, rem, quam credimus, esse certissimam, & eidem toto corde, & super omnia credibilia appretiativè adhærere, ut manifestis testimoniis Sacræ paginæ, & Conciliorum evicimus *dissert.* 5. *cap.* 4. Vel ergo hic modus credendi à voluntate imperatur intellectui ultra meritum, & capacitatem motivi intellectualis sibi ad assensum propositi, vel non, sed juxta ejus meritum? Si ultra meritum, neque assensus erit fidei Theologicæ, ac salutaris, cùm careat motivo digno tantæ adhæsionis, & Divinæ auctoritati non nitatur; sed rationi infirmæ, ac debili: neque affectus, illum imperans, erit plus, aut honestus; sed pertinax, obstinatus, & imprudens, qualem habent erga sectas suas Turcæ, aut Hæretici, & erga mores aliorum, qui de illis judicant temerè. Si juxta meritum, necesse erit, ut motivum formale assensus imperati sit quidpiam in se certissimum, rationabilis formidinis, ac dubitationis expers, & super omnia credibile: neque enim alia ratione promereri poterit, ut simili firmitate eidem innitatur intellectus. At rationes merè humanæ impellentes ad assensum has proprietates non habent; sed sola Divini testis suprema, & maxima auctoritas. Ergo huic inniti debet intellectus credens fide salutari, & hoc est, quod pia voluntas ei debet impera-

re,

re, dum jubet tantæ firmitatis assensum: imperat enim motivum essentialiter connexum cum mysterio obscurè revelato, neque fieri potest, ut mens nostra tali motivo innitatur, seposito voluntatis imperio.

10 Illustratur quartò. Quia rationes impellentes ad judicium fidei ratione sui non merentur, juxta thesim profligatam, plusquàm opinativum assensum: nam, si firmiorem alium mererentur, omnino malè intulisset ejus Auctor propositione sequenti, illum posse prudenter repudiari. Dicere autem fidei assensum non esse in se ipso firmiorem, quàm opiniones humanæ prudenter repudiabiles, atque fallibiles, Sacræ Scripturæ repugnat, Tridentino, ac toti Ecclesiæ. Pervertitur etiam judicium credibilitatis honestæ, dum mysteria revelata non proponantur credere volenti, ut certiori judicio credibilia, quàm opiniones humanæ: nam ita non crederentur prudenter absque formidine, neque ab oppositis sectis dignum foret velle dissentire toto corde, ac tota mente. Ipsa quoque pia affectio voluntatis, quæ ex hoc judicio dirigitur ad impetandum assensum, nullo pacto esse deberet constans, aut invicta usque ad perpessionem mortis pro secura veritate eorum, quæ creduntur. Nam pro veritate assensus merè opinativi, aut prudenter refutabilis imprudens est tanta adhæsio, & obstinationis potiùs, quàm veræ honestatis. Eadem autem ratio est de adhæsione ad quodvis aliud judicium, cujus intrinseca firmitas hos limites non transcendit.

11 Illustratur quintò. Nam, si vox illa *rationes*, uti propriè sonat, accipiatur, quia, uti jacet, sumi debet, adhuc erit longè absurdior thesis condemnatæ sensus. Nam argumenta suadentia nostræ fidei veritatem, partim à ratione sumuntur, partim ab auctoritate, & inter locos arguendi omnes, tàm Theologi, quàm Philosophi, ac Rhetorici distinguunt locum ex ratione sumptum, & locum ab auctoritate acceptum. Si ergo propositio velit ita inhærere rationibus impellentibus ad fidem, ut omnem auctoritatem excludat, multò improbabilior erit: quia tollit unum è maximis, ac præcipuis argumentis, unde quoad nos comprobatur inconcussa fidei veritas. Quantam enim fidem promeretur auctoritas merè humana Ecclesiæ consideratæ duntaxat, ut est cœtus innumerabilium hominum fide dignorum propter suam virtutem, & sapientiam? Quantam Martyrum historiæ, qui pro ejusdem fidei veritate mortem, & acerbissima tormenta sustinuerunt? Quantam miracula, & gesta sanctorum hominum eamdem veritatem contestantia? Quòd si hæc omnia separentur, & rationes solæ relinquantur impellentes ad credendum, profectò nostræ fidei credibilitas summè extenuabitur, & valde infirma reddetur: nec dubium, quin vox illa possit facere exclusivum istum sensum, & scandalo esse multis, qui ita intelligendam crederent.

12 Fatendum nihilominùs est, non posse voluntatem efficere, ut intellectus firmiùs assentiatur rebus fidei, quàm promeretur auctoritas Dei testificantis, quia hæc meretur firmissimam adhæsionem, & appretiativè summam. Cœterùm, quàm certum est, voluntatem à Deo adjutam posse facere, ut intellectus ex hoc formali motivo mysteriis revelatis, prout oportet, assentiatur, tàm certum est, posse efficere piè, ac honestè, ut firmiori assensu credat, quàm mereantur rationes impellentes ad assensum.

CAPUT II.

An possit aliquis prudenter repudiare assensum supernaturalem, quem habebat?

13 EX propositione nuper confutata inferebat ejus Auctor *eadem thesi* 11. id fieri posse prudenter, his verbis, quæ immediatè subsequuntur, & *proposit.* 20. exhibentur: *Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem*. Quæ illatio, ut possit firma subsistere, ad hanc formam debet redigi: *Voluntas nequit efficere, ut assensus fidei supernaturalis sit in se ipso magis firmus, quàm mereatur gravitas, seu pondus rationum impellentium ad assensum. Sed pondus harum rationum non meretur assensum adeò firmum, ut pru-*

denter nequeat repudiari . Ergo neque fidei assensus supernaturalis adeò firmus est in semetipso , ut prudenter repudiari nequeat . Consequentia evidens est , si supponatur præmissarum veritas . Major autem eadem ipsa propositio, quam adversarii assumebant; nam , licèt fidei meminerint , & supernaturalitatem ejus non expresserint , de fide supernaturali proculdubio loquebatur , cùm de fide salutari disserent; & alioqui intentum consequens, ubi assensus supernaturalis exprimitur, nequaquam possent inferre. Minor etiam absque dubio tacitè subsumi debet. Nam, si pondus rationum impellentium adeò grave foret, ut intellectum convinceret, & physicam evidentiam veritatis rerum credendarum , aut saltem moralem gigneret , prudenter repudiabiles non essent . Hoc enim duntaxat competit rationibus topicis , ac merè opinabilibus, habentibusque in contrarium adeò grave fundamentum , ut quamvis anteà fuerint acceptatæ , meritò valeant posteà reprobari , ac reiici ut parum firmæ .

14 Quamobrem illatio ista manifestissimè detegit sensum , & absurditatem thesis immediatè præcedentis, illamque simul redarguit cujusdam implicationis occultè ibidem latentis . Nam ex una parte præsupponit , voluntatem posse efficere , ut assensus , quo intellectus credit , sit in se ipso supernaturalis , qualem esse oportet ad salutem promerendam ; & aliunde contendit , eam non posse facere, ut tanta sit propria ejus firmitas , quanta requiritur, ut prudenter repudiari nequeat. Hic autem satis aperta terminorum implicantia conspicitur . Quia omne judicium intrinsecè supernaturale , sive obscurum , sive evidens , est propterea in se ipso certum , atque adeò firmum , ac stabile , si attendantur ejus merita. Dicere ergo , illum posse prudenter repudiari ex defectu firmitatis intrinsecæ sibi, ac propriæ , nil aliud est, quàm negare supernaturalitatem ejus. Nam retenta supernaturalitate intrinseca judicii , eo ipso retinetur intrinseca ejus certitudo , ac firmitas cuivis falsitati ex se repugnans , atque ideò cuilibet repudiationi prudenti . Perinde igitur est , inspectis omnibus, adstruere assensum intrinsecè supernaturalem, & prudenter repudiabilem ex intrinseco defectu firmitatis , ac asserere, illum esse simul intrinsecè supernaturalem & naturalem , firmissimum & infirmum , infallibilem atque fallibilem , certum prorsus & incertum . Atque hæc chimæra tribuitur voluntati , dum asseritur, eam posse facere , ut intellectus credat supernaturaliter, & negatur ei potestas faciendi, ut credat assensu intrinsecè certo, irrepudiabili, ac firmo.

15 Quocirca illa propositio , quam præ manibus habemus , sive ut illativa sumatur , sive ut causalis à præcedenti dependens , & certitudinem fidei , & ejus supernaturalitatem excludit . Sed & absolutè sumpta meritò notari debuit . Nam re vera est *absurdissima* , ut rectè docuit Suarez *disput.* 4. *de Fide. sect.* 2. *numer.* 5. & absque ulla exceptione reiicienda, ut iterùm refricat *disput.* 15. *sect.* 2. *num.* 6. nosque idipsum variis rationibus stabilire conabamur *dissert.* 5. *numer.* 41. quibus nunc alias adiicimus . Nam, si repudiari potest prudenter , atque adeò licitè, assensus fidei jam habitæ, prudenter, atque adeò licitè, quis apostatare poterit à fide voluntariè suscepta, quia apostasia in eo recessu consistit , quem vox repudii præsefert, & perinde est repudiare assensum fidei jam habitum, atque recedere, seu alienari ab illo. Quòd si homo justus id faceret , cùm absque culpa contingat, habitum gratiæ retineret , & habitum fidei amitteret , qui conservari non potest cum actu abiiciente fidem. Vel, si fortè contendas , fidei habitum adhuc in eo casu retineri, quia demeritoriè tantùm potest, ac debet excludi , saltem sequetur , posse apostatam esse fidelem, ac justum, quamvis ab illis discedat , quæ, secluso errore quovis, aut ignorantia invincibili, priùs ut certa erat amplexus, & toto corde crediderat.

16 Refellitur præterea ex Sacris litteris. Nam *qui credit in Filium Dei , habet testimonium Dei in se* , ex Joanne *epistol.* 1. 5. 10. Porrò qui testimonium Dei habet in se , ac pro se, illud repellere nequit absque gravissima culpa , cùm sit testis omni acceptione majoris, & auctoritatis summæ . Confirmatur . Nam fides est fundamentum , cui ad instar petræ innititur tota moles ædificii spiritualis erigendi in corde nostro, ut permaneat sta-

ſtabiliter. Ergo ex ſe, ac ratione ſui debet eſſe fortis, & invicta, ſicut petra, nullis ſcilicet ceſſura contrariis, quantumvis validè oppugnent conſiſtentiam ejus; ſed omnibus reſtituta immobiliter. Quippe ædificium, quod nititur fundamento parum ſtabili, ruinoſum eſt, & infirmum; fundamentum autem fidei ideò petræ aſſimilatur, quia vim prævalendi habet adverſus quæcumque obſtantia, & ſemper firma conſiſtit. Unde Chriſtus ita expoſuit Matthæi 7. 24. utriuſque ſimilitudinem in hæc loquens: *Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificavit domum ſuam ſupra petram, & deſcendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſuper petram.*

17 Urgeo prætereà. Nam ſupernaturalis aſſenſus, qui jam habitus prudenter repudiabilis dicitur, aut evidens eſt, aut obſcurus? Quòd ſi evidens ſit, non niſi temerè evidentia repudiabitur. Si verò obſcurus, ad fidem per ſe infuſam ſpectabit. Atqui aſſenſum fidei infuſæ neceſſariò præire debet judicium credibilitatis evidenter proponens, myſterium, & revelationem ejus eſſe prudenter credibilem, non utcumque, ſed abſque ulla rationabili dubitatione, aut formidine. Huic ergo evidentiæ repugnabit, qui repudiare voluerit aſſenſum fidei jam habitum, niſi omnino ſit oblitus ejus. Sed nemo poteſt prudenter recedere, aut repudiare eum aſſenſum, quem evidenter agnoſcit, non niſi temerè poſſe retractari, aut elici cum formidine partis oppoſitæ. Nemo ergo poteſt reiicere illum aſſenſum ſupernaturalem fidei, quem anteà ſemel habuerat. Etenim, ut poſſit prudenter eum aſſenſum velle repudiare, neceſſarium eſt prævium judicium prudentis repudiabilitatis, & conſequenter juſtum, graveque motivum ad repudiandum inducens. Porrò hoc motivum in eo inveniri non poteſt, qui meminit ſe evidenter judicaſſe aſſenſum talis objecti prudenter potuiſſe haberi abſque ulla errandi formidine. Nam motivum, ex vi cujus poſſumus prudenter aliquem aſſenſum repudiare, etiam ſufficit ad diſſentiendum prudenter objecto illius, & à fortiori ad dubitandum de ejus veritate, aut certitudine. Nec fieri poteſt, ut quiſpiam prudenter exuat intellectualem formidinem, & toto corde, ac ſuper omnia aſſentiatur illi objecto, quod prænoſcit poſſe optimo jure ut falſum, aut incertum improbari, & ratione gravi, atque prudenti obnoxium eſſe formidini.

18 Obiicies tamen 1. ex Auctore theſium damnatarum, cujus verba *numer.* 1. retulimus. Judicium credibilitatis, quo judicamus de honeſtate fidei, ejuſque neceſſitate, voluntati ſervit, ut firmè, invictèque aſſenſum imperet; non verò intellectui, ut certiùs, firmiuſque aſſentiatur. Ergo quòd illud præceſſerit, nil obſtare poteſt, quominùs aſſenſus fidei licitè, ac prudenter repudiari valeat. Reſpondeo ex dictis, judicium credibilitatis non tantùm deſervire voluntati, ut imperet fidei aſſenſum imperio invicto, ac conſtanti; ſed etiam ad imperandum prudenter intellectui, ut exequatur aſſenſum in ſe certum, ac firmiſſimum; deſerviendo autem voluntati immediatè ad hunc effectum, conſequenter deſervit intellectui, ut mediante tali imperio certiùs, firmiùſque aſſentiatur, quàm alioqui aſſentiretur, deficiente illo judicio, vel conſiderando ſolùm rationes humanas veri ad aſſenſum inclinantes. Et ſanè, niſi hoc judicium deſerviret voluntati ad imperandum aſſenſum tantæ certitudinis, ac firmitatis, neque ei deſervire poſſet ad prudenter imperandum illum imperio ſemper invicto, & prorſus firmo, & conſtanti: quia ultra meritum illius foret tanta adhæſio voluntatis, atque adeò temeraria potiùs, & imprudens, quàm honeſta, & regulis prudentiæ conſentanea. Quinimò, ſi ſaltem debet voluntas credendi eſſe adeò invicta, & perdurabilis, ut nullis contrariis cedat, id ſufficeret, ut fidei aſſenſus nunquam poſſet prudenter repudiari, quia prudenter repudiari nequit, niſi ſimul repudietur, retracteturque propoſitum ſemper retinendi invictè aſſenſum fidei jam habitæ.

19 Obiicies 2. Siquis in Hiſpania edoctus à ſuo Parocho, aut Epiſcopo de veritate Baptiſmi ab hæreticis collati, [illegible] graſſet in Africam, dum vigebat con[illegible] verſia iſta, ibique videret, S. Cypria[illegible]

& alios plures Episcopos vitæ sanctitate, atque doctrina percelebres contrarium prædicare, ac practicare, absque dubio, magna illorum auctoritate permotus, posset prudenter suspendere, immò retractare eum assensum, quem anteà fidei præstiterat. Atqui assensus ille supernaturalis erat, ac veræ fidei Theologicæ. Ergo nil obstat, quominùs assensus supernaturalis fidei jam habitus possit prudenter repudiari, ac novo examini subiici.

20 Hunc casum specialiter proposuit Petrus Hurtado *disput.* 14. *de Fide*. §. 57. agens tamen de illis veritatibus, quæ nondum erant ab Ecclesia universali decisæ, & ex eo arripuere quidam ansam sibi persuadendi repudiationem, de qua loquimur, non esse usqueadeò impossibilem. Sed immeritò. Nam qui verè credidit, prout oportet ad salutem, adeò firmiter adhæsit auctoritati Dei testificantis, ut neque Apostolo ipsi, à quo priùs instructus fuerat, neque Angelis de cœlo (si fieri posset) contrarium asseverantibus, fidem licitè adhibere possit, aut retrocedere à fide semel habita, ut docebat Paulus *ad Galatas* 1. *versic.* 6 *atque deinceps*. Quare, aut peregrinus ille priùs in Hispania crediderat fide supernaturali, ac Theologica, validum esse Baptismum ab hæreticis collatum juxta morem Ecclesiæ, aut ea fide non crediderat; sed propter auctoritatem humanam Parochi cathechizantis ipsum? Si propter auctoritatem Parochi, prudenter poterit hunc assensum repudiare quantum est ex parte illius, & deferre plus auctoritati Cypriani, aliorumque Episcoporum, qui consentiebant cum illo: neque enim tunc repudiabitur supernaturalis assensus; sed naturalis innixus motivo valde fallibili. At verò, si jam crediderat fide supernaturali, ac Theologica propter testimonium, & auctoritatem Divinam sibi à Parocho sufficienter applicatam, nulla jam auctoritate dimoveri poterit, ut prudenter transferatur in oppositam doctrinam.

21 Obstat enim evidentia credibilitatis in memoria conservata, quæ suggessit in Hispania ei veritati prudenter deferri, immò deberi assensum absque ulla prorsus formidine partis oppositæ, non pro tunc solùm, aut interim, ac aliud non apparet; sed pro semper, omninoque absolutè. Obstaret assensus ipse jam præbitus, idque duplici de causa. Prima est, quia virtute illius, sicut non tantùm putamus esse verum, quod proponitur; sed etiam esse à Deo revelatum, captivando intellectum in obsequium Christi, ita etiam non duntaxat credimus esse à Deo revelatum; sed etiam esse credibile propter testimonium ejus, nam in ipso actu credendi hoc involvitur: & ideò ratione illius multò certiùs, atque firmiùs putamus credibilia esse, quæ credimus, quàm per quæcumque motiva credibilitatis merè humana præcedentia assensum ipsum, ut subtiliter animadvertit Suarez *disput.* 6. *de Fide sect.* 8. *num.* 7. Secunda, quia assensus salutaris in se ipso est infallibilis, & ut talis prudentissimè ab intellectu acceptatur adhærendo objecto illius toto corde, & super omnia; nemo autem licitè, aut prudenter repudiare valet assensum, cujus objecto tanquam omnino infallibili adeò firmiter adhæsit, nisi voluntariè decipiatur circa naturam illius, & putet se ita assentiendo temerè, ac imprudenter egisse.

22 Ulteriùsque sequeretur, eum non tantùm posse, sed debere, & teneri sub peccato retractare assensum fidei tanquam temerè conceptum toto corde, ac super omnia: neque enim ita credibile esse potuit secundum rectam rationem id, cujus contradictorium ob auctoritatem Cypriani, & Afrorum erat ipso credibilius. Atque in praxi isti doctrinæ se accommodare deberet sequendo partem tutiorem circa valorem Baptismi, & rebaptizando baptizatos ab hæreticis, quos prudenter judicabat nondum esse baptizatos validè, quamvis contrarium anteà certò credidisset.

CAPUT III.

Utrùm assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stet cum notitia solùm probabili revelationis; immò cum formidine, qua quis formidet, ne non sit loquutus Deus?

23 STare affirmabat 21. propositio inter proscriptas, cujus prima pars assensum

sum fidei Theologicæ merè probabilem reddit; postrema verò formidinem prudentem, atque probabilem de illius veritate admittit, ac cum eo componi judicat. Porrò ex utrolibet capite, quorum unum aliud explicat, longè plus quàm scandalosa, & perniciosa videtur, atque his censuris ut minimum subjecta est indubitanter. Nam quòd ejusmodi assensus circa mysterium Eucharistiæ verb. g. intrinsecè certus sit, immò certissimus, & non duntaxat probabilis, ex ipsa illius supernaturalitate, & utilitate ad salutem manifestè deprehenditur, estque Theologis valde exploratum. Quòd verò haudquaquam patiatur probabilem secum formidinem, aut rationabile dubium de sua, vel sui objecti veritate, ex Concilio Tridentino *sess. 6. cap. 9. fin.* satis conspicuè monstratur. Nam ex eo, quòd quivis possit, sua fragilitate inspecta, meritò timere, ac formidare, ne non sit in statu gratiæ, definit adversùs hæreticos, neminem posse de eo statu esse certum fidei certitudine, cui nequit subesse falsum. Verba expendimus *dissert. 5. numer. 36.* & deinceps plura alia adduximus, unde damnatæ propositionis absurditas manifestè demonstrabitur.

24 Illa quidem, sicut jacet, expresè duntaxat loquitur de probabilitate, ac formidine circa existentiam Divinæ revelationis, & hoc est illius objectum directum, ac immediatum; non verò credibilitas moralis, ac honesta ipsius revelationis, aut objecti per ipsam revelati; etsi utrumque minùs rectè confundant Filguera, & alii. Cœterùm dum planè affirmat, fidem supernaturalem, & utilem ad salutem (de hac semper loquemur) stare cum notitia solùm probabili Divinæ revelationis; immò & eum formali formidine de non existentia illius, sensum reddit nimis absonum. Quia perinde est, ac si dixisset, actum fidei dari posse absque ulla notitia certa Divinæ revelationis; sed solam merè probabilem, & actu formidolosam sufficere ad credendum fide salutari. Id autem nullo pacto sustineri potest. Nam saltem in ipso assensu fidei necessariò involvitur notitia revelationis obscura, sed prorsus certa, & exclusiva formidinis prudentis, atque probabilis de non existentia illius: nam certus de aliquo objecto nequit putare prudenter contradictorium ipsius esse re vera probabile. Unde sicut planè est evidens, assensum fidei stare non posse absque se ipso, sic pariter evidens est, non posse stare absque notitia certissima Divinæ revelationis, aut dari in rerum natura cum sola merè probabili. Ille namque per se ipsum attingit revelationem tanquam rationem formalem, & motivum assentiendi veritati revelatæ, ut revelata est: nec fieri potest, ut circa veritatem revelatam certus sit, ac infallibilis, & circa revelationem incertus, & non ampliùs, quàm probabilis.

25 Nam, ut modò prætermittam, supernaturalitati ipsius repugnare incertitudinem, & nullam Theologiam ferre opiniones falsitati expositas intrinsecè supernatules, in præsenti ulteriùs premit, quòd revelatio sufficienter proposita sit justa ratio assentiendi tanquam certæ, ac infallibili veritati revelatæ; implicat autem, assensum infallibilem, & certum fundari super rationem merè incertam, & fallacem. Quare, vel dicendum est, actum fidei dari posse in intellectu, quin detur ulla notitia certa, & prorsus infallibilis veritatis revelatæ, aut idipsum est negandum de revelatione illius. Sed primum concedi nequit, nisi tota fidei œconomia ad meras opiniones revocatur. Ergo nec secundum potest verosimiliter adstrui. Et quidem, si fides esset formaliter discursiva, necessariò præsupponeret assensum omninò certum Divinæ revelationis, ut necessariam præmissam ad credendum, prout oportet, veritatem revelatam: nam conclusio debiliorem partem sequitur, & ex altera præmissa opinativa, & incerta, omnino certa conclusio nequaquam inferri valet. Idem autem est quoad hunc effectum, quòd discursu non utatur. Nam uno simplici assensu totum discursum cum suis præmissis complectitur: & tota ratio credendi certò, & absque ulla formidine mysterium revelatum ea est, quia reputat certum, illud esse à Deo dictum, qui nec fallere potest, nec falli. Recolantur, quæ præmisimus *à n.* 38. loco superiùs citato.

26 Rursus arguo principaliter. Quia non solùm credi debet mysterium Eucharistiæ verb. gr. verùm etiam illud esse à Deo revelatum: utrumque enim est de fide, & utrumque necessarium ad credendum, prout oportet, & absque dubio esse hæreticus, qui quodlibet ex istis per-

pertinaciter negaret, aut in dubium revocare auderet; immò hæretici communiter non ideò detrectant fidem, quia de Dei veracitate in loquendo, & cognoscendo formident; sed quia timent, ne fortè non sit loquutus, neque atteslatus, quod ab Ecclesia proponitur, ut ab ipso revelatum. Ergo sicut fieri nequit, ut probabiliter judicet, fortasse non esse verum mysterium, qui illud credit fide salutari, ita etiam fieri non potest, ut de ipsius revelationis existentia, ac veritate probabiliter formidet, qui ejusmodi assensum habet. Nam credendo fide salutari, atque adeò certa, & prudenti, revelationem existere, circa ipsam actu exerceret fidem supernatualem; formidando verò, ac judicando, illam fortè non existere, circa eamdem revelationis fidem sibi sufficienter propositam, & acceptatam pertinaciter erraret; &, quod hinc sequitur, & contradictionem implicat, circa unum, & idem sub eadem ratione sumptum simul foret hæreticus, & fidelis.

27 Neque proderit, si dicas, revelationem non credi, dum creditur mysterium revelatum. Credi enim debet, ut firmitas fidei subsistat, & esse pariter res credita, & ratio formalis, atque motiva credendi: nam ea propter non tantùm mysteria, sed Divina etiam *testimonia credibilia facta sunt nimis*, Regio Psalte id attestante. Ita cum Angelico Doctore, Capreolo, Cajetano, Valentia, Vasquez, & aliis communiter, ex professo P. Suarez *disp 3. de Fide. sect.*12. maximè *à num.*7. Ratio autem videtur evidens. Quia fides ultimò resolvi debet in revelationem Dei ut actu cognitam, & affirmatam ab illo, qui ob ipsam credit. Sed non resolvitur in ipsam ut cognitam cognitione aliqua infallibili, evidente physicè, vel metaphysicè, cùm obscurè cognoscatur; nec cognitione fallibili, sive probabili, sive evidenti moraliter; neque ut creditam sola fide merè humana, aut alio inferiori lumine, quàm fidei infusæ: nam ita non esset æquè, sed longè minùs certa existentia ipsius, quàm fides eidem innixa tanquam fundamento, ac basi. Ergo in eam debet resolvi ut creditam eadem fide, qua creditur mysterium revelatum. Nam Deus non tantùm revelat, v.g. incarnationem; sed etiam dicit, se id dicere, & se esse, qui nobis loquitur, & hoc necessarium est, ut fide certa ei credamus: parum enim referret ad credendum Deo, audire loquutionem in abstracto, nisi agnosceremus, cujus esset, & quisnam nobis loquatur. Loquitur autem per Ecclesiam, & per Sacram Scripturam, atque in actu signato revelavit, se dicere, ac loqui per ipsas: & saltem in actu exercito per ipsam revelationem, seu privatam, sive publicam, qua manifestat mysterium, ut credendum fide salutari, manifestat, se illud dicere, redditque utrumque credibile, & acceptabile à nobis, *ut est verè verbum Dei*, & non hominis docentis ipsum.

28 Neque item prodest, si dicas, revelationem etiam credi fide certa, & infallibili ab eo, qui credit mysterium, eoquòd fuerit à Deo dictum; sed cum hac notitia simul stare alium assensum distinctum ejusdem revelationis ex se dumtaxat probabilem, atque merè opinativum. Non, inquam, prodest. Nam, si hoc tantùm intendisset condemnata propositio, non debuisset, nec potuisset addere particulam exclusivam *solùm*, & longè minùs asserere, tunc dari posse *formidinem, qua quis formidet, ne non sit loquutus Deus*. Quia particula illa *solùm* quamcumque notitiam certam revelationis excludit, & planè æquipollentia esse videntur, assensum fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stare cum notitia solùm probabili revelationis, ac stare solùm, vel cum sola probabili notitia illius. Et, siquid dubii forsan superesset, id omninò tolleretur addendo stare etiam posse cum probabili formidine partis oppositæ. Nam actualis, intellectualisque formido, nisi temeraria sit, prorsusque imprudens, non sequitur assensum objecti quantum est de se probabilem, si simul cum alio certo, sive obscuro, sive claro in eodem intellectu reperitur. Stultitia quippe est formidare, ne sint falsa, quæ prudenter judicamus esse omninò infallibilia; aut vice versa putare esse infallibilia omninò ea, de quorum veritate formidamus ex prudenti, ac probabili motivo.

29 Et propterea Tridentinum laudatum anteà ex formidine, qua meritò homines timere possunt, ne non sint in statu gratiæ, colligebat, eumdem statum non cognosci ab ipsis certa fide: atque

ab

ab opposito consequentis ad oppositum antecedentis eadem evidentia inferri potest id, quod certa fide creditur, sive sit revelatio, sive aliud, non credi cum actuali contrariæ partis formidine. Neque distinxit Concilium inter actus salutares perfectos, aut imperfectos certos ex sua causa, vel aliunde; sed id assumpsit, quod commune est omnibus, nempe certos esse ex certitudine, cui nequit subesse falsum, & de iis universim dixit non componi cum formidine rationabili partis oppositæ. Et alioquin, non obstante illius definitione, etiam nunc possent hæretici affirmare, se cognoscere fide certa, & infallibili se esse in statu gratiæ, quamvis non adeò perfecta, sicut illa, qua creduntur alia objecta toto corde, & super omnia credibilia.

CAPUT IV.

Uberior prædictorum confirmatio.

30 Disputant hinc inde Theologi, utrùm fides, & opinio circa unum, idemque objectum simul reperiri valeant? Sunt autem plures, qui existiment, id esse omninò impossibile, qui consequenter negabant, possibile esse, ut vera Fides Divinæ revelationis simul componatur cum assensu opinativo ejusdem. Sunt prætereà alii non pauci, qui id non repugnare judicent; sed iidem ipsi pariter affirmant, formidinem actualem partis oppositæ separari posse ab opinione, ac necessariò separandam esse, si cum actu certæ fidei simul conjungatur. Quocirca tàm affirmantes, quàm negantes, in eo principio conveniunt, quod nobis in præsenti est necessarium, nempe intellectualem formidinem prudentem, ac rationabilem, qua quis timet, ne fortè sit falsum id, quod certa fide credit, cum actu ejusdem fieri repugnare.

31 Disputant prætereà, an sit hæreticus, qui actu opinativo assentitur rebus credendis per fidem sibi sufficienter propositis? Et affirmant esse hæreticum Castro, Aragon, Lorca, Azor, & alii bene multi, quibus strenuè suffragantur Coninch. *disp.* 18. *de Fide. à num.* 105. Palao *p.*1. *tr.*4. *disp.*8. *punct.*2. *à num.*11. Juxta quam sententiam proculdubio erit hæreticus, qui simul cum actu fidei credente revelationem habet adhuc circa ipsam alium assensum probabilem; immò omnis ille, qui videns credibilem esse honestè per fidem indubitatam, non hac fide, sed opinativè solùm eidem assentiri mavult. Verumtamen, quia contraria sententia probabilior visa est aliis, ut P. Sanchez *lib.*2. *in Decalog. cap.*7. *num.*12. & vera Card. de Lugo *disp.*20. *de Fide. num* 20. & *disp.*17. *num.*96. P. Suarez *disp.* 19. *sect.*4. *num.*16. P. Granado 2.2. *controv.*1. *tr.*15. *disp.*3. *num.*6. animadvertendum est, hos omnes expressè asserere, hæreticam esse formidinem, aut dubitationem, qua quis judicat res fide credendas esse incertas, aut solummodò probabiles, & ideò tantùm putare assensum opinativum solius fidei humanæ eisdem licitè adhiberi posse, quia de ratione opinionis directæ non est formido subjectiva, & actualis, quam thesis proscripta admittit cum assensu fidei stare.

32 Quare in utraque sententia condemnatio illius locum habet: sive enim dicas, *fortè Deum non revelasse Incarnationem*, sive dicas, *fortè revelasse*, sive dicas, hoc, aut illud esse duntaxat probabile, utrumque esse incertum judicas, aut sub opinione positum, & ideò veræ fidei contradicis, de cujus ratione est, prout ab opinione distinguitur, assentiri objecto suo *cum certitudine, & absque formidine partis alterius*, ut S. Thomas declarat 2.2. *q.* 1. *art.*4. *corp.* Et ex ipso etiam habemus 1. *p.q.*32. *art.*4. hæresim esse opinari falsum de materia fidei agnitæ, & definitæ ab Ecclesia, negando scilicet mysterium aliquod jam sufficienter propositum, aut revelationem ejus. Nec solùm negando; verùm etiam affirmando id ipsum affirmatione permixta cum formidine actuali deferente parti oppositæ veram probabilitatem, aut falsitatem incertam. Quò spectat egregius Augustini locus, alibi à nobis expensus, *lib.*8. *de Trinitate. cap.*5. dicentis: *Salva fide licet dicere, fortè talem habebat faciem, fortè non talem. Fortè autem de Virgine natus est Christus, nemo salva fide Christiana dixerit.*

33 Unde patet, cùm formido in intellectu nil aliud sit, quàm quædam dubitatio timorem falsitatis inducens, duas ejus species secernendas esse. Alia enim formido

mido est probabilis, & bene fundata, seu justis de causis concepta: alia improbabilis, & malè fundata orta ex scrupulo, vel aliis motivis levibus. Prior re vera nequit dari contra res ex fide certas, quia certitudo infallibilis, seu fidei, seu evidentiæ, omnem contrariam rationem quantumvis apparentem enervat; ideòque de ratione cujuscumque probabilitatis esse dicitur, si verè talis sit, & non falsò existimata, ut nequaquam opponatur alicui principio certo, & hoc prius debet inspicere, ac examinare pro captu, & tempore quisquis aliquam doctrinam censet verè, & absolutè esse probabilem.

34 Posterior, si indeliberata sit, cum vera fide non pugnat, quia certitudo non aufert improbabilitatem partis oppositæ; immò sua virtute, & efficacia eam improbabilem reddit: & propterea, licèt sæpe occurrant rationes, quæ separatim valde efficaces videntur contra Trinitatem, Eucharistiam, aut revelationem ejus, nullam adhuc probabilitatem fidei contrariam conciliant, nec rationabile motivum dubitandi de illius veritate præbent, quia opposita credibilitas totum earum pondus elevat, easque deprimit, ut plumbum deprimit exiguam paleam. Quòd si ejusmodi formido deliberata sit, ac voluntaria, nisi desit pertinacia, aut sufficiens propositio rei credendæ, proculdubio erit hæretica, & eò magis imprudens, ac temeraria, quò minore fundamento timet, ubi non est timor, & formidat, ne sint falsa, quæ cognoscit, aut tenetur noscere esse infallibilia, & certa; immò toto corde, ac super omnia honestissimè amplexanda.

35 Nam quod *toto corde* debeat credere, qui credit, sicut oportet ad salutem, constat ex verbis Philippi ad Eunuchum baptizandum *Actor.* 8. 37. *Si credis ex toto corde, licet.* Perinde autem est Deo credere ex toto corde, ac credere super omnia credibilia opposita dictis ejus: sicut perinde est diligere Deum ex toto corde, ac diligere Deum super omnia amicitiæ ipsius contraria: & eum ex toto corde sibi concupiscere, sicut fit per spem Theologicam, ac concupiscere ipsum super omnia concupiscibilia, & pluris ipsum, quàm cætera alia appretiare. Nec vox illa *ex toto corde* ad solam voluntatem immediatè refertur; sed etiam ad intellectum, dum tractatur de ejus actibus. Isaiæ namque 6. 10. *corde intelligere* dicimur, & excæcatio, quæ ad voluntatem non spectat, cùm sit potentia cæca ex semetipsa, *excæcatio cordis* inibi appellatur, contestante idipsum B. Ioanne in Evangelio *cap.* 12. 40. Unde, cùm scripsit Apostolus, *corde creditur ad justitiam*, de intellectu, ac mente loquitur, supposita credendi voluntate: sicut planè differit de lingua, & externa ipsa potentia loquendi, statim subjungens, *Ore autem confessio fit ad salutem*.

36 Denique ex dictis concludes (quod aliquibus negotium facessit) hujus propositionis damnationem non opponi; sed mirificè cohærere cum condemnatione quartæ, ac vice versa. Hic enim agitur de illo qui credit fide supernaturali, & conducente ad salutem; ibi de eo, qui non credit; sed sponte infidelis manet. Hic de illo est sermo, qui credendo habet assensum affirmativum Divinæ revelationis, quamvis duntaxat probabilem: nam, si haberet negativum ei contradicentem, nullo modo posset credere, aut moveri ex testimonio, quod existimat non dari; ibi autem de eo, qui discredit ductus minus probabili opinione negativa ipsius revelationis, aut mysterii revelati, ac proinde hæretica ex vi objecti sui directi, contradicenteque formaliter Christianæ fidei. Hic damnatur quisquis dixerit, notitiam omnino certam revelationis Divinæ non requiri in eo, qui credit; sed probabilem duntaxat, & actu formidolosam affirmationem sufficere; ibi reprobantur illi, qui opiniones negativas rerum fide credendarum, hæreticæ cùm sint, & improbabiles, probabiles esse posse supponebant, & eo prætextu sufficientes ad infidelitatem excusandam. Quæ autem hìc sit oppositio, aut antinomia dictorum, impervium mihi est, neque, ut reor, ullus erit, re intellecta, qui illam invenire valeat.

37 Nam & illi, quos *dissert.* 5. *cap.* 3. appellabam, etsi probabiliorem notitiam credibilitatis fidei putent obligare statim ad eam suscipiendam, vel certè in mortis articulo, non ideò negant, casu quo actu suscipiatur, in eodemmet actu fidei involvi assertionem certam Divinæ revelationis, nec censent affirmationem illius ita esse

posse

posse probabilem, ut ejus contradictoria probabilis etiam sit, & justum motivum præbens timendi, ne forte credens revelationem existere, sic credendo decipiatur. Nos autem, qui ex adverso reputamus dubiam hanc propositionem non sufficere ad credendum, prout oportet; sed judicium evidens saltem moraliter credibilitatis prærequiri, ideò præcipuè id asserimus, quia credibilitas formidolosa, & incerta non sufficit voluntati ad imperandum prudenter Intellectui, ut actu adhæreat revelationi, aut mysterio, ut certis infallibiliter, & nulli expositis rationabili formidini de oppositæ partis veritate. Atque utrisque ratum est, assensum fidei esse omnino inseparabilem ab affirmatione certa Divinæ revelationis, & non tantùm esse hæreticam enunciationem negativam ejus; verùm etiam formidinem actualem, qua quis timet, ne forte talis enunciatio sit probabilis.

DISSERTATIO XI.

DE NECESSITATE FIDEI.

Præcipuus scopus Apostoli tota epistola ad Romanos est ostendere necessitatem fidei supernaturalis ad salutem gratiæ in hac vita, & salutem gloriæ in futura comparandam. Sed quia duplex est necessitas, alia medii, alia præcepti, & fides ipsa alia explicita, alia implicita, alia stricta, & alia lata, circa hoc etiam impegerunt theses hoc loco damnatæ, præsertim 22. & 23. quarum examini accingimur.

CAPUT PRIMUM.

An fides explicita Dei ut remuneratoris necessaria sit necessitate medii ad gratiam justificationis propriis actibus in hac vita comparandam?

1 Negat esse necessariam 22. *propositio* hisce verbis: *Non nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii; non autem explicita remuneratoris.* Unde manifestè apparet, sermonem esse de justificatione adultorum, qui propriis actibus se ad gratiam disponunt. Nam parvulis, qui ante usum rationis Baptismum suscipiunt, neque fides unius Dei ipsorum propria potest esse necessaria ad fidem habitualem simul cum gratia obtinendam; hic autem actualis fides, & explicita Dei, ut remuneratoris esse negatur necessitate medii eisdem ipsis, quibus fides unius Dei eodem modo necessaria esse putatur.

2 Quare & de præsenti institutione, ac providentia intelligenda est assertio: nam de potentia absoluta haud dubium, quin possit Deus creaturæ utenti ratione gratiam, aut gloriam conferre, quin ex parte illius præcedat ullus fidei, aut charitatis actus. Immò non desunt, qui affirment, tàm Angelos, quàm Adamum in statu innocentiæ de facto absque ulla prævia dispositione immediatè à Deo sanctificatos fuisse, ut Sotus *lib.* 1. *de natur. & grat. cap.* 5. & Molina 1. *p. q.* 62. *art.* 3. *ad* 1. neque id possibile negant, qui oppositum opinantur. Nomine autem fidei *explicitæ* ea intelligitur, qua res in se creditur, & sub ratione propria correspondente his vocibus, vel aliis æquipollentibus, *Deus est remunerator*; implicitæ verò, illa confusa, qua res creditur non in se ipsa; sed ut est in alio objecto universali, aut materialiter contenta, ut iis contingit, qui generaliter credunt, quæcumque credit Ecclesia, aut Deus ipse revelavit.

3 Jam verò, cùm hi Auctores negant, ejusmodi fidem esse necessariam necessitate medii, non proinde diffitentur, necessariam esse saltem necessitate præcepti. Sed maximum est discrimen inter unam, & alteram necessitatem. Nam quæ necessa-

necessaria sunt sola necessitate præcepti, debent exequutioni mandari, cùm facultas, & occasio suppetit; sed non impediunt salutis assequutionem, si absque culpa ob ignorantiam, vel defectum occasionis de facto prætermittantur. Quæ verò necessaria sunt necessitate medii, sunt media saltem ex Divina institutione necessaria ad salutem consequendam: positivè namque ad eam conducunt, & ita ut eorum defectus, quantumlibet inculpatus, ejus assequutionem impedire possit, ut contingit, quoties desunt media non præcisè utilia ad quemvis alium finem; sed requisita omninò, ut ad ipsum perveniatur. Quo fit, ut necessaria etiam sint necessitate præcepti, nam volenti ad vitam ingredi sat est servare mandata, ut ipsemet Christus docuit Matthæi 19. 17. sat autem non esset, si media, sine quibus ingredi ad vitam non possumus, mandata nobis non forent; sed nostræ optioni relicta.

4 His explicatis, jam proclive erit ostendere thesim damnatam ut minimum esse obnoxiam censuris à Pontifice inustis, & fortasse mereri alias graviores. Neque enim solùm excludit necessitatem fidei explicitæ, qua Deus remuneraturus credatur; præmio æternæ gloriæ bona opera nostra sed sola Dei, ut est unus, actuali fide contenta, nullius futuri præmii, sive naturalis, sive supernaturalis, fidem necessariam esse judicat: *Non*, inquit, *nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii*. Unde qua ratione tollit necessitatem credendi operum bonorum præmia, eadem pariter excludit pravorum justa supplicia, & una opera negat, esse necessariam spem, ac timorem Numinis, quarum altera fundatur in fide illius ut remuneratoris, alia in fide ipsius ut Vindicis. Nec juxta hanc doctrinam opus erit credere, veniam peccatorum à Deo obtineri posse, animam esse immortalem, superesse alteram vitam, Deum curare res humanas, aut exaudire orationes, vel placari sacrificiis.

5 Quia ad credendum dari Deum, & non esse nisi unum, necesse non est explicitè, & sub sua propria ratione credere quidquam istorum. Porrò nil illorum necessariò esse credendum necessitate medii, sive ad gratiam, sive ad gloriam obtinendam, sive ad perseverandum longo tempore in justitia, sed sat esse solam fidem existentiæ Divinæ, aut unitatis, valdè temerariè asseverabitur, & contra omnes SS. PP. ac Theologos longè aliter differentes, cùm de fide ipsorum singillarim agitur. Immò multi omnia, vel pleraque ex istis in fide remuneratoris necessariò includi judicant. Ratio autem est: quia, sublata illorum fide, vix, aut ne vix quidem ullus invenietur, qui ad Deum inquirendum sese ex toto corde applicet, & componat vitam suam, prout oportet ad consequendam salutem. Neque naturalis ratio ejus defectum supplebit, sive circa supernaturalia, quæ sola Dei revelatione nobis innotescunt, sive circa eas veritates, quas perspicaciores aliqui longo tempore assequuntur lumine naturali. Quia Dei existentia, & unitas est una ex his veritatibus, & id non præstat, quominùs explicita fides ejus, etiam juxta istos Auctores, sit medium necessarium ad salutem.

6 Jam verò, ut cum eis agamus, quatenus expressim diffitentur, fidem explicitam Dei, prout est remunerator, esse necessariam necessitate medii, illicò occurrit celebris locus Apostoli sic scribentis ad Hebræos 11. 6. *Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit*. Quo loci observandum est, verbum *oportet* non denotare meram congruitatem; sed medii necessitatem. Tum quia ita sæpius sumitur in Sacris litteris, dicente Chrysostomo in simili *serm. de Moyse. tom. 1. Dum* oportet *dicit, necessitatem inducit. Necessitas autem tanta vi adstringit, ut quod necesse est, etsi nolis, præterire non possis*. Tum quia in præsenti idem verbum applicatur pariformiter Fidei Divinæ existentiæ, ac fidei remunerationis; respectu autem illius non congruitatem, sed medii necessitatem significat. Tum demum, quia exinde probat Apostolus, impossibile esse Deo placere sine fide; impossibile autem id non foret, si non esset necessarium placituris Deo habere fidem, sed absque illa possent obtinere justitiam aliis actibus.

7 Notandum prætereà, Apostolum inibi de Henoch differere, qui ante legem scriptam floruit, & ejus fidei attribuere, quod fuerit in paradisum translatus, & an-

& ante mortem ereptus ex hujus vitæ periculis: ita enim ait *vers.* 5. *Fide Henoch translatus est, ne videret mortem*. Porrò quia id difficile apparebat, quia in Sacris litteris nusquam fides ejus nominatim commendatur; sed solùm dicitur Genes. 5. 22. & 24. *ambulasse cum Deo*, & Ecclesiastici 44. 16. *placuisse Deo*, ex hoc ipso argumentum sumit Paulus ad illius fidem adstruendam, subdens: *Ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo*. Inde autem planè concludit, eum præditum fuisse fide, *quia sine fide impossibile est placere Deo*. Probat autem, sine impossibile esse Deo placere, quia accedentem ad Deum necesse est credere, eum existere, ac remunerari opera inquirentium ipsum. Quo fit, ut de primo ad ultimum quasi ostensivè demonstret, Henoch credidisse utrumque.

8 Hic est discursus Apostoli clarus ex illius contextu, planèque intentum concludens; sed qui valde infirmus redditur, immò impertinens juxta doctrinam contentam in dicta thesi. Infirmus quidem: nam, si fides remunerationis non est medium necessarium ad placendum Deo accedentibus ad ipsum, non rectè colligeretur, Henoch eam fidem habuisse, ex eo, quòd illi placuerit. Immò si interdum contingeret, ut adulti aliqui absque tali fide gratiam Dei assequerentur, facilè posset occurri Apostolo, asserendo non constare, an Henoch fuerit ex illis, qui cum sola unius Dei Fide Divinam amicitiam sunt adepti, aut certè, malè deduci ex eo præcisè, quòd placuerit Deo, habuisse pariter cum fide illius, ut est unus, fidem, qua remunerator creditur. Impertinens verò: quia ad probandum, eum habuisse fidem illam, sine qua impossibile est placere Deo, impertinenter se habet fides illa, quæ minimè est necessaria ad eum finem obtinendum. Atqui fides Dei, ut remuneratoris, ex doctrina adversariorum, necessaria non est ad eum finem, sed absque illa potest comparari, tàm justitia, quàm æterna salus, sicut absque fide aliorum, quæ solùm est necessaria necessitate præcepti. Frustra igitur assumpsisset Apostolus oportere, ut qui Deo placent, non solùm credant, Deum esse; sed etiam, remunerari opera inquirentium ipsum.

9 Ideò autem pertinuit maximè ad institutum Apostoli hujus actus necessitatem adstruere, quia de ea fide loquebatur, quam initio ejusdem capitis hisce verbis definierat: *Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*. Porrò substantia, seu radix, ac fundamentum sperandi bona nobis salutaria non est sola fides, qua putamus, Deum non esse nisi unum; sed etiam illa, qua credimus, esse finem à nobis assequibilem, & assequendum de facto merito bonorum operum, dum eum, ut oportet, quærimus. Unde uterque actus juxta Apostolum pari expressione, atque necessitate requiritur ad justitiam comparandam in illo, qui ad Deum accedit. Nec ad bona merè naturalia coarctatur; sed ad supernaturalia ab ipso promissa extenditur. Hæc namque sunt illa bona, quæ præcipuè ab eo speramus, & maximè ipsummet Deum: quæ jure optimo non apparentia, quasi per antonomasiam dicuntur, & eo planè sensu, quo idemmet Apostolus 1. *ad Corinth.* 2. 9. scribebat: *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum; nobis autem revelavit per Spiritum suum*.

10 Satis verò declaratur, utrumque actum esse necessarium necessitate medii, dum æquiparantur substantiæ, seu radici, basi, ac fundamento vitæ spiritualis. nam hoc modo necessaria est substantia ad accidentia, radix ad arboris fructum, basis ad erigendam columnam, & fundamentum ad molem ædificii sustentandam. Idipsum satis planè colligitur ex Concilio Tridentino *sess. 6. capit. 6.* ubi idem locus Apostoli ad propositum expenditur, & speciatim notatur loqui de dispositione ad comparandam justitiam. Præiveratque S. Cyrillus Hierosolymitanus *Catechesi* 5. his præter cœtera: *Ad fidem veram nos vocat & hodierna lectio, viamque nobis præparat, quomodò oporteat & nos placere Deo. Quando enim accesserit homo ad serviendum Deo, non credens illum futurum remuneratorem? Quomodo continebit puella, & juvenis sibi temperabit, si non crediderit, immarcescibilem esse castitatis coronam?* Hæc ibi. Quibus S. Thomas concinit *lect.* 2. *litt. B.* dicens ad salutem necessariò esse credendum, non solùm, quòd Deus est; *sed quòd habeat provi-*

videntiam de rebus. Aliter enim nullus iret ad ipsum, si non speraret aliquam remunerationem ab ipso.

CAPUT II.

Auctores, & argumenta.

11 PRæmisimus anteà, in propositione condemnata duas enunciationes includi; alteram, qua universim affirmatur, non esse necessariam ad salutem necessitate medii fidem explicitam ullius objecti, præterquàm Dei, ut est unus; alteram, qua specialiter negatur, fidem explicitam Dei ut remuneratoris per modum medii requiri. Notavimus præterea, primam longè esse absurdiorem. Quia, præter fidem explicitam Dei, ut est ultimus finis assequibilis à nobis per media supernaturalia, fonsque omnis gratiæ, & Auctor gloriæ, in qua essentialis justorum remuneratio consistit, excludit etiam fidem totius providentiæ naturalis, atque supernaturalis, quam Deus habet erga mundum; fidem insuper Divinarum promissionum, ac minarum, & consequenter cum ipsis spei Theologicæ, orationisque necessitatem, tàm in statu legis Evangelicæ, quàm Mosaicæ, vel naturæ.

12 Universim namque, & absque exceptione loquitur, & neque in re, neque in voto quid istorum necessarium esse judicat per modum medii ad salutem, sive adultis infidelibus, sive fidelibus, sive baptizatis anteà, sive lapsis post Baptismum. Quinimmò, si fortè quispiam erraret inculpabiliter circa hæc ipsa, eaque negaret, posset nihilominùs habere fidem necessariam ad salutem. Quia adhuc posset instrui Fide Dei, ut est unus, credendo plures Deos esse impossibiles, & non dari nisi unum ens à se ipso existens, independens, atque necessarium, summèque perfectum. Istis namque essentialis, formalisque conceptus unius Dei sufficienter explicatur, & cum eis componi valet error v.g. circa Trinitatem personarum, aut circa aliud attributum. De quo post Cajetanum 2.2. *q.2. art.2 in fin.* P. Suarez *disp.12. de Fide sect.3. num.3.*

13 Ideò sub hac amplitudine nullum ego Auctorem comperi, qui thesi condemnatæ subscriberet. Nã Guilielmus Parisiensis, Altisiodorensis, & nonnulli alii, qui significarunt, sufficere rudi populo fidelium credere in generali quod credit Sancta mater Ecclesia, eo ipso postulabant ultra fidem unius Dei, fidem Ecclesiæ, atque potestatis ei tributæ loquendi, ac proponendi credenda nomine, & auctoritate ipsius. Neque inficiabantur, esse necessariam expressam Dei remuneratoris fidem, ut ex eorum verbis constat, & jam olim Sylvester prænotaverat verb. *Fides q.3. circa fin.* & P. Suarez *disp.12. de Fide. sect. 4. num.1.* Qui verò fidem explicitam Dei, ut est remunerator, non judicant necessariam semper, & in omni eventu, adhuc adiiciunt necessariam esse ut plurimùm, ac regulariter, & maximè ad justificationem adultorum infidelium, aut fidelium, qui desperatione habitum spei amiserunt. Et quamvis fidem, aut spem gloriæ ut coronæ non postulent; nihilominùs non sunt contenti sola Dei fide, ut est unus, sed ulteriùs exigunt fidem pœnarum, unde timor excitetur, necnon fidem necessariam ad spem veniæ concipiendam, quam ab explicita fide, & ab spe obtinendi præmium gratiæ, aut gloriæ condistinctam esse censent. Videndus P. Arriaga *disp.12. de Fide. sect.5.* P. Ripalda *disp.17. sect.9.* præsertim *num.229.* & qui ipsis præluxerant, de spe remunerationis, illiusque necessitate differentes, Vega *in Trident. lib.6. cap.27.* Dominicus Soro *in 4. dist.14. q.2. art.5. §. Hinc ergo.* Petrus Soto *lib. 10. de Pœnit.* Valentia *tom.2. disp. 8. punct.4. §. 1.* vers. *Quibus ita.*

14 Carpit insuper hac occasione Laurentius Maria Pisani *in Gladio Gedeonis proposit. 22. numer. 2.* Emmanuelem Sa verb. *Fides. num. 1.* eidemque imputat non fuisse ausum improbare eam sententiam, quæ docebat, hoc tempore legis gratiæ non esse necessarium necessitate præcepti credere aliquid explicitè de articulis fidei; sed sufficere, si implicitè, & in confuso credatur totum, quod credit Ecclesia. Sed certè Sa verb. *Parochus. num. 5.* ad salutem necessarium reputat credere symbolum Fidei, & Decalogum, ac *Pater noster*, vehementerque incusat eos, qui *Fidei mysteria, præsertim Trinitatis, & Incarnationis, tantopere ad salutem necessaria*, suos subditos docere negligunt. *Væ*, inquit,

inquit, *Parochis! Væ Episcopis! Væ Prælatis!* Eo autem loco, qui in contrarium allegatur, istiusmodi necessitatem non negat; sed potiùs adstruit. Nam proposita sententia S. Thomæ, aliorumque affirmantium, explicitè esse credenda mysteria fidei, quæ publicè in Ecclesia celebrantur, adjungit, alios putare, *multos excusari ignorantia, præsertim cùm deest, qui doceat.* Et hæc est illa sententia, quam non audet improbare. Porrò obligationem non detrectat; sed agnoscit, qui legitimam excusationem prætendit: nam ubi obligatio deest, excusatio frustra adiicitur, ut ex se patet, notatque in proposito cum Valentia Thomas Sanchez *in summa lib. 2. cap. 3. num.* 18. apud quem *num.* 20. insuper videre poteris, an ejusmodi ignorantia, saltem defectu magistri, vel capacitatis, possit esse adeò inculpata, ut verè à peccato excuset?

15 Quidquid autem sit de mente horum Auctorum, & an menti, ac censuræ Pontificiæ in rigore satisfiat, improbando solam primam thesis propositæ partem, mihi etiam omninò displicet secunda, quatenus absolutè inficiatur, fidem Dei, ut est remunerator, esse medium necessarium ad salutem. Censeo enim cum D. Thoma 2. 2. *qu.* 2. *art.* 8. *ad* 1. *Omni tempore, & quoad omnes necessarium fuisse, duo illa explicitè credere de Deo*, quæ S. Paulus proposuit, nempè *quòd sit, & inquirentibus se remunerator sit*. Ita sumitur ex anteà dictis, & ulteriùs confirmatur. Quia saltem fides implicita Dei, ut est remunerator, dicenda esset necessaria per modum medii ad salutem, atque ut minimum id asseri debet, ut Apostoli verbis satisfiat. Atqui fides Dei unius non est implicita fides Dei ut est remunerator, neque connectitur cum promissione, aut revelatione gloriæ, vel alterius præmii supernaturalis. Ergo aut nulla omninò fides Dei, ut est remunerator, requiritur ut medium juxta Apostolum, vel ea non est nisi explicita.

16 Obiicies tamen. Ad justificationem cujuscumque adulti satis est, Deum super omnia diligere, & propter ipsum detestari peccata. Sed ad exercitium horum actuum sufficit fides, qua Deus ut summum bonum cognoscitur, atque summo amore dignum, nec requiritur notitia regni cœlestis, aut alterius præmii actibus studiosis comparandi. Frustra igitur ad eum finem fides remunerationis explicita, vel notitia illius desideratur. Quia amor charitatis non est mercenarius, ut retributionis intuitu debeat exerceri; sed ab illo etiam, qui de præmio gloriæ nihil cogitat, aut nil audivit, sed præcisè de infinita primi entis bonitate instructus est, optimo jure concipitur, & quò magis ab affectu proprii commodi elongatur, eò purior est, ac Deo dignior. Unde maximè laudatur eorum charitas, qui servire Deo proponunt, aut de peccatis dolent propter ipsum, expressè protestantes, idem se facturos, quamvis nullum præmium expectare possent propter sua bona facta, nullamque timere pœnam ob peccata à se commissa.

17 Respondeo 1. argumentum, aut nil concludere, aut pari efficacia evincere, nec timorem pœnæ æternæ, nec spem veniæ à Deo obtinendæ, aut amicitiæ ipsius conciliandæ, nec amorem concupiscentiæ erga Deum, & regnum ejus esse medium necessarium ad salutem primam, aut secundam, etiam regulari, aut ordinario modo comparandam, quod est contra Tridentinum *sess. 6. cap. 6.* & *sess. 14. cap.* 4. Satis namque esse diceretur fides Dei, ut summum bonum unicum, & increatum, ut propter se ipsum ametur perfectissimo amore charitatis formaliter justificante, aut per modum ultimæ dispositionis secum afferente gratiam justificationis penitus inseparabilem. Et, deficiente notitia promissionum, & comminationum Divinarum (quæ omninò necessaria est ad firmam spem retributionis, aut veniæ, ad timorem honestum pœnæ æternæ, ad concupiscentiam, & fiduciam inveniendi suum ultimum finem inquirendo illum per media proportionata) omnes hi affectus deficient. Neque ex eis ullus reputari potest necessarius per modum medii ad salutem, nisi necessaria sit cognitio fidei omninò prærequisitæ, ut à voluntate exerceantur: ad modum, quo Dei dilectio, aut perfecta contritio ad justificationem extra Sacramentum necessaria esse non posset, nisi fides Dei, ut summi boni aversantis suas offensas, quæ illis actibus prælucet, necessaria quoque esse dicatur.

18 Respondeo 2. Esto aliquando contingeret juxta providentiam ordinariam casus ille, qui in argumento proponitur, ut evenire posse contendit Granado *controv. 2. de Spe. tract. 5. disput. 6. num. 3. in fin.* non ideò negandum esset, fidem remunerationis esse medium ad salutem necessarium. Nam in eo eventu non solùm fides remunerationis deficeret antè justificationem obtentam media contritione, aut charitate; sed etiam spes Theologica, & amor ille, quo Deum ut ultimum finem nostrum super omnia concupiscibilia nobis ipsis exoptamus. Et tamen negari nequit, spem Theologicam, & præcipuum ejus actum, qui est amor concupiscentiæ erga Deum, esse medium ad rectam vitæ institutionem aptissimum, & nobis ad salutem necessarium, ut Granado ipse profitetur ibidem *tract. 3. disp. 1. num. 1.* ac velut res *certissima* egregiis Sacri instrumenti testimoniis confirmatur à P. Valentia *tom. 3. disp. 2. qu. 4. punct. 1.* Quare juxta illam sententiam saltem debet affirmari, tam fidem, quàm spem remunerationis in re, aut in voto requiri per modum medii ad justitiam comparandam; & actus ille perfectæ charitatis, qui interdum absque ejusmodi spe, ac fide haberi posse putatur, saltem ut votum utriusque justificare censebitur.

19 Cujus rei aptum exemplum sumi potest ex doctrina illorum, qui censent, in lege gratiæ explicitam fidem Christi pro nobis demortui, ac passi esse medium necessarium ad salutem, & justitiam comparandam. Nam absque istiusmodi fide etiam nunc posse exerceri actus spei, & charitatis ad justificationem sufficientes, uti in lege naturæ exercebantur, simili argumento valet persuaderi ei, quod habemus præ manibus; illi autem non pauci occurrunt adstruendo necessitatem ejus fidei in re, aut in voto: in re per se, atque communiter; in voto autem, aliquando. Legatur P. Suarez *disput. 12. de Fide. sect. 4. à num. 11.* & maximè *à num. 18.* necnon & *sectione 3. num. 19* ubi simili distinctione componit necessitatem credendi, etiam antè adventum Christi, immortalitatem animæ, & indigentiam auxilii, gratiæque Divinæ ad justitiam, & ad peccatorum veniam. Quæ solutio etsi P. Raynaudo displicuerit *tom. 2. de attribut. Christi. sect. 4. capit. 11. num. 792.* multò expeditior videtur ei, quam ipse ibidem tradit, ne perfecta Dei dilectio, & justificatio unquam contingant absque fide Christi prævia. Sicuti autem illa plus arriserit, eadem quoque uti poterit ad præsentem difficultatem expediendam.

CAPUT III.

Solutio mihi verior, & exactior.

20 Illam expono per partes, & primùm adverto, quamvis, cognito per fidem Deo, & summa ejus bonitate, adesse videatur, quidquid ex parte objecti necessarium est ad illum super omnia diligendum amore benevolentiæ, ad amorem amicitiæ plus requiri. Quia amicitia debet esse mutua benevolentia non latens; ne autem peccatorem lateat hæc benevolentia mutua, seu concordia voluntatum, qua fit, ut idem sit velle, idem nolle utriusque amici, non est satis peccatori credere Dei unitatem, aut bonitatem intrinsecam; sed adhuc desideratur notitia, qua præcognoscat, illum condonare suas offensas, & se diligentes diligere. Atque idcircò inter dispositiones necessarias ad amorem charitatis semper recensetur spes veniæ, ac reconciliationis, ut apertè habetur in Concilio Tridentino *sess. 6. cap. 6.* & *sess. 14. cap. 14.* Neque fieri valet, ut qui sola fide instructus Dei, ut est unus, aut bonus, adhuc inculpatè judicat, Deum neque remittere offensas, nec redamare dilectores suos, amicitiam ejus promereri intendat, aut esse cum eo *unus spiritus*, sicut est, qui eidem adhæret per amorem amicitiæ, juxta doctrinam Apostoli *1. Corint. 6. 17.*

21 Rursùs. Amor ille noster benevolentiæ erga Deum, qui ad justificationem requiritur, non est mera complacentia speculativa in bonis ejus, neque qualecumque gaudium de existentia, aut unitate ipsius; sed voluntas seria, & efficax includens retractationem vitæ anteactæ cum proposito ei serviendi semper, & ubique gratia ipsius, ambulandique in viis ejus, abnegando, immò odio habendo semetipsum in hac vita, gerendo perpetuam luctam cum diabolo, mundo, ac carne, & crucifigendo ipsam cum suis vitiis, ac con-

concupiscentiis, seque, & omnia alia posthabendo, ne eum offendat. Porrò hic actus adeò difficilis est, attenta indispositione, atque debilitate subjecti sese ultra modum amantis, & proni in malum ab adolescentia sua, ut moraliter impossibilis appareat, nisi metu pœnæ, aut spe magna præmiorum voluntas præmoveatur, & ex proprii boni amore ad ipsum solicitetur. Quocirca & Dei providentia huic nostræ fragilitati se accommodat, paulatimque animum promovet, deducendo illum per hos actus ab imperfecto ad perfectum. Nemo enim repentè fit summus. Et sicut illa dilectio perfectissima, qua propter Deum vellet aliquis vitare omnia peccata gravia, & levia, & omnes imperfectiones elicitas cum plena advertentia, non habetur absque magno usu, & exercitio virtutum, & specialissima Dei gratia, etsi Deus præcisè cognitus, ut summum bonum, eo ipso appareat dignissimus omnibus istis obsequiis, ita pariter perfecta illa dilectio, quæ ad justificationem requiritur, & est plenitudo legis, sola ejusmodi notitia nullatenus comparatur, nisi Deo aliquando placeat per privilegium speciale subitò cohonestare pauperrimum, ut bono latroni, ac Paulo plures censent contigisse.

22 Sanctus utique Augustinus *lib. de Catechizandis rudibus*, *cap.* 5. scribebat, *de timore Dei charitatem esse ædificandam, quia rarissimè accidit, immò verò nunquam, ut quisquam veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo Dei timore perculsus.* Eadem est mens SS. PP. non jam de Cathecumenis solùm; sed peccatoribus generaliùs loquentium, ut videre licet apud Bellarminum *lib.* 1. *de justific. cap.* 13. sumiturque ex Ecclesiastico *cap.* 1. 27. ibi: *Timor Dei expellit peccatum, nam qui sine timore est, non poterit justificari.* Quòd si de timore ista dicuntur, qui solùm est via, & præparatio quædam ad justitiam, quid, rogo, de spe dicemus, ita spectante ad justificationis complementum, ut Concilium Tridentinum dixerit *ea sess.* 6. *cap.* 7. *Fidem, nisi ad eam spes accedat, & charitas, neque unire perfectè cum Christo, neque corporis ejus vivum membrum efficere?* Fit namque justificatio adulti peccatoris, ut traditur etiam inibi, *per voluntariam susceptionem gratiæ, & donorum, unde homo ex injusto fit justus, & ex inimico amicus, ut fit hæres secundùm spem vitæ æternæ.* Hoc autem nequit voluntariè contingere, nisi spei actus tunc præcedat re ipsa, aut moraliter maneat non retractatus, neque omninò oblitus. Nam & illa est immediata, & proxima dispositio ad recipiendum suum habitum, etiam antè receptionem gratiæ, & tanquam intentio optimi finis sibi concupiti, & amati super omnia concupiscibilia optimè disponit ad amandum Deum propter ipsum. Quippe amicabilia ad alterùm, ut Philosophus ajebat, ex amicabilibus ad se proficiscuntur.

23 Replicabis tamen. Attritio, quæ ex gehennæ metu, atque pœnarum concipitur, si excludat voluntatem peccandi, est dispositio sufficiens ad gratiam cum Sacramento impetrandam. Ergo, quamvis spes, aut fides remunerationis in adultis non præcedat, poterit justificatio contingere. Neque enim est minùs efficax metus pœnæ, quàm spes præmii distantis, & invisibilis; immò experientia ipsa constat fortiùs movere ad vitæ emendationem timorem incurrendi gravis mali, quàm spem acquirendi bona per modum præmii promissa. Respondeo, cum ejusmodi attritione etiam requiri à Concilio locis citatis *spem veniæ*, atque *fiduciam Divinæ misericordiæ* impetrandæ nostris actibus, quin sola Dei, ut est unicus, fides absque fide promissionum, & comminationum ejus ibi putetur sufficere. Et, cùm venia sit inseparabilis ab statu gratiæ, filiationisque adoptivæ conferentis jus ad gloriæ hæreditatem, in spe illius impetrandæ virtute saltem continetur spes impetrandi omnia hæc munera. Metus etiam gehennæ includit metum amittendi jus ad gloriam, & incurrendi pœnam damni, quæ consistit in privatione summi boni nostri, atque possessionis ejus, ut proinde etiam præsupponat scientiam, amoremque illius.

24 Et, quod plus est, omnem difficultatem evacuat, esto fides remunerationis nullatenus requiratur ad attritionem ex fœditate peccati, aut metu inferni conceptam, saltem erit necessaria ad propositum suscipiendi Sacramentum tanquam medium, in quo salus nostra continetur, & impetratur translatio ab statu

peccati ad statum gratiæ, jurisque ad gloriam æternam obtinendam. Porrò propositum istud necessariò præsupponit fidem, tam veniæ, quàm salutis, jurisque ad gloriam à Deo remuneratore impetrandę per ejusmodi remedium. Ideòque Concilium Tridentinum docuit *in dicto cap.* 7. ex Apostolorum traditione Cathecumenos antè Baptismum non petere ab Ecclesia qualemcumque fidem; *sed fidem vitam æternam præstantem, quam*, inquit, *sine spe, & charitate fides præstare non potest*. Idemque, servata proportione, debet dici de peccatore fideli accedente ad Sacramentum Pœnitentiæ: nam in illo etiam contineri restitutionem status gratiæ, & adoptionis filiorum, eoque mediante impetrari, in eodem Concilio habetur *sess.* 14. *cap.* 4. & hæc est fiducia illa Divinæ misericordiæ, cum qua peccator accedit ad Deum tanquam ad finem. Videsis P. Suarez *lib.* 8. *de grat. cap.* 19. ubi hæc omnia latè, & optimè perpendit, & ex quo capite oriatur, ut ad justificationem impii minùs necessarius sit actus timoris, quàm spei, idque nos anteà indicavimus *num.* 22.

25 Addiderim tandem, fidem remunerationis de congruo, aut de condigno obtinendæ fore necessariam moraliter, quamvis per possibile, vel impossibile daremus, prævium actum spei Theologicæ non semper requiri ad Deum ex amore charitatis super omnia diligendum. Ratio triplex est. Tum quia ejusmodi fides non solùm juvare potest ad amorem charitatis inducendo ad spem, quæ est amor concupiscentiæ; sed etiam facilitando immediatè ad amorem charitatis, & tollendo displicentias, quæ necessariò exoriuntur, cùm prænoscitur, laborem nostrum non fore remunerandum, aut penitus ignoratur, redditurum esse fructum. Tum quia experientia ipsa constat, retributionem prævisam, quamvis non sit intenta, neque amata, valdè inclinare ad obsequia merè liberalia, atque gratuita, ex. g. ad beneficia præstanda amore benevolentiæ iis, quos agnoscimus non esse ingratos; sed scimus esse munificos: sicut vice versa, ipsa notitia beneficiorum, quæ accepimus, non solùm inclinat ad actionem gratiarum propter commodum ipsius beneficii; sed etiam ad amicitiam cum benefactore, & ad rependendam ei benevolentiam amando ipsum propter ipsum.

26 Tum demum, quia actus sperandi retributionem non tantùm haberi potest ex motivo concupiscentiæ, quod propriè ad spem Theologicam spectat, ut distinctam à virtute charitatis; verùm etiam ex motivo amicitiæ, ut si à Deo expectemus, aut petamus, & impetrare velimus bona nobis, aut aliis salutaria, non quia talia, neque intuitu nostri; sed ut media ad serviendum ipsi propter ipsum. Porrò ex quocumque motivo is actus oriatur, quamvis propriè, atque formaliter ad virtutem spei non spectet, semper supponere debet remunerationis fidem.

CAPUT IV.

De necessitate fidei strictæ ad justificationem.

27 Paucis ab hinc annis audiri, legique apud Theologos incepit divisio fidei Christianæ in latam, & strictam. Anteà enim de fide semper absque ejusmodi additamentis loquebantur, cùm de utilitate fidei, vel necessitate tractabant, atque eo nomine eam exprimebant, quæ Divinæ auctoritati, ac revelationi innititur, & veracitatem, ac sapientiam Dei fallere, aut falli nescientis respicit tanquam objectum specificativum, ac formale. Modò autem aliqui hanc fidem strictam, rigorosamque appellarunt, & ultra ipsam invexerunt, seu potiùs applicuerunt nomen *fidei* aliis notitiis nostris per se infusis, atque supernaturalibus ad pietatem conducentibus, quarum objectum formale non sunt auctoritas, & revelatio Divina; sed testimonium creaturarum, aut simile aliud motivum sibi commune cum cogitationibus honestis, quæ naturali discursu possunt comparari. Et hanc vocant fidem latam. Fidem quidem, quia per analogiam, seu attributionem quamdam ad fidem strictam reducitur; latam verò, quia non nititur motivo ipsius, sed inferioribus aliis, quę ex creaturis accipiuntur ostendentibus Divinam bonitatem, peccati turpitudinem, aut honestatem virtutis, & testimonia, aut loquutiones solent appellari. Quo sensu Psalmista dixit, *Cœlos enarrare gloriam Dei, & diem diei verba eructare*.

28 Co-

28 Copiosus est in promovenda hac partitione fidei supernaturalis Ripalda *disp.* 12. *de Fide per totam*, atque stabilienda ex Scripturis, Ecclesiæ Patribus, rationibusque Theologicis; sed non ideò ausus est dicere, ejusmodi fidem latam ad justificationem sufficere, vel ad illam non requiri fidem strictam; immò hanc esse necessariam absolutè, ac decretoriè pronunciat *num.* 204. ne à communi Theologorum sententia discedat, & minùs tutam cogitationem sequatur. Idipsum aliis consuluit *num.* 211. semperque tum ibi, tum aliis in locis protestatur, se pro sententia negante nil assertivè afferre; sed omnia disputativè proponere, ac relinquere Doctorum examini, solùmque contendere, fidem strictam non esse necessariam ex natura eorum affectuum, qui ad justificationem concurrunt; sed ex lege Dei extrinseca, providentiaque ordinaria.

29 Quam utique moderationem, & consilium, si voluisset sequi, ac imitari Auctor propositionis 23. inter damnatas à SS. Innocentio, non adeò intrepidè, ac fidenter proponeret doctrinam in ea contentam, atque, ut ibi jacet, optimo jure proscriptam. Latet me, quis ille fuerit, & video nonnullis tribui, qui nil tale pronunciarunt. Cujus cujus autem sit, thesis ipsa sic se habet: *Fides latè dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo ad justificationem sufficit*. Ubi illicò occurrit lapsus maximi momenti. Quia ibi non tantùm negatur implicitè necessitas fidei strictæ ad justificationem; sed explicitè affirmatur, sufficere fidem latam. Hoc autem longè est absurdius, & ex doctrina Lutheri, aliorumque ejusdem surfuris hæreticorum mutuatum. Ipsi enim sunt, qui affirmabant, *impium justificari sola fide*, subintelligendo iis vocibus *nihil aliud requiri, quod ad justificationis gratiam consequendam cooperetur*, & propterea fuere in Tridentino *sess. 6. canone* 9 tanquam manifestè hæretici anathemate perculsi.

30 Perinde autem dictu est, fidem sufficere ad justificationem, ac nihil aliud requiri; sed eam solam esse satis: nam habenti illud, quod sufficit ad aliquam gratiam obtinendam, nil aliud est necessarium. Quòd si absurdum foret dicere, etiam loquendo de stricta: *Fides sufficit ad justificationem*, quia adhuc desiderantur spes, & charitas, quonam pacto dici poterit, ad eum effectum sufficere non jam strictam, & propriam; sed etiam analogicam, & latam? Utique is modus loquendi multis posset esse in laqueum, pluresque incautos decipere, nam Lutheranismum redolet, phrasimque ejus imitatur; immò illius doctrinam ampliat. Quare vel hoc solo titulo debuit proposita thesis ut minimum scandalosa censeri, & judicari perniciosa in praxi. Possent enim, qui ad præscriptum ejus vellent suos mores dirigere, nec de alia fide curare, neque alios motus elicere spei, aut charitatis, quibus se ad gratiam disponerent, contenti sua fide lata.

31 Rursùs, dum non explicatur, debere illam latam fidem esse supernaturalem, magna alia labes incurritur. Quia vox illa *latæ fidei* nova est, & non habet fixam significationem, aut terminum latitudinis certa lege designatum. Ideò sapienter Ripalda multoties eo loci inculcat, cognitiones de Deo, & aliis, quas appellat fidem latam, non esse illas naturales, quæ circa ejusmodi objecta comparantur ex creaturis; sed alias objecto similes intrinsecè supernaturales, quæ ex Dei gratia eas comitantur, & per se sunt necessariæ, ut ad merendum proficiant. Nihil horum declaratur in propositione damnata, neque in ea, ut jacet, imbibitur aliquid, unde præsumi possit, vel suppleri: quia generalibus terminis, & omninò abstractis utitur, & vox ipsa *fidei latæ* naturales cognitiones non excludit. Analogica enim est, satisque impropria, & in verbis analogicis magna potest esse latitudo, ut est maxima inter loquutionem cœli, & loquutionem Divinam, quæ est proprium objectum fidei; & quamvis illa prior sit merè naturalis, ac valdè impropria, adhuc lata quadam, & analogica ratione appellatur enarratio, atque loquutio. Profectò notitia illa, quæ naturali discursu ex creaturis comparatur, naturalis esse potest absque dubio; utrùm autem supernaturalis esse valeat, nimis controversum est, quia nullum habet supernaturale motivum. Igitur, dum nil aliud explicatur, aut de sola naturali est sermo, aut ea certè non excluditur, & cùm de fide requisita ad justificationem agitur, fidem merè

merè naturalem non sufficere ex Augustino, ac SS. PP. est indubitanter manifestum, & satis expresse in Concilio Tridentino traditum *ea sess. 6. can. 3. & cap. 6. & 7.*

32 Inquirendum est prætereà, an sufficiat lata fides ad justificationem ei infideli, qui potest, si velit, habere strictam, vel ei solùm, qui non potest, quia nihil de fide audivit, nec de testimoniis Dei perducentibus ad ipsam? Lemma censuris inustum indiscriminatim loquitur. Sed aberrare videtur, præsertim quoad primam partem. Quia esto demus, fidem strictam non esse necessariam ad salutem necessitate medii, quod verissimæ Theologiæ refragatur, atque receptissimæ apud omnes, saltem negari non potest, illam esse necessariam necessitate præcepti, cùm primùm est infideli jam sufficienter proposita. Peccabit ergo lethaliter non credendo fide stricta in prædictis circumstantiis, & fides lata nil proderit, ut assequatur justitiam, resistenti contumaciter. Neque posterior eventus magno incommodo vacabit. Quia fides lata non datur de rebus, quas naturalis discursus testimonio creaturarum solùm probabiliter assequitur, & cum formidine, aut dubitatione quadam. Ita autem valdè communiter Deum, ac ejus bonitatem super omnia diligendam singuli quique cognoscunt, etiam docti, atque sapientes, si suo ingenio relinquantur. *Ratio enim humana in rebus Divinis est multùm deficiens*, ut egregiè S. Thomas annotavit 2. 2. *qu. 2. art. 4. corp.* atque ideò rectè concludit, *ut esset indubitata, & certa cognitio apud homines de Deo, oportuisse, quòd Divina eis per modum fidei traderentur, qui mentiri non potest*. Porrò fides, quæ Dei dictis, ac veracitati innititur, stricta fides est; non verò lata.

33 Ulteriùs, cùm fides lata dicitur ad justificationem sufficiens, eo ipso asseritur non esse necessariam cognitionem earum rerum, quas naturalis discursus non assequitur; sed sola fide stricta sciri valent. Quare necessaria non erit certa fides rerum supernaturalium, ut mysterii Trinitatis, aut Incarnationis, aut Dei, ut est finis noster nunc per media supernaturalia quærendus, posteaque inveniendus in gloria cœlestis patriæ. Omnia quippe objecta ista rationem merè naturalem sibi relictam transcendunt, & neque certò sciri, neque addisci possunt testimoniis, aut argumentis acceptis ex constitutione rerum naturalium. Nihil ergo ipsorum sciri potest fide illa lata, cujus materiale objectum, atque motivum restringitur ad ea, quæ ex creaturis possunt naturali ductu investigari, & quidquid supernaturalitatis ei tribuitur, non ratione objecti competit; sed ex principio duntaxat. Atqui ad justificationem necessariò requiritur certò agnoscere supernaturale aliquod objectum, & aliquid de Deo credere, quod ratione naturali certò sciri, aut disci nequit. Ad illam ergo non sufficit, nisi accedat fides stricta, illa, quæ impropria cùm sit, cœpit appellari lata.

34 Cœtera, præter hanc ultimam minorem, planè videntur constare; eam autem *omninò veram, & satis certam* vocavit, non tantùm post Evangelicam lucem; sed pro omni tempore, ac statu, P. Suarez *disp. 12. de Fide sect. 3. num.* 8. præeunte Angelico Magistro *dicta quæst. 2. art. 3. & 5.* aliisque Theologis valdè communiter *in 3. dist. 23. & 25.* Atque, ut modò omittam plurimos ægerrimè laturos, excludi fidem certam mysterii Trinitatis, & Incarnationis, atque redemptionis per Christum pro nobis passum, cujus veritas per fidem latam neque explicitè, neque implicitè deprehenditur, & validis argumentis necessaria existimatur necessitate medii ad justitiam in hoc statu legis gratiæ. Ut, inquam, hæc modò omittam, saltem non debet negari (quidquid dicat Lumbier in præsenti *num.* 1778.) fidem remunerationis supernaturalis quovis tempore ad justificationem fuisse, ac esse necessariam. Nam locum Pauli in superioribus ubertim propositum *de remuneratione supernaturali intelligendum esse omnes exponunt, & ex contextu ipso apertè colligitur*, ut Suarez scribit post Canum, & perspicuis argumentis confirmat *in dicto num.* 8.

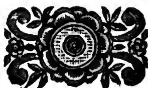
35 Ad hæc. Fides lata non est illa fides, quam ibi descripsit Paulus dicens, *eam esse substantiam sperandarum rerum, argumentumque non apparentium*. Nam fides ista cœlestem patriam cognoscit, docetque eam inquirere, ac expectare, Divinisque revelationibus, ac promissionibus nititur rerum supernaturalium, ut manifestè liquebit percurrenti totum caput. Fides autem lata nequit esse fundamentum inquirendi, vel sperandi bona supernaturalia,

cùm

cùm sint indebita; immò impossibilia naturæ, cujus solis testimoniis, atque motivis innititur qualisqualis ea notitia, cui latè, & maximè impropriè nomen *fidei* accommodatur. Nequit prætereà nos facere filios, ac hæredes Dei *secundùm spem vitæ æternæ, quam promisit* (teste Paulo *ad Titum* 1. 2.) *qui non mentitur Deus*: quia gloria æterna, summaque felicitas, & ejus promissiones ex vi illius non cognoscuntur, neque nobis possibiles putantur; sperari autem non potest, quod impossibile creditur, aut penitus ignoratur. Nequit insuper esse probatio, aut argumentum illorum non apparentium, de quibus agebat Paulus, siquidem nec patent sensibus, nec rationi naturali, nec in cor hominis ascendunt, ut ipse exponebat alibi.

36 Igitur re vera lata fides non est illa, de qua Apostolus disseruit; sed fides stricta subnitens revelationibus, ac promissionibus supernæ beatitudinis, ac earum rerum, quas naturalis discursus investigare non valet. At de hac ipsa fide dicit impossibile esse Deo placere sine illa, necessariumque, ut eam habeat, quisquis Deum inquirit, & ad eum accedit. Ergo sine fide stricta secundùm mentem Apostoli nihil horum obtineri valet. Et quis dubitet, de fide stricta remunerationis supernaturalis loquutum eo *cap.* 11. 27. dicendo, Moysen, *quia in remunerationem aspiciebat*, magis elegisse affigi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere jucunditatem, & majores divitias æstimasse thesauro Ægyptiorum improperium Christi?

37 Omnia tandem ista confirmari possunt ex Concilio Tridentino locis anteà ponderatis circa fidem remunerationis. Et ex eo insuper, quòd fides, quæ ad justificationem requiritur, debet esse obscura, & libera, cùm sit impetratoria apud Deum, ut obsequium valdè voluntarium. At verò notitiæ illæ, quas appellant fidem latam, aut supernaturales non sunt, aut debent esse evidentes, ac proinde necessariæ: nam actibus naturalibus inevidentibus, atque merè probabilibus nullus dicet concomitanter adjungi actus supernaturales ejusdem inevidentiæ, atque motivi probabilis. Sed de his plura Scholasticis relinquimus, ultra ea, quæ accuratè in hanc rem disputat Card. de Lugo *disp.* 12. *de Fide.*

DISSERTATIO XII.

DE MENDACI, ET FICTO JURAMENTO.

CAPUT PRIMUM.

An sit peccatum mortale Deum invocare in testem mendacii levis?

1 NEgavit olim Goffredus, quem refert, nec plenè improbat Angelus verb. *Perjurium*, & hanc ejus opinionem antiquatam, & extinctam resuscitasse videtur Auctor *propositionis* 24. cujus ista sunt formalia verba: *Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem*. Tribuit eam Stephano Bauni *in summa pag. 96.* infamis ille, infamatoriusque libellus Gallico idiomate scriptus, & jure optimo proscriptus *anno* 1644. qui inscribitur *Theologia moralis Jesuitarum*. Sed immeritò. Quia Bauni *ibidem pag.* 80. omne perjurium assertorium mendax reputat peccatum grave, & appellat *grande scelus, in lege, & Prophetis, & Evangelio prohibitum, puniendum post hanc vitam morte æterna*. Quare dum ex dicta *pag. 96.* proferuntur ejus verba in speciem similia verbis propositionis damnatæ, mala fide cum eo agitur, avelluntурque ejus dicta à suo contextu, ne ex illius inspectione deprehendatur legitimus eorum sensus.

2 Quippe eo loci ipse non loquitur de juramento assertorio vocante Deum in testem mendacii juramento ipso de præsenti exerciti (quod jam dixerat non excusari à lethali ob parvitatem materiæ) sed de juramento vero, quatenus est assertorium de præsenti; promissorio autem mendacii in posterùm committendi. Non est autem eadem ratio unius mendacii, & alterius: quia illud est juramenti circumstantia; istud duntaxat objectum: illud reddit ipsum falsum tollendo veritatem de præsenti; istud veritatem retinet: illud est menti difforme; aliud conforme, nec potiori alia ratione juranti illicitum, quàm alia quævis juratio promissoria verbi otiosi, aut alius peccati levis. Et in summa, sicut valdè differunt advocare Deum in testem mendacii merè præteriti, jurando cum veritate nos anteà fuisse mentitos, aut jurare mentiendo de præsenti, sic valdè differre possunt jurare præsens mendacium, aut non præsens; sed futurum, committendumque alio tempore. Quantum autem, qualeve piaculum is modus jurandi res venialiter illicitas involvat in suo conceptu, non constat inter Auctores, definietur autem paulò inferiùs.

3 Nunc verò satis sit dicere, juramentum assertivum cujuscumque mendacii, etiam levissimi, esse peccatum mortale, & æterna pœna dignum. Sic sumitur *ex 2. præcepto Decalogi*, Levitici 19. 12. ibi: *Non perjurabis in nomine meo*: juxta unanimem expositionem Patrum, atque Theologorum, cui valdè temerarium esset refragari in re tanti momenti, & ab eis tradita ut omninò certa. Et quia oppositum apertè sonat præallegata propositio sumpta, ut jacet, jure optimo suæ temeritatis pœnas luit, estque condemnata ut minimum tanquam scandalosa dirigenti suas actiones juxta illam, & multùm derogans Divinæ reverentiæ, totique humano convictui, dum religionis prætextu homines firmiùs decipiuntur, & mendacia nostra credi volumus, non jam nobis; sed Deo ut testi. Quocirca, licèt in aliis peccatis ex genere suo mortalibus, v. g. in furto, dari soleat parvitas materiæ, qua fiant venialia duntaxat; in hoc genere peccati nullo pacto admitti debet: sicut neque admittitur in infidelitate, odio Dei, desperatione, blasphemia, Simonia, pollutione, & aliis plerisque id genus.

4 Ratio autem satis evidens apparet. Tum quia licèt in homine mendacium officiosum, vel jocosum, aut nocivum in re levi, veniale peccatum sit; in Deo autem sic mentiri magna deordinatio foret,

ret, quia eo ipso amitteret primæ veritatis excellentiam, & non forent ejus dicta digna summa fide, ac reverentia. Igitur, qui illum adducit in testem mendacii, etiam levissimi, & vult credi tanquam ab eo dictum, quantum est de se illum privat primæ, ac summæ veritatis eminentia, magnamque propterea offensam adversus ipsum committit, dum tacitè protestatur, eum posse fallere alios, si testificando mentitur; aut posse falli, si quod ipse arbitratur esse falsum, Deus id attestans existimat non esse falsum, sed verum. Tum quia medio juramento veritas adeò firmatur, ut omnis controversia terminetur, & hic est finis illius, ut sumitur ex Apostolo *ad Hebræos 6. 16.* quodlibet autem perjurium isto fine illud evacuat, quod non est malitiæ levis.

5 Tum demum, quia mendacium esse grave, aut leve ex eo accipitur, quòd materia illius sit magni, aut parvi momenti, perniciosa, aut officiosa, multùm, parumve nocens audienti; juramentum verò non respicit suam materiam, seu assertionem juratam sub hac ratione; sed quatenus est vera, aut falsa, digna, vel potiùs indigna, ut à prima veritate testimonio suo confirmetur. Atqui quodlibet mendacium, etiam minimum, omnino deficit à veritate, & indignissimum est, ut Deus sit testis illius. Ergo nullum potest putari materia levis, aut parva in ordine ad juramentum. Quare, sive bono, sive malo fine fiat, sive ad liberandum, sive ad condemnandum innocentem, sive pro bono publico, sive privato, sive sponte, sive ad tuendam propriam vitam, aut quacumque alia urgentissima necessitate ingruente, semper erit peccatum criminale. Immò S. Thomas rectè animadvertit 2. 2. *q. 98. art. 3. ad 2. eum, qui jocosè perjurat, non evitare Divinam irreverentiam, neque peccatum mortale; sed quantum ad aliquid magis augere.*

6 Obiicies tamen 1. Mendacium sub propria mendacii ratione parvum potest esse, ac magnum; neque enim malitia illius indivisibili consistit, quia una falsitas est major, quàm alia: & proculdubio plus mentitur, qui affirmat, se habere in manu centum digitos, quàm is, qui dicit non habere nisi quatuor. Sed perjurium ut sic suam totam malitiam sumit ex falsitate, quam jurat. Non ergo sumere potest gravem, aut magnam malitiam, cùm versatur erga levem, & exiguam falsitatem. Respondeo, argumentum omnibus esse solvendum, quia falsitas mendacii, quantumvis magna sit, præcisè intra suum genus non est peccatum mortale; sed veniale, ac leve: debet enim transire in perniciosam, ut gravem malitiam habeat. Ergo leve solùm, ac veniale foret quodvis juramentum assertorium, etiam maximi mendacii non perniciosi, si ejus gravitas pensanda foret, non ex veritatis defectu; sed ex granditate, aut parvitate falsitatis.

7 Quare pro omnibus respondeo, deordinationem periurii non diminui ex diminutione assertæ falsitatis, sicut diminuitur deordinatio furti ad diminutionem damni. Quippe diminuta falsitas re vera falsitas est, non minuens, sed tollens omnino assertionis veritatem, quæ in indivisibili consistit, & omnimodam adæquationem postulat ex suo conceptu formali. Porrò primæ veritati, & infallibili auctoritati, qua pollet, non jam leviter, sed valde graviter repugnat non testificari verum, aut dicere quidpiam falsum. Neque in rebus istis protervire licet, aut inanibus argutiis ea dogmata vellicare, quæ Ecclesiæ communis sensus suo suffragio comprobavit. Illud autem, de quo loquimur, comprobarunt in speciali, tradideruntque ut certissimum innumeri, quos dabit Leander à Sanctissimo Sacramento *tom. 2. in Decalog. tr. 1. disp. 7. §. 1. qu. 3. & 4.* Et in genere recepta sententia est in his, quæ circa Deum, & honorem ejus directè, ac immediatè versantur, nullam dari materiæ parvitatem, ut videre licet apud Sanchez *in summa lib. 1. cap. 4. nu. 1.* Castro Palao *tom. 1. tr. 2. disp. 2. punct. 7. num. 1. & 2* Baldellum *tom. 1. Theolog. moral. lib. 3. disp. 14.* præsertim *num. 13.* ubi rem tractat exactè.

8 Obiicies 2. Juramentum dicendi in futurum leve aliquod mendacium non est peccatum mortale, nec gravis irreverentia, quamvis auctoritate Divina ita jurans sese obfirmet in proposito mentiendi, & de mendacio futuro reddat securiores illos, in quorum gratiam mentiri promittit; vel longè timidiores, si mendacium leve ipsis nocivum juramenti interpositione comminetur. Ergo pariter,

ter, non nisi leve peccatum erit, assertionem mendacem de præsenti in re parvi momenti juramento confirmare. Explicatur. Quia juramentum promissorium, aut comminatorium mendacii graviter peccaminosi, scilicet nocentis graviter in judicio, aut extra illud, lethale peccatum est; veniale verò, si mendacium leve promissioni, vel comminationi subjaceat. Ergo in juramentis assertoriis par norma servari debet, ut peccata levia sint, quoties mendacium est leve; gravia verò, cùm est grave.

9 Cœterùm hoc argumentum; licèt circa mendacium sub juramento promissum, aut assertum de futuro proponatur, re vera nullam specialem difficultatem importat; sed eam communem, qua inquiritur, an juramentum de veniali aliquo peccato in posterùm committendo sit peccatum leve, aut grave per se, & vi talis materię? Nam quod de reliquis peccatis levibus hoc modo juratis dicitur, dicendum est de mendacio, adeòque nullus Auctorum illud peculiariter excepit; sed indifferenter de omnibus communem doctrinam tradunt. Supponunt autem, & meritò, ut quæstioni suus locus relinquatur, tale juramentum fieri animo adimplendi ipsum suo tempore, mentiendi scilicet, si mendacium de futuro promittatur, aut leviter lædendi, si hoc juretur. Quia, si ejusmodi voluntas desit, aut contraria potiùs adsit, certum est, ibi committi perjurium assertorium valde grave, & præsens mendacium juramento stabiliri. Nam qui jurat, se aliquid facturum, etiam in materia licita, eo ipso affirmat, se actu habere voluntatem id faciendi, cùm faciendum sit sua voluntate. Mentitur ego de præsenti, si illa deest, & potiùs adest contraria. Atqui præsens hoc mendacium jurisjurandi religione confirmat. Ergo, quidquid sit de eventu assertionis de futuro, perjurus est de præsenti.

10 Posito autem, quòd non desit animus implendi, quod juratur, tunc specialiter procedit difficultas circa juramenta dicendi leve aliquod mendacium, aut perpetrandi aliud quodlibet peccatum veniale. Assumit autem objectio ex opinione communi id genus juramenti non esse peccatum lethale; sed solùm veniale duplex; alterum contra veracitatem ob propositum mentiendi; aliud contra religionem, eo quòd jurans Divini testimonii invocatione abutatur, ut sese immobiliter obfirmet in eo pravo proposito exequendo. Cœterùm si exinde rectè posset colligi, juramentum assertorium levis mendacii non esse, nisi peccatum veniale, satius foret discedere ab ea opinione quàm consequens adeò absurdum vi paritatis defendere. Eatenus enim affirmant sui Auctores eam doctrinam, quatenus putant legitimam disparitatem ab uno casu ad alium adhiberi. Sicut autem ea non satisfaceret, inficiari deberet antecedens, & agnoscere etiam malitiam mortalem in juramento de veniali committendo. Nam & eam expressè agnoscit Luisius Turrianus *in summa p.*1. *cap.*168. *dub.*6. *num.*3. & ante ipsum Ambrosius Catharinus monebat apud Covarruvias *in cap. Quamvis pactum.* 1. *p. §. 6. num. 6. in fin. à contraria opinione esse cavendum*.

11 Nec dubium, quin ea sententia contra se habeat argumenta difficilia, quæ proponit, diluitque Palao *tom.* 3. *disp.* 1. *de juram. punct.*6. *num.*9. sapienter animadvertens, non ideò esse ab illa recedendum, cùm valde communis sit, & recepta in praxi ut tuta. Valentia etiam non est ausus ab ea discedere *tom.* 3. *disp.*6. *q.* 7. *punct.* 3 vers. *Et hactenus*, quamvis non neget, creditu videri posse difficilem. Quare absolutè est tenendum, juramentum de committendo veniali, cùm adest animus illud implendi, per se, & ex vi suæ materiæ non esse, nisi veniale. Ita Soto *lib.*8. *de just. & jur. q.*2 *art.*3. *conclus.*5. Sylvester, aliis relatis, verb. *Juramentum q.*7. Malderus 2. 2. *tr.* 10. *cap.* 6. *dub.* 3. vers. *Tertius juramenti comes*. Azor 1. *p. instit. moral. lib.* 11. *cap.* 5. *q.* 1. Joan. VVigers *de jure, & just. tr.* 8 *cap.* 5. *num.* 142. Diana *p.* 5. *tr.* 5. *resolut.* 4. Leander cum plerisque aliis *ea disp.* 7. *q.* 37. Lyman *in summa. lib.* 4. *tr.* 3. *cap.* 14. *num* 9. *assert.*6. Cajetanus 2. 2. *q.* 39. *art.* 7. Fumus verb. *Jurare. num.* 9. Thomas Sanchez *in summa. lib.* 3. *cap.* 4. *à num.* 25. Suarez *tom.* 2. *de Relig. lib.* 3. *de juram. cap.* 19. Stephanus Bauni, & Covarruvias locis jam anteà appellatis.

12 Unde jam ad objectionem propositam *num.* 8. admisso antecedenti, neganda est consequentia, nam est ratio valde dispar. Tum quia Deo non repugnat attestari

stari mendacium fuisse, vel fore, sicut repugnat mentiri, attestando id esse verum, quod nos scimus esse falsum. Tum quia jurans v.g. se mentiturum die crastina, si tunc mentiatur, assertionem suam juratam ipso mendacio verificat, verum namque fuit eum mentiturum, & hoc Deus summè verax confirmare potest testimonio suo infallibili. Tum quia mentiendo juramentum suum adimplet, & novum perjurii peccatum ea de causa non committit, licèt aliunde graviter peccare possit peccato blasphemiæ, aut superstitiosi cultus, si id faciat quasi Deo placens, & religione juramenti constrictus. Tum quia, ut anteà prænotavimus, eadem omnino est ratio de juramento mentiendi, ac faciendi aliud quodcumque opus venialiter pravum, in aliis autem non læditur per se, ac directè Divina veracitas; sed solùm deficit comes justitiæ.

13 Tum demum, quia ea ratione dici posset, veritatem his juramentis deficere, quatenus ex sententia S. Thomæ 2.2.*q*.98. *art*.1.*ad* 2. *Quocumque modo quis juret illicitum, ex hoc ipso falsitatem incurrit, quia obligatus est ad hoc, quod contrarium faciat*. Deus tamen non adducitur tanquam testis hujus falsitatis; sed ut testis transgressionis futuræ, qua existente, juramentum adimpletur, & facta respondent dictis. Ulteriùs, quòd attenta obligatione desistendi ab eo proposito, utpote operis illiciti, assertio de futuro verificari non debeat; sed contrarium ejus fieri, solùm probat, tantam esse obligationem evitandi hoc juramentum, quanta est obligatio non verificandi ipsum; hæc autem obligatio levis est, cùm non sit, nisi obligatio abstinendi ab opere venialiter illicito. Facere insuper contrarium ejus, quod jurando promisisti in re licita, sed parva, non est peccatum mortale, ut plerique valde docti affirmant, sive leve id, quod prætermittitur, sit partialis materia juramenti, sive totalis. A fortiori igitur mortale non erit, teneri solùm in re levi facere contrarium ejus, quod jurejurando promittitur. Minus enim læditur veracitas sola obligatione non faciendi, quod juratur, quàm non faciendo id de facto, cùm licitè posset, ac deberet fieri. Nam qui tenetur non facere rem promissam, quia erat prava, illam nihilominùs exequi potest, & opere adimplere, quod dixerat, atque ita verificare assertionem rei faciendæ in præcedenti promissione inclusam; qui verò contrarium facit, ipso facto illam falsificat, tollitque conformitatem inter dicta, & facta sua.

CAPUT II.

Quare in juramentis promissoriis rei illicitæ detur parvitas materiæ; non autem in assertoriis mendaciis?

14 Hanc difficultatem postulat confirmatio *num*.8. proposita, eidemque libenter fateor, juramentum promissorium de omissione, aut opere, quod est peccatum mortale, esse peccatum mortale contra religionem; veniale autem, si opus, aut omissio sit venialis; nego tamen, eamdem regulam in juramentis assertoriis posse, aut debere servari. Quia assertoria, ut anteà adverti, non respiciunt suam materiam, quatenus est licita, aut illicita, magni momenti, vel parvi; sed solùm, quatenus veram, consentaneamque menti jurantis, & ideò quamvis quis juret, se magnum aliquod scelus patrasse, ut contingit deliquentibus, dum sua crimina in judicio manifestant, ideò peccant, aut contra juramenti religionem faciunt, peccaturi utique adversùs illam gravissimè, si juratum scelus sibi falsò imponerent, cùm illud non perpetrassent. Ergo non ex qualitate, aut quantitate materiæ æstimari debet hujus juramenti obligatio; sed ex veritate, aut mendacio. Atqui in ordine ad Divinum testimonium omnia mendacia, sive magna, sive levia, ejusdem rationis sunt, nullumque testificari potest absque magno præjudicio suæ supremæ auctoritatis in dicendo. Ergo semper grave erit, seu res sit gravis, seu levis, eum facere testem mendacem.

15 In juramentis autem promissoriis, aut comminatoriis alicujus rei illicitæ non militat eadem ratio, si facta sunt, ut supponimus, animo exequendi illud, quod futurum enunciatur. Neque enim, cùm juramentum emittitur, invocatur Deus in testem alicujus assertionis, quam nos reputemus falsam; sed omnino verum credimus, futurum esse illud opus, quod ex vi nostri propositi futurum esse jura-

juramus. Neque posteà, cùm, mutata iniqua voluntate, resipiscimus, & illam non exequimur, facimus, ut contra mentem tempore facti juramenti quidquam dixerimus, aut quòd Deum adduxerimus in testem alicujus assertionis, quam tunc falsam putabamus; sed tota falsitas, quæ inibi incurritur, in eo consistit, quòd facta non respondeant nostris dictis, servata semper dictorum, ac mentis conformitate. Unde numquam Deus adducitur tanquam testis alicujus falsi secundùm existimationem loquentis, ut opus est ad mendacium; sed falsi in ordine ad ipsam sese habentis merè materialiter, ac ferè ad eum modum, quo dicitur Deum in testem falsi adduci in juramento assertorio de præsenti, aut de præterito, cùm in re ipsa falsum est illud, quod dicimus; sed nos id invincibiliter omnino verum putamus. Semper igitur in istis juramentis jura veracitatis Divinæ penitus illæsa manent, & ideò locus relinquitur, ut peccata levia fiant ob materiæ levitatem.

16 Sed tunc urget difficultas ex alio diverso capite. Quia inde concludi videtur, non esse gravia delicta ejusmodi juramenmenta, quamvis materia sit gravis, ut siquis juret, se occisurum inimicum suum. Aut enim Deus solùm adducitur, ut testis nostri propositi, ac operis futuri ex vi illius, aut ulteriùs introducitur ut fidejussor, aut sponsor exequutionis futuræ, atque verbum ejus traditur ut pignus securitatis alienæ, & majoris firmitatis, quam voluntas nostra alioqui haberet? Si hoc dicitur, utrobique esse videbitur peccatum mortale. Quia ea ratione Deus inducitur ut approbator, & specialis promotor talis propositi, aut operis, ut ejus exequutionem procuret, & non sinat eam frustrari; id autem gravis blasphemia est ut minimum, quantumvis res, quæ promittitur, sit solùm leve peccatum. Sin verò dicatur primum, & Deus tantùm ut testis adducatur, tunc nil referre videtur, quòd opus sit veniale, vel mortale. Nam, sive posteà fiat, sive non fiat, nunquam producetur Deus in testem ullius mendacii. Neque enim nos ipsi mentimur, sive occidendo, sive omittendo occisionem priùs juratam: neque anteà mentiti fuimus, cùm ex vero animo occidendi homicidium fore jurabamus. Impossibile autem est, ut cùm jurans non mentitur, Deum faciat testem mendacii.

17 Præsensit difficultatem P. Lessius *lib.2. de just. & jure cap.42. num.18.* & meritò fatetur, ibi non adduci Deum ut fidejussorem, sponsorem, promotorem, aut approbatorem, neque verbum ejus dari in pignus alienæ securitatis. Pignus namque, sponsio, aut fidejussio, si propriè loquendum sit, eo fine adducuntur, ut creditor exinde sibi satisfaciat, si debitor id non præstet; certum est autem, eos, qui juramentum rei iniquæ postulant, aut exhibent, nihil istorum intendere, neque ex Divino nomine sibi satisfacere, nec velle, ut approbatione sua tribuat immobilitatem proposito; sed præcisè, ut talem veritatem suo tempore manifestet, & idipsum dicat, quod nos dicimus, ut eo pacto fiat securior promissionis adimpletio, ut inter homines securior fieri solet pignore, aut fidejussore dato. Quare, his vocibus seclusis, quæ in proposito non nisi metaphoricè usurpantur, solùm superest Divini testimonii invocatio adducta ad comprobandam veritatem assertionis de futuro, quam involvunt comminatio, vel promissio animo adimplendi facta. Et quia ex vi illius Deus nunquam adducitur in testem nostri mendacii, ut objectio facta persuadebat, ideò Lessius *ubi suprà* nonnihil in eam partem inclinabat, quæ diceret, talia juramenta intra suam propriam rationem non esse nisi peccata levia, licèt materia sit gravis.

18 Absolutè autem communi sententiæ acquiescit asserenti, esse mortalia: & ab illa non esse recedendum, aut de ejus veritate dubitandum, quamvis oporteret dicere juramentum de veniali committendo esse peccatum lethale, sapienter Suarez admonuit *in dicto lib. 3. de juram. cap.19. numer.12. in fin.* Ratio autem, cur mortalia sint, exinde sumitur, quia magnus est Dei contemptus retorquere illius auctoritatem in re gravi contra ipsum, & sese confirmare in proposito lædendi graviter honorem ejus eo ipso instrumento, quod de se institutum est ad illum promovendum, & ampliandum. Porrò hoc modo se gerit erga Deum, qui eum adducit in testem suæ constantiæ, & firmitatis, qua intendit non desistere à pravo illo proposito gerendi inimicitiam cum ipso,

ipso, donec ad exequutionem perducatur. Utique ille, qui in humanis erga Reges, aut parentes sic se gereret, absque dubio illos offenderet graviter. Et universim non potest non censeri irreverentia, velle abuti auctoritate alterius ad resistendum ejus voluntati in illis, quæ sibi displicere declaravit. Igitur, cùm displicentia non est levis, sed dissolutiva amicitiæ, & inimicitiam afferens, irreverentia intra suam propriam rationem non erit levis, sed gravis. Denique is verificare nequit, quod Deum attestari voluit, nisi peccando mortaliter; sese autem sponte in eam necessitatem coniicere, non videtur levis deordinatio.

19 Ex dictis tamen concludes, juramentum de futuro peccato committendo à nobis, si fiat absque animo illud exequendi, semper esse scelus grave contra religionem, tunc Deus in testem mendacii adducitur, & contra mentem loquentis nomen ejus invocatur. Non est tamen nisi unum peccatum, & quoad hoc differt à juramento peccati, quod re vera perpetrare intendimus, quia in eo eventu duplex peccatum specie diversum committimus; aliud contra religionem, quatenus juramus rem illicitam, & aliud contra eam virtutem, cujus violandæ propositum habemus: ea enim malitia semper inesset proposito, ex. g. occidendi, licèt non esset juratum. Differunt prætereà, quia omne juramentum factum absque animo implendi, quod implendum affirmatur, juramentum mendax est propriè, ac formaliter, atque adeò peccatum grave, quæcumque tandem sit ejus materia, sive modica, seu magna. At verò si animo adimplendi fiat, quamvis illicitum sit, quod de futuro juratur, contingere potest, ut desit omne peccatum mortale, scilicet si juramentum non cadat supra rem mortaliter illicitam; sed illicitam solùm venialiter. Jam enim vidimus, juramentum de veniali in futurum committendo, si de præsenti sit verax, non esse nisi veniale. Quo fit, ut longè plus peccet jurans, se perpetraturum quodvis peccatum veniale absque intentione perpetrandi illud, quàm cum ipsa. Quippe ille peccatum mortale incurrit propter admixtum mendacium; hic verò duo solùm venialia, alterum contra religionem juramenti, & alterum contra eam virtutem, cujus levis offensio intendebatur.

20 Concludes prætereà, juramenta illa, quæ *urbanitatis* dicuntur v.g. cùm honoris causa aliquis jurat, se non priùs altero ingressurum per januam, aut non sessurum in loco digniori, necnon illa, quibus parentes, aut domini leviter solent jurare, se castigaturus filios, vel servos, aut aliquid eis daturos, non posse excusari à mortali, si fiant animo jurandi, & absoluta intentione non implendi illud, quod dicitur. Jurant enim contra mentem, & perjurium assertorium de præsenti incurrunt, quod in quacumque materia graviter offendit infallibilem supremi Numinis auctoritatem. Ideò autem hæc juramenta communiter excusantur à mortali, quia supponitur adesse animus implendi, quod dicitur; sed id, quod dicitur, ex usu communi, vel ex aliis circumstantiis aliquas subintellectas conditiones involvit, quæ tempore exequutionis deficiunt, & proptereà cum eis deficit ipsa quoque jurisjurandi obligatio. Ejusmodi solent esse in juramentis urbanis: *Si per te licuerit. Si non nimium repugnaveris. Si tibi ingratum non fuerit*, atque alia id genus.

21 Juramenta etiam de punitione filiorum plerumque conditionalia esse videntur, illudque tacitè important: *Nisi aliud posteà magis expedire appareat*. Contingit etiam, ut fiant animo indeliberato, seu impetu iracundiæ præveniente plenam advertentiam requisitam ad mortale, vel quòd sint de punitione leviter inordinata, aut de largitione aliqua indifferenti; & tunc ratione materiæ neque ad sui exequutionem obligabunt, nec cùm fiunt, erunt peccata mortalia, si assertio de futuro veraciter juretur, cùm levis sit materia, circa quam versatur. Ac demum, licèt talia juramenta interdum obligent, quia sunt de actu undique honesto, & neque ad propriam vindictam, neque ad alium pravum finem ordinato, adhuc peccatum leve reputabitur transgressio illorum, si posteà mutetur animus, & materia levis sit, juxta sententiam, quæ affirmat, veniale duntaxat esse rem levem juramento promissam cum effectu non præstare. Quæ sententia valde communis est, ejusque Auctores longo censu Leander refert *in dicta disp. 7. qu. 33.* etsi plerique ipsorum minùs

minùs placeant, dum affirmant, ibi Deum non invocari ut testem exequutionis futuræ, quatenus fuerit in potestate jurantis. Id enim (ut alia omittam) esset tollere re ipsa juramentum de futuro: quia juramentum non datur, cùm Divinum testimonium in confirmationem veritatis non adducitur, ut ex illius definitione patet tradita post Augustinum ab Angelico Doctore 2.2.*q.89.art.*1. & communiter recepta ab aliis.

22 Concludes insuper, tametsi nunquam detur in juramento assertorio peccatum leve ex parvitate materiæ, seu falsitatis juratæ, dari tamen posse ex parvitate periculi jurandi falsum, cui sese exponit, qui jurat, si minùs diligenter, quàm par erat, veritatem rei examinaverit. Nam defectus diligentiæ debitæ ad veritatem rei dictæ indagandam magnus potest esse, ac parvus, & sæpe potest contingere, ut qui existimat rem aliquam sic se habere, sicut dicit, in ea existimatione culpabiliter erraverit, quia negligenter se gessit in examine, atque discussione illius. Ergo si negligentia fuerit gravis, juramentumque interponat, grave peccatum committet, licèt juxta mentem suam loqui, atque jurare videatur, quia sese exponit periculo gravi adducendi Deum in testem rei falsæ, ac persuadendi ipsam aliis auctoritate Divina. Sin verò negligentia fuerit levis solùm, & exigua, leve quoque erit peccatum: nam illud commensuratur periculo, & hoc non est nisi leve. Ita Sanchez, Suarez, Lessius, Valentia, Silvester, Sotus, Navarrus, Sayrus, Salas, Tamburinus, Fagundez, Castro Palao, & alii relati, & subscripti à Leandro *suprà q.*20.

23 Simile quidpiam invenies in veritatis examine, quod confessioni præmittitur: nam quò negotium est majoris ponderis, eò adhibenda est discussio major. Unde utrobique est curandum, ut dicta nostra menti conformentur, non præcisè quoad substantiam; sed etiam quoad certitudinem, & modum confirmandi, quod asseritur, ne scilicet nobis dubia, aut merè probabilia dicantur tanquam absolutè vera; incerta, ac si certa forent, & inexplorata pro compertis. Quare mihi non arridet P. Sanchez *in Decal.lib.*3. *cap.*4.*num.*13. quatenus ait, ad jurandum sufficere, ut quis prudenter judicet, rem ita esse non levi argumento ductus; sed certo, verisimili, aut probabili. Aliud namque est jurare verisimilitudinem, aut probabilitatem (quæ nobis certa esse potest, quamvis incertum sit illius objectum) aliud verò juramento confirmare rem ita se habere in seipsa, sicuti nos opinamur. Et illud quidem sine præjudicio veritatis absque dubio jurari potest; hoc verò minimè, quia incertum cùm sit, & formidolosè tantùm reputetur verum, testimonium Dei apertè exponeret periculo falsitatis, & eò majori, quò est major probabilitas contrariæ partis.

CAPUT III.

Utrùm cum causa licitum sit jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis?

24 SUb his ipsis terminis legitur affirmativa sententia *in proposit.* 25. ab Innocentio damnata, eamque imputant Tamburino Sinnichius, Gonet, & Pisani. Alii eum excusant, ut Le Maire, Lucius à S. Marco, & Sandæus. Verba illius sic se habent desumpta *ex lib.*3. *in Decalog. cap.*3. *§.*2. *num.*1. *Certum est* (inquit) *secundò, jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis, vel jurare verbis æquivocis non esse licitum sine causa, licitum esse cum causa, juxta ea, quæ diximus cap.*2.*§.*2. *& 3. quæ sunt recolenda, quia quantum ad hoc eadem est ratio assertorii, & promissorii*. Hæc Tamburinus breviter, ac remissivè, quæ, ut ipse monet, exponenda forent juxta doctrinam contentam in loco, ad quem se remittit, si ille in ejus libro extaret.

25 Non extat autem, neque in toto libro ipsius inveniuntur duo illi paragraphi secundus, & tertius, quos recolendos esse declaravit, atque ideò dijudicari non potest, quonam sensu, ac fundamento, aut quibus limitationibus sit tradita à suo Auctore illa doctrina, & longè minus, an sit eadem ipsa, quam Pontifex in præsenti condemnavit. Quid enim, si non loquatur de jurante falsum absque intentione jurandi; sed præcisè de jurante verum? Id utique non esse damnatum, cum aliis Pisani affirmat. Quid, si fortè verba illa: *Vel jurare verbis æquivocis*, distinctum

ctum casum à praecedenti non continent; sed potiùs illum declarant, quasi vterque in diem recidat, & integer sensus sit: *Jurare verbis aequivocis ex sua significatione absque intentione jurandi licitum est, quoties subest idonea causa?* Sane particula *vel* in hoc sensu saepe accipitur, & declarativè, aut etiam correctivè vsurpatur, ut videre est apud Barbosa *de dict. vsufreq. dict.*415. *num.* 5. & 10. Ut ut sit, satis apparet, huic Auctori valde displicuisse doctrinam ibi contentam, dum à libro suo expungi voluit, & neque typis mandari, nec publica luce donari permisit. Porrò, cùm sit eadem ratio utrobique, ut ipse admonuit, consequens est, ut etiam retractaverit paucula illa verba, que obiiciuntur, fuisseque ab ipso expungenda, si remanere advertisset.

26 Hoc ergo omisso, quidquid sit de thesibus, quae veluti folia volantia citò pereunt, neque in orbem sparguntur, nullus, ut reor, liber invenietur, qui è re nata propositioni damnatae, sicuti in decreto jacet apertè non contradixerit. Illa porrò sic se habet: *Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit gravis, sive levis*. Ubi tacitè supponitur ex communi omnium consensu, quem optimis rationibus firmat P. Suarez *tom.*2 *de Relig. lib.* 1. *de juram. cap.* 1. *à num.*6. ad essentiam juramenti, ultra voluntatem proferendi externa signa expressiva illius, ulteriùs desiderari animum internum jurandi, seu adducendi Deum in testem dicti, quod verbis exprimitur. Nam si desit haec intentio, quae est velut verborum anima, non erit juramentum verè tale; sed apparens, & simulatum, ac fictum, ut contingit in contractibus, Sacramentis, donationibus, ac aliis, quorum tota vis ex animi intentione dependet, & quoties contraria intervenit, nihil prosunt, ut sint valida coram Deo, & in conscientia, quaecumque exteriora verba significativa juramenti, & apud homines recepta ut talia manifestè, & absque dubio.

27 De his igitur juramentis ore tenus, & specie externa talibus, sed ex defectu intentionis, seu voluntatis jurandi essentia juramenti destitutis, loquitur thesis proposita, illaque putat licere, cùm idonea causa subest, & non licere, cùm abest. Quod prae oculis haberi debet, ne juramenta ista subdola ex defectu animi interni confundamus cum aliis dolosis quoad solum usum, & significationem verborum, ubi intentio jurandi non deficit; sed applicatur ad verba non juxta significatum, in quo ab aliis accipiuntur; sed in alio, quem jurans sibi proponit, & tantùm jurare intendit. De istis quippe juramentis, quibus usitata vocum significatio pervertitur, aut per restrictionem mentalem immutatur earum sensus, propositione sequenti specialiter tractatur; hic verò de his solùm differitur, quibus animus jurandi deest omnino, quamvis verba illum significent, & in sua jurativa significatione proferantur, ac si syncera animi intentione fierent. Unde pariter excludi debent juramenta facta quidem cum intentione jurandi; sed absque animo prommittendi; immò etiam illa, quae fiunt interdum à rusticis, & ignorantibus cum vero animo jurandi; sed cum positiva voluntate non obligandi se ipsos religione juramenti. Nam de his omnibus suo in loco speciales quaestiones instituuntur ex principiis propriis decidendae: &, cùm animus jurandi supponatur non deficere, sed animus agendi quidpiam aliud, directè ad hoc subsellium non attinent.

28 Porrò ex ista explicatione patet, quàm longè ab scopo aberraverit doctrina proscripti lemmatis, dum putat licere ex causa jurare sine intentione jurandi. *Nam est per se manifestum*, ait Suarez *vbi suprà lib.*3. *cap.*17 *num.*1. *in hoc genere fictionis aliquam culpam committi, quia non fit sine aliquo mendacio, vel fallacia, quia aliud verbis profertur, aliud mente retinetur*. Quare, sicut nulla ex causa mentiri licet, ita nec jurare absque intentione jurandi: nam qui sic jurat, mentitur, & affirmat se jurare, cùm re vera haudquaquam juret; sed potiùs nolit jurare. Unde & manifestè contra mentem loquitur, quia ipsius verba ex se significant animum internum jurandi, & absque ulla restrictione in suo proprio, & usitato sensu ab illo proferuntur, ac si ex animo juraret. Ergo aliud habet in mente ab eo, quod se habere dicit, & verbis ad fallendum compositis, ut res credibilior fiat, loco veri juramenti apud audientes substituit ejus larvam, & imaginem. Explicatur. Quia promittere absque animo promittendi, bapiza-

sus occulta. Quia nec re ipsa juras falsum, cùm non intendas Deum in testem vocare; neque secundùm prudentem æstimationem potes censeri jurare falsum, cùm falsitas sit ignota penitus, & coactio justum motivum præberet altera mente jurandi. Ex qua doctrina ansam arripuisse videntur Minutulus, & Pisani imputandi pio huic scriptori propositionem damnatam. Sed valde immerenter. Quia ipse neque leviter insinuat, id esse ullo in casu licitum, nedum ea magna amplitudine, qua in proposita thesi continetur. De sententia negante esse mortale in casu ibidem expresso solùm loquitur, cùm ait non improbabilem videri posse. Cœterùm neque huic dicto acquiescit; sed id reprobat, nam in fine sic concludit: *Verùm satius est tenere cum communi ob rationem allatam*.

33 Quæ verba, nescio, quo fine suppressit Leander *suprà disput*.44. *quæst*.3. cùm alia multa ad verbum excripsisset immediatè præcedentia. Profectò, si illa advertisset, non auderet imputare Lessio sententiam negantem, esse peccatum mortale jurare falsum sine intentione jurandi, siquis jurare cogatur. Et insuper non advertit, Lessium prætereà exegisse, ut falsitas sit prorsus occulta, & adhuc non affirmasse absolutè id esse verum, aut saltem probabile; sed verbo dubitativo usum fuisse dicendo, *non improbabile posse videri*. Sugillat autem hic Auctor P. Sanchez in hoc puncto, quasi non ita bene Lessium allegaverit. Sed non fuit ipse fidelior, cùm Lessio tot imposuerit adeò aliena à mente illius. Nec lego apud Thomam Sanchez quidquam, quod ab ipsa dissonet, etsi eum exactè perlegerim.

34 Ex alio etiam capite assertioni nostræ ex professo contradicere videtur Verricelli variis argumentis comprobate intendens *in dicta quæst*.12. non esse peccatum grave absque intentione jurandi jurare falsum in materia levi. Verumtamen ratio proposita, si pensiculatè expendatur, ea omnia solvit, ac refellit, & solùm probant, non esse ibi peccatum perjurii, quod libenter damus, quia perjurium propriè tale sine juramento non datur, nec juramentum absque intentione jurandi, quæ in prædicto casu deficit. Cœterùm quòd non reperiatur altera malitiæ species consistens in eo, quòd jurans exterius mentiatur, se jurare, cùm re vera non juret, nulla ratione probatur, & longè minùs, quòd mendacium istud in ordine ad Dei honorem non sit valdè perniciosum, nec contrarium è diametro fini principali juramenti. Quapropter cautè iste Auctor à communi sententia non discessit; sed rem doctis examinandam proponit: nam inquit, *non audeo asserere probabilem*, *neque tutam in conscientia eam sententiam*, *quæ affirmaret*, *non esse peccatum mortale*, *in materia levi*, *ut mendacio jocoso*, *aut officioso*, *jurare exteriùs sine interno animo iurandi*. Hæc *ibi numer*.2. ubi additur, sententiam contrariam apud Auctores non legi. Adeò temerè negavit thesis prohibita id esse peccatum mortale, aut veniale, & ex causa cohonestari posse credidit etiam in materia gravi.

CAPUT V.

Quale peccatum sit jurare verum absque intentione jurandi?

35 CAjetanus 2.2. *quæst*.89. *artic*.7. *dub. penult*. putat esse peccatum mortale contra religionem, etiam in materia levi, quamvis juramentum per injuriam exigatur, eidemque sententiæ accedit novissimè, aliis relatis, Laurentius Maria Pisani *in gladio Gedeoni proposit*.25.*numer*.3. ac putat, esse probabilem, quamvis nimis rigorosam, Suarez *in dicto cap*.17.*numer*.6. quia est quædam illusio Divini nominis primario fini juramenti contraria: &, cùm absque mendacio non fiat, illud erit valdè perniciosum, & proinde grave peccatum. Quamvis enim tale juramentum cadat supra dictum, seu enunciationem veram, ac propterea verum in dicendo possit appellari; in ratione tamen juramenti falsum est, fictum, ac mendax, quia jurare nolens, & se non jurare sciens, nihilominùs affirmat, se jurare. Et hoc est, quod istiusmodi mendacii malitiam nimis intendit, ac irreligiosam facit: quia nomen Dei non assumi-

sumitur utcumque in vanum, sicut ab illis, qui jurant absque ulla necessitate; sed mentiendo in ipsa invocatione, atque ea utendo ad decipiendos alios firmiter crediturosrem dictam propter reverentiam Divini testimonii mendaciter interpositi, cùm re vera non interponatur.

36 Et hæc quidem satis probant, ex intrinseca ratione juramenti oriri obligationem specialem non jurandi, sive falsum, sive verum, absque intentione jurandi. Nullusque, ut opinor, erit, qui audeat dicere, esse licitum, quoties factum fuerit absque idonea causa. Pro nihilo namque habebunt homines interpositionem juramenti externam, eamque penitus inutilem ad suas controversias decidendas reputabunt, si per religionem licet fingere, atque non jurare, & solùm ibi relinquitur communis malitia quibuscumque aliis mendaciis. Sed neque illa potest esse levis, cùm materia juramenti est gravis, ut in contractibus, aut promissionibus frequenter usuvenit: postulatur enim juramentum ad plenam securitatem. Et sicut, conventione præsupposita, lethale crimen injustitiæ est non jurare; sed juramentum confingere: ita etiam nova malitia lethalis contra religionem ponitur, dum ejusmodi fictione utimur, & debitam securitatem non præstamus. Idem evenit, cùm Judex, aut Prælatus legitimè juramentum postulat: neque enim ipsum decipere licet, atque eludere mandatum sola externa specie illius, cùm jus habeat verum in essendo juramentum postulandi, quod sua religione dictis præbeat specialem certitudinem, atque securitatem. Et absque dubio juramenti vires maximè enervaret, ac ipsius interpositio valdè exiguam credibilitatem conferret rebus exterius juratis, si homines sibi persuaderent, nullam, aut duntaxat levem obligationem incumbere intrinseca ratione juramenti jurandi citrà fictionem, etiam in negotiis gravibus

37 Propterea fictionem istam ex genere suo esse lethalem, quamvis cadat supra veram aliquam assertionem de præsenti, aut de futuro, recepta sententia est, atque in individuo ita contingere in judiciis, ac contractibus gravioris momenti, ex ipsis terminis satis perspicuum apparet: quia est valde gravis, ac perniciosa deceptio subvertens jurisjurandi usum, ac finem humanis rebus adeò necessarium. Extra contractus autem, fœdera, ac judicia, & quotiescunque fit fictio absque speciali obligatione jurandi, & sine gravi scandalo, damno, vel injuria tertii, quamvis à malitia mendacii irreligiosi nequeat excusari, Sotus, Suarez, Bonacina, Lessius, Sanchez, Palao, Escobar, Leander, & alii permulti valde probabiliter existimant contra Cajetanum, & Filliucium, non esse peccatum grave; sed veniale ob levitatem materiæ. Quamvis enim nomen Dei externo actu in vanum adducatur, non ideò adducitur in testem mendacii; sed enunciationis veræ; nec tessera exploratæ veritatis, qualis debet esse jusjurandum, applicatur materiæ repugnanti, sicut est assertio mendax.

38 Quare nec ratione modi, neque ratione materiæ is modus jurandi verum, sive assertoriè, sive promissoriè (nam utriusque eadem est ratio) graviter opponitur fini principali juramenti, cui satis est, quòd ex animo, & absque fictione semper exhiberi debeat ob Divini nominis honorem, licèt talis obligatio non semper sit in individuo gravis; sed accommodata negotiis, ac gravitati materiæ. Vulgare, & satis aptum exemplum sumitur ex oratione vocali, quia esto peccatum sit virtuti religionis contrarium orare sine attentione, atque simulare exteriùs orationem, quæ non datur, deficiente animo interno, mortale non est, si fiat absque gravi obligatione orandi, & absque alio nocumento. Unde nec vovere exteriùs absque intentione vovendi, semper est peccatum grave; sed, secluso scandalo, contemptu, injustitia, & aliis accidentariis incommodis, quæ sæpe deficiunt, veniale peccatum erit talis fictio, seu hypocrisis, ut rectè probant Suarez *tom. 2. de Religion. lib. 5. de voto. cap. 1 à num. 4.* & Sanchez *in Decalog. cap. 1. numer. 38.* Videlicet, quia ex vi illius nullum attributum Dei graviter inhonoratur, nec ejus deceptio intenditur; sed levis quædam irreverentia committitur, dum subdola religionis specie homines circumveniuntur, & supponitur pro verò Dei cultu cultus falsus, ac si vitrum traderetur pro adaman-

mante. Nec facilè ratio assignabitur, cur veniale tantùm sit, servata veritate de præsenti, jurare cum intentione jurandi exequutionem rei venialiter illicitæ, & non sit etiam veniale jurare idipsum absque intentione jurandi, cùm utrobique pariter deficiat obligatio juramenti. Priori casu ob incapacitatem materiæ, quia juramentum nequit esse vinculum iniquitatis; posteriori verò ob defectum intentionis, sine qua non datur juramentum, nec propria ejus obligatio, quamvis materia sit capax, & possit licitè impleri.

39 Veniale quoque pronunciant, non verò licitum opus, quantumvis ex causa fiat, jurare verum absque intentione jurandi, Auctores, qui de hanc materia mitiùs scripserunt contra severiores, qui id semper censent mortale. Quare licèt juramentum per injuriam, aut coactionem exigatur, apud omnes ratum est, inde non desumi causam idoneam ad excusandum delictum, etiam in materia levi, nedum in gravi, ut volebat propositio condemnata; sed quæstio inter ipsos est, non de licito, aut illicito; sed de mortali, aut veniali. Semper enim ibi intervenit mendacium irreligiosum, quod est intrinsecè malum; quæ autem sunt mala ab intrinseco, nulla ex causa cohonestari valent. Fieri autem interdum potest, ut ratione illius minuatur malitia actionis, ut sæpe sæpius minuitur ex aliis circumstantiis occurrentibus, quæ appellari solent allevïantes. Una autem ex istis creditur, quod juramentum dicti, aut promissionis veræ violenter, aut injustè deposcatur, atque ideò multi probabilius judicant, secluso gravi scandalo, aut alio tertii præjudicio, fictionem juramenti tunc non esse, nisi veniale peccatum.

40 Ita Sotus, Suarez, Lessius, & alii nuper relati *num.37.* & ex ibi dictis à fortiori deprehenditur: nam, si mortale non est ita jurare, cùm nulla urget peculiaris necessitas, longè minùs tale erit, urgente metu, vel necessitate gravi. Unde Filliucius, qui in priori eventu juramentum fictum lethale esse censebat, in eo, de quo nunc loquimur, reputat esse veniale *tom.2. tract.24.cap.12. num.361.*

CAPUT VI.

Dubia quædam circa sensum damnationis Pontificiæ.

41 Dubitabis I. An ageret contra decretum Pontificis, & pœnas ejus incurreret, qui assereret, esse licitum ex causa jurare verum absque intentione jurandi? Negativè respondendum videtur ex doctrina Laurentii Mariæ Pisani nobilis Thomistæ *in gladio Gedeonis prop. 25. num.1.* ubi sic scribit, de hac propositione loquens: *Puto, intelligendam esse de juramento cadente supra mendacium, ut loquebatur præcedens propositio: tum quia, qui iurat verum, nullam causam habere potest iurandi, sine animo iurandi in iuramento assertorio: & in hoc sensu absolutè esse damnatam.* Hæc tamen nihil suadent. Nam quòd antecedens propositio de juramento mendacii determinatè loquatur, parum est, ut ista etiam ad illud restringatur, cùm inter se nullam prorsus connexionem habeant, nullumque verbum sit indicans, neque ex eodem fonte sint desumptæ. Quod verò adiicitur, eum, qui verum jurat, nullam posse habere causam jurandi sine intentione, in juramento promissorio manifestè fallit, ut etiam hic Auctor indicat; eadem autem ratio militat in assertorio, quia etiam illud potest extorqueri per vim, aut metum injustum. Maximè quia, si res ipsa suis momentis expendatur, modus iste fictionis locum non habet in juramento promissorio, nisi ut assertorium est, quandoquidem tunc committitur, cùm verba juramentum importantia proferuntur, & intentio debita ex vi ipsorum actu deficit, quidquid circa exequutionem in sequenti tempore contingat.

42 Propterea verum existimo, propositionem nullatenus esse restringendam ad juramentum assertorium dicti mendacis; sed sumendam, sicut in decreto jacet, abstrahendo à dicto vero, vel mendaci, atque in sensu comprehendente utrumque, & sub hac universalitate illam impugnat ejusdem almi instituti alumnus Joannes Baptista Gonet *tom.3. in dissert. Theolog. de opinion probab. à nu.110.* Quare sensus damnationis erit, nullo unquam casu esse licitum jurare sine intentione jurandi,

 di,

mat, leve peccatum ibi intercedere ratione dicti mendacis, aut actionis infidelis posteà subsequutæ, certissima est: quia idem contingeret, tametsi verba illa assertoria, aut promissoria solitariè, & absque ulla peculiari attestatione simpliciter prolata essent. Sed difficultas ad peccatum contra religionem devolvitur ob defectum intentionis jurandi, & aliqualem juramenti speciem. Mihi autem satis difficilè apparet, id genus peccati ibi admisceri. Nam qui sic se gerit, non mentitur in jurando, quamvis fortè mentiatur in dicendo, neque exteriùs affirmat, se jurare, cùm verba ex se id non important, neque ex circumstantiis, aut consuetudine audientium. Nullo ergo ex capite debet, licèt iis verbis utatur, habere intentionem jurandi, nec jurat, etiam exteriùs, neque contra juramenti religionem plus delinquit, quàm si parili forma confirmaret absque intentione jurandi dictum sibi omnino verum.

47 Dubitabis 4. Quo pacto secerni valeant verba externa importantia juramentum ab his, quæ illud non important? Respondeo, id nulla certa regula definiri posse, cùm formulæ sint innumeræ, & earum sensus dependeat ex usu, & ex circumstantiis, quæ pro varietate temporum, locorum, ac personarum variantur in immensum. Quocirca P. Valentia *tom.3. disp.6.q.7. punct.2.* vers. *Quare*. scitè dixit, præter usum patriæ, vel aliorum, de quo jam loquutus erat, *præcipuè considerandam esse in hoc negotio intentionem. Nam alioqui*, ait, *ex vi verborum vix ullam esset juramentum, nisi cùm quis dicit: Testor Deum, vel Juro, aut Invoco Divinum testimonium, & cætera*. Propterea inibi cum Cajetano, & aliis non paucis judicat, eum, qui dicit: *Coram Deo conscientiarum inspectore, quia non mentior*, non idcirco jurare, nisi intendat invocare Divinum testimonium: potest enim velle absque fictione, vel alia speciali culpa solùm explicare iis verbis, quanta cum circumspectione loquatur memor Divinæ præsentię. Idemque censent quamplures de modis aliis loquendi, quibus expresse nominatur Deus; sed non adeò clarè exprimitur illum invocari, ut attestetur veritatem in nostris dictis repertam. Cujusmodi esse censentur illi: *Deus scit. Vivit Dominus. Testis mihi est Deus*, ac alii, qui, sua sola significatione attenta, in sensu merè assertivo usurpari possent, & non invocativo Divini testimonii; sed præcisè ad denotandum perfectam animadversionem loquentis, & eum non fuisse ausurum mentiri, Deo id sciente, atque vidente, quod agit.

48 Sed de istis non est locus disputandi exactè. Adeat, qui velit, Suarium *lib.1. de juram. cap.13.* Lessium *lib.2. de just. & jur. cap.42. à num.4.* Thomam Sanchez *in Decal. lib.2. cap.2. nu.13.* & ex modernis Leandrum *dicto tr.1. disp.3. cum seqq.* Prætermitti autem non debent pro Confessariorum praxi aliæ formulæ valdè frequentes, quibus Deus non nominatur; sed (quod ad juramentum sufficit) virtualiter saltem, & implicitè videtur adduci in testem. De illis porrò Emmanuel Sa, verb. *Juramentum, num.1.* ita pronuntiat: *Juramenta non sunt: In mea fide: In mea conscientia: In fide Christiani: In fide Religiosi: In veritate. Tantùm enim significatur: Ita est, seu, verum est; nisi quis intendat jurare.*

49 Qua de re ultra præcitatos, satis accuratè disserit Raynaudus *tom.15. in Heteroclitis Cœlest. & infern. sect.2. punct.1. à nu.8.* contendens, ejusmodi verbis solùm contestari expresse humanam fidem iis personis debitam, revocarique in memoriam peculiarem obligationem non mentiendi, etiam absque juramento, quæ incumbit Christianis, Religiosis, Nobilibus, aut aliis, qui verbis suis certam fidem adhiberi volunt, &, si fortè fuerint in mendacio deprehensi, id valdè indecorum judicant. Quòd si proferens eas voces, Divinam Fidem invocare intendat, verum juramentum erit, verumque perjurium, si ad confirmationem falsi adhibeatur; sin autem non intendat hoc, sed illas in propria sua significatione velit usurpare, falsò existimans in illa juramentum contineri, tunc etiam propter conscientiam erroneam peccatum perjurii incurret, ut ex Cajetano, Azorio, & Sanctio confirmat Raynaudus ibi *num.10. Quamquam*, inquit, *collidentibus sese judiciis, qui ita se habet, & re ipsa quoad voluntatem jurat, & non nisi leviter ferè delinquit, quia vix est, qui juramentum illud censeat grave. Unde, etiam si falsò fiat cum eo judicio de levitate actus, lethali culpa hominem non commaculat, licèt per se loquendo perjurium sit mortale peccatum.* Hæc ille.

DISSERTATIO XIII.

DE LOQUUTIONIBUS ADJECTA mentis restrictione veris.

Ferax est hæc disputatio subtilium cogitationum, & magnæ contentioni subjecta. Motivum ei præbet propositio 26. inter damnatas, cujus sensum, salvo semper Apostolicæ Sedis, ac Superiorum judicio, variis dissertationibus exponere tentabimus, ne unius longitudo confusionem ac fastidium generet.

CAPUT PRIMUM.

Adducitur propositio cum aliquibus præambulis ad ejus intelligentiam.

1 Erba illius sic se habent: *Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod re vera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, re vera non mentitur, nec est perjurus.* Hæc ibi, quæ ferè habentur totidem verbis apud P. Sanchez *lib. 3. in Decalog. cap. 6. num.* 15. nisi quòd loco illius vocis *aliam viam* ipse habet *aliam diem*, quod ad rem præsentem nihil spectat, quia utrumque est additum mente retentum, & quodcumque ex eis sufficeret ad veritatem assertionis prolatæ, si exteriùs exprimeretur. Qua autem ratione id limitaverit Sanchez, ne absurdum eum sensum redderet, quem præsefert propositio, ut jacet, separata, immò avulsa à suo contextu, *cap. 3.* explicabitur, & mens hujus Auctoris exponetur.

2 Non loquitur autem propositio, ut ex contextu ipsius patet, de eo, qui utitur verbis æquivocis duas diversas significationes habentibus, quarum una vera est, altera falsa; nec de eo, qui profert generalia verba, si à jure, aut consuetudine, vel ex aliis externis circumstantiis tacitam aliquam limitationem habeant communiter subintellectam. Sed sermo est de restrictione insensibili, ac mentali limitante verba, quæ alioqui nullum verum sensum habent, qualia sunt ista: *Non feci*: prolata, & jurata ab illo, qui re vera perpetravit id, quod se fecisse negat, addita tamen interiùs limitatione aliqua mente retenta, vi cujus vera redduntur, ut si loquens ille subintelligat, se non fecisse die hesterna, quod re vera non fecit illa die; sed hodierna.

3 Ergo restrictiones istas mentales, ac purè internas asserebat thesis condemnata sufficere ad expungendam labem perjurii, ac mendacii in omnibus, ac singulis casibus, qui in illa nominatim recensentur. Copulativè enim loquitur, & in tot propositiones resolvitur, quot sunt casus in illa comprehensi. Quare nequaquam attendit, an restrictio fiat ex causa, vel absque illa, merè voluntariè, vel coactè, seriò, an ex joco, nullo interrogante, vel ad iniquam interrogationem alterius, ex hoc fine, vel ex alio; sed quomodocumque fiant, à peccato mendacii, atque perjurii semper esse immunes censet. Perinde ergo fuit sic loqui, & tot casus recensere, ac si breviùs affirmaret: *Quisquis sola restrictione mentali sua dicta verificat, quamvis juramento utatur, nunquam mentitur, nec pejerat.*

4 Porrò exinde apertè patet, non fuisse de mente Pontificis damnare mendacii, aut perjurii ejusmodi restrictiones in singulis casibus ibi enumeratis; (neque enim omnium est eadem ratio) sed totam propositionem, ut jacet, rectèque componi posse, ut in aliquo casu ibidem recensito non inveniatur perjurium, aut mendacium, dummodo in aliquo ex illis certò inveniri putetur. Ratio evidens est. Quia unus ex his casibus, immò omnium primus, is est, cùm aliquis *solus*, & nul-

lo

lo audiente, præter ipsum, secum loquitur. In hoc autem eventu certo certiùs constat, eum nec dejerare, nec mentiri, nec se exponere periculo decipiendi se ipsum, aut alios, nec officere convictui humano; sed quo voluerit sensu sua verba usurpare posse absque præjudicio veritatis, quæ est pars potentialis justitiæ, & non ad seipsum; sed ad alterum refertur. Unde Cajetanus 2 2. q. 89 art. 3. vers. *Ad evidentiam primi dubii*, sic valde appositè affatur: *Cùm homo sibi ipsi loquitur, non habet locum mendacium, nec in materia, nec in forma; sed sola ibi intervenit vana, & fatua prolatio illorum verborum tanquam nihil significantium, ita quòd omnia verba, etiam ipsa juratio, materialiter proferuntur, & supponunt.* Idemque evenire potest, si *coram aliis* loquatur; sed non cum illis: nam & coram aliis secum ipso loqui potest perinde, ac si solus foret, nec ex eo, quòd ipsi adsint, suum sermonem ad eos dirigere debet. Confirmatur. Nam reus, qui respondet judici contra juris ordinem interroganti, se non fecisse homicidium, quod re vera perpetravit, intelligendo intra se aliquod additum verum, v. g. non fecisse illud in carcere, ex sententia omnium, quam trademus latiùs *dissert.* 17. *num.* 21. & *dissert.* 18. *numer.* 24. non mentitur, neque pejerat, estque prorsus incredibile, sententiam adeò receptam, tàm in praxi, quàm scholis, damnatam fuisse in præsenti. Damnaretur autem proculdubio, si omnes, ac singuli casus, quos thesis damnata excusat à mendacio, & à perjurio, potiùs reputandi forent esse perjuria, & mendacia. Alter namque ex ipsis est, cùm quispiam *interrogatus* jurat, se non fecisse, quod fecit, intelligendo intra se aliquod additum verum; nec secernitur interrogatio justa ab injusta, judicialis ab extrajudiciali; sed generaliter responsiones omnes excusantur ab his vitiis ob restrictionem internam.

5 Suadetur præterea à priori. Nam quoties damnatur aliqua universalis propositio, non ideò damnantur omnes particulares contentæ in ipsa, neque universalis propositio eidem contraria ex vi condemnationis adstruitur. Sæpe enim accidit, ut ambæ universales sint falsæ; immò hære-... ut si dicas: *Nullum juramentum est ...rium. Omne juramentum est perjurium.* Vel si doceas: *Semper licet alienas culpas detegere*, aut potiùs: *Nunquam id licet.* Nam utrumque falsum est; verum autem, quòd aliquando liceat, & aliquando non liceat, juxta varietatem causarum, negotiorumque occurrentium. Porrò propositio damnata universalis est, tàm quoad usum restrictionum, quàm quoad fines illas exercendi: omnes enim comprehendit, ex quocumque fine fiant, omnesque, ac singulas liberat à peccato perjurii, atque mendacii, ac de omnibus copulativè damnatis idipsum perquè censet.

6 Unde ad vim condemnationis sartam, tectamque servandam, & parendum illi in praxi non est opus, ut in omni, aut quovis casu ex ibidem recensitis mendacium, atque perjurium inveniri putetur, ut immeritò supponunt potiùs, quàm probant. Lumbier *in præsenti numer.* 1840. & Filguera *in lucerna hujus decretal. proposit.* 26. vers. *Nihilominus*; sed satis est, ejus contradictoriam defendere, assignando aliquam particularem in illa comprehensam, in qua vitium perjurii, atque mendacii reperiatur, non obstante restrictione purè interna. Nam hoc ipso propositio, sicut jacet in decreto Pontificio, nullatenus defensabitur, aut docebitur; sed potiùs contradictoria illius, quia copulativam falsitas cujusque enuntiationis in ea inclusæ falsam reddit. Neque omnium est par mensura, ut in decursu ostendetur. Quare Filguera *ubi suprà*, vers. *Ad loca autem* volens nolens hasce restrictiones Abrahamo licuisse putat ad secretum naturale de sui filii immolatione servandum, & eo asserto quidquid anteà ædificaverat, destruit.

CAPUT II.

An solùm damnatæ sint restrictiones, quæ adduntur verbo Non feci; *præservatæ verò à damnatione, quæ adduntur verbis* Nescio, *vel* Non memini.

7 Si propositio damnata, ut jacet, inspiciatur, solùm loquitur de illo, *qui jurat, se non fecisse aliquid, quod re vera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam diem ab ea, in qua fecit*; de eo autem, qui ju-

rat, se *nescire*, vel *se non meminisse* ejus, quod re vera novit, aut certa memoria retinet, nullam penitus mentionem facit: unde nisi ratione materiæ, & ob omnimodam identitatem rationis ab uno ad alium casum condemnatio extenditur, nec censura Pontificia, nec prohibitio deducendi ad praxim propositionem damnatam loquutiones istas comprehendet.

8 Putat autem Sotus *lib.5. de justit. & jur. quæst.6 art.2. conclus.7.* vers. *Attamen*, inter prædictas loquutiones maximum esse discrimen. Quia scientia, & memoria ordinantur ad dicendum: quare qui non scit, ut dicat, verissimè jurat absolutè se nescire, & non meminisse. At verò *facere*, aut *videre* non ordinantur ad dicendum, atque adeò nullam congruam restrictionem patiuntur; sed necessariò mentitur, qui de re visa, vel facta dicit: *Non vidi*, aut *Non feci*, neque oppositum judicat esse *sustentabile*, quia *apertissima sibi demonstratione* convincitur. De verbo *Non audivi* plus dubitat, additque, *tolerabiliùs* in illo posse permitti restrictiones, quæ à mendacio excusant verba ex se ordinata ad dicendum.

9 Porrò, si hæc Soti doctrina probabilis est, consequens fiet, damnationem Pontificiam non spectare ad restrictiones adiectas verbis *Nescio*, vel *Non memini*, aut quibusque aliis ordinatis ad loquendum; sed eas solas, quæ adiiciuntur verbo *Non feci*, & ad summum aliis ei æquipollentibus quoad effectum carendi ordinatione ad loquendum, cujusmodi Sotus putat verbum *Non vidi*: *Non comedi*: *Non tetigi*. Nam priores propositiones non sunt damnatæ, nec prohibitæ in praxi formaliter, quanquoquidem proscripta enunciatio solùm loquitur de verbo *Non feci*. Sed neque sunt damnatæ arguitivè, quasi à pari, quia probabilis disparitas adhiberi potest; neque evidens illa demonstratio, quæ uni casui adaptabatur, alteri juxta Sotum inservire valet. Ergo si probabilis est ista doctrina, probabile quoque erit, decretum Pontificium ad prædictas propositiones non extendi. At verò eam esse probabilem, ultra auctoritatem Soti, alia non levis accedit ex M. Petro de Aragon, qui idipsum tradit 2. 2. *q.69. art.2. ante fin.* Fuit autem uterque Magister, ac publicus apud Salmanticenses professor, alter Primarius, alter Vespertinus.

10 Nihilominùs, re bene inspecta, valde difficilè apparet sustinere istud discrimen. Nam, licèt verum sit, decretum istud, atque alias leges id genus non extendi cum sua peculiari obligatione, aut pœnis ad casus probabiliter duntaxat similes expressis; sed necessarium saltem esse, ut certò similes, & nulla omninò rationis disparitate excusabiles appareant; in præsenti tamen non est facile intelligere, quantum seu ponderis, seu probabilitatis habeat disparitas à Soto assignata, ut M. Bañez bene vidit *in comment. ad eum articul.* vers. *In tertia parte*. Idipsum strenuè præstant Palacio *in 4. dist.21. disp.2. post med.* Suarez *tom.2. de Relig. lib.3. de juram. cap.3. num.3.* Sayrus *in Clavi Regia, lib. 12. cap.17.* Raynaudus *sup. cap.14. num.14.* Navarrus *in cap. Humanæ aures, q.1. num.9.* P. Moya *in select.1. p. tr.2. q.6. num.20.* & plerique alii. Quorum firma ratio est, quia esto admittamus, verbo illi *Non vidi*, aut *Non feci* malè accommodari restrictionem illam: *Ad dicendum*; adhuc supersunt plures aliæ, quæ eidem rectè accommodantur, & efficiunt sensum verum, ut *Non feci* subintelligendo *publicè Non feci illicitè*. *Non feci ad manifestandam ejusdem facti notitiam*. *Non vidi heri*. *Non ita, ut id debeam dicere*: cùm judex iniquè interrogat.

11 Quæ autem dicunt de verbo: *Non feci*, & aliis duntaxat verificatis per restrictionem internam, & de juramento assertorio eisdem adjuncto, pariter sunt asserenda de verbo: *Non faciam*: *Non revelabo secretum*, & aliis de futuro, sive affirmativis, sive negativis. Nam & ea capacia sunt restrictionis mentalis, & juramento promissorio sub eadem restrictione confirmati valent. Ut si quis verbis absolutis juret alteri: *Non faciam tibi injuriam*, subintelligendo intra se vocem *in foro*, & reservando sibi facultatem irrogandi illam in platea. Vel si dicat: *Dabo tibi centum aureos*, limitando interiùs promissionem ad depictos, & non veros. Quo præmisso tanquam certo, jam accingimur ad veram causam Pontificiæ declarationis eruendam.

CA-

CAPUT III.

Prædictam propositionem meritò damnatam esse propter illud verbum sive quocumque alio fine.

12 Intentio utentis loquutione mentaliter restricta, & juramento confirmata multiplex esse potest, juxta varios fines, quos is prætendere valet, & inter illos frequentissimi esse solent finis occultandi veritatem, quam revelare non expedit, & finis decipiendi audientem eo artificio, ac persuadendi ipsi aliquid veritati contrarium. Porrò thesis condemnata, ut in decreto Pontificio jacet, nullum inter illos discrimen agnoscebat quoad effectum excusandi externam loquutionem sic restrictam à perjurio, & à mendacio, quia prædictas loquutiones, *ex quocumque fine fierent*, ab his vitiis universim, & absque ulla prorsus limitatione excusabat. Hoc autem meritò damnari potuit, & ratione illius tota propositio, sicut jacet, quamvis alioqui daremus, cœtera, quæ in ipsa continentur, posse utcumque defensari. Nam quidquid sit de iis, quæ fiunt ex fine occultandæ veritatis, quam alius injustè interrogat; illæ saltem, quæ vel sponte, vel ex causa proferuntur intentione decipiendi, non possunt excusari à mendacio, neque à perjurio, si juramento firmentur, & oppositum valde scandalosum, atque perniciosum foret, alienumque ab omnium sensu, qui de hac materia tractarunt. Quinimmò neque opus est, ut deceptio alterius intendatur propriè tanquam finis; sed sufficit, quòd voluntate directa ametur, & eligatur ut medium ad alium finem.

13 Neque id latuit P. Sanctium, qui propositionem illam sub sua tota universalitate docuisse videbatur; sed id cavit, & hanc ipsam limitationem adjecit ut omnino necessariam, neque ego legi, vel audivi ullum Doctorem, qui in hoc puncto ab eo dissentiat. Notanda sunt verba ipsius *eo cap. 6. num.* 18. *Quoties*, inquit, *adest justa causa bis utendi æquivocationibus, animus utentis non debet esse ad fallendum proximum; sed ad occultandam veritatem, quam non expedit revelare, ut bene docet Sylvester. verb.* Juramentum. 3. *q.* 2. *versic.* Licet autem. *At etsi animus esset fallendi, cùm juramentum non sit falsum, hic enim nihil falsum significare illis verbis vult, sed ut alter decipiatur non intelligens sensum ab eo intentum, sola culpa venialis videtur. Quia non est gravis inordinatio, nec injuria proximo gravis infertur, utpote qui jus ad id juramentum non habet. At, re bene inspecta, EST MORTALE PERJURIUM. Quia cùm intendat persuadere, ac fingat aliud, quàm in mente tenet, est mendacium simile mendacio consistenti in facto, ut constat ex ratione 6. quam num.* 15. *adduxi ex mente D.Thomæ.* Hucusque Sanchez, quibus discessit quàm maximè, & in re magni momenti, à propositione condemnata, quæ universim de quocumque fine loquitur, & hujus limitationis non meminit, ut par erat, si aliquomodo fuisset toleranda.

14 Suadetur prætereà, in hoc eventu certissimè inveniri perjurium, atque mendacium. Nam qui directa voluntate decipiendi, seu circumveniendi proximum, jurat, se non fecisse aliquid, quod re vera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, eo ipso intendit persuadere audientibus, tàm auctoritate sua, quàm invocatione Divini testimonii, se non uti restrictione ulla mentali; sed accipere verba in sua propria significatione, quam ex hominum impositione habent: nam alioqui nihil illis persuadere posset, & medium sic loquendi, quod in illum finem dirigit, tàm eidemmet fini, quàm intentioni suæ positivè repugnaret. At ille, qui sic se gerit, proculdubio mendax est, atque perjurus, quia tàm auctoritate sua, quàm Divina, intendit falsum apud alios confirmare. Ergo à perjurio, & mendacio nequit excusari loquutio interiùs restricta cum intentione fallendi: sicut neque excusaretur, qui eadem verba non jam interiùs restricta, sed merè materialiter usurparet ex fine suadendi aliis, se non aliud sentire, nisi quod significant, prout sonant, jacentque exteriùs.

15 Explicatur 1. Verba illa, si in sua absoluta, & usitata significatione proferantur, mendacia sunt, & contra mentem loquentis, qui rectè novit, se fecisse, quod fecisse negat. Sed ratione restrictionis mente retentæ à mendacio excusari nequeunt, cùm animo fallendi proferuntur. Igitur mendacia sunt, si animo fal-

lendi

lendi proferantur. Probatur minor: quia ita loquens non intendit verba sua usurpare in sensu mente restricto; sed in sensu absoluto, & usitato, nempe in illo, in quo intendit sibi fidem adhiberi, & auctoritate sua illorum veritatem persuadere aliis. Atqui is non est sensus restrictùs; sed absolutè, & pro omni eventu negativus facti: nam alioqui non intenderet decipere audientes, & persuadere ipsis falsitatem, quæ in tali sensu consistit. Ergo restrictio mente retenta nil prodest ad mendacium expungendum, cùm verba dissona vero animo fallendi pronunciantur.

16 Explicatur 2. Quia esto demus, verba illa *Non feci* beneficio restrictionis purè internæ limitari, inde ad summum sequitur, ea esse ambigua, & capacia duorum sensuum, quorum unus verus est, nempe restrictus ad diem hesternam; alter verò falsus, quo scilicet particula negativa in sensu absoluto sumitur, & juxta naturam suam malignantem usurpatur. Sed qui animo suadendi falsum, ac reddendi illud sua auctoritate credibile ea verba enunciat, eo ipso sensum falsum eligit, quem sua auctoritate confirmet, & confirmando decipiat; non verò sensum restrictum, cujus confirmatio inepta est ad fallendum. Ergo verè loquitur in sensu falso. Unde, quamvis verba illa ex se, seu ex circumstantiis externis capacia essent utriusque significatus, alterius restricti, & veri; alterius autem absoluti, & falsi, proculdubio ille mentiretur, qui ea in sensu absoluto proferret, & ad restrictum exponendum intentionem suam non dirigeret, ut rectè notavit Bañez 2.2 *q.69. art.2. in 3. p. dub* 1. *ad* 4.

17 Explicatur 3. Aut ita loquens vult significare sensum verum, ac restrictum, vel sensum falsum, quem auctoritate sua, & interpositione Divini testimonii persuadere intendit? Si hoc ultimum dicatur, satis constat, eum mentiri: vult enim proferre falsum cum intentione fallendi, quæ est ipsissima mendacii definitio: constat itidem, esse perjurum, quia perjurium strictè, ac propriè tale nil aliud est, quàm mendacium juramento affirmatum. Si verò primum dicatur, saltem facto ipso mentietur, licèt demus, verbis secundùm se sumptis, & ab intentione fallendi separatis ipsum non mentiri. Perinde autem est ad perjurium, & mendacium, quòd in factis, aut in verbis consistat juxta receptam, certamque doctrinam S. Thomæ 2. 2. *q.* 111. *art.* 1. atque ea propter fraus, & simulatio mendacia quædam sunt propriè talia juxta omnes, quam non verbis, sed factis perficiantur. Et quamvis mendacium dicatur falsa vocis significatio cum intentione faciendi, non ideò simulatio, quæ est falsa facti significatio cum intentione fallendi, desinit esse mendacium, nec verba, si ad instar cujusdam facti inspiciantur, & dolo malo ad decipiendum alium enuncientur. Nam, ut appositè observavit S. Thomas 2. 2. *q.* 110. *art.* 1. *ad* 2. *Quia voces præcipuum locum tenent inter alia signa, ideò cùm dicitur, quòd mendacium est falsa vocis significatio, nomine vocis intelligitur omne signum. Unde qui aliquod falsum nutibus significare intenderet, non esset à mendacio immunis.*

18 Quòd verò in iis circumstantiis mentiatur facto ipso occultandi veritatem, qui verba restringit mente, inde patet: quia esto demus, non mentiri beneficio restrictionis, negando egisse quod egit, saltem simulat, se non habere intentionem decipiendi alios, & significat, se habere contrariam intentionem, nimirùm manifestandi candidè, ac sincerè veritatem, ita ut dicto ipsius, ut jacet, fidere possint, & assentiri illi tanquam vero. Hoc autem manifestum est mendacium, duplicitas, ac fallacia, quæ per restrictionem non purgatur; sed potiùs per ipsam, ut per medium ad finem decipiendi utilissimum, stabilitur, perducitur que ad effectum. Mendacium utique non solùm committi potest vocibus, aut factis realibus; sed etiam taciturnitate, ac silentio, quæ sæpe sunt signa consensus juxta regulam vulgatam: *Qui tacet, consentire videtur.* Si ergo aliquis interrogatus taceat animo circumveniendi calliditate sua illum, qui interrogat, & persuadendi ipsi assensum, quem non habet, quamvis in istis circumstantiis silentio significetur, nemo dubitabit, eum esse mendacem. Ergo à fortiori mendax erit, qui non solùm tacet, sed verbis denotat, se habere assensum, quem non habet, & simulat, se nihil restringere, ut occultet intentionem fallendi; immò qui restrictionem suam silentio involvit, & occultat, ut ipso silentio fallat.

19 Au-

19 Augetur difficultas, quia licèt intentio directa, & positiva fallendi non sit necessaria ad mendacium, sed sufficiat animus significandi ut sibi verum, ac fide dignum id, quod loquens falsum reputat, ut illis præsertim accidit, qui crimina manifesta à se perpetrata diffitentur, non quia putent sibi fidem adhibendam; sed ne propria confessione convincantur; negari tamen non potest, cùm adest talis intentio, illam plurimùm conferre ad committendum mendacium. Neque enim frustra additum est in illius definitione à SS. Augustino, & Thoma verbum illud: *Cum intentione fallendi*, quod omnino superflueret, nisi aliquando ab ea intentione mendacia redderentur verba, quę ob sensum multiplicem, vel ob aliam causam similem alioqui possent fine mendacio enunciari. Exemplo ulteriùs fint enunciationes falsæ, quæ joci, ac recreationis causa proferuntur: nam illas aliquando esse mendaces, S. Augustinus profitetur *lib.* 1. *de mendacio. cap.* 11. & ex recepta mendacii divisione in perniciosum, officiosum, ac jocosum manifestè comprobatur; aliquando autem sine mendacio proferri, immò nunquam putatas esse mendacia ipse Augustinus præmiserat *inibi.* 2. *cap.*

20 Discrimen verò non aliunde sumitur, quàm ab intentione fallendi, ut disertè observavit inter alios Paulus Layman *lib.* 4. *tract.* 3. *cap.* 13. *num.* 4. *Nam culpa mentientis est*, ait Augustinus *ibidem cap.* 3. *in enunciando animo suo fallendi cupiditas*: unde qui falsa, etsi jocosa, enunciat fallendi cupiditate, culpam mendacii necessariò incurrit. At verò cùm joci prodeunt ex diversa alia intentione, quæ sæpe honesta esse poterit, nunquam inter mendacia computantur: *habent enim*, ut præclarè subjicit ipse Augustinus *dicto cap.* 2. *evidentissimam ex pronunciatione, atque ex ipso jocantis affectu significationem animi nequaquam fallentis, etsi non vera enunciantis*. Unde *in Psalm.* 6. scribit mendacium jocosum ideò *non esse perniciosissimum, quia non fallit. Novit enim*, ait, *ille, cui dicitur, joci causâ esse dictum.*

21 Patet igitur ex dictis, mentales restrictiones nil prodesse ad labem mendacii expungendam, cùm verba alioqui contraria menti, aut intentioni proferentis ex directa, atque formali intentione fallendi proferuntur. Vel enim in sensu falso usurpantur, scilicet ad significandum, ac persuadendum absolutè audientibus, loquentem nunquam fecisse, quod se aliquando fecisse certò agnoscit, vel saltem simulatur in eo sensu proferri, ut possint esse media decipiendi audientes, & faciendi, ut ipsi credant, ea prolata esse tanquam vera, seu conformia menti in sensu dicto. Utrovis autem modo intermiscetur falsa vocis, factive significatio cum intentione fallendi, quæ est essentialis, ac propria cujuscumque mendacii definitio. Neque dubitari potest, quin inibi interveniat dolus malus, qui est mendacium quoddam, ad circumveniendum proximum ex proposito institutus. Nam *dolus linguæ tunc agitur, cùm aliud ore profertur, & aliud pectore tegitur*, sic definiente Augustino *in Psalm.* 14. & insuper dicente *in lib.* 50. *homiliar. hom.* 1. *Quid est enim aliud loqui dolum, nisi aliud verbis promere, cùm aliud claudatur in pectore?* Hic autem tegitur intentio fallendi, & restrictio ipsa mentalis in corde latens, & exercitè, aut signatè profertur intentio non fallendi, voluntasque loquendi in sensu non restricto.

22 Patet insuper, si juramentum huic mendacio addatur, ibi inveniri perjurium. Tum quia *perjurium nihil aliud est, quàm mendacium juramento firmatum*, ex Angelico Doctore *in* 3. *dist.* 49. *art.* 4. *corp.* cui omnes alii subscribunt. Tum specialiter, quia *perjurium est nequiter decipere credentem*, juxta S. Augustinum relatum *cap.* 1. 22. *q.* 2. & ideò laudatur ille, *qui jurat proximo suo, & non decipit*. Porrò ille nequiter decipit, qui ex proposito, & astutè id facit, aliud sentiens, aliud fingens. Tum præterea, nam is pejerat, qui duplici corde jurat, quemadmodum is mentitur, qui duplici corde loquitur, id millesies repetente Augustino secundùm illud *Psalm.* 11. 3. *Labia dolosa in corde, & corde loquuti sunt*. Sed qui juramentum aliàs falsum sola mentis imperceptibili cogitatione restringit, ut eo artificio audientes fallat, is duplici corde jurat, unum intendens, ac ostendens aliud, & contra virtutem simplicitatis delinquit, cujus est præceptum negativum *non decipiendi proximum*, sicut veracitatis est præceptum *non mentiendi*. Ergo non simplici corde, sed duplici corde

de jurat, & proinde pejerat, ac re ipsa mentitur, quia huic juramento non justitia, non judicium; sed sola veritas deficit. Et, sicut veritas, atque simplicitas non sunt duæ virtutes; sed una, atque eadem realiter indistincta: sic mendacium, ac duplicitas contra præceptum non fallendi proximum, idem re ipsa vitium sunt, quamvis nomine, ac ratione distinguantur. De quo latiùs infrà cum Divo Thoma sic de his virtutibus expressè philosophante, & omnibus ferè post ipsum.

CAPUT IV.

Num thesis proposita ideò damnari meruerit, quia supponit, restrictiones mentales nunquam esse illicitas, nisi ex fine, aut circumstantiis pravis?

23 Supponendum est tanquam omnino certum, loquutiones sola mentis restrictione veras, falsas verò, illa seclusa, sæpe sæpius esse illicitas ex fine, aut ex circumstantiis alio genere malitiæ, quàm mendacii propriè sumpti. Illicitæ enim sunt, quoties incumbit specialis obligatio propalandi candidè, ac sincerè veritatem nullo artificio palliatam; sed patentem, atque nudam. Neque enim veritas patet, aut palàm, & nudè dicitur, dum truncatur, ut sic loquar, supprimendo additum illud, quod omnino necessarium est ad verificandum dicta nostra, & exprimendo duntaxat, quod alioqui falsò dicitur: nam tunc vel sola occultatio merè silentiaria nequit non esse peccatum.

24 Solet autem oriri hæc obligatio ex multiplici virtute, ut ex fide, cujus confessio externa est in præcepto, cùm honor Dei periclitatur, & Tyrannus urget: ex justitia, si occultatio noceat proximo, ut in contractibus, & in testibus sæpe contingit: ex obedientia, aut ex justitia legali, ut in reo, qui à suo Superiore, aut Judice legitimè interrogatur: ex charitate, si propter externam speciem, seu mendacii, seu perjurii audientes scandalizentur, & occasionem mentiendi, vel pejerandi sibi datam inde assumant. Ac demum ex religione, quia, ut ait Lessius *de just. & iur. lib. 2. cap. 42. num. 43.* cum restrictione mentali *adolere thus idolo, laudare Mahumetem, vel solemnia illa Turcarum verba pronunciare:* Unus Deus, & Propheta illius Mahumet: *est peccatum mortale satis enim est in honore exhibendo actum externum ita fieri, & cum illis circumstantiis, ut meritò videri possit velle sacrificare, laudare, & cætera ejusmodi*. Et de externo contemptu, vel irreverentia Numinis par est ratio. Unde non licet per religionem jurare exteriùs mendacium absque intentione jurandi ut *dissert. præced.* est demonstratum. Nec prodest, si per Deum jures exteriùs, quòd intra te subintelligas Deum Mercurium, aut Neptunum. Et ideò, licèt nonnihil subdubitet Lessius eo loci, nihilominùs id non est ausus liberare à mortali contra sententiam communem, quamvis per injuriam ad jurandum adigaris, & falsitas sit occulta.

25 Quæ cùm certa sint, modò succedit altera quæstio propria hujus subsellii, nimirùm: Utrùm in terminis propositionis damnatæ, præscindendo ab his malitiis, quæ non semper interveniunt, restrictiones ipsæ internæ semper licitæ sint ex se, & ex propriis, quamvis propria sponte fiant, vel duntaxat recreationis gratia, nullaque necessitate urgente? Videtur enim condemnata thesis illas semper excusare à peccato, sicut eas semper excusat à mendacio, & à perjurio juramentum eis accedens. Neque enim facile est, si mendacium, & falsitas sufficiens ad perjurium secludatur, aliam pravitatem sibi propriam reperire in ipsis, ex qua illicitæ reddantur. Quocirca in hoc sensu illam exponunt, & ejus prohibitionem intelligunt moderni ejusdem interpretes Lumbier, & Filguera, atque ex PP. Dominicanis Pisani *in gladio Gedeonis proposit. 26. num. 1.* in hæc scribens, præter cœtera: *Tota propositio ex hoc dependet, an licitum sit uti restrictione mentali? Nam, si licita esset ex se, quocumque fine adhibito, qui ex se non vergeret in detrimentum proximi, semper esset licita: vel si ex se non esset illicita, nunquam, nisi ex aliquo illicito fine adjuncto, esset illicita.*

26 Ipsa quoque ejus damnatio satis indicat hunc sensum. Damnatur enim tanquam perniciosa in praxi. At perniciosa non esset in praxi, si eas restrictiones, quas excusat à mendacio propriè, ac rigorosè tali, aliunde illicitas diceret, & abs-

absque alio æquipollente peccato impracticabiles crederet. Perniciosa namque exinde dicitur, sicut aliæ ejusdem generis, quòd praxim apertè illicitam, & humanæ societati nocentem, faciliorem, atque frequentiorem reddit, sublato frœno peccati. Scandalosa etiam vel ideò videri potuit, quia prædictam cautionem non expressit, nec distinxit (ut scribentes faciunt in suis libris) restrictiones certò illicitas, v. g. merè voluntarias, à necessariis, ac fortasse licitis; sed ita mendacium sustulit generaliter ab omnibus, ut legentibus magnam occasionem dederit credendi, ablato mendacio, nullam aliam malitiam superesse, quam incurrant saltem illi, qui prædictas loquutiones mente restrictas exercent propria sponte, & absque idonea causa.

27 Ut ut sit, si in hoc sensu fuit loquuta, justissimè condemnationem promeruit, quia certissimum est, mentales istas amphibologias esse omnino illicitas, cùm merè voluntariè, seu in vanum exercentur, quamvis desit pravus finis decipiendi, aut occultandi veritatem, cujus integra manifestatio aliqua lege præcipitur. Nec de hoc est controversia inter Auctores, licèt aliàs differant quoad speciem, & quantitatem delicti, quod incurritur in usu illarum. Ita *ex mente omnium* testatur Prosper Fagnanus 1. *part. ad* 5. *lib. Decret. in cap. Falsidicus. de crimin. falsi. num.* 20. Ac sanè de illis dubitari nequit, quibuscum Prosper tuetur, illas in quocumque eventu sordere labe mendacii. Alii verò, qui mendacium rigorosè, ac propriè tale in eis reperiri denegant; adhuc, justa causa deficiente, aliam malitiam agnoscunt ab ipsis inseparabilem. Sic in primis P. Sanchez *eo cap.* 6. *numer.* 16. Bonacina *in* 2. *præcept. Decalog. disp.* 4. *q.* 1. *punct.* 12. *num.* 2. Trullenc *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 1. *dub.* 15. *num.* 2. qui, præeunte Valentia *in simili tom.* 3. *disp.* 5. *q.* 13. *punct.* 2. *ad* 2. docent, id esse peccatum oppositum virtuti veracitatis, non quidem tanquam commissio violans præceptum negativum, quo illa jubet, ne mentiamur; sed per modum omissionis contrariæ præcepto affirmativo, quo ipsa præcipit, ut dum aliis sponte loquimur, vel rationabili interrogationi respondemus, candidè, ac syncerè agamus, integrè manifestando mentem nostram, & accipiendo verba in eo ipso sensu, quo scimus ab aliis accipi.

28 Consonat apertè Lessius *lib.* 2. *cap.* 42. *num.* 48. dicens, id esse *abusionem orationis contra veritatem, & civilem consuetudinem, ac proinde peccatum, etsi non sit propriè mendacium*. Suarez *lib.* 3. *de juram. cap.* 10. *numer.* 10. scribens, *id non esse licitum, nisi ex justa causa, & necessitate, &, si aliter fiat, culpam committi, &, si addatur juramentum, regulariter esse grave peccatum*. P. Bresserus *lib.* 5. *de conscient. num.* 184. notans, esse doctrinam *communem, ac certam*. Filliucius *tom.* 2. *tr.* 25. *à num.* 329. Giballinus *tom.* 1. *de usuris. lib.* 3. *cap.* 1. *art.* 2. *num.* 6. Sayrus *in clavi Regia. lib.* 12. *cap.* 17. *num.* 18. Navarrus *in cap. Humanæ aures.* 22. *q.* 5. *q. sua* 3. præsertim *numer.* 9. ac latissimè Raynaudus *speciali opusculo hujus argumenti tom.* 14. *toto cap.* 5. etsi *numer.* 10. judicet, hac subdola agendi ratione non tàm veracitatis virtutem, quàm simplicitatem ei affinem violari. Subscribitque eidem apertè Thomas Hurtado *p.* 2. *variar. resolut. tr.* 7. *à num.* 33. ubi eam doctrinam sequitur, *egregiamque* appellat *numer.* 35. Qua autem consequentia, hi viderint, ad quos attinet.

29 Esse itaque peccaminosas ejusmodi restrictiones, cùm voluntariè exercentur, vel ex inidonea causa, non solùm receptum est apud omnes; sed ferè per se notum apparet. Nam, si licitæ esse crederentur in his casibus, quasi à fundamentis suis everteretur civilis conversatio, ac commercium reciprocum unius hominis cum aliis, sive in contractibus, sive in judiciis, sive in quibuscumque aliis conversationibus politicis, aut negotiis familiaribus. Ad hoc enim prorsus necessarium est, ne mutua diffidentia se impediant; sed alii aliis possint credere, ac verbis ipsorum fidere, quod nequaquam obtinebitur, si unicuique integrum foret absque valde rationabili necessitate, aut motivo mentem suam occultare, & conceptum veritati contrarium in mente aliorum imprimere. Semper enim dubitare possent, num ejusmodi artificio sibi licito loquens uteretur. Et, quantumvis ille diceret, se nulla omnino restrictione verba sua proferre; sed simpliciter, ut jacent, ea usurpare; adhuc nullam fidem mereretur. Nam hoc ipsum per mentalem aliam restrictionem

limi-

limitari valet : & , dum vinculis conscientiæ , metuque peccati homines non illigantur, difficilè audientes credent , illos candidè , ac syncerè agere , & signis institutis ad suam mentem cœteris communicandam non abuti interiùs occultando , quod ad notitiam plenam veritatis maximè conferret.

30 Suadetur 2. Quia ultra præceptum non mentiendi , etiam datur præceptum non decipiendi proximum , ut planè habetur Levitici 19. 11. ibi : *Non mentiemini : nec decipiet unusquisque proximum suum*. Hoc est , ut Abulensis rectè explicat *ibidem q. 6. Nullus decipiat proximum suum* , quia huic æquipollet negatio præposita signo universali affirmativo *Unusquisque*. Tum sic . Sed contra hoc præceptum juris naturalis , ac Divini expresſè agit , sive mentiatur , sive non mentiatur propriè, quisquis sponte , aut recreationis causa , nullaque necessitate urgente, utitur loquutionibus mente restrictis , & mentis suæ conceptum diminutè profert . Ergo , sive mentiatur , sive non mentiatur , illicitè agit , ac perperam. Probatur minor. Nam quoad effectum decipiendi audientes non minùs efficax est loquutio mente restricta , quàm non restricta , sed apertè mendax . Utrobique enim eadem verba externa proferuntur , nempe : *Non feci* absolutè . Utrobique idipsum dicitur vocaliter ei , cui loquimur . Utrobique verbis nostris eadem species sensibus ingeritur . Et utrobique ex vi verborum una, atque eadem notitia absque addito verificante , & proinde falsa , in audiente generatur , cùm illud purè mentale sit , ac sensu imperceptibile, & neque ex circumstantiis, neque ex causa sic loquendi, nec ex ullis aliis adminiculis talis deceptio permissa censeri possit , & non data , sed accepta.

31 Est autem utrumque hoc præceptum juris naturalis tanquam valde necessarium ex natura rei ad conservandam mutuam charitatem . Quia ut S. Joannes Chrysostomus scribit *in cap. 4. ad Ephesios oration. 8. initio : Nihil est , quod æquè pariat inimicitias , atque decipi , & falli* . Quod exemplo sensuum , ac membrorum corporis latè prosequitur , nullum enim aliud fallit , & propterea ita concludit : *Ita nos quoque , ne mentiamur , nec fallamus , si sumus alter alterius membra . Hoc est indicium amicitiæ ; contrarium autem , inimicitiarum* . Breviùs ; sed satis acutè , idipsum S. Augustinus declaravit *tom. 3. lib. 1. de Doctrina Christiana. cap. 36.* ibi : *Inest quippe in mentiente voluntas falsa dicendi , & ideò multos invenimus , qui mentiri velint ; qui autem falli , neminem* . Si autem nemo vult decipi ab alio , utique neque decipiens vult decipi ; sed notissima illa obligatione constringitur promotiva justitiæ , ac charitatis, qua lex naturalis dictat : *Quod tibi non vis , alteri ne feceris*.

32 Neque dubitari potest , quin ista sint duo præcepta , quorum alterum violari potest , quamvis alterum servetur . Quia ad mentiendum propriè, & in rigore necessariò exigitur , ut aliquis loquatur contra mentem , & sciens , ac volens tanquam sibi verum , atque fide dignum proferat , quod ipsemet falsum reputat . At verò præcisè ad fallendum ex animo , ac voluntariè non requiritur , ut aliquis loquatur contra mentem , neque ut enunciationem sibi falsam tanquam fide dignam exprimat ; sed satis , superque est , ut ex fine occultandæ veritatis , aut ex alio ex se non pravo , alteri occasionem deceptionis præbeat absque ulla necessitate , & causa præponderante incommodis deceptionis , atque civilis commercii . Veritate namque ipsa alios decipere possumus , quos scimus discredituros verbis nostris , ut contingit dœmoni patri mendacii, & aliis , qui mentiri consueverunt . Unde S. Augustinus *tom. 4. in lib. de mendacio. cap. 4.* sua solita subtilitate animadvertit , fieri posse , ut qui sciens, ac volens verum loquitur , id dicat causa fallendi , & veritate ipsa utatur ad decipiendum : *Qui enim* , inquit , *verum ideò loquitur , quia sentit sibi non credi , ideò utique verum dicit , ut fallat : scit enim , vel existimat propterea falsum putari posse , quod dicitur , quoniam ab ipso dicitur . Quamobrem cùm ideò verum dicit , ut falsum putetur , ideò verum dicit , ut fallat* . Hæc ibi , quibus post pauca adjungit valde appositum exemplum ejus , *qui homini non sibi credenti dicit , latrones in illa via esse , ubi re vera eos esse cognovit , ut ille , cui dicit , per illam viam magis pergat , atque ita in latrones incidat , dum putat falsum esse , quod ille dixit*.

33 Suadetur 3. Quia saltem negari nequit , hunc modum agendi habere speciem

ciem magnam mendacii, cùm ab ipso nulla exteriori nota discernatur. Igitur non licet eo uti ad libitum, neque sponte, & absque gravi causa; sed potius abstinendum est ab ejus usu, dum necessitas non urget in contrarium: id enim est, quod præcipit Apostolus 1. *ad Thessalon.* 5. dicens: *Abstinete vos ab omni specie mali*. Unde sicut nunquam licet intendere directè, ac positivè deceptionem proximi, & uti verbis, aut factis aliàs licitis ad imbuendum errore mentem ejus, ita etiam non licet gratis, & absque causa, ex quo moraliter sequitur ejus deceptio, & illi præbere proximam occasionem errandi. Est quippe error ruina quædam intellectus, ut peccatum est ruina voluntatis, & utrumque malum est naturæ rationalis, quà rationalis. Atque ideò sicut ex præcepto non scandalizandi proximum non solùm debemus abstinere ab intentione directa ruinæ ipsius; sed etiam ab indirecta, qua ipsi per actiones malas, aut habentes speciem mali ei præbemus occasionem scandali: sic ex præcepto nunquam decipiendi proximum pariter debemus abstinere ab omni actione mala, vel habente speciem mali, quæ est occasio data deceptionis, & eò magis, quò illa fuerit magis efficax, sive deceptio intendatur directè, sive indirectè duntaxat. Solùmque in hoc genere debet permitti, ut in scandalo etiam evenit, occasio accepta, & non data; sed permissa.

34 Sæpe enim utimur verbis, ac factis ambiguis, unde proximi deceptio sequitur, nec ideò ab illis abstinere debemus, aut privari jure eas exercendi in defensionem nostram, vel ob aliam causam notabilem; sed tunc deceptio non dicitur volita; sed solùm permissa, neque occasio illius est data; sed ab alio accepta, qui id sibi imputare debet, cùm loquens suo jure utatur. Quamobrem neque in eo eventu sic loquens verè intelligitur decipere proximum, aut ipsum scandalizare, nempe activè, & positivè, prout opus est ad violandum negativa istiusmodi præcepta; sed permittere duntaxat ruinam, aut deceptionem alterius. Sic Christus, cùm ad vigilias noctis apparuit discipulis in mari, rectè prævidebat discipulos erraturos, & occasione exinde accepta putaturos, eum esse phantasma, nec ideò fuit eorum deceptor, aut transgressor præcepti naturalis, quo nunquam licet decipere. Sic honestissimè dixit, & ex causa: *Solvite templum hoc, & in tribus diebus suscitabo illud*, id utique intelligendo, ut Evangelistæ testantur, de templo corporis sui, quamvis non ignoraret, haud exiguam occasionem Judæis dari existimandi eum loqui de templo Hierosolymitano, à quo ejecerat ementes, ac vendentes. Omnes enim externæ circumstantiæ id indicabant, & alter sensus adeò erat metaphoricus, & alienus à communi intelligentia, ut tunc neque ipsi discipuli ipsum penetraverint; sed in eumdem, in quem alii, errorem lapsi fuerint.

35 Ex his inferes, non solùm esse peccatum, sponte omnino, & absque idonea causa uti vocibus mente restrictis; sed etiam æquivocis, & amphibologicis, quamvis in aliquo sensu veris, ex quibus prævidemus alios in errorem inducendos. Ita Cajetanus 2. 2 *p.* 89. *art.* 7. vers. *Ad hoc dicitur. in fin.* Bresserus *suprà numer.* 183. Coninc *disp.* 10. *de Fide. num.* 41. dicens, *id à nemine negari*. Lugo *disp* 4. *de Fide. num.* 68. addens, in eo *omnes convenire*. Nam esto materia erroris præjudicialis non sit, nec fidei, aut honestati contraria, cessentque reliqua incommoda, quæ inde solent dimanare, ipsa erroris implantatio in mente alterius malum quoddam est naturæ rationalis, quod quisque curare debet, ne occasione sui proximo eveniat, etiam per actiones aliàs licitas, atque de se indifferentes, nedum pravas, aut habentes speciem mali, dum rationabilis causa aliud agendi non suppetit. Atque id postulat, ut suprà vidimus, ipse convictus humanus, & oppositum est lata quædam injuria charitatem erga proximum offendens, ac pervertens simplicem veritatem. Quo in genere servandæ sunt regulæ scandali, cui hæc materia est simillima, ut deceptio activa, & data semper peccatum sit grave, aut leve juxta qualitatem erroris; passiva verò, & accepta, qualis est, dum causa subest, immunis sit à peccato.

36 Et confirmatur: quia ambiguitas ista, & obscuratio veritatis directè repugnat fini, ad quem loquutio est institu-

ta,

ta, & signa vocalia data, ut S. Augustinus observat *in Enchirid. ad Laurent. cap.* 22. his præter cœtera. *Propterea verba sunt instituta, non per quæ se invicem homines fallant; sed per quæ in alterius quisque notitiam cogitationes suas proferat.* Confirmatur iterùm: quia sæpe ex charitate tenemur quædam agere, quæ alioqui omitti possent, v. g. docere alios, & corrigere proximum errantem, & procurare, dum absque incommodo possumus, ne in errorem incidant, aut perseverent. Ergo à fortiori tenebimur quosdam actus nostros aliàs licitos omittere, ne in errorem occasione illorum inducantur. Quale autem peccatum sit, circumventionibus istis, seu jocosis, seu spontaneis, juramentum adiicere, infrà ex professo tractabitur. Nam peccatum esse constat ex *Psalm.* 14. 5. *Qui jurat proximo suo, & non decipit*: & perjurium haud incongruè nominari, sumitur *ex cap.* 1. 22. *q.* 2. ubi *nequiter decipere credentem* perjurium esse affirmatur. Saltemque mendacium erit, sumpto nomine mendacii pro quacumque falsitate, & eo analogico sensu, quo juxta mentem Angelici Præceptoris, omniumque discipulorum ejus tradendam *dissert. sequent. cap.* 1. & 2. sumitur in pervulgata definitione perjurii, dum dicitur illud esse *mendacium juramento firmatum*. Atque id sine dubio foret satis ad condemnationem lemmatis, quo pariter cum mendacio in quacumque restrictione interna negatur esse perjurium.

CAPUT V.

Utrùm restrictiones merè voluntariæ sint peccata opposita virtuti veracitatis?

37 Visum jam est, loquutiones, quę falsæ sunt absque addito retento in mente dicentis, non esse ex illis actionibus, quæ ad libitum exerceri valent; sed ex consensu omnium esse illicitas, saltem cùm merè voluntariè fiunt, & non ex idonea causa, ut dum quis sponte propria sese ad sic loquendum ingerit, vel justæ interrogationi respondet, aut hisce ambagibus utitur joci, aut recreationis causa. Quæstionis autem esse potest, quonam genere peccati delinquat, & quamnam virtutem violet, dum ita cum aliis agit?

38 Ego existimo cum P. Sanchez, Valentia, Bonacina, Trullenc, & aliis relatis *num.* 27. virtutem veracitatis violari. Et suadetur. Nam peccatum, quod tali loquutione tunc committitur, est peccatum fallaciæ, ac duplicitatis, quo proximus supplantatur, ac decipitur, & violantur synceritas, ac simplicitas debitæ convictui humano. Ergo violatur veracitas, à qua aliena esse non possunt discooperta nuditas, & purus candor nullo artificio coopertus. Antecedens planè constat, etiam ipsis adversariis, qui profitentur, in eo casu saltem contra simplicitatem delinqui, ambiguè manifestando mentem suam sine causa, & proferendo exteriùs absque addito, quod non est absque illo verum. Constat insuper ex dictis superiori capite, ubi ostendimus, ejusmodi calliditate violari præceptum non decipiendi proximum: nam hoc præceptum simplicitatis est, ad quam *directè pertinet se præservare à deceptione*, qua scilicet, dolo, aut fraude nostris alii decipiuntur, ut tradit S. Thomas 2. 2. *q.* 111. *art.* 3. *ad* 2. Etenim à deceptione sua per virtutem studiositatis, & alias similes se homines præservant, & cognitionem veritatis acquirunt; simplicitas autem, seu agendi, seu loquendi, est virtus ad alterum, quæ nos præservat ab actibus, quibus decipimus alios, ut sunt simulationes, doli, calliditates, ac fraudes, & reliqua instrumenta astutiæ suggerentis ad obtinendum propositum, ut ait ibi S. Thomas, vias apparentes, & non existentes; sed fallaces. Videndus S. Gregorius *lib.* 10 *moralium, cap.* 16. ubi in hoc sensu officia duplicitatis, ac veracitatis ex professo declarat.

39 Sic igitur statuto antecedenti, consequentia ex eo deducta inde patet, quia simplicitas, atque veracitas, quamvis nomine, ac ratione distinguantur, re ipsa non sunt duæ virtutes specie, aut officio diversæ; sed una, & eadem, quæ simplicitas vocatur, quatenus in diversa non tendit ostendendo unum exteriùs, & aliud quidpiam intra se occultando; veracitas verò, quatenus præstat, ut signa ita concordent signatis, sicut concordare debent, ut sibi invicem homines fidem adhibere pos-

possint, & civilem conversationem servare. Oppositum contendit Raynaudus loco superiùs citato, & latiùs *tom.4. de virtut. cap.15. num.173.* etsi ingenuè fateatur, simplicitatem apud antiquores sæpesæpius exprimi nomine veracitatis. Cœterùm apertè contradicit D. Thomæ 2. 2. *q.109. art.2. ad 4.* & *q.111. art.3. ad 2.* ubi sic scribit: *Ad simplicitatem pertinet directè se præservare à deceptione. Et secundùm hoc, ut suprà dictum est, virtus simplicitatis est eadem virtuti veritatis; sed differt sola ratione. Quia veritas dicitur, secundùm quod signa concordant signatis; simplicitas autem dicitur, secundùm quod non tendit in diversa, ut scilicet aliud intendat interius, & aliud prætendat exteriùs.*

40 Quoties itaque exteriora signa non concordant cum signatis, sicut concordare debent ex sua propria institutione, toties veracitas læditur, & ideò idem Sanctus dixit *eo art.2. corp.* officium veracitatis esse *exteriora nostra signa, vel facta debitè ordinare ad aliquid, sicut signum ad signatum.* Sed qui proximum suum decipit, & decipiendo contra simplicitatem delinquit, ideò peccat, quia non ordinat signa sua ad res signatas, sicut ordinari debent ex sua propria institutione. Lædit igitur veracitatem. Signa quippe (ut ostendebam *num.36.* ex Augustino, & communi omnium hominum assensu comprobatur) instituta sunt, non ut per illa sese mutuò homines fallant; sed ut in alterius quisque notitiam cogitationes suas proferat. Ergo indebilitè, & contra primarium eorum finem illis utitur, quia nimia occultatione rei gestæ alios decipit suis verbis, eisque præbet deceptionis causam. Unde, cùm veracitatis officium proprium sit inordinationem istam removere, consequens est, ut ipsi refragetur, qui eam incurrit decipiendo alios.

41 Perinde ergo est quoad rem ipsam restrictionem internam merè voluntariam opponi simplicitati, atque opponi veritati, atque ideò, licèt mendacium, haud aliter, quàm fraus, & dolus, quædam duplicitas sit, & maximè contrarietur candori, ac sinceritati civilis conversationis, non ideò malitias duas specie distinctas involvit, alteram veracitati oppositam, & aliam simplicitati; sed unicam, quæ mendacium dicitur, quatenus externa signa sunt contraria menti utentis ipsis; duplicitas verò, quatenus hoc ipso tendit in diversa, & aliquis *aliud habet interiùs, & aliud ostendit exteriùs.* Unde S. Augustinus malitiam mendacii semper explicat per duplicitatem cordis, & præsertim ad ea verba *Psalm.5. Perdes omnes, qui loquuntur mendacium:* in hæc scribit: *Quod non habet duplex cor, ne mendacium quidem dicendum est.* Et confirmatur. Nam inter juramenti comites ideò simplicitas non numeratur, sed sola veritas, quia eadem sunt præcepta utriusque: nam & simplicitas non mentiri præcepti, & veritas non decipere, nec re differunt; sed sola voce, & modo concipiendi.

42 Et alioqui, cùm mendacium juramento confirmatur, duæ diversæ malitiæ contra religionem essent agnoscendæ; altera, quia duplicitas mentis, ac cordis Divini nominis invocatione roboratur in ordine ad deceptionem alterius; alia verò, quia veracitatis læsio eodem testimonio stabilitur. Quòd si restrictio mentalis circa idoneam causam usitata simplicitatem violaret, non autem veracitatem, juramentum illi adjunctum peccatum contra religionem foret, & nullus ex tribus comitibus sufficientibus, ac necessariis ad juramenti honestatem illi re vera deficeret. Neque enim veracitas deest, ut adversarii supponunt; justitia verò, ac judicium, quatenus sunt diversi comites inter se, & à veritate distincti, longè aliam sphæram habent, ad quam non spectat duplicitas, nec peculiaris illa injuria, quæ Divino Numini irrogatur, assumendum nomen ejus ad confirmandum proximum in ea deceptione, cujus sumus illi occasio.

43 Propterea longè meliùs sentiebant Sanchez, Lessius, & alii appellati *num.27. & 28.* quatenus censent, peccatum, quod ibi admittitur, prohiberi à veracitate. Displicent tamen, quatenus adiiciunt, non esse peccatum commissionis adversùs præcepta negativa hujus virtutis; sed peccatum omissionis contra affirmativum præceptum, quo eadem ipsa per nimiam rei gestæ occultationem violatur. Etenim quòd ibi sit peccatum commissionis, inde patet, quia perfringitur præceptum non decipiendi proximum, quod nega-

negativum est, sicut præceptum non mentiendi, vel non scandalizandi, aut non occidendi alios, atque hoc ipsum ad veracitatem spectat, cujus est, ut ajebat Sanctus Thomas *supra*, exteriora nostra verba, vel facta debitè ordinare ad aliquid, sicut signum ad signatum.

44 Qua ratione nuper diximus, illam à simplicitate non distingui realitate, vel officio; sed sola voce, & modo idipsum concipiendi, atque explicandi; constat autem, præceptum negativum abstinendi à deceptione proximi ad virtutem simplicitatis pertinere, atque ideò necesse est, ut etiam spectet ad veracitatem. Neque enim veracitatis est duntaxat præceptum non mentiendi; sed omnia alia quibus debitè ordinatur respectu aliorum verba, aut facta nostra, sicut signum ad signatum. Atque ea propter isti Auctores ad veracitatem referunt præceptum affirmativum respondendi ad mentem, seu propositum interrogantis, loquendique intelligibiliter, ut alii de veritate informentur, & nobis credere possint, dum justa causa non subest occultandi veritatem.

45 Et in summa, affirmativum præceptum, quod prædicti Auctores adstruunt, quatenus merè naturale est, & nullam aliam loquendi obligationem supponit, facilè in negativum revocatur. Neque enim absolutè præcipit exercitium loquendi; sed modum ejus declarat, quasi conditionatè, ut si fiat, candidè, ac sincerè exerceatur. Paria autem sunt, conditionatè id præcipere, ac absolutè prohibere, ne loquamur absque simplicitate, & candore requisita ad non decipiendum alios. Sic præceptum naturale dicendi, quod verum credimus, conditionatum est, & in rigore ad præceptum non mentiendi revocatur quod semper, ac pro semper obligat, sive loqui teneamur, sive non; sed propria sponte aliquid dicamus. Sic præceptum quasi affirmativum orandi cum attentione ad negativum reducitur non orandi sine illa. Et sic præceptum Divinum, ac naturale jurandi per Deum verum, quod habetur Deuter. 6. 13. & 10. 20. etsi externa specie absolutum videatur, revera conditionatum est, & potiùs respicit modum, formamque jurandi, quando id fit, vel si fortasse fiat, quàm exercitium (seclusa alia obligatione, quam homo solet imponere) sæpe consiliis contrarium, & ideò in rigore tandem in præceptum negativum resolvitur non jurandi per Deos falsos, quod propositum est *Exodi* 23. 13. ibi *Per nomen externorum Deorum non jurabis*. Atque hinc inferes, quoties absolutè incumbit obligatio affirmativa confitendi veritatem clarè, ac integrè, respondendive ad mentem alterius, ex obedientia v. g. vel justitia, duplex peccatum incurri, si veritas occultetur per restrictionem mentalem, aut aliam imperceptibilem. Alterum contra eam virtutem, ex vi cujus debeatur clara, & aperta confessio veritatis, & alterum contra veracitatem ratione medii, quod ad ejus occultationem assumitur: violatur enim præceptum non decipiendi proximum, & falsitas quædam committitur, qua careret occultatio, si solo silentio fieret. Quòd si juramentum confirmans deceptionem adiiciatur, ulteriùs erit perjurium, ut posteà patebit latiùs.

CAPUT VI.

An mentiatur quisquis utitur restrictionibus internis merè voluntariis?

46 NOn mentiri, neque pejerare, si juramentum adiiciat, expresse habetur in thesi proscripta à Sede Apostolica, quæ intolerabilis est, ut jam vidimus, quatenus id verum reputat, ex quocumque fine fiat; necnon quatenus implicitè affirmat, vel maximam occasionem præbet opinandi, atque sentiendi, nullum ibi esse peccatum. Id enim *nemo sanus approbavit in Ecclesia*, ut scribit celebris Doctor D. Iosephus de Retes *lib. 7. opuscul. cap. 3. num. 27.* & ultra appellatos *suprà num. 27. & 28.* tanquam rem *nemini dubiam* supponit Castro Palao *to. 3. disp. 1. de juram. punct. 7. num. 1.* Modò autem specialis quæstio instituitur circa mendacium, quod in nulla restrictione ex se, atque ratione sui *propriè, & in rigore* reperiri censent Scriptores permulti, & valde graves. Non quia putent, merè voluntarias ullo unquam casu esse licitas (quod perniciosum esset, atque summi scandali) sed quia pauci quidam cum Raynaudo, quem secutus est Retes *ubi suprà num. 28.* existimant, eas esse peccatum specie à mendacio

cio distinctum, & simplicitati oppositum; non autem veracitati, nisi forsan indirectè.

47 Cœteri verò communiter cum Valentia, Suarez, Lessio, Sanchez, Palao *eo num.1.* & aliis loco citato laudatis, veracitati opponi iudicant, non ut peccatum mendacii; sed tanquam peccatum occultationis fallacis, quæ præcepto affirmativo huius virtutis prohibetur, & per modum omissionis illi refragatur. Nos autem iam anteà ostendimus, & illud veritati repugnare, à qua non differt simplicitas, nisi solo modo concipiendi: & insuper præceptum illud, quod affirmativum appellatur, in rigore non esse nisi negativum, quo iubetur, ne proximum decipiamus, sive id mentiendo contingat, sive alia quacumque arte. Neque enim semper mentitur, qui utitur verbis fallacibus: nam & veritate ipsa interdum contingit fallere, ut ostensum fuit *num.32.* & dœmon, qui rectè novit sibi discredendum esse tanquam parenti mendacii, hac arte sæpe uti solet, ut audientes incautè supplantentur. Unde qui verbis æquivocis mentem suam sine causa manifestat, cùm posset eam manifestare claris, eo ipso peccat, si inde prævidet alios in errorem inducendos, quamvis occultè intendat ea proferre in sensu vero, & propterea non mentiatur, nam falsum non dicit, quod vox alioqui significat; sed id solum, quod dicere intendit, quamvis eius intentio sit prorsus occulta.

48 Quæ cùm ita sint, addendum superest, id genus delicti, quod committitur per restrictionem deceptivam proximi, magis propriè appellari *fallaciam*, quàm mendacium, si Isidoro credimus id apertè pronuncianti *lib. de conflictu virtut. & vitior. cap.19.* vel potiùs B. Leoni, aut Augustino, nam & ipsis hunc librum adscribunt alii. *Fallacia*, ait, *atque mendacium unum dicunt; fallacia autem fit ingenio; mendacium autem simplici verbo*. Explicat verò gratia exempli ingenium fallaciæ ut condistinctæ à simplici, rotundoque mendacio per restrictionem mentalem, non quamcumque; sed per deceptivam, seu delusivam alterius, nam expressim de illa loquitur, qua aliquis *in non dando alterum illudere quærit*, negando cum restrictione retenta in corde se habere illud, quod re vera habet, ibi: *Fallacia enim dicit: Quid in petendo moras innectis? Non habeo quod tibi tribuere possim. Celans utique in corde, quid habet, vel quid sibi conservet, vel quid aliis, si voluntas inest, tribuat.* (En restrictionem mentalem.) *Mendacium autem dicit: Omnino, quod postulas, non habeo. Scilicet, non artificioso ingenio, sicut fallacia; sed simplici negationis verbo frustratur poscentem.*

49 Cœterùm scrupulosa ista vocum diversitas à paucis observatur. Nam simplex mendacium sæpe fallacia appellatur, cùm de ipsius conceptu sit dici intentione fallendi. Et vice versa fallacia, seu restrictio deceptiva alterius, ab eodem Isidoro inter mendacia computatur, quamvis non sit mendacium merè simplex; sed palliatum, & artificio coopertum. Unde sic statim loquitur nomine veracitatis, cui duo ista vitia repugnare credit: *Sed veritas ad utraque respondet: Nec artificioso ingenio, nec simplici verbo oportet decipere quemquam. Quia quodlibet artis modo mentiatur, os, quod mentitur, occidit animam.* Hactenus ille. Unde habemus, ut minimum omnes restrictiones deceptivas alterius, & quod inde sequitur, omnes merè voluntarias (nam ab his modò præscindimus, quæ necessariæ videntur, v. g. ad occultandum secretum confessionis) saltem reductivè esse mendacia. Nam eisdem verbis utuntur, & eisdem signis decipiunt, civilemque conversationem pervertunt, & quoad effectum fallendi, activè, & non permissivè tantùm, mendacio perfectè æquivalent, parique omnino malitia veracitatis honestatem destruunt. Et cùm scandalum, etiam indirectum, plurimorum iudicio revocetur ad illam speciem vitii, cuius occasionem præbet, haud incongruè istæ fallaciæ ad speciem mendacii revocantur: nam habent mendacii speciem, & ab illis etiam propter scandalum abstinere cogimur, cùm iure nostro non utimur, nec idonea causa suppetit ita cum aliis loquendi.

50 Quocirca addendum est insuper, eas saltem esse mendacia moraliter, & in æstimatione prudentum: quod minimè negabunt Sanchez, & reliqui, qui, cùm alioqui censeant, illas esse certò illicitas, addunt, non esse mendacia *propriè*, & *rigorosè*, quia his adverbiis in lemmate damnato prætermissis de rigore, ac pro-

S 2 pric-

prietate physica loqui videntur. Ratio autem assertionis nostræ ea est: quia mentalis restrictio, cùm absque necessitate adiicitur, habetur pro non adjecta, ita exigente civili conversatione, & natura ipsa signorum simul cum veracitate, quibus maximè repugnant fallacia, & mutua illa diffidentia, quam important debiti candoris, ac nuditatis defectus. Et, cùm eadem omnino incommoda sequantur ex fraudulento isto modo agendi, quæ sequuntur ex mendaciis, eisque simillimus sit, ratio ipsa postulat, ut pro mendacio habeatur, & perinde reputetur in morali æstimatione adjectio interna additi verificantis, ac si non fuisset adjecta. Explicatur. Nam apud prudentes ejusdem rationis sunt, restrictionem verbi externi nullo modo fuisse additam, aut non fuisse additam, ut addita esse debebat ad vitandam aliorum deceptionem, & fidem dictis faciendam. Sed in istis circumstantiis ita evenit, quia restrictio solùm est addita interiùs, cùm deberet exteriùs manifestari ex præcepto non decipiendi proximum, & loquendi digna creditu. Ergo perinde debet æstimari, ac si non adiiceretur.

51 Addit præterea Suarez *lib. 3. de juram. cap. 11. num. 3.* & maximè *num. 5.* satis probabile esse, non excusari proprium mendacium, & perjurium, cùm solùm suppletur sensus verborum per additionem internam merè voluntariam, *licèt*, inquit, *res sit dubia*. Ejusdemque fuit sententiæ Filliucius *tr. 25. num. 330.* quæ mihi non tam dubia, vel probabilis, quàm absolutè vera esse videtur, & conformis Isidoro in loco nuper expenso. Moveor, quia tota malitia mendacii ex eo sumitur, quòd significare aliis exteriùs, ut meritò credibile, atque fide dignum id, quod loquens falsum reputat, est actus suapte natura ordinatus ad proximum decipiendum, subvertendamque fidem humanam necessariam ad socialem vitam, & communicationem cum reliquis, ut supponit S. Thomas 2. 2. *q. 110. art. 3. ad 6.* & sumitur apertè ex Augustino *in lib. de mendacio* tum *cap. 3.* ibi: *Culpa mentientis est in enunciando animo suo fallendi cupiditas*: tum *cap. 21.* his ultra cœtera: *Quisquis esse aliquod genus mendacii, quod peccatum non sit, putaverit, decipiet se ipsum, cùm honestum se putet deceptorum aliorum*. Atqui eamdem malitiam habet usus restrictionis purè internæ absque sufficienti causa: nam alioqui qui illa utuntur, neque fraudulenti essent, nec dolosi, nec contra præceptum non decipiendi proximum, seu dictis, seu factis suis, reputarentur peccare.

52 Moveor iterùm. Quia sponte negans cum restrictione mentali, se fecisse illud, quod fecit, aut dicit, quod non habet in mente, aut simulat, se habere in mente, quod non habet. Utrovis autem modo mendacium committitur, alterum verbo, alterum facto. Ergo in eo eventu mendacium vitari nequit. Etenim, aut ille intendit dicere audientibus, eisdemque significare, se habere in mente judicium absolutum negativum talis facti, quale haberet, si re vera id non egisset: & tunc evidens est, illud mentiri, cùm velit dicere, quod putat esse falsum, ac si existimaret, esse verum. Aut non vult id dicere absolutè, nec loqui, uti verba sonant; sed potiùs cum restrictione tacitè subintellecta: & tunc, cùm sua verba proferat tanquam fide digna, & non fallacia, peccatum simulationis committet, quæ propriè mendacium est, & mentietur, ut sic loquar, in actu exercito, & tacitè. Ipso enim facto significat, se habere animum loquendi veraciter, & non decipiendi proximum, ut sua verba fidem faciant. Atqui hunc animum non habet, sed oppositum: ideò enim peccat contra regulas veracitatis. Ergo facto ipso mentitur, & propriè simulat. Nam facto ostendere contrarium ejus, quod in mente habetur, id est propriè simulatio ex Angelico Doctore, ac reliquis 2. 2. *q. 111. art. 1. corp.*

53 Moveor præterea. Quia istæ voces: *Non feci homicidium:* prolatæ ab illo, qui id fecit, cum restrictione mentali ad diem hesternam, in qua illud non fecit, non sunt adæquatè conformes conceptui, quem intùs habet: deest enim ipsis ad plenam conformitatem vocale hoc adverbium *heri*, quod interiori enunciatione habetur, & externis verbis non significatur. Igitur re vera carent debita conformitate cum mente, illa scilicet, quam suo jure postulat ex communi omnium consensu, seclusa necessitate, tam rationalis respublica, quàm veracitas, & institutio signorum ad mentem nostram aliis enunciandam. Ergo re vera mendacia sunt.

Nam

Nam privatio debitæ conformitatis, & adequationis cum mente est re vera quædam falsitas, ac difformitas externi signi cum conceptu designato. Falsum enim illud dicitur, quod veraciter non congruit suæ mensuræ, ut falsa pondera, falsi nummi, falsum aurum. Et sicut veracitati difformis est, ac contraria fallax illa mutilatio verborum, ita etiam menti loquentis est difformis, ac contraria. Deest namque ipsi illa conformitas verborum cum mente, qua opus erat ad evitandam fallaciam, cùm restrictio externa desit, & ejus defectus tollat integram conformitatem utriusque. Sed interna exteriùs occultata non supplet defectum istum, neque eas integrè conformes reddit. Ergo mendacium committitur, ac si nulla fuisset addita.

54 Moveor insuper. Nam qui exteriùs negat fidem cum restrictione mentali, ex. g. si dicat: *Non datur Deus*, addendo intra se *corporeus*, non tantùm delinquit adversus præceptum prohibens negationem fidei externam; sed etiam mendacium committit contra eiusdem fidei veritatem, & quidem perniciosissimum, ut præter alios innumeros, non iam dubiè, sed disertè, & ex professo contendit ipse Suarez *disput.* 14. *Fide. sect.* 1. *num.* 6. neque longè abest Raynaudus, qui *ubi suprà cap.* 4. *num.* 20. fatetur, in eo eventu duas malitias contrahi, quarum altera repugnat fidei, altera simplicitati, ac veritati, saltem indirectè. Ratio autem est, quia nunquam dari potest legitima necessitas, vel iusta causa infamandi Deum apud alios, & lœdendi honorem eius, aut contumeliosè agendi cum Ecclesia, fideque Christiana, ut is facit, qui negat fidem exteriùs. Ergo eiusmodi restrictiones non fiunt sine mendacio, quoties iusta causa deficit. Sed quoties merè voluntariè fiunt ioci, aut voluptatis causa, vel seriò ad interrogationem alterius non cogentem, sed solummodò invitantem, nulla idonea causa sic loquendi subest. Ergo (quidquid sit de aliis) saltem cum hoc modo loquimur, per restrictionem internam nequit vitari mendacium. Quæ autem diximus de exteriori abnegatione fidei, & mendacio ibi conserto, non obstante mentali restrictione, pariter statuenda sunt, quoties virtutes aliæ, ut iustitia, religio, aut obedientia suo speciali iure obligant ad mentem nostram integrè manifestandam per loquutionem claram, & apertam. Id autem sæpius contingere nemo dubitat, visumque est *suprà num.* 24. & fusè exponitur infrà *dissert.* 18. *à num.* 22.

55 Quo tandem patet, thesim, de qua loquitur, à vero deviasse, quatenus expressè agendo de restrictionibus merè voluntariis, negat ibi esse mendacium, ac periurium. Constat enim ex hucusque dictis, utrumque hoc vitium eiusmodi loquutionibus propriè, & in rigore inesse, non tantùm cùm illæ fiunt fine decipiendi proximum, aut inducendi ipsum ad mentiendum ea specie externa mendacii; sed etiam cùm ex loquendi libidine, vel alio quocumque fine exercentur non coactè. Et cùm thesis prætermiserit verba illa *in rigore, ac propriè*, quæ prudenter addiderunt in contextu Auctores illi, quos voluisse videtur imitari, quàm maximè in imitando defecit.

56 Hi namque dicere possunt, quamvis illi pravi fines secludantur, ibi esse mendacium, ac periurium, saltem latè, aut minùs propriè, vel moraliter, aut æquipollenter, & reductivè: nam hæc omnia insinuant satis frequenter, dum agunt de istis fallaciis, & optimè componuntur cum exclusione rigorosæ proprietatis contentæ in eorum asserto. Illa verò, cùm data opera sustulerit modificationem istam, neque ea appareat ex contextu, planè sensisse videtur, nullo ex supradictis modis periurium, aut mendacium incurri in prædictis loquutionibus; immò absolutè licere. Id autem quàm sit absurdum, quàm contrarium menti omnium Doctorum, & quàm inordinatè prolatum in regula directiva morum, ex hucusque dissertatis apparet satis, superque.

DISSERTATIO XIV.

AN SIT PERJURIUM JURARE cum restrictione mentali?

Obiter in superioribus notavimus, perjurium propriè tale sæpesæpius ibi permisceri. Sed res accuratiorem investigationem postulat, & omnino necessariam ad Pontificii decreti vim, ac justitiam plenè deprehendendam.

CAPUT PRIMUM.

De perjurio, & falsitate necessaria ad ipsum.

1 Hesis notata non solùm negabat reperiri mendacium, sed etiam perjurium in omnibus, & singulis casibus ibi recensitis, quorum expressiores pertinent ad restrictiones merè voluntarias, sive motu proprio fiant, sive ad interrogationem alterius. Quod profectò satis consequenter dictum videbatur. Nam perjurium juxta communem suam definitionem ex Magistro sententiarum acceptam, & à S. Thoma, ac cœteris Scholasticis probatam, nil est aliud, quàm *mendacium juramento firmatum*. Quare, sublata ratione mendacii, ratio etiam perjurii aufertur: neque enim fieri potest, ut qui non mentitur, mendacium juramento confirmet, aut Deum invocet in testem sui mendacii.

2 Aliunde verò, etsi acceptio ista perjurii ut famosior invaluerit, & valde propriam, ac strictam ejus vocis significationem exprimat, illa non videtur data pro perjurio accepto in sua tota latitudine; sed de perjurio duntaxat *primò*, *& principaliter* accepto, ut loquitur S. Thomas 2. 2. *q*.98. *art*. 1. *ad* 1. Nam, re ipsa suismet momentis librata, innegabile videtur sæpius reperiri juramenta illicita ex defectu justitiæ, vel necessitatis, quæ non confirmant mendacium propriè tale, sed aliunde suam malitiam contra religionem habent, & hæc propriè, quamvis minùs strictè, perjuria posse appellari. Neque enim unica est definitio illa perjurii, quæ non omnia juramenta illicita, immò neque omnia fallacia in rigore comprehendit; sed aliæ insuper apud Auctores classicos circumferuntur majoris latitudinis capaces.

3 Nam *mediante juramento nequiter decipere credentem, perjurium est*, juxta Augustinum relatum *in cap*.1. 22. *quæst*.2. atque in hoc sensu perjurium absque mendacio propriè tali committit, qui veritate ipsa decipit, aut verba æquivoca juxta suam mentem, & intentionem usurpat, cùm ea accipere deberet juxta mentem, & intentionem ejus, cui juratur. Quæstionis utique esse potest, an ille propriè mentiatur, quam Augustinus definire noluit *lib. de mendacio cap*.2. nosque illam attigimus *dissert. præced. num*.48. sed quod nequiter decipiat proximum quantum ex se, & hoc sensu sit perjurus, nemo potest dubitare. Sed multò latiùs Hieronymus appellatus *in eadem q*.2. *cap*.2. admissusque ab Angelico Doctore ubi proximè, eam vocem accipiendam esse monuit, in hæc scribens: *Animadvertendum est, quòd jusjurandum hos habeat comites, veritatem, judicium, atque justitiam. Si ista defuerint, nequaquam erit juramentum; sed perjurium*. Non ergo ad perjurium mendacium propriè tale requiritur; sed sufficit defectus justitiæ, aut judicii, qui rectè inveniri potest, quamvis jurans contra mentem suam non loquatur.

4 At dices ex D. Thoma *ubi suprà*, etiam in his juramentis falsitatem inveniri quamvis secundariò, & minùs principaliter. Nam qui jurat aliquid illicitum, v. g. se commissurum homicidium, ex eo ipso falsitatem incurrit, quia obligatus est, ut contrarium faciat; qui verò indiscretè jurat, ex hoc ipso periculo se committit incurrendi falsitatem. Sed profectò, quamvis hæc sufficiant ad explicationem nominis in ordine ad falsitatem, & quamdam analogiam illius vocis haud con-

contemnendam contineant, de re ipsa nunquam obtinere poterunt, omne juramentum illicitum, ac positivè contrarium virtuti religionis involvere in suo conceptu loquutionem contra mentem, aut supponere verum, propriumque mendacium. Quocirca, si verum est, quod Hieronymus asseruit, ut S. Thomas putavit, dum eum allegat, & approbat, nimirum juramentum omne irreligiosum, & illicitum defectu cujuscumque ex suis comitibus esse perjurium, consequens profectò fit, perjurium invenirl absque mendacio, & ad summum de conceptu ipsius erit falsitas quædam analogica, & impropria, quæ neque mendacium est, neque ejus malitiam habet, cùm potiùs spectet ad falsitatem rei in se ipsa, quàm ad falsitatem ejus secundùm mentem jurantis.

5 Cœterùm neque istud obtinet discursus anteà insinuatus; sed potiùs dici debet, inveniri sæpius juramenta irreligiosa, ac illicita, & in sensu Hieronymi perjuria, non tantùm absque loquutione contra mentem, sed etiam abstrahendo omnino à quacumque falsitate, quæ propriè non sit mendacium. Quod in juramento assertorio merè otioso, aut etiam merè injusto, satis perspicuum videtur. Nam qui absque ulla prorsus necessitate, vel utilitate juramento confirmat, quod certissimè novit esse verum, nomen Dei sumit in vanum, & contra juramenti religionem delinquit; & tamen nulli periculo mentiendi, aut incurrendi falsitatem sese exponit, nec Divinam veracitatem offendit: id enim proprium est ejus, qui sua asserta indiligenter examinat, nec omnem cautionem adhibet, ut suæ menti conformentur. Ille etiam, qui occultum crimen proximi, de cujus veritate non dubitat, contra justitiam revelat, & quò credibilius fiat, addito juramento confirmat, propter defectum justitiæ contra religionem peccat, & sanctitate juramenti abutitur ad injustitiam suam ampliùs fovendam, majoremque firmitatem detractioni conciliandam. Et nihilominùs neque ulli periculo decipiendi audientem, aut proferendi falsum se committit, cùm attestetur id, quod certò novit, & fortè suis oculis vidit; neque obligationem habet faciendi contrarium ejus, quod dixit, cùm de re præterita loquatur, cujus veritas in futurum non pendet.

6 Jam verò si de juramento promissorio sermo sit, haud difficilè idem scopus obtinebitur. Tum quia id genus juramenti otiosum esse potest, ac superfluum, & proinde illicitum ex defectu judicii, sicut juramentum assertorium; & nihilominùs, si promissio adimpleatur, omni ex parte verum erit: neque enim mentitur, aut fallit, qui promissionem de se licitam obligatoriamque adimplet, cùm facta sua dictis conformet, quemadmodum in promittendo dicta menti conformavit. Tum quia, licèt promittens facere aliquid iniquum, ex. g. homicidium, eo ipso teneatur facere contrarium ejus, quod promittit, non ideò mentiri debet, neque omissio homicidii in illis circumstantiis culpa mendacii est; sed actus valde honestus. Quare nec lege veracitatis obligatur ad omittendum homicidium; sed sola lege justitiæ: nam alioqui perpetrando homicidium formaliter mentiretur, & conformando facta verbis suis mendax foret; verax autem, dum illa difformia redderet.

7 Tum prætereà, quia, ut inter alios notavit P. Lessius *lib.2. de just. & jur. cap. 42. num.73.* communi sensu, ac usu jam invaluit, ut violatio juramenti promissorii censeatur verè, ac propriè esse perjurium, atque eo nomine comprehendi quoad pœnas juridicas, eisdemque subiici, qui juratas promissiones non servant. Et nihilominùs valde controversum est, num ibi reperiatur verè, proprièque mendacium, quamvis nemo periurium reperiri neget. Quare propriè non mentiri, qui eiusmodi iuramenta transgreditur, & ideò locum relinqui peccatis levibus ob parvitem materiæ, tuetur ex professo Suarez *lib.3. de juram. cap.16. à num.9.* Idemque tradit de fractione voti, seu promissionis Deo nuncupatæ *lib.5. de voto. cap.3.* præsertim *num.3.* Ratio autem satis apparenter sumitur ex S. Thoma 2. 2. *q.110. art.3. ad 3.* ubi ait, *eum, qui aliquid promittit, si habeat animum faciendi, quod promittit, non mentiri; si verò non faciat, quod promisit, tunc*, inquit, *videtur infideliter agere per hoc, quod animum mutat*.

8 Quocirca inconstantia illa, seu mutatio animi, cùm neque loquutio sit, neque affirmatio, fidelitati potiùs, quàm alii virtuti opponitur, neque habet aliam

malitiam, quàm perfidiæ, seu infidelitatis. Porrò virtutem fidelitatis à veracitate specie morali distingui, satis probabilis opinio est P. Molinæ *tr.2. de just. & jur. disp.*262. Lessii *lib.*2. *cap.*18. *dub.*8. præsertim *num.*57. Mæratii *disp.*19. *sect.*8. Lugo *disp.*14. *num.*36. Dicastillo *lib.*2. *tr.*4. *disp.*1. *à num.* 80. Becani *tr. de Fide hæreticis servanda. cap.* 5. Quòd si à veracitate distinguitur, peccatum ei soli oppositum non potest esse mendacium propriè, & in rigore; sed cum addito alienante significationem ejus: ut, sicut fidelitas propriè, & absolutè veracitas non est, sed cum addito, nimirùm veracitas in faciendo, quatenus ad ipsam spectat conformare facta dictis, sic mendacium, quod in ejus violatione admittitur, absolutè, & propriè mendacium non fit; sed mendacium solius facti in non verificando dicta per facta consistens, alteriusque omnino rationis ab illo, quod perpetratur verbo, aut signo contra mentem.

CAPUT II.

Quidnam consequenter affirmare debeant hi, qui censent, nomine pejurii non significari nisi juramentum falsum?

9 Visum est, perjurii nomine apud quosdam non significari juramentum, nisi sub respectu, & habitudine ad aliquam falsitatem, qua sublata, vel præscissa per intellectum, non remanet specialis ea malitia, quæ per prædictam vocem importatur. Quæ si vera sunt, consequenter debet affirmari, ultra perjuria inveniri pleraque alia juramenta irreligiosa, & illicita, à quibus necessariò est abstinendum, quovis nomine insigniantur. Constat enim ex superiùs dictis, juramenta assertoria veritatis merè otiosa, aut merè injusta nullam prorsus habitudinem ad falsitatem involvere; sed in sua propria malitia integrè completa intelligi eo præcisè, quòd otiosa, vel injusta intelligantur. Neque, ut sint irreligiosa, opus est ipsis oppositione aliqua speciali cum veracitate Divina: sufficit enim, quòd supremi Numinis excellentiæ, ac majestati repugnet, quòd ad aliorum injuriam, vel absque ullo prorsus fructu nomen ejus invocetur ad vana, jocosa, aut levia ejus testimonio comprobanda.

10 Affirmari ulteriùs debet ex mente S. Thomæ *ubi suprà*, ad perjurium non requiri falsitatem virtuti veracitatis oppositam, nedum falsitatem mendacii. Nam qui veraci intentione jurat, se facturum aliquid illicitum, ut si ex animo id faciendi mortem comminetur alteri, re vera perjurus est, atque hoc ut minimum deferri debet auctoritate Hieronymi, quam S. Thomas ibi pro se adducit, ac interpretatur. Et tamen falsitas, ad quam dicit habitudinem, non est falsitas prohibita legibus veracitatis, aut fidelitatis. Illa quippe in eo consistit, ut S. Thomas declarat, quòd sic jurans eo ipso debet non adimplere, quod juravit; sed potiùs falsificare suum dictum abstinendo ab homicidio, quod à se faciendum enunciaverat. Atqui hæc falsitas non est illicita, cùm potiùs honestum sit, ac debitum lege justitiæ non verificare per facta ejusmodi iniqua dicta, aut facere juramentum vinculum iniquitatis: nec virtus veracitatis, aut fidelitatis eiusmodi verificationem præcipiunt, aut falsitatem ei contrariam prohibent, ut iam anteà prænotabam. Ergo, re bene intellecta, nihil tunc agitur contra eiusmodi virtutes. Et hoc maximè differt iuramentum rei illicitæ factum absque animo exequendi ipsam à iuramento eiusdem rei facto cum animo illam exequendi. Nam primo veritas deficit, & strictissimè periurii rationem habet; postremo verò sola deest iustitia, & neque fidelitas, neque veracitas læditur, quamvis posteà non adimpleatur.

11 Affirmandum præterea iuxta dicta *num.*7. valde incertum esse, utrùm violatio iuramenti promissorii de re licita, & animo implendi facta, quamvis propriè sit periurium, & subiaceat pœnis eius, involvat propriè mendacium? De re enim constat, non esse mendacium verbi, aut signi denotantis contrarium eius, quod in mente habetur; sed facti non congruentis assertioni de futuro, quam promissio obligatoria importaverat, & promittens verificare tenetur. Constat insuper, ibidem inveniri illicitam quamdam falsitatem virtuti fidelitatis oppositam, quia fidelitas est virtus inclinans ad observandum promissa verificando dicta per facta. Videtur autem unius, eiusdemque virtutis esse conformare dicta menti, & facta di-

ctis,

ctis, sicut & ejusdem vitii, nempè mendacii, loqui falsum, & sua dicta falsa reddere. Esto namque hi modo agendi physicè sint valde dissimiles, & differant plusquam specie; in genere tamen moris, & oppositionis cum civili societate non apparet, quo pacto possint differre: sicut furtum olei, & furtum tritici specie morali non differunt, quamvis triticum, & oleum sint physicè adeò differentia.

12 Quapropter in Sacris litteris violatio promissionis sępè mendacium vocatur, & ex impossibilitate mentiendi impossibilitas ejus ostensivè demonstratur *Numer.* 23. 15. *Non est Deus, quasi homo, ut mentiatur, nec ut filius hominis, ut mutetur. Dixit ergo, & non faciet? Loquutus est, & non implebit?* Ad Hebræos 6. 18. ubi Apostolus tradit, Divinas promissiones fuisse etiam juratas, *ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus*. Violatio quoque promissionis, seu voti Deo nuncupati mendacium à Divo Petro appellatur *Actor.* 5. ibi: *Non es mentitus hominibus, sed Deo:* quem locum è re nostra optimè expendit S. Athanasius *tom.* 3. *serm. in Evangel. de Passion. Domini. prope fin.* Atque, ut alia omittam, *Macbab.* 11. 53. cùm Rex Demetrius fidem Jonathæ datam, & promissiones suas non observasset, sic habetur: *Et mentitus est quæcumque dixit*, id est, contrariis factis ea falsificavit, & falsificando, se mendacem reddidit.

13 Fidelitas etiam ipsa quędam veracitas est, & per illam tanquam per suum genus definitur ex Tullio *lib.* 1. *Officiorum* hisce verbis: *Fides est pactorum, dictorumque constantia, & veritas*. Unde ex S. Thoma 2. 2. *q.* 80. *art.* 1. *ad* 3. *tanquam pars in veritate includitur, licet veritas in plus se habeat*. Veritas enim generatim sumpta extenditur etiam ad illa, quæ non pendent in futurum, significanda, ut oportet ad fidem aliis faciendam; fidelitas verò solùm curat, ut suo tempore promissa compleantur, & factis verificentur. Cœterùm officium istud non est à veracitate alienum; sed valde proprium, & ideò dum in sua tota latitudine explicatur, ita definitur: *Veritas est, per quam immutata ea, quæ sunt, aut ante fuerunt, vel futura sunt, dicuntur* ex Tullio *lib.* 2. *de invent.* quem recipit, approbatque S. Thomas *eo art.* 1. *ad* 3. *corp.* Nec dubium, quin ad hanc virtutem spectet, ut justæ comminationes impleantur, & factis verificentur: nam fidelitas ad solas promissiones restringitur, & perjurium, quod citrà dubium incurritur falsificando comminationes juratas, non cadere supra peccatum infidelitatis, aut perfidiæ; sed simplex esse mendacium.

14 Propterea Auctores communiter, quibus ego alibi assensi, & rem à contrariis objectionibus ex professo vindicavi, judicant, fidelitatem, seu veracitatem in faciendo non distingui specie atoma à veracitate in significando, quamvis hęc sub hac ratione non appelletur fidelitas; sed ejusdem honestatis esse conformare facta dictis, atque conformare dicta menti: ac vice versa mendacium, sive facti, sive verbi, quod illarum transgressione committitur, non differre specie infima; sed ad idem vitium pertinere. Ita Cajetanus 2. 2. *q.* 113. *art.* 1. *ad* 2. P. Suarez *opusc. de libert. Divina. disput.* 2. *num.* 30. P. Vasquez 1. *part. disp.* 85. *num.* 42. & *disp.* 6. *de matrim. num.* 20. P. Henriquez *in summa. lib.* 13. *c.* 17. *num.* 6. P. Rebellus *lib.* 18. *de obligat. justit. q.* 4. P. Fassolus 1. *p. q.* 21. *art.* 1. *num.* 13. P. Raynaudus *in Theolog. natural. dist.* 8 vers. *Cum Divina*, & *lib.* 4. *de virtut. & vitiis*, *num.* 189. Theodorus Smising. *tr.* 3. *de Deo disp.* 4. *num.* 112. Petrus Simonis *lib.* 4. *de verit. cap.* 3.

15 Affirmandum insuper, falsitatem, quæ requiritur, & sufficit juxta modum loquendi S. Thomæ ad perjurium propriè tale, etiam assertorium, non esse illam falsitatem, quæ in loquendo contra mentem consistit, & mendacii propriè sumpti nomine significatur; sed aliam longè diversam. Ipse enim *ea quæst.* 98. *art.* 1. *ad* 1. & alii omnes, quotquot agunt de juramentis indiscretis, judicant illa esse verè perjuria; non quia sic jurans loquatur contra mentem: nam id, quod judicat, loquitur, & quod fortè est re ipsa verum; sed quia se exponit periculo jurandi, quod in re est falsum, jurando juxta suam mentem, vel non rectè examinatam, vel temerariè conceptam. Unde qui inconsideratè, aut temerè quidpiam judicat, quod re ipsa est verum, & hoc suum judicium profert, ac jurejurando confirmat, perjurium assertorium committit: non quia falsum sit ejus judicium, nec quia

dicit,

dicit, quod non sentit; sed quia se exponit discrimini confirmandi juramento aliquid falsum, dum non jurat illa debita circumspectione, ac veritatis indagine, quam virtus veracitatis præscribit, & postulat religio juramenti.

16 Sat igitur est ad perjurium vel sola prudens formido jurandi falsum, satisque falsitas imminens in suo morali periculo, etiam ex sententia illorum, qui putant, aliquam falsitatem importari in conceptu proprio illius. Et, quod maximè annotari debet, nulla falsitas requiritur sumpta pro loquutione contra mentem, nullumque periculum loquendi adversùs illam. Quia juramento confirmans suum judicium temerarium, aut incautum, evidenter experitur, se judicare, quod loquitur, & illud, quod sentit, dicere. Quare de mendacio certè, ac propriè tali, sumpto scilicet pro loquutione contra mentem, nullum est ibi periculum, nulla formido; sed tota falsitas imminens in eo consistit, quòd tam dictum, quàm judicium juramento asseveratum possit esse re ipsa falsum, ac difforme objecto suo ratione temeritatis, aut negligentiæ permixtæ.

17 Unde non solùm extenditur hæc doctrina ad judicia temeraria jurata circa pravos mores, defectusve aliorum; sed ad alia quævis indiscretè, aut ex debilibus conjecturis concepta. Perjuria enim sunt propter morale periculum falsitatis, sive circa præsentia, aut præterita versentur, ut si incircumspectè jures, Petrum esse, aut fuisse in foro; vel etiam circa futura, ut si temerè censeas, ac jures, cras pluviam futuram. Immò & circa speculativas opiniones idipsum potest contingere, v. g. siquis juret, *materiam primam habere propriam existentiam*: esto namque id ita esse sentiat, & fortasse verum sit à parte rei; nihilominus, cùm res sit dubia, & qui eam opinionem sequitur, non reputet esse veram absque formidine partis oppositæ; grave peccatum committit, sive sit in re ipsa vera, sive falsa opinio sua: quia id non dependet ex rebus, prout sunt in se; sed ex periculo adducendi Deum in testem judicii, atque loquutionis falsæ, quod ipsa formido ostendit. Quare tunc solùm licebit jurare, se ita sentire, aut jurare, rem esse probabilem, si probabilitas ipsa sit certa. Utrùm autem hoc peccatum aliquando possit esse leve ex levitate periculi, cui se exponit ita jurans, dictum est in superioribus *dissert.* 13. *num.* 22.

18 Affirmandum denique, illa juramenta, quæ cadunt supra loquutiones merè voluntarias, & sola mentis restrictione veras, sufficientem habere falsitatem, ut perjuria dici, atque censeri debeant. Et quidem juxta meam opinionem, qua reputo tales loquutiones esse verè, propriéque mendacia, res est extra controversiam. In opinione autem aliorum, qui id negant, cùm certò constet, & ab ipsis incunctanter asseratur cum S. Isidoro eas esse peccatum fallaciæ, indubitatum etiam esse debet, ibi reperiri falsitatem quamdam in significando mentem nostram, quæ eo certiùs ad perjurium propriè tale sufficit, quò certiùs est, eas opponi virtuti veracitatis, & præcipuo fini juramenti, quod est firmare veritatem apud alios; non autem ipsos decipere, & juramento ipso abuti ad eos callidè circumveniendos.

19 Nec dubium, quin juramentis istis deceptoriis multò potiori titulo veritas desit, quàm incautis, aut comminatoriis, vel promissoriis alicujus facti illiciti, aut aliis, de quibus egimus in hoc capite. Fallacia enim sunt, ac perversiva civilis conversationis, & impeditiva illius reciprocæ fidei, qua omnes indigent ad finiendas controversias suas, & absque alia probatione terminandas: nam ideò ex Aristotele juramentum appellatur *dictum probationis expers*. Et esto admittamus, non esse eas loquutiones in rigore mendacia, saltem negari non potest, quod *dissert. præced.* demonstravimus, moraliter saltem esse talia, vel etiam æquipollenter, cùm mendaciis rigorosis æquivaleant quoad voluntatem fallendi, *in qua consistit principaliter* eorum malitia, ut ex S. Thoma habetur *quodlibet.* 6. *art.* 17. qui ex S. Augustino id didicit locis inibi citatis *numer.* 32. Quamobrem, sive hoc peccatum putetur esse soliùs omissionis contra affirmativum præceptum loquendi nudè, & apertè, cùm aliud non postulat urgens necessitas, sive potiùs dicatur commissionis contra præceptum negativum non decipiendi proximum, prout distinctum à præcepto non mentiendi, semper eo tandem re-

recurritur, ut ejusmodi occultationibus virtus veracitatis offendatur, & illa falsitas detur, quæ satis est ad perjurium propriè, quamvis latè acceptum.

20 Equidem certum videtur, majorem mendacii speciem, & affinitatem inveniri in his fallaciis, quàm in promissione rei illicitæ facta ex animo illam adimplendi. Atqui juramentum cadens supra promissionem istam, non jam irreligiosum utcumque, sed perjurium reputatur ex eo precisè, quòd licitè verificari nequeat, & ita nominanda esse prescribit ejusmodi juramenta Innocentius III. *in cap. Sicut nostris*. 27. *de jurejurando*: *Quia*, inquit, *non juramenta, sed perjuria potiùs sunt dicenda, quæ contra utilitatem Ecclesiasticam attentantur*: idemque habetur planissimè *in cap. Vnusquisque*. 8. *cap. Inter cætera*. 22. *caus*. 22. *q*. 4. Vota quoque Deo jurata, & validæ promissiones veraciter juratæ hominibus absque perjurio propriè tali non violantur, eorumque transgressio ab omnibus, etiam in odiosis, ac pœnalibus, sub perjurii nomine censetur, quamvis valde controversum sit, & utrimque probabiliter, utrùm ibi mendacium inveniatur, ut sumi potest *ex dictis num*. 11. Saltem autem certum esse debet, mendacium, si datur ibi, non esse loquutionem contra mentem.

21 Peto enim, quando promissionem violans contra suam mentem loquatur? Non cùm promittit, quia tunc veraciter loquitur, & cum animo adimplendi id, ad quod per promissionem se obligavit. Non posteà, cùm mutat animum, & rem promissam, v. g. eleemosynæ dationem, haud quaquam exequitur: quia tunc nil omninò loquitur, neque affirmat aliquid, aut negat; qui autem non loquitur, nequit loqui contra mentem. Denique nec facto utitur ut signo mentis suæ, ut saltem factis mentem, quam non habet, significare, &, si quidquam significat, solùm significat mentem præsentem non implendi, quod promisit, quæ verè est, & facto ipso confirmatur. Neque infideliter agendo facit, ut, cùm promittebat, fuerit contra suam mentem loquutus: quia non facit, ut defuerit tunc animus sese obligandi, & implendi, quod promisit: nam alioqui preteritam illam voluntatem non retractaret; sed omninò tolleret, & faceret, ut tunc fuerit facta promissio sine animo implendi illam, quod est prorsùs impossibile. Ergo, cùm re vera sit perjurus, non loquitur contra mentem aliud sentiendo, & aliud significando. Neque facit, ut adduxerit Deum in testem falsi existimando, esse, aut fore falsum: nam potiùs existimabat fore verum, cùm juravit, neque ea existimatio tollitur, eo quòd, mutato proposito, ejus veritas tollatur. Adduxisse autem, vel adducere Deum in testem falsi existimando, fore, aut esse verum, nullius incommodi est per se loquendo: nam qui animo implendi jurat, se occisurum inimicum, cùm, mutato in melius animo, non occidit illum, etiam facit, ut adduxerit Deum in testem falsi, atque id faciendo non peccat; sed peccaret, nisi id faceret.

CAPUT III.

Colligitur ex dictis, thesim, de qua loquimur, meritò fuisse proscriptam propterea, quæ de perjurio tradit.

22 HIc erat precipuus scopus eorum, quæ præmisimus, & sequenti argumento demonstratur. Etenim, cùm ibi traditur, non inveniri perjurium ullo in casu ex illis, quos recenset, aut vox perjurii latè sumitur pro quocumque juramento irreligioso, & illicito juxta definitionem Hieronymi à Divo Thoma approbatam, insertamque juri Canonico, aut pro juramento fallaci, ac nequiter decipiente proximum, juxta definitionem ibi traditam ex Augustino, aut pro juramento confirmante rigorosum, propriumque mendacium. At, quolibet ex his modis sumatur ibi perjurium, propositio scandalosa est per modum regulæ directivæ actuum moralium, & perniciosa in sua praxi. Ergo optimo jure ab Innocentio his censuris fuit supposita. Consequentia evidens est, & antecedens patet à sufficienti partium enumeratione; minor verò singillatim confirmanda discurrendo per prædictas perjurii acceptiones.

23 Et incipiendo à prima, juxtà ipsam perinde erit negare perjurium, ac negare juramentum illicitum, ac irreligiosum, & propositio damnata hunc sensum reddet: *Si quis, vel solus, vel coram aliis*,

aliis, &c. juret, se non fecisse, quod fecit, intelligendo intra se aliquod additum verum, re vera non mentitur, nec jurando peccat contra juramenti religionem. Porrò doctrina hæc, ut jacet, valde scandalosa est, ac perniciosa: quia abstrahendo nunc à mendacio, & falsitate, aut deceptione proximi, multoties ibi interveniet certissimè juramentum illicitum, ac religioni contrarium ex defectu aliorum comitum. Etenim veritas comparata beneficio restrictionis mentalis, aut externæ, sed occultæ omninò, non majus privilegium habet ad expungendam jurisjurandi malitiam, quàm veritas, quæ propositioni externæ inest, ex eo, quod palàm, & apertè proferatur exprimendo restrictionem. Atqui sæpè propositio hoc modo vera illicitè per juramentum confirmatur, vel quia necessarium non est, sed planè otiosum, vel quia iniquum est, aut proximo nocivum, & contraria praxis, ac doctrina ut minimum scandalosa foret, ac perniciosa animabus. Ergo à fortiori idem dicendum est de loquutione, cujus veritas non sumitur nisi ex restrictione occulta, seu mentali, seu externa. Nam externa etiam occultari potest, ut si cœtera voce intelligibili, additum autem verum non nisi submissa, & omninò imperceptibili intra dentes proferatur.

24 Itaque sicut ad honestatem juramenti certissimum est copulativè requiri tres illius comites, nempè judicium, veritatem, ac justitiam, & ex defecto uniuscujusque ex ipsis, esto alii non desint, illud reddi illicitum, & irreligiosum, ita certissimum est, eosdem desiderari ad honestatem juramenti confirmantis assertiones mentaliter restrictas. Et quamvis demus, illas esse omninò veras ob mentalem restrictionem, vel semper, vel saltem cùm exercentur ex causa sufficiente, ac idonea, & penitus ab illarum falsitate, aut veritate præscindamus, adhuc supererit locus malè jurandi, ac illicitè, & violandi religionem. Potest enim juramentum esse merè otiosum, & ideò oppositum Divinæ majestati, cujus auctoritas postulat, ne in vanum, & absque ullo fructu in testem adducatur, quamvis verum sit, quod dicitur, & ex eo capite veracitas ipsius non offendatur. Nec causa, quæ idonea est ad restrictionem occultandam, eo ipso est sufficiens ad jurandum licèt sub eadem restrictione, quia multò potior, graviorque requiritur, ut ejus vanitas, otiositasque tollatur; neque omnis causa, quæ est satis ad loquendum, est sufficiens ad jurandum, seu ad adducendum in comprobationem ejus testem summæ auctoritatis.

25 Quæ autem circa otiositatem juramenti diximus, circa defectum justitiæ, servata proportione, locum habent. Nam licèt occulta restrictio forsitan mendacium auferat, non ideò injustitiam tollet, aut nocumentum alterius, vel aliam iniquitatem, quæ ipsa ejusdem restrictionis illicita occultatione sępèsæpiùs perpetratur. Latiùs namque patet injustitia, quàm mendacium, & eo sublato re ipsa, aut prorsùs non intellecto, adhuc iniquitas in verbis remanet, ut cùm quis secretum prodit, quod ex fidelitate, aut justitia, vel ex religione juramenti celare tenebatur, aut cùm famæ alienæ detrahit, nam semper injustus est, sive verè detrahat, sive falsò. Et quemadmodum silentium, aut totalis occultatio veritatis, quamvis mendacium non sit, certissimè peccatum est in teste, reo, concionatore, aut subdito, qui veritatem prodere tenebatur, ita silentium, aut occultatio partialis veritatis, qualis fit per restrictionem internam, eisdem vitiis subjacere potest, præscindendo ab ejus falsitate.

26 Quamobrem, si juramento firmetur, illud absque dubio irreligiosum erit, & Divinæ sanctitati oppositum, cui positivè repugnat adduci in testem loquutionis iniquæ, quamvis veracitati Divinæ sub hac consideratione nullatenus opponatur. Propterea ostendebam *suprà cap. 1. & 2.* de ratione juramenti illiciti, atque adeò perjurii generatim sumpti, non esse habitudinem ad falsitatem, præsertim mendacii stricti formaliter importantis loquutionem contra mentem. Nec, re bene inspecta, video, cur phrasis S. Hieronymi, quam Angelicus Preceptor improbare non est ausus, à nobis reiici debeat tanquam abusiva, & impropria, vel cur potiùs perjurium censeri debeat mendax loquutio juramento firmata, quàm injustitia, aut iniquitas confirmata juramento. Et quis non videat, sicut magna est injustitia uti restrictione occulta animo nocendi proximo, ita magnam esse irre-

verentiam invocare, Divinum testimonium ad hanc ipsam injustitiam augendam, & roborandam? Porrò neque hunc casum excludebat propositio condemnata, cùm neget esse perjurum, qui verificat sua dicta per restrictionem internam *quacumque intentione* id faciat. Juret aliquis sua sponte, *Petrum non audisse sacrum toto anno*, intelligendo *intra Ecclesiam*; sciens tamen illi domi suæ interfuisse in Oratorio privato, & tunc, quidquid de mendacio hic inde disputent inter se diversi Auctores, evidentissimum erit, eum, qui sic loquitur ex fine nocendi Petro, contra justitiam delinquere, & insuper contra juramenti religionem, dum id credibiliùs facit. Ergo si perjurium est juramentum omne illicitum, hic absque dubio perjurii crimen incurrit, licèt permittamus ipsum à crimine mendacii propriè talis sic loquendo immunem esse.

27 Quare non solùm Auctores, qui universaliter asserunt, istiusmodi restrictiones mendacii labe sordere, verùm etiam omnes alii, qui ipsas aliquando excusant, & licitas esse censent in casu necessitatis, sicut eas damnant peccati, cùm absque illa exercentur propria sponte, aut voluptatis causa, ita irreligiosum censent juramentum, quo affirmantur; nec de hoc genere peccati inter eos est controversia; sed de nomine perjurii strictè, ac rigorosè accepti. Temerè igitur adstruetur, & contra omnes, esse licita ejusmodi juramenta, aut negabitur esse perjuria, si sub illa voce comprehendantur, saltem latè, ac minùs principaliter, omnes illæ Divini testimonii invocationes, quibus virtus religionis offenditur. Jam verò thesis damnata, ut monstrat ejus contextus, de restrictionibus merè spontaneis juramento confirmatis etiam loquebatur, & eas omnes à mendacio, & à perjurio eximebat peræquè, ac cœteras alias. Et sicut ita loquendo verbis absolutis magnam occasionem præbuit judicandi ex mente ipsius omninò licitas esse, sic negando esse perjuria juramenta, quæ adiiciuntur, vehementer præsumi fecit, illa nulla esse peccata, atque ita fuisse intellectam ab Auctoribus ostendebatur *differt. præced. à num.* 25.

28 Constat autem, in hoc sensu esse planè intolerabilem, & ab his etiam rejectam, qui mendacium, rigorosumque perjurium inibi non agnoscebant. Ita in primis P. Suarez *lib. 3. de juram. cap. 11. nu. 6.* ibi: *Quando solùm suppletur sensus per internam additionem merè voluntariam, probabile est non excusari proprium mendacium, & perjurium, licèt res sit dubia; nihilominùs tamen in rigore non est perjurium, licèt sit grave peccatum.* Lessius *lib. 2. de justit. & jur. cap. 42. nu. 46. & num. 48. in fin.* Navarrus *in cap. Humanæ aures. 22. q. 5. in quæst. 3. num. 9.* Filliucius *tom. 2. tract. 25. à num. 329.* Bresserus *lib. 5. de conscient. num. 200.* Giballinus *lib. 3. de usur. cap. 1. art. 2. num. 6.* Bonacina *in 2. præcept. Decal. disp 4. q. 1. punct. 12. num. 3.* Raynaudus *tom. 14. speciali de hac re opusculo. cap. 5. num. 8. ante fin.* Et qui nullo modo negant id genus juramenti esse illicitum, sed solùm asserunt esse veniale, quando neque adhibetur in judicio, neque in materia præjudiciali exercetur, P. Sanchez *in summa. lib. 3. cap. 6. num. 22.* Castro Palao *tom. 3. disp. 1. de juram. punct. 7. num. 2.* etsi ingenuè fateantur, id esse contra sententiam communem, quod etiam Diana attestatur *1. p. tr. 15. resol. 25.* eamque non tantùm communiorem, sed probabiliorem reputat *p. 3. tract. 6. resolut. 30. in fin.* annuente insuper Trullenc *lib. 2. in Decal. cap. 1. dub. 15. num. 15.* Qui nihilominùs affirmat, opinionem Sanctii esse *admodùm probabilem*, eidemque ut probabiliori adhæret simul cum Vincentio Candido Leander *in Decal. p. 2. tr. 1. disp. 45. q. 12.* & Lessius *eo num.* 48. præmiserat, peccatum ibi repertum *fortè non esse mortiferum* casu, quo scandalum absit.

CAPUT IV.

Justam quoque damnationem fuisse, si vox perjurii sumatur pro juramento deceptivo aliorum.

29 HÆc erat altera acceptio perjurii ex S. Augustino apud Gratianum relata *in cap. 1. 22. quæst. 2.* juxta quam, si vox *perjurium* in thesi damnata accipiatur, sensus erit, nunquam eum mentiri, qui sua dicta, & juramenta verificat per restrictionem mentalem, nunquamque peccare contra juramenti veritatem in eo eventu, illicitè decipiendo proximum, aut jurando ipsi fallaciter. Porrò

ista

ista doctrina, ut jacet, scandalosa est, ac perniciosa in praxi, tam in opinione illorum, qui putant, ibi semper reperiri mendacium propriè, ac rigorosè tale, quàm in contraria opinione, quæ mendacium propriè excludit, ac perjurium confirmativum mendacii. Neque enim propterea ii negant, per restrictiones mentales frequentissimè contra veritatem delinqui, vel nequiter decipiendo proximum, vel occultando fallaciter restrictionem, quæ ex præcepto affirmativo huius virtutis manifestari debebat integrè, syncerè, ac candidè. Immò id expressè fatentur peritiores, quique illius doctrinæ assertores, ac nominatim Navarrus, Sanchez, Trullenc, Bonacina, Lessius, Valentia, Suarez, Bresserus, Raynaudus, Sayrus, & alii, quos *differt. præced. num.* 27. & 28. appellabamus.

30 Et quidem cùm omnes sanè, sobrièque sentientes, ut ibi expendimus *num.* 35. ex Caietano, Lugo, Coninch, & Bressero id etiam extendant ad loquutiones ambiguas ex sua significatione, putentque illicitas esse, etiamsi in sensu vero, & proinde absque mendacio à nobis proferantur, cùm absque idonea causa exerceantur, & occasio deceptionis proximo exinde tribuitur, idipsum à fortiori dici debet, cùm loquutio ex se esset mendax, nisi beneficio internæ restrictionis. Tunc enim evidentior est occasio, & longè majus periculum fallendi proximum, atque imprimendi in ipso tam nostri, quàm Divini testimonii auctoritate, cognitionem falsam, & ideò magna necessitas, gravisque causa requiritur ad eiusmodi ambiguitates cohonestandas. Qua sublata, contra veracitatem delinquitur, etiam abstrahendo à mendacio, eo præcisè, quod violetur præceptum negativum non decipiendi proximum, aut, si mavis, præceptum affirmativum manifestandi candidè, ac syncerè mentem nostram, dum loquimur, & iusta causa non subest permittendi alienam deceptionem. Nam duo ista præcepta ad unum nullo negotio revocantur, ut visum fuit *differt. præced. num.* 46. & candor ille, ac sinceritas, ad quam obligat affirmativum sub conditione, quòd loquamur, ea solùm est, quæ requiritur, ne reliqui verbis nostris decipiantur, & occasione à nobis data fallaciter implanentur.

31 Propterea, si propositio damnata in dicto sensu accipiatur, certissimum esse debet, jure optimo esse proscriptam, sive res ipsa attendatur, sive vox ipsa perjurii. Nam de re constat, eum, qui sponte omninò, ac nulla necessitate coactus, sed sola loquendi libidine, utitur prædictis restrictionibus, easque juramento confirmat, fallaciter agere, & peccare adversùs præceptum non decipiendi proximum activè, & insuper delinquere contra religionem juramenti augendo ratione illius occasionem deceptionis, quam loquutione sua etiam non jurata præbebat, & abutendo attestatione Divina ad decipiendum proximum, eumque imbuendum falsis cognitionibus, cùm potiùs deberet uti illa ad firmandam, & communicandam aliis veritatem. De voce verò perjurii etiam constat illam satis propriè accommodari fallacibus istis juramentis, quibus alii decipiuntur occasione à nobis data. Nam mediante juramento nequiter decipere credentem, periurium est juxta definitionem, quam veluti Augustinianam Gratianus Decreto inseruit, &, siue Augustini sit, sive cujusque alterius, nemo eam improbat, & ea utuntur plerique circa hanc materiam.

32 Explicatur: quia perjurium propriè acceptum latiùs patet, quàm perjurium assertorium mendacii certò, ac propriè talis, etiam juxta S. Thomam, & alios, qui falsitatem importari putant in formali illius conceptu. Esto namque primò, ac principaliter, seu, quod idem est, in rigorosa, & stricta usurpatione eius vocis, perjurium sumatur pro juramento assertorio loquutionis contra mentem, adhuc negari non potest, etiam in illa sententia, ad perjurium propriè tale sufficere mendacium soliùs facti, quale invenitur in transgressione iuramenti comminatorii, aut promissorii: & universim omne juramentum involvens aliqualem falsitatem, sive signi, sive facti, aut periculum illius, quamvis mendacium propriè non contineat, inter perjuria censeri. Quòd si hoc ita est, ut verè esse *toto cap.* 2. ostendimus, à fortiori dici debet, juramenta ista fallacia, & æquipollentia mendaciis re vera perjuria esse ex eo præcisè, quod fallacia, seu deceptoria apprehendantur, & præscindendo ab eo, quòd sint propriè men-

mendacia, aut etiam concedendo his, qui ita opinantur, ob restrictionem mentalem propriè mendacia non esse, ut *eo cap.2.à numer.*18. monstratum fuit ex professo.

33 Minùs ergo absurdè diceretur in lemmate censuris inusto, eum, qui restrictionibus merè voluntariis utitur, esse periurum, quamvis non sit propriè mendax: nam negare utrumque simul, stante ista receptissima, atque notissima acceptione periurii, valde perniciosum esset. Perinde namque est in dicto sensu negare ibidem periurium, ac dicere, nullam ibi reperiri falsitatem repugnantem honestati iuramenti, nihilque, quod legibus veracitatis contradicat, & in summa, id non esse illicitum ex defectu veritatis, prout est comes iuramenti. Porrò quàm hæc sint absurda, quàm contraria, tam communi sensui Ecclesiæ, quàm sensui illorum, qui censent, loquutiones mentaliter ad verum restrictas, quandoque licitas esse, constat ex superius dictis, præsertimque ex his, quæ habentur *differt.præced.cap.*5.

34 Unde, sicut planè improbabiliter loqueretur, qui putaret, non esse periurium illum, qui iuramentum promissorium, & obligatorium veraciter factum transgreditur, quamvis aliàs certum sit, eum non loqui contra mentem transgressione ipsa, satisque probabile, non mentiri propriè, sed dumtaxat agere infideliter, ita pariter in nostro casu dici debet. Simileque argumentum duci potest ex iuramento promissorio rei illicitæ, quod periurium esse nos docebat Innocentius III. quamvis ita iurans non mentiatur, si habeat animum implendi, quod dicit; sed catenus falsitatem incurrat, quatenus assertionem suam de futuro licitè verificare non potest; sed falsificando illam facto ipso, rectè agit; verificando autem, peccat. Neque hæc pendent ex speculativa distinctione fidelitatis, aut simplicitatis à veracitate presè accepta. Quia esto daremus, has virtutes metaphysicè loquendo specie morali distingui certum est, eas omnes esse veracitates quasdam, & sub nomine veracitatis includi, prout ea est comes iuramenti. Unde Raynaudus, qui simplicitatem à veracitate distinguebat, adhuc fatetur, eam apud veteres cum veracitate confundi, & *in dicto cap.* 5. *numer.*10. expressè affirmat, eam esse veracitatem latè acceptam. Atque hoc ipsum ut minimum evincunt de fidelitate, quæ præmissa sunt *num.*13.

35 De assertoriis quoque iuramentis in circumspectè prolatis, utique sine mendacio, sed non absque periurio, his omninò affinia persuadent, quæ in superioribus *à num.*15. traduntur: nec dubium, quin Divinæ veracitati valde dissonet iuvare deceptores testimonio suo ad fallendum, sicut iuvare mendaces, & invocari ad hunc effectum. Nam Deo, quia est summè verax, & mentiri repugnat, & decipere, quamvis ad deceptionem à mendacio separatam interdum tanquam causa merè permissiva compareтur, ut nobis etiam contingit. Atque in hoc sensu tam à Sanctis PP. quàm ab aliis explicantur verba illa Ezechielis 14. 9. *Ego Dominus decepi illum*, concordanturque cum illis Psalmi 14 5. *Qui jurat proximo suo, & non decipit.*

CAPUT V.

Quid sentiendum sit, si perjurium in sua stricta, & rigorosa significatione sumatur?

36 Ista rigorosa acceptio periurium tantùm appellat *mendacium juramento firmatum*, aut potiùs iuramentum ipsum confirmans loquutionem contra mentem. Unde, si in proscripta thesi periurium sub hoc rigore accipiatur, sensus eius iste erit: *Qui restrictione mentali confirmata juramento sua dicta verificat, nunquam mentitur propriè, nunquamque committit perjurium in rigore, ac propriè tale.* Atque isto modo intellecta propositio exinde posset tolerabilior videri, quia locum affirmandi relinquit, quamvis mendacium, & periurium in rigore tale desit, nihilominùs contra veracitatem peccari saltem omittendo manifestationem restrictionis absque valde idonea causa, & addito iuramento adversùs religionem delinqui, committique periurium in sensu aliquo latiori ex duobus anteà recensitis. Unde talis propositio neque posset scandalosa, nec perniciosa censeri, ut rectè evinci videtur ex ratione, quam adduximus in simili *differt.præced.num.*26.

37 Explicatur. Vel ea doctrina scandalosa censetur, quia in nullo casu ex ibi nu-

numeratis putat reperiri mendacium, ac perjurium confirmativum ipsius; vel quia non reputat in omnibus, ac singulis inveniri propriè, & in rigore mendacium, atque perjurium? Non ex primo capite, quia ad praxim, atque directionem morum parum refert, quòd mendacium, ac perjurium propriè, & in rigore tale inibi non inveniantur, si contra veracitatem peccatur, ac violatur juramenti religio, & hoc admisso, fortè revocatur tota controversia ad quæstionem de nomine mendacii, aut perjurii. Non ex secundo, quia saltem certum videtur, cùm quis solus illis restrictionibus juratis utitur, non committere perjurium, aut mendacium, ut cum Cajetano demonstrabam *dissertat. præced. num.* 4. & tamen is est primus casus in propositione recensitus. Recolantur dicta ibidem contra Lambier, & Filguera *num.* 5. *&* 6.

38 Censeo nihilominùs, quamvis dicta propositio sic explicata sustineri posset, adhuc meritò fuisse damnatam, ut jacet in decreto Pontificio. Ibi enim deficit tota ista explicatio, ac determinatio sensus, in quo accipienda putatur: neque ex illa, ut prostat, potest colligi, quòd ille sit præferendus duobus aliis absurdioribus, quorum esse capacem anteà ostendimus. Unde ex illa, ut jacet, facilè implanari possent rudes, vulgusque fidelium, ac vocem perjurii accipere in alio latiori sensu universaliter reddente licitas ejusmodi restrictiones, & excludente ab earum praxi aliud quodcumque piaculum, quo religio juramenti læderetur. Porrò, ut doctrina aliqua per modum regulæ practicæ scandalosa censeatur, atque ut talis condemnetur, sufficit, quòd in materia fidei, aut morum præbeat occasionem errandi, ac deducendi ad praxim tanquam licitum, quod verè illicitum est, atque rationi dissonum. Et augetur difficultas, quia propositio, ut jacet, non distinguit inter eos, qui soli, aut coram aliis, restrictionibus juratis utuntur; sed de omnibus peræquè philosophatur. At qui soli, ac nullo audiente, utuntur iis restrictionibus, neque contra veritatem, neque contra religionem peccant, neque perjuri sunt, etiam in sensu, & acceptione latissima prædictæ vocis: idemque apparet de illo, qui coram aliis loquitur, sed secum ipso; non verò cum illis. Inspectâ igitur propositione, ut jacet, idem posset cogitari de reliquis.

39 Censeo rursus, neque in dicto sensu propositionem damnatam sustineri posse. Quia saltem sentiendum est, loquutiones absque restrictione falsas, sed sub mentali restrictione veras, esse propriè, atque in rigore mendaces, & addito juramento perjuras, si proferantur ex directa, formalique intentione fallendi, utendique Divino testimonio, ut auctoritate illius in sensu falso credibiliores fiant, & proximus faciliùs decipiatur. Unde, cùm generaliter dicitur, ejusmodi loquutiones, quacumque intentione exerceantur, vacare mendacio, atque perjurio assertorio illius, falsissima prorsùs doctrina, ac perniciosa profertur, & regula obliqua morum loco rectæ consignatur. Negari enim nequit, mendacium facti, aut verbi ibi committi, cùm occultatio restrictionis verificantis loquutionem nostram assumatur ut medium ad significandum, illam sine restrictione esse in mente nostra veram, seu ad eam reddendam fide dignam, & sine restrictione credibilem, eo quòd etiam sine restrictione menti nostræ conformetur. Proptereàque P. Sanchez *in summa. lib.* 3. *cap.* 6. *num.* 18. hanc limitationem præcitatæ regulæ ut omninò necessariam adjunxit, nosque illam ex professo confirmavimus *dissertat. præced. cap.* 3.

40 Quòd si ibi mendacium est, aut simulatio mendax, profectò juramentum ei adjunctum perjurium erit assertorium mendacii, lethaleque proinde peccatum, quæcumque tandem sit ejus materia, ut Sanchez loco citato rectè observat. Nec solùm in loquutionibus, seclusa quavis restrictione, falsis id contingit; verùm etiam in ambiguis, quæ in una significatione veræ sunt, & falsæ in alia; sed à loquente proferuntur, ac jurantur in sensu, quo sunt veræ. Nam, si ex directa intentione decipiendi audientes id fiat, mendacium simulationis intervenit, & facto ipso loquens contradicit illi primæ voluntati, significans, & juramento confirmans, se in illo sensu jurare, in quo intendit sibi fidem adhiberi, fingensque, se velle alteri communicare cognitionem veram, ac suæ menti conformem, cùm ex pro-

professo intendat non communicare nisi falsam, & difformem illi, quam habet in mente. Neque audiendus hic est Cajetanus 2. 2. *q* 89. *art*. 7. vers. *Ad hoc dicitur, quòd hic est opus*, quatenus ait, *si non sit in judicio, aut in materia præjudiciali, quamvis intentio sit, ut audiens fallatur, absque peccato mortali fieri tale juramentum*.

41 Ex nostris etiam principiis sumi potest alia limitatio, quam Suarez, ac Filliucius reputant satis probabilem; nos verò absolutè veram, nimirùm illum mentiri, ac dejerare propriè, & in rigore, qui absque satis gravi causa his restrictionibus juratis utitur, quamvis id non faciat ex intentione directa decipiendi proximum auctoritate sui, ac Divini testimonii; sed ex indirecta duntaxat, sufficiente tamen, ut deceptio proximi sibi ut causæ, aut occasioni imputetur, & vere ejus deceptor habeatur. Nam & hic occultat, se esse deceptorem, & ex adverso se simulat fide dignum, ac veracem, dum apertissime opponitur legibus veracitatis, & præcepta ipsius infringit decurtando loquutionem, quam integrare debebat, ne proximum deceptione exponeret, sicuti mentientes faciunt. Quare hoc esse propriè, strictèque mendacium, & consequenter perjurium, in superioribus diffusè ostendimus, maximè *dissert. præced. à n*. 52.

42 Indidem ad rationem dubitandi propositam *n*. 36. & 37. facilè occurritur. Primò asserendo, quamvis prædicta explicatio cum suis additionibus sustineri posset; his tamen consultò ablatis, & præcisè ut thesis jacet in decreto Pontificio, intolerabilem esse, ac scandalosam, quia magnam præbet occasionem errandi circa mores, perniciosèque aberrandi à via salutis, ut patuit. Secundò addendo, illam neque eo pacto sustineri posse, quia saltem negari nequit, quod admonuit P. Sanchez, aliquando dari propriè, strictèque mendacium, & perjurium assertorium ejus, cùm assertio fallax cum intentione formali, atque directa fallendi sub juramento enunciatur; immò & cùm merè voluntariè profertur absque ejusmodi intentione, ut jam anteà ostendebamus. Ad confirmationem concedo, propositionem prædictam non fore scandalosam, nec damnabilem, si solùm vellet, non reperiri mendacium, aut perjurium rigorosè tale in omnibus, ac singulis casibus, quos ipsa recenset. Sat namque fuit ad condemnationem ejus, quod in aliquibus certò reperiatur. Et alioqui indubitatum videtur, mendacium, ac perjurium propriè tale non reperiri in omnibus, ac singulis ibidem enumeratis. Neque enim talia peccata in rigore committuntur ab illo, qui solus loquitur secum ipso, aut coram aliis, sed non cum eis, neque ad ipsos; sed secum duntaxat, quantumvis mentis restrictione utatur. Et tamen isti duo casus sunt, qui priori loco in thesi condemnata enumerantur.

DISSERTATIO XV.

UTRUM MENTALIS RESTRICTIO POSSIT honestari ex causa?

Inter actiones humanas quadam sunt adeò perversæ, ut nulla ex causa valeant honestari, ut perjurium, aut mendacium; aliæ verò, quæ aliquando sine peccato possunt exerceri; sed non nisi sub certis circumstantiis, & ex causa. Verb. grat. juramenta eo præcisè malè fiunt, quòd veritate, judicio, aut justitia destituantur; bis autem sibi accedentibus tanquam comitibus omnino necessariis, religioni, & honestati consentiunt. Occisio etiam alterius, à qua separari nequit materialis malitia nocens proximo quoad bonum vitæ, semper illicitè amatur, nisi legitima excusatio accedat, qualis est vindicta publica, aut propria vitæ defensio. Pari ergo modo nunc quæritur, utrùm restrictio mentalis semper, & in omni eventu sit illicita, aut an potiùs ex causa, & circumstantiis cohonestari possit? Nam, quòd illicita sit, cùm in vanum exercetur, ad libitum, vel ad decipiendum alios, vel occultandum secretum, quod debet manifestari, ex hucusque dictis planè constat, & in dubium revocari nequit, ut visum est. Caret enim certò sibi debitis comitibus, aut altero ipsorum, scilicet simplicitate, justitia, & judicio, sine quibus simul sumptis nunquam honestari valet.

CAPUT PRIMUM.

Proponitur sententia affirmans.

1 FErt ejusmodi sententia, usum loquutionum, quas verificat restrictio tacita in mente retenta, non semper esse illicitum; sed ex causa sic loquendi cohonestari posse, addito etiam juramento, ex. grat. si fiat sine intentione fallendi in casu necessitatis, sive coactionis injustæ, cui absque gravi aliquo incommodo proprio, aut alieno aliter occurri nequit. Solent autem expendi varii casus, ubi id contingere creditur. Primus est de confessario, qui in eas angustias redigitur, ut tacere non sufficiat; sed directis verbis respondere debeat determinatè inquirenti, an aliquid in confessione Sacramentali cognoverit? Secundus de Legatis Principum, qui similiter interrogantur de his secretis suæ Reipublicæ, quæ reservare tenentur. Tertius de reo contra juris ordinem compulso ad dicendum, utrùm capitale aliquod delictum, v. g. homicidium proditorium, perpetraverit? Quartus de muliere adultera, cui maritus zelotypus mortem intentat, nisi affirmativè, aut negativè respondeat sibi percontanti de adulterio.

2 Ergo, saltem in his casibus, aut aliis æquipollentibus, licitum esse negare verbis absolutis, ac directis, quod re vera est cognitum, aut factum, dicendo *Nescio*, aut *Non feci*, & subintelligendo tacitè restrictionem, qua fit verum, *omnium sententia* erat tempore Adriani, qui posteà fuit Pontifex Maximus ejus nominis VI. ut legitur apud ipsum *in 4. quæst. de sigillo confession. in solution. ad* 2. Idque haud immeritò assertum fuisse ab ipso specialiter contendit adversùs Soto Salon 2. 2. *q. 69. art. 2. controv.* 11. vers. *Oppositum docet Adrianus*, ubi tandem concludit, *omnes ferè recentiores* ejusdem esse sententiæ. Unde & eam vocat *communem inter Doctores Catholicos*, plerosque referens cum Angelico Magistro, eisdemque subscribens M. Joannes Marquez in nunquam satis laudato opere *Gubernatoris Christiani, lib. 2. cap. 7. §. 2. post medium*. Et eos esse *innumerabiles*, atque *doctissimos*, tàm

ex

ex antiquis, quàm ex aliis, nuper scripsit M. Raymundus Lumbier ad prædictum decretum Innocentii *num.*1824. & qui plurimos verbatim refert, P. Theophilus Raynaudus *tom.* 12. *in speciali opusculo hujus argumenti cap.*14. necnon Maximilianus Sandæus *in simili opusc.* quod inscribitur: *Mundus fallax comment.* 8.

3 Eximius quoque Doctor P. Franciscus Suarez eam sequitur, & *practicè securissimam*, *& in rigore veram* vocat *tom.2.de Relig. lib.3. de juram. cap.*10. *numer.*4. Pesantius verò *communem omnium Theologorum, ac Canonistarum*, 2.2.*qu.*70. *disput.* 1. *Omnino* autem *communem*, *& moraliter certam* Martinus Bresserus *lib.*5. *de conscr. cap.* 1. *num.*183. Et, ne Jurisperiros omittam, obvius est omnibus locuples Navarri commentarius *in cap. Humanæ aures* 22.*q.*5 ubi per varias quæstiones eamdem doctrinam defendit valde firmiter, nec minùs accuratè, ipsamque ut *Catholicam*, *& certam*, eo appellato, inter recentiores sequitur D. Josephus de Retes Salmanticensis primarius, atque in supremo Castellæ Senatu Consiliarius Regius *libr.*7. *opusculor. cap.* 3. *à numer.* 19. Præses Covarruvias *libr.* 1. *variar. cap.*2. *num.*4. ibi: *Possum versutiam interrogantis iniquè eludere responsione quadam, quæ interpretationem, intellectumve, quem ex animo illi dederim, congruè patiatur.*

4 Ex florentissima insuper PP. Dominicanorum schola in eam plures conspirarunt, tàm antiqui, quàm moderni, & nominatim Princeps ipse Thomistarum Capreolus *in* 4. *dist.* 21. *prope fin.* his præsertim: *Nec obstat, si additiones, & restrictiones, quæ fiunt in mente, non exprimentur in voce, quia voces sunt ad placitum, & proferens vocem potest significare aliquid sibi ipsi, quod non significat, nec significare intendit alteri*. Paludanus *ibidem q.*3. *art.*3. Sylvester verb. *Juramentum*. 4. *q.*7. vers. *Secundum* & verb. *Mendacium. quæst.*6. vers. *Quarto*. Soto *lib.* 5. *de just. & jur. quæst.*6. *art.*2. *conclus.*7. etsi immeritò distinguat (ut jam alibi adnotavi) inter verbum *Nescio*, & *Non feci*, Ludovicus Lopez *in instructor. consc.*1.*p.cap.*37. *in fin.* Dominicus Baltanas *in margarita Confessor. fol* 97. Joannes Baptista Conradus *in respons. casuum consc.* 1.*p. qu.*137. *per totam.* Bartholomæus Medina *in institut. Confessar. lib.*2.*cap.* 4. Joannes de la Cruz *in direct. consc. q.*3.*circa* 8. *Decalogi præceptum. art.*3. Vincentius Candidus *disquisit.*26. *art.*3. *dub.*1. Illustrissimi duo Præsules Acatius March. de Velasco *tom.*2.*summæ.* verb. *Juramentum. resol.*159. *n.* 4. & 5 & Petrus de Tapia *in Catena moral.*1. *p.lib.*5.*q.*12.*art.*3. necnon Bañez 2.2.*q.*69.*art.* 2.*in* 3. *p. articuli*, his præter cœtera: *probabilissima sententia est, quòd reus interrogatus contra ordinem juris potest respondere sine mendacio, & sine perjurio: Non feci: Non occidi. Hanc sententiam tenet expressè Adrianus in* 4. *in quæst.*1. *de sigillo confessionis, & putat, esse communem sententiam, & fortassis illo tempore ita erat. Videtur etiam, esse sententiam Cajetani, &c.*

5 His accedunt ex Ordine Seraphico Angelus de Clavasio allegans Scotum, Bonaventuram, & alios, & dicens, *esse communem, in summa* verb. *Confessio. ultimo. num.*4. & verb. *Juramentum* 4. *init.* Emmanuel Rodriquez *in summa Hispana edition. Salmantic. anni* 1615. *tom.*2. *cap.*40. *nu.* 3. & 4. & *tr. de ordine judiciali cap.*10. *num.* 4. ubi addit, *esse opinionem receptam*. Ludovicus de S. Joan. *q.*7. *de Sacram. Pœnit. art.*3. *dub.*3. *difficult.*2. Laurentius de Portel. *in dubiis Regul.* verb. *Juramentum. in additione à numer.* 12. Eligius Bassæus *in florib. Theolog.*1. *p.* verb. *Mendacium. numer.* 6. Castro *adversùs hæreses lib.*5. *hæresi.* 8. *in fin.* Villalobos *in summa p.*2. *tr.*36. *difficult.* 6. *à num.*7.

6 Ejusdem quoque sententiæ sunt ex Societate, ultra Suarium, Bresserum, atque Raynaudum anteà appellatos, Card. Toletus *in summa. lib.*4. *cap.*21. *à num.*6. & *lib.* 5. *cap.*58. *numer.* 3. Sanchez *libr.* 3. *in Decalog. cap.*6. *à num* 15. Palao *tom.*3. *disp.* 1. *de juram. punct.*7. *à numer.*4. Fagundez *libr.*2. *in* 2. *præcept. Decalog. disput.*11. Dicastillo *de juram. disput.*2 *numer.*300. Reginaldus *in praxi lib.*24. *cap.*1. *num.* 10. Serarius *in Judit. cap.*13. *q.*10. Moya *in select.* 1.*p.tr.*2 *disp.*1. *q.*6. *à num.*17. Maximilianus Sandæus *in dicta comment.* 8. *pronunciato.* 10. Richardus Arsdekin *tom.*2.*p.*3. *tract* 1. *in controver. particul. tota quæst.*1. *fol. mihi* 95. Lessius *lib.*2. *de just. & jur. cap.*42. *nu.* 47. Filliucius *tom.*2. *tract.*25. *à numer.* 326. qui duo solùm dicunt, id esse probabilius, Valentia *tom.*3. *disput.*6.*q.*7. *punct.*4. §.3. vers. *Mihi verò*, & pleniùs *disp.*5.*q.*13. *punct.*2. vers. *Nunc circa secundam*. Addi

T 2 etiam

etiam solet, & acriter perstringi Tamburinus *lib. 3. in Decalog. cap. 2. §. 2. & 3.* Sed jam alibi præmonui, utrumque hunc paragraphum deesse in editione Lugdunensi *anni 1679. apud Anissonios*, quæ est postrema ab ipso Auctore correcta, ut constat ex ipsa epigraphe. Quare, siquid ille excessit, quod me latet non habentem præ manibus editiones alias, ab ipso fuit emendatum tempestivè, atque prudenter.

7 Consonant denique Basilius Legionensis *lib. 8. de matrim. cap. 17. num. 33.* Joannes Henriquez *in compend. casuum. cap. 13. numer. 3.* Saytus *in Calvi Regia. lib. 12. cap. 17. numer. 21.* & *lib. 11. cap. 5. numer. 6.* Bonacina *in secundum præcept. Decalog. disp. 4. qu. 1. punct. 12. numer. 1.* Trullenc *ibidem lib. 2. cap. 1. dub. 15.* Leander à SS. Sacramento *p. 2. in Decalog. tr. 1. de juram. dis. 45. §. 2. q. 10. cum multis sequentibus*. Antonius Fernandez Moure, *in examine Theolog. moral. p. 1. cap. 5. §. 8.* dicens, *esse doctrinam communem, & ferme absque controversia*. Theophilus Alarius Barnabita *lib. 3. canon. consc.* verb. *Mendacium. num. 5.* Ac demum Thomas Hurtado *tom. 2. variar. tract. 7. capit. 1. numer. 8.* expressè affirmans, absque errore in fide non posse negari absolutè loquendo esse licitas amphibologias, ac restrictiones mentales. Et quamvis posteà reiicit, quas purè mentales vocat; concedit tamen disertè *numer. 71. & 72.* verbales omnino occultas, sive secretò prolatas licere, necnon & mentales imperceptibiles ab audientibus, & aliis omnibus, præterquam à prudentioribus, vivacioribusque ingeniis. Nec advertit, utrobique eamdem difficultatem urgere, & suis rationibus omnes, aut nullam excludi. Nam purè mentales non ideò putari possunt illicitæ, quia mentales; sed quia sensu imperceptibiles, & à consilio occultatæ his, ad quos sermonem nostrum convertimus.

CAPUT II.

Variis argumentis ab auctoritate ostenditur, adhuc esse probabile, restrictiones mentales ex idonea, ac gravi causa licitè posse exerceri in casu necessitatis sine intentione fallendi.

8 IN vestibulo supponendum est tanquam omnino certum, licitum omnino esse ex justa causa interrogantem responsione nostra *eludere*, ne percipiat, verb. gr. quod ipsi nescire expedit. Hoc enim expressis verbis traditum est à S. Clemente Papa, & martyre *epist. 3. circa fin.* & relatum *in capit. In mandatis. 2. distinct. 43.* Ubi S. Pontifex ex Evangelio supponit nobis esse præceptum *non proiicere margaritas ante porcos*, hoc est (ut ibidem explicat) non communicare secretiora fidei, ac Divinæ scientiæ mysteria his, qui manifestis peccatis involuti permanent, sed magis protestari, ut peccare desinant, & actus suos à vitiis emendent. Unde rectè animadvertit Layman cum Bellarmino, & aliis *libr. 5. summæ, tract. 3. cap. 3. numer. 3.* Patres formas Sacramentorum fere semper subticuisse, quia nostræ religionis mysteria infidelibus prodere nolebant. Sed quia fieri potest, ut aliquis ex istis coram aliis à nobis quidpiam de prædictis interroget, quærit insuper optimus Pontifex, antacere omnino oporteat, vel palàm, & apertè id respondere, vel potiùs responsione nostra eludere, ne illa intelligat, aut audiat, quæ eum audire haudquaquam expedit?

9 Eligit autem hoc ultimum, licèt absque gravi causa prorsus illicitum esset, atque hisce verbis faciendam præscribit: *Quòd si ingesserit se* (nempe ille peccator notitia secretorum fidei indignus) *& provocaverit nos dicere, quæ eum minùs rectè agentem non oportet audire, PRUDENTER EUM DEBEMUS ELUDERE. Nam nihil omnino respondere, auditorum causa utile non videtur. Ne sic fortè existiment, nos responsionis penuria declinare certamen, & fides eorum lædatur non intelligentiam propositum nostrum.* Hæc ibi. Ubi planè vides, ex causa utilitatis spiritualis aliorum non solùm esse prudentem, atque adeò licitam; sed etiam debitam responsionem delusivam interrogantis illam veritatem, quam eum celare tenemur, quia ipsi nocet eam audire, & aliis non respondere. Evenit autem sæpesæpius casus huic omnino similis Confessariis, aut legatis Principum, & aliis, qui interrogantur de his, quæ prodere non debent.

10 Quare S. Pontifex Gregorius *libr. 6. in primum Regum. capit. 3.* modum istum eludendi perniciosas, aut iniquas interrogationes aliorum his verbis valde prægnantibus declaravit, ac expressit: *Deum noce-*

nocere tyranni cupiunt, obiicienda sunt eis quædam, quæ credant, ut nocendi aditum non inveniant. Sic tyranni deludendi sunt, ut caveatur culpa mendacii. Quod tunc (ait) *bene perficitur, cùm illud fit, quod asseritur; sed, quod fit, sic dicitur, ut celetur, quia ex parte dicitur, & ex parte reticetur*. Ex causa itaque evitandi grave nocumentum proprium licitum est, ac honestum interrogantem deludere, dummodò mendacium caveatur. Cavetur autem ex mente S. Gregorii, & rectè fit, cùm ea, quæ geruntur, non integrè propalantur; sed partim dicuntur, & partim reticentur. Porrò ita fit in restrictione mentali, si de illis interrogamur, quæ absque magno nocumento, aut forsan peccato manifestare non possumus: occurritur namque his malis, & mendacium declinatur non manifestando integrè conceptum nostrum; sed celando partem ejus.

11 Docuit nos prætereà Christus hunc modum eludendi interrogantes ea, quæ sub secreto novimus, aut nocitura sunt ipsis, dum interrogatus ab Apostolis, respondit Marci 13. 32. se nescire diem judicii. Ubi *mentiri videtur* negans, se scire, quod novit, qui ab ignorantia, & peccato alienissimus est. Sed ex causa ita loquendi, quod alioqui esset mendacium, fuit veritas pura, & simplex. Quocirca ex prædictis verbis hæc intulit S. Augustinus *tom.4. lib.quæstion. veteris, ac Novi Testament. quæst.62. ex Novo testam. p. 2. Causa ergo est, ut dicat, se nescire, quod scit*: nam talia verba absque idonea causa sic prolata mendacii labem incurrerent. Porrò causam ita assignat: *Dominus ait: Vigilate, quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus sit. Ut ergo nos solicitos, & vigilantes faceret, interrogatus nescire se dixit diem, & horam futuri judicii; sed ut nobis prodesset, negavit, se scire, quod scit. Ignorantibus ergo nobis quid prosit nobis, scire omnino volumus, quod si sciërimus, oberit nobis. Christus autem provisor salutis nostræ, ne audiremus, quæ contra nos essent, dixit, se nescire*. Eadem fere non minori energia tradit *concion.1. in Psalm.36. init.* ne fortè causeris, quæstiones præcitatas non esse S. Augustini, ut Labbe cum Bellarmino puravit.

12 Itaque non vult ex causa evitandi grave damnum spirituale aliorum licitum esse mendacium; sed ratione illius verba restringi, quamvis restrictio non exprimatur exteriùs, & ea propter mendacium esse desineret. Quod apto exemplo petito ex humanis sic statim declarat: *Numquid si alicui in dolore posito gladium poscenti, ut se perimat, qui habet, respondeat, se non habere, mendacii arguendus erit negans?* Quasi dicat: Minimè. Scit enim, esse maximè nocivum, atque contrarium poscenti id fateri, aut gladium illi tradere, & perinde est, cùm subest talis causa, hoc absolutè negare, quàm restrictionem adiicere. Nam licèt ex vi verborum ea supprimatur, discursu intellectuali optimè subintelligitur ipsa mente retineri, & orationem externam absolutè negativam gladii non esse orationem integram; sed partem alterius, qua dicitur, gladium non haberi ad nocendum, cujus sensus est verissimus. Videatur Augustinus *in Psalm.5.* ad ea verba: *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium*: ubi idem exponit fusiùs.

13 Aliam causam hujus dicti, quæ plerisque aliis exemplis applicari potest, assignat S. Gregorius *libr. 3. in 1. Regum. cap. 1. colum. 6.* sic scribens: *Quid est, quòd sciens omnia Filius, judicii diem nescit, nisi quia inter cuncta, quæ noverat, diem sciens, nesciebat eum, UT DICERET?* Ubi observandum est, potuisse Christum respondere Apostolis, sicut respondit in simili *Actorum 1. 7. Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate*: vel sicut respondit Petro interroganti de Joanne *Joann. 21. 22. Quid ad te?* Et nihilominùs his non contentus, absolutè dicit, se nescire, quia non sciebat diem judicii ad illud publicandum, & gravitas negotii postulabat eum modum agendi, qui Apostolis tunc erat magis proficuus, eosque pariter instruebat, quomodo possent se gerere in circumstantiis similibus.

14 Mitto pleraque alia loca, quorum veritas, seclusis istiusmodi restrictionibus difficillimè intelligitur, cujusmodi sunt illa *Psalm. 1. 5. Non resurgent impii in judicio*: nempe ad gloriam, & æternam vitam. Et illa Matthæi 9. 24. *Non est mortua puella, sed dormit*. Et solùm expendo verba illa Jacob, Genes.27.19. *Ego sum primogenitus tuus Esau: feci, sicut præ-*

cepisti mihi. Quæ profectò neque ex hominum impositione, neque ex aliis circumstantiis externis quidquam aliud poterant significare, nisi rem apertè falsam, nempe Jacob esse Esau, & mandatum accepisse à patre, qui nil præceperat ipsi. Et nihilominùs permulti Patres, & cum ipsis S. Thomas *in 3. dist. 38. art. 3. ad 1.* ipsum à mendacio excusant ob restrictionem internam, & sensum mysticum omnino occultum ab Spiritu Sancto intentum, & à Jacobo agnitum saltem implicitè. Verba S. Thomæ hæc sunt: *Verba ista secundùm aliquem intellectum veritatem habuerunt, sibi enim primogenitura Dei electione debebatur, & ad illum intellectum Spiritus Sanctus verba ordinabat, cujus instinctu, & intellectu loquebatur. Sive ipse illum intellectum ex verbis acciperet explicitè, sive implicitè hoc significare intendens, ad quod Spiritus Sanctus ordinabat, unde à mendacio excusatur. Et eadem*, inquit, *ratio est de omnibus verbis, quæ mendacium sapere videntur, ab illis viris prolata, in quibus mendacium concedere, nefarium videtur*. Paria scribit *libr. 3. ad Hannibaldum. distinct. 38. quæst. unic. art. 2. ad 1.*

15 Quo loci in primis notandum, verba illa Jacob: *Ego sum primogenitus tuus Esau*: vera putari propter restrictionem purè internam, quia scilicet *Dei electione* primogenitus erat, & primogenito suo Isaac præceperat, quod affirmavit Jacob sibimet præceptum fuisse. Secundò, electionem illam tunc temporis fuisse ignotam omnibus, & fortasse ipsi Jacob, quia in actu Dei interno consistebat, neque manifesta erat ullo effectu, aut exteriori signo. Tertiò, eamdem restrictionem neque explicitè, neque implicitè significari per verba à Jacob prolata, cùm apertè sensui suo relicta omnino oppositum denotent, nimirum, eum, qui loquebatur, esse Esau primogenitum Isaac, cui ipse mandata dederat; non verò Jacob, cui nihil tale contigerat. Nec, seclusa restrictione occulta, qua dicat, *Dei electione sum Esau tuus primogenitus, & cui mandatum dedisti*, ex ullis circumstantiis determinari valent ad hunc sensum. Quartò, hanc regulam tanquam universalem tradi ad excusandum mendacium; non tamen deficienti idonea causa, qualis erat in hoc casu Spiritus Sancti instinctus, cujus intentioni, ac sensui, qui falsus esse non poterat, Jacob omnia verba sua accommodare intendebat, licèt eum non intelligeret.

16 Rebus sumptis adjungenda venit elegans consideratio Augustini ponderantis interrogationes illas, quibus Christus Dominus interdum significabat, se nescire, quæ optimè callebat, ut cùm dixit Lucæ 8. 45. *Quis me tetigit?* & paulò infrà: *Tetigit me aliquis?* Et Joannis 11. 34. *Ubi posuistis eum?* Quæ inter alia sic expendit *in libr. contra mendac. cap. 13. Interrogavit quasi nesciens, quod utique sciebat, ac per hoc nescire se finxit, ut aliquid aliud illa velut ignorantia sua significaret. Quæ significatio, quoniam verax erat, mendacium profectò non erat*. Præmiserat autem inibi, non ideò falsam esse significationem, quia aliud ex alio significatur, cùm *verum est, quod significatur, si rectè intelligatur*. Tunc autem rectè intelligitur, *cùm ad id, quod loquens VOLUIT significare, refertur*, ut ipse Augustinus explicat ibi ad illa verba Lucæ 24. *Finxit se longiùs ire*, ita scribens: *Si nihil aliud significasset Jesus in eo, quod longiùs ire se finxit, meritò judicaretur esse mendacium. Porrò autem si bene intelligatur, & ad id, quod VOLUIT SIGNIFICARE, refertur, invenitur esse mysterium*. Et propterea S. Thomas *eo artic. 2. ad 2.* hanc fictionem à mendacio excusat, *quia non intendebat Christus falsum significare; sed verum occultare, quod bene aliquando licet*.

17 Ubi nota, significationes istas à Christo intentas, sive interrogando, quod sciebat, seu fingendo longiùs ire, occultissimas fuisse, & prorsus imperceptibiles ab audientibus, etiam attentis omnibus circumstantiis sibi notis, sicut restrictioni purè mentali contingit. Nam, ut Augustinus explicat, cùm finxit se longiùs ire, Ascensionem suam in Cœlos discipulis non desertis significare intendebat, & *propter hoc significandum futurum Divinitus factum, ad præsens illud est humanitus fictum* Quisnam autem hanc Christi voluntatem, & significationem talium verborum tunc posset deprehendere, & non potiùs intelligeret, eum velle progredi ulteriùs, cùm neque Christum agnoscerent, nec ejus verba talem significationem ferrent,

rent,

rent, præscindendo à voluntate merè interna, & occultissima?

18 Similiter interrogationes illæ de sui tactu, aut de Lazari sepulchro non ideò veraces fuerunt, quia ipse interrogata nesciret, quamvis id significarent, & acceptæ in isto sensu apertè mendaces fuissent; sed quia fœmina, quæ Christum tetigerat, & Lazarus jam sepultus, ait Augustinus, *eos significabant, quos etiam, qui cuncta sciebat, quodammodo nesciebat*. Nimirum fœmina illa fluxum sanguinis patiens plebem gentium, seu eum populum, quem Deus *Psalm.* 17. 45. se non cognovisse affirmat, & Lazarus quatriduanus alium consimilem typum. Porrò tota hæc mystica significatio, qua verificantur verba Christi, neque ex hominum impositione eis conveniebat, neque ex circumstantiis externis ad eam determinabantur; sed ex voluntate merè interna ipsius ordinantis illa ad hæc significanda, quamvis nemo eum sensum posset tunc deprehendere, aut alium, quàm litteralem, qui ignorantiam Christi denotabat, & non erat conveniens veritati, atque dignitati ipsius.

CAPUT III.

Quæ rationes persuadeant, ex causa idonea esse licitum uti verbis, quæ verificantur propter restrictionem tacitam?

19 PRima est. Quia interdum id erit respondenti necessarium ad evitandam perplexitatem conscientiæ, cùm scilicet veritas absque peccato manifestari non potest, & tacens eo ipso, quod taceat, assentiri, aut consentire videtur interrogationi factæ. Pone enim, hæreticum judicem, maritum Zelotypum, aut alium hominem conscientiæ depravatæ postulare à Confessario, an extra confessionem, aut in ipsa noverit aliquod crimen, ejusque Auctorem, & metu mortis, vel alterius gravis mali eum cogere ad respondendum directè affirmando, vel negando, & tunc miser Confessarius, qui id in confessione novit, juxta contrariam sententiam, quomodolibet se gerat, liberari nequibit à peccato.

20 Aut enim affirmativè respondebit aut negativè, aut pertinaci silentio linguam suam obfirmabit. Si affirmative respondeat, reus erit violati sigilli, quod jure naturali, ac Divino semper, & in omni eventu esse debet inviolabile. Si negativè mentietur: quia falsum est, eum nescire in confessione, quod quæritur, & nulla interna restrictione defenditur ad mendacium effugiendum, quod suis verbis, ut jacent, importatur. Si taceat, silentio suo affirmare videbitur, & ita sigillum violabit. Nam in illis circumstantiis silentium idem significat, quod voces articulatæ, & taciti, ac expressi eadem est virtus. Frustra enim se morti exponeret, & suam illicitè vitam prodigeret, si posset absque mendacio absolutè dicere, se nihil scire, etiam intra confessionem, ex illis, quæ interrogantur. Profectò quisquis re vera nihil eorum sciret, quia pœnitens forsan innocens ea non manifestavit, nec aliunde in suam notitiam devenerunt, responsionem negativam nullo pacto detrectaret cum tanto incommodo. Unde cùm is eam detrectat, metu mendacii id facere videtur, & violentissimam præsumptionem ingenerat confessionis sibi factæ, ac notitiæ habitæ per ipsam.

21 Propterea Angelicu Doctor *in* 4. *distinct.* 21. *quæst.* 3. *art.* 1. *quæstiuncula ad* 2. & 3. hanc perplexitatem sustulit asserendo, interrogatum de his, quæ ex sola confessione agnovit, addita insuper excommunicationis pœna, *absque læsione conscientiæ posse jurare se nescire*. Proponit autem duos casus, alterum, quo solùm inquiritur ex Confessario, utrùm sciat, Petrum v. g. perpetrasse homicidium; alterum verò, utrùm sciat in confessione? Et utrique pariter occurrit affirmans absque mendacio, & periurio, aut læsione ulla conscientiæ responderi posse negativè; sed ex diverso motivo. Nam primæ interrogationi, qui absolutè respondet se nescire, ideò facilè excusatur, quia ad mentem interrogantis prudenter existimatam, & in sensu ab ipso intento ei respondet quàm verissimè: debet enim æstimare, *quòd intentio præcipientis sit, si sciat ut homo*, hoc est, extra confessionem; de scientia autem confessionis nil inquirere. At verò cùm de confessione ipsa fit determinatè interrogatio, sive quis respondeat, se nil scire, sive ulterius addat, se nescire in con-

fessione, proculdubio contra mentem suam loquetur, si ad mentem interrogantis ea verba velit accipere, & à mendacio nequibit excusari, si ipsa proferat in sensu, quem ille intendit.

22 Excusatur autem juxta S. Thomam, cui alii communissimè accedunt, propter restrictionem tacitam, quam adiicit eisdem verbis, subintelligendo scilicet, se id non scire *ut hominem, sed tanquam Dei vicarium*, vel ne scire *scientia licitè communicabili*, vel *ad dicendum*, vel ita *ut teneatur dicere*, aut aliquid hujusmodi. Qua autem ratione subintellectiones istæ tacitæ, & omnino occultæ interroganti excusant respondentem à peccato, licèt verbis negativis absolutè utatur, & eisdem, quibus uti posset, qui nihil tale in confessione audisset, excusari possunt plures alii in simili perplexitate constituti, cùm ad illa propalanda coguntur, quæ licitè manifestare non valent, & taciturnitas pro affirmatione habetur. Nam licèt majus sit sigillum confessionis alio quocumque secreto, & strictiùs debeat observari, id non præstat, ut ad observandum ipsum unquam liceat mentiri, vel dejerare; sed solùm efficit, ne sint mendacia, aut perjuria ob restrictionem occultam loquutiones illæ alioqui falsæ. Si autem id semel contingit, & à peccato excusantur in dicto eventu, non est cur idipsum extendi nequeat ad alios casus, ubi similis perplexitas conscientiam implicat, constringente ex una parte obligatione secreti, & urgente ex altera necessitate respondendi directè, ne ipsum silentium affirmationi æquivaleat. Videatur Navarro *in dicto capit. Humanæ aures. q.1. num. 5.*

23 Secunda ratio sit. Quia iste modus eludendi interrogantes potest esse necessarius ad evitanda alia incommoda magni momenti, propria, aut aliena, quæ certò imminent, si interrogatus taceat, aut veritatem palàm fateatur. Casum proponebam suprà ex S. Clemente Papa, ubi interroganti nocebat, quoad bona spiritualia respondere ad ejus mentem; tacere autem, circumstantibus: necnon ex S. Gregorio docente, tunc rectè fieri, & sine culpa mendacii ejusmodi defensiones, cùm partim dicitur, partim reticetur veritas in mente latens. Satisque vulgaris est casus adulteræ contra juris ordinem interrogatæ de adulterio à se occultè commisso, quam S. Thomas excusat ab obligatione confitendi veritatem *quod lib. 5. quæst. 8. artic. 16.* & cum eo innumeri alii: idemque à fortiori eveniet, si à marito privatim urgeatur. In Legatis autem Principum necessitas ita agendi eò erit gravior, quò manifestatio secretorum suæ Reipublicæ non sibi nocet solummodò; sed bono communi illius, quod semper præferri debet cuicumque bono privato. Neque in his eventibus tacere sufficit, aut ambiguis verbis veritatem occultare: nam hoc ipsum vehementem delicti, aut facti suspicionem generat, & cùm aliquis interrogatus de duobus, de uno affirmat, de alio tacet, utrumque fateri creditur juxta regulam in jure satis vulgatam.

24 Tertia ratio ita se habet. Nam restrictio omnino occulta sæpe est medium necessarium ad evitandam perturbationem civilis conversationis, ac convictus rationalis. Quippe sicut nemo alteri fidem adhiberet, si illa semper esset licita, vel ad libitum, & sine gravi causa, ita nemo alteri crederet secreta sua in Sacramento Pœnitentiæ, aut extra illud, etiam consilii, vel auxilii causa, nemo suam, aut alterius perniciem vitare posset, dum iniqua alterius interrogatione ad respondendum compellitur per verba affirmativa, aut negativa, nisi aliquando liceret occultare restrictionem, sub qua verba proferuntur, atque ea tacita, & subintellecta, eludere interrogantem, ita ut sibi satisfactum credat, quin pergat urgere ampliùs. Sæpe enim homo tenetur non manifestare veritatem sibi notam, & quidem sub peccato, eoque gravissimo; & sæpe maxima damna spiritualia, aut temporalia sibi, aut aliis impendentia declinare nequibit, nisi negativè respondeat. Unde aut mentiri cogetur, aut subire gravia incommoda, quorum metus etiam viros constantes deterrere solet, & inducere in peccatum, præsertim veniale, ac leve. Neque enim tacere omnino sufficit ad illa declinanda, aut dicere, se non teneri ad respondendum, cùm alter ad respondendum directè sua importunitate, auctoritate, vel iniquitate cogit, & sola affirmativa, aut negativa responsione sibi credit satisfactum.

25 Quar-

25 Quarta ex dictis fluit. Quia ejusmodi loquutiones aut illicitæ sunt in his eventibus, quia mentitur is, qui eas adhibet, aut quia decipit audientes, nam utrumque Divina lege vetatur? Non quia mentiatur. Nam mentiri non est loqui contra spem, mentemque alienam, sed contra propriam loquentis, atque dirigentis falsa verba sua tanquam fidedigna ad alterum. Id autem non fit in proposito. Vel quia sermo, non dirigitur, nec debet dirigi ad alium, qui malignitate sua non potuit tollere obligationem secreti, nec jus ullum ad apertam responsionem comparavit. Unde homo sit constitutus nolle potest cum eo loqui de his, quæ celare tenetur, sed sibi, aut cum Deo duntaxat, ac si nullus esset præsens, nullaque interrogatio præcessisset; qui autem non loquitur alii, sed secum, ac soli sibi, licitè, & absque mendacio potest eas voces exprimere, & quo voluerit sensu eas usurpare. Vel iterùm quia intelligentia dictorum ex causis est sumenda dicendi, cùm sit una de præcipuis circumstantiis; adest autem sæpius causa non manifestandi aliis adæquatè mentem suam, sed solùm inadæquatè, & dum talis causa subest, nullo negotio coniicitur, quidpiam aliud posse subintelligi, tametsi non exprimatur verbis publicis, sed solùm signis secretis, & à consilio occultatis, sive illa mentalia sint, sive vocalia, seu realia.

26 Veldemum, quia verba ista *Nescio*, aut *Non feci* tunc solùm mendacia sunt, cùm ab sciente, vel ab eo, qui fecit, proferuntur absque alio addito verificante, & per modum orationis integræ, ac completæ. Possunt autem non proferri hoc modo, sed cum addito, & per modum partis alterius orationis integræ, ex cujus veritate, aut falsitate mensurari debet earum veritas, aut falsitas: nam ex se indifferentia sunt, ut utrovis modo proferantur. Porrò hoc modo proferuntur, & ita ex intimis prodeunt, etsi additum occultetur, & ab aliis non audiatur. Nam quemadmodum ex verbis clam, & publicè prolatis una oratio adintegrari potest mixta ex utrisque, sic pariter ex verbis partim internis, partim externis altera componi valet, ut pleniùs infià dicetur, & disertissimè tradit S. Gregorius *Homil.* 2. *in Ezechiel.* & cum ipso omnes interpretes. Locus omnibus est notus, & quotannis recitatur Dominica 1. Novembris *Noctur.* 2. *lect.* 2. & 3.

27 Non præcisè quia decipiuntur audientes. Quia ex causa frequenter licet permittere deceptionem alterius, & ita in præsenti accidit. Nam occasio deceptionis non est data, sed accepta; immò quæsita ab eo ipso, qui decipitur, cùm loquens suo jure utatur se tuendo ab interrogatione iniqua, & ab aliis malis sibi tàm ex aperta confessione imminentibus, quàm ex omnimoda taciturnitate. Sibi verò interrogans imputare debet, quòd in eas angustias interrogatum redegerit, ut evadere non possit, nisi permittendo, ut ex suis verbis sumat motivum errandi. Quinimmò, nisi valde sit imprudens, sciens se dedisse, aut adesse talem causam eludendi ipsum, ac celandi veritatem, potiùs judicium suspendet, & cogitabit aliquid latere posse, quo ipse decipiatur, quàm credat, & verbis fidat, prout sonant, & enunciantur. De cætero autem, qui ex idonea causa orationem suam artificiosè componit ex terminis partim publicis, partim occultis, ut ita effugiat mendacium, à peccato immunis erit, quantumlibet ab audiente capi nequeant, nisi in sensu falso.

28 Quò spectat elegans doctrina Cajetani 2. 2. *q.* 89. *art.* 7. *ad* 4. vers. *Ad hoc dicitur*, *quod hic*, in hunc modum pronunciantis: *Si artificiosè composita verba dicuntur cum juramento, vera quidem*, *SED NON PENETRABILIA AB AUDIENTE NISI FALSO*, *cessante præjudicio juris*, *& hominis*, *ABSQUE PECCATO ID FIERI POTEST*: *quoniam contingit huic juramento omnes tres adesse comites*, *cùm scilicet ex rationabili causa fit*. Hæc ille, cujus doctrina satis aptè confirmatur ex dictis Jacob, quæ expendimus cum Angelico Doctore *numer.* 14. Neque enim potuit Isaac, cùm ignoraret mysterium, verba Jacob intelligere, tametsi veracia essent, nisi in sensu omnino falso. Atque ita evenit in aliis casibus, ubi verba proferuntur in sensu litterali prorsus falsa; vera autem in sensu aliquo mystico, qui in solius loquentis mente latet. Et in loquutionibus figurativis regula generalis est à D. Thoma tradita *in* 3. *distinct.* 38. *quæst.* 1. *artic.* 3. *ad* 5. *Veritatem habere non à sen-*

sensu, quem verba habent primo aspectu: sed ab eo, quem loquens facere intendit.

CAPUT IV.

Proponitur sententia negans, & expenditur, quo differat ab affirmante.

29 Istiusmodi restrictiones studiosè occultatas nulla ex causa cohonestari posse, sed semper esse illicitas, immò mendaces, non pauci Auctores tuentur. Et in primis Cajetanus 2. 2. *q.89. art.7. vers. Ad hoc dicitur, quòd hic est opus*, Prosper Fagnanus *in cap. Falsidicus, de crimine falsi. à num.56.* sed præcisè *ut verius*, Martinez de Prado *tom. 2. Theolog. moral. cap.32. q.4. à num.*30. Gonet *in Manual. tom.5. tr.8. cap.2. §. 3.* Pisani *in gladio Gedeonis. proposit.26.* Malderus *speciali opusc. de restrict. mental. cap.4. & 10.* Thomas Hurtado *tom.2. variar. tr.7. à num.54.* licet minùs consequenter ad ea, quæ anteà tradiderat *à num. 33.* contendens, in his restrictionibus mendacium propriè tale non committi; sed solam virtutem simplicitatis violari, P. Azor *1. p. lib.11. cap.4. in fin.* Layman *lib.4. summæ. tr.3. cap.13. à num. 5. & in tractatibus de fide*, Coninc *disp. 10. à num. 49.* Puente Hurtado *disp. 18. §. 47.* Arriaga *disp. 1. num.74. & 75.* Ripalda *disp.4.* à *num.67.* Cardinalis de Lugo *disp.4. nu.62.* dicens, oppositum sibi semper visum fuisse *durissimum, ac difficillimum.*

30 Verumtamen, si res ipsa introspiciatur, & quidnam hi Auctores sentiant, cùm ad casus particulares devenitur, vix, aut ne vix quidem invenientur differre in praxi ab opinione contraria, & parum speculativè: unde vel utraque opinio erit perniciosa in praxi, vel potiùs neutra. Ita opportunè adnotarunt, & monstrarunt ex professo Martinus Bresserus *lib. 5. de consc. à num.172.* Oviedo *2. 2. controv.3. p.3. num. 44.* Raynaudus *suprà cap. 9. & tom.18. in tract. de Missis Evangelicis. p. 2. cap.1. fol.290* Richardus Arsdekin *in Theolog. tripartita. tom.2. p.3. tr.1. controversiis particularib. q. 1. fol. 95. editionis 5. factæ Antuerpiæ*, & perspicuum fiet legenti Cajetanum, Azorium, Malderum, Thomam Hurtado, Layman, Pisani, Coninc, ac ferè omnes alios, qui de hoc puncto moraliter scripserunt. Etenim cùm planè videant, occurrere sæpesæpius necessitatem loquendi occultando mentem propriam, atque id genus restrictionum frequenter legi in Scripturis, & à viris sanctis usitatas esse, adiiciunt, tunc esse licitas, cùm ex circumstantiis loci, aut temporis, personarum, officiorum, aliisque similibus, vel ex materia subjecta, saltem à sapientibus deprehendi potest quidpiam aliud subintelligi, quod inspecto cortice verborum nullatenus declaratur, & quo non subintellecto vocalis propositio falsa foret juxta permanentem, & explicitam significationem suam notam omnibus, ac perviam.

31 Quo fit, ut accedente idonea causa, quam circumstantiæ ipsæ præbent, eisdem omninò vocibus, eodemque remedio utendum fit in praxi juxta utramlibet sententiam. Ex. g. utraque dicit cum Angelico Doctore, Confessarium determinatè interrogatum de his, quæ in confessione novit, posse licitè respondere *Nescio*. Utraque cum ipso affirmat, reum contra juris ordinem respondere coactum, non mentiri, si absolutè dicat, *Non feci*. Utraque ait, sciscitanti de his, quæ sub secreto sunt nobis commissa, licitè occurri negando, nos habere illorum scientiam: quia (inquit Bañez 2. 2. *q.69. art.2. vers. In tertia parte.*) *jam apud omnes receptum est, ut illud dicamus nos nescire, quod secretò novimus*. Utraque insuper, cùm gravia alia incommoda spiritualia, aut temporalia, quæ aliter vitari nequeunt, imminent tacenti omninò, vel palàm declaranti totam mentem suam, putat ei integrum esse partem dicere, & partem occultare, atque ita interrogantem eludere, ut duo illi magni Pontifices S. Clemens, Sanctusque Gregorius anteà laudati monebant: neque id est minùs receptum, minùsve usitatum in istis circumstantiis, quàm in casu, ubi urget causa secreti. Utraque præterea approbat praxim occultandi ex causa restrictiones veificativas eorum, quæ publicè proferuntur verbis irrestrictis, sive occultatio fiat aliis vocibus secreto prolatis, sive nutibus imperceptibilibus, sive alio artificio externo. Latiùs enim patent restrictiones occultæ, quàm mentales: nec, quia occultæ sunt, ideò improbantur; sed

sed potiùs improbarentur in illis circumstantiis, nisi occultæ essent, quia tunc forent inutiles ad eum finem, cui potissimè inservire debent. Utraque demum concedit restrictiones mentales esse licitas, atque id non posse absolute denegari absque errore in fide, ex sacris litteris, ac SS. PP. stabilire contendit Thomas Hurtado relatus *num.*7. Cùm verò purè mentales reiiciuntur universim, inquirendum est ab adversariis, quidnam illo adverbio *purè* significare contendant, & quo differant à purè occultis. Nam si *ly purè* eas mentales restrictiones denotet, quæ debitis circumstantiis destituuntur, & sine illis exercentur, omnes earum praxim damnant. Si verò duntaxat illas, quæ hic, & nunc occultè adduntur, etsi alioqui idonea causa, & circumstantiis vestiantur, nemo illarum praxim respuit.

32 Nec obstat, si in particulari aliquo eventu Auctores inter se discrepent, & quidam censeant, non licere in ipso usum amphibologiæ mentalis; alii verò id credant licitum. Quippe discrepantia ista non sumitur ex principiis communibus semper, & in omni eventu talem praxim improbantibus; sed ex circumstantiis peculiaribus casus, de quo controvertitur, quas aliqui sufficientes reputant; alii verò insufficientes ad suam mentem licitè occultandam. Quod ipsum in causa contingit, nam nonnulli circa sufficientiam ejus opinantur nimis laxè, ut exponendo propositionem sequentem ostendetur; alii verò strictiùs; neque id tollit, ut posita idoneitate causæ, vel circumstantiarum, idipsum licere dicant, qui illud negant, ea sublata. Disputant exem. gr. Auctores, an qui occultè mutuò accepit centum, & occultè solvit quinquaginta, coram judice jurare possit, à suo creditore interpellatus, se centum non accepisse? Et cùm alii affirment, alii negent, apud ipsos ratum est communiter posse totam summam negare, cùm illam persolvit integrè. Neque enim ita accepit, ut nunc debeat, & hoc potest tacitè subintelligere, non fraudando creditorem ulla parte suæ pecuniæ, quod in specie prius proposita secus accidit. De quo latè Covarruvias *libr.* 1. *variar. cap.*2. *num.*4. & 5.

33 Jam verò si de speculatione sit sermo, etsi Auctores diversimodè stabiliant hanc praxim, & alii subinde, ac aliis explicandi modis eam excusent à mendacio; in his tamen, quæ maximè ad rem spectant, parum quidem discrepare valent. Nam affirmantes licere ex causa idonea restrictionem tacitam, prolatamve imperceptibiliter, non negant idoneitatem, atque sufficientiam causæ ex circumstantiis desumendam esse; immò semper istam causam ex circumstantiis desumunt, secreti, negotii, officii, personæ, aut aliis id genus, unde reliqui limitari existimant verba, quæ generaliter prolata, sumptaque præcisè, ut sonant, non denotant, nisi falsum. Qui verò negant, non ideò diffitentur limitationem, quæ sumitur ex ratione, causaque loquendi, eo ipso sumi ex circumstantiis, cùm circumstantia *Cur* sit una è præcipuis, unde colligi debet mens loquentis restricta, aut illimitata. Quippe *intelligentia dictorum ex causis est sumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei sermo est subjectus*, ut S. Hilarius docuit *lib.*4. *de Trinit.* & ex ipso adinstar regulæ in jure proponitur *cap. Intelligentia. 6. de verbor. significat.* Atque ea propter verba præceptiva legum, aliarumque dispositionum, quantumvis generalia videantur, ad terminos suæ rationis restringuntur, & mens limitata prævalet vocibus illimitatis. Quinimò ex posterioribus factis Sanctorum sæpe colligitur, leges valde universales, &, inspecta vi verborum, positivè illimitatas, qualis est illa: *Non jurare omnino*: Matthæi 5. 34. fuisse in Scripturis propositas cum occulta restrictione non interdicente prorsus usum juramenti; sed solùm in certis casibus, ut ex hoc, aliisque exemplis monstrat S. Augustinus *lib. de mendac. cap.*15. *post initium.*

34 Ac sanè, cùm gravis causa loquendi, & non declarandi mentem suam integrè, ac plenè exteriùs nota est, cuilibet constat prudenter posse animadverti exinde, sicut ex alia quavis circumstantia, quidpiam aliud fortè subintelligi ab eo, qui dicit *Non feci*, quo sensus integer orationis compleatur, etsi illud non explicetur, & tunc restrictio non erit occulta quoad causam suæ occultationis, neque purè mentalis in eo sensu; sed solùm quoad exercitium. Quia audiens nescit, utrùm loquens opus habeat restrictione ad verificationem dicti, quo negavit, se fecisse

cisse homicidium: forsan namque illud non fecit, & quamvis fecerit, & restrictione occulta licitè uti possit, adhuc latet, utrùm illa utatur, quia causa, & circumstantiæ non cogunt ad usum ejus, nec significant exercitium actuale adiiciendi ipsam; sed præcisè præbent facultatem adiiciendi illam, si lubeat. Quòd si causa occulta sit audientibus, eadem omnino est ratio, ac si supponas, eisdem esse occultas circumstantias, unde in sententia contraria universalitas verborum limitatur, ut implicitè significent eam restrictionem, cui voces contradicere videntur generalitate sua. Cæterùm si ex propria culpa, aut negligentia eam ignorent, sibi debent imputare; non verò loquenti, qui eam agnoscit, & utitur jure suo, quòd occasione accepta ex verbis ejus, decipiantur, & quoad hunc effectum idem erit vincibiliter causam ignorare, ac illam de facto scire.

35 Si verò eis invincibiliter occultari contingat causam, aut circumstantias restrictivas, ut eveniebat Isaaco, cùm Iacob ei dixit, se esse Esau suum primogenitum, cui anteà fuerat loquutus, & Tobiæ, cum Raphael Angelus in forma iuvenis ipsi respondit, se esse Azariam Ananiæ magni filium, tunc quidem humano judicio ejusmodi loquutiones mendacia videri possent, & fallaciæ (tectis scilicet personis loquentium, & mysterio nondum propalato) sed re vera, & coram Deo, qui occultam eorum intentionem noverat, mentemque, ac causam loquendi in sensu adeò inopinabili, ac improprio, alienissimæ erant à mendacio, & à culpabili deceptione alterius. Atque ea propter eos excusat S. Thomas loco appellato *suprà num.* 14. & iterùm *quodlib.* 8. *art.* 14. *ad* 2. ubi agens de viris sanctis, quorum facta omnibus proponuntur in exemplum, ita disserit: *De talibus non legitur, quòd mentiti sint, vel si aliqua dixerunt, quæ mendacia videantur, SECUNDUM INTENTIONEM, quam ex Spiritu Sancto conceperunt, mendacia non sunt.* Neque id refert S. Doctor, aut jure referri valet ad circumstantias consignificantes exteriùs improprietatem verborum, aut intentionem loquentium, quæ nullæ erant in eo eventu, sed potiùs contrariæ aderant.

36 Quocirca nec solida esse potest, nec vera ea differentia, quam nonnulli assignant inter utramque opinionem, ducta ex eo, quòd circumstantiæ restringentes tunc solùm possint eludere labem mendacii, cùm sunt sensu perceptibiles, & ideò aptæ ad componendum unicum signum sensibile cum vocibus, quo restrictio ipsa indicetur saltem implicitè. Non, inquam, potest esse solida, vel vera. Tum quia etiam dicere posset sententia opposita, justam causam restringendi mentaliter loquutionem suam debere esse sensibilem, ut ea ratione exteriùs significetur, saltem implicitè, verba generalia non proferri absolutè, ac sine addito, sicut sonare videntur; sed cum restrictione tacita. Ideò autem non dicitur, quia significatio implicita additi verificantis annexa causa, aut circumstantiis realibus, nisi occultetur audienti, potiùs nocebit, quàm proderit ad redimendum nos ab extorsione exigentis responsionem undique absolutam, & illimitatam: intelliget enim, illam detrectari, & hac nova suspicione confirmatus non desistet, sed inceptam vexationem aggravabit. Si verò occultetur ipsi, & sub ea fiducia proferatur, non erit utilior, quàm mentalis ad evitandum mendacium, aut ne loquenti imputetur deceptio alterius: nam hæc vitia non obiiciuntur restrictioni internæ, quia interna est; sed quia occultatur. Tum præsertim quia id non sufficit ad exponenda loca præcitata Sacræ paginæ, aliaque id genus, ubi tota causa sic loquendi, & omnes circumstantiæ restringentes voces ipsas, easdemque verificantes omnibus erant occultæ, & nulli hominum manifestatæ aliquo signo sensibili; sed ex sola Sancti Spiritus interna inspiratione, atque intentione pendentes, ad quam se in confuso referebant iidem ipsi, qui ita loquebantur, cùm sensum ab ipso intentum fortasse non intelligerent. Vide quæ suprà adduximus ex Angelico Doctore *numer.* 14. *&* 15. necnon alia, quæ cum Cajetano expendimus *num.*28.

37 Tum præterea. Quia circumstantiæ sensibiles excusantes à mendacio non consignificant, etiam implicitè, exercitium actuale loquendi cum restrictione, nec determinant in actu secundo verba explicita ad eum sensum: sed duntaxat præbent justam causam utendi illa, si sit opus, & ita loquenti placeat. Ita nuper adnotabam,

bam, & suadetur insuper. Nam si verbum *Nescio* ver. grat. à Confessario prolatum, vel ab alio, cui onus secreti incumbit, determinatè importaret significatione sensibili, illum non scire ad dicendum ea, quæ affirmant, se nescire, atque in istis circumstantiis idem esset dictu *Nescio*, atque *Nescio, ut tibi dicam*, ita ut ea verba differrent solummodò penes explicitum, & implicitum, is profectò, qui tunc diceret *Scio*, proculdubio mentiretur, & non tantùm esset reus sigilli violati illicitè. Quia affirmando, se illud scire, implicitè denotaret ob circumstantias adjunctas se scire ad dicendum aliis, quod est falsum, & contra mentem ipsius, qui rectè novit se illo modo rem, de qua est sermo, non scire. Et quidem si id explicitè proferret, & affirmaret, se scire ad dicendum aliis, nemo dubitaret, eum mentiri. Perinde autem est quoad hunc effectum idipsum proferre implicitè, quia in veritate, aut falsitate semper sibi consonant, quæ solùm differunt in significando penes explicitum, & implicitum.

38 Tum ulteriùs. Quia significatio illa implicita audientibus, atque interrogantibus accommodanda esset, ne illam ignorantes decipiantur, & verba mendacium significent ipsis, qui solam explicitam significationem norunt, & implicitam, neque intelligunt, neque percipiunt. Quòd si illis omnino ignota esse potest, & adhuc mendacium vitatur, omnisque iniquitas, non apparet, quid conferre possit, vel quare desideretur, quòd re ipsa adsit, & dignosci possit ab aliis, seu prudentibus, seu imprudentibus, quibus non loquimur, nec de tali loquutione quidquam sciunt. Sat enim erit, quòd restrictio à Deo cognoscatur pensanti verba nostra, non prout foris sonant; sed secundùm intentionem, qua proferuntur ex intimis, & cui non est minùs patens insensibilis limitatio, quàm sensibilis. Quòd verò insensibilis, ac purè mentalis à nullo possit percipi, non obest; sed potiùs juvat, cùm mentem nostram omnibus occultare tenemur, vel jus habemus illam occultandi. Obesset autem quàm maximè, si absque mendacio, vel fallacia non possemus illam occultare omnino, etiam prudentibus iniquè interrogantibus, ut in contraria sententia necessariò contingit.

39 Unde arguo tandem. Quia prudentes, ac expendere valentes vim circumstantiarum in sententia ista, audito verb. gr. verbo *Nescio* ex ore Confessarii, statim deprehendent, significationem sensibilem ejus vocis in illis circumstantiis non esse explicitam illam negativam omnis scientiæ, quam alioqui præseferre solet; sed aliam magis implicitam, qua restrictio denotatur ex hominum impositione, aut usu, & perinde apud eos esset respondere tantùm *Nescio*, ac dicere exprimendo restrictionem, *Nescio scientia licitè communicabili*. Quia eæ voces idem significant sensibiliter in illis circumstantiis, juxta hos Auctores, & sola differentia impliciti, vel expliciti non variat significatum, neque aliud facit intelligi vox *animal rationale*, quàm *homo*, licèt inter se comparentur tanquam explicitum, & implicitum. Ergo agendo cum prudentibus, ac scientibus significationes vocum explicitas, & implic[illegible] dus respondendi penitus erit [illegible] occultanda secreta, & evitanda alia præjudicia; & tamen cum istis agimus sæpe sæpius, & eis maximè debemus, vel jure possumus occultare mentem nostram, cùm contingunt isti casus.

40 Nec multò plus idem proderit, quamvis cum simplicioribus agamus. Quia eadem notitia ex sapientibus ad istos facillimè derivabitur, & nota erit apud populum significatio illa implicita, ut notæ esse solent aliæ captu difficiliores, & non adeò necessariæ. Quippe rudibus etiam, ac idiotis occurrit passim necessitas occultandi absque mendacio sua secreta, vel audiendi alios sua occultantes, & proinde recurrendi ad sapientes, ut ab eis edocti discant, quando verbis apparenter falsis uti liceat, & quando uti non liceat: & quod proprio ingenio assequi non possunt, adiuti instructione aliena sufficienter penetrabunt, ne loquendo mendaciter decipiant, aut ne audiendo incautè decipiantur.

CAPUT V.

Qua ratione restrictio purè mentalis adhibita ex causa idonea excusari possit à mendacio?

41 Rationem, excusationemque attigimus *nu.* 26. inde petitam, quòd ex

ex terminis vocalibus, ac mentalibus una oratio construi potest in se vera, quamvis voces componentes ipsam falsæ sint, si absque ullo adito, tàm interno, quàm externo, & per modum orationis integræ à loquente proferantur. Porrò hanc ipsam rationem, excusationemque exhibuit S. Gregorius *libr. 26. moral. cap.* 7. defendendo B. Job à mendacii calumnia sibi impacta. *Quid*, inquit, *obest, si à rectitudine veritatis humano judicio verba nostra superficie tenus discrepant, quando in cordis cardine ei compaginata concordant? Humanæ aures verba nostra talia judicant, qualia foris sonant; Divina verò judicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur. Apud homines cor ex verbis; apud Deum verò verba pensantur ex corde*. Locus valde expressus est; sed diminutè relatus à Gratiano *in capit. Humanæ aures*. 22. *quæst*. 5. omisit enim priorem ejus partem, quæ maximè ad rem conducit. Ex eo autem ad propositum S. Thomas peracutè intulit 2. 2. *q. 89. art. 7. ad* 4. quoties diversa est intentio jurantis, & illius, cui juratur, quamvis eadem verba usurpent, secluso dolo, juramentum obligare, non prout ab alio intelligitur; *sed secundùm intentionem jurantis*.

42 Unde sic à priori disputo. Sola falsa significatio verborum non sufficit ad mendacium absque intentione fallendi, ut ex recepta illius definitione patet. Sed in nostro casu loquens, falsam verbi significationem non profert cum intentione fallendi: nam, si hoc faceret, proculdubio mentiretur; sed solùm cum intentione proferendi quamdam sui conceptus partem, & occultandi aliam, quam absque magno præjudicio manifestare non potest. Ergo re vera non mentitur coram Deo, qui ejus intentionem novit, etsi hominibus, qui illam ignorant, aliud videatur. Neque enim ideò mentitur, quia alii ipsum mentiri censent; sed, si rectè sapiant, solùm mentiri censebunt, cùm independenter à judicio proprio ipsorum apud Deum inspectorem cordis, & verba ex illo pensantem fit veritatis desertor.

43 Explicatur. Qui justa necessitate coactus dicit cum restrictione mentali, se non fecisse, quod fecit, non profert ea verba cum intentione negandi factum secundùm se, & absolutè, nec cum intentione affirmandi, se habere intra mentem judicium absolutè negativum talis facti, aut persuadendi alteri se illud habere; sed solùm cum intentione occultandi veritatem facti, negando ipsum, non utcumque; sed cum addito restringente, ac verificante negationem ejus. Ergo re vera non loquitur, prout opus est ad mendacium, cum intentione fallendi. Quippe vox illa *Non feci*, quantum est ex se præcisè, indifferens est ad negandum cum addito, & absque illo, nec mendax censeri potest, nisi constet absque ullo addito prolatam esse. Atqui id non constat præcisè ex prolatione illius: nam alioqui ille, qui fecit alia die id, de quo loquitur, & proinde dicit veraciter *Non feci heri*, mentiretur statim, ac dixit *Non feci*, neque ulteriùs esset spectandum, an quidquam aliud adiiciat, quo sua verba restringantur, & ita verificentur. Deinde nec constat ex eo, quòd additum sit occultum, nam quod est occultum aliis, non est occultum loquenti, & id sufficit, ut ipse intendere possit loqui in isto sensu, & non in alio. Ergo, sive restrictio verificans sit publica, seu prorsus occulta, semper aberit intentio fallendi.

44 Obiicies tamen. Cùm quis manifestè negat, se fecisse illud, quod fecit, negatio verbalis non cadit supra id, quod in mente retinet; sed præcisè supra illud, quod voce, ac verbis expresserat. Sed hoc modo non expresserat, nisi factum absolutè; non autem factum hesternum. Ergo factum absolutè negat, quod est proculdubio falsum. Nam licèt in mente addat vocabulum istud *heri*, illud non restringit orationem ore prolatam, cùm non sit pars, modificatio, aut complementum ejus. Neque negatio vocalis supra factum ex vi illius modificatum valet cadere, quantumlibet id loquens intendat; sed præcisè afficit verba exteriùs dicta, quæ per se integra, ac totalia sunt in genere signi sensibilis, & apti ad loquendum cum aliis, & per verba insensibilia, utpote inepta ad hunc finem, nequaquam possunt compleri. Qua ratione neque ex verbis partim scriptis, & partim voce prolatis una oratio potest perfici: nam scripta ex conceptu suo ordinantur ad agendum permanenter cum hominibus; voces

ve-

verò raptim transeunt, & id tantùm per scriptum legenti manifestatur, quod post ipsam calamo exaratum remanet.

45 Suadent ista; sed non plenè persuadent. Tum quia independenter ab hac quæstione omnes admittere debent, posse ex terminis vocalibus, ac mentalibus tanquam ex partibus se mutuò afficientibus, ac juvantibus unam orationem integrari, si ita loquentibus placeat diversa signa componere, & illa inter se miscere: idque S. Gregorius appellatus *num.26.* annotavit, nullo refragante ex interpretibus, usitatum esse aliis Prophetis, & Ezechieli contigisse, dum suum librum inchoavit à conjunctione *&*, quæ est continuativa præcedentium. *Verbum*, ait, *quod foris protulit, illi verbo, quod intùs audierat, conjunxit. Continuavit ergo verba, quæ protulit, visioni intimæ, & idcirco incipit dicens: ET FACTUM EST.* Tum rursus, quia Sacramenta etiam collocantur in genere signi sensibilis; nihilominùs ex rebus sensibilibus, & insensibilibus adæquatè componuntur, ut Eucharistia ex speciebus visibilibus, & Christi corpore, quod nullo sensu ibidem potest percipi. Et, quod plus est, invisibilia ipsa, ut corpus Christi in Sacramento, & in Baptismo, aut Ordine character, dicuntur res, ac Sacramentum simul, hoc est, signum, & res significata, etsi Christus sit ibi invisibilis, & character spirituale quid, ac merè internum.

46 Tum ulteriùs, quia Missa non est una per meram aggregationem, ut lapides in acervo; sed totum quoddam artificiosè compositum, seu *compaginatum*, sicut paginæ coordinantur in libro, ut utar Gregorii verbo; & tamen non solùm constat ex vocibus intelligibiliter prolatis; sed ex orationibus partim vocalibus, partim mentalibus, partim alta voce prolatis, & partim dictis secretè. Tum præterea, quia in contractibus, aliisque dispositionibus sæpe una oratio completur ex verbis dictis, ac quibusdam tacitis, quæ ex dispositione juris, aut loquentium consuetudine supplentur, unde illæ vulgares parœmiæ dimanarunt: *Taciti, ac expressi eadem est virtus*: &, *conditiones, quæ insunt tacitè, actum conditionalem non reddunt*; id autem nullo jure, aut consuetudine introduci posset, si naturis extremorum repugnaret, & ex dictis, ac non dictis nequiret adintegrari una oratio, cujus expressum, ac tacitum forent partes componentes. Tum denique, quia similis constructio fieri valet (cùm sint signa ejusdem ordinis) ex verbis partim voce ab aliis perceptibili, partim imperceptibili intra os prolatis, ut siquis dicat intelligibiliter, se non fecisse homicidium, submissè interpolando adverbium *heri*; & tamen quæ sic proferuntur, cùm ab alio audiri nequeant, ut sic nihil ei significant; sed perinde se habent, ac si intra mentem consisterent, quoad effectum informandi illum de tota mente loquentis.

47 Negari itaque non potest, ex genere, ac natura sua nullatenus repugnare, quòd ex terminis partim vocalibus, partim mentalibus tanquam ex partibus se mutuò adjuvantibus, & suo modo perficientibus, una oratio ex ipsis mixta à loquente componatur, eamque esse signum sensibile, quamvis altera pars ejus insensibilis sit: ita enim homo à deteriore sui parte sensibilis, ac corporeus dicitur, & ita etiam Sacramenta verè sunt, & meritò appellantur signa sensibilia, licèt altera eorum pars sensu percipi non valeat. Nec restrictio merè interna, ex eo quòd sit per se occulta, & proinde inepta ad colloquendum cum aliis hominibus, inepta redditur ad componendum cum vocibus unum signum, quo aliquis loquatur hominibus de ea parte objecti, quam voces significant, & secum ipso, aut cum Deo de toto objecto quod in mente habet. Nam sicut orando sæpius nobiscum, aut cum Deo loquimur purè mentaliter, aut purè vocaliter, sic ex utrolibet loquendi modo unam loquutionem mixtam possumus compaginare. Fit autem loquutio interior, seu totalis, seu partialis, formando intra se conceptus vocabulorum significantium ad placitum in eo idiomate, quod quisque novit, sicut efformatur priùs quàm exterius propaletur, quod intra cor agitamus, ut quilibet apud se experietur, & rectè explicat P. Suarez *tom.2. de Relig. lib.1. de orat. cap.3. num.13.*

48 Quæ cùm ita sint, nequaquam admitti debent, quæ ex opposito principio *num.44.* assumebantur. Veritati namque dissonat, ut jam vidimus, voces externas non posse restringi ab addito retento in mente, quia cum eo non possunt

unum

unum signum integrare. Nec veriùs assumitur, cùm aliquis negat, se id fecisse, quod licitè manifestare non valet, negationem cadere non posse supra factum ut modificatum restrictione merè interna: cadit enim supra totum prædicatum propositionis internæ juxta intentionem loquentis, qui de ea sola loqui intendit, quamvis partem ejus supprimat. Nam hic est unus ex casibus, ubi taciti, & expressi est eadem virtus, juxta parœmiam vulgarem, & quo verba generalia ad evitandum absurdum justa interpretatione restringuntur, & reputantur prolata cum limitatione quadam, etsi earum universalitas apparenter eam excludat. Sic promissiones, sic leges vocibus expressæ generalibus, ex. g. lex *non jurandi omnino*, sine mendacio dictæ, aut scriptæ intelliguntur, & cum exceptione tacita, dum per epicheiam posteà corriguntur, & menti, ac intentioni proferentium potiùs statur, quàm verbis illimitatis. Sicque in sententia contraria negatio explicita sæpius afficit restrictionem merè implicitam, ac voce prolata tacitam, & publica adeò submisse dictam, ut quemadmodum Annæ contingebat 1. *Regum* 1. 13. loquentis *vox penitus non audiatur*. Quocirca etiam quę scribuntur, possunt restringi, aut ampliari viva voce, quamvis scriptura sit permanens, & vox transiens; immò hoc est longè facilius, cùm utraque sit signum sensibile, & vox possit in hominum memoria conservari, ut ita ad posteros transeat.

49 Quòd si scripta vocibus restringi valent, mente etiam restringi poterunt, atque ita fit, cùm scribuntur voces restrictæ mentaliter, v. g. eæ, quibus asseruit Christus, se nescire diem judicii, & aliæ similes, quarum mentionem *cap.* 2. facimus. Nam quod restrictio in eo casu sit legentibus occulta, ex dictis nequit obstare: sicut non obstat, quòd aliquis scripserit verbis æquivocis falsis in significatione communiter usitata; veris autem in alia extraordinaria intenta ab ipso, quamvis illorum veracitas unicè pendeat ex interna, ac per se occulta, & transeunte voluntate ipsius, qui iis vocibus uti voluit in eo sensu, & non in alio. Sat est enim ad præcavendum mendacium, quò voces scriptæ, aut prolatæ à veritate non discrepent in sensu intento ab Auctore, & propterea SS.PP. ibidem laudati semper ad intentionem ipsius, tametsi occultam, confugiunt, ut veracia esse putentur verba in sensu noto falsa.

CAPUT VI.

An semper mentiatur quisquis dicta sua verificare contendit per restrictionem mentalem?

50 Videtur semper mentiri, &, quod hinc sequitur, nulla ex causa cohonestari posse hoc genus artificii, quantumvis illo utantur Confessarii, Consiliarii, vel Legati Principum, aut quicumque alius, qui directè respondere cogitur ad ea, quæ sibi non licet alteri manifestare. Nam qui contra mentem loquitur, eo ipso mentitur; ita autem se gerit ille, qui dicta sua verificare contendit per restrictionem mentalem. Esto namque in mente habeat, non solùm judicium affirmativum, quo dicit, se scire eam rem, de qua est quæstio; sed aliud negativum, quo enunciat, se illam non scire scientia licitè manifestabili, id non tollit, quominùs dicendo *Nescio* contra judicium affirmativum loquatur. Scire quippe, atque nescire contradictoriè opponuntur, & qui absolutè dicit, se nescire, si verè loquitur, audienti affirmat, se habere in mente judicium universale negativum omnis scientiæ, de qua est sermo, nam alioqui non esset nesciens; sed sciens. Atqui hoc judicium non habet; sed contrarium ejus. Ergo menti suæ contradicit, atque adeò incurrit mendacium.

51 Cœterùm hoc argumentum omnibus solvendum esse, & contra nos specialiter non militare, sed contra Sacram Scripturam, ubi similia dicta Christi, aliorumque Sanctorum nobis in exemplum proposita passim reperiuntur, patet ex huc usque dictis, præsertim *cap.*4. Illi autem occurrit optimè Magist. Bañez ubi suprà, maximè *ad* 1. *&* 4. *fol. mihi* 291. *col.*2. admonens cum D. Thoma, ut reus in his angustiis constitutus *utatur amphibologica loqutione, quæ possit verificari secundum suam mentem*. Nam mentietur, si intentionem habeat loquendi absque restrictione, quamvis causa subsit adiiciendi illam. Non mentietur autem, neque menti suæ repu-

repugnabit, si cum restrictione adjecta loqui intendat, quia scire absolutè, & non scire peculiari aliquo modo, contradictoria non sunt; sed simul verificantur. Unde is solus contra mentem loquitur, qui absque ullo addito verificante vult dicere, se nescire, quod novit, aut non fecisse, quod fecit. Nam tunc ea verba significant contradictorium ejus, quod in mente habet, & carentia additi facit, ut sumantur absolutè tanquam oratio totalis verificanda in eo sensu, quem verba sic sumpta faciunt. Qui autem talia verba intendit usurpare, non nisi cum addito, & prout illi subsunt, eis non utitur in hoc sensu totali; sed in alio, cujus etiam sunt capacia, scilicet per modum partis cum addito componentis aliam orationem integram ex cujus veritate, aut falsitate æstimetur earum veritas, aut falsitas, non verò ex ipsis acceptis secundùm se, ac solitariè.

52 Sed instabis primò. Esto hæc sint vera, cùm additum voce profertur, nullatenus sustineri posse, cùm in mente retinetur. Quia virtus veracitatis non præcipit conformare mentem menti; sed verba exteriora menti. Atqui conformitas ista inter verba ex una parte, & mentem loquentis ex alia, in hoc casu apertè deficit, cùm verba negativa scientiæ, aut facti proferantur absolutè, & absque addito verbali; mens autem non absque addito illud neget; sed cum addito. Ergo deest illa conformitas, quam loquenti præcipit veracitas. Neque enim talia verba conformantur, negativa cùm sint, conceptui affirmativo scientiæ, aut facti: nec conceptui negativo, quia ille restrictus est, ac limitatus, v.g. ad factum diei hesternæ; hæc verò, prout ab illo condistincta, penitus illimitata. Igitur, inspectis omnibus, nulli conceptui interno conformantur.

53 Respondeo primò. Veracitas, ut prohibitiva mendacii, conformitatem positivam vocis, ac mentis non præcipit; sed vetat difformitatem, oppositionemque utriusque in significando; in objectione autem confunditur præceptum negativum non loquendi contra mentem, quod propriè ad mendacium spectat, & semper, ac pro semper obligat, cum præcepto affirmativo conformandi verba menti, integrè, ac plenè, quod solo silentio infringi potest, & non obligat, cùm jus habemus occultandi, quod in mente latet. Respondeo secundò, inde non tolli restrictiones vocales merè occultas, imperceptibili scilicet voce prolatas: quia tunc non sola mens menti; sed verba exteriora menti adæquatè conformantur; his autem admissis ut quandoque licitis, ad eas, quæ sunt merè internæ, nullo negotio fit gradus. Nam ex utrisque componi potest una oratio, ut anteà vidimus, cujus pars sint verba publica; & quod purè mentales sint audienti occultæ, vocalibus etiam officeret, cùm adeò submissè dicuntur, ut vox prorsus non audiatur. Quocircà dum ex præcepto affirmativo tenemur palàm, & apertè confiteri veritatem, v.g. quia juridicè fit nobis interrogatio, tam non prosunt ad evitandum peccatum commissionis, occultationisve illicitæ restrictiones vocales merè occultæ, quàm purè internæ, ac mentales.

54 Respondeo denique, veracitatem non semper præcipere, ut verba exteriora menti adæquatè conformentur: possunt enim conformari inadæquatè, & sicut quandoque per eam licet silere omninò, & nulla verba menti conformia proferre, sic etiam quandoque est licitum, immò interdum necessarium ad evitandam perplexitatem conscientiæ, interrogantem eludere, dicendo quædam, & tacendo alia, ut S. Gregorius cum Clemente præmonebat *num.* 10. appellatus. Ita autem in præsenti contingit, quia verbum *Non feci* inadæquatè conformatur conceptui interno, immò & vocibus, quibus dicitur *Non feci heri*. Quòd verò adverbium *heri* supprimatur, partiali huic conformitati non obstat, si intentio loquentis sit uti his vocibus per modum partis expressivæ illius conceptus, & jus habet occultandi alteram. Nam ejusmodi suppressio solùm removet totalem conformitatem, cujus defectus non præstat, ut verba opponantur menti neganti cum restrictione, aut quòd ejusdem restrictionis negativa sint; sed duntaxat ut interroganti per silentium occultetur, quod absque contrarietate verbi, ac mentis fieri valet. Aliud enim est tacere, & occultare mentem nostram, vel ex toto, vel ex parte, & aliud ei contradicere. Nam qui tacet, per se loquendo, & ex terminis nihil dicit, ac propterea neque contradicit: impossibile enim est, ut qui non loquitur, de eo

quod non loquitur, contra mentem suam loquamur.

55 Instabis iterùm, quamvis ejusmodi verba absque vocali restrictione accepta non contradicant conceptui deneganti tale factum cum restrictione, ex hoc ipso necessariò resultare oppositionem ipsorum cum conceptu affirmativo facti, quia iste affirmat, quod hæc negant, & utrobique absque addito. Respondeo negando antecedens, quia, ut ex sæpiùs dictis patet, ejusmodi verba sumpta in sensu inadæquato non opponuntur conceptui illi affirmativo, nec de eo loquuntur, nec significant latere in mente conceptum negativum ei contrarium; sed tunc solùm cùm sumuntur in sensu integro, ac totali. Qui autem utitur verbis uno sensu veris, & in alio falsis, non dicit utrumque, nam alioqui simul verùm diceret, & mentiretur; sed id duntaxat, quod vult vi illorum significare, quod si verùm sit in sensu ab ipso intento, mendacium præcavebitur, deeritque intentio fallendi, quamvis in sensu ab ipso non intento falsa sit significatio. Atque ita evenit illis, qui utuntur verbis æquivocis, etiam in sensu parum usitato, & his, qui in sensu litterali loqui nolunt, sed in sensu mystico, allegorico, parabolico, vel figurato, qui non mentiuntur, quamvis sensus historialis sit falsus, *& ea, quæ gesta non sunt, tanquam gesta narrentur*, ut eisdem vocibus utar, quibus S. Augustinus rem istam ex professo declarat *lib. contra mendac. cap.* 10. putans, non fuisse mendacia etiam fabulas Æsopi, sicut mendacia non sunt apologi, quibus interdum & Sacra Scriptura utitur, *judicum* 9. 8. ubi ligna sibi mutuò loquentia introducuntur, & de Rege deligendo inter se deliberantia.

56 Pendet igitur ex voluntate, ac intentione loquentis, quo sensu verba sua proferat, cùm utriusque sensus sunt capacia, & exinde mensurari debet, an juxta, vel contra mentem loquatur; non verò ex ipsis acceptis præcisè, prout foris sonant, seu secundùm se, & abstractè. Unde optimè Jurisconsultus *in L. In ambiguo. 3. ff. de rebus dubiis*, sic scribebat. *In ambiguo sermone non utrumque dicimus; sed id duntaxat, quod volumus. Itaque qui aliud dicit, quàm vult, neque id dicit, quod vox significat, quia non vult; neque id, quod vult, quid id non loquitur*. Sed & in jure Canonico eadem regula præscribitur à Cœlestino III. *in cap. In bis.* 15. *de verb. signific.* ibi: *Non debet aliquis considerare verba*, (utique nudè, & abstractè) *sed voluntatem, cùm non intentio verbis, sed verba intentioni debeant deservire*. Atque ideò legislatores non mentiuntur, quamvis generaliora verba proferant, quàm sit sua intentio obligandi; sed ex mente ipsorum undecumque deprehensa intelligimus, ea fuisse cum tacita restrictione absque mendacio prolata, ut circa præceptum illud Christi Matthæi 5. 34. *Ego autem dico vobis non jurare omninò*, ponderabat Augustinus relatus *num.* 33.

57 Quare & Sancti Ecclesiæ Patres jam anteà adducti, & expensi, & maximè S. Gregorius, Sanctusque Thomas huic uni principio insistunt, ut excusent à mendacio plurima verba, quæ alioqui deberent censeri falsa. Unus nunc pro mille fidejubeat S. Augustinus *serm.* 11. *de verbis Domini. cap.* 8. ubi notat, in Divinis litteris plura diversimodè, & *clausè*, ut ait, esse prolata: *Ut discamus res verbis, non rebus verba præponere, nihilque aliud in loquente quærere, nisi voluntatem, propter quam insinuandam verba promuntur*. Quocircà siquis Sacerdos verba consecrationis proferret cum intentione dicendi: *Hoc est corpus meum pictum*: re vera non consecraret: nam licèt totam formam consecrationis protulerit statim, ac pervenit ad pronomen illud *Meum*, voluntas ejus non fuit uti eis verbis tanquam oratione integra, & in se completa; sed ut partibus alterius orationis falsæ: idemque contingeret, quamvis subitò obmutescens, vel mutata voluntate, ex qua alia verba processerant, non exprimeret adjectivum *pictum*; sed sisteret in solis aliis. Quòd si vice versa totam formam absque addito dicere voluisset, quamvis verbis jam prolatis, mutata voluntate in continenti adderet, *pictum*, ea mutatio veritati consecrationis non obstaret.

58 Instabis 3. Cùm quis absque idonea causa loquitur cum restrictione merè interna, re vera mentitur, nam alioqui nunquam mentiretur, nec adjecto juramento esset perjurus, qui loquitur cum restrictione mentali. Et tamen ille etiam potest uti hoc ipso artificio componendi verba-in-

ba interna cum externis, & utendi his per modum partis. Ergo illud per se non sufficit ad evitandum mendacium. Sed instatur argumentum, non solùm quia sæpè ex causa licitum reddi solet, quod alioqui esset illicitum, ut jurare, aut occultare mentem nostram utendo verbis æquivocis, verùm etiam, quia in hac ipsa materia, qui sine causa dicit, se nescire, quod novit, mentitur juxta adversarios; & nihilominùs etiam juxta ipsos non mentitur, si compulsus ad loquendum idem dicat ad secretum naturale servandum.

59 Respondeo deinde concedendo ex dictis *dissert.* 14. maximè *cap.* 6. eum, qui hujusmodi artificio utitur, nulla idonea causa id exigente, certissimè peccare, atque mentiri, saltem moraliter, & reductivè; immò omninò propriè, atque in rigore physico, ut *à num.* 52. ibidem ostendebatur: fallaciter enim loquitur, & dum indebitè restrictionem occultat, illam pro non adjecta haberi facit. Nego tamen, idem esse, cùm idonea causa subest permittendi deceptionem alterius, & non manifestandi mentem suam, nisi ex parte. Ratio autem disparitatis est, ut alias prætermittam, quæ ex ibidem dictis sumi valent: quia sic loquens, deficiente gravi causa, ideò mentitur, quia simulat se loqui veraciter, cùm legibus veracitatis contradicat, sive affirmativè præcipientibus integram conformitatem verbi, ac mentis in illis circumstantiis, seu negativè prohibentibus occultationes merè voluntarias restrictionum verificantium dicta nostra, ne proximi deceptio contingat occasione à nobis data. Is verò, cui causa favet occultandi ex parte mentem suam, haud immeritò significare potest, se loqui veraciter, & in actu exercito id affirmat. Quia neque ex præcepto affirmativo loquendi syncerè, ac candidè tunc tenetur totam mentem suam cum præjudicio secreti integrè manifestare; neque ex præcepto negativo non decipiendi proximum, nam deceptio illius, si fortè eveniat, non est data, sed accepta, atque permissa duntaxat; neque demum ex præcepto non mentiendi, quia contra mentem non loquitur, sed juxta illam, tametsi inadæquatè, & verba ipsius sunt veracia in oratione totali, quam simul cum restrictione componunt, licèt judicio humano falsa appareant, quia considerantur superficie tenus, & prout foris sonant; non verò secundùm intentionem loquentis, & sicut prodeunt ex intimis cordis nostri penetralibus.

CAPUT VII.

Cur mendacium nulla ex causa liceat; secùs autem loquutio verificata per restrictionem tacitam, occultève prolatam?

60 HUic difficultati insistit præ cæteris Card. de Lugo *disp.* 4. *de Fide. num.* 62. esto enim putet, subtilique ratione confirmet *num.* 65. in prædictis loquutionibus non inveniri mendacium formaliter, ac propriè tale; sed solùm materiale, ac improprium, nihilominùs contendit frustra jure naturali vetitum fuisse mendacium quacumque ex causa prolatum, si ejusmodi loquutiones liceant. Usus namque illarum eodem modo, quo mendacium, impedit fidem audientium, & tollit auctoritatem loquentium, & cùm nullo externo signo ab illo discernantur, peræquè decipiunt proximum, ac si mendaciter prolatæ essent. Ergo sicut naturale præceptum non mentiendi semper, ac pro semper obligat, & tam comprehendit mendacia dicta sine causa, quàm prolata ex illa quantumcumque honesta, aut necessaria fingatur, ita pariter præceptum non utendi loquutionibus mente restrictis. Nam in casu, quo illæ licent, prohibitio mendacii omninò inutilis esset, satiusque propterea foret illud non prohibere in istis circumstantiis, quàm eo vetito, permittere alterùm loquendi modum ipsi penitus assimilem, & prorsùs æquipollentem.

61 Cœterùm hoc argumentum multipliciter retorquetur, & instatur. Tum ex his, quæ proposuimus *cap.* 4. quia idipsum opponi posset praxi contrariæ sententiæ, cùm ab hac nostra non differat; sed idem fit in utraque modus eludendi audientes, eademque verba, dum occurrit necessitas occultandi secretum, & indirectè respondendi his, qui de illo sciscitantur. Tum quia non sequuntur alia, nec majora incommoda contra fidem adhibendam ab audientibus, aut contra auctoritatem loquentium ex restrictione mentali, quàm ex eo, quòd quis loqua-

tur verbis falsis in sensu litterali, ac noto audientibus; sed veris in sensu mystico, vel figurato dependente ex sola voluntate illius, ac prorsus ignoto cœteris. Et nihilominus is modus loquendi, etsi primo aspectu mendax videatur, ex causa non est prohibitus; sed verax juxta intentionem loquentis, & in Divinis etiam litteris frequenter usitatus ab illis, qui commendantur de perfectione virtutis, & nobis proponuntur in exemplum; immò & ab ipso Christo, cùm finxit, se longiùs ire, & dum interrogabat quasi nesciens, an eum aliquis tetigerit, vel ubi Lazarus sepultus fuerit. De quo plenè *cap.* 2. maximè ex *num.* 14. cum Augustino, S. Thoma, & aliis Patribus, quin exinde deducatur, quoties licet occultare mentem propriam eo modo significandi, etiam mendacium licere.

62 Tum prætereà, quia generalis prohibitio mendacii in quocumque eventu nequit reputari inutilis ex eo, quòd interdum liceat uti verbis adeò ambiguis, ut loquutio verax à mendaci nequeat exteriùs discerni. Ita enim evenit, dum quis utitur verbis æquivocis in una significatione falsis, & in alia veris: neque enim dicit utrumque; sed quod vult. Quid autem velit, occultum est, cùm nullo externo signo discernatur, sed ex merè interna voluntate ipsius unicè pendeat. Tum demum, quia suffragante idonea causa, etiam licet, quin proinde liceat mendacium, usurpare verba ambigua, & contra mentem audientis, & in significatione valdè extraordinaria, quam ipse forsitan nescit: ut siquis innocens in domo absconditus quæratur à satellitibus puniendus ut malefactor, & interrogantibus, utrùm sit domi, respondeat alius, non esse, accipiendo verbum *esse* pro *comedere*, ut quandoque à Latinis usurpatur. Porrò quidquid est incommodi in restrictione mentali, in istis etiam occultationibus cernitur. Nam re vera usus illius ad intentionem loquentis, & ambiguitatem vocis revocatur, quæ duas habet significationes, modosve significandi, quorum unus verus est, & alter falsus. Verus, cùm voces sumuntur tanquam oratio partialis; falsus autem, cùm sumuntur tanquam oratio completa, & juxta diversum modum menti suæ adæquatum, vel inadæquatum, quo loquens eis uti intendit, nunc licitæ, nunc illicitæ censeri possunt, ut aliis ambiguis evenit.

63 Respondeo insuper, non frustra prohibitum esse mendacium, etiam prolatum ex quacumque gravi causa, quamvis mentalis restrictio ex eadem causa honestetur. Quia mendacium intrinsecè malum est, & à se omninò inseparabilem oppositionem continet cum societate humana, sicut furtum, homicidium, detractio, scandalizatio, aut supplantatio alterius. Quæ omnia præceptis negativis prohibentur, & semper, ac pro semper vetantur, licèt causa idonea interdum faciat, ut actiones eis alioquì oppositæ, non jam oppositæ, sed licitæ censeantur, & malitiam omnem exuant. Sic nunquam furari licet ex quacumque causa, aut in quacumque necessitate; & nihilominùs in necessitate extrema licet rem alienam sibi assumere, non quia tunc furari liceat; sed quia talis acceptio non est furtum in illis circumstantiis. Similiter nunquam licet detrahere famæ alienæ, etiam ex causa; ea tamen facit, ut detectio alieni criminis, & notitia illius alteri communicata, quæ alioqui foret detractio, nec sit detractio, nec actio ulli malitiæ subjecta. Pariterque in homicidio, scandalo, vel deceptione activa proximi contingit, quin frustra adhibeantur ea præcepta. Ita ergo evenire dicimus, cùm verba alioqui mendacia, aut fallacia proferuntur ad evitandam perplexitatem conscientiæ, aut ex alia causa gravi, & restrictio verificativa ipsorum occultatur: id enim licet, non quia causa faciat, ut mendacium, vel deceptio activa proximi liceant; sed quia præstat, ut mendacium, aut fallacia non sit, quod aliàs mendacium, vel fallacia esset.

64 Jam verò quòd actus mentiendi intrinsecè malus sit, & ex nulla causa cohonestabilis, exinde planè suadetur, quia in conceptu suo essentiali, ultra vocis significationem falsam in existimationem loquentis, importat intentionem fallendi, ut ex recepta ipsius definitione patet. *Nam culpa mentientis est in enunciando animo suo fallendi cupiditas*, & quia nullus esse potest *honestus deceptor aliorum*, ideò nullum genus mendacii dari potest excusabile à peccato, ut disertis verbis S. Au-

S. Augustinus proponebat *dissert.* 14. *num.* 20. *&* *num.* 52. appellatus. Atqui fallendi cupiditas, seu voluntas decipiendi proximum semper, & in omni eventu turpis est, sicut decipere, ac fallere, quod est opus, seu objectum ejus. Ergo mendacium includens in suo conceptu formali ejusmodi voluntatem semper erit turpe intrinsecè, quin ulla de causa valeat illam malitiam exuere, qua societati creaturarum rationalium nocet, tollitque confidentiam illam mutuam, qui inter se debent tractare, & dictis aliorum fidere. Quòd si aliquando illam exuit, & fallendi voluntate destruitur, eo ipso desinet esse mendacium, deficiente scilicet constitutivo illo, quod in conceptu ipsius est principalius, nam ut S. Thomas scribit *quodlibet. 6. art. 17. corpore: Peccatum mendacii principaliter consistit in intentione fallendi.*

65 Et hinc est, ut ejus usus semper sit pravus abusus repugnans primario fini, atque institutioni signorum. Quia *verba sunt instituta, non per quæ se invicem homines fallant; sed per quæ in alterius quisque notitiam cogitationes suas proferat*, ut tradit, & fusiùs prosequitur S. Augustinus *in Enchirid. ad Laurent. cap.* 22. Atque ex eo ipso insistente eisdem principiis *lib.* 1. *de Doctrin. Christ. cap.* 36. aliam rationem generalem sumere possumus, quàm hisce verbis syllogisticè describit. *Nemo mentiens, in eo quòd mentitur, servat fidem: nam hoc utique vult, ut cui mentitur, fidem sibi habeat, quam tamen ei mentiendo non servat. Omnis autem fidei violator iniquus est. Aut igitur iniquitas utilis est aliquando, quod fieri non potest, aut mendacium semper inutile est.*

66 Quo tandem patet, rationem prohibendi semper mendacium loquutionibus mente restrictis accommodari non posse pari generalitate. Accommodabitur quidem, quoties illæ proferuntur cum intentione fallendi, & tunc eadem erit ratio, eademque incommoda civilis conversationis, ac par signorum abusus repugnans fini primario, propter quem sunt instituta, semperque ibidem violabitur præceptum non decipiendi proximum ex conceptu suo latiùs patens, quàm præceptum non mentiendi; sed obligationis valdè assimilis, ut *dissert.* 14. *à num.* 30. declarabam. Cæterùm hoc est discrimen, quod mendacium à voluntate fallendi numquam separari valet, quia culpa mentientis est fallendi cupiditas, & nemo mentitur, nisi velit falsum dicere tanquam sibi verum, atque fide dignum apud alios. Loquutio autem mentaliter restricta neque ex conceptu suo importat fallendi cupiditatem, nec cum ipsa inseparabiliter connectitur. Nam qui sic loquitur, non vult dicere falsum sibi notum, aut contradicere ulli judicio verò ex illis, quæ in mente habet; sed potiùs vult dicere verùm, quamvis inadæquatè duntaxat, supprimendo alteram partem suæ orationis non intentione fallendi; sed solummodò occultandi factum, cujus reticendi obligationem, aut idoneam causam habet, & occultari non potest, nisi restrictio occultetur.

67 Sed obiicies 1. Intentio occultandi veritatem, quam licitè manifestare non possumus, etiam compulsi, non tollit voluntatem fallendi: nam alioqui nullatenus mentiretur, qui ad aliquod secretum occultandum, vel ne sua propria confessione convincatur, proferret verba significativa falsi, quin ullum additum verùm mentale, vel vocale eisdem adjungeret. Sed, retenta voluntate fallendi, semper peccatum committitur, vel mendacii, vel fallaciæ contradicentis præcepto non decipiendi proximum. Ergo hæc species peccati nunquam deerit, quamvis loquutio mentaliter restricta contingat ex fine adimplendi debitum occultandæ veritatis.

68 Respondeo concedendo, ejusmodi intentionem non tollere voluntatem fallendi; sed cum ea componi posse: nam sæpè homines mendaciis utuntur ad sua secreta occultanda, & ad honestam intentionem implendam eligunt media ex se prava. Fateor etiam, quoties retinetur voluntas fallendi, retineri etiam peccatum mendacii, aut, quod ei æquivalet, eamdemque malitiam continet, peccatum fallaciæ contrarium præcepto non decipiendi proximum. Nego tamen; illam retineri, cùm ad occultandam veritatem, quam licitè, & absque magno præjudicio manifestare non possumus, & indebitè ad respondendum adigimur, eligimus tanquam medium partem aliquam nostri conceptus exprimere, & restrictionem

ejus occultare. Tunc enim neque mentimur, neque deceptio alterius est nobis imputabilis, qui cum tanto incommodo illam evitare non tenemur; sed jure defensionis, ut sic loquar, ei permittimus, ut se ipsum fallat, eligendo ex duobus modis significandi, quos habere potest vox illa *Non feci*, quorum unus adæquatus est menti loquentis, & alter inadæquatus, eum, qui inadæquatus est, alio relicto; ut accidit in æquivocis habentibus plures sensus, alium publicum, alium occultum, aut plura significantibus, quorum unum vult dicere loquens, & aliud intelligit audiens.

69 Obiicies 2. Ad peccatum fallaciæ artificiosæ non requiritur intentio formalis, aut voluntas directa decipiendi; sed sufficit interpretativa, & indirecta, sicut satis est ad scandalum, detractionem, aut mendacium, licèt positivè, atque directè non ametur ruina moralis, infamia, aut deceptio alterius. Sed voluntas indirecta, aut interpretativa fallendi semper, & ubique involvitur in voluntate loquendi cum restrictione mentali: neque enim separabilis est, aut distincta à voluntate proferendi voces ex sua propria impositione significativas falsi. Ergo sola voluntas sic loquendi inseparabiliter importat eam voluntatem, quæ requiritur, & sufficit ad violandam prohibitionem non fallendi. Confirmatur. Quia negari nequit, cum, qui dicta sua verificat ex restrictione mentali, & scienter loqui contra mentem audientis, & ei præbere magnam occasionem errandi, & uti verbis habentibus maximam speciem mendacii, cùm nihil ab illis differant, quibus uteretur mentiens. Ergo, sive mentiatur propriè, & in rigore, sive non mentiatur, semper illicitè aget, & violabit naturale præceptum non fallendi.

70 Respondeo, solutionem constare ex dictis *suprà num.* 27. & 28. ac pleniùs traditis *dissert.* 14. *à num.* 33. Unde, concessa majori, nego minorem cum sua probatione, quia voluntas proferendi voces, uno modo significativas falsi, & alio modo significativas veri, non semper secum importat voluntatem decipiendi, etiam interpretativam; sed ab ea distingui, ac separari valet, quoties justa causa subest deludendi nostra responsione proximum, & permittendi deceptionem ejus. Nam quòd in genere id liceat, ostendunt stratagemata bellica, & facta, ac dicta Christi, atque Sanctorum; unde clarè prævidebant futurum, ut alii errarent, quia latentem eorum sensum, mysticum, aut figuratum, in quo solo verificabantur, neque ex vi verborum, neque ex aliis circumstantiis sibi notis tunc poterant conjectare; sed duntaxat sensum litteralem subsequi.

71 Ad confirmationem fateor, ea omnia contingere, dum quis utitur restrictione mentali absque valdè idonea causa, & ideò, cùm illa deficit, semper abstinendum esse ab ejusmodi artificio, sive ejusmodi obligatio oriatur ex præcepto non mentiendi, sive ex præcepto non decipiendi proximum, sive ex præcepto affirmativo utendi signis externis ea simplicitate, ac candore, quem postulat civilis societas, & commercii humani fides. Cæterum neque his præceptis ad veracitatem peculiariter spectantibus, neque ullo alio tenemur semper loqui juxta mentem alterius, neque abstinere ab his loquendi modis, unde alii sumunt occasionem errandi ex malitia, aut ignorantia, neque præcavere ea signa, quæ superficialiter considerata important mendacii speciem; sed ex causa hæc omnia licent, & mali rationem exuunt: sicut contingit in scandalo, ubi eadem omninò actio, quæ operanti imputaretur ad peccatum, si absque justa causa fieret, ob causam præponderantem scandalum esse desinit, ac nulli malitiæ subest. Neque ampliùs opus est in istis immorari, cùm eadem in praxi contingant, etiam contrariæ sententiæ, & sæpè aliàs inveniantur sine piaculo exercita, ut planè habetur ex hucusque dictis, atque confirmatis tot instantiis, & exemplis.

72 Atque ex eis tandem concludes contra P. Arriaga *disp.* 4. *de Fide num.* 76 quæ diximus de restrictione mentali, non solùm habere locum in propositionibus negativis, quales sunt *Nescio*, aut *Non feci*; verùm etiam in affirmativis. Affirmativa enim erat illa, qua dixit Jacob, se esse Esau primogenitum Isaac, & qua Raphael Archangelus asseruit Tobiæ, se esse filium Ananiæ. Qui certè mentiti essent, si absque ullo addito, tam externo, quàm interno, talia verba dicere voluissent. Ideò autem mentiti non sunt, quia Jacob in mente retinebat, se Divina electione, ac privilegio esse primogenitum Isaac; Raphael verò, se esse filium Ananiæ repræsentativè, ac impropriè. Uterque

que autem alteram hujus sui conceptus partem, etsi apparenter falsam, verbis expressit, & alteram ex causa idonea interiùs occultavit. Et similiter, quamvis certò prævidercnt, Tobiam, & Isaac esse erraturos, quia penitus ignotabant restrictionem, aut causam restringendi prædictas affirmationes; adhuc illi deceptores non fuerunt, nec simulatores dolosi, aut violatores candoris humano commercio debiti. Quippe neque totam mentem suam aperire tenebantur, neque abstinere ab expressione partiali sui conceptus, ut aliorum errorem impedirent; sed eum permittere poterant, cùm causa adeò justa suberat non propalandi mysterium, quod tacitè gerebatur.

CAPUT VIII.

Utrùm supradictis obstet condemnatio Pontificia?

73 Si vel leviter obstare suspicarer, egomet ipsa comburerem, nullius jussione expectata. Sed non obstare persuadetur primò. Quia scopus Pontificis non fuit damnare opiniones communi Doctorum calculo post diligens examen ab antiquo receptas tanquam probabiles, securasque in praxi; sed quasdam alias noviter adinventas, aut noviter suscitatas, cùm jam essent antiquatæ: ita enim expressis verbis habetur in decreto Alexandri VII. edito *die* 24. *Septembris anno* 1665. cujus salubre opus voluit continuare Innocentius XI. ut ipse testatur in decreto, de quo loquimur, ubi prædictam propositionem confixit simul cum aliis. At quòd in aliquo casu urgentis necessitatis, aut vexationis iniquæ, cui absque incommodo gravi, proprio, vel alieno, aliter occurri nequit, liceant restrictiones tacitæ, occultæ, aut mente retentæ, etiam juratæ, non est opinio noviter inventa, nec noviter suscitata; sed valdè antiqua, & nunquam antiquata; immò jugi continuatione defensa ab auctoribus maximi nominis post diligens, & accuratum examen, ut ex his, quos appellavimus *cap.* 1. *per totum* affatim constare potest. Non ergo censuræ subjacet prædicta opinio cum illis moderationibus, quibus fuit à nobis tradita.

74 Secundò, quia eadem opinio grave fundamentum habet acceptum ex Sacris litteris, & auctoritate Patrum, præsertim Augustini, Gregorii, atque D. Thomæ; quibus eam tribuunt plerique ex auctoribus anteà laudatis. Non est autem verisimile, opinionem tot testium omni exceptione majorum auctoritate vallatam Pontificia censura inustam esse. Neque credibile est, tot graves Auctores, qui illos in hoc sensu intellexerunt, eisdem attribuisse doctrinam scandalosam, & perniciosam in praxi, vel legisse eos adeò oscitanter, ut ne probabiliter quidem eorum mentem assequuti fuerint. Tentarunt aliqui eorum verba exponere; sed plerisque aliis, qui rem posteà examinarunt, minimè satisfecerunt. Nos etiam de novo addidimus alia non pauca, quæ fortasse videbuntur non esse parvi momenti, si quæstio restringatur ad eos terminos, intra quos est disputata, & ponatur tanquam certum, restrictiones merè voluntarias, aut præponderante causa destitutas semper esse illicitas, atque præceptis veracitatis oppositas; immò in rigore mendaces.

75 Tertiò, quia, ut constat ex dictis, præsertim *cap.* 4. & jam alii Scriptores prænotaverant, opinio affirmans, & negans non differunt quoad praxim externam; sed eisdem omninò verbis uti indulgent Confessariis, Consiliariis, aut Legatis Principum, reis iniquè interrogatis, & aliis, qui constringuntur justa necessitate respondendi, & occultandi secretum, quod in mente ipsorum latet. Fieri autem non potest, ut ex duabus opinionibus, quæ non differunt in praxi, una sit in praxi perniciosa; altera verò non item. Quare vel utraque opinio sub hac nota erit prohibita, vel neutra notari debuit. Atqui utramque esse notatam, & sub præcepto prohibitam, ne ullo in casu ad praxim deducatur, ex his, in quibus conveniunt, nequaquam admitti valet. Ergo potiùs dici debet, neutram tali nota fuisse inustam; sed apud omnes ratum esse debet, in quibusdam eventibus talem praxim esse licitam, & solùm erit notandus abusus, & magna laxitas, quæ apud nonnullos subrepsit circa sufficientiam causæ.

76 Quartò suadetur ex dictis *dissert.* 14. *cap.* 1. ubi ostendimus, Pontificem non damnasse mendacii, atque perjurii casus singulos sub confixa thesi comprehensos; sed universalem, quæ asserebat, loquutiones addita mentis restrictione veras, ac juramento firmatas, ex quocumque fine, aut causa fierent, neque mendacii malitiam,

neque perjurii contrahere. Porrò nos propositionem istam, sicut jacet, non tuemur; sed ejus contradictoriam ut certissimam pro viribus defensamus, ostendimusque ex professo *ibidem cap.* 3. in primis illos mentiri, & propriè, atque in rigore dejerare, qui ex intentione fallendi, aut directa voluntate decipiendi proximum, vel inducendi ad mendacium abutuntur eo artificio, quamvis id faciant ex causa. Ostendimus praetereà *ibi cap.* 4. *ac deinceps*, idem omninò contingere, cùm mediantè restrictione veritas occultatur, quae ex praecepto affirmativo fidei, obedientiae, justitiae, aut alterius virtutis candidè, ac integrè debebat manifestari. Et insuper adjecimus, nunquam absque falsitate, eaque sufficiente ad perjurium (si juramentum addatur) contingere ejusmodi restrictiones, cùm in vanum exercentur, spontè, recreationis ergo, vel ex turpi, aut levi causa. Et propterea sicut ad juramenti honestatem, ac ne in perjurium degeneret, tres comites exiguntur, nempè veritas, justitia, & judicium, ita pariter ad honestatem cujusvis restrictionis occultatae his, quibus loquimur verbis sine restrictione falsis, tres alios comites valdè similes exigimus, quorum nullum postulabat thesis damnata. Immò neque restrictiones purè mentales nominatim exprimit, nec adverbio *purè* utitur; sed de mentalibus generaliter loquitur, omnesque excusat à mendacio, & à perjurio, abstrahendo ab eo, quòd sint, aut non sint purè mentales, cùm alioqui, juxta dicta, etiam quamplurimae, ex illis, quae purè mentales non sunt, sint prorsùs inexcusabiles.

77 Unde fit, ut earum usus passim obvius esse nequeat in convictu familiari. Neque enim passim concurrunt tres comites necessarii; sed adeò infrequenter, ut meritò dici debeat, non licere regulariter. Vel enim *simplicitas* deficit, qua voluntas decipiendi secludatur. Vel *justitia*, ne occultetur, quod debet manifestari ex praecepto affirmativo alicujus virtutis. Vel *judicium* discretionis, quo sine necessitate non fiat; neque ex causa levi, sed ex gravi. Ac longè rariùs licebit ejusmodi loquutiones juramento confirmare. Nam, si mendaces sunt, perjurium erit strictè, ac rigorosè tale. Si autem veraciter fiunt, quia subest idonea causa; adhuc frequenter continget, ut juramenti adjectione speciale peccatum committatur. Neque enim causa, quae sufficit ad verum dicendum, sufficiens est ad jurandum, sed nova alia, majorque necessitas ad juramentum exigitur, qua deficiente, jurare peccatum contra religionem erit, sive perjurium dicatur, sive alio quovis nomine explicetur. Et, si sola necessitas ipsius deficiat, non erit grave peccatum.

78 Absolutè autem, quoties justa causa deficit loquendi cum restrictione mentali, perjurium erit adiicere juramentum ad talem loquutionem apud alios comprobandam. Vel quia mendacium propriè, ac rigorosè tale ibi invenitur, cùm ille simulet, se loqui veraciter, dum leges veracitatis infringit, ut jam anteà fuit ostensum. Vel quia ad perjurium propriè tale non requiritur rigorosum, strictumque mendacium consistens in loquutione contra mentem; sed sat est ad deceptionem aliorum juramenti religione abuti, aut falsum jurare falsitate quadam analogica, qualis invenitur juxta S. Thomam in juramentis injustis, temerariis, aut incautis. Vel denique quia perjurium propria, quamvis minus stricta, significatione appellatur omne juramentum illicitum, tàm defectu veritatis, quàm necessitatis, aut justitiae, ut voluit S. Hieronymus, cui S. Thomas subscripsit, tum alibi, tum *lib.* 3. *ad Hannibaldum, dist.* 39. *qu.* 1. *art.* 1. *corp.* his verbis: *Perjurium dicitur juramentum inordinatum*. Eodemque modo loquuntur Sylvester, & Angelus, quos Sanchez refert *ubi suprà num.* 13.

79 Quocircà minùs errasset thesis damnata, si diceret, eos, qui juramento affirmant loquutiones sola mentis restrictione veras, tametsi nunquam mentiantur, multoties esse perjuros. Sed de his, & plerisque concernentibus integra *dissert.* 15. fuit copiosè disputatum.

DISSERTATIO XVI.

DE CAUSA REDDENTE LICITUM USUM restrictionum mentalium.

Circa hanc causam sæpius errare contingit : nam quò minor à nonnullis exigitur, eò major licentia conceditur utendi istis restrictionibus in præjudicium conversationis humanæ, ac societatis civilis, & propterea sequenti propositione ordine 27. excessus, qui in assignatione illius apud quosdam invaluerat, in decreto Pontificio nominatim profligatur.

CAPUT PRIMUM.

Ostenditur, non causam pro causa in hoc puncto sæpius assignatam esse.

1 IMpegit in istum scopulum thesis, cujus expositionem auspicamur, eamque propterea *nimis laxam* dixerat, antequam condemnaretur, strenuus alioqui mentalium restrictionem defensor P. Martinus Bresserus *lib.5. de conscient. cap.19. num.*186. Porrò verba theseos sic se habent: *Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum : ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.*

2 Idipsum litteraliter habetur apud Sanchez *lib.3. in Decalog. cap.6. num.19.* Laurentium Portel *in dubiis regular.* verb. *Juramentum in addit. num.*11. Diana *p.2. tr.15. resol.25.* & ferè litteraliter apud Conradum *in respons. casuum consc. 1. p. q.*137. ubi ait, neminem, *qui gratia salutis animæ, vel corporis, pietatis, utilitatis, vel alterius necessitatis, utitur ejusmodi amphibologia, mentiri, neque peccare peccato mendacii, etiam quod juramentum addatur*: semperque ibidem supponit, ex his causis id licere. Leguntur etiam apud quosdam alios verba æquipollentia istis, omnesque nominatim profitentur, se processisse ex Navarro tanquam antiquiore, ac præcipuo antesignano ejus doctrinæ, *in cap. Humanæ aures. qu.2. num.*10. ubi hæc scribit: *Causa salutis animi, corporis, honoris, immò & rei familiaris, & cujuscumque alterius actus virtutis, potest quis uti verbis amphibologicis, ac duplicibus.*

3 Notandum tamen est, ne in materia amphibologiæ amphibologia ipsa hallucinemur, thesim damnatam specialiter, ac determinatè loqui de amphibologia mentali juramento confirmata. Quia pronomen illud *his*, quo initio utitur, non potest referri ad alias, nisi ad eas amphibologias, quarum mentio immediatè antea præcesserat; non præcesserat autem nisi illarum, quas juramentum confirmat, & verificat additum in mente retentum. Nam earum, quæ consistunt in usu vocis habentis plures significationes integras ex impositione hominum, ut vox *canis*, nulla mentio erat in decreto facta. De eisdem etiam clarè loquitur Navarro *suprà q.1. num.9. ante fin.* ubi propter easdem causas illas excusari censet, necnon Portel, Diana, & Conradus. De P. Sanctio autem res est dubia: quia ad utrumque amphibologiæ modum justam causam prærequirit, ut constat ex *nu.16.* & inspecto toto illius contextu, ac corollariis haudquaquam liquet, an justas censuerit omnes ad internarum restrictionum usum, quæ sufficiunt ad usum externarum, & maximè cùm *n.17.* ad internas prærequirat, ut non pateat alia via se tuendi.

4 Cujus cujus tamen sit ista doctrina, inde patet, meritò proscriptam esse, quia non postulat majorem causam ad usum licitum restrictionum mentalium, quàm requiritur ad veritatem utiliter, & studiosè occultandam, ut finalia illa verba manifestant, quæ sunt declarativa cœterorum: *Ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, ac studiosa*. Hoc autem à recto tramite morum evidentissimè deviat. Nam occultatio veritatis,

tatis, esto expediens sit, atque studiosa, sæpe obtineri potest per silentium,& tunc maximè cùm nullus interrogat; sed quis sua se sponte ingerit ad loquendum; immò & cùm interrogatur, si divertendo conversationem, vel respondendo: *Quid ad te?* vel alio modo simili, possit absque gravi incommodo non prodere suum secretum.

5 Porrò, quoties alia media suppetunt occultandi veritatem, quam revelare non expedit, illicitum est hoc peculiare medium loquutionum mente restrictarum usurpare ad eum finem obtinendum. Habet enim speciem mali, à qua abstinere debemus juxta præceptum Apostoli, dum causa præponderans deficit: tollit etiam utilitatem credendi verbis aliorum, ut exteriùs jacent, & ad instar perjurii, atque mendacii periculo deceptionis, ac erroris exponit mentem audientium, quos lege simplicitatis ab his malis debemus præservare, si absque notabili incommodo id possimus exhibere. Unde & illorum deceptio nobis meritò imputabitur, qui illius occasionem damus, cùm proclive esset alia via nostrum jus illæsum præservare, & non præbere offendiculum, unde ruat mens ipsorum: nam sicut peccatum est ruina voluntatis, sic error est ruina intellectus.

6 Patet 2. ex illis Theseos verbis: *Quoties id est necessarium vel utile*. Disjunctiva enim sunt, & quod hinc sequitur, solam utilitatem restrictionum occultarum ad licitum ipsarum usum sufficere statuunt, quamvis necessitas desit. Hoc autem apertè est absonum, & noxium vitæ sociali, quia frequentissimam facit harum restrictionum praxim, cùm utilitas ipsarum ad honorem, aliosque fines ibi designatos absque necessitate passim detur. Porrò eas non esse passim usurpandas in rationali convictu, sed ad instar difficilis, ac dolorosi remedii nocentis, cùm absque necessitate applicatur, communis est omnium proborum sensus, & propterea ex mente ipsorum, *dissert.14. cap.4. & 5.* ex professo ostendebatur, restrictiones merè voluntarias semper illicitas esse. Merè autem voluntariæ sunt illæ, quæ ob solam utilitatem amantur absque necessitate congruenti. Unde, quamvis utiles appareant ad salutem, vel honorem, aut rem familiarem tuendam, vel ad aliquem virtutis actum, non ideò licet eis uti, & longè minus juramento confirmare, cùm synceriori alia via idem finis potest obtineri.

7 Et quidem si finis ipse studiosus non sit, sed otiosus, aut superfluus, ut jocis, ac recreationibus sæpius contingit, nihil proderit, quòd ad illum obtinendum restrictio necessaria videatur, quia homo sua se culpa coniicit in talem necessitatem, & satius est ab ea intentione desistere, quàm illam obtinere per hoc medium. Si verò sit studiosus, & suppetant alia media, hujus electio præ aliis merè voluntaria erit, atque adeò illicita, & turpis, eisdemq; incommodis subjacens, quibus aliæ hujusce generis. Quare ut minimum desiderari debet, ut restrictio penitus occulta liceat, quòd necessaria sit, aut certè longè utilior ad tuitionem honoris, similiumque bonorum, non quamcumque; sed alioqui justam, & commensuratam regulis tutelæ inculpatæ. Ac in hoc itidem peccat propositio damnata, quia de tuitione honoris, aliorumque bonorum absolutè loquitur, & justam ab injusta non separat, nec debitam ab indebita; sed omnes commiscet pariter, cùm alia longè sit ratio, v.g. de tuitione honoris ab iniqua vexatione alterius, quàm de aliis.

8 Patet 3. Quia thesis non distinguit inter fines parvi, & majoris momenti; ubi autem ea non distinguit, neque nos distinguere debemus; sed ipsam sumere, ut jacet, & in illa generalitate intelligere, quam sua verba præseferunt. Ut sic verò juxta ipsam licitum cuilibet erit uti restrictionibus, etiam juratis, merè internis, aut omnino occultis ad quamvis levem reprehensionem, pœnam, aut erubescentiam declinandam, atque ad tenuissimam famæ jacturam, vel honoris, reive familiaris excludendam; immò & ad augenda hæc bona, & lucrum alioqui justum, licèt valde exiguum sit, aut consequibile per alia media, ex restrictione captandum. Quippe illa ad hos omnes fines conducens videri potest, sicut conducit mendacium, & aliunde sola ejus utilitas non sufficit, cùm nec satis sit necessitas (si necessitas propriè dici valet) ad leviuscula ista incommoda evitanda, vel commoda perquirenda, ut opportunè adnotarunt Bresserus, atque Raynaudus appellandi paulò inferiùs.

9 Etenim causa justificans captiosum hunc modum loquendi, saltem debet esse talis, ut præponderet bono retentæ simplicitatis

citatis, ac candoris institutioni signorum, & convictui humano debiti ex præcepto affirmativo præservandi alios ab errore, aut ex negativo eos non decipiendi. Porrò levidensia ista tali bono non præponderant, & sæpius neque sufficiunt ad utendum licitè verbis ambiguis ex permanenti hominum impositione, esto minor causa requiratur ad illorum usum, quàm ad usum vocum, quas verificat restrictio interna: majus enim periculum seducendi alios in his latet, necnon major species mali, & propterea plus caveri debent, vel cùm solæ sunt, & longè amplius, cùm credibiliores fiunt adjectione juramenti.

CAPUT II.

Quænam causa idonea, atque sufficiens reputari debeat ad praxim licitam restrictionum occultarum?

10 Honestam, ac præponderantem bono loquendi candidè, ad mentemque aliorum, sufficientem, ac idoneam reputat P. Raynaudus *tom.* 14. *tr. de restrict. ment. cap.* 5. *nu.* 1. & *tom.* 18. *de Missis Evangel. ad Sinas. p.* 2. *cap.* 1. *post med.* Bresserus autem *ubi suprà num.* 189. tunc solùm licere tradit restrictiones, quæ omnino latent audientes, cùm eas postulat *moralis necessitas, seu causa, & incommodum, non quodvis; sed grave, quale excusat ab observatione præceptorum positivorum, v.g. jejunandi, vel audiendi Sacrum.* Ac demum P. Suarez *tom.* 2. *de Relig. lib.* 3. *de juram. cap.* 10. *num.* 10. cùm præmisisset, hunc modum loquendi per sermonem quasi mutilatum in verbis, & quasi integratum ex conceptibus, non esse licitum, *nisi ex justa causa, & necessitate*, &, si aliter fiat, culpam committi, &, si addatur juramentum, regulariter esse grave peccatum, sic tamen concludit: *Solùm ergo licet, cùm aliquis injustè, vel importunè cogitur ad aperiendum aliquid, & jurandum, quod sibi non expedit revelare. Quando autem quis vel justæ interrogationi respondet, vel ipse voluntariè se offert ad loquendum, simpliciter loqui debet, prout scit, alium accipere.* Hactenus isti Doctores.

11 Mihi autem clariùs, expeditiùsque componi ista videntur, si dicamus, hic requiri, & esse satis necessitatem assimilem ei, quæ sufficit, & desideratur ad jurandum honestè, & absque peccato veritatem exploratam loquenti. Utrobique enim desideratur necessitas, cùm neutrum sit per se bonum, ut oratio, aut eleemosyna; sed solùm de illorum genere, quæ necessitate compellente licent. Utrobique frequentia, & assiduitas præjudicialis censetur, & sufficienti causa destituta. Utrobique traditur pro re parvi momenti non esse interponenda media ista. Utrobique consulitur veritati, occultandæ nimirum, cùm oportet, aut comprobandæ, cùm expedit. Utrobique attenditur civili societati, procuraturque ejus bonum, ne scilicet, necessitate urgente, ei desint licita media occultandi, quæ manifestare non licet, aut terminandi suas lites, roborandique credulitatem eorum, quæ dicuntur adjectione juramenti. Utrobique tandem leve peccatum committitur, cùm idonea causa deficit, & aliæ virtutes non obstant usui occultæ restrictionis, aut interpositioni juramenti. Ergo rectè æquiparantur quoad necessitatem causæ, & magnitudinem ejus. Nam ægrè discerni potest, quodnam sit majus peccatum, &, si fortè datur aliquis excessus, potiùs est ex parte juramenti veraciter, sed absque necessitate interpositi, quàm ex parte restrictionis, cùm illud sit contra virtutem altiorem veracitate, ac directè oppositum præcepto primæ tabulæ, & Divino cultui, ac reverentiæ.

12 Dici etiam potest, tunc dari legitimam causam utendi hisce amphibologiis, quarum verba vera sunt sub restrictione occulta; falsa verò, quamvis restrictione ablata, *cùm id necessarium est ad utendum jure nostro, occultando veritatem aliquam, quæ absque notabili incommodo proprio, aut alieno, nec manifestari potest, nec aliter occultari iis, cum quibus loquimur.* Ita planè sumitur, & comprobatur ex his, quæ superioribus dissertationibus stabilita fuerunt, & hìc cursim sunt attacta. Nam in primis excluduntur à numero licitarum restrictiones quas speciali jure vetant justitia, obedientia Judicum, aut Prælatorum, præceptum profitendi exteriùs fidem, religio, aut aliæ virtutes distinctæ à veracitate. Ideò enim dicimus hìc opus esse, ut aliquis *jure suo utatur*; nemo autem in his eventibus jus habet occultandi veritatem sibi notam; sed potiùs obligationem ipsam integrè, & apertè declarandi. Excluduntur etiam restri-

ctiones

ctiones merè voluntariæ, joculares, vel otiosæ, quia justa necessitas deficit, aut alia synceriori via provideri potest malis ex manifestatione imminentibus. Excluduntur prætereà necessariæ ad evitandum incommoda parvi momenti, nam ideò exigitur *notabile incommodum*, tam ex manifestatione proveniens, quàm ex omnimoda taciturnitate. Notabile autem incommodum majus parvo debet esse, & non jam leve, sed mediocre, aut grave, habito respectu ad personas, materiam, & circumstantias negotii, quod inter manus versatur.

13 Quantum autem esse debeat, cùm ex tanta rerum varietate pendeat, nulla certa regula determinari valet, sed arbitrio prudentum committitur, sicut quantitas necessitatis requisitæ ad licitè jurandum, & gravitas causæ necessariæ ad respondendum verbis æquivocis æquivocatione reali. Usui tamen esse poterit regula præponderantiæ, quam Raynaudus exhibebat, si constiterit, gravius esse præjudicium hic, & nunc loquenti imminens ex non usu restrictionis necessariæ ad illud præcavendum, quàm malum alteri impendens ex eo, quod alius non ad mentem ejus, sed ad suam tunc loquatur. Et in summa, hæc difficultas etiam sententiæ contrariæ communis est, quia ipsa etiam debet assignare idoneam causam, ex qua liceat interrogantem eludere utendo verbis impropriis, figuratis, aut æquivocis, immò iis ipsis, quibus utitur nostra sententia. Neque enim semper id licet, quamvis liceat aliquando, & in plerisque eventibus neutra sententia differat ab alia in praxi, ut *dissert.16. cap.4.* discutitur.

14 Hinc casus magis conspicuus, in quo occultæ restrictiones licent, is communiter censetur, in quo aliquis obligationem habens occultandi aliquod secretum gravi metu, seu vi cogitur ad directè respondendum iniquæ interrogationi sibi factæ circa scientiam, aut exequutionem ejus. Tunc enim inevitabilem necessitatem patitur occultandi illud, cùm absque peccato ipsum prodere non valeat,& aliunde gravis metus, aut vis, qua iniquè compellitur ad respondendum directè affirmando, vel negando, eum reducit ad extremum, ut vel mentiri cogatur negando scientiam, aut factum nulla omnino restrictione adhibita, sive externa, sive interna, vel minùs syncere agere adiiciendo verbis suis interiorem restrictionem, penes quam verificantur, & eam occultando exteriùs. Porrò mendacium non licet; hæc autem minor synceritas, qua mens nostram partim proditur, partim occultatur absque intentione fallendi, ut sumpsi ex S. Gregorio, neque mendacium involvit, nec deceptionem iniquam; sed defensionem honestam juris proprii, quæ non semel potest esse omnino necessaria ad evitandam perplexitatem conscientiæ. Neque id nocet civili conversationi; sed illi prorsus noceret, quòd in iis angustiis nullum injuriam patienti suppeteret medium licitum, quo se defendere posset ab iniqua vexatione alterius.

15 Cujus rei exempla sumpsimus communiter recepta ab Auctoribus *dissert.citat.* præsertim *cap.1. & 3.* ex his, quæ accidere possunt Confessariis, Consiliariis, aut Legatis Principum, vel aliis personis, quæ secreto naturali tenentur. Cœterùm causa adeò gravis, & urgens adeò necessitas, sicut ad licitè jurandam veritatem non requiritur, neque ad licitè exercendas plurimas actiones, unde ruina aliorum meritò timeri potest, ita neque ad occultandam veritatem per restrictionem mentalem desiderari videtur, quamvis inde prænoscatur eventura proximi deceptio. Sufficit enim, quòd ille jure interrogandi careat, & sua iniqua compulsione adigat ad respondendum, quod alius licitè celare potest, & absque gravi dispendio manifestare non valet, etsi manifestatio liceret. Neque enim cum tanto damno, sive proprio, sive alieno, sive spirituali, aut temporali debet illum præservare à deceptione, cujus ipse sibi est prima causa malitiosè compellendo alterum ad responsionem directam, & ita præcludendo viam silentii, aut alias minùs incommodas, quibus sibi posset satisfieri.

16 Quocircà malefactores interrogati à non judice, ut adultera à marito, vel à judice, sed contra juris ordinem, & compulsi ad respondendum, hoc etiam medio uti possunt, & juramentum adiicere, si compulsio ad juramentum etiam extendatur. Raròque tentare proderit candidiora alia remedia, ut nihil respondere, vel non clarè, sed æquivocis, aut obscuris verbis: nam id magnam suspicionem generabit delicti commissi, quod est per se grave incommodum, & curiositatem interrogantis augebit,

bit, ne à vi, aut metu injustè illatis desistat, donec sublatis ambagibus responsionem absolutè negativam, aut affirmativam facti sibi interrogatus reddat. Ac præsertim in judicio ejusmodi tergiversationes non solùm infructuosæ, sed valde periculosæ erunt reis, aut testibus iniquè interrogatis, ut cum Soto observat P. Sanchez *dicto cap.6. num.*17. quia ibi semper postulatur responsio clara, & directa.

CAPUT III.

Miscellanea quæstionum.

17 QUæres 1. Utrùm sola importunitas interrogantis absque alia vi, aut metu sufficiat ad utendum licitè his amphibologiis, præsertim cùm juramento? Respondeo, importunitatem, etiam gravem, numquam esse satis, cùm absque notabili incommodo veritas syncerè, ac candidè alteri manifestari potest: quia importunitas alterius nullum jus confert occultandi veritatem abutendo externis signis, pervertendoque synceritatem conversationis humanæ, cùm nulla, aut exigua causa manifestationem impedit, & occultationem exigit. Cœterùm cùm grave incommodum imminet detegenti veritatem, & aliud medium non suppetit sese præservandi illæsum, sufficiens motivum dabunt preces importunæ ad respondendum cum restrictione mentali. Quia assidua, & urgens petitio, etiam inferiorum, aut æqualium, magnam molestiam ingenerat, vexatque, & cogit quodammodo eos, qui eam patiuntur, usque adeò ut quamplures censeant æquiparari violentiæ, & afferre metum cadentem in constantem virum, sufficientemque ad contractus dissolvendos, & invalidandas licentias accipiendi, aut erogandi quas subditi à Prælatis extorquent, ut latè discutit Sanchez *lib.4. de matrim. disp.7.*

18 Non est autem necessaria tanta causa ad usum restrictionis mentalis, quanta exigitur ad hos effectus; sed mediocris molestia satis fuerit, ut se ab illa justè liberare satagat per restrictionem occultam is, cui immeritò infertur, & intentioni inferentis absque notabili incommodo aliter satisfacere non valet. Atque in hoc duntaxat sensu fuisse loquutos existimo, qui importunitatem assignant inter sufficientes causas utendi loquutionibus mente restrictis, ut Suarez, Emmanuel Rrodriguez, Navarro, Moure, Valentia, & alii, quos dabit Sauchez *in dicto cap.6. num.*20. semper enim postulant, ut alioqui intercedat justa causa non revelandi veritatem illam, de qua importunè rogamur, & sub hac moderatione eis etiam subscribit *eo num.*20. cum Sylvestro ipsemet Sanchez. Quæ autem de importunitate, dici debent de metu reverentiali, ac blanditiis, siquando importunè fiunt, & in molestiam degenerant non aliter evitabilem.

19 Quæres 2. An mutuo petenti aliquid, quod tu habes, possis respondere licitè; te illud non habere subintelligendo ad mutuandum, &, si opus sit, hanc tuam responsionem juramento confirmare? Respondeo, seclusa necessitate, id nunquam licere; sed semper esse observandas regulas hucusque præscriptas, ut veritas facti denegetur, & restricto tacita licitè adiiciatur. Quocircà si mutuare nolis & absque notabili incommodo possis aliter mutuum denegare, & rationabilem aliam excusationem afferre, usus restrictionis tacitæ merè voluntarius erit, & oppositus sincerè veritati: Sin autem ex eo, quòd dicas, penes te esse rem petitam, & adhuc nolis illam mutuo dare, v. g. quia illa indiges, aut quia difficilè recuperabitur, & inde prudenter timeas notabile incommodum, ut inimicitiam petentis, offensionem non vulgarem, rixas, simultates, dissolutionem amicitiæ, substractionem aliorum commodorum, quæ ad te ex ipso solent redundare, vel quidpiam simile, tunc proclive erit negare cum restrictione, te habere rem, de qua est sermo. Nam, attentis circumstantiis, peculiare jus competit tibi occultandæ veritatis, ut tuæ indemnitati consulas, & medium, quo uteris, non est illicitum in casu necessitatis. Unde hujus sententiæ sunt Vincentius Candidus *disquisit. 26. art. 3. dub.*12. Antonius Fernandez, Moure *in exam. Theolog. moral.* 1.*p.c.*5.*§.*8 Bonacina *tom.*2.*disp.*4. *in* 2. *Decal. præcept. q.*1. *punct.* 12. *num.*3. Sanchez, Rrodriguez, Navarro, Philiarcus, Sayrus, Salon, Trullenc, Palao, Diana, & Leander à SS. Sacramento *tom.* 2. *in Decalog. tr.*1. *disp.*45. *q.* 22. qui eos sequitur, & loca consignat.

20 Quæres 3. Utrùm, cùm interrogando

do nulla nobis fit injuria, fas sit uti restrictionibus mentalibus, aut verbis in alio sensu, quam audientes ea percipiunt? Respondeo, si non solùm absque injuria, verùm etiam jure interrogamur, certum est, id esse nefas: quia tunc jure destituimur occultandi veritatem, & potiùs subjecti sumus juri alterius, quo nos potest obligare ad respondendum juxta sensum, atque mentem suam. Sin verò ille jure careat exigendi responsionem claram, ac dilucidam, & nihilominùs ad illam compellat, ex eo capite injurius est nobis: quia etsi non interrogando, cogendo tamen, juri nostro derogat, sicut alii, qui sibi indebita poscunt vi, aut metu, & propterea inspecto saltem interrogationis modo, in hoc casu dici nequit interrogare absque injuria. Quòd si interrogans meritò existimet, se interrogare juridicè, alius autem jure possit veritatis manifestationem detrectare, tunc major est difficultas, quia videtur esse bellum justum ab utraque parte, & unus justè compellere; alius verò detrectare justè.

21 Casus evenire potest, cùm judex precedentibus legitimis indiciis interrogat Petrum, an homicidium patraverit, quod ille verè commisit; sed justè, quia ob defensionem propriam, & cum moderamine inculpatæ tutelæ; quam tamen probare nequit, semel confesso homicidio. Porrò in hoc eventu communis sententia fert, ex qua id tradit Joannes de la Cruz *in Directorio. qu.3. circa 8. Decal. præcept. art.3.* & cum Suarez, Lessio, atque Diana, Trullenc *lib.2. in Decal. cap.1. dub.15. num.8.* licitè negari posse veritatem facti, dicendo *Non feci homicidium*, & subintelligendo *criminosum*, aut *punibile in judicio*. Nam de hoc solo jure interrogari potest secundùm rei veritatem, & quòd Petrus de homicidio absolutè interrogetur, & ad directè respondendum compellatur, ex judicis ignorantia, quamvis inculpata, contingit. Unde, licèt interrogando non peccet, injuriam saltem materialem irrogat illi, qui innocentiam, ac moderationem suam, detecto homicidio, comprobare nequit, aut non nisi cum magnis impensis, diuturno carcere, vel aliis ærumnis. Non tenetur autem Petrus tot incommoda subire, ut alterum à deceptione præservet, existimaturum fortasse, eum non patrasse homicidium; sed jure defensionis uti poterit, & alio sensu intelligere sua verba, quàm ille accipiet.

22 Idemque licebit illi, qui sub juramento adigitur dicere, utrùm centum mutuo acceperit, & cùm ea verè persolverit, cogendus iterùm est ad solvendum, si accepisse fateatur, quia probare nequit, se solvisse. Necnon ei, qui interrogatur, utrùm veniat ex eo loco, qui falsò creditur infectus peste, & propterea est impediendus, ne ad suam domum tempestivè regrediatur, aut notabile aliud damnum per injuriam materialem accepturus. Atque hac ratione alii casus evenire, aut cogitari possunt, ubi simile artificium licet, & in praxi eisdem verbis est utendum, ut passim tradunt Auctores, sive in hac sententia, sive in alia, ut videre est apud Azor *p.1. lib.11. cap.4. regul.1. & 2.* Sanchez *suprà*, & *lib.1. de matrim. disp.10. num.27. & 28.* necnon *disp.11. num.2.* Filliucium, Suarez, Dianа, Trullenc, & alios, quos congerit *sup.* Leander *q.8.* Semper tamen præcavendum est scandalum, ne reputetur mendax, aut perjurus cum speciali damno pusillorum, qui sic se gerit: tunc enim major causa postulabitur, ut illud non sit datum, sed acceptum, & juxta proprias regulas ejus materiæ exhibenda erit decisio.

23 Quæres 4. an uti liceat restrictione mentali, cùm interrogans ignorat, hic, & nunc subesse causam, unde reddi possit licita? Casus iste peculiarem difficultatem involvit. Nam, cùm justa causa restringendi manifesta est interroganti, vel quia ipse eam dedit sua interrogatione iniqua, vel ex aliis circumstantiis, facilè coniici potest, respondentem uti jure suo, & adiicere de facto restrictionem, quam non exprimit, ut ambiguitate sensus mens alterius confundantur. At verò, dum causa latet, & verba negativa respondentis ab audiente accipi nequeunt, nisi in sensu omnino falso, quia licitam ipsorum restrictionem non timet, cùm nulla argumenta ei suppetant id timendi, aut suspicandi, tunc gravior difficultas est, quia periculum alienæ deceptionis longè gravius est, & ægrè apprehenditur, non esse occasionem datam ab eo ipso, qui sic loquitur, ut ei imputetur error, à quo debemus alios præservare.

24 Cœterùm, quanta quanta sit hæc difficultas, ex dictis *dissert. præced. à num.34.* constat, eamdem militare omnino in contraria

traria sententia, si ponamus circumstantias officii, personæ, aut loci, unde implicitè verba restringuntur, & ea propter sine mendacio possunt usurpari, esse penitus audienti occultas, & prorsus credere nullam subesse, ex qua liceat respondere in alio sensu, quàm explicito, & omnino claro. Porrò ex his, quæ inibi habentur, & ex proximè assertis denuo confirmantur, satis liquet, alienam ignorantiam causæ justificantis restrictionis usum non obstare habenti ipsam, quominùs jure suo utatur, idque contigisse vidimus Isaac, ac Tobiæ, dum Jacob, & Raphael se ipsis occultabant, seque alios esse asserebant, usurpando verba, aliàs mendacia, in sensu improprio, ac restricto, quem illi neque intelligere poterant, nec suspicari ejus causam. Erit tamen opus in eo eventu eò graviori necessitate, seu causa, quò gravius urget periculum efficiendi, ut decipiatur audiens deferendo auctoritati illius, cujus verba prudenter credi possunt absque ulla suspensione judicii orta ex metu restrictionis licitæ, & credi nequeunt, nisi assensu falso. Videantur, quæ ex Cajetano produximus *num.*28. dissertationis anteà præcitatæ.

25 Quæres 5. An respondendo ad mentem interrogantis usus restrictionum liceat? Omnes licere supponunt, quia interrogatio, & responsio non solùm casu, sed sensu concordare intelliguntur, & restrictio, quæ tacitè, aut expressè in interrogatione importatur, responsioni quoque adjecta creditur, quamvis verba illius generaliora videantur. Mentietur quidem coram Deo respondens, si interrogationi sese accommodare nolit; sed voces in sua tota generalitate contra propriam, & alterius mentem usurpare velit; attamen dum aliud non exprimit, cum eadem limitatione, tametsi tacita, respondere præsumitur, atque ideò loqui veraciter. Et quidem dum limitatio interrogationi expressè adiicitur, optimo jure interpretari possumus, in mente respondentis etiam fuisse adjectam, quamvis illam verbis supprimat, & mens legitimè præsumpta prævalet amplitudini verborum, qua explicatur. Casus apertè proponitur *in L. Si sine interrogatione 9. §. Qui interrogatus. ff. de interrogat. in jure faciend.* ubi *qui interrogatus, an sit hæres, se hæredem esse respondet, nec adiicit, ex qua parte, ex asse respondisse dicitur.* At verò *si interrogatur, an ex dimidia parte hæres sit, & responderit: Hæres sum, ad interrogatum respondisse putatur:* ut non ex asse, seu ex toto, sed ex dimidia tantùm parte, se hæredem dicere intenderit. Et quamvis utrobique sit eadem responsio quoad verba, pro modo interrogationis restringitur, aut ampliatur, & tam in judicio, quàm extra id locum habere dicitur, *ibidem* §. 1. hoc est, *sive à Prætore, sive ab adversario respondens interrogetur.*

26 Neque absimiliter philosophari debemus, cùm limitatio non adiicitur expressè ab interrogante, si illa suppleatur jure, aut consuetudine, vel ex modo agendi, aut aliis circumstantiis meritò suppleri debeat: tunc enim etiam responsioni nostræ tacitæ adjecta intelligitur, & in ea quoque suppletur. Sic interrogante confessario, an pejeraverit pœnitens, ipse verissimè negat, se pejerasse absolutè, si post confessionem ultimam nullum perjurium admisit, esto quam plura patraverit in spatio vitæ anteactæ, quæ jam olim fuit confessus. Nam Confessarius de his solùm examinare intelligitur, quæ pœnitens in præsenti confessione tenetur manifestare; non verò de aliis, quæ legitimè fuerunt expiata in confessionibus aliis, & tunc repeti non debent. Sic in forensi judicio licet judex generaliter interroget, verba illius non extenduntur ad ea, quæ interrogare non valet, juris ordine servato, nec cogere ad respondendum: juridicè enim interrogare præsumitur; non verò iniquè, aut malignè, dum aliud clarè non explicat, atque ideò ad mentem ipsius veraciter is respondet, sive reus, sive testis, qui his satisfacit, quæ jure interrogari possunt, nec juramento præjudicat dicendi, quæ scit, aut fecit, licet de aliis nihil dicat. Sic denique interrogatio non creditur de illis facta, quæ sub secreto cognovimus, & passim ad evitandum absurdum, quod sequitur, si fortè voces in tota sua amplitudine accipiantur, præsumimus intra mentem tacitè fuisse restrictas.

27 Quæres 6. Utrùm, nullo interrogante, liceant restrictiones istæ? Respondeo, nunquam licere, neque fieri absque mendacio, saltem moraliter, ac reductivè tali, cùm quis se ad loquendum ingerit, offertve ad testificandum motu proprio, ac sponte sua. Sin verò justa necessitas, qualem hucusque explicavimus, ejusmodi cau-

cautelam postulet, usus ejus erit licitus, etiam nullo interrogante. Rarissimè autem id continget, quia valde rari sunt illi casus, ubi ejusmodi necessitas intervenire posse cogitatur. Duos consignat peculiariter Castro Palao *tom.3. disp.1. de juram. punct.7. num.4. & 5.* Primus est, cùm obligaris restituere famam proximo, & alia via commodior non datur. Secundus, cùm socios criminis, quos manifestare non debebas, malitiosè, aut incautè detexisti, & mediante occulta restrictione speras te posse illorum damnum reparare. Ita etiam Sanchez *dicto cap.6. num.21. & 28.* ubi refert Canum, Mancium, Bañez, Petrum de Ledesma, Salon, Sayrum, Rodericium, Henriquez, & quosdam alios, quibus addi possunt Bonacina *ubi suprà num.5.* verf. *Quarto*. Leander *ea disp.45. §.2. qu.31.* & §.1. *qu.8.* Candidus *citato art.3. dubit.1. dicto 3.*

28 Verumtamen in his Auctoribus minimè possum probare, quod nonnulli ex ipsis exprimunt, solam utilitatem sufficere ad hoc medium usurpandum: jam enim vidimus, necessitatem requiri, & sæpius alius modus non deerit, quo restitutio ista fieri valeat, etsi istum reliquis præferat Bañez, ut notavit Tapia, qui & illum non improbat *in Catena tom.2. lib.6. q.27. art.2. num.3.* Justa autem necessitate supposita, quam inducit in his casibus obligatio restituendi, defectusque alterius medii, non displicet, quod hi Auctores tradunt, nempe juramentum etiam interponi posse, & infamatorem obligari ad usum ejus ex justitia quidem, si malitiosè fuit facta alieni criminis, aut sociorum detectio; ex charitate verò, si absque culpa, & ob meram ignorantiam. Proximi enim damnum perseverat per injuriam formalem, aut materialem à nobis irrogatum, idque reparare cogimur, dum aliunde non occurrit excusatio.

29 Quæri denique possent alia plurima, quę singillatim prosequuntur Sanchez, Leander, Bonacina, Palao, Azor, Layman, Coninc, & alii ex anteà appellatis. Sed ex dictis facilè decidi possunt, & juxta præjacta principia corrigenda sunt, aut moderanda, ne in re lubrica laxentur eis habenæ, qui odiosis hisce cautionibus intemperanter indulgent. Pro majorique securitate proderit habere præ manibus Azorium, Layman, & alios, qui restrictiones universim improbare videntur, dum ex aliqua exteriori circumstantia nequit deprehendi, quonam sensu quis loquatur. Nam, ut alibi pręmonui, sæpius quoad praxim concordant, licèt ex aliis principiis.

DIS-

DISSERTATIO XVII.

DE ILLICITO RESTRICTIONIS USU in juramentis judicialibus.

Ansam huic quæstioni præbuit Lessius lib.2. de justit. capit. 42. num.48. *ubi cùm primùm statuisset, tam restrictiones occultas, quam orationes ambiguas nunquam licitè adhiberi, nisi quando justè possumus veritatem occultare, & malum aliquod imminet, quod aliter nequit averti, consequenterque adjecisset, illas posse juramento confirmari, si necessitas, vel notabilis causa id etiam postulet, posteà quærit, quid dicendum sit,* quando quis electus ad Magistratum cogitur (*ut quibusdam locis fit*) sub gravi pœna acceptare, & nihilominùs cogitur jurare, se nihil egisse, ut commendaretur electoribus. *Cui dubio variis ipse distinctionibus respondet, atque ex illius verbis hinc inde discerptis propositio statim subiicienda videtur consarcinata.*

CAPUT PRIMUM.

Utrùm Magistratus munere, aut commendatione promoti id fateri teneantur judici exigenti ab ipsis juramentum?

1 THesis 28. sic respondet: *Qui mediante commendatione, vel munere ad Magistratum, vel Officium publicum promotus est, poteris cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato Regis à similibus soles exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.* Hactenus thesis, cujus nullum proferunt Auctorem Lumbier, Filguera, Sinnichius, Brezmes, & aliis, qui huic studio operam suam diligenter manciparunt. Neque, ut reor, uspiam invenietur; sed hostis fictus est, quem tutò ferire liceat Lessii suggillandi causa. Quisquis autem, uti jacet, præfato lemmati institerit, illicò absolutos credet, maximè à culpa perjurii, eos, qui mediante subornatione, aut favore promoventur ad officia in iis locis, ubi ejusmodi statuta vigent.

2 Sed longè aliud fert conspicua veritas, & hæc est haud levis ratio dignam reddens eam doctrinam censuris, quibus notatur. Nam qui iis mediis sese promoveri ambiunt, triplici peccato, eoque gravi, obnoxii fiunt, ut rectè notavit Lessius *eo num.48. in fin.* Primum fit contra statutum, quod non est purè pœnale; sed morale, & defectum commendationis, ac subornationis exigit tanquam conditionem valde necessariam, ut non præmittantur in electione digniores, & ne electi eisdem malis artibus utantur, dum officia publica administrant. Secundum est consensus in perjurium: nam, cùm de facto promoveri velint, & sciant electionem suam non aliter esse approbandam, quàm eo juramento adhibito, eo ipso jurare intendunt negando subornationem contra mentem statuti, & ex tunc consensum præbent in perjurium posteà committendum, quod jam est perjurii crimen: neque enim illos excusare possunt æquivocatio, aut restrictio, cùm necessitas jurandi subdolè ex nequitia ipsorum suboriatur, qui se sponte ingesserunt ad prætensionem officii, & desistere nolint à proposito per fas, aut nefas obtinendi illud: unde in casu planè simili idem censet P. Vasquez *in* 1. 2. *tom* 2. *disputat.*168. *num.*50. Tertium denique committitur in ipso jurandi actu, si absque notabili incommodo detrectare valeant juramentum, etiam recusando officium, quia officii recusatio non debet computari inter præjudicia illius, qui ut illud obtineret, sponte sua se privavit qualitatibus jure requisitis ad consequendum idipsum.

3 Rursùs eadem confixio justissima suisse ostenditur, distinguendo, quod asseritur, à ratione, quæ subjungitur. Indefinitè enim traditur, eos, qui munere, aut commendatione promoti sunt ad officia, ubi talia juramenta postulantur, non teneri ad respondendum habito respectu ad mentem exigentis; sed restrictione mentali posse tegere defectus suos. Hoc autem ita indistinctè, atque generatim traditum plusquàm scandalosum est, & valde perniciosum: quia exinde quivis intelliget, idem juris esse, quamvis præcedat favoris, aut subornationis infamia, vel semiplena probatio, vel indicia æquipollentia ipsi. Nemo autem bene Catholicus hoc explicitè affirmaverit. At satis expressè dicitur, cùm assertio non restringitur ad favorem, vel subornationem occultam; sed indefinitè traditur in materia doctrinali, nam indefinita in his materiis æquivalere creditur universali. Utique ratio subjuncta expressim loquitur de crimine occulto, dum assumit, neminem teneri ad illud manifestandum; exinde autem solùm potuit inferre, ejusmodi vitia, si occulta sint, non esse manifestanda judici exigenti juramentum: nam alioqui consequentia inepta redditur, & improbabiliter colligitur ex particulari universalis, ac si quis ita discurreret: *Reus fateri non tenetur legitimo judici crimen occultum. Ergo reus absolutè non tenetur crimen suum eidem judici manifestare, sive occultum, sive publicum.*

4 Tertiò. Demus, non esse sermonem nisi de subornatione, vel commendatione occulta, ac de his solis negari obligationem respondendi ad mentem judicis, & adhuc meritò damnata erit doctrina, quæ in thesi traditur. Esto namque verum sit, nullam dari obligationem fatendi crimen occultum Superiori criminaliter agenti, & ad punitionem ejus interroganti suum subditum; oppositum tamen est dicendum sine dubio, cùm interrogatio primariò ad punitionem non tendit; sed ad impediendum peccatum, aut frequentes occasiones ejus, vel perniciosa alia damna Reipublicæ impendentia exinde. Ut cùm inquiruntur merita personæ, & quæritur de habilitate ipsius ad matrimonium, ordines, Episcopatum, vel aliquid hujusmodi. Interest enim Reipublicę, ne inidonei, vel inhabiles his muneribus se immisceant, & propter commune bonum jus habet interrogandi de impedimentis ipsorum, quæ non minùs sibi nocent ex eo, quod sint occulta. Ita autem in præsenti accidit, quia primariò non inquiritur ex affectu vindicandi crimen, subornandi, aut sese commendandi; sed ex affectu justitiæ distributivæ, aut legalis detegendo impedimenta illa, quæ per statutum reddunt homines inidoneos, aut inhabiles ad Magistratus, & officia publica. Unde in hoc casu, & quoad effectum istum negari nequit competere Regi, aut Reipublicæ jus inquirendi etiam cum interpositione juramenti de criminibus occultis; ubi autem judex legitimus secundum juris ordinem interrogat, subditis nullo prætextu responsionem claram, ac sinceram detrectare licet.

5 Quartò, cùm in thesi assumitur ad istiusmodi obligationem excludendam ratio illa: *Quia non tenetur fateri crimen occultum*, nova series absurdorum nascitur, qua intolerabilior fiat. Nam ut aliquid concludat, & non sit mera negatio, sive petitio principii, sumi debet in sensu universali, quasi nunquam teneamur ad præceptum Superioris fateri candidè crimina occulta, neque ille inquirere possit juridicè de occultis impedimentis in favorem animæ, vel boni publici. Porrò id non uni, vel alteri, sed omnibus planè Auctoribus valde temerè repugnat. *Omnium* namque est doctrina ista, si credimus Card. de Lugo *disput.37. de justit. & jur. num.63. in fin.* qua asseritur, ad impediendum damnum, quamvis non ad punitionem, judicialiter inquiri posse de occultis, & imponi criminoso ipsi nolenti desistere à cœptis obligationem respondendi ad mentem interrogantis veritatem illius facti, cujus nulla semiplena probatio, neque infamia anteà præcessit, vel æquipollentia indicia. Quare idipsum tradunt Angelus, Soto, Sylvester, Tabiena, Armilla relati, & subscripti à Sanchez *lib.6. consil. moral. cap.3. dub.19. num.2.* qui ait, *casum esse certum*: necnon Navarro *in rubric. de judiciis, num.92.* Salas *disp.15. de legib. num.44.* Lessius *lib.2. de just. cap.31. num.9.* vers. *Adverte tamen.* Vasquez *dicta disp.168. num.47. & 48.* Suarez *lib.5. de legib. cap.9. num.15.* Layman *lib.3.*

Thea-

Theolog. moral. sect. 5. tract. 6. cap. 2. num. 3. vers. *Altera*. Basilius Legionensis *lib. 5. de matrim. cap. 33. per totum*. Montesinos *tom. 2. in 1. 2. disp. 24. q. 2. num. 40. & 41.* Gibalinus *de censur. fol. 97.* vers. *In hoc toto*, & qui rem egregiè tractat differens de impedimentis ad matrimonium, & Ordines, licèt nonnulla sint impedimenta criminis, Sanchez *lib. 3. de matrim. disp. 14. per totam*.

6 Quintò, plus crescit absorditas, cùm dicitur, hoc juramentum *de mandato Regis exigi*. Nam Regis mandatum motu proprio ab ipso emanans ad legitimam inquisitionem de occultis certæ personæ criminibus sufficere creditur, quamvis ad pœnam illius juridicus processus instituatur. Ita Villalobos *in summa, p. 2. tr. 14. diffic. 8. num. 8.* vers. *El quarto*, cum Innocentio, Baldo, Julio Claro, & Glossa, quam dicit *receptam* Mascardus. Immò Clarus putat, idem juris esse, quamvis inquisitio non fiat motu proprio, aut certa scientia Regis; sed solummodò ad instantiam partis. Et quidem si ut censent plurimi, infamiæ prævia necessitas ad interrogationem specialem non oritur ex jure naturali, vel Divino, sed ex positivo duntaxat, facilè intelligitur, supremos Principes liberiùs posse contra istam formam statuere. Cœterùm, tametsi demus, esse juris naturalis vetantis omnibus infamationem proximi, ut multis contendit Navarro *in dicta rubric. de judiciis à num. 77.* adhuc cum ipso est dicendum *ibidem num. 89. & 90.* licere justa de causa summis Principibus inducere commissione, aut lege sua novum casum, in quo inquiratur specialiter adversùs aliquem, nulla præcedente infamia, vel alio æquivalenti, sicut à Federico Imperatore fuit statutum, ac receptum communi approbatione omnium Nationum, circa læsæ majestatis, & alia nonnulla crimina.

7 Porrò in præsenti non deest causa maximè sufficiens, quia mandatum ordinatur ad cavendam injustitiam Reipublicæ summè noxiam, quæ in Magistratuum, & aliorum publicorum Officialium promotionibus frequenter irreperet, si fierent favore, aut munere: & juramentum exigitur sub ratione boni præponderantis infamiæ, quæ privato illi resultat ex detectione sui criminis. Quocirca mandante Rege, etiam ad vindictam posset inquiri in hoc casu, & obligari subditus ad respondendum: quia speciale bonum publicum, quod ultra bonum punitionis intenditur, longè pluris æstimatur, quàm malum infamiæ, aut pœnæ irrogandæ criminoso. Neque enim est pura pœna; sed pœna præservativa, atque, ut sic loquar, medicinalis Reipublicæ, cujus incolumitas ex eo maximè dependet, quòd per Magistratus optimos administretur, & expurgetur ab illis, qui pravis mediis officia compararunt, & ab eis nolunt desistere.

8 Cessat autem omnis difficultas, cùm ex instituto non agitur de castigandis criminibus; sed de tollenda ignorantia, qua dentur officia communitatis indignis, aut de corrigendo errore, quo data sunt inhabilibus, cùm ob occultationem suorum criminum existimarentur habiles. Unde ita inquiritur, nulla præcedente infamia, de moribus, ac vita electi in ordine ad confirmandam, vel cassandam electionem ejus, juxta formam traditam *in cap. Nihil. 44. de elect.* & in plerisque aliis casibus, quos *suprà num. 85.* congerit idem Navarro.

CAPUT II.

Quousque liceat occulta commendatione, vel munere ad Magistratum promotis, & juramento compulsis crimen suum non manifestare?

9 Thesis damnata de promotis loquitur, & de promovendis tacet, quamvis oscitanter deliquerit, non restringendo doctrinam ad commendationem, subornationemve occultam, sicut ejus ratio postulabat. Nos verò de occultis loquimur, atque ut radicitùs res tota exponatur, noto, similia statuta, quibus nonnulli privantur activa voce, aut passiva, propter ejusmodi crimina, sæpesæpius inveniri in plerisque aliis electionibus. Ut in Universitatibus inhabiles sunt ad Cathedras, qui muneribus corrumpunt scholasticos aliàs gaudentes jure suffragandi, ipsique scholastici donis corrupti privantur etiam jure suffragandi: & de his, qui in Universitate Complutensi per litteras commendatitias ad aliquem ex ele-

ctoribus datas ad togam insignis Collegii S. Ildephonsi eliguntur, statutum est à Fundatore, ut pro illa vice efficiantur inhabiles, ut latè Vasquez prosequitur *dicta disp.* 186.*à num.*51. & Montesinos *suprà à nu.*29. etsi dicat, id non esse in usu.

10 Quæstionis ergo est huic nostræ prorsus conterminæ, utrùm illi, qui sub juramento interrogantur, an aliquid egerint contra ejusmodi statuta, teneantur id apertè confiteri quamvis sit occultum, & interrogatio fiat, nullo præcedente indicio, semiplena probatione, vel infamia? Notare tamen oportet, antequàm de juramenti obligatione statuatur, inhabilitatem aliquando induci ex vi legis prohibentis facto ipso absque ulla condemnatione, vel juridica declaratione criminis; aliquando verò sententiam condemnatoriam, vel saltem criminis declaratoriam postulare, & ante ipsam non incurri. Pendet autem ex verbis ipsius legis, ac mente legislatoris, utro ex istis modis proponatur, faciliùsque in nostro casu, quàm in aliis intelligitur, induci ex vi solius legis. Quia exequutio ipsius non postulat ullam actionem patientis, nec eum privat bonis suis; sed alienis, nimirum communitatis Ecclesiasticæ, aut Civilis, quæ non vult illa conferre, nisi habentibus certas qualitates, scientiæ v.g. seu ætatis, aut defectum certi criminis. De quo accuratè Molina *tom.*1. *de just. & jur. tract.*2.*disp.* 96. & plures alii ex scribentibus. Nobis autem in præsenti sufficit utriusvis generis leges inhabilitantes dari, & hoc certum esse in genere.

11 Igitur si ex vi statuti inhabilitas solo ipso facto commendationis, aut subornationis occultæ absque ulla judicis sententia contrahatur, evidens est, subditum à Superiore suo juramento interrogatum ex fine evitandi errorem, ac damnum ipsius Reipublicæ obligari ad respondendum ad mentem interrogantis, & non posse crimen suum diffiteri, ut in officio permaneat, absque peccato perjurii. Ita Suarez *ubi suprà num.*11. Salon *tom.*1. *in* 2. 2. *q.*63. *in fin.* Vasquez, Montesinos, Basilius, Salas, aliique appellati *num.*5. quorum doctrina in hoc maximè casu locum habet: neque facilè invenietur ullus Auctor, qui sub his terminis oppositum dixerit. Nam Sotus, & alii infrà adducendi, qui aliter sentire videntur, non loquuntur, nisi in casu, quo lex, aut statutum postulet sententiam judicis. Et hæc est scandalosa alia, atque perniciosa absurditas theseos damnatæ. Quia ex una parte supponit, subornationem, commendationemve occultam fuisse verè criminosas, & proinde contra legem aliquam obligantem in conscientia Candidatos ad abstinendum ab ipsis (quamvis sola commendatio ex natura rei non foret crimen, & forsan nec subornatio, nam & illa solet quandoque esse licita) & aliunde non distinguit inter prædictos eventus, dum sub juramento fit interrogatio ad detegendam (siqua interfuit) nullitatem promotionis ortam ex crimine occulto; sed indiscriminatim loquitur, & generaliter tollit obligationem jurandi ad mentem interrogantis, cùm sine dubio foret excipiendus is casus, quem proposuimus, qui non est extraordinarius circa istud genus bonorum; sed obvius, & satis frequens in Collegiis, Religionibus, Ecclesiis, ac Civitatibus, & Communitatibus reliquis, quas percurrit singillatim Azor 1.*p.lib.*5. *cap.*7.*q.*4.

12 Porrò quòd in illo urgeat obligatio jurandi syncerè, ac candidè, demonstrativè suadetur. Tum à priori, quia juramentum istud non defertur ad vindictam criminis commissi in transgressione statuti, nec de pœna illius hic agitur; sed de exclusione inhabilium ab officiis, quorum se incapaces reddiderunt facto suo, licèt occulto. Tum à pari ex his, quæ diximus cum P. Sanchez, & communi omnium Doctorum de criminibus occultis inhabilitantibus ad matrimonium, ordines, aut beneficium: fatenda enim sunt absque ulla ambiguitate, non secùs, quàm impedimenta alia, quæ absque peccato inhabilitant, & manifesti perjurii reus foret, qui illa negaret, quavis restrictione adhibita, ne manifestatio sibi esset obstaculo perveniendi ad destinatum finem. Tum ulteriùs, quia in præsenti inhabilitas contracta reddit promotionem nullam, & illicitum promoto quodvis ejus exercitium, ut in matrimoniis accidit, quamvis contracta sint in facie Ecclesiæ cum impedimento dirimente occulto; nemini autem sua malitia, qua se immiscet istis actibus, nec vult ab illis desistere, debet suffragari,

gari,

gari, ut juret contra mentem judicis interrogantis, cùm jure suo non utatur; sed potiùs jure non suo ad judicem decipiendum, & persistendum in vitio.

13 Tunc præterea, nam quod quidam dicunt ex Bartolo *in L. 2. C. S. servus, aut libertus. lib.* 10. eum, qui promovendus est in judicem, si interrogetur, utrùm aliquod impedimentum habeat, non teneri ad illud manifestandum, si occultum sit, locum habet in infamia, aut impedimentis aliis, quæ dum occulta sunt, non inhabilitant, nec impediunt administrationem officii, ut cum Abbate notat Sanchez *dicta disput.* 14. *num.* 5. & Lessius *eo numer.* 48. vers. *Ex dictis. propè fin.* In nostro autem casu aliter evenit, quia subornatio, aut commendatio, tàm publica, quàm occulta, ipso jure inhabilitare ponitur, & ideò non est metienda ad enormam aliorum criminum, quæ non impediunt, nisi fuerint publica; sed ad mensuram illorum, quæ, tametsi occulta, nocent, reddûntque invalidum actum, usum illius illicitum, ut impedimenta matrimonii. Quamquam, etiam posito valore actus, satis esset, quod non posset exerceri absque peccato, ut obligatio jurandi palàm, & apertè incumberet, sicut irregularibus accidit, qui, tametsi validè ordinentur sua inhabilitate non obstante, & plures actus ordinis valide exerceant; nihilominùs quia ab usu illorum suspensi sunt, adhuc debent pandere crimen occultum, dum interrogatio fit ad perseverantiam mali auctoritate publica impediendam.

14 Tum demum, quia sic promotus nullam habet justam causam non parendi præcepto Superioris exigentis responsionem claram, atque suæ menti conformem. Ergo neque utendi restrictione occulta, seu verbali, seu mentali; sed sua sponte ita respondet, atque ideò evitare nequit simul cum transgressione præcepti crimen mendacii, ac perjurii. Consequentia evidens est ex his, quæ iam anteà diximus præsertim *differt.* 14. *capit.* 4. de restrictionibus merè voluntariis, & de speciali obligatione abstinendi ab usu illarum, quæ interdum oritur ex obedientia, justitia, aut aliis virtutibus distinctis à veracitate. Antecedens verò exinde patet, quia talis causa, aut sumeretur ex eo, quòd parendo Superiori promotus excludendus est ab officio, & electio ipsius cassanda; aut ex eo, quòd famæ suæ, alioqui illæsæ, præjudicare non debet, & esse unicus, aut primus testis criminis à se patrati. Porrò isti meri prætextus sunt apertè destituti colore omni rationabili.

15 Nam officium ipsemet promotus tenetur non acceptare, aut dimittere, quamvis non interpelletur, neque ad jurandum cogatur, cùm agnoscat, se esse intrusum, & incapacem obtinendi, retinendi, aut licitè exercendi illud. Privatam verò famam suam tueri non potest adversùs præceptum Regis intendentis aliud bonum longè majus bono famæ, aut punitionis ejus. Nam à peccato intrusionis, ac retentionis iniquæ eum in futurum præservat, & bono communi providet, ne cum præjudicio habilium inhabiles præficiantur, & posthabitis dignioribus, qui suis meritis nituntur, non verò favore, ac munere, officia propria Reipublicæ iis per errorem donentur, qui ad ea obtinenda, aut retinenda omni prorsus jure carent. Sibi autem imputare debent in eas angustias redacti, non autem Regi, aut Reipublicæ, quòd se se ambitiosè ingesserint, & persistant contumaciter in proposito acquirendi contra voluntatem veri domini bona illa, quæ ipse jure optimo dare non vult, nisi illis, qui ea morum honestate sunt prædici, qua prædicta crimina excludantur.

16 Quare non solùm tenetur sic promotus se ipsum prodere, nisi detrectet officium, cùm personaliter interrogatur de inhabilitate sua quoad hunc effectum; sed etiam cùm inquisitio instituitur virtute monitorii generalis præcipientis revelare criminosos istos sub excommunicatione latæ sententiæ. Nam cùm inquisitio non tendat ad vindictam purè præteriti criminis, unde promotus contraxit inhabilitatem suam; sed ad præcavenda peccata, extirpandasque morales eorum occasiones, vel alia similia damna alioqui permansura, aut impendentia, Ecclesia juridicè interrogat, & ipsemet criminosus, cujus emendatio procuratur, mandato parere debet, nisi recuset officium. Et alioqui excommunicationis vinculo innodabitur, ut innodaretur ille, qui simili monitorio non pareret promulgato ad detegenda impedimenta occulta Ordinum, aut matrimonii.

17 Omnium quippe est eadem ratio, ut Raynaudus bene vidit *tom.14. de monitor. Ecclesiast.1. part. quæsito 10. ante fin.* cùm idem statuisset de testibus. *quæsit.2.* vers. *Respondeo secundò*, & ante ipsum Thomas Sanchez *lib 3. de matrim. disp.13.* qui *num.5.* id extendit etiam ad eos testes, qui noverunt sub secreto, sed extra confessionis sigillum, illa impedimenta, quæ matrimonium non dirimunt. Quæ est doctrina communissima apud Diana *part.3. tr. 4. resol.221.* licèt eam ex parte vellicet Basilius Legionensis *dicto lib.5. cap.34 à num. 4.* Videbitur præterea idem Sanchez *lib.6. consil. cap.3. dub.36. num.4.* ubi generaliter loquitur de omni criminum inquisitione instituta ad præcavendum grave damnum tertii, vel communitatis, quod aliter nequit impediri, dicens esse *conclusionem certam apud omnes*.

CAPUT III.

An in nostro casu ad mentem judicis respondere teneantur, qui ex vi sui criminis non sunt inhabiles ante sententiam judicis?

18 NEgativè respondendum videtur ex his, quæ tradunt in simili Soto *lib.1. de just. quæst. 6. art.6. ad 4.* vers. *De legibus autem*, & clariùs *lib.4. quæst.6 art. 3. sub finem.* Martinus de Ledesma 2.4 *quæst. 18. art. 2. fin.* & cum aliis valde doctis, tametsi innominatis, P. Sanchez *lib. 2. consil. cap.1. dub 52. num.5.* ajunt enim, quoties eligentis inhabilitas (eadem autem est ratio de inhabilitate electi) non est contracta ipso facto, donec per sententiam judicis crimen subornationis declaretur, reum non interrogari juridicè, nisi præcedat infamia, vel probatio semiplena, &, quod hinc sequitur, non esse obligatum respondere ad mentem ejus, nec peccare occultando veritatem facti per verba sensus ambigui, quamvis interponatur juramentum. Quam sententiam P. Suarez probabilem esse censet *eo cap.9. num.12.* & supposito eo principio de inhabilitate non contracta ante sententiam, satis apparenter persuaderi valet.

19 Jam enim vidimus, reum non interrogari juridicè de crimine occulto, si interrogetur ad pœnam, & proinde nec teneri ad respondendum Superiori interroganti ad mentem ejus; sed ad suam. In præsenti autem sic accidit, quia ejusmodi inhabilitas non est nisi pœnalis, & interrogatio criminis ad hoc dirigitur, ut fatente ipso veritatem, pœnam inhibilitatis subeat, cujus anteà immunis erat, & privetur jure eligibilitatis, & capacitate ad Magistratum, quam possidebat legitimè, antequàm condemnaretur. Confirmatur. Nam prædicta interrogatio non ordinatur ad impediendum subornationis peccatum, cùm illum sit jam commissum; neque ad evitandum crimen, quod alioqui committeret subornatus eligendo, aut occultus subornator acceptando promotionem suam: neuter enim peccabit iis actionibus, cùm uterque utatur jure suo, & nondum sit inhabilis, dum eas exercet; sed mediante sententia judicis inhabilitandus, si suum crimen fateatur. Igitur re vera tota ejusmodi inquisitio eò tendit, ut purè præteritum peccatum subornationis puniatur; non verò ad vitandam culpam, vel injuriam tertii imminentem in futurum. At, cùm inquisitio ad pœnam per se primò destinatur, ordo juridicus servari debet, qui prævìam infamiam postulat, & neminem cogit, ut contra se ipsum fit accusator, testisque potissimus in judicio criminali.

20 Et profectò ista doctrina non videtur improbanda, si inquisitio de occultis instituatur, non circa promovendum; sed circa promotum, & jam fortè constitutum in sui possessione officii. Quia is, ut vidimus, neque acceptando peccavit, neque peccat exercendo illud, cùm adhuc non sit inhabilis; sed desit sententia declaratoria criminis, quæ ad hunc effectum supponitur necessaria. Quocircà neque inquirendo intenditur præservatio ipsius à continuatione, seu persistentia in peccato, nec Reipublicæ consulitur impediendo nullitatem actorum, quæ ab eo geruntur. Valida enim sunt, cùm ab inhabili non proficiscantur, & valida remanerent, quamvis posteà declararetur inhabilis, & sententia quoad effectum istum non esset retrotrahenda ad diem commissi criminis, cùm inhabilitas eo toto tempore fuerit occulta, & communi errore populi, atque colorato titulo is reputaretur habilis securiùs, quàm servus ille intrusus ad Magistratum, cujus acta sustinentur ob favorem boni publici *in L. Barba-*

barius. ff. de officio Praetorum.

21 Unde in hoc casu nullum bonum speciale praeponderans famae intenditur, aut emolliens magnam illam duritiem, quae in eo cernitur, quòd aliquis cogatur praecepto judicis esse contra se testis unicus, & suae punitionis Auctor. At verò de nondum promotis est longè diversa ratio: quia inquisitio per se primò non dirigitur ad poenam; sed ad impediendam injustitiam electionis, & mala publica imminentia ex eo, quòd Magistratus, & alia similia officia muneribus, ac favore inter cives distribuantur. Porrò in ordine ad hunc finem rectè inquisitio instituitur, etiam de occultis, & criminosus ipse jure interrogatur, cùm se statuto voluntariè subiiciat conditionem istam inter alias postulanti, ut justitia distributiva servetur, & personarum acceptio non gliscat. Quare sicut rectè non promotus sub juramento interrogatur de inhabilitate occulta jam anteà ob crimen contracta, ut constat ex suprà dictis, ita etiam interrogari potest de crimine, propter quod inhabilitari debet, priusquàm mittatur in possessionem officii. Nec quidquam obstare potest, quominùs Rex, aut Respublica hanc ab ipso conditionem exigat, ut interrogationibus sibi factis verè respondeat, & non aliter ei conferre velit jus ad Magistratum, vel alia bona communia.

22 Diligenter itaque considerari debet, an juridicè fiat interrogatio de impedimentis occultis, tàm inhabilitantibus, quàm impedientibus licitam administrationem officii. Nam, si juridicè fiat, ut saepe accidere ostendimus, proculdubio interrogatus fateri debet suum crimen, & perjurus erit, sive taceat, sive quibuscumque vocibus veritatem occultet: agit enim contra obligatoriam, & juratam promissionem respondendi candidè ad interrogata, quam violat etiam tacendo, cùm respondere promiserit, ac juraverit. Quòd si non praecisè taceat, sed crimen positivè inficietur, perjurium assertorium committet, qualicumque restrictione utatur. Neque enim restrictio liberat à perjurio, aut à mendacio, dum adhibetur absque idonea causa; in praesenti autem tantum abest, ut idonea causa subsit, quòd potiùs adsit contraria. Judex quippe justè interrogat, & justè praecipit, ut juxta mentem suam sibi respondeatur; seclusa autem ignorantia, quae in hoc casu non intervenit, fieri nequit, ut occurrat bellum justum ex utraque parte.

23 Quinimmò si in ipso actu promittendi, & jurandi se dicturum veritatem, habebat animum reus negandi eam sub restrictione occulta, seu mentali, seu verbali, jam tunc perjurium assertorium perpetravit, à quo liberari nequit, quamvis posteà palàm crimen suum fateatur. Nam, cùm propositum illud sit propositum jurandi cum restrictione sine sufficienti causa, immò cum causa obligante ad non utendum restrictione ulla, ex tunc perjurii crimine involvitur, quia efficax voluntas perjurandi malitiam perjurii continet, & in illis circumstantiis restrictio minimè juvat, cùm pro non adjecta habeatur juxta ea, quae fusè statuimus, cùm de licito, aut illicito usu illius tractabamus. Et, quod plus est, jam tunc agitur contra veritatem de praesenti, quae promissioni debetur, & ex eo capite incurritur perjurium assertorium consummatum. Nam promittens se dicturum veritatem interroganti juridicè, promittit se responsurum, sicut respondere debet, & proinde juxta mentem ejus, & de hoc ipso juramentum postulatur. Atqui eo proposito imbutus non habet de praesenti voluntatem respondendi ad ejus mentem; sed potiùs contra illam. Ergo perjurium committit, non secùs, ac quivis alius, qui promissionem juramento confirmat cum proposito illam non implendi; sed potiùs agendi contrarium.

24 Jam verò si interrogatio de occultis juridica non sit, sed contra juris ordinem, exploratum apud omnes est, reum non debere confiteri crimen suum, nec promittere, jurare, aut respondere ad mentem interrogantis; sed mediis alioqui licitis posse suam famam tueri contra iniquam vexationem judicis, & jure defensionis sese praeservare ab injusta compulsione, quam patitur ab eo, qui tunc non agit tanquam judex, neque ut talis praecipit; sed tanquam homo privatus usurpans sibi judicium. At quia plerumque appellatio in hoc casu non admittitur, nec permittitur detrectare juramentum, aut promittere, vel respondere verbis aequivocis; sed reus & jurare cogitur, & respon-

dere directè affirmando, vel negando, quod inquiritur, dubium est, utrùm negare possit, & dicere absolutè *Non feci*, quod certò scit se fecisse, subintelligendo intra se, non feci *ut dicere tenear*, aut non feci *subjectus huic judicio*, vel quid simile, quo adjecto, verificentur verba, quæ exteriùs promuntur?

25 Affirmant in propriis terminis harum inhabilitatum P. Suarez ubi proximè, ac Sanchez *nu 6.* & generaliùs agentes de quocumque plerique ex laudatis *suprà dissert. 16.cap.1.* inter quos valde accuratè rem tractat M. Bañez appellatus inibi *num.14.* necnon Petrus de Ledesma *in summa, p.2.tr.8. de just. commut. cap.24. dub.2. concl.4. & 5.* dicens, esse *communem Thomistarum*. Tapia *in Catena moral. p.1. lib.5. q.12. art.3. num.2.* subjungens, esse *communiorem, & in praxi moraliter certam*, Azor *1.p.lib.11. c.4.q.5.regula 2.* ac novissimè Pisani *in præsenti, num.1.* vers. *Sed contra*. Neque hoc pendet ex diversitate opinionum circa licitum usum, aut non usum restrictionum, quas Auctores vocant insensibiles, aut purè mentales, eo quòd adeò sint occultæ, ut nullo exteriori signo deprehendantur. Nam, ut alibi præmoneo, eæ opiniones sæpius quoad praxim non differunt, sed eisdem omnino verbis, ac modo respondendi dimidiatio uti permittunt. Unde in casu, de quo loquimur, etiam hi, qui negativam apertissimè sectantur, ut Azor, atque Pisani, licitum esse pronunciant absolutè respondere *Non feci*, & nihil aliud orationi externæ adiicere.

26 Esto namque interroganti non constet, an respondens restrictionem intra mentem suam adiiciat, sicut opus est ad non mentiendum, sed illa occulta sit quoad exercitium; ei tamen exteriùs constat ex circumstantiis adjunctis licitè adhiberi posse, cùm sciat, se iniquè compellere ad respondendum juxta mentem suam, & sibi imputare debeat, quòd præcepto omnino invalido ad responsionem constringat. Quare neque reum sic respondentem teneri ad restitutionem accusatori, vel judici, si propterea infamiam contrahant, meritò notavit Tapia *ibidem num.5.* neque enim injustè agit, cùm prosequatur jus suum.

CAPUT IV.

Illationes ad pleniorem prædictorum lucem.

27 EX dictis primùm infertur, non rectè Lumbier *in præsent. à n.1586.* & Martinum Brezmez Diez de Prado *in Theatro moral. proposit.28.* totam causam proscribendi thesim, quam exponimus, hoc unum revocasse, quòd mentales restrictiones admiserit, cùm sint in universum damnatæ. Nam, si hoc ita esset, tam forent illicitæ, cùm reus interrogatur contra juris ordinem, ac cùm servato juris ordine à judice interrogatur, & neutro in casu licerent, sicut non licet mendacium. Atqui illas non esse illicitas, cùm juris ordo pervertitur, & necessarius est usus ipsarum ad redimendam gravem vexationem prætextu judicii illatam, nuper ostensum fuit, neque hujus casus exclusionem postulat, quod in præsenti decreto de restrictionibus traditur. Quapropter vera, ac genuina ratio unde scandalosa redditur, atque perniciosa in praxi thesis proposita, sumi non debet ex principiis adeò generalibus; sed peculiaribus, quæ ad ipsam spectant, & declarata sunt. *cap.1.*

28 Infertur 2. In casu, de quo thesis differit, valde temerè fuisse permissam facultatem respondendi negativè cum restrictione mentali Principi exigenti à subdito, interposito etiam juramento, claram, & omnino apertam manifestationem criminis. Falsissimum namque est, reum non teneri fateri crimen occultum, cùm juridicè de illo interrogatur: & omnino evidens, interrogari juridicè, cùm interrogatio non tendit per se primò ad punitionem, sed ad præcavenda peccata, & impedienda alia damna perniciosa bono publico. Unde in dicto eventu triplex peccatum mortale proculdubio committitur, ex mente omnium Theologorum, respondendo negativè. Primum est contra obedientiam Principis jure suo præcipientis planam, & minimè ambiguam criminis declarationem, si fortè fuerit commissum. Secundum perjurii promissorii, quia subditus sub juramento promisit externam confessionem veritatis, qualem exigebat Princeps, & hanc non exhibet; sed aliam subdolam, qua ille decipiatur, putetque, non fuisse admissum crimen,

quod

quod re vera est perpetratum. Tertium perjurii assertorii, quia restrictio occultè adhibita non liberat à peccato, nec tollit crimen perjurii, cùm est merè voluntaria, ut in præsenti contingit: nulla siquidem necessitas, aut idonea causa subest occultandi veritatem, cùm subditus jus suum non persequatur; sed juri alieno repugnet.

29 Infertur 3. Eamdem thesim meritò fuisse damnandam, quamvis de restrictione mentali nihil omnino dixisset. Nam, ut prætermittam modò alias causas assignatas *cap.* 1. quod notabiliter dissonat simplicitati Christianæ, est asserere, in eventu ibi proposito subditum absque perjurio posse respondere, *non habito respectu ad mentem exigentis juramentum*, quasi de crimine occulto nemo juridicè interrogaretur, aut quasi interrogatus juridicè, silentio, vel aliis artibus licitè posset veritatem abscondere, cujus nudam confessionem sub juramento promiserat. Quocirca licèt damnata non sit in genere restrictio verbalis occulta, qua quis submissè, & imperceptibiliter profert additum, unde completur veritas eorum, quæ audiuntur, & hoc *tenendum esse absque ullo scrupulo*, tradat Diez de Prado *suprà propos.* 26. *num.* 21. adhuc tamen in hoc casu damnata censeri debet, & ejus usus prohibitus. Nam qui sic se gerit, re vera non paret præcepto Principis ab ipso exigentis confessionem claram, & intelligibilem, nec respondet habito respectu ad mentem ejus; sed juratam promissionem violat occultando veritatem, quam propalare promisit. Nec quoad hoc ulla est differentia inter crimen publicum, & crimen occultum, si utrobique supponatur interrogatio juridica.

30 Infertur 4. Quæ diximus, intelligenda esse de subornatore occulto, qui persistit in proposito obtinendi officium: nam, si ab eo desisteret, & juri, quod ad ipsum habere existimatur, renunciaret ante, vel post electionem, non deberet judici fateri crimen occultum. Ita docent agentes de electoribus subornatis, & propterea ad eligendum inhabilibus, Vasquez *ea disp.* 168. *num.* 47. Salas *dicto num.* 44. *in fin.* & differens tàm de electoribus, quàm de eligendis, Basilius *ubi suprà numer.* 3. & 4. necnon Sanchez *lib.* 3. *de matrim. disp.* 14. *num.* 2. de illis tractans, qui ad ordines, aut matrimonium adspirant; ubi *Dicendum est*, inquit, *teneri fateri, vel desistere à matrimonio, quamvis impedimentum occultum, & infamatorium sit*. Ratio autem, quare sufficiat desistere in his eventibus, ea est, quia desistendo obtinetur finis, quem intendit Princeps exigendo juramentum, & fit satis menti illius. Non enim intendit pœnam, aut infamiam inquisiti, neque ratione illius postulat notitiam criminis; sed ne indigni eligant, aut eligantur, aut ne ipsorum electio confirmetur ob ignorantiam indignitatis ipsorum, & mittantur in possessionem officii, aut in ejus administratione, ac usu illicitè maneant ob inhabilitatem occultam. Cùm ergo isti desistentes præveniant omnia hæc incommoda, & ipsimet sponte sua abstineant ab illis juribus, officiis, aut Sacramentis, à quibus repellerentur facta confessione criminis, non est cur ad illam adstringantur cum præjudicio suæ famæ, neque id est de mente Principis juramentum postulantis.

31 Infertur 5. cum Lessio *dicto cap.* 42. *num.* 48. eum, qui commendatione, aut muneribus gratiam electorum sibi conciliavit, ubi ejusmodi statuta, & juramenta sunt in usu, saltem teneri factum suum revocare, re adhuc integra, hoc est, ante electionem, & procurare viriliter quantum est ex se apud alios, ut nullam rationem habeant commendationis, aut muneris, neque in eligendo quidquam aliud spectent, quàm bonum commune, & merita personarum. Ratio autem in aperto est. Quia, nisi id faciat, & adhuc persistat in proposito obtinendi officium, ex tunc perjurium amabit in sua causa, & tacitè consentiet in ipsum. Jurare enim cogetur, si eligatur, & negando se hisce mediis de facto promotum fuisse, manifestè pejerabit, loqueturque contra mentem statuti, ac Superioris interrogantis legitimè. Porrò unusquisque tenetur non adhibere illam causam, & non conservare adhibitam, quam videt cum perjurio connexam, & non reddere se ineptum ad jurandum, si eligatur, contra intentionem juridicam obligantis ad jurandum titulo boni communis potioris famæ privatæ.

32 Addit Lessius, si electores ita fecerint, ut ab ipsis postulatur, & nulla habita ratione commendationis, aut muneris,

sua

sua suffragia illi detulerint, jurare licitè posse, se iis mediis usum non fuisse, quia non fuerunt efficacia, nec habuere ullum influxum in electionem de facto; sed perinde est, ac si non fuerint adhibita, postquàm fuerunt tempestivè revocata. Cœterùm si munera non sint restituta, sed adhuc apud electorem maneant, neque commendatio retractata positivè ab eo ipso, qui eam interposuit, mihi difficillimum apparet, quòd per solam pœnitentiam, aut exhortationem ambientis eorum influxus tollatur, & longè difficilius, quòd sublatum esse constet ea morali certitudine, quæ exigitur ad jurandum. Ubi autem certò constiterit, nullum influxum habuisse, & retractationem fuisse prorsus efficacem, etiam constat, promotionem iis mediis non esse factam, sed intentatam solummodò; atque ideò rectè promotus jurare poterit, se non esse electum commendatione, vel munere, neque his mediis usum fuisse, subintelligendo scilicet *cum effectu, & efficaciter:* id enim est, de quo inquiritur.

33 Neque propterea jurabit contra mentem judicis, aut statuti, quia ejus verba, quoties aliud non exprimitur, cum effectu intelligenda sunt, & non de solo conatu irrito, ac inefficaci, ut constat *ex L. 1. §. Hæc verba. ff. Quod quisque juris*, qui translatus est ad jus Canonicum *in cap. Hæc autem verba. 17. de pœnit. distinct.* 1. Restrictione igitur utitur, habito respectu ad mentem exigentis juramentum, quod Pontifex non damnavit; sed de sola mentali restrictione fuit loquutus, qua juramentum præstatur in eo eventu, non habito respectu ad intentionem rogantis. Quo fit, ut illa efficaci retractatione supposita, subditus non teneatur confiteri crimen suum. Nemo enim fateri debet crimen occultum impertinens ad propositum, de quo tractatur; impertinens autem est, quod nullum effectum habuit, ac si quis misisset munera, quæ elector non acceptavit, vel impetrasset litteras commendatitias, quas postea non voluit dare. De quo postremo casu, & latè, & optimè differit, plurima è re nostra congerens Navarro *lib. 5. consilio 20. de sent. excommunic. juxta edition Lugdun. Joannis Baptistæ Buysson. anno* 1594.

CAPUT V.

Aliæ illationes spectantes ad illos, qui interrogati juridicè negant crimina inhabilitantia.

34 INfertur 6. Illum, qui cùm verè esset inhabilis inhabilitate occulta contracta solo ipso facto ob crimen subornationis, negat sub juramento suum delictum cum restrictione mentali, etiam postquàm est promotus, esse re vera perjurum, nisi desistere malit. Ratio sumitur ex dictis, præsertim *cap.* 2. Nam ille juridicè interrogatur de inhabilitate occulta, ac ratione illius de crimine, unde causam habuit; & inquisitio ad vindictam per se primò non dirigitur; sed ad detegendam nullitatem electionis, & impediendum peccatum, quod electus acceptando committet, aut utendo ministeriis officii sibi delati. Irrita namque fuit ejus electio, quia re vera erat inhabilis, & quamvis per ignorantiam missus sit in possessionem, non est possessor bonæ fidei, nec legitimus; sed iniquus detentator, in præjudicium habilium, & contra mentem Reipublicæ nolentis officia sua incapacibus præstare. Et, cùm alia via sibi consulere possit, scilicet officium detrectando, aut continuationem ejus, nulla necessitate ad sic jurandum constringitur; sed id sponte sua facit. Jam autem visum est in superioribus, voluntarias, & occultas restrictiones, quamvis causa utilitatis fiant, nil prodesse ad excusandum.

35 Oppositum sentire videtur Lessius *dicto num.* 48. quoties electio est jam facta, & nullus locus relictus retractationi efficaci subornationis, *quia*, inquit, *non teneri fateri crimen occultum, cùm non est infamia, aut probatio semiplena, aut indicia æquipollentia, ut communiter Doctores tradunt, de quo suprà cap. 31. dub. 3.* Sed profectò ex eo ipso loco, ad quem se remittit, patet loqui in casu, quo inquisitio fiat ad pœnam, & ideò non sit juridica, quia dum fit ad impedienda peccata potiùs, ait, non requiri præviam criminis infamiam. Immò in eodem *num.* 48. expresè agnovit obligationem pandendi crimina occulta, quæ licitam officii, aut status assumpti exequutionem impediunt, ut in Ordinibus, ac matrimonio contingit,

git, & etiam in nostro casu. Neque enim licitè potest promotus exercere illud officium, cujus scit se esse incapacem. Tantum vero abest, ut Lessius annuerit propositioni damnatæ, ut etiam casu, quo subditus non debet fateri crimen propter defectum infamiæ, solùm ei permittat sano modo jurare, se illius expertem, *si necesse fuerit, ut si nec officium, nec juramentum possit detrectare*.

36 Infertur 7. ex Vasquez *dicto num* 47. quoties inhabilitas ipso jure non contrahitur, sed expectanda est sententia saltem criminis declaratoria ad illam incurrendam, subditum, qui pejerando negavit crimen, negandoque impedivit, ne sententia proferretur, adhuc remanere habilem. Quia neque per legem, neque per sententiam inhabilis factus est, aut voce activa, seu passiva privatus. Peccat quidem ille valde graviter negando crimen, de quo justè interrogatur, sive quia infamia præcessit, sive quia in prædicto eventu ad inquirendum juridicè non est necessaria infamia; sed inhabilitatem non contrahit, si absolvatur per sententiam juxta allegata, & probata. Unde nec posteà peccabit suffragando, si est elector, neque acceptando, aut exercendo officium, si ad illud promoveatur: jure namque suo id exercet, cùm adhuc capacitatem retineat, quam crimen, aut sententia ipsi non abstulit. Quinimò nec tunc tenebitur suum perjurium retractare, quia finito jam judicio finitur officium judicis, & cum eò rei obligatio, & proptereà id esse *extra controversiam* docuit Layman *lib. 3. sect. 5. tr. 6. cap. 5. num. 3.* ac pleniùs diversos casus, & statuscausæ distinguens Thomas Sanchez *lib. 3. in Decal. cap. 7. à num. 6.* & Card. de Lugo *disp. 40. de just. à num. 17.*

37 Ex adverso sentiunt Sotus *citata q. 6. art. 3. in fin.* & Montesinos *num.* 42. perjurium istum re vera manere inhabilem, ac si crimen fassus esset, & talis per sententiam declaratus, quia perjurus esse nequit melioris conditionis, quàm professor veritatis. Et, cùm ille per iniuriam iustam sententiam abstulerit, consequens est, ut reparare debeat omnia damna ex suo suffragio, vel electione sequuta illis, qui eligendi essent, sicut illa reparare debent illi, qui iam sunt inhabiles, & iidem ipsi, si anteà præcessisset declaratio criminis inhabilitantis illos.

38 Attamen ista doctrina non modicam difficultatem patitur, &, in primis secum ipsa pugnare videtur. Nam si, posito periurio, contrahitur inhabilitas absque ulla prorsus sententia, evidens fit, illam contrahi ipsò facto pejerandi, quin opus sit declaratione periurii, aut alio ministerio judiciali. At hìc non differtur de inhabilitate contracta solo ipso facto periurii, aut subornationis; sed de illa, quæ ante iudicis sententiam non contrahitur. Rursus, quamvis omnibus inspectis melior sit conditio illius, qui veritatem fatetur, &, ne pejeret, vult esse inhabilis, quàm eius, qui pejerando suam habilitatem retinet; inconveniens tamen non videtur, quòd in ordine ad officia, & temporalia alia commoda melior sit conditio peccatoris, quàm illius, qui non peccat: ita enim passim usuvenit latronibus, libidinosis, ac aliis, qui peccatis tanquam mediis utuntur, ut, posthabitis æternis, divitias, delectationes, & alia huius vitæ bona, quibus iusti destituuntur, cum effectu consequantur.

39 Cujus rei morale exemplum sumitur ex his, quæ accidunt illis, qui periurio, aut aliis dolosis artibus impediunt, pœnam lege taxatam applicari per sententiam condemnatoriam, aut declaratoriam criminis fisco, denunciatori, vel aliis: neque enim eam debent solvere, aut se gerere perinde, ac si de facto condemnati essent; sed illam sibi retinere possunt, iuxta sententiam, quam probabiliorem vocat, & huic nostro casui accommodat P. Suarez *eo cap. 9. numer.* 13. annuente Bañez, Salon, Aragon, Vasquez, Azor, Sanchez, Tannero, Villalobos, Lessio, & aliis, quibus subscribit Diana *p. 3. tr. 6. Miscellan. resolut.* 35. Quare licèt peierando iniustè egerint, & contra religionem peccaverint, ac contra obedientiam debitam iudici legitimè postulanti claram confessionem criminis, aut etiam contra iustitiam legalem comparatione Reipublicæ, adhuc comparatione eligendi, vel illius, cui facienda erat applicatio, iustitiam commutativam non lædunt, & proptereà minimè obligantur ad restitutionem, ei faciendam; neque enim in ipsius gratiam instituta est hæc inquisitio; sed bonæ guber-

ber-

bernationis intuitu, ut prædicti Auctores explicant, & optimè cum ipsis Palao *tom.* 1. *tr.* 3. *disp.* 2. *punct.* 12. *à num.* 5 Baldellus *tom.* 1. *Theolog. moral. lib.* 5. *disp.* 42. *num.* 2. ex quibus supplenda sunt plurima, quæ brevitatis ergo hîc omittuntur.

40 Infertur 8. Eum, qui justè interrogatus negavit judici injustè inhabilitatem suam, & propterea declaratus est habilis, electusque ad Magistratum, vel aliud officium publicum, puta Præbendam, aut Cathedram, debere illi renunciare, si possit absque magno præjudicio. Neque enim propter perjurium restitutus est habilitati deperditæ; neque factus habilis ex vi electionis, cùm involuntaria fuerit ob substantialem errorem, qui fuit causa, & ratio illius; nec stante inhabilitate sibi cognita, per se loquendo ipsi licet, aut officio se immiscere, aut munera propria illius executioni mandare veluti minister publicus. Alia fortasse esset ratio, si supposito perjurio cogeretur sub pœna valde gravi acceptare, & exercere officium, aut si ex non acceptatione, vel renunciatione illius sequeretur magnum scandalum, aut ignominia. Neque enim cum tanto damno superaddito, & extrinseco videtur obligandus eo durante ad deferendum officium. Cæterùm similis casus etiam poterit contingere irregulari, qui cogitur suscipere ordinem sacrum, &, servata proportione, idem dici debet utrobique.

41 Concludo igitur ex dictis, juridicè interrogatum; & nulla justa excusatione munitum teneri suum crimen pandere, quamvis illud sit occultum, & minimè satisfacere utendo amphibologiis. Nam hoc regulare est, & receptum apud omnes cujusvis subsellii Auctores, ut suprà visum est, & generatim observarunt cum Cajetano, Soto, ac multis aliis Thomas Sanchez *in dicto cap.* 7. *num.* 1. & Lessius *eo cap.* 42. *num.* 46. Idemque evenit, cùm juramentum declarandæ veritatis exigitur ad instantiam alicujus privati, cujus interest ratione contractus illam nudè, ac candidè aperiri. Dixi autem consultò esse sermonem de eo, qui nulla justa excusatione munitur. Nam per accidens interdum contingit, ut quamvis legitima sit interrogatio per se loquendo, & quantum est ex vi illorum, quæ necessaria sunt ex parte judicis; reus nihilominùs peculiarem aliquam excusationem habeat, quæ ipsi ad tacendum sufficiat. Ita enim interrogatus de crimine dirimente matrimonium poterit illud negare, si pro suæ conscientiæ foro jam anteà impetravit dispensationem occultam. Et ita passim usuvenit in ipsis Ecclesiæ præceptis, jejunandi ex. g. vel audiendi sacrum, valde legitimè impositis, quæ excusationem admittunt in firmitatis, vel occupationis justæ, ob quam cessat eorum obligatio in illis circumstantiis. Non est autem efficacius, aut urgentius præcepto communi Ecclesiæ præceptum speciale judicis.

42 Notat autem optimè Suarez *in dicto lib.* 5. *de legib. cap.* 9. *num.* 14. in nostro casu sufficientem excusationem censeri, si quis nequeat *respondere verum sine magno scandalo, vel infamia propria, vel inimicitia, vel alia simili gravi jactura*. Prudenter tamen adjecit, rarissimè in praxi contingere, ut ejusmodi excusationes locum habeant, etsi in rigore sufficiant ad negandum, tollendumque tunc peccatum inobedientiæ, ac perjurii. Nimirum quia omnia ista incommoda possunt aliter vitari, non comparendo ad jurandum, aut desistendo ab officio, vel ita moderando responsionem suam, ut de inhabilitate ipsa constet, non verò de ipsomet crimine, ex cujus propalatione infamia gravis, scandalum, aut similia damna imminent.

CAPUT VI.

Expenditur invectiva quædam adversùs Cardin. de Lugo valde immerenter prolata.

43 OCcasione eorum, quæ diximus de obligatione respondendi ad mentem judicis legitimè interrogantis, acriter invehitur contra Card. de Lugo Laurentius Maria Pisani *in præsenti numer.* 4. eo quòd dixerit *disp.* 40. *de just. & jur. à num.* 14. reum illum, qui præcedente semiplena probatione, vel infamia interrogatur de crimine præsertim capitali, non obligari ad confessionem illius, si spes evadendi sententiam mortis affulgeat: & adhuc detonat acriùs adversùs Tamburinum *lib.* 3. *cap.* 4. §. 3. *à n.* 5. quia non solùm id extendit cum eodem de Lugo ad pœnam triremium, verberum,

berum, confiscationis, magnive dedecoris; sed etiam intolerabiliter ampliat ad malum leve effugiendum, nisi bonum commune Reipublicæ, vel damnum tertii aliud exigat.

44 Contrarium Pisani sequitur, ac tribuit Doctori Angelico, Sylvestro, Soto, Navarro, & aliis, traditque, fuisse communem opinionem per sæcula præcedentia hoc ævum, in quo cæpit obtinere laxitas. Ac tandem his verbis exclamat: *O sæcula! O mores! Trepidarunt Sancti Patres ad mendacii aspectum; integris linteis deglutire non erubescunt perjuria moderni! O Divina lex, ubi observantiam invenies, si in his, quæ sunt primæ tabulæ, & negativa præcepta, tot reperiuntur effugia!*

45 Cœterùm, siquid culpatur in de Lugo, & Tamburino, multò potiori ratione detorqueri posset adversùs duos graves Thomistas, nempe Sylvestrum, & Fumum, qui longè antiquiores fuerunt, & Pisani non patietur recenseri inter modernos illos hujus ævi, qui relaxant antiquam morum doctrinam. Uterque siquidem verb. *Confessio judicialis*. primus *in summa num.* 2. alter autem *in Armilla numer.* 8. cum Panormitano affirmat, reum tunc debere solummodò ad inquisitionem judicis confiteri veritatem criminis, etiam notorii, aùt semiplenè probati, vel de quo flagrat infamia, *quando agitur ad spiritualem pœnam, non ad aliam:* & hoc tantum sensu verum esse putant, quod de hac obligatione generaliùs videbatur tradidisse Sanctus Thomas 2.2. *q.69. art.*1. Quocircà juxta hanc sententiam in legitimo judicio nulla erit obligatio fatendi crimen admissum, cùm agitur ad pœnam corporalem, etsi demus eam esse levissimam: nulla, cùm ad pecuniariam: nulla, licèt desit spes fugiendi pœnam temporalem amphibologica denegatione veritatis: nam in crimine notorio idem procedere dicitur. Quis autem non videat, hæc omnia à de Lugo, aliisque modernis non ampliata, sed valde restricta fuisse?

46 Propterea Petrus Navarra *lib.* 2. *de restitut. cap.* 4. *p.*2. *num.*29. *in* 2. *edit. fol. mibi* 617. hanc Sylvestri, Fumique doctrinam, pro qua appellat Angelum, & Alcocer, ita universaliter acceptam, sicut apud ipsos jacet, *falsam omnino* esse dixit, & *contra omnium ferè Theologorum sensum*. Nec qui posteà sunt sequuti, aliter existimarunt, quasi gravis obligatio respondendi verum nunquam apud eos urgeret, nisi in causis, ubi in ordine ad spiritualem pœnam interrogatio dirigitur. Ita enim solæ censuræ Ecclesiasticæ, degradatio, depositio, increpatio, vel infamia sub hac regula comprehenderentur. Nam has duntaxat enumerant inter pœnas spirituales Sylvester, ac Fumus verb. *Pœna*. §. 2. ad quem ipsi se remittunt, ut hæ pœnæ secernantur ab aliis, quæ spiritales non sunt, & respectu quarum semper deficit, judicio ipsorum, obligatio confitendi veritatem criminis. Cujusmodi sunt pœna sanguinis, aut mortis, & aliæ afflictivæ corporis, ut carcer, jejunium, exilium, confiscatio omnium bonorum, & pecuniariæ aliæ mulctæ, quæ ab ipsis eodem loco recensentur, & ab spiritualium numero excluduntur.

47 De hac sententia loquebatur, appellatis nominatim suis Auctoribus, Luisius Turrianus *disp.*50. *de just. & jur. dub.* 2. *num.* 7. cùm dixit, eam esse omnino improbabilem, & non habere pro se, nisi auctoritatem trium, aut quatuor Summistarum. An autem excesserit, considerandum relinquo ipsi Laurentio Pisani. Excessisset autem proculdubio, si eadem censura taxasset cum Texeda *tom.* 1. *Theolog. moral. lib.* 2. *controv.* 7. *num.* 80. opinionem, quam sequutus est de Lugo. Nam licèt contraria sententia reos sine exceptione obligans ad confessionem sui criminis, de quo præcessit infamia, aut semiplena probatio, vel indicia æquipollentia, probabilissima sit, & communissima, eamque pluribus relatis defendit cum Angelico Doctore Thomas Sanchez *lib.* 6. *consil. cap.* 3. *dub.* 29. *num.* 4. nihilominùs illa, quæ excipit casum, ubi incurrenda est pœna mortis, facta confessione criminis, & evitanda meritò speratur, reo non confitente illud, & quæ id extendit ad alias ex gravioribus, qualis est pœna triremium, mutilationis, confiscationis omnimodæ, vel alia magni dedecoris, tot Auctores pro se habet, & adeò solidis rationibus nititur, ut fidenter Diana scripserit (quamvis oppositæ adhæreat) *p.* 10. *tr.* 13. *resol.* 13. *improbabiliter vocari improbabilem, seu imprudenter*, ut Gibalinus statim referendus dixit.

48 Ibidem etiam eam dicit *receptam in*

in Cathedris, & confessionalibus, refertque plures Doctores, ut Bassæum, Bardi, Pellizzarium, Trullenc, Escobar, Gesualdum, ultra quamplures alios, quos exscripserat p.2.tr.15.resol.27. ubi ait, esse *probabilissimam, & tutam in praxi*. Idipsum asseruit Lugo *loco suprà citato* adducens Petrum Navarra, Lessium, Suarium, Malderum, Henriquez, Salas, Vega, Emmanuelem Rodriguez, Filliucium, Villalobos, Fagundez, Reginaldum, Peyrinis, Portel, atque Joannem Sanchez. Et, qui rem exactè discutit, & istis adiicit, præter Tannerum, & Sa, jurisperitos non paucos, Dicastillo *lib. 2. de restitut. tr. 1. disp. 6. à num.* 20. concludens *num.* 22. hanc opinionem plus sibi placere, quàm contrariam. Quibus addendi sunt de eadem probabilitate contestantes Machado *tom. 2. de Perfecto Confessario. lib. 6. p. 4. tr. 1. docum. 8. num. 6.* advertens, *esse communem*, Bonacina *in Decal. disp.* 10. *q.* 3. *punct.* 2. *numer.* 7. Verricelli 1. *p. singular. opinion. tr.* 2. *q.* 31. *num.* 5. & 6. Fragoso *tom.* 2. *de regim. Reipub. Christ. lib.* 12. *disp.* 25. §. 3. *nu.* 10. Raynaudus *tom.* 14. *par.* 1. *de moniter. cap.* 3. *quæst.* 10. *fol. mihi* 378. Busembaum *in medulla Theolog. moral. lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 7. *numer.* 4. Angelus Bossius *in moralib. part.* 1. *de conscient. num.* 307. & ex novioribus Thomistis Serra 2. 2. *q.* 69. *art.* 1. *dub.* 1. annuente insuper Jacobo Raggio *de regim. regul. centur.* 1. *p.* 3. *dub.* 68. *num.* 5. Ludovico Scildere *tr.* 2. *de consc. num.* 55. Gibalinus *de censur. fol. mihi* 97. Januarius *de casib. reser. resol.* 54. *num.* 2. & aliis relatis Didacus de Avendaño *in auctario Indico. p.* 1. *à num.* 572.

49 Accedit maximi momenti ratio: Quia judici non est concessa facultas obligandi in conscientia reos in hoc casu ad apertam confessionem criminis: foret enim in destructionem potiùs, quàm in ædificationem, & re vera solùm deserviret ad implicandas conscientias laqueis inextricabilibus, & imperviis conditioni humanæ. Vix namque è millibus malefactoribus inveniretur unus, ut experientia ipsa constat, qui cùm aliàs non esset occidendus, contra se testificari vellet, ac se certæ morti obiicere ex solo metu peccati. Porrò lex humana debet esse morali modo exequibilis; non verò adeò dura, & aspera, ut desperetur exequutio ipsius propter summam rei difficultatem. Quare Angelicus Præceptor *quodlib.* 10. *art.* 9. *corp.* quamdam opinionem reiicit ex eo præcisè, quòd *nimis videtur aspera*. Et *quodlib.* 2. *art.* 8. *versus fin.* alios à peccato excusat, qui decimas non solvere consueverant; quia, inquit, *durum esset dicere, quòd omnes homines Italiæ, & Orientalium partium damnarentur, qui decimas non solvunt*. Nulla autem opinio durior, aut asperior illa, de qua nunc disquiritur, excogitari valet.

50 Confirmatur 1. Quia evitandæ mortis causa quamplurima permittuntur, quæ alioqui illicita forent, & juri alterius contraria, ut sustentari ex alienis, aut occidere aggressorem vitæ injustum cum debito moderamine. Unde juxta S. Thomam, quem sequuntur omnes alii, 2. 2. *q.* 69. *art.* 4. *ad* 2. *Si aliquis sit condemnatus, ut fame moriatur, non peccat, si cibum sibi occultè ministratum sumat*. Immò (quamvis aliqui dissentiant) nisi sumeret, peccaret: *Quia*, inquit, *non sumere, esset seipsum occidere*. Quòd si leges, & præcepta humana regulariter non obligant, ubi adest vitæ periculum, quomodo obligare poterunt, cùm mors ipsa prævidetur certissimè sequutura, si præceptum obedientia compleatur? Utique actus adeò heroicos, ac difficiles, quales modò recensuimus, nullus judex poterit præcipere, nullusque superior, nisi necessarii sint ad subveniendum Reipublicæ graviter periclitanti.

51 Confirmatur 2. Quia in hoc casu reus suo testimonio positivè concurreret ad mortem, quam est passurus, sicuti concurrunt testes, qui adversùs ipsum testantur. Onus autem est vix supportabile, ipsum sub peccato gravi obligare ad hunc concursum, cùm obsistat in contrarium summa, & honestissima inclinatio conservandi proprium esse, cuivis indita à natura. Quamobrem neque reus absens in causa sanguinis, aliisque affinibus tenetur comparere coram judice, quamvis ab eo vocetur per edicta. Neque damnatus ad mortem, verbera, aut triremes debet remanere in carcere, si citra injuriam aliorum fugam arripere valeat. Nec testes valde conjuncti, ut Uxor, Filius, aut Pater, obligantur in his causis ad testificandum contra suos, ut ex jure positivo con-

constat, quod naturale potiùs declaravit fundatum in hac magna conjunctione, & morali quasi identitate personarum, quam id indulsit de suo. Si ergo naturalis charitas, & moralis quasi identitas hoc præstat respectu aliorum, quid unicuique præstabit juris erga semetipsum, cui nemo alius esse potest magis conjunctus, aut charior?

52 Et hæc quidem, licet efficaciùs urgeant, cùm de pœna mortis agitur, servata proportione, locum obtinent in aliis pœnis minoribus; sed ex se non parum gravibus, ut mutilatione, carcere perpetuo, infamia, aut aliis, quæ mors civilis dicuntur, vel mors quædam prolongata, & morali æstimatione morti ipsi interdum æquiparantur. *Melior est enim mors, quàm vita amara*, ut animadvertit Sapiens *Ecclesiast.* 30. 17. Unde Auctores præcitati de hisce pœnis sentiunt pariformiter, nec dissentiunt adversarii: quia, admissa semel exceptione veræ mortis, omnes eorum rationes enervantur, locusque apertus relinquitur cœteris, quarum magnitudo solet deterrere viros alioqui valde constantes, & propter quæ evitanda quandoque licere creditur mortem ipsam exoptare, juxta ea, quæ ex professo habentur *suprà dissert.9.cap 6.* §7.

53 Cùm verò duntaxat agitur de effugienda pœna alia leviore, aut absolutè levi, Tamburinus non docuit assertivè (ut ipsi imponit Pisani) etiam tunc licitum esse diffiteri crimen aliàs semiplenè comprobatum, nec quoad hoc Sylvestro assensit, aut Fumo; sed solùm sub dubio dixit, *à mortali fortasse esse excusandum*, nisi bonum commune, aut amor proximi postulet rem fieri aliter. Ratio ipsius fuit inter alia, quia in hoc eventu ipsum præceptum leviter tantùm obligare videtur, & leve est damnum Reipublicę, quamvis leves istę pœnæ ex defectu plenæ probationis, quam compleret rei confessio, de facto non imponantur. Sed lenimentis istis non obstantibus, contrarium tenendum reor cum Card. de Lugo loco citato *num.16.versus fin.* cui cœteri adstipulantur, adducti *num.* 48. nullus enim hujusce extensionis meminit, & eam exclusere satis, cùm solùm excipiunt mortem, aliasque ex pœnis gravioribus à regula generali.

54 Et profectò neque ejusmodi præceptum est de re summè difficili; nec potestas imponendi illud sub obligatione gravi excedit facultatem Reipublicæ, quæ ad alia similia incommoda cives solet obligare; neque expediens est, ut illa nunquam utantur judices, cùm gravitas criminis non est tanta, ut per tormenta justè possit extorqueri candida confessio veritatis. Quia, deficiente utroque metu, tàm torturæ, quàm perjurii, & inobedientiæ gravis, cum maxima illius pernicie ex defectu probationum impunita remanerent non solùm delicta promerentia levem pœnam, sed etiam pleraque alia, utique graviori digna, sed non tanta, qualem poscunt, quæ tacente, vel negante reo interventu tormentorum legitime examinantur. An autem ob parvitatem materiæ præceptum judicis obliget aliquando tantùm sub veniali, sive immediatè ad veritatem candidè aperiendam, sive ad præstandum juramentum respondendi juxta mentem ejus, ex communibus principiis legum, atque præceptorum admittentium materiæ parvitatem decidendum est. Dummodò rectè applicentur, quia in ordine ad finem proprium justitiæ vindicativæ, & damnum publicum ex impunitate resultans sæpe sæpius grave erit, quod intra genus pœnæ leve apparet.

55 Leve quoque Tamburinus judicat ibi *num.* 7. si reus neget cum æquivocatione veritatem, quando nulla spes affulget evitandi pœnam capitalem: quia tunc ad summum offenditur judicis potestas in re levi, nec pœna justa evitatur, cùm reus sit certò plectendus, qui jam aliunde supponitur aut convincendus per testes, aut convictus ob notorietatem facti. Cœterùm duntaxat loquitur, ut ex ratione ipsius patet, de peccato pervertendi justitiam vindicativam, & inobedientiæ erga judicem legitimè interrogantem reos de capitali crimine saltem casu, quo non deficit ejusdem plena probatio. Et restringendo quæstionem ad hos terminos, non videtur adeò facile ostendere, in hoc eventu dari istud genus peccati, quamvis reus negando mentiretur, quia mendacium officiosum potiùs reo appareret, quàm perniciosum judici, aut communitati pariter exequuturæ mortem, satisfactumque vindictæ publicæ, eo confitente, aut negante. Absolutè autem longè meliùs reliqui dixe-

dixerunt, absque peccato mortali non posse negati crimen, nisi spes affulgeat mortem declinandi.

56 Tum quia sicut inutilis est ad tuendam vitam negatio criminis reo planè convicto, & æqualiter puniendo, licèt non confiteatur, ita Reipublicæ parum utilis interrogatio videtur ex abundanti præcisè, & ad pleniorem comprobationem duntaxat, & ideò interrogari non solet, nec torqueri, nisi ob complices, vel alios fines, ex quorum levitate, aut gravitate mensurari debet hujusce peccati gravitas. Tum quia prædicta interrogatio non fit in judicio absque interpositione juramenti, & propterea peccatum grave perjurii nunquam potest evitari, quamvis reus in promittendo utatur restrictione aliqua occulta: nullam enim justam causam habet; sed merè voluntariè adhibet illam, cùm neque ad fugiendam mortem, neque ad aliud jus tuendum restrictio sibi sit utilis, nedum valde necessaria. Tum quia ibi fere semper admiscebitur lethale peccatum scandali, nam in foro externo ille perjurus censebitur, & in suo peccato obstinatè perseverans, non obstante spirituali aliorum damno. Qua ratione Tamburinus ipse excepit cum P. Sanchez *lib. 3. in Decal. cap. 7. num. 11. in fin.* crimen hæreseos, obligavitque hæreticum negativum ad confitendum suum crimen, etiam finito judicio, ne decedere credatur pertinaciter in hæresi, de qua est convictus, & vivicomburio mancipatus per sententiam.

CAPUT VII.

Enodantur argumenta: & ibi utrùm possit dari bellum ab utraque parte justum inter judicem, & reum ob opiniones contrarias?

57 Contra certam probabilitatem, & securitatem opinionis, quam tractamus, præcipuum argumentum inde sumitur, quod juxta illam admittatur quoddam quasi bellum justum inter judicem, & reum, seclusa utriusque ignorantia. Neque enim judex ignorat, se interrogare de crimine promerente pœnam mortis, neque eum latet difficultas sui præcepti; & nihilominùs licitè interrogat, & justè obligat ad promittendum sub juramento claram, ac synceram confessionem veritatis, præcedente semiplena probatione, vel infamia æquipollente. Ergo si ex adverso reus in eisdem circumstantiis sibi notis potest licitè veritatem occultare cavendæ mortis prætextu, & media æquivocatione interrogantem eludere, uterque justè procedit, scienterque inter se belligerantur servatis justitiæ regulis in judicio criminali.

58 Propterea Petrus Navarra *ubi suprà num.* 34. cui Pesantius, & nonnulli accedunt, non veretur admittere in hoc casu bellum justum ab utraque parte, quamvis nullus invincibili ignorantia præoccupetur: uterque enim jure suo utitur, judex percontando intuitu boni communis; reus verò veritatem abscondendo, ut propriam vitam tueatur. Cæterùm, si sermo sit de bello hinc, & inde justo secundùm rei veritatem à nostris opinionibus independentem, vel, ut alii loquuntur, justo materialiter, implicatoria videtur hæc doctrina, & nusquam admittenda. Aut enim judex re vera excedit suam potestatem obligando ad confessionem veritatis, non obstante supplicio mortis inferendæ, aut re vera eam non excedit? Si non excedit, bellum erit re ipsa justum ex parte obligantis, & injustum ex parte resistentis, cùm jus, ac potestas judicis defensioni ipsius prævaleant. Si verò excedit, è contrario bellum hoc injustum erit ex parte obligantis ultra suam potestatem, justum verò ex parte resistentis. Ergo tàm implicat bellum re ipsa, & materialiter justum ex parte utriusque bellantis, quàm implicat, aliquem secundum rei veritatem excedere, ac non excedere limites suæ potestatis. Et hoc pariter procedit in quacumque pugna, aut lite civili, seu criminali, aut etiam castrensi. Nam in rei veritate nunquam geret bellum secundùm se justum illa pars, quæ juri alterius derogat potentiori, ac prævalenti ei juri, quod sibi adest.

59 Ideò expeditior solutio fert, in nostro eventu dari bellum ab utraque parte justum formaliter, & juxta conscientiam; sed non absque ignorantia invincibili alicujus veritatis. Ob contrarias enim opiniones practicè, ac certò probabiles, quas judex, ac reus sequuntur. neque ille coram Deo peccat præcipiendo, ne-

que

que iste imperium detrectando; sed utrque juste agit, dum non temerè, sed valde prudenter judicant, unus, esse sibi licitum præcipere, velleque obligare; alius verò, sibi etiam licere non obedire. Et, quamvis alter ex ipsis necessario decipiatur, nam ex duabus opinionibus invicem contradicentibus una debet esse vera, altera falsa; nihilominùs dum inculpatè ignoratur, quæ falsa sit, aut quæ vera, & accuratum examen tot Doctorum id discernere non potuit ob rationes justi ponderis persuadentes, ac obstantes, quales sunt, quæ hic interveniunt, utraque pro vera haberi potest quoad effectum operandi licitè. Nemoque in hoc sensu diffiteri poterit, inveniri sæpesæpius bellum ab utraque parte justum.

60 Verumtamen inde emergit haud dissimulanda difficultas. Quia esto prædicta sint vera, dum pugna est inter æquales, longè aliter dici debet, cùm contentio ista versatur inter Superiorem, ac Subditum, quales sunt judex, ac reus. Superiori enim certò tali, ac præcipienti: juxta opinionem probabilem suæ potestati faventem parendum est proculdubio, quamvis subditus speculativè contrariam opinionem sequatur, & concedere in hoc casu licitam non obediendi facultatem, ait Suarez *lib. 5. de legib. cap.* 18. *num.*20. *nimia esset licentia, & multam confusionem, & scandala pareret*. Equidem etiam cùm subditus opinatur probabiliter, Superiorem non esse re ipsa talem, aut respectu, aut absolutè, quia credit electionem ejus fuisse invalidam, sentiunt plurimi cum Sanchez *lib.6. in Decal. cap.*3. *num.*29. necessariò esse obediendum, saltem si sit in possessione officii. Igitur à fortiori idem debet dici, cùm certa est Superioritas, ac certum præceptum, & probabilitas subditi solùm versatur circa qualitatem rei præceptæ, quam opinatur illicitam, vel adeò difficilem, ut excedat potestatem ejus.

61 Respondeo 1. ab hac regula excipiendum esse cum eodem Sanchez *ibidem*, & pleniùs *num.*7. casum, quo opinio probabilis, omnibus inspectis, dictat hic, & nunc licitum esse subdito non obedire, quamvis etiam sit probabile ad obediendum teneri. Quam exceptionem non esse controversam, sed indubitatam, etsi subditus contra se habeat probabiliorem opinionem, tradit Raggius *dicto dub.*63. *num.*3. sequutus utrumque Sanchez, & utrumque Lugo, Sayrum, Petrum Navarra, Luisium de Torres, Palao, & alios valdè communiter, licèt ab illis discedant Salas, atque Bossius *suprà à num.* 290. Porrò casus, quem tractamus, est hic ipse. Nam opinio, quæ reis favet, id ipsis licere dictat, & sub eisdem circumstantiis, quod alia putat illicitum: & pro eis faciunt illa omnia, quæ Doctores cumulant pro usu licito cujusvis opinionis certò, ac practicè probabilis. De quo alibi statuimus.

62 Quòd si fortè plus desideres, & exigas, ut opinio, quam subditus in praxi sequitur, non sit aliena, sed sua, aut communis, aut judicio ipsius probabilior, neque hæc circumstantia deerit in præsenti. Quippe rei non occidendi, nisi ex sua confessione, facilè sibi appropriabunt opinionem, quæ ipsis favet in re tanti præjudicii. Illam verò esse communem, non tantùm reorum, sed etiam judicum, & jurisperitorum, fere centum ab hinc annis tradebat Emmanuel Sà, verb. *Judiciales actus sub titul. De reo.* vers. *Reus non est cogendus*, & posteà ex Theologis tot alii accessere valde probati judicii, ut vel ipsi soli possent reddere istam opinionem communem, ac certò probabilem ab auctoritate extrinseca. Esse autem probabiliorem stando rationi, Lugo tradidit cum aliis, & multi ex anteà appellatis illam, omnibus inspectis, absolutè veram putant haud temerè, si rationes ipsæ jam adductæ perpendantur. Et, cùm hæc diversis intellectibus comparentur, nil obstabit, quominùs & reus, & judex inter se mutuò discordent, & quilibet absolutè veram, aut probabiliorem reputet doctrinam sibi faventem; contrariam autem reiiciat tanquam veritate destitutam, aut certè minùs probabilem.

63 Respondeo rursus, plures etiam ex Auctoribus, qui prædictam regulam sequuntur, excepisse inter alios nostrum casum. Ajunt enim, cùm ex obedientia certò sequitur subdito, vel alii tertio grande aliquod malum in bonis corporis, fortunæ, aut famæ, imponi non posse obligationem obediendi certam ob opinionem probabilem, qua Superior credit,

quamvis cum formidine, se procedere juridicè, & non obligare ultra limites legitimæ potestatis. Ita cum aliis viginti docet latissimè Bossius *à num.*301. cui adde Thomam Hurtado 1. *p. resol. mor. tr.*3. *cap.*1. *resol.*5. qui plus addunt, nempe in hoc eventu vel rationabile dubium sufficere subditis, ne præceptum exequantur. Potiùs namque est reo favendum, & illi, qui futurus est in damno gravi, certòque spoliandus vita, honore, aut libertate, quàm illi, qui nullum damnum certò passurus videtur; sed forsan agit injustè. Et quamvis reus non sit in possessione suæ omnimodæ libertatis; sed potiùs subjectus judici, vel Superiori; adhuc tamen talia bona justè possidet, & jus quo licitè potest suæ securitati consulere, & in casu incerto à morte, vel aliis malis affinibus sese indemnem conservare. Istud namque jus præponderat juri, quod tunc judex habet, sicut præponderat juri, quod privati habent ad sua bona, dum alter indiget ipsis ad suam vitam conservandam, & in aliis occasionibus, quas *num.* 50. & 51. judicavimus.

64 Sed dices. Esto hæc sint vera, cùm ex defectu obedientiæ non sequitur aliud damnum, contrarium esse dicendum, cùm exinde bonum publicum periclitatur: ita autem in nostro casu contingit, quia nisi certa obligatio reis semiplenè convictis imponi possit à judice, atrociora delicta non punientur juxta meritum, & alii audentiores fient ad similia perpetranda ob spem effugiendi mortem, nisi aliunde convincantur. Respondeo, idem inconveniens cogitari posse, tam in istis, quàm in aliis gravibus, etsi minoribus, delictis ex eo, quòd reus obligari nequeat ad apertam confessionem veritatis absque semiplena probatione, vel infamia: illa enim multoties deficit; & tamen non reputatur absurdum, aut perniciosum Reipublicæ, quòd ob defectum ipsius illa impunita remaneant. Non inficior, grave damnum publicum, immò privatum alicujus innocentis, quod aliter impediri nequit, sufficere ad obligandum certissimè in hoc eventu, ut rectè perpendit Lessius *lib.*2. *cap.*41. *num.*46. *vers. Adverte tamen*; sed ajo, longè efficaciùs impediri subiiciendo reum torturæ, quàm obligando ad peccatum. Metu enim peccati vix ullus è malefactoribus fatetur; sed vitæ amore obcœcantur, ut experientia demonstrat, idque medium non occurit malis publicis; sed conscientias reorum maculat. At verò metus torturæ sæpius ab illis extorquet veritatem, quam negaverant, & in tormentis fatentur, quod alioqui diffiteri mallent. Unde afflictivum hoc medium meritò introductum est jure ipso gentium ad comprobationem criminum, quamvis non detur in pœnam veritatis denegatæ: nam tunc judici adhuc est incertum, utrum reus negativus loquatur verè, vel falsò.

65 Respondeo tertiò (ne quid desit in re, quæ plerisque aliis controversiis inter Superiores, ac subditos, servata proportione, valet deservire) regulam generalem *num.*60. propositam non esse usqueadeò certam, quin plures, gravesque Auctores oppositam aut absolutè sequantur aut valde probabilem esse dijudicent, censeantque ex adverso, subditos non obedientes à culpa excusari, cùm probabiliter reputant, rem præceptam esse illicitam, aut excedere præcipientis facultatem. Ita in primis Gibalinus *tom.*1. *de scient. Canon. lib.*3. *cap.*7. *q.*5. *consect.* 1. *num.* 1. addens, esse sibi *fere certum*, Petrus de Ledesma *in summa. p.*2. *tr. de statibus. sub titul. de Religiosis. cap.*4. Raggius *eo dub.*68. *concl.*4. Scildere *dicto num* 65. *assert.*3. & 4. Lessius *ubi proximè*, *vers. Dico quartò.* Joannes Sanchez *in selectis. disp.*33. *à num.* 32. Merolla *disp.*3. *cap.*4. *num.*65. Januarius, Rocafful, Spinola, quorum verba per extensum affert Diana *p* 9. *tr.*9. *resol.* 45. & dicens, esse *probabilissimam.* Palao *tom.*1. *tr.*1. *disp.*2. *punct.*6. *num.*5. Suarez quoque idipsum reputat valde probabile *disp.*4. *de censur. sect.*6. *num.*6. *in fine*, cùm manifestè probabilius est, id, quod præcipitur excedere Superioris potestatem: eidemque accessit Franciscus de Lugo *de consc. p.*1. *cap.*3. *num.*97. *fol. mihi* 164.

66 Duodecim pro hac opinione rationes congessit Thomas Hurtado *in dicto tr.*3. *cap.*2. atque in eisdem dissolvendis multum laborat deinceps. Ea autem satis verosimilis apparet, quæ ex contrariis probabilitatibus circa substantiam totius jurisdictionis desumitur. Eadem namque ratio esse videtur partis ad partem, quæ est totius ad totum, neque ulla lex potius

tiùs cogit in foro interiori subditum obedire Superiori in his, quæ spectant ad suæ jurisdictionis extensionem, quàm in spectantibus ad totam jurisdictionem suam. Sed cùm tota jurisdictio Superioris est solùm probabilis, & subditus opinatur, eum non esse verè Superiorem, ex. g. ob aliquem defectum, qui in ejus confirmatione, aut electione intercessit, non tenetur ei parere, neque ullus dubitat, hoc esse certò, ac practicè probabile; immò esse absolutè verum sentiunt multi ex eis, qui aliter censent, cùm probabilitas opinionum contrariarum ex hoc capite non sumitur, sed ex parte rei præceptæ, quæ prudenter existimatur illicita, vel alio titulo excedens præcipientis potestatem, ut Vasquez 1. 2. *disp.62. cap.6. in fin.* Salas *tom.1. tr.8. num.78.* Thomas Hurtado *ubi suprà cap.3. num.149.* Ergo idem erit dicendum respectivè ad illum casum, ubi similis opinionum contrarietas circa partem jurisdictionis versatur: maximè, quia circa legem privatam, seu votum, & extensionem ipsius communissimè Doctores hoc modo philosophantur.

67 Explicatur. Tum ex eo, quòd opinans, præceptum Superioris alioqui legitimi esse de re illicita, aut excedente ejus potestatem, eo ipso opinatur, non esse verum præceptum; sed apparens, atque re ipsa nullum: verum enim præceptum in conceptu suo involvit esse de re licita, & inclusa intra limites officii, ac potestatis. Porrò, cùm verum præceptum deficere prudenter creditur, obedientia non constringit: & ideò subditus nec legi Divinæ, neque alii obedire debet, quamvis possit, cùm opinio practicè probabilis sibi dictat, illam non extendi ad casum aliquem ex solius voluntatis defectu, nedum ex defectu potestatis. Idemque evenit, cùm lex communis varias interpretationes certò probabiles habet, & Superior nil de suo præcipiens, sed soli ipsius exequutioni intendens rigidiorem sequitur; subditus verò benigniorem sectatur. Tum quia, seclusa speciali conventione, aut voto parendi in omnibus, ubi peccatum manifestè non apparet, nulla lex certa exhibetur, quæ hunc modum obedientiæ præscribat, præsertim cùm jubet Superior juxta opinionem minùs probabilem, & subditi opinio, inspectis omnibus, apertè probabilior reputatur: de quo plura hinc inde Auctores, dum emergit controversia circa justitiam tributi, aut excommunicationis in casu utrimque probabili.

68 Tum demum, quia quòd Superior sit, aut non sit in possessione officii, nihil eum potest juvare. Officii enim possessio solùm confert, ut auctoritate illius liberè uti possit quoad eam partem, quæ sub ipsa certò comprehenditur; præcipiendi autem illicita, aut excedentia potestatem suam vera possessio non datur; sed quoad partem hoc modo controversam tam est incerta possessio Superioritatis, quàm proprietas, subdito nimirùm prudenter opinante, & forsan verè respectu illius se esse potiùs in possessione suæ libertatis. Quòd si controversia detur, v. g. inter Episcopum, & Regulares exemptos, erit difficultas gravior. Nam Episcopus ex vi sui muneris est in possessione præcipiendi in certis casibus, quibus Regulares ipsi subiiciuntur; isti verò sunt in possessione suæ exemptionis, & ratione illius non parendi in multis aliis. Cujus igitur possessio prævalebit, cùm est utrimque probabile, casum esse, & non esse comprehensum sub jurisdictione Episcopali? Adest enim utrobique possessio certa quoad nonnullos casus, & utrobique probabiliter contenditur de extensione illius quoad alios. Utraque sanè prævalere nequit, quasi certum sit, Episcopum injustè præcipere, & simul etiam sit certum, exemptos ejus imperium illicitè detrectare. Ergo potiùs dici debet, licitè omnes operari sequendo opinionem suam, & possessionem quoad aliqua certam, quoad incerta non juvare.

69 Vides igitur, quot modis reddatur certò probabilis, & in praxi tuta opinio, quam adeò acerbè exagitabat Pisani, quasi peculiaris esset Card. de Lugo, aut Tamburino, cùm re vera sit adeò communis, ut Octavianus Spatharius apud Bassæum verb. *Reus. num.4.* attestetur, se vidisse eam per totum orbem practicari ab omnibus reis, & in omnibus judiciis, tam Ecclesiasticis, quàm Regularibus, aut Sæcularibus. Neque labefactat illam, quòd ad ejus usum exigatur aliqua æquivocatio, vel restrictio occultè adhibita promissioni juratæ respondendi verum, atque responsioni ipsi. Nulla namque est in hoc casu specialis difficultas; sed ea communis his omnibus, quibus probabile est, se non interrogari juridicè, undecumque tandem id proveniat.

 70 Nam,

70 Nam, tametsi reus iste cognoscat, se à judice interrogari, praecedente semiplena probatione, vel infamia; nihilominùs meritò opinatur, pro crimine capitali id non esse satis; sed contra juris naturalis ordinem apertam confessionem injungi, & juramentum deferri. Neque enim temerè putat, adhuc sibi superesse jus tuendi propriam vitam quovis modo probabiliter honesto, & non ministrandi arma, quibus afficiatur morte, quam effugere aliàs sperat. Quocircà, sicut communi sententia posset promittere, atque respondere aequivocè, vel cum restrictione occulta in re tanti praejudicii, si probabiliter existimaret, se interrogari contra juris ordinem ex defectu semiplenae probationis, infamiae, aut indiciorum ipsi aequipollentium, sic pariter eisdem mediis licitè uti potest, cùm aliunde non est convincendus, neque damnandus ad mortem, quàm ex testimonio suo. Sano ergo modo poterit promittere, se palàm dicturum veritatem, subintelligendo, *Si ad id certò teneor*, vel *Si crimen possit plenè comprobari aliunde*, vel *Nisi probabilis excusatio mihi assistat:* necnon & absolutè negare, se commisisse idem crimen, nempe *publicè*, vel *ita ut plenè probari possit absque testimonio suo*. Neque istiusmodi additiones erunt merè voluntariae, aut solùm utiles; sed necessariae ad defensionem maximi illius juris, quo vitam servare possumus, eamque tueri ab interrogatione, quam putamus saltem materialiter iniquam, & contrariam illi ordini, quem in causis capitalibus jus naturale praescribit. Unde sive restrictiones istae, id non percipiente judice, lingua proferantur, sive intra mentem consistant, non possunt censeri ex illis, quas mendaces declaravit condemnatio Pontificia. Nam ex externis circumstantiis negotii sufficienter deprehenditur necessitas adiiciendi ipsas, & consuetudo reorum, ac publica probabilitas opinionis, quae ipsis favet, justam praesumptionem generat usus illarum in tanto vitae discrimine.

71 Neque juramentum superadditum earum naturam immutat, aut aliter intelligi facit, quàm per se deberent accipi tam assertio, quàm promissio; sed sub eisdem conditionibus explicitis, aut implicitis, expressis, aut potiùs tacitis, ejus obligatio adjungitur, ut luculentis exemplis, atque ad praxim valde utilibus demonstrat circa juramenta promissoria Lessius *eo lib.2. cap.42. num.*22 Quòd si reus promittendo apertam confessionem veritatis, omnem prorsus restrictionem positivè excluderet, perjurium proculdubio contraheret occultando postea crimen, & promittendo etiam perjurus esset, si tunc haberet intentionem occultandi illud. De quo accuratiùs, quàm alii, nec sine fructu pertractat Dicastillo *lib.2. de just. tr.1. disp.6. à num.*42. Eritque satis proficuum in facti contingentia Confessariis relegere Busembaum *in medulla. lib.4. cap.3. dub.8.* ubi diligenter examinat modum, quem cum reis servare debent, ut conscientiae ipsorum consulant, & indemnitatis curam non omittant.

DISSER-

DISSERTATIO XVIII.

DE SIMULATA ADMINISTRATIONE Sacramentorum.

Simulatio non tantùm administrando, sed etiam conficiendo, & recipiendo Sacramenta contingit, ut in decursu explicabitur; sed de administratione specialiter quæstio instituitur, quia de illa speciatim loquitur propositio, cujus impugnationem adornamus.

CAPUT PRIMUM.

An urgens metus gravis sit causa justa Sacramentorum administrationem simulandi?

1 Causam justam esse affirmat *thesis* 29. inter damnatas ab Innocentio XI. Neque ego comperi Auctorem, qui id asserere ausus fuerit tanta generalitate, ut Sacramenta omnia indistinctè comprehendat, & quoscumque modos simulandi, atque patiendi metum. Tribuunt illam Joanni Sanchez Palao *tom.* 1. *tr.* 2. *disp.* 1. *punct.* 13. *num.* 8. Lumbier *in præsenti num.* 1865. & Diana *p.* 3. *tr.* 6. *resol* 83. in hæc scribens: *Joannes Sanchez in select. disp.* 35. *num.* 6. *asserit, ob timorem mortis, & gravem causam in administrandis Sacramentis licitam esse simulationem*. Sed ille eo loci, ac deinceps non loquitur generaliter; sed quosdam casus adducit, ubi licere pronunciat absolvere absque intentione absolvendi, & consecrare absque intentione consecrandi, qui in rigore ad simulationem non spectant, cùm illa propriè sumpta non consistat in verbis; sed in factis. Alius verò casus, quem proponit *num.* 9. de fœmina suspecta adulterii metu mortis simulante se communicare, aut confiteri, non est proprius ministrantis; sed potius suscipientis Sacramenta ista.

2 Immeritò autem huic Auctori imputat ibi Palao, ut etiam animadvertit Diana, quòd in hoc eventu Sacerdoti liceat porrigere prædictæ fœminæ hostiam non consecratam pro consecrata: id namque numquam licere, constanter inibi affirmat; neque suscipienti ipsi hoc permissum esse, quamvis inscio Sacerdote id faceret, satis manifestè sequitur in consequentiam doctrinæ ab eo traditæ. Unde neutri istud permittit; sed duntaxat simulare susceptionem hostiæ consecratæ, cùm re vera illa non detur; sed subtrahatur occultè, ut Sanchez ipse præfatur in initio ejusdem numeri. Qui casus longè diversus est, illumque expediemus infrà.

3 Interim tamen adverto, Palao in eo loco dixisse, sententiam Joannis Sanchez *redolere audaciam, & temeritatem*. Quæ censura nimiùm rigida visa fuit Antonio de Escobar *tom.* 1. *Theol. moral. lib.* 1. *num.* 138. Sed certè rigida non debuit videri, si illius Auctoris doctrina sub ea tota generalitate sumatur, qua in thesi condemnata proponitur, & qua diximus fuisse intellectam, ac relatam à Palao, Diana, & aliis. Constat enim, metum gravem justè illatum injustè detrectanti administrationem alicujus Sacramenti non esse justam causam simulandi administrationem ejus; sed deponendi injustitiam, qua nolebat illud ministrare. Certum est insuper, solum metum nunquam esse justam causam hujusce simulationis, nisi simul in Ministro detur causa valde gravis, & idonea ad non ministrandum illud, ex. g. quia timet, se peccaturum, si id faciat, quia à suo Superiore est prohibitus, aut quia est in statu peccati, aut quia videt pœnitentem indispositum, vel alia ratione inhabilem, ut si ad Ordines accedat, quem novit irregularem. Nam, cùm talis causa deest, simulatio merè voluntariè eligitur præ valida administratione Sacramenti, & metus mortis, ex quo solo posset excusari, nullo pacto ad eam determinat.

4 Certum est ulteriùs, metum gravem, sive justum, sive injustum, qui directè non incutitur ad extorquendum administrationem alicujus Sacramenti, nun-

quam esse justam causam exercendi illud simulatè, quamvis plerumque contingat, & maximè in matrimonio, ut illud tanquam medium eligatur ad evitandam mortem imminentem, v. g. à judice, vel parentibus propter stuprum puellæ, aut raptum. Certum est tandem, metum non præbere licitam facultatem simulandi, quoties simulatio externa, vel se sola injuriam irrogat Auctori Sacramentorum, aut aliis, qui decipiuntur injustè, aut est occasio idololatriæ, aut opponitur præcepto confitendi exteriùs fidem, aut cedit alia ratione in ejusdem fidei odium, aut religionis contemptum, aut non fit absque mendacio. Nec de his casibus potest esse controversia; sed, cùm illos excipere debuisset thesis proscripta, ut aliquo colore sustineri posset, eos omnes indiscriminatim comprehendit, & regulam generalem indistinctè tradidit simulationis permissivam occasione metus gravis ad administrationem urgentis.

5 Porrò ea regula multoties evidentissimè fallit ob varios modos, ac causas simulandi, atque patiendi metum, quæ in hoc negotio permisceri valent. Immò vel sola vox ipsa *simulationis* ostendit, semper, & ubique fallere: quia semper sumitur in malam partem, sicut dolus, & hypocrisis absolutè, aut propriè accepta. *Longissimè enim à veritate dissidet omnis simulatio*, ut Chrysostomus scribebat *tom.5. orat.2. contra Arianos, col.7.* & propterea illi ab intrinseco repugnat habere causam, qua justificetur, non minùs, quam detractioni, dolo, aut invidiæ, quibus eam associat S. Petrus *epist.1. cap.2.1.* hisce verbis: *Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & SIMULATIONES, & invidias, & omnes detractiones, sicut modò geniti infantes rationabile sine dolo lac concupiscite.*

6 Asserendum ergo est, metum gravem, etiam injustè, atque directè incussum, nunquam esse justam causam simulandi administrationem, cujuscumque Sacramenti, & oppositum, ut minimum esse scandalosum, ac perniciosum in praxi. Ita sumitur ex Sacris litteris, ac decreto Pontificio, persuadeturque ratione convincenti, nisi voces alienentur, & à suo significatu vero, ac proprio distrahantur. Nam, si nunquam datur justa causa simulandi, longè minùs dari poterit in rebus tanti momenti; nuper autem visum est ex D. Petro, tam repugnare justam causam simulandi, quàm invidendi, detrahendi, aut dolosè decipiendi alterum. Explicatur. Quia nullus in dubium vertet, obnoxium fore his censuris eum, qui diceret, metum mortis, peccati, vel alterius gravis mali esse justam causam mentiendi; idem autem dictu est esse justam causam simulandi, sive administrationem, sive confectionem alicujus Sacramenti, sive quodvis aliud. *Nam simulatio propriè est mendacium quoddam in exteriorum signis factorum consistens*, ut tradit Doctor Angelicus *2.2.q.111.art.1.corp.* qui rectè exinde concludit inhærendo Canonicæ doctrinæ S. Petri, *omnem simulationem esse peccatum.*

7 Omne enim mendacium peccatum est, & simulatio, aut propriè talis non erit; sed aliud quidpiam ea voce abusivè, & valde impropriè significatum, aut propriè mendacium erit. Nam ait ibi S. Thomas: *Sicut ad mendacium pertinet, quòd aliquis per verba exteriora aliud significet, quàm habet apud se, ita etiam veritati opponitur, quòd per aliqua signa factorum, vel rerum aliquid significet contrarium ejus, quod in eo est, quod propriè simulatio dicitur.* Quòd si vox ista improprietur, ut eo pacto ejus malitia abstergatur, pari licentia impropriari posset vox *mendacii*, & expurgari ab intrinseca malitia, quàm significat ex proprio suo conceptu, ac dicere cum Cassiano, & quibusdam aliis PP. mendacium licere in casu metus, aut gravis necessitatis.

8 Nec obstat, si fortè obiicias, mendacium verbis, ac vocibus, non verò rebus, aut factis, committi. Nam etiam nutibus potest committi mendacium, & lachrymis, ac suspiriis, & quibuscumque aliis rebus, quæ signi rationem habent. Malitia enim mendacii in hoc consistit, quòd aliquis signis externis ad fallendum abutatur, & *culpa mentientis est in enunciando animo suo fallendi cupiditas*, ut tradebat Augustinus *lib.1. de mendacio cap.3.* Quòd verò signis vocalibus, aut aliis quibusque fiat, merè materialiter se habet, & eodem modo præjudicat sociali conversationi, ac convictui rationali. Unde veracitatis officium ad omnia signa se extendit, seu verbalia, sive realia, & ejus

est,

est, ut S. Thomas scribit 2. 2. *q*. 109. *art*. 2. *corp. exteriora nostra verba*, *vel facta debitè oridinare ad aliquid*, *sicut signum ad signatum*. Cùm autem mendacium definitur esse falsa vocis significatio, non ideò à conceptu illius excluduntur signa realia; sed potiùs nomine *vocis* omne signum denotatur, sicut nomine *visionis* actiones aliorum sensuum sæpesæpius exprimuntur. Nam *quia voces*, inquit S. Thomas *ibidem. qu*. 110. *art*. 1. *ad* 2. *præcipuum locum obtinent inter alia signa*, *ideò cùm dicitur*, *quòd mendacium est falsa vocis significatio*, *nomine* vocis *intelligitur omne signum*. *Unde qui aliquid falsum nutibus significare intenderet*, *non esset immunis à mendacio*.

9 Erit ergo simulatio formaliter, ac propriè accepta, ut cum D. Thoma loquar, & communiter cum aliis, *mendacium consistens in signis non verbi*, *sed rei*, *aut facti*. Et quemadmodum ad mendacium verbale necessariò exigitur falsa vocis significatio cum intentione fallendi, ita ad simulationem formaliter, ac propriè talem necessaria erit omnino falsa facti, aut rei significatio cum intentione fallendi. Undè opus est ante omnia, ut res, aut factum, vi cujus simulatio exerceatur, verè habeat rationem signi, prout eam habet sæpe sæpius, non tantùm naturaliter, sed etiam ad placitum. Fumus enim naturaliter ignem significat, & alii effectus suas causas; ad placitum verò, & ex publica hominum impositione, vel communi sensu, ac usu ramus ante tabernam declarat, ibi esse vinum vendibile, & sonitus campanæ convocat ad Missam audiendam. Opus prætereà est, ut significatio sit falsa, saltem juxta existimationem exhibentis signum, & contra mentem ipsius: nam alioqui non præberet occasionem deceptionis à consilio, nec posset dici deceptor, qui mentitur verbo, aut facto. Et proptereà, qui re ipsa verum profert, quod ipse falsnm existimat coram Deo mendax est, & mendacium verè incurrit, quamvis non sit falsa ejus expressio, comparando signum ad rem significatam. Nisi fortè mavis dicere cum S. Thoma *in utroque scripto super* 3. *sentent. dist*. 38. *art*. 1. *ad* 1. illum mentiri in eo eventu; sed non dicere mendacinm, quod simulationi potest pari jure accommodari.

10 Opus est insuper intentione fallendi formali, vel virtuali. Non enim semper requiritur directa, aut formalis; sed sufficit indirecta, aut virtualis inclusa in voluntate proferendi falsum tanquam ipsi proferenti verum, ac creditu dignum, vel, quod eodem recidet, in voluntate exhibendi falsa signa, quibus alter decipiatur, si exhibendi fidem adhibere velit. Cùm autem falsum profertur non tanquam ipsi proferenti verum, aut credibile in eo sensu, sed animo significandi ex ipso veritatem aliquam, intentio fallendi deficit, & consequenter mendacium. Et hac ratione apologi, aut parabolæ, hyperboles, ironiæ, ac loquutiones tropicæ, vel figuratæ absque mendacio dicuntur, & tanquam gesta narrantur, etiam in Divinis litteris, cùm verè gesta non sint: quia non animo significandi, ea esse verè gesta, proferuntur; sed manuducendi ex narratione ipsorum ad notitiam alterius veritatis. Optimè autem tradit, & prosequitur ipsè S. Augustinus *lib. contra mendacium cap*. 13. *non esse falsam significationem*, *ubi etsi aliud ex alio significatur*, *verum est tamen*, *quod significatur*, *si rectè intelligitur*; postea autem ait, tunc rectè intelligi, *cùm ad id*, *quod loquens voluit significare*, *refertur*. Unde & fictiones, quæ nihil aliud significant, nisi rem fictam, mendacia sunt; quoties autem ad aliquam veritatem denotandam componuntur, ut cùm Christus finxit se longiùs ire, neque simulationes sunt, neque mendacia, juxta S. Thomam *in dicta q*. 111. *art*. 1. *ad* 1. Sed de his plura in superioribus, maximè *dissert*. 17. *cap*. 6. & 7.

11 Constat igitur ex dictis, ad simulationem propriè talem hæc omnia necessariò requiri, & proptereà intrinsecè turpem esse, & nullo metu, aut causa posse cohonestari; sed semper esse fugiendam, ut fugiendum est mendacium: neque enim mentiri licet, etsi millies mori oporteat, ut ex Augustino sumitur *in enarrat. ad Psalmum* 5. & ex Alexandro III. *in cap. Super eo*. 4. *de usuris*. Porrò vox simulationis non potest in alio sensu usurpari, vel intelligi in ea thesi, cujus damnationi insistimus. Est namque exponenda, ut jacet, id præmonente Pontifice, & proptereà in sensu proprio, quem sua verba præseferunt; non autem in sensu

alieno, qui nullum prorsus fundamentum habet in contextu, aut modo ipsius. Et quamvis latiorem alium sensum aliquando admitteret, cùm propositus sit omnino proprius, absolutus, ac communiter receptus apud Scriptores classicos, id sufficeret, ut nota scandali inusta esset propositio. Quandoquidem, sicut ex verbis inordinatè prolatis hæresis solet incurri, ita incurri potest scandalum, & perniciosa praxis suboriri exinde. Proclive enim esset cuilibet sumenti thesim, ut jacet, intelligere, simulationem absolutè, ac propriè sumptam, & consequenter mendacium, ibi esse permissam, & licitè deducibilem in Sacramentis ad praxim, quod in quacumque materia valde dissonum apparet, & illorum sanctitati specialiter repugnat, ut inferiùs declarabitur.

12 Utique vox ista *dolus* quandoque etiam impropriatur, & non solùm dolus malus, qui est prava astutiæ exequutio, & non fit absque mendacio, sed etiam bonus admittitur, accipiendo dolum pro solertia se tuendi, vel res suas: nec propterea erit, qui dicat, hanc propositionem absolutè tolerari posse: *Urgens metus gravis est causa justa Sacramenta dolosè administrandi*. Usus enim jam obtinuit, ut hoc vocabulo absolutè sumpto non utamur, nisi in malis, ut Festus animadvertit, & è re Theologica disertè tradit S. Thomas 2. 2. *q.*55. *art.*4. *ad* 1. notans, acceptiones alias abusivas, & improprias esse. Et propterea S. Petrus loco superiùs citato *omnem dolum* reiiciebat, semperque in Divinis litteris tanquam vitium improbatur. Consulti quoque in hoc sensu illum accipiunt, ut constat *ex L.* 1. *ff. de dolo malo*, & inter regulas juris *L.*55. generaliter proponitur, eum, qui jure suo utitur, non videri dolo facere. Quod si simulatio posset absque mendacio contingere, dolo idem posset accidere juxta S. Augustinum loco proximè citato. *Dolus enim*, inquit, *est, cùm aliud agitur, aliud simulatur*, & ex ea definitione infert, in illis verbis Psalmi, *Virum sanguinum, & dolosum abominabitur Dominus*, vocem *dolosus esse referendam ad mendacium*, quod ipso dolo committitur.

13 Non me latet, acrem controversiam fuisse exagitatam inter Hieronymum, & Augustinum circa nonnulla facta Apostolorum, quæ simulationem redolere videbantur. Sed apud Doctorem Angelicum, & omnes alios Scholasticos invaluit sententia Augustini improbantis facta illa, si re vera ibi interfuit simulatio, seu falsa signi exhibitio. Sunt etiam in Sacris litteris alia simulationis exempla exhibita à Josue, David, ac aliis nonnullis viris sanctis, quos proinde durum videtur reos peccati facere. Sed eorum facta, aut non fuisse simulationes, sed occultationes licitas alicujus veritatis, vel fuisse verè peccata, communis sententia est, quam eleganter pertractat, nihil intactum relinquens, Marquez *in Gubernatore Christiano, lib.*1. *cap.*14. *§.*1. *per totum*, nec prætermittendus Vasquez *tom.*2. *in* 1.2. *disp.*182. *cap.*4. & alia, quæ subiiciemus ad disputationis calcem.

CAPUT II.

Utrùm aliquando liceat simulare in Sacramentis proferendo verba Formæ absque intentione ad illorum valorem necessaria?

14 JOannes Sanchez *ubi suprà* modum istum fingendi numerabat inter eas simulationes, quæ Ministris licent, accedente gravi metu, aut causa. Et quamvis in verbis potiùs, quàm in signis facti consistant, & deficiant ex eo capite ab stricto simulationis conceptu, opus ei fuit uti hoc nomine, ut odiosam mendacii vocem vitaret. Asserit itaque, ob metum, vel ob aliam causam gravem, licitum esse Ministro absolvere absque intentione absolvendi, & exteriùs consecrare, si opus esset, totum panem vendibilem in foro existentem, absque intentione tamen consecrandi. Supponit tamen cum omnibus, absque idonea causa id esse illicitum, & ex genere suo grave peccatum contra virtutem religionis, & neque licere judicat, quamvis mors sit subeunda, si in contemptum fidei, aut Sacramenti exigatur.

15 Quo sensu eum sequi videntur quoad utrumque casum Diana *p.*3. *tr.*6. *resol.*83. & *resol.*30. vers. *Nono*, & Trullenc *lib.*2. *in Decal. cap.*1. *dub.*15. *num.* 4. Et quoad absolutionem in eo eventu licitè sine intentione impertiendam, latè tanquam probabile id tuetur Verricelli

telli 1.*p.tr.*1.*q.*10.*à num.*3. Cui solet adjungi Ludovicus de S. Juan 1.*p.summæ.tr. de Eucharistia.q.7.art.*8. *diffic.*4. *fol. mihi* 167. sed ille dumtaxat dixit, licitum esse dare absolutionem cautelosam in aliquo raro casu. Generaliùs est loquutus P. Moya *p.*1.*selectar.tr.*4.*q.*3.§.3. ubi re ex professo ventilata, *num.*20. concludit, *in omnibus Sacramentis licitum esse ex justa causa simulatione uti, proferendo verba formæ absque intentione requisita*. Verbis autem ludere videtur, nam initio prænotaverat, se non loqui de simulatione strictè sumpta, sed largè, & illam nimis impropriè cum æquivocatione, aut mentali restrictione confundit, cùm istorum nominum sit longè diversa ratio.

16 Statuendum tamen absolutè est, nulla de causa licitum esse Ministris Sacramentorum fingere, seu simulare, se verè absolvere absque intentione absolvendi, aut consecrare absque intentione consecrandi, & ita in reliquis. Meritò enim S.Thomas dixit *quodlib.*5.*art.*12. *corp. In Sacramentis Ecclesiæ nihil esse per fictionem agendum*, ut ex eo principio generali inferret, illicitum esse peccatori occulto ministrare hostiam non consecratam pro consecrata, ne alioqui indignè communicet. Valdeque eleganter scribebat S. Augustinus *lib.*50. *homiliar. homil.*50. *cap.* 3. *Ex hoc ipso certè, & graviter, nullo dubitante peccamus, cùm inter ipsa Sacramenta mentimur*. Plurimi quoque ex antiquis, quos sequitur P. Vasquez *tom.*3. *in* 3.*part. disput.*209.*art.*41. & Gaspar Hurtado *disp.*9.*de Eucharistia. in fin.* monuerunt, in Sacramentis fictionem *perniciosam esse, & execrandam*. Censura insuper audaciæ, ac temeritatis, qua Palao suprà inurebat opinionem Joannis Sanchez, & eum sequutus Aversa *q.*64.*de Sacram.sect.* 3. verf. *Quinto*, hæc exempla nominatim comprehendit, & ideò in fine concludit, *certum* esse, illa, quæ pertinent ad communem, & generalem ritum Sacramentorum, ob nullum timorem posse omitti, immutari, aut *simulari*. Denique circa absolutionem ita factam idipsum expressè habet Coninc *disp.*28. *de matrim. num.* 38. & valde commune est aliis Auctoribus circa omnia alia Sacramenta, præter matrimonium, de cujus exceptione posteà agemus, quia illa non rectè intellecta fuit plerisque occasio errandi.

17 Ratione prætereà assertio efficaciter probatur. Primò à pari. Nam ex nulla causa licet jurare absque intentione jurandi, semperque ejusmodi fictio illicita est in juramentis, ut constat ex condemnatione propositionis 25. quamvis, servatis servandis, sæpè liceat jurare cum æquivocatione, vel restrictione aliqua occulta ei, cui juratur. Ergo pariter in Sacramentis continget. Nam quòd defectus intentionis, quam se habere simulat Minister, faciat, ne ibi detur verum Sacramentum, cui fiat illusio, aut injuria, nil potest obstare; immò hoc ipsum est, quod reddit prædictam simulationem, non tantùm mendacem; sed sacrilegam. Sic enim ille, qui simulat, se jurare, cùm non habeat eam intentionem jurandi, quam vox externa significat, verum juramentum non præstat; sed solùm apparens, ac fictum; & nihilominùs ex hac ipsa fictione contra virtutem religionis delinquit, & turpitudinem contrahit, quam nulla causa justificat. Nec minùs absurdum est fictè agere contra Sacramenti veritatem in essendo, quàm contra juramenti veritatem in jurando; sed utrobique Deo illuditur abutendo signis sacris contra eorum institutionem, alibi fingendo, se interponere nomen, & auctoritatem Dei ad sua dicta confirmanda; alibi verò fingendo, se conferre, & ministrare nomine, & auctoritate Dei rem valde sanctam, summique momenti, cùm nil faciat, nisi propria auctoritate, & nil præstet, nisi verba inania, & vacua valore, ac fructu.

18 Probatur 2. Quia metus, aut alia causa, quantumvis gravis, non tollit deformitatem prædictæ simulationis. Ergo neque potest esse justa causa illam exercendi; sed eam ipsam malitiam ex objecto retinebit facta ex metu, quam, si fieret sine causa ulla. Consequentia est in aperto. Quia dum perseverat deformitas, actio nequit exerceri absque peccato, & cùm hoc tollitur ratione metus, vel alterius causæ, eo ipso aufertur tota pravitas actionis, & à morali malitia, quam alioqui haberet, expurgatur. Antecedens autem sic suadetur. Nam metus in primis non tollit malitiam propriam mendacii, cùm fictio adhuc perseveret, & contrarium ejus, quod in mente habetur, tan-

tanquam verum, atque fide dignum, voce externa proferatur. Minister enim significat, ut incutienti metum satisfaciat, se velle validè absolvere, ac nomine Christi agere, & sententiam absolutionis proferre accipiendo verba illius, ut Sacramentalia sunt, & in eo sensu, quem habent ex Divina institutione, & cùm hoc significare intendat, planè novit, esse falsum, utpotè intra se cognoscens absolutionem externam, sublata voluntate absolvendi, esse figmentum inutile, & nullius auctoritatis. Confirmatur ex dictis *dissertat.* 14. *cap.* 3. Nam culpa mendacii non tollitur proferendo talia verba merè materialiter, aut æquivocè, vel cum restrictione aliqua occulta, dum istiusmodi artificia vim simulationis habent. Ergo longè minùs tolli poterit, cùm absque ulla restrictione, aut artificio dicuntur, & eo sensu, qui sufficeret ad Sacramenti valorem, si intentio verè absolvendi in mente Ministri extaret.

19 Rursùs, neque metus tollit malitiam illam specialem virtuti religionis oppositam, quæ huic simulationi accrescit ex eo, quòd versetur circa Sacramenta administranda. Illa namque in eo consistit, dum absque metu exercetur, quòd Minister suo mendacio, & rebus sacris illudat, & ex defectu intentionis falsificet verba ministerii sacri, fingatque, se Christi nomine tanquam causæ principalis exercere actionem valde sacram, institutamque ad Dei cultum, & fidelium sanctitatem, cùm re vera non exerceat illam, neque eam, quam Christus instituit; sed aliam merè profanam, indignamque, ut ei tribuatur tanquam principali agenti, cùm repugnet ipsi, v. g. falsò absolvere, aut offerre sacrificium falsum. Porrò totam hanc irreverentiam metus non tollit, nec ulla quantumvis magna necessitas; sed eadem perseverat, sive ille desit, seu adsit. Explicatur. Quia aut eam tolleret reddendo Sacramentum irritum independenter à fictione ministrantis, aut efficiendo, ut cesset specialis obligatio abstinendi ab ea fictione, sicut cessat, mortis metu urgente, religiosa obligatio suscipiendi Baptismum, aut non celebrandi sine vestibus sacris. Non ex postremo capite. Quia positiva irreverentia erga Christum, & res sacras nullam excusationem admittit, cùm sit intrinsecè turpis, ac deterior, quàm ipsa simulatio, & non mala, quia prohibita ex motivo religionis; sed prohibita, quia mala. Non ex primo. Tum quia ob metum non irritantur alia Sacramenta, prçter matrimonium, & hoc metus non invalidat, juxta receptiorem sententiam, per se, atque ratione sui; sed solùm ratione legis adjunctæ sibi per accidens. Tum quia ejusmodi irritatio facit, ne Minister possit efficere Sacramentum validum, quamvis id intendat; sed non tollit falsificationem sacri ministerii, ac signi ipsi Ministro imputabilem. Porrò id ex natura sua valde irreligiosum est, sicut absolvere sine potestate absolvendi, ut publicè excommunicatis evenit, aut illis, quibus per reservationem fuit jurisdictio sublata. Parum enim ad tollendam hanc irreverentiam refert, quòd falsitas ex defectu potestatis contingat, vel non nisi ex defectu voluntatis.

20 Probatur 3. Specialiter ex confectione Eucharistiæ, cujus verba proferuntur in persona Christi à Sacerdote; non verò in persona sua: dicendo enim: *Hoc est corpus meum;* non significat, id esse suum corpus; sed corpus Christi. Quo fit, ut prædicta simulatio in Christum ipsum redundet, qui per Sacerdotem loquitur, illumque simulatorem, atque deceptorem faciat, sicut contingeret, casu quo Angelus, qui Moysi, aut aliis Patriarchis veteris testamenti loquebatur in persona Dei, quidquam fallaciter, aut simulatoriè diceret; & sicut contingit, cùm dæmon, simulando se esse Christum, & sua verba esse illius verba, audientes decipit, ac Deo ipsi illudit. Neque ab his actibus unquam valet separari superstitio falsi cultus. Tum ex parte rei significatæ, quia verba consecrationis significant, Deo sacrificium offerri, & ibidem esse corpus, ac sanguinem Christi, quorum utrumvis est falsum, cùm intentio deficit Ministro. Tum etiam ex parte colentis, qui falsarius invenitur, quatenus exteriùs significat, virtute saltem, & in actu exercito, se uti potestate consecrandi, ac sacrificandi validè, idque simulat, cùm re vera ob defectum intentionis tali potestate non utatur, nec modum observet, sub quo, & non aliter, est sibi commissa.

21 Confirmatur. Nam, si istud genus fictio-

fictionis esset aliquando licitum, à fortiori etiam liceret, cùm verba Consecrationis non proferuntur; sed solùm simulatur ea proferri, & consecrationem re ipsa fieri, cujus oppositum definitum est ab Innocentio III. *in cap. De homine. 7. de celebrat. Missar.* tradente, id esse peccatum gravius, quàm indignè celebrare. Quæsitum namque est ab ipso, quid censendum esset de illo Sacerdote, qui cùm sciat, se esse constitutum in peccato mortali, & necessitate constrictus Missarum solemnia omittere non potest, *Missam celebrare se fingit, & suppressis verbis, quibus conficitur Corpus Christi, panem, & vinum tantummodò purè sumit*. Respondet autem, *qualibet necessitate*, & indignitate non obstante, id minimè esse faciendum; sed *falsa* potiùs *obiicienda remedia, quæ sunt veris periculis graviora*. Nam licèt ille, qui pro sui criminis conscientia reputat se indignum ad tale, tantumque ministerium *peccet graviter, si se ingerat irreverenter ad illud; graviùs tamen*, inquit, *videtur offendere, qui ita fraudulenter illud præsumpserit simulare. Cùm ille in foliùs misericordis Dei manus incidat; iste verò non solùm Deo, quem illudere non veretur, sed etiam populo, quem decipit, se obstringat*.

22 Probatur denique. Quia leges omnes prohibentes aliquid intrinsecè turpe, obligant cum vitæ periculo: neque enim sunt facienda mala, ut veniant bona: nec, si oporteat millies mori, quidquam scienter amplectendum, à quo nequit malitia separari. Porrò ex supradictis constat, simulationem, de qua est sermo, intrinsecè turpem esse, & à mendacio, aut fallacia irreverenti erga Deum positivè inseparabilem. Et confirmatur. Nam uti signis sacris ad fallendum, cùm potiùs sint instituta ad Deum colendum veraciter, & communicandam sanctitatem hominibus, non minùs repugnat religioni, ac cultui, quàm repugnet veritati, uti quibuscumque signis ad fallendum, cùm potiùs sint instituta ad suos conceptus cœteris communicandos, & utrobique respectivè par signorum abusus invenitur illorum institutioni, atque naturæ contrarius. Atqui ob hanc rationem, juxta S. Thomam, & alios Doctores, neque ex metu, neque ex alia causa ullum mendacium separari potest à malitia opposita veracitati. Ergo neque à malitia repugnante religioni unquam potest separari abusus similis in signis sacris.

23 Scio, dari leges plurimas, quæ non obligant cum certo vitæ periculo, vel alterius grandis mali, ut lex naturalis restituendi alienum, vel non occidendi alium, lex Divina confitendi omnia peccata, aut præmittendi Sacramentalem confessionem peccati lethalis aliàs non confessi, antequàm suscipiatur Eucharistia, necnon leges purè humanæ, quæ non intendunt bonum adeò necessarium communitati ad suam indemnitatem, & conservationem, ut secundùm charitatis ordinem meritò præferri debeat peculiari bono propriæ vitæ. Sed in his omnibus semper attenditur, ne quid intrinsecè turpe propter metum admittatur, & quod necessitas cessare faciat simul cum obligatione legis actionis exequendæ turpitudinem, ut cessat, cùm alter ob justam desensionem occiditur, cùm alienum in extrema necessitate subtrahitur, cùm materialis integritas confessionis non servatur, quia revelatio sigilli, occisio, aut grave aliquod malum pœnitenti à Confessario imminet, si peccatum ipsi fateatur.

24 Quo tandem concludes, ex hoc capite valde defecisse thesim à Pontifice damnatam. Nam, cùm certo foret excipienda omnis simulatio mendax (si fortè daretur aliqua absolutè, ac propriè talis, quæ mendax non sit) & universim omnis illa, quæ intrinsecam turpitudinem continet, quia religioni, aut justitiæ specialiter opponitur, ut passim in Sacramentis administrandis, aut conficiendis contingit, thesis nil horum distinxit, nec curavit, utrùm metus incutiatur in odium fidei, vel contemptum Sacramenti, justè, an injustè, ab extrinseco, vel ab intrinseco, ad extorquendum directè consensum Ministri, vel ob aliam causam; sed omnia confundit paucis, sed valde nocivis, ac scandalosis verbis, meritò propterea à Pontifice notata inustis, sicut jacent.

CAPUT III.

An aliquando metus gravis faciat licitam simulationem in Sacramento matrimonii administrando?

25 EX hoc præcipuè capite argumentum sumit Verricelli, & Moya *suprà*.

prà. Nam qui gravi metu ad id injustè incusso adigitur contrahere matrimonium, non peccat, quamvis se contrahere simulet, & externa verba formæ proferat absque intentione ad illius valorem necessaria. Ergo in reliquis Sacramentis idem dici debet: neque enim Sacramentum matrimonii illa sanctitate caret, qua cœtera perfruuntur; sed auctoritate Christi, sicut cœtera, exercetur, & in illo omnes rationes instantur, quibus hucusque contendimus, quamlibet simulationem esse illicitam, & eam maximè, qua Sacramenta exercentur fictè, & absque illa intentione, quam important verba externa, & ex vi illorum loquens vult significare.

26 Supponit quidem objectio, ipsos contrahentes esse hujus Sacramenti ministros. Nam, si vera esset, aut probabilis sententia Melchioris Cani, quam posteà sequuti sunt mordicus Sylvius, & Estius apud Diana *p.3. tract.4. resolut.*254. asserentes, soli Parocho id ministerium competere, non foret exacta paritas. Eo autem posito, argumentum validè instauratur. Nam in matrimonio ideò licet ejusmodi simulatio, quia ratione metus, ac defectus intentionis tunc deficiunt forma, atque materia ipsius, & matrimonium secundùm se totum deficit; ubi autem nihil Sacramenti datur, nil fictum est, quod irreverenter tractetur: nil, quod per actionem ministri reddatur irritum. Atqui hæc ratio, quæ potissima, immò unica est in præsenti, pariter in aliis Sacramentis administrandis per simulationem currit. Ergo id nullibi, aut utrobique licebit.

27 Cœterùm objectio ista principium sumit manifestè falsum, & potiùs probat oppositum, quàm propositum. Nullibi enim reperietur, contrahentibus matrimonium esse omninò licitum simulare intentionem, quam non habent, aut proferre absolutè verba illa: *Accipio te in meam uxorem*: eo sensu, quo proferuntur ab illis, qui verè contrahunt, & Sacramentum conficiunt, absque intentione faciendi, quod significant, se facere. Quocirca vel ita loquens habet re vera intentionem, ac consensum, quem talia verba significant absque ulla æquivocatione, aut occulta restrictione prolata, vel illum non habet? Si illum habet, eo ipso sumus extra casum quæstionis: quia nil simulat, nec fingit, nec quid dicit, quod non sentiat; quamvis aliàs propter metum matrimonium sit invalidum. Si non habet, cùm fictè loquatur, & illam se habere simulet, saltem nequibit excusari à mendacio: nam id generale est omnibus, qui unum sentiunt, & contrarium fingunt, ac significare intendunt, sive verbis, sive factis, seu silentio solo: nam silentium quoque interdum vim habet significandi ex circumstantiis adjunctis.

28 Ita expressè S. Thomas *in 4. dist.* 29. *q.*1. *art.*3. *quæstiunc.* 1. *corpor.* loquens de hoc ipso, qui per metum cogitur matrimonium celebrare: *Peccavit*, inquiens, *si dixit, se consentire, & non consensit*. Et quia *Ecclesia non debet præsumere peccatum de aliquo, quousque probetur*, inde concludit, eam potiùs præsumere, adhibitum fuisse consensum, quamvis simul judicet, eum, quia metu extortum, ad valorem matrimonii non sufficere. Id prætereà *certum* vocant Thomas Sanchez *lib.*4. *de matrimon. disp.*16. *num.*1. & Cornejo *in* 3. *p. tr.*6. *disp.*7. *dub.*25. *num.* 3. *extra controversiam* verò, *communemque sententiam Doctorum* Basilius Legionenis *lib.*4. *de matrimon. cap.*16. *num.* 1. Consentiuntque inter modernos de matrimonio scribentes, ut plures alios omittam, Aversa *q.*4. *sect.* 3. *ante fin.* Gaspar Hurtado *disp.*6. *num.*19. Coninc *disp.*28. *dub.*3. Dicastillo *tom.* 3. *de Sacram. q.*4 *num.*123. Palao *p.*5. *disput.*2. *punct.*12. *num.*3. Filliucius *tom.*1. *tract.*10. *cap.*4. *num.* 112. Petrus de Ledesma *in addition. ad* 1. *p. summæ. cap.*7. *difficul.*4. *fol.* 106. *editionis Salmantic. anni* 1602.

29 Dices tamen, istud solùm esse veniale quoddam, officiosumque mendacium; non verò sacrilegum, aut perniciosum in praxi. Ergo idem in reliquis Sacramentis fictè administrandis, aut conficiendis continget, quoties premit metus gravis. Negat antecedens Scotus *in* 4. *distinct.* 20. *q. unica*. vers. *Hic dicitur*. Supplementum Gabrielis *ibi art.* 2. & quidam alii nullam prorsùs disparitatem agnoscentes inter matrimonium fictum, & reliqua Sacramenta; sed utrobique putantes id genus mendacii esse perniciosum, graveque peccatum injustitiæ, ac sacrilegii: quia proximus in re gravi decipitur quoad contractum, & minister Sacramentum facit irritum speciali titulo, nempè fictio-

fictionis, qui vel se solo sufficeret ad nullitatem illius, quamvis ratione sui metus nullum aliud dirimens impedimentum importaret. Neque enim absurdum est, si matrimonium dicatur duplici de causa irritum; immò ita contingit, quoties aliquis compellitur ad contrahendum, v. g. cum sua consobrina, vel affine intra secundum gradum.

30 Ita Scotus satis probabiliter, & eo posito, corruit objectio, nullumque ex conficto matrimonio ad reliqua Sacramenta pro adversariis argumentum ducitur; sed contra ipsos potius retorquetur. Nam, si talis fictio, aut simulatio in matrimonio est mendacium perniciosum, & religioni contrarium, à fortiori idem continget in cœteris Sacramentis, quibus major reverentia debetur, eo quòd sint actiones merè sacræ, & institutæ solùm ad Dei cultum, ac fidelium sanctitatem. Sed nihilominùs, quia ab Scoto recessit communis sententia Auctorum, & speciatim P. Thomas Sanchez, Ledesma, Cornejo, & alii, quos nuper appellabam, videndum est, utrùm possit congrua assignari disparitas. Nam extendere eam doctrinam ad omnia alia Sacramenta, & in prædicta fictione nullum peccatum agnoscere, nisi officiosum mendacium, parum congruit decreto Pontificio, ubi propositio, de qua loquimur, damnatur ut scandalosa, atque *perniciosa* in praxi, & repugnat tum rationibus, tum etiam auctoritatibus *cap.2.* productis, unde habetur, fictionem in Sacramentis *perniciosam* esse, & *execrandam*.

31 Ex eo autem capite Henriquez *in summa. lib.11. cap.9. num.6.* Card. de Lugo *disput.14. de pœnit. num.116.* & Dicastillo *disput. 6. de pœnit. num.263.* idoneam disparitatem sumi putant, quòd circa Sacramentum matrimonii ob contractum civilem, quem includit, alius modus reverentiæ, & minor, quàm in aliis, exigatur. Non enim consistit, sicut cœtera, in actibus, qui non erant necessarii, seu proficui ad alios fines, & solummodò instituti fuerunt ad Deum honorandum, & communicandam gratiam; sed ex peculiari conditione sua fundatur in contractu quodam familiari ipsis hominibus civilem vitam agentibus, & necessario ad illorum procreationem, & alios honestos fines intra ordinem naturalem, quamvis satis oneroso, ac difficili. Ne autem ipsis onerosior fieret occasione elevationis ad rationem Sacramenti, Christus suæ propriæ naturæ illum relinquere voluit, & permittere, ut intuitu elevationis non alia, nec majori obligationi teneantur procurare ejus valorem in ratione contractus, quàm si nulla elevatio præcessisset. Satis enim est, quòd ratio Sacramenti accedat huic contractui, quoties fuerit validus, & non accedat, quoties fuerit irritus; obligatio autem illum conficiendi validè ad religionem non spectat; sed ad veracitatem, justitiam, & virtutes reliquas, quæ sunt contractuum mensura.

32 Confirmatur. Quia ob hanc causam plura in matrimonio licent, quæ in reliquis Sacramentis nullatenus permittuntur, ut posse celebrari per nutus, aut per procuratorem in absentia, validè contrahi, & aliquando licitè sub conditione de futuro, posse irritari ab Ecclesia irritando ipsum contractum, sicuti factus est irritus, qui celebratur per metum injustè, ac directè incussum, aut sine Parocho, & testibus, necnon & alia perplura, quæ cum his ipsis recensent Lugo, & Dicastillo *ibidem*, Thomas Sanchez *lib. 7. de matrim. disput.5. num.1. in fin.* Ergo pariter per religionem licebit, eritque absolutè licitum, nisi aliæ virtutes obstent, contrahentibus immediatè irritare suum contractum ob defectum intentionis se obligandi, vel alterius essentialis requisiti, & ita efficere quasi per resultantiam, ne Sacramentum consurgat. Neque enim tunc Sacramentum irritatur, aut falsificatur in se ipso; sed in alio, cujus valor præsupponi debet ad hoc, ut ipsum consurgat. Immò nec tunc in re ponitur forma, vel materia proxima ipsius, quia hæc consistunt in contractu de se valido, & hic solus elevatus est in lege gratiæ ad rationem Sacramenti juxta institutionem Christi. At contractus, qui ibi intervenit, non est validus; sed irritus.

33 Confirmatur 2. Applicando specialiter ad metum, quæ digessimus in generali. Metus quippe hoc peculiare habet ex vi legis Ecclesiasticæ, ut ratione illius contractus matrimonii sit irritus, quin sit in contrahentis potestate, licèt velit, & conetur quantum potest, eo durante, Sacramentum validum efficere. In reli-

quis

quis autem Sacramentis hoc non evenit; sed potius oppositum: validè enim consecrat, absolvit, aut ordinat omnis Minister legitimus, qui istiusmodi Sacramenta ex quovis metu ministrat subjecto aliunde capaci, si congruentem habeat intentionem, quæ ad valorem ultra signa externa in omnibus Sacramentis necessariò postulatur. Unde fit, ut is, qui fingit, se contrahere occasione metus (jam constat, de quo loquamur) nullam irreverentiam committat, & nihil contra religionem peccet ex eo præcisè, quòd in illis circumstantiis non velit, aut etiam nolit Sacramentum ministrare. Tum quia videt, illud fore invalidum, se volente, vel nolente, ex vi legis irritantis, & non potest obligare religio ad validum Sacramentum matrimonii conficiendum, mediante contractu invalido. Tum quia nolendo non irritat Sacramentum, aut contractum; sed solum cedit impotentiæ physicæ administrandi illud validè. Neque ea nolitio se opponit institutioni Sacramenti, aut auctoritati instituentis; sed se potiùs quoad eam partem conformat institutioni, atque voluntati ipsius, qui ordinarias regulas contractuum in isto servari voluit, non obstante, quòd exinde existentia Sacramenti præpediatur.

34 Quare, si quid tunc delinquitur, solùm est contra veracitatem, quatenus Minister dicit absolutè, & absque addito, se habere voluntatem, quam non habet, & ideò loquitur contra mentem suam. Atqui mendacium istud nulli nocet, & mentienti ipsi est proficuum, ut se liberet ab incutiente metum. Ergo transilire nequit mendacii officiosi limites. Nam quod Scotus considerat, nempè alium contrahentem decipi in re gravi ob fictionem istam, locum habere non potest, cùm ipse est, qui metum infert, vel alii, eo sciente. Et, quamvis id ignoret, re vera solùm decipitur circa consensum mentientis; non verò circa valorem Sacramenti, vel contractus, quorum nullitas ex metu oritur, & non pendet à consensu, vel dissensu illius, qui metum invitus patitur.

35 Ex his igitur ad principale argumentum veriùs respondetur, ac conformiùs ad receptiorem sententiam, antecedenti con- ... & consequentia negata, ob assi- ...tionem, quæ in matrimonio procedit, & reliquis Sacramentis nullatenus adaptatur. Cœterùm, si fortè eveniat, aliquem, qui utrumque posset, velle efficere contractum validum, & adhuc nolle Sacramentum conficere, sed sistere in solo contractu, is proculdubio contra religionem peccaret. Nam ex defectu intentionis formalis, aut virtualis specialiter requisitæ ad Sacramentum, posito contractu valido, quæ est forma, ac materia illius, immediatè, atque directè Sacramentum ipsum irritaret. Quòd si nihilominùs fingeret, se habere intentionem celebrandi non solùm contractum, sed etiam Sacramentum, duplex ibi esset peccatum, aliud mendacii, & aliud sacrilegii, & de hujusmodi fictione eadem prorsus esset ratio, quæ de cœteris, ubi alia Sacramenta ob defectum intentionis invalidè ministrantur.

36 Ita notat Dicastillo *suprà num.* 121. & *disp.* 2. *num.* 191. & *num* 228. ubi duas istas intentiones ex suis objectis distinguit nimis exactè, & contendit, illas esse separabiles, ac necessarias ad valorem Sacramenti, atque ex defectu illius, quæ propriè ad ipsum spectat, de facto posse contingere etiam inter baptizatos, ut matrimonium subsistat in ratione contractus, & in ratione Sacramenti non subsistat; sed sit penitus invalidum. Sed de hoc decernemus alibi.

CAPUT IV.

Uter plus peccet, qui ex metu irritante simulat, se habere intentionem celebrandi matrimonium; an is, qui verè illam habet?

37 Simulantem plus peccare, exinde sequitur (si inter hæc extrema rectè potest comparatio institui) quia consentiens nihil peccat, juxta sententiam communem, quam sequuntur Thomas Sanchez, Ledesma, Cornejo, Aversa, Basilius, Filliucius, Gaspar Hurtado, Coninc, Palao, Dicastillo locis *num.* 28. consignatis, necnon Valentia *tom.* 4. *disp.* 10. *quæst.* 3. *punct.* 1. *ad* 1 Salas *disput.* 11. *de legib. num.* 10. *in fin.* Layman *tom.* 1. *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 14. *num.* 10. Martinus Perez *disput.* 17. *de matrim. act.* 12. *num.* 12. & *disp.* 22. *sect.* 5. *num.* 2. P. Georgius Gobat. *in Theolog. experimental. de Sacrament. tr.* 9. *num.* 256.

Ad-

Adstipulaturque Angelicus Doctor eo loci disertè scribens, ibi consensum præsumi, ne præsumatur peccatum. Accedit & ratio. Quia in ejusmodi fictione, juxta dicta, non intervenit peccatum sacrilegii; sed solius mendacii, quatenus simulans, se habere dicit voluntatem, quam non habet. Atqui mendacium istud non incurrit ille, qui verè consentit, & interius habet seriam intentionem contrahendi. Caret igitur omni peccato.

38 Cœterùm doctrina ista non parvo indiget examine, illique è diametro opponi videtur P. Suarez *lib.* 5. *de legib. cap.* 20. *num.* 5. generaliter statuens, grave peccatum sacrilegii esse, contrahere matrimonium cum quolibet impedimento irritante, sicut & facere professionem religiosam, quæ spirituale quoddam matrimonium est, & alias actiones sacras, sine requisitis ex præcepto Ecclesiæ ad valorem ipsarum necessariis. Cajetanus quoque docet 1.2.*q.96. art.* 4. hominem teneri potiùs mori, quàm matrimonium contrahere cum consanguinea intra gradus ab Ecclesia prohibitos. Idipsumque tenent Sotus, Medina, & alii quamplures, quos sequutus est Navarro *in Manuali. cap.* 27. *num.* 141. *fin.* notans, talem transgressionem nullo metu posse excusari à mortali.

39 Et quidem, dum sic consentiens, certò agnoscit legem irritantem, vel illam sua culpa ignorat, &, ea non obstante, intentat celebrare matrimonium, res videtur satis clara. Nam quamvis sępè contingat scienter operari absque peccato contra leges non prohibentes, sed dumtaxat irritantes actionem, si fortè fiat contra formam ab eis datam (ut his evenire creditur, qui ex metu, vel alia causa testamentum conficiunt absque debita solemnitate) oppositum tamen proculdubio dici debet, quando actus adversùm legem purè irritantem exercitus, ex vi sui objecti, ac naturæ talis est, ut illum attentare, cùm validè fieri nequit, rectæ rationi adversetur, & repugnet honestati. Ita autem in matrimonio contingit, ut in Sacramentis aliis. Quia velle efficere Sacramentum validum ex materia, aut forma invalidis, & contra Dei institutionem attentare symbola sacra conficere ex signis merè profanis, intrinsecè turpe est, ac religioni contrarium. Id autem intentat, qui intendit Sacramentum matrimonii conficere, & se actu obligare, ac tradere ineundo contractum irritum: quia ratio Sacramenti ex institutione Christi solùm convenit contractui valido, & hic solus est, qui ab ipso sacer factus fuit ex profano. Invalidus verò non habet hanc prærogativam; sed perinde est habere intentionem conficiendi Sacramentum ex vi illius, ac velle novum aliud genus Sacramenti instituere non institutum à Christo; sed positivè ab ipso reprobatum.

40 Explicatur. Quia non facilè intelligitur, quisnam sit ille consensus, qui in prædictis circumstantiis existimatur sufficiens ad excludendum peccatum. Vel enim est absolutus, vel modalis, aut conditionatus? Si absolutus est, metuensque intendit, seclusa omni conditione implicita, vel explicita, verum Sacramentum conficere causativum gratiæ supernaturalis, ac se ipsum cum effectu tradere alii coniugi, atque traditionem ejus recipere, & acceptare, valde irreligiosus erit. Quia eo ipso intendit contra Christi institutionem facere, ac recipere verum Sacramentum ex materia, & forma invalidis, & propria auctoritate à se institutis. Quare non minùs peccaret, quàm si vellet baptizare, aut baptizari cum aceto, & non cum aqua, vel ordinare, aut ordinari, quando certò novit, irritam fore traditionem potestatis absolvendi, aut consecrandi. Atque in ipso matrimonio alia exempla occurrunt passim, ut siquis seriò contenderet illud inire cum filia, vel sub impotentia generandi certò cognita, vel sine Parocho, & testibus, vel superstite alio conjuge.

41 Si verò talis consensus non est omninò absolutus, sed modalis, aut conditionatus, quia impedimentum agnoscens vult dumtaxat ministrare, atque recipere Sacramentum matrimonii *Si possit*, vel *In quantum potest*, tunc mendacium non vitabitur: quia verba exteriùs prolata omninò absoluta sunt, atque in eo sensu dicuntur, seclusa (ut modò supponimus) quacumque æquivocatione, vel occulta restrictione eisdem verbis superaddita. Porrò verba in se absoluta, & per modum orationis integræ prolata, verificari non possunt per actum non absolutum, sed merè conditionatum: nam illa ut

sic

sic verum consensum de se efficacem, & absolutum affirmant, qui in illo casu non datur; sed solùm velleitas quædam contrahendi, si fieri posset, vel nisi alia impedimenta obstarent. Quinimò voluntas illa, quæ esse dicitur consensus, re vera non est consensus serius, qualem verba denotant; sed nugatorius, atque (ut ita loquar) de objecto non supponente. Verè namque nugatorium est, illum se velle obligare, quantum potest, qui novit, se nihil posse, licèt quantum potest faciat, & in illis circumstantiis suum consensum nullam obligationem inducere civilem, aut naturalem. Consentire igitur illum obligationi suæ, & velle alienam acceptare, atque ad effectum mutuæ traditionis perducere, si potest, aut in quantum potest, re vera est pro tunc non consentire, quia consensus ad eventum possibilitatis refertur, quam prænoscit tunc non dari.

42 Quæ cùm ita sint, censeo nihilominùs, optimè dixisse S. Thomam, & alios relatos suprà, casu quo metuens consentiat, nullum ibi esse peccatum. Neque enim ipsi loquuntur, ut Suarez, & Cajetanus, de consensu prorsus absoluto conficiendi Sacramentum, aut contractum, quem vidimus esse illicitum, & qui fortasse tunc est impossibilis, ut Coninc rectè annotavit *disp.24. de matrim. dub.6.* & putat satis probabile Sanchez *lib.2. de matrimon. disp.33. num.1.* sed sermo eis est de modali, quo metum patiens decernit contrahere in quantum potest, & ex parte sua nullum interponere impedimentum speciale. Hæc autem modificatio omnia inconvenientia removet, quæ ex virtute religionis absoluto consensui opponebantur, & veracitati satisfacit, quamvis verba absoluta videantur. Tacitè namque inest in eo eventu, ut in cœteris contractibus, & pro expressa haberi potest, tametsi non exprimatur. Neque enim metum incutiens ad impossibilia compellit, nec patiens tenetur velle ultra illud, quod potest facere. Quare, si in hoc sensu intendat sua verba proferre, & non in sensu absoluto, sicut posset, si mentiri vellet, contra mentem suam nil loquetur; immò nec contra mentem cogentis, qui ab eo non postulat, quod nequit facere. Unde licèt ille affectus sit merè nugatorius, stante metu, quoad effectum conficiendi matrimonium validum; valde utilis est quoad effectum declinandi mortem, & evitandi mendacium. Cessabit enim compulsio, eo faciente quantum potest, & mendacium nullum erit, cùm verba implicitè denotant, quod loquens in mente habet.

43 Dixi, tunc fortè non posse dari absolutum consensum, etiam physicè, quia nullatenus apparet, quonam pacto dari possit vera intentio, seriusque conatus validè efficiendi eum actum, qui nullius roboris futurus prænoscitur, quolibet conatu non obstante. Nam id velle, nil est aliud, quàm impossibilia intentare, & contendere ad suum finem pervenire per media inutilia omninò, & inepta ad illum comparandum. Quocirca solùm videtur talis intentio possibilis, cùm intervenit ignorantia, seu inadvertentia metus, aut alterius impedimenti ut irritantis. Tunc enim, cùm contrahens nesciat matrimonium esse invalidum, & potiùs judicet (quamvis per errorem) esse in sua potestate contractum validum, ac Sacramentum conficere, nil obstat, quominùs id facere intendat absolutè, & media adhibeat ad eum finem necessaria. Neque ejusmodi ignorantia est insolens; sed frequenter inveniri valet in his, qui metum patiuntur, sicut in eis invenitur, qui eum incutiunt, ineptè illum incussuri ad verum matrimonium extorquendum, si scirent, vel solo suo facto cassari.

44 Tunc autem distingui debet ignorantia vincibilis, aut invincibilis, ut de culpa contrahentis rectum judicium feratur. Nam, si invincibilis sit, ab irreverentia, & sacrilegio formaliter imputabili ad vituperium, ac pœnam ejusmodi intentionem excusabit. Si verò fuerit vincibilis, aut etiam affectata, vel crassa, ad excusandum non proderit, sed ejusdem speciei peccatum erit, ac si scienter fuisset habita, & Minister sic se gerens contra reverentiam Sacramento debitam imputabiliter aget. Utrùm autem solùm peccet contra legem naturalem prohibentem, ne ullum Sacramentum attentetur, quando nequit fieri validè, vel etiam contra legem positivam, qua irritatur propter metum, anceps quæstio est. Quia licèt nulla ignorantia effectum irritationis impediat, nec metus cessare faciat efficaciam legum irritantium, & earum maximè, quæ im-

impedimenta matrimonii constituunt, cùm ipse metus sit unum ex illis; hoc tamen speciale habet, quòd ratione illius sæpè cessat obligatio legum humanarum, qua prohibentium nequid fiat absolutè, vel absque tali forma, aut circumstantiis: rarò namque solent obligare ad culpam cum mortis periculo, vel alterius grandis mali.

45 Unde probabile est, ut rectè advertit Suarez *lib.* 5. *de legib. cap.* 22 *num.* 10. & tenent plurimi, illum non peccare contra legem Ecclesiasticam, qui ex metu mortis contrahit cum affine, aut consanguinea, sicut nec ille, qui ob similem timorem profitetur antè legitimam ætatem, quamvis uterque actus sit irritus, & prior duplici ex capite, scilicet ratione metus, & ratione affinitatis. Semper tamen remanebit peccatum irreverentiæ contra legem naturalem, tam in hoc Sacramento, quàm in reliquis, nisi verba externa limitentur, & per aliquam amphibologiam in alio sensu, quàm absoluto, accipiantur. Quatenus autem hoc liceat Ministris Sacramentorum ratione metus, vel alterius causæ, exponendum deinceps erit.

CAPUT V.

An in Sacramentis liceat ratione metus, vel alterius causæ gravis uti verbis formæ in sensu æquivoco, aut occulta restrictione limitatis?

46 UT certa separentur ab incertis, pono primò, id non licere per veracitatem, si æquivocatio, vel restrictio fiat voluntate fallendi, & proptereà vim simulationis habeat, aut etiam fallaciæ, vel deceptionis activæ: ista namque nunquam culpa vacant mendacii, vel mendacio æquipollentis, & opposita præcepto non decipiendi proximum, ut constat ex nuper dictis, & latiùs demonstratum fuit *differt.* 14. *præsertim cap.* 3. *&* 4. Pono 2. id non esse illicitum, attenta præcisè virtute veracitatis, cùm deest intentio fallendi, & urget gravis necessitas utendi prædictis mediis ad occultandum veritatem aliquam, quam sine peccato, aut alio notabili præjudicio manifestare non possumus, & servatis aliis, quæ servanda diximus circa propositionem 26. & 27. ex damnatis. Pono 3. ex ibi dictis, sæpe evenire per accidens ex debito Religionis, Fidei, Obedientiæ, aut Justitiæ, aliorumve virtutum, ut ejusmodi occultationes non liceant: prohibet namque illas lex urgentior suo speciali jure postulans nudam confessionem veritatis: atque ita evenit, cùm in odium fidei, vel contemptum Sacramenti, aut scandalum pusillorum occultatio redundaret.

47 Quocircà cùm gravis metus, cadensque in virum constantem soleat esse justa causa utendi verbis æquivocis, aut altera amphibologia, mente, aut lingua occultè adjecta, ad occultandam nullitatem alicujus actus, vel aliam veritatem, cujus abscondendæ jus nobis assistit; quæstionis est, utrùm etiam in Sacramentis ministrandis hæc licita fiant per metum, sicut fiunt licita in materiis aliis? Neque enim in præsentiarum discutimus modum agendi, quo id licet, nec quo pacto is à mendacio excusetur; sed supponimus (quod nemo negat) ejusmodi occultationes per verba æquivoca, aut restrictionem mentalem, servatis servandis, licere: adeò ut Thomas Hurtado contendat ex professo *tom.* 2. *variarum resol. tract.* 7. *à num.* 8. errorem esse in fide id inficiari, & hoc supposito, inquirimus, an interdum ea doctrina extendatur quoque ad Sacramenta? Ratio autem negandi est, quia ob reverentiam ipsorum virtus religionis generaliter videtur postulare, ne ejusmodi occultationes ibi exerceantur; sed nudè, ac apertè pateat veritas ejus, quod geritur, ne sacra profanis misceantur, & auferatur vero Sacramento honor suus, aut non suus falso deferatur.

48 Et sanè, quoties Minister potest, ac tenetur verum Sacramentum conficere, ac ministrare pœnitenti ex. gr. sibi jam confesso, ritèque disposito, evidens est, nulla de causa ei esse licitum uti verbis Formæ in alio sensu, quàm Sacramentali. Quia in alio sensu prolata, puta non in sensu judiciali, sed merè deprecativo, non conficiunt verum Sacramentum; immò neque illud conficerent, quamvis ipse alioqui haberet internam voluntatem absolvendi. Sacramenta siquidem ex verbis constant practicè significantibus veritatem rei, quæ geritur cum intentione Ministri; non verò aliud quid-

piam, quamvis aliàs sint capacia alterius extranei sensus. Quare certissimum est, non confecturum Sacramentum Eucharistiæ Sacerdotem, qui proferret verba illa: *Hoc est Corpus meum*: designando per pronomen *Hoc* suum proprium corpus; non verò materiam præsentem, & per vocem *Meum* non corpus Christi; sed illud, quo ipse completur.

49 Quòd si usurpando verba in dicto sensu, nihilominùs intenderet ex vi ipsorum verum Sacramentum facere Eucharistiæ, aut pœnitentiæ, gravissimum sacrilegium committeret: quia ut Minister Christi vellet conficere Sacramentum ab ipso non institutum, & mediantè forma invalida Sacramentum validum construere. Si verò non haberet intentionem conficiendi Sacramentum, sed potiùs non conficiendi, idque vellet occultare, proferendo verba, quæ eam significare solent, atque ut Sacramentalia sint, significare debent, tunc etiam contra religionem peccaret: quia ob intentionis defectum, & prolationem verborum in sensu, qui ad Sacramentum non sufficit, ministrat illud invalidè, cùm validè ministrare debeat. Atque in utroque casu solùm proderit artificium æquivocationis, aut restrictionis mentalis ad occultandum peccatum externa superficie verborum Sacramentalium, sed peccatum ipsum semper remanebit. Tantaque erit ejus gravitas, quanta erat obligatio conficiendi Sacramentum validum, & eò major, quò aliis data occasione confundendi verum Sacramentum cum invalido, decipitur proximus in re magni momenti.

50 Verumtamen si ex adverso supponamus, Ministrum, tametsi velit, non posse validum Sacramentum ministrare, ex. g. Baptismum ei, qui jam est baptizatus, aut absolutionem indisposito, erit difficultas gravior, si nihilominùs compellatur metu mortis ad ipsum absolvendum, aut rebaptizandum. Quid enim tunc miser faciet? Absolvere cum intentione absolvendi omninò absoluta, qualem verba denotant? Atqui hoc non potest absque gravi sacrilegio: quia religio Sacramenti postulat, ut verba perfectiva ipsius non proferantur seriò, & ex animo in vanum, seu in casu, quo futura sunt nullius effectus, ut dictis exemplis patet. Absolvere sine intentione absolvendi? Sed hæc est simulatio condemnata, quæ à mendacio saltem excusari nequit, sicut nec jurare absque intentione jurandi. Silere omninò, vel submissè obmurmurare, alia distincta verba, vel aliquam conditionem, aut modificationem perceptibilem adiicere verbis formæ? At qui compellit, nihil istorum patietur, semperque urgebit, donec forma seriò, ac palam proferatur absolutè, & eisdem vocibus, quibus utuntur absolventes validè. Igitur vel certæ morti se obiiciet, vel confugere debebit, ut fit in aliis materiis, ad amphibologiam aliquam occultam cogenti; sibi verò notam, & proficuam, ut eum quietet, & juxta mentem loquatur.

51 Quæ doctrina satis probabilis esse videtur, & ejus praxis aliena in prædictis circumstantiis, tum à culpa mendacii, vel simulationis, tum etiam à peccato sacrilegii, aut cultus falsi. Mendacium namque, aut simulatio ideò aufertur, quia metuens contra suam mentem non loquitur; sed solùm contra spem, mentemque alterius absque intentione fallendi; neque illum decipit, sed solùm permittit passivam deceptionem illius, quod licitum est iniquam vexationem patienti, & non aliter potenti sese ab illa liberare, nisi alia potentior lex ipsi resistat. Nulla est autem, quæ resistat generaliter in eo eventu. Nam religio, & sanctitas Sacramenti, quæ solùm posset obstare, non obligat ad impossibile faciendum, aut intentandum. Immò nec coactio externa ad hoc compellit; sed vis ejus præcisè ad illud extenditur, quod physicè facere possumus; ad ea verò, quæ non possumus, vel quæ coactioni non subsunt, quales sunt actus interni, sine quibus externi fieri possunt, nunquam compellere valet.

52 Non ergo tunc debet Minister ex debito religionis verum Sacramentum facere, nec proferre formam ejus sub eo sensu, & intentione, quæ necessariò requiritur, ut validè conficiatur. Quinimmò potiùs tenetur abstinere ab istis, quia intrinsecè malum est, & repugnans rationi, ac honestati, attentare sacrum misterium, cùm non potest fieri validè, v. g. baptizando illum, qui jam anteà est baptizatus, contrahendo cum conjugata, ordi-

ordinando fœminam, consecrando hordeaceam hostiam, ungendo hominem omninò sanum. Quòd si nihil horum potest, etiam gravi metu urgente, facere licitè, aut validè, rectè faciet, si nec verba proferat in eo sensu, quo sunt forma Sacramenti, neque intentionem ei correspondentem habeat. Sed nec peccat contra religionem, aut contra veracitatem occultando mentem suam sano modo, & sicut licèt in negotiis aliis, ut ita vitam suam redimat, & ab injusta vexatione se defendat, quamvis inde deceptio alterius sequatur. Ergo, omnibus inspectis, ac per se loquendo, nullo ex capite peccabit.

53 Confirmatur. Quia etsi semper sit peccatum jurare exteriùs absque intentione jurandi, sæpe licèt ex idonea causa, qualis proculdubio est gravis metus, jurare cum æquivocatione, vel restrictione aliqua occulta, ut ostendi latè *suprà dissert.* 13. *à cap.* 3. *& dissert.* 14. Ergo parili ratione in Sacramentis debemus philosophari, nisi specialior alia circumstantia prævalens metui aliud postulet, ut etiam in juramentis contingit, cùm ad eorum contemptum evitandum, vel ex charitate, aut justitia ad mentem aliorum ea præstare, ac mentem nostram palàm manifestare tenemur. Quippe duo isti modi agendi valdè dissimiles sunt, licèt materiali sono, ac superficie verborum maximè inter se conveniant, & propterea nunquam prior excusari potest à peccato, cùm posterior interdum excusetur. Exteriùs enim absolvens (eadem ratio est de juramento) non immutat significationem vocum, neque eis utitur in alio sensu, quàm Sacramentali; sed eo ipso, quem habent, ut sunt forma Sacramenti, & quo ab illis proferuntur, qui verè absolvere intendunt, & propterea si non habeat intentionem absolvendi, & utendi potestate supernaturali sibi data ad gratiam remissionis conferendam, mentitur, & perniciosa fictione simulat se agere ut Ministrum Christi, falsamque sententiam profert in significando, & in essendo.

54 At verò qui æquivocè loquitur, aut occultè sua restringit verba, vel ea profert merè materialiter, quatenus sunt quidam soni, nil significare intendens, re vera illa non pronunciat, ut sunt externa forma Sacramenti, neque in sensu, qui ad absolvendum sufficeret, quamvis absolutè vellet, & ideò prædictis vitiis non subjacet, licèt possit aliis subjacere utendo artificiis istis absque necessitate valdè urgenti. Nam quoties sine necessitate exercentur, semper sunt illicita, etiam in aliis materiis, & pro qualitate istius, quæ est adeò sancta, & in Auctorem ipsum Sacramentorum refunditur, vice cujus Minister operatur, ut ea liceant, valdè gravis necessitas occultandi mentem suam, & extraneum sensum, in quo verba proferuntur, intervenire debet. Non est autem impossibile, ut ea quandoque interveniat, & tunc maximè cùm verba absolutionis neque validè, nec licitè proferri possunt, ut sunt forma Sacramenti, v. g. quia Minister debita jurisdictione caret, aut dispositione pœnitens, atque ea propter, si tunc urgeat metus mortis compellens ad proferendas voces illas, integrum erit Ministro eas proferre in alio sensu, idque occultare, ut compulsio iniqua cesset, & Sacramento nulla injuria fiat, deficiente absolutione, tam interna, quàm externa.

55 Confirmatur iterùm ex dictis suprà. Quia etsi numquam liceat simulare, aut fingere, præsertim in Sacramentis; adhuc licitum est in matrimonio, metu gravi compellente ad illud celebrandum, proferre absolutè ea verba, aut eos nutus, qui esse solent vera forma ipsius, non in ea practica significatione, qua sunt forma; sed in alia amphibologica, & insufficienti ad eum effectum; immò & in sensu merè materiali, ac si nil ad placitum significarent, ut speciatim expresserunt inter illos, quos adduximus *numer.* 28. *&* 37. Ledesma, Thomas Sanchez, Dicastillo, & alii, annuente Suario *lib.* 3. *de Legib. cap.* 30. *num.* 14. Ergo generica ratio Sacramenti huic artificio non obstat, licito in aliis materiis; sed ad alia quoque extendi poterit, nisi peculiariter resistat propria alicujus differentia. Etenim quamvis in matrimonio aliqua liceant, quæ in aliis licere nequeunt, in præsenti nulla est ratio, quæ id à reliquis secernat.

56 Neque enim in Sacramento, & contractu matrimonii ulla de causa fit licitum simulare, vel decipere exteriùsve contrahere absque vera intentione contrahendi, aut attentare id conficere, cùm validè fieri nequit. Hæc namque omnia

intrinsecè turpia sunt, & omninò præcaveri debent, ut usus amphibologiæ, aut restrictionis occultæ, possit licitè exerceri. Præcaventur autem, cùm in matrimonio intervenit metus gravis injustè, ac directè incussus ad extorquendum consensum. Quia ille in primis reddit Ministro impossibilem, eo quòd sit impedimentum dirimens, validam administrationem Sacramenti. Præbet etiam justam causam redimendi vexationem suam, non loquendo ad mentem compellentis; sed usurpando verba formæ in alio sensu ab eo, qui prærequiritur ad valorem Sacramenti: frustra namque in illo sensu, quo sunt forma, illa usurparet, cùm prævideat, etiam eo modo prolata nullum habitura effectum. Atque id totum fieri potest non animo simulandi, aut decipiendi, vel significandi aliud, quàm sentit; sed duntaxat occultandi mentem suam, & sensum, quo verba profert ad declinandum periculum mortis alioqui imminentis. Porrò hæc omnia Sacramento pœnitentiæ, & aliis rectè possunt adaptari in circumstantiis similibus, & licere, sicut licent in matrimonio, & extra illud in plerisque aliis eventibus.

57 Quòd verò nonnulli obiiciunt, hac ratione Sacramentum irritari, & hoc cedere in injuriam ejus, nullius ponderis apparet. Neque enim dicendum est, id fieri irritum; sed potiùs non fieri absolutè, & in eo casu, quo nequit fieri licitè, vel validè. Nihil enim fit, aut dicitur mediante æquivocatione, aut occulta restrictione, quod ad Sacramentum propriè spectet, aut unquam spectare valeat; sed aliud quidpiam superficialiter simile quoad sonum externum vocum; sed significatione diversum, ac prorsùs dissimile in ratione signi sacri. Unde neque Sacramento fit injuria (secluso alio inconvenienti) si occasione hujus convenientiæ materialis alii decipiantur, & id habeant pro verò Sacramento: quia deceptio in illis circumstantiis passiva est, & non activa comparatione Ministri, ut dici solet de scandalo, & tanquam decipienti, ei debet imputari, qui metum incussit, & ad eas angustias negotium istud redegit. Nullusque, ut opinor, dicet, Sacerdotem jurisdictione carentem ratione reservationis, aut vi censuræ Ecclesiasticæ, & absolvere compulsum peccare, si occultè supprimat tres primas litteras verbi *Absolvo*, & solùm dicat, *Ego te absolvo*, aut si tres alias imperceptibiliter addat dicens, *Ego non te absolvo*, quamvis inde similis deceptio sequatur, quæ ex verbis formæ prolatis integrè, sed alio sensu nequaquam Sacramentali.

58 Parum etiam refert, si dicamus, ex metu non irritari alia Sacramenta, præter matrimonium. Quia in proposito idem erit, quòd Sacramentum nequeat ministrari validè, ex quocumque capite id proveniat, v. g. ex materiæ ineptitudine, aut incapacitate subjecti. Atque in matrimonio id ipsum licere posset, si ignorans invincibiliter, metum esse impedimentum irritans, cum consanguinea, aut affine contrahere cogeretur. Pariterque ab omni culpa ille immunis appareret, qui consecrare compulsus panem confectum ex glandibus, vel alia materia inepta, per eas voces *Hoc* & *Meum* corpus suum significare vellet; non verò id, quod debent denotare, ut sint forma Sacramenti: sicut Christus non peccavit dicens Joannis 2. 19. *Solvite templum hoc*, id occultè intelligendo de templo corporis sui, & non de templo Hierosolymitano, intra quod erat, & de quo ab omnibus aliis, etiam discipulis, loqui credebatur, ut Evangelistæ ipsi profitentur.

59 Jam verò, si supponamus, Sacramentum posse ministrari validè, non tamen licitè, & nihilominùs Sacerdotem compelli ad ministrandum, tunc distinguere oportebit, ut de illius culpa, aut innocentia rectum judicium feratur, utrùm id esset illicitum ex vi legis obligantis, etiam cum vitæ periculo, aut alterius grandis mali, vel non; sed solummodò ex vi legis, cujus obligatio cessat ob prædictam circumstantiam? Nam, si urgente metu gravi, cessat obligatio legis, ut multoties evenire ostendimus *num.* 23. jam tunc cessat tota causa, quæ Ministrum impediebat ab exercitio sui muneris, & *nullitas* Sacramenti culpæ ipsius imputabitur, qui præcisè pro suo libito falsum Sacramentum exhibet, cùm posset præstare validum. At verò, si urgente metu, nondum cessat legis obligatio, sed adhuc Minister debet abstinere ab exercitio conficiendi, ac ministrandi, tunc erit diversa ratio, &

tio, & eodem jure is censebitur in tali eventu, quo illi, qui neque physicè possunt verum Sacramentum ministrare. Id enim possumus, quod jure possumus, & sicut virtus religionis non potest ad impossibilia obligare, ita neque ad faciendum aliquid illicitum, sive leve, sive grave.

60 Res exemplo declarabitur. Sacerdos approbationem, ac jurisdictionem habens, cui simplici præcepto, & non ex vi censuræ, suus Superior interdixit exercitium audiendi confessiones, validè absolvit (quamvis aliàs peccet) quia omnibus requisitis est instructus ad valorem Sacramenti necessariis. Ponamus igitur, eum gravi metu compelli ad istud Sacramentum ministrandum, & dico, tunc nil peccare, si id faciat verè, & ex animo, quia præceptum Superioris non obligat cum tanto discrimine, sive vitæ, sive famæ. Peccaturum autem valdè graviter, si verba absolutionis non proferret in suo proprio sensu, & cum debita intentione, nihilque illi profuturam ullam æquivocationem, aut restrictionem mentalem, sicut his nihil prodesset, qui nullum præceptum habent. Nam perinde est, ac illud non habere, versari in illo conflictu, ubi cessat ejus obligatio. Cœterùm, si idem præceptum injunctum esset ob causam publicam tanti momenti, ut cum periculo vitæ adhuc etiam obligaret, tunc sanè non posset licitè verum Sacramentum ministrare; sed neque ei liceret fingere, se velle absolvere exteriùs absque intentione absolvendi, seu dimittendi peccata, quia id est intrinsecè turpe, & illicitum ex alio capite.

61 Integrum tamen ei esset, metu urgente, mentem suam occultare eisdem mediis aliàs licitis, quibus illi se tuentur, qui absolvere nequeunt validè. Et quoad hunc effectum par esset omninò ratio de illo, qui hoc modo est prohibitus, ac de Sacerdote publicè excommunicato, qui citrà mortis articulum nequit absolvere validè, aut licitè, quamvis alioqui non sit indispositus, & ad absolvendum metu mortis compellatur. Quia metus ei non restituit jurisdictionem ablatam ex vi censuræ, vel reservationis, ac propterea attentando absolutionem usurpatione Sacramentalis judicii, & aliis modis peccabit, ut opportunè adnotarunt P. Sanchez *lib. Theolog. Reform.* *1. in Decal. cap. 18. num. 8.* Coninc. *disp. 13. de censur. à num.* 103. Suarez *disp. 6. de censur. sect. 3. num.* 3. Baldellus *in Theolog. moral. tom. 1. lib. 5. disp. 26 num.* 3. Bonacina *disp. 2. de peccat. qu. 8. punct. 2. num. 7. in fin. & disp. 2. de excommunic. qu. 2. punct. 6. num. 62.* & passim legi potest apud alios. Quæ ergo huic licent, ut eludat absque fallacia, & mendacio vim sibi imminentem, nisi absolvat, faciatque, quod nequit re ipsa facere, quantumvis velit, & audeat, eadem licebunt alii, ut si verba merè materialiter usurpet, aut occultè adiiciat conditionem illam: *Si licitè possum*, vel utatur aliis mediis, quæ *num.* 57. exponebantur.

CAPUT VI.

Utrùm aliquando liceat simulare in Eucharistia, porrigendo hostiam non consecratam pro consecrata?

62 Frequens hìc solet occurrere necessitas, quæ istum simulandi, seu dissimulandi modum videtur reddere licitum. Prima autem sumitur ex parte Ministri negligentis, qui non habet Eucharistiam repositam in sacrario, & quæritur, an ei liceat ad vitandum scandalum, fugiendam pœnam, & palliandam suam incuriam, dare hostiam non consecratam ei, qui consecratam postulat, & communionem desiderat? Licere affirmat Altisiodorensis *in summa lib. 4. tr. 5. cap. 5. qu.* 4. saltem cùm senex decrepitus, aut ægrotus solius devotionis gratia vult frequentare Eucharistiam; secùs verò, si illam petat in extremis, illaque ut Viatico indigeat. Cœterùm inter utrumque casum nullam solidam disparitatem inveniri, meritò contendit Vasquez *tom. 3. in 3 p. disp. 209. num. 42. & 43.* atque ad postremum extensam Altisiodorensis sententiam *improbabilem, & intolerabilem* dixit P. Suarez *disp. 67. de Sacrament. sect. 4. vers. Circa tertiam*. Vanus namque est ille prætextus, ut in re tanti momenti liceat fideles decipere, & facere, ut infirmus deferat pani communi eum honorem, & eam fidem, qui soli Christo debetur, & in eo, quod ibi latet, suam spem collocent, illudque diligant super omnia tanquam Deum, à quo gratiam, ac redemptionem requirunt.

63 Secunda est. An saltem liceat dare hostiam non consecratam excommunicato, aut peccatori occulto ad vitandum sacrilegium ejus, & infamiam, aliudve periculum ipsi imminens, nisi communicet? Ubi antè omnia poni debet tanquam res omninò certa, & vix ab ullo his tempoporibus in controversiam adducta, tunc committi crimen valdè perniciosum, si id fiat, ignorante illo, qui ad communionem accedit, & potiùs existimante, hostiam consecratam sibi tribui. Neque enim hoc pacto evitatur sacrilegium ejus, qui se videt indispositum, & nihilominùs audet accedere ad mensam Christi, putans esse mensam ejus, & ipsius corpus se manducaturum. Atque in hoc maximè differt, & deterior est hæc fictio, quàm illa Altisiodorensis, ubi ex parte suscipientis devoti, aut præparati ad Viaticum nulla præerat indignitas. Aliundè verò hic concurrit pariter grave aliud flagitium Ministri simulantis esse Deum, quod non est, nisi profanus cibus, proponentisque creaturam adorandam exteriùs cultu Divino. Quia esto suscipiens non peccet coram Deo imputabiliter, excusante ipsum invincibili ignorantia, Minister, qui id non ignorat, grave peccatum committit, sicut dœmon dum occultus apparet, ac se adorandum, & credendum proponit sub specie Crucifixi simplicibus, qui præstigiis ejus assensuri sunt absque ulla culpa.

64 Quare tota difficultas ad illum casum devolvitur, in quo id fit ex conventione suscipientis, ac ministri: tunc enim & vitatur sacrilegium indignè communicandi, & exterior idololatria adstantium, ac ignorantium fictionem declinari potest, ostendendo adoraturis alteram hostiam verè consecratam, vel solam, si fieri potest, vel simul cum non consecrata abscondita à tergo ipsius. Et demum tota ista fictio officiosa potiùs, quàm perniciosa censebitur, quia ut scribit Albertus infrà, *non est falsitas, sed cautela mali, quod posset ex scandalo multorum esse, nec est simulatio in Sacramenti confectione, sed potiùs in similitudine usus Sacramenti*. Sic sentiunt idem Albertus *in 4. dist. 13. art. 20. qu. 1.* S. Bonaventura *in 4. dist. 9. art. 2. qu. 4. ad ultim.* Javellus *tom. 1. Philosoph. Christ. part. 5. tract. 4. cap. 6.* Adrianus *quodlib. 3. art. 3.* Angles *in floribus super 4. sentent. 1. part. qu. de suscipient. Euchar. art. 4. difficult. 4. fol. mihi* 103. Ludovicus de S Juan. *1. part. summæ tract. de Eucharist. qu. 7. art. 8. difficult.* 4. Villalobos *in summa tom. 1. tract. 7. difficult.* 88. *in fin.*

65 Mihi autem omninò placet, id nullo in casu esse licitum; sed semper grave peccatum sacrilegii. Ita S. Thomas *3. part. qu. 80. art. 6. ad 2.* & ex professo *quodlib. 5. art. 12.* & est communis sententia, quam, plurimis relatis, sequuntur Joannes Sanchez *in selectis. disp. 35. num. 3.* & Leander *tom. 2. de Sacrament. tract. 7. qu. 60.* dicens, sibi esse *certissimam*. Ex schola autem Societatis nullum relegere potui, qui oppositum affirmaverit. Quia esto Franciscus de Lugo *lib. 6. de Sacram. cap. 6. num. 65.* & Escobar *1. part. tom. 3. Theolog. moral. lib. 20. num. 327.* dixerint, non esse improbabile, Lugo opinionem communem tanquam securiorem, ac probabiliorem sequitur; Escobar verò, ut longè probabiliorem. Cœteri autem absolutè ei tanquam veræ subscribunt, & nominatim Suarez, Vasquez, Henriquez, Valentia, Reginaldus, Card. de Lugo, Dicastillo, Palao, Granado, & Gaspar Hurtado in locis à Leandro consignatis. Quibus addendi sunt P. Tannerus *tom. 4. disp. 5. qu. 8. num.* 213. P. Anellus Perseus *de officio Sacerd. lib. 3. cap. 6. num.* 112. *fol. mihi* 785. P. Moya *in select. 1. part. tr. 4. qu. 2. §. 1. & 2.* P. Tamburinus *in opusc. de commun. cap. 6. num.* 22. P. Georgius Gobat *in Theolog. experim. de Sacram. tom. 1. tract. 4. num.* 397. Luisius Turrianus *in summa morali part. 2. cap. 55. dub. 1. num. 5.* & latè, & eruditè, ut assolet, P. Theophilus Raynaudus *tom. 16. in Heteroclitis spiritualib. sect. 1. punct. 4. à num. 61. fol. mihi* 68. atque ex externis Aversa *de Eucharist. qu. 10. sect. 5.* vers. *Sexto*.

66 Præcipuum hujus sententiæ fundamentum sumi solet ex *cap. De homine. 7. de celebratione Missarum*, cujus speciem, & decisionem exhibuimus *num.* 21. Sed non placet, quia casus est longè dissimili. Hic enim duntaxat agitur de Ministro, qui alii scienti præbet hostiam non consecratam pro consecrata, cujus est indignus, & quoad hoc tantùm decipit adstantes, quatenus simulatione sua facit, ut existiment, alterùm re vera communicasse, &

hostiam

hostiam consecratam suscepisse. In textu autem sermo erat de Sacerdote, qui fingit, se consecrare, & non consecrat, se Deo offerre sacrificium Corporis Christi, & non offert, se illud consummare, & non consummat, se denique Missam celebrare, & non celebrat. Porrò tota ista fraudulenta simulatio longè est deterior, quam illa, & gravissima peccata intra se involvit, à quibus alia est aliena. Unde, etsi Pontifex dixerit, graviùs delinquere istum Sacerdotem, quàm si indignè celebrasset, & non tantùm Deo se obstringere, quem non veretur illudere, sed populo etiam, quem decipit, cùm nullam causam in particulari distinxerit, sed de tota illa fictione, prout gesta ferebatur, judicaverit, immeritò ex vi textus pronunciabitur, id etiam in eo casu militare, ubi tot fœdæ circumstantiæ desunt. Nec facilè erit ostendere, etiam Theologica ratione inspecta, gravius peccare Sacerdotem, qui solummodò ministrat hostiam non consecratam peccatori consentienti ad vitandum sacrilegium ejus, quàm illum, qui indignè suscipit, cùm hoc sit unum è gravissimis peccatis, quod osculo, atque proditioni Judæ, & crucifixioni Christi juxta SS. PP. æquiparari censetur.

67 Decipitur quidem tunc populus circa usum Sacramenti, ejusque similitudinem, ut B. Albertus Magnus suprà laudatus ajebat; sed in casu, de quo Pontifex, ultra deceptionem istam non divisam inter duos, sed in uno, eodemque conjunctam ministrante, ac suscipiente, dantur aliæ separabiles valdè pejoris exempli. Falluntur enim adstantes circa confectionem Sacramenti antè ejus usum, & circa oblationem sacrificii, & cùm ipso suo modo sint offerentes, eo toto fructu privantur, quem ratione rei oblatæ, & ex opere operato, ex verò sacrificio, & vera Missa possent sperare, ac referre. Quinimmò nec comparatio est æqualis, quamvis duntaxat spectetur sumptio Sacramenti post alias actiones prævias. Nam quæ fit à Sacerdote celebrante, est pars intrinseca Missæ, & ad essentiam, aut integritatem hujus sacrificii spectat, ut quamplurimi Doctores censent, vel saltem ad perfectionem sibi connaturaliter debitam: atque ea propter in Concilio Toletano 12. *cap. 5. certum esse* dicitur, *quòd hi, qui sacrificantes non edunt, rei sunt dominici Sacramenti:* & post pauca: *Nam quale erit illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse cognoscitur?*

68 In ratione ergo hujus sacrificii, quod institutum est per modum cibi, & in supremo munere sacrificandi nomine Christi, & Ecclesiæ, fundatur, quòd Sacerdos ipsam victimam, nempè corpus Christi, ac sanguinem, consumere debeat, & hoc speciali titulo peccaret, quamvis aliàs confecisset Sacramentum, qui nullam hostiam assumeret, neque fictam, neque veram. Atqui hic ritulus in eo etiam deficit, qui alios communicat, & in istis sæpesæpiùs obligatio suscipiendi Sacramentum. Ergo hi casus quoad malitiam nullam proportionem servant. Qualis qualis autem servaretur, licèt in multis deficiens, si ponamus, laicum aliquem, aut Sacerdotem, qui laicorum more accedit, obligari ad communionem, saltem ex præcepto Ecclesiæ, & postulare hostiam fictam, quia veram, & consecratam dignè recipere nequit. Sed tunc longè difficiliùs posset Minister annuere desiderio ipsius, & cooperari fictioni, qua eludere vult præceptum. Nam cùm ille teneatur suscipere communionem veram, ac se, ut oportet, disponere ad vitandum sacrilegium indignè communicandi, non apparet, quo prætextu liceat Ministro fideli cooperari illi peccato, quod non communicando committitur, cum utrumque vitari possit, ac debeat, ac fortasse vitaretur, urgente ex una parte metu infamiæ, & ex alia metu indignæ susceptionis, nisi Sacerdos viam peccandi sterneret, & porrigendo hostiam falsam immediatè, ac positivè adjuvaret ad exequutionem unius ex peccatis illis.

CAPUT VII.

Argumentis S. Thomæ monstratur vera conclusio.

69 NOn est ergo satis efficax fundamentum, quod desumitur ex textu præcitato, quia negativè procedir arguendo à majori ad minùs, & vix potest adaptari aliis casibus, qui in hac materia frequentiùs possunt occurrere. Sed non ideò desunt alia magni momenti, unde possit prædicta fictio improbari generaliùs, ac solidiùs. Duo suggerit

Angelicus Doctor *dicto quodlib. 5. art. 12. corp.* quæ rem videntur conficere, & unde ipse sic concludit: *Hoc in nullo casu est faciendum, ut hostia non consecrata exhibeatur uni, vel pluribus tanquam consecrata.* Alterum sumitur ex natura fictionis execrandæ in Sacramentis, & specialiter in Eucharistia, quod verbis ejus gravissimis longè meliùs, quàm meis, proponetur: ita enim scribit: *Dicendum, quod veritati non est aliqua fictio adjungenda, quia nulla est conventio lucis ad tenebras, ut Apostolus dicit 2. ad Corinth. 6. & propter hoc Augustinus probat in lib. 83. quæstionum, quòd corpus Christi non fuit phantasticum, quia veritas, quæ est Christus, non potuit fallere, & ideò in Sacramentis Ecclesiæ nihil est per fictionem agendum, & præcipuè in Sacramento altaris, in quo totus Christus continetur. Esset autem quædam fictio, si hostia non consecrata loco consecratæ daretur.* Explicatur. Nam hic fingitur ipsa consecratio, atque in eum errorem circumstantes inducuntur ipso facto porrigendi hostiam non consecratam, ac si consecrata fuisset, ut credant, non esse panem, sed Deum sub specie panis latentem, quod non est Deus, sed panis vulgaris. Quis autem non videat, hunc errorem, vel se solo, esse valdè perniciosum, & injurium Divinæ Majestati, longè plus, quàm si quis fingeret verbo, aut facto corpus cujusdam latronis esse corpus Sancti Pauli?

70 Aliud Sancti Doctoris argumentum sic ab ipso declaratur: *Sacerdos, quantum in se est, populo fieret idololatrandi occasio, qui quamvis peccatum idololatriæ non incurreret æstimans probabiliter, hostiam esse consecratam, tamen Sacerdos in hoc, quòd hostiam non consecratam populo exhiberet adorandam idololatriæ crimen incurret.* Hæc ibi, vnde concludit *ad* 3. multò magis peccare Sacerdotem, qui istiusmodi fictionem facit, quàm peccaret alius indignè sumendo, & in peccato mortali. Scio, P. Vasquez, Bresserum, aliosque eximere ab hac culpa Sacerdotem. Quorum ratio potest esse, quia neque ipse adorat illam hostiam, neque præbet aliis occasionem adorandi illam ut Deum. Ad Christum namque immediatè, quem putant ibi latere, ut in aliis hostiis latet, eorum intentio dirigitur; non verò ad panem; quem citrà omnem culpam judicant ibi non esse: & hoc duntaxat significat tota eorum externa adoratio, ac genuflexio minimè exhibenda ab illis, si scirent non esse Christum, sed panem, quod sub illis speciebus continetur. Porrò cùm exterior adoratio ex suo intrinseco conceptu spectet ad genus signi denotantis submissionem, venerationemque internam, fieri nequit, ut ea habeat rationem idololatriæ, etiam purè materialis, dum ea significatione caret, quam istud vitium importare debet. Atqui idololatria in suo formali conceptu necessariò importat intentionem adorandi non Deum, seu creaturam tanquam Deum. Igitur cùm signa externa hanc intentionem non denotant, sed potiùs contrariam, fieri nequit, ut ea habeant rationem idololatriæ, etiam materialis, & externæ.

71 Cœterùm evasio ista non placuit Angelico Præceptori *in* 3. *distinct.* 9. *qu.* 1. *artic.* 2. *quæstiunc.* 6. *ad* 2. nec plerisque scholasticis, nobisque displicuit *suprà dissert.* 2. *numer.* 28. & 29. Quia in primis Sacerdos ipse, & laicus fictionis conscius, quamvis non adoret panem affectu interiori, ut Deum, nec judicet esse in illo aliquam Divinitatem; exteriori tamen ritu, ac cœremoniis eum tractat, & veneratur ut Deum, confingitque eodem affectu, atque judicio ipsum sumere, quo sumuntur hostiæ consecratæ: nam si aliqua fiat discretio, nil proderit simulatio. Adorat ergo illam hostiam, & coadorat accidentia ipsius adoratione latriæ hujus Sacramenti propriæ, quamvis absque intentione adorandi. Unde quamvis non sit verè idololatria, quia ad hoc erat necessaria Divinitatis opinio, & voluntas adorandi cultu Divino creaturam, excusari tamen nequit ab idololatria simulata, atque conficta, per eos actus, qui ex Ecclesiæ usu, & consensu omnium fidelium, appropriati sunt huic Sacramento, & solùm exercentur circa Deum, quatenus in ipso personaliter assistit, ac se præbet manducandum. Porrò iste modus fictionis, quamvis in essendo non sit idololatria, sicut non est verùm juramentum, quod fit absque intentione jurandi, ad eam tamen revocatur, sicut perjurium fictum ad perjurium

rium verum, estque vere idololatria exterior, & gravissimum peccatum contrarium confessioni externæ verę fidei, ac honori Christo debito, quatenus in isto Sacramento latet.

72 Quocirca nullo prętextu, sive Divino, sive humano, nullaque necessitate, aut metu etiam mortis ita se gerere licet Sacerdoti ministranti, aut laico suscipienti. Quia tribuere Divinitatem verbo, aut facto creaturę certò cognitę, ut creaturę, eamque illo ritu tractare, qui non nisi Deo tribuitur, intrinsecè malum est, ut offerre illi sacrificium, aut adolere idolo incensum, quamvis nihil horum fiat ex animo. Nec quidquam juvare potest ulla mentis restrictio, aut occulta protestatio suę intentionis, quia intentio gerendi exteriores actus proprios hujus Sacramenti circa panem in isto casu non deficit, & ea sola, quamvis cœtera fingantur, positivam Christi dehonorationem exequitur, & externam fidei negationem affert: negat enim ipso facto suscipiendi, aut ministrandi esse panem, & affirmat esse Christum, quod latet sub accidentibus hostię, quam certò cognoscit non esse hostiam consecratam.

73 Jam verò, si sermo sit de reliquis circumstantibus, qui ignari fictionis, putant per errorem invincibilem Christum esse, quod præbetur alteri ad communicandum, & sub hac persuasione illud adorant tanquam terminum, & objectum quod adorationis, hi quidem in intentione non adorant nisi verum Sacramentum; sed in exequutione aliter accidit, quia res de facto adorata, & species simul coadoratæ per externum actum non est verum Sacramentum, sed fictum, ac simulatum. Unde hoc ipsis contingit, quod his, qui invincibiliter putant se dicere, ac jurare verum, cùm non jurent nisi re ipsa falsum, & propterea sicut isti merè materialiter mentiuntur, ac pejerant, sed sua bona fide, atque intentione excusantur, immò actum veracitatis, ac religionis exercént, ita illi coram Deo non sunt idololatræ formaliter, ac imputabiliter; sed potiùs exercent actum veræ latriæ, & idololatriam solùm materialiter. Nam idololatria materialis rectè dicitur, ut reliquis peccatis evenit, actio, quæ ex sola ignorantia inculpata suæ malitiæ, ac voluntarii defectus desinit esse formalis. Vide Lessium, nec pigebit, *lib.2. de just. & jur. lib.2. c.43. num.21.*

74 Quamvis autem hi excusentur, nullatenus excusantur à peccato coram Deo hi, qui scienter ministrantes, atque suscipientes hostiam non consecratam pro consecrata illis præbent occasionem proximam, & efficacem errandi circa adorationem hìc, & nunc tali hostiæ debitam, & exercendi erga ipsam idololatriam materialem. Neque enim ignorantia ipsos excusat, sicut excusabat alios; immò, quia sola ignorantia sibi inculpata alios circumstantes excusare poterat, rectè sequitur, eos, qui scienter eos decipiunt in re tanti præjudicii, qualis est deferre honorem veri Dei puræ creaturæ, nullatenus excusari. Neque metus, etiam mortis certò alioqui subeundæ, quidquam eos juvare valet; sed hic maximè habet locum, quod pari metu constrictus edocebat Eleazarus 2. *Machab.6.* præmitti se potiùs velle in sepulchrum, quàm suæ senectuti hanc maculam, & execrationem conquirere, ut simulatè exercendo ritus religionis falsæ, adstantes deciperentur, & suo exemplo similia perpetrarent. Nec demum juvare potest, quòd hostia non consecrata proponatur à tergo consecratæ. Tum quia illa separatur, dum peccatori exhibetur, & ut sic etiam obiicitur adorationi circumstantium. Tum prætereà, quia fideles per modum unius adorant, quod est in Ministri manibus, aut vasculo Sacramenti parato ad communionem exhibendam, quamvis id non videant immediatè: ita enim adorant calicem, & in ipsa hostia, quæ ostenditur, non tantùm reverentur superficiem extimam; sed partes etiam internas, & illam, quæ retro jacet.

75 Dubitari tamen potest, quale sit istud peccatum, quatenus idololatria ficta præbet aliis occasionem idololatrandi merè materialiter? Sed hoc generale est omnibus, qui præbent aliis proximam, & efficacem occasionem exercendi res materialiter pravas: peccant enim peccato scandali, & malitia ipsius ex modo cooperationis debet æstimari. Nam si directè intendatur talis actio, & suasione, vel consilio alii ad ipsam moveantur,

pro-

proculdubio cooperatio ad illud vitium pertinebit, ad quod ea spectat, quod in nostro casu erit idololatria. Sin autem non sit directa, sed indirecta duntaxat, v.g. quia in præsenti non intenditur deceptio, aut inductio aliorum ad idololatriam materialem, tunc juxta diversas, ac probabiles sententias Theologorum diversimodè philosophabimur. Nam qui dicunt, scandalum indirectum esse tantùm contra charitatem, non verò contra eam virtutem, cui opponitur opus alterius, idem consequenter affirmabunt in præsenti. Illi verò, qui scandalum indirectum satis esse putant ad incurrendam eam peculiarem malitiam, qua opus proximi inquinatur, Sacerdoti hoc novo titulo idololatriam imputabunt ultra fictam illam, quæ non pendet ex aliorum scandalo, nec mensuratur regulis illius.

CAPUT VIII.

De Sacerdote, qui simulat, se præbere hostiam consecratam peccatori occulto, & nullam præbet, ut infamiam ejus, & sacrilegam communionem devitet.

76 Modus iste vitandi indignam susceptionem Sacramenti absque infamia peccatoris facilior est, quàm præcedens, qui majori opera indiget, ut hostia non consecrata inveniatur, ponaturque à tergo aliarum, & separetur à reliquis, ut in tempore possit deservire. Hic autem quævis hostia ex verè consecratis ori peccatoris admovetur, & clam in pyxidem mittitur, ne possit notari ab aliis, quod Sacerdos in ictu oculi potest efficere. Sed & Theologicam rationem inspiciendo, hic desunt inconvenientia præcipua, quæ alibi repetiebantur. Nam in primis deficit idololatria, sive ficta, sive vera, cùm nihil adorandum proponatur peccatori, aut aliis, nisi verum Sacramentum corporis, ac sanguinis Christi. Deficit etiam perniciosa fictio, quia non fingitur perfectio sacrificii, aut confectio Sacramenti; sed duntaxat usus, & receptio illius, neque adstantes decipiuntur circa quidquam aliud; sed totus eorum error in eo consistit, quòd supponant, aut præsumant, eum verè communicasse, eo quòd non viderit hostiam ori ejus admotam, continuò fuisse subtractam.

77 Mendacium denique facti, quod solum superest, facilè admisceri poterit, ut in aliis stratagematis, si occulta subtractio fiat intentione decipiendi alios, & ex isto capite interveniet vera simulatio, ac planè illicita, sed non sacrilega, sed officiosa, tum ipsi Sacerdoti, qui suo muneri satisfacit negando communionem peccatori occulto, cùm id facere potest absque illius infamia, tum peccatori id poscenti, quia eo artificio vitat sacrilegium ejus, & non detegit indignitatem: nec religioni plus officit, aut aliis, qui decipiuntur, quàm si verbis mentiretur affirmando, se dedisse communionem ei, cui illam non administravit. Cœterùm mendacium istud, ut facilè committi potest, ita etiam facilè evitari valet, si animus fallendi desit, & solùm insit voluntas occultandi pro suo munere denegationem Sacramenti, quod occulto peccatori nequit publicè negari: ita enim occultatur sine crimine, quibusdam factis, denegatio absolutionis illi peccatori facta, qui indispositus ad confessionem publicè accessit.

78 Et profectò sicut ex verbis publicè prolatis, & aliis occultè dictis, quoties justa causa subest non manifestandi totam mentem nostram, componitur una vocalis oratio non mendax, neque activè deceptiva aliorum, sed permissiva duntaxat deceptionis, quam fortasse patientur, ita similiter ex porrectione publica Eucharistiæ, & occulta subtractione illius licitè componi potest unum factum adæquatè conforme menti nostræ, nullaque sordens malitia, si idonea causa non desit, ut supponitur ex circumstantiis ejus non deesse in nostro casu, & eò faciliùs, quò facta sunt signa magis æquivoca eorum, quæ à nobis geruntur, quàm verba, & signa vocalia. Potestque pleniùs urgeri, si ponamus, peccatorem ipsum comminari mortem, aut grave aliud malum Sacerdoti, nisi hoc faciat, vel maritum zelotypum, ac severum observare, utrùm communicet uxor sibi de adulterio suspecta, aut eam compellere ad communicandum, ut susceptione Eucharistiæ sese purget à crimine imputato.

79 Nihilominùs Laurentius Maria Pisani *in gladio Gedeonis proposit. 29. num. 8. in fin.* scribit, hoc numquam licere; sed non videtur agnoscere aliud crimen, quàm men-

mendacii. Unicus tamen mihi est inter eos omnes, quos inveni hanc quæstionem pertractasse in propriis terminis, & ex adverso id licere sub prædictis circumstantiis expresè tradunt P. Henriquez *in summa lib.*8. *cap.*33. *num.*3. Diana *part.*4. *tract.*4. *resol.*47. *fine*. Leander *tom.*2. *de Sacram. tract.*7. *disp.*7. *qu.*61. Moya *in select.* 1. *p. tract.*4. *q.*2. *num.*10. Escobar *dicto lib.* 20. *Theol. moral. nu.* 237. & *in summa tr.*7. *examine* 6. *num.*41. Franciscus de Lugo *lib.*1. *de Sacram. cap.*6. *nu.*66. Joannes Sanchez *in select. disp.*35. *num.*9. Theophilus Raynaudus *tom.*16. *in Heteroc. spiritualib. sect.*1. *punct.*4. *fol. mihi* 71. *colum.*1. cujus sententiam refert, putatque probabilem Emmanuel Gonzalez *in cap. de homine* 7. *de celebrat. Missarum*, nec displicet Anello Persico *lib.*3. *de officio Saccrd. cap.*6. *num.*113. *fol. mihi* 785. ubi addit, doctum quemdam, & prudentem Sacerdotem hoc medio in praxi usum fuisse, & idem de se testatur Escobar *dicto num.*41.

80 Mihi quoque ista sententia non videtur improbanda, etsi majori explicatione indigeat. Considerari enim debet, quænam causa sit sufficiens Sacerdoti, ut hoc ei liceat, & quæ peccatori occulto, aut excommunicato publicè accedenti ad mensam Eucharisticam. Nam ex parte Sacerdotis illa videtur sufficere, quæ sumitur ex indignitate accedentis perseverante, ac sibi certò cognita extra confessionem, v.g. ex testimonio ipsius, qui indignè accedit, & mavult Sacramentum sibi occultè denegari, quàm immane sacrilegium committere. Quia esto peccator jus habeat ex vi Baptismi simul cum possessione bonæ famæ ad hoc, ut hoc Sacramentum non negetur sibi publicè, & in illis circumstantiis, ubi denegatio redundaret in gravem infamiam suam; nullum tamen jus proximum habet exigendi, ne sibi denegetur occultè, & absque ulla infamia: nam illud, quodcumque erat, per excommunicationem, aut indignitatem perseverantem amisit, & propterea omnes supponunt, illi denegandam esse communionem occultè petenti illam. Atqui par omnino est ratio, quamvis se publicè immisceat aliis communicaturis, si subtractio ipsa Eucharistiæ occultè fiat, & absque ulla infamia, aut scandalo. Ergo, subsistente hac causa, nulla dabitur, ob quam occulta subtractio Sacramenti fiat illicitè. Ita enim Sacerdos consulit tam famæ, quàm conscientiæ peccatoris, & tuetur honorem Christi propulsando ab illo injuriam irreverentis sumptionis attentandæ à peccatore, nisi hoc medio succurratur pervicaci obstentationi ipsius.

81 Cæterùm ex parte peccatoris accedentis longè plura necessaria apparent, ut sibi liceat hoc petere, ac procurare. Aut enim id petit merè voluntariè, ac sponte sua? Aut non; sed gravi necessitate communicandi compulsus? ex. g. quia urget præceptum Communionis annuæ, metusque excommunicationis solitæ his imponi, quos non constat ei satisfecisse; vel quia vi extrinseca adigitur, quando non urget præceptum, ut accidit in casibus recensitis *num.*78. quibus plures alii similes possunt associari. Si sponte id faciat, nimirùm nulla, aut levi necessitate compulsus, sed præcisè ut larva illa virtutis occultiorem reddat suæ conscientiæ pravitatem, utique mendacium facti declinare nequibit, quamvis restrictione aliqua occulta, vel amphibologia utatur: jam enim sæpius ostendimus, quæ hujusmodi sunt, si sponte fiant, vel citrà necessitatem non parvi momenti juxta conditionem materiæ, esse re vera mendacia. Eritque in prædicto eventu vitium hypocrisis, quo simulatis virtutibus non solùm occultantur, sed foventur peccata gravia, tolluntur que impedimenta continuationis ipsorum, & arripitur occasio liberiùs manendi in ipsis, ac diutiùs perseverandi, & propterea erit peccatum mortale. Nam hi sunt, de quibus dicitur Jobi 13. 16. *Non veniet in conspectu ejus omnis hypocrita*, quia volunt non esse justi, sed videri, ut rectè explicat S. Thomas 2. 2. *q.*111. *art.*4.

82 Jam verò si urgeat necessitas communicandi ex præcepto, adhuc ejusmodi fictio erit peccatum lethale. Violatur enim lex magni momenti, & obligans valde graviter, cùm isti haudquaquam communicent; sed solùm fingant, se communicare. Communio autem ficta non juvat, ubi vera postulatur. Neque ex-

excusat indispositio peccati adhuc permanens, quia permanentia illius valde culpabilis est, cùm sit merè voluntaria, & qui hæc fingunt, debeant se disponere, ac recedere à peccato, possintque illius pœnitere gratia Dei opitulante, nam mandata ipsius non sunt impossibilia volentibus, ac conantibus. Quare neque isti vitabunt excommunicationem justè fulminatam adversùs eos, qui suo tempore huic legi non satisfaciunt; sed illam occultè contrahent, etsi nominatim denunciari nequeant, quia à Prælatis per errorem satisfecisse putantur.

83 Quòd si alter casus eveniat, & isti metu, vel minis compellantur ad Communionem indebitam, ex cujus publica omissione prudenter sibi timent grave aliquod malum mortis, infamiæ, paternæ inimicitiæ, exhæredationis, alteriusve credulitatis iniquæ, tunc id erit justa causa manifestandi Ministro indispositionem suam, & postulandi ab illo occultam Eucharistiæ subtractionem, nisi alio prætextu licito se possint coram incutiente metum à Communione excusare, ac declinare periculum. Nam ex parte Sacerdotis sufficiens causa negandi occultè Eucharistiam est accedentis indignitas sibi certò cognita extra confessionem, & scientia, ac patientia illius exequutionem facilitat, & omnem umbram injuriæ removet, siqua daretur, cùm illo invito idem faceret. Ex parte autem accedentis, qui communionem detractat, quia non vult, tametsi possit, desistere à suo peccato, major posset esse difficultas, erat namque in potestate ipsius pœnitendo omnia componere, & non egere toto isto artificio. Sed nihilominùs, quia injustè opprimitur libertas ejus, & jus habet sese defendendi mediis licitis ab oppressione iniqua, rectè potest etiam uti hoc medio, cùm ad eas angustias est redactus, ut alia sibi non suppetant. Porrò licitum est, urgente hac causa, uti restrictione occulta facti, aut verbi absque intentione fallendi, neque id erit simulatio, vel mendacium; sed stratagema justum, ut paulò antè monstrabatur, & plerisque aliis exemplis receptis in praxi ab omnibus monstratur *cap.5.*

84 Quæres tamen pro majori luce; utrùm hæc liceant, si prævia conventio fiat inter occultum peccatorem & Ministrum? Licere negat Joannes Sanchez *in dicto num.9.* Alii verò præcitati generaliter loquuntur absque ista limitatione, & Raymudus, qui illam attigit, reiicienda putat absque dubio. Ego reor, eam conventionem non licere, quoties peccator occultus peccat omittendo, aut simulando Communionem, vel quoties propterea fiet animosior ad perseverandum in obstinatione sua, à qua desisteret forsitan, ac sese rectè disponeret metu communicandi in eo statu, nisi Sacerdos indulgentia sua ei promitteret negationem Eucharistiæ occultam. Quia in his casibus id esset, Sacerdotem sponte sua positivè cooperari novo illi peccato, & adjuvare directè ad ipsius exequutionem, quod nulla de causa licet. Et prætextus majori mali evitandi, Communionem scilicet sacrilegam, ad quam alter videtur obfirmatus, Sacerdotem non excusat, ut non excusat juvantem ad occisionem extranei, quod sin aliter committendum esset parricidium.

85 At verò quoties non peccat communicando apparenter ille, cui hostia subtrahitur, nullius labe peccati hoc pactum videtur infici. Neque enim Sacerdos peccat actione, vel cooperatione sua. Non actione. Quia ipse rectè faciet occultando se negare Communionem, sicut & absolutionem, quam nequit negare publicè. Non cooperatione. Quia peccator ille occultus non peccat communicando apparenter, cùm nulla lege constringitur ad communionem; sed solo metu, vel minis injustis ad eam arctatur, ut etiam in confessione contingit. Facilèque accidere poterit, ut de consilio prudentis Sacerdotis confessionem, atque Communionem differat, & cùm justam causam dilationis habeat, minæ, aut metus dilationem non permittant. Quo casu evidentius cernitur nullo ex capite esse illicitum tam pactum, quàm factum ipsum communicandi apparenter; siquidem vera confessio, & Communio non differtur præ voluntaria obstinatione peccatoris; sed ut se, ut debet, examinet, securiùs præparet, & rectiùs consulat conscientiæ suæ.

86 Quæres 2. An Sacerdos aliquando teneatur uti hoc medio, cùm id licet? Non teneri affirmat P. Henriquez *in summa lib.6. cap.22. num.4.* Cœterùm Franciscus

scus de Lugo *dicto num.66. in fin.* *Ego*, inquit, *non liberarem Sacerdotem ab hac obligatione*. Et suaderi potest. Tum quia ex natura rei debet non proiicere margaritas ante porcos, nec præbere sanctum canibus, si licitè potest: id enim postulat recta administratio Sacramenti, & munus, quod actu exercet, quamvis illud voluntariè susceperit, & non ex officio Parochi. Tum quia peccator occultus, cessante infamia, & scandalo, aut revelatione sigilli, nullum jus habet petendi ab illo Eucharistiam; ipsi verò incumbit obligatio tuendi, ut potest, Christi honorem, & impediendi executionem injuriæ, quam ille attentat volendo indignè communicare. Tum quia huic occultè petenti non solùm potest, sed debet Eucharistia denegari, quia prædicta incommoda tunc cessant. Si ergo pariter cessare possint, dum publicè fit petitio, eadem obligatio remanebit. Publicitas enim eatenus illam removere valet, quatenus ratione ipsius ægrè præcaveri possunt, maximè peccatore non præmonito, & invito, ac renitenti.

87 Tum demum, quia, publica petitione non obstante, debet Sacerdos sacrilegam alterius Communionem impedire, si alii prætextus occurrant exequibiles absque ipsius infamia, ut si obtendat, deesse formas consecratas, vel sibi deficere vires, aut tempus: sicut proculdubio teneretur, si sciret, hostiam postulari non ad manducandum, sed ad illam conculcandam, vel ad aliquam incantationem ope diaboli efficiendam. Unde P. Vasquez *tom.3. in 3.p. disp.209. num.29. extra controversiam* esse dixit, Sacerdoti hanc obligationem incumbere, *si in publico efficere posset, ut peccatorem occultum subtili aliquo modo prætermitteret, vel consumendo omnes hostias, quas haberet, antequàm ad ipsum perveniret, & ne ille notaretur, alios etiam cum eo sine communione relinqueret, aut alio modo sine nota ei negare posset Eucharistiam*. Hæc Vasquez. Ubi maximè est notandus ille casus, in quo alii justè petentes privarentur Communione, ne cum ipsis indigno etiam ministranda esset: peculiarem enim difficultatem involvit pertinentem ad materiam scandali, & ex eo pendet, an debeat prætermitti opus præcepti, aut consilii, cujusmodi esse solet in hoc casu ministrare Communionem aliis jam paratis, ac petentibus, ad evitandam exequutionem peccati ab altero ex malitia committendi. Videantur interim Sanchez *in selectis. disp.37.* & Franciscus de Lugo *eo cap.6.q.10.* qui rem tractant ex professo.

88 Quæres tandem, utrùm liceat in hoc casu simulare administrationem Sacramenti? Ex præmissis *suprà cap.1.* jam constat, hoc inquirere, perinde esse, ac postulare utrùm mentiri liceat ministrando, aut recipiendo Sacramenta? Quare indubitanter respondendum est, id esse illicitum, tam in isto casu, quàm in aliis, quos paulò anteà recensebam, diligenterque cavendum ab ea inordinata loquutione, maximè post decretum Innocentii. Auctores autem, qui ea utuntur in præsenti, satis explicant in suo contextu, se non loqui, neque ut licitam admittere simulationem formaliter, ac propriè talem; sed metaphoricam, & purè materialem, qualis est restrictio occulta, aut dissimulatio veri, quæ sola ad hoc factum sufficit, seclusa qualibet voluntate fallendi. Neque enim debet Minister, aut potest licite intendere deprecationem aliorum, sed præcisè occultationem Eucharistiæ denegatæ necessariam, ut absque infamatione peccatoris evitetur sacrilegium ejus. Non ergo erit simulatio falsi tale factum; sed dissimulatio veri, & restrictio facti publici, quo Eucharistia admota ori videtur actu dari ad manducandum, per subtractionem occultam. Porrò quamvis simulatio propriè talis nunquam liceat, quia est significatio falsi ut falsi, sæpe tamen licita est dissimulatio, seu occultatio alicujus veritatis, quam revelare non expedit: necnon restrictio realis, & externa unius facti publici per aliud continuatum, quo occultè ejus significatio limitatur, & tota actio vera redditur.

CAPUT IX.

Execrandæ duæ simulationes spectantes ad Officium Sanctæ Inquisitionis.

89 PRima est eorum, qui, cùm ad sacrum presbyteratus Ordinem non sint promoti, Sacerdotii auctoritatem sibi temerè assumentes, Missarum celebrationem usurpare, & Sacramentum

tum Pœnitentię ministrare pręsumunt. Quam simulationem Summus Pontifex Clemens VIII. *nefariam, & sacrilegam* vocat, ejusque punitionem, & examen Sanctę Inquisitioni committit Bulla incipiente: *Etsi alias*. edita *die 3. Februarii anno* 1602. estque 81. hujus Pontificis in Cherubini Bullario. Et sanè, quatenus ea fictio spectat ad Sacramentum Pœnitentiæ, perspicuè apparet, hoc ausu *ejus dignitatem contemni, & Christi fideles decipi* (quemadmodum scribit Pontifex) *magno cum periculo, ac scandalo*. Ibi siquidem apertè cernitur peccatum usurpationis judicii, non qualiscumque, sed sacramentalis, & pręcellentissimi inter omnia, quę in hoc sęculo exerceri valent. Perniciosè quoque decipiuntur in re maximi momenti aperientes suę conscientię maculas absque ullo fructu ei, qui nequit eos absolvere, vel ligare. Invalida namque sunt omnia acta ipsius, prorsusque inepta, ut in cœlo habeantur rata. Neque error communis, aut Ecclesia ea convalidare potest, aut supplere eorum defectus, cùm oriantur à Ministro jure Divino incapaci.

90 Quatenus verò eadem fictio ad celebrationem Missę, oblationem sacrificii, & exhibitionem hostię non consecratę pro consecrata refertur, ultra superstitionem falsi cultus tam ex parte personæ, quàm ex parte rei oblatę, eisdem incommodis subjacet, quę *suprà cap.7.* cum Angelico Doctore expendebantur. Eaque pręsertim, quę ex conceptu idololatrię proponuntur *à num.70.* gravissima hujus Pontificis auctoritate firmantur. Ita enim dicitur in Bulla pręcitata *§.2. Nos igitur animadvertentes, hujusmodi perditos, & nefarios homines ad sacrum presbyteratus ordinem non promotos, Missarum celebrationem usurpare præsumentes, non solùm actus idololatriæ saltem extrinsecè, seu per externa, & visibilia Religionis, & pietatis signa exercere, sed etiam quantum in ipsis est efficere, ut Christi fideles, qui credunt eos ordinatos esse, & ritè conficere Sacramentum Eucharistiæ, idololatriæ crimen ignoranter incurrant, purum videlicet panem, & vinum tanquam verum Christi Domini nostri corpus, & sanguinem eisdem adorandum proponentes.* Hactenus Clemens.

91 Atque indidem colliges, omnino improbandum esse factum ejus Sacerdotis, qui, cùm die Parasceves invenisset hostiam ptidie reservatam esse in calice ita medefactam, ut coram populo elevari non posset, aliam non consecratam elevavit ad dissimulandum suam incuriam. Ita Petrus de Ledesma 1. *p. summæ. cap.25. de Euchar. fin. pag. mihi 334. colum.1.* qui in facti contingentia consultus respondit, fore peccatum gravissimum tunc consecrare aliam hostiam, & gravius elevare aliam non consecratam. Ita etiam Franciscus de Lugo *lib.5. de Sacram. cap.10. num.35.* & Henao *tom.3. de Sacrif. Missæ disput.29. num.204.* Ratio autem est, quia etsi in hoc casu hostia non consecrata nulli administretur, populo tamen adoranda proponitur, coliturque ab ipso Sacerdote per signa externa religionis, & pietatis, ac si verè consecrata fuisset. Quare ex hoc facto eadem ipsa incommoda sequuntur, quæ Pontifex opponebat, ut sacrilega, & nefaria illi Sacerdoti ficto: satiusque erit, cùm id accidat, prætermittere elevationem solius hostiæ, & illam simul cum calice una elevatione erigere.

92 Improbari quoque debet ob eamdem rationem alterius Sacerdotis artificium, qui, cùm Sacramentum esset publicè exponendum, & grandis hostia consecrata deficeret, non consecratam exposuit, sed habentem aliam parvam consecratam sibi unitam. Sic sentiunt expressè Gobat *ubi suprà tract.3. num.837.* Tamburinus *in methodo celebr. Missam. lib.2. cap.8. §.5. num.25.* & referens Quartum Henao *in dicta disp.29. num.205.* Neque prodest illa affixio parvæ hostiæ consecratæ, quia fideles absolutè adorant per modum unius totam hostiam sibi expositam, cùm totam consecratam esse existiment absque ratione ulla dubitandi, aut adiiciendi conditionem aliquam adorationi suæ: & sæpe evenire poterit, ut à longè constituti, vel à latere duntaxat, videant partes hostiæ grandioris, quæ non sunt consecratæ, & circa illas specialiter dirigant suam intentionem, & earum intuitu ad alias, quas suis oculis non vident. Quòd si non juvabat ponere à tergo hostiæ consecratæ alteram non consecratam porrigendam peccatori occulto ut *num.74.* attingebam, & omnes tradunt communiter,

ter, minùs adjuvare poterit modus iste, quo pars maxima eorum, quæ videntur, non sunt nisi panis purus. Neque ego quidquam istorum consulere auderem, aut in praxim revocare, omnia namque sunt unius farinæ: rectèque monuit Suarez *to.3. in 3.p.disp.67.sect.4.* vers. *Circa tertiam.moraliter, ac in praxi aliter fieri non posse*.

93 Secunda simulatio ad Confessionem peculiariter spectat, sumiturque ex *Constit.34. Gregorii XV. edita die 30. Augusti anno 1622.* incipiente *Universi Dominici gregis*, ubi §.4. denunciari præcipit Inquisitoribus, aut locorum Ordinariis non solùm eos Confessarios, qui in actu Sacramentalis Confessionis, sive antè, vel post immediatè, seu occasione, vel prætextu illius, quascumque personas, sive fœminas, seu masculos, ad inhonesta, sive inter se, sive cum aliis quomodolibet perpetranda solicitant, etiam ipsa confessione non sequuta; verùm etiam omnes illos, cujuscumque præeminentiæ sint, ac dignitatis., qui easdem personas *extra occasionem confessionis in confessionario, aut in loco quocumque, ubi confessiones Sacramentales audiantur, seu ad confessionem audiendam electo, SIMULANTES IBIDEM CONFESSIONES AUDIRE, solicitare, vel provocare tentaverint, aut cum eis illicitos, & inhonestos sermones, sive tractatus habuerint*.

94 Ex quibus cùm certum sit, vel solam simulationem confessionis obligare ad denunciandum; immò, id mandante Pontifice *inibi* §.7. & Confessarios ad monendum de hac obligatione suos pœnitentes, quos noverint fuisse ab aliis ut suprà solicitatos; gravis tamen difficultas est discernendi, quinam actus ad hanc simulationem sufficiant. Nam cùm ista Constitutio simulantes, & non alios, severissimis pœnis subiiciat, quamvis alioqui sit lata in favorem animarum, & propterea latè intelligenda, saltem quoad eam partem, quæ dispositiva est, ac prohibitiva; nunquam tamen latitudo debet esse tanta, ut ultra omnem proprietatem verborum extendatur. Quocirca, cùm lex loquatur de his, qui confessionem simulant, vox *simulationis* non est extrahenda ad sensus metaphoricos, & improprios, ut ea ratione etiam pœnæ, quæ de se sunt valde odiosæ, ac restringendæ, in simulatione quoque impropria, & abusiva locum habeant; sed de sola simulatione propriè tali debet exponi, ac intelligi, ut omnes supponunt, & notat peculiariter Thomas Hurtado *p.1. resolut. moral. tr 4. cap.3.* qui eo loci omnia pertinentia ad hoc decretum *à cap.1. usque ad 6.* diffusissimè pertractat.

95 Porrò simulatio propriè talis mendacium quoddam est in exteriorum signis factorum consistens, nec alio sensu absolutè, aut propriè solet usurpari, ut ex Divo Thoma, & aliis ex professo ostensum fuit *cap.1. num.6.* ac deinceps, & exornat cum Ludovico Turriano, Sylvio, Thoma Sanchez, Tannero, Vasquez, Suarez, Azor, Castro Palao, & aliis Thomas Hurtado *in dicto cap.3.* Unde, nisi facta Confessarii mendacia sint, & ipse contra mentem suam significet, se audire confessionem, quam non audit, nulla simulatio ibi interveniet, nec subjectus erit eorum pœnis, qui extra occasionem veræ confessionis solicitant in confessionario, aut aliis locis destinatis ad confessiones audiendas. Pontifex enim utrumque copulativè requirit, solicitationem, ac simulationem: & quemadmodum, vera solicitatione deficiente, locus non est dispositioni ipsius, ita verè, ac propriè deficiente confessione simulata, eidem dispositioni locus deerit.

96 Ita sentiunt inter alios Castro Palao *1.p. tr.4. disput.9.punct.8.num.4. in fin.* Lezana *in summa quæstion. regular. p.1. cap.19. num.34. volum.1.* Leander à SS. Sacramento *tom.1. de Sacram. tr.5. disput.13. q.29. & 30* & cum Angelo Bossio, & Trimalcho, Thomas Hurtado plena manu *in dicto tract.4. cap.5. resol.8.* dicens, frustra plurimos in hoc puncto torqueri scrupulis, & absque ulla ratione dubitandi, cùm verba Bullæ sint clara, & in ea expressè dicantur: *Simulantes ibidem confessiones audire*. Nec quemquam movere debet, quòd ea verba fuerint prætermissa in brevi synopsi Bullarum ad Officium S. Inquisitionis spectantium, quæ de mandato ipsius quotannis legitur pro communitate Regularibus *feria 6. post Octavam Assumptionis*, & semper in publico habetur. Nam cùm ea synopsis Bullam ipsam Gregorianam referat, & relatum sit in referente cum omnibus suis qualitatibus

juxta

juxta communem parœmiam, perinde fuit se ad illam remittere, ac omnes ejus qualitates inserere. Nec synopsis, quæ præcisè habetur loco indicis ad memoriam adjuvandam, & tollendum ignorantiæ prætextus, debuit omnia per extensum proponere; sed satis ei fuit indicare fontes, unde hauriri potest instructio, & integra, & plena.

97 Majus negotium facessit aliud decretum anterius Congregationis S. Inquisitionis Romæ habitæ coram Paulo V. *die 10. Julii anno 1614.* ubi *facta relatione, quòd multi Confessarii tractant cum mulieribus in Confessionali extra occasionem confessionis de rebus inhonestis, sanctissimè decrevit, ut contra hujusmodi Confessarios procedatur in sancto Officio*. Ita ex Coriolano refert Joannes Sanchez *in selectis. disp. 11. num. 66.* & ex ejus serie patet, confessionem simulatam in isto casu non exigi. Sed certè Inquisitio Hispana hujus decreti non meminit in Indice præcitato, neque illud publicavit, aut recensuit inter alia, quæ ad Officium suum spectant. Videtur etiam sano modo declaratum, & propositum universali Ecclesiæ per posteriorem Bullam Gregorianam, & ad terminos illius revocandum esse. Ad hæc. Decretum non præcipit denunciare Inquisitoribus crimen illud, neque mandat Confessariis admonere pœnitentes ab aliis solicitatos de hac obligatione, nec loquitur de aliis locis destinatis, aut electis ad audiendas confessiones Sacramentales; sed de confessionali duntaxat. Unde ex vi illius, sicut jacet, ad nil istorum tenentur, qui ejus criminis notitiam habent; sed solùm ex vi Bullæ Gregorianæ, quæ sine simulatione confessionis, neque solicitationem factam in confessionario denunciare præcipit. Immeritò autem Diana *p.4. tr.5. resol.38.* & iterùm *p.9. tr.9. resol.33.* non perpenso ejus tenore, plusquàm diximus, huic decreto attribuit. Quod adhuc mihi non constat, an habeat auctoritatem authenticam, & præsertim requisitam, ut ubique possit obligare.

98 Maneat igitur, simulationem confessionis in hoc casu necessariam esse, ut necessitas incumbat denunciandi. Sed quandonam interveniat necessariò requisita simulatio, hoc opus, hic labor est. Vidimus enim, non sufficere impropriam, seu materialem; sed necessariò requiri mendacium facti, &, quod hinc sequitur, significationem falsi cum intentione fallendi formali, vel virtuali. Hoc autem non semper datur, quamvis in confessionario contingat solicitatio. Ibi namque alia negotia multoties tractari solent, ut tractantur in Ecclesia, aut in aliis locis sacris, sedente fœmina, vel etiam genuflexa, ut secretiùs, & ad aurem loqui valeat. Neque est consequens, ut confessio simuletur, cùm actus, qui ibi geruntur, sufficientem usum de se habeant, ut possint absque ulla omnino simulatione exerceri, & faciliùs absque simulatione confessionis, quam determinatè non significant, siquidem attento etiam usu, ac consuetudine, indifferentes sunt ad plura alia, & veluti signa æquivoca ex intentione ea exhibentis æstimanda sunt vera, aut mendacia.

99 Propterea non pauci censent, nullam esse obligationem denunciandi Confessarios illos, qui extra occasionem confessionis in confessionario solicitant fœminas ibi sedentes, aut stantes. Nam is modus, omissa genuflexione, & aliis, quæ de more exteriùs geri solent, dum veræ confessiones audiuntur, ad negotia alia solet ordinari, & confessionis tunc auditæ justam suspicionem removere valet. Ita Fagundez *lib.6. in Decalog. cap.19. num.19.* Freitas, Sousa, aliique citati, & subscripti à Leandro *in dicta q.30.* ubi occurrit decreto illi Pauli V. cui plus justo detulisse Dianam paulò anteà monui, nec pœnitet, etsi adhuc ampliùs ei deferat, longèque fidentiùs Escobar à Corro *tom.2. tract. de Confessariis solicitantibus. p.1. q.4. §.1. num. 35.* qui tamen in limitationibus subjunctis posteà *à num.66.* & præsertim *num.70.* videtur destruere omnia, quæcumque inædificaverat. Addit insuper Thomas Hurtado *in dicto cap.5. à num.76.* ex his, quę latiùs præmiserat *cap.4. per totum*, adhuc non sufficere, quòd solicitatio fiat, genuflexo eo, qui solicitatur, nisi adiiciantur alia signa externa veris confessionibus præmitti solita, ut signum crucis, atque tunsio pectoris, & in fine absolutio simulata, aut nisi Confessarius solicitans mentiatur dicens, se audire confessionem ejus, quem intentat provocare.

100 Refert pro hac sententia ibidem Hieronymum Rodriguez, Thrimarchium, Acuña,

Acuña, Joannem à Trinitate, Portel *in dubiis regul.* verb. *Solicitare numer.* 12. & Ægidium Trullenc *lib.* 1. *in Decal. cap.* 3. *dub.* 18. *num.* 47. & omnium verba consignat. Sed, ut prætermittam alios, quos consulere non licuit, quia libri non sunt præ manibus, Trullenc non solùm obscurè, sed etiam inconsequenter eo loci loqui videtur, ac sibi ipsi contradicere, ut Leander etiam notavit. Portel verò minimè requirit omnia signa enumerata, ut obligatio denunciandi incumbat; sed contendit, illam non incumbere, quamvis ea omnia simul cum solicitatione, ac simulatione confessionis adsint. Cœterùm doctrina ista improbabilis omnino est post extensionem Bullæ Gregorianæ, neque, ut reor, illam admitteret ipse Hurtado, qui Portelii verba adduxit, ac decurtavit.

101 Portelius verò ideò excusatur, quia loquitur juxta terminos alterius Bullæ transmissæ ad Inquisitores Lusitaniæ, editæ à Paulo V. *die* 16. *Septembris anno* 1608. cujus totam seriem refert, & ex professo declarat simul cum publicatione illius anno subsequenti facta. Ibi autem Pontifex de simulata confessione non disserit, nec de aliis extensionibus additis à Gregorio XV. sed agit duntaxat de illis, *qui Sacramento Pœnitentiæ in actu audiendi confessiones abutuntur, mulieres pœnitentes ad actus inhonestos, dum earum confessiones audiunt, alliciendo, & provocando*, & hoc est fundamentum, cui nititur hic Auctor, ut fusè expendit ibidem præsertim *numer.* 6. Porrò constitutionem Gregorianam neque vidit, nec videre potuit, quia scribebat undecim annis à publicatione Paulinæ, ut *ibidem num.* 8. attestatur, nimirùm anno 1620. duobus prius quàm Gregorius condidisset legem suam.

CAPUT X.

Regulæ practicæ circa obligationem denunciandi Confessarios solicitantes, qui simulant confessionem extra occasionem ipsius.

102 HÆc de mente Auctorum dixerim; ego autem video, rem pendere ex circumstantiis, quæ infinities diversificari, & combinari possunt, & ideò comprehendi nequeunt regulis universalibus adeò exactis, ut vi illarum omnes casus decidantur absque sapientum, timoratorumque arbitrio; aliquas tamen certiores pro foro interno exhibebimus, quibus ad difficiliora manuduci possint consulentes, ac consulti. Prima, & capitalis sit sæpius jam data, ad obligationem denunciandi eos, qui solicitant extra occasionem confessionis, requiri simulationem omnino propriam; immò juxta plures rigorosam, & strictam. Nam constitutionem istam strictissimè exponendam esse, ut valde odiosam, correctoriamque juris communis, tenet cum Riccio, Sanctarello, & aliis Carena *de Officio Inquisitionis. p.* 2. *tit.* 6. §. 2. *per totum*.

103 Secunda sit, quam vocat extra dubium Escobar del Corro *suprà num.* 40. hic non sufficere, immò nec requiri simulationem ejus, qui solicitatur; sed necessariam esse omnino simulationem Sacerdotis solicitando fingentis, se confessionem excipere. Quippe Pontifex de hac sola loquitur, ut patet ex illis verbis: *Simulantes ibidem confessiones audire*, quod proprium est Confessarii, & alienum ab eo, qui non audit; sed auditur. Quocirca, sicut ibi non est sermo, nisi de solicitatione facta à Confessario, ita neque de simulatione, nisi facta ab ipso: nam sua simulatio solicitationi adjuncta est, quæ ipsum suspectum reddit, & arguit, malè sentire de Sacramentis Ecclesiæ; non verò aliena. Potest autem ipse nolle simulare, sed positivè resistere verbis, aut factis externis fœmineæ simulationi, quamvis solicitationi consentiat, & ex parte sua solicitet. Etenim à disparatis, ac mutuò separabilibus nullatenus fit illatio; talia autem sunt solicitare ad venerea, & simulare confessionem. Et propterea nisi occasione inde arrepta ipse quoque Confessarius simulet, cœptamque simulationem ab alio ex parte sua prosequatur, quamvis gravissimè peccet, non ideò erit denunciandus, nec tractandus tanquam de fide suspectus ex vi Constitutionis Pontificiæ.

104 Tertia sit, ab obligatione denunciandi excusare in his casibus, quæcumque excusant legitimè Confessarium à mendacio, & falsa significatione confessionis. Ratio sumitur ex dictis: quia, his sublatis, etiam tollitur simulatio strictè, aut

propriè talis; ubi autem stricta, aut propria simulatio audiendi confessionem deficit, sola solicitario non est satis extra occasionem illius. Quare, quotiescumque actus externi, qui in confessionario exercentur, non significant confessionem ibi audiri, indubitatum apparet, nullam esse obligationem denunciandi. Nam ubi nulla omnino significatio confessionis datur, longè minùs dari potest vera, aut falsa significatio illius. Evidens autem videtur ex eorum definitionibus, deficiente falsa significatione verbi, aut facti, eo ipso mendacium, ac simulationem deficere, & cum ipsis denunciandi quoque obligationem cessare, simul cum pœnis, quæ duntaxat imponuntur confessionem mentientibus, ac simulantibus.

105 Quarta sit, ex eo præcisè, quòd solicitatio fiat in confessionario, aut alio in loco ad audiendas confessiones electo, vel deputato, non est consequens, ut simuletur confessio, aut incumbat obligatio denunciandi. Ita Castro Palao, Leander, Thomas Hurtado, Trimalchius, & alii appellati suprà, quibus etiam annuit, qui de his rebus strictissimè solet opinari, Joannes Escobar à Corro. *dicto num.66. & 70.* & suadetur, tum ex verbis Bullæ, ubi frustra addita fuisset ea modificatio: *Simulantes ibidem confessiones audire*, si omnis secreta alloquutio extra occasionem confessionis ibidem per Confessarium exercita esset confessionis simulatio. Tum etiam, quia sæpe occurrunt alia signa istis contraria, quibus positivè excluditur omnis suspicio confessionis simulatæ, ut expendebam *num. 99.* & hæc invicem conferri debent in casibus occurrentibus: nam indicia indiciis, & conjecturæ conjecturis enervantur. Tum demum ex dictis *suprà num.98.* quia is modus se habendi aliis signis consuetis destitutus non significat determinatè exercitium audiendi confessionem, cùm ibidem sæpesæpius absque animo confitendi alia negotia indifferentia propria, vel aliena soleant pertractari, & consilii, vel auxilii petendi causa ad Confessarios deferri, ac cum eis communicari, etiam flexis genibus, & interdum præmisso signo Crucis ad postulandum secretum adinstar ejus, quod sub sigillo confessionis clauditur.

106 Verumtamen, si solicitatio fiat in loco ita destinato ad confessiones, ut nulli alii negotio deservire soleat, neque aperiri, nisi ad eum effectum, ut alicubi contingit in confessionariis Monialium, tunc proculdubio interveniet simulatio confessionis, & urgebit obligatio denunciandi, ut rectè præmonebat Joannes Sanchez *in selectis, disp. 11. in fin.* Ratio autem est, quia ex vi illius deputationis, vel sola postulatio clavium, & apertio loci, ingressusque ad eum determinatè significat id fieri ad confessionem audiendam; non verò ad negotium aliud. Et quamvis Confessarius ingrediatur animo solicitandi, non autem audiendi confessionem, & cum Moniali ita convenerit, non ideò tollitur, sed perficitur potiùs simulatio. Nam exinde falsa redditur significatio hujus facti, & Confessarius mentitur confessionem, quam non facit, dum aliud in mente gerit, & aliud demonstrat factis. Porrò vera, ac propria simulatio hoc ex conceptu suo postulat, & absque mendaci, ac falsa significatione non datur. At verò cùm locus inservit aliis negotiis promiscuè, valde fallax est indicium, quod ex ejus qualitate nascitur, licèt primariè, ut sic loquar, sit ad confessiones destinatus: atque hujus generis esse confessionalia in nostro Regno, his verbis tradit Hurtado *suprà num. 79. Etenim in fere tota Hispania Confessionarii, tàm Regularium, quàm Sæcularium, indifferentes sunt ad loquendum urbanè, & ad confitendum peccata, quamvis sint dies, in quibus maxima multitudo sit pœnitentium.*

107 Quinta sit. Quoties ea, quæ geruntur extra occasionem confessionis in confessionario, aut in loco quocumque, ubi confessiones Sacramentales audiuntur, seu ad confessionem audiendam electo, determinatè significant, ibi audiri à Confessario confessionem alterius, sive fœminæ, seu masculi, toties obligatio premit denunciandi Confessarium solicitantem, aut allicientem ad venerem, aut lasciva colloquia ibi miscentem, vel de inhonestis tractantem. Hoc apertè sumitur ex verbis Bullæ, & manifestè probatur. Nam, siqua ratione posset iste Confessarius excusari, ea foret, quia extra occasionem confessionis id geritur, & neque ipse, neque alius ibi accessit animo efficiendi Sacramentum, sed explendi suam libidinem,

nem, aut tractandi de aliis rebus minimè ad ipsum spectantibus. Atqui tota ista excusatio frivola est, quia constitutio Gregorii comprehendit solicitantes extra occasionem confessionis in iis locis, aut in illis exercentem quemcumque ex prædictis actibus, & ultra ipsos solùm postulat simulationem confessionis Sacramentalis. Porrò simulatio istius evidentissimè cernitur, cùm facta, quæ ibi geruntur, determinatè significant animum, ac exercitium excipiendi confessiones, ac prætereà nihil aliud: & perinde est quoad hunc effectum, quòd sacrilegum mendacium Confessarii, falsaque significatio confessionis fiat verbis, aut factis, vel nutibus.

108 Diximus *cap.* 1. *à numer.* 8. non solùm voces, sed facta, ac res ipsas posse habere rationem signi naturalis, vel ad placitum, & inde discerni potest, quando facta Confessarii unicè, ac determinatè significent exercitium excipiendi confessionem, & quando illud non significent; sed indifferenter se habeant, & veluti signa æquivoca. Etenim, cùm hæc significatio pendeat ex hominum usu, & communi sensu, ac placito, perspicuum est, inveniri determinatam significationem confessionis, ubi, attentis circumstantiis, omnia illa concurrunt, quibus pro more regionis veræ, ac solæ Sacramentales confessiones denotantur: nam, si aliud quidpiam itidem significent, signa æquivoca confessionis esse poterunt; non verò determinata.

109 Ideò, cùm sedente Confessario pro tribunali, ut sic loquar, mulier genuflexa accedit, ac se signat signo Crucis, & dicit, *Confiteor Deo*, pectus suum percutit, ac sese ad aurem applicat, & loquitur, libenter auscultante Confessario, & apparenter exhortante, aut objurgante postea, nemo cordatus dubitare poterit, ibi audiri confessionem, si velit deferre signis, & maximè si tandem accedat absolutionis species, ac figura. Cœterùm neque omnia ista simul sumpta requiruntur (quidquid suprà Hurtado dixerit) quia Pontifex non requirit absolutionem simulatam, sed auditionem confessionis: & satis est, quòd concurrant signa ita appropriata veræ confessioni, ut extra ejus occasionem non dentur, nisi agendo contra morem, neque intervenire soleant, dum negotia alia ibi tractantur sine dolo, & bona fide.

110 Sexta sit. Cùm, omnibus inspectis, facta non sunt signa, nisi æquivoca veræ confessionis, quia non tantùm dum ea auditur, sed cùm alia pertractantur extra occasionem ejus, exhiberi solent, id potest sine simulatione contingere, & ex animo exhibentis pendet eisdem uti in hac significatione, & non in alia ex duabus, quibus applicari possunt talia signa. Suadetur, tum quia in ambiguo sermone idem contingit: nam qui eo utitur, non dicit utrumque, sed quod vult, ut habetur *in L. 3. ff. de rebus dubiis* suprà expensa, & exornata à nobis *dissert. 16. numer. 56.* Tum quia in factis, ut sunt signa aliarum rerum, idem evenit multoties: fuga v. g. militum signum metus esse solet, & communiter arripitur ex desiderio evadendi inimicum potentiorem; sed quia interdum fieri potest ex desiderio aggrediendi ipsum in loco tutiori, & cum majori commoditate, & auxilio, ideò non mentitur, qui ita fugit, nec propriè simulat, aut falsum significat, licèt hostes aliud fortè credant, & per discursum fallibilem suppleant, quod indiciis deest, ac semetipsos decipiant putantes, fugam tunc oriri ex metu, quia ex illo solet oriri. Tum prætereà, quia in gravissimo negotio, quale est professio veræ fidei, non censetur simulatio illicita falsæ religionis; sed dissimulatio licita veræ, quam in corde habemus, & licitè occultare possumus uti in terris infidelium, absque intentione fallendi, vestibus, aut aliis signis communiter apud illos usitatis, ubi non sunt distinctiva unius religionis ab alia; sed ambigua, & differentia ad utramlibet, ut fert communis sententia, quam rectè exponit Suarez *disp.* 14. *de Fide sect.* 5. *maximè ex n.* 7.

111 Tum demum, quia in hoc modo agendi non intervenit simulatio formalis, & propria, cùm illa importet voluntatem significandi falsum per facta, & animum decipiendi directum, aut virtualem; sed solùm datur simulatio impropria, & merè materialis consistens in factis hic, & nunc separabilibus à significatione objecti falsi, & usurpatis ad significandum aliud quidpiam conforme menti, jurique facientis,

vel ad nil significandum. Porrò materialis ista simulatio neque propriè talis est, nec de se illicita; sed quemadmodum in verbis, ita in factis sæpesæpius absque mendacio, aut alia culpa potest exerceri. Immò faciliùs in factis, quæ cùm sæpius habeant alium usum sibi proprium, ac primarium, ut vestes, & alia ejusmodi, & non sint instituta, sicut voces ad communicandum aliis nostram mentem, sunt signa magis capacia ambiguitatis, & juris exercendi illa in sensu vero, quidquid sit de falsa intelligentia aliorum, qui semetipsos decipiunt, & accipiunt illa in sensu falso, quem non intendit, qui eis utitur; sed nullum, aut certè alium.

112 Ideò Christus non fuit propriè simulator, nec deceptor, cùm finxit se longiùs ire, aut cùm interrogavit quasi nesciens, quis eum tetigerit, vel ubi Lazarus sepultus esset? Ideò etiam in Sacra pagina multi sanctissimi viri dati nobis in exemplum similia egisse leguntur, quorum facta ideò excusantur, quia illa agendi jus habebant, & re vera falsum non significabant; sed significando quoddam verum signis ambiguis occultabant veritatem aliam, cujus manifestatio sibi, aut aliis noxia foret; occultatio autem proficua. Ita quamplurimi excusant fugam Josue, ac populi à vitio simulationis *Josue* 8. essetque aptior excusatio, nisi sacer textus diceret *ibi* vers. 25. eos *cessisse loco simulantes metum*, nam id propriè sumptum denotat, eos metum mentitos fuisse. Ita quoque purgat à peccato Cajetanus 2. 2. *q.* 111. *art.* 1. David, dum se mente captum finxit coram Rege Achis, *quia*, inquit, *facta, nisi ex intentione significandi fiant, significandi vim non per se habent ex parte facientis*. Ita etiam S. Thomas ibidem in sanum sensum trahit S. Hieronymum, qui interdum simulationem absolutè approbasse videbatur, putans de simulatione largè, & impropriè accepta esse loquutum.

113 Ultima sit, metum gravem mortis, aut infamiæ non excusare à pœnis Sacerdotem illum, qui ratione illius consentit fœmineæ simulationi, ac solicitationi absque animo confitendi; sed illius prætextu factæ Ita Carena *in dicto tit. 6. §. 19. per totum*, & Joannes Sanchez *in selectis. disp.* 11. *num.* 30. mirati, Bonacinam, Cabreros, & alios post constitutionem Gregorii contrarium fuisse opinatos. Casum proponunt, quo fœmina decumbens in lecto, quasi sua peccata confiteri vellet. Confessarium advocaverit, & illi accedenti animum suum depravatissimum retegat, solicitando eum ad venerem: & comminando, se proclamaturam, quasi vim ab illo pateretur, nisi Confessarius annuat. Ajunt itaque, in eo eventu, sicut metus non excusat à peccato, sed illud diminuit, ita neque excusare à pœnis Bullæ Sacerdotem consentientem, sed eas minuere, nec reliquos ab obligatione denuntiandi. Ratio est. Quia negari nequit, tunc haberi à Confessario in loco ad confessionem electo inhonestos sermones, seu tractatus; hoc autem sufficit in terminis Gregorianæ Bullæ, ut ex ejus verbis disjunctivis patet, nec determinatè exigitur, ut Confessarius ad illos solicitare, vel procurare tentaverit. Auctores autem, qui aliter sentire visi sunt, aut scripserunt ante Gregorii Bullam, aut loquuntur juxta terminos aliarum præcedentium, quæ hoc non exprimebant, aut profectò verba illius non satis considerarunt.

114 Meliùs forsan hi dixissent, Sacerdotem excusari, si simulationi non consentiat; sed solicitationi duntaxat. Nam Pontifex simulationem Confessarii determinatè requirit, & locum ad audiendam confessionem electum. In hoc autem casu ille non simulavit, se venire ad confessionem; sed optima fide accessit existimans, se ad illam vocari; neque ipse locum elegit ad confessionem audiendam: sed sola fœmina finxit, se eum eligere ad faciendam illam, ut prætextu commodiùs solicitaret. Posteà verò cùm suum animum detegit, ac metum incutit, poterit si velit, Confessarius nolle simulare ex parte sua, nec simulationem alterius approbare; sed permittere duntaxat, quia cum adeò gravi incommodo vitæ, aut famæ non tenetur illam impedire, aut aliorum deceptionem ortam ex alterius culpa positivè devitare. Cœterùm ista excusatio tot conditiones requirit, ut metaphysica, & speculativa potiùs, quàm practica, videatur: &, si quando dubium esset, utrùm deservire posset, Dominus Inquisitoribus deferre oporteret totius facti judicium, &

exa-

examen. Quomodo autem ab obligatione denunciandi excuset justus metus patiendi grave aliquod malum in se, vel in consanguineis, aut affinibus, apud Dianam legi potest, qui Fagundez, Joannem Sanchez, Peyrinis, Lezana, & alios appellat *p.4. tr.5. res.* 10. quibus adde Josem Pintre *de Confessar. solicit. sect.* 24. & *sect.* 54.

DISSERTATIO XIX.

DE HOMICIDIIS PALLIATIS.

Sicut injustitia usuræ interdum offuscari, ac tegi solet excusationibus frivolis, & ideò dicitur usura palliata, *ita injustitia homicidii vanis quibusdam prætextibus aliquando palliatur; & propterea occisiones, quæ ita fiunt, voco homicidia palliata, de quibus inter damnatas aliqua propositiones inveniuntur.*

CAPUT PRIMUM.

An liceat alios occidere ad præoccupandam calumniam, vel recuperandum honorem amissum alapa, vel ictu arundinis?

1 Utrumque licere tradit propositio 30. sed alterum saltem esse certò illicitum, scandalosum, ac perniciosum in praxi, est necessariò dicendum, ne illa, ut jacet, defendatur, & fiat irrita damnatio illius. Tenor ejus sic se habet: *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat*. Hæc ibi. Sed quia duas diversas partes continet, eas separatim tractabimus, nam diversa quoque est ratio utriusque.

2 Assero itaque, scandalosam esse, & valde perniciosam Reipublicæ partem illam primam, qua affirmatur: *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit*. Ita sentiunt Pisani, Torrecilla, Lumbier, Filguera, & cœteri quotquot decretum Innocentii suis scriptis elucidarunt; ante illud verò Pasqualigus dixerat *dissert.* 451. eam opinionem nullam habere probabilitatem; Lessius verò *lib.2. de just. & jur. numer.* 47. *Etsi fortasse speculativè probabilis videri queat, non tamen in praxi esse admittendam*. Layman autem *lib.3. Theolog. moral. sect.5. tract.3. par.3. cap.5. num.2.* vers. *Dicendum tertiò*, illam *practicè vix probari posse*, additque insuper, quod valde congruit prohibitionibus ab Innocentio latis: *Si sententia illa vel scripto, vel ipso facto à viris doctis defendatur, multos facili negotio persuasos sibi ab Actore injuriam, vel calumniam inferri, ad eumdem è medio tollendum clanculum aggressuros, cum maximo Reipublicæ detrimento*, ut Lessius etiam notavit, Suarez, Raynaudus, & alii, quos appellabimus infra.

3 Ratio autem exinde sumitur, quia ea thesis; sicuti jacet in decreto, est valde fallax, incertæ mensuræ, laxa, lubrica, periculosa, & abusibus magnis exposita in re tanti momenti, quanti est vita, & occisio calumniantis. Nam in primis, cùm ejusmodi licentia non omnibus concedatur, sed solummodò honoratis viris, maxima statim occurret perplexitas discernendi viros honoratos ab inhonoratis: quia unusquisque satis honoratum reputabit quoad effectum non patiendi calumniam, contumeliam, aut infamiam in eò genere peccati, quod nullatenus commisit, licèt alioqui quoad alia se justè diffamatum inveniat, verumque honorem amiserit. Et propterea parum refert, quòd vir sit contemptibilis, aut honorabilis, ubi calumnia non tendit præcisè ad auferendum honorem, sed ex ea sequitur condemnatio illius ad mortem, mutilationem,

triremes, vel quidpiam simile: quia sese tuendi ab his malis cum debito moderamine, si ea sint immerita, omnibus adest facultas. Unde si debitum moderamen non excedit vir honoratus præoccupando calumniatorem per mortem in his casibus, nullus alius id excedet, quantumlibet propudiosus, ac vilis, sed promiscuè omnibus habenæ laxantur interficiendi suos adversarios prætextu accepto ex calumniis.

4 Viri quoque religiosi, Sacerdotes, aut Episcopi, minimè essent computandi inter viles, aut inhonoratos, cùm sint maxima veneratione digni ob regale Sacerdotium, & alias prærogativas sui status, & proptereà plus juris eis tribueretur præoccupandi falsas suas calumnias per occisionem illorum, qui illas inferre nituntur, quàm sæcularibus, etiam nobilissimis: neque enim thesis eos excipit; sed cum cœteris confundit. Porrò hoc ipsum jam erat specialiter damnatum, æterno silentio addictum, & à fidelium praxi jussum exulare, decreto Alexandri VII. edito *die* 24. *Septembris anno* 1665. *proposit.* 17. & à Hyacintho Donato referente plures alios latè refellitur *in praxi Regularium tom.* 4. *tract.* 1. *quæst.* 22. & Lezana *tom.* 4. *consult.* 29, *per totum*. Quorum uterque rectè animadvertit, contrariam opinionem non tenuisse Amicum *in Cursu Theologico. tom.* 5. *disput.* 36. *de just. & jur. numer.* 118. cùm expressè protestetur, se loqui tantùm disputandi gratia, & nil ibi velle dicere, quod communi sententiæ contradicat. Unde & eum pleniùs defendit Bernardus Stubrochius *in notis ad notas epistolæ* 13. *Montaltii. fol. mihi* 186. Honoratus Faber *in Apologetico Dialog.* 10. *fol. mihi* 208. *colum.* 1. nec longa defensione indigebat, cùm numerum præcitatum absolvat hisce formalibus verbis: *Verùm quoniam hæc apud alios scripta non legimus, nolumus ita à nobis sint dicta, ut communi sententiæ adversentur; sed solùm disputandi gratia proposita, maturo judicio relicto penes prudentem lectorem.* Vide infrà *num.* 51.

5 Errat secundò, prout jacet, thesis proposita, quia promiscuè, ac generatim de omnibus calumniis loquitur, cùm secernere debuisset saltem illas, quarum prudens metus cadit in virum constantem, ab aliis minoris ponderis. Nullus enim, qui Theologiam Christianam à limine salutaverit, audebit dicere, paratum inferre calumniam non adeò gravem apud judicem, aut populum morte præveniri posse, cùm aliud medium non supersit impediendi ejus propositum; sed siquando locus esset huic licentiæ, ut minimum necessaria foret tanta, tamque gravis impostura falsi criminis, ut ejus pavor virum, ac cordatum meritò posset deiicere. Quando aggressor calumniosus imponit exemp. grat. crimen aliquod, ratione cujus alter est morte plectendus, tunc aliquo colore dici posset, licitum esse eum anteoccupare occidendo, quia ea videtur moderata defensio vitæ propriæ. Cùm item ex falsi criminis impositione inevitabiliter imminet aliud malum adeò grave, ut æquiparetur morti, & tale, ut licitè posset quis optare mortem suam potiùs, quàm illud subire, ut servitus, perpetuus carcer, & alia, de quibus egimus *dissert.* 9. *cap.* 6. tunc etiam minori inverisimilitudine adstrueretur ea doctrina: nam ibi quoque videtur inveniri prætextus qualisqualis defendendi propriam vitam. At verò, cùm nil istorum timendum est ex calumnia, omnino contra justitiam, & ordinem charitatis eligeretur occisio nitentis illam inferre tanquam minus malum, quàm patienter sustinere mala adeò inæqualia morti illius, quæ ad vindictam immoderata posset reputari, nedum ad honestum defensionem.

6 Errat tertiò, quia ultra modum, & metam extendit istam occisivam præventionem ad plures casus, quàm ullus alius Theologus. Tum ex parte personarum, cùm neque Clericos, aut Religiosos excipiat à præventione calumniæ per calumniaturi mortem: neque ab occisione eximat Principes, aut alios viros, quibus indiget Respublica ad meliorem sui conservationem. Tum ex parte offensæ illatæ. Quia ignominia, sive læsio boni nominis, non tantùm oritur ex calumniis, sed etiam ex contumeliis, conviciis, irrisionibus, aut detractionibus, quibus defectus in se veri, sed occulti, propalantur: unde, si ad evitandam eam solam fas est viris honoratis sese ab illa præservare interficiendo adversarium, idem quoque eisdem licebit respectu omnium aliorum, quo-

quorum imminentia dicta, aut facta essent sibi ignominiosa. Tum demum ex parte damni, cujus praeoccupandi causa dicitur defensio moderata occisio injusti aggressoris. Neque enim thesis proposita aliud damnum praerequirit, praeter ignominiam ipsam, nec majorem causam postulat. Porrò ignominia non semper est adeò atrox, ut morte alterius praeoccupari valeat; sed quemadmodum calumnia, detractio, aut contumelia, unde nascitur, levis, gravis, aut gravissima esse potest, & eadem inaequalitas in illa cernitur, quae in vilipendiis, aut infamationibus. Nam ex conceptu suo solùm importat notam, seu laesionem boni nominis, ut S. Isidorus tradebat *lib.5. etymolog. cap.27.* Brissonius in Lexico juris, & alii Nomenclatores. Unde *in L. Pedius 7 ff. de receptis arbitr.* ille, qui est *integrae famae*, contraponitur *ignominioso*.

7 Errat quartò. Quia nullo praetextu dici valet, morte praeveniri posse eum, qui non nititur inferre calumniam mediis violentis, sed ordinariis spargendo falsa crimina apud populum. Cujus signum est à posteriori, quia in omni bene ordinata republica ille ut homicida plecteretur. A priori verò inde patet, quia tametsi cuivis liceat vim vi repellere, servata debita moderatione; nulli tamen indulgetur ea licentia, cùm nulla vis intercedit; sed sola injustitia actionis. Porrò in calumniis sic evenit: nam quamvis injustae sint, & eas quilibet invitus patiatur, sicut & quamcumque injuriam (quia injuria scienti, ac volenti nullo modo potest irrogari) non ideò sequitur, eas omnes per vim inferri: sicut non omne furtum est rapina, seu violenta contrectatio rei alienae, quamvis omne furtum postulet, ut res invito domino capiatur. Vis enim ulteriùs exigit, actionem fieri, sciente, ac renitente altero, & proinde invito, non tantùm privativè, sed contrariè, ut constat *ex L.1. & toto tit. ff. Quod vi, aut clam.* Calumniae vero saepe occultè, & clandestinè sparguntur, nec de conceptu ipsarum est vis aliqua, sicut neque de conceptu detractionis: nam calumnia nihil est aliud, quàm *impostura falsi criminis*, & calumniari *falsum crimen intendere*, seu obiicere, ut habetur *L.1 ff. ad Turpilianum*, & doctè inter alios explicant Raynaudus *tom.12. in hoploteca contra ictum calumniae cap.1.* & Giballinus *de negotiatione. to.2. lib.6. cap.8. art.2. n.7.*

8 Quoties igitur calumnia imminens à violentia separatur, perspicuum apertè est, illam violentia occisiva nullo modo posse anteoccupari; immò nec minori alia, quia calumnia non vi, aut coedibus, sed veritatis manifestatione propulsatur. Nec, siquando media desint ad illam manifestandam, ideò transire licebit ad homicidia, aut alia media violenta, & inordinata, quia dum nulla vis infertur, nulla est vis, quae repellatur. Nec praetextus defensionis juvat: nam se à vi per vim defendere, servatis servandis, licet; sed à non vi sese per vim tueri, nulla honesti regula juvatur. Quocirca dum quivis nititur calumniam absque vi inferre, & falsum probrum obiicere derogans honori vero, aut bono nomini, cujus cura nobis commendatur, nullo pacto licebit eum occidere, quamvis fingamus, occisionem esse medium efficax, & nullum aliud suppetere ad calumniam evitandam; sed patienter id ferre tenemur, ac si etiam vires ad occisionem deficerent: quia perinde est omnem prorsus defensionem esse nobis physicè impossibilem, & non esse re vera possibilem nisi illicitam, & sanguinariam.

9 Quòd si hoc verum est, cùm falsus calumniator jam nititur, & conatur gravem calumniam sine vi inferre, à fortiori verum erit, cùm nondum nititur, nec coepit adhuc, sed solùm minatur, se illam illaturum, vel eam inferre proposuit minis, quas exequi solet, vel animo pertinaci, & obfirmato ad calumniam. Minus namque est solùm proponere, aut comminari, quàm niti: nam qui nititur aliquid facere, jam vires exerit, laborat, & conatum adhibet ad perficiendam exequutionem illius, alii verò non nituntur propriè, & cum effectu, donec media aliqua praeparent, & opus aggredi incipiant. Unde, quamvis exploratum sit, atque receptum communiter, eum, qui conatur occidere aliquem ex saecularibus, si aliud medium non supersit, ab illo licitè occidi; contrarium tamen asseritur de eo, qui duntaxat mortem alteri minatur absque ullo nisu, aut conatu, licèt alioqui sit solitus ad effectum perducere suas minas. Ita Malderus 2. 2. *tr.3. cap.1. dubio 7.* Lezana *suprà n.18.* Diana *p.5. tr.4. resol.10.* notans sententiam op-

positam forsan in foro exteriori procedere; sed in foro fori minimè, quamquam neque in foro fori illam admittendam judicet, pluribus Jurisconsultis relatis, Cabreros *libr.* 2. *de metu . capit.* 45. *numero* 37.

10 Errat quintò verbis illis *: Si aliter hæc ignominia vitari nequit* . Tum quia, quamvis aliter vitari nequeat, sunt plures casus, quos comprehendi vidimus in prædicta thesi sumpta, ut jacet, ubi certissimum est, non posse calumniaturum formaliter occisione præveniri. Tum quia identitas rationis postularet, ut eadem licentia tribueretur occidendi quemvis alium injustè agentem nobiscum, damnumque inferre parantem, quod aliter evitari nequit, licèt non sit verè calumniator, neque violentus aggressor; sed præcisè damnificator injustus, sive famæ, sive honoris, sive bonorum fortunæ. Nam invasoribus istis etiam resistere possumus haud secùs, quàm calumniantibus, servata moderatione; sed non mediis adeò perniciosis, & exorbitantibus, qualis est occisio, cujus nimia frequentia hisce licentiis Rempublicam totam funestaret, & clancularis cædibus omnia pollueret.

11 Tum quia eo prætextu pariter liceret impedire ignominiam imminentem absque formali calumnia, & occidere eum, qui per detractionem simplicem vera probra, sed occulta, niteretur publicare; complicem exemp. gr. qui se jactare attentaret de secretissimis lapsibus cum viro, aut fœmina optimæ reputationis commissis; immò & eum, qui falsa crimina objicere niteretur in judicio, aut extra illud, sed bona fide, quia illa vera putat per errorem invincibilem, & alii argumenta desunt, quibus ea possit excutere. Nam in istis etiam casibus par ignominia resultat, cujus impediendæ per alterius mortem jus innocenti tribuitur. Neque enim in occisione attenditur punitio alieni criminis, quæ ad solos judices spectat: sed privata defensio juris nostri, & propulsatio ignominiæ aliter inevitabilis. Qua ratione etsi furiosus, aut amens stricto gladio alium invadens ad mortem, non peccet coram Deo; nihilominùs licitè occiditur, ubi alia subsidia desunt, & vis ejus vi repelli potest, ac si sana mente id faceret, ut peculiariter notat Tannerus *tom.* 3. *disput.* 4. *q.* 3. *num.* 69. Palao *p.* 1. *tr.* 6. *disp.* 1. *num.* 7. idquoque extendens ad ebrios, & cum eo Gobat *to.* 2. *tr.* 5. *cap.* 19. *à n.* 4. Lessius *lib.* 2. *de just. cap.* 9. *num.* 42.

12 Tum præsertim, quia non sufficit calumniam proximè imminentem esse valde gravem, & inevitabilem, nisi sit irreparabilis. Nam si ex post facto reparari valeat, elevando fidem adversarii, vel ostendendo innocentiam suam aliis mediis, nemo audebit dicere, occisione præveniri posse, ne illam inferat, aut hoc esse moderamen necessariæ, justæque tutelæ; rarissimè autem continget, ut ante, & post calumniam illatam mitiora media desint, quia, ut fert parœmia vulgaris, veritas tandem non frangitur, etsi interdum extenuetur. Et præterea neque est satis, quod omnia alia media desint, nisi mors calumniaturi prænoscatur fore medium planè efficax ad illam evitandam. Quia unus solus absque aliis complicibus, & contestibus non merebitur adeò plenam fidem, ut famam honesti viri, & alieni ab eis criminibus irreparabiliter perimat. Si verò, alio occiso, adhuc alii conspiratores supersunt, aut occidendi erunt omnes cum magna pernicie, ac scandalo, aut anticipata, & occulta mors unius parum proderit ad perditæ famæ tutelam.

13 Errat sextò, quia prædicta regula, practica cùm sit, ac directiva morum, in praxi solùm deserviet ad homicidia palliando; non verò ad famam tuendam. Nam, si res ut est in se inspiciatur, tot conditiones requirit, & adeò difficulter exequibiles sine peccato, ut vix, aut ne vix quidem, unquam convenire valeant, & casus tanquam moraliter impossibilis speculativæ potiùs considerationi subserviat, quàm praxi licitæ, aut usui. Si verò consideretur, ut esse solet plerumque in apprehensione, & phantasia hominum mundialium, passim evenire poterit, ut ira, aut odio, aut vindicta, nimioque amore præventi suæ famæ, & honoris sibi falso persuadeant nil prorsus ex his deesse, quæ ad hanc præventionem necessaria reputantur, & ita tota hæc doctrina ipsis fieret in scandalum, & Reipublicæ in perniciem.

14 Explicatur ex jam dictis. Quia, ut talis præventio liceat, opus est gravissima calumnia, eaque violenta, irreparabili, & formaliter injusta, inferendaque viro conspi-

spicuo, quem ex honorato reddat infamem., ac vilem. Secundò, quòd ignominia non sit imaginaria, aut opposita vano honori, quem duellistæ sibi proponunt tuendum; sed vero illi, qui nascitur ex virtute consentanea professioni, ac statui ejus, qui intentat defensionem occisivam. Tertiò, quòd calumniaturus sit jam actualis aggressor, & aliqua media adhibeat, quibus nitatur exequutioni mandare suum propositum, aut minas. Quartò, quòd protervia illius sit satis perspecta, ita ut prudenter credatur nullatenus destiturus ab inceptis, nec mutaturus propositum, re meliùs considerata, aut metu mortis, aut aliorum precibus, vel monitis, ac consiliis. Quintò, quòd inter media violenta omnia alia mitiora desint, ita ut præventio occisiva sit unicum, efficax, & necessarium, non solùm ad evitandum, ne calumnia nobis inferatur; sed ne, cùm illata fuerit, perseveret ignominia. Sextò, quòd occisio fiat absque aliorum scandalo, quod raró eveniet ob summam speciem mali, quod illa secum adducit. Et tandem, quòd occisurus sit animo adeò pacato, ut nec odio, nec vindicta moveatur; sed præcisè ob defensionem suam, adeò ut quamplurimi existiment, occisionem in eo eventu directè amari non posse, etiam sub ratione medii necessarii ad talem finem.

15 Quæ cùm ita sint, liquidò apparet, quàm sit difficile, simul inveniri hæc omnia, prout inveniri oportebat, ut occisio foret licita: & ex adverso, quàm facilè homines calumnia conturbati hallucinari possint, & arripere occasionem interficiendi adversarios confundendo causas veras cum falsis, aut non satis expendendo circumstantias, quæ deficiunt, aut existimando, eadem innocentia, & puritate affectuum rem posse exequutioni mandari, qua describitur in libris. Unde, licèt prædictæ sententiæ cum suis moderationibus probabilitatem detulerint Bañez, Navarra, Thomas Sanchez, Tapia, & alii, speculativam ad summum illi concedendam esse, practica sublata omnino, tenent præter Lessium, & Layman *numer.* 2. appellatos P. Suarez *disput.* 13. *de Christ. sect. ultima num.* 6. P. Raynaudus *ubi suprà sect.* 3. *cap.* 1. *q.* 6. *in fin.* Bassæus *in Floribus.* 1. *p.* verb. *Homicidium* 1. *numer.* 17. Card. de Lugo *disp.* 10. *de just. & jur. numer.* 165. *in fin.* & agentes de accusatore, vel testibus intentantibus calumniam in judicio Villalobos *in summa. par.* 2. *tract.* 16. *diffic.* 9. *n.* 6. & 7. ac plena manu P. Moya *in select.* 1. *p. tr.* 6. *disp.* 3. *q.* 1. *n.* 11.

16 Unde tandem satis aperta ratiocinatione concluditur, justissimè explosam esse ut scandalosam, & perniciosam in praxi thesim, quam modò discutimus. Etenim, ut usus ejus esset aliquando tutus, ac licitus, opus erat, ut ea foret certò probabilis practicè, neque est satis, ut sit solùm probabilis probabiliter, ad tradita in superioribus *dissert.* 4. *cap.* 5. At verò prædicta opinio ante decretum Pontificis non erat certò probabilis; sed adeò incertò, ut quam plures magnæ auctoritatis, ac judicii viri eam censerent practicè improbabilem. Quinimmò nec probabilitas speculativa certò ipsi constabat: ideò enim, cùm de ea loquuntur Suarez, Lessius, Layman, & Raynaudus, adiiciunt adverbium *forsan*, quod est nota incertitudinis. Pasqualigus etiam *ubi suprà* dixit, eam esse improbabilem, & P. Moya *eo nu.* 11. Georgiusque Gobat *tom.* 2. *tr.* 5. *cap.* 30. *num.* 3. Nec defuerunt alii, qui affirmarent, qualem qualem probabilitatem, quæ doctrinæ isti competeret attentis naturis rerum, ablatam esse positivis legibus prohibentibus homicidium, quas ad hunc casum extendi praxis judicium demonstrat non admittentium ejusmodi excusationem, idque meritò exegisse censent magnum, certumque periculum frequentissimarum cædium, insidiarum, & abusuum, quod adduceret perniciosa ista licentia. Ita Coninc. *de actib. supernat. disp.* 32. *num.* 12. Trullenc *lib.* 5. *in Decal. cap.* 4. *dub.* 6. *num.* 11. Diana *p.* 3. *tr.* 5. *resol.* 97.

17 Denique, cùm thesis loquatur de occisione illius, qui nititur calumniam inferre, quin distinguat, an nitatur in judicio, aut extra illud, nova exinde detegitur labes ejus. Nam qua parte comprehendit calumniantem in judicio, jam anteà proscripta erat ab Alexandro VII. *in decreto* 24. *Septembris anno* 1665. *prop.* 18. cujus hæc sunt verba: *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, à quo iniqua certò imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.* Qua autem parte etiam complectitur conantes calumniari extra judicium,

vel

vel ex eo apparet deterior, quòd præcipui Auctores, qui admittebant, licitè occidi parantem calumniis alium impetere, non sunt ausi id affirmare, nisi duntaxat de illo, qui id in judicio prætendit. Sanè de eo solùm loquuntur Bañez. 2. 2 *q.64. art.7. conc.* 3. Thomas Sanchez *lib.2. in Decal. cap.39. num.7. ante fin.* Petrus Navarra *lib. 2. de restit. cap. 3. in 2. p. num.* 290. Tapia *in Catena morali. tom.2. lib.5. q.5. art.9.* Et meritò. Quia imposturæ judiciales majorem infamiam irrogant, & plus nocent, quia pœnæ mortis, aut aliis valde gravibus subiiciunt, ac paucioribus mediis dilui valent, conjuratis, & juratis testibus cum accusatore ad calumniam. At verò extrajudiciales, aut de viris vitæ honestæ non creduntur; sed à malevolis disseminatæ putantur, aut elevando eorum fidem evanescunt, aut anteactæ vitæ testimonio, aliisque mediis consuetis inverisimiles fiunt, aut per querelam legitimam in judicio eventilari possunt, estque casus purè metaphysicus, quòd ab eis immineat talis, tam certa, tantaque ignominia, & adeò irreparabilis, ut sola anticipata morte calumniantis repelli possit, ac dilui.

CAPUT II.

Utrùm liceat interfectio illius, qui fugit, postquam impegit alapam, aut fuste percussit?

18 HÆc est altera pars propositionis 30. quæ sicut viro honorato fas esse credebat occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit, ita pariter existimabat *idem quoque esse dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat*. Quæ doctrina non paucos patronos habuit ante Innocentii decretum: ita enim Navarrus senserat *in Manual. cap.15. num.3. in fin.* Petrus Navarra fusè in loco nuper citato *ex numer.* 373. licèt duntaxat affirmet, *id non videri omnino à ratione alienum*. Moure *in examine moral. 1. p. cap.9. § 1. nu.16.* Philippus Faber *in 4. disp.52. cap.1. num.* 29. & problematicè Serra 2. 2. *q.64. art.7. §. Postquam*, cujus verba refert, & probat Diana *p.9. tr. 4. resol.25.* quamvis nimis variè hac de re scripserit: nam *p.2. tr.15. resol.15.* sententiam Navarri judicat esse probabilem, & tutam in praxi, eidemque absolutè videtur adhærere *p.5. tr.4. resol.11.* illi verò, quæ speculativam tantùm probabilitatem concedit, *p.8. tr.7. resol.51. fin.*

19 Refert etiam pro hac sententia, quam neque ipse approbat, neque improbat, alios quamplures Auctores P. Henriquez *in summa. lib.14. cap.10. num 3. litt. T.* & inter alios S. Antoninum 3. *p. tit.4. cap.3. §.1.* Armilla verb. *Defensio. num.3.* Antonium Gomez *tom.3. variar. resolut. cap.3. nu* 32. Abulensem *in cap* 21. *Deuteronomii fin.* Cæterùm, si experimentum ex istis sumere licet ad alios, quos consulere non potui, parum fidendum est allegationi ipsius. Nam in S. Antonino nil reperio, quod faveret huic doctrinæ. Armilla oppositum docet *ibi num.2.* necnon & Antonius Gomez *ibi num.*24. & Abulensis *in cap.* 5. *Matth. q.109.* vers. *Dicendum tamen*. Longè plus favent, qui affirmant, occisionem fugientis tunc licere, si in continenti fiat, & absit periculum odii, vindictæ, & excessus, quas duas conditiones prætermisit thesis, quam modò oppugnamus, & ex hoc capite nimis exorbitasse videtur. Hi autem sunt Gaspar Hurtado *disp.11. de justit. & jur. difficul.*11. & qui id probabile dicunt, & tutum in praxi. Leander à SS. Sacramento *tr.2. de irregularit. disp.14. q.3.* Gibalinus *de irregular. cap.4. q.3. diffic.*14. Atque illi insuper, qui sub his moderationibus id probabile esse affirmant, Villalobos *tom.2. tr.12. diffic.12. num.3.* & Acacius de Velasco *tom. 2. resol. moral.* verb. *Homicidio. resol.*42 *n.3.* passimque Dominicanos PP. istam sententiam amplecti attestatur Caramuel *in Dialexi. fol. mihi* 84. *numer.* 172. *prope finem*.

20 Mihi autem indubitatum apparet, hanc doctrinam nec esse, nec unquam fuisse tutam, aut certò probabilem practicè, aut speculativè. Nam, visis ejus rationibus, ac momentis, P. Vasquez dixit *in Opusculo de restitut. cap.2. §.1. dub. 9. num.* 37. illam sapere gentilitatem, & non esse Christianam, sed legem Evangelicam, immò & Decalogi destruere. Cui censuræ etiam subscripsit Card. de Lugo *tom.1. de just. & jur. disp.* 10. *numer.* 190. Omnino improbabilem eam reputat P. Moya *in select.*

p.2.

p.2. tr.6. disp.3. q.1. nu.9. & contrariam proculdubio affirmandam, amplectendamque esse monuit P. Molina *tom.4. de just. & jure. tr.3. disp.17. num.*8. Certissimam, & Catholicam doctrinam esse censet Bañez *ubi suprà dubitat.*3. addens insuper, esse communem Theologorum bene sentientium. *Et siquis*, inquit, *aliter sentit, judicio nostro contradicit Sacræ Scripturæ*. Auctores etiam præcipui, qui aliqualem probabilitatem speculativam detulere huic opinioni, practicam vocant in dubium, ut Lessius, Layman, Filliucius, Reginaldus, Bonacina, Dicastillo, Ægidiusque Trullenc, ac Ludovicus Lopez, qui post factum nonnihil in eam inclinat, *in instructorio conscientiæ. 1. p. cap.62.* vers. *Et quidem*, ingenuè fatetur, illam esse *licentiosam*.

21 Et meritò, quia licentiam tribuit in re magni præjudicii, & valde periculosa sequendi in praxi opinionem, quæ omni certa probabilitate destituitur, cùm alioqui omnis opinio, quæ practicè non est certò probabilis, eo ipso careat illa probabilitate, quam postulat recta ratio, ut sit sine peccato exequibilis. Et, re maturè perfecta, vix apparet humano modo possibile, ut absque scandalo, excessu, aut appetitu vindictæ istiusmodi speculatio executioni mandetur adversùs illum, qui desitit, & ne offensam prosequatur, fugit. Quia esto id facile considerari valeat separatum ab istis circumstantiis, unde apertè redditur illicitum; difficillimè tamen ad praxim revocabitur ab hominibus vehementer iratis, & gravi offensa perculsis. Quoties autem magnum est periculum exequendi aliquam speculationem aliter, quàm ipsa dictat, opus esse, ut liceat ejus praxis, non tuta, sed valde periculosa in praxi censeri debet, & probabilitas ejus speculativa solùm, non verò practica dicitur.

22 Asserendum ergo est, thesim propositam satis certò esse improbabilem, & exitialem hominibus in tali eventu occidendis, aut occisuris. Ratio autem, ultra illam practicam, quam proximè dicta suggerunt, ex eo sumitur, quòd percussorem occidere, mutilare, aut repercutere in illis circumstantiis, nil est aliud, quàm vindictam sumere, ac reddere malum pro malo, idque putare honorificum perversa imaginatione, qua adversùs claram Dei legem viri mundiales imbuuntur. Neque enim id est vim vi repellere, cùm fugiens nullam vim inferat; sed anteà intulerit, & jam cessaverit, prorsusque ab illa destiterit. Neque item est se defendere, quia fugiendo non offendit; sed potiùs ostendit metum, & injuriam anteà illatam pusillanimitate diminuit. Neque est insuper honorem suum in specie recuperare, quia fugiens non portat illum in bursa, sicut latro pecuniam furto ablatam, ut ex potestate illius auferri possit illud ipsum, quod abstulerat. Nec demùm est facere, ut alius sibi restituat honorem, nam honoris restitutio fit retractatione injuriæ, veniæ petitione, & aliis actibus honorificis offenso, quos occisus nequit facere.

23 Relinquitur ergo, ut sit tantùm velle honorari ob vindictam sumptam propria auctoritate, & eo facinore ostendere, se non fuisse dehonorandum, quasi verè esset honorificum reddere malum pro malo, ac majus pro minore, & quasi Deus sibi, atque ministris suis ultionem non reservasset. Deuteron. 32. 35. *Mea est ultio, & ego retribuam*. Ad Roman.12. 19. ad Hebræos 10. 30. Unde 1. Petri.3.9. omnibus dicitur: *Non reddentes malum pro malo, neque maledictum pro maledicto:* quod non esse meri consilii, sed præcepti, apertè sumitur ex Ecclesiastico *cap.*28. his præter cœtera: *Qui vindicari vult, à Domino inveniet vindictam*. Confirmatur. Nam siquando foret licitus ille modus resarciendi honorem occisione dehonorantis, tunc maximè, cùm maritus invenit adulterum, & adulteram in adulterio flagranti: ea namque injuria est gravissima, & maxima dehonoratio, quæ pœnam mortis meretur, & si calore iracundiæ illam inferat maritus, non punitur in judicio humano. Atqui id illicitum esse coram Deo, & tunc maximè, cùm hi fugiunt, & sese abscondere satagunt, omnes Theologi pronunciant, profiteturque iidem ipsi, quibuscum nunc disputamus, & planè constat ex præcitato decreto Alexandri VII. *proposit.*19. ubi inter alias perniciosas, & scandalosas thesis ista profligatur: *Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam*. Quæ profectò esse vide-

videtur sensibilis demonstratio, & illa habita præ oculis, quidquid adversarii obiiciunt, retorquetur, & instatur.

CAPUT III.

Objectiones ex honore mundiali.

24 Obiicies 1. Latronem fugientem licet persequi, & sagitta confodere, si non possim aliter rem meam ab ipso recuperare. Ergo etiam illum, qui fugit, postquàm mihi honorem abstulit. Nam licet honorem meum in specie secum non deferat, sed ille peremptus maneat alapa, vel adulterio; adhuc tamen resarciri potest, ac si non fuisset ablatus, dum læsio veluti pendet, & suspensa sunt judicia aliorum magnum aliquid expectantium de tua generositate, ac fortitudine ad illum recuperandum. Igitur, dum alia via recuperari non potest, licebit interfectione fugientis idipsum recuperare, ne alioqui semper sit tibi ignominiosè vivendum, & in populo, quasi vilipendio tuo consentiens, vilis, & abjectus habearis.

25 Respondeo, quidquid sit de antecedenti, quod reputat esse falsum Covarrubias *in Clem. Si furiosus. p.3. §. unico.n.6.* vers. *Nono*, & alii non pauci apud Diana *p.8. tr.7. resol.* 47. comparationem hanc non rectè institui cum fure, qui rem meam secum portat, quia percussor meum honorem secum non defert; sed cum illo v.g. qui segetes meas combussit, & posteà recedit vacuus; hunc autem occidi posse in continenti, aut deinceps, quamvis damnum mihi illatum aliter recuperari nequeat, nec lex Divina permittit, neque ratio naturalis. Unde potiùs argumentum retorquetur. Quia non licet comburere illius segetes, qui tuas anteà combussit, nec abscindere illius aures, qui tuas absciderat priùs, neque damnum tibi illatum absque alio lucro inferentis ab illo repeti potest, inferendo ipsi propria auctoritate absque alio lucro tuo aliud damnum simile. Ergo longè minùs potest repeti inferendo gravius malum in bonis altioris ordinis, qualia sunt honor, aut fama, & adhuc minùs in vita, quæ pretiosior est omnibus aliis. Nam quod hic obtendi posset, nimirùm malum alterius reputari bonum tuum propter injustam læsionem, quam passus es ab illo, ità pariter in aliis casibus dici valeret: quia bonum vindictæ pluris fieri solet ab hominibus, quàm commoda pecuniaria, & sicut invidus, aut æmulus alterius bona esse reputat sua mala, ita vice versa, qui se vindicat, inter bona sua computat malum alteri intulisse.

26 Respondeo iterùm, honorem alapa, vel fuste ablatum non esse recuperabilem honore vindictæ privatæ; sed congrua restitutione, vel condigna satisfactione percussoris, aut etiam vindicta publica per justitiæ Ministros obtinenda. Et quidem in tanta perturbatione impossibile videtur accuratè examinare, & concludere prudenter omnia ista media defutura esse, nam id plus temporis postulat, quàm patiatur festinatio fugientis; ubi autem percussus non judicat, præmisso maturo examine, omnia illa esse defutura, id fatentibus vel ipsis adversariis, ad occisionem deveniri nequit. Cæterùm esto admittamus (quod difficillimùm est) non superesse aliam viam, nec prudenter sperari posse satisfactionem condignam, idque certò præcognosci; adhuc medium occisionis subitæ, sicut & præmeditatæ post finitam rixam, aut superfluum erit, aut contrarium recuperationi intentæ, aut certè prorsùs inutile.

27 Nam, cùm honor sit in honorante, non verò in eo, qui honoratur, vel recuperari debet apud eum ipsum, qui alapa percussit, & eo signo demonstravit, se nihili facere, atque vilipendere colaphizatum, vel apud alios? Non apud eum ipsum. Nam ex eo, quòd occidatur, non retractat vilipendium; immò occisione ipsa fit ipsi impossibilis retractatio, veniæque petitio, & reliqua signa honoris, quibus eam maculam posset abluere: nec occidens sibi assumit, aut appropriat ex honore proprio occisi, quantum necessarium est ad suum damnum compensandum, ut in debitis pecuniariis contingit. Non apud alios. Nam alii nequaquam mutant conceptum, quem anteà habebant de excellentia, ac dignitate offensi, eo quòd ab uno tractetur malè, & indignè; sed id potiùs attribuere solent temeritati, & audaciæ percussoris, judicantes ex conceptu anteà præhabito immerenter vilipensum fuisse. Manent ergo, sicut anteà in suo conceptu honorifico, & ea occasione illum reno-

renovant: tantum abest, ut ratione illius quidpiam apud ipsos deperdatur, vel quòd maneant quoad hanc causam suspensa illorum judicia. Ubi autem nihil deperditur honoris debiti, & habiti apud alios, superfluum est apud illos recuperationem quærere, quia nihil recuperatur, nisi priùs fuerit amissum.

28 Quòd si judicium mutaverint, aut suspenderint, expectantes, utrùm offensus patiatur abire inultam injuriam sibi ab altero irrogatam, &, occisione sequuta, jam meliùs sentire incipiant de dignitate occidentis, tunc quidem alius honor novus comparabitur fundatus in ipsa actione occidendi; sed non propterea instaurabitur honos percussione amissus. Nam neque ille est vetus honor; sed apparens, ac fictitius, ut statim dicam; nec magnus censeri potest, pavidum, & fugientem occidisse à tergo, vel fortè à longè explosa bombarda; nec ille, qualisqualis sit, ab aliis datur nomine occisi, ut ipsi ad satisfactionem, abolitionemque offensæ deservire valeat; sed solùm in præmium vindictæ promptæ, vel præmeditatæ: par est enim ratio utriusque, quamvis de præmeditata, postquàm fugiens sese abscondit, ac in tutum se recepit, nullus censeat esse licitam. Unde perinde se habet occisor iste, ac si quispiam depauperatus à fure ob aliam causam ditesceret: semper enim læsum manet jus ipsius, & minus habet in bonis, quàm debebat habere, omniaque ablata ex fure recuperare valet, ac si nihil ab aliis accepisset.

29 Obiicies 2. ex Navarra *suprà numer.* 374. Prius quàm sit illata injuria, potest quis propulsando, ac præveniendo impedire, ne inferatur, & honorem suum tueri per mutilationem, occisionemve aggressoris, si aliter vitari nequeat læsio illius. Ergo à fortiori id licebit, postquàm est jam actu illata: nam plus juris unicuique esse videtur ad recuperandum honorem, quo fuit injustè spoliatus, quàm ad illum nunquam amittendum. Confirmatur. Nam si ille confestim non repercutiat, quantum opus est ad reponendum suum honorem in eo statu, quo erat anteà, percussio, quamvis physicè transacta, dehonoratioque exinde sequuta habitualiter manebit, continuataque in futurum efficiet, ut dehonoratus parvi fiat apud populum tanquam pusillanimis, ignominiosus, infamisque infamia facti, non minùs, quàm si à principio eam non propulsasset. Unde non solùm patietur hanc maculam apud vulgus, dum eam continuari sinit; sed veluti honore indignus, atque sua vilitate, & abjectione contentus repelletur à nuptiis sibi alioqui æqualibus, & à muneribus, tàm civilibus, quàm militaribus, & à reliquis officiis, quæ non consueverunt dari, nisi honoratis, ac strenuis viris.

30 Respondeo, exaggerationes istas apparentes esse potiùs, quàm solidas. Tum quia etsi maritus posset absque ullo peccato occidere adulterum, aut adulteram, qui per vim eidem illatam aggrediuntur, aut continuant opus adulterii: si alia via illud impedire nequeat, non ideò sequitur, id esse licitum ipsi, cùm jam destiterunt, & iram ejus effugiunt, ut rectè monuit Raynaudus *libr. 3. de virtutibus numer.* 256. Tum quia non est eadem ratio aggredientis, & fugientis, postquàm alapam incussit. Aggrediens etiam injustam, gravemque dehonorationem intentat, factum suum exequuturus, etiam alio reluctante; immò (ut communiter accidit, & in eo statu præsumitur) etiam posteà defensurus, si fortè ab alio invadatur; fugiens verò sua ipsa fuga sibi ignominiosa, & alteri, à quo fugit, honorifica, adeò diminuit offensam, ut jam opus non sit, etiam judicio mundialium, propria auctoritate aliam, & maximè adeò cruentam, satisfactionem exigere. Tum quia est aperta disparitas. Nam impediens in hoc casu aggressorem violentum, & injustum, vim vi occidendo repellit, atque jure defensionis utitur sibi necessariæ ob vim alterius, ut retineat illibatum honorem justè acquisitum, & ne alioqui ab statu honesto decidat in statum plenum abjectione, & ignominia. At verò occidens fugientem, sicut & occidens illum, qui jam se in tutum recepit, nec vim vi repellit, cùm illa jam transierit; nec se à fugiente defendit, cùm is nihil aggrediatur contra ipsum, sed potiùs illum aggreditur, persequiturque, ut occidat; nec demum impedit continuationem injuriæ, quia injuria per fugam discontinuatur, & illa interveniente, aut honos non amittitur, quia ad id necessarium creditur, ut percutiens sustentet factum suum, aut, si quidquam amit-

amittatur, id recuperari nequit reddendo malum pro malo, & solo honore vindictæ.

31 Ad confirmationem jam constat, honorem popularem, aut sufficienter recuperari in hoc casu ipsa fuga percutientis, quin sit opus occisione, aut occisionem non esse medium utile ad illum instaurandum: nam occidere à tergo, vel à longè eum, qui neque resistit, neque se defendit, non est actus honorificus, nec generosus, nec fortis, etiam juxta leges duelli. Quocirca, sicut non licet occidere attentantem percutere alapa, aut arundine, cùm sibi per fugam consulit, antequàm perveniat ad effectum, ita quoque non licebit, cùm jam de facto percussit, si pari remedio utatur, timore alterius deterritus. Neque jam rationabiliter possunt manere suspensa judicia eorum, qui viderunt ictum alapæ, aut arundinis quasi occisionem expectantia, cùm fuga sit satis, & occisio nullius meriti. Unde nec juvat, quod additur de habituali permanentia Ignominiæ, aut vilipendii: nam, si per fugam aggressoris non tollitur apud populum, non tolletur occisione adeò degeneri; sed semper perseverabit cum jure occidendi illum, ut progressus futurus impediatur, sicut semper perseverat quoad effectum obligandi percussorem ad condignam satisfactionem reddendam.

32 Jam verò cùm ampliùs additur, vilem, ac infamem censeri eum, qui alapa accepta non repercutit adversarium, etiam usque ad occisionem, si via alia recuperationis desit, in primis falsum est, si de adversario fugiente sermo sit, & insuper interrogari debet, quinam id censeant? Illi, qui terrena sapiunt, & prudentes hujus sæculi; an autem verè prudentes, qui regula virtutis diriguntur, & considerant æterna? Nam, si de primis loquamur, judicia ipsorum non sunt tanti facienda, ut proximus debeat occidi, ne honori nostro adversentur: judicant enim secundùm prudentiam carnis, quæ mors est, ut ait Apostolus ad Romanos 8. 6. 7. *& sapientia carnis inimica Deo*, atque adeò ignominiæ per errorem deputant, non interfecisse adulterum, aut adulteram in flagranti deprehensos, non acceptasse, aut etiam non provocasse contumeliosum ad duellum, non vindicasse privatim, & in continenti offensas sibi irrogatas; sed potiùs implorasse officium judicis: & plerasque alias leges sibi statuunt honoris retinendi, vel recuperandi, quas vel ipsi non ignorant esse irrationabiles, atque contrarias tàm legi naturali, quàm Divinæ.

33 At verò, si consulantur illorum sana judicia, qui censent de rebus secundùm sapientiam, & prudentiam spiritus, cùm illa sit *vita, & pax* juxta Apostolum *ibidem*, hi profectò non censebunt ignominiosum, aut vilem eum, qui *non resistit malo*, sed juxta consilium Christi Matth. 5. 39. *Siquis ipsum percusserit in dexteram maxillam, præbet illi & alteram*; nec vitio vertent, sed virtuti, ac laudi, quamvis alteram maxillam non præbeat, id libenter condonasse, aut patienter sustinuisse. Quinimò tametsi liceat se defendere per occisionem ab illo, qui nos invadit ad mortem, cùm altera via non superest; adhuc est valde laudabile, & magni faciendi consilii, sinere potiùs se occidi, quàm occidere injustum invasorem, & vitam temporalem, ac æternam eodem ictu ab illo eripere, nisi invasus etiam videat, se esse in peccato mortali, & amissurus sit utramque vitam, aut nisi fortè temporalem suam servare teneatur, ut subveniat indigentiæ Reipublicæ, vel familiæ. De quo cum S. Antonino, Sylvestro, & aliis prudenter, ac piè disserit Lessius *lib 2. de justit. & jur. cap. 9. num. 55.*

34 Non ergo judicio prudentum veræ prudentiæ, & Christianæ permanenter perdidit honorem suum, qui accepta alapa adversarium fugientem non repercussit, nec occidit: sæpeque erit temerarium judicare, id non egisse amore virtutis, sed præ nimia pusillanimitate, aut ignavia, atque in dubio factum istud non in deteriorem partem interpretari deberet; sed potiùs in meliorem, ut recta ratio præscribit. Quòd si id aliter interpretentur prudentes prudentia carnis, & nobiles hujus mundi, cùm culpa ipsorum id accidat, non verò culpa fugientis, quamvis occasione accepta ex alapa, quam incussit, non est cur ipse luat pœnam, & interfectione illius procuretur mutatio talis judicii, & emendetur prava illorum obstinatio, qui non aliter deponent ipsum, quàm si videant vindictam in continenti exequutioni mandatam, aut si tunc fieri non potuit,

tuit, postquàm omnino cessavit, & aliis actibus contigit interrumpi. Et re vera ratio proxima, ob quam percussus censetur apud viros hujus sæculi esse vilis, ac infamis, ea est, quia omisit vindictam,& repercussionem, non quia reputetur pavidus, cùm fugiens eum potiùs ostendat esse timendum, quàm timidum, & censeri timidum ex se præcisè non sit adeò gravis macula, ut tanta propulsatione indigeat: nec item quia accepit alapam, cùm supponant adversarii ipsi, rem adhuc esse in suspenso, & ab statu honoris in statum ignominiæ non transeat, donec videant non repercussisse.

35 Porrò vilitas, quæ ex omissione vindictæ, ac repercussionis resultat, non est vera vilitas, aut contemptibilitas; sed apparens, & falsò existimata ab his, qui dati sunt in reprobum sensum, & exprobrante Isaia 5.20. *dicunt malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, & amarum in dulce, & dulce in amarum.* Neque falsa ista existimatio fundata in omissione vindictæ vera infamia est apud prudentes, aut veri honoris amissio, ut proptereà licitum censeri debeat, uti occisione alterius tanquam medio ad illam evitandam, vel ad recuperandum honorem in eo consistentem; quòd percussus crederetur non passurus vilipendia sua abire inulta; sed redditurus malum pro alio malo. Nam neque ille est verus honos, qui ex perversa ista existimatione procedit, neque licitè potest procurari, maximè cum tanto nocumento illius, cujus actio non est causa proxima judicii oppositi; sed malitia judicantium, & sola vindictæ omissio, quæ laudabilis est, & ad percussum non ad percutientem attinet. Unde nec juvare potest, quòd cœtera media desint, quia esto finis esset bonus, in defectum eorum, quæ sunt licita, non potest mediis illicitis, ac ineptis intentari. Nec ibi præscindi potest ratio vindictæ ab occisione recuperativa honoris, nam occisio casu facta, vel ob alium finem disparatum, neque honorifica creditur secundùm prudentiam carnis, nec sufficiens ad recuperandum honorem, sed intuitu injuriæ debet fieri, & ad resarciendam ejus ignominiam, ut istum effectum habeat.

36 Ex quibus primò colligitur, illum, qui ita occidit, fieri irregularem, quia homicidium istud neque fit ad defensionem, neque ad recuperationem veri honoris cum debito moderamine, neque ob aliam causam, quæ ipsum justè possit à peccato mortali liberare. Cœterùm, quia factum creditur calore iracundiæ, ac injuria adhuc fumante, & non præmeditatò, aut per insidias, sed ex apparenti causa, sicut in foro sæculari ejus pœnæ non sunt adeò irremissibiles, sicut pœnæ homicidii voluntarii, ita etiam in Ecclesiastico faciliùs remitti potest irregularitas, quæ exinde incurritur, & ejus dispensatio comprehenditur sub facultate concessa Episcopis in Tridentino *session. 23. cap. 6.* & sub quacumque alia, ubi solùm excipiuntur homicidia voluntaria, ut P. Suarez observat *disp.46. de censur. sect.1. prope fin.* advertens etiam *ibidem num.9.* excessum solum venialem, qui rarò evitari poterit in tanta consternatione, non inducere irregularitatem.

37 Colligitur ultimò, non esse damnatam vi istius decreti opinionem eorum, qui affirmant, licitam esse occisionem ejus, qui continuat ictus cum arundine, vel repetit alapas, vel in eodem loco adhuc persistit defensurus, quod patraverat. Quippè decretum de solo fugiente loquitur, & cùm in cœteris casibus vis injusta continuetur, & nondum sit consummata injuria, donec percutiens recedat, percussio non transit in aggressionem; sed vim defensionis habet, & vis alterius perseverans adhuc, alia vi justè repellitur, dummodo ea major non sit, quàm necessitas efflagitat: nam, si percussus compellendo ad fugam continuationem injuriæ posset evitare, non esset licita occisio; immò neque mutilatio. Videantur Armilla verb. *Defensio. nu.2.* & Tapia *tom.2. Catenæ moral. lib.5. q.7. art. 12. nu 2.* ubi occidentem ad impediendam geminationem percussionis excusant, necnon Leander *in dicta disp.14. q.2.* ubi cum Gibalino similiter sentit de eo, qui per barbam injuriosè trahitur, & *quæst.9.* de eo, in quem non est prolatum integrè, sed cœptum dumtaxat verbum *mentiris*, & Moya aliis relatis *dicta disp.3. q.3. numer.14.* de eo, qui non fugit; sed persistit defensurus, quod malè perpetraverat.

C A-

CAPUT IV.

Utrùm regulariter sit licitum occidere furem pro conservatione unius aurei?

38 DE hac quæstione ita sentiebat thesis 31. ex damnatis: *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei:* cui reponit P. Lessius *lib.2. de just. & jure. dubit.11. num.68.* jus defensionis non videri concessum cum tanto alterius malo pro re minima: *est enim*, ait, *valdè iniquum, ut pro pomo, vel etiam uno aureo servando, alicui vita auferatur.* Notationes quoque ad Aretinum *de maleficiis*, ut refert, nec improbat Malderus *de just. & jur. tr.3. cap.1. dub.13. concl.4.* quamvis nimis laxè in hac materia opinentur, adhuc monent, rem, pro qua licet occidere simplicem furem, *non debere esse minoris, quàm duorum aureorum*. Alii verò aut nullam summam designant, contenti cum Lessio exigere rem *magni momenti*, aut certè *non parvi*, quod, inspectis mente, atque contextu ipsorum, ad idem reducitur. Notantque omnes cum Molina *tom.4. de just. & jur. tr.3. disp.16. num.1.* verf. *Contrariam sententiam*, id intelligendum esse, quando res aliter liberari nequeunt, aut est grave eas amittendi periculum, seu, ut Lessius *suprà num.69.* exactiùs loquitur, cùm non est spes probabilis aliter recuperandi illas. Quam cautionem omninò prætermisit thesis proposita, & meritò profligari potuit ob hanc causam, quia nec vitam defendere licet occidendo, cùm aliter servari valet; nec regulare est, ut res nostræ non aliter, quàm occisione furis retineri possint, nec ut ablatæ amittantur irrecuperabiliter.

39 Sed & præcisè inspiciendo parvam illam quantitatem, pro cujus conservatione defensionem occisivam permittit thesis, satis clarè apparet, meritò fuisse proscriptam. Quia unus aureus regulariter non est necessarius ad conservationem vitæ suæ, vel suorum, ut solet esse pauperi sartori sua acus unica; neque item ad conservationem status justè acquisiti, quasi deficiente sibi unico aureo sit homo melioris status in statum paupertatis, ac penuriæ recasurus; nec demum tanti momenti, ut metus carendi illo cadat in virum constantem, aut morti appareat æquivalens. Ubi autem omnia ista desunt, aliave similia eisdem, absurdissimum apparet, necem alterius permittere pro conservatione unius aurei parum necessarii, vel superflui omnino: nihili enim æstimari debet comparatione alienæ vitæ, neque suffert recta ratio interfectionem hominum pro nihilo. Utique defensio nostri, rerumve nostrarum nunquam esse potest usque ad occisionem licita, nisi fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, ut omnes sentiunt, & omnia jura loquuntur. Porrò moderamen istud, ut inculpatum sit, & in immoderationem non transeat, non tantùm postulat, ut damnum nobis imminens sola occisione propulsari valeat; sed etiam ut magni æstimari possit eo carere: nam, si hæc mensura excedatur, injuria non erit tanta propulsatione condigna, & homicidium non quasi coactè ob iniquam aggressionem alterius, sed propria auctoritate, ac voluntate patrabitur.

40 Arguo præterea, quia regulariter non licet in praxi occidere furem pro sola conservatione bonorum temporalium. Ergo longè minùs id licebit pro sola conservatione unius aurei. Consequentia est in aperto; antecedens autem patet. Quia tot conditiones simul sumptæ requiruntur ad licitam exequutionem mortis ob eam causam, ut valde difficulter concurrant, & non nisi raro, ac in paucis. Sparsim eas tradunt Auctores; sed perdoctè, & accuratè eas P. Suarez collegit *dicta disp. 46. de censur. sect 2. nu.1.* his verbis: *Prima circumstantia est, ut temporale nocumentum actu, & injustè inferatur, sitque grave, & dignum tali propulsatione. Deinde, ut sit irreparabile, vel non sine tanta difficultate, & periculo, ut vel ob eam causam possit grave dispendium reputari. Tertia, ut defensio sit moderata, & pura. Quarta, ut sit inevitabile nocumentum proximi, ut defensio habeat effectum.* Quis autem non videat, experientiaque compertum habeat, quidpiam istorum sæpesæpius deficere, sive ex parte ipsarum rerum, quæ homicidio defenduntur, sive etiam ex parte animi illius, qui sua bona defendit, sed non illa puritate intentionis, & affectus, quæ necessaria est, ut defensio non transeat in vindictam, sicut transit, cùm occisio intenditur, & amatur in alterius malum? Et prope-

propterea idemmet Auctor *sect.* 1. *num.* 9. generaliter præmiserat, in istis defensionibus moraliter inevitabilem esse culpam aliquam venialem.

41 Quamvis autem regulariter ita contingat, quia regulare est, ut plurimùm deficere aliquam ex prædictis circumstantiis, cùm bona temporalia subtipiuntur; ista tamen est differentia, dum quæstio ad aureum reducitur, quòd aureus per se, atque ratione sui non est tantæ utilitatis, nec adeò præjudicialis amissio illius, ut, seclusis aliis extrinsecis damnis, eidem amissioni adjunctis, sit ipsius conservatio digna tanta defensione, quanta est alterius occisio. Leve namque furtum reputatur, leveque damnum Reipublicæ, cùm damnum occisionis sit gravissimum: atque ideò ob defectum primæ conditionis defensio occisiva pro illo retinendo immoderata censetur, quamvis tres aliæ conditiones non deficiant. Neque enim licitum est, sed potiùs nimis iniquum, occidere latrunculos pro re parva, ac minimi præjudicii: nam alioqui etiam liceret per se loquendo eos occidere privata auctoritate pro conservatione trium, quatuorve regalium, seu illius summæ, quæ sufficit ad peccatum lethale, & furtum grave coram Deo constituit. Immò, si sola injustitia, & vis furis eam facultatem præberet, non habita ratione magni damni, ac præjudicii imminentis vero domino ex amissione rei suæ, etiam pro unius oboli conservatione foret ea defensio licita, quod absurdissimum esse nullus dubitat, & vel ex eo solùm evidenter constat, quòd plus incomparabiliter Reipublicæ intersit vitam suorum civium conservari, quàm conservari unum obolum, quatuor regales, aut etiam unum aureum apud dominum illius.

42 At verò, cùm res est magni valoris, & maximi præjudicii amissio illius, diversa est ratio: quia neque charitas, neque justitia postulant, ut cum tanto nostro damno servemus vitam illius. Unde, si concurrant aliæ conditiones, quibus opus esse diximus ad inculpatam tutelam, ex hoc præcisè capite, nec moderamen deficiet, nec tutela ipsa inculpata; sed mors furis ipsi potiùs ad culpam imputabitur, quàm defendenti res suas. Ipse enim est, qui vim faciens, & aggrediens inferre tantum damnum, ut forsan morti exæquari, vel saltem æquiparari valeat, se temerè morti objecit, & subjecit naturali juri, quod omnibus competit vim repellendi, & eò majori, quò majus nocumentum sibi impendet, & alia minor non sufficit. Nam licèt lex charitatis obliget ad præponendum vitam proximi bonis nostris temporalibus, etiam non parvi momenti, id intelligitur, cùm ipsis indiget, & nos pariter iis non indigemus; secus autem, quoties ille non ex indigentia, sed ex vitio illa arripere conatur, & nos maximè indigemus illis: Sed neque justitia tunc cogit ad servandum ejus vitam: nam sicut dolus, & fraus nemini prodesse debet, ita nec vis latrocinii eripit jus defensionis, neque tollit naturalem facultatem vim vi repellendi, servatis aliis, quæ servanda diximus, & semper ponimus esse servanda.

43 Propterea valde prudenter Summus Pontifex solùm proscripsit thesim affirmantem *regulariter* licere furem occidere pro conservatione unius aurei, nihilque decrevit circa alias quæstiones, quibus hinc inde ventilari posset, utrùm aliquando id liceat? Quid enim, si fortè is aureus sit alicui extremè necessarius ad comparanda alimenta, unde conservet suam vitam? Quid, si alimenta ipsa subtrahantur, nec sit spes habendi alia, quibus se, & uxorem alat cum aliis, quibus debet subvenire? Quid, si sartori acus unica, cujus lucris sustentatur, quin aliunde illa supplere valeat? Utique in istis eventibus, & cœteris extremæ necessitatis, non jam pro uno aureo, unove regali; sed pro acu, & quavis re minima licitum erit pugnare usque ad interfectionem furis, quia simul vita defenditur, amittenda, nisi latro interficiatur. Et quamvis is non intendat vitam eripere, sed solam acum, quæ secundùm se considerata exigui valoris est; in eis tamen circumstantiis tantum valet, quantum vita, & summi momenti redditur ex occasione, & per accidens.

44 Neque absimili ratione idem dicendum videbitur, quoties fur, attentis omnibus, æquiparatur intentanti mortem: sunt enim non pauca mala, quorum perpessio morti naturali exæquatur, & interdum gravior creditur prudenti hominum judicio. Sic metus stupri patiendi honestis puellis, aut viris *major*, *quàm mortis*, *esse*

esse debet, ut notant omnes ad textum *in L. Isti quidem.8.ff. Quod metus causa*, ubi id habetur, extenditurque ad parentes eorum, quibus talia imminent, *cùm pro affectu*, inquit Consultus, *parentes magis in liberis terreantur*. Sic *melior est mors, quàm vita amara*, juxta Sapientis arbitrium Ecclesiastici 30 17. & propterea amaritudo ex servitute perpetua, captivitate, tetro carcere, aut exilio, continuis persecutionibus, aliisque id genus valde incommodis ærumnis, quamvis vitam corporalem non auferat, adhuc gravior morte existimatur, & ejus desiderandæ præbet facultatem licitam, ut ex judicio, exemplisque Sanctorum visum fuit *dissert. 9. num.57. & deinceps*. Et sic etiam juxta eumdem Sapientem Ecclesiastic. 40. 29. *Melius est mori, quàm indigere. Et cap.41. 3. bonum est judicium mortis homini indigenti*: & ideò metus amittendi omnia bona, vel majorem eorum partem, cùm fundatus est, ac prudens, non solùm cadit in virum constantem; sed metui mortis comparatur, ut ostendunt P. Sanchez *lib.4.de matrim.disp.5.num.21.& 22.* & Basilius Legionensis *lib.4. cap.4. à num.8.* cum Tiraquello, & multis aliis, quibus innumeri accessere posteà, tàm ex Theologis, quàm ex Juristis.

45 Cùm igitur res, quam latro per vim conatur arripere, tanti est, ut ejus amissio morti meritò exæquetur, quia vitam amaram reddit, laboriosam, ac difficilem, ægrè assignabitur ratio, cur in ejus defensionem non liceat furem occidere, sicut licitum est in defensionem pudicitiæ, libertatis, & aliorum, quorum irrecuperabilis amissio aut est gravior, aut æqualis amissioni vitæ: defenditur enim quidpiam aliud tantum valens, quantum ipsa, & fur in æquipollenti invasor vitæ censetur, & tanta vi repellendus, quanta invadens, ut occidat. Cœterùm amissio unius aurei, vel alterius rei superfluæ, tàm ad statum, quàm ad vitam, ex se, atque ratione sui hac æquivalentia caret, & propterea esse non potest vis illata ad illum auferendum tali propulsatione condigna. Tutori utique non sufficit, ut se à tutela defendat, quælibet lis pecuniaria cum pupillo: *Nisi fortè de omnibus bonis, aut plurima eorum parte controversia sit*, ut constat ex *L. Propter litem.21.ff.de excusat.* eisdemque verbis rescripsit agens de illis, qui per vim spoliantur, Pontifex *cap.1. de restitut.spoliator. lib.6.* Quo ergo pacto ad occisionem sufficiet unius aurei conservatio, quæ nec pauperiores, nec ditiores homines solet efficere; sed relinquere in eodem statu moraliter loquendo?

46 Cœterùm, etsi aureus unus secundum se, & absolutè spectatus modici valoris sit comparatione defensionis adeò atrocis, adhuc accidere potest, ut habito respectu ad indigentiam subjecti gravem, aut extremam, & ad alias circumstantias tunc temporis occurrentes, maximi momenti censeatur, ut jam præmonui, &, si tunc liceat occisio furis, non pro re parvæ, vel minimæ æstimationis, sed maximæ, mors patrabitur. Qua ratione P. Sanchez *ubi suprà num.23.* optimè dixit, metum amittendi majorem partem bonorum, quamvis illa non sint multa, neque magna, cadere in virum constantem, dum à paupere auferuntur, quia graviorem incommoditatem patitur ex amissione illorum, & difficiliùs sibi, ac suis subvenire potest ex altera exigua parte sibi relicta, quàm ditissimus, etiam si plura bona ab eo auferantur. Atque ad hanc normam expollienda sunt, & revocanda alia exempla consignata ab Azor *p.3.lib.2.cap.1.q.19.* dicens, in iis convenire omnes Auctores: ut, inquit, si detraherentur arma militi, vel homini transeunti per latrones, vel hostes: aut, si vestes detraherentur tempore sævientis frigoris, vel nivis: aut tollerentur alicui bona tempore extremæ necessitatis: aut si quis mendicare deberet, vel aliter ignominiosè vivere: aut, si fur vel bona diripiat, vel rapta asportet: & se armis defendat contra me. Hæc ille, etsi paulò strictiùs loquutus fuisset *p.1.lib.2 cap.12.* vers. *Quæritur*.

47 Ita quoque intelligenda sunt, & explicanda, quæ tradebat P. Molina *in dicta disp.16. num.7.* his verbis: *Quando autem quis injustè aggrederetur usurpare rem, etiam valoris unius aurei, vel minoris adhuc valoris, resistente domino, aut custode illius, certè neque ad culpam, neque ad pœnam auderem condemnare, qui illam defendendo interficeret cum moderamine inculpatæ tutelæ injustum aggressorem*. Hactenus ibi, quibus similia tradit

Bo-

Bonacina *tom.2. disp.2. de contract. q. ultim. sect.1. punct.10. num.1. Quia*, inquit, *invasor non solùm rem aufert, sed magnam infert contumeliam*: acceditque Cardinalis de Lugo *disp.10 de just. & jur. num.*178. Et quamvis doctrinam istam tanquam nimis laxam approbare renuat Diana *p.5. tract.4. resol.* 18. in eam tamen recidere videtur concludens cum Lessio *eo numer. 68.* id esse licitum, cùm probro tibi verteretur, nisi rem minimam à fure extorqueas: *tunc enim*, ait, *posses conari, &, si opus esset, occidere, quia non tàm rei, quàm honoris, esset defensio.* Ajo autem, in eam recidere, nam etiam in casu Molinæ contumeliosa est illa subtractio, & honos simul cum pecunia defenditur, ut Bonacina, & Card. de Lugo eum sequentes rectè intellexerunt.

48 Sed non propterea putaverim, ei opinioni acquiescendum absque majori alia explicatione. Nam sicut pro exigua pecunia non licet occidere quemquam, ita nec pro exiguo honore; sed ut minimum debet esse talis, ut metus eum amittendi cadat in virum constantem, & reliquas conditiones habeat, quas *num.40.* proposuimus necessarias esse, ut tutela rerum familiarium possit justa, moderataque censeri. Quando omnes illæ concurrerent, & magni honoris amissio inseparabiliter conjuncta esset cum amissione rei parvæ, tunc licita esset occisio juxta sententiam communem, & ratio, qua id comprobatur, sine offensione procederet. Ratò tamen id continget. Quem enim honorem perdet custos vineæ, si paucorum racemorum furtum usque ad furis occisionem non defendat? Aut quem dominus, si potiùs malit rem parvi momenti amittere, & audaciæ furis cedere, quàm pro ea usque ad mortem pugnare, insistere, ac sese exponere periculo moriendi, aut occidendi? Certè contumelia ista non est tanta, neque honor ea consummata amittendus, ut meritò comparari valeat vitæ propriæ, vel alienæ: nisi fortè honor mundialis, & communi errore populi reputatus honor verus, hìc suam partem habeat, quod juxta superiùs dicta nullo pacto est admittendum, neque enim pro defensione falsi honoris, a phantastici illa licent, quæ pro defensioen honoris veri, nec mors, quæ nocumentum verissimum, ac maximum de se importat, pro imaginariis rebus vindicandis ullo casu est inferenda.

49 Ut ut sit, valde immerentet Molinam reum esse volunt propositionis damnatæ Lumbier *in præsenti num.*1875. & Filguere *in Lucerna propos. in fin.* Neque enim ipse illam tradidit, ut jacet, neque aliis verbis æquipollentibus; sed sub aliis circumstantiis dissimillimis. Tum quia inse non loquitur de fure indiscriminatim; sed de raptore, qui personæ ipsi vim facit de eo nimirùm, qui, resistente domino, aut custode, nihilominùs aggreditur bona illius occupare; fur autem, & raptor, sicut furtum, & rapina, vel specie distinguntur, ut communiter Auctores censent cum Angelico Doctore. *2.2. q.66. art.4.* vel saltem rapina propter vim domino illatam, ac personalem injuriam novam malitiæ speciem addit furto, novumque, & valde specialem titulum se defendendi, & alia vi vim istam propulsandi. Tum quia Molina non dixit absque alio addito licere occisionem furis pro defensione unius aurei, nec doctrinam suam ampliavit dicens, id licere *regulariter*; sed semoto adverbio isto, adjunxit, mediante verbo *non auderem*, quod solet esse nota suspensionis, atque dubietatis, se non condemnaturum ad culpam, neque ad pœnam eum, qui id faceret *cum moderamine inculpatæ tutelæ*: ubi plures conditiones involvuntur, quæ difficulter concurrunt, & necessitas illarum valde restringit licentiam, quæ alioqui concedebatur.

50 Tum demum, quia non attendit ad valorem rei defensæ, nec curat, utrùm sit minor, quàm unius aurei; sed potiùs ad contemptum, & violentiam justè resistenti illatam; hæc autem magna esse possunt, etiam pro re nimis parva. Et ideò cùm, iis transactis, & re violenter extorta, fur fugam arripit, *ibidem num.6.* ex Soto refert, ad illam recuperandam in continenti per illius interfectionem non sufficere valorem, etiam quatuor, aut quinque ducatorum; sed necessariò requiri, quòd res sit magni valoris, & spes exigua eam postea recuperandi. *Neque*, inquit, *id auderem condemnare, modò priùs voce admoneretur, nisi rem relinquat, esse interficiendum. Semper tamen est consulendum, ne proximus in eo eventu interficiatur.* Hæc ille tot

tot peculiares moderationes adiiciens illi doctrinæ, ne ipsam condemnare audeat. Adiicerem ego cum Azor *p.3.lib.2.cap.1.q.* 20. id tunc solùm esse licitum, cùm latro deserit bona mihi necessaria, vel simpliciter ad vitam, vel saltem ad conservandum statum meum, juxta superiùs dicta, nec quoad hunc effectum alia magni momenti existimarem, etsi alii benignius censeant, si benignitas censeri potest, pro rebus, quæ vitæ propriæ comparari nequeunt, alienæ vitæ non parcere.

CAPUT V.

De defensione occisiva eorum, qui nobis impediunt assequutionem bonorum, ad quæ jus, aut spem habemus.

51 AD hanc classem revocantur thesis 32. & 33. quarum prior sic se habet: *Non solùm licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus; sed etiam ad quæ jus incboatum habemus, & qua nos possessuros speramus.* Sequentis vero hic est tenor *: est, tàm hæredi, quàm legatario, contra injustè impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti in Cathedram, vel Præbendam contra eorum possessionem injustè impedientem.*

52 Utramque leges apud Franciscum Amicum in editione Duacensi anni 1642. *tom.5. Cursus Theolog. disp.36. de just. & jur. numer.* 131. & 132. dempto ex prima adjectivo illo *Occisiva*, & ex alia adverbio *Taliter*, quod ad defensionem occisivam refertur. Unde hic Auctor defensionem tunc permisit; sed proportionatam negotiis, de qua intelligi par erat, ubi nihil ampliùs declaraverat; non verò adeò atrocem, qualis est occisio, de qua theses loquuntur nominatim. Neque aliud quidquam ex antecedentibus, aut consequentibus firmiter colligi potest, si rectis oculis verba inspiciantur: nam in aliis corollariis, ubi occisionem aggressoris licere credidit, id clarè expressit verbis istis *usque ad occisionem*, vel aliis paris energiæ; hìc verò penitus siluit, & sola defensionis permissione contentus, modum, ac stylum mutavit. Et, quod plus est, jam præmoverat *num.126.* defensionem occisivam, totamque assertionem, unde hæc corollaria intulit, non nisi tribus limitationibus additis esse admittendam, quarum nullam postulant theses damnatæ; ipse autem omnes necessarias esse duxit.

53 Attamen, quia interdum evenit, ut ajebat Tertullianus *in Apologet. cap.* 10. *ut qui non vident ea, quæ sunt, videant ea, quæ non sunt*, necui esset offendiculo, sapienti, seu insipienti (nam utrisque debitores sumus) in editione Antuerpiensi anni 1650. unde prodiit idem Cursus, & singuli tomi illius *ab ipso Auctore accuratè recogniti, multum aucti, ac meliori modo digesti, & in omnibus summè elaborati*, ut in inscriptione tomi primi habetur, in ea, inquam, editione expunxit utrumque illum numerum, ut nova hac nativitate libri calumniantium ora obstrueret, seque ab imposturis liberaret. Idipsum ibidem præstitit circa aliam doctrinam, cujus memini *num.*4. licèt ipse eam non defenderet: nam dimidiam ferè partem sustulit illius numeri 118. ubi ea proponebatur. Quæ verò de incuria typographi, & aliis in præsenti cavillatur, Filguera, ut Amicum faciat Auctorem istarum thesium, persistentemque in assensu ipsarum, imputanda sunt benevolentiæ, qua Societatis Auctores, velint, nolint, trahere solet ad doctrinas condemnatas. Altiùs autem ipso detonuerant contra Amicum Ludovicus Montaltius *epist.*13. inter prohibitas, & Sinnichius *in Saule Ex Rege cap.*109. & 110. Sed Montaltio occurrit acriter Bernardus Stubrockius *in notis ad ejus notas fol. mihi* 195. *ac deinceps*. Sinnichio verò Guilielmus le Mayre *in statera. sect.*1. *cap.*14. §.1. & 2. & *sect.*3. *cap.*9. Nec mihi animus est tragœdias istas iterùm repræsentare.

54 Deveniendo autem ad theses, sicut in decreto jacent, ambas pariter conjunximus, quia una est explicatio alterius, & subsequens nihil peculiare addit ei, quæ immediatè præcesserat, nisi varia exempla juris inchoati, de quo alia erat loquuta. Tricesima ergo secunda, omissa defensione eorum, quæ actu possidemus, & ad nos spectant pleno jure, ad ea transit, quorum possessionem speramus, & ad quæ jus inchoatum jam habemus. Unde in duas diversas partes scinditur. Alia, quæ ad spem solam attinet quovis speciali jure destitutam; quo pacto pleri-

que

quæ sperant se instituendos esse hæredes ab extraneis, sibi relinquenda esse legata, aut elargienda inter vivos alia bona merè liberaliter. Altera verò, quæ determinatè innititur alicui juri præhabito, licet imperfecto, ac inchoato, quod *jus ad rem* solet vocari communiter, & hujus rei exempla proponuntur *thesi* 33. ut siquis obstet injustè hæredi legitimè instituto, ne adeat hæreditatem sibi à defuncto relictam; si impediat, ne legatariis sua legata persolvantur; si habenti jus in Præbendam, aut Cathedram, adeptionem possessionis sibi debitæ intercipiat. Utrobique autem permittitur defensio occisiva obiicientis impedimentum injustum; sed valdè absurdè omittuntur aliæ conditiones necessariæ ultra injustitiam, quas vel Amicus exegit, ut habere posset locum ea doctrina. Exegit autem *eo num.*126. etsi aliis verbis, easdem ferè, quas Suarez postulabat cum communi *num.*40. appellatus.

55 Assero itaque, propositionem, ut jacet, esse evidentissimè absurdam, & jure optimo damnatam: quia nullam aliam conditionem postulat implicitè, vel explicitè ex parte impedientis ad licitam eius occisionem, nisi impedimenti injustitiam, neque ex parte eius, qui impeditur, nisi spem absque ullo jure, vel jus quoddam imperfectum, & duntaxat inchoatum. Quo fit, ut aditum pandat frequentibus homicidiis, propter jura, & spes plerumque incertas, quas, & earum frustrationes, causasque frustrandi insana lucri cupiditas certas apparere facit. Et, cùm injustitia impedientis possit esse clandestina, & non violenta, ac vis tàm levis, quàm gravis, facultas, quam solùm tribuit in quibusdam raris circumstantiis vis gravis injustè illata, omni injusto impedimento adscribitur, & extenditur ad bona non possessa absolutè, & absque addito. Prætereà neque distinguitur, utrùm res, cujus defensio intenditur, sit magni, aut parvi momenti; neque an injustitia consistat in calumnia, aut detractione aliqua propalante verum crimen: neque utrùm jus, aut spes sit jam extincta, ita ut per mortem aggressoris resuscitari non valeat; neque an occisio sit medium efficax, & unicè necessarium ad conservationem juris, vel spei rectè fundatæ. Porrò in omnibus his casibus indiscriminatim admittere licitam interfectionem invadentis spem, aut jura nostra sub prætextu defensionis inculpatæ, non tantùm rectæ rationi manifestè contradicit; sed valde temerè opponitur Theologis omnibus, ac SS. PP.

56 Assero rursus, regulariter loquendo nihil eorum esse licitum, quæ propositio damnata nobis licere pronunciat. Ratio sumitur ex dictis capite præcedenti. Quia neque in defensionem eorum, quæ jam sunt actu in nostra potestate, regulariter est licita interfectio furis ea invadentis. Longè ergo minùs licebit in defensionem eorum, quæ ad nos non spectant adhuc; sed solummodò sperantur titulo gratuito, aut ex fortuito aliquo eventu, vel ratione juris diminuti, ac duntaxat inchoati. Eædem quippe conditiones requiri debent, ut minimum ad inculpatam tutelam rerum, quę nondum sunt nostræ, quàm ad tutelam illarum, quæ nostræ sunt plenè, ac integrè & aliunde conditiones ipsæ longè difficiliùs adaptantur rebus, quæ solùm habentur in spe, aut in jure inhoato, quàm habitis pleno jure. Tum quia sæpius spes, & jura incerta, eis, quorum interest, solent videri certissima, ut passim contingere cernimus litigantibus, ac Candidatis. Tum quia plerumque non constat de injustitia impedimenti imminentis, neque de efficacia illius ad frustrandas spes, & jura nostra: sæpiusque alicui attribuimus eversionem alienæ voluntatis, quæ non erat attribuenda, nisi mutabilitati ipsius, aut diversis aliis, & occultis causis. Tum ex dictis anteà in simili. Nam occisio malignantis, si sermo sit de instauratione spei amissæ, non tàm erit medium utile ad eum finem, quàm opus vindictæ privatæ; si verò de præventione occisiva, cùm illa ex suspicionibus fieri non valeat, neque ex signis incertis, aut remotis, sed proximas saltem, & moraliter connexas cum injuria dispositiones requirat, sæpe intempestiva, aut temeraria erit, & vix unquam ad illius propulsationem efficax, & necessaria.

57 Tum præsertim, quia ut occisiva defensio licita sit in his casibus, non debet attendi valor etiam magnus earum rerum, quæ sperantur, aut inchoativè debentur; sed actualis valor spei, aut juris jam tunc nostri, pro cujus defensio-

ne pugnamus: ita enim discurrunt omnes, cùm agitur de obligatione restituendi incumbente illis, qui vi, aut dolo sunt in causa, ne assequamur illa bona, quæ in spe, aut jure ad nos spectabant. Continget autem frequentet, ut legitima æstimatio spei, aut juris inchoati non sit tanta propulsatione condigna, nec defensione adeò acri, qualis est occisio, licèt demus ita propulsari posse vim illatam adversùs res ipsas, si jam essent in nostra potestate, cùm spes, aut jus minùs valeant sæpesæpius, quàm res ipsæ, quæ sperantur, aut debentur aliqualiter. Porrò inæqualitas ista evidentissimè cernitur in rebus omninò indebitis, & ex sola alterius gratia, munificentia, aut æquitate speratis: neque enim tanti æstimatur spes hæreditatis opulentæ, quanti hæreditas jam habita. Et similiter in rebus, quarum assequutio pendet ex eventu aliquo fortuito, quamvis prudenter sperato, v. g. in jactu retis minùs valet spes capiendi magnam piscium multitudinem, & longè minoris venditur, quàm pisces ipsi jam capti.

58 Atque in illis quoque, ad quæ jus aliquod jam cœpit nobis competere, idem accidit. Quia jus ad rem duntaxat inchoatum multò minùs æstimatur, quàm integrum, ac perfectum, vt minùs est esse institutum hæredem, dum vivit testator, & testamentum revocari potest licitè, aut validè, quàm post mortem ejus, licèt ab institutione inchoetur jus hæredis, & quamvis ulteriùs demus, additum esse juramentum, aut promissionem non revocandi illnd. Et in Præbendis, aut Cathedris, etsi à subscriptione oppositionis incipiat jus competitorum, tribuatque aliquos effectus, qui injustè impediri valent, & adhuc plures elapso tempore præfixo in edictis, cùm jam alii oppositores nequeant admitti ad concursum, crescatque jus litterariis exercitiis cum satisfactione peractis, certum apparet, inchoationes istas, & spes in illis fundatas non tanti esse, ut propter illas liceat ulli ex candidatis occidere iniquè impedientes, ne oppositionem prosequatur, aut facientes, ut tempus edictorum prorogetur, vel ne ad scrutinium electionis admittatur.

59 Quinimmò, electione facta, & jure ad rem plenè acquisito, adhuc *ex prop.* 33. habetur, perse loquendo, non esse licitum electo occidere iniquè impedientem, ne Cathedræ, aut Præbendæ possessionem capiat, neque hæredi, aut legatario se taliter defendere ab impediente, ne ille, mortuo testatore, hæreditatem adeat, vel ne huic legatum solvatur: eademque ratio est de iniquè impediente nuptias cum sponsa prædivite post sponsalia de futuro, aut actualem traditionem doni post liberalem promissionem donandi, & à fortiori de ipso debitore detrectante injustè solutionem. Quod utique pro his eventis, aliisque similibus sapientissimè decisum fuit à Pontifice damnante eam thesim, ut jacet. Tum quia interfectiones istæ nunquam licent, nisi fiant cum moderamine inculpatę tutelę, & alia media deficiant; hujus autem moderaminis thesis damnata non meminit, neque aliarum conditionum, quarum defectu illud deficit, & difficiliùs inveniuntur simul, cùm agitur de impediente bona debita; sed nondum habita. Tum etiam, quia illa non postulat in impediente violentiam, sed injustitiam duntaxat absque discrimine inter clandestinas, violentas, aut judiciales; jus autem naturale non concedit injustitiam injustitia repellere, neque iniquitatem iniquitate; sed vim injustam vi justa, ac proptereà temperata multis aliis conditionibus prorsus indispensabilibus.

60 Tum quia non omnes Præbendæ, hæreditates, aut nuptiæ, sed valde raræ, ac pauciores tanti emolumenti sunt ratione sui, ut metu amittendi illud ob injustitiam alterius liceat ipsi inferre tantum damni, qualis est privatio vitæ, semperque servari debet ad inculpatam tutelam defensionis occisivæ aliqua proportio inter damnum, quod inferimus, & id, quod vitare cupimus Tùm etiam, quia jus ad rem, cujus defensioni incumbimus, minùs valere solet in communi æstimatione, quàm res ipsa, atque ideò inter juris regulas *L.* 205. sic habetur: ***Minus est actionem habere, quàm rem:*** & Cajetanus, Armilla, Petrus de Ledesma, Salon, Malderus, ac alii non pauci, quos refert Card. de Lugo ***disp.26. de just. & jur.nu.95.*** generaliter affirmant, jura, & debita minoris emi posse, quàm valet debiti summa; ipse verò, qui cum aliis multis contrariam sententiam sequitur ***numer. 96.*** adjungit controversiam potiùs esse speculativam, quàm

quàm practicam, quia in praxi raro continget, ut ejusmodi juta tantæ sint securitatis, & exactionis adeò liberæ à molestiis, expensis, aliisve damnis, ac periculis, ut perinde sit ea habete, ac possidere rem ipsam.

CAPUT VI.

De spe necessariorum ad vitandam mortem, aut aliud quidpiam morti æquiparatum.

61 ASsero 3. per accidens, ac rarò posse contingere, ut ob bona temporalia, quæ speramus, liceat occisio impedientis efficaciter assequutionem illorum per vim, coactionemve iniquam. Ratio est, quia juxta valde communem, receptioremque sententiam, quam in Exodo videri expressam *cap.* 22. 2. testatur Tapia *in Caten. moral. tom.* 2. *lib.* 5. *q.* 7. *art.* 10. *num.* 1. *& citrà dubium* tenendam putat Soto *lib.* 5. *de just. & iur. q.* 1. *art.* 8. vers. *De bonis autem. fol. mihi* 375. vim vi repellere licet ob defensionem bonorum temporalium, & procedere usque ad occisionem furis, quoties alia media desunt, ac reliquæ conditiones adsunt, quas *numer.* 40. dicebamus esse prorsus necessarias ad proportionatam, moderatamque tutelam earum rerum, quæ eripiuntur. Ergo etiam pro defensione rerum, quas speramus, seu potiùs spei, quam habemus de facto assequendi illas. Quippe ista spes jam est nostra, & inter bona nostra de præsenti computatur, suumque peculiare pretium, ac valorem habet, quo vendi potest, aut eripi cum obligatione restituendi æstimationem ejus, quamvis nondum nostra sint ea bona, quæ sunt objectum ipsius; immò licèt nullo modo debeantur, sed solummodò expectentur titulo aliquo gratuito. Quapropter negari nequit jus nobis competere illam defendendi cum debito moderamine, sicut alia bona, aut jura nostra, & jus nostrum etiam lædi, cùm illa per vim, aut fraudem eripitur: nam ea de causa obligatio restitutionis consurgit. Accidere autem aliquando poterit, ut sit talis, tantique momenti spes ista, qualis sunt, ac quanti alia bona temporalia, pro quorum defensione usque ad aggressoris mortem, servatis aliàs servandis, honestè pugnare licet, & tunc nulla potest esse ratio, quæ similem defensionem tantæ spei reddat illicitam. Nec Pontificio decreto comprehensa censeri poterit, cùm hìc tot accidentariæ circumstantiæ exigantur, quæ in thesi proscripta, ut jacet, ac si superfluæ forent, omittuntur.

62 Exemplis res declarabitur. Spes acquirendi necessaria ad vitam per eleemosynas divitum, magnæ æstimationis est respectu pauperis, & amissio illius magis timenda, quàm timenda sit à divite amissio plurium bonorum, quibus ad vitam non indiget, neque ad dignitatem status. Spes etiam evadendi magnum aliquod periculum plus valet, quàm divitiæ multæ, ut in tempestatibus videre licet, ubi omnes merces, opesque jactantur, quo navis levata oneribus spem faciat salvandi vitas, quæ alioqui periclitantur: ac naufragio jam sequuto, navique demersa, spes perveniendi ad littus super tabula securiùs, quàm natando, quamvis sit valde fallibilis, tabulam ipsam magni facit æstimari. Idemque in infirmitatibus valde periculosis contingit, quia nullis expensis parcitur, ut ea medicamenta applicentur, unde salus speratur, & mors evitanda creditur, mutilatio, vel perpetua aliqua, & amara invaletudo. Si ergo aliquis injustus aggressor per vim impediret diviti, ne liberaliter daret pauperi eleemosynas, aut pauperi, ne illas peteret, vel sponte oblatas acciperet, certum apparet, vim istam justè propulsari posse, atque defendi spem illam eadem vi, qua defenduntur alia bona temporalia summi momenti, & ea maximè, quorum amissio morti æquiparatur, & vitam amaram redderet, laboriosam, ac difficilem. Atqui ob bona ista rectè perveniri potest usque ad defensionem occisivam violenti aggressoris, cùm occisio est medium efficax ad damnum nostrum vitandum, & alia media deficiunt. Idem igitur licebit ad defendendas spes istas pauperi, naufraganti, ægroto, & aliis similibus.

63 Nam, licèt habere spem sit longè minus, quàm habere rem speratam, & illa sæpius frustretur, pluriesque contingat, ut inops non impeditus nullas eleemosynas inveniat, & quod naufragus inni-

tens tabulæ submergatur, item quòd infirmo non prosit medicamentum, unde sperabat salutem; nihilominùs etiam continget, ut spes illa, etsi fallibilis, ac variis contingentiis exposita, de præsenti multum valeat, & tantum, quantum major pars bonorum, aut res aliæ, pro quarum tuitione possumus, servatis aliàs servandis, licitè propulsare vim iniquam pugnando usque ad occisionem, si illa efficaciter prosit, & mitiora media non subsistant. Alia est ratio, quoties spes versatur circa bona, quæ necessaria non sunt ad vitandum magnum aliquod detrimentum vitæ, salutis, aut status; sed superflua, vel conducentia duntaxat ad commoditatem, ostentationem, aut augmentum status. Nam, licet spes istorum suum quoque valorem habeat, possitque defendi licitè, observato moderamine inculpatæ tutelæ, nihilominùs quia in eis non agitur nisi de lucro captando, nulla ratione videtur defensio adeò perniciosa, qualis est realis occisio, tali spei proportionata.

64 Ut enim liceat occisio violenti aggressoris, saltem debet esse talis res defensa, ut metus carendi ipsa cadat in virum constantem; ibi autem non incitamur metu mali, diminuente voluntarium; sed concupiscentia boni illud augente: & propterea, quamvis matrimonium, aut professio religiosa facta ex metu sint invalida, adhuc validè subsistunt, cùm fiunt spe magni lucri amittendi, nisi fiant, & illorum occasione captandi ad instar cujusdam præmii eisdem actibus propositi. Qua est satis certa doctrina legenda apud Thomam Sanchez *lib. 4. de matrim. disp. 5. à num.* 27. Basilium Legionensem *lib. 4. cap. 4. num.* 10. Baldellum *p. 1. Theol. moral. lib. 1. disp.* 19. *num.* 10. Addendumque ulteriùs est, juxta superiùs dicta, non quemlibet metum gravem amittendi spem, aut alia bona nostra propter violentiam alterius sufficere ad defensionem occisivam, nisi malum, quod ex amissione timetur, sit mors ipsa, aut quidpiam aliud morti æquiparabile; & justus ejus metus metui mortis. Hujusmodi autem sunt non pauca, quæ vitam reddunt calamitosam, infamem, ignominiosam, vel alio quovis titulo adeò amaram, ut meritò inducere valeant tædium vitæ, aut desiderium mortis, v. g. servilus, captivitas, durus, & obscurus carcer, incommodum, atque perpetuum exilium, amissio pudicitiæ, aut omnium facultatum, vel majoris earum partis, mutilatio, quæ est pars mortis, & membri amputati occisio. Recolantur, quæ præmisimus circa istiusmodi æquiparationes *dissert. 9. cap. 6.* semperque observetur, maturum, prudensque arbitrium in istis desiderari, quia certam mensuram non habent, & ex variis circumstantiis nimium potest variari æstimatio justa illorum.

65 Quæ autem diximus de spe bonorum, quæ nullo jure debentur, à fortiori locum habent, proportione servata, circa scripturas, chirographa, aut alia instrumenta, unde comprobantur jura nostra. Nam istiusmodi scripturæ nostræ sunt, & pleno jure à nobis possideri possunt, licèt adhuc non sint nostræ eæ res, quæ virtute illarum exigi, aut recuperari valent. Suum quoque valorem habent eò majorem, vel minorem, quò debitum est majus, aut minus, magis liquidum, & certius afferens paratam exequutionem. Crescitque æstimatio illarum, si sint necessariæ ad securitatem vitæ, libertatis, aut nobilitatis, aut magnę partis bonorum alioqui amittendæ, vel non recuperandæ absque magno periculo, & incommodo. Ita enim potest esse necessaria malefactori condemnato ad mortem scriptura continens condonationem Principis, & servo charta manumissionis, testimonium nobilitatis viro ignoto, & aliis scripturæ authenticę, unde constat pertinere ad ipsos illa bona, quę actu habent, vel sibi debentur cum jure in re, vel ad rem, etsi nondum sint in possessione illorum.

66 Fieri ergo debet prudens ęstimatio perpensis circumstantiis omnibus, & casu, quo nostrę sint, à nobisque possessę, idem modus defensionis pro ipsis licebit, qui licet circa alia bona nostra temporalia, quę sunt ejusdem valoris. Casu verò, quo illas nondum habeamus, sed pręcisè jus ad ipsas incohatum, aut perfectum, hujus quoque juris, jam tunc nostri, fieri debet ęstimatio, si aliquis per vim impediat tabellionem, ne illas scribat, aut nos ne ipsas habeamus, & juxta mensuram ejus, & regulas à Summo Pontifice in pręsentiarum pręscriptas modus defensionis erit assignandus, semperque ob-

ser-

servandum, occisivam nunquam esse permittendam, nisi pro vita, aut pro rebus amissioni vitæ æquiparatis, secluso prætereà scandalo, ac appetitu vindictæ, concurrentibusque aliis conditionibus, quas toties requiri diximus, ut fiat occisio cum juris naturalis adminiculo, & non purè privata auctoritate.

CAPUT VII.

Utrùm mors alterius directè amari possit in suprà dictis eventibus?

67 Hinc Cajetanus, Salon, Victoria, Comitolus, Bañez, Vincentius Baronius, Pisani, & alii non pauci monent, favente satis Angelico Præceptore *2. 2. q. 64. art. 7. corp.* extra occasionem belli, vel vindictæ publicæ nunquam esse licitum intendere, aut directè velle alterius occisionem, etiam per modum medii necessarii ad tuitionem propriæ vitæ; sed præcisè defensionem nostram, & actiones ad illam conducentes, quatenus conducentes sunt ad ipsam; non verò ut illativas mali alieni, etsi illud ex eis resultet præter intentionem, ac per accidens. Quam doctrinam Cajetanus ibi explicat exemplo medici, qui in remediis infirmum debilitantibus non amat debilitationem ejus, sed sanitatem duntaxat: & ex his, quæ in nostro casu satis frequenter contingunt, meliùs potest explicari. Quia ex defensione occisiva non solùm sequitur mors temporalis sicarii aggredientis vitam nostram; verùm etiam mors æterna, cùm ille sit in peccato mortali, sæpiusque post vulnus desit tempus veræ pœnitentiæ, possitque insuper accidere, ut Turca sit, aut hæreticus, qui de contritione, aut confessione non curabit. Et, quamvis, utraque morte illius non obstante, licita sit vim patienti defensio occisiva ipsius, ut tueatur propriam vitam alioqui periclitantem, non ideò licebit ipsi directè velle, aut amare mortem æternam illius; sed conservationem propriæ vitæ, & bonum proprium duntaxat.

68 Scio, præscissionem istam visam fuisse Soto *lib. 5. de just. & jur. art. 8. q. 1. vers. Huius solutio.* metaphysicam, obscuram, & multorum deceptioni expositam, ac propterè etiam displicuisse Ludovico Lopez *in instructorio conscientiæ p. 1. cap. 62.* aliisque Thomistis, qui S. Thomam aliter explicare conantur. Sed profectò S. Thomas satis manifestè dixit *eo art. 4. corp. & in solutione ad 1. illicitum esse, quòd homo intendat occidere hominem, ut se ipsum defendat, nisi ei, qui publicam authoritatem habet,* ut milites, Ministrique justitiæ. Ex adverso autem valde difficile apparet, quòd electio, ac verus amor medii unicè necessarii ad finem honestè intentum, qualis est propria defensio, non sit honestus, ac licitus, vel quòd licitum sit amare necem in causa inductiva per se illius, nempe in vulnere lethali, & quòd licitum non sit, sed turpe, ac inhonestum, velle quoque, & positivè amare necem ipsam. Propterea ultra præcitatos existimant esse licitam in eo eventu directam voluntatem occidendi violentum aggressorem nostræ vitæ, sicut licita etiam est in bello defensivo, Molina *tr. 3. de iust. & iur. disp. 11. num. 4.* Valentia *tom. 3. disp. 5. q. 8. punct. 4. post initium,* &, relatis aliis plutibus, Raynaudus *tom. 14. tr. de ortu infantium per sectionem Cæsaream. cap. 9. à numer. 16.*

69 Posset tamen conciliari non incongruè utraque opinio ex Lessio *lib. 2. de just. & jur. cap. 9. num. 52 & deinceps,* si dicamus, ideò mortem invasoris absque auctoritate publica nunquam posse intendi licitè, neque absolutè amari, nisi solùm in sua causa, quia per se, ac ratione sui non est medium necessarium ad tuitionem vitæ nostræ, aliorumve bonorum: huic enim per se sufficeret comprimere vim alterius, & enervare ejus vires, quantum satis est, ne ab eo lædamur, neque aliud quidquam conceditur puræ defensionis jure, ac inculpatæ tutelæ legitimo moderamine. Sed quia per accidens evenit, ut compressio ista, ac enervatio fieri nequeat absque vulnere lethali (nam vulnera certam mensuram non habent) propterea non est tunc illicitum id vulnus inferre, ac velle, non quatenus occisivum, ac offensivum alterius, nec desiderando, ut is moriatur; sed quatenus repulsivum, seu compressivum violentiæ, quam in vita, aut bonis ab eo patimur. Nam sub hac solùm ratione ad moderatam defensionem spectat, & ex intentione illius ad ipsum determinamur. Neque necessarium est,

est, quoties medium conducit ad duos fines, ut propter utrumque ametur: sicut neque ut causa, unde sequuntur duo effectus nimis diversi, ex intentione eligentis ad utrumque simul referatur.

70 Quòd si ulteriùs percontaeris, quidnam de hac materia senserint S. Augustinus, & alii Orthodoxi PP. Respondet Vincentius Baronius, ut se ab hac quæstione expediat 2. *p. Theolog. moral. disp.* 1. *sect.* 3. *fol. mihi* 159. multa ex illis collegisse Vvendrochium *in notis ad* 14. *epist. Ludovici Montaltii*, *quæ*, inquit, *tota ferè est de hoc argumento ex SS. PP. collecta*, *omnino probanda*. Sed certè omnino improbandam, nominatimque prohibendam simul cum aliis epistolis ejusdem Montaltii censuit Alexander VII. & suo decreto firmavit edito *die* 6. *Septembris anno* 1657. & in locis consuetis promulgato. Unde nunquam satis possum in hoc Auctore mirari, quod pro vera intelligentia PP. nos remittat ad epistolam à Sancta Sede damnatam, nec quòd ausus fuerit ipse illam omnino approbare. Nam ignorasse proscriptionem ejus haud facile credi potest, cùm suum librum novis curis prælo in Gallia iterùm dederit undecim post prohibitionem annis, utor enim editione Parisiensi *anni* 1668. Sed & Vvendrochii additiones eidem doctrinæ insistentes, illamque locupletantes, multis de causis insulsas, improbandasque esse ostendit Bernardus Stubrochius *in notis ad easdem notas*, *ex folio* 200. longo, & accurato examine. Neque suffragium illius quidquam juvat. Nam Montaltius, Vvendrochius, Altimontius, Irinæus, Clarimontius non sunt nisi unicus Auctor, qui sub larva diversorum nominum, ne asseclis appareat destitutus, se multiplicare exambit.

DIS-

DISSERTATIO XX.

DE ABORTU FOETUS INANIMATI.

Abortus est ortus, partusve immaturus, qui ex causis naturalibus, aut casualibus impræmeditatis interdum contingit, & proinde omni culpa vacat; interdum verò à consilio, ac de industria procuratur; & tunc illicitus est, non solùm post animationem fœtus, sed etiam ante illam, si nulla valde gravis necessitas compellat ad illum procurandum. Dubitari tamen cœpit, utrùm ante animationem liceat, saltem cùm ex manifestatione conceptus vita, aut fama puellæ gravidæ notabiliter periclitatur, aut honor familiæ nobilis: & huc spectant duæ propositiones in præsenti enucleandæ.

CAPUT PRIMUM.

Utrùm liceat procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur?

1 LIcere totidem verbis affirmat thesis 34. ex damnatis à Pontifice, idque obiter docuit Torreblanca *lib. 12. juris spirit. cap. 16. num. 44. editionis Cordubensis anni 1635.* ac probabile duxit Lezana *in summa quæstion. regul. volum. 2.* verb. *Abortus. num.* 5. casu, quo nullo alio modo possit impediri infamia, aut mors talis fœminæ: cui assentitur Trullenc *lib. 5. in Decalog. cap. 1. dub. 4. num. 1. in fin.* & Joannes Maria de Castilento *in Poliantbea Seraphica.* verb. *Abortus. diff. 3.* Leander à Murcia *in disquisit. moral. lib. 2. disp. 5. resol. 31. num. 14. & 24.* Barbosa *in collect. ad 5. decretal. cap. Si aliquis. 5. de homicidio.*

2 Cœterùm contraria sententia communissima fuit inter Theologos, etiam ante decretum Innocentii, eamque *certam* appellavit Illuminatus Moronus *resp. 87. numer. 31.* notaque improbabilitatis eam inussit, quam defendit propositio condemnata, Vincentius Candidus *tom. 2. disquisit. 1. art. 1.* impietatis verò Gonet *tom. 3. in dissert. Theologica de opinionum probabilit. num. 117.* immò jam olim damnatam in Congregatione S. Officii ex aliis refert Diana *p. 6. tract. 8. resol. 37.* estque proculdubio reiicienda, ut rectè annotavit Azor *3. p. institut. lib. 2. cap. 4. q. 1. & 2.* sive solùm procuretur remedium impediens conceptionem fœtus post concubitum, sive ut fœtus jam conceptus, sed nondum animatus, eiiciatur. Atque in hoc sensu illam improbant Thomas Sanchez *lib. 9. de matrim. disp. 20. num. 10.* Layman *lib. 3. sect. 5 tr. 3 p. 3. cap. 4. num. 2. q. 2.* Moya *in select. 1. p. tr. 6. disp. 3. q. 4.* Verricelli *1. p. tr. 8. q. 11. num. 6.* Theophilus Alarius *in canonib. consc. lib. 7.* verb *Homicidium. num. 9.* Basilius Legionensis *lib. 10. de matrim. cap. 13. num. 2.* cui Lezana *suprà* oppositum sine fundamento adscribit, sicut & Bordono Diana, nam Bordonus clarissimè est ab hac sententia *in consil. regularib. resol. 45. q. 4. num. 4.* Accedunt prætereà scribentes *de just. & iur.* ut Molina *tr. 3. disp. 27. à num. 6.* Lessius *lib. 2. cap. 9. num. 61.* Card. de Lugo *disp. 10. num. 131.* Dicastillo *lib. 2. tr. 1. disp. 10. num. 174.* & cum Caspensi Diana *p. 7. tr. 5. resol. 32.* dicens oppositum esse prorsus improbabile, ac demum Theophilus Raynaudus *tom. 14. tr. de ortu infantium per sectionem Cæsaream cap. 10. numer. 41.* subjungens, contrariam esse *virulentam, & exitialem opinationem, prostibulo, quàm scholæ, congruentiorem.*

3 Ne tamen ultra suos terminos censura Pontificia cum suis pœnis protendatur, notandum 1. est, propositionem, ut jacet, non loqui de his, qui sterilitatem permanenter inducunt, nec de his, qui, suscepto voluntariè semine, fœtus conceptionem impediunt; sed de his, qui abortum procurant; abortus autem conceptionem supponit, & nisi à muliere gravida, ac prægnante fieri nequit. Unde abor-

tus

tus procurator ille solùm propriè dicitur, qui studiosè agit, causa aliqua externa, aut præternaturali adhibita, ut fœtus jam conceptus ex utero abigatur, eiiciaturque immaturè; qui verò tantùm procurat, ut fœtus non concipiatur, & ne fœmina ex suscepto semine gravida fiat, procurator abortus dici nequit, ut specialiter animadvertit Diana *dicto tract.* 5. *resol.* 2. *&* 31. ac pleniùs sumitur ex his, quæ disputat è re Medica, & Legali circa naturam abortus, atque partus abortivi Paulus Zacchias *lib.* 1. *quæstionum Medico-Legalium tit.* 2. *q.* 10. Non tamen ideò contendimus, absque gravi peccato adhiberi posse ejusmodi impedimenta, quamvis ibi propriè abortus nullatenus inveniatur. Nam *in cap. Si aliquis.* 5. *de homicidio. ut homicida tenetur, qui causa explendæ libidinis, vel odii meditatione, ut non ex eo soboles nascatur, homini, aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, ut non possit generare, aut concipere*. Atque, ut eleganter Tertullianus scribit *in apologet. cap.* 9. *Homicidii festinatio est prohibere nasci; nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet: homo est, & qui futurus: & fructus omnis jam in semine est*.

4 Notandum 2. thesim damnatam permittere abactionem fœtus nondum animati, non solùm ad evitandam occisionem matris; sed etiam ad evitandam infamiam: alterutram enim causam sub disiunctione proponit, & unamquamque absque consortio alterius sufficientem esse putat, ut ex contextu ipsius patet. Quare, siquis affirmaret, ex periculo violentæ mortis inferendæ à marito, vel à patre honestari abortum in eo eventu, non verò ex periculo solius infamiæ, hujusce decreti pœnas, & censuras non incurreret, sive opinaretur bene, sive malè. Siquid autem minori inverisimilitudine defendi posset, hoc esset, ut jam anteà præmonebat Didacus Avendaño *in auctar. Indico, p.* 1. *num.* 592. Nam periculum infamiæ provenientis ex publicitate illicitæ commixtionis multis modis declinari potest, aut resarciri ex post facto: & nunquam tanti est, ut pro eo avertendo debeat impediri hominis vita jam contenta intra suas causas, & Deus privari mancipiis, quæ ad majorem sui gloriam, & generis humani utilitatem parat educere in lucem. Eo vel maximè, quia embrio delictum non publicat, cùm possit occultè nasci; sed alii, qui secretum non servant, & famam alioqui illæsam sua dicacitate corrumpunt. Et, cùm occidi nequeat, ex dictis circa propositionem 30. ille ipse, qui injustè invadit, & nititur calumniam inferre, fingendo fœminam illæsæ famæ læsisse suam pudicitiam, longè minùs tolli poterit & vitæ, & lucis usura ab illo, qui non invadit injustè, neque falsum manifestat; sed verum aliena culpa deditum publicitati.

5 Notandum 3. in thesi condemnata non esse sermonem generaliter de morte puellæ gravidæ imminente ex quibuscumque causis; sed de occisione, quæ violentam mortem denotat, provenientemque à causis extrinsecis. Quocirca locus relinquitur, stando præcisè huic decreto, & propositioni, ut jacet, celebri illi controversiæ, qua inter Auctores disquiritur: Utrùm liceat directè procurare ejectionem fœtus nondum animati ad præcavendum periculum matris Medicorum rationabili judicio certò morituræ ex morbo, si graviditas ulteriùs progrediatur? Etsi enim licere affirmes, nunquam dices, eum abortum esse licitum, ne puella deprehensa gravida occidatur propter suam impudicitiam; sed ne moriatur ex morbo superveniente post coitum, seu licitum, seu illicitum, qui est longè diversus casus. Porrò id licere in ea summa, aut valde gravi necessitate parentis, cùm indubitanter constat, fœtum non esse animatum, sententia est S. Antonini, Sylvestri, Fumi, Joannis de Neapoli, Navarri, & aliorum, quos appellant, & sequuntur locis anteà consignatis Thomas Sanchez *num.* 9. Azor *q.* 5. & latè Raynaudus *à num.* 38. apud quem videri possunt oppositum opinantes Lessius, Joannes Sanchez, Basilius Legionensis, Sayrus, Comitolus, Amicus, Filliucius, & quidam alii, quibus addendus Zacchias *ubi suprà lib.* 6. *tit.* 1. *q.* 7. *num.* 16. & Vasquez *in opusculis. cap.* 3. *de restitut. in fine*.

6 Notandum 4. cum Lezana, ac aliis ex adductis *suprà num.* 1. doctrinam theseos damnatæ ad summum potuisse admitti casu, quo fœtus ejectio esset medium uni-

unicum, & necessarium ad occultandum delictum graviditatis, & evitandam, mediante occultatione, occisionem, aut infamiam graviter matri imminentem, si notitia illius ad alios extendatur. Nam, si consideretur præcisè sub ratione boni utilis ad declinanda ista incommoda, & aliis mediis mitioribus illa possunt devitari, temerè permitteretur adeò perniciosa atrocitas, qualis est vim facere naturæ ad evertendam propagationem generis humani, & impedire hominis vitam jam jam debitam suis causis. Porrò thesis hanc limitationem non adjecit, nec necessitatem ejus indicavit; sed indistinctè permisit, imminente morte, vel infamia matris, procurationem abortus ante animationem fœtus, nulla discretione facta inter abortum, qui præcisè est utilis ad occultationem conceptionis, & eum, qui non tantùm est utilis; sed unicè necessarius, neque inter infamiam publicam à secreta.

7 Quare propositio, ut jacet, cùm utrumque casum comprehendat, evidentissimè fallit, & plusquàm scandalosa, ac perniciosa meritò censeri potuit, & omnium rectè sentientium calculo communi reprobata. Nam licèt mors certò immineat ex manifestatione prægnantiæ, & non solùm suspicionibus, vanisve timoribus futura existimetur, ut fœminis sæpius accidit, adhuc sedulò inquirendum est, priusquàm ad abortum deveniatur, utrùm alia media suppetant ad occultationem sufficientia, & eis utendum, ne homo proximè futurus, & contentus in suis causis, tanquam partus ex sua ancilla, Deo supremo Domino, & opifici auferatur, universo novus incola, Regi subditus, patriæ supplementum decedentium, patri invito sua progenies, Ecclesiæ filius, cœlo civis ad assequutionem ejus ex primaria Dei opificis intentione destinatus. Esto namque in hoc eventu propriè non sit homicidium, quia fœtus nondum est homo, cùm animo rationali destitutus supponatur; ad homicidium tamen meritò reducitur, & instar illius habetur, quia spe proxima, ac fundata in naturali exigentia causarum jam erat homo. Et sicut lethale est cuivis privato nullam vim patienti, vim inferre causis naturalibus ad accelerandam mortem, & tollendam continuationem vitæ alienæ, ita quoque erit lethale eisdem causis vim inferre ad tollendam inceptionem vitæ, & continuationem ejus ex inceptione speratam.

CAPUT II.

Illicitum esse abigere fœtum inanimatum, quamvis aliter vitari nequeat occisio, aut infamia matris.

8 Suadetur 1. ex PP. Ecclesiæ. Nam quoad hunc effectum ipsi non distinguunt inter fœtum animatum, & inanimatum; sed proximè animandus apud illos pro animato habetur, sicut proximè accingendus pro accincto, & eadem illimitata generalitate, qua existimant, esse omnino inexcusabile abigere fœtum animatum, illumque occidere in utero, pronunciant quoque esse illicitum, atque ad instar homicidii computari, procurare ejus abortum, cùm nondum est animatus; sed solummodò conceptus. Porrò fœtus animati abortionem directè procuratam esse graviter illicitam, & nullo pacto excusabilem, constantissima est doctrina PP. & aliorum Theologorum, cui ausi non sunt contradicere etiam assertores ipsi propositionis damnatæ; sed opinionem suam consultò restrinxerunt ad fœtum inanimatum. Refert quidem Castilento *suprà diffic.* 4. *post med.* nescio quemdam Theologastrum id protervè defendentem, quia jus propriæ defensionis, naturalisque facultas vim vi repellendi etiam contra viventes extenditur. Sed hoc, & alia fundamenta ipsius idem Castilento diluit, & oppositum plenè demonstrat evidentissimis rationibus, ac PP. auctoritatibus Raynaudus *loco citato cap.* 10. *ex fol.* 291.

9 Assumptum autem suadetur primùm ex S. Basilio *in epist.* 1. *ad Amphilochium canon.* 2. ibi: *Quæ de industria fœtum corrupit, cædis pœnas luat; formati, vel informis subtilitas à nobis non attenditur. Hìc enim non solùm quod nasciturum fuit, vindicatur; sed etiam ipsa, quæ sibi insidias paravit, quoniam ut plurimùm ejusmodi inceptis unà quoque mulieres intereunt.* Hæc Basilius hujus criminis gravitatem adaugens ex periculo occidendi semetipsas, quod ex violenta abortione sæpius incurrunt prægnantes. Quo ex capite

pite S. Hieronymus *epist.* 22. istud etiam crimen aggravat, consentiuntque Mercurialis *lib.* 1. *de morbis mulier. cap.* 2. & alii ex Medicis, adeò ut Zacchias *lib.* 3. *tit.* 2. *q.* 9. *num.* 2. dixerit, vix esse possibile, aut credibile nihil succedere, quod præter naturam fit, in abortu, qui medicamentis, & ex arte procuratur.

10 Accedit gravis auctoritas S. Augustini *lib.* 1. *de nuptiis, & concup. cap.* 15. his præter cœtera: *Aliquando eo usque pervenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, ut etiam sterilitatis venena procuret: &, si nihil valuerit, conceptos fœtus aliquando intra viscera extinguat, ac fundat, volendo suam prolem priùs interire, quàm vivere; aut si in utero jam vivebat, occidit antequàm nascatur.* Notanda sunt verba illa *Priùs interire, quàm vivere*, quibus magna emphasi distinxit fœtus non viventes à viventibus, & eos etiam, qui non vivunt, ac si jam viverent, *interire* declarat. Unde *serm.* 244. *de temp.* sic consequenter affatur: *Nulla mulier potationes ad abortum accipiat, nec filios, aut conceptos, aut jam natos occidat, quia quæcumque fecerit hoc, ante Christi tribunal sciat se illic eorum causam, quos occiderit, esse daturam. Sed nec alias diabolicas potationes mulieres debent accipere. Mulier autem quæcumque fecerit hoc, per quod jam non possit concipere, quantoscumque parere poterat, tantorum homicidiorum se ream esse cognoscat.*

11 Alia pleraque his affinia ex PP. ac Conciliis accepta, & Apostolico judicio confirmata legi possunt apud Sixtum V. in procemio Bullæ *Effrœnatam*, quæ est 87. hujus Pontificis, cujus laciniam exscribo: *Nimis*, inquit, *imprudenter contra Dei voluntatem se opponunt, qui, ut S. Hieronymus ait, dum natura recipit semen, receptum confovet, confotum corporat, corporatum in membra distinguit, dum inter ventris angustias Dei manus semper operatur, idemque corporis creator, & animæ est, impiè despicit bonitatem figuli, id est, Dei.* Hactenus Pontifex, cujus severum judicium maximi faciendum est in re proposita universæ Ecclesiæ, & ad morum honestatem spectante. Nam, licèt præfata constitutio à Gregorio XIV. *Bulla* 8. moderata fuerit quoad specialem reservationem hujus criminis Sedi Apostolicæ factam, necnon & quoad alias pœnas, quibus exæquavit Sixtus impedientes conceptionem, abigentesque fœtum inanimem cum his, qui à consilio eiiciunt fœtus anima informatos, non ideò improbata est; sed confirmata potiùs quoad doctrinale judicium de hujus *gravissimi sceleris* (ita illud vocat Gregorius) efferata immanitate; sed solùm redacta ad terminos, pœnasque juris antiqui.

12 Suadetur 2. assertio principalis. Quia, ut ibi præfatur Sixtus, & manifestum est cuivis: *Omnes tàm Ecclesiasticæ quàm profanæ leges gravibus pœnis afficiunt eos, qui in utero matris puerperium interimi, aut ne mulieres concipiant, sive ut conceptos fœtus eiiciant, nefariè machinantur.* Nullaque bene ordinata Respublica frivolam illam excusationem admisit, aut limitationem adjecit, qua impunè abire permittat eos, aut eas, qui metu infamiæ, aut occisionis talia perpetrare student. Quinimmò cùm mater gravida pœnam mortis est commerita ob adulterium, vel ob aliam causam, ne fœtus innocens pereat, differtur sententiæ exequutio, & partus ejus expectatur. Quare, etsi permitteretur in prædictis circumstantiis abortum non esse illicitum solo jure naturali, saltem negari non posset, esse graviter illicitum ex vi juris positivi eidem naturali juri valde consentanei. Praxis namque illius sententiæ subjecta est magnis abusibus contrariis speciei humanæ, ac propagationi ipsius, quos frequens experientia demonstravit ex abortuum permissione oriri. Nullibi autem leges, legislatoresque exercent vim generalem prohibendi, quàm circa actus illos, etsi alioquì licitos, unde deterrimi abusus sæpius emanare solent, & maximè cùm sunt præjudiciales bono publico totius Reipublicæ.

13 Suadetur 3. Nam quod aliter vitari nequeat occisio, aut gravis infamia prægnantis, non est practica excusatio, sed prætextus metaphysicus, & imaginariè apprehensus, aut culpabiliter pro vero habitus à puella consilii inope, & naturali verecundia, ac pusillanimitate præoccupata. Etenim, ut ea excusatio aliqualiter prodesse posset, duobus opus erat, nempe ut abortus putetur justis de causis esse omnino necessarius ad prægnantiæ occultatio-

tionem, & quòd occultatio illius sit peræque necessaria ad evitandam occisionem matris, aut infamiam iis malis æquivalentem, quæ contra finem naturæ, ac bonum prolis sequuntur ex furtiva ejectione proprii fœtus studiosè procurata. Tanta autem abortus necessitas ante animationem fœtus firmo, ac constanti judicio ægrè prævideri valet, cùm periculum sit adeò distans, varius genius personarum, unde pendet ejus veritas, & tot artes adinventæ, quibus potest declinari. Et quidem conceptio ipsa tunc temporis incerta est omnibus, & quamvis fortè contingat, facilè confundi solet cum aliis infirmitatibus, usque adeò ut neque ipsi Medici illam discernere valeant. Partus quoque ipse multis mediis occultari potest illis, à quibus timetur exitium puerperæ, & vix unquam ulli desunt fideles amicæ, aut matres, quæ auxilium secretò præbeant in re jam inevitabili. Judicare autem, omnia hæc media esse posteà defutura, & alia pleraque, quæ passim excogitantur felici successu in dies, & insuper à longè cognoscere mortem sibi esse intentandam à parente, vel marito, quin sit locus sese defendendi, vim vi repellendo usque ad occisionem, si opus fuerit, aut saltem sese abscondendi, vel aliter in tuto collocandi, potiùs divinare est, aut levibus suspicionibus, atque timoribus duci, quàm solidè, ac prudenter judicare.

14 Suadetur 4. Nam sententia opposita favet nocentibus contra innocentem, fovet libidinem, atque viam sternit intolerandis spurcitiis. Favet quidem nocentibus contra innocentem, quia homo proximè futurus neque invadit vitam matris, nec quidquam malè meretur de ipsa, aut aliis, qui putantur mortem ejus aggressuri, neque enim ipse vim facit, aut faciet crescendo in utero; sed maritus v. g. qui occasione exinde accepta patraturus est mortem injustam; huic autem parcere, & potius vitæ illius insidiari, qui non nocet, aut nocebit, impediendo animationem ejus cum aliis bonis, tàm publicis, quàm privatis, quę ex ea meritò sperantur, per se videtur contrarium institutioni naturæ. Explicatur inquirendo ab adversariis, utrùm ante animationem fœtus prævenire liceat, & occidere patrem, aut maritum, qui putatur puellæ gravidę illaturus mortem, si successu temporis ex partu, vel aliis signis pręgnantiæ agnoscat lapsum ipsius? Nam, si hoc licere credatur, cùm vim justę defensionis habeat, id utique priùs tentandum esset, quàm violenta occisio fœtus, qui non offendit crescendo usque ad suam animationem; sed potiùs defendi debet à quovis extraneo incursu. Quòd si putetur illicita præventio adeò anticipata, utpote occisiva illius, qui nondum aggreditur, nec actu aggressionem parat, sed præcisè de futuro, & in tempore distanti injustè aggressurus creditur, à fortiori non licebit prævenire idem periculum egerendo proprium fœtum, neque id erit necessarium. Jure namque pręventionis defensivæ caret tunc fæmina gravida, nam alioqui illo uti posset contra aggressorem futurum, potiùsque armari deberet contra illum, quàm contra fœtum innocuum procurando illi pręsentaneum, certumque exitium pro periculo remoto, incerto, & insufficiente, ut eos ipsos pręveniat, à quibus mortem injustam timet forsan irrogandam.

15 Dixi pręterea, eam sententiam esse fomentum libidinis, quia tollit fortè repagulum, quo plures fœminę arceantur, ne viris extra conjugium illicitè misceantur. Constat enim, sępe sępius illas abstinere ab his flagitiis metu mortis, aut infamię, indignationis parentum, vel alterius damni gravis sequuturi, si concipiant, & fragilitas ipsarum detegatur. Amovere autem hoc frœnum, quo sępe fortiùs cohibentur, quàm Dei timore, aut amore, nil est aliud, quàm connivere luxurię, ejusque habenas laxare suggerendo contra bonum prolis artes, quibus expleatur libido, & tollatur simul metus partus, aut pręgnantię. Et quales sunt artes istę? Pudet illas nominare. Nam propterea dixi, viam sterni ex ejusmodi doctrina spurcitiis intolerandis. Liceret enim in primis impedire conceptionem fœtus, eò longè minori causa, quò minus est non concipere, & ab animatione remotius, quàm hominis jam concepti, & inchoati, ut ita loquar, ejectionem procurare. Liceret insuper fœminæ hoc timore pręoccupatę conari totis suis artibus ad expellendum semen jam receptum; immò & viro ipsi se retrahere, illudque extra vas effundere, & non consummare coitum, ne conceptio

subse-

subsequatur, unde infamiam propriam timet, inimicitias violentas, aut alia similia mala, propalante puella complicem sponte sua, vel coactè.

16 Conjugium præterea ipsum in scortationem verteretur, si extra illud hęc licentia concedatur. Nam & conjugibus non deessent causę, quibus ista cohonestare possent, si aliquando possunt honestari: v.g. si mulier sit experta vitę periculum, aut extraordinarios labores, ac dolores tempore prægnantię, aut partus; vel si prę nimia paupertate non valeret tot parvulis alimenta præstare, nam & hęc causa visa fuit sufficiens Aristoteli *in Politicis lib. 7. cap. 16.* ad abortum ante animationem procurandum: &, si metus mortis, aut infamię sufficit, non poterit assignari ratio, ob quam satis esse nequeat metus maximi doloris, aut gravis, vel extremę paupertatis. Et in summa, quidquid postulat, ne seminis effusio directè procurata sit ullo in casu permissa, à fortiori videtur postulare, ne hujusce modi immunditiis proximioribus generationi ullus locus relinquatur, ut optimè urgent, & vindicant à subterfugiis contrariis Lessius *in dicto nu. 61.* & Card. de Lugo *numer. 131.*

CAPUT III.

Enodantur argumenta opinionis contrariæ: & ibi, an metus infamiæ æquiparari valeat metui mortis?

17 PRimum esto. Nam, si parens, aut dominus puellę gravidę, morte directè intentata ad eum effectum, eam cogeret ad abortum fętus inanimati, ut Judęi in nostra Hispania olim cogere solebant Mauras sibi subservientes, refertur que *L. 8. tit. 8. part. 7.* licitum esset ei cedere, & vitam suam vindicare, abigendo proprium fętum, qui, matre moriente, nunquam erit animandus, neque est capax injurię pro illo tempore. Ergo etiam licebit eum abigere, cùm similis metus urget in futurum, & occisio puellę à longè prędevidetur exequenda cum majori damno prolis jam tunc animatę, & cariturę Baptismo, ac aliis bonis ęternis. Nam, licèt fœtus ante animationem sit pars viscerum, & illa projiciatur, nil vetat, Tyranno urgente, abscindere sibi partem, v.g. crus, aut brachium, ne individuum totum pereat, & cum ipso omnes ejus partes commoriantur.

18 Quòd si hoc licet ad vitandam mortem, pariter quoque licebit ad præcavendam infamiam imminentem ex notitia partus, aut graviditatis. Quia gravis infamia, rectè morti ęquiparatur, & ea deterior censetur, ut latè inter modernos ostendit promiscuè de honore differens Molina. Guzman *in verit. juris. verit. 27.* fuitque opinio antiquitati placita, ut habetur *L. 26. tit. 13. part. 2.* ibi: *Porende pusieron los antiguos por mas estraña la ferida de la fama, que la ferida de la muerte, porque esta no es mas que una vez, è aquella es de cada dia.* Et *L. 2. tit. 19. part. 2.* ibi: *Ganarian ellos mala fama para siempre, que seria tan malo, como muerte, ò peor.* Pejus autem esse insinuat Apostolus *1. Corinthior. 9. 15.* dum sic scribit: *Bonum est mihi magis mori, quàm ut gloriam meam quis evacuet*, id est, Justiniano Interprete: *Sentio præstabilius mihi esse mori, quàm gloriæ, & existimationis meæ jacturam facere*. Atque in jure etiam civili æquiparata censentur periculum vitæ, & periculum infamiæ, *leg. Justa causa 9. ff. de manumiss. vindict.* & hanc esse communem sententiam scribentium testatur Cabteros *lib. 2. de metu, cap. 43. numer. 21. & 22.*

19 Responderi tamen potest primò per instantiam. Quia semen nondum decisum sine dubio est pars corporis humani; & nihilominùs neque ad violentam mortem evitandam, ni effundatur, licitum est directè procurare decisionem, seu effusionem illius. Secundò retorquendo argumentum. Quia Lessius, Molina, Toletus, Layman, & alii affirmantes contra Soto, Sylvium, Bauni, Turrianum, Gasparem Hurtado, & Diana, qui utrosque appellat *p. 11. tr. 6. resol. 50. non longè à fin.* licitum esse privatis abscindere sibi membrum aliquod propter imperium alterius comminantis mortem, nisi id fiat, loquuntur de membro vivo; non verò de membro emortuo, aut nondum animato. Ergo, si ea doctrina quidquam prodest, etiam deberet extendi ad fœtum jam animatum: nam prætextus defendendi vitam suam, etiam contra viventes locum habet, & qui dicunt, fœtum esse partem matris,

matris, de animato, seu inanimi id indistinctè pronunciant, interim ac est in utero, un constat *ex L. 1. §. 1. ff. de ventre inspic.* ibi: *Partus, antequam edatur, mulieris portio est, vel viscerum.*

20 Ad hæc. Non rectè applicari eam doctrinam casui nostro exinde patet, quia Lessius, & alii Auctores eam tradunt de abscissione membri, aut partis ex natura sua institutæ primariò in bonum suppositi, & ad ejus conservationem, ac obsequium destinatæ; fœtus autem, quamvis demus, illum esse partem matris, non est pars hujusce generis, neque ad hunc finem dirigitur; sed ad nobiliorem alium, qui est propagatio speciei, & alterius individui procreatio. Unde neque matri inservit; sed potius ei servit mater, ipsique alimenta præstat, & pondus, ac alia incommoda sustinet in ejus gratiam; neque, illo nascente, manet manca, vel defectuosa, ut contingit, cùm privatur pede, aut brachio; sed suam totam integritatem individualem conservat, sicut cœteræ mulieres, quæ nec concipiunt, nec pariunt.

21 Addiderim, semen decisum jam non esse partem matris, aut patris; sed solùm fuisse, & longè minùs fœtum, postquam est conceptus, atque coagulatus ex utroque semine commixto; sed contineri intra uterum, unde sua alimenta sugit absque ulla physica unione, vel continuatione sufficiente, ut ipsi tribuat rationem membri, seu partis. Quod utique ratione Theologica sumpta ex natura Baptismi monstrat S. Augustinus *lib. 6. contra Julianum cap. 14.* hisce aureis verbis, quæ nulla mea ponderatione opus habent: *Nam*, inquit, *si ad matris corpus id, quod in ea concipitur, pertineret, ita ut ejus pars deputaretur, non baptizaretur infans, cujus mater baptizata est, aliquo mortis urgente periculo, cùm eum gestaret in utero. Nunc verò, cùm etiam ipse baptizatur, non utique bis baptizatus habebitur. Non itaque ad maternum corpus, cùm esset in utero, pertinebat; & tamen creabatur in Templo Dei, non Templum Dei.*

22 Mitto pleraque alia, quæ unusquisque sibi facilè adaptabit ex rationibus adductis toto præcedenti capite, & ex omnibus elicio absurdam esse extensionem thesis contrariæ ad infamiam, cùm abortus directè procuratus tanquam intrinsecè malus, sicut voluntaria effusio seminis, adulterium, aut mendacium, neque ad evitandam propriam occisionem liceat. Et alioqui, quia in maritum etiam resultat infamia ex suæ uxoris adulterio, & in Patrem, aut in nobilem familiam ex suæ filiæ incontinentia, pariter liceret istis cogere illam ad occultum abortum: &, cùm non liceat occidere matrem, cujus scelus est causa totius infamiæ, licere fœtum abigere de se innocuum, & criminosum duntaxat de furtivo matris crimine. Sæpe namque pravi mores, & maximè impudicitia uxorum, atque filiarum, imputantur, cum non parvo suo dedecore, incuriæ, ac socordiæ illorum, quorum potestati subsunt, & ex adulterio insurgere obligationem restituendi marito famam amissam docet Card. de Lugo *disp. 14. de justit. & jur. num. 168.* idque negari non posse præmiserat *num. 163.* Atque, ut eleganter Tertullianus scripsit *lib. 1. de cultu fœmin. cap. 1. Cùm in alicujus agro latrocinium gestum est, crimen quidem dominum non constringit; dum res tamen ejus ignominia notatur, ipse quoque infamia aspergitur.*

23 Unde jam obstare nequit prętensa ęquiparatio infamię, ac mortis, cui insistebant Auctores contrarii: nam, illa admissa, adhuc intentum non obtinent, & eam esse veritati consonam inficiantur alii plurimi, ut Raynaudus specialiter de hoc casu differens *loco citato à num. 43. fol. 306.* & qui rem sedulò tractat, & omnia argumenta diluit, contendens honorem, famam, laudem, & alia his similia bona honoraria esse ex se minora, non tantùm corporis vita, verùm etiam aliis bonis corporis, ut lumine oculorum, aut commoda valetudine, Navarro *in cap. Inter verba. 11. qu. 3. conc. 4. à num. 20.* Lessius quoque *de justit. & jure. lib. 2. cap. 11. num. 88.* ita dixit: *Nemo prudenter pro quantavis magna fama eliget mori.* Consentiuntque eisdem Layman *lib. 3. summæ sect. 5. tract. p. cap. & num. 3.* P. Georgius Gobat *in quinario tractatuum Theologo juridic. cap. 18. num 8.* P. Moya *in dicta q. 4. num. 15.* Thomas Hurtado *tom. 2. variar. resol. tr. ult. num. 157.* addens, esse D. Thomę, omniumque Doctorum. Excessit tamen quoad hoc, nam multi contrarium sentiunt, ut

ut supra retuli *num.* 18. Angelico autem Magistro rectiùs potuit imputari. Quia *in 4. dist.* 29. *q.* 1. *art.* 2. *ad* 3. expressè tradit, metum infamiæ non cadere in virum constantem, sicut cadit metus stupri, sive status, verberum, atque necis tam propriæ, quàm uxoris, vel filiorum, aut aliorum hujusmodi, *quia infamia*, inquit, *quamvis sit magnum damnum tamen ei de facili occurri potest*.

24 Ac profectò licèt demus, alicujus magni criminis infamiam notoriam ex facto, aut jure, moraliterque indelebilem, & præsertim non merè personalem, sed denigrativam familiæ alioqui conspicuæ, ac nobilis, v. g. proditionem patriæ, ex se, vel ob damna adjuncta morti æquiparari posse, & metum ejus tanti esse faciendum, aut pluris, quàm metum mortis, quia vitam exosam reddit, & intolerabilem, ac perdifficilem illius continuationem; non ideò consequens erit, ut talis censeri debeat generaliter quævis infamia, etiam opposita famæ virtutis, neque specialiter illa, quæ resultat ex incontinentia consentanea fœmineæ fragilitati, cujus fœditas potiùs dependet ex reputatione mundana, quàm ex gravitate culpæ, ut latè circa adulterium expendit P. Molina *tr.* 3. *de just. & jur. disp.* 102. *num.* 12. Etenim prægnantia, aut partus non sunt opera ex se publica, aut ita notoria populo, quòd nulla possint tergiversatione celari; sed possunt secretò fieri, sicut lapsus fœminæ, & abortus, ac multis mediis præveniri, ne sciantur, & divulgentur in populo, ut frequens experientia testatur, & *num.* 13. prænotabam. Ubi autem publicitas infamiæ deest, nemo prudens illam morti æquiparabit, aut metum ejus metui istius, sicut neque illam infamiam, quæ mutatione loci, vel absentia absque magno incommodo occultari valet his, inter quos degitur, aut illam, quæ abstergi potest insigni emendatione vitæ subsequentis, vel religionis ingressu, ut fœmineis hisce lapsibus sæpe contingit, qui (proh dolor!) frequenti assiduitate viluerunt, neque tanti fieri solent.

25 Accedit, abortum ipsum sæpe esse contrarium occultationi delicti, quia publicitas illius pariter timeri potest, sicut publicitas prægnantiæ, aut partus, si illi non servent secretum, quorum ministerio perficitur. Sæpe etiam parum prodesse eidem occultationi, quia divulgatio delicti, etiam conceptione non sequuta, aliunde timeri potest ex lenonibus, ancillis, aut famulis, quorum interventu utuntur, qui his nequitiis sese accommodant: & sæpe, quamvis sit utilis, necessarius non erit, quia aliis mediis facilioribus prægnantia, aut partus occultari possunt, ne notabilis infamia ex eis sequatur, ut jam anteà *num.* 6. adnotavi. Porrò opus erat his omnibus, ut infamia, quæ timetur ex continuatione prægnantiæ, morti æquiparari posset, aut præbere facultatem (siquando concedi posset) matri, ut sibi ipsi vim faciat, & naturæ, ac Deo conditori in re adeò gravi, ac propter se ab eis intenta opponatur, impediendo animationem fœtus debitam suis causis, & sæviendo contra illum, qui nil divulgat, aut nocet, his relictis, unde infamia injusta timeri potest.

26 Unde nec quoad hunc effectum talis metus justus reputari valet, cadensve in virum constantem, ut de infamia generaliùs prædocebat S. Thomas. Quia instituenda est comparatio, dum aliquis metu adigitur, & inter malum, quod timetur, & malum, quod ad illud evitandum præoptatur, ne majus eligatur pro minori, quod non est constantis viri, sequentisque rectam rationem, qua virtus constantiæ ducitur; sed pertinacis, obstinatèque adhærentis minori malo, quamvis aliud majus subeat, ut si in tempestate potiùs vellet mercator submergi in mare, quàm proiicere divitias, ut navis levetur onere. Quis autem non videat, longè majus malum esse abortum, quàm aliqualem infamiam, quæ cum fœtu oriri potest? Non ergo virtus constantiæ huic metui favere valet. Nam ille, qui metu cogitur, ex S. Thoma ubi suprà *facit aliquod, quod aliàs non vellet, ad evitandum aliquid, quod timet*; constantia autem, prævia luce prudentiæ, ac rectæ rationis, modum ponit, ne illa fiant, quæ graviora sunt, & plus timenda, ut illa declinentur, unde minus malum sequi potest.

27 Pertinent prætereà ad ipsam (ut hoc obiter declarem, quod aliis permultis casibus servire poterit) justa æstimatio peri-

periculi, non solùm quoad qualitatem mali imminentis, & comparationem ejus cum mediis, unde illud fugimus; sed etiam quoad certitudinem, aut probabilitatem eventus. Nam plerique magna mala quasi proximè impendentia trepidare solent levi, aut temeraria suspicione ducti, & præsertim fœminæ, quas omnes norunt suspicaces esse, ac nimis pavidas; constans verò non movetur, *nisi ex probabili, ac forti æstimatione periculi*. Quocirca, ut metus infamiæ cadat in virum, aut fœminam virtute constantiæ præditam, utraque æstimatio prærequiritur, & ex defectu alterius, aut utriusque semper deest in abortu studiosè procurato ad illam evitandam excusatio, quæ respectu alterius mali non præponderantis infamiæ sufficiens videri posset. Recolantur, quæ præmisimus *cap.1. num.4. & 6.* quibus proximè dicta confirmantur, & illa vicissim roborant, atque ex thesibus jam anteà damnatis idem intentum evincunt.

CAPUT IV.

Utrùm impedire liceat conceptionem, aut animationem fœtus ad matrem præservandam à morte imminente ex morbo, vel difficultate partus?

28 Secundum argumentum instruitur contra nostram assertionem ex variis paritatibus, ubi impeditio conceptionis, aut animationis, fœtu jam concepto, admittitur ad vitandam mortem matris, cùm in illis eadem prorsus ratio esse videatur, & jus matris conservandi propriam vitam, parque utrobique necessitas, quamvis ex diversis causis, matrem ad abortum, aut sterilitatem procurandam urgeat.

29 Prima fit. Quia plures censent licitè procurari ejectionem fœtus nondum animati, cùm vita matris periclitatur ex morbo, & prudenti medicorum judicio non aliter præservanda creditur, quàm per abortum illius, quia melius est, ut solus fœtus privetur animatione, matre superstite, quàm ut uterque simul extinguatur, neque enim ille animabitur, si matrem morbus conficiat. Et, quamvis alii per plures sint in contraria sententia, neutra opinio alteram taxat improbabilitatis, aut scandali; sed utraque reputatur discurrere probabiliter. Ac priori illi subscripserunt, ultra S. Antoninum, Sanchez, aliosque appellatos *num.5.* Tannerus, Layman, Molfesius, & Villalobos apud Dianam, qui eam censet probabilem *p.5. tr.14. resol.90.* Marchantius *in speculo homin. Christian. tom.3.p. tr. ac tit.3. §. 1. vers. Ad curam*, dicens, Medicos non solùm posse, sed teneri etiam ad eum modum curationis, cùm remedia alia deficiunt. Additque Araujo *in decis. moral. disput.11. qu.4. num.13.* satis esse, quòd certò, aut probabiliter putetur fœtus non esse animatus, ut eum abiicere liceat.

30 Secunda fit. Quia, etiam secluso morbo accidentali, licet matri anteoccupare animationem fœtus, & conceptionem illius, dum experta est vitæ discrimen in aliis partubus ex angustia uteri, vel naturali arctitudine laterum, ut, aliis relatis, tradit Torreblanca *in dist. lib.12. cap.13. num.36.* cui ex Medicis accedunt Moxius, atque Mercurialis. Et ratio est, quia vita matris præponderat spei incertæ habendi prolem, satiusque videtur sibi consulere præcavendo mortem imminentem adeò probabiliter, quàm fœtui, qui fiet aggressor procurando exire ab utero, si concipiatur, & crescat, donec sit nativitati maturus. Confirmatur. Nam usus matrimonii, sicut matrimonium ipsum suapte natura ordinatur per se primò ad speciei propagationem, ac per se loquendo debitum illius negari nequit absque peccato mortali petenti illud tanquam debitum. Et nihilominùs licitè negari potest, & eo medio impediri generatio, quoties, omnibus inspectis, prudenter timetur, fœminam morituram, si concipiat, & probabile est, illam esse concepturam, ut expressè docet Dicastillo *tom.3. de Sacram. tr. 10. disp.9. num.212.* Bonacina *q.4. de matrim. punct. 1. num.7.* & apertè sumitur ex Cajetano *in summa*, verb. *Matrimonium. sub titul. De usu matrimonialis conjugii.* vers. *Primus*, ubi asserit, debitum conjugii intelligi, salva consistentia, & sanitate subjecti, & obligationem ejus non urgere, quoties sine periculo vitæ, aut ægritudinis reddi non valet. Quæ est valde communis sententia videnda cum suis Auctoribus apud P. Thomam Sanchez *lib.9. de matrim. disp.24. num.2. & 12.* & certa, si

de periculo vitæ sermo sit, juxta Basilium Legion. *lib.*10. *cap.*14. *nu.*2. accedente cum Præposito Diana *p* 6. *tr.*7. *resol.*64.

31 Tertia sit. Quia egerere semen virile jam in utero receptum non est intrinsecè malum, ita ut nulla ex causa cohonestari possit: ideò enim licet fœminæ violenter cognitæ procurare in continenti ejus ejectionem, & eiiciendo impedire, ne subsequatur conceptio, & semen, ut ita loquar, pacificam possessionem sedis suæ nanciscatur. Ergo similem poterit excusationem præbere metus mortis, aut infamiæ. Porrò fœminæ per vim oppressæ id licere putat Thomas Sanchez *lib.*2. *disp.*22. *num.*17. & Raynaudus *ubi suprà num.*37. *fol.*304. Continuatur enim vis, retento semine, & damna multiplicantur, dum fœmina invita cogitur concipere, ac parere, & labores, doloresque subire, qui filiorum procreationem consectantur. Unde sicut se retrahere posset, & licitè procurare, ne semen intra vas effunderetur, quamvis timeret fundendum extra ipsum, & eiicere quemlibet alium liquorem juri suo præjudicialem, ita quoque licitum videri debet semen susceptum eiicere. Quia involuntaria omnino susceptione illius nihil juri suo præjudicavit, ut illud invita retinere debeat: & jus defensionis, quo licet vim vi repellere, multò potiori ratione extenditur ad hunc casum, quàm ad repercutiendum in continenti raptorem, qui adhuc non destitit, sed damna damnis accumulat.

32 Quarta denique sit. Quia non est peccatum grave exigere, aut reddere debitum cum periculo abigendi fœtum inanimatum, ut pro se adducens Sanchez, & Hurtado tenet Martinus à S. Joseph *in monit. Confessar. tom.*1. *lib.*1. *tr.*50. *num.* 2. quia, inquit, rationabile non est privare jure suo conjugatos ob rem, quæ non est magni momenti; nec doctrinam istam improbat, illam exscribens Diana *p.*11. *tr.* 8. *resol.*33. *in fin.* Ergo, si non est magni momenti abortio fœtus nondum animati, nec tanti, ut conjuges debeant ob periculum illius abstinere sub lethali ab usu matrimonii, longè minùs tanti erit, ut ad illud evitandum fœminæ privari debeant jure tuendi vitam suam, aut conservandi suam famam. Nam jus istud præstabilius est, & ob rem parvi momenti non debet interturbari.

33 Perstandum est nihilominùs in assertione proposita, & retinendum pudicitiæ frænum, ac vindicanda securitas innocuis fœtibus, præcludendumque ingens ostium abusibus, ac spurcitiis, quæ ex opposita sententia meritò timeri valent, nihilo seciùs, quam ex spontanea effusione proprii seminis extra vas, vel ejectione alieni jam sponte suscepti, siquando permitteretur ejus usus. Et sanè qui seorsim sentiunt, non videntur expendisse, quanta sit abortus gravitas, etiam nondum animato fœtu, & quàm proxima homicidio, aut parricidio innocentis, nec quàm facilè ex abortu licito fœtus inanimati ad præveniendam mortem, aut Infamiam fiat transitus ad abortum licitum fœtus animati ob easdem causas, & ad sterilitatem procurandam, conceptionemve impediendam ob alias causas leviores, & sæpe in vano timore, aut verecundia fundatas. Nec satis considerarunt, usum seminis proprii, aut alieni contrarium generationi nunquam concedi à natura ob periculum abusuum, qui in casibus individuis inde possent resultare; sed absque exceptione prohiberi tanquam quid directè oppositum ejusdem fini primario. Paritates verò adductæ vel congrua disparitate eventilandæ sunt, vel, si illa adhiberi nequeat, reiiciendæ omnino, & improbandæ, quia ex probabili non sequitur consequens planè improbabile, & eo ipso, quòd hoc sequitur necessariò ex aliquibus præmissis, ab opposito consequentis ad oppositum antecedentis rectè infertur, aliquam ex eis seorsim, aut certè simultaneam probabilitatem utriusque, pariter esse improbabilem.

34 Sic arguit adversùs primam Navarra, & Basilius *ubi suprà cap.*13. *num.*2. *in fin.* contendens, non esse licitum directè procurare abortum fœtus inanimati ad curandam ægritudinem fœminæ periclitantis, quia alioqui sequeretur id licere, cùm eodem abortu est opus ad conservationem famæ, aut status, nullam namque convenientem disparitatem inveniri posse affirmat. Et, quamvis fortasse aliqua certò probabilis assignari possit cum Raynaudo ex dictis *suprà num* 4. & *num.* 23. inter periculum vitæ ab intrinseco proveniens ex morbo, & periculum solius infamiæ; illa tamen longè difficilior erit

si pe-

si periculum vitæ utrimque immineat, nam quòd ex morbo proveniat, vel ab extrinsecis causis, merè materiale esse videtur, si utrobique reperiatur æqua mortis certitudo, parque hujus medii necessitas in utroque eventu incumbat. Qua propter illi, qui affirmant, licitum esse ægrotanti se inebriare, cùm judicio Medicorum necessarium est ad præservandum illum à morte, vel infirmitate aliqua gravi, idem consequenter dicere solent casu, quo ab extrinseco cogatur ad ebrietatem metu mortis, verberum atrocium, aut alterius mali similis, ut videre est apud Gobat, qui latè rem discutit, defenditque cum Baldello, Lessio, Dicastillo, & aliis *in dicto cap.* 18. *sect.* 1. *ac* 2. quibus acquievere plurimi Doctores Lovanienses apud Lessium *lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 31. idque probabile censet Diana *p.* 6. *tr.* 7. *resol.* 44. Layman, ac Villalobos adjungens.

35 Neque plus juvat, quod alii considerant, periculum in casu, de quo loquimur, provenire ex culpa matris, quæ furtivè concepit, & propterea timet, ne occidatur. Tum quia etiam morbus ex intemperantia matris, aut alia culpa provenire potest, nec ideò privatur jure utendi omnibus remediis, quibus aliæ possunt occurrere morbis contractis inculpabiliter. Tum præterea, quia etiam fœminæ, quæ concipit culpabiliter, supervenire potest morbus ex pravis humoribus, aut alia indispositione, & non ex coitu, ut conjugatis contingit; tunc autem nulla erit ratio prohibendi ei evacuationem fœtus concessam aliis, quæ licitè conceperunt, licèt periclitentur ex morbo, cui causam dederunt ipsæ. Tum demum, quia ad vitam salvandam, & maximè auferendam vi privata, æquè licet abscindere sibi v. g. pedem huic ipsi fœminæ, aut latroni, qui detinetur compedibus, quos effringere non valet, quàm aliis, qui citrà culpam in similes angustias sunt redacti. Ergo quòd præcedens coitus illicitus fuerit, abortui non obstabit, si non obstat coitus licitus.

36 Ideò ad primam paritatem respondeo, mihi longè plus placere sententiam Vasquez, Basilii, Lessii, Amici, Comitoli, Sayri, Navarri, Moyæ, Filliucii, aliorumque asserentium, abortum fœtus inanimis directè procuratum nullo unquam casu esse licitum, etiam ad vitandam mortem imminentem matri ex morbo proprio, vel ex aliena malitia; sed quoad hunc effectum semper esse æquiparandum pollutioni, vel abortui fœtus animati, quem directè procurare nunquam licet; sed solùm adhibere ad curationem remedia ex se ordinata ad sanitatem, quod licitum est, quamvis indirectè, ac per accidens sequatur ex eis abortus. Quòd si opposita sententia alicui arrideat, quæ proculdubio est communis, & plurium gravium scriptorum, adhuc contra Basilium videtur, ea rectè intellecta, probabilem disparitatem reddi posse. Etenim illa non loquitur de adhibendo per abortum remedium præservativum, quo fœmina de præsenti bene valens liberetur ab infirmitate, quam superventuram timet à longè; sed de matre, quæ jam actu ægritudinem contraxit, talemve indispositionem, ex qua lethalis ægritudo sequitur, quin remediis aliis impediri valeat, quod de facto contrahatur, & contracta afferat mortem. At verò thesis damnata in diversis circumstantiis procedit, & quæ nullam habent proportionem cum istis.

37 Quia in primis loquitur de fœmina sanæ adhuc famæ, & graviditatis incognitæ, illique abortum permittit per modum præservationis, ne gravida deprehendatur longo post tempore ex partu, aut, intumescentia uteri post tempus animationis. Deinde non curat, utrùm occultatio aliis mediis obtineri possit, aut mors impediri, quæ ex manifestatione timetur, neque hasce cautiones adhibet: &, quamvis eas adhiberet, ut ostendi supra, potiùs essent suspiciosi, aut speculativi prætextus, quàm excusationes practicæ, vel solidæ. Et, cùm illæ jus pro tunc non tribuant occidendi per modum præventionis eos, à quibus mortem timet, si gravida deprehendatur, semperque ea reputaretur culpabilis, & intempestiva defensio, longè minùs jus tribuere possent abigendi fœtum suum, qui neque tunc est aggressor, neque futurus est posteà. Demum neque excipit illas, quarum flagitium aliunde deprehendi potest, quàm ex partu, vel prægnantia, cùm sine dubio forent excipiendæ: Nam si, ut frequenter usuvenit, meritò timeri potest, ne aliis testibus, aut signis, aut etiam ea ipso abortu suffi-

cienter deprehendatur, ille incassum adhibebitur ad delicti occultationem.

CAPUT V.

Occurritur secundæ paritati præcedenti capite propositæ.

38 AD secundam *in num.*30. debet negari antecedens, cujus probabilitas tenui admodum ratione, vel auctoritate subsistit, sive sermo sit de animatione fœtus impedienda per abortum ob nimiam difficultatem partus peculiari experientia comprobatam, sive de impedienda conceptione ob eamdem causam per media sterilizantia, reddentiaque ineptam matrem ad opus generationis.

39 Unus causidicus Torreblanca de sterilitate id cursim docuit absque probatione, & examine: &, quamvis pro se alios adduxerit, nullum ex fide allegavit, ut Diana animadvertit *p.*5. *tr.*14. *resol.*90. monens insuper, ab opposita sententia non esse recedendum, quamvis aliàs admittatur ut probabilis opinio illorum, qui affirmant, licitè abigi fœtum nondum animatum, cùm necessarium est ad mortem propulsandam imminentem matri ex morbo. Sanchez sanè, qui hoc tuetur, nihilominùs negavit *ea disp.*20. *num.* 10. licitè prætendi abortum, quamvis fœtus sit inanimatus, ad evitandum periculum vitæ, quod ingruerat matri in aliis partubus, eumque imitantur Raynaudus *suprà num.*42. & Diana *loc. cit.* Idem sentiunt à fortiori omnes, quibus nos accessimus, putantes nunquam abortum licitè procurari, etiam ad vitandam mortem certò, ac proximè imminentem ex nequitia alterius, vel ex morbo, idque expressit inter alios Filliucius *tr.*29. *num.*103. Sed neque sterilitatem, quamvis ab animatione fœtus sit longè remotior, procurari posse ob eumdem finem, docuit expresè Diana, & Raynaudus cum Tabiena, ac Toleto, suffragante Luisio Turriano cum plerisque viris doctis Academię Complutensis in facti contingentia consultis *disp.*26. *de just. & jur. num. ultimo*.

40 Ratio quoque inibi adducta levis est. Quia assumit tacitè, quod alioqui erat probandum, abortum scilicet non esse peccatum contra naturam perinde, ac effusionem seminis; sed ex causa posse cohonestari. Atque, hoc admisso ut probabili, ad summum probaret, illum procurari licitè, cùm est medium moraliter necessarium ad servandam vitam matris, neque in alio casu id licere putant, qui id permittunt, morbo urgente, & vergente ad mortem fœminæ prægnantis. Nam, si morbus moram patitur, tempusque indulget utendi aliis mediis, nemo dicet, tunc abortum procurari posse absque peccato. Ita autem evenit, quoties timetur periculum ex difficultate partus: distat enim multis mensibus à tempore, in quo fœtus abigetur antequàm sit animatus, & interim locum præstat praeveniendi aliis remediis lethale discrimen matris. Alia verò remedia non deesse curandi hoc vitium naturæ absque abortu, detrimentove fœcunditatis, supponunt ut certum Sanchez, Diana, Filliucius, Raynaudus, & alii Theologi, suffragantibus peritis Medicis, quos adiit Turrianus in casu valde prementi: pluraque adaptata variis causis, unde istud damnum provenire solet, inveniet diligens lector apud Lazarum Riberium *lib.*15. *praxeos Medicæ. cap.*18. *per totum*.

41 Nec rursus valet, quòd fœtus, nisi abortu ante animationem præveniatur, aggressurus sit posteà vitam matris conando exilire ab utero, sicut illam quoque aggreditur, cùm morbum lethalem causet, & sicut humores noxii in ægritudine dicuntur corpus invadere. Non, inquam, valet. Tum quia semper subsistit disparitas proximè assignata, & legitima præventio foret post hanc experientiam abstinere à coitu illicito, vel etiam à licito, si alia remedia omnino defutura, aut non profutura videantur, ne alioqui post ipsum liceant, sub prætextu devitandi malum distans, omnes illi immundi abusus, quorum memini *num.*15. & 16. Tum quia de fœtu abigendo post tempus animationis idem pariter dici deberet, & extendi etiam ad hunc casum jus defensionis, quod matri adversùs illum tribuitur: quia etiam tunc præponderaret vita certa matris spei incertæ pariendi prolem vitalem: & experientia antecedens simul ostendere potuit, illam semper mortuam nasci, aut non nasci, nisi monstrum quoddam, aut mortuam abigi per naturalem abor-

tum

cum mense septimo, aut octavo, qui sunt casus, quos proponunt, & evenisse testantur Diana, ac Luisius locis anteà præallegatis. Tum demum, quia licèt fœtus quodammodo dici valeat in hoc casu aggressor matris, sicut dicitur aggressor in casu morbi improvisit, cujus curationem impedit, aut quem efficienter causat; adhuc tamen certum est, non esse aggressorem injustum, etiam materialiter, quia debitum naturale crescendi, atque nascendi à matre exigit, ac jure naturæ utitur, cui ipsa consensit, dum se per coitum ad generationem aptavit, & alia onera consequenter suscepit, quæ ex Divina institutione sunt ipsi naturaliter annexa ad servos suos, & cœlites propagandos.

42 Ad confirmationem concedo, licitum esse isti fœminæ negare marito usum sui corporis, ut rectè ibidem probatur, & sentitur *ubi sup.* Turrianus, & Dicastillo *num.* 237. neque enim ipsi debetur in prædictis circumstantiis, neque cum tanto discrimine ad reddendum illum voluit se obligare per contractum matrimonii; immò neque obligationem charitatis tunc incumbere, quamvis vir periculo incontinentiæ laboraret, censent Diana, Basilius, Præpositus, Sanchez, Bonacina, & alii relati *num.*30. quibus addendi sunt Layman *lib.6. tr.*10. *p.3. cap.*1. *num.*5. Coninc *disp.*34. *de Sacram. num.*21. Castro Palao *tom.*5. *disp.* 3. *punct.*4. §.10. *num.*4. *in fin.* Gobat *in quinario tr.*5. *cap.*34. *num.* 65. Nego tamen, inde quidquam sequi nostræ assertioni contrarium: nam à redditione debiti plures causæ solent excusare, quæ proculdubio insufficientes sunt ad impediendam generationem post coitum, vel ad abortum, aut sterilitatem inducendam. Neque obligatio utrobique ex eisdem principiis nascitur, quia necessitas reddendi debitum ex contractu consurgit, &, servata proportione, tot dilationes, excusationesque admittit, quot restitutio, aut solutio aliorum debitorum, quæ eamdem originem habent. At verò prohibitio sistendi in sola delectatione concubitus, impediendo conceptionem, aut animationem fœtus, regulis diversis mensuratur. Quia ex natura rei consurgit post coitum, etiam illicitum, & contra ejus exigentiam in re maximi momenti, & à Deo intenta specialiter, foret commodum concubitus, ac delectationem ejus captare velle, & nihilominùs onera connexa detrectare, ac donum fœcunditatis pervertere, inferendo vim sibi metipsi, & aliis causis ad speciei propagationem tendentibus. Quare gravissimam causam, & necessitatem id postularet, si aliquando licet, vel nulla de causa licet, ut ego cum aliis sentio. Nam re vera eisdem abusibus ex natura sua esset exposita licentia ista, quibus seminis effusio extra concubitum, sive delectationis magnitudo attendatur, sive intrinsecus, ac proprius finis ejus spectetur.

43 Gravior difficultas esset, & nova; si disquiratur, quid censendum sit de hac ipsa muliere, quæ ob prædictam experientiam à debiti redditione legitimè excusabatur, si posteà convolet ad secundas nuptias. Vtrùm scilicet videatur renunciasse juri sese præservandi ab his periculis per denegationem debiti, illudque reddere debeat, etiam cum vitæ discrimine imminenti sibi ex partu, vel an potiùs illud adhuc retineat, possitque licitè novo marito usum matrimonii denegare? Sanè, cùm vir id nesciebat, magna videretur inæqualitas semper permanens, ac per se dolosè imbibita in materia ipsa contractus, si dicamus, illam non debere marito sui corporis usum, nec posse ab illo obligari, cùm maritus vice versa ab illa obligari possit, ac reddere teneatur. Quare in hoc eventu potiùs credi debet, illam huic remedio renunciasse, & se obligasse ad reddendum, etiam cum vitæ periculo, cui aliis mediis obviare potest in hoc novo matrimonio, ut obviavit in priori, ex quo experientiam desumpsit. At verò, cùm alter conjux conscius erat tempore contractus prædictæ excusationis, non adeò facilè fœmina obligari poterit: nam sicut maritus non videtur consentire præjudiciali huic excusationi, dum circa ipsam erat, putatque minimè adesse, ita vice versa consentire videtur, dum non erat, sed agnoscit vitia mercis, quam per matrimonium voluit comparare.

44 Casum similem proponunt Auctores circa matrimonium ejus, qui laborat lepra contagiosa, & incurabili: nam sanum cogere nequit ad reddendum debitum cum evidenti periculo infectionis, & nihilominùs ab eo cogi potest, si illud

exigat, & suo discrimini velit renunciare. Porrò in hoc eventu licitè posse denegare sanum sui corporis usum, quamvis ab initio fuerit conscius morbi, quo alter laborabat, nec propterea renunciasse juri præcavendi suum periculum, tenent Angles *in Floribus. p. 1. quæst. De obligat. solvendi debit. art. 1. diffic. 1. fol. mihi* 307. Villalobos 1. *p. summæ. tr.* 13. *diffic.* 48. *num.* 2. Castro Palao *suprà num.*4. *in fin.* & probabile ducit Gobat *eo cap.* 34. *num.* 60. etsi oppositum teneat absolutè. Et ratio ipsorum est, quia talis fœmina jus habet, etiam intra matrimonium, præferendi vitam, & salutem suam propagationi speciei per abstinentiam à coitu, & cùm non sit earum domina, sed solùm custos, & administratrix, huic juri cedere nequit, & contrarium jus adversum se tribuere.

45 Verumtamen eos non esse audiendos in casu lepræ cognitæ ab utroque, sed mutuam obligationem incumbere reddendi, jusque exigendi, rectè docuit Thomas Sanchez *in dicta disp.*24. *num.*22. estque sententia communis. Inde autem ad nostrum casum efficaciter arguitur, quia facilius est occurrere periculis, quæ in futurum timentur ex graviditate, aut partu, quàm evitare infectionem ex lepra contagiosa alterius conjugis, & ipsa experientia, quæ huic mulieri ostendit se periclitari in partu, simul ipsi demonstravit incolumem evasisse. Nec obstat ratio in contrarium. Nam quòd mulier possit cedere prædicto juri, constat, quia ei cedere potest, quamvis non sit domina suæ vitæ, vel salutis, si leproso sponte jungi velit, aut marito, postquam fuit experta in aliis partubus talia pericula, idque charitas suadebit, si fiat ad evitandum in alio incontinentiæ periculum. Quòd verò etiam se obligare possit, & jus alteri tribuere ad exigendum, ex eo patet, quia hoc jus tribuit vi contractus matrimonii, quoties consortem decepit, & non detexit suum vitium. Et ex eo, quia rectè potest se obligare ad non utendum speciali aliquo remedio, maximè præservativo, cùm suppetunt alia, ut Carthusianus ex voto, vel consuetudine se adstringit ad non utendum esu carnium, quamvis illis indigere videatur ad præservationem, aut curationem morborum imminentium vitæ suæ. Passimque agnoscunt Theologi alias, & alias subinde causas, unde ejusmodi cessiones, atque obligationes honestantur, non obstante periculo abbreviandi vitam.

CAPUT VI.

Fit satis duabus aliis paritatibus.

46 AD tertiam in *num.* 31. sic habeo. Vim vi repellendo, & impediendo consummationem delicti licitum erit fœminæ resistere, & conari quantum potest, ne semen virile recipiat totum, aut ex parte, qnamvis reliquum extra vas effundatur, quia id aggressori iniquo debet imputari; non verò ipsi, quæ justissimè tuetur læsionem suæ pudicitiæ: & quemadmodum in ejus defensionem ei licebat violentum aggressorem occidere, ita quoque ipsi licebit repellere, ac propulsare semen, ne ejus receptione maleficium perficiatur. At verò, postquam ille se retraxit, cessavitque à vi inferenda, & effuso intra vas semine, consummavit suum delictum, sicut jam non licet eum occidere, quantumlibet criminosum, nec interfectio illius reputaretur justa defensio, sed ultio, atque vindicta privata, ita quoque non licebit studioso conatu procurare hominem futurum planè innoxium quasi occidere, impediendo conceptionem, & animationem ejus, sive id fiat ejectione seminis, sive aliis mediis, nam omnium par quoad hoc videtur ratio. Et sicut alia non licent, quæ inducunt sterilitatem, aut pro tunc generationem impediunt, v. g. potus aquæ frigidæ in continenti susceptus, sic pariter non licebit ejectio virilis seminis pari studio procurata.

47 Unde non est comparandus violentus iste stuprator, qui secum non portat honorem, aut virginitatem *puellæ*, latroni, qui secum defert pecunias, equumve alienum, & admotis calcaribus cum ipso fugit; sed potiùs conferri debet cum eo, qui alapa, vel fuste alium percussit, &, honore ablato, jam cessavit ab injuria. Porrò istum neque in continenti posse interfici, & longè minùs privari vita ob eam causam, eo relicto, alium innocentem, qui non fuit complex delicti, ex damnatione *proposit.* 30. planè habetur, & rationes, unde firmam ejus certitudi-

tudinem stabilire curavimus *dissert.* 20. *c.* 2. & 3. his dabunt robur, ac lucem. Etenim ejectio seminis, stupro jam consummato per effusionem illius, permitti nequit, ut puella in continenti recuperet virginitatem ablatam, aut honorem illibatæ pudicitiæ: nam hæc bona nunquam redeunt, neque in individuo restituuntur. Sed neque permitti potest, ut se præservet à damnis graviditatis, aut partus, aut infamiæ, quæ timere potest in futurum, quia hoc prætextu etiam liceret nobis artibus eiicere idem semen, postquam jam est coagulatum, abortumque facere illius, maximè ante animationem, quod ista sententia improbat, certumque vocat contrarium.

48 Quod autem additur, licentiam istam cessare, postquam semen est adeptum pacificam possessionem in utero, ægrè declarari valet. Nam, si origo possessionis attendatur, semen nunquam dici potest pacificus possessor; sed violentus, & intrusus. Si verò ad possessionem pacificam satis est, quòd vir recesserit, & à violentia cessaverit, hæc utique statim cessat, desistente viro, postquam effusione seminis ex parte sua stuprum consummavit. Si demum consensus fœminæ ulterius desideratur, illa sui honoris, ac virginitatis amans, sicut invita recipit semen, ita quoque invita illud retinebit, coagulabit, fœtumque concipiet, portabit, ac pariet. Et, cùm sit in libertate ipsius nunquam consentire, semper retinebit jus pugnandi contra semen, & operationem ejus, tanquam contra possessorem non pacificum, illud ad instar veneni sibi noxii reputabit, à quo semper potest se defendere, & conari ad ejectionem illius in quolibet ejus statu.

49 Et confirmatur ad hominem. Quia ipse P. Thomas Sanchez meritò censet ibidem, hoc nequaquam esse licitum fœminæ, quæ ob metum gravem consensit viro, nec illi, quæ post matrimonium ratum deliberat intra bimestre, utrùm sit ingressura religionem, si fortè eo tempore à sponso per vim cognoscatur. Atqui, re bene perpensa, etiam istis hoc liceret in continenti, si putetur non esse illicitum alteri. Nam quòd fœmina ex vi metus consenserit deflorationi suæ absque alia promissione, aut juramento, non tollit illi jus sese servandi indemnem, metu abscedente, sicut nec tollit (ut hujusce Auctoris paritate utamur) ei, qui per metum concessit latroni auferre equum sibi, jus illum recuperandi persequendo eum in continenti, postquam cœpit fugere, & metus cessavit. Quòd verò post matrimonium ratum multò levior fiat injuria sponsæ per vim oppressæ, nec ideò infamiam patiatur, aut damnum tanti momenti, non videtur satisfacere. Quia ipsi aufertur jus valde æstimabile eligendi sponsum infinitè nobiliorem, nempè Deum, cui suscepta religione desponsabitur, & ei tollitur status longè altior, & securior, cui ob suam excellentiam, non obstante matrimonio jam contracto, meritò potest postponere propagationem speciei, bonum prolis, & alia commoda conjugium sectantia: sæpèque evenire poterit, ut ex consummatione matrimonii specialia, & valde gravia damna sibi timeat, quæ anteà non præcogitaverat.

50 Ad quartum in *num.* 32. constans omnium Theologorum sententia est, absque peccato mortali non posse conjuges uti conjugio, quoties grave periculum abortus inde resultat, nec distinguunt inter fœtum animatum, & inanimatum; sed de quovis abortu idem enunciant. Sententia verò Martini à Sancto Joseph, quæ obiicitur in contrarium, nec ratione, neque auctoritate subsistit. Non auctoritate. Quippe P. Thomas Sanchez *lib. 9. de matrimon. disputat.* 22. *num.* 1. & Gaspar Hurtado *disput.* 10. *num.* 11. quos pro se allegat Martinus, expressè sentiunt contrarium, quoties imminet abortus verosimile periculum, & alter *certum*, alter *manifestum* vocat, superstante isto discrimine, coitum nec peti, nec reddi absque peccato mortali. Cùm verò id excusant, aut loquuntur de periculo levi, & non bene fundato, cujusmodi esse censent, quod timetur ex superveniente coitu, aut sermo eis non est de abortu propriè tali; sed de dissipatione materiæ, ex qua unita, & coagulata fœtus concipiendus esset, nisi novus coitus obstasset. Porrò dissipatio ista, siquando evenit, censeri poterit impedimentum conceptionis, ac prægnantiæ, quæ tunc erant quasi in via; sed ad abortum non pertinet, de quo in præsenti tractatur, nec periculum illius periculum

culum abortus esse valet, ut attigi *num.* 3. Quomodo enim partus immaturus erit, ubi nec mulier est gravida, nec fœtus conceptus, nec quidquam foras eiicitur, aut non nisi rude semen, & informis massa sanguinis?

51 Non ratione. Quia est falsissimum, abortum fœtus inanimis esse rem parvi momenti, aut non magni: nam & matri satis nocet, ut *num.* 9. prænotabam, & ex isto capite ei excusationem tribuit: &, quamvis respectu fœtus non sit homicidium propriè, est homicidium ad instar; immò & parricidium, cùm illum parentes causant, quia perinde est impedire vitam filii proximè futuram, ac mortem futuram proximè ulteriùs accelerare. Quare periculum istud nequit censeri periculum exigui momenti ratione rei, quæ timetur, si metus aliàs sit justus; sed potiùs magni, & absque dubio præponderantis privationi juris exigendi debitum: nam, cùm obligatio illius sit per se primò instituta in bonum, & generationem prolis, absurdissimum foret, si usus ejus verteretur in contrarium. Unde neque periculum incontinentiæ jus exigentis roborare potest, quia aliis mediis occurri valet huic malo, sicut ei occurri debet, cùm fœtus est animatus. Et, quamvis matrimonium sit etiam institutum in remedium concupiscentiæ, cùm hic sit solùm finis secundarius; alter verò primarius, ac potissimus, nunquam ille potest obtineri cum gravi, ac noto præjudicio istius.

52 Quamvis autem ex suo genere sit etiam grave peccatum, impedire conceptionem fœtus jamjam debitam suis causis, aut se exponere periculo impediendi ipsam, & pejus sit, quòd id fiat ex vi seminis, & coitus, quàm sumptis potionibus, aut medicamentis aliis; nihilominus existimo, nullum, aut leve peccatum committi exigendo debitum ab uxore in tali statu. Non quia materia sit levis; sed quia periculum istud ex superveniente coitu, aut nullum est, aut levissimum, &, si aliquando sit grave (quod rarissimè continget) id communiter ignotum erit, etiam diligentibus, ac perspicacibus. Nam ex multiplici coitu viri, & uxoris sæpè duo, aut plures gignuntur, & aliquoties evenit superfœtatio, & dum generatio non sequitur, aliis causis tribui valet, quæ conceptionem impediunt, & causant sterilitatem. Quinimmò neque, concepto jam fœtu, timetur probabiliter ex eadem causa occisio, aut abortus ejus, nisi fortè cùm jam crevit, & appropiat tempus partus: tunc enim ex nimia, & frequenti concussione ventris id in aliquibus accidit, & oppositum est contra communem experientiam conjugatorum testantium se crebrò, & absque discrimine accedere ad suas uxores tam ad concipiendum proximè dispositas per antecedentem coitum, quàm actu prægnantes, quin prætereà impediatur prolis matura nativitas, nedum generatio, aut animatio.

53 Quòd si nullum est periculum abortus, aut dissipationis impedientis conceptionem fœtus, nullum sanè erit peccatum exigere conjugale debitum ab uxore in illo statu; veniale verò solummodo, si sit leve, & non adeò probabile: nam ob aliquales suspiciones, aut timores scrupulosos impediendi generationem per coitum, aut causandi ex ipso abortum, æquum non est, ut uxorati priventur jure certo exigendi, atque reddendi, quod eis Sacramentum contulit, & matrimonii contractus. An verò exigere liceat, non obstante prævisione istius periculi, cùm periclitatur vita patris propter abundantiam seminis, & alia remedia desunt? Sumendum est ex jam dictis circa simile periculum vitæ, aut salutis, quod mater gravida patitur. Et affine aliud exemplum affert Layman *lib.* 3. *sect.* 5. *tract.* 10. *p.* 3. *cap.* 4. *num.* 4. sic scribens: *Quis enim neget, invadente fera matrem, ipsi licitum fore, immò etiam in præcepto naturali, ut fuga vitæ suam certo interitui expositam liberet, si posset, quamvis cum probabilissimo abortus periculo?*

DISSER-

DISSERTATIO XXI.

DE ANIMATIONE FOETUS intra uterum.

Non ventilatur hic vulgaris illa quæstio supponens, fœtum intra uterum animo rationali informari, & esse, antequam nascatur ex utero, verè hominem jam tunc constitutum suis partibus essentialibus, inquirensque ulteriùs, quanto tempore ante partum id contingat; sed de ipsa potiùs suppositione, tametsi receptissima, contendere cogimur, & examinare, an fœtus ante partum informetur anima rationali sibi propria, atque distincta ab anima matris, vel non, sed in ipso egressu, punctoque nativitatis? hoc enim postulat 35. proposit. *inter damnatas.*

CAPUT PRIMUM.

Quinam sentiunt, fœtum, quamdiù in utero est, non informari anima rationali sibi propria, & quibus argumentis id suaderi valeat?

1 IOannem Marchum Archiatrum, seu Protomedicum Pragensem huic doctrinæ mordicùs adhæsisse, eamque à variis obtrectationibus, & accusationibus strenuè vindicasse, subscribentibus quibusdam Theologis, & Universitate Lovaniensi nullatenus repugnante, refert Caramuel in Theologia Fundamentali edita Francofurti *anno* 1652. *num.* 1163. eique ipse probabilitatem suam tunc detulisse videtur, consequenterque admisisse; quod ex eâ evidenter sequitur, nempe fœtum ante partum non esse hominem, utpotè carentem præcipua essentiali parte constitutiva illius, & consequenter homicidium non committat, quamvis suffocetur intra uterum, vel præmeditato abortu ex eo abigatur. Et in summa, ita discurrit hæc sententia de embrione toto tempore prægnantiæ, sicut philosophatur communis de ipso pro illo parvo spatio quadraginta, aut octoginta dierum, quo post conceptionem creditur differri intra uterum infusio animæ humanæ.

2 Quæ doctrina, licèt primo aspectu paradoxa, & singularis videatur, & ab ipso Auctore suo non nisi quibusdam levibus argumentis physicis stabiliatur, foveri potest nihilominùs primùm auctoritate juridica, & existimari placita antiquis Jurisconsultis, quos alii posteà sectantur. Nam apud Papinianum habetur, partum, antequam edatur in lucem, non esse hominem: apud Marcellum, eo interempto, non interimi nisi spem animantis: apud Ulpianum, non esse suppositum per se subsistens; sed partem viscerum matris, & secundùm se non esse adhuc in rebus humanis. Verba clarissima sunt, si absque voluntariis glossis, velut jacent, accipiantur. Papinianus enim ita loquitur *in L. in Falcidia 9. ff. ad legem Falcid. circa ventrem ancillæ nulla temporis admissa distinctio est, quia partus nondum editus homo non rectè fuisse dicitur*. Marcellus verò ita scribit *L. 2. ff. de mortuo infer: Negat lex regia mulierem, quæ prægnans mortua sit, humari, antequam partus ei excidatur. Qui contra fecerit, spem animantis cum gravida interemisse videtur*. Ulpianus autem *L. 1. Sed. ff. de inspic. ventr. Partus, inquit, antequam edatur, mulieris portio est, vel viscerum*: milliesque supponit, illum interim *non esse in rebus humanis*, præsertimque *in L. Sed si plures. 10. §. 1. ff. de vulgari. L. Ubicumque. 7. ff. de ventre in posses. mitten.* Atque ea propter Tiraquellus *ad L. Si unquam*, verb. *Susceperit liberos. C. de revoc. donat. num.* 148. cum Baldo, & plerisque aliis jurisperitis contendit, homicidium non committi, quamvis fœtus in ventre perimatur.

3 Foveri prætereà potest Theologica auctoritate S. Isidori *lib. 1. de summo bono. c. 24.* rela-

velata in cap. Qui in maternis. 115. *de consecrat. dist*.4. ubi hæc habentur: *Qui in maternis uteris sunt, cum matre baptizari non possunt. Quia qui natus adhuc secundùm Adam non est, renasci secundum Christum non potest. Neque enim dici regeneratio in eo poterit, quem generatio non præcesserit*. Unde sic arguere licet. Qui sunt in maternis uteris, adhuc secundum Adam non sunt generati, nec nati, & ideò nec regenerari possunt, nec renasci per gratiam secundùm Christum. Ergo nec sunt animati animo rationali sibi proprio. Nam qui hoc modo generati sunt, seu nati in utero, in ipso primo suæ animationis instanti incurrunt peccatum originale tanquam veri homines, ac filii Adæ per naturalem generationem derivatam ex ipsius semine, ac stirpe: & sicut fieri non potest, ut ante generationem, & animationem suam peccatores sint, aut verè homines, ita accidere non valet (secluso privilegio B.V. quam semper exceptam volumus) quòd generatione, & animatione posita vel tantillum differatur incursio originalis peccati sibi proprii tanquam hominis jam geniti, ac re vera filii Adæ.

4 Tertiò ratione Theologica. Nam, cùm certissimum sit, peccatum originale non differri, sed incurri ab homine in ipso primo animationis instanti, aliunde constans videtur, illud non incurri in utero; sed eo tempore, quo parvulus ab illo egreditur, dicente Scriptura *Ecclesiastici* 40. 1. *Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & jugum grave super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum usque ad diem sepulturæ in matrem omnium*. Quo loci verbum *creata* satis indicat, tunc primùm incipere jugum illud, de quo est sermo, nam alioqui non creari, sed conservari, aut permanere diceretur: sicut anima non dicitur creari in die exitus de ventre matris, si verum est eam infundi corpusculo aliquot mensibus antequam proles edatur. Jam verò quòd grave istud jugum sit originale peccatum, ex reipsa sumi videtur, quia si Adam non peccasset, & suos posteros peccato non infecisset, neque jugum illud esset, nec mors, nec calamitates reliquæ, quas trahi cum illo recenset eo loci Sapiens. Quamobrem Gelasius Papa *epist*. 1. *contra Pelagia*. ex prædictis ejus verbis probat, parvulos gravari jugo originalis peccati. Et S. Augustinus *lib*. 5. *Hypognosticon. cap*. 3. *Quid*, inquit, *est hoc grave jugum, nisi peccatum? Et quare dictum est jugum, nisi quia ex duobus Adam, & Eva veniat?* Ac paulò infra: *Hoc jugo, id est, originali peccato revincti majores, atque minores, vitium ex ipso ortu tanquam aratrum trahimus*.

5 Arguitur 4. ab absurdo. Quia ex opposita sequeretur, plures homines in peccato decedere, quibus tota vita defuit possibilitas adipiscendi salutem, quin ulla sua, vel aliorum diligentia posset illis applicari Baptismus, aut aliud medium, quo statum peccati exuerent, & renascerentur gratiæ. Consequens absurdum est. Ergo & id, unde colligitur. Consequentia in dubium revocari nequit. Consequens autem, quod deduci diximus ex ea sententia, absurdum esse inde apparet, quia, eo concesso, tolleretur generalitas auxilii sufficientis ad salutem omnibus, ac singulis filiis Adami, universalitas redemptionis nostræ non comprehenderet totum genus humanum, & syncera, seriaque voluntas, qua Deus vult omnes homines salvos fieri, non extenderetur ad omnes; sed ad multos, exceptis aliis non paucis, quod refellit ex professo S. Augustinus *lib*.4. *contra Julian.cap*.8. causam parvulorum agens, & sic inter alia scribens: *Numquid homines non sunt, ut non pertineant ad id, quod dictum est: Omnes homines?*

6 Jam verò quòd istud consequens legitimè deducatur, si parvuli jam in utero verè homines sunt, & propriam animam habent suo corpusculo ibi infusam, inde persuaderi valet. Quia ex ipsis plures deficiunt, antequam in lucem prodeant, contra expectationem matris ratione debilitatis, vel alterius causæ merè naturalis, & occultæ, quin ulla diligentia, aut providentia humana impediri potuerit mors ipsorum, aut adhiberi remedium, quo sanarentur à vulnere peccati, quod jam contraxerant. Baptismus utique, cùm ex sua propria institutione postulet ablutionem baptizati, parvulis clausis in utero validè nequit conferri, ut omnes Theologi statuunt. Circumcisio quoque in lege veteri circa illos exerceri haudquaquam poterat. Remedium legis naturæ in alia simili cœremonia consistebat sensibiliter exercenda erga puerum, & supponente illius nativitatem. Igitur nullum remedium

medium peccato istorum applicari valet. Nam quod Cajetanus dixit *3.p.q.68.art.2.* istis sufficere parentum fidem applicatam solo signo Crucis, aut invocatione Trinitatis, jussu Pii V. Pontificis maximi meritò deletum est, & totus ille commentarius deinceps expunctus in editionibus aliis.

7 Restat igitur, ut hisce parvulis nullum remedium sufficiens datum sit, si verè homines sunt, infectique peccato. Nam cùm remedia non prosint, nisi quibus applicantur, ubi illorum applicatio est impossibilis, attenta institutione, ac modo ipsorum, nulla verè talis sufficientia dabitur. Frustra enim, & omninò insufficienter remedium ei exhibetur, cui certum est prodesse non posse; illis autem, qui in utero mori dicuntur, nec Baptismus, nec remedium aliud prodest; sed necessariò requiritur, quòd in lucem egrediantur. Et, quamvis interdum possit mors illorum imputari culpæ, aut incuriæ parentum, quæ impedivit, ne pervenirent ad statum, in quo possent à peccato suo per hæc remedia curari; sæpè tamen oppositum contingit ex naturalibus causis, nihilque omittunt parentes sibi possibile, ut proles viva nascatur. Immò in mortibus violentis, & inopinatis idem cernitur. Nam quid, rogo, erant facturæ pro se, aut filiis, quos gestabant in utero Madianitæ fœminæ, cùm Deus præcepit per Moysem Numer. 31. 15. *Jugulari omnes, quæ noverunt viros in coitu?* Aut quo remedio Amalecitæ prægnantes suos parvulos protegere possent, jubente Deo, & consequenter volente directè, ac positivè 1. *Regum* 15. 3. *Interficere à viro usque ad mulierem*, ne quidem exceptis gravidis?

8 Ultimò huic sententiæ favet, quòd juxta ipsam facillimè explicentur plurima, quæ juxta oppositam difficulter expediri valeant: ut quòd ætas hominum non computetur, nisi à die nativitatis, potiùs enim computanda videretur à tempore animationis, quo cœperunt esse homines, & vivere vita humana. Item quòd non detur tutor posthumo antequam nascatur, nec Angelus tutelaris existentibus in utero peculiaris, ac distinctus ab eo, qui custodit matrem. Ac tandem, quòd pœna abortus studiosè procurati non sit pœna parricidii in parentibus, nec pœna homicidii in aliis; sed multò levior, nempe exilii temporalis ex Marciano *L. 4. ff. de extraord. crimin.* aut perpetui juxta Ulpianum *in L. Si mulierem. 8. ff. ad L. Cornel. de sicariis.*

CAPUT II.

Statuitur, sententiam propositam esse scandalosam ut minimum, & perniciosam in praxi.

9 Ita decretoriè censuit Summus Pontifex Innocentius XI. dum hisce censuris perculit thesim 35. ubi illa tradebatur hoc tenore: *Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiù in utero est, carere anima rationali, & tunc primùm incipere eandem habere, cùm paritur, ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.* Hæc ibi.

10 Meritò autem ita sensisse Pontificem, inde facilè conspicitur, quia ex naturali Stoicorum Philosophia temerè assumitur tanquam probabile principium quoddam positivè contradicens omnibus Philosophis Christianis. Et cùm illud applicatur posteà diversis materiis, & consequentiæ trahuntur ad homicidia tollenda omnium, qui nondum sunt nati, atque ad irregularitates semper excusandas, dum abortus procuratur, ad peccatum originis submovendum ante partum, atque ad alia multa id genus Theologica, vel moralia, Scripturis vis infertur, repugnatur SS. PP. contradicitur Summis Pontificibus, & omnia principia convelluntur, quæ hactenus recepta erant, nemine contradicente apud Theologos, Jurisve Canonici peritos, ut omninò indubitata. Unde VVilhelmus Sandæus *in confut. trium viror. fol. mihi* 243. *enormissimæ absurditatis* esse dixit thesim istam inter omnes ab Innocentio profligatas. Sed & antequam condemnaretur, Caramuel jam retractaverat in posteriori editione Theologiæ Fundamentalis *num.*1625. vacillationem illam, qua in priori visus erat annuere probabilitati hujus doctrinæ. Et sapientia, ac dignitate Eminentissimus Cardin. Aguirre illam ex professo examinans, sic de ea censuerat *in Ludis Salmantic. Ludo V. Excurs.* 1. *num.*25. *Doctrinam communem de animatione infantium in utero ante nativitatem per propriam animam rationa-*

tionalem negari non posse censemus absque præjudicio fidei Catholicæ, absque Theologiæ injuria, sine Philosophiæ dedecore, & ocularis experientiæ præstigiis.

11 Suadetur itaque primò ex textu sacro Exodi 21.22. ubi secundùm versionem septuaginta Interpretum hoc modo legitur: *Qui percusserit mulierem prægnantem, & illa abortum fecerit, si fetus erat formatus, dabit animam pro anima*, id est, vitam suam pro vita, quam fœtui abstulit; *si nondum erat formatus, mulctabitur pecunia*. Ubi apertè vides, fœtum jam in utero effigiatum, formatumque membris suis, sua quoque anima informatum tradi, & propterea percussorem matris occidi, ut infanticidam. Vides insuper, quàm falsò dicatur, homicidium verè tale in nullo abortu committi. Et, quamvis nostra vulgata aliter vertat hanc clausulam, non ideò alteri versioni contradicit. Illa enim agit de supplicio mortis irrogando ob mortem matris ex percussione abortientis, sive proles vivat, seu moriatur, sive informis exeat, seu formata, nam de hoc puncto nihil dicit. Ista verò vice versa de morte matris non tractat; sed solùm de morte filii vindicanda per mortem percussoris, quamvis mater ex abortu non moriatur, si exeat formatus ab utero. Unde ex utraque lectione simul sumpta optimo jure colligitur, quod Cornelius ad eum locum, & alii multi observarunt, vitam pro vita, & animam pro anima ex præscripto Dei fuisse reddendam, idemque judicium observandum, sive sola mater ex abortu moreretur, sive solus infans jam formatus inanimis abigeretur ex utero.

12 Suadetur iterùm. Quia originale peccatum in utero ante partum contrahitur; non contrahitur autem absque animatione fœtus. Ergo fetus animatur inibi ante partum. Cœtera conspicua sunt, & major vel ex eo patet, quia omnes dicimur non tantùm nati; sed in peccato originali concepti; conceptio verò non fit, nisi in utero, & multis mensibus præcedit partum. Et ea propter tanquam specialissimum B.V. privilegium ab Ecclesia celebratur, quòd fuerit absque originali concepta: quod deridiculum redditur, si cœteri omnes absque eo peccato concipimur, & solùm cum illo nascimur. David utique longè aliud sensit *Psalm.* 50. 7. sic deplorans: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Unde S. Augustinus ad eum locum notat, David *suscepisse personam generis humani*, & ex eo probat, originale peccatum, & contendit contrahi in utero. Nam, inquit, agens de infante, qui baptizatur: *Si loqui tibi posset ille infans, diceret, & si jam intellectum haberet, quem habebat David, responderet tibi: Quid me attendis infantem? Non quidem vides facinora mea. Sed ego in iniquitate conceptus sum, & in peccatis mater mea ME IN UTERO ALUIT.*

13 Sicut autem certum est, ibi non esse sermonem de peccatis actualibus à parvulo in conceptione commissis, ita perspicuum videtur, David non fuisse loquutum de peccatis perpetratis, vel à matre concipiendo, vel à patre generando. *Neque enim*, ait Augustinus, *de adulterio natus erat; sed de Jesse viro justo, & conjuge ipsius*, quibus immeritò adscriberet ea de causa iniquitates, ut animadvertit etiam S. Thomas *lib. 4. contra Gentes. 50. num.3.* Ex quo insuper addiscimus, 1. 2. *q.82. art.2. ad* 1. huic expositioni receptissimæ apud PP. & Scholasticos non obstare, quòd in uno homine non sit nisi unicum originale peccatum. Utitur enim Propheta, dum *iniquitates* nominat, plurali pro singulari, ut sæpè in Scriptura cernitur: &, cùm originale sit causa, & origo multorum peccatorum, & peccatum Adæ, ex quo traducitur, plures deformitates habuerit, non incongruè dici potuit virtute plura peccata. Immò cùm in unoquoque reperiatur peccatum originale sibi proprium, & illud multiplicetur formaliter ad multiplicationem hominum, verissimè Psaltes enunciavit etiam de hoc peccato agendo: *In iniquitatibus conceptus sum*, quia juxta Augustinum *suprà* personam generis humani ibi suscepit, & sub suo nomine de toto illo loquebatur.

14 Propterea itaque S. Fulgentius *lib. de fide ad Petrum. cap.27. firmissimè tenendum, & nullatenus dubitandum* esse dixit, propter originale peccatum, quod carnali conceptione traxerunt, in altera vita esse puniendos, non tantùm jam natos ex matribus, qui sine Baptismo transeunt de hoc sæculo; sed etiam eos qui

qui in uteris matrum vivere incipiunt, & ibi moriuntur. Eadem quoque firmitate esse tenendum, parvulos, qui nondum sunt nati, jam tunc esse peccatores, docuit disertè Augustinus *lib.1.de peccato merit. & remiss. cap.32.* ita concludens: *Cedamus igitur, & consentiamus auctoritati Sanctæ Scripturæ, quæ nescit falli, nec fallere, & sicut nondum natos ad discernenda merita eorum aliquid boni, vel mali egisse non credimus, ita omnes sub peccato esse, quod per unum hominem intravit in mundum, & per omnes homines pertransiit, minimè dubitemus.*

15 Suadetur tertiò ab absurdis, quæ oppositam sententiam consectantur. Primum quippe ex ipsa sequitur, neque B. Virginem, neque ullum alium, ante suam nativitatem ex utero, absque ingenti miraculo potuisse incurrere originale peccatum: quandoquidem esse dicitur suprà, immò contra totius naturæ exigentiam, corpus ejus ante id tempus animari hominis vita. Sequitur rursus, non fuisse purum beneficium, neque magnum, sed valde diminutum, justificationem Baptistæ, aut Jeremiæ in ventre matrum. Ipsi enim naturæ suæ relicti pro illo statu nec erant futuri homines, nec peccatores, nec sancti; ad anticipandam verò justificationem ipsorum priùs necesse fuit miraculosè efficere, ut essent in statu peccati, & filii iræ, ac damnationis, ex qua posteà transferrentur ad statum adoptionis, ac gratiæ. Sequitur tandem, nullum parvulum interfici in ventre matris, nullumque proinde esse verè martyrem, aut emundari à peccato, quamvis simul cum prægnante matre confodiatur data opera in odium Christi; cujus oppositum fert vera Theologia censens, puerulum ita confixum ad cœlum evolare cum matre, baptizari suomet sanguine, & coronari martyrio.

16 Sic sentiunt communiter Scholastici, ut Scotus, Paludanus, Richardus, Gabriel, Carthusianus, Argentina, Vega, quos appellat, imitaturque Ruiz de Montoya *disput.49. de prædest. sect.4. num.12.* ubi vir eruditissimus sic concludit: *Neque scimus ab aliquo Theologorum hoc negari.* Accedit insuper Vasquez *tom.2. in 3.p. disput.153. num.80.* Sà, verb. *Martyrium in fin.* Theophilus Raynaudus *tom.18. tr. de martyrio per pestem. p.2. cap.2. num. 8.* addens prætereà, idem futurum, quamvis mater non occideretur, aut non esset verè martyr defectu dispositionis prærequisitæ in adultis; immò quamvis Tyrannus occisor nesciret eam esse gravidam, idque omninò verum credit cum Henriquez Coninc *in 3.p.q.66. num.123.*

17 Suadetur demum à priori. Quia fœtus ante tempus partus jam est formatus in utero, membrisque, ac figura humana effigiatus, ac distinctus, ut in abortibus cernitur, etiam illorum, qui sine vita eiiciuntur. Ergo jam est ultimò disposita materia illius ad recipiendam formam hominis: nihil enim probabiliter dici potest ei deesse, quod partus tempore adquirat. Ergo, cùm formatur, statim anima humana ipsi infunditur: ita enim in aliis accidit, quoties materia invenitur ultimò disposita ad formam alicujus speciei: neque enim illa differtur; sed absque mora producitur. Propterea infusionem animæ, & formationem in utero esse simul tempore, satis declarat locus Levitici expensus *num. 11.* eodemque utitur ad idem comprobandum textus *in cap. Moyses. 9.32.q.2.* Et sanè fœtum formatum aliqua anima informari manifestum fit ex motu illius, qui vitalis est, & ab intrinseco, cùm fiat quiescente matre, & alius motor deficiat. Quis autem dicat, corpus homini adaptatum tunc exigere animam belluinam, & non potiùs rationalem? Pari namque audacia dici posset, eamdem animam etiam perseverare post partum, donec superveniat tempus exercendi aliquem actum proprium hominis solius, v. g. risum, aut loquelam. Nam ploratus, qui in eis cernitur, etiam brutis est communis. Plorant enim & leones, plorant equi, plorant asini, ut ex probatis Auctoribus ostendit eruditè P. Joannes Stephanus Menochius *in Storeis eruditis. p.3. centuria 5. cap.14.* ex inde probans, descriptionem hominis rectè ex risibilitate sumptam fuisse, & non rectè ex flebilitate sumendam, quæ aliis ab ipso convenire potest.

18 Quod verò confingunt alii, fœtum informari anima matris eo tempore, quo est in utero, non verò sua propria usque ad partum, error fuit quorumdam antiquorum, quem refellit ex professo Tertullianus *lib. de Anima. cap.25. & 26.* atque ex rationibus nuper adductis, ac totius

tius

tius Ecclesiæ sensu circa peccatum originis manifestè confutatur. Experientia quoque ipsi resistit. Nam, ut alia plura omittam, quæ sapienter urget Tertullianus, & fœminarum prægnantium apertis documentis confirmat, sæpè sentitur in ventre matris gravidæ præmortuæ motus parvuli grandioris, & iste per scissionem, quam vocant Cæsaream ab illo vivus exquam vocant Cæsaream ab illo vivus extrahitur, ne in lymbum abeat; sed fruatur gratia Baptismi. Notum ex historiis est, id quàm sæpiùs contigisse, quarum plurimas ex penu sæculari, & Ecclesiastica, atque ex testimoniis ipsis oculatis Medicorum, addensat P. Raynaudus *tom.* 14. *in tract. de ortu infantium per section. Cæsar. toto cap.*2. adeò plenè, ut absque maxima temeritate nequeat ipsis contradici.

19 Meritò ergo dixit S. Thomas *3. p. q.*68. *art.*11. *corp.* puerum, antequam nascatur ex utero, *habere animam distinctam ab anima matris*, & corpus puerperii animati, cùm jam sit formatum, esse quoque *à corpore matris distinctum*. Idipsumque in aliis omnibus animantibus experiri licet, & in eis præsertim, quæ non pariunt, sed incubant ova sua. Neque enim gallinæ anima informare potest simul tot ova inter se distantia, & à quibus ipsa sæpiùs distat; & tamen si ova rumpantur post formationem pullorum, ipsi repepost formationem pullorum, ipsi repeentur vivi. Præterea etiam ea, quæ pariunt, si imperfecta sint, ut vipera, cùm illorum anima sit sectilis, & altera portio illius sit ex. g. in capite, altera in cauda, & adhuc divisa in duas partes motum, ac sensum vitalem in utraque pariter retineant, consequenter diversam animæ partem ab illa, quam ipsa habent, & retinent etiam post partum, communicabunt suis fœtibus, dum fiunt in utero, & cum illa jam priùs habita, non verò cum alia nova de facto edentur in lucem.

20 Quæ verò perfecta sunt, ut leæna, aut equa, juxta veriorem sententiam, animas etiam extensas, ac divisibiles habent nutritione comparatas, & diversis partibus materiæ affixas, atque ideò quoad effectum non mutandi aliud subjectum, nec sese extendendi ad filios, eadem omninò erit ratio de his, quæ erat de imperfectis. Si verò dicamus, illas esse indivisibiles, prorsusque insectiles, ut anima rationalis, adhuc idem obtinebitur. Quia nulla anima informare potest duas materias adæquatas, nec vivificare duo corpora integra, & jam constituta omnibus membris, ac partibus duplici animanti debitis. Cùm ergo mater, & fœtus jam formatus sic se habeant, consequens apertè fit, ad vivificationem utriusque unicam animam matris esse omninò insufficientem, & longè minùs sufficere ex natura rei ad informandum corpus matris simul cum fœtu multiplici, qualem bruta sæpiùs habent uno partu plures filios educentia, & fœminis haud raro contingit.

21 Ultimò notandus est error conspicuus jacens in thesi proscripta. Quia non tantùm negat, omnem fœtum, quamdiù in utero est, carere anima rationali; sed insuper addit, *tunc primùm incipere eamdem habere cùm paritur*, restringendo ad eos solos, qui pariuntur adeptionem rationalis animi. Hoc autem evidenter est absurdum. Nam mater mortua non parit fœtus, qui ab illa extrahuntur scindendo ventrem ejus, cùm neque illi exeant per communem portam, neque illa quidquam conetur ad eductionem ipsorum; sed ad illam merè passivè se habeat; & tamen plures ex illis vivi extrahuntur, ut evidenti experientia demonstratur, atque argumento est S. Raymundus, quia ea de causa dictus est *Nonnatus*, & potiori jure potuisset cognominari *Non partus*. Parere enim essentialiter importat activitatem, & conatum matris, & pueri exitum per viam communem à natura destinatam, ut ex apprehensione terminorum apud omnes constat, & apertè comprobatur *ex L. Anniculus*. 132. *ff. de V. S.* ibi: *Falsum est, eam peperisse, cui mortuæ filius exsectus est. L. Si ego.* 11. §. *Idem est. ff. de Publiciana in rem action.* ubi dicitur *non natus, qui post mortem matris exsecto ventre ejus extractus est.*

22 Idipsum Theologi tradunt in re maximi momenti, qualis fuit Virgineus partus Christi Domini, & speciatim Aureolus, Rubionius, Toletus, Suarez, quos appellat rem discutiens accuratè Raynaudus, ubi proximè *cap.* 1. *num.* 5. Longè autem absurdiùs foret, ut S. Augustinus præsensit *epist.*120. *ad Honoratum cap.* 12. *in fin.* credere Virgineo fœtui *jam nato animam rationalem accessisse, quæ intra viscera matris adhuc ei defuisset*. Nam ita defuisset

fuisset quoque divinitas, quæ totam humanitatem assumpsit eodem temporis momento, & Virgo dici non posset per se, ac propriè Dei hominis genitrix, aut Deipara, nec Christum portasse in ventre. Unde obiter adnotaverim, juxta contrariam sententiam, fœtus extractos ex fœminis, sive mortuis, sive vivis, media sectione Cæsarea, neque filios ipsarum dici posse, neque illas ipsorum matres. Nam filiatio necessariò postulat, ut filius ex ea nascatur, quæ est mater ejus. Isti autem neque erunt nati intra uterum, neque extra uterum ab illis, quæ ipsos portabant. Non nati ex utero, quia non pepererunt illos. Non in utero, quia ibidem non animantur; sed perinde se habent toto eo tempore, sicut se habent juxta veram philosophiam fœtus, qui non sunt formati, nec ex nihilo ad aliquid egressi.

CAPUT III.

Enodantur rationes dubitandi.

23 AD primam negandum non est, Papinianum, Marcellum, & Ulpianum ab ea sententia stetisse, quam denuò suscitavit Joannes Marcus. Fuerunt enim secta Stoici, & Stoicis illam tribuit *ubi supra* Tertullianus cum Plutarcho *lib. 5. de placitis Philosoph. cap. 5.* immò & Platonicis, aliosque refert idem tenuisse Lactantius *de opificio Dei. cap. 17.* Cœterùm Consulti alii Peripateticam scholam sequuti longè aliter sensisse videntur, & propriùs accessisse veritati. Ideò enim, *qui in utero sunt, in toto penè jure Civili intelliguntur in rerum natura esse*, ut attestatur Julianus, & multis exemplis comprobat *in L. Qui in utero. 26. ff. de statu hominum*; immò etiam esse *in humanis* habetur *in L. 5. ff. eodem*. Et ex Scævola refertur, partum non esse partem rei furtivæ *in L. Partum. 26 ff. de V. S. L. Si aliena. 10. in fin. ff. de usucap.* Consonantque aliæ quamplures decisiones juris satis pervulgatæ. Unde subtiliter potiùs, quàm utiliter videntur laborasse permulti juris interpretes, dum nituntur præcitatos textus mutuò conciliare. Constat namque, eorum Auctores ob contrarietatem sectarum, quibus adhærebant, in hoc puncto sensisse quoque contraria, eaque scri-

Theolog. Reform.

ptis consignasse adeò perspicuè, ut absque magna violentia illata verbis ipsorum exponi aliter non valeant. De quo plenè Joannes Ramos *de pœna parricidii. lib. 7. à num. 46* & qui eum sequitur Emmanuel Gonzalez *ad 5. Decretal. cap. Si qui. 5. de homicid. num. 9. usque ad fin. comment.*

24 Ad secundam fateor, locum Isidori esse difficilem: videbitur enim tradere contra receptam Theologiam, si ejus ratio perpendatur, eos, qui sunt in utero, neque Baptismo sanguinis regenerari posse, etsi in odium Christianæ fidei pariter cum matre proximè paritura transfigantur. Negare quoque videbitur, baptizari posse validè parvulos priùs, quàm extrahantur ab utero matris exsectæ, aut, si illa periclitante simul cum parvulo, quem nondum peperit, apparet caput istius. Hæc autem negari immeritò (quidquid in contrarium dixerit ex professo Comitolus *lib. 1. respons. moral. qu. 13.*) constat ex Ecclesiæ usu, & ipsa praxi Baptismi tradita in rituali Pauli V. *sub titul. de baptizandis parvulis*. Quinimmò si fortè obstetrix adeò perita sit, ut manu introducta in ventrem, vel alio artificio possit efficere, ut intingat aqua immediatè ipsum infantulum ibi latentem, communis sententia fert contra Majorem, eum non esse destituendum isto genere Baptismi, id expressè contestantibus Gabriele, Victoria, Chapeaville, Vivaldo, Coninc, Lessio, Dicastillo, Gobat, & Scildere *de princip. consc. tract. 6. num. 8. & 9.* ubi Chirurgica instrumenta prodit adaptanda ad hunc effectum, Layman *lib. 5. tract. 2. cap. 3. num. 2.* Valentia *tom. 4. disp. 4. qu. 1. punct. 2. illat. 3.* qui duo auctoritatem Isidori sibi opponunt, illamque exponere satagunt. Eamdem etiam accuratè examinat Gonzalez *ad 3. Decretal. in cap. Majores. 3. de Baptismo. num. 7.* ubi contendit, Isidorum duntaxat loquutum fuisse de puerperio, seu fœtu nondum formato, restringendamque assertionem ejus juxta terminos rationis, quam pro ea stabilienda tradit.

25 Ego existimo, Isidorum eo sensu dixisse, illos, qui sunt in utero non posse baptizari eum matre, quo sensu Augustinus dixit *lib. 2. de peccat. merit. & remiss. cap. 25. Filios non posse baptizari in lumbis patrum, & cap. 27. Neminem in suo pa-*

Dd *rente*

vente renasci posse non natum. Uterque enim S. Doctor eadem ratione utitur ex eo ducta, quòd Baptismus Sacramentum regenerationis est, ac renascentiæ, quæ generationem, ac nativitatem supponit, sicut resurrectio vitam: &, si uterque locus conferatur, manifestè deprehendetur, Isidorum profecisse ex Augustino, tradidisseque brevi compendio, quod ille in prædictis locis fusè contra Pelagianos disputat. Contendebant enim Pelagiani detrectantes originale peccatum, eos, qui nascuntur ex baptizatis parentibus non indigere Baptismo; sed ex sanctis gigni sanctos, & ex baptizatis baptizatos jam in eorum lumbis, sicut tribus Levi, juxta Apostolum *ad Hebræos* 7. decimata fuit in lumbis Abrahæ.

26 Contra hunc ergo errorem rectè statuunt, eos, qui sunt in lumbis, aut in utero, non posse baptizari in parentibus, neque cum illis, quasi per baptismum præcedentem matris, aut patris jam tunc sancti, ac baptizati gignantur, quin Baptismo sibi proprio post nativitatem indigeant. Et hoc evidenter probat ratio ab his Sanctis adducta, & ex conceptu regenerationis accepta, quia parvuli regenerari, vel renasci nequeunt virtute Baptismi à parentibus suscepti, antequàm illi intelligantur esse jam actu geniti, ac in utero materno nati. Hoc ergo Isidorus voluit, cùm dixit, illos non posse baptizari cum matre, nempè unicum Baptismum utrique non esse satis, neque parvulo sufficere (sicut sentiebat Pelagius) ex matre, aut patre sanctis, ac baptizatis esse genitum, ut absque peccato nascatur, & renasci non debeat per Baptismum sibi immediatè applicatum.

27 Quòd si fortasse contingat, matrem baptizari jam gravidam, adhuc verissimum erit, parvulum non baptizari, nec sanctificari ejus Baptismo; sed denuò esse baptizandum, sive esset, sive non esset jam animatus in utero, dum baptizaretur mater. Nam, si animatus non erat, neque homo in actu, sed in spe tantummodo, eadem ratio militaret, quia nondum est homo genitus, neque natus in utero, aut ex utero, ut tunc renasci, vel regenerari valeat. Si verò animatus erat, natusque in Adam, ac proinde infectus originali peccato, & regenerabilis in Christo, adhuc tamen certum redditur, id minimè fieri posse per solùm Baptismum matris. *Nihil enim in hoc Sacramento commune est parituræ, & illi, qui de ejus utero fuerit editus*, ut definit Neocæsariense Concilium *cap. 6.* in Nicæno confirmatum. Ratioque apparet conspicua, quia per ablutionem matris proles utero clausa non abluitur, neque ita nata est, ut simul ablui possit, sicut necessariò exigitur, ut per Baptismum aquæ regenerari in Christo, seu renasci valeat.

28 Ablueretur quidem, si tunc esset pars intrinseca, vel membrum matris ejus corpori naturaliter unitum, nec novo Baptismo indigeret, quia per suum Baptismum tota mater baptizatur, ut obiicit Pelagianis Augustinus, quem expendi *dissert. præced. num.* 21. Sed cùm non sit nisi distinctum corpus corpori ejus colligatum, ablutione ipsius nec ablui, nec sanctificari potest. Neque enim quidquid in homine est, quando baptizatur, putari debet sanctificatum, aut baptizatum cum ipso: nam alioqui febres ipsæ sanctificarentur, dum ægroti baptizantur; & quæ in vesica sunt, aut intestinis, deberent etiam cùm fœmina sanctificari, ac baptizari, ut iterùm argumentatur Augustinus relatus *in cap. Si quidquid.* 35. *de Consecrat. dist.* 4. Videndus Angelicus Doctor 3. *part. qu.* 68. *art.* 11. qui eisdem vestigiis insistit, & omnia egregiè reducit ad amussim scholasticam, secernens etiam in utero corpus, & animam matris à corpore, & anima filii. De quo etiam regulariter verificatur, quod Isidorus asseruit, & sufficiebat instituto ipsius, per aquam renasci non posse nisi jam natos, egressosque ex utero: nam casus, quos antea adduxi *num.* 24. ubi contingit oppositum, valdè extraordinarii sunt, & generalem regulam minimè infringunt.

29 Ad 3. Jugum, de quo Sapiens loquitur, & quod incipere insinuat à die nativitatis, non est peccatum originis in se ipso; sed in effectibus valdè onerosis, ac gravibus, quos patitur quivis homo, postquàm ex ventris ergastulo prodit in publicam lucem. Nam, si de peccato originis in se ipso loqueretur, velletque illud non incipere, donec parvulus ex utero

utero egrediatur, consequenter affirmaret, illud tota vita continuari usque ad diem sepulturæ, & cum ipsa vita extingui, ut manifestè constabit perpendenti verba, quæ obiiciuntur, & terminos durationis, qui tali jugo assignantur. Porrò peccatum originis neque tota vita continuatur, sed sæpe intra illam remittitur, manentibus adhuc molestiis, quas ibi recenset Sapiens, neque cum vita finitur; sed post mortem continuatur casu, quo non sit remissum. Jugum ergo, cui conveniunt proprietates ibi adductæ, non est originale peccatum; sed labores, dolores, ac ærumnæ, quibus subiiciuntur homines in pœnam ejus à die nativitatis usque ad diem sepulturæ. Ad laborem quippe de muliere nascimur, ac brevi tempore vivimus, & multis miseriis replemur, ut Job deplorat *cap.* 14. 1. & hoc onere, seu jugo premimur à die nativitatis, quamvis à die conceptionis verè fuerimus immundi, seu maculati à peccato, ut ipsemet Job significat *ibi vers.* 4. dicens: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine, nonne tu, qui solus es?* Atque de his miseriis locum Ecclesiastici intellexit Augustinus *lib. 6 contra Julian. cap.* 5. & 10. Cùm verò in libro Hypognosticon (si iste liber est ipsius) dixit, jugum illud esse peccatum originale, pro effectu causam assumpsit, & pœnas hujus peccati, quia ex illo sunt, & in alia peccata sæpe inducunt, peccatum vocare potuit, quod rectè notavit Pisa *in comment. litterali ad eum locum 2. part. tom.* 4. *in Eccles. num. 6. fin* & hoc modo in Sacris litteris concupiscentia sæpe appellatur peccatum, quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat.

30 Ad 4. Eadem omninò est difficultas de parvulis jam natis, qui sine Baptismo moriuntur defectu aquæ, aut vi naturæ, vel casu aliquo improviso, quem nulla humana diligentia prævidere, aut prævenire potuit; & tamen nemo negabit, illos tunc esse animatos, & redemptos fuisse à Christo. Omnes igitur diluere debent argumentum sumptum ex impossibilitate applicandi istis remedium Baptismi, & solutio, quæ his parvulis adaptatur, pari jure accommodari poterit decedentibus in utero. Quocircà Theologi omnes pariformiter de utrisque philosophantur, neque ullus propter hanc causam ausus est negare, parvulos animari, aut mori in utero. Divisi tamen sunt propter rei difficultatem, quam ex professo expedire alienum est ab hoc loco. Varias tamen solutiones consignabimus apud suos Auctores, ut eam prudens lector eligat, quæ sibi visa fuerit expeditior. Videndusque in primis est P. Suarez *lib.* 4. *de prædest. cap.* 4. præsertim *nu.* 16. Vasquez *tom.* 1. *in* 1. *part. disp.* 16. Arrubal *ibidem disp.* 91. Herize *disp.* 35. Granado *tom.* 5. *controvers.* 4. *disp.* 4. *num.* 10. Georgius de Rhodes *in* 3. *part. disp.* 1. *de Sacram. qu.* 1. *sect.* 3. Antonius Moraines *in Anti Jansenio. disp.* 26. *sect.* 4. & qui rem accuratissimè versat, nihilque intactum relinquit, P. Ruiz de Montoya *tota disp.* 49. *de prædest.* maximè *sect.* 2. *à num.* 9. ubi separatim tractat de his, qui decedunt in utero, contendens, neque in voluntate aliena omnibus illis conferri auxilium plenè, ac proximè sufficiens ad remedium peccati originalis; sed eis solis, quos humana providentia, atque prudentia potuisset præservare à morte in illo statu, ac servare usque ad Baptismum, & ob culpabilem negligentiam parentum, aut aliorum, quibus ea cura incumbebat, tanto beneficio destituuntur; & nihilominùs statuens, eos fuisse redemptos, & Christum mortuum esse pro illis.

31 Ad ultimam in *num.* 8. respondeo, nihil eorum, quæ ibi conglobantur, ad sui declarationem indigere suppositione adeò absurda, qualis est animationis defectus toto tempore, quo parvulus latet intra matris uterum. Nam quòd ætas hominum non computetur, nisi à die nativitatis, ideò factum est, quia dies animationis est valdè incertus, sicut & dies conceptionis, neque uniformiter accidit in feminis, aut in viris; sed citiùs, aut tardiùs pro majori, vel minore virtute seminis, aliarumque causarum, quæ ad fœtus formationem concurrunt. Quòd verò posthumo datus tutor, nondum sit tutor, donec posthumus edatur in lucem *ex L. Si nemo.* 19. §. *ultimo. ff. de testam. tutel.* ideò evenit, quia eum alere, & gerere curam personæ interim, ac est in ventre, ex natura rei competit matri. Bona verò, quæ curare possit alius tutor, in eo statu nulla habet, cùm nondum sit hæres, neque rumpat testamentum patris, si præmoriatur in utero, & vivus non egrediatur. *L.* 1. & *toto tit. C. de posth. hæredib.*

Immò juxta leges nostri regni integris viginti quatuor horis post partum vivere debet, ut paternam hæreditatem nanciscatur.

32 Jam verò quòd ultrà adiicitur de Angelo tutelari, non constat inter Doctores, & nil adversarios juvat. Nam qui affirmant, non incipere tempus custodiæ usque ad diem nativitatis, eo ipso negant, incipere ab instanti animationis, censentque, pro toto spatio, quo fœtus est animatus in utero, ad Angelum matris potiùs spectare tutelam, curamque illius. Reputatur enim fructus ventris, dum non est ab eo præcisus, & custodia fructuum adhuc pendentium ex arbore eidem ipsi commendari solet, qui custos est ipsius arboris. Qui verò è contrario putant, custodiam proprii Angeli inchoari ab instanti animationis, consequenter statuunt, illum etiam in utero matris à proprio Angelo defendi, & ibidem præservari à morte, & ab aliis malis, quæ nativitatem ejus impedire possent, aut præpedire Baptismum. Nullus autem simul docuit, quod adversarii moliuntur, scilicet custodiam Angeli incipere ab instanti animationis, & non incipere, dum est in utero; sed usque ad partum differri.

33 Utraque igitur sententia rectè, ut par est, intellecta impune doceri potest, & componi cum animatione fœtus antè partum, seu nativitatem ex utero, parumque adversariis prodest, utrùm hæc, vel illa præferatur. Mihi autem probabilior videtur, quæ à die infusionis animæ, seu nativitatis in utero defert Angelo custodiam pueruli. Tum ob rationem proximè insinuatam, quia tunc incipit esse viator, & homo à matre distinctus peculiaribus subsidiis egens, ne moriatur sub peccato originali, & careat salute æterna. Tum quia expressa est S. Thomæ *in 2. sent. 1. part. dist. 11. qu. 1. art. 3. ad 3.* cui præivere Tertullianus *lib. de Anima. cap. 37.* & Anselmus *in Elucidario. post. med.* Tum quia idem sequuntur eo loci Albertus, Bonaventura, Richardus, Ægidius, Gabriel, Major, aliique ex antiquis, ut Alensis, atque Carthusianus, quibus annuit eos appellans, & propria loca consignans Card. Aguirre *in Ludis Salmantic. Ludo. 5. excursu 2.* & P. Suarez *lib. 6. de Angelis. cap. 17. num. 18.* Narbona *in annalib. ann. 1. qu. 5. num. 17.* contra Magistrum, Durandum, Zumel, Molina, Valentia, Vasquez, & alios, quos sequitur Vasconcelos *tom. 1. de Angelo Custode. lib. 2. cap. 10. part. 3. num 7.* Cœtera autem, quæ in eo *num.* 8. obiiciebantur, postea commodiùs solventur.

CAPUT IV.

Scandalosè quoque dictum esse, in nullo abortu homicidium committi.

34 Consequenter ad doctrinam negantem animationem fœtus antè partum addebat thesis damnata: *In nullo abortu homicidium committi.* Quæ illatio rectè videtur procedere. Quia homicidium non committitur, nisi verus homo interficiatur; fœtus autem nondum informatus animo rationali verus homo esse non potest, atque adeò nec verè occidi, ut ostendebatur fusiùs, cùm de abortu fœtus nondum animati. Cœterùm, cùm jam sit demonstratum, principium, unde id deducitur, esse prorsùs improbabile, contrariumque omninò certum, exinde colligi debet, sæpe homicidium committi in abortibus studiosè procuratis. *Impudentia* namque *nimia videtur* juxta Augustinum *in Enchirid. ad Laurent. cap. 86.* negare puerperia mori persæpe intra uterum matris, & anteà in illo vixisse; neque reperire potest S. Doctor, quomodo cum aliis mortuis resurrectura non sint in die judicii extremi, ubicumque mors illis contigerit. Unde resurrectionem illorum Theologicè certam putat P. Suarez *tom. 2. in 3. part. disp. 50. sect. 3. conc. 2.* Et sicut compertum est homicidium propriè nunquam dari, nisi verus homo interficiatur, ita indubitatum esse debet, semper committi homicidium, quoties homo verè, ac propriè talis privata auctoritate neci addicitur, & vitæ suæ continuatione privatur. Atqui sæpe abortus procuratur, cùm homo jam est formatus, atque animatus in utero, suisque essentialibus partibus, scilicet anima, & corpore adæquatè constitutus, atque in ipso ventre matris suffocatur, aut veneno afficitur multis diebus antè partum, ne vivus in lucem prodeat. Ergo verè in his abortibus perpetratur homicidium.

35 Illudque esse sæpè proditorium respectu interempti infantis, inde colligunt

Molina

Molina *tom.* 4. *de just. & jur. tract.* 3. *disp.* 27. *num.* 1. & 2. & qui eum sequitur Raynaudus *tom.* 14. *tr. de sect. Cæsarea. sect.* 10. *num.* 13. quia cùm non sit inimicus, nec offensor, sed innocuus, indefensus ex industria occiditur. Eritque præterea filiicidium, generali parricidii nomine propriè comprehensum secundùm phrasim juridicam, si data opera concurrunt ad illum pater, aut mater: jam enim est natus in utero, & ab illis procreatus, etsi nondum editus in lucem publicam. Atque ita hoc genus delicti parricidium sæpe appellant Auctores, veluti Cicero *in Orat. pro Cluentio*, Minutius Felix *in Octavio. nu.* 53. S. Cyprianus *epist.* 49. Theodoretus *lib.* 9. *de legib. sub finem*, & alii, quos dabit Raynaudus *suprà à num.* 17. Nobis unus Hieronymus sufficiat *epist.* 22. in hæc scribens de virginibus Deo consecratis: *Nonnullæ, cùm se senserint concepisse de scelere, abortii venena meditantur, & frequenter etiam ipsæ commortuæ, trium criminum reæ ad inferos perducuntur, homicidæ sui, Christi adulteræ, necdum nati filii parricidæ.*

36 Est autem adeò conforme uniformi sensui Ecclesiæ, & omnium rectè sentientium, parvulos necari posse, dum latent in ventre matris, & morte ipsorum homicidium committi, ut sententia Joannis Marci vel ob solam istam causam omninò esset proscribenda, quia ex ea oppositum colligitur. Utique Stephanus V. *in cap. Consuluisti.* 20. 2. *qu.* 5. ut manifestum supposuit, illum *homicidam esse, qui conceptum in utero per abortum deleverit.* Et Sixtus V. in Bulla contra procurantes abortum, cujus memini *dissert. præced. num.* 11. & 12. ex Synodo Constantinopolitana, Ilerdensi, & aliis pluribus sæpiùs tradit, fœtus viventes occidi antequam nascantur, necari, ac perimi in utero, atque adeò Auctores istorum criminum irregularitatem contrahere, & alias pœnas impositas veris homicidis; immò & hoc ipsum extendi voluit ad alios, quorum prava opera abiguntur fœtus nondum animati. Gregorius verò XV. qui istam extensionem abstulit, reduxitque ad terminos juris antiqui, expressè cavit, se loqui duntaxat, *ubi nec de homicidio, nec de animato fœtu agitur.* Id ipsum apertè sumitur ex Lege Levitici allata *num.* 11. verbis illis: *Dabit animam pro anima.* Et, cum omnes leges Ecclesiasticæ, ac profanæ (ut inibi ajebat Sixtus) *gravibus pœnis afficiant eos, qui in utero matris puerperium interimi, nefariè machinantur*, omnes illæ in vanum laborassent, omnesque legislatores, ac Respublicæ falsa quadam suppositione deceptæ pro eo delicto pœnas irrogassent, quod nunquam posset contingere, negata animi infusione ante partum.

37 Propterea mihi vehementer displicent Menochius *de arbitrariis. casu* 357. Tiraquellus *in L. Si unquam.* verb. *Susceperit liberos. C. de revoc. donat. à num.* 127. quatenus affirmant, pœnas homicidio impositas nunquam ad abortum trahi. Vel enim censent, in nullo abortu propriè committi homicidium, vel illud committi existimant, saltem dum fœtus abigitur, qui jam est actu animatus animo rationali? Si nunquam committi censent, & ex proximè dictis revincuntur, & apertissimè incidunt in propositionem damnatam, consequenterque dicere debent fœtum, dum in ventre existit, hominem propriè non esse, sed pecus, aut quidpiam aliud. Nam qui aliquem abortum, v.g. ejectionem fœtus nondum animati, *noluit pertinere ad homicidium, profectò nec hominem deputavit, quod tale in utero geritur*, ut acutè argumentatur Augustinus *tom.* 4. *lib.* 2. *super Exodum. qu.* 80 Sin verò ex adverso asserunt, quandoque incurri homicidium propriè, dum fœtus abigitur, puta, dum est animatus, & jam actu vivit vita hominis, manifestum est, dum illa tollitur, homicidium perpetrari, & hanc non esse extensionem legis ad casus improprios; sed ipsummet casum legis homicidia punientis, ac vetantis. Unde & homicidio reservato, abortus isti eo ipso reservati censentur, Januario teste *de casib. reserv. resol.* 34. *num.* 37.

38 Dicere autem, parvulum in utero, quamvis jam sit animata animo rationali caro ipsius, hominem non esse, nisi impropriè (quod tentat, relatis aliis Jurisperitis, Narbona *suprà qu* 2. *à num.* 17.) absurdissimum effugium est, & Stoicismum Papiniani sapit. Nam homo ille est propriissimè, qui totam hominis essentiam habet, nimirum corpus, & animam invicem unitas, & nequit non esse homo, qui propter Christum occisus, esset verè,

ac propriè martyr. Horrent autem aures, dum adiicitur *ibidem num.* 20. ex Signorolo, Mandosio, Thesauro, & nonnullis aliis, neque Christum fuisse hominem priusquàm ab utero matris prodierit in lucem publicam, & ex ipsa fuerit natus. Nemo namque potest dubitare, illum ab instanti Incarnationis fuisse verè hominem factum, id namque habetur in Symbolo, quo rudimenta fidei declarantur. Et quomodo verum erit novum illud, quod creavit Dominus super terram Jeremiæ 31. 22. *Fœmina circumdabit virum:* si Christus non erat homo essentialiter perfectus, dum matre circumdabatur, nec pollebat, sicut alii viri, usu rationis, ac sensus?

39 Unde nec placere possunt, qui putant, pœnas legales parricidii non extendi ad patrem, aut matrem, qui abortum fœtus procurant, cùm jam actu est animatus. Militat namque eadem ratio, quæ expendebatur nuper pro homicidio, & paulò anteà demonstravimus, illud esse propriè parricidium: ac, si res bene expendatur, eò criminosius, quò filius non solùm privatur vita corporis, ut aliis accidit jam natis ex utero, verùm etiam vita animæ spirituali, ac cœlesti per subtractionem baptismi, & mortem sub peccato originali causatam parentum industria. Vera igitur, & communis Doctorum sententia est, hanc impietatem quoad suam speciem, & malitiam ad parricidium spectare, atque de rigore juris pœnis parricidii esse puniendam, ut sentit cum Covarrubias, Antonio Gomez, Carrerio, ac Julio Claro, Molina *dicto num.* 2. & aliis relatis, Raynaudus *suprà num.* 20. Solorcano *lib.* 2. *de parricidio cap.* 12. *num.* 17. Cabreros *lib.* 2. *de metu*.

40 Unde quod *in L.* 4. *ff. de extraord. crimin.* mater, quæ vim sibi intulit, ut proprium fœtum egereret, ex rescripto Imperatorum Severi, & Antonini neque pœna parricidii, neque homicidii mulctatur, sed sola pœna temporalis exilii, & quod *L. Si mulierem.* 8. *ff. ad L. Corn. de sicariis*, absolutè pœna exilii puniendam esse decernitur, non verò deportationis in insulam, ac privationis bonorum, & aliis, quas lex Cornelia imponebat homicidis, vel referendum est ad sectam Stoicam, qua infectos fuisse nonnullos Auctores juris Romani notabam *num.* 23. vel potiùs exponi debet de matre abigente fœtum, cùm nondum est animatus, neque formatus in utero. Nam cùm ille in isto statu nec sit homo, nec filius natus in utero matris, sed speratus solummodò, neque propriè occidi valet, neque ejectio ipsius esse potest, quamvis sit grave peccatum, parricidium propriè, aut homicidium. Quare sub hac distinctione fœtus animati, vel inanimis prædictos textus conciliant cum aliis, qui pœnam mortis, aut alias graviores irrogant procurantibus abortum, plurimi, quos affert Gonzalez *in dicto num.* 9. atque eadem pariter utitur jus nostri Regni *L.* 8. *tit.* 8. *partit.* 7. quam, & alias hujus instituti proprias declarat Molina *suprà tota disp.* 27.

41 Addit denique Solorzano, licèt de rigore juris ista vera sint, forensi usu interdum receptum esse, ut parentes, qui committunt tale crimen, mitiori pœna, quàm parricidii puniantur: idemque advertit Molina *eo num.* 2. de pœnis hujus delicti, quatenus est homicidium proditorium, de quo consulenda est praxis uniuscujusque Provinciæ. Illud tamen adnotaverim ex stylo Romanæ curiæ, & praxi Sacræ Pœnitentiariæ longè difficiliùs concedi dispensationem irregularitatis patri, qui abortum sui filii jam animati causavit, quàm aliis extraneis, atque ea propter subreptitiam esse dispensationem à parente obtentam, nisi exprimatur circumstantia ista, ut notat cum Thesauro, & Alphonso de Leone Diana *p.* 7. *tr.* 5. *resol.* 21.

CAPUT V.

Utrùm probabiliter dicatur, in omni abortu homicidium perpetrari, & irregularitatem incurri?

42 Probabiliter dici, ex eo colligi videbitur, quia probabile est, animam rationalem fœtui humano in ipso primo conceptionis momento à Deo creari, & infundi. Ita latissimè Paulus Zacchias *tom.* 2. *quæstion. Medico-legal. lib.* 9. *tit.* 1. *tota qu. ultim. in edition. Lugdunen. ann.* 1661. & novissimè nobilis Medicus Gaspar Bravo *tom.* 3. *operum medicinal. in miscellan. prompt.* 4. à quo parum distat, & quoad praxim ferè nihil Thomas

Fienus

Fienus *opusc. de vi formatrice fœtus, qu.*8. *concl.* 11. contendens fœtum humanum animo rationali donari prima, aut secunda, vel ad summum tertia die, quo mulier fit gravida, & commiscentur semina prolifica, ac in unum corpus coeunt, ut puellus formari incipiat. Quòd si hæc sunt probabilia, consequens est, ut in quolibet abortu verè committatur homicidium, contrahaturque irregularitas, & aliæ pœnæ juridicæ. Nam abortus fieri nequit, antequam mulier concipiat, & sit gravida; eo autem ipso, quòd sit gravida, & conceperit, jam geritur homo in utero, & ille necatur, dum fœtus per vim abigitur. Esse autem probabilia ab intrinseco, & extrinseco, adeò certum apparuit Caramueli agenti de opinione Fieni (latuit enim eum Zacchias) ut dixerit, se risurum, siquis oppositum diceret. Sic scripsit *in Francofurtensi editione Theologiæ Fundamentalis num.* 1162. *fol.* 559. sed posteà meliora sapiens, id improbabile dixit in correctione editione *numer.* 1627. & ita sentiendum esse mihi indubitatum apparet, atque persuadetur.

43 Primùm, quia, ut experientia quotidiana apparet, & isti Auctores fatentur, per abortum à consilio, vel à casu contingentem potest eiici tam fœtus informis, quàm formatus lineamentis, ac figura pueruli. Sed in abortu fœtus planè informis neque homo abigitur, nec mors infertur, neque homicidium perpetratur. Falsum igitur est, in omni abortu, etiam studiosè procurato, verè committi homicidium, aut fœtum anteà animatum sua vita privari, & hominem mortuum eiici. Minor, quæ sola est difficilis, probatur ex Sacro textu Exodi 21. 22. quem 70. Interpretes hoc modo vertunt: *Qui percusserit mulierem prægnantem, & illa abortum fecerit, si fœtus erat formatus, dabit animam pro anima, si nondum erat formatus, mulctabitur pecunia.* Ubi, ut vides, duo casus distinguuntur spectantes ad mulierem prægnantem, & ad fœtum jam conceptum, cujus illa abortum facit ob percussionem alterius. Unus, quo fœtus formatus, alius, quo informis abigitur, & ex illis solùm primus ad homicidium refertur, & pœna mortis mulctatur; alius verò sola pœna pecuniaria, ut ab occisione, ac morte veri hominis alienus. Nam, ut S. Augustinus commendatur *libr.* 2. *in Exodum qu.* 80. *Quod non formatum puerperium noluit ad homicidium pertinere, profectò nec hominem deputavit, quod tale in utero geritur. Cùm verò dicit: Si autem formatum fuerit, dabit animam pro anima, quid aliud intelligitur, nisi & ipse morietur?* Idipsum tradit apertè legum Hebraicarum scientissimus Philo Judæus, ultra Nyssenum, Damascenum, & alios PP. quos eruditè congessit Carranza *infrà à num.* 14.

44 Sensit aculeum Zacchias *num.* 114. & versionem istam reiicit, dicens, non esse versionem; sed potiùs perversionem Sacri textus, commentationemque gratis, & ex proprio Marte factam, cùm longè aliter Vulgata nostra legat. Sed excessit proculdubio. Nam translatio Septuaginta Interpretum non contemnendæ auctoritatis putatur, maximè, ubi est correcta jussu Sixti V. & expurgata à mendis, quæ fortè irrepserant; illam verò, de qua loquimur, probat S. Augustinus loco citato, & eadem ipsa litteraliter habetur *in cap. Moyses.* 9. 32. *qu.* 2. cui deferunt incunctanter tam Theologi, quàm Juris Canonici interpretes. Legitur autem ibidem, Moysem tradidisse ea verba de fœtu informi, ac formato, *ut probaret, animam non esse antè formatam*, quàm corpus ejus formetur, & addito exemplo Adami, *ut ex eo intelligatur, quia jam formatum corpus accipit animam*, tandem concludit: *Cùm ergo corporis lineamenta compacta non fuerint, ubi erit anima?* Favet prætereà non parum textus Hebraicus, ut ibi notat Cornelius, nec Vulgata nostra contradicit, quia ejus lectio potiùs est diversa, quàm opposita, ut *num.*11. expendebam.

45 Suadetur prætereà assertio, quia ex opposita colligitur, Ecclesiam, quæ est firmamentum, & columna veritatis, errasse intolerabiliter usque adhuc, & modò errare in re maximi momenti pertinente ad mores hominum, & ad ipsorum salutem. Nam, si fœtus informatur anima rationali à primo instanti commixtionis seminum, & in nullo abortu abigitur fœtus, qui anteà non fuerit in utero eadem ipsa præanimatus, ille utique deberet baptizari confestim, ut ab originali mundaretur, & ad regnum cœlorum perveni-

 ret.

ret. Probabile namque esset, illum non effundi mortuum intra ventrem matris, sed extra ipsum adhuc vivere, aut saltem de hoc ipso dubitari posset valdè rationabiliter, & hoc absque dubio est satis, ut incumbat gravis obligatio conferendi illi Baptismum, saltem conditionatè, ut in quovis alio casu extremæ necessitatis contingit. Atqui Ecclesia nunquam istam obligationem agnovit, nec fideles de illa admonuit, vel eam ad praxim reduxit; sed perpetua consuetudine observavit relinquere absque Baptismo puerperia nondum formata, & massam seminum rudem, quæ per abortum effunditur, ut testatur inter alios Sylvius *in 3. part. ad qu. 80. supplem. art. 4.* & plenius Scildere *de princip. consc. tract. 6. num. 5.* Ergo perniciosissimè errasset, tollendo gloriam, gratiamque Baptismi iis misellis animabus, & fideles decepisset submovendo obligationem baptizandi, ubi erat manifestissima.

46 Probatur insuper, quia ista sententia neque est probabilis ab auctoritate extrinseca, nec à principiis intrinsecis. Quæ enim erit auctoritas Fieni, vel Zacchiæ, si comparetur cum omnibus retro Theologis, Jurisperitis, Medicis, atque Philosophis; immò Ecclesiæ PP. Conciliis, ac Pontificibus, & aliis legislatoribus, qui contrariam tanquam indubitatam tradiderunt, &, re accuratè examinata, quamplurimi? Vel quomodo non erit temerarium torrenti tot Doctorum positivè contradicere, & plus duobus Medicis modernis deferre, qui neque inter se plenè conveniunt, nec expendere potuerunt, quot principia Theologica, & juridica convellantur, posita illa nova Philosophia, quam invehere nituntur? Quæ verò ratio enervabit duas illas Theologicas, quas in contrarium adduximus? Planè enim convincentes apparent, ac præsertim ultima; ut autem aliqua opinio sit verè probabilis, nulli principio certo opponi debet, & nihil contra se habere à ratione, vel auctoritate convincens.

47 Sed nec Philosophia inspecta quidquam afferunt, quod non sit anteà discussum, & parvi ponderis habitum ab aliis summæ sapientiæ, & magnæ experientiæ viris. Semperque vehementer urget in contrarium, quòd nondum formato fœtu ad effigiem, ac figuram propriam hominis, nondumque productis ejus partibus præcipuis, corde scilicet, hepate, ac cerebro, nequit vita illius incipere: nam, sicut sublata qualibet ex istis partibus statim moritur, ita deficiente quavis, ac mutuò ipsarum juvamini, impossibile est inchoari vitam. Atqui tota ista formatio, & organizatio corporis non fit in instanti, nec una, aut altera die post coitum; sed multis diebus, & non parvo spatio indiget limitata, & sæpè debilis virtus naturalium agentium, ut conceptum semen foveat, sanguinem attrahat, coagulet, & in sua membra distinguat. Falsum igitur est, à primo instanti, aut etiam à primo die, vel ad summum tertio, hæc omnia peragi, & animo rationali dignum, aptumque habitaculum in utero præveniri. Explicatur. Aut isti Auctores volunt, animum infundi fœtui jam formato, saltem quoad partes præcipuas, vel potiùs informi? Si jam formato, id fieri nequit in instanti, nec spatio illo brevissimo, & nobis imperceptibili unius diei, vel alterius. Si informi, dicere debent, animum induci, ubi conservari nequit; sed statim abscedere: quia ab illis partibus pendet conservatio ipsius in corpore, neque ipse vim habet eas formandi, omnibus organis, ac instrumentis vitalibus destitutus, ideò enim illas recuperare non valet, &, siquid in eo statu operaretur, potiùs se haberet tanquam forma assistens, quàm informans, ac ut agens merè extrinsecum.

48 Hinc ex distinctione innegabili fœtus formati, aut informis, qui per abortum eiicitur, meritò omnes collegerunt distinctionem abortus, fœtusque animati, vel inanimis: quia animatus esse nequit, qui non formatus abigitur; sed destitutus his præcipuis partibus, per quas homines exercent opera, ac functiones vitæ nutritivæ, sensitivæ, aut rationalis, & organizatione sibi necessaria ad cujuscumque illarum exercitium. Proptereàque in loco citato Exodi causans abortum fœtus formati homicida reputatur, & animam pro anima reddere jubetur; causans verò abortum fœtus non formati, sed informis, sola pœna pecuniaria mulctatur, & non censetur hominis occisor. Sese namque invicem duo ista comitantur, formatum esse, & animatum, informem verò, & rationali animo nondum instructum: &, sicut evidentissimè cernitur ipsis oculis, interdum eiici per abortum fœtum forma-

formatum, interdum verò informem, ita eadem evidentia intelligitur, interdum rationali animo informatum, interdum verò nondum informatum reiici. Quòd si interim opus esset, aut formam corporeitatis admittere propriam corporis organici, aut duas animas prævias, alteram nutritivam, & aliam sensitivam, ordine quodam sibi succedentes priusquàm rationalis infundantur, id utique satius esset, & verosimilius, quàm nimia illa festinatio animæ rationalis ad corpus nondum proximè dispositum ad informationem ejus; sed adhuc indifferens, ut in monstrum degeneret, vel in molam, quam matricem vocant Medici.

49 Quòd si inquirat, quanto tempore opus sit, ut fœtus jam conceptus sufficienter formetur, & ultimò disponatur ad animam humanam illicò suscipiendam, communis sententia fert, id in masculis quadraginta diebus à conceptione evenire; octoginta verò in fœminis; in dubio autem circa sexum masculum potiùs præsumi, & ideò animatum esse completo die quadragesimo. Ita cum Glossa quamplurimi relati, & subscripti à Diana *part.7. tract.5. resol.6.* & hanc esse praxim Sacræ Pœnitentiariæ testatur Navarro *consil.46. de homicid. numer.2.* Naldus *in summa.* verb. *Abortus. num.2.* Quaranta *in summa Bullarii.* verb. *Abortus. num.5.* Quæ cùm ita sint, non desunt plurimi, qui in re abstrusa, & valde abscònsa aliter philosophentur, & contrahant, aut extendant spatia ista. Nam Rodericus à Castro *lib.3. de natura mulier. cap.6.* sequutus Fernelium, & alios contendit, animam rationalem non infundi nisi post tres menses, aut quatuor à die conceptionis, & anteà pollere fœtum sola anima sensitiva. Ex adverso verò Ferdinandus de Mena *ad lib. de septimestr. partu. cap.14.* assentiente Card. Toleto *lib 2. de Anima. cap.4.* & alii cum eis existimant, totum hoc opus absolvi intra solos septem dies. Ac demum alii diem sexagesimum tam pro maribus, quàm fœminis, ut terminum peremptorium assignant, ita ut post bimestre abigens fœtum, verè teneatur de homicidio. Videndus Augustinus Barbosa *in votis. lib.1. voto 12. à num.19.* Zacchias *lib.1. tit.2. qu.9. à num.20.* Narbona *in annalib. anno. 1. qu.2.* Carranca *de partu. cap.1. sect. & 5.2.*

50 Mihi autem maximè placet, quod & placuit Augustino *in lib.83. quæst. q.56.* ubi sic scribit: *Dicitur autem conceptio humana sic procedere, & perfici, ut primis sex diebus quasi lactis habeat similitudinem, sequentibus novem diebus convertatur in sanguinem, deinde duodecim diebus solidetur, reliquis decem, & octo diebus formetur usque ad perfecta lineamenta omnium membrorum, & hinc jam reliquo tempore usque ad tempus partus magnitudine augeatur.* Quibus apertè concluditur, quadraginta quinque diebus corpus humanum formari, atque adeò animari, & hac fuisse communem, ac probatam philosophiam tempore S. Augustini. Nam dies illi, quos recenset, in unam summam coacti faciunt quadraginta quinque, quibus ipse unicum addit ut caput numerationis, eoque computato, quadraginta sex assignat. Idem tradit S. Ildephonsus *serm. de Purificat. B. M.* Necnon Viguerius *in decachordo cap.25. & 30. cord.2.* & ex aliis Bonaciolus *in Enneade mulier. cap.3. num.1.* contendens, idem in masculis, ac fœminis evenire, neque in istis ultra hunc terminum formationem, & animationem rationalem differri. Unde Portel *in respons. moral. p.3. casu 12. num.1. falsum, & fabulam* reputat id, quod vulgariter traditur de ejus dilatione in fœminis usque ad diem octogesimum, vel (ut voluit Aristoteles) nonagesimum. Non tamen debet negari, ubi cœtera sunt paria, aliquanto plus differri, ut pluribus argumentis, & experientiis declarant ex Hippocrate, Galeno, & aliis communiter omnes Medici.

51 Paulò aliter, quàm Augustinus, videtur sensisse Hippocrates Medicorum Coriphæus: libro namque *de natura pueri* repetit semel, & iterùm masculi formationem idoneam infusioni animæ ut longissimè triginta diebus perfici; fœminæ verò duobus supra quadraginta, idque ex eo probat, quòd purgatio in partu masculi ad summum durat 30. diebus; in partu autem fœminæ 42. Quam sententiam passim approbare solent Medici, & latè exornat Hieronymus Laurentius *lib.8. de Histor. anatom. qu.19.* Peramato *lib. de hominis procreatione. cap.3.* Moxius *lib.2. de sectione venæ in morb. acut. cap.14.* & ex Theologis Lessius *lib.2. de just. & jur. cap.9. num.65.*

*num.*65. Portel *in dicto num.*1. Ideò autem dixi, paulò aliter sentire, quia, ut ipse Hippocrates scripsit *in lib. de diæta text.*71. res ista non habet præfixum terminum ex natura rei; sed citiùs, aut tardiùs conficitur pro majori, vel minori activitate seminis, & diversitate humorum, qui prævalent in parentibus. Et propterea dies, qui assignantur formationi, atque animationi fœtus, non sunt mathematicè accipiendi; sed moraliter, ac humano modo, ut quamdam latitudinem habeant, & paulò plus, aut paulo minus, quàm fert illorum summa, accipi debeant. Quia omnino exacta cognitio hujus termini, uniformisque pro omnibus planè apparet impossibilis. Unde S. Augustinus *in Enchir. ad Laur. cap* 86. ingenuè profitetur, se ignorare, *utrùm ab homine inveniri possit, quando incipiat homo in utero vivere*, etsi scrupulosissimè quidem inter doctissimos de hoc ipso quæri, ac disputari contingat.

52 Notandum tamen pro praxi, quod rectè admonuit Raynaudus *in dicta sect.*10. *num.*50. quamvis hæc sententia Hippocratis non esset planè certa, quia tamen est certò probabilis, juxta terminum, qui in ea præfigitur, agendum esse maximè in favorabilibus, ac foro interno, quidquid sit de foro externo, ac de pœnalibus. Quocircà fœtus, qui ejicitur in abortu naturali die trigesimo, vel prope ipsum, nisi certò appareat mortuus, saltem sub conditione debet baptizari. Qui verò abortum procurat eo tempore, cùm probabiliter judicet esse hominem eum, quem abigit, contra quintum Decalogi præceptum proculdubio delinquet, sicut ille, qui sagittam jaculatur contra id, quod à longè videt, quamvis certò non discernat, an sit homo, an potiùs fera; sed circa utrumvis habet judicium probabile. Ac præterea, licèt demus, fœminam longè tardiùs efformari, vel animari, quàm virum, cùm abortus procurator divinare nequeat, uter sexus intra ventrem lateat, manifesto periculo se temerè exponit occidendi virum, ac fœtum jam animatum, & propterea, quidquid sit de effectu, coram Deo, & quoad affectum, à peccato homicidii nequit excusari, & eò graviori, quò occisus gloria, ac vita æterna etiam privatur, & sub morte peccati originalis relinquitur in perpetuum.

53 Atque eadem tandem ratione non licebit pro tuenda vita matris periclitantis ex morbo, cùm ad dictum dierum spatium conceptio progressa fuerit, abactionem fœtus procurare, neque id admittitur, nisi dum certò constat, illum non esse animatum, ut notavi *dissert.*20. *num.*5. *& nu.*29. Rejiciendusque est omnino Araujo ibidem relatus, dum affirmat, ad excusationem satis esse, quòd putetur probabiliter, fœtum adhuc inanimem esse.

CAPUT VI.

De irregularitate causantis abortum, cùm dubitatur, utrùm fœtus fuerit animatus?

54 IRregularitatem homicidii contrahi, cùm fœtus est animatus, & per abortum culpabilem mortuus excutitur, certa sententia est: ac vice versa hoc genus impedimenti non dari, etiam effectu sequuto, dum abortus procuratur, priusquàm rationalis animus vivificet puerperii corpusculum. Sumitur ex *cap. Sicut* 20. *de homicid.* ibi: *Si nondum erat vivificatus conceptus, poterit ministrare, alioquin ab altaris debet officio abstinere*. Constatque insuper ex regulis generalibus, ubi homicidis iniquis, sive Clericis, seu laicis, pœna irregularitatis imponitur: jam enim vidimus, verè, ac propriè homicidium perpetrari, cùm fœtus animatus abigitur; secùs verò si abigatur nondum animatus, nam nec ille est propriè homo, neque ejectio ipsius homicidium. Quare tota difficultas ad eum casum revocatur, ubi de ipsa animatione ambigitur.

55 Dubium autem ex multiplici capite exoriri valet, cùm sit adeò incertum ex proximè dictis, quo tempore fœtus formetur, ac anima rationalis infundatur, & rejectis duabus illis opinionibus extremis Joannis Marci, atque Zacchiæ, quas hucusque refutavimus, ut prorsus inverisimiles, aliæ quamplures supersint, quæ prudentem dubitandi rationem possunt intellectui objicere. Augeturque incertitudo, quia frequenter ignoratur, ex quo viro, aut ex quo coitu, vel quo die mulier conceperit, tempus autem formationi, atque animationi destinatum computandum est à die, quo semen prolificum excipitur

tur

tur in utero matris, & hæc gravida esse incipit. Prætereà, cùm fœtus fœmineus tardiùs animetur, quàm masculus, & juxta Auctores gravissimos duplo majori tempore indigeat; hinc nova hæsitatio suborietur: nam, cùm generans cœco impetu egerit, & non minùs frequenter contingat, nasci fœmellas, quàm mares, æquè dubium erit ipsi, cujus sexus fuerit proles abacta, ac est dubium, utrùm stellæ sint pares, an impares: & cùm dubitat de sexu, eadem hæsitatione tenebitur circa animationem ejus, nisi causetur abortus post 80. aut 90. dies. Ac tandem quandoque eveniet, ut fœtus ejectus tantæ sit monstrositatis, ut meritò ambigi possit, quanam anima regantur motus ejus, rationali, vel pecuina? Et, quamvis ob favorem animæ sub conditione baptizari debeat, de irregularitate alia est ratio, quia non est favor, sed odium, aut pœna juris.

56 In hoc ergo dubio certum apud omnes est, præmittendam esse exactam diligentiam inquirendæ veritatis, juxta rei capacitatem, prius quàm dubitans se gerat, ut omninò immunis ab irregularitate homicidii, ministrando in Ordinibus susceptis, vel de novo suscipiendo illos. Nam, si dubium facta diligentia vinci possit, & reduci ad moralem certitudinem commissi infanticidii, v. g. manifesto periculo se temerè exponit agendi contra irregularitatem jam proculdubio contractam, perfringendique leges illius. Et hoc generale est in omni dubio, sive juris, sive facti, dum non est examinatum, sed adhuc manet vincibile: semper enim debet dubitare practicè, antequàm congrua inquisitio præmittatur, qui est dubius speculativè de aliqua lege, vel facto, cui certæ obligationes annectuntur, ac putare, se in eo statu legibus ipsis adstringi. Quocirca neque in hoc casu ad excusationem sufficit sola notitia probabilis negativa facti, aut legis, quoties etiam est probabilis affirmativa illius. Par namque in utrovis dubio temeritas cernitur, interim ac superari potest, æqualis formido, parque periculum violandi legem præcipitanter susceptum propter negligentiam cognoscendi ipsam, aut certò sciendi veritatem facti, unde pendet obligatio illius. Nec inadvertentia, aut ignorantia privativa certitudinis potest excusare à peccato, vel reputari invincibilis, cùm defectus cognitionis certæ insit nobis ob incuriam.

57 Quòd si notabile damnum dubitanti sequeretur ex eo, quòd se gerat interim ut irregularis, v. g. quia præteribit occasio acceptandi beneficium sibi necessarium ad sustentationem vitæ, aut status, & maximè, si vocatus erat, aut præsentatus ad ipsum, vel certè suscipiendi Ordines sacros, cùm magni interest eorum susceptionem non differre, puta, quia promotus est ad beneficium habens curam animarum, & interim elabetur annus, quo debet presbyter fieri, tunc P. Bresserus *lib.4. de conscient. n.462.* existimat cum Salas, & aliis non paucis, licitè posse inquisitione durante promoveri, aut acceptare beneficium, quia res non patitur moram, & lex humana non obligat cum tanto dispendio ad observantiam sui in casu dubio. Neque in hoc sensu contradicit Thomas Sanchez *in summa lib.1 cap.10. num.37.* licèt aliàs rectè putet, solam dilationem ordinum absque alio damno, quia modici præjudicii est, ab ista obligatione non eximere.

58 Tota igitur difficultas devolvitur ad eum casum, quo dubium est invincibile, & facta pro loco, ac tempore opportuna diligentia, adhuc manet in ancipiti, utrùm fœtus culpabiliter abactus fuerit informatus animo rationali, vel eo potius destitutus? Censeo autem, in hoc casu nullam irregularitatem incurri. Ita Giballinus *de irregul. cap.4. q.1. num.26. fol. mihi* 132. Bardi *de consc. disp 6. cap.7. §.4. nu.2. & 3.* Præpositus *in 3. p. q.5. de irreg. dub.8. numer.58.* Scildere *de princip. consc. tract.5. num.71.* vers. *Secundo.* Machado *de perfect. Confessar. tom.1. lib.2. p. 3. tr.17. docum.10. num.3.* Tamburinus *de censur. lib. 10. tr.4. cap.5. num.18.* Gonzalez *in cap. Significasti 18. num.7. in fin. de homicidio.* Antonius de Escobar *in summa tract.4. exam.6. num.161.* Escobar del Corro *tract. de utroque foro. art. 1. num.89.* nec displicet omnino Pellizzario *tr.7. cap.3. num.25.*

59 Moveor, quia irregularitas haudquaquam contrahitur, nisi sit expressa in jure, ex regula disertè tradita *in cap. Is qui. 18. de sent. excom. lib.6.* Nullibi autem reperietur expressim tradita in jure istiusmodi irregularitas pro causantibus abortum in mero dubio circa animationem fœtus. Omnes enim textus, qui allegantur,

tur, apertissimè loquuntur in dubio circa homicidam; non verò circa homicidium, supponuntque hominem vivum certissimè occisum esse, & hoc posito, ac supposito ex ipsis factis, de quibus agunt Pontifices, tradunt, quid factu sit opus, cùm aliquis dubitat, an fuerit occisor ejus? Quod non est dubitare circa factum; sed circa facientem: nec ambigere de corpore delicti; sed solùm de delinquente. Porrò in dubio animationis immediatè versatur ambiguitas circa corpus delicti quoad substantiam, dubitaturque, an re vera homicidium factum fuerit; de faciente verò nulla est dubitatio: quia ipse certissimè novit, se causam dedisse abortui fœtus animati, vel inanimis, effectumque esse sequutum. Unde casus est valde diversus, & quodammodo contrarius. Esset autem magis similis, si poneretur, quempiam percussisse alterum vulnere de se lethali; sed dubitare prudenter, an esset vivus, an mortuus, cùm ita in illum desæviit: vel dedisse abortui causam; sed meritò ambigere, an ille sequutus fuerit: vel nescire, utrùm sit vivus, aut mortuus homo, quem ipse percussit, cùm de percussione dubitat, num fuerit gravis, vel levis? De his autem dubiis neque Auctores disputant, neque est cur ad ea trahatur sub tanta diversitate dispositio illorum textuum.

60 Explicatur. Nam expressio prædictæ irregularitatis fundari potest solummodò, vel in illis juribus, quæ tractant specialiter de dubiis pertinentibus ad homicidium, vel in illis, ubi generaliter imponitur pœna irregularitatis homicidis. Non in prioribus. Nam, ut omittam alia subiicienda inferiùs, in eis omnibus supponitur ex facto ipso homicidium esse certum, & dubium versari tantùm circa causam, sed Auctorem ejus. Non in postremis. Quia leges odiosæ absolutè agentes de delictis non extenduntur ad dubia, nec sua gravamina imponunt aliis, nisi omnino certis. Quod non solùm in reservationibus, censuris, ac quibusvis aliis pœnalibus, ac odiosis, & propterea restringendis inoffensè procedere intelligitur; verùm etiam in hac ipsa materia irregularitatis, ubi communiter Auctores censent, pœnas per sententiam judicis irregulari infligendas, v. g. privationem beneficii anteà possessi, non incurri ob facta dubia, & meritò, quia recta ratio non patitur, ut in dubio criminis damnetur reus. Sed neque in ullo alio dubio facti, cui certò est annexa irregularitas, ex. g. rebaptizationi, aut hæresi, eam incurri etiam quoad effectum, vel non recipiendi Ordines, vel non utendi susceptis, receptior sententia est contra Molina, Vasquez, & nonnullos alios, excepto duntaxat dubio homicidii culpabilis propter speciales rationes, ac dispositiones juris, quæ versantur circa illud, & ad alia dubia facti generaliter non pertinent. Ita P. Sanchez *ubi suprà à num.* 47. Suarez *disp.* 40. *de cens. sect.* 6. Angelus Bossius *de consc. p.* 2. *à num.* 1353. apud quem videri possunt Navarro, Coninc, Barbosa, Avila, Fagundez, Layman, Bonacina, Bauni, Filliucius, Fragoso, Portel, Arriaga, quibus addunt Merollam, Palao, Dianam, & alios Tamburinus *eo cap.* 5. *num.* 6. & Leander *tr.* 19. *disp.* 1. *de irregul. q.* 18.

61 Contraria nihilominùs sententia affirmans, in casu dubii circa animationem fœtus irregularitatem contrahi, maximè in foro interiori, saltem quoad effectum abstinendi ab usu, ac receptione Ordinis sacri, communissima est inter Doctores, quos sequitur, & appellat Bossius *suprà num.* 1319. Sanchez *num.* 43. Molina *de just.* & *jur. tr.* 3. *disp.* 27. *num.* 4. Potissimum autem fundamentum ejus sumitur *ex cap. Ad audientiam.* 12. *cap. Significasti.* 18. *de homicidio*, ubi generaliter expressum putatur, cùm dubium facti circa homicidium intervenit. Sed cùm nullus ex his textibus loquatur de dubio homicidii quoad substantiam; sed de circumstantiis ejus, & occisio semper supponatur tanquam certa, ut legenti patentissimè constabit, frustra trahitur decisio ipsorum ad alios casus, ubi occisio est merè dubia, & de vita, aut morte tota quæstio. Et sanè, si ad alia dubia aliqualiter similia expressis extendenda foret resolutio inibi tradita, omnium aptissimè ad mutilationem dubiam extenderetur: nam mutilatio, & occisio quam maximè æquiparantur quoad effectum irregularitatis contrahendæ. Atqui de mutilatione dubitans irregularitatem non contrahit, nec usque ad ipsam ampliatur dispositio illorum textuum, etiam in sententia eorum, qui in casu homicidii dubii aliter sentiunt, ut videre licet apud P. Sanchez *suprà num.* 49. Bossium *à num.* 1359. qui refert

refert Layman, Fragosum, Bauni, Bonacina, atque Diana, præter quos, Suarium, Palao, Barbosam, & alios exhibet Leander *suprà q.17.*

62 Ex dictis subinfert Bardi § 6. cum, qui abortum procuravit die à conceptione quinquagesimo, & discernere non potest, an sit fœmina, vel masculus, licitè posse se gerere, ut omnino liberum ab irregularitate. Quia perinde est dubitare de sexu fœtus abacti eo tempore, ac ambigere de illius animatione, cùm probabilissimum sit, fœminam non animari usque ad diem octogesimum. Et confirmatur, quia nullum est fundamentum præsumendi, ejectum esse masculum, & proinde animatum prope diem 40. ubi neque ex lineamentis, neque ex motu, neque ex ullis aliis probabilibus conjecturis, aut indiciis discerni valet à fœmina. Et ideò in criminali judicio, ubi melior est conditio negantis, quàm affirmantis delictum absque probatione certa, in dubio circa animationem fœtus is, qui abortui causam dedit, non punitur pœna ordinaria homicidii; sed mitiore alia juxta qualitatem dubii, ut est in praxi receptum, & traditum à Molina *ea disp.27. num.4.*

63 Sed hæc non modica luce, atque explicatione indigent, quia confundere videntur dubium circa formationem, aut informitatem fœtus cum dubio circa differentiam sexus fœminini, aut masculi. Certum namque reputari debet, puerperium fuisse animatum, si rectè formatum exeat quoad partes magis conspicuas (quocumque tempore id accidat) tametsi aliæ minutiores, atque ipsa sexus distinctio, in corpusculo adeò parvo, quod sæpe est instar apiculæ, adhuc non valeat discerni, vel non nisi à peritioribus, & valde oculatis Medicis, aut obstetricibus, quæ sæpe abortienti desunt. Nec quoad hoc ulla probabilis differentia assignari valet inter masculos, & fœminas, qui etiam fœminis, dum sunt formatæ, rationalis animatio non differtur. Unde, si fœtus abactus die quinquagesimo non informis, sed formatus appareret quoad alia membra, tametsi distinctio sexus non constaret, nec formatio illius discerneretur, adhuc certa reputanda esset ejus animatio. Aut enim sententiam sequimur S. Augustini, & Hippocratis *à num.50.* declaratam, & juxta ipsam nil intererit dubitatio circa sexum fœtus ejecti, cùm omnes, sive masculi, seu fœminæ ante diem 50. perfectè formati sint, & rationali animo informati. Vel potiùs sectari libet sententiam contrariam, quæ viris dies 40. assignat, ut animentur; mulieribus verò dies 80. aut 90. & tunc fœtus necessariò præsumendus esset masculus, & ideò animatus die 40. Nam, si foret fœmina, non esset die 50. formatus quoad omnia alia; sed semiformatus, valdeque imperfectus, cùm tot dies adhuc desint ad ejus formationem necessarii, & verosimiliter dici non possit, ad solam delineationem, atque formationem partium, quibus fœminæ à viris distinguuntur, ferè tantumdem temporis requiri, quantum satis fuit ad formationem omnium aliarum.

64 Rectum igitur judicium circa animationem fœtus, qui per abortum eiicitur, ex ejus formatione, vel informitate est efformandum, ut certæ irregularitati subjaceat, aliisque homicidii pœnis, in foro etiam criminali, quisquis abortioni ipsius jam formati causam dedit, delinquendo graviter contra quintum Decalogi præceptum; secus verò, si abigatur informis, aut semiformatus. Porrò istiusmodi diversitas ipsis oculis sæpe conspicitur, & etiam in parvo corpusculo discernitur ab expertis. Ubi autem, inspectis omnibus, dubium manet, utrùm fuerit formatus, sicut rationali animo est opus ad opera vitæ saltem augmentativæ suo modo exercenda, licèt aliquos defectus habeat, quos solent etiam habere homines, postquàm sunt nati, tunc utique locus erit aliis conjecturis, & maximè computationi temporis, quod intercessit à die conceptionis, vel, si mavis, commixtionis seminum usque ad diem abortus. Erit autem non jam strictè dubium; sed valde probabile, juxta sententiam Hippocratis illum, seu marem, seu fœminam, ante diem quinquagesimum sufficienter jam formatum, & consequenter animatum esse, idque pro certo debet reputari, nisi aliunde detur probabilitas contraria reddens rem opinativè dubiam, & ambiguam ab utraque parte. Nam ubi duæ opiniones verè probabiles se mutuò enervant, & altera negat, alia affirmat, fetum jam esse formatum,

tum, nulla incumbit obligatio sese reputandi irregularem, neque id est in jure expressum potiùs, quàm in casu dubii strictè talis, ut patebit percurrenti præcitatos textus, & tradit ubi suprà Tamburinus *numer.*32. Lege Bossium ex *num.*1321. ubi alia quamplura colliguntur non parum utilia ad praxim.

DISSERTATIO XXII.
DE FURTIS PAUPERUM.

Egentes furari solent prætextu necessitatis, servientes prætextu compensationis, judicantes salarium, quod accipiunt, non esse æquale operæ, quam exhibent: & utrisque habenas ultra modum laxant duæ propositiones examinandæ in sequentibus.

CAPUT PRIMUM.

An permissum sit furari in necessitate gravi, vel extrema?

1 Thesis 36. ex damnatis ita de hac quæstione censet: *Permissum est furari, non solùm in extrema necessitate; sed etiam in gravi.* Ubi, ut legis, præsupponitur in necessitate extrema licitum esse furari, atque ad gravem idipsum promiscuè extenditur. Inde autem apparet statim absurditas hujus thesis: quia furari nunquam licet, quamvis interdum sit licitum accipere sibi alienum. Nomen namque furti in suo conceptu injustam, ac fraudulentam acceptionem rei alienæ importat, & sub hac ratione generaliter prohibetur, tanquam intrintrinsecè malum, & juri naturali contrarium, quinto præcepto Decalogi: *Non furtum facies*: sicut homicidium, mendacium, aut adulterium. Quocircà, sicut scandalosum esset dicere, permissum esse homicidium ministris justitiæ publicæ, aut privatis in necessitate extrema defendendi inculpatè vitam suam, nam hoc ipso homicidium esse desinit, quamvis homo interficiatur, & rationem injustitiæ amittit, sub qua sine exceptione vetatur præcepto non occidendi, sic pariter in furto contingit, quia re vera non est furtum, dum necessitas extrema facit bona omnia communia. Et is, qui accipiendo alienum in eo eventu existimaret, se furari, seu violare jus alterius, perniciosissimè erraret, & fur esset coram Deo.

2 Ideò Angelicus Præceptor 2. 2. *q.66. art.7.corp. & in solut. ad* 2. sapienter animadvertit, hic *non esse furtum propriè, & in comment.* Cajetanus addit, meritò esse animadversum *ob quorundam ignorantiam*, & concludit: *Unde abusiva locutio est, quòd liceat furari in extrema necessitate, & aliæ hujusmodi, sicut non rectè diceretur, quòd judici licet committere homicidium.* Idipsum notat Valentia *ibidem disp.*5.*q.*10. *punct.*5. vers. *Postremo*, Cardinalis de Lugo *disp.*16. *de just. & jur. num.*139. Lessius *disp.*12.*num.*69. & 72. dicens, *talem acceptionem non esse furtum, aut rapinam*, quia dominus consentire tenetur, nec potest cum ratione esse invitus quoad substantiam acceptionis, cùm tu utaris jure tuo. Tamburinus *lib.*8. *in Decalog. tr.*2. *cap.*1. *num.*5. Escobar *in Theolog. moral. lib.*34.*cap.*1. *nu.*1. & passim alijs scribentes. Quibus Abulensis *prælu xit in cap.*3. *Exodi. q.*10. dicens: *Iste modus loquendi valde inconveniens est, & falsus, scilicet, quod Deus faceret, quod aliquid, quod erat verè furtum, non esset verè peccatum, quia hoc videtur implicare contradictionem.*

3 Propterea audiri non debet Gonet *in clypeo Thomist. tom.*2. *dissert. de probabilit. num.*157. dum modum istum loquendi, atque sentiendi de furto Lessio attribuit, Tamburino, Escobario, qui nusquam apud eos legitur, nisi expressim improbatur, ac positivè rejectus. Meliùs id posset adscribere suo Sylvestro verb. *Furtum. q.*5.

scri-

scribenti: *Non tenetur restituere, qui furatur in necessitate non extrema, sed magna, ubi alius tenebatur subvenire*, & asserenti, in eodem casu *excusari à toto furtivè subripientem*. Sed per me Sylvestrum excusare liceat, quasi impropriè sit loquutus, idque pateat ex contextu: neque enim animus est, Auctores prægravare; sed fovere. Liceat etiam excusare Laurentium Maria Pisani *in præsenti num.*2. ubi præmittit, *certum esse apud omnes licitum esse furari in extrema necessitate*, nam posteà *verius* existimat ibidem furtum non esse. Unus Diana mihi apparet inter eos, quos potui legere, se gessisse valde incautè, nam ter hanc quæstionem versat, & semper illam proponit sub verb. *Furandi*, & sub eisdem ipsis terminis, quibus damnata est ut jacet, semperque contendit esse probabilem sententiam affirmativam, quin explicet, furtum tolli ratione necessitatis, & quod aliàs esset furtum, in prædictis circumstantiis nullatenus furtum esse. Sic sentit *p.*2. *tr.*16. *resol.*29. & *p.*5. *tr.*8. *resol.* 23. & *p.*11. *tr.*1. *resol.*13.

4 Quocirca omnino est cavenda inordinata hæc loquutio contraria verbis Decalogi, ac decreto Pontificio, reddensque aliquando licita furta, latrocinia, atque rapinas, eaque excusans ob necessitatem, sive gravem, sive extremam, ac si præceptum negativum, quo vetantur jure naturali, atque Divino, non obligaret semper, ac pro semper. Quòd si, exclusa voce furti, quæ in thesi damnata habetur, ad rem ipsam deveniamus, inquirendo, an sit permissum accipere sibi alienum invito domino ipsius, non tantùm in extrema necessitate, sed etiam in gravi, adhuc non deerit, quod meritò potuerit carpi, atque prohiberi fidelibus per Pontificiam censuram in thesi, ut jacet, accepta. Indefinitè enim traditur id esse permissum in necessitate gravi, & eadem generalitate, qua dicitur licitum esse in extrema; hoc autem ita indigestè prolatum, & absque necessariis cautionibus, quas etiam adiiciunt illi, qui benignius opinantur in hoc puncto, & ansam præbet frequentibus latrociniis, & nulla ratione potest existimari tutum, aut probabile.

5 Certissimum namque est furtum committi, & non sumi absque peccato rem alienam, nisi ab illo, qui necessitati alterius hic, & nunc tenetur subvenire: nam si ad hoc non teneatur, nil aget contra rationem, quamvis subvenire nolit; sed rationabiliter invitus esse poterit, & jus dominii sui illæsum præservare. Evidens autem est, neque aliud dici potest absque pernicioso scandalo, furtum, atque adeò peccatum committi ab illo, qui sibi accipit alienum rationabiliter invito domino, ut ex recepta ipsius definitione patet. Porrò dominum sæpe esse posse rationabiliter invitum, quamvis alter sit in gravi aliqua necessitate constitutus, inde patet, quia non semper tenemur subvenire cuicumque, nec qualemcumque necessitatem patienti, neque ex quibuscumque bonis nostris; sed in his omnibus, aliisque eorum circumstantiis facilè potest contingere magnus error in via morum, & obiici non leve offendiculum, nisi certæ limitationes adiiciantur, quibus sublatis, clandestina acceptio rei alienæ furtum erit, & necessitas in latrocinium mutabitur.

6 Ideò cautissimè Lessius loco superiùs citato ad excusandam prædictam acceptionem à peccato furti meritò exegit, ut dominus consentire teneatur, quin possit esse cum ratione invitus quoad substantiam rei acceptæ, etsi fortè ipsi displiceat modus clandestinus accipiendi, non petita priùs licentia, nec manifestata sibi alterius necessitate. Ideò etiam animadvertit, id non esse licitum, cùm is, cui res intercipitur, parem indigentiam habet, aut cùm status illius læderetur notabiliter, quia caret bonis superfluis, vel parum necessariis eidem statui, aut cùm malum accipientis aliter averti potest, & spes alterius remedii non est omnino sublata. Ideò insuper admonuit, non quamvis necessitatem gravem, etiam nuditatis, morbi, aut famis, sufficere ad hunc effectum; sed eam solam, quæ *valde* gravis est, & ex qua facilè devenietur ad extremam, nisi tempestivè præveniatur. Et non aliter, quàm sub his limitationibus, judicat esse probabilem sententiam Sylvestri, Angeli, Medinæ, Petri Navarra, & aliorum, qui in necessitate gravi licitum esse dixerunt bona alterius absque ipsius licentia, saltem tacita, prudenterve præsumpta, clandestinè præoccupare. Lessium appellat, & sequitur Tamburinus *lib.*8. *in Decalog. tract.*2. *cap.*6. §.1. *à num.*2. necnon Escobar *tom.*6. *Theolog. moral. lib.*49.

lib.49. à num.279. ut propterea sit mirandum, hisce Auctoribus imputari ab aliquo potuisse propositionem in praesenti condemnatam, cui tot modis contradicunt.

CAPUT II.

Quibus circumstantiis opus sit, ut absque furto auferatur res aliena ratione necessitatis?

7 Omnium potissima, ac receptissima est, ut necessitas sit tanta, quòd dominus, à quo invito res aufertur, pauperi exponenti illam voluntariè subvenire teneatur, aut saltem auferenti non resistere. Unde quidquid dominum excusat per se, ac seclusa ignorantia indigentiae alienae, ac sufficientiae propriae ab obligatione dandi, & liberam ei relinquit facultatem resistendi, eo ipso culpat auferentem praetextu necessitatis vi, vel clam, quae sunt illius. Deest namque licentia domini, etiam tacita, aut praesumpta, cùm positivè invitus supponatur, & nullatenus daturus, etiam conscius, ac rogatus. Deest etiam licentia debita, cùm ponatur, nulla lege justitiae, vel charitatis dominum obligari ad consentiendum, nec contra rationem agere, quamvis positivè sit invitus; sed dissentiendo uti jure suo, ac licita resistendi facultate. Quid ergo superest, nisi ut pauper ita accipiens furti reus constituatur? Ita enim fur, ac proprietarius esset religiosus, qui bona monasterii usurparet absque ulla Praelati licentia data, aut debita. Nam quidquid sit, an sola debita sufficiat ad tollendum vitium proprietatis, nemo dubitat, eam saltem requiri, cùm Praelatus est invitus, & deficit omnis alia.

8 Addiderim rursus, hoc debitum debere esse liquidum. Nam si solùm sit dubium, aut probabile melior erit conditio possidentis, quàm egentis, & domini, quàm non domini, etsi pauperis. Quare sicut compensatio occulta debitum justitiae postulat liquidum, & (sicut loquuntur plurimi) luce meridiana clarius, ut in latrocinium non degeneret, sic ablatio clandestina rei extremè, aut valde necessariae, ut à vitio furti, & aliis expurgetur, adeò clarum, & conspicuum debitum misericordiae requirit in eo, cui res suae auferuntur, ut nulla verè probabili ratione se tueri valeat, aut esse licitè invitus quoad rei ereptae substantiam. Nam si licitè est invitus ob opinionem probabilem sibi faventem, rationabiliter quoque invitus erit; occulta autem contrectatio rei alienae rationabiliter invito domino nequit à furto excusari. Et sanè contraria opinio praetextu necessitatis frequentibus latrociniis, ac rapinis ansam praebet, & tranquillitati publicae adversatur, dum bellum utrimque justum inter divites, & pauperes hac occasione introducit. Nam sicut pauper innixus sua probabilitate illum spoliat, quem abundare opinatur, ita hic poterit vicissim, contraria sua probabilitate fretus, extorquere ab ipso, quod ablatum fuerat sibi. Ideò Angelicus Praeceptor *in dicto art.7. evidentem, ac urgentem* pauperis necessitatem exegit ad usurpandum sibi res alienas propria auctoritate; eadem autem ratio est de obligatione divitis, à quo invito sibi succurrere intentat oppressus necessitate. Quippe si obligatio illius non sit evidens, sed ambigua, ac disputabilis, cùm dominium ejus sit omnino certum, jus praelationis ei dabit, & immerito spoliabitur contra voluntatem suam, cogeturque invitus pati amissionem sui dominii sine usu misericordiae, cujus praetextu vexatur. Nihil enim dat egenti, nec praecepto hujus virtutis isto modo satisfaceret, quamvis urgeret certissimè: nam in eo, quod abripitur positivè dissentienti, nec misericors sum, nec liberalis.

9 Subjungo praetereà, non omne debitum dandi eleemosynam, etiam liquidum, ac clarum, satis esse, ut is, cui conferri debet, possit eam sibi usurpare contra voluntatem domini. Nam qui ex poenitentia à Confessario injuncta, vel ex voto soli Deo nuncupato subvenire tenetur cuidam pauperi, non ideò re sic debita invitus spoliari potest vi, vel clam ab illo ipso, cujus commodum eae obligationes respiciunt. Illi quippe tanquam proprio creditori, aut habenti verum jus ad ipsam nil debetur in eo casu; sed respectu ipsius eleemosynae exhibitio pura gratia est, ac merus favor; tametsi respectu Dei ex virtute poenitentiae, aut religionis urgeat gravis obligatio. Unde neque compensatio occulta,

ta, vel violenta in hisce debitis, aut debito gratitudinis locum habere putatur (quidquid in contrarium dixerit Petrus Navarra) nec dominus est contra rationem invitus respectivè ad auferentem, quamvis peccet, agatque contra rationem consulentem debito aliarum virtutum, quo tenetur ipse sponte dare, non verò pati, ut res suæ ab alio sibi eripiantur.

10 Confirmatur. Quia non minus, immò plus juris requiritur ad auferendum primò rem à vero domino, atque possessore illius, quam ad non reddendum ipsi, quod jam anteà debebatur, & nihilominùs domino exigenti quod suum est, reddi debet, quamvis exigendo peccet contra religionem voti, quoad non petendum illud se obligavit. Unde communis sententia, & hoc tempore recepta, quam tenet multis relatis P. Sanchez *lib. 9. de matrim. disp. 6. num. 7.* tradit, uxorem peccare, & quidem contra justitiam, non reddendo viro debitum, etsi sciat, illum voto castitatis esse obstrictum, & petendo, illud violare. Quod eo loci dictus Auctor confirmat altero exemplo ad rem nostram satis apto. Nam siquis deposuisset apud pauperem centum aureos, & posteà nihil ei donans, aut promittens; sed Deo soli, se voto obligasset ad non repetendos illos, adhuc pauper domino exigenti eos reddere tenetur, sicut anteà tenebatur, quia ex vi voti ad retentionem nullum jus denuò acquisivit, quo se defendere valeat. Atque in casu pœnitentiæ id patet non minùs clarè, si Confessor injunxisset diviti in satisfactionem suorum peccatorum, ne depositum, aut commodatum, quod statim posset repetere, à suo debitore exigeret; sed per modum eleemosynæ reddendi inducias præstaret. Et similiter, quamvis Prælatus ex lege, aut præcepto regulæ, vel alterius Superioris debeat concedere subdito licentiam retinendi, aut assumendi ex bonis monasterii aliquot nummos, & propterea peccet illam denegando, non ideò religioso integrum erit eos retinere, aut assumere absque furto, ac vitio proprietatis.

11 Constat igitur, obligationem dandi esse supponendam in eo, cui res suæ auferuntur, ut pauper à furto excusetur; sed non sufficere quamlibet, ut illo nolente dare ejusmodi excusatio subsistat. Ita enim accidit in casibus proximè adductis, aliisque affinibus, ubi furtum perpetratur rapiendo, aut contrectando rem alterius, non obstante obligatione dandi, cui supponitur adstrictus. Atque, ut reor, & exinde comprobatur, sic evenit quoties dominus non est contra justitiam invitus quoad translationem dominii, vel usus rei suæ in alterum; sed eam defendere, atque retinere valet absque injustitiæ peccato, & absque ulla injuria alterius. Nam si nullam ei injuriam facit, vel nolendo sponte dare, vel resistendo rapienti, vel volendo, ne ab altero sumatur occultè, sed in his omnibus jure sui dominii utitur, & non lædit jus alterius, consequens est, ut vice versa iste lædat jus ipsius, & contra justitiam agat vi, vel clam sibi appropriando, quod jure suo ille retinere poterat, quamvis alioqui peccaret contra debitum misericordiæ, religionis, alteriusve virtutis, quæ nullum jus in re, aut ad rem alteri confert, cui ipse teneatur satisfacere, non obstante suo dominio.

12 Quocirca ut in his eventibus justa mensura accipiatur, & nec domino, nec pauperi tribuatur nimia licentia, vi cujus oriri possit bellum justum ab utraque parte, altera defendente suum dominium, alia suam necessitatem, necessariò est inspiciendum, utri ex illis jus prælationis conveniat, & in quibus circumstantiis. Etenim si attentis omnibus id pauperi competit adversùs dominum, non obstante ejus dominio, ratione necessitatis, cui aliàs nequit occurrere, illi quamtumvis invito se justè præferre poterit, & illam sibi appropiare quoad usum, si eo solo indiget, aut consumere, si ipso usu consumatur. Sin verò ex adverso dominus jus prælationis retineat, non obstante alterius paupertate, v.g. quia ipse fortè incidet in aliam similem, si destituatur re sua, tunc utique sua paupertas nihil indigenti proderit, ut se domino absque injuria illius possit præponere, & assumere rem ejus, ipso repugnante, vel invito. Cujus rei plurima exempla obvia sunt. Nam similis prælatio inter creditores attenditur, dum quamplurium jura mutuò opposita concurrunt, & in Republica, cùm ad sui conservationem bonis privatorum indiget, & concurrit necessitas istorum cum necessitate illius.

CAPUT III.

Objectiones.

13 Obiicis tamen. Divites non tenentur ex justitia, sed ex sola misericordia, aut charitate subvenire pauperi extremè indigenti pecuniis, aut equo ipsorum ad servandam propriam vitam. Ergo non licebit pauperi eas contrectare, aut eripere: jure enim justitiæ caret: nam, si haberet jus justitiæ, dives contra hanc virtutem peccaret non erogando eleemosynam, & non præcisè contra legem misericordiæ, aut charitatis, quam debebat erga ipsum. Facilè tamen instatur, retorqueturque argumentum. Nam, si jus justitiæ deesset pauperi in eo eventu, nec vi, nec clam sibi posset appropriare rem, aut usum rei ab altero occupatæ contra voluntatem ejus: ad modum, quo nullo ex his modis eam auferre potest, cùm ex religione, aut aliis virtutibus præter justitiam debetur. Nil enim speciale quoad hoc habet debitum solius misericordiæ, ut hanc tribuat facultatem, secluso consensu domini, aut jure proprio auferentis, atque ea propter neque eam tribuit, saltem cùm urgens necessitas non est adeò gravis, ut accedat proximè ad extremam.

14 Respondeo itaque cum P. Sanchez *in consiliis lib.1. cap.5. dub.5. num.59.* & P. Layman *in summa Theolog. moral. lib.4. sect. 5. tract.3. part.1. cap.1. num.7. in fin.* satis probabilem esse sententiam, quæ in hoc casu putat eleemosynam ex justitia deberi. Illam namque S. Thomas haud obscurè tradidisse videtur *q.13. de malo art.2. ad 4.* sequutus Basilium, Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, Beda, & alios, quorum verba legi possunt apud P. Valentia *tom.3. disput.3. q.9 punct.4. §.2. probat.2.* & hoc clarissimè sonant, si suo sensui relinquantur. Basilius enim ait, injuriam fieri famelico, aut nudo denegatione eleemosynæ. Ambrosius, perinde esse, atque jam habenti tollere. Hieronymus, aliena rapere. Augustinus, & Beda, invadere aliena. Acceduntque Cajetanus, Aragon, Sarmiento, Spino, & Petrus Navarra, ac alii, quos idem Sanchez appellat. Nec valde operosum erit dicere, rerum dominia sub hoc onere conferri ex naturali, ac Divina institutione: nam & hoc Patres significant, sive cùm tradunt, hominibus tanquam dispensatoribus commissa esse, sive cùm docent, esse bona pauperum: hoc namque ut minimum postulat, ni impropriissimè accipiatur, quod sint istorum in jure, ac vero justitiæ debito.

15 Verumtamen quia valde communis, ac probabilis sententia putat, debitum dandi eleemosynam, etiam extremè indigenti, non esse justitiæ strictæ, sed solius misericordiæ, aut charitatis, hoc admisso, adhuc respondeo, subtiliter distinguendum esse, quonam jure dives dare teneatur eleemosynam in hoc extremo, & quo jure liceat pauperi, divite nolente dare, nec satisfacere huic debito, rem, qua indiget, sibi appropriare, vi adhibita, si opus fuerit. Nam, si de prima obligatione loquamur, libenter potest concedi, illam non esse justitiæ, sed misericordiæ, aut charitatis, atque adeò pauperi, cui solùm debetur ex lege istarum virtutum, nullam irrogari injuriam nolendo ipsi subvenire, nullumque jus ei competere auferendi à vero domino rem, qua extremè indiget, donec ille intelligatur nolle sponte dare, nec satisfacere huic obligationi, quæ actum ejus prærequirit, & absque consensu ipsius, saltem tacito, aut præsumpto, non impletur. At verò ubi jam agnoscitur nolle dare, aut non daturus etiam rogatus, ac conscius necessitatis alienæ, tunc dicimus, competere pauperi extremè indigenti jus justitiæ ad illam auferendam, non obstante ejus dominio, & tantum abesse à furto, vel rapina ejusmodi acceptionem, ut dominus absque injuria pauperis illi resistere nequeat, & si id faciat, vim illius tanquam injusti aggressoris vi repellere licebit cum debito moderamine. Nam pauper jure suo utitur auferendo, sibique appropriando rem, aut saltem ejus usum, quandiù durat sua necessitas: & sicut injuriam ei faceret dominus, si cibum v. g. jam ab eo occupatum raperet in continenti, impediretque ejus usum vi, vel metu, sic similiter injuriam irrogat, & vim facit impediendo, ne illam auferat propria auctoritate, cùm non aliter suæ indigentiæ subvenire po-

poteſt, & frui jure re illa utendi.

16 Notavit diſcrimen iſtud inter obligationem ſubveniendi pauperi, cujus eſt nota neceſſitas, & obligationem patiendi ſine reſiſtentia, ut ipſe auferat illam rem, qua extremè indiget, & dominus dare renuit, P. Coninc *diſp.27. de actibus supernatur. num.169.* & qui ejus veſtigia premit, licèt ipſum impugnare videatur, Card. de Lugo *tom.1. de juſtit. & jur. diſput. 16. numer.* 144. Sed omnium optimè diſtinxit gradus, & ordinem, quo hæc jura ſibi ſuccedunt, Cajetanus 2.2.*q.*118.*art.*3. his præter cœtera: *Tempore extremæ neceſſitatis omnia ſunt communia. Ac per hoc bona, quæ alter poſſidet, fiunt mea, ſi patior extremam neceſſitatem. Et ſi poſſidens non ſponte vult mihi ſubvenire, poſſet judex cogere. Et ſi hæc via deficit, poſſum occultè, quaſi per modum furti, vel manifeſtè quaſi per viam rapinæ, accipere quantum mihi opus eſt: quoniam non accipio aliena; ſed communia negata, & impoſſibilia aliter haberi in extrema neceſſitate.*

17 Obiicies 2. In neceſſitate quaſi extrema, ſeu valde gravi, aut graviſſima non perveniente ad extremam, minimè à furto excuſatur is, qui invadit res alienas, domino poſitivè repugnante, & nolente ſubvenire, quamvis ſubvenire debeat. Ergo neque in neceſſitate propriè extrema locum habet ea excuſatio; aut, ſi eam habet, vice verſa pariter licebit abſque furto in aliis neceſſitatibus eripere res alienas. Nam quod vulgariter dicitur, in caſu extremæ neceſſitatis omnia eſſe communia, & propterea quod tunc ſumitur, ſumi de communi, & non de alieno, ſimiliter dici poſſet in aliis neceſſitatibus adeò propinquis extremæ, & ſolùm probat, bona ſic communia poſſe fieri primò occupantis, non verò quod poſtquàm ab alio ſunt priùs occupata, & conſtituta ſub dominio illius, liceat vim inferre ipſi, aut eum cogere, ut deſiſtat, & patiatur, ut ab altero occupentur.

18 Confirmatur. Nam etſi in ſtatu innocentiæ nulla eſſet diviſio rerum, nec dominiorum diſtinctio, quæ introducta eſt poſt peccatum moribus, ac jure gentium, id non tolleret, quo minùs bona, & maximè mobilia, ſic fierent primò occupantis, ut jam abſque ipſius injuria non poſſent ab alio auferri: ut ſiquis fructum ex arbore ad ſuum uſum decerpſiſſet, ſiquis ligna ſibi collegiſſet ex communi nemore, aut piſces ex fluvio, vel ex mari gemmas; ſiquis ſuo proprio labore confeciſſet ſibi veſtes, aut alia utenſilia; ſi agrum ſeminaſſet, ac fructus metere vellet; immò etſi domum ſuę habitationis fabricaſſet. Hæc namque omnia jure naturali eſſent ipſius, & reſpectu illorum jus prælationis haberet, ut rectè explicat P. Suarez *lib.5. de opere ſex dier. cap.7. num.18.* & multò pleniùs Coninc *ea diſput.26. dub.* 7. Ergo quod ex vi neceſſitatis reducantur bona temporalia ad iſtum ſtatum, ac ſi jure poſitivo gentium nulla facta eſſet diviſio, nil juris conferre poteſt indigenti, ut vi privata illa eripiat ab eo, cujus ſunt jure naturæ, & tanquam propria ab ipſo poſſidentur.

19 Reſpondeo, in neceſſitate extrema, cui alius hic, & nunc poteſt, ac debet ſuccurrere juxta ordinem charitatis, & non vult, licitum eſſe abſque dubio vi, vel clam ab illo auferre, quæ ipſe dare tenebatur, neque ejuſmodi acceptionem eſſe furtum, aut rapinam, cùm nec judicis officio, nec commodiore alia via poteſt indigens ſibi providere. Quare ſi nulla eſt diſparitas (ut argumentum contendit) inter hanc neceſſitatem, & minores alias valde graves, quæ intervenire ſolent citra extremam, potiùs dicendum eſſet, in his quoque ablationem eſſe licitam, & abſque omni furto peragi, quàm aſſerendum, in neceſſitate extrema furtum committi, aut peccatum auferendo res alioqui alienas. Videtur autem aliquibus nullam congruam diſparitatem adhiberi; ſed jus prælationis pauperi ex natura rei competere adversùm dominum miſericordiæ debito nolentem ſatisfacere, tàm in neceſſitate valde gravi, quàm extrema, atque in ordine ad utramvis res dici quoad uſum communes, & utramlibet exceptam eſſe (naturali juſtitia, & æquitate id poſtulantibus) cùm Deus indulſit hominibus, ut privatis dominiis uterentur. Neque enim extendi voluit ad hos caſus vim dominii, ſive jure naturali comparati per occupationem, aut laborem proprium, vel induſtriam, vel ſolo jure poſitivo gentium; ſed illæſum præſervare unicuique

jus, quod ex primaria Dei institutione habebant utendi, atque fruendi rebus inferioribus, ac si in nullius bonis essent, pro mensura suæ indigentiæ tanquam instrumentis sibi datis in subsidium, & levamen miseriæ, ac necessitatis adeò graviter prementis.

20 Quæ sententia nunquam putat permissum esse furari; sed potiùs furtum auferri in prædictis circumstantiis: nec videtur improbanda, servatis moderationibus, quas *suprà num.6.* ex Lessio, & aliis adduximus. Eam namque absolutè sequitur cum Sylvestro, & Angelo Coninc *loco citato numer.162.* Fabri *in Apologia fol. mihi 274. cap.27.* Palao *part.1. tr.6. disp. 2. punct.9. num.5.* Maldero 2.2. *q.32. art.6.* Bonæ Spei *disp.5. de charit. dub.3. num.39.* Barbosa *in collect. ad cap. Siquis. 3. de furtis. num.4.* & inter scribentes de justitia, & jure Dicastillo *lib.2. tract.2. disput.9. à num. 256.* Joannes Vuigers *tract.3. cap 6. num.7.* ac maxima ex parte Card. de Lugo *disp.16. num.154.* censentibus præterea esse probabilem Lessio, *ibidem*. P. Vasquez *in opusc. de eleemos. cap.1. num.60.* Filliucio *tract.32. num.143.* Bonacina *tom.2. disput.2. de restit. q.8. punct.3. num.5.* Atque, ut legenti constabit, inter plures ex Auctoribus contentio solùm videntur de nomine necessitatis extremæ. De re enim inter eos constat, servata proportione, idem licere illi v. g. qui equo alterius indiget ad evadendum periculum evidens mutilationis alicujus membri principalis, ac illi, qui urgetur simili periculo mortis: & hoc solùm differunt, quòd alii mutilationis periculum aliter irreparabile computant inter extremas necessitates, quas putant ad plura extendi, quàm ad periculum mortis, & eodem jure censeri; alii verò nolunt esse extremam, quia ibi deest mortis periculum; esse tamen valde gravem, & talem, ut quoad effectum subveniendi sibi, etiam eo invito, qui ex misericordia subvenire tenebatur, & non vult, æquiparetur extremæ, ac reductivè extrema censeatur, & ejusdem ordinis cum illa.

CAPUT IV.

Quæ necessitates in particulari auferant rationem furti?

21 Quocirca ne quæstio de voce rerum veritati officiat, necessitates ipsas ex miseriis, quarum periculum afferunt, & ex modo ipsius periculi inter se distinguere oportebit, ut re intellecta perspicere liceat, quid juris in unaquaque competat egenti, & an alterius dominium ei cedere debeat, vel contra illud prævalere valeat. Nulla quippe definitio classica invenitur, unde condistingui possit extrema necessitas à non extrema; sed gravi: & rem istam potiùs explicant Auctores exemplis parùm concordibus, quàm definitione exacta. Lessius quidem *ubi suprà num. 63.* Covarruvias *in regul. Peccatum p. 2. §. 1. num.3.* & alii non pauci eam solam necessitatem videntur putare extremam, ubi vita hominis apertè, periclitatur, & ad ejus conservationem, aut tuitionem usus alicujus rei alienę est præcisè necessarius. Et hanc esse necessitatem extremam certum est; sed quod sit sola, nequit constare adeò facilè. Nam alii satis communiter, ut notat P. Suarez *disp.7. de charit. sect.1. num.4.* etiam extremis annumerant evidens, ac urgens periculum mutilationis, quæ est pars mortis, & totalis mors membri amputati, necnon perpetuam amentiam, quæ est privatio totius vitæ rationalis. Addit ipse, his posse adjungi periculum totius famæ, aut omnium fortunarum: aliique terminos istos modò contrahunt, modò laxant, ut eadem ipsa necessitas, quæ apud quosdam dicitur extrema, apud alios non vocetur nisi gravis, ac vice versa, ut videre apud eos licet, & præcipuè apud P. Thomam Sanchez *in dicto dub.5. num.4.* qui ex variis quamplura colligit circa istarum vocum usum valde inter se discrepantia.

22 Vocemus igitur extremam necessitatem illam, quæ certò est extrema, scilicet urgens, ac evidens mortis periculum, cui non aliter occurri valet, quàm subsidio opis alienæ, & statim apparebit, dari aliàs, ubi, servatis servandis, idem jus egenti competit, quod extremè indigenti com-

competebat. Nam in primis dantur aliæ æquipollentes extremæ : quia periculum ab illis imminens, quamvis non sit mortis corporalis, est tamen alterius mali, quod moraliter loquendo morte ipsa gravius possit æstimari, ita ut prudenter optetur mori potiùs, quàm id pati, ut perpetua amentia, stuprumve violentum, vita amarissima, & alia, quorum exempla exhibuimus *differt.8. à num.57.* & *differt.20. à num.23.* Quis autem non videat, eamdem æquitatem, quæ suasit, jus prælationis competere extremè indigenti quoad vitam rebus constitutis sub dominio alterius debentis, ac nolentis illa sponte dare, pariter exegisse, ut idem juris competeret patienti necessitatem æquè urgentem, & æqualem, aut fortè graviorem ex parte mali imminentis, sive vocetur extrema saltem moraliter, quia moraliter morti naturali æquipollet, sive solùm valde gravis, quod, ut dixi, ad usum nominum spectat, & rerum veritatem non diminuit.

23 Rursùs negari non potest, inter graves necessitates rerum etiam attinentium ad conservationem vitæ esse quasdam ferè, aut quasi extremas, seu adeò urgentis periculi, ut nisi auxilio opportuno præveniantur, meritò timeri valeat, perventuras esse usque ad extremam. Porrò in eo statu, v.g. famis nimiæ, gravis morbi, aut nuditatis sub hyeme, nondum homo est constitutus in necessitate extrema; sed solùm in valde gravi periculo incidendi in ipsam, nec extrema tunc consideratur ut jam præsens; sed ut imminens, ac contingenter futura vi periculi præsentis. Et nihilominùs id sufficit, ut sine furto pauper sibi providere valeat, auferendo res alioquì alienas pro mensura suæ indigentiæ ab his, qui non multum indigent eisdem rebus, & cùm illas dare teneantur, inviti sunt, & nec debito misericordiæ sponte sua volunt satisfacere, nec consentire auferenti. Quippe non est expectanda, ut S. Thomas advertit *in* 4. *dist.* 15.*q.*2 *art.*1.*prope fin.* ipsa necessitas ultima, seu extrema jam contracta, cui fortasse serum accedet auxilium, aut nullum fortè invenietur; sed sufficit ex parte accipientis metus ejus adeò gravis, ac probabilis, ut satis prudenter cadat in virum constantem. Atque de hac necessitate, quam valde gravem constituit periculum veniendi ad extremam, & carendi necessario auxilio, specialiter loquuntur Lugo, Coninc, Lessius, & alii ex his, quos anteà produximus.

24 Quo tandem patet, eas solùm necessitates, quæ sunt quodammodo extremæ, & ad illam revocantur, eo privilegio gaudere, quo efficiuntur res communes, aut citrà furtum ab indigente occupabiles contra voluntatem domini, ac si in nullius bonis essent. Nam sicut dominiorum distinctio nec justa foret, nec æqua, nec Divinæ institutioni consentanea, nisi sub ista conditione esset facta, & jus utendi, ac fruendi rebus suis citra injuriam alterius limitatum esset, ne ad hos casus ampliaretur, sic similiter iniqua foret, si ad alias necessitates communes, aut minùs graves eadem limitatio posset absque furto extendi, & unicuique in illis constituto integrum foret jure suo res alterius reluctantis, ac inviti sibi appropriare, & auferre publicè, aut occultè citrà ullam injuriam ejus. Etenim, ut rectè notat Lessius *in dicto cap.*12. *num.*71. *fin.* cùm illæ sint frequentissimæ, si ea licentia tribueretur hominibus; pax inter ipsos minimè servari posset; sed eo prætextu Respublica plena esset rapinis, furtis, & continuis privatorum bellis, unoquoque scilicet in re capaci tantæ latitudinis aggravante suam miseriam absolutè, vel comparativè ad alios, & detrectante altero ex adverso obligationem subveniendi ipsi propriis facultatibus attentis, aut certè optimo jure postulante, ut arbitrium sibi relinquatur subveniendi ei, quem selegerit, aut præferendi inter tantos, quos novit gravius egere.

25 Cavenda tamem hic quoque quæstio ancipitis vocabuli, ne circa gravem necessitatem contingat confusio ei similis, quam circa extremam evenire prænotavimus. Ego enim necessitatem gravem à communi condistinctam omnem illam appello cum Suarez *in dicta sect.* 1. *numer.* 4. qua homo nequit sibi subvenire ex propriis; sed indiget alterius auxilio ad evitandum grave aliquod detrimentum salutis, honoris, status, famæ, fortunarum, simi-

liumve bonorum: atque in hoc sensu recepto satis communiter evidentissimum est, non omnem necessitatem gravem esse ferè, aut propè extremam, atque adeò nec adeò gravem, ut à furto excuset, & privilegii extremæ meritò gaudere valeat. Immò nunquam eis gaudere jacturam rei familiaris, aut status justè acquisiti; sed solum magnæ famis periculum, gravis morbi similiumve afflictionum, quibus læditur vitæ conservatio, & aliter averti non possunt, expressè apud Lessium legitur *lib.2. de just. & jur. cap.16. num.15. juncto num.* 31. Passimque apud Auctores invenietur, ut necessitates, quas alii inter extremas computant, alii doceant solùm esse valde graves, ut liquebit observanti exempla, quibus utuntur, & satis constat ex illis, quæ congessit Thomas Sanchez *in dicto dub.5. ex nu* 4. Et hinc sæpesæpius evenit, ut cùm circa rem non discrepent, aliter sentire videantur.

CAPUT V.

Illationes.

26 INfero 1. ex jam dictis, quàm fuerit scandalosa, & absurda thesis in præsenti profligata. Nam qui putat, non esse prohibitum patienti necessitatem *furari* rem alienam, eo ipso concedit licitum esse illam contrectare, quamvis dominus sit rationabiliter invitus, & nullo jure eam dare teneatur. At nulla omnino necessitas, etiam extrema, concedit hanc facultatem. Nam, si ad subveniendum obligat ex justitia, aut charitate, & jus prælationis tribuit patienti necessitatem, eo ipso facit, ut rei dominus absque ratione, ac jure sit invitus, & præstat, ne sit furari eam sibi assumere, ubi alia remedia desunt, quibus uti possit pauper. Si verò neque ad subveniendum obligat, nec jus prælationis adversùs dominum egenti tribuit, ex. g. quia ille in pari necessitate est constitutus, vel alii, quibus prius debet succurrere juxta ordinem charitatis, aut quia ipse pauper aliunde sibi providere potest eleemosynis aliorum, quæ roganti publicè, aut occultè non defuturæ meritò sperantur, tunc quidem furtum committet; sed proculdubio peccabit usurpando absque licentia domini rem, quam ille nec vult, nec tenetur dare. Quocirca, aut dicendum est, necessitatem, omnibus inspectis, tollere rationem furti, aut asserendum, non conferre facultatem contrectandi bona aliena absque peccato. Conjungere autem utrumque, retentaque furti ratione, peccatum auferre, est prorsus intolerabile.

27 Infero 2. optimo jure esse statutum *in cap. Si quis. 3. de furtis*, ut *si quis pro necessitate furatus fuerit cibaria, vel vestem, vel pecus per famem, aut per nuditatem pœniteat hebdomadas tres*. Ponitur enim, ut ex verbis textus patet, illum commisisse furtum, non obstante ea necessitate, in qua erat constitutus, quod multipliciter contingere posse, non tantum quoties necessitas est minùs gravis, sed etiam cum est extrema, constat ex proximè dictis, & aliis, quæ ex Cajetano produximus *num.16.* ac monuimus sæpe alibi. Porrò dum furtum committitur, peccatum non evitatur, & salutaris pœnitentia pro ipso rectè imponitur. Culpa enim est, tametsi minùs gravis, quàm alia furta extra casum necessitatis commissa, & ideò levior quoque pœnitentia injungitur, cùm nulla esset injungenda, si permissa foret talis actio. Unde & comparando hoc genus furti cum peccato adulterii optimè dicitur Proverb. *6. 30. Non grandis est culpa, cùm quis furatus fuerit: furatur enim, ut esurientem impleat animam.* Confirmatur. Nam ibi quoque supponitur, fuisse obligationem restituendi cibaria, aut vestem ablatam; immò ipsamet restitutio in partem satisfactionis accipitur, ne furi jejunia imponantur. Quod profectò non contingeret, nisi furtum verè, ac propriè tale in eo casu intervenisset. Nam res usu consumptibiles propter necessitatem consumptæ absque furto, & injustitia ab illo, qui est re, ac spe pauper, ejusmodi obligationem non relinquunt, ut communiter Doctores statuunt.

28 Infero 3. hoc eodem sensu semper improbante furtum in quavis necessitate capiendum esse, quod dicitur in Pœnitentiali Romano *tit.4. cap.16.* hisce verbis: *Si fecisti furtum necessitatis causa, sic dico, ut non haberes unde viveres, & propter famis penuriam, & tantùm furatus es victualia*

lia extra Ecclesiam, nec propter consuetudinem fecisti, redde quod tulisti, & sex ferias in pane, & aqua pœniteas. Si autem reddere non potueris, decem dies in pane, & aqua pœniteas. Hactenus ibi. Vbi in primis est notandum, sermonem esse de necessitate extrema subsidii alieni, v. g. cibi, aut vestis ad conservationem vitæ, ut ea videntur probare: *Si dico, ut non haberes unde viveres;* sed non de necessitate excusante à culpa furti publicam, aut occultam acceptionem talium rerum domino positivè repugnante. Neque enim sola necessitas ad excusationem sufficit, nisi etiam sit necessarium uti hoc medio, quia alia desunt, & cœteræ conditiones adsint, quas requiri diximus tàm ex parte auferentis, quàm ex parte illius, à quo invito suæ res auferuntur, ut pauper eas possit vi, vel clam sibi appropriare. Nam, si verè omnes adfuissent, acceptio culpa vacasset; immò fuisset actio honesta, & nec furtum ibi intervenisse diceretur absque magna improprietate, nec restitutio fuisset injungenda, nec restituenti imponenda in foro pœnitentiali adeò gravis satisfactio, & adhuc gravior ei, qui non restituit, etiam ratione impotentiæ; cùm tamen omnia his opposita in hoc textu sint præscripta.

29 Infero 4. S. Thomam his non contradicere, nec damnatæ propositioni favere, dum *in* 4 *dist.* 15. *q.* 2. *ar.* 1. *quæstiunc.* 4. *ad* 2. docet, illum non peccaturum, qui in statu extremæ necessitatis ea, quibus indiget, *per violentiam, aut furtum acciperet.* Nec item cum 2. 2. *q.* 32. *art.* 8. *ad* 1. tradit, monacho in eodem articulo *licitum esse furari ad eleemosynam dandam.* Etenim cùm S. Doctor *inibi q.* 66. *ar.* 7. *corp.* mentem suam expressè declaraverit, & dixerit, *id non esse propriè furtum, aut rapinam*, idipsumque repetierit *in solut. ad* 2. & *art.* 5. *corp.* jam præmisisset, manifestum esse, *quod omne furtum est peccatum*, liquidò apparet, voces illas *furti*, seu *rapinæ* apud ipsum non esse accipiendas absolutè, & sicut sonant; sed solùm in sensu improprio, ad quem confugere nequit thesis absolutè loquens, &, sicut sonat, ac jacet, ab Innocentio rejecta.

30 Infero 5. sapientissimè exegisse S. Thomam *in dicto a.* 7. ut licitè possit aliquis, seu absque furto, & rapina, subvenire suæ necessitati ex rebus alienis publicè, aut occultè sublatis, opus esse, *ut sit adeò evidens, ac urgens necessitas, ut manifestum sit, instanti necessitati de rebus occurrentibus subveniendum esse, puta*, inquit, *cùm imminet personæ periculum, & aliter subveniri non potest.* Neque enim debet relinqui judicio incerto, nimisque fallibili patientis necessitatem æstimatio prælationis suæ contra dominum, qui potest, etiam supposita evidenti, urgentique necessitate alterius, nihilominùs habere ex parte sua quamplures excusationes probabiles, ac valde occultas pauperi, vi quarum possit licitè subventionem denegare, & auferenti resistere. Omnes autem explorare debet pauper, prout tempus permiserit, priusquàm statuat, prælationem suam esse liquidam, & hoc medio, alioqui noxio, uti valeat jure suo.

31 Cujus rei rationem dedimus pleniùs ex *num* 8. & cùm nimis sit difficilè doctrinaliter discernere, quisnam, cuinam, quantum, & ex quibus bonis eleemosynam dare teneatur, & in qua necessitate, aut circumstantiis, multaque alia sint incerta in hac materia, ut cum Corduba, & Medina expendebat P. Sanchez *ubi suprà num.* 14. adhuc longè est difficilius in facti contingentia decernere, utrùm re vera concurrant hic, & nunc omnia, quibus opus est, ut dominus pauperi postponi debeat circa rerum suarum usum. Ex. g. utrùm habeat bona illa superflua vitæ, vel statui, unde satisfieri debuit urgenti necessitati, eo volente, vel nolente? Nam necessaria à superfluis in domo aliena ab extraneis ægerrimè discernuntur, multique opulenti apparent in plateis, qui intra suos lares potiùs egent, quàm abundant. Et quamvis plenè constaret, illos esse verè divites, ac eis bonis abundare, unde debet subveniri extremè, aut valde graviter periclitantibus, dum non constat, alia media minùs incongrua deficere, parum proderit necessitas, ut communia fiant ea bona, liceatque ipsorum acceptio, illo invito, qui illa dare alioqui teneretur. Quid enim si sint alii in promptu, qui tali necessitati subventuri essent, etiam non rogati; sed duntaxat conscii ipsius? Quid, si pauperi petenti opportuna subsidia non dee-

Ee 4 runt,

runt, & secreta, si ita velit, ut consulat verecundiæ?

32 Utique potiùs esse mendicandum, etiam viro gravi, ac nobili, quàm utendum mediis istis, seu furtivis, seu violentis, communis sententia fert, quam post Navarrum, & alios strenuè propugnat Malderus 2. 2. *q.32. dub.6. circa fin.* dicens, pudorem contrarium, neque sanctum esse, nec Christianum, sed vanam superbiam hominum, quibus involuntaria paupertas probrosa apparet, ac vilis. Est profectò laboriosa; sed qui laborando, vel serviendo potest comparare necessaria ad vitam, nondum constitutus est in eadem necessitate, qua licet rebus alienis contra voluntatem domini uti, aut frui quasi suis. Quamobrem sententia opposita, quam Bañez refert, nec improbat, & cum eo Diana *p.5. tr.8.ref.24.* mihi probari non potest.

33 Infero *6.* clandestinam acceptionem rei alienæ sæpius excusari à furto ratione licentiæ debitæ ex misericordia, aut religione, vel simili alia virtute. Non quia licentia sub peccato debita, se sola, vel per se ipsam immediatè ejusmodi effectum præstet: id enim *num 9.* falsum esse demonstravimus: sed quia debitum præstat auferenti justam causam præsumendi, dominum non esse invitum quoad substantiam rei acceptæ, quoties positivè non resistit, nec contradicit expressè, nec ex pravis ejus moribus constare potest, eum misericordiæ defuturum, si aliæ necessitatis, & obligationis suæ conscius fieret. Jungitur namque in hoc casu simul cum licentia debita licentia præsumpta satis rationabiliter, quæ furtum tollit, & præstat, ne clam accipiens, id agere censeatur contra voluntatem domini, aut eo invito quoad substantiam, licèt clandestinus accidiendi modus ipsi fortassè displiceat. Neque enim præsumi debet in dubio alterius peccatum, aut denegatio licentiæ sibi illicita, sed animus à delicto alienus: & quando nil aliud obstat, satis est obligatio sub peccato, ne dominus, aut superior judicetur ipsi defuturus, ut rectè advertit Suarez *tom. 3. de Religione. lib. 8. cap. 11. num. 21.*

34 Quocirca etsi licentia debita, sed non obtenta, immò expressè denegata à superiore, religiosum non excuset à peccato proprietatis, ut contra Alphonsum Mendoza multis ostendit Suarez *ibidem à num.18.* contendens, illius sententiam esse singularem, & rationi, ac religioni parum consentaneam; nihilominùs ipse etiam admittit, peccatum proprietatis excusari, quoties ex licentia debita induci potest præsumpta. Nam quòd præsumpta sit satis religiosis ad peccatum proprietatis excusandum, communis sententia est, quæ etiam extenditur in sæcularibus ad excusationem furti, nec requiritur præsumptio omnino evidens, nam probabilem sufficere, expressè habetur apud D. Thomam 2. 2. *quæst.32. art.8. ad 1.* Quando autem licentiæ denegatio non esset irrationabilis utcumque, sed adeò stulta, ut prohiberet, quod alius nequit omittere absque peccato, ex. g. accipere, vel expendere quidpiam planè necessarium ad subveniendum extremæ necessitati propriæ, aut alienæ, cui aliter nequit subveniri, tunc quidem nullum esset peccatum, seu furti, seu proprietatis, eam consumere, aut accipere contra expressam voluntatem domini, aut prælati, quia, ut jam constitit, in isto casu nulla licentia domini requiritur.

CAPUT VI.

Quousque restituere teneatur, qui debuit, ac noluit indigenti subvenire?

35 Infero tandem, transacta necessitate, etiam extrema, divitem non obligari ad restituendam pauperi eleemosynam, quam dare debuit, ac noluit. Est communis, & probatur. Quia prædictum debitum vel erat ex justitia stricta, vel ex alia virtute, puta misericordia, aut charitate? Si ex alia virtute, nulla alia præter justitiam ad restitutionem obligat delinquentes contra ipsam. Si ex justitia stricta, cùm sit subsidiaria, ac transiens, ejusque obligatio cesset, cessante necessitate subsidii, ac opis alienæ, consequens fit, ut similiter extingui, ac cessare debeat obligatio dandi eam quantitatem, qua prius pauper indigebat. Nam restitutio non obligat, ubi nullum damnum manet; sed injuria est purè præterita.

36 Cæterùm exinde emergit alia gravior difficultas: quia ex denegata eleemo-

syna

syna debita ob necessitatem valde gravem, aut extremam sæpesæpius resultant indigenti damna alia, quæ, illa cessante, adhuc permanent, gravantque ipsum, aut hæredes ejus, & tunc meritò disquiritur, utrùm dives immisericors talia damna resarcire teneatur, idque affirmare proculdubio debent, qui putant, illum contra justitiam peccasse non subveniendo indigenti. Attamen quia longè communior, & satis tuta sententia tradit, illum non peccasse contra hanc virtutem, sed contra misericordiam duntaxat, probabile, ac tutum erit eum ab hac obligatione eximere. Neque enim potest teneri ratione rei acceptæ, cùm nihil abstulerit ab illo, cui non subvenit; neque item ratione damnificationis injustæ, cùm nihil justitiam læserit; sed solam misericordiam. His autem sublatis; quæ sunt solæ radices restitutionis, nulla superest, unde imponatur obligatio restituendi. Et quamvis ex non subventione simul cum morte indigentis, aut diuturna infirmitate resultent in eo, aut in aliis plura alia damna, aut expensæ, quæ dives potuit, ac debuit ex misericordia evitare, id nihilominùs satis non est, ut illorum causa censeatur, prout ad restitutionem opus erat, siquidem nec influit physicè, ut constat, nec moraliter, cùm non faciat injuriam, neque officiat juri alieno.

37 Quia tamen jam anteà diximus, illum contra justitiam peccare, si vim faciat auferenti in extrema necessitate constituto, eumve dolo, aut fraude impediat, ne alienis rebus utatur, quatenus opus est ad suam subventionem, perinde ac si forent suæ, consequens propterea est, ut in eo eventu expensæ, ac damna debeant resarciri. Jus enim, quod quisque habet comparandi sibi extremè necessaria ad conservationem vitæ, antiqnius est, ac potentius jure privati dominii in divite residentis, & ideò absque injuria pauper cogi nequit, ne illo utatur, cùm alia media non supetunt. Et sicut mendicus, quamvis jus non habeat ad eleemosynam divitis, nihilominùs jus strictum habet petendi, ac quærendi illam, & si vi, aut fraude ei tollatur, injustitia manifesta adversùs ipsum committitur, ita pariter extremè indigens licèt ad spontaneam eleemosynam nullum habeat jus justitiæ; illa tamen deficiente, aliisque mediis proficuis, jus habet sibi assumendi illa, quibus opus habet, etiam dominis invitis, & si ab eis, aut aliis impediatur, manifestè violatur jus ipsius.

38 Quapropter, si fortè duo ita indigentes concurrerent, & dominus uni tantùm subvenire possit, quamvis nulli determinatè eleemosynam deberet, sed quemvis posset eligere; si tamen utrique clauderet viscera misericordiæ, neutri valeret resistere absque injuria; sed primò occupanti cedere, nam ille potior est jure. Quod si eodem momento esset res occupata à duobus extremè indigentibus, v. g. tabula in naufragio, aut circa illius occupationem contenderent, tunc vel dividenda esset, si dividi posset, & sic divisa sufficeret, vel forte lis cōponenda, nisi fortè alter ex ipsis potiori alia prærogativa gauderet, si esset Rex, vel persona valde necessaria Reipublicæ. Vide Lessium *lib. 6. de just. & jur. cap. 16. num. 12. & deinceps.*

DIS-

DISSERTATIO XXIII.

DE OCCULTIS COMPENSATIONIBUS famulorum.

Exploratissimum est, occultam compensationem, seu salarii, seu stipendii, seu alterius boni nobis ex justitia debiti esse aliquando licitam, & sub certis conditionibus absque furto, aliove peccato ab illis exerceri, qui alio modo se indemnes servare nequeunt. Sed in famulis, ancillisque domesticis nescio quid speciale invenit propositio 37. *ut eis indulgeret ampliùs, quàm aliis solet concedi. Et hoc fuit causa configendi ipsam, atque in præsenti examinandum venit.*

CAPUT PRIMUM.

Affertur thesis damnata, & demonstratur, sanctissimè factum esse.

1 Thesis quidem sic se habet: *Famuli, & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandum operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.* Quàm verò fuerit sanctum, ac salubre illam proscribere, ut jacet, & usum ejus prohibere, patet apertè.

2 Tum quia ad surripiendum occultè per modum compensationis illud, quod nobis debetur, plures conditiones requiruntur ex sententia omnium Doctorum, quibus sublatis, illicita, & peccaminosa redditur; nullam autem hic expressit, aut supposuit, supponendamve indicavit thesis; sed, spretis omnibus, totam hujusce rei praxim unius domesticæ ancillulæ, aut famuli arbitrio detulit. Tum quia idem permittendum esset (non absque magna perturbatione Reipublicæ, & latrociniis frequentibus) militibus stipendiariis, operariis, sartoribus, aliisque officialibus pro mercede annua, vel diurna laborantibus, tametsi non sint domestici. Tum prætereà, quia siquando privato judicio alterius taxanda esset inæqualitas laboris, ac stipendii, id potiùs arbitrio aliorum nullum interesse habentium, quàm famuli, vel ancillæ. Nullus namque est bonus judex in sua causa adversùs alios. Et, cùm occulta compensatio fiat indefensa, & inaudita altera parte, valde temerè relinquitur absque aliis præcautionibus decisio, & exequutio totius causæ, servitoribus plerumque imperitis, communiterque obcæcatis amore lucri, ac passione adaugendi suum stipendium.

3 Quid enim si salarium, quod recipiunt propter operam, quam exhibent, sit lege taxatum, aut communi consuetudine receptum, aut prævia, & ultronea utrimque conventione designatum? Licebit ne in istis casibus taxam præfixam excedere, eo quòd ipsi operas suas magni faciant, & majori pretio dignas æstiment? Quid, si debitum auctioris stipendii non sit ex justitia; neque planè liquidum, prout sæpius continget, quantumvis operarius sibi indulgeat, & existimet laborem suum plus mercedis promereri? Quid, si famuli judicium de inæqualitate salarii, & de sui servitii excessu non sit moraliter evidens; sed temerarium, aut saltem formidolosum, seu obscurum, ac incertum? Quid, si famulus, & herus habeant contraria judicia, & cùm ille probabilius censeat operam suam esse stipendio majorem; herus ex adverso probabilius judicet, non nisi æqualem, aut minorem esse? Anne unius famuli privato judicio decisivè standum erit, spreto judicio domini in re ad utrumque attinente; & cùm debitum sit planè litigiosum, & fortasse non adjudicandum operario, si adversus dominum in judicio contenderet, ipse clanculum, & prona auctoritate illud sibi adjudicare poterit, acsi foret extra controversiam?

4 Quid

4 Quid, si servitium secundum se sumptum majus appareat mercede; sed ex circumstantiis æstimatio ipsius vilescat, ut contingit, quoties plurimi quærunt dominum, cui serviant, nec inveniunt, vel cùm alii non deessent, qui suam operam libenter elocarent pro salario, quod huic exiguum videtur; vel cùm herus non egebat servitio istius, nec alium famulum recepturus esset, nisi hunc benignè excepisset misericordia permotus, & allectus commoditate stipendii? Quid demum si quævis alia ex conditionibus desit, quas communi suffragio Auctores tradunt prorsus necessarias esse, ut occulta compensatio extra materiam salarii ab omni labe expurgetur?

5 Utique hæc omnia demonstrant, quàm confusè, & indigestè illa propositio fuerit tradita tot diversos casus comprehendens pari regula, cùm sint valde dispares, & quantis additamentis, limitationibus, fulcrisque indigeat, ut ad praxim securè revocetur. Id autem est, quod formaliter illam scandalosam reddit, perniciosumque ejus usum. Quare neque heris permittitur, ut suis famulis occultè detrahant è salario, quod eis tribuunt, eo quòd judicent minorem esse eorum operam, nec mereri tantum stipendii, quantum est lege taxatum, aut inter ipsos conventum. Neque in reliquis contractibus id relinquitur arbitrio contrahentium, quasi possit venditor occultè surripere, quidquid putat plus valere mercem venditam, quàm pretium sibi datum, aut vice versa emptor detrahere, quod putat minus valere. Et sicubi isti licentiæ non essent laxandæ habenæ, nullibi certiùs, quàm in stipendiis famulorum, aliorumque officialium, quorum taxa valde incerta est, & maximam varietatem subit ex circumstantiis personarum, ministerii, loci, ac temporis, aliisque similibus, quæ Theologis, ac prudentibus negotium facessere solent, nedum famulis operas suas magni æstimantibus, & alioqui rudibus planèque imperitis principiorum, unde sumitur justa harum rerum mensura.

6 Erit igitur personis istis consilium non tantum *optimum*, *sed necessarium moraliter* (quod rectè admonuit in simili P. Suarez *lib.* 5. *de legib. cap.* 18. *prope fin.*) judicio proprio non fidere; sed stare judicio aliorum nullum interesse habentium, sed rei subjectæ peritiam, & maximè prudentis, ac sapientis Confessarii, qui pro debito sui muneris negotium examinabit, aliosque, si fuerit opus, viros bonos, ac prudentes, & peritia, ac experientia istarum rerum instructos advocabit in consilium. Ancillæ namque domesticæ judicium, aut etiam famuli de injustitia sui stipendii adeò explorata, ut fiat locus compensationi furtivæ, omnes ut valde suspectum recusabunt, præsertimque heri inauditi. Et si famuli ipsi saperent, etiam sibi deberent esse suspecti. Urget enim illos amor lucri sæpe insanus, & faciens ex albo nigrum; urget laboris assidui tædium, & subjectionis fastidium apparere faciens valde magna, quæ sunt mediocria, aut exigua; & vix unquam eis non obstat defectus illius peritiæ, ac probitatis, quam postulat recta ratio, ut absque magno periculo errandi, & se, ac alios decipiendi in hoc puncto ferri possit practicum, securumque judicium.

7 Hæc autem non tollunt famulis, quod rectè explicat, & planum judicat Petrus Navarra *lib.* 3. *de restit. cap.* 1. *à num.* 359. & aliis relatis Layman *lib.* 3. *sect.* 5. *tr.* 3. *p.* 1. *cap.* 1. *num.* 9. ac passim alii scribentes, ut beneficio compensationis occultæ uti valeant, ac gaudere, si generales conditiones serventur, quæ eam aliis licitam faciunt; ut si injustè ab heris defraudentur stipendiis lege, aut conventione, vel communi consuetudine taxatis pro servitio, quod fideliter obierunt; aut si, omnibus pensatis, liquidò appareat, stipendium, quod accipiunt, esse minus justo, ita ut ne quidem ad minimum, quod dari solet, perveniat. Tunc autem, non quia ipsi judicant suum laborem plus mereri, conceditur compensatio; sed quia debitum est certum, & satis clara injustitia domini, quam claram non redderet solius famuli judicium. Aliis ergo regulis minùs fallacibus utendum est, eisdemque deberent uti ancillæ, & famuli, si essent capaces arbitrandi per se ipsos de istis rebus, ut licitè judicio suo stare possent, & ea perspicuitate judicare de majori sui laboris merito, quanta necessaria est, ut occulta compensatio possit honestè exerceri.

8 Aliud enim est, quod famulus possit occul-

occultè subtrahere, quod judicat plus mereri ex justitia operam suam judicio evidenti, ac certo: hoc citrà ullum incommodum admitti potest, ac debet, si cœteræ conditiones adsint, quæ in aliis desiderantur, ut compensatio honestetur. Aliud verò, quod id liceat absolutè, & indistinctè, cùm ipse famulus judicat, se plus mereri, quod thesis proscripta tradidit, & est manifestè falsum, & nulli alii creditori concessum. Fieri namque sæpius potest, immò plerumque contingit, ut debitum non sit liquidum, neque inæqualitas certa, prout ad occultam compensationem exigitur, quantumvis creditor judicet, rem aliquam sibi deberi. Nec quodvis ejus judicium sufficit ad hunc effectum. Potest enim judicare, sibi ex justitia deberi, sed non adeò clarè, ut, si in judicio contenderet, victoriam sine dubio reportaret, quin rectus, ac æquus judex altera comparte audita posset aliter sententiam ferre. Et quamvis judicium ejus enunciaret, debitum non esse litigiosum, sed liquidum, ut sæpe evenit litigantibus, quorum unusquisque putat, jus suum esse omnino certum, cùm judicium hoc multoties soleat esse temerarium quoad certitudinem debiti, ortumque ex passione propria, ignorantiave juris alieni, possitque contra se habere, quamvis sit opinativum, aliud judicium probabile, vel fortasse probabilius, parum proderit, ut ei soli deferatur, præsertim in hac materia, cujus certò justa, vel injusta taxa ex tot circumstantiis pendet.

9 Quocirca, re bene inspecta, nulla est differentia formalis inter famulos, & reliquos circa licitum compensationis usum; sed eædem prorsus conditiones, quæ in aliis requiruntur, ac sufficiunt, in istis requiri pariter, atque sufficere debent. Siqua autem differentia datur, illa purè materialis erit, faciens scilicet, ut adsit, aut desit aliqua ex prædictis conditionibus ob speciales circumstantias, quæ si in aliis casibus invenirentur, eumdem effectum præstarent. Sunt autem adeò inæquales circumstantiæ, quæ in hac materia interveniunt, adeòque multiplices, ut difficillimum sit sapientibus etiam, & expertis, nullaque passione præoccupatis formare rectum judicium inter famulos, ac heros, & liquidare, an salarium sit justo minus, ut sæpe contendunt famuli, vel æquale, aut etiam majus, ut sæpe causantur heri. Et quia hinc potissimùm pendet usus licitus, aut pravus occultæ compensationis, meritò Auctores desudant, assignando varias regulas juxta varietatem frequentiorum casuum, unde illud valeat discerni.

10 Rem accuratè explicabat cum Corduba Ludovicus Lopez *in instructor. consc. p. 1. cap. 158. edition. Salmant. anni* 1592. & adhuc pleniùs eam explicant, præter alios in decursu consignandos, Molina *tract. 2. de just. & jur. disp. 506.* Dicastillo *tom. 1. de just. & jur. lib. & tract. 2. disp. 9. dub. 7.* Gibalinus *tom. 1. de usur. lib. 3. cap. 8. art. 3. num. 26.* Fragoso *tom. 3. de regim. Reipub. Christ. in fin.* Moya *in select. p. 2. tr. 6. disp. 4. q. 3.* Zamoranus *de compensationib. disp. 5. cap. 12. & 13.* Legi etiam potest Rebellus *p. 2. de obligationib. just. lib. 14. quæst. 15. num. 10.* cui & Remigio Noydens *in summa. tract. 2. cap. 7. §. 10. num. 1.* adscribit propositionem damnatam Lumbier *in præsenti num.* 1897. Sed Rebello valde immeritò. Rebellus siquidem expressè loquitur de compensatione exequenda, non sicut famuli judicant; sed *secundùm communem æstimationem illius temporis*, requiritque, ut *constet* mercedem esse illi inæqualem, pluresque alias conditiones valde alienas à propositione, ut jacet. Et, quod plus mirere, Villalobos *in summa. tom. 2. tr. 25. diffic. 13. num. 6.* cujus verba refert, & sententiam approbat Lumbier ipse, pro se, & illa allegat etiam Rebellum.

CAPUT II.

Quatenus se occultè compensare possint famuli inservientes certa mercede sibi constituta?

11 Certa merces constituitur, quia ita convenit inter famulum, & herum, aut quia lege Principis taxata est, vel communi æstimatione eorum, qui utuntur servitio pari. Et in his eventibus non licet famulis sese compensare occultè, & plus accipere de bonis domini, nisi *luce clarius constet*, salarium sic præstitutum, attentis omnibus, esse inæquale suis obsequiis, ac inferius pretio illorum, etiam infimo. Ita disertè Molina *suprà num. 1.* & qui eum laudat Gibalinus *numer. 27.* Sanchez

chez *lib.* 4. *consilior. cap.* 1. *dub.* 14. *num.* 11. dicens esse *omnium*, & verbis æquipollentibus Vasquez *de restit. cap.* 5. *§.* 1. *num.* 63. sequiturque apertè ex receptissima sententia aliorum statuente generaliter ad occultam compensationem requiri debitum justitiæ omnino clarum, seu adeò liquidum, ut absque aperta injustitia à debitore retineri nequeat, aut non solvi sese compensanti.

12 Quocirca nil famulis proderit judicare operam suam esse majorem salario, quod ex conventione accipiunt, aut ex taxa legali, vel usuali, nisi his motivis nitantur, quæ eam demonstrent planè injustam. Neque Confessarius poterit eos absolvere in his casibus, donec proponant desistere, ac restituere notabilem summam eo prætextu contrectatam. Standum namque est pactis conventis explicitè, vel implicitè, sicut & taxæ legali, aut usuali, eùm deficiunt aliæ, semperque justa præsumitur, nisi apertis documentis à justitia defecisse appareat. Ac profectò in foro externo ei parti tanquam justiori favere debebunt judices, quin possit certò constare, augendum esse stipendium, quando contractus legitimus, lex, vel consueta æstimatio ejus augmento resistit. Porrò ubi certum non est in judicio externo esse obtinendum, attenta lege justitiæ, id, quod occultè subtrahitur, sed arbitrarium, aut dubium, licèt omnia ibi constarent, quæ in foro interno agnoscuntur, occulta compensatio neque licet, neque potest à vitio furti excusari. Ea quippe solùm conceditur in subsidium, & per modum supplementi, quia probationes, testesve deficiunt, vel quia sine gravi incommodo debitum officio judicis recuperari non valet; secùs verò ut possint homines judicis arbitrium, & officium sibi in rebus litigiosis usurpare, ac aliena bona arripere, quæ judex absque injustitia posset ipsis denegare.

13 Attamen quia sæpius famuli, aliique operarii conqueruntur de injustitia sui salarii, etiam conventi, & taxam ejus manifestè iniquam reputant, & servitio suo inæqualem, obtendentes non sufficere ad sustentationem propriam, aut familiæ, aliaque plura diverticula rimantes, diligenter inspiciendum est, quænam ex parte dominorum, ac servitii, & modi illius considerari debeant, ut ad hoc judicium secure deveniatur. Certum namque est, justum stipendium non esse commensurandum cum indigentiis servientis, quasi uxorem habens, atque filios, quos tenetur alere, hac sola de causa possit pro eadem opera plus mercedis postulare, quàm cœlebs, qui nullam familiam alit. Justa ergo merces non istis, quæ impertinentia sunt, ac valde extranea, sed operæ personali exhibendæ, vel exhibitæ adæquari debet, & juxta modum ejus appretiari.

14 Sæpius autem non merebitur integrè alimenta personalia ipsiusmet famuli, quia ejus labor est exiguus, nec adeò assidua occupatio, ut aliunde sibi providere nequeat suis operis, & industria, & ita alii ejusdem conditionis id, quod deest, supplere solent, seque libenter locabunt pro eo stipendio diminuto. Quando autem singulis horis diei debet assistere, esseque paratus ad serviendum nutu heri, licet aliquando otietur, integrum stipendium sufficiens ad victum, & vestitum suo muneri congruentem ei deberi, affirmat Castro Palao *tom.* 7. *disp.* 1. *de just. commut. punct.* 16. *§.* 3. *in fin.* Idque per se loquendo verum est, quia in gratiam heri nullum ei tempus relinquitur, quo aliunde sibi providere valeat. Erit autem alia ratio, si, cùm aliunde victum, & vestitum sibi comparare possit, in partem salarii computet cooptari in familiam ejus, unde majora alia commoda lucri, aut honoris reportat, vel meritò sperat ope domini obtinenda esse.

15 Inspici prætereà debet salarium alioqui injustum, & inæquale servitio, sæpe justum, & æquale reddi ex circumstantiis adjunctis, & maximè ex cessione voluntaria ipsius famuli. Nam, sicut ei integrum est inservire omnino gratis, ita etiam servire potest partim gratis, partim pro stipendio, & adiicere ultra eas operas, quas ex justitia deberet, attenta sola utilitate salarii, ex supererogatione plures alias in eodem, aut alio genere servitii, supplereque officia aliorum, aut duo simul exercere. Contingit autem frequenter hic modus cessionis in domibus Principum, Cardinalium, Episcoporum, Magnatum, Ministrorum Regis, & aliorum præpotentium, vel quia famuli jam anteà peculiaribus beneficiis obstricti suam hoc modo gratitudinem ostendunt; vel potiùs, quia

ita

ita conciliant eorum gratiam, unde sperant potiora alia officia, aut beneficia, sibi aut suis conferenda ex munificentia domini, vel ejus intercessione, aut contemplatione. Malunt enim vivere sub hoc incerto, & multiplicatis obsequiis non jam mercenariis, sed gratuitis, promereri domini benevolentiam, bonamque existimationem, quæ esse solent principium benefaciendi, quàm legibus justitiæ omnia metiri, & videri addicti soli suo interesse.

16 Quocirca nullam pro his operis recompensationem debent heri ex justitia suis famulis, & longè minùs licebit istis occultè surripere excessum proprii servitii ultra valorem stipendii, etsi frustrentur spe sua, & de facto non obtineant liberalitate, aut ope domini tantum commodi, vel lucri, quantum aliàs secundùm lancem justitiæ labor suus mereretur. Resilire enim non licet illi, qui donandi operas suas capax erat, à donatione remuneratoria, aut liberali priùs facta, & jam exequuta: & illa, cùm est perfecta, per se nullum novum modum, aut conditionem admittit, quæ non sint adjecta anteà. Unde sicut dominis non licet occultè subtrahere famulis, quæ eis donarunt spe obtinendi ab ipsis liberaliter, aut ex gratitudine majus servitium, quàm alioqui debent, quantumvis spei effectus non respondeant, ac deinceps nec plus, nec fideliùs serviant, ita vice versa famulis id non licet respectu dominorum, nisi fortè donationi addita esset, & implicitè, vel explicitè acceptata conditio ex futuro eventu dependens, & famulus non cessisset absolutè juri accipiendi stipendium æquale labori suo; sed sub conditione, quod ex domino liberaliter, vel alio titulo parem utilitatem capesseret.

17 Regulariter autem hæ cessiones conditionales non sunt, sed absolutæ, quia spes illa conciliandi domini benevolentiam, seu obligandi eum ex gratitudine, solet esse principalis causa, atque motivum cedendi; non verò eventus illius infelix, aut fortunatus. Esset autem Simoniaca cessio illa conditionalis, necnon acceptatio ipsius, totumque pactum invalidum, si famulus suo juri cederet sub conditione, quod dominus ipsi conferret aliquod beneficium Ecclesiasticum. Fraudulenta verò, & injuriosa in quacumque alia materia, si domino occultaretur, exteriùs fingente famulo, se omnino gratis servire, aut pro inæquali salario, & sic decipiente dominum, ut quidpiam salario majus in remunerationem accipiat. Unde sicut is, qui fingit, se esse pauperem, restituere debet eleemosynas extraordinarias, & amplas, quas eo titulo acquisivit: sic, servata proportione, iste sese benefactorem confingens, & remunerationem specialem promereri, eo quòd serviat pro parvo salario, aut nullo, restituere tenebitur, quod accepit hac de causa ex bonis domini, justoque stipendio esse contentus, aut certè fraudem detegere, & arbitrio dantis rem relinquere.

18 Examinanda sunt insuper (etiam seclusa cessione) alia plura, unde decrescit justa æstimatio laboris, ut si multi alii invenirentur, qui eamdem conditionem libenter acceptarent, eodemque stipendio essent contenti, quod hic accipit à domino. Nam, sicut venditorum multitudo, & paucitas emptorum rerum venialium æstimationem diminuit, ita & rerum locandarum. Locatio enim, & venditio æquiparata sunt quoad justitiam, vel injustitiam mercedis, & ex eisdem causis sumunt suum augmentum, aut diminutionem. Quapropter, sicut in venditione non semper diminutio pretii justa efficitur ex eo, quòd alii non sint defuturi, qui pro illo pretio minori vendant merces suas, si iste eo pretio vendere nolit, ita neque in locatione; sed utrobique requiritur, quòd id non faciant inviti, nec errore, aut gravi necessitate compulsi (nam ista per se non conferunt ad diminutionem pretii) sed ducti ipsa rerum æquitate, & commensuratione, quam communis populi æstimatio justam facit, & ex bono, & æquo taxat arbitrium timoratorum.

19 Juvat quoque ad diminuendum sine injustitia stipendium, quod alioqui iniquum foret, famulum ultro sese offerre, & rogare, ut admittatur, præsertim cùm ejus opera dominus non indigebat; sed propter ejus importunitatem, vel ad instantiam amici, vel misericordia motus eum conducit, ac tunc maximè cùm significat, se id facere, donec ille inveniat alium dominum. Nam hic etiam observari debet regula communis in contractu emptionis, quòd merces ultroneæ vilescant, decres-

crescatque interdum æstimatio illatum ea de causa, vel usque ad tertiam partem valoris alioqui æqualis, ut Cajetanus, cui multi accedunt, putavit, vel etiam usque dimidiam, ut censent Palacios, & alii, quos dabit Diana 1. *p. tr.* 8. *resolut.* 53. & 78. Notabat autem Molina *suprà num.* 4. etiam in prædictis casibus esse compensandam servienti operam suam, salario constituto ultra alimenta, si adeò utilis inveniatur, ut uberiori mercede arbitrio boni viri digna existimetur, & tunc juxta proportionem utilitatis perceptæ sumendam esse mensuram, qua servitium, & salarium exæquentur. Quæ doctrina Lessio placuit *lib.* 2. *de just.* & *jur. cap.* 24. *num.* 25. & mihi satis æqua apparet. Nam hic famulus, tametsi dominus servitio ejus non egeret, valde utiliter gessit negotium ipsius, qui ea tota utilitate caruisset, nisi famulatu illius usus esset. Operæ autem adeò utilis, & non exhibitæ gratis proportionata recompensatio debetur, etsi nonnihil decrescat, eo quòd fuerit ultrò oblata, & non desiderata, aut quæsita, sed accepta in solius famuli gratiam.

20 Ipsa præterea qualitas, ac modus servitii frequenter stipendium variat, adeòque considerare oportebit, quantas operas, & quales herus exigat à famulo, & an iste sibi etiam simul proficiat addiscendo aliquam artem liberalem, aut mechanicam, aut saltem vitam politicam, modumve serviendi urbanè, & se gerendi civiliter, vel potiùs ita operentur, ut soli domino prosint, & sibi laborem tantùm, ac defatigationem assumant. Hujus postremæ classis sunt communiter servientes stabulo, aut culinæ, agricultores, messores, officialesque quamplurimi tota die occupati in commodum, utilitatemve alterius absque alio compendio suo, & propterea eorum stipendium attenta hac circumstantia mensuratur operi, ac labori exhibito. Alterius verò, cùm illi, quibus ex conventione relinquitur tempus proficiendi sibi separatim, studendo v. g. aut assistendo lectionibus, ut sæpe in Universitatibus cernitur; adeòque scholastici inservientes aliis, quotidiano victu, & uno calceorum pari in singulos menses ad æqualitatem satisfacti putantur, quin jure exigere possint quidquam ampliùs, & longè minùs id subtrahere occultè. Tum etiam illi, qui ab heris edocentur artem aliquam, v. g. sartoriam, aut sutoriam, cujus possint posteà esse Magistri (hos nostro idiomate *Aprendizes* vocamus) & tantum abest, ut heri, qui ipsorum opera utuntur, aliquid salarii eisdem rependere teneantur, quod potiùs ab eis vicissim stipendium pro doctrina accipere soleant, & præsertim primis annis, quibus rudiores sunt, & eorum labor exigui momenti, aut fructus.

21 Tum præterea ephœbi alii, vulgò *Pajes*, quibus parentes se exonerant, & tradunt viris nobilibus, ut eorum protectione fruantur, ac in domibus ipsorum educentur, & ibi bonis moribus instruantur, urbanitatem addiscant, vitamque aulicam, & habiliores fiant ad alia munia, & obsequia crescente ętate obeunda. Nam & istis, ex recepta nostri regni consuetudine nil ampliùs, quàm alimenta, confertur, victus scilicet, vestitus, lectum, habitatio, & alia hujus generis, quæ dignitati dominorum congruunt, & præscribit ipse usus, ut notat Flores de Mena *lib.* 1. *variar. q.* 8. §. 2. *num.* 9 & alii Auctores communiter. Quinimmò pueros usque ad annum quatuordecimum, & puellas usque ad duodecimum expletum, non esse salario dignos, refert judicatum fuisse in Lusitania Cabedo 1. *p. decis.* 152. *num.* 5. & tenet cum eo Fragoso *suprà num.* 108. Tum demum hi, quorum opera voluptati potiùs, & exhilarationi deservit, quàm utilitati, ut mimi, citharædi, cantores, saltatores, aliique persimiles. Istos enim, seclusa conventione speciali, cibo, potu, atque vestitu, quod familiaribus aliis præstatur, contentos esse debere, resolvit aliis adductis Stephanus Gratianus *disceptat. forens. cap.* 185. *à num.* 41. & qui eum sequitur Fragoso *num.* 113. & Silva *de salariis familiar. q.* 13. *per totam.*

22 Quapropter neque in hoc casu, neque in cœteris adductis locus est compensationi occultæ, quamvis reluctetur famulus, & pluris valere judicet suum servitium, quàm taxavit approbata consuetudo. At verò, si ex parte sua heri non præstent, quod ab illis præstandum esse diximus, tunc aperta erit inæqualitas, & contraria resolutio, v. g. si scholari non permittatur assistere lectionibus, nec tempus vacandi studio; si Opifex non doceat officium,

ficium,

ficium, cujus addiscendi causa se ipsi famulus locavit, aut non relinquat spatium addiscendi, & exercendi illud; sed aliis eum occupationibus distrahat: si alimenta debita ex contractu, aut usu adeò miserè tribuantur, ut victus sustentationi nec mediocriter sufficiat, nec vestitus honestati, nec eo pertingat, quod in aliis domibus regulariter subministrari consuevit pro similibus servitiis. Etenim in his eventibus indubitanter incumbit dominis, qui officio suo defuerunt, obligatio restituendi, quod subtraxerant iniquè. Et, cùm debitum sit liquidum, nil obstat famulis potiùs, quàm aliis, ut compensatione occulta suum damnum resarciant, servatis reliquis, quæ generaliter præscribuntur esse observanda, ut hac arte sese indemnem cuilibet reddere liceat.

23 Tandem noto, quæ sunt dicta de his, qui inserviunt certa mercede assignata, pariter dicenda esse de his, qui famulantur nulla conventione præmissa determinati stipendii, vulgo *à contento*. Nam & istis tantundem solvere debet herus, quantum alii similes communiter pro eodem genere, ac modo servitii persolvere consueverunt, & nisi id fiat, sed salarium minus infimo ex consuetis rependatur, usque ad concurrentem quantitatem compensationi occultæ locus erit. Est communis; sed quia interdum usualis taxa etiam deficit, aut valde incerta est, sapienter monuit Azor *p.2. lib.2. cap.39. q.9. in fin.* id non esse relinquendum judicio heri; sed arbitrio boni viri determinandum. Nam judicium heri in sui favorem easdem exceptiones patitur, quas *cap.1.* vidimus pati in favorem sui judicium famuli. Bonus autem vir, attenta quantitate, qualitateque servitii cum reliquis circumstantiis ex æquo, & bono prudenter arbitrabitur in casibus occurrentibus, quanti debeant æstimari operæ exhibitæ, servatis justitiæ terminis.

CAPUT III.

An qui vi, aut necessitate adactus pro inæquali mercede famulatur, occulta compensatione possit supplere defectum?

24 Casus hic planè est diversus ab eo, qui in thesi damnata proponitur, nec censura illius ad ipsum pertinet. Ibi enim judicio famuli relinquitur æstimatio sui laboris, & sufficere putatur ad compensationem, quòd ipse reputet, operam suam esse majorem stipendio; hic verò ut certum supponitur, id nullatenus sufficere; sed requiri, ut planè constet esse re vera majorem, ac plus salarii mereri: & solùm quæritur, an famulus, qui vi, aut necessitate compulsus servire promisit pro minori illo stipendio, conventioni stare teneatur, quamvis nulla alioqui causa detur, quare minus valeat ministerium suum, quàm aliorum, qui parem operam præstant, vel potiùs possit occultè se indemnem servare, ac reducere contractum ad æqualitatem debitam, & de bonis heri sibi assumere quantum deest salario illi, quod ex lege, aut consuetudine cœteris dari consuevit.

25 Affirmant posse, servatis aliàs servandis, Navarro *lib.3. consilior. 1. de locat. & cond. numer. 5.* Molina *suprà numer. 4.* & agentes de justit. & jure Lessius *lib.2. cap.12. num.63.* Card. de Lugo *tom. 1. disput. 16. numer. 80.* Dicastillo *tom. 1. tract. 2. disp. 9. numer. 144.* dicens, esse *omnium Auctorum*, Zamorano *dicto cap. 12. num. 7.* Suarez *disp. 86. de Sacram. sect. 4.* vers. *Unde.* Persicus *de officio Sacerd. lib. 2. fol. 626. numer. 39.* Trullenc *in Decal. lib. 7. cap. 4. dub. 5. numer. 11.* Favetque apertè Abulensis *in 3. Exodi. q. 10.* aliique interpretes proinde excusantes Hebræos, qui in exitu ad terram promissionis multis divitiis commodato acceptis spoliarunt Ægyptios, quibus pro injusta mercede coacti fuerant famulari. Idipsumque olim tradiderat eleganter Tertullianus *lib. 4. contra Marcionem. cap. 24.* hisce verbis: *Quod si & Christus dignos pronunciat mercede operarios, excusavit præceptum illud Creatoris de vasis aureis, & argenteis Ægyptiorum auferendis. Qui enim villas, & urbes operati fuerint Ægyptiis, digni utique operarii mercede, non ad fraudem sunt instincti, sed ad MERCEDIS COMPENSATIONEM, quam aliàs à dominatoribus exigere non poterant.*

26 Quæ sententia mihi vera apparet, quamvis ipsi inter noviores refragari videatur Pasqualigus *tom. 2. de Sacrif. Missæ. q. 942. num. 11.* & intelligenda cum prædictis non tantum de domesticis ancillis, aut

aut famulis, sed de militibus, operariis, officialibus, & aliis quibuscumque, qui sub eisdem circumstantiis pro stipendio evidenter inæquali elocant operas suas, aut equos, aut quidpiam aliud. Ratio autem in aperto est. Quia conductor in his casibus proculdubio restituere debet locatori illud, quod defuit justo stipendio, & supplere illud ad æqualitatem; ubi autem debitum liquidum intervenit, quod aliàs recuperari non potest, ex hoc capite nil deficit occultæ compensationi, ut licitè exerceatur, sicut licitè exercetur ab eo, qui vendere cogitur triticum, aut alias merces infra infimum justi pretii, aut ab eo, qui compellitur illas emere ultra summum. Summum etenim, & infimum sunt limites justi pretii; summum scilicet respectu illius, qui supra justum accepit; infimum verò respectu ejus, qui infra justum dedit.

27 Explicatur. Quia conductor nihil habet, unde excusari possit probabiliter à supplemento salarii, cùm ipse vi, aut metu injustis eum compellit ad illud acceptandum. Sed nec cùm ipse locator peculiari sua necessitate adductus minori stipendio consentit, quàm sit justum, & æquale; siquidem consensus ille non habet vim donationis spontaneæ, ac liberalis, nec talis esse præsumitur in eo, qui potiùs vellet pinguius stipendium accipere, quo miseriam suam sublevaret. Et aliundè sola ejus necessitas non est legitima causa diminutiva valoris, quem alioqui haberet res locata, ut prætextu ipsius conductori liceat partem justi pretii defalcare. Ideò enim neque locatori licet exigere pro re locata stipendium majus summo, eo quòd conductori illa sit maximè necessaria. Atque in emptionibus, & venditionibus idem clarissimè apparet. Neque enim licitè venditur famelico sua ipsa fames, quasi ratione illius possit panis, quo actu indiget, ei cariùs vendi, quàm aliis. Neque vice versa emptor potest pretium minus infimo conferre pro pane, aut mercibus, eo solo titulo, quod vendens pecuniis egeat, ac vendendi necessitate prematur. Et alioqui quò major esset necessitas, seu vendentis, seu locantis, eò plus subtraheretur justè de pretio, quod solvunt alii, & cùm maxima esset indigentia, maxima etiam esse posset justa merccdis detractio. Hoc autem nullus admittit, & ex terminis præsefert conspicuam absurditatem.

28 Addunt præterea Molina, Dicastillo, & Zamorano *ubi suprà*, eum, qui injustè fuit compulsus pro inæquali mercede famulari, sese licitè recompensare posse saltem usque ad medium gradum justi stipendii. Id autem ego locum habere putarem, cùm pro infimo pretio justo injustè cogeretur operari. Nam sicut jus ipse habebat non locandi operam suam pro ullo pretio, ita pariter jus habet nolendi locare illam, nisi pro medio, vel summo; aut si illam locare vellet, jure suo quærere poterat alios, qui ista offerrent, & nolle consentire pretio infimo, donec esset destitutus spe inveniendi aliud majus. Cùm ergo invitus cogatur ad serviendum pro illo pretio, & jus detrectandi illud sibi competens injustè pervertatur, non mirum, si cogens debeat resarcire illi, quod deest juxta mensuram læsionis, nec quod ipse possit clam illud subripere, nihilo seciùs, quàm cætera, quæ pretium infimum non adæquabant,

29 Alia ratio esse censetur de eo, qui non ab extrinseco, sed propria necessitate compulsus contrahit pro injusta mercede, quia justam saltem infimam non invenit, huic enim compensatio non conceditur, nisi usque ad gradum infimum. Etenim nec plus ipsi debetur ex conventione, cùm ea facta fuerit pro minori mercede, quàm sit infima inter justas; nec plus requiritur ad tollendam injustitiam contractus, cùm ille justè fiat pro pretio infimo, nec compellendus est alter inscius, ac meritò invitus plus solvere, quàm justitia postulat, sicut compelli non posset casu, quo cum eodem isto de pretio infimo duntaxat à principio convenisset. Quare & transmutata proportione, si herus operariis indigens, nec inveniens, qui servire vellent pro justo salario etiam summo, aliud majus ipsis constituisset, solùm eis posset detrahere occulta compensatione, quod excedit ultra summum.

30 Forsan autem in his casibus haberi posset ratio laboris exhibiti, ut pro modo, ac quantitate ipsius compensatio exerceatur. Nam sicut salarium, aut pretium intra limites justitiæ suam latitudinem habere solent, & quædam infima, quæ-

dum abutitur; aut in eo, qui vice versa merces suas distrahere cogitur infra pretium justum, etiam infimum, quia emptores, scientes ipsum egere pecuniis ex pretio mercium redactis, nolunt eas emere, nisi pro pretio injusto. Nam quemadmodum donatio debet esse omnino libera, ut vim habeat, ita pariter libera omnino debet cessio, quæ tollit injuriam.

34 Arguitur 2. ex Pasqualigo. Qui paciscitur pro incongrua mercede, rectè novit se licitè posse illa sola esse contentus; qui verò illam tribuit, etiam novit se posse licitè acceptare servitium sibi oblatum pro incongrua illa mercede, sicut posset illud acceptare, si omnino gratis daretur: & aliundè nemo id facit ab altero coactus; sed sponte sua, & motu proprio conveniunt. Igitur nulla hic intervenit vera injustitia ex parte dantis, aut ex parte recipientis. Patet consequentia: Tum quia idem contingit in aliis contractibus, ubi concurrunt eædem circumstantiæ ex parte utriusque contrahentis. Tum præterea, nam in mutuo ideò improbatur pactum persolvendi usuras, quia usuræ non possunt exigi, neque acceptari à mutante, cùm sint intrinsecè turpes, & inæqualitas accepti, & dati ab eis nunquam separetur. Atqui acceptare servitium pro salario, in quo alius convenit, illudque post conventionem exigere non est intrinsecè turpe, neque ullam inæqualitatem involuit legibus justitiæ contrariam. Igitur vel ipsa mutui paritas demonstrat id posse fieri in hoc genere contractus.

35 Respondeo, nulli esse dubium, quin famulus inservire possit, & quivis alius suam operam locare partim gratis, partim pro mercede, ut *à num.* 15. ostendebatur, & in venditione mercium, aliisque similibus passim contingit, atque in hac ipsa materia etiam dominus salarium majus summo, quod merentur operæ, gratis potest constituere, quin propterea ulla obligatio restituendi consurgat, aut facultas exercendi occultam compensationem circa excessum, aut defectum. Sed tunc non pura locatio, nec pura venditio intervenit; sed ultra ipsas admiscetur liberalis donatio ejus, quod superest, & quod vi solius contractus nec dari posset, nec exigi. Locatio enim, & venditio dati, & accepti æqualitatem postulant ex conceptu suo essentiali, nihilo seciùs, quàm mutuum, & inæqualitas in ipsis reperta citra infimum, aut ultra summum intrinsecè turpis est, ac debitum restituendi parit, nisi alio diverso titulo & extraneo cohonestetur, ut in mutuo etiam cohonestari solet ratione damni emergentis, aut si ex. g. mera liberalitate mutuatori refundatur simul cum sorte aliud quidpiam ex vi contractus indebitum.

36 Ostendere ergo oportebat, ut vis argumenti staret, ultra contractum locationis in nostro casu inveniri aliquam obligationem admixtam, ex vi cujus teneatur famulus non exigere mercedem æqualem suis obsequiis; sed servire partim ob mercedem, partim gratis: nam sola locatio pro stipendio planè inæquali, & injusto neque eum obligat, nec hero præbet titulum solvendi minus justo, & retinendi sibi alteram partem. Atqui nulla ejusmodi obligatio, aut titulus hic intercedit potiùs, quàm in mutuo puro, vel in sola venditione ultra summum pretium justum, aut in emptione infra infimum. Nam prætensa cessio, seu donatio, quæ hìc obtenditur, etiam in aliis casibus obtendi posset pari jure: & re vera nulla datur, quia famulus solùm contractum locationis intendit, & non animo donandi, aut cedendi juri suo minus stipendium acceptat; sed quia eo indiget, & herus æquale præstare renuit contra naturam contractus.

37 Quinimmò licet expressè exegisset, ac deduxisset in pactum, ut famulus juri suo cederet, & partem servitii sui, aut correspondentis stipendii gratis sibi condonaret, non aliter, quàm sub ista conditione eum admissurus; adhuc cessio, atque donatio famuli nullius momenti foret ob involuntarium admixtum, & quia ejusmodi conditio per modum oneris conductioni adjecta in aliam naturam vertitur, & cùm merè liberaliter, ac gratuito deberet adimpleri, non nisi ex justitiæ debito, & ex vi pacti onerosi exequutioni mandatur. Quocirca in hoc modo agendi non invenitur rectitudo justitiæ; sed potiùs vana quædam cavillatio sophisticè adinventa ad injustitias palliandas. Eadem quippe arte tegi possent emptiones, ac venditiones injusta ratione pretii inæqualis, quasi virtute consensus adhibiti ab indigente induceretur donatio: ipsaque ac-

cessio ultra sortem posset non esse usuraria, si valeret is prætextus. Nam quod dicitur, illam exigi non posse, neque oblatam acceptari ex vi mutui, verum est; sed pariter procedit in aliis contractibus. Quia neque ex vi conductionis licitè potest exigere Paterfamilias ab operario plus laboris, quàm correspondeat stipendio, neque oblatum acceptare quasi ex vi contractus debitum: donatio autem merè liberalis, aut remuneratoria sponte facta utrobique locum habet, si verè utrobique detur, & neque deducatur in pactum, neque desit plena illa voluntas quam ipsius natura exigit.

38 Arguitur 3. ex Tamburino, qui rem tractat ex professo *in opusc. de Sacrif. Missæ. lib.3.cap.1. §.3. à nu.*57. Famulus se ostendens contentum inæquali illo stipendio, & aliundè intendens sese ad æqualitatem compensare, fraudulenter agit, & sua fraude est causa injusta damni propterea emergentis Patrisfamilias, cui aliunde non deesset in tanta famulantium multitudine alius, qui pro eodem stipendio parem operam præstaret. Ergo injustè se compensat, quamvis coactus paupertate id faciat, quia paupertas nulli confert jus agendi fraudulenter, neque decipiendi alium, aut decipiendo irrogandi ei præjudicium, quod aliàs non pateretur.

39 Respondeo ex traditis *suprà num.*18. facilè dilui argumentum. Nam si multitudo quærentium, & non invenientium herum, cui locent operas suas, tanta sit, ut ex vi illius salarium justè decrescat, certum est, non posse famulum, qui eo salario fuit contentus, sese compensare occultè, licèt minus sit eo, quod foret justum tali circumstantia deficiente. Sicut neque potest ille, qui pro justo infimo fictè convenit, se compensare usque ad summum seu locando, seu vendendo: neque ullus alius simulare omnino liberam condonationem salarii in totum, vel ex parte, ut ea fraude alliciat dominum ad admittendam suam operam, qua alioqui non indigebat, & interim occultè subtrahere quidquid illa mereretur, si non donata, sed locata esset. Quod rectè Scildere admonuit *tr.4. de consc. num.*102. *in fin.* & pro aliis quibusque eventibus debet notari, ubi ex ultronea oblatione, vel ex aliis circumstantiis *cap.*2. recensitis valor operæ decrescit, & stipendio minori sufficienter compensatur. Neque nos de hoc casu loquimur, sed de eo duntaxat ubi inspectis omnibus pro stipendio evidenter inæquali operæ conducuntur, aut locantur, quin plenè voluntaria donatio, aut altera circumstantia interveniat, ratione cujus minus mereantur, quam aliis parem operam præstantibus ex lege, aut consuetudine rependitur.

40 Ubi autem ista concurrunt, dominus injustè agit, inire volens contractum justitiæ, & nolens servare in ipso debitam æqualitatem. Famulus verò nullam fraudem adversùs illum committit intra limites contractus, quia nec dicit stipendium esse justum; cùm constet esse inæquale, nec pro suo libito potest immutare ejus naturam, aut illud reddere æquale, quamvis æquale esse fingat, aut per errorem existimet illud non esse inæquale. Quare injustitiam non aufert, quod se contentum ostendat illo modo contrahendi, nec solus consensus ejus in contractum ex se iniquum potest illum æquum facere. Quod verò fortasse dominus alios inveniret, qui pro eodem stipendio exhiberent sibi famulatum, nisi hunc conduceret, parum prodest, ut hic ipse reputetur vera causa injusti damni. Nam si alii facturi id essent per errorem, aut inviti, vel in vi solius contractus, nec cum isto, nec cum ullo alio conductio ista justè celebrari posset, aut acceptari promissio perficiens talem contractum, potius quam promissio persolvendi usuras, aut pactum vendendi merces minoris quam valent, eo prætextu quod alii non deessent, quibus par injuria posset irrogari. Si verò id essent facturi non in vim solius contractus, sed liberali donatione admixta, simili omnino prætextu posset quivis usurarius, in tanta copia indigentium mutuis pecuniis, palliare usuram, ac dicere non defuturos alios exigentes mutuum, qui sibi aliquid ultra sortem conferrent ex gratitudine, vel liberalitate. Ac pariter emptor tritici, aut alterius mercis pro pretio infra infimum justum, prætexere posset alios adfuturos, qui id, quod deest, voluntate omnino libera sibi condonarent. Sanè donatio non est nisi plenè voluntaria, nec talis esse censetur cum causa donandi deest, sed adest necessitas, quæ esse solet causa non donandi

CA-

CAPUT V.

De inæquali Missarum stipendio, ejusque compensatione occulta.

41 QUæ autem de famulis diximus, & ad quosvis alios stipendiarios extendimus, servata proportione locum habens in Sacerdotibus, qui Missas celebrant: in vinea namque domini operantur, & sicut alii operarii condigni sunt sua mercede. Quapropter si merces justa, & recepta lege, consuetudine, aut conventione taxata, eis non persolvatur, optimo jure sese compensare poterunt, & quod justo deest sibi occultè accipere ex aliis pecuniis ejus, qui ipsis Missas commendavit, servatis his, quæ in istis compensationibus ab aliis servari debent. Quòd si pro stipendio exiguo convenerunt, & minori quam sit lege, vel communi æstimatione taxatum, sicut certum est occulta compensatione uti non posse, cum injustitia contractus dubia est, & illiquida obligatio restituendi, ita conspicuum apparet, illos non esse excludendos ab hoc medio resarciendi damnum suum, cùm injustitia contractus indubitatè conspicitur, & liquidò constat debitum solvendi ipsis, quod minus justo acceperunt. Eisdem autem regulis dijudicari debet liquida, aut illiquida injustitia hujus contractus, quibus anteà fuimus usi ad illam discernendam in aliis, quibus eum æquiparari ostendimus.

42 Inspiciendumque est in primis, quod omnibus pensatis stipendium sit justo minus, nam si ex circumstantiis accidentariis decrescat valor operæ Sacerdotalis, quod præ nimia exiguitate iniquum videbatur, ex eo capite justum reddetur. Inspiciendum quoque, ne interveniat omnino liberalis donatio, seu remissio ejus, quod deest, ut pro amicitia, gratitudine, misericordia, aut opulentia Sacerdotis pluries evenit; tunc enim quamvis non ratione exigui stipendii accepti, neque ex vi solius contractus onerosi, ex alio capite tollitur obligatio restituendi in dante, & facultas exigendi id, quod interest in Sacerdote, qui jure suo uti non voluit, sed ei voluntariè cessit. Quoties verò ista deficiunt, & Sacerdos minus justo acceptat privata sua necessitate compulsus, quia non invenit, qui justum præbeat stipendium, cum contractus sit apertè iniquus, & promissio non gratiosa, sed conventionalis fuerit, ita licet compensatio, sicut diximus licere quibusque aliis operariis in similibus eventis, & sicuti liceret eidem ipsi, si stipendium justa conventione designatum sibi non persolveretur. Aut si de injusto stipendio convenisset, quia errore ductus putabat tantumdem, & non plus esse præscriptum consuetudine, vel lege; ita enim erranti, & propterea consentienti cum involuntario admixto, recompensatio debetur ad æqualitatem, ut & illi, qui existimando adamantem esse vitrum pro pretio vitri illum vendit.

43 Gravis tamen inde insurgit difficultas. Num scilicet, is Sacerdos, cui recompensatio ex justitia debebatur, supplementumque exigui stipendii, possit se indemnem servare non offerendo tot Missas, quod promisit iniquo contrahenti, sed pauciores, & eas solùm, quæ diminutis stipendiis simul sumptis respondent justo stipendio? Nunc enim duntaxat diximus illum servatis servandis posse occultè sibi assumere ex pecuniis debitoris stipendium correspondens ad æqualitatem Missis, quas ille exigit, & jam ipse integrè obtulit, quamvis sit injustè læsus, absque ulla diminutione, juxta intentionem illius. Est autem longè diversus hic ultimus casus, ab eo, quem paulò anteà in controversiam adduximus. Ibi enim agitur de occulta diminutione Missarum ob injustitiam stipendii; hic verò potius supponitur tot Missas esse offerendas, & integrè applicandas, quot à Sacerdote promissæ, & ab altero præscriptæ fuerant. Ibi opus proprium Sacerdotis subtrahitur, & nil alienum clandestinè accipitur: hic pecunia aliena subtrahitur, & de proprio Sacerdotis opere nil omittitur. Ibi Sacerdos intendit, (ne stipendio justo defraudetur) non implere totum, quod promisit, hic autem, cum ex parte sua promissum implere velit, contendit se indemnem servare efficiendo, ut alter suppleat ex suis bonis defectum stipendii, quem supplere debet attenta lege justitiæ.

44 Utrobique autem videtur esse par ratio. Nam utrovis modo ad æqualitatem revocatur contractus alioqui iniquus, cujus aperta inæqualitas neque volun-

tate alterius contrahentis, neque judicis officio, neque aliis mediis suavioribus potest absque magno incommodo ad debitam æqualitatem reduci. Et sicut alii operarii injustè læsi in contractu locationis circa stipendii justitiam, bifariam sibi consulere possunt, cùm alia media deficiunt. Nempe vel exhibendo totam operam promissam dignam majori stipendio, & sibi accipiendo occultè quod justo stipendio deest, saltem usque ad gradum infimum; vel potius minuendo operas, nec præstando nisi illas, quibus ad æqualitatem correspondet stipendium, quod tribuitur, ita pariter huic Sacerdoti, similiter læso injustè circa stipendium Missarum, licebit sibi consulere, quocumque ex prædictis mediis, neutrum enim est injustum. Unde in venditionibus quoque, & emptionibus uterque putatur licitus, cùm injusta læsio intervenit circa pretium justum versùs maximum, aut versùs minimum: & similiter cum creditores inviti remittunt partem sui debiti, ut aliam partem recipiant.

45 Negotium tamen facessunt decreta S. Congregationis auctoritate speciali Urbani VIII. *edita die* 21. *Junii anno* 1625. & in locis consuetis Romæ promulgata ubi §. 2. sub obtestatione Divini judicii *præcipitur Sacerdotibus*, Ecclesiis, aut aliis quibuscumque ad quos id spectat quod ubi *pro pluribus Missis etiam ejusdem qualitatis celebrandis plura stipendia, quantumcumque INCONGRUA, ET EXIGUA, sive ab una, sive à pluribus personis collata fuerint, aut conferentur in futurum, absolutè tot Missæ celebrentur, quot ad rationem attributæ eleemosynæ præscriptæ fuerint: ita ut alioqui hi ad quos pertinet suæ obligationi non satisfaciant, quinimmò graviter peccent, & ad restitutionem teneantur*. Postea autem declaratum fuit authenticè, ne daretur occasio cavillandi, verba illa *præscriptæ fuerint* esse intelligenda *de præscriptione facta ab eo, qui eleemosynam tribuit, non autem ab Ordinario*. Quocirca licèt antiquitus magna fuerit controversia circa occultam istam diminutionem Missarum, plurésque, ac gravissimi relati à Pasqualigo *suprà num.* 2. duxerint eam esse licitam, contrarium modo ut jam certum ferè ab omnibus supponitur, quos appellat idem Auctor *ibidem num.* 4. Diana *p.* 10. *tr.* 16. *resol.* 71.

46 Responderi tamen potest decretum non loqui in casu, de quo disserimus, nec pro eventu illius quidquam præcipere, sed de alio valde diverso, ubi ipsius ordinatio generalis est, atque justissima. De illo namque eventu tractat, in quo Ecclesia, Capellanus, vel Sacerdos, qui incongruum stipendium acceptavit, tenetur stare conventioni suæ, atque restituere, si non expleat totum numerum Missarum, quem promisit, & huic præcipit ne prætextu incongruitatis tunc notæ, aut posteà emergentis eas reducat ad minorem numerum propria, vel cujusque alterius auctoritate præterquam Summi Pontificis, aut in vim privilegiorum, omnia enim religionibus concessa quoad hunc effectum cassavit. Nos autem de hoc casu non loquimur, nec pro eventu illius quidquam indulgemus, ultra id quod in decretis mandatur, sed de eo solùm, ubi Sacerdos non debet secundùm justitiæ rigorem observare suum contractum, neque dicere tot Missas, quot promisit nisi stipendium, sibi suppleatur. Nimirum quia injusta læsio ipsius, eaque certa, ibi intervenit, nec omnino sponte cessit juri suo, sed externa vi, aut metu compulsus, vel fraude inductus, aut errore deceptus, vel necessitate coactus, qua alter abutitur, ut pro incongruo stipendio paciscatur, sicut usurariis contingit, & emptoribus, qui non nisi injusto pretio emere volunt ab his, qui vendendi merces necessitate coarctantur.

47 Jam vero quod mens decreti ista fuerit, & non alia, ex ipsius contextu persuaderi valet. Tum ponderando illa verba: *Alioqui obligationi suæ non satisfaciant, quinimmò graviter peccent, & restituere teneantur*. Obligatio quippe illa, cui Sacerdotes dicuntur nullatenus satisfacere, non est obligatio præcepti à Congregatione impositi, cùm illa non sit justitiæ, nec peccatum contra ipsam, peccatum veræ Injustitiæ, unde debitum restituendi relinquatur, sed est alia sua ipsorum, quæ antecedenter supponitur, & propria voluntate contrahitur, vl cujus ex justitia tenentur stare conventioni suæ, non obstante quantacumque stipendii exiguitate, & propterea sine peccato injustitiæ non deseritur, & restituendi obligationem relinquit, nisi numerus Missarum

rum expleatur. Tum prætereà, nam præcipua causa, quæ S. Congregationem induxit ad hæc decreta formanda, illa est, quæ in prooemio ipsorum declaratur. Nempe quia si aliter fiat, consequens fit, *ut depereant piæ testantium voluntates, OBSTRICTA BENEFACTORIBUS FIDES VIOLETUR, defunctorum animæ suffragiis priventur, Ecclesiis debitus cultus subtrahatur, ac Christi fideles gravi scandalo affecti, plerumque à similibus charitatis operibus retrahantur*. Atqui, dum injusta læsio intervenit, omnes hæ rationes cessant non tantum privativè, sed contrariè, quia læsioni injustæ & pietas resistit, & charitas; nec debita suffragia tolluntur, aut fides obstricta violatur, dum in contractu ipso injustitia committitur, & stipendium incongruum cum debito restituendi Sacerdoti, quod ei defuit, ab exigente sacrificium consignatur.

48 Suadetur præterea, tum ratione, tum exemplis. Ratione. Quia non est credibile, S. Congregationem voluisse onerare eos, qui in hoc contractu injuriam patiuntur, & favere his, qui injuriam faciunt. Exemplis verò. Nam qui vi, vel metu mortis cogeretur acceptare stipendium manifestè diminutum, neque ex vi suæ conventionis, neque ex Sacræ Congregationis præcepto deberet adimplere totum numerum Missarum, quem promisit, si non aliter posset se indemnem servare, quàm pauciores offerendo. Ille quoque qui non minis, aut externa vi coactus, sed aliena fraude, vel proprio errore deceptus, nempe quia justum putabat, quod revera injustum erat, eadem arte sibi consulere posset, ut de eo, qui charta involutum stipendium acceptavit, si posteà illud inæquale reperit, etiam in terminis Decreti affirmant Franciscus de Lugo, Megala, & alii, quos referunt, & sequuntur Diana *dicta resol.*71. & Zacharias Pasqualigus *in dicto tomo* 2. *de Sacrificio Missæ quæst.* 945. necnon Hyacintus Donatus *in praxi Regular. tom.*3. *tr.*7. *q.*47.

49 Ac demum non pauci putant, & in praxi tutum reputant, Capellanum, qui acceptavit sub certo onere Missarum beneficium, cujus redditus illi ad æqualitatem sufficiebant, posse licitè ad pauciores Missas id reducere pro rata justi stipendii, auctoritate propria, cùm iidem redditus adeò decreverunt sine culpa ipsius, ut evidenter injustum, & inæquale Missis sit stipendium, quod de facto percipit. Neque enim se obligasse creditur, aut obligatus fuisse à Fundatore, qui de supplemento non providit, tali, ac tanta mutatione redditũum superveniente, sed solùm rebus sic stantibus, quæ est conditio tacitè subintellecta in locationibus, ac conductionibus, & alio quovis contractu tractum successivum includente. Neque Pontificia reservatio similium reductionum comprehendisse videtur casus apertæ injustitiæ, sed eos tantùm ubi dispensatio, derogatio, aut commutatio exigitur justæ voluntatis alienæ, vel interpretatio in casu dubii. Sic censent Raphael Aversa *q.*11. *de Eucharistia sect.* 18. *§. Quod si post assignatum*. Bordonus *tom.*1. *variar. resol.*25. *qu.*26. Thomas Hurtado *tom.*2. *de congrua. append.*1. *num.*211. & probabile agnoscit. Franciscus de Lugo *lib.*5. *de Sacram. cap.* 12. *q.*9. *nu.*97. ac plene Pasqualigus *q.*1076. *per tot.* Et valide confirmatur ex his, quæ tradunt Auctores circa deobligationem recitandi Officium divinum, cùm redditus Capellaniæ, aut Beneficii sunt adeò tenues, ut tanto oneri videantur impares. Casus namque est valde similis huic nostro, si utrobique supponatur inæqualitas conspicua emolumenti cum onere, & ideò utrumvis æquiparat nihil relinquens intactum P. Suarez *tom.*2. *de Relig. lib.*4. *de orat. cap.*21. *num.*7. & 8.

50 Monuerim tamen, diminutionem, seu reductionem secretam Missarum non esse faciendam, nisi cum est medium unicum ad reparandam læsionem apertè injustam illius, qui majori onere gravatur, quam fert quantitas stipendii. Easdem enim conditiones postulat occulta reductio, quas occulta compensatio, scilicet læsionem liquidam, & quod convenientiori alio modo resarciri nequeat, scilicet admonendo eum, cujus interest, vel implorando officium judicis. Nam si his mediis absque notabili incommodo læsio reparari valeat, aut recuperari debitum, nemo dicet occultam compensationem, aut reductionem licere; etsi quamplures affirment, prætermissione hujus ordinis non committi peccatum injustitiæ, nec contrahi obligationem resti-

Ff 4 tuendi,

tuendi, sed solùm peccatum veniale ob modum agendi indebitum. Quocirca sicut occulta compensatio sæpius redditur illicita non ratione sui, sed per accidens, seu ex præceptis virtutum à justitia distinctarum v. g. charitatis propriæ, vel alienæ, hìc & nunc vetantis usum ejus, ita pariter in reductione contingit. Neutra namque potest exerceri v. g. cum periculo scandali, aut infamiæ, nam cùm speciem furti habeat, aliis, qui causam ignorant, furandi exemplum præbebit; & is ipse, qui se justè compensat, & justitiam suam coram judice ostendere non valet defectu probationum, aut testium, erit sibi causa magnæ infamiæ plus nocentis quàm amissio debiti, si periculum sit ne deprehendatur, & latrocinii damnetur, aut aliis innocentibus, si fortè agnoscat furtum illis imputandum esse.

51 Proptereà si è duobus unum foret necessarium ad injustam sui læsionem reficiendam, & utrumlibet possibile, potius intentanda esset occulta compensatio ejus, quod interest, supplementumque capiendum ex aliis illius pecuniis, qui injustum onus imposuit, quàm intentanda reductio ad ratam justi stipendii. Compensatio namque pecuniaria non plus incommodi habet in hac materia quàm in aliis quibuscumque debitis liquidis, & ideò illam pariter licere diximus *num* 41. idque tradit cum Rebello Donatus *suprà qu.*44. *num.*10. & cum Corduba P. Azor. *3. p. lib.*12. *cap.*6. *qu.*3. *in fin.* At vero reductio Missarum gravissima afferre solet incommoda animabus purgatorii, & aliis, pro quorum necessitatibus essent offerendæ Missæ clanculum subductæ, & sæpe non leve scandalum, ut ex S. Congregatione expendebam *num.* 47. atque ea propter etiam cessante injustitia saltem ex præcepto charitatis illa evitare tenebimur, cùm absque notabili incommodo nostro id fieri valet. Charitatis quippe debitum majorem ambitum habet, quàm lex justitiæ, & quamvis ipsius obligatio, sicut aliæ affirmativæ, ex multis circumstantiis, dependeat prudenti arbitrio librandis, in nostro casu magni ponderis videtur, quòd ex una parte proximus sit in gravi necessitate constitutus, v. g. in purgatorio detentus, aut periculosa infirmitate vexatus, à qua forsitan liberaretur oblatis pro eo sacrificiis, quæ omittuntur, & ex alia huic Sacerdoti peculiariter incumbat obligatio occurrendi istis necessitatibus, quibus ideò non succurritur oblatione Sacrificii, quia occulta reductio ignoratur, & creditur promissioni ipsius.

CAPUT VI.

Quæstio incidens circa facultatem sese compensandi occultè ex stipendiis Missarum pro aliis debitis contractis prius.

52 Affinis est præcedenti quæstio ista, nec passim tractata, in qua P. Tamburinus *citato §. 3. num.*103. Donatus *q.*46. Diana *eo tract. 16. resol. 66. in fine*, existimant etiam in casu, quo debitum aliter recuperari non valeat (neque enim illum excipiunt) illicitum esse Sacerdoti, cui Petrus ex. g. anticipatè persolvit justum stipendium Missarum, quas de novo postulat ab ipso, sese occultè compensare ex ejusmodi pecuniis, easque subrogare in locum alterius debiti liquidi, quo ipsi Petrus anteà tenebatur. V. g. quia alias Missas eidem Sacerdoti commendaverat data fide de stipendio persolvendo, & cum Sacerdos eas dixerit, Petrus nilominus illud solvere detrectat, nec alia via superest recuperandi ipsum; vel cùm expensas injustè illum facere cogit, litigando, aut aliis modis, ut solutionem debiti extorqueret. Esto namque in istis casibus Petrus ad restitutionem antiquioris stipendii, aut expensarum sine dubio teneatur, iniquum tamen his Auctoribus videtur, ut cum tanto nocumento aliorum Sacerdos jure compensationis utatur, & Missas denuo commendatas omittat. Quapropter hunc modum compensationis solùm in eo eventu admittunt Tamburinus, & Diana, quo constaret totum damnum resultans ex omissione Missarum esse solius Petri debitoris, non verò animarum purgatorii, vel alterius tertii; Donatus verò neque istius limitationis meminit, sed generaliter scribit.

53 Non me latet esse à contraria sententia permittente compensationem in his casibus Pellizzarium, Lezana, & Peyrinis apud Diana ubi proximè, necnon Thomam Hurtado *in dicta append.*1. *num.* 213. & Zamorano *disp.*8. *de compens. cap.* 11. *num.*6. Nimirum quia jure suo Sacer-

dos

dos uti videtur, cùm suum creditum prout potest recuperat. Neque ullo pacto est cogendus, aut amittere suum creditum si Missas pro stipendio velit celebrare, aut dicere Missas gratis si facta compensatione debiti antiquioris ex stipendio illarum adhuc maneat obligatus ad illas celebrandas juxta intentionem Petri commendantis ipsas.

54 His tamen, quæ non sunt certa, sed ad summum probabilia, Donatus reponeret, in causis animarum purgatorii, quales plerumque sunt causæ Missarum, & pro illarum liberatione, non quamcumque opinionem probabilem esse sequendam, sed tutiorem atque favorabiliorem eisdem; hoc enim postulat gravissima earum necessitas, cui non potest comparari damnum, quod Sacerdos patitur ex eo quod debiti sui recuperationem periculo amissionis exponat, vel ad meliorem occasionem differat. Ita discurrit hic Auctor, *eo tr.7.q.48.num.3.* qui præterea appellat Bonacinam *disput.4. de Sacrament. quæst. ult. punct.8.* Sed ibi nil reperio conducens isti doctrinæ. Nimis tamen illam promovet, quod ex professo statuit Pasqualigus *suprà q.961.per tot.* contra Marchinum *de Sacram. Ordinis. tr.3.p.2.cap.17.* illicitum esse in praxi sequi opinionem probabilem in satisfaciendo oneribus Missarum, sive pro animabus purgatorii commendatæ fuerint, sive pro aliis quibuscumque, sed semper sequendam esse certam, & omninò tutam.

55 Quidquid autem sit de istis, quæ plus pietatis quàm soliditatis habent, regula generalis esse debet, nullam opinionem speculativè probabilem licitè ad praxim deduci, cùm usus ejus vetatur lege certa charitatis, obedientiæ, vel justitiæ, aut cujusque alterius virtutis. Quod ex terminis notum apparet, & agendo de usu ipso compensationis occultæ exploratum est inter Doctores, & variis exemplis firmatum *num.* 50. Nunc verò omnibus inspectis lex satis certa justitiæ hanc compensationem vetat. Quia non est in potestate Sacerdotis, prætextu debiti antiqui, violare novum contractum celebrationis Missarum, quantum est de se justum ac validum, & omnino independentem à quocumque alio anteriori. Illo siquidem supposito jam debitum Petri non est unicum, sed duplex respectu hujus Sacerdotis; alterum antiquum, aliud novum, vi cujus tenetur solvere Sacerdoti stipendium ei promissum, & Sacerdos vice versa adimplere onus Missarum, quod ratione illius suscepit. Ubi autem respectu ejusdem creditoris duplex debitum concurrit in una, & eadem persona, & unum tantùm persolvitur, illi tantùm satisfactum creditur, de quo inter se convenerunt, nec jam licet creditori, qui pro talis debiti extinctione illud acceptavit, inscio, vel invito debitore contractum rescindere, & extinguere aliud debitum, de quo nihil est tractatum.

56 Cùm ergo à Petro Sacerdos illas pecunias acceperit titulo stipendii anticipati, & in vim contractus onerosi, quo ad dicendas Missas eis correspondentes se obligavit, non erit liberum ipsi alio titulo illas facere suas, & tollere ab ipsis onus, sub quo illarum dominium comparavit. Esto namque illæ pecuniæ secundùm se consideratæ, tanquam propriæ Petri antiqui debitoris, possent esse materia licitæ compensationis, eædem tamen ut subsunt novo contractui, & ex mutua conventione partium sunt datæ, & acceptæ non nisi cum novo onere, & ad effectum alium diversum ab extinctione debiti antiqui, eo ipso alterius conditionis esse incipiunt, & jam nequeunt privata auctoritate uniuscujusque ab onere suscepto occultè separari. Unde neque in judicio audiretur Sacerdos; qui hunc modum compensationis obtenderet, quo se in posterùm ab onere Missarum liberaret, sed eas cogeretur dicere, compellendo simul antiquum debitorem ut debito priori aliunde satisfaceret. Id autem quod re plenè intellecta in foro externo iniquum reputaretur, secreta compensatione justificari non valet.

57 Ex opposito prætereà aperiretur ingens ostium magnis fraudibus, sublata firmitate locationum, emptionum, assimiliumque contractuum, quos antiqui debitores cum suis creditoribus ineunt, nam ibi mutata materia eædem morales circumstantiæ interveniunt, idemque prætextus ad compensationem debiti antiquioris. Unde sicut ibi nihil refert, quod debitor in suum commodum, vel incommodum aliorum proprio nomine contractum celebraverit, ita nihili æsti-

mari debet (quidquid in contrarium suprà dixerint Tamburinus, & Diana) quod debitor pro sua salute, aut pro liberatione animæ suæ à pœnis purgatorii Missas commendaverit, aut pro salute potius vel liberatione aliorum, semper enim urget justitia novi contractus, quæ compensationi aditum obstruit, & vim suam retinet donec mutuo consensu dissolvatur. Neque ista sententia gravis Sacerdotibus videri debet, sed utrique parti æqualis. Nam sicut ipsi non possunt ex stipendiis acceptis sub certo Missarum onere compensare secretò alia sua debita, ita Missas commendantes, & titulo stipendii persolventes pro celebratione illarum eleemosynam pinguiorem ea, quæ in rigore justitiæ foret satis, nequeunt licitè prætextu hujus excessus alia sua debita extinguere, quibus eidem Sacerdoti adstringebantur, sed eis integrè satisfacere tenentur ex aliis bonis, & stare contractui denuò inito.

58 Et hæc quidem inoffensè procedere videntur, cum utrimque contractus fuit celebratus verè, & ex animo sese obligandi, quem verba externa significant. Difficiliùs autem esset, si verus animus sese obligandi defuisset, & non intervenisset nisi fictus. Ex. gr. quia Sacerdos pecunias sibi datas titulo novi stipendii, quamvis exterius ostenderit se eo titulo illas acceptare, & obligationem suscipere dicendi Missas pro quibus confertur, interiùs autem contrarium animum habuit, ac potiùs voluit eas sumere per modum compensationis, extinctionisque debiti antiqui. Habuisse namque videtur causam valde sufficientem ita agendi absque injustitia, cùm suum debitum aliter recuperare non posset; & quamvis demus eum esse mentitum, aut peccasse decipiendo proximum, virtutemque veracitatis læsisse, non apparet, cur graviùs deliquerit. Quippe neque ex vi contractus tenebatur ex justitia Missas dicere, cùm ex defectu consensus ille nullus supponatur. Nec ratione deceptionis ulla ei obligatio incumbit perficiendi ex parte sua contractum, seu removendi fictionem ponendo consensum verum, quia adhibere illum non debuit cum tanto dispendio suo, qualis est amissio prioris debiti: & licèt debitor deceptus fuerit contra suam voluntatem, non ideò putari debet deceptio perniciosa, vel injusta, quia irrationabiliter invitus erat, & nolendo satisfacere alii debito anteriori contra justitiam peccabat. Nec demum injustè agit Sacerdos ita decipiens, fictionem removere nolens, adhuc retinere velit pecuniam alioqui debitam, & titulo stipendii sibi datam; justam enim habet causam retinendi illam, haud secus quàm omnis alius, qui suum creditum secretò compensat retinendo æqualem summam ex pecuniis debitoris, à quo injustum damnum patitur, quod aliter resarcire nequit.

59 Aliunde verò istis obstat. Primò, quia non debet esse cœteris paribus melioris conditionis creditor decipiens, ac fingens alio novo contractu quam contrahens syncerè, ac candidè: hic autem, ut jam evicimus, secreta compensatione uti non potest, sed contractum observare. Secundò, quia vera æqualitas, & rectitudo justitiæ pervertitur, dum in contractu oneroso alter voluit se obligare, & externa alterius repromissione deceptus ex parte sua jam implevit, quidquid ad ipsum spectabat; alius verò liber maneat, & neque fictionem tollere ponendo novum consensum, nec acceptum debeat exæquare, exhibendo ex parte sua id, quod se daturum dixit, & quod non aliter, nec alio titulo accepturus esset. Tertiò quia tametsi debitor injustè agat non solvendo antiquum debitum, non ideò creditori licet aliam injustitiam facere, ut creditum suum compenset: hic autem apertè injustus, & inæqualis contractus ex parte decipientis celebratur, & à priori debito independens, cujus nulla mentio est facta, nec fortasse illius meminerat is, qui Missas denuò commendabat. Quartò, nam licet in hoc eventu nullum damnum verè tale patiatur in suis pecuniis ille, qui stipendium dedit, ponimus enim Sacerdotem titulo compensationi non plus accepisse quàm sibi debebatur, aliunde verò ex omissione Missarum, quarum onus fictè suscepit Sacerdos, nocumentum valde grave ipsi resultat in aliis bonis maximi æstimandis.

60 Privatur enim valore, ac fructu, quem jure optimo sperabat sibi, aut suis ex effectiva oblatione Sacrificiorum, quæ exegit, & titulo oneroso commendavit,

non

non commendaturus illa huic Sacerdoti, sed alteri, cujus debitor non esset, nisi deceptus putaret cum bona fide procedere, ac se obligare vicissim. Porrò in onerosis contractibus, qui alium decipit, & decipiendo est ei causa vel gravis damni emergentis, vel magni lucri cessantis, sua fictione adversùs justitiam peccat, & utrumlibet tenetur restituere, ut omnes affirmant passim, & testatur Gibalinus id comprobans ex professo *lib.* 3. *de usuris. cap.*2. *art.*2. *regula* 3. Ergo cum iste deceptus merito existimet alium verè contraxisse, ac se obligasse ratione accepti stipendii, & propterea optimo jure credat jus sibi competere ad celebrationem Missarum, & ad totum illum fructum, quem ex ipsis prudenter sperare poterat, non mirum si illis fraudatus callida fictione alterius justam recompensationem postulet. Tota quippe spes ista præciditur, si sacrificia omittantur, & non applicetur eorum valor pro ea re obtinenda, quam ipse desiderabat v.g. pro liberatione propria à captivitate, aut ægritudine, à molestis tentationibus, vel à morte subitanea, pro victoria in bello, aut lite, aut pro obtinenda dignitate aliqua.

61 Immò & pro bonis aliorum tam spiritualibus, quàm temporalibus adipiscendis, malisque avertendis pariter pacisci potest, & strictum jus justitiæ in favorem illorum sibi comparare v. gr. pro felici partu uxoris, pro liberis, aut cognatis, pro benefactoribus, ac aliis, quos naturalis charitas sibi devinxit, pro animabus purgatorii, aut pro afflictis, & captivis, ac quibuscumque aliis proximis, quos fratres in Christo reputat, & unius corporis membra mutuis officiis juvanda. Ipsi quoque quorum commodis, aut indigentiis prospicitur per oblationem Missarum, quamvis vi solius contractus initi inter Sacerdotem, & Petrum nullum jus justitiæ acquirant, jus tamen justitiæ habent, ne mendaciis, ac fictionibus impediatur ab assequutione tanti boni, quantus est valor Missarum, & spei capiendi fructum, qui ex ipsis sperabatur, & ideò ex hoc capite læditur jus ipsorum, dum Sacerdos fingit se suscipere obligationem Missarum, quam non suscipit, nec vult applicare in eorum favorem, sed ex stipendio accepto alia debita antiquiora compensare. Porrò tametsi Sacerdos jus compensationis habeat, non tamen per media de se illicita, & adeò præjudicialia, quales sunt ejusmodi fictiones, nec cum tanto damno aliorum emergente ex facto ipsius, aut etiam lucro cessante.

62 Hæc sunt, quæ pro utraque parte ancipitem reddere videntur quæstionem istam nondum discussam ab aliis, & majori examine indigentem quàm ferat præsens occasio. Rem pro dignitate tractandam sapientioribus relinquo, & interim nulli sim Auctor, ut secretam compensationem exerceat sub prædictis circumstantiis.

CAPUT VII.

Illatio pro Confessariis circa occultas compensationes Sartorum, similiumque officialium.

63 NUllibi frequentior est occulta compensatio prætextu injusti stipendii, nullisque facilior, quam Sartoribus. Conqueruntur enim sæpèsæpiùs, quòd minus justo sibi persolvatur pro facturis vestium, & ne ab illis dimittantur, qui ipsorum opera utuntur, ostendunt se esse contentos ea mercede, quam accipiunt, animo tamen sese occultè compensandi retinendo fragmenta, quæ supersunt ex telis, unde vestes conficiuntur, aut etiam exigendo plus telæ quàm verè erat necessarium, ut ejus occultatione resarciant, quod timent defuturum suæ mercedi.

64 Cùm autem ad confessionem accedunt ipsi per modum levioris scrupuli ista exponunt, sed curis multò gravioribus involvitur Confessarius. Videt enim nullum in eis esse emendationis propositum, aut animum restituendi, sed in eadem consuetudine perseverasse, quamvis plures alias similes confessiones instituerint. Agnoscit præterea res ablatas, & ignorante vestium domino retentas, non esse parvi momenti, neque ex illis, quas ob sui vilitatem dominus pro derelicto haberet, & nollet sibi restitui ad vestes reficiendas, vel ad alium usum, quamvis sciret apud Sartorem manere. Quòd si in istis circumstantiis Confessarius judicio Sartoris non deferat proponenti plus valere operam suam, & jure compensationis ista justè detinere, illum in desperationem

nem

nem adducet imponendo ei restitutionem pro præteritis, & negando absolutionem nisi firmiter proponat emendationem in posterùm ipsi difficillimam, ac penè impossibilem, quia neque officium Sartoris his mediis destitutus retinere valet, nec potest illum dimittere, cùm alterum non didicerit, nec aliam artem minoris periculi, unde sustentari valeat. Si verò Confessarius ei deferat, ejusque judicio velit stare, cùm illud in causa propria sit valde suspectum, & sæpè apparentiis potius quam certæ, ac liquidæ veritati nitatur, prætextu compensationis Sartorum furta palliabit, eisque licentiam concedet valde perniciosam toti alii populo, cujus panni subtrahuntur, & inauditus damnatur ad solvendum pro facturis suarum vestium plus quam fert conventio publica, & communis æstimatio.

65 In hoc puncto tria mihi certa videntur. Alterum est, non esse denegandum Sartoribus usum compensationis secretæ, dum apertè liquet minus justo esse stipendium, quod accipiunt, & cœteræ conditiones concurrunt, quæ aliis eam licitam reddunt. Aliud verò eumdemmet usum non esse concedendum, cùm debitum majoris stipendii illiquidum est, incertaque obligatio restituendi ipsis quod defuit: nam hoc nulli alii Officiali, aut creditori permittitur, nec est cur istis specialiter tribuatur tanta licentia. Postremùm autem (quod Auctores communiter observant, & specialius Villalobos, ac Diana locis statim referendis) Sartores quoad hunc effectum æquiparari famulis, ac reliquis mercenariis, seu extraneis, seu domesticis, qui suam operam pro certa mercede locant in aliorum commodum. Quapropter omnia, quæ diximus de justo famulorum stipendio, & causis unde servitii æstimatio diminuitur, aut augetur, servata proportione Sartoribus, Textoribus, aliisque similibus Officialibus, sunt applicanda, & præ oculis habenda à Confessariis, ut muneri suo satisfaciant, & tanquam judices animæ discernant, num occultæ compensationes, quas hi faciunt, sint ut justæ tolerandæ, vel tanquam furta palliata prohibendæ pœnitentibus in posterùm, restitutione injuncta pro præteritis?

66 P. Sanchez *lib.* 1. *consilior. cap.* 7. *dub.* 3. *num.* 4. judicat prædicta fragmenta, aut partes integræ telæ licitè retineri à Sartoribus Magistris artis, ac licitè ab ipsis vendi, & emi posse absque scrupulo tanquam bona propria ipsorum, non verò furti suspecta. Quia illis communiter minus solvitur quàm merentur facturæ, *atque ita*, ait, *mihi dixerunt multi ex timoratis, & rectæ conscientiæ, cum quibus hoc contuli*. Oppositum autem sentit de Officialibus ipsorum, quia istis Magister persolvit absque ulla diminutione totam mercedem conventam, atque ideò nullum damnum patiuntur, neque ullam habent compensationis materiam, quamvis minus justo Magistris pro factura tribuatur ab illis, quorum sunt vestes. Idem probabile reputat Trullenc *in Decal. lib.* 7. *cap.* 11. *dub.* 4. *num.* 8. & à se non damnandum Diana *p.* 4. *tract.* 4. *resol.* 176. *in fin.* absolutèque Sanctium sequuntur Card. de Lugo *tom.* 1. *de justit. & jur. disp.* 16. *à num.* 83. & P. Moya *in select.* 2. *part. tr.* 6. *disp.* 4. *q.* 3. *num.* 11. Rejecta insuper ex parte limitatione spectante ad officiales, vel quia ipsis etiam contingit, ut minor justa merces persolvatur, & ita sese compensent ex fragmentis, quæ Magister retinuit, vel quia tota justa merces non solvitur sibi in pecuniis, sed (quod pluries vidi) partim pecuniis, partim telarum fragmentis, vel demum quia artis Magistri, quod salario justo deest, exæquant, relicta eisdem facultate se compensandi ad æqualitatem ex minoribus fragmentis, quæ ipsi possent retinere.

67 Attamen tota hæc doctrina, dato quod potuerit esse usui Confessariis, ac Sartoribus ubi, & quando Thomas Sanchez scribebat, non ideò generaliter practicari poterit, nec tradi tanquam probabilis apud quosvis vel ubique, aut semper. Fundatur enim in communi usu, quem tunc temporis vigere credidit Granatæ, ubi Sanchez scripsit, informationemque accepit, non persolvendi Sartoribus mercedem justam pro facturis vestium. Porrò quæ in usu fundantur, & non aliter quam eo supposito possunt licitè exerceri, nullo jure extendi valent de loco ad locum, neque de tempore ad tempus, nec de persona ad personam, ubi talis usus deficit. Quocirca si ibidem essent aliqui, essent autem proculdubio plurimi, qui justum pretium saltem infimum persolverent,

rent, nemo diceret, Sartorem posse ex telis ab illis datis rem alicujus momenti contra ipsorum voluntatem reservare, aut compensationis titulo plus telæ exigere, aut emere, quam sit necessarium vesti conficiendæ. Neque enim aliorum iniquitas eam patienti præbet justam causam auferendi occultè ab aliis, quod ipsi nequaquam debent.

68 Rursùs cùm decursu temporis passim contingat immutari pretia rerum, tollique injustitias, & abusus, qui olim inoleverant, etiam inspiciendum erit, ut facultas ista de præsenti concedatur, utrùm prava illa consuetudo persolvendi minus justo pro facturis vestium jam cessaverit? vel utrùm merces, quæ antea erat injusta, modo possit reputari æqualis ratione circumstantiarum de novo supervenientium. Quippe antiquæ corruptelæ modò extinctæ nihil prosunt, ut nunc liceant, quæ ratione illarum prius licebant. Neque mercedis solutio, aut secreta compensatio fieri debet juxta morem hic, & nunc obliteratum, sed juxta æstimationem temporis præsentis, ac demum licèt alicubi ea consuetudo duraret, vel denuò introducta esset, non ideò consequens foret, ut in aliis locis, ubi justius agunt, qui vestiuntur, idem modus compensationis liceret. Quare Machado de Chaves *tom.* 2. *de perfecto Confessar. lib.6. p.*8. *tr.* 8. *docum.* 8. *num.*3. optimè observat Matriti, Hispali, & in aliis populosis civitatibus justa stipendia refundi Sartoribus tam Magistris, quàm Officialibus, atque eapropter opinioni Thomæ Sanchez inibi locum non esse.

69 Sed nec illi unquam locus esse potest, nisi certò constet in casibus specialibus injuriam fieri Sartori ab illo, cujus vestes conficiuntur, obligarique ad restitutionem ejus, quod defuit mercedi pro factura persolutæ, vel mutua conventione taxatæ, ut accuratiùs reliquis expendit Villalobos *in summa. tom.*2. *tr.*25. *diffic.*13. *num.*6. & eo appellato Machado *suprà*, & Diana *p.*3. *tr.*6. *resol.* 16. Neque facilè est credendum ipsis, dum obtendunt majorem esse suam operam stipendio, quod accipiunt, quia judicio proprio ipsorum in hac re non debet stari, sicut nec judicio famulorum, sed taxæ usuali, aut legali, vel privatæ conventioni, dum non constet esse manifestè iniquam, & ea non obstante illum, cujus vestes conficiuntur, ad supplementum teneri, atque ad ejus restitutionem obligari. Qui autem diceret eorum judicium circa inæqualitatem mercedis esse satis, ut se compensare possint, ut reor, proculdubio impingeret adversùs condemnationem thesis, de qua nunc tractamus. Nam licèt illa de famulis, ancillisque domesticis dumtaxat loquatur, id potius exempli, seu demonstrationis gratia, quàm limitationis apparebit additum, expendenti easdem exceptiones pati judicium privatum Sartorum, ac similium Officialium, quamvis sint bonæ conscientiæ, & periti intra suam artem. Plenum siquidem, firmumque judicium de inæqualitate operæ, ac mercedis, quale ad occultam compensationem exigitur, non tantum pendet ab arte, aut bona conscientia opificis, sed ex multis aliis circumstantiis, quas ipse requiri ignorat, & accurati Theologi non parvo labore examinant, ut ex illis, quæ præmisimus *cap.*1. & 2. satis apertè constabit. Nec ergo sutor ultra crepidam, aut ultra vestis confectionem Sartor hoc genus judicii sibi arrogare præsumat, neque Confessarius ei credat, nisi in his, quæ ad proprium factum, quantitatemque acceptæ mercedis, ac tempus laboris spectant, nam alioqui facillimè decipientur, & injuriam multis aliis irrogabunt, quibus utpotè indefensis, ac ignaris longè justius est favere.

70 Nec quidquam juvat opifices, aut emptores earum rerum, quas occultè sussurantur, sed potius eis obstat, si obtendant usum communem persolvendi minus justo pro facturis vestium. Quia hic prætextus tacitam quamdam contradictionem involvit, & eam ipsam inæqualitatem destruit, quam statuere conabatur. Pretia namque justa rerum, & æqua mensura illarum, cum taxa legalis deficit, ex communi usu, atque æstimatione sumuntur, & quod istis conformatur æquale, ac justum censetur in utroque foro, atque ea de causa dum dicitur pretium consuetum persolvi, & nihilominus non solvi æquale, termini inter se implicantur, & ab una parte ponitur, quod destruitur ab altera. Foret prætereà incredibile, reliquum populum contra solos Sartores conspirasse, ne eis refunderet justum stipendium, cùm tot in illo timorati inveniantur ju-

bentes

bentes vestes conficere, & nolentes quempiam defraudare. Adhucque incredibilius appareret; Sartores publicè non reclamasse, sed communiter pro mercede apertè iniqua convenisse, cum multis occasio desit se ex fragmentis vestium compensandi.

71 Confessarii quoque ipsi iniquum illum morem extirpare curassent, & onus restituendi imposuissent dominis vestium, utpote nescientibus utrum Sartor sese aliunde compensaverit. Iidemque domini sibi satiùs fore crederent justam mercedem æquare pecuniis, quàm liberam facultatem relinquere Sartoribus retinendi fragmenta, aut ornamenta vestium, quæ supersunt, quibus ipsi indigent ad vestes reficiendas, vel ad alios usus, & defectu illorum sæpèsæpiùs coguntur majores expensas facere, ut alia de novo comparent, sæpèque similia non inveniunt, & integras vestes perdunt, ne difformiter variegatæ appareant, & conspectui aliorum dissonent.

CAPUT VIII.

An famulis, aliisque operariis sufficiat ad compensationem occultam judicium merè probabile de inæqualitate suæ mercedis?

72 Existimo non sufficere, quamvis reliquæ conditiones non desint, sed necessariò requiri judicium moraliter certum, quo alterius injustitia clarè appareat, & jus nostrum nulli omnino probabili contradictioni subjectum. Ita supposui ex Molina, Gibalino, Vasquez, & omnibus aliis, qui de famulis, ac aliis operariis specialiter loquuntur *suprà cap.2.* & ita sentire *omnes*, dum regulas generales præscribunt secretæ compensationis sine peccato faciendæ, supponebat Thomas Sanchez *lib. 4. consilior. moral. cap.1. dub. 14. num. 11.* Cœterùm quia nunc non desunt, qui generale hoc principium in controversiam adduxerint, & oppositum tanquam probabile in praxi stabilire contenderint, aut distinctionibus variis universalitatem ejus evacuare, ad exactam theseos condemnatæ explicationem, examinare oportebit, utrum hæc securè admitti valeant, & famulis prodesse possint, cùm probabiliter judicant injustè recompensari suam operam, & revera plus mereri, quam ex usu, aut conventione, vel prudenti arbitrio pro illa accipiunt.

73 Nemini autem id prodesse, sed necessario requiri in omnibus, qui se occultè compensant, certum judicium de injustitia debitoris, atque claritatem proprii juris, ex hac ipsa thesi, in qua versamur, efficaciter colligitur. Namsi cœteris liceret sese compensare occultè ob opinionem probabilem injustitiæ alienæ, ac juris sui, idipsum pariter liceret famulis, ancillisque domesticis, cùm nulla specialis ratio excogitari valeat, quæ in eis postulet majorem certitudinem; unde neque illos excipiunt Spinula, Garsi, & alii, qui doctrinam huic nostræ contrariam recenter invexerunt, sed de omnibus indiscriminatim loquuntur. At famulis, & ancillis nunc satis non esse ad compensationem occultam judicium merè probabile de sui salarii injustitia, ex eo patet, quia si oppositum illis adhuc est permissum, solum esset condemnata, & praxis ejus prohibita propositio, quæ affirmaret eos posse ab heris surripere, quod judicant judicio improbabili sibi ex justitia deberi, & subtrahi ex salario justo. Hoc autem nemo non videt manifestè absurdum, cùm propositio sit damnata, ut jacet, & absolutè loquatur de judicio famulorum nulla restrictione, vel mentione facta improbabilis judicii. Explicatur. Quia, ut uterque Pontifex in suis decretis præfatur, scopus ipsorum fuit prohibere theses noviter inventas, aut de novo suscitatas, cum jam antiquatæ fuissent. At nullus unquam somniavit opinionem improbabilem juris proprii, aut injustitiæ alienæ ad occultam compensationem sufficere, sed nova recentiorum inventa circa sufficientiam opinionum hinc inde probabilium versabantur, relictis debitis omnino certis, aut prorsus improbabilibus, quia insufficientia istorum semper, & ubique omnibus constitit, haud secus quam illorum sufficientia, dum aliæ conditiones non deficiunt.

74 Probatur 2. assertio. Quia bonæ fidei possessor probabilem pro se rationem habens, privilegio certæ possessionis nanciscitur, ut nihil restituere teneatur, donec in judicio proprietatis condemnetur, sed rem totam jure suo retinere valeat.

& si

& si fortè ab altero spolietur opinante rem ad se spectare, injuria adversùs ipsum committitur cum obligatione restituendi ipsi possessionem, à qua deturbatus fuerat. Ergo à fortiori idem ipsum in occulta compensatione est dicendum. Nam qui se occultè compensat ex bonis sui debitoris, non tantùm certa possessione eum spoliat, sed etiam dominio certo, & utrumque ad se transferre satagit. Quippe justa compensatio utrumque effectum producit. Et quod ille, cujus bona surripiuntur, alioqui debitor foret, non obstabat quominus talia bona, antequam occultè subtraherentur, legitimè ad eum spectarent jure possessionis, ac dominii, sicut certi debitoris sunt bona, unde solvit, priusquam sponte dentur in solutum. Confirmatur. Nam huc spectat manutentio, ac remedia alia possessoria, sed præsertim restitutio spoliatorum. Est enim primum principium juris tam Civilis, quàm Canonici, spoliatum ante omnia esse restituendum integrè. Neque audiretur, qui diceret, se accepisse rem alterius, qui probabiliter sibi debebat æstimationem ipsius, cùm ad summum ille audiatur, ne restituat, qui claram aliquam exceptionem opponit, ut si adversùs non dominum ex. g. privata auctoritate spoliatum excipiat, sibi notoriè competere rei sublatæ prædominium.

75 Probatur 3. Nam qui intentata lite, & exceptionibus suis ritè propositis, in judicio externo condemnandus esset ad restitutionem rei ablatæ tanquam spoliator iniquus, nullo jure sibi potest arrogare auctoritatem adjudicandi sibi possessionem, atque proprietatem ejus, aut spoliandi debitorem suum. Ita autem se habet is creditor, qui ob debitum litigiosum, quod alius inficiatur probabiliter, occultè debitorem spoliat, ut rem ejus faciat suam. Condemnaretur enim proculdubio, si res judici constaret, ad reponendum rem in eo ipso statu, qui præcessit ante spolium, atque id poscentibus jure Civili, ac Canonico, apertæ rationi innixis, non nisi injustè tunc posсent ipsi pleno jure adjudicari rei possessio, atque dominium. Porrò quod publica auctoritas re plenè intellecta nequit absque injustitia præstare, nulli privatorum licet. Et alioqui talis creditor privata auctoritate sibi jus diceret contra jus commune, ac debitorem spoliaret non solùm certa possessione, verùm etiam jure illo verè probabili, & non parvæ æstimationis, quod habet ad non solvendum, vel ad rem, quam putat esse suam. Et cùm debitum in se litigiosum, ac incertum longè minus valeat quam certum, ac prorsus liquidum, debitorem inscium, ac invitum cogeret tantumdem pro incerto solvere, quanti æstimaretur, si esset liquidum, & prorsùs indubitabile.

76 Arguo ulterius in favorem debitorum, quibus valde graves essent, ac sæpè prejudiciales istæ compensationes clandestinæ. Nam occulta compensatio creditoribus non licet, cùm debitum, quod ita compensant, est æquè, aut minus probabile, & debitori etiam favet æqua, aut major probabilitas. Sed neque eis licet, cùm probabilius est rem sibi deberi, & minus probabile non esse debitam. Numquam igitur licebit, nisi debitum sit liquidum. Consequentia evidens est, & antecedens quoad priorem sui partem inde constat, quia ex opposito manifestè sequeretur quidem irrequietus circulus mutuarum compensationum in infinitum procedens, & turbans pacem, ac securitatem, quam legitima possessio, & bona fides civibus debent præstare. Nam si creditor in hoc eventu posset debitori clam surripere, quæ deberi sibi merito opinatur, ita pariter debitor posset illum vicissim spoliare propter opinionem suam æquè, vel magis probabilem, qua nil se debere putat, & hoc facto iterùm rediret primo creditori eadem facultas sese denuò compensandi, & debitori eripiendi, quæ sibi fuerunt ablata, & sic in infinitum dum sua probabilitas utrique favet. Quocirca semper maneret bellum istud justum ab utraque parte, & legitima possessio, ac bona fides nullam securitatem præstarent circa suarum rerum retentionem incerto isti debitori, cùm alioqui in pari causa reo, atque possessori sit favendum, & bona fides tantum possidenti præstet quantum veritas, quoties lex possessioni non resistit, juxta regulas juris pervulgatas.

77 Jam verò idem antecedens quoad secundam partem sic probatur. Nam si major probabilitas sit incerta, atque, ut plerumque contingit, creditor ac debitor inter se discordent, unoquoque probabi-

babiliorem reputante opinionem sibi faventem, tunc par erit eorum causa, & idem inconveniens sequetur, quod nuper expendebatur. Possent enim toties quoties se vicissim licitè spoliare, si prima compensatio liceret, & quod fortè ob ignorantiam facti alieni isto jure uti non possent per accidens est, ac nihil relevat. Nam compensatio non ideò occultè fieri permittitur, ut creditori jus suum occultetur, & usus ejus tollatur, sed ut creditor, qui publicis mediis se indemnem servare nequit contra injustitiam alterius, absque nova injuria illius, juri suo satisfaciat. Fit autem clara injustitia ei, qui in judicio, vel extra poterat se tuta conscientia à creditore defendere, & possessionem suam recuperare, immò sperare prudenter litem sibi adjudicandam, si media compensatione ad solvendum compellatur, & occultatione illius, ipsi occultentur arma, quibus licitè uti posset ad præservationem juris sui, eorumque usus prorsùs auferatur.

78 Quòd si opinio manifestè probabilior creditori apertè faveat, tunc difficiliùs videtur, occultam ei compensationem negare, cùm debitor solutionem detrectat; & recursus ad judicem justum non patet; vel quia probationes deficiunt, vel quia jus actionem non concedit, ut in læsione infra dimidium accidit, vel quia magnæ pro rei qualitate expensæ, inimicitiæ, aut molestiæ, aliave similia incommoda ex intentata lite resultabunt. Ratio autem est, quia istud debitum in foro judiciali liquidum est, & sine dubio creditori adjudicandum, non obstante ea minori probabilitate, qua se debitor defendit, cùm judex debeat secundùm probabiliorem opinionem judicare, & probabile non sit, eum posse pro libito juxta minus probabilem proferre sententiam, ea relicta, quam sua major probabilitas certò cognita justiorem facit. Etenim hanc esse judicum obligationem liquidò deprehendi valet ex damnatione *proposit*. 2. quam *dissert*. 2. enucleavimus. Inde autem rectè colligi videtur, idem in foro conscientiæ esse sentiendum, antequam sententia obligans debitorem ad solvendum in judicio proferatur. Neque enim sententia facit debitum, quod alioqui erat indebitum, ut in pœnalibus frequenter accidit, neque ulli falsæ præsumptioni innititur, sed certæ probabilioritati, & solùm declarat jus, quod ab initio creditori competebat, secundùm merita causæ, fuisse adeò liquidum, ut illi tanquam evidenter digniori non possent absque injustitia judicum suffragia denegari.

79 Utique si quando potest securè deduci ad praxim opinio occultam compensationem permittens ex vi debiti probabilis, ad hunc casum restringenda erit, qui non tam esset exceptio, quàm declaratio sententiæ postulantis debitum omnino certum. Sed adhuc non quiescit animus. Tum quia falsò assumitur, judicis sententiam in eo eventu esse merè declaratoriam juris prævii, cum potius sit attributiva novi, ac certi juris, quod anteà non competebat, ut *num. fin.* ostendetur. Tum quia in præsenti non agitur de spoliando bonæ fidei possessore illa re, cujus proprietas in controversiam vocatur, sed de eo spoliando in perpetuum, vi occultæ compensationis, possessione, ac proprietate certò sibi competentibus, eisque in alium transferendis ob debitum personale. Hoc autem in foro externo non permittitur, antequam lis decidatur, ulli creditori, quamvis ei assistat jus ad solutionem certò probabilius eo, quod debitor ad non solutionem habet. Sed certò certiùs apparet longè meliorem esse conditionem ejus, qui est simul possessor, ac dominus indubitatus, quàm illius, qui dumtaxat est possessor. Tum quia licèt demus controversiam esse circa rei possessæ proprietatem, & creditori affirmanti eam esse suam faveat opinio certo probabilior, possessori autem id neganti non nisi minus probabilis, adhuc iste ante sententiam non potest auctoritate publica spoliari possessione sua, & longè minus occultè spoliari possessione, ac proprietate, sed restituendus, aut manutenendus esset, si causa proprietatis interim omissa, intentaret remedia possessionis recuperandæ, aut retinendæ.

80 Tum ulterius quia bonæ fidei possessor, minus probabili opinione munitus circa proprietatem rei possessæ, licitè illam retinere potest, quamvis probabiliùs putet esse alienam, nec in foro fori, aut poli illam restituere cogitur, aut à se abdicare possessionem, & dominium ejus, donec per sententiam judicis,

aut

aut alia ratione constet eam non esse suam, sed alterius. Ergo jure suo illam retinere valet. Ergo injuria adversùs ipsum committitur, dum in istis circumstantiis clam ei tolluntur tàm dominium, quàm possessio. Quippe possessor legitimus, & à fortiori, qui est simul tàm dominus, quàm possessor, saltem jure gentium istud commodum sua possessione nanciscitur, ut ab illa nequeat deturbari, contraria veritate non comperta. Atque hoc sensu rectè traditur tanquam certi juris regula *L.*136. *ff. de regul. juris. Bonam fidem tantumdem possidenti præstare, quantum veritas.* Notantque Auctores communiter possessionem prævalere adversùs quasvis rationes oppositas in contrarium, modò non sint convincentes, & specialiter Salas 1.2. *tr.* 8. *disp. unic. num.*231. Diana *p.*4. *tr.*3. *resol.*26. *in fin.* Tamburinus *lib.*1. *in Decalog. cap.*3. §.7. verb. *Mors conjugis*, & verb. *Restitutio. num.*2. Palao *tom.*1. *disp.*3. *de consc. punct.*2. *num.*11. atque ut plures alios prætermittam P. Sanchez *lib.*1. *in Decalog. cap.* 10. *num.*9. *in fin.* Sumiturque apertè *ex Leg. unic. C. de probib. sequestrat. pecun.* ibi: *Oportet enim debitorem primò CONVINCI. & sic deinde ad solutionem pulsari. Quam rem non tantum juris ratio, sed & ipsa æquitas persuadet, ut probationes secum afferat, debitoremque CONVINCAT pecuniam petiturus.*

81 Huc etiam spectat, quod permulti tradunt aliis vocibus, sed pari energia, nimirum certitudinem moralem juris, seu dominii alieni in bonæ fidei possessore requiri, ut alteri restituere debeat, aut semetipsum spoliare re illa, cujus possessionem optima fide inchoavit. Sic inter alios loquuntur *ubi suprà* Palao, & Salas, necnon Lessius *libr.*2. *de just. cap.*14. *num.*23. Dicastillo *lib.*2. *tr.*1. *disput.*10. *numer.*344. Molina *tr.*2. *disp.*35. *numer.* 20. Layman *lib.*1. *Theolog. moral. tr.*1. *cap.*5. *num.*21. & 24. Sanchez *in Decalog. libr.*6. *cap.*3. *numer.*7. dicens oppositum *non esse probabile*. Vasquez *de restitut. cap.*5. §.1. *num.*40. ac plerisque aliis relatis Caramuel, & Verricelli locis statim consignandis. Quod si moralis certitudo debiti, aut dominii alieni necessariò prærequiritur, ut debitor solvere, & possidens restituere teneatur, consequens apertè fit, ut nec solvere, nec restituere debeat, interim ac opinione probabili negativa debiti, aut affirmativa sui dominii defenditur. Nam certitudo moralis unius extremi contrariam alterius partis probabilitatem excludit, & dubium opinativum rem utrimque incertam facit. Moraliter enim certum illud solummodo dicitur, cujus oppositum non est probabile, ut rectè exponit Suarez aliud agens *tom.* 4. *de Relig. tract.* 10. *cap.* 15. *num.* 21. & ad propositum nostrum ex professo Verricelli 1. *p. tr.*2. *q.*13. Lessius *lib.* 2. *de just. & jur. cap.* 10. *num.*39.

82 Quocirca si fortè debitor hac certitudine carens, & sola minus probabili opinione præmunitus, ad confessionem accedat, communis sententia est, & receptissima in praxi, eum esse absolvendum, esseque Rectè dispositum, quamvis nihil restituere velit, sed perseverare in eodem statu. Additque ulterius Suarez *disput.* 32. *de pœnit. sect.* 5. *num.* 3. & 4. *Rem esse claram, & nullius difficultatis*, tàm respectu Sacerdotis excipientis confessiones ex debito proprii officii, quàm cujusque alterius merè voluntarii. Et insuper adjungit Baldellus *tom* 1. *Theolog. moral. libr.*4. *disputation.* 13. *numero 6.* oppositum *non videri rationabiliter dictum*. Inde autem patet, summa cum ratione dici, vice versa denegandam esse absolutionem creditori illi, qui non vult restituere rem, quam bonæ fidei possessori subripuit, prætextu juris incerti, tametsi probabilioris. Injustè enim agit, dum eum privat propria auctoritate re, quam licite, ac justissime retinere in totum poterat, non obstante prætenso jure ipsius.

83 Neque hic debet, aut potest admitti bellum civile justum ab utraque parte ratione ignorantiæ, veritatisve incompertæ. Quia id locum habet ad summum, quoties cœtera sunt paria: in præsenti autem valde disparia inveniuntur. Nam de possessione legitima, ac pacifica debitoris certò constat: ea vero dum talis est, possessori tantum præstat quantum veritas, nec cedit ullis rationibus, nisi plane convincentibus rem deberi, aut ejus proprietatem non spectare ad possessorem ipsum: Unde quamvis in hoc casu creditori sur-

ripienti bona alterius faveat major probabilitas juris proprii, adhuc ab illo injustitiam committi, & contrahi ratione ipsius obligationem restituendi totam rem ablatam possessori bonæ fidei, disertè exprimunt Bresserus *libr.* 4. *de consc. nu.* 35. Verricelli *dicto tr.* 2. *q.* 12. *num.* 12. *vers. Ergo* & latè Caramuel *in dialexi de non certitudine. fol. mihi* 123. *numer.* 136. estque sententia communis contra Joannem de Medina, qui censuit, creditorem mortaliter peccasse clandestinè auferendo rem alterius prætextu juris incerti, sed posteà nil debere restituere.

84 Concludo igitur, jure optimo Auctores, demptis novioribus paucis, fine controversia supposuisse certitudinem debiti moralem necessariò prærequiri ad praxim licitam occultæ compensationis, id enim apertè sequitur ex hucusque dissertatis. Signanterque tradiderunt, nullum debitum probabile, aut etiam probabilissimum posse sufficere ad illam justificandam P. Suarez *libr.* 5. *de legibus . cap.* 18. *num.* 20. P. Vasquez *de restit. cap* 6. §. 3. *num.* 83. dicens id esse *certum secundùm omnes*, & *cap.* 5. §. 1. *num.* 40. ubi expresse adiicit (quod etiam Verricelli, & Caramuel statim appellandi prænotarunt) ita esse tenendum, quamvis debitum nec judicis officio, nec alia via recuperari valeat. Villalobos *in summa tr.* 1. *diffic.* 17. *num.* 7. *in fin.* Giuniparus *in defens. jur. Pontif. disp.* 6. *q.* 5. *cap.* 3. *n.* 51. *fol. mihi* 378. affirmans itidem rem esse certam Verricelli *in dicta quæst.* 13. *num.* 3. Caramuel *ubi suprà num* 315. Diana *p.* 9. *tr.* 9. *resol.* 44. Thomas Sanchez clare affirmans contrarium *non esse probabile in dicto cap.* 3. *num.* 7. Lessius qui *certum* id vocat. *eo cap.* 10. *nu.* 40. & *cap.* 14. *dubit.* 4 *prope fin.* dicens: *Ita in omnibus tribunalibus apud omnes gentes judicari*.

CAPUT IX.

De tacita compensatione debiti probabilis ex una parte, & ex alia merè dubii.

85 QUæ cùm vera sint, omninoque tenenda quoties debitori, ac creditori favent suæ opiniones inter se contradictoriæ, sed hinc & inde probabiles, oppositum tamen dici debet, cum pro parte affirmativa debiti adsunt rationes probabiles, pro alia verò nullæ, aut adeò tenues, ut non sufficiant in concursu aliarum ad generandum judicium negativum debiti, nisi forte imprudens, ac improbabile. Ita olim sentiebam, nunc autem Doctores habeo ejusdem doctrinæ Lessium *dicto numer.* 40. Card. de Lugo *tom.* 1. *de just. & jur. disput.* 17. *sect.* 4. *in fin.* Bresserum *libr.* 4. *de consc. numer.* 24. Quocirca debitor in hoc eventu totum debitum solvere tenebitur, & nisi id faciat contra justitiam peccabit, licèt rationes oppositæ sola sua vi non convincant, sed dubitare permittant, cùm non sint nisi probabiles. E contrario verò creditor contra suam opinionem affirmativam debiti non habens, facto sufficienti examine, nisi solam opinionem improbabilem negativam ejus, rectè poterit sese occultè compensare tanquam pro debito liquido, etsi in contrarium occurrant leves aliquæ rationes formidandi.

86 Ratio sumenda est ex dictis *dissert.* 4. *capit.* 6. quibus immerito Cardenas refragatur *in Crisi Theologica, disput.* 4. *à numer.* 102. & peculiariter huic nostræ assertioni *par.* 3. *disput.* 64. *numer.* 18. Nam si aliquid obstaret huic doctrinæ, maximè quod debitum in tali statu non est moraliter certum, sed incertum, ac illiquidum. Atqui esse certum moraliter modo humano, & sufficiente ad imponendam obligationem certissimam hominibus, qui circa res contingentes rarò, & in paucis plenam evidentiam assequuntur, eo loci monstratum est ex communi sensu omnium, & moralibus exemplis prorsus irrefragabilibus. Baptismi, Ordinis, Consecrationis, Voti, Legis, ac similium confirmatum. Explicatur. Quia tametsi moralis certitudo suos valdè inæquales gradus habeat, & pro materiæ gravitate, ac qualitate modò requiratur major, & modo sufficiat minor, id accuratè explicantibus Card. de Lugo *disput.* 1. *de fide. à numer.* 316. & P. Suarez *tom.* 3. *de gratia. lib.* 9. *capit.* 11. *numer.* 2. & maxime *à numer.* 9. in præsenti autem non est quare major certitudo postuletur, quàm in delictis exigitur ad condemnandum reum pœna mor-

mortis, nam & ibi dici solet, probationes meridiana luce clariores desiderari. Porrò certitudo, quæ ibi intervenit non est omnino infallibilis, ac semper connexa cum delicti veritate; sufficiunt enim duo oculati testes, quibus nulla probabilis exceptio opponi possit, quamvis multoties contingat eorum testimonium esse falsum, & condemnari innocentem.

87 Arguo insuper. Nam quòd Petrus verb. gr. sit revera filius eorum, quorum filius reputatur, non est veritas, quæ attentis suis motivis aliter se habere nequeat, sed multis fallentiis exposita tàm ex parte patris, quàm ex parte matris, ut egregiè S. Augustinus expendebat, cujus verba protuli *eo capit. 6. numer. 60.* & nihilominus ea communis reputatio, dum nulla exceptio probabilis in contrarium potest obiici, sufficit, ut filius sine dubio debeat eis reverentiam præstare ipsorum hæreditatem capessere, exclusis aliis cognatis, & suo jure ab illis alimenta postulare, illaque occultè surripere, si alia via obtineri non valeant. Ergo idem plane licebit in aliis compensationibus tacitis, dum concurrunt pariformes circumstantiæ. Esto namque facta reflexione creditor, aut debitor timere possit, ne fortè sit debitum falsum, ex generali motivo, unde cognoscit falsa esse posse, & interdum falsa esse, quæ ita proponuntur; esto etiam quandoque habeat speciales aliquas rationes, unde dubia, aut suspiciones falsitatis excitantur, dum illæ adeò leves sunt, ut probabilitatem non generent, nec sufficiant ad negandum rationabiliter debitum, tota illa formido, ac dubietas levis, ac scrupulosa reputatur, & nullius momenti habetur; nam si gravis foret, ac ponderis justi, probabile redderet rem esse indebitam, & ita essemus extra nostrum casum.

88 Urgeo præterea, quia moralis certitudo captui nostro accommodata non excludit omne dubium, omnemque formidinem, aut suspicionem contrarii, hæc namque sæpius insurgunt contra veritates claras ob rationes apparentes, ac sophisticas, sed satis ei est, quòd ejus veritas hic, & nunc inspectis omnibus sit juxta prudentiam innegabilis, & falsitas incredibilis. Ita autem evenit, quoties ex una parte datur probabilitas, non verò ex alia. Unde nec Baptismus, aut Sacerdotium reiterari potest prætextu dubii improbabilis, nec omitti illius voti adimpletio, aut præcepti illius observantia, cujus existentia probabiliter ostenditur, & non potest negari, nisi improbabiliter. Atque ea propter etiam in his causis, ubi evidens, aut manifesta probatio desideratur in jure ver. gr. ad alienandum res Ecclesiæ, vel ad ostendendum rem aliquam versam esse in utilitatem ejus, non requiritur concludens demonstratio, sed prpbatio etiam accepta ex urgentibus conjecturis admittitur, ut est in praxi receptum, & tenet cum Glossa, & aliis Mantica *de tacit. & ambig. convention. tom. 1. lib 8. tit. 14.* & maxime *num.* 13. dicens, quod ita probatur manifeste comprobatum censeri.

89 Suadetur denique. Nam qui opinatur esse alienam rem, quam bona fide possidet absque opinione partis oppositæ, nequit illam retinere, sed suo domino debet restituere, ut notarunt inter alios Sanchez *libr. 2. de matrim. disput. 44. numer. 1. juncto numer. 5.* & Card. de Lugo *disput. 17. de justit. numer. 88. in fin.* Ergo nisi ipse restituat, nec altera via supersit, rectè poterit spoliari ab alio per compensationem occultam. Nam multo onerosius est, cœteris paribus, cogere aliquem, ut spoliet semetipsum, quàm permittere alteri, ut eum spoliet, atque ideò cùm leges privant delinquentem bonis suis, ne ipse contra se sententiam exequatur, & facto proprio se spoliare debeat, valde communiter dicitur, non obligari ad tradendum Fisco sponte sua eadem bona, sed exequutionem pertinere ad judicem. Quod si in proposito eventu bona possidentis fides omnino cessare creditur, & sua possessio nihil eum juvat, quominus restituere teneatur, à fortiori nil juvabit, ne possit spoliari ab alio casu, quo ipse non restituat, sed debitum retinere velit.

90 Atque exinde obiter intulerim, conjugem, qui pro sui nullitate matrimonii probabilem opinionem habet, pro valore vero nullam facto diligenti examine, nec posse petere, nec reddere debitum; habet enim certitudinem moralem nullitatis matrimonii, qua perstante neutrum licet, quamvis alter sit possessor, & de valore matrimonii non dubitet. Sic sumitur *ex textu in cap. Si virgo. 5. 34. q. 1. cap.*

Inquisitioni 44. *de sentent. excommunic.* Neque obstat, quod ibi adiicitur, *cùm conscientia pulsat animum ex credulitate probabili, & discreta* (nullitatis) *quamvis non evidenti, & manifesta, debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet*. Fateor enim, non loqui Pontificem in casu, quo pro valore, & nullitate sit certò probabilis opinio, tunc enim licitum est petere, ac reddere, sed solùm casu, quo opinio sit contra valorem matrimonii, in favorem verò merum dubium. Adhuc tamen in eo casu interdum licitum est reddere debitum alteri petenti bona fide, interdum vero illicitum. Illicitum quidem quoties, præmisso congruenti examine, prudenter creditur matrimonii nullitas, & prudenter credi nequit ejus valor, quia tunc nullitas pro certa habetur, & stante hac certitudine debitum veri conjugii nec peti, nec reddi valet, ut Pontifex jam præmiserat. Licitum vero, quoties non est facta sufficiens diligentia ad indagandam matrimonii veritatem, quia tunc dubium est vincibile, & nullitas Sacramenti incerta, quamvis appareat probabilis. Nemo autem privatus potest in casu incerto spoliare alterum certa possessione exigendi, aut utendi aliqua re tanquam sua, sed interim ac contrarium non ostenditur, isti juri debet satisfacere.

91 Unde cùm Pontifex dixit, conjugem in isto eventu reddere posse, sed non petere, solùm loquitur in casu, quo nondum erat adhibita sufficiens diligentia perveniendi ad certam cognitionem veritatis, ut tenet Sanchez *eo libr.* 2. *disp.* 41. *numer.* 53. Coninc *disp.* 34. *de matrim. numer.* 106. & satis placet Card. de Lugo *ea disp.* 17. *numer.* 87. & extendendum est etiam ad casum, ubi pro utraque parte adsit dubium suspensivum, aut opinativum. Semper enim adhiberi debet accurata diligentia inveniendi certam cognitionem veritatis, si spes probabilis subsit deveniendi ad illam, neque excusat ignorantia inclusa in prædictis dubiis orta ex negligentia nostra, sed ea solùm, quæ post diligens examen incipit esse invincibilis. Licèt autem Pontifex in dicto textu nil dixerit de diligentia debita facta, aut non facta, parum obstat huic expositioni, quia, inquit Sanchez, *quamvis jus non distinguat, ratio distinguere cogit*. Nos autem addere possumus in speciali casu, de quo loquimur, cogere etiam textum ipsum. Nam cùm Pontifex expresse separaverit nullitatem certam ab incerta, diversamque decisionem pro utroque statu adhibuerit, eo ipso implicitè distinxit factæ diligentiæ, ac diligentiæ non factæ, decisionem, ac eventum.

92 Quippe diligentia facta, nullaque probabilitate adinventa pro valore matrimonii, cujus nullitas est certò probabilis, moraliter pro certo haberi debet à conjuge sic disposito illud esse vere invalidum, & agendum juxta regulas observandas ex decreto Pontificio in casu quo certum est nihil deberi exigenti, quamvis bona fide id faciat. At verò cùm non est facta debita diligentia inquirendi, utrùm saltem sit probabilis verus valor matrimonii, ejus nullitas pro certa haberi nequit, forsan enim invenietur mediante investigatione probabilitas valoris, quæ non apparebat anteà, atque ideò contrariæ regulæ interim debent servari, ut tunc petere non liceat id præscribente Pontifice, sed reddere non tollatur.

CAPUT X.

Opiniones contrariæ proponuntur, & illarum argumenta profligantur.

93 PRima probabile existimat, ad tacitam compensationem non requiri debitum omnino liquidum, sed sufficere probabile, quamvis pro parte negativa debiti stet opinio æque probabilis, aut fortè probabilior. Ita Spinula *tr. de electi opin. disp. ult. sect.* 7. Franciscus *de Lugo de consc. p.* 1. *cap.* 3. *numer.* 100. *fol. mihi* 166. Didacus de Avendaño *tom.* 3. *auctarii Indici. par.* 4. *sect.* 1. *numer.* 79. Garsi *centur.* 2. *cap.* 65. Secunda sententia distinguit inter opiniones facti, & opiniones juris in re vel ad rem, & prioribus exclusis, putat postremas sufficere, ut secluso scandalo, & servatis aliis in quavis alia secreta compensatione servandis, ejus usus labe careat. Ita latè Zamorano *de compensat. cap.* 2. *& sequentibus*, post Joannem Sanchez *in selectis, disput.* 33. *à numer.* 32. *& disp.* 43. *à num.* 48. Cœterùm duæ istæ sententiæ re bene inspecta non differunt.

runt. Quia nec prior imaginatur illius facti certitudinem, nedum probabilitatem, unde nullum ius resultat in favorem creditoris secretæ compensationi sufficere, nec posterior inficiari intendit jus probabile esse satis, quamvis non ex facto certo, sed probabili duntaxat resultet. Postrema denique sententia fert in hoc casu solùm esse licitam occultam compensationem usque ad medietatem debiti, altera medietate apud debitorem relicta, ita enim utrique juri ex bono, & æquo sua portio defertur, & nec debitor, nec creditor conqueri potest, cùm in re incerta servetur æquitas inter utrumvis. Sic sentiebat Julius Mercorus *in basi Theolog. moral. 3. p. art.* 12. & illustrat ex professo P. Moya *p.* 2. *select. ar. tr.* 6. *disp.* 4. *q.* 1. *§. unic.*

94 Argumentum omnibus istis commune ex eo ducitur, quia licèt Doctores tradant, seu potius supponant, veluti primum principium desiderari debitum omnino certum, ut secreta compensatio creditori liceat, nihilominus in multis casibus ubi jus tantum probabile ipsi favet, eam licere existimant non pauci magnæ sapientiæ, ac judicii. Eadem autem videtur omnino ratio, ut proinde semper admitti debeat vi juris merè probabilis, si in aliquo casu admittitur. Plures autem hujus generis profert rem egregiè versans Card. de Lugo *tom.* 1. *disp.* 16. *à numer.* 49. aliosque insuper adiiciunt Moya *in dicta q.* 1. *à numer.* 4. & Zamorano *in dicta disp.* 4. *cap.* 1. *ex numer.* 3. Cœterùm Card. de Lugo sua solita maturitate nihil definire est ausus, neque contradicere principio adeò generaliter recepto, sed judicium suum suspendit, & *numer.* 106. ita concludit: *De hoc tamen nil volo asserere, immò libenter abstineo ab ultimo judicio circa hoc totum punctum de compensatione licitè facienda cum opinione solùm probabili; quia licèt in casibus particularibus Auctores videantur id admittere, ut vidimus; in communi tamen, & dum quæstionem in propriis terminis tractant, videntur id communiter negare, à quibus non est in re practica facilè discedendum, quia fortasse aliquid illis occurrebat, quo argumenta nostra supraposita possent dissolvere.*

95 Prolixus essem, si extra sedem suam peculiariter examinare vellem omnes casus, quos prædicti Auctores afferunt, ubi aliqui tacitam compensationem admittunt ratione debiti, aut juris probabilis. Prætermitti autem non debet unus, cui omnes insistunt, ut illius explicatio sit norma extricandi reliquos. Quæstionis est, an testamentum, cui deficiunt testes, aut aliæ solemnitates necessariò requisitæ, ut fidem faciat, sit validum jure naturæ, vel potius invalidum? Et multi valde probabiliter censent, jure naturæ esse invalidum, quia leges, ubi præscribitur ejusmodi solemnitates adhibendas esse, justis de caussis irritam reddiderunt voluntatem testatoris, aliter de suis bonis disponentis, atque adeò hæredem ita institutum ex vi illius nil juris acquirere, sed hæreditatem relinquendam esse hæredibus ab intestato, ac si contraria voluntas nullo modo declarata esset. Alii vero non minus probabiliter tradunt ejusmodi testamentum jure naturæ esse validum, & hæreditatem deberi in conscientia ei, qui ita institutus fuerat, non vero hæredibus ab intestato: nam cùm de voluntate testatoris certò constet, illa debet prævalere; nec leges illam reddiderunt irritam, sed solùm voluerunt, ne tale testamentum in judicio fidem faceret, aut vim legitimæ probationis haberet.

96 Inde autem denuo consurgit altera specialis quæstio. Num scilicet, rebus sic stantibus, liceat hæredi ita instituto occultè surripere hæredibus ab intestato in possessione hæreditatis constitutis bona ad illam pertinentia? Etsi autem dissentiant plures, alii ex opposito sentiunt, rebus sic stantibus, hæredi instituto secretam compensationem licere. Ita Sylvester verb. *Hæreditas* 3. *q.* 7. *in fin.* P. Molina *tom.* 1. *de just. & jur. tract.* 2. *disput.* 81. *num.* 22. Lessius *lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 22. Filliucius *tract.* 34. *p.* 1. *num.* 151. Reginaldus *in praxi tom.* 2. *libr.* 25. *numer.* 105. Granado 1. 2. *controv.* 7. *de legib. tr.* 3. *p.* 2. *disp.* 15 *nu.* 17. idque probabile putat Diana *p.* 1. *tr.* 8. *resol.* 75. & *p.* 5. *tr.* 3. *resol.* 109. *in fin.* Ex quo tandem argumentum sic conficitur. Licita est recuperatio occulta hæreditatis, aut legati relicti in testamento, cui solemnitates desunt legibus positivis requisitæ. Sed tale debitum non est liquidum, aut certum moraliter, sed illiquidum, ac valde incertum, cùm tota illius veritas sumatur ex opinione probabili affirmante tale testa-

mentum esse validum jure naturæ, & contra se habente aliam opinionem non minus probabilem, quæ huic valori contradicit. Non ergo requiritur debitum liquidum, certumque moraliter, ut occulta illius recuperatio liceat, sive surripiendo bona hæreditaria, sive non solvendo alia indubitata debita, sive non restituendo possessori hæreditatis alia bona, quæ ad ipsum clarè attinebant.

97 Respondeo 1. hanc opinionem (eadem ratio est de aliis similibus) non esse certò probabilem, sed ad summum probabilitatis dubiæ, ac valde incertæ: (certò autem probabilis esse debebat, ut conscientiæ securitatem præstaret, & suam praxim tutam redderet) Improbabilem namque illam censuerunt, quavis opinione admissa circa valorem talis testamenti, Layman *libr.* 1. *tract.* 4. *cap.* 17. *num.* 7. & cum aliis P. Sanchez *in consiliis libr.* 4. *cap.* 1. *dub.* 15. *numer.* 12. Neque excessisse videbitur, ut rectè ponderat Cardenas loco inferius allegando *num.* 184. si ejus ratio perpendatur, quæ proculdubio est magni momenti, ita enim arguit: *Secundùm omnes ad recompensationem requiritur, quod luce clarius constet de debito: in dubio enim, an sit debitum, melius jus habet possidens. Et in hoc casu sive possideat hæres ab intestato, sive hæres institutus in tali testamento, non est luce clarius alteri deberi, cum uterque habeat opinionem valde probabilem, quod potest retinere.* Ex eisdem principiis reiicit eamdem opinionem Dicastillo *libr. de just. tr.* 3. *disp.* 1. *n.* 142. atque iterùm Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 22. *num.* 24. contendit *nullatenus esse admittendam* aliam opinionem, quæ in diverso casu, sed paris circa debitum incertitudinis, tacitam compensationem permittebat.

98 Non inficior, occultam compensationem licere, quoties omnibus inspectis aliqua probabilis opinio dictat illam esse licitam, & praxim ejus tutam in conscientia, id enim aperte constat ex regula generali tradita *dissert.* 3. *cap.* 1. *præsertim numer.* 11. & in hac ipsa materia compensationis id specialiter advertunt P. Sanchez *libr.* 6. *in Decalog. cap.* 3. *num.* 7. Giballinus *tom.* 2. *de negotiat. libr.* 5. *capit.* 2. *art.* 9. *num.* 4. *circa fin.* Moya *in dicta q.* 1. *numer.* 14 Card. de Lugo *ea disp.* 16. *num.* 97. & *quoad hoc*, inquiens, *omnes debemus convenire*; sed solùm contendo, quod *prædicta dissert.* 3. *cap.* 6. ex professo comprobatur, & communissimè traditur ab Auctoribus, eam opinionem proximè, seu practicè practicam, quæ attentis omnibus dictat compensationem hìc, & nunc licere, debere esse non utcumque, sed certò probabilem, ut praxim suam licitam reddat. Nam si probabile sit eam esse improbabilem, valde temerè, imprudenterque operabitur, qui ei confidere ausus fuerit. Porrò opinio quam tractamus, & omnes aliæ admittentes usum licitum occultæ compensationis virtute debiti incerti, certò probabiles esse non valent. Semper enim illis obstat ratio, quam Sanchez urgebat, quæ efficacissima est, & principium, quod assumit, irrefragabile apparet, sive rationes spectentur, quibus illud anteà conprobavimus, sive uniformis consensus Doctorum ipsum tradentium expressè, & indubitanter, dum rem ex professo tractant, inter quos sunt iidem ipsi ex quorum dictis obiter, & absque examine, Spinula, & alii perpauci oppositum colligere intendunt.

99 Respondeo 2. concedendo esse probabilem eam opinionem. Non quia tutum, certòve probabile sit in universum debita prorsus incerta sufficere ad compensationem tacitam, sed quia certissimè constare supponitur, testatorem voluisse relinquere suam hæreditatem hæredi instituto in testamento minus solemni, & satis certum videtur maximè in hoc nostro regno, jus positivum non reddere irritam hanc voluntatem. Nullibi enim invenietur expressum, aut insinuatum apud nos ei fuisse sublatam vim obligandi jure naturali sibi competentem, sed præcise ablatam esse vim probandi testamentis debita solemnitate destitutis. Etenim *L.* 2. *in fin. titul.* 4 *libr.* 5. *Novæ Recop.* ubi hæc materia tractatur, solùm dicitur: *Los quales dichos testamentos, y codicilos, si no tuvieren la dicha solemnidad de testigos, mandamos, que no fagan fè, ni prueba en juizio, ni fuera de el.* Hæc ibi. Vice autem versa testamentum, de quo loquimur jure Gallico, esse nullum etiam in foro conscientiæ, & irritam testatoris voluntatem, certum putat Gibalinus *in dicto libr.* 5. *capit.* 7. *art.* 2. *numer.* 19. Atque adeò ibi hæredibus institutis, & retentio, & compensatio sine dubio erit illici-

licita. Cæterùm jure Cæsareo, ubi attentis Digestorum legibus res obscurior videretur, apparebit decisa litis clarè in favorem voluntatis mortuorum, ac hæredum, quos ipsi designarunt, ex novis Imperatorum Antonini, & Justiniani sanctionibus. *Leg.* 2. & *Leg. ultim. C. de fideicom.* Nam ibi, etsi testamentum minus solemne nil probet, admittitur tanquam sufficiens probatio, si hæres ab intestato recognoscat eam fuisse voluntatem defuncti, aut si delato sibi juramento recuset illud præstare. Et tunc legatum, hæreditas, aut etiam fideicommissum non jam ipsi adjudicabitur, sed his qui vocati erant in testamento carente debitis solemnitatibus. Frustra autem admitteretur probatio alia voluntatis defuncti, si hæc nullius momenti facta esset ad hæreditatem transferendam etiam jure naturali, & solum valida foret, dum legitime explicatur in testamento solemni.

100 Vides igitur, quod jam præmonuit Verricelli *in dicta quæst.* 12 *num.* 14. hanc opinionem probabilem posse censeri, tutamque in praxi, quamvis universim defendatur, cùm sententia omnium communissima, ratione debiti illiquidi nullum tacitæ compensationi locum esse. Idemque puto contingere ferè omnibus aliis, quas recentiores coacerbant, ut auctoritate illorum, qui in particularibus eventis compensationem admittunt, utcumque labefactari suadeant doctrinam adeò receptam: cùm ea namque probabiliter conciliari possunt, ac reddi sufficiens disparitas, ut alibi singillatim ostendetur, & ostendere conatur Cardenas *in Crisi Theolog. par.* 1. *tract* 1. *disput.* 16. *capit.* 8. *artic.* 6. *per totum.* Cæterùm si è duobus unum eligendum esset, satius foret affirmare eos ab eis sententiis discessuros, si contradictionem animadvertissent, quam imputare eis dissensum ab eo principio, quòd nemo ipsorum expressim ausus fuerat denegare, & omnis schola receperat. Recessus enim ille nec temeritati, nec imprudentiæ, aut nimiæ laxitati attribui poterat, sed potius laudi non contradicendi classicis Doctorum placitis in re practica, & valde præjudiciali eis omnibus, qui certò possident, cum certò non debeant: dissensus vero ab eo principio his vitiis erat obnoxius, & saltem certò probabilis esse non valet, cùm tot Auctores affirment, dum rem in sua sede examinant, & tractant in propriis terminis, eum esse improbabilem, ac oppositum doctrinæ certæ. Videndi, quos appellabimus *num.* 84. quibus alii possent adiici, quos lector obvios habebit.

101 Unde quamvis Zamorano insistat valde fidenter auctoritati illorum, qui in nonnullis eventis particularibus debiti merè probabilis secretam compensationem permisisse videntur, adhuc nil proficit. Tum ex dictis, quia plerique ex eis eventibus cum præjacto principio conciliari valent, aut cum mente horum Auctorum, qui fortasse existimabant debitum ibi esse liquidum; vel certè non concesserunt absolutè creditoribus facultatem sese compensandi in statu debiti utrimque probabilis, sed solùm sub conditione, quòd vera sit ea sententia, quæ rem deberi pronunciat. Hanc etenim conditionem expressè adjecit Molina *tract.* 2. *disput.* 81. *numer.* 22. pro casu illo testamenti minus solemnis, & eam alii tacitè subintellexisse videntur, sicut cæteras alias subintelligunt, quas occulta compensatio requirit. Tum præterea quia non premit illius scriptoris auctoritas, qui contra communem dicit aliquid obiter, & in transcursu, neque id sufficit ut suam doctrinam practice probabilem, aut tutam reddat: ita autem evenit istis Auctoribus, nullus enim rem examinat in locis ubi allegantur, neque dicti sui rationem exhibet, neque argumenta dissolvit, immò nec difficultatem excitat, sed eam intactam relinquit, cum magni momenti esset, & nullatenus dissimulanda, si fortè in mentem venisset, peculiarem eam doctrinam communissimæ omnium Theologorum sententiæ esse contrariam, immò, ut statim ostendo, etiam suis ipsorum dictis.

102 Tum præcipuè quia ab auctoritate illorum, quorum peculiaria asserta in contrarium ponderantur, vera, & communis sententia potius comprobatur, quàm infringitur. Quippe contra veritatem claram nihil prosunt argumenta, aut conjecturæ. Clarissimum autem est, eosdem Auctores postulasse generaliter ad compensationem tacitam debitum omnino liquidum, ac nominatim Molina *in dicta*

Ea disput. 691. *numer.* 1. & Lessius, ac Sanchez *relati eo num.* 84. qui sæpesæpius inculcant, neminem contradicere huic principio. Apertè etiam constat, illos consequenter exegisse in aliis permultis casibus debitum luce ipsa clarius, ut occulta compensatio liceat, prout speciatim adnotabimus *numer.* 72. circa servientium salaria, quorum occasione hæc scribimus. Frustra igitur ex una, aut altera resolutione ipsorum obiter, & absque examine tradita in casu aliquo speciali, conijcere tentant adversarii, eos contrariæ regulæ adhæsisse. Ad summum enim retorquenda esset per argumentum ad hominem auctoritas ipsorum contra ipsos, & notari inconsequentia doctrinæ, donec causam peculiarem excipiendi eos casus redderent, & congruam disparitatem assignarent, ne ipsi sibi contradicerent. Utut sit, si vera causa exceptionis, ac disparitatis reddi potest, nihil inde in sui favorem elicient Spinula, & pauci ejus asseclæ. Si vero reddi non valet, solummodo concludetur, optimos alioqui Auctores aliquando dormitasse, ac minus consequenter processisse. Nunquam tamen debet ipsis imputari regula, cujus contrariam, & disertis verbis tradunt, & prorsus certam existimant.

CAPUT XI.

Monstratur occultam compensationem ex vi debiti probabilis etiam pro mediate illius esse illicitam.

103 EX dictis concludes tandem, nullo pacto esse admittendam sententiam Mercori, ac Moyæ propositam *numer.* 93. *in fin.* quatenus asserebat tacitam compensationem esse licitam, non in totum, sed pro medietate debiti, quoties opinio affirmativa, & negativa illius probabilis est creditori, ac debitori, vel sua cuique probabilior. Ratio illationis accipitur ex dictis *cap.* 8. quæ nullo negotio huic instituto accommodari valent, & æqua vi persuadent compensationem prohiberi tàm ex toto, quàm ex parte virtute debiti illiquidi. Unde ita sentiunt Molina *in dicta disput.* 691. *num.*1. Vasquez *de restit. cap.* 6. §. 3. *numer.* 83. Suarez *disput.* 13. *de Charit. sect.* 6. *num.* 3. immò omnes supra laudati. Nullus enim hujus partitionis meminit, sed compensationem debiti ex opinione probabili in totum denegant, aut in totum concedunt, sicut illam concessit, nominatim refellens istam Mercori opinionem, Didacus de Avendaño *tom.* 3. *auctarii Indicii. p.* 4. *sect.* 1. *num.* 80. Et meritò. Nam sicut incertum est in hoc eventu deberi creditori totum, quod prætendit, ita incertum est deberi medietatem. Atqui compensatio debiti prorsus incerti, ac illiquidi propria auctoritate facta illicita est, vel si ea licet absque injustitiæ peccato respectu partis illiquidæ, licebit etiam respectu totius debiti, siquidem certius non est unum quàm aliud; immò sæpe certum erit, attentis hinc inde rationibus opinionum contrariarum, deberi totum, aut nihil, ut accidit æque dignis in concursu ad Præbendas, vel ad Cathedras.

104 Explicatur 1. Quia medietas in illis circumstantiis non est creditori debita secundùm rigorem justitiæ, sed ad summum ex quadam æquitate, ut aliquid deferatur juri probabili ipsius opinantis totam rem sibi deberi. At debitum ex sola æquitate ex recepta omnium sententia ad occultam compensationem non sufficit. Immò neque æquitas fert, ut creditor inscius rei gerendæ creditoris privata auctoritate cogatur quasi transigere litem, ac debitum pro medietate componere, & volens nolens spolietur certa possessione, & spe, ac jure probabili, quod habet nihil solvendi. Esset enim dispositio de jure tertii, quam nemo privatus potest facere sine consensu illius, ut omnes norunt, & re ad ipsum delata competens judex non ignorabit ex *textu in L. Si cum hermes.* 7. *C. de locat.* unde Auctores id eliciunt. Quòd verò medietas tunc non sit debita ex rigore justitiæ, clarum apparet, cùm debitor est simul possessor, ac dominus totius rei, quam alius exigit v. g. centum aureos ex vi actionis personalis. Nam quidquid sit de sola possessione, duo isti tituli simul uniti jus potentissimum conferunt retinendi, ac utendi rebus suis citrà injuriam alterius, & verum dominum valde rationabiliter invitum reddunt extra casum certitudinis. Jam autem multoties diximus, speculativam probabilitatem alicujus facti, aut juris, nihil deservire ad praxim, cùm potentius jus ipsi resistit.

105 Sed

105 Sed & possessio bonæ fidei duntaxat, cui non contradicunt leges, aut legalis aliqua præsumptio, idem privilegium habet, quamvis circa rei possessæ proprietatem contrariæ opiniones dentur. Nam alioqui iste possessor, non jam probabiliter, sed prorsus certò teneretur restituere medietatem rei litigiosæ creditori probabile jus habenti, & non esset absolvendus, nisi id sponte vellet facere., quia opinio, qua probabiliter censet se à toto excusari, juxta prædictam sententiam respectu medietatis non sufficit. Porrò hæc non esse admittenda, sive jura sint omnino paria circa proprietatem, sive jus non possidentis probabilius, sed rationes convincentes postulari, ut seipsum possidens spoliare teneatur ex toto, vel ex parte dominio rei, quam bona fide possidere cœpit, *eo capit.* 8. constitit, maximè *ex numer.* 80. atque ita fert Confessariorum praxis. Et sicut nequaquam debet rem forte decidere, ut cui ea faverit res in integrum adjudicetur, ita nec debet dividere, aut licite potest arrogare sibi auctoritatem disponendi de jure creditoris per divisionem, aut sortem contra ipsius voluntatem. Utique cùm res est indivisibilis, ut equus, aut majoratus potius sors congrueret, quàm divisio. Neque ullum jus ei concedit electionem retinendi totam rem, & dandi alteri medietatem æstimationi ipsius, aut vice versa, sed hæc omnia; ut juste fiant, mutuo partium consensu debent approbari.

106 Explicatur iterùm. Quia nemo potest propria auctoritate subripere possessori bonæ fidei, quod sibi judex adjudicare non posset, servatis justitiæ legibus, post allegata, & probata omnia fundamenta suæ intentionis. Sed judex in hoc eventu rei medietatem, aut partem litigioso creditori adjudicare non posset. Ergo longè minus creditori ipsi licebit illam sibi occultè adjudicare. Cœtera in aperto sunt præter minorem, illa vero ita probatur. Quia ante sententiam circa proprietatem possessor integre manutenendus esset, ut omnia jura proclamant; per sententiam autem res non esset dividenda judicis auctoritate, stante æquali omnino jure utriusque partis, sed compositio suadenda, aut etiam imperanda, vel potius favendum integrè bonæ fidei possessori, aut etiam reo, quorum melior est conditio in pari causa. *Neque esset æquus judex*, ait Molina *tom.* 1. *tract.* 2. *de justit. disput.* 103. *num.* 8. *qui, in eo eventu juberet rem dividi: neque unquam auditum est, judicem, qui arbiter non sit, præcepisse, ut is, qui bona fide rem aliquam cœpit possidere, eam pro quantitate dubii divideret cum adversario, neque jura sonant id ita esse faciendum.* Hæc ille, qui apertè loquitur de omni eo dubio, in quo non constat certo, & absque ambiguitate, rem ad alterum, & non ad possessorem pertinere, ut inibi clarè explicat.

107 His addiderim ad compensationem privatam non esse satis, quòd judex licitè posset creditori adjudicare debitum sub opinione positum, sed necessariò requiri, ut facti veritate inspecta id facere teneatur, ita ut aliter decernens committeret apertam injustitiam, hoc enim ratio ipsa postulat, ne in his eventibus incerta semper sint rerum dominia, & infinitus processus occultarum compensationum inter creditorem, ac debitorem credatur posse esse licitus, ut *numer.* 76. urgebam, & evidenter sequitur ex mente omnium Doctorum ad has compensationes exigentium debitum omnino liquidum, tot ex ipsis asserentibus contrarium non esse probabile, idque denuo confirmante validè decreto Innocentii prout expendimus *num.* 73. Atqui judicem, stante æquali probabilitate juris, non teneri rem dividere, immò teneri secundùm leges justitiæ totam rem adjudicare possessori bonæ fidei, regula est utriusque juris tradita *in capit. Ex litteris.* 3. *de probationib. Regul. In par.* 65. *de regul. juris lib.* 6. *Regu. In pari.* 170. *ff. de regu. juris*, & communiter in praxi recepta, subscriptaque satis frequenti calculo à Theologis, ut cum Valencia, Suarez, Granado, Arriaga, Coninc, Bressero, & plerisque aliis defendit Angelus Bossius *p.* 1. *de consc. tit.* 1. *num.* 516. Gibalinus *tom.* 2. *de negotiation. lib.* 6. *cap.* 3. *art.* 3. *num.* 9. Castro Palao *tom.* 1. *disp.* 2. *de consc. punct.* 10. *num.* 3. Scildere *de principiis consc. tr.* 2. *num.* 79. *in fin.* Honoratus Fabri *in apologetico dialog.* 2. *de opinion. probab. fol. mihi* 38. *colum* 1.

108 Et quamvis aliter sentiant cum P. Sanchez *libr.* 2. *de matrim. disput.* 41. *nu.* 30. multi appellati, strenuèque defensi à Ver-

Verricelli *ubi suprà quæst.* 18. *ex nu.* 3. non ideò doctrina illorum favet mediæ huic opinioni, quam reiicimus, sed contradicit expressè. Nullus namque ex ipsis dixit, judicem in hoc eventu teneri, aut posse rem litigiosam dividere, sed omnes potius voluerunt, posse adjudicare eam totam illi, qui non possidebat, & in arbitrio ipsius relictum esse, adhærere inter æquales opinioni, quam maluerit, & pronunciare contra possessorem, aut contra reum, vel contra quemvis alium, cujus causa favore juris fovetur, ut si litiget pro libertate, pro dote, aut aliis id genus. Quocirca frustra indignatur adversùs hanc opinionem, eamque reiicere intendit tanquam improbabilem P. Moya *in dicta quæst.* 1. *à num.* 17. Esto namque id concedatur, nihil ejus causam promovet, sed potius evertit. Omnes siquidem tàm affirmantes, quàm negantes in hoc casu possessori esse favendum, partitioni illi resistunt, quam hic Auctor cum Mercoro intentat. Quocirca si est improbabile juxta juris, ac justitiæ regulas bonæ fidei possessorem re tota sic controversa posse in judicio spoliari, multo improbabilius erit, tot Doctoribus (quamvis alioqui divisis) unanimi consensu repugnantibus, saltem medietate illius non solum spoliari posse, sed debere.

109 Accedit specialis ratio. Nam si in casu æqualitatis opinionum res pro medietate dividenda esset, etiam dividenda foret in casu inæqualitatis juxta mutuam proportionem, quam servat probabilitas illarum, nam si qua æquitas in priori eventu æqualem divisionem requirit, eadem in posteriori postularet inæqualitatem, ita scilicet, ut plus adjudicetur ei, cui facti veritate præsupposita, favet major juris probabilitas, minus vero ei, cui minor favet. Porro istud consequens ipsi adversarii non audent admittere, neque ab ullo admitti valet. Certissimum quippe est possessori bonæ fidei probabiliorem juris opinionem pro se habenti absque ulla diminutione totam rem esse applicandam in judicio proprietatis: immò & non possessori contra possessorem, postquam Pontifex damnavit opinionem asserentem licere judici relicta pro libito probabiliore opinione sententiam proferre secundùm minus probabilem. Sententia autem sic prolata jam incipit esse ex vi illius jus certum, ac prorsus liquidum quod ante ipsam solũ erat incertum ac opinabile.

110 Quippe judex in hoc casu non declarat jus victoris fuisse certum, antequam sententia proferretur, ut evenit quoties victus condemnatur ad expensas litis tanquam litigator temerarius; nec solùm dicit jus victoris fuisse probabilius, servata in posterùm probabilitate juris contrarii, quia hac ratione lites numquam finirentur, & sententia esset inefficax ad transferendum dominium certum, & indubitabile; sed pro potestate sibi tradita à Republica novum jus victori tribuit, quo anterior victi probabilitas prorsùs extinguitur, quin prætextu illius jam possit contradicere, aut obstare. Quocirca valde est notanda quoad hunc effectum differentia inter judicem, & alios privatos rectè exposita à Scildere *loco cit. nu.* 80. Judex quippe per sententiam, quæ non continet errorem intolerabilem, jus certum conferre potest ei, qui non habebat nisi jus probabile, atque ex vi illius ut in re liquida, spoliare bonæ fidei possessorem, quem in lite condemnavit. At verò nullus privatus sua propria auctoritate potest facere de illiquido liquidum, neque certum de opinabili, atque ideò quamvis jus ipsius sit longe probabilius, dum res in eo statu manent, ut manent ante sententiam, neque bonæ fidei possessorem spoliare potest, nec se occultè compensare.

DISSERTATIO XXIV.

DE FURTIS MINUTIS, EORUMQUE restitutione.

Furta minuta vocantur illa, quibus non surripitur summa gravis, ac per se seorsim considerata sufficiens ad peccatum lethale furti, ex. g. acceptio unius assis, quæ ob parvitatem materiæ solùm est culpa venialis, & non nisi sub veniali restituendi obligationem inducit. Accidit autem multoties, ut paulatim interpolatis his furtis deveniatur ad quantitatem notabilem, quæ simul, vel morali quadam continuatione usurpata furto mortali sufficeret, & tunc inspicere oportet, quanta, & qualis obligatio restituendi inde consurgat.

CAPUT PRIMUM.

Proponitur thesis damnata, & multiplex lectio illius.

1 ILla quidem sic se habet, & est ordine 38. *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.* Quo loci statim occurrit mendum fortasse irrepsisse propter incuriam Typographi, & potiùs legendum esse *parva furta*, quàm *pauca*. Nam de parvis furtis id intelligunt absque ulla hæsitatione expositores omnes: & de parvis non de paucis loquuntur, qui in hoc puncto à recto tramite exorbitasse videntur. Nam quòd furta non sint multa, sed pauca, ne apparenter quidem refert ad tollendam restituendi obligationem sub lethali, si unumquodque illorum per se sumptum respicit gravem materiam: unicum enim juxta fidem sufficit ad obligationem gravem, neque ulli Auctori Catholico venire potuit in mentem, illam ex eo capite cessare, quòd fiant pauca ejusdem generis. Sin verò singula quæque non nisi parvam materiam respiciunt, eò tandem negotium redit, ut parvitas inspiciatur, non paucitas, aut multitudo furtorum ad obligationem gravem excusandam, aut statuendam. Etenim dum summa gravis ex omnibus simul sumptis conficitur, nil apud Auctores interest, quod paucis vicibus, aut plurimis surripiatur. Nullusque hucusque somniavit, eamdem summam v. g. sex regalium sub lethali restituendam esse, si octo, aut decem parvis furtis usurpetur, secus vero si tribus, aut duobus.

2 Quapropter potius videbitur legendum *parva*, quam *pauca* ut alia inferiùs ostendent. Interest autem quamplurimi ad Pontificii decreti effectus, ac vim capiendam, utro ex his modis legatur. Nam thesis in eo contentæ solùm sunt proscriptæ, ut jacent. Qui autem diceret, sermonem esse præcisè de paucis furtis absque restrictione ad parva, consequenter subinferret de parvis, eorumque restitutione nihil esse specialiter dispositum, nil præceptum, nil prohibitum sub excommunicatione reservata, sed attenta vi decreti omnia eò spectantia mansisse in statu quo anteà erant. Porrò ibi legendum esse *pauca*, & non *parva* inde coniicitur, quod ita habetur in edicto Inquisitionis Hispanę, ubi Pontificium decretum D. Inquisitori Generali communicatum per manus Illustrissimi Nuncii Apostolici, & ad litteram inseritur, & omnibus intimatur. Habeo autem illud authenticum, & præ oculis, dum hæc scribo. Eidem autem conformatur aliud trasumptum Decreti impressum in Typographia Rev. Cameræ Apostolicæ, eo ipso anno, quo decretum prodiit, & ad me Roma transmissum; necnon & altera editio Taurinensis, eodem anno, ac aliæ omnes, quæ vulgò circumferuntur. Auctores quoque ex professo incumbentes huic operi, sicut Lumbier, Torrecilla, Pisani, Sādæus, & Martinus Brezmes *pauca* legunt, & non *parva*, ipsosque Cyrillus Rubeus imitatur *lib. de morientium eleemos. art.* 1. §. 33. *fol. mihi* 239. *colum.* 2.

3 Obstat tamen ex adverso, quòd thesis relata, & delata ad S. Sedem *parva* scribit, & non

non *pauca*, ut mihi constat ex delatione ipsa manuscripta, & in aliis omnibus transcripta valde fideliter, quam eo tempore sum nactus, & omnibus potest patere *ex specimine Theologiæ manantis per Belgium. p. 4. tr.* 9. §. 1. quod tūc temporis in lucem prodiit, & totā hujus delationis litteram, & causas detegit. Constat insuper, Academiam Lovaniensem, ex qua delatio promanavit, ad instātiam Archiepiscopi Mechliniensis examinasse inter alias istam thesim (quę fuit ordine 16.) sub termino parvitatis, ac censuisse eam esse prohibēdam, nec in praxi tolerandam. Quam cēsuram idem Archiepiscopus Romam transmisit ad Eminentissimos Cardinales Inquisitionis præfectos per litteras Bruxellis datas die 17. Julii 1654. quas lector apud Fagnanum inveniet. 1. *p. in* 1. *Decret. in cap. Ne innitaris de constitut. num.* 337. ut eorum auctoritate prohiberētur theses in illa notatæ. Porrò incredibile est, S. Congregationem, Summumque Pōtificem mutasse in aliam diversam doctrinam sibi delatam, & cū illa de solis parvis furtis loqueretur, & de his tantum esset consultatio, loco parvorum *pauca* suffecisse, ut alteri quæstioni respōderet à nemine excitatæ, ea prætermissa, quæ sola delatores offendebat. Et cùm nullam ex thesibus delatis immutaverit, sed de his omnibus censuerit, ut jacebant, quo pacto suaderi poterit, circa hanc unam stylum immutasse, & examen adeò exactum instituisse de re nunquam controversa.

4 Ad hæc Pontifex, ut patet ex prooemio utriusque decreti, nō jussit examinare, neque condemnare intendit assertiones inauditas, sed eas solùm, quas audiverat, non sine magno mœrore, noviter esse adiuventas, aut de novo suscitatas, cùm jam antiquatæ essent. Atqui quod summa quamtumcumque magna non sit restituenda sub lethali, eo quòd paucis furtis fuerit usurpata, inauditum prorsus erat, & juxta dicta adeò absurdum, ut nulli cordato in cogitationem venerit. Quocirca non delatores tantùm, à quibus thesim immediate excepit Sac. Congregatio, & Sedes Apostolica, sed & alii, qui tunc temporis laxas opiniones corrodebant, *parva furta* legunt, & *non pauca*, ut videre est apud Gonet *in dissert. Theolog. de opinion probab. art.* 3. §. 3. *prop.* 8. & Sinnichium *in Saule ex rege. cap.* 116. *pag.* 525. *col.* 2. Sed & Stephanus Bauni, cui eam laxitatem tribuunt, de parvis furtis disseruit, non de paucis, ac similiter Auctores alii, quibus videri potuit adscribenda.

5 Quare omnibus pensatis, aut dicendum est, errorem Typographicum fortè irrepsisse in prima Decreti editione, quæ fuit aliarum exemplar, & loco illius vocis *pauca* reponendum esse *parva:* aut si vulgatam lectionem retinere placeat, dictio *pauca*, sic erit exponenda, ut parvitati æquivaleat, & furta pauca dicantur, quamvis alioqui sint plurima, ob paucitatem materiæ respondentis unicuique ipsorum, sicuti parva dicuntur ob illius parvitatem, licèt aliàs in magnam summam coalescant. Et quamvis prædicta acceptio minus propria videatur, prorsùs necessaria apparet, ut damnatio delationi correspondeat, & scopo, quem sibi Pontifex in illa pręfixit, ac tot aliis circumstantiis, quas in favorem parvitatis expendimus. Juvatque maxime, ut diximus, hoc sensu Decretum accepisse expositores omnes tametsi uniformiter nō parva, sed pauca, & quamvis ex ipsis nullus difficultatem attigerit, nemo dubitat de parvis illud esse intelligendum.

6 Erit igitur hujusmodi thesis damnata in se, aut in æquipollenti: *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per parvu furta, quantumcumque sit magna summa totalis.* Illam tribuunt P. Bauni *in summa peccat. pag.* 220. Gonet, & Sinnichius *suprà*, sed absque ullo fundamento, ut jam ante me adnotarunt Guilielmus le Maire *in statera Saulis exregis. sect.* 1. *cap.* 13. *num.* 179. Uvilhelmus Sandeus *in confutat. trium viror. pag. mihi* 249. & Synopsis ipsa Belgica loco nuper consignato. Auctor, & assertor ejus fuit Berarducius *in summa Corona. p.* 1. *cap.* 1. *n.* 28. quem ipsemet Bauni appellat, & impugnat, ubi dicitur assensisse isti sententiæ. Eidem tamen nimis favet Navarro *lib.* 3. *consil. tit. de statu Monach. consil.* 3. *à num.* 27. dum tradit *veriorem* esse opposita, quam docuerat *in manuali. cap.* 17. *num.* 139. Favet *insuper lib.* 5. *consil.* 2. *de furtis. num.* 2. utrobique *juxta editionem Lugdun. ann.* 1594. Idem probabile dixit, quamvis oppositum teneat Sa verb. *Furtum. nu.* 8. & Didacus de Avendaño *in Thesauro Indico. t.* 3. *p.* 1. *n.* 611. neque id improbat Diana 1. *p. tr.* 6. *resol.* 34.

CAPUT II.

Meritò thesim assertam gravi censura esse inustam ob suam generalitatem.

7 Illa siquidem, ut jacet, est regula universalis negativa obligationis restituēdi

di sub lethali, quod ablatum est per parva furta, quantumcumque sit magna summa totalis ex illis simul sumptis coalescens. Nec distinguit, an parva illa furta per vices commissa sint ab uno solo ex unius bonis, vel ab uno ex bonis plurium, vel à multis ex unius, aut plurium bonis cum conspiratione aut sine illa; immò neque an fuerint facta intentione perveniendi ad quantitatem notabilem, vel solùm ex occasione absque respectu ad futura, sed de omnibus parvis furtis indiscriminatim loquitur, ac decernit in confuso in quantavis totali quantitate nullam gravem restituendi obligationem inducere. Negari tamen non potest sæpesæpius in his casibus contrariam regulam currere juxta principia Theologica ex omnium mente certissima, & non neganda absque scandalo pusillorum, ac sapientum. Pusillorum, quia inde accipient perniciosam facultatem non restituendi suis dominis, quod ab illis contrectarunt: sapientum vero, quià vident exemplo pessimo tradi regulam aperte obliquam, deducentemque ad viam pravam tanquam rectam, & securam, ne à via salutis recedant, qui ei in praxi conformantur. Igitur ob istam causam merito repelli potuit generalis illa propositio tanquam scandalosa, & perniciosa in praxi, ut patebit percurrendo singula hìc breviter indicata.

8 Atque in primis quoties parva furta processerunt ex intentione perveniendi ad quantitatem magnam, nemo dubitare potest, statim ac ea completur dari obligationem gravem restituendi vero domino, quod ita fuerat ablatum. Et suadetur. Tum ad hominem, quia tota ratio, ob quam Navarrus existimat removeri obligationem gravem, ea est, quia singula furta sunt solum levia peccata. Atqui in hoc eventu singula à primo usque ad ultimum gravia sunt, ex depravata intentione unde procedunt. Ergo non est, cur ea exequuta, & completa quantitate magna furti, aut damnificationis tollatur gravis obligatio restituendi, à qua solùm levitas peccatorum excusabat. Tum ex re ipsa. Quia indè oritur aliqua obligatio restituendi alienum sive levis, sive gravis. Levis autem esse nequit, cùm quantitas furto ablata magna sit, & ipsæ actiones, quibus tandem fuit completa, sint etiam peccata gravia injustitiæ contra dominum invitam quoad rei substantiam.

9 Rursus quamvis non ex intentione perveniendi ad quantitem magnam, sed per occasionem, & fragilitate quadam, quispiam ab uno & eodem singillatim pauca suffuretur, quæ multiplicatis vicibus tandem coalescant in summam valde notabilem, *certum* quoque est inde consurgere obligationem restituendi sub lethali, quamvis dicatur in nullo ex eis furtulis committi grave peccatum. Ita animadvertit P. Salas *tom.2. in 12. tr.13. disp.16. nu. 90.* vers. *An vero*, atque id negari non posse scribit Card. de Lugo *tom.1. de just. & jur. disp.16. num.37.* & oppositum esse prorsus improbabile, & à veritate alienum admonebat P. Sanchez *lib.7. in Decalog. cap.21. num.3.* cui accesit P. Moya *1. p. select. tr.6. disp.4. q.4. num.3.* atque in eo omnes convenire supponit, P. Molina *tom.3. de justit. & jur. tr. 2. disp. 688. num.2.* non diffitente Navarro *dicto consil.2. de furtis*. aliam sententiam, cui postremo adhæsit, esse suam particularem, ac repugnantem communi, quam antea sequutus erat.

10 Et quidem si tota summa per vices ablata extet adhuc apud furem, cùm gravis sit, & aliena, cœcus erit, qui non videat restituendam sub lethali vero domino, qui dominium ejus non amisit, eo quod per peccata levia coacervata fuerit simul, sed pro materiæ gravitate rectè potest esse graviter invitus circa simultaneam ejus detentionem apud alium, ut invitus esse poterat circa ablationem ipsius. Idem autem juris est, si iste latrunculus summam totalem semel habitam donet, prodigat, aut destruat, quia nemini licet esse liberalem de alieno, & sua fraus nullium excusat. Parique evidentia cernitur idem onus furi incumbere, tametsi summam totalem simul, aut sensim expenderit in suum commodum, sic scilicet ut factus sit locupletior, & de suis aliàs expendendis tantundem retinuerit, quantum de alienis consumpsit. Nam certum principium est Theologicè, & juridicè eum, qui bona fide expendit rem alienam, quam putabat esse suam, saltem obligari ad restituendum, quatenus factus est ditior. Si ergo quisquis bona fide, & absque peccato ullo locupletior factus est ex re aliena, ad restitutionem tenetur, & graviter, si gravis

gravis sit summa apud eum manens, quomodo excusari poterit, qui mala fide eam accepit, & mala fide consumpsit? Quapropter thesis damnata quatenus universalitate sua hos etiam casus amplectitur, & excusat à lethali intolerabilis est, & scandalosa, atque perniciosa ut minimum.

11 Videri autem posset major difficultas, cùm res ablata non extat, neque ex ea factus est ditior, qui illam abstulit minutis furtulis, quorum nullum fuit mortale. Nam in hoc eventu Diana putat, *ea resol.* 34. cessare debitum grave restituendi, atque illud non *esse certum* dixit Iacobus Granado 1. 2. *controv.6. tr.2. disp.2. n.49.* favetque non parum Lorca *tom.2. in* 1. 2. *disp.60.* Ratio autem hinc sumi potest, quia obligatio restituendi sub lethali tunc non oritur ex re accepta, quæ ubicumque existit, semper pro domino clamat; periisse namque supponitur absque ullo lucro auferentis, & non extare in se ipsa, neque in lucro æquivalenti subrogato loco illius. Neque item oriri potest ex sola injusta acceptione, cùm ponatur, eam non fuisse graviter injustam etiam respectu quantitatis totalis, sed absque ulla culpa gravi subripientis contigisse. Ex levi autem injustitia non resultat obligatio gravis restituendi, quia non restitutio solùm est prioris injuriæ prolongata continuatio, & cœteris paribus non peccat minus, qui furatur, quàm qui non restituit Confirmatur. Nam ex gravi damno dato per actionem venialiter injustam absque ullo commodo, aut lucro accipientis debitum restituendi non consurgit, ut videre licet apud Lessium *lib.2. de justit. & jur. cap.7. num.27.* & Henriquez *in summa, lib.14. cap.3. num.1.* Non est autem major obligatio reparandi magnum damnum parvis damnificationibus per vices illatum, v. g. conculcando alienas segetes in transitu quotidiano, quam datum actione unica.

12 Verumtamen huic sententiæ nullatenus acquiescendum puto. Tum ex dictis, quia si tota res ablata semel extitit in potestate furis, tolli nequit gravis obligatio restituendi orta ex ipsamet re accepta, ex eo quod illam destruxerit. Tum præterea, quia esto demus, sermonem esse de actionibus merè damnificativis, qualis est combustio, aut depravatio rei alienæ, non potest negari, ex parvis pluries contra voluntatem domini iteratis aliquam obligationem consurgere reparandi damnum ita illatum; jus enim alterius læditur quacumque ex illis, & virtus justitiæ non solum prohibet usurpare sibi bona aliorum, sed etiam nocere ipsis, & facere, ut in bonis minus habeant, quam habere debent attento jure dominii. Ergo vel ex parvis illis damnificationibus tot leves obligationes resultant reparandi damnum, quot fuerunt vices, ac peccata levia, quibus id fuit irrogatum, vel non, sed unica gravior successive crescens ex omnibus simul sumptis? Si hoc dicatur, jam habetur intentum. Nam cùm damnum simul sumptum magnum sit, atque sufficiens ad obligationem reparandi illud sub lethali, magna quoque, & sub lethali erit obligatio illud respiciens non per partes, sed per modum unius. Si verò eligatur aliud, erit profectò absurdissimum. Damnum enim totum simul manet, quamvis actiones damnificantes transierint, & semper invito domino per intervalla augmentatur, ac cum reliquis moraliter unitur. Quo ergo jure dici potest illud in quamtavis magna quantitate non esse reparandum sub lethali, nec tollendam perseverantiam ipsius? Aut quomodo excogitabitur, jus domini ad reparationem tanti damni, quantum simul patitur, esse divisum in plura parva jura ex se totalia, quin integretur ex omnibus unum jus magni momenti respiciens per modum partis singula damna irrogata, collectionem verò illorum per modum unius totius.

13 Indidem facile solvitur argumentum pro Diana confectum *num.11.* respondetur enim gravem obligationem restituendi tunc oriri non ex lucro accipientis, neque ex una, aut alia parva damnificatione injusta, sed ex collectione omnium illarum. Esto namque nulla ex ipsis fuerit peccatum mortale, sed veniale solùm ob parvitatem materiæ respondentis unicuique ipsarum, adhuc tamen singulæ post se relinquunt obligationem reparandi damnum, quod aliorum reiteratione succrescit, & tandem fit valde grave. Crescente autem damno injusto, etiam crescit pari mensura obligatio reparandi ipsum, & sicut illud de præsenti est magnum, quamvis ex parvis compositum, ita quoque magna est obligatio restituendi proximum suæ indemnitati. Nec levis censeri potest ex eo quòd leves sint seor-

sim

sim acceptæ partes, quibus integratur, ita enim ingens acervus pecuniæ leve est pondus ad portandum, leve quoque ad surripiendum, si asses singuli inspiciantur; gravissimum verò, si omnes simul succollandi sint, aut suffurandi. Unde quamvis nunquam integretur unum peccatum mortale ex quantacumque multiplicitate venialium, nec tota ipsorum malitia unquam adæquare possit gravis culpæ pravitatem, nihilominus cùm materiæ illorum, effectusve ex eis relicti ita uniuntur, ut ex ipsis resultet aliquid gravi prohibitione dignum, nemo dubitat ob istam circumstantiam id, quod aliàs leve foret, posse transire in mortale. Non quia ex venialibus mortale fiat, sed quia est ibi novus actus, vel nova restitutionis omissio cadens in materiam gravem, eique æqualem, seu æquipollentem, quam attingit furtum grave.

14 Ad confirmationem jam constat, quomodo obligatio restituendi sub lethali resultare possit ex parvis injuriis furandi, aut damnificandi, prout etiam animadvertit, ultra alios supra laudatos, ipse Lessius, qui nobis obiiciebatur, *eo lib.2. cap.12. nu.45.* & in casu longè difficiliori idem censent P. Suarez *in dicto num.4.* Molina *ubi suprà, disp.689. num.1.* Lopez *in instructor. consc. p.1. cap.93. q.1. in fin.* Raynaudus *tom.14. tr. de monitor. cap.2. quæsit.1.* verf. *Video. fol. mihi* 151. Vasquez, Rebellus, Filliucius, Turrianus, Megala, Bonacina, Azor, Sayrus, uterque Ledesma, & alii Auctores communiter, ut refert, & attestatur Diana *p.2. tr.17. resol.41.* Tunc scilicet cùm non unus, sed plurimi intulerunt grave damnum vineæ alienæ, v.g. unoquoque parum quid comedente, aut suffocante, & singulis inculpabiliter ignorantibus ea ratione tandem damnum grave esse inferendum, vel illud jam esse illatum. Esto namque ex ipsis nullus peccarit plusquam venialiter, accipiendo partem suam, singuli tamen postquam jam agnorunt, aut ignorant culpabiliter ex omnibus collective inspectis graviter damnificari vineæ dominum, juxta hos Auctores tenentur sub mortali ad restitutionem partis suæ, ne alioqui eveniat, ut dominus per injuriam gravissimum damnum patiatur, qualis est devastatio totius vineæ, & nemo illud resarcire debeat sub lethali, etiam postquam conscii sunt magni damni, aut grandis furti.

15 Et quamvis huic doctrinæ contradicant valde probabiliter Lessius *lib.2. cap.12. dub.9.* Navarro *in man. cap.17. num.130.* Tannerus, Malderus, & aliis relatis Sanchez *in Decalog. lib.7. cap.21. num.22.* & latè, ac optimè Salas *ubi suprà ex num.93.* addente Diana *ubi proximè* id esse tutum in praxi, & omnibus affirmantibus singulos quosque in eo eventu ad suæ parvæ partis restitutionem teneri sub veniali, nullum vero sub mortali, ideò est, quia nullus ipsorum est causa totalis damni, sed partialis, tam partialitate effectus, quàm partialitate causæ. Quando autem unus, & idem per parva furta pervenit ad quantitatem notabilem, ipse est una, & tota causa damni exinde provenientis, & ideò non est par ratio, sed gravis obligatio restituendi hic debet agnosci ut certa, quamvis probabiliter in alio casu excludatur, attentis naturis rerum, & dissimilitudine circumstantiarum. Quocirca etsi quisque conservaret apud se eos paucos nummos, aut racemos, quos abstulit ex acervo pecuniæ, vel ex vinea, adhuc nemo teneretur illos restituere sub mortali, seu ratione damni injuste conservati. Non ratione rei retentæ, quæ parva esse præsupponitur. Non ratione damni injustè conservati, quia ex eis nemo grave damnum facit alteri accipiendo, aut retinendo rem parvam ipsius, neque est causa, ut alii id faciant; immò neque ipsis consentit, sive quia inculpatè ignorat parva furta aliorum, sive quia conscius illorum, nec acceptioni, nec retentioni se immiscet, sed forsan dissentit, & grave damnum alterius non nisi præter, aut contra intentionem suam, ac merè concomitanter concausat. Idipsumque P. Salas *suprà num 94. conclus.4.* extendendum etiam censet ad illos, qui solo exemplo absque alia cooperatione, fuerunt reliquis occasio furandi, aut non restituendi: adeò ut putet, neque sub veniali eos esse obligatos ad aliorum partes resarciendas, neque enim scandalum obligat, cùm soli charitati præjudicat, & justitiam commutativam non lædit.

16 Contingere tamen potest etiam in ista sententia, quam sequitur Card. de Lugo *ea disp.16. num.55.* & mihi verior apparet, ut quamvis nullus graviter peccaverit illa pauca surripiendo, nihilominus sub peccato gravi ad restitutionem teneatur. Ideò etenim

nim

nim accipiendo nullus peccabat lethaliter, quia nemo ipsorum grave damnum fecit per se ipsum, aut per alios, cùm ipse parum acceperit, & non fuerit causa aliis faciendi sua parva furta, consilio, auxilio, aut consensu, vel approbatione facti. Cæterùm circa omissionem restitutionis debitam ab unoquoque sub veniali longe aliter se habere possunt, conspirando scilicet ad invicem ne restitutionem faciant, vel consilio, seu auxilio, aut aliter injustè cooperando ad illam non faciendam. Et tunc sicut hoc modo accipiendi ab initio lethaliter peccassent, & cum gravi onere restitutionis, sic graviter peccant ejusdem restitutionis omissione, nec jam per accidens, & mere materialiter, sed mutua opera, & consilio injusto per modum unius conservant damnum grave alteri illatum. Unde non mirum si quilibet pro sua virili portione primo loco teneatur ad restitutionem sub lethali, & in aliorum defectu ad totam summam ablatam. Nam alioqui licèt sua parva materia apud unumquemque extaret, & mutua conspiratione statuerint, nihil restituere omnino, à peccato lethali essent immunes, quod nemo audebit somniare.

CAPUT III.

Obliquam esse eorum regulam, qui ex delicto non agnoscunt sine peccato mortali obligationem gravem restituendi.

17 Ergo non est adeò firma, nec adeò sine exceptione tradenda regula illa, qua universim dicitur, *neminem teneri sub mortali restituere illud, quod debet ex mero delicto, injustave acceptione, nisi graviter peccaverit accipiendo, aut damnum dando*. Fallit enim proculdubio in dictis casibus, & aliis multis infra subiiciendis, quos tanquam indubitatos vera Theologia recepit. Unde valde immeritò Navarra scripsit *lib.3. de restit. cap.1. nu.55. edition.2.* nullum fore, qui vel unicum exemplum prædictæ regulæ contrarium afferat, veriusque reponere possemus, nullum exhiberi posse, unde stabiliri valeat, nisi valde controversum. Omnes enim quotquot scribunt de obligatione restituendi damnum grave ortum ex culpa peccaminosa venialiter, aut nullam obligationem restitutionis agnoscunt ob imperfectionem actus; qui fuit causa, vel occasio damni, aut gravem esse pronunciant pro materiæ restituendæ gravitate: nullumque invenies, ut reor, nisi fortè aliquos innominatos, qui in hoc puncto aliter senserit. Porrò in casu, de quo loquimur, ubi singula quæque parva furta, vel actiones damnificantes injustè semiplena deliberatione non fiunt, neque advertentia imperfecta, sed ex sola materiæ parvitate excusantur à mortali, nullo pacto detrectari valet obligatio restituendi, eaque certa ex eis relicta. At levis esse non potest, cùm materia restituenda sub peccato gravis sit, & ex parte sua sufficiens ad obligationem gravem. Restat ergo, ut gravis esse debeat, & sub lethali constringens, quamvis originem duxerit ex peccatis tantum levibus.

18 Vasquez utique, ex quo maximè Navarra profecisse fertur, ab ea regula tam longè abest *cap.2. de restitut. §.2. à num.18.* ut ex adverso contendat, damnum grave, quod quis dedit immediate, vel quod noluit præcavere in se, vel in causis suis, cùm posset, & ex justitia deberet illud evitare, integrè esse restituendum, quamvis non nisi veniale peccatum ejus causa, vel occasio fuerit. Neque dubium quin loquatur de obligatione gravi restituendi. Nam semper pariformiter loquitur de obligatione orta ex utrovis peccato, atque ad illam imponendam ex delicto solùm postulat voluntarium sufficiens ad imputationem damni, ut damnum est, quod peræquè veniali, ac mortali convenit. Atque ideò *num.20.* expressè affirmat impertinens esse, quod culpa fuerit mortalis, aut solùm venialis. Non esset autem impertinens, si ex damno gravi dato cum culpa mortali consurgeret gravis obligatio restituendi; ex dato verò cum sola veniali, non nisi levis duntaxat, ac si damnum foret leve. Eisdem vestigiis insistit cum aliis Luisius Turrianus *disp.11. de just. & jur. dub.2. num.11.* & clarissimè in utroque eventu gravem obligationem agnoscit Gaspar Hurtado *tr. de just. & jur. disput.5. difficul.1. in fin.* Gibalinus *lib.6. de negotiat. cap.5. art.3. num.4.*

19 Ab hac igitur sententia, sibi è regione contraria, nil præsidii habere potest regula, quam impugnamus. Sed neque ab alia mitiore, quam Bonacina tuetur *disp.1. de restit. q.1. punct.3. §. unico num.9.* affirmans

mans esse communem. Rebellus *lib. 1. de oblig. justit. q. 10. num. 17.* Layman *lib. 3. sect. 5. tr. 3. p. 1. cap. 6. num. 4.* Existimant namque hi Auctores contra Vasquez, totum damnum datum veniali peccato inadvertentiæ, aut negligentiæ ex natura rei non esse restituendum, sed aliquam ejus partem prudenti arbitrio taxandam, habita ratione culpæ, ac damni, & servata proportione utriusque. Unde, ait Bonacina, aliquando adeò levis esse potest culpa venialis in damno inferendo, ut vix adsit obligatio ad centesimam partem restituendam, & ex opposito potest aliquando esse tam gravis intra limites venialis, ut obliget ad decimam; quando verò dubitatur, utrùm fuerit mortalis, vel venialis dimidium restitui poterit. Cœterùm in hac sententia, satis difficili ad praxim, seponenda est ante omnia pars illa damni, cujus restituendæ nulla datur obligatio sive gravis, sive levis, & consideranda duntaxat altera pars, quæ relinquitur obnoxia restitutioni, nam ea sola ad præsentem considerationem spectat. Porro si illa parva sit, sua parvitate damnificatorem excusabit ab obligatione restituendi sub lethali: si vero magna, atque de se sufficiens ad obligationem gravem, gravis quoque erit obligatio illam restituendi, quamvis ex peccato veniali duntaxat relicta fuerit. Perse notum namque apparet, illum peccare mortaliter, qui cum restituere debeat sub peccato magnam quantitatem, omittit restitutionem, idipsumque clariùs patet simili casu proposito in restitutione famæ. Neque id detrectare audent Auctores hujus sententiæ, immò expresse profitentur ibi adesse obligationem restituendi sub lethali, locis antea consignatis Rebellus, Layman, Gaspar Hurtado, & Bonacina *num. 10.*

20 Plus forsitan juvare videbitur opinio, quam in favorem Dianę proposui *num. 11. in fin.* Sed re accuratiùs inspecta non juvat, sed potiùs nocet. Illi siquidem nusquam affirmant sine peccato mortali nunquam dari obligationem restituendi sub lethali ex damno injustè dato, vel ex iniqua acceptione, sed solummodo contendunt ex culpa tantùm veniali negligentiæ, inadvertentiæ, aut semiplenæ deliberationis, secluso speciali pacto, nullam in foro conscientiæ relinqui restituendi obligationem. Atque expressius aliis Lessius *lib. 2. de justit. & jur. cap. 7. num. 28.* non contentus verbis generalibus specialiter exclusit in eo eventu obligationem restituendi etiam sub veniali Trullenc *lib. 7. in Decal. cap. 6. dub. 3. num. 12.* Filliucius *tr. 32. num. 31.* Malderus *de justit. & jur. tr. 2. dub. 5. init.* & ex professo Card. de Lugo *tom. 1. disp. 8. sect. 5.* Attamen inde non sequitur quod intendebat Navarra, sed præcisè, quod ratione solius culpæ venialis admissæ in damnificando, nulla omninò relinquatur obligatio restituendi damnum quantumcumque grave, nisi deliberatio intercedat, advertentia, & negligentia ex se ad mortale sufficiens. Quam sententiam in hoc sensu ultra Auctores pręcitatos probabilem esse putat, tutamque in praxi Layman eo *num. 4. prope fin.* Busembaum *in medulla lib. 5. tr. 3. cap. 2. dub. 1. in fin.* eamque sequitur, & vocat communem P. Sanchez *lib. 2. cap. 23. num. 160.* mihique satis arridet.

21 Quia obligatio restituendi ob vim injuriæ adeò tenuis, ut illam venialem reddat sola parva imputabilitas, non obstante magna gravitate damni, nec gravis esse potest, nec levis. Non gravis. Quia tantum onus pœnale, aut quasi pœnale, ex bonis propriis luendum, improportionatum est delicto adeò exiguo ex defectu plenæ imputabilitatis, ut non tantum apud homines excusabile reddatur, verùm etiam coram Deo excusetur ab inimicitia, & aliis mortalis peccati oneribus. Non levis. Quia materia gravis est, & magna illa inæqualitas, quæ permanere cognoscitur, & per justitiam reducenda esset ad æqualitatem; justitia autem nunquam præcipit restitutionem rei gravis sub peccato tantum levi. Unde neque sub veniali à religione præcipitur adimpletio voti emissi cum deliberatione adeò imperfecta, ut modus ejus non sufficeret ad peccandum lethaliter, quamvis valdè gravis sit voti materia. Et sic justitia ipsa neque sub peccato levi obligat ad donationes, aut contractus semiplene deliberatos implendos, etiam in materia gravi, sed nullam obligationem imponit, cum gravis, quam materia postulabat, immeritò imponeretur.

22 Quo concludes in quacumque tandem ex supradictis sententiis concedendam esse obligationem restituendi sub lethali damnum, aut læsionem gravem proxi-

mo illatam, quantumvis nullum peccatum mortale in ea inferenda intervenerit. Quippe juxta duas priores id est clarum, & receptum ab Auctoribus ipsarum; juxta posteriorem vero idipsum constat apertè. Quia illa non excusat generaliter omnes contrectantes, aut nocentes graviter solis peccatis venialibus, sed eos tantùm, quibus gravis læsio non est planè, plenèque imputabilis ob delicti imperfectionem, sed duntaxat semiplenè: & ideò non curat, utrùm damnum fuerit datum unica actione, vel pluribus injustis tantum venialiter, neque ex hoc capite excusationem assumit, sed quamvis unica actione totum damnum irrogatum fuerit, omnem obligationem restituendi summovet sive gravem, sive levem. Inde autem. solùm colligitur nullam esse obligationem restituendi damnum grave alteri illatum pluribus parvis furtis, aut damnificationibus semiplenè duntaxat deliberatis, aut ex parva quadam negligentia examinandi, vel præcavendi grave periculum damni, quod ex nostris actionibus, aut omissionibus alii imminebat, idque probabiliter admitti potest, ac debet juxta hanc sententiam. Nam si unica actione, aut omissione damnificativa datum, ob imperfectionem ejus, nullam relinquebat restituendi obligationem, à fortiori nullam pariet, cùm non unica, sed pluribus ejusdem imperfectionis infertur.

23 Cœterùm cùm parva furta, seu damna injustè data ex illa advertentia, & negligentia fiunt, quæ ex se ad mortale sufficeret, nisi sola materiæ parvitate excusarentur, nulla est ratio, unde excusetur non restitutio à mortali, cùm paulatim est deventum ad quantitatem notabilem. Nam tunc proculdubio manet obligatio restituendi, & singulis furtis augetur, solumque vocari posset in dubium, utrùm sit levis vel gravis? At levis esse non potest ob parvitatem materiæ, cùm ea gravis supponatur; & ex parte sua sufficiens ad prohibendum sub lethali non restitutionem ejus. Sed nec levis reddi valet ex defectu imputationis, cùm non sit semi imputabilis, sed singulæ quæque injuriæ, unde coaluit tantum damni, factæ fuerint plena deliberatione, & advertentia sufficiente ad mortale. Restat ergo ut gravis sit, perinde ac si unica actione datum esset totum damnum. Neque enim juvat distinguere, quando cœtera sunt paria, quod actio sit una, aut multiplex. Et hæc sunt furta illa parva, ex quibus nunquam induci obligationem gravem restituendi putavit thesis damnata, eo quòd parva sit materia singulorum, licèt tota collectivè inspecta coalescat in grandem summam, talemque, ut si magno aliquo furto tolleretur, proculdubio foret restituenda sub lethali.

24 Nos verò ex adverso asserimus sub lethali restituendam esse tàm ratione rei acceptæ, si illa extet in se, aut in æquipollenti, quàm ratione actionum injustarum, quæ in ejus ablatione intervenerunt, licèt nulla ex eis fuerit mortalis, ut sæpe potest contingere; & propterea idem extendimus, servata eadem proportione, ad injustitias veniales non lucrosas, sed præcisè damnificativas. Quando autem furtum, aut damnum excusatur à mortali, titulo quodam communi magnis, & parvis, ut evenit, cùm ex semiplena solùm deliberatione contingunt, tunc dicimus rem esse controversam, posseque defendi utrumlibet absque ulla contraventione ad decretum Pontificium. Quia propositio damnata non coarctabat suam doctrinam ad parva furta semideliberata duntaxat, nec de his agebat, quæ peræquè excusarentur, quamvis essent magna; sed de illis, quæ venialia esse intelliguntur ob differentiam parvi à magno, licèt ad mortale nil deficeret ex parte advertentiæ, ac modi, quo de facto sunt patrata. Excusatio autem accepta ex imperfecto illo modo agendi, à mortali etiam excusat magna furta, & magna damna, etsi unica actione fiant, ut si quis occidat hominem, vel rem magni pretii rapiat per motum secundo primum.

25 Ac similis imperfectio potest contingere pariter ex inconsideratione, aut errore venialiter solùm culpabili contra virtutem justitiæ, ut si quis alienam domum evertat, existimando esse suam, per errorem, in quem incidit, facta quidem diligentia comperiendi veritatem, at non tota, quam facere tenebatur, ut alterius damnum præcaveret, sed solùm ferè tota, ac prope integra duntaxat: vel si nonnihil debitæ circumspectionis omiserit, aut ex ferè naturali oblivione majorem non adhibuerit, ne forte ex periculosa sua omissione, seu actione damnum alii resultaret. Et universim quoties damnum grave sive à nobis immediatè datum, sive à nostris servis, ovibus, aut aliis anima-

animalibus, non evenerit, nisi ex adeò parva negligentia præcavendi ejus periculum, ut solum excludat aliquam exiguam partem diligentiæ debitæ ex justitia, & cùm fere plena, ac integra diligentia componatur, tunc venialis solùm erit, quia in negligentiis sua parvitas excusans à mortali admitti debet, ut communiter admittitur ferè in reliquis peccatis.

26 Consultò autem sum loquutus de omissione diligentiæ debitæ in foro conscientiæ, non determinando qualem, vel quantam, quia non semper par diligentia debetur, neque par culpa civilis imputatur ad peccatum, sed pro diversitate officii, vel contractus valde inæqualis diligentia debetur, neque semper ejus obligatio ad forum conscientiæ spectat, sed in foro externo sistit, ubi sæpe ex conjecturis, aut præsumptionibus agitur, & propterea nomen culpæ latæ, levis, aut levissimæ longe alio sensu apud Juristas accipitur, quàm apud Theologos capitur. Illis enim culpa est omnis ea actio, aut omissio diligentiæ, unde aliquod damnum sequitur, sive ut ipsi communiter loquuntur, & in idem tandem recidit, omnis deviatio ab illo bono, quod per diligentiam hominis potuit prævideri: his vero, quodvis peccatum tam mortale, quàm veniale, seu quæcumque deviatio à bono rationis rectæ. Unde omnes Auctores notant, culpam, quam vocant juridicam, inveniri sæpesæpius absque ulla culpa Theologica. Vel quia diligentia omittitur, ad quam homo non tenetur jure naturali, aut positivo, qualis ordinariè est summa possibilis, sed suo muneri satisfacit, adhibendo illam mediocrem, quam homines frugi, ac cordati circa bona sua solent adhibere. Vel quia ignorantia invincibilis facti, aut juris obligantis in conscientia ex vi officii, seu contractus ad hunc, aut illum diligentiæ modum negligentiam ei oppositam excusat à peccato imputabili apud Deum.

27 Certum est autem, nullam culpam sive latam, sive levem inducere obligationem restituendi ex delicto damni injustè dati, si merè civilis sit contra officium, aut contractum, & nullum in ea peccatum Theologicè, ac propriè tale veræ injustitiæ intervenerit. Quæstio vero peculiaris, & propria hujus loci est, num peccatum negligentiæ debeat esse mortale, ut ratione sui inducat obligationem restituendi, vel an potius, veniale solùm sit satis ad eamdem obligationem in foro poli inducendam? Non enim desunt, qui affirment id mortale esse debere, ut Card. Toletus *in instructione Sacerdotum. lib. 5. cap. 18.* & ante ipsum Soto *lib. 4. de just. & jur. q. 7. art. 2. ante solut. argument. fol. mihi* 342. loquens expressius de contractu commodati, ubi major difficultas erat: *Crediderim*, inquiens, *in foro conscientiæ levem culpam commodatarii non obligare eum ad restitutionem, nisi sit mortalis apud Deum. Nam à venialibus vix homo liberari potest, quare propter illas non est homo tanta pœna plectendus.* Et pluribus relatis Henriquez *in summa. lib. 14. cap. 15. in fin.* adjungens *litt. y.* esse communem recentiorum Theologorum, & addens contrarium sentientes ita limitandos esse, ut pro solo foro externo locum habeat eorum placitum, & non pro foro conscientiæ.

28 Attamen sententia ista adeò generaliter prolata haudquaquam probari debet. Nam sicut ex multis furtis, aut damnificationibus extra officium, aut contractum plena deliberatione contra justitiam commissis, oritur gravis obligatio restituendi ex radice injustæ actionis, cùm ad magnam furti, aut damni quantitatem pervenitur, esto nulla ex eis mortalis fuerit, idque omnium ferè sententia sancitum erat, ut vidimus, ante Innocentii decretum, ita ex multis negligentiis venialiter peccaminosis duntaxat, ratione officii, aut contractus, consimilis obligatio consurgere valet, ac debet. Contingere namque potest, ac contigit sæpesæpius, ut magna incuria alicujus, qui illam vitare debebat ex officio, seu contractu, sit causa, vel occasio parvi damni, ex. g. quia res deposita exigui valoris periit, aut aliquantulum fuit facta deterior apud depositarium, nulla diligentia adhibita ad illius præservationem, vel adeò parva, ut ne quidē ad eam mediocrem accedat, cujus paulò anteà meminimus, & tunc indubitatum apparet, eam culpam esse venialem coram Deo propter parvitatem damni, & restituendi obligationem solum sub veniali relinquere, licèt damnum datum fuerit ex gravi culpa juridica, hoc est illa omissione diligentiæ, seu incuria, quam Juristæ culpam latam communi consensu appellant. Ergo si similia damna,

& similes negligentiæ repetantur sine peccato mortali usque ad magnam damni quantitatem, jam consurget obligatio reparandi illud sub lethali ex radice injustæ actionis, vel ea pariter in parvis furtis, & quibusque aliis damnificationibus venialiter injustis deneganda esset. Idemque censere oportet, quamvis non tanta negligentia in damno dato intervenerit, sed ea solùm, quæ sufficeret, juxta leges peculiares cujuscumque officii, vel contractus, ad culpam lethalem, nisi parvitate damni excusaretur.

29 Jam verò cum grave est damnum, inspiciendum est quam diligentiam homo ad illud evitandum exhibere teneatur, & an ad illam præstandam obligetur sub peccato, vel non, sed solùm sub onere reparandi damnum datum omissione talis diligentiæ? Nam si primo modo debeat eam præstare ex jure naturali, aut positivo, obligatio erit Theologica; sin vero secundo tantum, non Theologica, sed mere civilis erit. V. gr. commodatarium teneri non solum ad diligentiam communem, cujus omissio vocatur civiliter culpa lata, sed etiam ad aliam majorem, qua cautissimi, ac vigilantissimi rebus propriis providere solent, recepta doctrina est, atque ideò dicitur, ipsum teneri ad reparationem damni non tantum ex dolo, vel ex culpa lata, verum etiam ex levissima. Nam culpa juridica levissima ea negligentia appellatur, qua prætermittitur exactissima illa diligentia; levis vero ea, qua omittitur, quam cautiores, ac circumspectiores aliis, solent exhibere. Quæritur ergo, an sub peccato tantam diligentiam adhibere debeat, ne res magni pretii sibi commodata, aut pereat omninò, aut graviter deterioretur? Vel non, sed solum sub pœna restituendi dominũ suæ indemnitati, nam hoc onus rectè potest civiliter dici pœna, cum civili culpę correspondeat, quamvis Theologica desit.

30 Etenim si nullo jure naturali, aut positivo ad tantam diligentiam obligatur sub peccato, qui rem commodato accepit, obligatio illam præstandi non Theologica, sed mere civilis erit, sicut & culpa commissa in ejus prætermissione. Quo etiam fiet, ut obligatio reparandi grave damnum, quod ex illa resultavit, non sit ex culpa injustitiæ, seu veniali, seu mortali, neque ex culpa suapte natura inducente necessariò ejusmodi obligationem (nam ea non inducitur, ubi omnis prorsus injustitia defuit) sed ex lege positiva, quæ eam induxit, ex naturali congruentia, in contractu commodati, ac aliis, qui in solius accipientis utilitatem exercentur. Porro leges, quæ non obligant sub peccato ad actum, sed tantummodo sub pœna, aut certo aliquo gravamine in casu contraventionis, raro sunt latæ sententiæ, & nunquam ante illam obligant, nisi id exprimant clarissimis verbis. Hæc autem expressio deficit in legibus obligantibus commodatarios ad reparationem damni dati rebus sibi commodatis ob culpam juridicam levem, aut levissimam, & quod hinc sequitur, nunquam ad illius reparationem tenebuntur etiam in foro conscientiæ ante sententiam prolatam, si verum est eas non obligare sub peccato ad eas culpas evitandas, sed solùm ad restitutionem damni in casu, quo non vitentur.

31 Quod si ex opposito velis, commodatarium, ac reliquos, qui ratione officii, seu contractus dicuntur teneri ex culpa juridica non solum lata, sed etiam levi, aut levissima, in foro conscientiæ obligari ex justitia ad illam exactissimam diligentiam præstandam, qua ejusmodi culpæ secludantur, tunc utique si illam non præstiterint, & ideò res pereat, vel notabiliter deterior fiat, ex radice injustæ damnificationis ad restitutionem sub mortali tenebuntur ipso facto, absque ullo novo præcepto, declaratione, aut sententia; nam id generale est per se loquendo, quoties vi actionis, aut omissionis injustę proximus in rebus suis graviter damnificatur. Neque id absque peccato mortali continget. Nam ea ipsa culpa juridica, quæ comparatione doli, aut culpæ latæ dicitur levissima, aut levis in ratione negligentiæ, in ratione injustitiæ, culpæque Theologicæ non est levis, sed lethalis, & lege graviter obligante prohibetur ob magnitudinem damni ab ea imminentis, peculiaremque necessitatem evitandi ipsam, ac præstandi oppositam diligentiam in eo officio, vel contractu. Si vero eveniat per accidens, ut ea ipsa culpa juridica, quæ alioqui mortalis esset, excusatur à mortali ob semiplenam deliberationem, aut ignorantiam venialem periculi, aut obligationis, diversa erit resolutio circa obligationem gravem resti-

restituendi damnum totum, vel ex parte, vel fortasse nihil, juxta diversitatem sententiarum, quas cum Auctoribus suis *à nu.* 18. consignavimus.

32 Pendet igitur, ut vidimus, ex modo obligandi sub peccato, vel sub pœna solum ad præstandam diligentiam proportionatam unicuique officio, vel contractui, modus obligationis, quæ contrahitur ex omissione ejusdem diligentiæ, ad reparationem damni subsequuti ex illa. Quo autem pacto, & quanam lege, positiva, aut naturali, introducta sit in singulis obligatio præstandi diligentiam, & quantam, ex. g. in officio Medici, Confessarii, Judicis, Advocati, Pastoris, aut Custodis vinearum, vel in contractu depositi, pignoris, commodati, vel precarii, non est hujus loci disputare. In genere autem loquendo satis probabile apparet Lessio, & aliis scriptoribus ex sola lege naturali in officiis, aut contractibus nullum teneri ex justitia ad majorem diligentiam præstandam in avertendo alterius damnum, quàm ordinariam, ac mediocrem cujus omissione incurritur culpa juridica lata. Satis namque esse videtur, si in officio, aut re sibi commendata quivis prudenter, ac diligenter se gerat ex more communi aliorum, quamvis neque extraordinariam curam habeat, nec vigilantissimè operetur, nisi id fortè specialiter promisit, seque ad illud voluerit obligare, sicut se obligare potest etiam ad casus merè fortuitos, & suscipere periculum tàm damnorum casualium, quàm expertium omnis culpæ. Non ergo jure naturæ contra justitiam peccabit, vel ad restitutionem tenebitur ex culpa levi, aut levissima.

33 Utrùm autem saltem teneatur vi legum positivarum præscribentium, ut in certis officiis, aut contractibus ex hisce culpis aliqui obligentur ad reparationem damni, valde incertum est. Nam Sotus, & alii appellati *num.*27. quorum opinionem Lessius non improbabilem duxit *in dicto cap.7. num.* 43. & valde probabilem Azor agens de custodia, quam debet præstare conductor 3. *p.lib.8.cap.7.de locat.q.3.fin.fol.mihi* 578. putant ejusmodi leges non obligare ex justitia neque sub pœna peccati ad extraordinariam illam diligentiam, cujus prætermissione contrahitur culpa juridica levis, aut etiam levissima, sed esse purè pœnales, aut quasi pœnales, & ex illis, quæ ante sententiam non obligant in foro conscientiæ ad subeundam pœnam illam, seu gravamen, quod ex vi ipsarum injungitur. Qui autem hoc modo opinantur, consequenter debent dicere, neque ex jure positivo contra justitiam peccare eos, qui in contractu, aut officio juridica incuria levissima, aut etiam levi sunt causa, vel occasio alieni damni; & quod exinde continenti filo trahitur, neque ex vi actionis, aut omissionis injustæ illos in foro conscientiæ ad restitutionem obligari. Obligantur autem per sententiam ad reparationem damni in quibusdam officiis, aut contractibus (ut omittam alia exempla) sicut obligatur juvenis ad dotandam puellam, quam volentem defloravit, non quia peccatum injustitiæ adversùs illam commiserit, sed quia bono communi id exigente positivis legibus ita disponitur, ut damno integritati amissæ, aliisque incommodis ejus hac ratione consulatur. Unde talis reparatio in rigore non est restitutio damni, cum non supponat injuriam, seu culpam injustitiæ Theologicam, nec ratione illius inferatur: pœna tamen dici potest, & ipsamet lex pœnalis, quia imponitur ratione culpæ juridicæ eamque connotat, & sicut ex culpis aliæ Theologicæ sunt, aliæ juridicæ, ita pœnæ pariter dividi valent.

INDEX
DISSERTATIONUM, QUÆSTIONUM, ET CAPITUM.

DISSERTATIO I.

Circa primam propositionem ab Innocentio damnatam.

DIS-

DISSERTATIO II.

De opinione Judicis.

DISSERTATIO III.

De tenui probabilitate ad propositionem tertiam Innocentii.

DISSERTATIO IV.

Circa propositionem quartam Innocentii.

DISSERTATIO V.

De præcepto affirmativo diligendi Deum.

DISSERTATIO VI.

De usu cibi, atque conjugii ob solam delectationem.

DISSERTATIO VII.

De dilectione proximi.

DIISSERTATIO VIII.

De odio vitæ proximi.

DISSERTATIO IX.

De præceptis Fidei.

DISSERTATIO X.

De certitudine Fidei.

DISSERTATIO XI.

De necessitate Fidei.

DISSERTATIO XII.

De mendaci, & ficto juramento.

Cap.II.

DISSERTATIO XIII.

De loquutionibus adjecta menti restrictione veris.

DIISSERTATIO XIV.

An sit perjurium jurare cum restrictione mentali?

DISSERTATIO XV.

Utrum mentalis restrictio possit honestari ex causa?

DISSERTATIO XVI.

De causa reddente licitum usum restrictionum mentalium.

DISSERTATIO XVII.

De illicito restrictionis usu in juramentis judicialibus.

DISSERTATIO XVIII.

De simulata administratione Sacramentorum.

DISSERTATIO XIX.

De homicidiis palliatis.

DISSERTATIO XX.

De abortu fœtus inanimati.

DISSERTATIO XXI.

De animatione fœtus intra uterum.

DISSERTATIO XXII.

De furtis pauperum

DISSERTATIO XXIII.

De occultis compensationibus famulorum.

DISSERTATIO XXIV.

De furtis minutis, eorumque restitutione.

INDEX
RERUM NOTABILIUM,
quæ in hoc opere continentur.

Littera Q *significat Quæstiones Prooemiales.* D. *Dissertationem.* C *Caput.* & N. *Numerum marginalem.*

Cathe-

C

D

exten-

illi-

Remu-

S

F I N I S.

